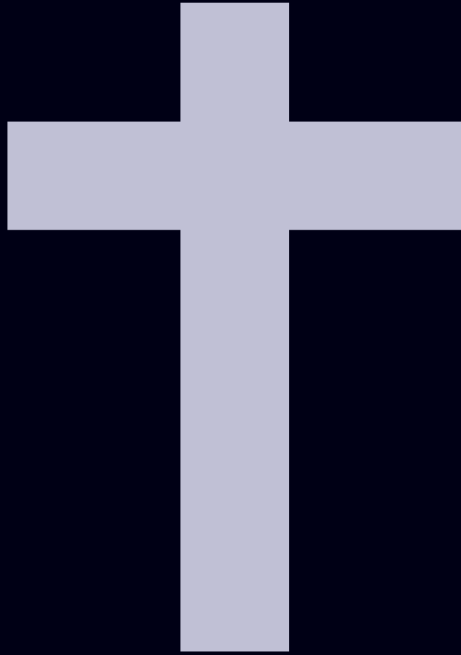

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d

Contents

FRT	1
Madyu	2
Mak	56
Luk	87
Jon	143
Aposɨl	183
Rom	235
1 Korid	262
2 Korid	287
Galesia	301
Epesas	309
Pilipai	317
Kolosi	323
1 Desalonaika	329
2 Desalonaika	334
1 Dimodi	337
2 Dimodi	344
Daidas	349
Pilimon	352
Hibru	354
Jems	374
1 Pida	380
2 Pida	388
1 Jon	392
2 Jon	398
3 Jon	399
Jud	400
Repelesin	402
Read the New Testament . . .	431

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon
Language of Papua New Guinea
[kpw]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2005, The Bible Society of Papua New
Guinea

Print publication, 2005 by The Bible
Society of Papua New Guinea

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you
under the terms of the Creative Commons
license (Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy,
distribute and transmit the text under
the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute
the work to *Wycliffe Bible Translators*
(but not in any way that suggests that
they endorse you or your use of the
work).
- **Noncommercial.** You may not use
this work for commercial purposes.

- **No Derivative Works.** You may not
alter, transform, or build upon this
work.
- **In addition,** you have permission to
port the text to different file formats,
as long as you don't change any of the
text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution,
you must make clear to others the license
terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok
orait na lo bilong Creative Commons
Attribution-Noncommercial-No Deriva-
tive Works license. Em i tok olsem
**yu ken givim kopi long narepela
manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim
long husat i laikim. Tasol, yu mas tok
klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani
na salim dispela. **Yu mas givim nating.**
Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na nara-
pela buk i stap long dispela sait i gat tok
orait long usim wantaim dispela samting
tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu
mas askim husat i papa bilong copyright
long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait
long dispela tok orait, stretim tok, salim
Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long
nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English
i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

**God Manö Adij Hain Nibö u
buk ke ke pes nihön nihön
midöp aui nihmön**

Kobon[tab]Manö ulep[tab]pes

Madyu

Jisas Krajs Manö Aij u Madyu kalî klîñ rîka

*Ebrahim rîkô rîk dam dapîl gîlô Jisas
Krais nîp yag daula
(Luk 3:23-38)*

¹ Jisas Krajs nap nîhi ilaŋ nîpe gau rîklô rîk amîl apîl gôm nîp yag daula rô hagnîg gabin. Bî kub Ebrahim rîkô rîk damôm, kiŋ Depid nîp yag daula. Depid nîpe rîkô rîk damôm, Jisas Krajs nîp yag daula. *

² Anîg gîla:

Ebrahim Aisak nîp yag daula.

Aisak Jekop nîp yag daula.

Jekop nîpe pen, Juda nîp rîkôm, nîmam hain magö u agîp yag daula.

³ Juda nîpe nîbi Dema aip mîdôm, Peres aip Sera aip kalîp yag daula.

Peres, Hesron nîp yag daula. *

Hesron, Ram nîp yag daula. *

⁴ Ram, Aminadap nîp yag daula.

Aminadap, Nason nîp yag daula.

Nason, Salmon nîp yag daula.

⁵ Salmon, Boas nîp yag daula. Boas nîme nîpe u Rehap.

Boas, Obed nîp yag daula. Obed, nîme nîpe u Rud.

Obed, Jesi nîp yag daula.

⁶ Jesi, kiŋ Depid nîp yag daula.

Depid, Solomon nîp yag daula.

Solomon nîme nîpe u, nöd bî ne Yuraia nîp udö umö, hainö Depid nîp udöm me, Solomon nîp yag daula. *

⁷ Solomon, Riaboam nîp yag daula.

Riaboam, Abaija nîp yag daula.

Abaija, Esa nîp yag daula.

⁸ Esa, Jihosapad nîp yag daula.

Jihosapad, Joram nîp yag daula.

Joram, Asaia nîp yag daula.

⁹ Asaia, Jodam nîp yag daula.

Jodam, Ehas nîp yag daula.

Ehas, Hesekaia nîp yag daula.

¹⁰ Hesekaia, Manasa nîp yag daula.

Manasa, Emos nîp yag daula.

Emos, Josaia nîp yag daula.

¹¹ Josaia, Jekonaia nîp yag dapôm, nîmam rîmnap yag daula. Nîn anîbu, daun kub Babilon nîbi bî apôm, Isrel nîbi bî kalîp nagî lî dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia anîb gau mîdôm, Sialdiel nîp yag daula.

Isrel nîbi bî kale Babilon arö gôm ram mînön Juda ado gî arla u, Sialdiel, Serababel nîp yag daula. *

¹³ Serababel, Abaiad nîp yag daula.

Abaiad, Eliakim nîp yag daula.

Eliakim, Eso nîp yag daula.

¹⁴ Eso, Sedok nîp yag daula.

Sedok, Ekim nîp yag daula.

Ekim, Elaiad nîp yag daula.

¹⁵ Elaiad, Eliesa nîp yag daula.

Eliesa, Madan nîp yag daula.

Madan, Jekop nîp yag daula.

¹⁶ Jekop, Josep nîp yag daula.

Josep me, nîbi Maria nîp ñeila. Maria nîpe Jisas nîp yag daula. Jisas nîp Krajs a gîmîdal.

¹⁷ Anîb u me, bac hon Ebrahim nîpe rîkô rîklô rîk dam dapîl gôm unbö sîduŋ bön daŋ ara u, hainö bac kiŋ Depid nîp yag daula. Yag daulö, Depid nîpe pen rîkô rîklô rîk dam dapîl gôm u rô nöp sîduŋ bön daŋ areia, hainö Babilon bî ke gau nîbö apôm kalîp nagî lî dam ram mînön kale u ud arla. Ud areila, hainö pen kauyaŋ rîk dam dapîl gôm unbö sîduŋ bön daŋ ara u, hainö Krajs nîp yag daula.

Maria Jisas nîp yag daula

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Jisas Krajs nîp yag daula manö u hagnîg gabin. Jisas nîme Maria, Josep nîp ñeila, nîpe aip ajmil wasö, kale nîŋla Maria ñî mudun mîdeia. Ana U† nîpe u ke gö, ñî mudun anîbu mîdeia. *

¹⁹ Pen nugmul nîpe Josep bî aij u me, manö kub hagaga; gasî u nöp nîŋöm haga, “Ñî mudun mîdöp anîbu, nîbi bî gau hag ñînabin, nîp nable gînab. Anîb u, agamîj hag yuîñ,” a ga. ²⁰ Josep anîg nîŋa u pen, sîbön yaŋ uhön nîŋa, Bî Kub ejol nîpe ap

* 1:1: 1Kr 17:11; Jen 22:18 * 1:3: Jen 38:29-30 * 1:6: 2Sa 12:24 * 1:11: 2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20

* 1:12: Esr 3:2 * 1:18: Luk 1:27,35

nɪp haga, “Josep, Depid ñi nɪpe! ‘Nɪbi anɪbu, nɪhɔn gɪnɪg udnam?’ a gɪmɔn, gasɪ u nɪnagmɔn; haɔwawɔ udmɔn. Ñi mudun mɪdɔp u, Ana Uɔ u nɔp gɔ mɪdɔp. ²¹ Hainɔ ñi u rɪk dauɔ nɪpe kub gɔm, nɪbi bɪ nɪpe gau nan si nan naij gɪpal prɪ u ɪk gɪ yunab u me, hib nɪpe Jisas a gɪmɔn,” a ga. ^{*} ²² Anɪg ga anɪbu, Bɪ Kub nɪpe bɪ manɔ nɪpe hagep bɪ ap nɪp hag ña nɪnɔm nɪpe pen anɪg gɪnab a gɔm haga. ²³ Nɪpe haga, “Nɪbi praj bɪ ap aip ajɔm wasɔ, ñi mudun mɪdɔm, ñi ap yag daueinab, hib nɪpe u Emanyuel a gɪnabɔl,” a ga. Emanyuel manɔ ɪɔ u, God hon aip mɪdɔp. ^{*}

²⁴ Pen Josep uhɔn hanɔm urakɔm, Bɪ Kub ejol nɪpe manɔ haga u udɔm, nɪbi Maria nɪp udnam, a gɔm nɪnɔ. ²⁵ Nɔd Josep Maria aip ajmil wasɔ, Maria ñi u yag dauɔ, Josep ñi anɪbu hib nɪpe Jisas a gɔm me, Maria nɪp bɔn nɔp uda. ^{*}

2

Bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau apɔm Jisas nɪp nɪnɔla

¹ Pen Herod Judia Propins kiɪ mɪdmɪdɔp ñin u, Maria Jisas nɪp yag daua Bedlehem daun, ram mɪnɔn Judia an au. Yag dauɔ, bɪ gapɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau, sɪdɔ auab lau nɪbɔ Jerusalem apɔm, nɪbi bɪ gau hag nɪnɔm hagla, ² “Juda nɪbi bɪ, Kiɪ hon, a gɪpim u nɪp yag daubal! Mɪñi ɪbal mɪdɔp gain Hon ram mɪnɔn hon sɪdɔ auab lau nɪbɔ gau mɪdun nɪnbun gapɪ u waielɔp; nɪnɔn me, hib nɪpe hagno adɔ aran a gun aubun,” a gɪla. ^{*} ³ Anɪg hageila, kiɪ Herod manɔ anɪbu nɪnɔm, nɪbi bɪ gai i kale ñi anɪbu nɪp gasɪ nɪnɔm yɪp nɪnagɔl rɔ lɔp, a gɔm, gasɪ iru nɪnɔ. Jerusalem nɪbi bɪ gau magɔnhalɔ u rɔ nɔp gasɪ iru nɪnɔla. ⁴ Pen kiɪ Herod, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, God lo manɔ hag ñeb bɪ gau abe, kalɪp wɪñ alɔ aueila haga, “God manɔ hagep bɪ gau Kraiss nɪp yag daunabɔl ram mɪnɔn gai, a gɪla?” ɔ ga. ⁵ Anɪg hageila hagla, “Bɪ God manɔ hagep ap, hadame

nɔp manɔ kalɪ kɪñ rɪkɔm haga rɔ, nɪp yag daunabɔl Bedlehem daun, ram mɪnɔn Judia an au. God manɔ hagep bɪ anɪbu God Manɔ kalɪ kɪñ rɪkɔm haga,

⁶ ‘Ram mɪnɔn Judia an gau ram mɪnɔn ke ke iru mɪdɔp u me, ram mɪnɔn Bedlehem nɪnɔ pro rɔ ɪnab u pen Bɪ Kub u ram mɪnɔn anɪbu nɪbɔ apɔm, nɪbi bɪ yad Isrel nɪbi bɪ kalɪp abad mɪdeinab. Anɪg gɪnab rɔ, Bedlehem hib kub mɪdeinab,’ a ga,” a gɪla. ^{*}

⁷ Anɪg hageila, kiɪ Herod nɪnɔm, am bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau kalɪp agamɪj wɪñ alɔ aueila haga, “Magɔ mai rɔ gapɪ anɪbu waiela?” ɔ ga. ⁸ Hageila, nɪp manɔ anɪbu hag ñeila, kalɪp Bedlehem hag yuɔm pir alɔm haga, “Kale am ñi anɪbu uɪhai nɪnɔ aij gɪmim, ado gɪ apim yɪp hagpe, yad abe amem hib nɪpe hagnɔ adɔ aran,” a ga.

⁹ Kiɪ Herod anɪg hagɔ, kale hadlɔ nɪnɔl gɪ, gapɪ kale sɪdɔ auab lau nɪnɔla u nɔd nɔd gɔ nɪnɔl gɪ, kale hain gɪla. Gapɪ u am am, ñinɔn u ram mɪdeia an au gɪlan nɔp pɪdɔn ga. ¹⁰ Anɪg gɔ kale nɪnɔl, aij a gɔ nɪnɔl gɪ, ¹¹ ram raul mɪgan yan amɔm nɪnɔla, ñinɔn u nɪme Maria aip mɪdailɔ. Kale am kugom yɪmɔm, ñinɔn u hib haglɔ adɔ areia nɪnɔm, wadɪ kale gau anɔ lɔm, nɪp nan aij rɪmnap ñɪla. Gol rɪmnap, pauda haɪn aij auep rɪmnap, wel haɪn aij auep rɪmnap ñɪla. ^{*}

¹² Pen kale sɪbɔn an yan hanɔm uhɔn nɪnɔla, God haga, “Ado gɪ Herod mɪdɔp u aragmim!” a ga. Anɪb u, haga rɔ nɪnɔm, adan mɪlɔ ap aramɔm, ram kale ado gɪ arla.

Josep Maria amɪl mɪhau ud pɪñɪn gɪ ram mɪnɔn Ijip ara

¹³ Pen bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪnɛb gau kale anɪg gɔl arla nɪnɔl gɪ, Josep uhɔn nɪnɔ, ejol ap apɔm nɪp haga, “Herod ñinɔn u al pak ɪnam a gɔm, uɪhai nɪnɔnɪg gab. Anɪb u, ñinɔn amɪl mɪhau yɪnɪd uɔ gɪ, pɪñɪn gɪ ram mɪnɔn Ijip armɔn. Aumɔn a geinam nɔp, kauyan ado gɪ aumɔn,” a ga.

^{*} **1:21:** Luk 1:31; 2:21 ^{*} **1:23:** Ais 7:14 ^{*} **1:25:** Luk 2:21 ^{*} **2:2:** Nab 24:17 ^{*} **2:6:** Mai 5:2; Jon 7:42

^{*} **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6

¹⁴ Hagö, Josep sibön an yan nöp uraköm, ñiñan amil mihau ut gi ram minöñ Ijip ara.

¹⁵ Ut gi ara anibu, Bi Kub nipe bi manö nipe hagep ap nip hag ña niñöm nipe pen kalikliñ riköm haga, “Ñi yad u Ijip nibö wiñ alnö auöp,” a ga.

Pen Josep amilap am Ijip nöp midlö, Herod umaia me, hainö kauyan ado gi aula. *

¹⁶ Pen Herod nipe niña, bi gasi kid hiik niñeb gau, nipe haga rö gageila, nip mulu kal yabih lugö haga, “Yip gipal anibu, ñiñan bi kub midnig gab u yad aigö gi gem nip al pak linam?” a göm niña. Pen nipe gasi ap niñöm haga, “Bi gasi kid hiik niñeb gau kalip gapu u waiela ñin u, yip hag aij göm arla. Anib u yad niñbin, Bedlehem sol au niñan yag daulö, mi mihöp lugöp gau abe, niñan hainö yag daubal gau abe, al pak linaböl u, ñi anibu abe al pak linaböl,” a ga. Anig hagöm me, bi nipe rimnap hag yuö amöm, niñan Bedlehem sol au mideila magöñhalö al pak li hakla.

¹⁷ Bedlehem niñan al pak lila anibu, bi God manö hagep Jeremaia ginab a göm kalikliñ rika rö nöp gila. Jeremaia manö anibu kalikliñ riköm haga,

¹⁸ “Rama daun au mög gö,
manö hau kub göm, mitöñ kub ginaböl.

Nibi Resel rikö, riklö rik amil apil ginab gau,

mög gö mitöñ ginaböl.

Ñi kale um hakla niñöm

nibi bi rimnap kalip hag udöl rö lagnab,” a ga. *

Josep Maria amil mihau aip kauyan ado gi arla

¹⁹ Pen hainö bi kub Herod umö, Josep Ijip gau midöm hanöm uhön niña, Bi Kub ejol nipe ap apöm nip haga, ²⁰ “Bi niñan al pak linig geila gau hadö umbal u me, nabin amil mihau kalip ut gi, ado gi ram minöñ Isrel armön,” a ga. ²¹ Hagö, Josep niñan amil mihau ut gi, ado gi Isrel ara.

²² Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod umö, ñi nipe Akeleas Judia Propins nibi

bi kalip abad midöp,” a gila. Hageila, Josep nipe Akeleas midöp ram minöñ anibu niñon ginig arnam a göm, piñin ga u pen, hanöm uhön niña God nip haga, “Ram minöñ Judia ado gi aragmön, ne ram minöñ Galili armön,” a ga. ²³ Hagö, Josep niñan amil mihau kalip ut gi Nasared daun aramöm midmidal. Arla anibu, bi God manö hagep gau anig ginab a göm kalikliñ rikla rö nöp ga. Kale kalikliñ riköm hagla, “Nip bi Nasared nibö ap, a ginaböl,” a gila. *

3

Jon Bi Ñig Pak Ñeb u God manö hag ñimidöp

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Nasared mideila ñin an anibu, Jon bi ñig pak ñeb u apöm, ram minöñ Judia an au, ram minöñ nibi bi iru midagmidal, ram minöñ kabö nöp midmidöp an gau midö niñöl gi, nibi bi gau aulö, nipe kalip manö hag ñimidöp. ² Kalip hag ñöm hagdöp, “Sol midöp, God nibi bi udöm abad mideinab. Anib u, nan si nan naj gipim u, niñon ginig anig gipun a gimim, arö gimim,” a gimidöp. * ³ Jon kalip manö hag ñimidöp anibu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp ginab a göm, kalikliñ rika rö nöp ga. Aisaia manö anibu kalikliñ riköm haga,

“Bi ap, ram minöñ nibi bi iru midagpal,
ram minöñ kabö nöp midöp an au am midöm,

wiñ alöm hagnab, ‘Bi Kub u auab!

Adan sir u gilan giyan gi midainim gau,

dum got pilu gi midainim gau,

binig ral aij gi midaimim,’ a ginab,” a ga. *

⁴ Pen Jon walij nipe u, kaj kamel un udöm gila walij ap yimöm, kaj kau han dip nagu an u pig limidöp. Nan niñeb nipe u, jon habladin u abe, bom ñig u abe niñmidöp. * ⁵ Ñin anibu, Jerusalem nibi bi mideila gau abe, nibi bi ram minöñ Judia yöp anib gau mideila gau abe, ñig Judan sol gau nibi bi mideila gau abe,

* **2:15:** Hos 11:1 * **2:18:** Jer 31:15; Jen 35:19 * **2:23:** Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45 * **3:2:** Mad 4:17; 1:15 * **3:3:** Ais 40:3 * **3:4:** 2Ki 1:8

kale magöñhalö Jon m+deia au arla. ⁶ Jon m+deia au amöm, nan si nan naj g+la gau waiö hag pay+ik pe g+lö n+ñöl g+, Jon kal+p ñ+g Jodan añ au ñ+g pak ñ+m+döp.

⁷ Pen b+ Perisi gau abe, b+ Sadyusi gau abe iru nöp, Jon han+p ñ+g pak ñ+añ a göm aueila, Jon kal+p s+ik hag göm haga, “Kale hainjo ñ+ pai gai i! Gas+ n+hön n+ñmim p+ñ+ñ g+ aubim+ñ ‘Ñ+g pakno, God n+bi b+ ke n+bö gau kal+p hag g+ñab ñ+n u, han+p hag gagnab,’ a g+mim, p+ñ+ñ g+ aubim aka? * ⁸ Kale ñ+g pakn+g g+ñabim u, nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, m+d aij g+mim. An+g geinabim me, n+bi b+ n+ñaböl, kale nan si nan naj g+m+dim u hadö arö g+pim. ⁹ Pen kale gas+ ap n+ñmim, ‘Hon bac ilañ Ebrahim ñ+ pai n+pe m+dpun n+ñöm God han+p nan naj ap gagnab,’ a g+mim, gas+ u n+ñagmim. Ebrahim ñ+ pai n+pe m+dpun a g+pim u nan y+har+ñ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñ+ pai n+pe gau g+ l+n+g göm, g+ l+böp! An+b u, ‘B+ aij Ebrahim r+köm r+ik am+l ap+l göm hon ke r+ik dap l+bal,’ a g+pim u, manö u rö hagagmim. *

¹⁰ “N+ñ aij g+mim! God mab u il halö r+ib jun+g, ru u mab il yan k+d g+ m+döp. Mab ap magö ñ+ñeb aij r+imnap p+lagnab u, r+ib g+ dö g+ ud mab inab yan yunab. * ¹¹ Kale nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim, arö g+mim me, yad kalöp ñ+g nöp pak ñ+nabin. Pen b+ y+p hain aunab u, n+pe yad rö wasö; n+pe b+ kub yab+l, yad b+ pro. Yad n+p n+ñnö nable g+ñab. Ma hañ n+pe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp ñ+g nöp pak ñ+nabin, pen b+ an+bu n+pe apöm, kalöp Ana U+ u pak ñöm, mab m+tañ pak ñöm g+ñab. *

¹² “N+pe wid magö po gö, r+ik dap pakpal rö u g+n+g gab. Wid magö ñ+ñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke l+ñab. An+g göm, wid magö ñ+ñeb n+pe gau dam ram raul m+gan au l+ñab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inm+döp u launab,” a ga.

* **3:7:** Mad 12:34; 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39; Ro 4:12 * **3:10:** Mad 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Ap 1:5 * **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18; 4:15 * **4:2:** Eks 34:28 * **4:4:** Dud 8:3

Jon Jisas n+p ñ+g pak ñ+a (Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Ñ+n an+bu, Jisas n+pe, Jon y+p ñ+g pak ñ+añ, a göm, ram m+nöñ Galili arö göm, ñ+g Jodan aramöm, ¹⁴ Jon n+p haga, “Y+p ñ+g pak ñ+,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nöp me y+p ñ+g pak ñ+bnap. Pen yad aige gem nöp ñ+g pak ñ+nam?” ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arö g+mön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp g+ñabul,” a ga. Hageia Jon, “N+ñö hagpan,” a göm, Jisas n+p ñ+g pak ñ+a.

¹⁶ N+p ñ+g pak ñö n+ñöl g+, Jisas ñ+g go+ au lan apöm n+ña, kumi kabö adö lan m+gan p+ral hi+kö, God Ana u yaur dapo rö u g+ n+p aua. * ¹⁷ An+g göm auö n+ñöl g+, manö ap kumi kabö adö lan n+bö apöm haga, “Ñ+ aij an+bi, ñ+ m+dmagö yad yab+l. Yad n+p n+ñnö, y+p aij yab+l göp,” a ga. *

4

Seden, Jisas n+p gas+ ñ+nö nan si nan naj g+n+im a göm n+ña (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Ñ+n an+bu God Ana u, Seden n+bi b+ gau kal+p pör g+m+döp rö, Jisas n+p u rö nöp g+n+im a göm, Jisas n+p u+ g+, ram m+nöñ n+bi b+ m+dagm+dal, ram m+nöñ kabö nöp m+döp añ gau ud arö, Seden n+pe Jisas nan si nan naj r+imnap g+n+im aka göm ga. * ² Jisas ram m+nöñ nöp añ an+b gau nan ñ+ñöm wasö, ñ+n unbö ñ+n juöl m+höp (40) mailö abe s+böñ abe y+har+ñ nöp m+deia. An+g göm y+har+ñ nöp m+dö, n+p k+yö kub yab+l u gö, * ³ Seden Jisas n+p gas+ ñ+nö, naj g+n+im a göm apöm, Jisas n+p haga, “Yad God Ñ+ n+pe m+dpin a g+pan u, kabö gai i hagö, bred rö lan,” a ga. ⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘N+bi b+ gau, bred nöp ñ+ñöm kam+ñ m+dageinaböl; God manö hagöp an+bu magöñhalö n+ñ udöm me, kam+ñ m+deinaböl,’ a g+la,” a ga. *

⁵ Jisas anig hagö, kijaki Jisas nıp uł gi dam daun kub uł Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö gılan gıla u löm haga,
⁶ “Yad God Ñi nıpe mıdpin a gıpan u, ujanđi mınöy yan lı. God Manö u kalı kılın rıköm hagla,

‘God ejol nıpe gau hagö, nöp ñımagö kale udeinaböl me,
 kabö ma nöp u bı+nıy gıgnab,’ a gıla,”
 a ga. *

⁷ Hageia, Jisas pen haga, “Wasö! God Manö u manö rımnap halö kalı kılın rıköm hagla, ‘God Bı Kub u, nıpe bı nıyö aka bı pir alep, a gagmim,’ a gıla,” a ga. *

⁸ Hagö, Seden Jisas nıp dam dum kub yabıt ap amöm, ram mınöy aij aij bı kub ke ke abadpal gau Jisas nıp yamöm haga,
⁹ “Ne kugom yımmön, hib yad hagö adö lan arö, yad ram mınöy anıb gai i magöñhalö nape nöp ñınabin,” a ga.

¹⁰ Hageia, Jisas Seden nıp haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kalı kılın rıköm hagla, ‘God Bı Kub hib nıpe u nöp hagpe adö arnım; wög nıp nöp gımim,’ a gıla,” a ga. *

¹¹ Jisas anig hageia nıyöm kijaki, Jisas nıpe nan naij rımnap gınım a göm gi gi wasö nıyöm, nıp arö göm arö nıyöl gi, ejol rımnap apöm, nıp ap ał ba göm abad mıdeila.

Jisas ram mınöy Galili il göm nıbi bı gau God manö hag ña

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Ñın anıbu Jon bı ñıg pak ñeb u nıp nagı leila, Jisas manö anıbu apđi nıyöm, ram mınöy Galili ado gi ara. * ¹³ Amöm daun nıpe Nasared am mıdageia; am mıdeia daun pro Kapaneam, ram mınöy Sebyulan Napdalai anı au mıdöp Ñıg Wañö Galili goł au. ¹⁴ Jisas ram mınöy anıbu amöm, nıbi bı gau kalıp manö aij u hag ñı ajmıdöp u me, bı God manö hagep Aisaia gınab a göm kalı kılın rıka rö nöp ga. Nıpe haga,

¹⁵⁻¹⁶ “Ram mınöy Sebyulan abe Napdalai abe, Ñıg Wañö Galili goł au,

Ñıg Jodan sıdö wad arab böñ lau, Juda nıbi bı wasö ram mınöy Galili au mıdpal gau

kale mailö kub yabıt nıybal.

Sıbön gau mıdöm umöl rö la u

pen mailö kub u hadö nıybal,” a ga. *

¹⁷ Jisas ñın anıbu il göm, nıbi bı gau kalıp God manö aij u hag ñı ajöl gi haga, “Nan si nan naij gıpım adö u, nıhön gınıg anıg gıpun a gımim, arö gımim. Söl mıdöp, God nıbi bı udöm kumi kabö adö lanı au abad mıdeinab; ñın hain pör abad mıdmıdim u, mıñı auöp!” a ga. *

Jisas bı mıhau mıhau, “Kale yad aip aumim,” a ga

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Jisas Ñıg Wañö Galili goł adö au ap lug aramöm nıya, bı kabsał udep mamıl mıhau, uben yumıl kabsał udailö. Bı madöl mıhau, nımam ap hib nıpe u Saimon, nımam ap hib nıpe u Edru. Saimon nıp hib ap Pıda a gımıdal. ¹⁹ Jisas kalıp mıhön nıyöm haga, “Yıp hain gımil. Yad kalöp gınö, kale mamıl mıhau, kabsał udep bı wasö, nıbi bı udep bı mıdeinabil,” a ga. ²⁰ Hagö, haga rö nöp nıymıl, kabsał udailö uben gau arö gımil, Jisas aip ajmıdil.

²¹ Pen magö ap rapın amöm nıya, Jems aip Jon aip nap Sebedi aip ñıg magıb mıgan u apılap mıdöl göm, uben luöl udöl gi mıdeila. Jisas nıyöm, kalıp mıhön wıñ alö, ²² kale nap Sebedi ñıg magıb au arö gımil, Jisas aip arla.

Jisas gau ajöm nıbi bı kalıp manö hag ña

(Luk 6:17-19)

²³ Jisas ram mınöy Galili anı gau gi ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God nıbi bı udöm abad mıdeinab manö aij u, nıbi bı gau kalıp hag ñı ajöl gi, nan nıhön nıhön nıbi bı gau kalıp ga gau gö kamıy lımıdöp. * ²⁴ Anıg gö, ram mınöy Siria nıbi bı gau magöñhalö manö anıbu nıyöm, nıbi bı nan nıhön nıhön ga gau daulö, Jisas gö kamıy lımıdöp. Nıbi bı anıb gau, rımnap nan ga; rımnap hañ romanı ilön kub ga; rımnap kijaki abanı

* 4:6: Sam 91:11-12 * 4:7: Dud 6:16 * 4:10: Dud 6:13 * 4:12: Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:15-16: Ais 9:1-2 * 4:17: Mad 3:2; 19:27 * 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38

ala; rımnap amgö mımainö auö, ap lug paköm gıl gıl gımdal; rımnap nın ma kıla ga; pen nıbi bı nan nıhön nıhön ga gau daulö, Jisas gö magöñhalö kamıñ la. *
 25 Pen Galili nıbi bı löm, Dekapolis nıbi bı löm, Jerusalem nıbi bı löm, Judia nıbi bı löm, nıg Jodan nö lödañ au nıbi bı löm, iru nöp Jisas arö nıñöl gı, hain arla. *

5

Jisas nö ilö lañ am mıdöm, manö hag nıa
(Luk 6:20-23)

1 Jisas, nıbi bı iru nöp anıb gau nıñöm, am nö ilö lañ bı nıpe unbö mıgan lañ u aıp asık mıdöl göm, kalıp manö hag nıa.

Nıbi bı mıñ mıñ gınaböl
(Luk 6:20-23)

- 2 Jisas nıpe kalıp hag nıñöl gı haga,
 3 Nıbi bı gau, hon nıbi bı aij wasö,
 God nıpe nöp hanıp gı nıñab a göm,
 God nıp hag nıñaböl gau,
 God kalıp udöm kumi kabö adö lañ abad
 mıdeinab u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 4 Nıbi bı mıñöñ gıpal gau,
 God kalıp hag udnab u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 5 Nıbi bı hain agamıj mıdpal gau,
 kale mınöñ naböñ ıf i udnaböl u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 6 Nıbi bı, God haga rö nöp gınabun a göm,
 nıñbal gau,
 God kalıp abad mıdeinab u me,
 mıñ mıñ göl. *
- 7 Nıbi bı kale nıbi bı gau kalıp mög nıñöm
 ud aij gınaböl gau,
 God kalıp pen u rö nöp mög nıñöm ud aij
 gınab u me,
 mıñ mıñ göl.
- 8 Nıbi bı God nıp gası añı nıñbal gau,
 God nıp nıñaböl u me,
 mıñ mıñ göl.
- 9 Nıbi bı nıñaböl, nıbi bı rımnap pen pen
 gınaböl gau,

kale apöm hagnaböl, ‘Kale unbö gag-
 mim, agamıj mıdaimim,’ a gınaböl
 gau,

God kalıp nıñ pai yad a gınab u me,
 mıñ mıñ göl.

10 Nıbi bı kale God haga rö nöp gınabun a
 gı mıdlö,
 nıbi bı rımnap kalıp gı naij gınaböl u,
 God kalıp udöm kumi kabö adö lañ abad
 mıdeinab u me,
 mıñ mıñ göl. *

11 “Kalöp Jisas nıbi bı nıpe a göm gı naij
 göm, manö pıral hagöm hag juaiöl, kale
 mıñ mıñ yabıt gımim. * 12 Bı God manö
 hagep hadame nöp gau kalıp adö anıbu
 nöp gıla. Anıb u, kalöp u rö nöp geinaböl
 u, gası kub u nıñagmim; God hanıp kumi
 kabö adö lañ ud aij gınab a gımim, mıñ
 mıñ yabıt gımim,” a ga. *

God nıbi bı nıpe gau kale dö sol rö
mıdpal; kale mailö rö mıdpal
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Jisas manö anıbu hagöm haga, “Nıbi
 bı mınöñ naböñ ıf i mıdpal gau, dö sol rö
 kale mıdpim. Pen dö sol kal u am haköm
 kauyañ kal gagnab; böñ nöp naij göp a
 göm, abhib jaköm ud yunaböl.

14 “Daun kub dum lañ mıdöm, pi göl
 mıdnım rö lagnab; waiö yabıt mıdeinab.
 Anıb u rö, nıbi bı mınöñ naböñ ıf i mıdpal
 gau kalıp hapö mailö rö mıdpim. * 15 Nıbi
 bı gau hapö lauöm rin cög mıgan gau pi
 gagnaböl. Adö au gılañ rık lılö mailö gö,
 nıbi bı ram raul mıgan gau magöñhalö nıñ
 aij gınaböl. * 16 Anıb u rö, kale nıbi bı gau
 kalıp gı aij gıpe, nıbi bı gau kalöp nıñöm,
 Nap kumi kabö adö lañ mıdöp hib nıpe
 nöp haglö adö arnab. *

Lo manö u

17 “Kale hagnabim, Jisas auöp u, God
 Mosıs nıp lo manö haga manö adö u abe,
 bı God manö hagep rımnap hagla manö
 adö u abe, arö gımim a gıñg auöp a
 gınabim u pen u wasö! Yad aubin u,
 bı God manö hagep gau gınab a gıla rö

* 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11
 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Kr 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5
 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Ro 3:31

magöŋhalö gɨnam a gem aubin. * 18 Yad kalöp nɨŋö yabɨt hagabin. Kumi kabö adö laŋ abe, mɨnön nabön iɨ i abe böŋ nöp ur gɨnab u pen God Manö u manö magö rɨmnap ur gagnab; magöŋhalö pör pör nöp mɨdeinab. Manö nɨhön nɨhön haga u, magöŋhalö haga rö nöp gɨnab. *

19 “Anɨb u, nɨbi bɨ an God lo manö u nɨŋöm, manö pro magö ap arö gɨnam a göm, nɨbi bɨ gau halöwatö hag ñö arö gɨnaböl u, God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab ñɨn u, hib kale ap lugnab. Pen nɨbi bɨ an God lo manö nɨŋöm, nɨŋ aij göm, nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñɨ aij gɨnaböl u, God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab ñɨn u, hib kale ap rannab. * 20 Bɨ Perisi gau abe, God lo manö hag ñeb bɨ gau abe, ‘God haga rö nöp gɨpun,’ a gɨpal u pen kale yɨharɨŋ manö hagöm God haga rö gagpal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp nɨŋmim kabö rö nöp hain gɨmim. Anɨg gɨnabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɨdeinab.

Nɨbi bɨ kotmat kale gau aip manö hag jɨm ñɨmim mɨdaimim
(Luk 12:57-59)

21 “Hadame nöp napɨs nahai iɨtaŋ gau God lo manö hagnɨdal adö u kale nɨŋbim. Kale hagnɨdal, ‘Wip al pakagmim. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap al pak lɨnab u, manö kub nɨŋnab,’ a gɨmɨdal. * 22 Manö anɨbu nɨŋbim u pen kalöp mɨñi hag aij gɨnam. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap nɨp nɨŋö mulu lugnab u, manö kub nɨŋnab. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap hib dap lugnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, nɨp manö kub hagnaböl. Nɨbi bɨ ap, nɨbi bɨ ap nɨp hagnab, ‘Ne bɨ hauɨ halö,’ a gɨnab u, ram mɨnön mab ke inab mɨgan yaŋ arɨm rö löp. *

23 “Anɨb u, ne nan God nɨp sabe gɨ ñeb dam kabö bɨd adö u sabe gɨ ñɨnɨg, aɨ mam ne nɨp gɨna rö manö mɨdöp a gɨnabön u, * 24 nan God nɨp sabe gɨ ñeb anɨbu kabö bɨd au arö gɨmön, nɨpe aip manö hag aij

gɨmön, uri agamɨj mɨdaiul a gɨmön, ado gɨ ap nan anɨbu God nɨp sabe gɨ ñɨmön.

25 “Nan nɨhön gɨ naij gɨnabim u, kalöp manö kub hagnɨg, dam adan aŋ gau hain ud arlö nɨŋöl gɨ, kalɨp aip manö anɨbu hag ud asɨkmim, dɨm ñöl mɨdaimim. Wasö u, kalöp dam bɨ kub u nɨp ñeinaböl, nɨpe pen kalöp ud polisman kai kalɨp ñö, kalöp dam nagɨ lɨnaböl. 26 Yad kalöp nɨŋö yabɨt hagabin, nan nabön kale u böŋ nöp nabön ral pɨs gɨmim höŋ arnabim.

Nɨbi si bɨ si gɨpal

27 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp nɨŋbim. Manö anɨbu hagla, ‘Nɨbi si bɨ si gagmim,’ a gɨla. * 28 Pen yad kalöp hagabin, bɨ ap nɨbi ap nɨp nɨŋöm, nɨp gɨbnep a göm gasɨ nɨŋnab u, God nɨŋö, bɨ anɨbu gasɨ nɨpe aŋ yaŋ nɨbi anɨbu si gɨnab. 29 Anɨb u, amgö magö yɨjɨg lau nɨŋöm, nan si nan naij gep rö lainɨm u, amgö böŋ anɨbu ud ju yumim. Pen amgö kale u mög nɨŋnabim u, nan si nan naij gɨmim, mab ke inab mɨgan yaŋ armim rö löp. * 30 Pen ñɨmagö yɨjɨg kɨd u u rö nöp, nan si nan naij gɨnɨg gainɨm, rɨb gɨ dö gɨ yumim. Anɨg gɨmim me, ñɨn böŋ lap nöp mɨdö kamɨŋ arnabim. Wasö u, mab ke inab mɨgan yaŋ arnabim. *

Jisas nɨbi hag yuep manö hag ña
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 “Kale nɨŋbim, manö ap hagla, ‘Bɨ ap nɨbin nɨp arö gɨnɨg, nɨbi i böŋ nöp arö gɨnam a göm, kalɨ kɨñ bad ap rɨköm, nɨbi anɨbu nɨp ñöm me, böŋ nöp arö gɨnab,’ a gɨla. * 32 Pen yad kalöp hagabin: bɨ ap, nɨbin nɨpe bɨ ap si udagnab wasö, pen nugmul nɨpe nɨbin yɨharɨŋ nöp arö gɨnab u, gɨ naij gɨnab. Pen nɨbi u nɨp anɨg göm arö gö, am bɨ hain nɨbö ap udnab u, bɨ u nɨpe nɨbin nɨpe arö gɨnab u me, nɨpe anɨg gö, nɨbin nɨpe bɨ si udep nɨbi lɨnab. Pen bɨ an nɨbi anɨbu udnab u, nɨpe u rö nöp nɨbi si udep bɨ lɨnab. *

Manö nɨŋö yabɨt hagabun, a gɨpal
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

* 5:18: Luk 16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15 * 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18 * 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mad 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Dud 24:1-4; Mak 10:4 * 5:32: 1Ko 7:10-11

33 “Hadame nöp manö ap hagla u, u rö nöp nıñbım. Manö anıbu hagla, ‘Kale Bı Kub amgö ilö nıpe manö nıñö yabıtı hagnabım u, hagnabım rö nöp gımım. God nıpe nıñmıdöp nıñöm hagnabım rö nöp gımım,’ a gıla. * 34 Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagnıg, ‘God amgö ilö adö u nıñö hagabin,’ a gımım hagagmım. ‘Ram mınöñ kumi kabö adö lañ au mıdöp rö, nıñö hagabin,’ a gımım hagagmım; God nıpe ram mınöñ anıb au sea kiñ adö au asık mıdöp. * 35 ‘Mınöñ naböñ it i mıdöp rö nıñö hagabin,’ a gımım hagagmım; God nıpe sea kiñ adö au asıköm, ram mınöñ it i ma adö au abö gı mıdöp. ‘Jerusalem mıdöp rö nıñö hagabin,’ a gımım hagagmım; u Kiñ Kub yabıtı daun kub nıpe me. * 36 ‘Nabic yad mıdöp rö, nıñö hagabin,’ a gımım hagagmım. Kale ke gıpe, nabic uñ kale añı ap ule aka pır ranagnab. 37 Anıb u, ‘Gınabin’ a gımım, ‘Gınabin’ nöp a gımım; pen ‘Gagnabin’ a gımım, ‘Gagnabin’ nöp a gımım. Manö kuöyañ lımım hagmım, lımım hagmım u, Seden kalöp gası ñö, hagnabım.

*Jisas pen pen gep manö haga
(Luk 6:29-30)*

38 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp nıñbım. Manö anıbu hagla, ‘Amgö magö u bıg juaiöl, kalıp pen abe bıg jumım. Meg magö pa jö gaiöl, kalıp pen abe pa jö gımım,’ a gıla. * 39 Pen yad kalöp hagabin: bı ap kalöp gı naij gainım, nıp pen gı naij gagmım. Bı ap kalöp alaun pak hıl gainım, ado gımım böñ lap abe paknım. 40 Bı ap apöm kalöp manö kub hagöm, ‘Sior ne u yıp haji gı,’ a gainım, sior nöp ñagnım, kolsior u abe ñımım. 41 Bı ap kalöp hag nıñöm, ‘Nan wadı i dam ka au yumön aumön,’ a geınab u, jı nıñagnım; ka hagöl au hıl gımım, dam yıharıñ ka au yumım aumım. 42 Nıbi bı rımnap kalöp, ‘Hanıp nan rımnap ñım,’ a gaiöl, hałowatö ñımım. Pen nıbi bı rımnap kalöp, ‘Hanıp nan rımnap yıharıñ ñıbe, hainö pen kalöp

ado gı dam ñınabun,’ a gaiöl, arö gagmım, hałowatö ñımım.

*Kołmat kale gau kalıp mıdmagö lımım
(Luk 6:27-28,32-36)*

43 “Manö ap hagla u, u rö nöp nıñbım. Manö anıbu hagla, ‘Mıdaimam kale gau kalıp mıdmagö lımım; nıbi bı kołmat kale gau kalıp mulu adıñ nıñmım,’ a gıla. * 44 Pen yad kalöp hagabin: nıbi bı kołmat kale gau, kalıp mıdmagö lımım; nıbi bı kalöp gı naij gıpal gau, God nıp sabe gımım, ‘Kalıp abad mıd aij gımön,’ a gımım. *

45 “Kale anıg gınabım u, Nap kumi kabö adö lañ mıdöp u, ñı pai nıpe yabıtı mıdeınabım. Nıpe gö, sıdö mailö gö, nıbi bı gı aij gıpal gau abe, nıbi bı gı naij gıpal gau abe, mailö gab. Nıpe gö, möñ alöm, nıbi bı gı aij gıpal gau nan wög kale gau ranöm, nıbi bı gı naij gıpal gau nan wög kale gau ranöm göp. 46 Kale nıbi bı kalöp mıdmagö lıbal gau nöp ud aij gınabım u, bı dakıs udpal gau gıpal rö nöp gınabım. Anıg geınabım u, God ne aige göm ñıñı löm kalöp nan aij ñınab. 47 Kale añ mam kale gau nöp hag wıhai udnabım u, nıbi bı God nıp gası nıñagpal gau, nıbi bı yıharıñ gau kalıp gıpal rö nöp gınabım.

48 “Anıb u, Nap kumi kabö adö lañ gı aij yabıtı gab rö, kale u rö nöp gı aij yabıtı gımım. *

6

*Nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp abönamö
ñımım*

1 “Pen kale, hib kub udun a gımım, nıbi bı amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a gımım gıpe u, Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u nıpe nıñöm kalöp pen nan aij ap ñagnab. * 2 Nıbi bı rımnap, God nıp nıñ udpun, a göm, pıral nöp gıpal. Hib kub udun, a göm, kale nıbi bı mög gep rö gau mani nan rımnap ñınıg, Juda magum gep ram nıbi bı iru mıdnaböl raul u aka, adan kub nıbi bı iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, nıbi bı amgö

* 5:33: Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21 * 5:43: Lep 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20 * 5:48: Lep 19:2; Dud 18:13 * 6:1: Mad 23:5

ilö adö au ñinaböl. Gınaböl anıbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; Bapi kalıp nan rımnap halö ñagnab. Kale anıg gınaböl u rö gagmim.

³ “Pen kale nıbi bı mög gep rö gau kalıp nan ñinıg, waiö ñagmim; ⁴agamıj pi gımim rö ñımim. Nan nıhön agamıj gıpmim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıhön nıhön gınabim nıñöm, kalöp pen nan aij ñinab.

*Jisas God nıp sabe gep manö hag ña
(Luk 11:2-4)*

⁵ “Kale God nıp sabe gınıg gımim u, nıbi bı rımnap, God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpal rö gagmim. Kale nıbi bı rımnap hanıp nıñlö, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram anı u mıdöm aka, am adan ramö gau mıdöm, nıbi bı amgö ilö au God nıp sabe gıpal. Gıpal anıbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; God nıpe manö kalıp u udagnab. *

⁶ Anıb u, kale God nıp sabe gınıg, ram magö raul mıgan kale u ammim, ajöñ gı ñımim, Bapi hon amgö nıñagpun nıp sabe gımim. Nan nıhön agamıj gıpmim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıhön nıhön gınabim nıñöm, manö kale nıñöm, kalöp pen nan aij ñinab.

⁷ “Nıbi bı God Manö nıñagpal gau, nıp sabe gınıg, manö mılö kub yabıtı hagpal. Gası kale nöp nıñöm hagpal, ‘Manö mılö kub hagno me nıñnab,’ a gıpal. *

⁸ Pen kale anıbu rö gagmim. Manö nıhön God nıp sabe gınıg gabim gau, nıpe nöd nıñnab. *

⁹ Anıb u, God nıp sabe gınıg, hagmim, ‘Bapi kub kumi kabö adö lañ mıdpan; hib ne i adö lañ mıdöp.

¹⁰ Ne hanıp udmön abad mıdaimön. Ne kumi kabö adö lañ hagpan rö nıñbal u, hon aui mınöñ naböñ ıt i gı ñımön nıñun hon abe manö nöp nıñun. *

¹¹ Hanıp nan ñıñeb rımnap nıme lımön; pör pör ñıñban rö u ñın añı añı ñımön.

¹² Nıbi bı rımnap hanıp gı naj gıpal nıñun arö gıpun rö, hon gı naj gıpun u u rö nöp nıñmön arö gımön. *

¹³ Hon gı naj gun rö löp u, ne hanıp abad mıdö, hon gı naj gıgun, a gımim. *

¹⁴ “Nıbi bı rımnap kalöp gı naj gaiöl nıñmim arö gınabim u, Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u nan si nan naj kale gınabim u u rö nöp nıñöm, arö gınab. *

¹⁵ Pen nıbi bı rımnap kalöp gı naj gaiöl nıñmim arö gınabim u, Nap kale nan si nan naj kale gınabim u u rö nöp nıñöm arö gınab.

Nan ñıñeb hil gıpal

¹⁶ “Kale nan ñıñeb arö gınıg, nıbi bı God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpal rö, gagmim. Kale, ‘Hon mulu halö halö rö mıdno, nıbi bı nıñöm hagnaböl, ‘God nıp gası nıñöm, nan ñıñeb hil göm me, mulu halö halö mıdpal,’ a gınaböl,’ a göm, pıral anıg gınaböl. Yad kalöp nıñö yabıtı hagabin: nıbi bı hanıp nıñlañ, a göm gınaböl anıb gau, nıbi bı gau nıñöm hib kale haglö adö arnab u pen God kalıp nan aij kumi kabö adö lañ ñagnab. *

¹⁷ Kale pen nan ñıñeb gau hil geinabim u, mulu halö halö rö mıdagaimim. Ñıg pak aij gımim, wel lımim, kom gımim mıdaimim. ¹⁸ Anıg geinabim me, kalöp nıbi bı nan magö hil gıpal gau a göm, nıñagnaböl. Nan agamıj gıpmim u, Nap kale, hon amgö nıñagpun Bı u, nıpe magöñhalö nıñöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ñinab.

Amun God aıp mıdaiun a gımim, nıñöl gı mıdaimim

(Luk 12:21,33-34)

¹⁹ “Pen mınöñ naböñ ıt i nan aij aij gau ud magum gun, a gımim gası u nıñagmim. Nıhön gınıg: nan anıb gau ud magum geinabim, sıpsop ñıñöm, hij göm, si udöm gınaböl. *

²⁰ Anıb u, nan aij kale rö gau, God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au ud magum gıpe, sıpsop ñıñagnım, hij

* 6:5: Mad 23:5; Luk 18:10-14 * 6:7: 1Ki 18:26-29 * 6:8: Mad 6:32 * 6:10: Luk 22:42 * 6:12: Mad 6:14-15; 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15 * 6:14: Mak 11:25-26 * 6:16: Ais 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mad 19:21; Luk 18:22

gagnim, si udagöl, midep nöp midainim.
* 21 Nan aij kale minönj nabönj adö il i ud magum geinabim u, gasi kale mideinab minönj nabönj adö il i; nan aij kale God ram minönj kumi kabö adö laj au ud magum geinabim u, gasi kale u arnab anib laj.

*Hañ romanj mailö u
(Luk 11:34-36)*

22 “Amgö magö hañ romanj hapö mailö rö midöp. Amgö magö kale u aij midö, mailö aij gö nñj aij ginabim. 23 Pen amgö magö kale u najj gö, hañ romanj kale u sibön ginab. Mailö giböp pen bönj nöp sibön gö, nan ap nñjagnabim. Kale mailö nñjagpim u, sibön göp rö midpim.

*Mani nan gau god ap rö midagnim
(Luk 16:13; 12:22-31)*

24 “Bi añi ap, bi kub mihöp kalip wög gi ñinim rö lagöp. Nihön ginig: bi kub ap nip nñj aij geinab, ap nip arö ginab: pen bi kub ap nip nñj aij geinab, ap nip arö ginab. Anib u, kale mani nan aij minönj nabönj adö il i midöp gau, nñjbe aij gö, God nip arö ginabim rö löp u, nñj aij gimim.

*Gasi kub nñjagmim
(Luk 12:22-31)*

25 “Adö anibu me kalöp hagabin: nan gai nibö ññjun midaiun, waij gai nibö rol gun midaiun, a gimim, gasi kub u nñjagmim. Kamñj midep u nan kub; nan ññjeb nan pro. Uri midpun i, hañ romanj nan yabit; hañ romanj waij rol gep nan pro. Anig gö nñjmim, God kalöp gi la u, nipe nan ññjeb, waij hañ romanj rol gep, nan pro anib gau ñagnab a gi nñjbim ar? * 26 Kale nñjbim, yaur gau nan yñj ymagal; wid, rais, nan gau rik dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabö adö laj u kalip abad midö, nan ññjbal. Anib u, yaur u nan yñharñj u pen nipe nan ñö ññjbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a gi nñjbim ar? * 27 Aka, gasi iru nñjun me, rapin midun umnabun a gi gasi nñjbim ar?

28 “Pen nihön ginig waij nan gau gasi iru nñjbim Nan pñpñ be gau ranöb gau, wög gagöm, waij gagöm, gipal. 29 Pen

kiñ Solomon mani iru midö rib adik aij yabit gimidöp u, nan pñpñ anib gau rö rib adik aij gaga. * 30 Nan pñpñ anib gau nan yñharñj. Pör midöm wasö, miñi rö midöm, rol rö laubal. Pen God nan yñharñj anib gau gi löm rib adik aij gi ñöb u, nihön ginig hanip abad midagnab a gimim nñjbim Kale anig gasi nñjnabim u, kale God nip nñj ud aij gagpim.

31 “Anib u, nan mai ññjun, ññj mai ññjun, waij nihön rol gun, a gimim, gasi kub u nñjagmim. 32 Nibi bi God Manö nñjagpal gau, nan anib gau udun a göm, gasi kub anibu rö nñjbal. Pen kale nñjbim, Nap kale kumi kabö adö laj midöp u, kale nan nihön nihön midagöp u nñjeb.

* 33 Anib u, God nibi bi rimnap udöm abad mideinab u, hanip u rö nöp udnab a gimim gasi añi nñjmim; God nipe haga rö nöp gi midaiun a gimim, gasi añi nñjmim; kale anig gipe arö me, nan ññjeb, ññj ññjeb, waij rol gep, nan anib gau magöñhalö kalöp ññnab. * 34 Anib u, rol ruö nihön gun midaiun, a gimim gasi kub u nñjagmim. Ññn uri u ññn uri. Uri ññn i nöp nan mñjör rimnap midöp u, u nöp gasi nñjmim.

7

*Nibi bi rimnap kalip manö kub hag
gagmim*

(Luk 6:37-38,41-42)

1 “Hon nibi bi aij a gimim, nibi bi rimnap kalip gasi najj nñjnabim u, manö anibu ado gi kale ke aunab. * 2 Anib u, nñj aij gimim. Kale nibi bi rimnap kalip ginabim rö, God kalöp pen ginab. Kale nibi bi rimnap nñjmim manö kub hag ginabim rö, God kalöp u rö nöp manö kub hag ginab. * 3 Mab po amgö kale pak harñ göl midöp u, nihön ginig mab po anibu nan yñharñj a gimim, namam nan acip amgö nipe midöp u nñjmim hagpim? 4-5 Ne bi manö piral hagep bi. Mab po amgö kale pak hari göl midöp u nöd ud yumim, amgö nñj aij gimim, namam nan acip amgö nip midöp u nip, ‘Ud yuñ’

* 6:25: Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7 * 6:26: Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6 * 6:32: Mad 6:8 * 6:33: 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17 * 7:1: Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24

a gımim hagmim. ⁶ God nan uł nıpe gau, kain hapeb gau kalıp ñagmim. Kıbap mılep gau, kaj gau mıdöp, a gımim ud yuagmim. Pen nıhön gınıg: ud yunabim, kale abö jö ma jö gı yuöm, ado gı apöm kalöp haunaböl.

Hon aigöl gun bı kub nıp sabe gun?
(Luk 11:9-13)

⁷ “Nan nıhön mıdagainım u, God nıp hag nıñbe kalöp ñınab. Pen nan rımnap ułhai nıñnabim u, udnabim. Hanıp ajön hiık, a gımim, pak gu gıpe, kalöp ajön u hiıkıgab. * ⁸ Pen nıhön gınıg: nıbi bı God nıp hag nıñnaböl u, hag nıñnaböl rö nöp gınab. Nan ułhai nıñnaböl u kalıp yamnab. Pen, ajön u hiık, a göm, pak gu gu gılö, hagnaböl rö nıñöm hiıkıgab. *

⁹ “Kale bı nap gau, ñı pai kale ap maj ap ñı a gö, kale kabö ñınabim? ¹⁰ Aka pen, kabsaı ap ñı a gö, hainjo ap ñınabimıñ U anıg gagnabim. ¹¹ Kale nıbi bı aij wasö u pen ñı pai kale gau, nan aij gau nöp ñınabim. Nap kale kumi kabö adö lañ bı aij yabıtı u, pıral gagnab; kale hag nıñnabim u, nıpe kalöp nan aij ñınab. *

¹² “Pen kale ke, hanıp adö u gılañ, adö u gaglañ, a gımim nıñbim, adö u nöp nıbi bı gau kalıp gımim. Mosıs God lo manö udöm kalı kılın rıka manö u abe, bı God manö hagep kalı kılın rıkla manö u abe, ıt me anıbu. *

Adan pro, adan majö
(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴ “Mab ke yañ adan kub u waiö nıñöm am aij gıpal. Nıbi bı iru nöp mıgan anıbu arbal. Anıb u, kale nıñ aij gımim, pör mıdep adan pro u udmim armim. Adan pro anıbu ułham arnaböl. Nıbi bı añı añı nöp, adan pro mılö anıbu kłö göm ułhai nıñöm arnaböl.

Pıral hagnaböl, nıñ aij gımim
(Luk 6:43-46)

¹⁵ “Pen nıbi bı God manö hagabun a göm pıral hagnaböl gau, kaj sipsip hain aij rö halu löm aunaböl u pen apöm mıdöl gı, kain

hapeb nıbi bı hau löp rö u kalöp gınaböl. Anıb u, nıñ aij gımim. * ¹⁶ Nıbi bı mıd aij gıpal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan nıñ gınaböl rö nıñmim, kalıp nıñ aij gınabim. Kale nıñbim, nagı yıharıñ kalı kalı halö gau magö ñıñeb u pılö gu ñıñagnabim. * ¹⁷⁻¹⁸ Mab gau u rö nöp gınab. Mab magö ñıñeb ur gau, mab magö ñıñagep pılagnab. Pen mab magö ñıñagep ur gau, magö ñıñeb pılagnab. ¹⁹ Pen mab magö aij pılagnab gau, rıb gı dö gı dam mab inab u yunaböl. * ²⁰ Anıb u, nıbi bı gau nagı gınaböl adö u nıñmim, nıbi bı gau aij, nıbi bı gau nıñ a gımim nıñnabim. *

Jısas “Yad kale nıñagmıdin,” a gınab
(Luk 13:25-27)

²¹ “Nıbi bı yıp, ‘Bı Kub hon!’ ‘Bı Kub hon!’ a gıpal gau magörhalö, God kalıp udöm abad mıdeınab, a gı gası u nıñagmim. Bapi yad kumi kabö adö lañ mıdöp u hagöp rö gıpal nıbi bı gau nöp kalıp udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeınab. * ²² God nıbi bı manö kub hagnab ñın u, nıbi bı iru nöp yıp hagnaböl, ‘Bı Kub, hon nıbi bı ne nöp. Hib ne nöp hagun, manö ne hag ñıno. Hib ne nöp hagun, nan nıbi bı kıjaki aban ala gau hag yuno. Hib ne nöp hagun, nan gagep rö gau iru nöp gıno,’ a gınaböl. ²³ Yıp anıg hagnaböl u pen yad kalıp hagnabin, ‘Yad kale nıñagmıdin; kale gı nıñ nöp gıpım, ke gau arım!’ a gınabin. *

Bı mıhöp ram mıhöp gılö
(Luk 6:47-49)

²⁴⁻²⁵ “Bı gası nıñeb yabıtı ap, ram nıpe u gınıg, kabö adö lañ gınab. Hainö hadal kub apöm, möñ kub alöm, ñıg uł apöm gınab u pen ram nıpe kabö adö lañ gı pıdön gınab u, pa jö ma jö gı ud aragnab. Anıb u rö me, nıbi bı manö yıp nıñöm, nıñ udöm, hagnaböl rö gınaböl gau.

²⁶⁻²⁷ “Pen bı gası nıñ aij gagnab ap, ram nıpe u gınıg, mınön kabö kułup adö au gınab. Hainö hadal kub apöm, möñ kub

* **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 * **7:8:** 1Jn 3:22; 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10 * **7:15:** Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mad 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25 * **7:23:** Sam 6:8; 2Di 2:19

alöm, ñig ul apöm, ram nipe u böñ nöp pa jö ma jö gi ud arnab. Anib u rö me, nibi bi manö yad niñöm hagpin rö gagnaböl gau,” a ga.

²⁸⁻²⁹ Jisas manö anibu hag hakö niñöl gi, nibi bi iru nöp ap mideila gau niñöm hagla, “God lo manö hag ñeb bi hon gau manö haggal rö hagagöp; nipe bi manö niñ aij yabıl göm hagöp,” a göm, aiö yabıl gıla.*

8

Jisas bi wös hapeb la u gö, kamıñ la
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Jisas nö ilö lañ mideia u arö göm, sir yañ ap lugö niñöl gi, nibi bi iru nöp niñ hain gıla. ² Pen bi wös hapeb la ap, Jisas mideia söł au amöm, kugom yımöm, ubör yıhön göm haga, “Bi Kub. Ne yıp gö kamıñ linig, gö kamıñ linab. Yıp kamıñ linab u, yad God sabe gep ram raul arnig gabin u, yıp wıhög gagnaböl,” a ga. ³ Anig hagö, Jisas ñımagö mılöbö löm bi anibu ud niñöm haga, “Yad gınabin; nöp kamıñ lañ,” a gö, magö anibu nöp niñ kamıñ lö niñöl gi, ⁴ Jisas bi anibu niñ haga, “Nöp gınö kamıñ löp anibu, nibi bi rımnab kalıp hag ñagmön wasö. Am bi God niñ nan sabe gep bi gau kalıp nöp yammön hagmön, ‘Yıp kamıñ löp niñim!’ a gımön. Anig hagmön, Mosıs haga rö, yaur ap God niñ pak sabe gi ñımön. Anig geinabön, nibi bi gau niñöm hagnaböl, ‘Niñ kamıñ löp u me anig gab,’ a gınaböl,” a ga.*

Jisas, ami bi kub bi wög gi ñeb nipe u niñ gö, kamıñ la
(Luk 7:1-10)

⁵ Jisas daun pro Kapaneam arö niñöl gi, ami bi iru nöp abad mıdmıdöp bi kub ap, Jisas yıp gi ñınım a göm apöm Jisas niñ haga, ⁶ “Bi Kub, bi wög gi ñeb yad u niñ mıña kub göm, ilön neb neb gö, aña gagöp; ram au um mıdöp,” a ga. ⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad am niñ gınö kamıñ linab,” a ga. ⁸⁻⁹ Hageia, ami bi kub anibu haga, “Bi Kub, niñög hagpan u pen yad bi kub rö ram yad u aumön. Yad niñbin u, ami bi kub rımnab

yıp abad mıdlö, yad pen ami bi rımnab kalıp abad mıdem, ‘Arim,’ a gınö, arbal halö; ‘Auim,’ a gınö, aubal halö. Bi yıp wög göp u niñ, wög gau anig gımön anig gımön a gınö, göp. Anib u rö, ne yıharıñ, ‘Kamıñ lañ,’ a gımön, niñ kamıñ linab,” a ga. ¹⁰ Anig hagö Jisas aiö göm, nibi bi hain areila gau kalıp haga, “Bi anibi mılö gau niñbö u pen, God göp rö niñ aij yabıl göm me, anig hagöp. Bi hon Isrel niñbö ap, God niñ niñ ud pıdön göm hagöp anibu rö hagö, yad niñagpin. ¹¹ Anib u, hainö nibi bi mılö gau niñbö gau, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ abad mideinab añ u amöm, Ebrahim, Aisak, Jekop bi aip asıköm, nan ñıñeb iru niñöm, mıñ mıñ göl gi mideinaböl. * ¹² Kale anig göm am mideinaböl, pen nibi bi hon Isrel niñbö gau, am añ anibu mıdageinaböl rö löp. God kalıp hag yueinab, am mideinaböl höñ sıbön göp adö yañ. Kale mıtön magö göm meg magö hau jö ma jö gi niñöl gi mideinaböl,” a ga. * ¹³ Anig hagöm, Jisas ami bi kub anibu niñ haga, “Ne ado gi aru! Hagpan rö nöp gınab,” a ga. Jisas anig hagö, nipe ram aramöm niña, bi nipe nan ga u, Jisas haga magö anibu nöp kamıñ la.

Jisas Pida niñbor niñ gö, kamıñ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Pen Jisas Pida ram amöm niña, Pida niñbor u, hañ roman gau mab rö inö, abañ adö lañ um mideia. ¹⁵ Jisas niñöm, am Pida niñbor ñımagö nipe ud niñög, magö u nöp kamıñ lö, nipe uraköm, Jisas niñ nan magö ud li aij ga.

Jisas nibi bi iru nöp gö, kamıñ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁶ Dugo magö u, nibi bi kıkaki abañ ala gau abe, nibi bi nan ga gau abe, dam Jisas mideia u aueila, nipe kıkaki gau hag höñ yuöm, nibi bi ñı pai nan ga gau gö magönhalö kamıñ la. ¹⁷ Nipe ga anibu, bi God manö hagep Aisaia, hadame nöp gınab a göm kalı kılın rıka rö nöp ga. Nipe kalı kılın rıköm haga, “Hanıp nan ga gau gö kamıñ la.

Nan niñön niñön hanıp naij ga gau

* **7:28-29:** Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:4:** Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14 * **8:11:** Luk 13:29 * **8:12:** Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28 * **8:17:** Ais 53:4

hag yuö mïd aij gïpun,” a ga. *

Bï ap Jisas nïp haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Jisas nïña, nïbi bï iru nöp ap nïp big gïgabö geila, bï nïpe gau kalïp haga, “Ñïg wanö juun böñ lödañ arun,” a ga. ¹⁹ Anïg hagö nïñöl gï, God lo manö hag ñeb bï ap apöm nïp haga, “Manö hag ñeb bï. Ne ram mïnönj gai gai arnabön u, yad nöp aip arnabul,” a ga. ²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hau gau, kale mïnönj mïgan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u mïdöp. Pen yad Bï Ñï nïpe haneb mïgan u mïdagöp,” a ga. * ²¹ Pen bï Jisas nïp nïñ uda bï ap haga, “Bï Kub, yad ne aip arul u pen, yïp yau a gö, bapï nïp umö rïgöl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. * ²² Hageia, Jisas haga, “Nïbi bï yïp nïñ udagpal rïmnap umaiöl, nïbi bï yïp nïñagpal rïmnap dam rïgöl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

Jisas hagö, yïgön kub ur ga
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Jisas ñïg magïb udöm arnïg gö, bï nïpe gau aip hadla. ²⁴ Ñïg an au arlö nïñöl gï, adïñ yïgön kub yabït u udöm, ñïg ral apöm, ñïg magïb u ud ado gïñïg rö ga. Pen Jisas nïpe hon haneia rö, * ²⁵ bï nïpe gau nïp am haglö urakö hagla, “Bï Kub! Pïñöm asad kub u hanïp ud ado gö, ñïg ñïñun rö löp u, ne hanïp ud kamïñ lï,” a gïla. ²⁶ Hagaila, kalïp haga, “Nïhön gïñïg pïñïñ gabimñ Kale manö yad pro rïmnap nïñ udagpim aka?” ga. Anïg hagöm, uraköm, pïñöm asad udeia u hagö hir göm, ñïg ral aueia u ur göm ga. * ²⁷ Anïg gö, kale aiö göm hagla, “Bï kal yabït i nïpe bï aige rö bï gajïp nïñöm pïñöm asad udeia u hir göm, ñïg ral auajïp u ur göm göp?” ö gïla.

Aiön pi halö bï mïhau Jisas gö, kamïñ la
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Jisas ñïg juöm, ram mïnönj Gadara böñ lödañ amjaka nïñöm, bï hau kïjaki aban ala mïhau wip rïgöl gïmïdal kabö mïgan gau nïbö apjaklö. Bï anïb mïhau kalïp

kïjaki aiön pi aban alla rö, bï hapeb yabït mïhau mïdmïdil. Adan kalpe mïdmïdil au, nïbi bï rïmnap aragmïdal. ²⁹ Pen kalpe mïhönj apjakmil, Jisas nïp haglö, “God Ñï nïpe. Nïhön gïñïg auabön? Hanïp ilön kub ñïñïg auabön aka nïhön? Ñïñ ne hanïp ram mïnönj naj hag yuep u auagöp,” a gïlö. * ³⁰ Pen magö anïbu, kaj iru nöp amïl ñïñeila söl gof anïb au me, ³¹ kïjaki aiön pi bï anïb mïhau kalïp aban alla gau, Jisas nïp neb neb göl gï hagla, “Hanïp hag yunïg gïmön u, hagö, amun kaj mïdpal gïdañ kalïp yuö hiïkun,” a gïla. ³² Hageila, Jisas “Arim,” a gö, bï anïb mïhau kalïp arö göm, am kaj gau kalïp yuö hiïkla. Hiïklö kaj gau pïñïñ gï mïnönj rul gof au amöm, gï dam ñïg wanö yan paköm, ñïg ñïñöm, magöñhalö um hakla.

³³ Pen bï kaj mukmïdal gau, ga anïbu nïñöm, yïñïd daun u amöm, Jisas nïhön nïhön ga u, bï kïjaki aban alla mïhau nïhön nïhön ga manö u, nïbi bï gau kalïp magöñhalö hag ñïla. ³⁴ Hag ñeila, nïbi bï daun mïdeila anïb gau magöñhalö Jisas nïp nïñun a göm, ap nïp nïñöm, neb neb göl gï hagla, “Ram mïnönj hon i arö gïmön, ke gau aru,” a gïla.

9

Jisas bï ñïmagö ma kïla ga u nïp gö, kamïñ la

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Jisas kauyan ñïg magïb udöm, ñïg wanö juöm, ram mïnönj nïpe hanmïdöp u böñ lödañ ara. * ² Pen nïbi bï rïmnap, bï ñïmagö ma kïla ga ap, Jisas gö kamïñ lïnab, a göm, nïp ilönj lï dapöm Jisas mïdeia au daula. Pen, Jisas gö kamïñ lïnab, a göm nïñla rö, Jisas bï ñïñ ma kïla ga anïbu nïp haga, “Ñï me! Gasï halö mïdaimön. Nan si nan naj gïpan gau nïñem arö gabin,” a ga. ³ Jisas anïg hagö, God lo manö hag ñeb bï gau rïmnap hagla, “Bï i God nïp hag juöl gï me, anïg hagab,” a gïla. ⁴ Pen Jisas gasï nïñla anïbu ke nïñöm haga, “Kale nïhön gïñïg yïp gasï naj nïñmim anïg hagabim?”

* **8:20:** 2Ko 8:9 * **8:21:** 1Ki 19:20 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mad 14:31; Sam 89:9 * **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 * **9:1:** Mad 4:13 * **9:4:** Mad 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25

* 5 Yad n+þ, ‘Nan si nan naij g+pan gau niþnem arö gabin,’ a g+nö, kalöp aij g+nab, aka ‘Urak aru!’ a g+nö, kalöp aij g+nabñ Aka manö niþhön hagnö, kalöp aij g+nab? 6 Miþni kale niþnabim, Bapi God y+þ Bi Niþ niþe hag la niþjöm, miþnönj nabön iþ i apem, nan si nan naij g+pal gau niþnem arö g+nabin,” a ga. Jisas an+g hagöm, bi niþn ma kiþa ga u niþ haga, “Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!” a ga. * 7 Jisas an+g hagö, bi an+bu uraköm köp bad niþe u udöm ram niþe ara. 8 Ram niþe arö niþjöl gi, niþi bi gau niþjöm, God hagö Jisas apöm gab, a göm piþniþ göm, bi ap miþnönj nabönj iþ i an+þ unbö rö gö niþjagpun a göm, God hib niþe haglö adö ara.

*Jisas bi niþe Madyu niþ uda
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

9 Jisas ram miþnönj an+bu arö göm, miþgan ap amöm niþa, bi dak+þ udep wög giþm+döp bi ap ram raul miþgan u as+ik miþdeia. Bi an+bu hib niþe Madyu. Jisas niþ niþjöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jisas aip ara.

10 Jisas bi niþe gau aip Madyu ram amöm, nan niþjöl niþjöl gi, bi dak+þ udep gau abe, bi nan si nan naij giþm+idal bi gau abe, iru nöþ apöm Jisas bi niþe gau aip nan niþjla. 11 Nan niþneila, bi Perisi gau niþjöm, Jisas bi niþe gau kal+þ hagla, “Manö hag ñeb bi kale u, niþe niþhön giþniþ, bi dak+þ udep gau abe, niþi bi nan si nan naij giþpal gau abe, aip diþm ñöl nan niþjab?” ö giþla. * 12 Hageila, Jisas manö an+bu apdi niþjöm haga, “Niþi bi nan gagöp gau, wös wameb bi gau aragpal; niþi bi nan göþ gau nöþ wös wameb bi gau arbal. 13 Pen God manö ap haga iþ u niþ aij giþmim miþdaimim. Niþe haga, ‘Y+þ nan sabe gi niþnabim u, y+þ aij gagnab; pen niþi bi gau kal+þ mög niþjmim gi aij geinabim u, y+þ aij g+nab,’ a ga. Pen yad aunö u, niþi bi, hon niþi bi aij, miþd aij giþpun a gi gas+ niþjbal gau, kal+þ ulþai niþj udn+g auagnö; yad niþi bi, hon nan si nan naij giþpun a gi gas+ niþjbal gau, kal+þ ulþai niþj udnam a gem aunö,” a ga. *

*Nan magö hil gep
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

14 Niþn ap, Jon niþg pak ñeb bi niþe gau, Jisas miþdeia au apöm hagla, “Hon abe, bi Perisi gau abe, niþn riþnnap, God niþ nöþ gas+ niþjun, a gun, nan niþjagpun. Pen bi ne gau niþhön giþniþ u rö nöþ gagpal?” ö giþla. *

15 Hageila, Jisas kal+þ haga, “Niþi bi gau, bi niþi udn+g gab bi u aip miþdeinaböl niþn u, miþni miþni göl göm nan niþjgaböl; pen bi riþnnap apöm bi an+bu niþ ud junaböl niþn u, mög gö nan hil göm niþjagnaböl,” a ga.

16 Pen Jisas niþe kal+þ manö ap hod riþköm haga, “Waþij giþsön u udöm, waþij pap+þ gi, pa gi dö giþnab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai giþniþ göm al dör gagnabölñ An+g geinaböl u, waþij luþö gabin a giþniþ gab, miþgan kub yab+þ pa biþiþi giþnab. 17 Pen niþg wain u, u rö nöþ. Wain giþsön niþbö u göm, ud kaj meme hañ miþlep miþgan u ral lagnaböl. Pen niþhön: an+g geinaböl u, niþg wain kam+þj u ranöm, biþj yab+þ hagöm, kaj meme hañ u pak gi dö göm, hon göm arnab. An+þ u, niþg wain kam+þj u udöm, kaj meme hañ kam+þj niþbö miþgan u ud liþlö nöþ me, aij g+nab,” a ga.

*Jisas gaia niþi kub ap, pai pro ap, kam+þj la
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

18 Jisas manö an+bu hagö niþjöl gi, Juda bi kub ap Jisas miþdeia au apöm, kugom y+þmöm haga, “Pai yad u böþ nöþ umöb u pen ne am niþ ud niþjö, urakniþm,” a ga.

19 Hagö, Jisas bi niþe gau aip uraköm, bi an+bu aip arla.

20-21 Pen niþi ap, hagape lugöl gi lugöl gi miþdeia, miþ unbö miþgan laþ ina. An+g gö, gas+ niþe u nöþ niþjöm, “Jisas waþij niþe miþlö kub goþ gau nöþ ud niþjnö, y+þ kam+þj liþnab,” a göm, Jisas arö niþjöl gi, jöl adö gau amöm, waþij niþ u ud niþa. * 22 Ud niþjö, Jisas ado göm niþi an+bu niþ niþjöm haga, “Y+þ niþj udpan u me, nöþ kam+þj löþ. Gas+ halö miþdaimön,” a ga. Hagö, nan niþ giþm+döp u magö an+bu nöþ kam+þj löm, hagape aum+döp u miþlep ga.

* 9:6: Jon 17:2 * 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mad 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12 * 9:20-21: Mad 14:36

²³ Pen Jisas n̄ibi b̄i an̄ibu arö göm am am, b̄i kub ram u amjaköm n̄iᵇa, aᵇiᵇ magö pu göm, manö hauᵇ kub yab̄iᵇ geila. ²⁴ Jisas n̄iᵇöm kal̄ip haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöᵇ; ȳihar̄iᵇ hon hanab,” a ga. An̄ig hagö, n̄ip m̄ihol ḡila. ²⁵ Pen Jisas n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip hag hön̄ yuöm, ram raul m̄igan yaᵇ amöm, pai uma u n̄ip, ñ̄imagö k̄id u ud n̄iᵇö, uraka. ²⁶ An̄ig gö, manö an̄ibu yag dam ram m̄inöᵇ an̄ib gau magöᵇhalö ud arla.

Jisas gö, b̄i amgö we m̄ihau amgö ñ̄il n̄iᵇlö

²⁷ Pen Jisas ram m̄inöᵇ an̄ibu arö göm arö n̄iᵇöl ḡi, b̄i amgö magö we ga m̄ihau n̄ip hain göl ḡimil meg m̄igan dap ranmil, haglö, “Depid Ñ̄i n̄ipe! Hal̄ip m̄ihön̄ mög n̄iᵇmön!” a ḡilö. * ²⁸ An̄ig hagailö, pen Jisas n̄ipe ram raul m̄igan u ara. B̄i an̄ib m̄ihau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kal̄ip m̄ihön̄ haga, “Kale m̄ihön̄, yad kalöp ḡinö kam̄iᵇ l̄inab a ḡimil, ȳip ap hagabil̄iᵇ Yad yau a ḡinabin, kale gas̄i n̄iᵇbil amgö kale ñ̄il l̄inab aka wasö?” ö ga. Hageia, haglö, “B̄i Kub, holm̄iᵇ n̄iᵇbul, ne hal̄ip geinabön kam̄iᵇ l̄inab,” a ḡilö. ²⁹ Hagailö, Jisas amgö kal̄ip m̄ihön̄ ud n̄iᵇöm haga, “Ȳip n̄iᵇ udpil u me, hagpil rö ḡin̄m,” a ga. ³⁰ Hagö, amgö kal̄ip m̄ihön̄ kam̄iᵇ lö, n̄iᵇlö n̄iᵇöl ḡi, Jisas kal̄ip m̄ihön̄ manö klö hagöm hag aij göm haga, “N̄ibi b̄i gau, Jisas gaj̄ip hal̄ip kam̄iᵇ löp, a ḡimil hagagmil,” a ga. * ³¹ An̄ig haga u pen kalpe m̄ihön̄ ammil, n̄ibi b̄i ram m̄inöᵇ an̄iᵇ gau magöᵇhalö hag ñ̄ilö ara.

Jisas aᵇab ado ga b̄i ap n̄ip gö, manö ga

³² Pen kalpe m̄ihön̄ arlö n̄iᵇöl ḡi, n̄ibi b̄i r̄imnap, b̄i aiön pi halö aᵇab ado ga b̄i ap, dap Jisas m̄ideia au daueila. ³³ Jisas aiön pi b̄i an̄ibu n̄ip aban̄ ala u hag yuö, manö hag aij ga. An̄ig gö, n̄ibi b̄i gau aiö göm hagla, “Ram m̄inöᵇ Isrel i, b̄i ap an̄ibu rö gö n̄iᵇagpun,” a ḡila. *

³⁴ Pen b̄i Perisi gau hagla, “N̄ipe k̄ijaki aiön pi nap kale Seden klö u udöm me, aiön pi gau hag hön̄ yuöp,” a ḡila. *

* **9:27:** Mad 20:29-34 * **9:30:** Mad 8:4 * **9:33:** Mak 2:12 * **9:34:** Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **9:35:** Mad 4:23; Mak 1:39 * **9:36:** Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki 22:17; Sek 10:2; Mak 6:34 * **9:37:** Luk 10:2 * **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1

Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄iᵇa

³⁵ Pen Jisas n̄ipe daun pro gau abe, daun kub gau abe ḡi ajöl göm, Juda magum gep ram gau amöm, Kiᵇ kub ke yab̄iᵇ u n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö aij u hag ñ̄im̄idöp. Pen n̄ibi b̄i gau kal̄ip nan n̄ihön̄ n̄ihön̄ ga u, u rö nöp gö kam̄iᵇ la. * ³⁶ Jisas n̄iᵇa, n̄ibi b̄i an̄ib gau kaj sipsip gau b̄i abad m̄idep kale ap m̄idagöp rö u m̄ideila. Gas̄i kub n̄iᵇöm uᵇham m̄ideila u pen kal̄ip b̄i ḡi ñ̄eb ap m̄idageia. An̄ib u n̄iᵇöm, Jisas n̄ipe mög yab̄iᵇ n̄iᵇöm, * ³⁷ b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, “Nan magö iru yab̄iᵇ nöp wög naböᵇ au po ḡi m̄idöp u pen n̄ibi b̄i ral dauep iru m̄idagpal. * ³⁸ An̄ib u, kale b̄i wög naböᵇ nap n̄ibö u n̄ip hag n̄iᵇbe, b̄i ral dauep r̄imnap yuö, ral dap n̄ip lau adö dauöl,” a ga.

10

Jisas manö ud arep b̄i n̄ipe unbö m̄igan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Jisas b̄i n̄ipe unbö m̄igan lan̄ u wiñ alö aueila haga, “Yad ke kalöp hagabin u me, k̄ijaki aiön pi nan gau hag yun̄ig, hag yunabim. N̄ibi b̄i nan n̄ihön̄ n̄ihön̄ ḡinab gau u rö nöp ḡipe, kam̄iᵇ l̄inab,” a ga. *

² B̄i Jisas manö ud arep unbö m̄igan lan̄ Jisas hag yua b̄i gau, hib kale gau me, b̄i ap Saimon, hib n̄ipe ap Pida a ḡim̄idal; b̄i ap Edru, Pida n̄imam n̄ipe u; b̄i ap Jems, Sebedi ñ̄i n̄ipe; b̄i ap Jon, Jems n̄imam n̄ipe; ³ b̄i ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, n̄ipe dak̄is udm̄idöp; b̄i ap Jems, Alpias ñ̄i n̄ipe; b̄i ap Dadias; ⁴ b̄i ap Saimon, hib n̄ipe ap Selod a ḡim̄idal; b̄i ap Judas Iskariod, n̄ipe me hainö Jisas n̄ip mumug n̄iᵇa.

Jisas manö ud arep b̄i n̄ipe unbö m̄igan lan̄ kal̄ip hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Jisas b̄i n̄ipe an̄ib gau kal̄ip manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl ḡi haga, “Kale Juda n̄ibi b̄i wasö an̄ gau abe, Sameria kai m̄idpal an̄ gau abe, aragmim.

⁶ Pen kale am n̄ibi b̄i hon Isrel, n̄ibi b̄i kale God n̄ip gas̄i n̄iṅagpal gau, kal̄ip hag ñöl ḡi hagmim, * ⁷ “God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab ñ̄in u, hadö söl auöp,” a ḡimim. * ⁸ N̄ibi b̄i nan ḡin̄im gau ḡipe, kam̄iṅ l̄in̄im. N̄ibi b̄i böṅ nöp umöl gau ḡipe, kauyaṅ uraköl. N̄ibi b̄i wös hapeb l̄in̄im gau ḡipe, kam̄iṅ l̄in̄im. N̄ibi b̄i k̄ijaki aiön pi abaṅ aln̄im gau hag höṅ yube araṅ. Bapi hol ap̄il kalöp pör ȳihar̄iṅ wög ḡipul rö, kale u rö nöp n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip ȳihar̄iṅ wög ḡi ñ̄imim. ⁹ Mani gol, mani silpa, mani aṯi r̄imnap ud aragmim. * ¹⁰ Wadi, waiṅ r̄imnap halö, ma r̄irup, walaḅ ad̄iṅ, nan gau ud aragmim. Pen n̄ihön: n̄ibi b̄i wög ḡi ñ̄inaböl gau pen nan ñ̄ilö ñ̄iṅnaböl. *

¹¹ “Pen daun ap aka ram r̄iṅ agtö ap amjakpe, n̄ibi b̄i kalöp hag w̄ihai udöl rö r̄imnap n̄iṅmim, kal̄ip aip nöp m̄idmim, ram m̄inöṅ ke ap gau arn̄ig ḡinabim ñ̄in u nöp, kal̄ip arö ḡimim armim. ¹²⁻¹⁴ Pen ram ap ammim, “Kale m̄idpim!” a ḡipe, “Yau, m̄idpun; aij aubim,” a gaiöl, ram raul m̄igan an̄ibu armim. Pen kalöp manö yad hag ñ̄imim hag w̄ihai ud n̄iṅagaiöl u, ar̄ik arn̄ig, ac̄ip ac̄ip ma k̄id kale c̄ig udöm m̄idain̄im u, ab̄ l̄iṯ ḡi yumim armim. * ¹⁵ Yad kalöp n̄iṅö yab̄iḷ hagabin: manö kub hagep ñ̄in u, Sodom Gomora n̄ibi b̄i ilön pro pro udnaböl; n̄ibi b̄i kalöp udagnaböl an̄ib gau, ilön kub yab̄iḷ udnaböl. *

*Marö iru nöp aunab
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ “Pen n̄iṅim! Yad kalöp kaj sipsip rö u, n̄ibi b̄i kain hauḷ rö m̄idpal aṅ gau yuabin. An̄ib u, gas̄i n̄iṅ aij göl ḡi, agam̄ij kal̄ip hag ñöl ḡi m̄idaimim. *

¹⁷ “Pen n̄ibi b̄i r̄imnap kalöp ud s̄is̄i löm, dam Juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalöp paknaböl. An̄ib u, n̄iṅ aij ḡimim. * ¹⁸ Kalöp b̄i yad a göm, ṯip ḡi dam gapman

b̄i kub aka kiṅ m̄ideinaböl au ud arlö, kale manö aij yad u, b̄i kub gau abe, Juda n̄ibi b̄i wasö ram m̄inöṅ m̄ilö kub gau n̄ibö gau abe, kal̄ip hag ñ̄inabim. ¹⁹⁻²⁰ Kalöp manö kub hagnaböl an̄ibu, manö n̄ihön hagun aka manö aige gun hagun a ḡimim piñ̄iṅ ḡimim, gas̄i iru n̄iṅagmim. Hagpe n̄iṅöl ḡi, Nap God Ana n̄ipe kale aip m̄idöp u, gas̄i aij ñ̄einab, manö kale adö u ke hagagnabim; Nap God Ana n̄ipe kalöp hagnab rö nöp hagnabim. *

²¹ “Ñ̄in an̄ibu, n̄imam gau uraköm, n̄imam kale ke gau al paklaṅ a göm, b̄i kub gau kal̄ip mumug ḡinaböl. Nap gau uraköm, ñ̄i pai kale ke gau al paklaṅ a göm, b̄i kub gau kal̄ip mumug ḡinaböl. Ñ̄i pai gau uraköm, n̄ime nap kale ke gau jöl ñöm u rö nöp ḡinaböl. * ²² Yip lau adö m̄ideinabim rö, n̄ibi b̄i gau magöṅhalö kalöp n̄iṅlö, mulu kal alnab. Pen n̄ibi b̄i an̄ klö göm, yip piṅ nöp m̄ideinaböl gau, ñ̄in hain u auö, God kal̄ip udnab. ²³ Pen m̄igan ap arbe, kalöp ḡi naj gaiöl u, piñ̄iṅ ḡi m̄igan ap armim. Yad kalöp n̄iṅö hagabin, Isrel daun gau n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄ibe aragnab adö, yad B̄i Ñ̄i n̄ipe aunabin.

²⁴⁻²⁵ “Ñ̄i pai skul hagpal gau kub m̄idlö, hag ñeb b̄i kale gau pro m̄idagpal. Pen hag ñeb b̄i m̄idöp rö m̄idaiun a göm me, skul hagpal. N̄ibi b̄i wög ḡi ñ̄ibal gau kub m̄idlö, n̄ibi b̄i kal̄ip abad m̄idpal gau pro m̄idagpal. Wög ḡipal u, n̄ibi b̄i kub m̄idpal rö m̄idaiun a göm, wög ḡipal. An̄ib u rö, n̄ibi b̄i yad gau, yad m̄idpin rö m̄idaiun a göm, ḡipal. Pen n̄ibi b̄i gau yip hag juöm, Seden hib n̄ipe ap löm yip Bielsebul a ḡipal rö, kalöp b̄i wög ḡi ñeb yad u rö nöp hag juöm manö naj hagnaböl me. *

*God n̄ip nöp piñ̄iṅ gep
(Luk 12:2-7)*

²⁶ “N̄ibi b̄i gau kal̄ip n̄iṅmim piñ̄iṅ gagmim. Manö n̄ihön m̄iñi har̄i göl m̄idöp u, hainö waiö m̄ideinab. Nan n̄ihön agam̄ij

* **10:6:** Jer 50:6 * **10:7:** Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 * **10:9:** Luk 10:4 * **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14
* **10:12-14:** Luk 10:5-6; Ap 13:51 * **10:15:** Mad 11:24; Jud 7 * **10:16:** Luk 10:3; Ro 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 * **10:19-20:** Jon 14:26 * **10:21:** Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16
* **10:24-25:** Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17

gipal gau, hainö waiö n+ñnaböl. * 27 Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kalip waiö hag ñ+mim. Manö yad kalöp rim+d il hagnabin u, ram adö lañ ammim, manö kub hag ñ+be niñöl.

28 “Kale n+bi b+ al pak libal b+ gau niñmim piñ+ñ gagmim. Kale y+har+ñ hañ bad u nöp al pak linaböl; ana u halö gi naj göl rö lagöp. Piñ+ñ giñ+g me, B+ Kub n+bi b+ hañ roman+ñ abe ana abe miñgan mab ke inab yañ yunab u n+ñ piñ+ñ giñmim. * 29 Yaur pro gau, nan y+har+ñ. Mani a+ magö añ+ nöp yuöm, m+höp udpal. Nan y+har+ñ u pen, God kalip n+ñ midöp rö, ap y+har+ñ lug pakagnab. 30 Umagö kalöp u, God magöñhalö wö ralöp. 31 An+ñ u, piñ+ñ gagmim. Yaur gau nan pro yab+ñ; kale pen nan yab+ñ midpim. *

Yad Jisas b+ n+pe a giñmim waiö hagmim (Luk 12:8-9)

32 “N+bi b+ an y+ñ lau adö midöm, n+bi b+ gau kalip waiö hag ñ+naböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lañ midöp u n+ñ, y+ñ lau adö midpal, a gem, waiö hagnabin. 33 Pen n+bi b+ an, y+ñ ciñ aij gagöm, n+bi b+ aip mideinaböl añ au hagnaböl, b+ an+bu yad niñagpin, a giñaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lañ u n+ñ, n+bi b+ gai i yad niñagpin, a giñabin. *

Pen pen giñaböl (Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 “Yad minöñ naböñ il i aunö u, ‘Jisas n+pe minöñ naböñ il i aua rö, agam+ñ mid aij giñabun,’ a giñmim, gas+ u niñagmim. Yad aunö u me, n+bi b+ gau manö kub hagöm, pen pen giñaböl. 35 An+ñ giñab: ñ+ gau uraköm, nap aip pen pen giñaböl. Pai gau uraköm, n+me aip pen pen giñaböl. N+ñ n+bin gau uraköm, n+ñ+ñ aip pen pen giñaböl. * 36 An+ñ giñaböl an+bu, ram kale añ+ midpal u, kale ke nöp pen pen giñaböl.

37 “N+bi b+ an, n+me nap aka ñ+ pai gau nöp midmagö löm, y+ñ midmagö lagnaböl u, n+bi b+ yad midöl rö lagnab. 38 N+bi b+ an y+ñ piñ midniñ gaböl, pen gas+ ap niñöm hagnaböl, ‘N+bi b+ rimnap han+ñ gi

naij göl rö löp,’ a göm, y+ñ arö giñaböl u, n+bi b+ yad midöl rö lagnab. 39 N+bi b+ an, yad ke nöp midem, mid aij giñam a giñab u, mab ke inab yañ u arnab. N+bi b+ an pen hagnab, yad Jisas lau adö midnö, y+ñ al pak lin+ñ al pak löl a giñab u, kam+ñ pör pör middep u udnab. *

God kalip pen u rö nöp abad mideinab (Mak 9:41)

40 “Kale arbe, n+bi b+ rimnap kalöp hag w+hai udaiöl u, y+ñ abe hag w+hai udnaböl. Pen y+ñ hag w+hai udnaböl rö, B+ y+ñ hag yuö aunö u n+ñ abe hag w+hai udnaböl. * 41 N+bi b+ an, God manö hagep b+ ap niñöm hagnab, ‘B+ auöp i, God wög göp u me, n+ñ udnabin,’ a göm, udnab u, aij yab+ñ giñab. God manö hagep b+ an+bu ud aij giñab rö, hainö God n+ñ u rö nöp ud aij giñab. N+bi b+ an, God n+bi b+ kam+ñ aij n+pe ap niñöm hagnab, ‘B+ auöp i, God b+ kam+ñ aij n+pe u me, n+ñ udnabin,’ a göm udnab u, aij yab+ñ giñab. God n+bi b+ kam+ñ aij n+pe u ud aij giñab rö, hainö God n+ñ u rö nöp ud aij giñab. 42 Pen n+bi b+ an, b+ y+har+ñ yad ap niñöm, Jisas b+ n+pe u a göm, ñ+ñ m+ñ dap ñ+nab u, God niñö, aij gö, pen hauñ gagnab,” a ga.

11

Jon b+ n+pe rimnap hag yuö, Jisas n+ñ niñniñ arla (Luk 7:18-35)

1 Jisas b+ n+pe unbö miñgan lañ gau kalip an+ñ göl an+ñ göl giñmim a göm hag ñ+ aij göm, ram minöñ an+bu arö göm, daun yöp söñ an+ñ gau amöm, n+bi b+ gau kalip manö hag ña.

2 Pen Jon b+ ñ+ñ pak ñeb u nag+ midöm, Kraiñ niñön niñön ga manö u niñöm, b+ n+pe rimnap hag yuö, Kraiñ mideia au amjaköm, 3 n+ñ hag niñöm hagla, “Han+ñ hag ñ+mön, ne b+ ‘Kraiñ’ a gun pör abad midpun u nöp auban, aka hon b+ hain niñö an+bu ke abad midaiun?” ö giñla.

4 Hageila, Jisas kalip haga, “Kale Jon midöp au ammim hagmim, ‘Hon amun amgö hon ke niñun, rim+d hon ke niñun,

* 10:28: Jem 4:12 * 10:31: Mad 6:26 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12 * 10:35: Mai 7:6 * 10:39: Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

⁵ bi anibu nibi bi amgö we göp gau gajip amgö nı̄bal. Nı̄bi bi ma naij göp gau gajip adan aj aij gı̄pal. Nı̄bi bi wös hapeb löp gau gajip mı̄tep göp. Nı̄bi bi rımı̄d mı̄gan pı̄t göp gau gajip gası̄ wakö nı̄bal. Nı̄bi bi umbal gau gajip kauyanı̄ urakpal. Nı̄bi bi mög gep rö gau, u rö nöp Kraıs manö aij u hagö nı̄bal, a gımim. * ⁶ Pen manö ap hagmim, 'Nı̄bi bi yıp nı̄n udöm, gası̄ ap ap nı̄nagnaböl gau, mı̄n mı̄n yabıtı̄ gınaböl,' a gımim," a ga.

⁷ Anı̄g hagö, Jon bi nı̄pe gau arlö nı̄nöl gı̄, Jı̄sas nı̄bi bi ap mı̄deıla gau kalıp Jon manö adö u hagöm haga, "Kale nöd ram mı̄nön kabö nöp mı̄döp anı̄ gau arbe nı̄n u, nı̄hön nı̄nı̄g arbenı̄ Hod mı̄lö anı̄ ap yı̄gön ud danı̄ i göp ap nı̄nı̄g arbe? ⁸ Aka nı̄hön nı̄nı̄g arbenı̄ Bi waı̄j aij aij nöp lı̄bal bi ap nı̄nı̄g arbenı̄ Bi waı̄j aij aij udun a göm nı̄bal gau, bi kub ram klı̄n aij gau hanbal. Kale Jon mı̄dmı̄döp ram mı̄nön nöp anı̄ au han mı̄dagmı̄dal. ⁹ Pen nan nı̄hön nı̄nı̄g arbenı̄ Yı̄harı̄nı̄ aragpe. Jon bi God manö hagep, bi anı̄bu nı̄nı̄g arbe. Bi God manö hagep aunab a gımim abad mı̄dmı̄dim me, bi anı̄bu me u. Pen Jon nı̄pe God manö hagep bi nöp wasö. ¹⁰ Jon nı̄p gası̄ nı̄nöm, hadame nöp God nı̄pe Nı̄nı̄pe nı̄p manö haga manö anı̄bu, God Manö yanı̄ kalı̄ klı̄n rı̄köm hagla,

'Bi manö hagep yad u,
hag yunö nöd amöm,

nı̄bi bi gau hag nı̄nı̄ aij gö,
hainö ne ke arnabön,' a göm kalı̄ klı̄n rı̄kla. *

¹¹ Kalöp hagabin, nı̄bi bi mı̄nön naböı̄n ı̄t i mı̄dpal gau, anı̄ ap Jon rö wasö. Pen God nı̄bi bi yı̄harı̄nı̄ yabıtı̄ dam kumi kabö adö lanı̄ au abad mı̄deınab gau, kale Jon rö mı̄dageınaböl; God nı̄pe nı̄bi bi yı̄harı̄nı̄ yabıtı̄ gau ud aij yabıtı̄ gö, nı̄bi bi aij nı̄pe yabıtı̄ mı̄deınaböl. ¹² Jon bi nı̄g pak nı̄eb bi apöm manö aij hag nı̄a nı̄n u rı̄köm, nı̄bi bi gau, God hanıp udöm kumi kabö adö lanı̄ au abad mı̄dainım a göm, manö anı̄bu kłö yabıtı̄ gı̄ dam dam, mı̄nı̄ u rö nöp kłö yabıtı̄ gı̄pal.

* **11:5:** Aıs 35:5-6; 61:1 * **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76
Mak 9:11-13 * **11:19:** Mad 9:14

¹³ "Bi God manö hagep manö kalı̄ klı̄n rı̄kla gau abe, Mosıs God lo manö kalı̄ klı̄n rı̄ka u abe, ı̄t u me, God Mesaia u nı̄p yuö, nı̄pe nı̄bi bi gau kalıp udöm abad mı̄deınab. Manö anı̄bu nöp hag daulö daulö me, Jon aua. * ¹⁴ Pen manö hagnı̄g gabin u udnabım aka nı̄nagpin. God Jon nı̄p hagö, apöm nı̄bi bi gau kalıp manö hag nı̄a u, God Manö kalı̄ klı̄n rı̄köm, gınab a gıla rö nöp ga. Kalı̄ klı̄n rı̄köm hagla, bi God manö hagep İlaı̄ja rö bi ap aunab, a gıla. * ¹⁵ Kale nı̄bi bi gası̄ rımı̄d mı̄dainım gau, manö hagabin i rımı̄d lı̄ nı̄nı̄ aij gımim.

¹⁶ "Nı̄bi bi mı̄nı̄ nı̄nı̄ i mı̄dpal gau yad nı̄nı̄bin, kale nı̄nı̄ painanı̄ rımnap maker au ası̄köm, nı̄nı̄ painanı̄ rımnap meg mı̄gan dap ranöm kalıp hagpal rö u mı̄dpal. ¹⁷ Kale hagpal,

'Hon anı̄nı̄ pu gı̄no,

kale nı̄hön gını̄g kugom ralagpin?

Kı̄map mı̄tönı̄ gep rö ap hagno,

kale nı̄hön gını̄g mı̄tönı̄ gagpin?' ö gı̄pal.

¹⁸ Anı̄b u rö, God Jon nı̄p yuö apöm, nı̄nı̄ rımnap nan magö nı̄nı̄agöm, nı̄g wain nı̄nı̄agöm gö, hagla, 'Bi anı̄bi nı̄p nan nı̄hön abanı̄ alö anı̄g göp?' ö gıla. ¹⁹ Bi Nı̄nı̄pe pen auö hagpal, 'Bi nan kub nı̄nöm, nı̄g wain nı̄nöm, bi dakıs udpal gau aıp ajöm, bi nan naij gı̄pal gau aıp ajöm göp,' a gı̄pal. Pen nı̄bi bi God Manö u nı̄nı̄ udöm, gı̄ aij göm, mı̄d aij gınaböl u, nı̄bi bi gau nı̄nöm hagnaböl, God Manö u manö aij yabıtı̄, a gınaböl," a ga. *

Manö kub udnaböl (Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jı̄sas daun kub nöd gı̄ ajöm, nan gagep ı̄ru nöp gö, nı̄bi bi gau nı̄nı̄la u pen kale, nı̄hön gını̄g nan sı̄ nan naij gı̄pun a göm, nan sı̄ nan naij gımı̄dal u arö göm, Jı̄sas nı̄p nı̄nı̄ udagla. Anı̄g gı̄lö, Jı̄sas kalıp hag göm haga, "Korasın daun nı̄bi bi gau! Bedsaida daun nı̄bi bi gau! Nan gagep gau gınö, nı̄nı̄be. Pen nan sı̄ nan naij gı̄pım u arö gımim, yıp nı̄nı̄ udagpin. Anı̄g gı̄pım u, kale manö kub yabıtı̄ udnabım. Daun

* **11:13:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mad 17:10-13;

kub Daia Juda n̄ibi b̄i wasö gau, daun kub Saidon Juda n̄ibi b̄i wasö gau, nan gagep an̄ib gau kal̄ip u rö nöp gaibnep, kale nan si nan naj ḡim̄idal gau arö göm, wad̄i asöl rö r̄imnap ȳimöm, run he löl ḡi löl ḡi m̄idaiblap. * 22 An̄ib u, manö kub hagep ñ̄in u, Daia n̄ibi b̄i abe, Saidon n̄ibi b̄i abe, manö pro rö udnaböl; pen kale Korasin n̄ibi b̄i abe, Bedsaida n̄ibi b̄i abe, manö kub yab̄i udnabim.

23 “Kapaneam n̄ibi b̄i gau. Ñ̄in an̄ibu kale kumi kabö adö lañ au aragnabim; böñ nöp mab ke inab uñöm m̄igan yañ u arnabim. Nan gagep kale añ aui ḡinö u, daun kub Sodom gaibnep, kale nan si nan naj ḡim̄idal gau arö göm, uri kam̄iñ m̄idaiblap. * 24 Adö an̄ibu yad kalöp n̄iñö hagabin, manö kub hagep ñ̄in u, Sodom n̄ibi b̄i gau manö pro rö udnaböl; kale Kapaneam n̄ibi b̄i manö kub yab̄i udnabim,” a ga. *

Ȳip aumim ake l̄imim
(Luk 10:21-22)

25-26 Ñ̄in an̄ibu Jisas Nap n̄ip haga, “Bapi, yad hib ne hagnö adö lañ arañ. Ne B̄i Kub, kumi kabö adö lañ abe, m̄inöñ naböñ iñ i abe abad m̄dpan u, gas̄i ne ke n̄iñö aij göp rö, n̄ibi b̄i gas̄i k̄id hiik n̄iñun n̄iñbun a ḡipal gau, kal̄ip manö yad hagabin iñ u hag ñ̄agpan; pen n̄ibi b̄i ñ̄i painañ rö m̄idpal gau kal̄ip gas̄i aij ñ̄imön, manö yad hagabin iñ u hag waiö l̄iban u, nöp aij a gabin,” a ga. *

27 Jisas an̄ig hagöm haga, “Bapi klö n̄ipe m̄idöp rö, ȳip ñ̄öb. N̄ibi b̄i r̄imnap ȳip n̄iñ aij gagpal; Bapi nöp ȳip n̄iñöb. Yad nöp Bapi n̄ip n̄iñ aij ḡipin. Pen n̄ibi b̄i gas̄i aij ñ̄inam a gem n̄iñbin gau, kal̄ip gas̄i aij ñ̄inö, Bapi n̄ip n̄iñnaböl,” a ga. *

28 Jisas an̄ig hagöm haga, “Kale n̄ibi b̄i nan wañ̄b kub iru maru pör ud ajmim gas̄i iru n̄iñmim m̄idpim gau, yad aumim n̄iñöm nan wañ̄b kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö ake l̄inabim. * 29 Yad b̄i hain aij agam̄iñ m̄idpin; kal̄ip gagnabin;

an̄ib u, ȳip aumim, wög yad ḡi ñ̄imim, hibur gas̄i m̄idmagö kalöp añ dañ ake l̄imim. 30 Kale ȳip aumim wög yad geinabim u, ud marö ap gagnab; piñta ḡinab. *

12

God n̄ip sabe gep ñ̄in u, wid magö rik ñ̄iñla

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Juda God n̄ip sabe gep ñ̄in u, Jisas b̄i n̄ipe gau aip wid wög añ au amöl ḡi, b̄i n̄ipe gau k̄iyö lö, wid magö an̄ib gau r̄imnap udöm, hañ pak yuöm, ñ̄iñöl ḡi ñ̄iñöl ḡi areila. * 2 An̄ig geila, b̄i Perisi gau n̄iñöm, Jisas n̄ip hagla, “Lo manö hon hagab, n̄ibi b̄i God n̄ip sabe gep ñ̄in u wög gagnaböl. Pen b̄i ne gau n̄ihön ḡin̄ig God n̄ip sabe gep ñ̄in wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö ḡila. *

3-4 Hageila, Jisas kal̄ip haga, “Depid hadame nöp b̄i n̄ipe gau aip k̄iyö lö, God sabe gep ram u am̄jaköm, bred God amgö ilö adö au löm, b̄i ȳi har̄iñ ñ̄iñagpal, b̄i God n̄ip nan sabe ḡipal gau nöp ñ̄iñbal bred u, kal̄ip hag n̄iñö n̄ip ñ̄ilö, b̄i n̄ipe gau aip ñ̄iñla. Pen k̄iyö lö ḡila aiud an̄ibu, God Manö yañ kal̄i k̄iñ r̄ikla u kale n̄iñagpim ar? *

5 “Kale Mos̄is God Manö kal̄i k̄iñ r̄ika u n̄iñagpim rö löp. N̄ipe kal̄i k̄iñ r̄iköm haga, ‘B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i gau, God n̄ip sabe gep ñ̄in u, God sabe gep ram raul u am m̄idöm, wög ḡipal. Pen God kal̄ip manö kub hagagnab,’ a ga. * 6 Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram an̄ibu nan kub wasö; yad ke pen B̄i kub yab̄i m̄idpin. * 7 Pen manö ap God Manö kal̄i k̄iñ r̄ikla u, n̄iñ aij gagpim akan Manö an̄ibu kal̄i k̄iñ r̄iköm hagla, ‘N̄ibi b̄i ȳip nan pak sabe ḡi ñ̄inaböl u, ȳip aij gagnab; n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄iñnaböl u, ȳip aij ḡinab,’ a ḡila. Manö an̄ibu n̄iñmim gagpim u me, b̄i yad gau ḡi aij ḡilö n̄iñöl ḡi, kal̄ip ud s̄iñk hagpe. * 8 ‘God n̄ip sabe gep ñ̄in! God n̄ip sabe gep ñ̄in!’ a ḡipim u pen B̄i

* 11:20-21: Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * 11:23: Ais 14:13-15; Jen 19:24-28 * 11:24: Mad 10:15; Luk 10:12 * 11:25-26: 1Ko 1:26-29 * 11:27: Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15 * 11:28: Jer 31:25 * 11:30: 1Jn 5:3 * 12:1: Dud 23:25 * 12:2: Eks 20:10 * 12:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * 12:5: Nab 28:9-10 * 12:6: Mad 12:41-42 * 12:7: Hos 6:6; Mad 9:13

Ñi nipe nöp God nöp sabe gep ñin u abad midöp a gimim gasi u niñagpim.

Jisas bi ñimagö pino ga u gö, kamij la (Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Jisas ram minön anibu arö göm, ram minön ap aramöm, Juda magum gep ram raul migan u ara. ¹⁰ Pen ram raul migan anibu bi ñimagö pino ga ap mideia. Nibi bi ap mideila gau, Jisas manö rimnap hagö nöp dam manö kub hagun a göm, nöp manö pir alöm hagla, "God nöp sabe gep ñin i, nibi bi kamij lep aka wasö?" gila. *

¹¹ Hageila, Jisas kalip haga, "Kaj sipsip kale ap God nöp sabe gep ñin i ulöm migan areinab u, ud yunabim aka wasöñ Ud yunabim rö löp. ¹² Pen kaj sipsip u nan yiharij. Nibi bi u nan yabit. God nöp sabe gep ñin i kamij lan a gun ginabun u, manö midagöp, ginabun," a ga. *

¹³ Jisas anig hagöm, bi ñimagö pino ga u nöp haga, "Ñin milöbö li!" a ga. Anig hagö, ñimagö milöbö labin a ga. Anig ga niñöm ñimagö pino ga u böñ nöp kamij löm, ñimagö böñ lau aij mideia u rö la.

¹⁴ Anig gö niñöm, bi Perisi gau am magum göm, nöp anig anig gun al pak lun, a göm, manö hag niñ hag niñ gila. *

Jisas nipe God bi wög gi ñeb nipe

¹⁵ Anig geila, Jisas niñöm, ram minön anibu arö göm, migan ap arnig göm ara. Arö niñöl gi, nibi bi iru nöp nöp hain gila. Anig geila, nibi bi nan ga gau, nipe gö magöñhalö kamij lö niñöl gi, ¹⁶ kalip haga, "Bi u anig anig göp a gimim, hagagmim!" a ga. *

¹⁷ Jisas ga anibu, bi God manö hagep Aisaia ginab a ga rö nöp ga. Nipe kali ktiñ riköm haga,

¹⁸ "Bi yad böñ nöp hag labin i, wög yad gi ñab.

Bi yad niñnö, yip aij yabit göp me u. Yad nipe midmagö labin.

Ana yad u nöp at ba gö, nibi bi kale aigöl göm asi mid aij ginaböl manö yad u,

nibi bi gau magöñhalö hag ñinab.

¹⁹ Pen nipe nibi bi gau niñö mulu lugö,

manö pen pen hagagnab.

Nibi bi midpal gau, yip nöp niñöl a göm, meg magö dap ranöm hagagnab.

²⁰ Nibi bi niñagpal gau

kalip agamij hag aij ginab.

Lam hoñ ginig gö, katasin rim lilö inmidöp rö u kalip hagnab.

Nipe anig göl gi damöm me,

God hagöp rö böñ u apranö,

nan si nan naj gep böñ u böñ nöp ap lugnab.

²¹ Nibi bi ram minön gau nübö gau u rö nöp,

nöp gasi halö abad mideinaböl," a ga. *

Jisas nipe Bielsebul klö udöm nan gagep gab, a gila

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Bi kijaki abañ alö, amgö we göm, maj hañ pit göm ga bi ap dam Jisas mideia au daueila. Jisas kijaki u hag hoñ yuö, amgö yabit niñöm, manö hagöm ga. ²³ Nibi bi mideila gau, Jisas ga anibu niñöm, aiö göm hagla, "Bi anibi bac Depid Ñi nipe pör abad midpun u rö löp," a gila.

²⁴ Pen bi Perisi gau manö anibu niñöm, gasi kale gau nöp niñöm hagla, "Bi anibu God klö nipe udöm hag hoñ yuagöp; nipe kijaki aiön pi nan gau, nap kale Bielsebul klö udöm hag yuöp," a gi gasi niñla. *

²⁵⁻²⁶ Pen gasi niñla anibu, Jisas ke niñöm, kalip haga, "Seden uraköm, nibi bi nipe rimnap hag yunab u, aige göm bi kub mideinabñ Ram minön ap, kale ke pen pen hagöm asik ke ke linaböl u, ap lug paknaböl. Ram minön kub ap aka nibi bi it añi ap, kale ke pen pen hagöm asik ke ke linaböl u, ap lug paknaböl. Kale anibu rö hagabim u pen Seden nipe yam nipe ke gau kalip hag yuagnab.

²⁷ "Yip hagpim, 'Kijaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul klö u udmön hag hoñ yuban,' a gipim u pen kale yip hagpe niñin: bi kale ke gau Bielsebul klö u udöm kijaki aiön pi nan gau hag hoñ yubal aka niñön? Kale ke hagnaböl, 'Nibi bi ap anig göl rö lagöp,' a ginaböl.

* **12:10:** Luk 14:3 * **12:12:** Luk 14:5 * **12:14:** Jon 5:16 * **12:16:** Mad 8:4; Mak 3:12 * **12:21:** Mad 3:17; Ais 42:1-4 * **12:24:** Mad 9:34; 10:25

28 “Pen God Ana klö u udem, kijaki aiön pi nan gau hag höñ yuabin u, n+hön g+nig God b+ nipe n+bi b+ udöm abad m+deinab ñ+n u hadö auöp i a g+mim y+p udagpim? *

29 “B+ klö yab+ ap m+dö, nan n+p gau udnig, y+har+ aragnaböl. N+p böñ nöp nag+ ad+k löm me, amöm nan n+p gau udnaböl.

30 “N+bi b+ yad p+g m+dpal gau, n+bi b+ gau kal+p yad daunaböl. Pen n+bi b+ yad wasö gau, n+bi b+ yad aunig gaböl gau kal+p r+d+k g+ yunaböl. * 31 An+b u, kale n+ñ aij g+mim. N+bi b+ gau nan si nan naj n+hön n+hön geinaböl u, God n+ñöm arö g+nab. N+bi b+ God n+p manö r+b junaböl u, u rö nöp God n+ñöm arö g+nab. Pen God Ana n+p manö r+b junaböl u, God n+ñöm arö gagnab. * 32 B+ Ñ+ nipe u n+p manö naj hageinaböl u, God n+ñöm arö g+nab. Pen Ana U+ n+p manö naj hageinaböl u, ñ+n i abe, ñ+n hain u abe, God n+pe n+ñ nöp m+döm arö gagnab.

Manö ke hagpim adö u kalöp manö kub hagnab

(Luk 6:43-45)

33 “Kale y+p n+hön g+nig hagpim, ‘Seden abañ alö, wög aij u göp,’ a g+pim+ Mab aij gau magö aij p+lnab; mab naj gau magö naj p+lnab. Mab magö p+lnab magö an+bu n+ñöm me, mab u aij mab u naj a g+naböl. * 34 Kale hainö ñ+ pai yag daubal gau me an+g hagabim. Kale n+bi b+ naj an+bu rö, aige g+mim manö aij hagnabim+ N+bi b+ manö hagpal rö n+ñnabun me, hibur gasi m+dmagö kal+p an+ dan n+hön rö m+döp u n+ñnabun. * 35 N+bi b+ aij gau, hibur gasi m+dmagö an+ kale dan nan aij m+döp n+ñöm g+ aij g+pal; n+bi b+ naj gau, hibur gasi m+dmagö an+ kale dan nan naj m+döp n+ñöm g+ naj g+pal. 36 N+ñ aij g+mim. Hainö manö kub hagep ñ+n u, God n+bi b+ gau kal+p magöñhalö, manö ha+öwa+ö hagöm n+bi b+ r+imnap g+ naj g+la u, n+hön g+nig an+g hagpe a göm, kal+p hag g+nab. 37 An+b u me, kale ke manö hagnabim

* 12:28: Ap 10:38; 1Jn 3:8 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: Hib 6:4-6 * 12:33: Mad 7:16-20 * 12:34: Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 * 12:38: Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * 12:39: Mad 16:4; Mak 8:12 * 12:40: Jo 1:17 * 12:41: Jo 3:5 * 12:42: 1Ki 10:1-10

u nöp God n+ñöm hagnab n+ñöm, kam+ñ arnabim aka ilön udnabim,” a ga.

Nan gagep rö gö n+ñun, a g+la
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 God lo manö hag ñeb b+ r+imnap abe, b+ Perisi r+imnap abe, apöm Jisas n+p hagla, “Manö hag ñeb b+! Nan gagep rö ap gö, hon n+ñun me, ne God nöp hag yuöp auban a g+nabun,” a g+la. *

39 Hageila, Jisas haga, “Kale n+bi b+ nan si nan naj nöp g+mim, God manö haga u n+ñagpim. Nan gagep rö ap gö n+ñun a g+pim u, pen kalöp nan ap g+nö n+ñagnabim. B+ God manö hagep Jona n+p ga adö u nöp y+p u rö nöp gö, n+ñnabim. *

* 40 Hadame nöp kabsa+ kub u Jona n+p pa bo yuö, hibur an+ yan+ ñ+n m+hau n+gan+ m+döm, ado g+ aua. An+b u rö, yad, B+ Ñ+ n+pe, u rö nöp ñ+n m+hau n+gan+ m+nöñ an+ gau m+dem, ado g+ aunabin. * 41 Hadame nöp Jona amöm, daun kub Ninepa n+bi b+ kal+p hagö, nan si nan naj g+la gau y+ñ+d arö göm, God n+p n+ñ u dla. Jona b+ y+har+ñ u hagö n+ñla; kale pen B+ Kub yab+ m+ñi m+döp i, manö hagöp u udagpim. An+b u, hainö manö kub hagep ñ+n u, Ninepa b+ kale uraköm kalöp manö kub haglö, kale manö kub udnabim. *

42 “N+bi kwin kub, ram m+nöñ Siba n+bö u, hadame nöp ga rö u n+ñbim. Ram m+nöñ n+pe m+lö gau n+bö u pen, Juda kin+ kub Solomon gasi k+d hi+k n+ñeb b+ u manö n+p n+ñnig aua. Solomon b+ y+har+ñ u n+p an+g ga; pen n+hön g+nig B+ Kub m+ñi m+döp i manö hagöp u n+ñagpim+ Hainö manö kub hagep ñ+n u, Siba kwin uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö kub udnabim. *

Kijaki aiön pi nan gau kauyan+ ado g+ aun+im rö löp, a ga

(Luk 11:24-26)

43 “Seden yam n+pe kijaki nan gau ap n+bi b+ abañ al m+döm, höñ amöm, n+bi b+ r+imnap abañ al+n, a göm, n+ñ aj wasö n+ñöm, 44 ado g+ apöm n+ñnab, b+ nöd ar+k arnab kuö u aij aij nöp m+deinab. 45 N+pe

ninjom, kijaki naj nipe ro waso, kijaki naj yabıl, unbö mudun jin u ul gi dapöm, bi anıbu nıp yuö hiıknaböl. Anig gö, nöd mid naj ga ro waso; hainö mid naj yabıl ginab. Kale nıbi bi uri midpim kale nan si nan naj nöd gi midmidim ro waso, hainö nan si nan naj yabıl ginabim,” a ga. *

Jisas nıme nımam bi

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jisas nıbi bi gau kalıp manö hagö ninjol gi, nıme nımam nıpe yabıl gau höj yan apöm hagla, “Hon Jisas nıp manö hagnig aubun,” a gıla. ⁴⁷ Hageila, bi ap ram raul migan amöm, Jisas nıp haga, “Name namam ne gau, nöp manö hagnig ap midpal höj yan,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageia, nıbi bi nıpe aip ram raul migan yan mideila gau kalıp nin ginabö göm haga, “Ninjo hagpan u pen, nıbi bi ram raul migan midpal gai i, kale ami yad, mam yad midpal. ⁵⁰ Nıbi bi Bapi yad kumi kabö adö lan manö hagöp ro ninjom anig unbö ro nöp gıpal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp midpal,” a ga. *

13

Jisas, God manö u ninj aij gılan, a göm, manö hod riköm haga

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Nin añ anıbu nöp, Jisas ram arö göm am Nig Wanjo Galili goı au asıko, ²⁻³ nıbi bi iru yabıl nöp apöm nıp big ginabö geila. Anig geila ninjom nıpe am nig magıb adö u asıkom, amöm nig an au dan midö ninjol gi, nıbi bi nig wanjo goı au urak mideila.

Jisas nıbi bi gau kalıp manö hod riköm manö iru nöp hag ña. Hag ñöl gi haga, “Bi ap wid ranaı a göm, wid magö u dam wög naböj gau yueinab. * ⁴ Yin yuö, rımnap adan adö au lugö, yaur gau apöm ninjaböl. ⁵ Rımnap kabö adö minöj pro pro mideinab au lugöm, yinid marep ginab ⁶ pen kidıl am pidöj gagnab ro, sidö ninjom mılep ginab. ⁷ Pen rımnap nagı kalı kalı halö an gau lugöm rannab pen nagı anıbu hau göm pak ninjo, mılep ginab. ⁸ Pen rımnap minöj aij adö au

lugöm, ran aij yabıl göm, magö iru yabıl nöp pılnab. Rımnap nin juöl mamid u (100) ro pılnab; rımnap nin juöl mıhau nıgan (60) ro pılnab; rımnap nin juöl añ ap ado gi da unbö wajtem lan (30) ro pılnab. ⁹ Kale nıbi bi gası rımid midainım gau, manö hagabin i rımid li ninj aij gimim,” a ga.

Jisas ninjon gıng manö hod riköm hagmidöp

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas anig hagö, bi nıpe gau apöm, nıp hag ninjom hagla, “Nıbi bi gau kalıp ninjon gıng manö hod riköm nöp hagpan?” ö gıla.

¹¹ Hageila haga, “God nıbi bi nıpe udöm abad mideinab manö pi göl midmidöp u, kalöp gası ñö ninjabim; pen nıbi bi yıharın gau ninjaböl. ¹² Nıbi bi manö yıp ninjom udpal gau, manö rımnap halö ninjom, il u ninj aij ginaböl; pen nıbi bi manö yıp ninjom udagpal gau, manö pro ninbal u böj nöp ur ginab. * ¹³ Kalıp manö hod rikem hagpin u, kale amgö halö, gası rımid halö u pen, hagöp me u a göm, ninagpal.

¹⁴ “Gıpal anıbu, bi God manö hagep Aisaia nöd ginab a göm kalı kliñ rıka ro nöp gıpal. Manö anıbu kalı kliñ riköm haga,

‘Manö ninjaböl u pen manö hagöp anig a göm ninjaböl.

Amgö ninjaböl u pen nan ap ninjaböl. *

¹⁵ Nıbi bi gai i manö yad hagpin u kalıp iru gö ninagpal.

God Manö ninjo, hanıp gö, nıbi bi nıpe midaiun ro löp a göm, rımid pıl göm, amgö ju göm nöp midpal,’ a ga.

¹⁶⁻¹⁷ “Anıb u, kale ninagpal; pen God kalöp gası aij ñö ninbim u, mın mın gimim. Yad kalöp ninjo hagabin, God manö hagep bi gau abe, nıbi bi God Manö hagöp ro ninjom gimıdal gau abe, iru nöp Mesaia nıp ninun a gimıdal u pen yıp amgö ninagöm, manö yıp ninagla. Pen

* 12:45: 2Pi 2:20 * 12:50: Ro 8:29 * 13:2-3: Luk 5:1-3 * 13:12: Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26

* 13:14: Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27

mĩñi kale yıp amgö nıñmim, manö yıp apdi nıñabim u, mĩñ mĩñ gımim. *

Bı wid magö yua aiud haga u, Jisas manö it u hag ña

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Pen manö hod rıkem hagajın u, bı narö u nıpe wid magö dam wög naböñ gau yua u, it u hagnö nıñim,” a ga.

¹⁹ “Wid magö rımnap adan adö au lugö, yaur gau apöm ñıñaböl a gıpin u, nıbi bı gau, God nıbi bı udöm abad mıdeinab manö aij u nıñaböl u pen it u nıñagnaböl nıñöm Seden nıpe gö böñ nöp hauı gıñaböl, a gem hagpin.

²⁰⁻²¹ “Pen magö rımnap kabö adö mınöñ pro pro mıdeinab au lugöm, yıñıd marep gıñab pen kıdıt am pıdöñ gagnab rö, sıdö nıñöm mıtıp gıñab a gıpin u, nıbi bı gau manö yıp gısön nıñaböl magö u, mĩñ mĩñ gıñaböl, pen uri nöp nıbi bı rımnap apöm, nıbi bı manö yad nıñaböl gau gası najı nıñöm, kauıt mauıt rö mıdöm, kalıp gı najı gıñaböl nıñöm nıbi bı manö yad nöd udla gau, uri manö yıp u hauı göm, gası adö rımnap nıñaböl, a gem hagpin. ²² Magö rımnap lugnab nagı kalı kalı halö añ gau a gıpin u, nıbi bı gau manö yıp u nıñaböl u pen wög waryö, ram, kaj, ru mıñot, utpö kıtno kıbap nan gau nöp gası nıñöm, God manö aij u arö gıñaböl nıñöm nan ñıñeb rımnap pıłagnab, a gem hagpin. * ²³ Pen magö rımnap mınöñ aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru pılnab a gıpin u, nıbi bı gau manö yad u nıñöm, ud pıdöñ yabıt löm, rımnap gı aij gıñaböl, rımnap gı aij yabıt gıñaböl, rımnap gı aij adö ke yabıt gıñaböl, a gem hagpin,” a ga.

Nıbi bı gı najı gıpal gau God nıbi bı nıpe gau aip uı göm mıdpal

²⁴ Jisas kalıp manö ap halö manö hod rıköm haga, “God nıbi bı udöm abad mıdeinab u, aiud udabin i rö gıñab. Bı kub ap wid magö gau ranaj a göm, dam wög naböñ nıpe gau yunab. ²⁵ Pen sıbön yan han arnaböl magö u, bı najı ap nan yıñ najı rımnap dapöm, añ anıb gau yuöm

arnab. ²⁶ Anıb u, wid yıñ aij u rannab, pen nan yıñ najı u abe rannab. ²⁷ Anıg gö, bı wög gı ñeb gau apöm bı kub u nıñ hagnaböl, ‘Bı kub! Nan yıñ aij gau nöp dam wög naböñ u yuban pen nan yıñ najı gau gai nıbö apöm halö ranab?’ ö gıñaböl. ²⁸ Nıpe kalıp pen hagnab, ‘Bı koıtıt yad ap dap yuöp,’ a gıñab. Pen kale hagnaböl, ‘Hon amun nan yıñ najı ranab anıb gau ud ju yuun aka?’ gıñaböl. Bı wög naböñ nap nıbö u pen hagöm hagnab, ²⁹ ‘Wasö! Ñın i, nan yıñ najı anıb gau ud juim a gıñö, ammim nan yıñ aij rımnap halö ud jumim rö löp! ³⁰ Arö gıpe mıtöñgöl rannım. Pen ranöm magö pılö, rıkep ñın u bı nan rıkep yad gau hagnabin, “Nan yıñ najı anıb gau ud jumim, dam ugan ugan adıt lıbe, mab laulö in habıt ñıñ arnım; pen wid magö gau nöp ud magum gımim, dam wid magö lep raul mıgan yad u yumim,” a gıñabin,’ a gıñab,” a ga.

Mab masded magö u, manö hod rıköm haga

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹⁻³² Jisas kalıp manö ap pen manö hod rıköm haga, “Bı ap mab masded magö pro u dam wög naböñ nıpe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram gıñaböl. Anıb u rö me, God nıbi bı udöm, ram mınöñ aij nıpe kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab u,” a ga.

Yıs u, manö hod rıköm haga

(Luk 13:20-21)

³³ Manö ap pen hod rıköm haga, “Nıbi gau nan yıs a gıpal u, ud plaua rin kub yan halö ud ado malo gılö, nan kub yabıt ranöb. Anıb u rö me, God nıbi bı udöm, ram mınöñ aij kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab u,” a ga.

Jisas ai gıñıg nıbi bı gau manö hod rıköm hagmıdöp

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisas nıbi bı gau kalıp manö rımnap hag ñınıg göm waiö hagagmıdöp; manö hod rıköm nöp kalıp hag ñımıdöp. ³⁵ Ga anıbu, bı God manö hagep ap nöd gıñab a göm kalı kılın rıka rö nöp ga. Nıpe manö anıbu kalı kılın rıköm haga,

* **13:16-17:** Luk 10:23-24 * **13:22:** Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17

“Ram mɪnɔŋ hadame dagol gɪ la ɲɪn u rɪkɔm,
mɪd damɔm mɪɲi mɪdpun ɲɪn i, manɔ
nɪŋagla u,
manɔ hod rɪkep manɔ u nɔp kalɪp hag
ɲɪnabin,” a ga. *

*Jisas wid magɔ manɔ hod rɪkɔm haga u,
manɔ ɪt u haga*

³⁶ Jisas anɪg hagɔm, nɪbi bɪ gau kalɪp arɔ
gɔm, ram raul mɪgan arɔ nɪŋɔl gɪ, bɪ nɪpe
unbɔ mɪgan laŋ u apɔm, nɪp hagla, “Nan
yɪŋ naj wɔg nabɔŋ aŋ gau ranɔb a gɪmɔn,
manɔ hod rɪkmɔn hagpan u, hanɪp hagɔ
nɪŋun,” a gɪla.

³⁷ Hageila, haga, “Bɪ nan yɪŋ aij yuɔp a
gɪpin u, yad Bɪ ɲɪ nɪpe. ³⁸⁻³⁹ Wɔg nabɔŋ a
gɪpin u, mɪnɔŋ nabɔŋ ɪt i magɔŋhalɔ. Nan
yɪŋ aij a gɪpin u, nɪbi bɪ God udɔm abad
mɪdeinab gau. Bɪ nan yɪŋ naj dap yuɔ
ranɔb a gɪpin u, bɪ yɪp nɪŋɔ mulu lugɔp
Seden nɪp nɔp hagpin. Nan yɪŋ naj ranɔb
a gɪpin u, Seden nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp
hagpin. Pen wid magɔ aɲi gɪnab ɲɪn a
gɪpin u, ɲɪn ram mɪnɔŋ ɪt i ur gɪnab ɲɪn
anɪbu hagpin. Bɪ rɪk daupe a gɪpin u, ejol
gau kalɪp hagpin. ⁴⁰ Nan haɲɔwatɔ ranɔb
gau ud juɔm, dam mab inab yaŋ yunabɔl
a gɪpin u, ɲɪn ram mɪnɔŋ ɪt i ur gɪnab ɲɪn
anɪbu me u. * ⁴¹ Bɪ ɲɪ nɪpe ejol nɪpe gau
kalɪp hag yuɔ, apɔm, nɪbi bɪ nan si naj
gɪpal gau abe, nɪbi bɪ nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp
hagailɔ, kale nan si nan naj gɪpal gau abe,
ejol kale apɔm kalɪp udɔm * ⁴² mab ke inab
mɪgan yaŋ u yunabɔl, ɪlɔn gɔ nɪŋɔl gɪ, meg
hau rɪbɪkɔm mɪtɔŋ gɪnabɔl, a gem hagpin.
* ⁴³ ɲɪn anɪbu, nɪbi bɪ Bap kale udɔm
kumi kabɔ adɔ laŋ abad mɪdeinab gau,
kale sɪdɔ mailɔ rɔ pakɔl gɪ mɪdeinabɔl.
Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau,
manɔ hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmim. *

Mani kes pi gɪla u, manɔ hod rɪkɔm haga

⁴⁴ “Pen God nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab
u, aiud adɔ i rɔ mɪdɔp. Bɪ ap amɔm
nɪŋnab, mani kes hadame nɔp pi gɪla ap
wɔg adɪŋ ap mɪdeinab. Nɪpe nɪŋɔm, nan
rɪmnap ud pa rɪbɪk aij gɔm, ram arnab.

* **13:35:** Sam 78:2 * **13:40:** Jon 15:6 * **13:41:** Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27 * **13:42:** Mad 8:12 * **13:43:**
Dan 12:3 * **13:50:** Mad 13:42 Luk 13:28 * **13:53-54:** Jon 7:15

Amɔm, ɲɪɲɪ yabɪɪ lɔm, nan nɪpe gau
magɔŋhalɔ sɪkim gɔm, mani udɔm, mani
anɪbu damɔm, wɔg adɪŋ anɪbu rauɔm, am
mani kes anɪbu udnab.

Kɪbap aij aij u, manɔ hod rɪkɔm haga

⁴⁵⁻⁴⁶ “Pen God nɪbi bɪ udɔm abad
mɪdeinab u, aiud adɔ i rɔ mɪdɔp. Bɪ sɪkim
gep gau kɪbap uɲhai nɪŋ ajɔm, kɪbap aij
aij yabɪɪ ap nɪŋɔm, ram amɔm, nan kale
gau magɔŋhalɔ sɪkim gɔm, mani udɔm,
am kɪbap anɪbu raunabɔl.

Uben u, manɔ hod rɪkɔm haga

⁴⁷ “God nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab u,
aiud adɔ i rɔ mɪdɔp. Nɪbi bɪ rɪmnap uben
damɔm, ɲɪg waŋɔ au yulɔ, kabsaɪ ɪru nɔp
apɔm mɪgan anɪbu arbal. ⁴⁸ Anɪg gɪlɔ,
uben tɪp gɪ dam goɪ gau amɔm, kabsaɪ
aij gau lɪhu kabsaɪ lep rin mɪgan u lɔm,
kabsaɪ naj gau ud yubal. ⁴⁹ Ram mɪnɔŋ
ɪt i ur gɪnab ɲɪn u anɪb unbɔ rɔ gɪnab.
God ejol nɪpe gau apɔm, nɪbi bɪ God Manɔ
hagɔp rɔ gɪla gau ke lɔm, nɪbi bɪ God Manɔ
hagɔp rɔ gagla gau ke lɔm, ⁵⁰ dam mab ke
inab yaŋ u yunabɔl. Yulɔ ɪlɔn gɔ, meg kale
hau rɪb gɔm, mɪtɔŋ gɪ mɪdeinabɔl,” a ga.
*

⁵¹ Anɪg hagɔm haga, “Yad manɔ hagajɪn
gau nɪŋbim?” ɔ ga.

Hageia, bɪ nɪpe gau hagla, “Yau,
nɪŋbun,” a gɪla.

⁵² Hageila, haga, “Kale nɔd God lo manɔ
u nɔp hag mɪdmɪdim u pen uri kale God
nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab manɔ aij
hagpin u nɪŋbim. Anɪg nɪŋɔm kale uri nɪbi
bɪ gau hag ɲɪnabim u, kale God Manɔ aij
nɔd nɪbɔ u abe, God Manɔ aij hain nɪbɔ u
abe hag ɲɪnabim,” a ga.

*Nasared nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udagla
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)*

⁵³⁻⁵⁴ Pen Jisas nɪpe manɔ hod rɪkɔm
manɔ haga anɪbu hag pɪs gɔm, daun nɪpe
ke Nasared amɔm, Juda magum gep ram
raul mɪgan u amɔm, nɪbi bɪ gau kalɪp hag
ɲɔ, kale nɪŋɔm aiɔ yabɪɪ gɪla. Kale pen
hagla, “Bɪ anɪbi nɪpe aige gɔm gasɪ kɪd
hiɪk nɪŋɔm nan gagep unbɔ rɔ gab?” ɔ
gɪla. Hainɔ pen hagla, * ⁵⁵⁻⁵⁶ “Bɪ anɪbi

nime nap, niñin nımam nıpe gau, hon aip mıdpal u pen, nıpe aige göm bı kub rö mıdöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabı Nap nıpe u bı kapeda; nıme Maria; nımam nıpe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anıb u, nıpe aige göm apöm anıg gab?” ö gıla. * 57 Anıg hagöm, kale Jisas nıp naij niñöm, manö nıpe haga u, udagla.

Pen Jisas kalıp haga, “Bı God manö hagep gau ram mınöñ mılö gau amöm haglö, niñö hagpal a göm niñnaböl; pen ram mınöñ kale ke u haglö, pıral hagpal rö löp a göm arö gıpal u rö gabim,” a ga. * 58 Manö haga u niñagla u me, ram mınöñ anıbu nan gagep rö iru nöp gaga.

14

Herod hagö, Jon Bı Niñg Pak Nıeb u nabıc cög rıb gı dö gıla

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

1 Pen gapman bı kub ram mınöñ Galili abad mıdmıdöp Herod, Jisas nıpe niñön niñön ga manö u niñöm, 2 am bı nıp wög gı nıeb rımnap kalıp haga, “Bı Jisas nan gagep rö göp u, nıpe bı ap ke wasö; nıpe Jon bı niñg pak nıeb u nöp. Nıp al pak lınö u pen kauyañ uraköm ap mıdöp rö, nan gagep rö anıb gau gab,” a ga.

3-5 Pen Jon nıp nagı löm, al pak la manö il u anıg göl mıdöp. Herod nıpe nımam Pilip niñbin nıpe u Herodias ud arö, Jon Herod nıp haga, “Ne unbö gıpan, gı naij gıpan. Bı ap nımam nıpe kamıñ mıdeinab nuwi nıpe udagnab,” a ga. Jon anıg hagö, niñbi anıbu Herodias nıpe Herod nıp manö haga niñöm Herod Jon nıp dam nagı löm, al pak lın a göm gası niña u pen niñbi bı gau, Jon nıp bı God manö hagep hon a gıla rö, piñıñ göm arö ga. *

6 Pen hainö Herod nıme nıp yag daua niñ u nöp, niñbi bı iru nöp ap magum göm, nan magö lau niñnıg gıla. Niñ anıbu, Herodias pai nıpe u apöm anıb au kugom ralö, Herod niñö, aij yabıt ga. 7 Anıg gö, nıpe pai anıbu nıp manö hagöm haga, “Yad manö niñö yabıt hagem nöp hagabin, ne nan ap hag niñeinabön, nöp

halöwatö ud niñnabin,” a ga. 8 Hageia, pai anıbu, nıme haga rö niñöm haga, “Jon bı niñg pak nıeb nabıc cög u, kınan cög mıgan yañ lımön, dap niñmön,” a ga.

9-10 Anıg hagö, Herod niñö mög ga, pen niñbi bı gau niñ mıdlö niñöl gı, pai anıbu nıp waiö manö niñö hag löm haga, “Ne nan ap hag niñeinabön, nöp halöwatö niñnabin,” a ga rö niñöm, bı rımnap hag yuö, am Jon nagı mıdeia au amöm, nabıc cög nıp u rıb gı dö göm, 11 ud kınan cög mıgan yañ löm, dap pai anıbu nıp niñla. Niñla, nıpe pen damöm nıme nıp niñla.

12 Pen Jon bı nıpe gau apöm, wıp dam rıgöl göm, am Jisas nıp hag niñla.

Jisas bı unbö paip dausan nan niñ niñla
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

13 Jisas manö anıbu niñöm, am ram mınöñ ke mıgan ap mıdeinam, a göm, niñg magıb udöm, ram mınöñ anıbu arö göm, hada. Pen niñbi bı gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram mınöñ kale gau arö göm, il adö aramöm, Jisas arnıg ga gau arla. 14 Jisas nıpe pen ram mınöñ mıgan anıbu apjaköm, niñg magıb u arö göm, goł gau apöm niña, niñbi bı iru nöp mıdeila. Kalıp niñö, mög gö, niñbi bı nan ga gau gö, kamıñ la.

15 Pen dugo magö u, bı nıpe gau Jisas mıdeia au apöm, nıp hagla, “Söl sıb gıniñg gab. Mıdö nöp nan magö niñnıeb magö u padiöp. Gai i ram mınöñ nöp anı au. Niñbi bı iru nöp gai i hagö, ram anı gai i amöm, nan magö kale rımnap rau niñlanı,” a gıla. 16 Anıg hageila, Jisas kalıp haga, “Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kalıp nan magö niñmim,” a ga. 17 Hageia, hagla, “Hon nan magö iru mıdagöp. Yiñharıñ bred magö unbö mamıd kabsat mıhöp mıdöp,” a gıla.

18 Hageila, Jisas haga, “Nan anıb gau ud yıp dauim,” a ga. 19 Anıg hagöm, niñbi bı gau kalıp hagö, nan uñan adö gau bıg gılö niñöl gı, bred kabö u udöm, kabsat mıhau u udöm, gılanı gı niñöm, God nıp aij a göm, bred u ud jö göm, bı nıpe gau kalıp niñ niñöl gı, kale udöl gı, niñbi bı gau kalıp nıme li niñla. Kabsat u u rö nöp

* 13:55-56: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44 * 14:3-5: Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20 * 14:19: Mad 15:35-39; Mak 8:6-10

gıla. * 20 Anıg göl nıme lı ñeila, ñıñlö, ñıñlö, mudun gö, ñıñ haköl rö laga. Naböñ naböñ arö gıla gau me, Jisas bı nıpe gau wadı unbö mıgan lañ u ud yaglö, böñ nöp ajmañ raua. 21 Nıbi bı nan ñıñla anıb gau, nıbi gau wasö, ñı pai pro gau wasö, bı gau nöp me paip dausan rö ara.

Jisas ñıg uł adö au abö gı ara
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

22 Jisas, bı nıpe gau kale ñıg böñ lödañ arlañ a göm hagö, ñıg magıb udöm arla nıñöm nıpe nıbi bı gau kalıp hag yuöm, 23 nıpe ke God nıp sabe gıñıg ram mınön dum ap ara. Mıdö, ram dıgnıg geia pen nıpe añı nöp halö dum anıb lañ mıdeia.

* 24 Pen bı nıpe gau ñıg magıb udöm ñıg wañö añ kub au arlö nıñöl gı, pınöm asad kub yabıt u apöm, ñıg magıb u ud ado gıñıg rö ga. 25 Magö anıbu ram gısön nöp runıg geia u me, Jisas ñıg uł adö u abö gı apöm, bı nıpe gau mıdeila söł au aueia, 26 kale nıñöm, “U wıp ana ap auab!” a göm, anının gö pıñıñ göm, aiö kub bılaö gıla. *

27 Jisas pen kalıp haga, “Pıñıñ gagmım! Yad nöp auabin!” a ga.

28 Hageia, Pıda haga, “Bı Kub! Ne nöp auaimön u, yıp abe hagö, ñıg uł adö au abö gı yagol au nın,” a ga.

29-30 Hageia, Jisas haga, “Anıb u, au!” a ga.

Hagö, Pıda ñıg magıb u arö göm, ñıg uł adö u abö gı am Jisas mıdeia au am am añ au amöm nıña, yıgön kub yabıt u apöm, ñıg u ral auajıp. Anıg geia nıpe pıñıñ göm, ñıg yañ had lugöl gı, wıñ kub alöm haga, “Bı Kub! Ne yıp yıñıd ud yu!” a ga.

31 Anıg hagö, Jisas yıñıd nıp ud sısı udöm haga, “Nıñ udep magö ne u ulep yabıt göp. Nıñön gıñıg gası mıñöp nıñajan?” ö ga. *

32 Anıg hagöm, Jisas aıp Pıda aıp ñıg magıb mıgan u arlö nıñöl gı, pınöm asad kub udeia u ur ga. 33 Anıg gö nıñöm, bı nıpe ñıg magıb mıgan yañ asık mıdeila gau, Jisas hib nıpe haglö adö arö nıñöl gı hagla, “Nıñö! Ne God Ñı nıpe yabıt!” a gıla.

Genesared nıbi bı nan ga gau Jisas gö, kamıñ la

(Mak 6:53-56)

34 Pen kale ñıg wañö juöm, ram mınön Genesared böñ lödañ amjakla. 35 Amjaklö, nıbi bı mıdmıdal gau Jisas nıp nıñöm, Jisas nöp auöp a göm, nıbi bı ram mınön söł anıb gau magöñhalö wıñ allö, nıbi bı nan ga gau magöñhalö daula. 36 Dapöm, Jisas nıp neb neb göl gı hagla, “Hanıp yau a gö, nıbi bı nan göp gai i, wañıñ nöp goł au nöp ud nıñlö, kamıñ lañ,” a gıla. Hageia nıpe yau a gö, nıbi bı wañıñ nıpe ud nıñla gau kalıp magöñhalö kamıñ la. *

15

Nıps nıhi bı gımıdal rö, Perisi kai u rö nöp gımıdal

(Mak 7:1-13)

1 Pen ñın anıbu, bı Perisi rımnap, bı lo manö hag ñeb bı rımnap, Jerusalem nıbö apöm Jisas nıp hagla, 2 “Bı ne gai i, nıñön gıñıg apıs bac bı manö pör u arö göm, ñımagö kale ñıg lı yuöm wasö, yıharıñ nöp nan ñıñbal?” ö gıla. 3 Hageia, Jisas pen haga, “Kale nıñön gıñıg God Manö nıpe u arö gımım, bac bı gıla rö nöp gabım? 4 God haga, ‘Name nap kalıp gı aij gımım ud aij gımım,’ a ga. God manö ap hagöm haga, ‘Bı ap nıme nap kalıp manö naij rımnap hagnab u, kale bı anıbu nıp al pak löł,’ a ga. * 5-7 Pen kale manö anıbu kabö göl hag ñagpım. Bı ap, ami bapı arö gıñabin a gıñab u, kalıp hagnab, ‘Ami bapı, yad nan aij rımnap kalpe mıñöhön ñıbnep pen manı kalpe mıñöhön ñeb manı u, uri yad God nıp ñıñabin a gıpin, nıñöm manı kalpe mıñöhön ñeb ap mıdagöp,’ a gıñab. Anıg gılö, kale nıñmım hagpım, ‘Kale anıg gıpal u, manö mıdagöp,’ a gıpım. Anıg hagpım u, ‘God Manö hagabun,’ a gıpım u pen kale pıral yabıt hagmım, kale ke hagpım rö gagpım. Kale manö anıbu rö nıbi bı gau kalıp hag ñıbım u, God manö hagep bı ne Aısaia nıpe bı kalöp rö nöp gası nıñöm, manö nıñö yabıt ap kalı kılın rıka. Manö anıbu kalı kılın rıköm haga,

* 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:31: Mad 8:26; Mak 4:39 * 14:36: Mad 9:20-21 * 15:4: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

8-9 ‘Nibi bi gai i manö pir alöm hagpal,
 “God Bi Kub hon,” a gipal u pen
 yi+harin manö nöp hagpal;
 yip midmagö lagpal.
 Yip sabe göm,
 yi+harin manö nöp hagpal.
 God Manö nibi bi gau kalip hag nabun a
 gipal u pen
 bi ram minön it i nibö
 manö kale ke hagdaldal manö u nöp ud
 hag ni+ajabol!’ a ga,” a ga. *

Nibi bi nan gac göp gau
 (Mak 7:14-23)

10 Jisas anig hagöm, nibi bi mideila gau
 wiñ alö aueila haga, “Manö hagabin i, nin
 aij gimim! 11 Nibi bi gau nan magö gau
 hałowalö niñlö, hibur an kalip yan amöm
 pri gagöp; hibur an kale yan gasi naj
 ninöm hagpal u me, pri gac halö midpal,”
 a ga. *

12 Pen Jisas bi nipe gau apöm Jisas nip
 hagla, “Bi Perisi gau manö hagpan u niñlö,
 nöp mulu lugöp u, ne ninban?” ö gila.
 13 Hageila, Jisas haga, “U manö midagöp.
 Bap yad kumi kabö adö lan midöp u, nan
 yin nipe yimagöp gau magöñhalö it halö
 big ju ud yunab. 14 Bi anib gau kale amgö
 we. Bi amgö we ap, bi amgö we ap nip ut
 gi damöm, mihöngöl uföm migang u ap lug
 paknabil,” a ga. *

15 Jisas anig hageia, Pida haga, “Manö
 anibu manö hod rik hagpan it u hanip hag
 nö ninun,” a ga.

16-17 Hageia, haga, “Kale ninagpal rö,
 kale u rö nöp ninagpim an Ninim! Nan
 nihön nihön hałowalö niñbal gau, God
 ninö, manö midagöp. U yi+harin niñöm,
 hib halö kil yubal. 18 Hibur an kale yan
 gasi naj niñbal u me, pri halö midpal.
 19 Gasi kale ke ninöm, gasi naj ninöm,
 nibi bi al pak löm, nibi si bi si göm, nan
 gau si udöm, manö kub hagnabol niñ u
 manö piral hagöm, nibi bi r+mnap kalip
 hag juöm, gipal. 20 Gipal anibu me, God
 ninö gac halö midpal; pen nan niñnig,
 ni+magö ni+g li yuagöm hałowalö niñbal u,
 God ninö gac gagöp,” a ga.

*Kenan nibi ap Jisas manö haga rö nin
 uda*

(Mak 7:24-30)

21 Jisas ram minön Genesared anibu arö
 göm, ram minön kub, daun kub mihöp
 Daia Saidon an gau ara. 22 Amöm anib
 gau ram minön Kenan gau midö, nibi ram
 minön anib gau nibö ap, Jisas nip apöm
 haga, “Bi Kub, Depid Ni nipe, yip mög
 ninmön! Pai yad u kijaki aban alö, mid
 aij gagöp,” a ga.

23 Hageia, Jisas pen hagaga. Pen bi nipe
 gau apöm, Jisas nip hagla, “Nibi i hanip
 hain göl gi, manö hau nöp gab. Nip hag
 yu gau aran!” a gila.

24 Hageila, Jisas haga, “God yip yuö aunö
 u, Juda nibi bi God nip arö gipal gau, kalip
 nöp udnam, a gem, aunö,” a ga. * 25 Anig
 hageia, nibi Juda wasö anibu apöm, Jisas
 mideia it au kugom yimöm haga, “Bi Kub,
 yip gi ni+mön!” a ga.

26 Hageia, Jisas haga, “Nan magö ni
 pai hon neb u, nihön ginig ud kain gau
 mukun?” ö ga.

27 Hageia, nibi anibu pen haga, “Bi Kub,
 ninö hagpan u pen, bi kub gau nan niñlö,
 nabön nabön gau aban mo gau lugö, kain
 gau halö niñnabol,” a ga.

28 Hageia, Jisas haga, “Nibi me, yip nin
 ud pidön gipan u me, nan hag ninban u
 ginabin,” a ga. Anig hagö ninöl gi, kijaki
 u magö anibu nöp pai nipe u nip arö göm
 hön arö, nip kamin la.

Jisas nibi bi iru nöp kalip gö, kamij la

29 Jisas ado gi Ni+g Wanö Galili got böñ
 lödan amöm, sir u gilan göm, am dum
 lan asika. 30 Asik midö ninöl gi, nibi bi
 iru nöp, nibi bi ma naj ga gau, amgö we
 ga gau, ni+magö ma gi ga be wa be ga
 gau, a+ab ado gö manö hagagla gau, nan
 nihön nihön ga gau magöñhalö dapöm,
 Jisas mideia ma it au lölö ninöl gi, kalip
 gö kamij la. 31 Anig gö, nibi bi anib gau
 ninöm, aiö göm hagla, “Hon Isrel nibi bi
 God hon u aij yabi. Nibi bi a+ab ado ga
 gau gö, manö hagabol; nibi bi niñ ma gi ga
 be wa be ga gau gö, kamij löp; nibi bi ma
 naj ga gau gö, aj aij gaböl; nibi bi amgö

* 15:8-9: Ais 29:13 * 15:11: Mad 12:34 * 15:14: Luk 6:39; Ro 2:19 * 15:24: Mad 10:6 * 15:31: Mak 7:37

we ga gau gö, amgö ñil nɪɲaböl,” a göm, hib nɪpe haglö adö ara. *

Jisas bɪ po dausan rö nan ñö ñɪɲla
(Mak 8:1-10)

³² Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laɲ kalɪp wɪñ al hagö, aueila, haga, “Nɪbi bɪ gai i kalɪp mög nɪɲabin. Ñɪn mɪhau nɪgan yad aip mɪdajal pen kale nan magö mɪdagöp. Kalɪp yɪharɪɲ hag yunö, amöm adan aɲ au amgö mɪmainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bɪ nɪpe gau hagla, “Ram mɪnön nɪbi bɪ iru mɪdagpal aɲ anɪb gai i, nan magö gai nɪbö ulhai nɪɲun dapun, nɪbi bɪ iru nöp anɪb gai i ñno ñɪɲaböl?” ö gɪla. ³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gɪ rö mɪdöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun jɪɲ kabsaɪ pro rɪmnap halö mɪdöp,” a gɪla. ³⁵ Hageila, Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp hagö, mɪnön adö anɪb au asɪkla. ³⁶ Kale anɪg göm asɪklö nɪɲöl gɪ, nɪpe bred magö unbö mudun jɪɲ u udöm, kabsaɪ pro gau abe udöm, God nɪp aij a göm, ud jö göm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñö, kale pen udöm, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme lɪ ñɪla. ³⁷ Anɪg göl nɪme lɪ ñeila, ñɪɲlö, ñɪɲlö, mudun gö, ñɪɲ haköl rö laga. Nabön nabön arö gɪla gau me, Jisas bɪ nɪpe gau wadɪ unbö mudun jɪɲ ud yaglö, böɲ nöp ajmaɲ raua.

³⁸ Nɪbi bɪ nan ñɪɲla anɪb gau, nɪbi gau wasö, ñɪ pai pro gau wasö, bɪ gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anɪg nan ñɪɲöm, Jisas nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hag yuöm, nɪpe ñɪg magɪb udöm, ram mɪnön Magadan böɲ lamɪɲ amöm, ram mɪnön aɲ anɪb gau ara.

16

Jisas nɪp hagla, “Nan gagep rö ap gö nɪɲun,” a gɪla
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Bɪ Perisi rɪmnap, bɪ Sadyusi rɪmnap, Jisas nɪhön gainɪm nɪp hag juun a göm, apöm nɪp hagla, “Ne Mesaia u mɪdpin a gɪpan u, nan gagep rö ap kumi kabö

adö laɲ nɪbö gaimön, nɪɲö hagpan a gun, nɪɲun,” a gɪla. *

² Hag nɪɲeila, Jisas haga, “Sɪdö wad amöm, kumi kabö hagape hagape gö nɪɲöl gɪ hagnabim, ‘Ram rɪk aij gɪnab,’ a gɪnabim. ³ Sɪb halö sɪdö lɪm gɪnɪg göm hagape hagape göm kumi wam ñö nɪɲöl gɪ, hagnabim, ‘Möɲ alnɪg gab,’ a gɪnabim. Anɪg gɪmim nɪɲ aij gɪpim u, pen yad uri nan nɪhön nɪhön gabin i, kale nɪɲabim pen il u nɪɲagpim. ⁴ Kale nɪbi bɪ mɪñi mɪdpim gau, mɪd aij gagmim, God nɪp gasɪ u nɪɲagpim. Nan gagep rö ap gö nɪɲun, a gɪpim u, yad gɪnö nɪɲagnabim. Bɪ Jona nɪp ga rö, adö u yɪp gö, nɪɲnabim,” a ga. Jisas anɪg hagöm, kalɪp arö göm mɪgan ap ara. *

Nan yɪs a gɪpal rö u, Jisas manö hod rɪköm haga
(Mak 8:14-21)

⁵ Jisas abe, bɪ nɪpe gau abe ñɪg magɪb udöm, ñɪg waɲö böɲ lödaɲ amöm nɪɲla, bred gau hauɪ göm dauagla. ⁶ Anɪg nɪɲöm Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Bɪ Perisi, bɪ Sadyusi, yɪs kale u, nɪɲ aij gɪmim,” a ga. * ⁷ Jisas anɪg haga nɪɲöm, bɪ nɪpe gau, ke hag nɪɲ hag nɪɲ göm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anɪg hagab,” a gɪla.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila anɪbu ke nɪɲöm haga, “Kale nɪhön gɪnɪg bred dauagpun, a gɪmim, hag amɪl apɪl gabimɲ Kale yɪp nɪɲ ud aij gagpim. Bɪ paip dausan rö mɪdeila ñɪn u, bred magö unbö mamɪd u udem, ud jö gɪ ñainö, ñɪɲöm nabön nabön pɪl pali geila, wadɪ aigegö rö yagpe ajmaɲ raua? *

¹⁰ “Pen ñɪn hain u, bred magö unbö mudun jɪɲ udem, bɪ po dausan rö mɪdeila u ñainö, ñɪɲöm nabön nabön pɪl pali geila, wadɪ aigegö rö yagpe ajmaɲ raua? *

¹¹ Ñɪn anɪbu kale ke mɪdmim, bred wadɪ yagpe u pen mɪñi manö hod rɪk hagajɪn u nɪɲagmim, ‘Bred nan a gɪ hagab,’ a gɪpim. Bred nan a gɪ hagagabin. Bɪ Perisi gau abe, bɪ Sadyusi gau abe, yɪs kale u kalöp udnɪm rö löp u, a gem, hagabin,” a ga. ¹² Anɪg hagö, kale nɪɲla nan yɪs bred halö lɪbal u hagaga; bɪ Perisi gau abe, bɪ Sadyusi gau

* 15:32: Mad 14:14 * 16:1: Mad 12:38; Luk 11:16

* 16:8-9: Mad 14:17-21 * 16:10: Mad 15:34-38

* 16:4: Mad 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1

abe, manö hag ñibal u niŋagmim, a göm, manö hod riköm haga.

Pida Jisas niŋp haga, “Ne Mesaia u, God kamiŋ u Ñi niŋpe yabił,” a ga
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai aŋ au amjaköm, bi niŋpe gau kalip hag niŋöm haga, “Niŋbi bi gau Bi Ñi niŋpe bi an a giŋpal?” ö ga.

¹⁴ Hageia, bi niŋpe gau hagla, “Rimnap Jon bi niŋg pak ñeb u, a giŋpal; rimnap, Ilaija, a giŋpal; rimnap, Jeremaia, a giŋpal; rimnap pen bi God manö hagep ap, a giŋpal,” a giła. *

¹⁵ Hageia, Jisas kalip haga, “Kale ke pen, yiŋp an a giŋmim niŋbim?” ö ga.

¹⁶ Hageia, bi niŋpe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamiŋ u Ñi niŋpe yabił,” a ga. *

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Jona ñi niŋpe Saimon. Manö hagpan aniŋbu, aij hagpan. Ne gasi kabö rö niŋban aniŋbu, ke gau niŋbö auagöp; Bap kumi kabö adö laŋ u nöŋ, nöŋ gasi aniŋbu ñö, ne kabö rö niŋban. *

¹⁸ “Yad nöŋ hagabin, ne Pida. Gasi kabö rö niŋban aniŋbu, yad niŋbi bi yad gau gau uł gi dapem, cöc yad kabö aniŋbu adö u liŋabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug pakniŋm rö lagöp. *

¹⁹ “God ram miŋnöŋ kumi kabö adö laŋ au, ki rib u nöŋ ñiŋabin. Ne miŋnöŋ naböŋ ił i miŋdmön, nagı adö mai niŋmön kabö rö gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöŋ wasö giŋnab. Pen nagı adö mai niŋmön kabö rö miŋdöp, yau a geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöŋ yau a giŋnab,” a ga. *

²⁰ Jisas aniŋg hagöm, bi niŋpe gau kalip haga, “Niŋbi bi gau kalip, yad Mesaia me aniŋbu, a giŋmim, hagagmim,” a ga.

Jisas, “Ilön udem umem uraknabin,” a ga
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ñiŋ an aniŋb u, Jisas bi niŋpe gau kalip, bi gau yiŋp aniŋg aniŋg giŋnaböl, a göm, waiö

hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bi manö ud asiŋkep gau löm, bi God niŋp nan sabe gep bi kub gau löm, bi God lo manö hag ñeb bi gau löm, yiŋp ilön ñöm al pak liŋnaböl. Pen ñiŋ niŋmöhöp miŋdem, ñiŋ niŋmöhöp niŋgaŋ u kauyaŋ uraknabin,” a ga.

²² Aniŋg hageia, Pida, Jisas niŋp dam goł au amöm, manö kłö rö hagöm haga, “Bi Kub! Nöp aniŋg ganiŋm! Manö aniŋbu hag aij gagpan. God nöŋ abad miŋdö, aniŋg ganiŋm,” a ga.

²³ Hageia, Jisas ado göm, Pida niŋp haga, “Seden, yiŋp arö giŋmön aru! Yiŋp niŋhön giŋniŋg wasö giŋmön hagabön? God gasi niŋjöb rö niŋagpan; niŋbi bi gasi niŋbal rö nöŋ niŋmön hagabön,” a ga.

²⁴ Jisas aniŋg hagöm, bi niŋpe gau kalip haga, “Niŋbi bi an an yiŋp lau adö miŋdun a gaiöl u, nan miŋnöŋ naböŋ ił i gasi kub niŋbal u arö göm, hañ romaŋ kale ke gasi kub niŋbal u arö göm, mab kros ud kag göm yiŋp hain göl. * ²⁵ Niŋbi bi an, yad Jisas niŋp udnö aij ganiŋnab, a göm, niŋnab u, kamiŋ miŋdagnab; pen niŋbi bi an, yad Jisas niŋp niŋ ud miŋdainö yiŋp niŋhön gaiöl u, manö miŋdagöp a giŋnab u, pör nöŋ kamiŋ nöŋ miŋdeinab. *

²⁶ “Niŋbi bi an nan miŋnöŋ naböŋ adö ił i udnam, a göm, gö arnab u, gasi kub niŋpe u adö aniŋbu nöŋ areinab me, kamiŋ pör miŋdep u udagnab. Aka God niŋp nan aniŋb gau rauöm, kamiŋ pör miŋdep u udnabŋ Wasö yabił! *

²⁷ “Hainö yad Bi Ñi niŋpe, Bapi mailö piŋdöŋ udem, ejol gau aip ado giŋ aunabin ñiŋ u, manö kub u niŋnem, niŋbi bi giŋ aij giŋpal gau ke lem, niŋbi bi giŋ naiŋ giŋpal gau ke lem, pen ñiŋabin. *

²⁸ “Yad kalöp niŋjö yabił hagabin, kale niŋbi bi miŋdpim gai i, rimnap kamiŋ miŋdeinabim me, Bi Ñi niŋpe niŋbi bi udöm, kumi kabö adö laŋ au abad miŋdeinab ñiŋ u, Bi Ñi niŋpe auö niŋjöł giŋ, niŋp niŋnabim,” a ga.

* **16:14:** Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Ep 2:20 * **16:19:** Mad 18:18; Jon 20:23 * **16:24:** Mad 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mad 4:8-9 * **16:27:** Mad 25:31; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12

17

*Jisas hañ romanj ke yabıt la
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Jisas manö anıbu hagöm, ñın unbö kagoı jın u mıdöm, Pida, Jems, Jems nımam Jon kalıp yam uı gı, dum i gılanj ap amöm, ke mıdeıla. ² Anıg göm mıdlö nıñöl gı, Jisas hañ romanj nıpe u ke yabıt löm, mulu adınj u sıdö rö nıñöm, walıj nıpe u mımailö yabıt ga. * ³ Anıg gö nıñöl gı, kale nıñla, bı God manö hagep nöd umlö, Mosıs aıp İlaija aıp, apıl Jisas aıp manö hag mıdeıla. ⁴ Kale nıñöm, Pida Jisas nıp haga, “Bı Kub. Hon aui mıdpun u, aıj yabıt mıdpun. Ne yau a gımön, ram bada mıhau nıganj gun, nöp ap, Mosıs nıp ap, İlaija nıp ap,” a ga.

⁵ Pida anıg hagö nıñöl gı, kumi rud yabıt ap apöm, kalıp magönhalö paıu gı yuö yua. Paıu gı yuö yuö nıñöl gı, manö ap kumi anıbu nıbö haga, “Ñı mıdmagö yad i, yıp aıj yabıt göp. Manö nıhön nıhön hagnım u, nıñ udmim,” a ga. *

⁶ Manö anıbu anıg göl auö nıñöm, Jisas bı nıpe gau gası iru nıñöm, pıñınj göm, am mınönj ıt au paköm, mulu adınj kale u mınönj yanj lı mıdeıla. ⁷ Jisas apöm, kalıp ud nıñöm haga, “Pıñınj gagmim. Urakım!” a ga. ⁸ Hagö, uraköm nıñla, Jisas nıpe nöp mıdeıla.

⁹ Pen sır u gıyanj göl gı, Jisas kalıp haga, “Mıñı nıhön nıhön gajıp nıñbım anıbu, nıbi bı gau kalıp hag ñagmim. Hainö Bı Ñı nıpe umöm uraknab ñın u me, nıbi bı gau kalıp hag ñınabım,” a ga.

¹⁰ Hageia, nıp hagla, “Lo manö hag ñeb bı gau nıhön gınıg hagpal, ‘İlaija nöd aueınab; hainö Mesaia mınönj nabönj ıt i aunab,’ a gıpal?” ö gıla. *

¹¹ Hageila, haga, “Nıñö hagpal. Manö anıbu mıdöp: ‘İlaija nöd apöm, kalıp hag aıj gö, hainö Mesaia u aunab.’ ¹² Pen nıñım. İlaija aua u pen auö nıp nıñagla. Gası kale ke nıñla rö, nıp gı naij gıla. Bı Ñı nıpe u nıp u rö nöp gınaböl,” a ga. *

¹³ Jisas anıg hagö, bı nıpe gau nıñla, Jisas İlaija hib haga u pen Jon bı ñıg pak ñeb u nıp nöp haga. *

*Kıjaki abanj ala ñı ap, Jisas gö, kamınj la
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Pen kale ban yanj amjaköm nıñla, nıbi bı iru nöp mıdeıla. Bı ap, nıbi bı mıdeıla anıb au apöm, Jisas mıdeıla au kugom yımöm haga, ¹⁵ “Bı Kub. Ñı yad u mög nıñmön. Nıp hauı alö, mıd aıj gagöp. Pör amöm, mab inöb anj gau abe, ñıg anj gau abe gı dam pakab. ¹⁶ Nıp dam bı ne gau mıdajal gau ud arnö, gı wasö nıñöm arö gıpal,” a ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Kale nıbi bı mıñı ñın i mıdpım gau, God nıp gası nıñmım nıñ udagpım; God haga rö gagpım. Mañ mai kale nıñ udmim ke gınabımj Ñı anıbu ud yıp aui dauım,” a ga.

¹⁸ Hagö, ñı anıbu daueıla, Jisas kıjaki nıp abanj ala u hag gö, hönj arö, magö u nöp kamınj la.

¹⁹ Anıg gö, Jisas bı nıpe gau nıpe mıdeıla au apöm, ke nöp mıdöl gı, nıp hag nıñöm hagla, “Nıhön gö, kıjaki abanj ala anıbu, hag yu wasö nıñun arö gıpun?” ö gıla. *

²⁰ Hageila, Jisas haga, “Nıñ udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö nıñmım arö gıpım. Pen nıñım! Nıñ udep magö kale u mab masded yınj magö pro mıdöp rö u mıdeınab u, nan nıhön nıhön hageınabım, hagnabım rö gınab. Nö ilö i, ‘Ke gıdanj aru,’ a gınabım u, arnab. * ²¹ Pen kıjaki abanj alöp anıbu, yıharınj hag yımım rö lagöp. Nan magö arö gımım, God nıp sabe göl gı mıdmım me, hag yunabım,” a ga.

*Jisas kuöyanj haga, “Umem uraknabin,”
a ga**(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)*

²² Jisas bı nıpe gau aıp ram mınönj Galılı apöm magum göm, kalıp haga, “Söl mıdöp, Bı Ñı nıpe nıp dam nıbi bı rımnab kalıp ñeinaböl, * ²³ nıp böñ nöp al pak lılö umnab u pen ñın mıhöp mıdöm, ñın mıhau nıganj u kauyanj uraknab,” a ga.

* 17:2: 2Pi 1:16-18 * 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15 * 17:10: Mal 4:5

* 17:12: Mad 11:14 * 17:13: Luk 1:17 * 17:19: Mad 10:1 * 17:20: Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko

13:2 * 17:22: Mad 16:21

Jisas anig hagö, bi nipe gau nip mög niñöm, gasi iru yabih niñla.

Jisas God sabe gep ram dakis u ña

²⁴ Pen hainö, Jisas bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, bi God sabe gep ram dakis udep gau kale apöm Pida nip hagla, “Manö hag ñeb bi kale u dakis ñöb halö?” ö gila. * ²⁵ Hageila, Pida haga, “Yau, nipe dakis ñöb halö,” a ga. Pen Pida anig hagöm, ram raul arö niñöl gi, Jisas nipe nöd hagöm, Pida nip hag niñöm haga, “Gasi ne niñön niñban? Gapman bi kub gau, dakis mani gai nibö udepalñ Nibi bi kale ke gau nibö udepal aka nibi bi mlö gau nibö udepal?” ö ga.

²⁶ Hageia, Pida haga, “Nibi bi mlö gau nibö udepal,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Niñö, bi kale ke gau dakis ñagpal. ²⁷ Pen hol ñagnabul u, kalip mulu lugnim rö löp. Anib u, ne ñig wanö au ammön, nagih huk yumön, kabsal nöd udnabön u, meg migang ud lakmön niñnabön, mani magö añi ap meg migang u mideinab. Ud dam dakis hol miñöh u ñimön,” a ga. Hageia me, am haga rö nöp ga.

18

Bi kub midaiun, a göm, manö pen pen hagla

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Jisas bi nipe gau apöm, nip hag niñla, “Nibi bi God udöm, kumi kabö adö lan au abad mideinab gau, an nibi kub bi kub mideinab?” ö gila. *

² Hageila, Jisas ñi pai pro ap wiñ alö auö, ud amgö ilö adö kalip au urak ñöm, ³ haga, “Yad kalöp niñö yabih hagabin, kale ñi pai pro gau gasi niñbal rö niñagnabim u, God ram miñöh kumi kabö adö lan au aragnabim. * ⁴ Anib u, nibi bi hon nibi bi kub midagpun a göm, ñi pai pro i rö mideinaböl u me, God nibi bi nipe ke udöm, abad mideinab an au, nibi bi kub rö mideinaböl,” a ga. ⁵ Pen nibi bi yip niñ udöm, ñi pai pro i rö ud aij ginaböl u, kalip nöp wasö, yip abe ud aij ginaböl. *

* **17:24:** Eks 30:13; 38:26 * **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:8:** Mad 5:29-30 * **18:10:** Hib 1:14 * **18:11:** Luk 19:10

Ñi pai kalip nan naij gi yambal u
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Pen nibi bi rimnap apöm, ñi pai yip gasi niñ udepal gau, kalip nan si nan naij adö u gi yamlö, kale gasi yip u hauñ göm, nan si nan naij ginaböl. Nibi bi anig ginig geinaböl u, nöd kabö kub ap unjam u nagih ud li ribiköm, dam ñig solwara an au yublap u aij. Kamih midöm, anig gi naij yabih ginaböl u, ilön kub yabih udnaböl.

⁷ “Nibi bi miñöh naböh ih i midpal gau marö yabih ginab. Nagih naij adö u göm, nibi bi rimnap kalip gasi ñilö, adö anibu göm ap lug paknaböl u, naij yabih ginab. Nagih adö anibu nöd gimidal, miñi gipal, hainö u rö nöp ginaböl. Anig ginab pen nibi bi adö anibu gi yamnaböl gau, ilön ke yabih udnaböl.

⁸ “Ñimagö ma kale u niñmim, nan si nan naij ginig gainim, ñimagö ma u rib gi dö gi yumim. Anig gimim me, nan si nan naij gep adö u arö gimim, God ram miñöh au ammim, pör mideinabim. Wasö u, ñimagö ma halö midmim, pen mid aij gagmim, nan si nan naij gep adö u gi dammim, ram miñöh mab ke pör inmidöp u arnabim. *

⁹ “Pen amgö u niñmim, nan si nan naij ginig gainim, amgö böñ anib lau ud gulu gi yumim. Anig gimim me, nan si nan naij gep adö u arö gimim, God ram miñöh au ammim, pör mideinabim. Wasö u, amgö miñöh halö midmim, pen mid aij gagmim, nan si nan naij gep adö u gi dammim, ram miñöh mab ke pör inmidöp u arnabim.

¹⁰ “Kale niñ aij gimim, ñi pai pro gau nan yiharih, a gimim, gasi u niñagmim. Yad kalöp hagabin, ñi pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilö adö nipe u ram miñöh kumi kabö adö lan au midpal. *

Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod riköm haga
(Luk 15:3-7)

¹¹ “Bi Ñi nipe u, nibi bi ur gipal gau, kalip udnig aua. *

¹² “Bi ap kaj sipsip nipe ñin juöl unbö mamid u rö mideinab. Pen añi ap ur

geinab u, nipe nihön ginabn Sipsip nipe rimnap kalip arö gö, nan ułan ułan ñiñlö niñöl gi, sipsip nipe ur ginab u nip ulhai niñ arnab. Am ulhai ulhai udöm, miñ miñ yabił ginab. ¹³ Kalöp niñö hagabin, kaj sipsip nipe magöñhalö miñ miñ göp, pen kaj sipsip nipe ap ur gö, ulhai niñ dam dam udnab u, sipsip anıbu nöp miñ miñ yabił ginab. ¹⁴ Anıb u rö, Bapi kale kumi kabö adö lañ midöp u, ñi pai pro nipe ap ur gagnım, a göm, niñ nöp midöp.

Añ mam kale gau kalöp gi naij gaiöl u

¹⁵ “Nıbi bi añ mam, a ginabön gau, bi ap nöp gi naij gainım, ne pen ammön, nip aip ke midmön, nöp nan nihön ga anıbu waiö hagnön. Anıg hagö, niñ udö me, nañin namam ne yabił mideinab. * ¹⁶ Pen ne anıg gö, nipe niñagnab u, ne ammön, añ mam miñhöp rö uł gi dammön, kale niñ midlö niñöl gi, ne bi anıbu aip manö hagnil. * ¹⁷ Pen ne anıg gö, nipe manö udagainım u, niñ bi cöc aubal rö magöñhalö niñ midlö niñöl gi, manö anıbu kalip hag ñimön. Pen ne anıg gö, niñ udageinab u, ne arö gimön. Anıg ga niñmön hagnön, ‘Bi anıbu niñ bi God Manö niñagöm, bi dakıs udep rö u me, anıg göp,’ a gimön, nip arö gimön.

¹⁸ “Anıb u, yad kalöp niñö hagabin, miñnön nabön adö it i wasö geinabım u, God nipe kumi kabö adö lañ midöm, u rö nöp wasö ginab; pen yau a geinabım u, nipe u rö nöp yau a ginab. *

¹⁹ “Yad kalöp hagabin, niñ bi miñhöp miñnön nabön it i midmil, manö hag adö añi lımil, Bapi yad kumi kabö adö lañ midöp u nip hag niñeinabil u, hag niñnabil rö ginab. * ²⁰ Pen niñ bi miñhöp aka miñhau niñgan rö, gası yıp niñöm, ap magum geinaböl u, yad kalip anıb au mideinabin,” a ga.

Bi wög gi ñeb naij u

²¹ Pida Jisas mideia söł au apöm haga, “Bi Kub. Mam ap yıp gi naij gainım u, ñin aigegö rö gi naij geinab, yad niñem arö ginamıñ Ñin unbö mudun jıñ u rö

aka?” ga. ²² Hageia, Jisas haga, “Ñin unbö mudun jıñ wasö; ne bi anıbu nöp gi naij ginab u niñmön arö ginabön u, ñin juöl ñin juöl unbö mudun jıñ u niñmön arö ginabön. * ²³ God niñ bi udöm ram miñnön kumi kabö adö lañ au abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Kiñ ap nipe bi wög gi ñeb nipe rimnap kalip mani rimnap ñöm, hainö pen ñim a ginab. Hainö nipe gası niñöm hagnab, ‘Kale nabön ñılañ,’ a ginab. ²⁴ Pen midöp u pen ñınaböl, a gö, bi ap nipe mani ilöñ ñin juöl iru yabił nan nabön midnab bi u daunaböl. ²⁵ Pen bi anıbu pen nipe kub yabił midnab u me, pen ñınım rö lagnab. Anıg gö, bi kub u niñöm, bi wög gep nipe rimnap kalip hagnab, ‘Nipe göp anıbu rö, nip udmim, niñin ñi pai, nan nipe nihön niñmön midöp gau magöñhalö udmim, dam sikim giñe, rauaiöl niñöl gi, mani anıbu dap yıp ñimim,’ a ginab. ²⁶ Anıg hagö, bi anıbu pen, kugom yımöm, kiñ u nip hagnab, ‘Ne yıp mög niñmön, abad midaimön; nan adıñ ne anıb gau magöñhalö nabön ralnabin,’ a ginab. ²⁷ Hagö, kiñ u nip mög niñöm, nan nabön nipe u, arö gimön aru, a ginab.

²⁸ “Anıg göm arö gö niñöl gi, bi wög gi ñeb anıbu nipe pen amöm niñnab, bi nipe aip wög gimıdil bi ap mideinab. Nip niñöm, unam ud sısi löm hagnab, ‘Nöp mani ilöñ añi ap ñinö u, nabön rall!’ a ginab. ²⁹ Hagö, bi nipe aip wög gimıdil anıbu kugom yımöm manö neb neb gi hagöm hagnab, ‘Ne yıp mög niñmön, abad midaimön; nan nabön ne anıbu magöñhalö nabön ralnabin,’ a ginab. ³⁰ Hagö, bi anıbu manö nip u niñagöm hagnab, ‘Nöp dam nagı leinabin, nan nabön anıbu nabön ralmön nöp me, höñ arnabön,’ a göm, nip dam nagı lınab. ³¹ Anıg gö, bi nipe aip wög gimıdal gau, kalip hibur naij gö, amöm kiñ u nip manö anıbu magöñhalö hag ñınaböl. ³² Hag ñılö, bi kub u, bi nipe anıbu nip wiñ alö aueinab hagnab, ‘Ne wög gi ñeb bi naij yabił. Ne yıp miñnön gajan, nöp mög niñem, nan nabön yad nöp midöp u arö

* **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:16:** Dud 19:15; Jon 8:17 * **18:18:** Mad 16:19; Jon 20:23 * **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7 * **18:22:** Luk 17:4

gipin. ³³ Ne pen nihön ginig, bi ne aip wög gipil u nip u rö nöp mög niñmön, arö gagpan? ö ginab. ³⁴ Bi anibu bi nipe aip wög gimidil u nip mög niñagnab u me, bi kub anibu kal juöm, wög gi ñeb bi anibu nip dam nagı lep ka abadep bi gau ñöm hagnab, ‘Nip nagı lö, ilön gö niñöl gi midöm, nan naböñ yip u naböñ magöñhalö ralöm nöp höñ arnab,’ a ginab. * ³⁵ Kale añ mam rimnap kalıp u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö lañ au midöp u, kalöp pen u rö nöp ginab. Anıb u, nañın namam kale gau kalöp gi naij geinaböl u, kalıp mög niñmim, midmagö limim, arö gimim,” a ga. *

19

Bi nibi udnig, böñ nöp udnab; hainö nip hag yuagnab

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö anibu hag pis göm, ram mınöñ Galili arö göm, ram mınöñ Judia, ñig Jodan böñ lödañ adö ara. ² Areia, nibi bi iru yabıt nip hain geila niñöm nibi bi nan ga gau gö kamıñ la.

³ Pen bi Perisi gau, Jisas nip hag niñno, manö naij rimnap hagnım, a göm, apöm hagla, “God Mosıs nip hag ña lo manö u, nibi ap nan pro ap gi naij ginab u, bi nipe nip hag yunig, hag yunab aka wasöñ Ne nihön gası niñban?” ö gıla.

⁴ Hageila, Jisas haga, “God Manö kalı kılın rikla u kale amgö li niñagpim arıñ Ram mınöñ hadame dagol gi la ñın u, bi ap, nibi ap, gi la. * ⁵ God haga, ‘Adö anibu me, bi gau nime nap aip midöm, nibi udöl gi, nime nap arö göm, kale ber mıtıau jım ñöl han midlö hañ roman añı yabıt linab,’ a ga. * ⁶ Anıb u me, God hagö hañ roman kale mıtıöp wasö; uri jım ñöl añı linab anibu, bi ap apöm, kalıp hag ud asık ke ke lagnab wasö,” ga.

⁷ Jisas anig hageia, bi Perisi gau nip hagla, “Pen nihön ginig Mosıs manö ap kalı kılın riköm haga, ‘Nibi hag yunig, nibi i böñ nöp arö gabin, a gimim, köp ap kalı

kılın rik ñımim, hag yumim,’ a ga?” ö gıla. *

⁸ Hageila, Jisas haga, “Kale nibi bi manö niñ udagpim u me, Mosıs anig haga. Pen God nibi bi hadame gau gi la ñın u, anig gagmidal. ⁹ Pen yad kalöp hagabin, bi an, nibin u bi ap aip ud gılö wasö, yıharıñ nöp hag yuöm, nibi hain nibö udnab u, nibi si udnab niñöm God niñö naij yabıt ginab; nipe nibi si udep bi me u,” a ga. *

¹⁰ Jisas anig hagö, bi nipe gau hagla, “Bi gau nibi kale yıharıñ hag yuagnaböl u, bi praj midöm nibi udagöl u aij,” a gıla.

¹¹ Hageila, Jisas haga, “Bi magöñhalö yıharıñ midaiöl rö lagöp. God bi yıharıñ midaiöl, a göm, hag la gau nöp, yıharıñ midaiöl rö löp. ¹² Bi rimnap, kale wala lagö yag daubal gau, nibi udagpal. Bi rimnap, bi rimnap wala kalıp rıb gi dö gıpal gau, nibi udagpal. Pen bi rimnap, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ au abad mideinab wög u gun, a göm, nibi udagpal. Kale bi praj midun, a gimim, bi praj mideinabim u aij,” a ga.

Jisas ñımagö ara nipe u ñı pai pro nabıc cög adö lañ la

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Nibi bi gau, “Jisas ñımagö ñı pai hon nabıc cög adö lañ löm, God nip sabe gan,” a göm daueila, pen bi nipe gau kalıp niñ ij halö löm hag gıla. ¹⁴ Anig gılö, Jisas pen ñı pai anıb gau wıñ alö aueila niñöl gi, bi nipe gau kalıp haga, “Nihön ginig kalıp anig hag gıpımıñ Ñı pai pro anıb gau arö gıpe yıp aulan. God nibi bi udöm, kumi kabö adö lañ au abad mideinab u, ñı pai pro anıb gau rö,” a ga. * ¹⁵ Anig hagöm, God ñı pai pro anıb gau kalıp pig mideian, a göm, Jisas ñımagö ara nipe u ñı pai pro nabıc cög adö lañ löm, ram mınöñ mıgan ap ara.

Bi ap nan nipe iru nöp mideia

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Bi ap Jisas mideia au apöm haga, “Manö hag ñeb bi. Yad nan nihön aij u gem, pör midep u udnam?” ö ga.

* **18:34:** Mad 5:25-26 * **18:35:** Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * **19:4:** Jen 1:27; 5:2 * **19:5:** Jen 2:24; Ep 5:31 * **19:7:** Dud 24:1-4; Mad 5:31 * **19:9:** Mad 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:14:** Mad 18:2-3

17 Hageia, Jisas haga, “Yip n̄hön ḡin̄g, nan aij mai, a ḡimön, hag n̄n̄abön? God añi me B̄i aij. Pen pör pör m̄ideinam, a ḡimön u, lo manö hagöm kal̄i kliñ r̄ikla gau n̄n̄mön hagöp rö ḡimön,” a ga. *

18 Hageia, haga, “Lo adö mai rö hagabön?” ö ga. Hageia, Jisas haga, “Wip al pak gagmön; n̄bi si b̄i si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnaböl u, manö piral hagagmön; * 19 name nap manö hagöl adö u nöp n̄n̄mön hain ḡimön; ne ke midmagö l̄iban rö, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmagö limön,” a ga. *

20 An̄ig hageia, b̄i praj an̄bu haga, “Lo manö gau magöñhalö n̄n̄ hakpin. Pen yad n̄hön nan aij u gem, kam̄n̄ pör m̄idep u udnam?” ö ga.

21 Hageia, Jisas haga, “M̄id aij yab̄i ḡinam, a ḡimön u, nan ne gau magöñhalö yumön, mani udmön, n̄bi b̄i mög gep rö gau kal̄ip ñ̄imön me, m̄id aij gep ne u m̄ideinab God ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au. Pen yad hagpin rö ḡimön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

22 Hagö, b̄i praj an̄bu nan n̄ipe iru m̄ideia rö, manö an̄bu n̄n̄öm, gasi iru n̄n̄öl ḡi ara.

23 Pen n̄ipe an̄ig göl arö n̄n̄öl ḡi, Jisas b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, “Yad kalöp n̄n̄ö yab̄i hagabin, n̄bi b̄i mani nan kale iru m̄ideinab gau, God n̄ip uñham gasi n̄n̄ udlö, kal̄ip udöm kumi kabö adö lañ au abad m̄ideinab. 24 Kaj kamel gau, kal̄i mauöt naḡi yubal m̄igan u arn̄ig arnaböl; pen n̄bi b̄i nan iru m̄idöp gau, God n̄ip uñham gasi n̄n̄ udlö, kal̄ip udöm abad m̄ideinab,” a ga.

25 Jisas b̄i n̄ipe gau manö an̄bu n̄n̄öm, gasi kub n̄n̄öm hagla, “Pen b̄i aij an̄bu, God ud kumi kabö adö lañ au ud aragnab, a ḡipan u, n̄bi b̄i an rö ud arnab?” ö ḡila.

26 Hageila, Jisas kal̄ip n̄n̄öl ḡi haga, “N̄bi b̄i gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan n̄hön n̄hön ḡin̄g, ḡinab,” a ga.

27 Jisas an̄ig hageia, Pida haga, “Nön! Hon nan hon gau magöñhalö arö gun, ne

aip nöp c̄ig gun ajpun u, hon pen nan n̄hön udnabun?” ö ga.

28 Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp n̄n̄ö hagabin, ñ̄in hain u yad mailö p̄idön halö apem, n̄bi b̄i magöñhalö abad m̄ideinabin. Ñ̄in an̄bu me, kalöp b̄i yip hain geinabim gau hagnö, Isrel n̄bi b̄i it ke ke unbö m̄igan lañ gau, kal̄ip abad m̄ideinabim. * 29 N̄bi b̄i yip n̄n̄ udöm, ram, n̄ñ̄in n̄imam, n̄ime nap, ñ̄i pai, wög ad̄n̄, nan n̄hön n̄hön gau arö ḡinaböl gau, God kal̄ip hauñ gagnab; nan an̄b gau rö kal̄ip pen iru yab̄i ñ̄öm, pör m̄idep kal̄ip ñ̄inab. 30 Pen n̄bi b̄i uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yab̄i gau m̄ideinaböl. Pen n̄bi b̄i uri jöl adö yab̄i au m̄idpal gau, hainö iru nöp nöd am m̄ideinaböl. *

20

N̄bi b̄i naḡi wain wög ḡipal gau, manö hod r̄iköm haga

1 Jisas an̄ig hagöm haga, “God n̄bi b̄i udöm abad m̄ideinab u, aiud adö i rö m̄idöp. B̄i wain wög nap n̄bö ap, b̄i r̄imnap am daunö, wög yip u ḡilañ, a göm, ram ḡisön r̄ika magö u uraköm, am b̄i r̄imnap ulhai n̄n̄öm, 2 kalöp mani silpa magö añi añi raunabin, a göm, kal̄ip aip manö hag adö añi löm, hag yuö, am wain wög n̄ipe u wög geila. 3 Pen s̄idö yöp an̄ au ap ranab magö u, am maker au amöm n̄n̄a, b̄i r̄imnap ȳhar̄n̄ m̄ideila. 4 Kal̄ip n̄n̄öm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. 5 Hagö, am wög n̄ipe u geila. Pen s̄idö an̄ kub lañ magö u abe, s̄idö gam̄n̄ gab magö u abe, manö an̄bu nöp hagöm, b̄i r̄imnap halö udö, wög n̄ipe u geila. 6 S̄idö wad arn̄ig gab magö u, kuöyay maker au amöm n̄n̄a, b̄i r̄imnap halö ap m̄idep nöp m̄ideila. Kal̄ip haga, ‘Kale n̄hön ḡin̄g ñ̄in i wög gagmim, ȳhar̄n̄ yab̄i m̄idpim?’ ö ga. 7 Hageia, n̄ip hagla, ‘B̄i ap han̄ip wög ap ñ̄agöp,’ a ḡila. Hageila, kal̄ip haga, ‘Kale u rö nöp am wain wög yad u ḡimim,’ a gö, am wög

* 19:17: Lep 18:5; Luk 10:28 * 19:18: Eks 20:12-16; Dud 5:16-20 * 19:19: Eks 20:12-16; Lep 19:18 * 19:28: Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21 * 19:30: Mad 20:16; Luk 13:30

geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bi abad m+dep n+pe u n+p haga, 'Ne ammön, b+ wög y+p gaböl gau kal+p hagö, aulö, b+ hainö hagnö aubal gau, mani kal+p u nöd ñ+mön; b+ nöd hagnö aubal gau, mani kal+p u hainö ñ+mön,' a ga. *

⁹ "Hagö, b+ abad m+dep u, b+ an+bu gau kal+p wiñ alö aueila, b+ s+dö wad arö n+ñöl gi, ap wög g+la gau, ap mani kale u nöd udla. ¹⁰ Pen kale an+g göl udlö n+ñöl gi, b+ nöd hagö, ap wög g+la gau, hag n+ñla e, 'Hon mani kub u udnabun,' a g+la u, pen hainö udöl gi n+ñla, kale mani añ+ an+bu nöp udla. ¹¹ Udöm, ad+ñ b+ wain wög nap n+bö u aip pen pen hagöm hagla, ¹² 'Hon n+hön g+n+g, b+ hain aubal gau mani udpal añ+ u rö nöp udpun? Hon hil+m halö urakun, s+dö kal n+ñö n+ñöl gi, wög g+no g+no iru göp u, pen b+ ap pro magö ap wög gajal mani ñ+ban rö nöp han+p ñ+ban!' a g+la. ¹³ Hageila, b+ wög naböñ nap n+bö u n+ñöm, b+ kale ap n+p haga, 'Mam, nöñ! Nöp gi naij gagpin. Nöp mani ñ+nabin a g+pin rö ñ+bin. ¹⁴⁻¹⁵ B+ hain aubal gau, b+ nöd aubal gau aip ad+p ad+p ñ+n+g, ñ+nabin. U nan yad. An+bu u, b+ r+mnap ai g+n+g göm wasö g+nabölñ Kal+p hañöwañ ñ+bin u, ne ai g+n+g g+mön mulu lugöpñ Mani ñ+bin u ud ram ne aru!' a ga," a ga.

¹⁶ Jisas aiud an+bu hagöm, haga, "N+bi b+ hain m+dpal gau, nöd m+deinaböl; n+bi b+ nöd m+dpal gau, hain m+deinaböl," a ga. *

Jisas kuöyañ haga, y+p al pak l+lö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gi, adan an au, b+ n+pe unbö m+gan lañ kal+p dam goñ gau amöm, ke m+daila n+ñöl gi kal+p haga, ¹⁸ "Kale n+ñim! Hon Jerusalem arno, B+ Ñ+ n+pe n+p mumug göm, n+p dam God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, lo manö hag ñeb b+ gau abe, ñ+magö adö kal+p u lein-aböl, kale n+p manö kub hagöm hagnaböl, 'B+ i n+p al pak lep,' a g+naböl. * ¹⁹ An+g hagöm, Juda b+ wasö gau kal+p ñeinaböl,

n+p hag juöm, rap+ñ paköm, dam mab ba lañ al pak l+lö umnab. Ñ+ñ m+höp m+döm, ñ+ñ m+hau n+gan u kauyañ uraknab," a ga.

Jems aip Jon aip b+ kub m+dn+g gas+ n+ñlö

(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi ñ+ n+pe m+höp, n+me ñ+ an+bu m+hau uñ gi, Jisas m+deia au apöm, ubör y+höñ göm haga, "Yad manö ap m+daj+p auabin," a ga.

²¹ Hageia haga, "Manö an+bu n+hön?" ö ga.

Hageia, haga, "Y+p aij g+nab u, hainö ne kiñ m+dmön, n+bi b+ abad m+deinabön ñ+ñ u, ñ+ yad m+hau ba nöp au as+knabil," a ga. *

²² An+g hageia, Jisas haga, "Manö y+p hag n+ñbil u, n+ñ aij gagpil. Ñ+g as+ yad ñ+ñn+g gabin u, kale m+höñ u rö nöp ñ+ñnabil?" ö ga. Hageia haglö, "Yau! Ñ+ñnabil!" a g+lö. *

²³ Hagailö haga, "N+ñö hagabil. Ñ+g as+ ñ+ñn+g gabin u ñ+ñnabil. Pen b+ an y+j+g böñ lau, b+ an s+dagö böñ lau as+ik m+deinabil u, hagagnabin. Manö u manö yad wasö; Bapi manö n+pe. N+bi b+ n+pe ke hag löp gau an+bu rö m+deinabil," a ga.

²⁴ B+ n+pe an+bu m+hau manö an+bu an+g hagailö, b+ n+pe unbö s+duñ lañ manö u n+ñlö, mulu lugö, mamil m+hau kal+p manö hag g+la. ²⁵ Jisas pen b+ n+pe gau kal+p magöñhalö hagö aueila haga, "Kale n+ñbim, Juda n+bi b+ wasö gau, kiñ kale k+ö göm, abad m+dpal; b+ kub kale manö n+hön n+hön hagnaböl u n+ñöm, ana udöm, hain g+naböl me. * ²⁶ Pen kale g+pal rö gagmim. B+ an b+ kub m+dain+m u, b+ pro rö m+döm, n+bi b+ r+mnap kal+p wög gi ñeb b+ rö m+dain+m. * ²⁷ B+ an b+ kub yab+ñ m+dain+m u, b+ pro ramö gau rö m+döm, n+bi b+ r+mnap kal+p nag+ wög gep b+ rö m+dain+m. ²⁸ B+ Ñ+ n+pe u, n+bi b+ gau kale wög y+p g+lañ a göm, auaga; wög kal+p gi ñ+ damem, hainö nan si nan naij g+pal adö u haj+ gi umnö, kale kam+ñ aröl, a göm, aua," a ga. *

* **20:8:** Lep 19:13; Dud 24:15 * **20:16:** Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mad 16:21; 17:22-23

* **20:21:** Mad 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mad 26:39; Jon 18:11 * **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26:** Mad 23:11;

Mak 9:35 * **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7

Jisas bi amgö we ga mihau gö, amgö ñil niñlö

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö niñöl gi, niñbi bi iru nöp niñp hain gila. ³⁰ Bi amgö we mihau adan goñ au asik midlö niñöl gi, “Jisas auab,” a gilo niñmil, meg miñgan dap ranmil haglö, “Depid Ñi niñpe, halip mög niñmön!” a gilo.

³¹ Hagailö, niñbi bi gau kalip miñhöñ niñ ij halö hagöm hagla, “Manö hauñ gagmil!” a gila. Anig hagla u pen, manö kalip u udagöm, meg magö rapin dap ranmil haglö, “Depid Ñi niñpe, halip mög niñmön!” a gilo. ³² Anig hagailö, Jisas pidöñ göm, kalip miñhöñ wiñ alöm haga, “Halip niñhön gan, a gimil, yip wiñ alabil?” ö ga. ³³ Hageia haglö, “Bi Kub, halip amgö we göp u gö ñil niñul!” a gilo. ³⁴ Hagailö, Jisas kalip miñhöñ mög niñöm, amgö kalip u ud niñö, yöp magö u nöp amgö ñil niñöl, niñpe arö niñöl gi, hain gilo.

21

Jisas Kiñ rö Jerusalem ara

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bi niñpe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram miñnöñ pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, bi niñpe miñhöp hag yuöm haga, ² “Kale miñhöñ ram riñig aglö nö lödan ammil niñnabil, kaj donki niñme pi amil miñhau nagit adik linaböl miñdeinabil. Niñmil, nagit u hubikmil pañid daumil. ³ Pen niñbi bi ap apöm, niñhön giñig kaj donki hon u hubik ud arabil a gainim u, pen hagmil, ‘Bi Kub u wög midö, hagajip udnig aubul,’ a gimil, yipid yau a geinab, daunabil,” a ga. ⁴ Pen kalip miñhöñ hag yuö arlö anibu, bi God manö hagep ap ginaböl, a göm, kalit kiñ rika rö nöp ga. Niñpe haga,

⁵ “Jerusalem niñbi bi kalip hagemim, ‘Kiñ kale bi hain u, kaj donki adö u asiköm, kalöp auab.

Niñpe kaj donki pi adö u asiköm auab,’ a gimim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas bi niñpe hag yuö arlö anib miñhau, haga haga rö, ⁷ kaj donki niñme abe, pi marep abe pañid dauailö, bi niñpe gau wañj milö ud juöm, kaj donki adö lan laila, Jisas adö au asika. ⁸ Niñbi bi iru nöp, Bi Kub auab, a göm, wañj milö kale adö lan rol limidal gau ud juöm, adan majö au lila. Riñnap am köp uñan, mab uñan gau rit gi dö gi dapöm adan majö au lila. ⁹ Niñbi bi gau Jisas niñp big giganbö göl amöl gi meg magö dap ranöm hagla, “Niñim! Depid rikö, rik damöm riköp u, auöp i.

Niñp aij a gabun!

Bi Kub niñp yuö auöp bi anibi me, niñp aij a gabun!” a gila. *

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö niñöl gi, niñbi bi gau magöñhalö hag amil apil göm hagla, “Bi anibu an?” ö gila. ¹¹ Hageila, niñbi bi Jisas aip aula gau hagla, “Bi i me Jisas, bi God manö hagep Nasared, ram miñnöñ Galili niñbö u,” a gila.

Jisas niñbi bi God sabe gep ram nan sikim geila gau kalip ridik gi höñ yan yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yan amöm niñna, niñbi bi gau nan sikim git miñdeila. Niñpe niñöm, kalip magöñhalö ridik yuöm, abañ bad mani löm, pen pen yimjik gaila gau ud ado göm, bi yaur sikim göm, mab po adö asik miñdeila gau, ud ado ga. ¹³ Anig göm kalip hag göm haga, “God Manö kalit kiñ rikla u, God haga,

‘Ram yad u yip sabe gep ram, pen kale gipim u,

bi nan si udep ram ap rö löp,’ a ga,” a ga. *

¹⁴ Pen Jisas niñpe God sabe gep ram raul miñgan anibu midö niñöl gi, niñbi bi amgö we ga riñnap, niñbi bi ma naij ga riñnap aueila, kalip gö kamit la. ¹⁵ Niñpe nan gagep rö gö, ñi pai pro gau wiñ alöl git hagla, “Nöp aij a gabun! Depid Ñi niñpe! Use!” gila. Pen kale anig geila, bi God niñ nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe niñöl, kalip mulu yabit luga. ¹⁶ Mulu lugö hagla, “Nöp hagaböl

* **21:5:** Sek 9:9 * **21:9:** Sam 118:25-26 * **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11

u niṅabön?” ö gila. Hageila, Jisas kalip haga, “Yau! Hagaböl u niṅabin u pen kale manö rīmnap kalī kīñ rīkōm hagla, ‘God, ne gīnabön niṅōm ñi pai pro ñi painaṅ gau hib ne haglö adö arnab,’ a gila. Kale manö kalī kīñ rīkla anību, amgö li niṅagim ar?” a ga. *

¹⁷ Anig hagöm, kalip arö göm, am ram rīlig aḡtö Bedani hana.

*Jisas hagö, mab kia u mīlep ga
(Mak 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Ruö Jisas ado gī Jerusalem aramöm adan aṅ gau arö, niṅ kiyö lö, ¹⁹ adan majö goḡ au niṅa, mab kia ur ap mīdeia. It au amöm niṅa, magö ñiṅeb pīlaga; uḡaṅ au nöṅ mīdeia. Anig gö Jisas haga, “Ne hainö magö ap pīlagnabön!” a ga. Anig hagö niṅöl gī, magö anību nöṅ kia mab ur u mīlep ga. ²⁰ Anig gö, bi niṅpe gau niṅōm, aiö göm hagla, “Aige göm mab anībi yiṅid mīlep göp?” ö gila. ²¹ Hageila, Jisas kalip haga, “Yad kalöp niṅö hagabin, hon hagno God u rö nöṅ gīnab, a gīmim, gasi mīhöp wasö, gasi añi nöṅ niṅnabim u, gīnab. Pen mab kia mīlep ga u nöṅ wasö; dum ilö anībi hīi gī ñiṅ kub aṅ au aru, a gīnabim u, arnab. *

²² “Pen kale God niṅ niṅ ud mīdmim, niṅ hag niṅnabim u, hagnabim rö nöṅ gīnab,” a ga. *

*Jisas niṅp hagla, “Nöṅ an hagö anig hag
ajabön?” ö gila*

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Jisas God sabe gep ram u amöm, niṅbi bi gau kalip manö hag ñö niṅöl gī, bi God niṅ nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe apöm niṅp hagla, “Nöṅ an ne anig gīmön, a göp, niṅmön anig gī ajabön?” ö gila.

²⁴ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag niṅnö, yiṅp hag ñiṅbe, yad pen an hagö wög gīpin u, kalöp hag ñiṅnabin.

²⁵ Jon niṅbi bi gau kalip ñiṅ pak ña u, niṅpe ke gasi niṅōm aua aka God hagö, apöm anig ga?” ö ga. Jisas anig hagö, kale ke hag niṅ hag niṅ göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, hanip

hagnab, ‘Anīb u, Jon hagöp u niṅhön gīnig niṅ udagpim?’ ö gīnab. ²⁶ Pen, ‘Jon gasi niṅpe ke niṅōm apöm ga,’ a geinabun u, niṅbi bi gau hanip kal gīnaböl. Gasi kale u, Jon niṅpe bi God manö hagep bi ap aua,” a gila. * ²⁷ Anig hagöm, Jisas niṅp hagla, “Hon niṅagpun,” a gila. Hageila, Jisas kalip haga, “Kale yiṅp hag ñiṅpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöṅ hag ñiṅnabin,” a ga.

*Jisas bi madöl mīhau, manö hod rīkōm
haga*

²⁸ Jisas anig hagöm haga, “Pen kale niṅhön gasi niṅabimṅ Bi ap ñi niṅpe mīhöp mīdeinab. Ñi niṅpe nañi u niṅp hagnab, ‘Ñi me! Mīñi wain wög u am wög gī,’ a gīnab. ²⁹ Hagö, ñi niṅpe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gasi adog niṅōm, am wain wög u geinab. ³⁰ Nap pen am ñi wañiṅ u niṅp u rö nöṅ hag niṅö, hagnab, ‘Yau, gīnam!’ a gīnab u pen am gagnab. ³¹ Pen ñi anīb mīhau, an nap hagnab rö gīnab?” ö ga. Hageia, Juda bi kub anīb gau hagla, “Ñi niṅpe nañi u nöṅ nap hagnab rö gīnab,” a gila. Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp niṅö hagabin, kale yiṅharīṅ mīdpe niṅöl gī, bi dakis udpal bi gau abe, bi si udep niṅbi gau abe, God niṅbi bi udöm kumi kabö adö laṅ au abad mīdeinab ram mīnönṅ u, kalöp abhak löm arnaböl. ³² Jon bi ñiṅ pak ñeb u, kale niṅhön niṅhön gīpe God niṅp aij gīnab u, kalöp hag ña, pen manö niṅpe u udagpe. Bi dakis udöm mani pīral rīmnap halö udpal gau abe, bi si udep niṅbi gau abe, kale Jon manö haga adö anību niṅōm, udla. Udla anību kale hadö niṅbe, pen kale ke, Jon manö u udmim, nan si nan naij gīpim u, niṅhön gīnig anig gīpun a gīmim, arö gagpe,” a ga. *

*Bi naij wain wög abadpal, manö hod
rīkōm haga*

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Jisas haga, “Mīñi manö hod rīkem ap halö hagnig gabin i niṅim. Bi wög adiṅ nap niṅbö ap nagī wain wög u gī yīmöm, waryö göm, nagī wain magö pak hib jakep

* 21:16: Sam 8:2 * 21:21: Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * 21:22: Mad 7:7-11; 18:19 * 21:26: Mad 14:5 * 21:32: Luk 3:12; 7:29-30

mɨgan ap geinab. Gɨ lɔm, nagɨ wain magö ap si ñɨŋnaböl u, nɨŋ mɨdaiun, a göm, ram mɨlö kub ap göm, bɨ rɨmnap kalɨp hagnab, 'Kale nagɨ wög yɨp u abad mɨdaimim, hainö pɨlöm po gö, yɨp rɨmnap, kale rɨmnap udmim,' a göm, ram mɨnɔŋ mɨlö yabɨl gau arnab. * 34 Nagɨ wain magö u po gö nɨŋöl gɨ, bɨ nɨpe gau kalɨp hagnab, 'Wain wög yad gau ammim, bɨ wög abad mɨdpal gau hagnab, nagɨ wain magö yɨp rɨmnap dauim,' a gɨnab. 35 Kale wain wög gau amjaklö, bɨ wain wög gɨ mɨdeinaböl gau uraköm, bɨ ap nɨp gabi paknaböl, bɨ ap nɨp böŋ nöp al pak lɨlö umnab, bɨ ap nɨp kabö ju paknaböl. 36 Anɨg gɨlö, bɨ nagɨ wain wög nap nɨbö anɨbu, bɨ nɨpe rapɨn bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, bɨ nagɨ wain wög geinaböl gau, kalɨp u rö nöp gɨnaböl. 37 Anɨg gɨlö, bɨ wain wög nap nɨbö u hagnab, 'Ñɨ yad u yunö me, manö nɨp u nɨŋnaböl,' a göm, hag yuö arnab. 38 Ñɨ nɨpe u amjakö, bɨ wain wög gɨ mɨdeinaböl gau, nɨp nɨŋöm, kale ke hagnaböl, 'Bɨ wög nap nɨbö ñɨ nɨpe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i ñɨ nɨpe udnab. Anɨb u, nɨp al pak lɨno umö, hainö nan wög gai i magöŋhalö udnabun,' a gɨnaböl. * 39 Anɨg hagöm, nɨp dam wög adɨŋ goł gau amöm, böŋ nöp al pak lɨnaböl. *

40 "Anɨg geinaböl u, hainö bɨ nagɨ wain wög adɨŋ nap nɨbö u apöm, kalɨp nɨhön nɨhön gɨnɨg gab?" ö ga.

41 Hageia hagla, "Bɨ naj gɨnaböl anɨb gau kalɨp geinab, ilön kub yabɨl udöm umnaböl; hainö pen nɨbi bɨ rɨmnap halö udöm, kalɨp nagɨ wain wög u lɨnab, wög anɨbu gɨnaböl. Nagɨ wain magö po gɨnab ñɨn u, nɨp rɨk dam ñɨnaböl," a gɨla.

42 Hageila, Jisas haga, "God Manö kalɨ kɨñ rɨkla u nɨŋagpim rö löp. Kale kalɨ kɨñ rɨköm hagla,

'Bɨ ram gep gau, kale kabö ram gɨnɨg göm, kabö ap udöm hagla, "Kabö i kabö naj göp gö arö gun," a gɨla.

Pen Bɨ Kub nɨpe geia nɨŋöm

* 21:33: Ais 5:1-2 * 21:38: Mad 27:18 * 21:39: Hib 13:12 * 21:42: Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8
* 22:6: Mad 21:35

kabö anɨbu nöp ram nɨpe au kabö aij ke yabɨl mɨdöp.

Bɨ Kub nɨpe anɨg gaia,

hon nɨŋun aiö yabɨl gabun,' a gɨla. *

43 "Kabö aij udagpim anɨbu, God kalöp Juda kai arö göm, nɨbi bɨ ke gau nɨbö, nan nɨp ñeb ñɨnaböl gau, kalɨp udöm abad mɨdeinab. 44 Nɨbi bɨ kabö adö anɨbu ap lug paknaböl gau, kalɨp rapɨn nöp paknab; pen kabö anɨbu ju lugöm, nɨbi bɨ pak rɨbɨknab gau, böŋ nöp pa jö ma jö gɨ arnab," a ga.

45 Bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ Perisi gau abe, Jisas manö hod rɨköm haga anɨbu, kalɨp nöp haga u nɨŋöm, 46 nɨp nagɨ lun, a göm, gasɨ nɨŋla u pen nɨbi bɨ gau, Jisas nɨp bɨ God manö hagep a gɨla u me, hanɨp kal hagnaböl, a göm, nɨp nan ap göl rö laga.

22

Bɨ nɨbi udöm nan kub ñɨŋbal (Luk 14:15-24)

1 Jisas kauyaŋ manö hod rɨköm haga, 2 "God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab u, aiud adö i rö:

"Bɨ kiŋ ap ñɨ nɨpe u nɨbi udnɨg gö, nan kub ñɨŋnɨg, nan magö dap magum gɨnaböl. 3 Anɨg göm, bɨ nɨpe rɨmnap hag yuöm hagnab, 'Nɨbi bɨ hag lɨnö gau am hagpe aulö, nan kub ñɨŋun,' a gɨnab. Anɨg hagö, kale am nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp hagnaböl u pen kale arö gɨnaböl. 4 Anɨg gɨlö, bɨ nɨpe rɨmnap pen kauyaŋ hag yuöm hagnab, 'Kale am nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp hagnab, "Kiŋ u, kaj kau kub rɨmnap, kaj kau pi marep rɨmnap pak lauöm, nan gau magöŋhalö gɨ jɨn göm, 'Auöl,' a göp," a gɨmim,' a gɨnab. 5 Anɨg hagö, kale am hagnaböl u pen manö kalɨp u ud yunaböl. Rɨmnap nan wög kale gau arnaböl; rɨmnap mani wög kale gau geinaböl; 6 pen rɨmnap, kiŋ bɨ nɨpe gau gɨ naj göm, al pak lɨlö umnaböl. *

7 "Anɨg gɨlö, kiŋ anɨbu nɨŋö, hibur nɨp u naj gö, ami bɨ nɨpe gau hag yuö, am nɨbi bɨ bɨ nɨpe al pak lɨnaböl anɨb gau kalɨp magöŋhalö al pak hak löm, daun kub kale

u lau ju yulö arnab. ⁸ Pen bi nîp wög gi ñeb gau kalîp hagnab, ‘Nan magö nan gau hadö magum gîpun, pen nîbi bi nöd wiñ alnö gau auöl rö lagöp. ⁹ Anîb u, kale adan ramö gau ammim, nîbi bi nîmim gau, kalîp magöñhalö, ‘Aube nan kub ñîñun,’ a gîmim, halöwatö uî gi daube, nan kub ñîñun,’ a gînab. ¹⁰ Anîg hagö, bi nîpe gau am adan ramö ramö gau amöm, nîbi bi aij gau, nîbi bi naij gau kalîp magöñhalö, ‘Aube nan kub ñîñun,’ a göm halöwatö uî gi dapöm, bi nîbi udöm nan kub ñîñunaböl ram raul anîbu amöm, sîsî göl mîdeinab.

¹¹ “Kiñ anîbu pen, nîbi bi aubal gau nîñin a göm, ram raul yañ amöm nîñnab, bi ap, nan ñîñnîg watîj lîbal u löm wasö, yîharîñ nöp mîdeinab. ¹² Anîg gö, nîp hagnab, ‘Bi me! Nîhön gîñîg, nîbi udöm nan ñîñnîg watîj lîbal u lîmön wasö, yîharîñ nöp auban?’ ö gînab. Hagö, bi anîbu pen manö ap hagageinab. ¹³ Pen kiñ u bi nîpe gau kalîp hagnab, ‘Bi i ñîmagö ma nîp gau nagî lîmim, dam sîbön göp añ yañ ud yube, nîbi bi anîb gau aip meg magö hau jö göl gi, mîtöñ magö göl gi mîdlañ,’ a gînab,” a ga. *

¹⁴ Jisas aiud anîbu hag pîs göm, kalîp haga, “God nîbi bi iru nöp wiñ alnab, pen kalîp magöñhalö udagnab. Nîbi bi rîmnap nöp udnab,” a ga.

“Gapman bi kub Sisa nîp dakîs ñeb aka wasö?” gîla

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Pen bi Perisi gau, Jisas nîp manö nîhön hagno, pen hagö nîñun, nîp dam nagî lun, a göm, manö hag nîñ hag nîñ göm, * ¹⁶ bi kale ke rîmnap, Herod bi nîpe rîmnap yulö, Jisas mîdeia au amöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Ne bi manö nîñö yabiñ nöp hagabön. Bi rîmnap nîñmön piñîñ gagpan. God hagöp rö nöp nîñmön, nîbi bi hag ñabön. ¹⁷ Anîb u, ne gasî nîhön nîñban? Hon Isrel nîbi bi, Sisa bi kub daun kub Rom nîbö u, nîp dakîs ñeb aka ñagep wasö?” gîla. ¹⁸ Hageila, Jisas gasî naij kale nîñöm haga, “Yîp nîhön gîñîg neb neb göl gi apim, anîg göl hag nîñabim?

¹⁹ Kale dakîs ñîbal kabö magö ap ñîbe, nîñnî!” a ga. Hagö, nîp kabö magö ap dap ñeila. ²⁰ Jisas kabö magö anîbu nîñöm kalîp haga, “Kabö magö i, bi nabîc cög i, an nabîc cög mîdöpñ Hib u, an hib mîdöp?” ö ga. ²¹ Hageila hagla, “U bi kub Sisa,” a gîla. Hageila, Jisas kalîp haga, “Anîb u, Sisa nan nîpe mîdainîm, Sisa nîp ñîmim. God nan nîpe mîdainîm, God nîp ñîmim!” a ga. * ²² Anîg hagö, kale gasî iru nîñöm, nîp arö göm arla.

Umöm kauyañ uraknaböl aka göm, Jisas nîp hag nîñla

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ñîñ anîbu nöp, Sadyusi bi rîmnap Jisas mîdeia au aula. Sadyusi nîbi bi anîb gau hagnîdal, nîbi bi umöm kauyañ urakagnaböl, a gîmîdal. * ²⁴ Kale Jisas mîdeia au apöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Mosîs haga, ‘Bi ap nîbi udöm, ñî pai yag dapöm wasö, yîharîñ umeinab, nîmam nîpe u, nîbi anîbu udöm, ñî pai nîpe gau, a göm, yag daunîm,’ a ga. * ²⁵ Anîb u, bi îl halö unbö mudun jîñ u mîdeinaböl. Nîmam nañî u nîbi udöm, ñî pai yag dapöm wasö yîharîñ umnab. Anîg gö, nîmam yîgwö añ nîbö u pen nîbi anîbu nöp udnab. ²⁶ Nîmam yîgwö añ nîbö u pen nîbi anîbu udöm, u rö nöp ñî pai yag dapöm wasö, yîharîñ umnab. Anîb u, nîmam yîgwö nîgañ nîbö u nîbi anîbu udöm, u rö nöp ñî pai yag dapöm wasö, yîharîñ umnab. Anîbu nöp gi dam dam, nîmam unbö mudun jîñ u, magöñhalö ñî pai yag dapöm wasö, yîharîñ nöp umnaböl. ²⁷ Pen nîbi u, u rö nöp umnab. ²⁸ Nîmam gau kale magöñhalö nîbi anîbu udla. Anîb u, nîbi bi umbal gau uraknaböl ñîñ u, nîbi anîbu an udnab?” ö gîla.

²⁹ Hageila, Jisas kalîp pen haga, “Kale God Manö hagöp u abe, God klö mîdöp u abe, nîñagpim u me, dui hagnîm hagnîm, ‘Nîbi bi gau umöm urakagnaböl,’ a gîpim. ³⁰ Nîbi bi uraknaböl ñîñ u, nîbi gau bi udagnaböl, bi gau nîbi udagnaböl. Ejol kumi kabö adö lañ mîdpal rö u

* 22:13: Mad 8:12; 25:30; Luk 13:28 * 22:15: Mak 3:6

* 22:21: Ro 13:7

* 22:23: Ap 23:8

* 22:24: Dud

mideinaböl. ³¹ Kale, ‘Nibi bi umöm urak-agnaböl,’ a gipim u, God Manö kalî kliñ rîkla rîmnap niñagpim ar? ³² God haga, ‘Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad midpin,’ a ga. Bi gau böñ nöp umblap u, God bi nöd umla anib gau kalîp hagöm, ‘God kale yad midpin,’ a gagböp. Bi umlö, rîgöl gîla anib gau kamîñ midpal u me, kalîp haga, ‘God kale yad midpin,’ a ga,” a ga. *

³³ Jisas manö anibu hag ñö, nîbi bi mideila gau niñöm, aiö waiö gîla.

Lo kub yabi u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manö anibu hag aij gö, Sadyusi bi gau manö ap pen hagöl rö laga. Pen Perisi bi rîmnap, Jisas anig ga u niñöm Jisas mideia au aula. ³⁵ Bi kale lo manö niñ aij ga ap, Jisas niñön rö hagnim, a göm haga, ³⁶ “Manö hag ñeb bi. Lo manö u, manö adö mai manö kub yabi midöp?” ö ga.

³⁷ Hageia, Jisas haga, “Gasi rimid ne u magöñhalö God lau adö arö, niñ midmagö yabi limön. * ³⁸ Manö kub nöd yabi me u. ³⁹ Manö kub yigwö an nîbö u pen anigöl midöp: ne ke midmagö liban rö, nîbi bi ke nîbö gau abe midmagö limön. * ⁴⁰ Manö mîhau hagajin i, Mosîs lo manö kalî kliñ rîka manö u magöñhalö abe, God manö hagep bi gau kalî kliñ rîkla manö u magöñhalö abe, manö it kub yabi me manö anib mîhau nöp,” a ga. *

Jisas hag niña, “Mesaia a gipim u, niñ bi an ñi niñe a gîmim niñbim?” ö ga
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Perisi kai ap magum göm midlö niñöl gi, Jisas kalîp manö ap hag niñöm haga, ⁴² “Kale Mesaia u niñ niñön gasi niñbimñ Niñ bi an ñi niñe a gîmim niñbim?” ö ga.

Hageia hagla, “Depid ñi niñe,” a gîla. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, “God Ana u Depid niñ gasi ñö niñöl gi, Depid niñe Mesaia u niñ ‘Bi Kub yad’ a ga. Depid haga,

⁴⁴ ‘Bi Kub manö hagöm, Bi Kub yad u niñ hagöp,

“Ne ñimagö yijig yad lau adö midmön me,
yad ginö, kaua maua ne gau
kalîp ab itî gi yunabön,” a göp,’ a ga.
*

⁴⁵ Depid nap itañ niñe a gipim u pen Depid niñ ‘Bi Kub yad’ a ga. Anib u, kale niñön gasi niñbim?” ö ga. ⁴⁶ Jisas manö niñe u hag aij gö, kale niñ pen hagöl rö lagö me, pîñig gi mideila niñöm hainö Jisas niñ manö rîmnap halö hag niñagla.

23

Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe gîpal rö gagmim, a ga

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainö ñin ap, Jisas bi niñe gau abe, nîbi bi rîmnap abe, kalîp manö hagöm haga, ² “Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, Mosîs ka niñe u udöm, God lo manö Mosîs hadame nöp kalî kliñ rîka rö hag ñibal. ³ Anib u, bi anib gau kale God lo manö niñön hagöl u niñ udmim hain gîmim; pen nagî kale göl adö u niñmim, hain gagmim. God lo manö hag ñibal u pen kale ke manö anibu hain gagpal. * ⁴ Nan gau gîmim, nan gau gagmim a gîpal u, manö iru yabi nöp hagpal. Kale hagpal anibu, wadi marö kub yabi u rö, nîbi bi gau kalîp gam ñibal u, pen kalîp mög niñöm, rîmnap ud asîk gagpal. ⁵ Nîbi bi gau hanîp nöp niñlan, a göm, God Manö kalî kliñ rîkla manö rîmnap ud nable cög adö lan abe, ñimagö gau abe li rîbîköm ajpal. Hon God bi niñe me gau, a gîlan, a göm, waij mîlö kub nagî adîñ halö aij gau rol gîpal. * ⁶ Kale nan kub ñineb an u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, bi kub mab po asîkpal adö u nöp asîkpal. ⁷ Gasi kale niñbal u, nîbi bi iru midpal an gau arno, ‘Manö hag ñeb bi kub auabön e!’ gîlö, hanîp aij gînab, a göm, niñbal.

⁸ “Pen kale mam it añi midpim rö, kalöp, ‘Hag ñeb bi kub yad,’ a göm hagagöl. Hag Ñeb Bi Kub kale añi ap nöp midöp. ⁹ Mînön naböñ it i bi ap, ‘Bapi bi kub yad,’

* 22:32: Eks 3:6 Mad 8:11 * 22:37: Dud 6:5 * 22:39: Lep 19:18; Mad 7:12 * 22:40: Ro 13:10; Gal 5:14

* 22:42: Jon 7:42 * 22:44: Sam 110:1; Mad 26:64 * 23:3: Mal 2:7-8 * 23:5: Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39

a gımim hagagmim. Nap kale añi ap nöp mıdöp ram mınöj kumi kabö adö laj au. ¹⁰ Kale u rö nöp, ‘Bı nabıc bı kub yad,’ a göm hagagöl. Bı nabıc bı kub kale añi ap nöp, Mesaia u nöp mıdöp. ¹¹ Kale aı au, nıbi bı an nıpe nıbi bı kub rö mıdainım, nıpe nıbi bı wög gı ñeb rö mıdnab. * ¹² Nıbi bı hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lugnab; pen nıbi bı hib kale ke haglö adö aragnab gau, hainö hib kub yabıt mıdeinab. *

Lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pır alöm gı naij gep bı (Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pır alöm gı naij gep bı. God kalöp gı naij gınab. Kale ke God nıbi bı udöm kumi kabö adö laj au abad mıdeinab mıgan u aragmim, nıbi bı arnıg gıpal gau kalıp adan rıkpım.

¹⁴ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pır alöm gı naij gep bı. God kalöp gı naij gınab. Kale nıbi paıpaı ram halö si udpım. Anıbu pen, nıbi bı hanıp nıjöl, a gımim, God nıp manö mılö kub pıral gau nöp hagpım. Gıpım anıbu me, ilön kub yabıt udnabım.

¹⁵ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pır alöm gı naij gep bı. God kalöp gı naij gınab. Nıbi bı gau manö hanıp u nıjöm hain gılan, a gımim, ram mınöj mılö gau ulıai nıj ajmım, rımnab nıjmım hag ñıbe, kale ke Seden bı nıpe mıdpım rö wasö, kale Seden nıbi bı nıpe yıjıg göl yabıt lınaböl.

¹⁶ “Nıbi bı gau kalıp God adan la u yam aıj gıpun, a gıpım u, pen kale bı amgö we u me, kale ke nıjagpım! Anıg gıpım anıbu, manö kub yabıt mıdöp. Nıbi bı gau kalıp manö pır almım hagpım, ‘Hon, “God sabe gep ram mıdöp rö, nıjög hagabun,” a gınabun u, hainö arö gun, a gınabun u, arö gınabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yaı gıla gau, hib anıbu hagöl gı, “Nıjög hagabun,” a gınabun u, hagnabun rö nöp gınabun me; arö gagnabun,’ a gıpım. * ¹⁷ Kale bı amgö

we, bı hauı! Kale gası nıhön nıjım: gol u nan yabıt aka God sabe gep ram uı u nan yabıtıı Nan yabıt me, God sabe gep ram uı nıpe u. Ram uı mıdeinab u, nan ram raul mıdöp abe uı mıdeinab me.

¹⁸ Manö ap u rö nöp, nıbi bı gau kalıp manö pır almım hagpım, ‘Hon, “God kabö bıd nıpe mıdöp rö nıjög hagabun,” a gınabun u, manö nıjög hagnabun u nan yıharıı; hainö gası ap nıjın, arö gun, a gınabun u, arö gınabun. Pen, nan God kabö bıd adö au God nıp pak sabe gı ñıbal gau, hib anıbu hagöl gı, “Nıjög hagabun,” a gınabun u, hainö gası ke ap nıjın ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp gınabun,’ a gıpım. ¹⁹ Kale bı gası rımıd lagöp gau, nan nıhön u nan kubıı Nan God nıp pak sabe gı ñıbal nan u, aka kabö bıd adö au sabe gı ñıbal uıı Nan yabıt me, kabö bıd u. Kabö bıd adö au mıdeinab u me, nan anıbu nan God nıp ñeb rö lınab. ²⁰ Pen ‘Kabö bıd mıdöp rö, nıjög hagabun,’ a gınaböl u, bıd adö anıbu nan dap laumıdal halö hagnaböl. ²¹ Pen ‘God sabe gep ram mıdöp rö, nıjög hagabun,’ a gınaböl u, u God ram nıpe nıjöm God hib nıpe halö hagnaböl. ²² ‘Kumi kabö adö laj mıdöp rö, nıjög hagabun,’ a gınaböl u, God sea kıı asık mıdöp au nıjöm sea kıı anıbu abe, God sea kıı anıbu asık mıdöp u abe mıdöp rö, nıjög hagabun a gınaböl. *

²³ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pır alöm gı naij gep bı. God kalöp gı naij gınab. Manö nıbi bı rımnab kalıp hagpım adö u kale ke gagpım. Kamöı ası, nan halöwalö wög adıı ranöb u nıjıbe, nan yabıt rö lö, wö ralbe, am sıduıı laı arö, God nıp añı ap ñın, a gımim, pör nan kale God nıp ñıbım. Nan pro pro anıbu rö pör anıg gıpım, pen nıhön gınıg manö ıı yabıt u anıg gagpımıı Nıbi bı gau kalıp naij gınım nagı adö u gagmım; kabö rö gınım adö u gımim. Kalıp mög nıjmım, ud aıj gımim. Gınabun a gımim, gımim. * ²⁴ Nıbi bı gau kalöp adan yamun, a gıpım, pen kale ke bı amgö we. Nan pro pro gau nıjıbe, nan

* **23:11:** Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 * **23:16:** Mad 15:14 * **23:22:** Ais 66:1; Mad 5:34 * **23:23:** Lep 27:30; Mai 6:8

yabıt rö löp, pen nan kub nan hib waiö mıdöp gau niņagpim.

²⁵ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bı. God kalöp gi naij ginab. Pler kap kale gau rö, höņ adö gau ñig li yu aij gıpim u, pen an ıan nan si nan naij pri u ajman rauöm mıdöp. Hon nan iru udun, a gimim, hañ roman hon ke gi aij gun, a gıpim. * ²⁶ Kale Perisi bı gau gası rımıd lagöp. Pler kap kale an ıan ñig li yu aij gıbeb, höņ adö gau u rö nöp mıd aij gıböp.

²⁷ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bı. God kalöp gi naij ginab. Wip kabö mıgan gau rıgöl göm, ajön pıt göm, ped rud mailö aij gö, niıbi bı gau niınlö, aij göp, pen mıgan an ıan wip le haııı naij apöl gi mıdöp; kale unbö rö nöp mıdpim. * ²⁸ Kale unbö rö nöp, höņ adö hañ roman niınbun u, kale bı aij rö löp u, pen kalöp an ıan, manö pıral gau abe, nan si nan naij gau abe, pri u ajman rauöm mıdöp. *

*God kalöp pen gi naij ginab, a ga
(Luk 11:47-51)*

²⁹ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bı. God kalöp gi naij ginab. Bı God manö hagep hadame nöp allö rıgöl gıla ulöm ka adö u rıb adık gi aij göl gi hagpim, ³⁰ ‘Apıs bac bı gıla rö u, hon God manö hagep bı gau kalıp al pakagbnop,’ a gıpim. ³¹ Pen hagpim anıbu, bı God manö hagep gau kalıp al pak limıdal ıı u me, hon mıdpun, a gimim, hagpim. * ³² Anıb u, apıs bac bı gi naij gıla u rö, kale u rö nöp ginabun, a gimim u, u rö nöp gimim! ³³ Kale haino ñı pai gai i. Hainö God niıbi bı manö kub hagöm, mab ke inab ıan yunab ñıı u, kale aigö gimim pıııı gi ke gau arnabimı Wasö yabıt. Adan kale ap mıdageinab. *

³⁴ “Anıb u, yad kalöp hagabin, yad bı God manö hagep rımnab, bı gası kıd hiık niıneb rımnab, bı manö hag ñeb rımnab yunö, kalöp aueinaböl, rımnab

al pak linabim, rımnab mab ba lan al pak linabim, rımnab Juda magum gep ram raul mıgan kale u paknabim, rımnab pıııı gi arlö niınlö gi, ram mınöņ gau gau rıdık gi yunabim. ³⁵ Anıb u me, God niıbi bı kamıı aij niıpe gau, hadame nöp allö auöp i rö, manö marö u udnabim. Adam ñı niıpe, gi aij nöp gimıdöp bı u, Ebol niı nöd ıı göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñı niıpe Sekaraia niı, God niıp sabe gep ram au daı, kabö ud gıla bıd au daı mıdö niınlö gi, niıp an au al pak lıla. * ³⁶ Yad kalöp niıjö yabıt hagabin: nan gıpim anıbu, manö anıbu kalöp mııı mıdpim gai i ado gi aunab.

*Jisas Jerusalem niıjö, mög gö, mıtöņ ga
(Luk 13:34-35)*

³⁷ “Jerusalem niıbi bı, niıbi bı mög gep rö yad gai i. Bı God manö hagep God kalıp yua bı gau, ram mınöņ kalöp u aulö, kabö jumim pör nöp al pak lıbim. Yad kalöp kııakıt niıme pi gau gıpal rö, dam auan mo yad gau linam a gi lıbin u pen yıp niımim arö gıpim. ³⁸ God niıpe God sabe gep ram kale u arık ara; cög nöp mıdöp. * ³⁹ Uri yıp niıagnabim; hainö, ‘God bı hanıp a göm yua bı i, aij yabıt auab,’ a gimim, ñıı anıbu nöp, yad kauıan niıgnabim,” a ga. *

24

*God sabe gep ram u ud waıt ginaböl, a ga
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm, höņ arö niınlö gi, bı niıpe gau niıp hagla, “God sabe gep ram aij gai i nöı!” a gıla.

² Hageila, kalıp haga, “Kale nan anıb gau magöıhalö niımim hagabim u pen yad kalöp niıjö yabıt hagabin, hainö ram i ud waıt ginaböl u, kabö ap kabö ap adö u rö mıdageinab,” a ga. *

*Hainö mıd aij gagnaböl
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Jisas am Olip Dum lan asık mıdö niınlö gi, bı niıpe gau apöm, kalpe ke nöp ap Jisas niıp agamıı hag niıjöm hagla, “God sabe gep ram ud waıt ginaböl a gıpan u, maıı

* 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52 * 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7 * 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21 * 23:38: 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 * 23:39: Sam 118:26 * 24:2: Luk 19:44

mai rö anig gınabölñ Hon nan nıhön u gö nıñun, ne söl aunabön nıñöm ram mınön nabön if i ur gınab, a gun nıñnabun?” ö gıla.

⁴ Hageila, Jisas haga, “Nıñ aij yabıt gımim. Nıbi bı rımnab kalöp pıral hagnaböl. ⁵ Bı iru nöp apöm, nıbi bı gau kalıp pıral alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp Kraıs u,’ a gınaböl. Nıbi bı iru nöp manö pıral kale u nıñ udnaböl. *

⁶ Söl au pen pen gılö, gu gö nıñnabım; pen mılö yabıt gau pen pen gınaböl u, manö u nöp auö nıñnabım. Anıg gö nıñmım, ñın hain u aunıg gab a gımim pıñıñ gagmım. U yıharıñ pen pen alnaböl. Nın hain u hainö aunab. ⁷ Nıbi bı mıgan rımnab uraköm, nıbi bı mıgan rımnab aıp pen pen gınaböl. Kın mıgan rımnab uraköm, kın mıgan rımnab aıp pen pen gınaböl. Ram mınön gau magöñhalö munmon udöm, kıyö kub yabıt apöm gınab.

⁸ Anıg geınab, kalöp nıbi ñı pai ñıñöb rö u gö, söl mıdöp a gımim nıñnabım.

⁹ “Kale nıbi bı yad mıdeınabım rö, nıbi bı ram mınön gau magöñhalö kalöp iru nıñöm, dam nagı löm, gı naij göm, böñ nöp al pak lınaböl. * ¹⁰ Nın anıbu, nıbi bı God nıp nıñ udpal gau iru nöp nıñ udep magö kale u arö göm, mıdeımam kale ke gau nıñlö mulu lugö, kalıp ud bı kauat mauat ñımagö adö u lınaböl. ¹¹ Pen nıbi bı iru nöp apöm, “Hon God manö hagep bı,” a göm, manö pıral haglö, nıbi bı iru nöp manö pıral kale u udnaböl. * ¹² Nıbi bı gau nagı naij adö u gılö gılö, magöñhalö rö gası adö anıbu nıñöm, mıdmagö lep adö u hauı gınaböl. ¹³ Pen nıbi bı an God manö aij u nıñ ud pıdön göm, hagöp rö göm, nıbi bı ke nıbö gau mıdmagö löm gı nöp mıdeınaböl gau, God nıbi bı anıb gau kalıp magöñhalö ud kamıñ yunab. * ¹⁴ Pen God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö aij u, ram mınön ke gau gau nıbi bı ke ke gau nıbö gau nıbö magöñhalö yabıt haglö haglö am haknıg gab u me, ñın hain anıbu aunab. *

* **24:5:** Mad 24:23-24 1Jn 2:18 * **24:9:** Mad 10:22

* **24:14:** Mad 28:19 * **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11

Mad 24:5 * **24:24:** Dud 13:1-3; 2De 2:8-9; Rep 13:13-14

Bı ap God sabe gep ram u gı naij yabıt gınab, a ga

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Pen bı God manö hagep Daniel hadame nöp haga rö u gınab. Nıpe haga, ‘Kale nıñnabım, God sabe gep ram raul mıgan uı u, nan ası ması naij yabıt gep ap urak mıdeınab,’ a ga. (Kale nıbi bı manö i uri nöp amgö lı nıñabım gau, manö anıbi if u nıñ aij gımim!) * ¹⁶ Kale nıbi bı ram mınön Judia mıdeınabım gau, nan naij anıbu nıñmım, yıñıd pıñıñ gı nö ilö gau armım. ¹⁷ Nıbi bı ram adö lañ mıdeınabım gau, nan hon rımnab udun a gımim, ado gı ram raul aragmım. *

¹⁸ Nıbi bı wög nabön gau ajeınabım gau, waıñ mılö ap udun a gımim, ado gı ram aragmım. ¹⁹ Pen ñın anıbu nıbi ñı mudun halö mıdeınabım gau abe, nıbi ñı paıñıñ ci ñeınabım gau abe, uıtham yabıt arnabım.

²⁰ “Pen God nıp sabe gımim hagmım, ram yıgön göp ñın u pıñıñ gı aragun, a gımim; God nıp sabe gep ñın kale u gagnım, a gımim. ²¹ Nıhön gıñıg, God hadame dagol gau ram mınön gı la ñın u rıköm, mıd damöm mıñı mıdpun ñın i, nan naij anıbu rö gaga; hainö anıbu rö gagnab. * ²² Yıharıñ u, nan naij anıbu pör gö, nıbi bı magöñhalö um hakblap. Pen Bı Kub u nıbi bı nıpe udnab gau kalıp gası nıñöm, wasö gö me, nan naij anıbu yöp magö ap gınab.

²³ “Nın anıbu nıbi bı rımnab kalöp hagnaböl, ‘Nıñım! Kraıs mıdöp i! Kraıs mıdöp dañ!’ a gınaböl u, pen nıñö hagpal a gımim, nıñagmım. * ²⁴ Nıbi bı rımnab, God nıbi bı nıpe hag la gau, böñ hanıp lau aulan a göm, pıral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Kraıs; yad me bı God manö hagep bı ap,’ a göm, nan gagep rö rımnab gınaböl. Pen God nıbi bı nıpe hag la gau udagnaböl, wasö. * ²⁵ Anıb u, nıñ aij gımim. Nan nıhön nıhön hainö gınab u, yad kalöp hadö hagnö nıñbım u me, nıñ aij göl gı mıdaimım.

* **24:11:** Mad 24:5,24 1Jn 4:1 * **24:13:** Mad 10:22

* **24:17:** Luk 17:31 * **24:21:** Dan 12:1 * **24:23:**

26 “An+ɓ u, n+ɓi b+ r+ɓnnap apöm kalöp hagnaböl, ‘Krais apöm m+ɗöp ram m+ɓnönj kabö nöp m+ɗöp anj gau,’ a gaiöl u, an+ɓ gau aragmim. R+ɓnnap pen hagnaböl, ‘Krais apöm pi göl m+ɗöp gai i,’ a gaiöl u, n+ɓjög hagpal a g+ɓmim n+ɓjagmim. * 27 Yad B+ Ñ+ n+ɓpe aunabin ñ+n u, añ+m añ+m udöm, amdam magö bol u ad+ɓ m+ɓj n+ɓö ad+ɓ j+ɓj aröp rö u gö n+ɓjöl g+ɓ, aunabin. * 28 Wal wayönj ap umöl m+ɗeinab u, yaur apöm magum geinaböl. *

B+ Ñ+ n+ɓpe aunab ñ+n u
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Pen marö kub an+ɓu g+ɓ dam p+ɓ gö n+ɓjöl g+ɓ, s+ɗö u mailö gagnab; rak+ɓ u mailö gagnab; gap+ɓ gau kumi kabö laj n+ɓö ju lugnab; nan kumi kabö adö laj gau, gau n+ɓö gau n+ɓö g+ɓnab. * 30 Ñ+n an+ɓu, B+ Ñ+ n+ɓpe aun+ɓ gö n+ɓjöl g+ɓ, kumi kabö adö laj ke lö, n+ɓi b+ ram m+ɓnönj gau ke ke m+ɗpal rö n+ɓjöm, m+ɗönj g+ɓnaböl. B+ Ñ+ n+ɓpe Nap p+ɗönj u udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad adö au auö n+ɓjöl g+ɓ, n+ɓnaböl. * 31 A+ɓj magö kub hagö n+ɓjöl g+ɓ, ejol n+ɓpe gau hag yuö, n+ɓi b+ n+ɓpe, udnabin, a göm hag la gau udn+ɓ, ram m+ɓnönj i+ɓ i m+ɗöp m+ɗöp rö gau gau amöm, udöm n+ɓ daunaböl. *

Mab rauan u n+ɓjmim
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Kale n+ɓjɓim, mab rauan u+ɓan s+ɓ+ɓ löm, söl p+ɗönj g+ɓn+ɓ gab n+ɓjöl g+ɓ, s+ɗö l+ɓn+ɓ gab a g+ɓmim n+ɓjɓim. 33 An+ɓ u rö, hainö nan hagpin gau gö n+ɓjöl g+ɓ, “B+ Ñ+ n+ɓpe ado g+ɓ aunab ñ+n u m+ɓñi söl yab+ɓ m+ɗöp; magö pro marap m+ɗöm, apjaknab,” a g+ɓmim, n+ɓjɓim. 34 Yad kalöp n+ɓjög hagabin, n+ɓi b+ m+ɓñi m+ɗpal gau umagnaböl, kam+ɓj m+ɗlö n+ɓjöl g+ɓ, nan an+ɓ gau magöñhalö g+ɓnab. * 35 Kumi kabö adö laj abe, m+ɓnönj nabönj i+ɓ i abe ur g+ɓnab, pen manö magö yad ur gagnab. *

* 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mad 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10; Rep 6:12-13 * 24:30: Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13 * 24:31: 1Ko 15:52; 1De 4:16 * 24:34: Mad 16:28 * 24:35: Mad 5:18 * 24:36: Ap 1:7; 1De 5:1-2 * 24:37: Jen 6:5-8 * 24:39: Jen 7:21-23 * 24:42: Mad 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; Rep 16:15 * 24:47: Mad 25:21,23

Ñ+n mai yad B+ Ñ+ n+ɓpe aunabin u, n+ɓi b+ ap n+ɓjagöp, a ga
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

36 “Yad magö mai rö, ñ+n mai rö aunabin u, n+ɓi b+ n+ɓjagpal; ejol gau n+ɓjagpal; yad ke God Ñ+ u pen yad abe n+ɓjagpin; Bapi n+ɓpe ke nöp n+ɓjög. *

37 “Yad B+ Ñ+ n+ɓpe ado g+ɓ aunabin ñ+n u, Noa m+ɗeia ñ+n u, g+ɓ m+ɗm+ɗal rö nöp g+ɓ m+ɗeinaböl. * 38 Hadame nöp Noa m+ɗeia ñ+n an+ɓu, ñ+ɓ u n+ɓi b+ gau kal+ɓ ud yuö yuaga magö u, kale nan ñ+njöl g+ɓ, ñ+ɓ ñ+njöl g+ɓ, n+ɓi b+ udöl g+ɓ, g+ɓ m+ɗlö n+ɓjöl g+ɓ, Noa ñ+ɓ mag+ɓ kub m+ɓgan u arö, ñ+ɓ apöm kal+ɓ magöñhalö ud yuö yua. 39 Pen kale nan ap g+ɓnab a göm n+ɓjagla; ñ+ɓ u kal+ɓ ud yuö yuö n+ɓjöl g+ɓ nöp n+ɓjla. Hainö yad B+ Ñ+ n+ɓpe aunabin mañu, an+ɓ unbö rö nöp g+ɓnab. * 40 Ñ+n an+ɓu, b+ m+ɗhöp wög ad+ɓ gau wög g+ɓ m+ɗeinabil u, b+ ap udem, ap arö g+ɓnabin. 41 Pen n+ɓi m+ɗhöp plaua g+ɓn+ɓ, wid magö pa jö ma jö lugatug geinabil u, ap udem, ap arö g+ɓnabin.

42 “Yad B+ Kub aunabin ñ+n u n+ɓjagpin u me, n+ɓ aij göl g+ɓ m+ɗaimim. * 43 B+ ram nap n+ɓö u, b+ nan si udep u magö mai aunab u n+ɓjöp, n+ɓ aij g+ɓjöp; ram n+ɓpe pa jö g+ɓ raul dan am nan n+ɓpe gau si udagbö. * 44 An+ɓ u rö, kale g+ɓ j+ɓn g+ɓmim m+ɗaimim. Wasö u, B+ Ñ+ n+ɓpe auagab a g+ɓmim, hau+ɓ padö g+ɓ m+ɗeinabim ñ+n u nöp aunabin.

B+ wög g+ɓ ñeb r+ɓnnap wög g+ɓ aij g+ɓpal, r+ɓnnap wög g+ɓ aij gagpal, a ga
(Luk 12:14-48)

45 “B+ kub ap adan arn+ɓ göm, b+ an wög g+ɓ aij g+ɓnab u n+ɓ hag löm hagnab, ‘B+ wög y+ɓ g+ɓ ñ+ɓal r+ɓnnap kal+ɓ abad m+ɗmön, nan magö kal+ɓ gau n+ɓme l+ɓ aij göl g+ɓ m+ɗaimön,’ a göm, arnab. 46 Hainö ado g+ɓ apöm n+ɓnab, haga rö nöp geinab. An+ɓ n+ɓjöm n+ɓ ud aij yab+ɓ gö n+ɓjöl g+ɓ, b+ wög g+ɓ ñeb n+ɓpe m+ɓñ m+ɓñ g+ɓnab. 47 Yad

kalöp n+ñö hagabin, n+ñp hag lö, nan n+ñpe gau magöñhalö abad m+ñdeinab. *

⁴⁸ “Pen b+ n+ñpe hag l+ñab an+ñbu m+ñd damöm, b+ kub m+ññi auagnab, a göm, ⁴⁹ n+ñbi b+ wög g+ ñeb r+ñmnap kal+ñp m+ññu magö paköm, am b+ ñ+g ñ+ñjöm hauñ l+ñbal gau a+ñp an+ñ haköm, nan ñ+ñjöm, ñ+g ñ+ñjöm g+ m+ñdeinab. ⁵⁰ B+ wög gep an+ñbu, b+ kub y+ñ+d auagnab, a göm, hauñ padö göm m+ñdeinab ñ+ñ u nöp, b+ kub aunab. ⁵¹ Apöm, n+ñp g+ naij yab+ñ göm, n+ñbi b+ piral hagöm, “Hon B+ Kub n+ñbi b+ n+ñpe me,” a göm piral hagpal gau a+ñp hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau r+ñb+köm, m+ñtöñ g+ m+ñdeinaböl.

25

N+ñbi praj unbö s+ñduñ lañ, manö hod r+ñköm haga

¹ “God n+ñbi b+ udöm abad m+ñdeinab ñ+ñ an+ñbu, aiud adö i rö g+ñab. B+ ap n+ñbi udn+ñg gab. N+ñbi praj unbö s+ñduñ lañ nan kub ñ+ñj+n+ñg arnaböl. N+ñbi praj an+ñb gau, b+ an+ñbu n+ñp am adan an+ñ au n+ñjun uñ g+ dam ram aunabun a göm, lam ke ke udöm arnaböl. * ² Pen n+ñbi praj an+ñb gau, unbö mam+ñd u gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl; unbö mam+ñd u gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl. ³ N+ñbi praj gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl gau, lam udöm, lam lauep wel r+ñmnap halö ud aragnaböl. ⁴ Pen n+ñbi praj gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl an+ñb gau, lam udöm, lam lauep wel r+ñmnap ral barol m+ñgan u löm, halö halö ud arnaböl. ⁵ Pen n+ñbi praj an+ñb gau kale magöñhalö amjaköm, abad m+ñdlö m+ñdlö, b+ n+ñbi udn+ñg g+ñab u y+ñ+d auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

⁶ “Pen s+ñbön an+ñ kub yañ, n+ñbi b+ r+ñmnap w+ññ alöm hagnaböl, ‘B+ n+ñbi udn+ñg gab u auab. N+ñp am adan an+ñ u n+ñjmim, uñ g+ dauim,’ a g+ñaböl. ⁷ An+ñg hageinaböl, n+ñbi ugan unbö s+ñduñ lañ an+ñbu magöñhalö uraköm, lam wik kale gau g+ a+ñp g+ñaböl. ⁸ An+ñg göm, n+ñbi gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl ugan u, n+ñbi gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl ugan u kal+ñp hagnaböl, ‘Lam hon gau hon+ñ g+ñ+ñg gab u, wel köl gau han+ñp r+ñmnap ñ+ñim,’ a g+ñaböl. ⁹ An+ñg hageinaböl u, pen n+ñbi gas+

n+ñj a+ñp g+ñaböl ugan u hagnaböl, ‘Wasö! Hon wel hon köläpe r+ñmnap ñ+ñnabun u, wel hon uñep g+ñab. Kale wel rauerp ram ap gau ammim, kale ke rauim,’ a g+ñaböl. ¹⁰ An+ñg hageinaböl, wel rauerp ram u arnaböl magö u, b+ n+ñbi udn+ñg g+ñab u apjaknab. N+ñbi gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl ugan u, b+ an+ñbu a+ñp ram raul m+ñgan arlö n+ñjöl g+, n+ñpe a+ñjöl g+ ñ+ñnab. ¹¹ Hainö pen n+ñbi praj gas+ n+ñj a+ñp g+ñaböl ugan u apjaköm hagnaböl, ‘B+ kub! B+ kub! Han+ñp a+ñjöl u hi+k,’ a g+ñaböl. * ¹² Hageinaböl, hagnab, ‘Yad kalöp n+ñjö yab+ñ hagabin, yad kalöp n+ñjagpin,’ a g+ñab,” a ga. * ¹³ Jisas manö an+ñbu hagöm n+ñbi b+ gau haga, “An+ñb u, kale B+ Kub u ñ+ñ mai aka magö mai aunab u n+ñjagpin rö, n+ñj a+ñp g+ñmim m+ñdaimim,” a ga. *

B+ kub ap b+ wög g+ ñeb n+ñpe gau kal+ñp mani ña, manö hod r+ñköm haga

(Luk 19:11-27)

¹⁴ “Pen aiud udn+ñg gabin adö i rö g+ñab. B+ kub ap ram m+ñnöh m+ñlö kub gau arn+ñg, b+ wög g+ ñeb n+ñpe gau kal+ñp w+ññ alö aulö, nan n+ñpe gau abad m+ñdeilañ, a göm, kal+ñp ñ+ñnab. ¹⁵⁻¹⁶ B+ n+ñpe an+ñb gau, wög g+ñaböl g+ñaböl rö n+ñjöm, mani n+ñme löm, b+ ap n+ñp paip dausan ñ+ñnab, ap n+ñp du dausan ñ+ñnab, ap n+ñp wan dausan ñ+ñnab. Ñöm, n+ñpe am gau m+ñdö n+ñjöl g+, b+ paip dausan udnab u, mani an+ñbu udöm, s+ñkim g+ dam am+ñl ap+ñl göm, mani sin+ñj paip dausan udnab. * ¹⁷ B+ du dausan udnab u, u rö nöp, mani an+ñbu udöm, s+ñkim g+ dam am+ñl ap+ñl göm, mani sin+ñj du dausan udnab. ¹⁸ Pen b+ mani wan dausan udnab u, damöm, uñöm udöm m+ñnöh ñ+ñnab.

¹⁹ “Hainö m+ñd damöm, b+ wög g+ ñeb an+ñb gau b+ kub kale u ado g+ apöm, mani ñ+ñbin an+ñbu n+ñhön n+ñhön g+ñpal, a göm, kal+ñp hag n+ñj+nab. ²⁰ Hag n+ñjö, b+ paip dausan udnab u, mani n+ñpe u dap ñöm hagnab, ‘B+ kub, nöñ! Y+ñp mani paip dausan nöp ñ+ñna pen yad mani an+ñbu udem, s+ñkim g+ ado malo g+ damem, paip dausan mani sin+ñj udn+ñp me i,’ a g+ñab. ²¹ Hagö, b+ kub u pen hagnab, ‘A+ñp göp. Ne wög g+ ñeb b+ a+ñp. Ne y+ñp wög g+ a+ñp

* **25:1:** Rep 19:7; Luk 12:35 * **25:11:** Luk 13:25-27 * **25:12:** Mad 7:23 * **25:13:** Mad 24:42 * **25:15-16:** Ro 12:6

gî ñîban u me, anîg gîpan. Ne nan pro u anîg gî aij gîpan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mîdeinabön. Ne apön, ram yad u mîñ mîñ yabîñ göl gî mîdaimön,' a gî nab.
*

22 "Bî mani du dausan udnab u, u rö nöp mani nîpe u dap ñöm hagnab, 'Bî kub. Yîp du dausan nöp ñîna pen yad mani anîbu udem, sîkim gî ado malo gî damem, du dausan mani sinîñ udpin me i,' a gî nab.
23 Hagö, bî kub u hagnab, 'Aij göp. Ne wög gî ñeb bî aij. Ne yîp wög gî aij gî ñîban u me, anîg gîpan. Ne nan pro u anîg gî aij gîpan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mîdeinabön. Ne apön, ram yad u mîñ mîñ yabîñ göl gî mîdaimön,' a gî nab.

24 "Pen bî mani wan dausan udnab u, mani nîpe u dap ñöm hagnab, 'Bî kub. Yad nöp nîñbin; ne bî kal yabîñ. Nîbi bî ne rîmnap wög waryö kale gîpal gau, ne yîharîñ hal dapön ñîñban. 25 Ne anîg gîpan rö, yad pîñîñ gem, mani ñîna u damem, uñöm udem mîñnön ñîñnö mîdmîdöp u, mîñî mani ne dap ñabin me i,' a gî nab.

26 "Hagö, bî kub u hagnab, 'Ne bî naj wög gagep ap. Nîbi bî yîp wög waryö gîpal gau, nan yîharîñ hal dapem ñîñbin, a gîpan ar? 27 Anîb u, ne mani yîp i dam beg pasbuk lîbnap, mîñî yad apem mani sinîñ rîmnap halö yîharîñ udbnep,' a gî nab. 28 Anîg hagöm, bî nîpe rîmnap kalîp hagnab, 'Anîg göp u, mani wan dausan anîbu ju udmim, bî den dausan mîdöp u nîp ñîmim. 29 Pör hagnap rö, nîbi bî gep gau, kalîp rîmnap halö ñîlö udöm mîd aij gî naböl; pen nîbi bî gep wasö gau, nan pro kale mîdöp u pîñî gî udlö, yîharîñ mîdeinaböl. * 30 Anîb u, bî wög gagöp anîbu nîp dam sîbön kub auöp höñ adö au yañ yube, nîbi bî meg hau rîbîköm, mîññ gî mîdpal gau aip mîdeian,' a gî nab," a ga.
*

Manö kub hagep ñîñ u

31 "Bî Ñî nîpe Kîñ kub mîdöm, mailö aij unbö ke halö aunab ñîñ u, ejol gau magöñhalö aip apöm, sea Kîñ nîpe asîk

mîdep adö u asîk, * 32 nîbi bî ram mîñnön ke gau gau mîdpal rö magöñhalö apöm, amgö ilö nîp au magum gîlö nîñöl gî, kalîp nîme lî böñ u ke löm, böñ u ke löm gî nab. Bî kaj sipsip kaj meme mukep bî gau, kaj sipsip gau mîgan ap ke yuöm, kaj meme gau mîgan ap ke yuöm gîpal rö u gî nab. * 33 Nîbi bî kaj sipsip rö mîdpal gau nîñöm, ñîmagö yîñg böñ lau lî nab; nîbi bî kaj meme rö mîdpal gau nîñöm, ñîmagö sîdagö böñ lau lî nab. 34 Nîpe Kîñ kub u me, nîbi bî ñîmagö yîñg böñ lau kalîp hagnab, 'Bapi kalöp ud aij göp u me, mîñ mîñ gîmim. Nîpe ram mîñnön hadame dagol gau gî la ñîñ u, ka kalöp u gî la. Apim, ka aij anîbu udim. 35 Pen nîñön: yîp kîyö lö, nan magö ñîñbim. Yîp ñîg nan gö, ñîg ñîñbim. Yad ram mîñnön mîlö gau nîbö aunö, yîp hag udmim, dam ram kale u lîñbim. * 36 Yad wañîj mîdagö, yîp wañîj u ñîñbim. Yad nan gö, yîp gî aij gîpîm. Nagî mîdainö, yîp am nîñbim,' a gî nab.

37 "Anîg hageinab, nîbi bî aij gau nîp pen hagnaböl, 'Bî Kub. Magö mai nöp kîyö lö nan magö ñîñbun? Magö mai ñîg nan gö, nöp ñîg ñîñbun? 38 Magö mai ne bî mîlö gau nîbö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u lîñbun? Magö mai wañîj u mîdagö, nöp wañîj ñîñbun? 39 Magö mai ne nan ga aka ne nagî mîdaina, nöp am nîñbun?' ö gî naböl.

40 "Hageinaböl, Kîñ u hagnab, 'Mam yad yîharîñ ap gî aij gîpîm u me, yîp gî aij gîpîm,' a gî nab. * 41 Kalîp anîg hagöm, nîbi bî ñîmagö sîdagö böñ lau mîdeinaböl gau, kalîp hagnab, 'God kalöp nîñöm gasî naj nîñab. Nîpe Seden nîp abe, Seden ejol nîpe gau abe, kalîp ilön gö nîñöl gî mîdeilan, a göm, ka mab ke inab ap gî la. Kale nîbi bî naj, ilön kub udnabim gau, yîp arö gîmim, mab ke inab ka anîbu arim. * 42 Nîñön gîñîg: yîp kîyö lö, nan magö ñîgpe. Yîp ñîg nan gö, ñîg ñîgpe. 43 Yad mîlö gau nîbö aunö, yîp hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad wañîj mîdagö, yîp wañîj ñîgpe. Yad nan ga ñîñ

* 25:21: Mad 24:45-47; Luk 16:10 * 25:29: Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mad 8:12; Luk 13:28

* 25:31: Mad 16:27; 19:28 * 25:32: Esi 34:17; Rep 20:11-13 * 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41 * 25:41: Mad 7:23

u, aka nagı̄ mı̄dainö ñın u, yıp ap nı̄mim gı̄ aij gagpe,' a gınab.

⁴⁴ “Hageinab, nıp hagnaböl, ‘Bı̄ Kub. Ñın mai ne kiyö mı̄daine, nan magö ñagnoñ Ñın mai ne ñı̄g nan gö, ñı̄g ñagnoñ Ñın mai ne mılö gau nı̄bö auö, nöp hag udagnoñ Ñın mai ne wañı̄j mı̄dagö, nöp ñagnoñ Ñın mai ne nan ga aka nagı̄ mı̄daine, nöp am nı̄nun gı̄ aij gagno?’ ö gınaböl.

⁴⁵ “Anı̄g hageinaböl, Kın u hagnab, ‘Yad kale nı̄nö hagabin, kale mam yad yı̄harı̄n ap gı̄ aij gagpim u me, yıp u rö nöp gı̄ aij gagpim,’ a gınab. ⁴⁶ Anı̄g hagöm, kalıp hag yuö amöm, pör nöp ilön gö nı̄nöl gı̄ mı̄deinaböl ka u arnaböl; pen nı̄bi bı̄ aij nı̄pe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kamı̄n mı̄dep ram mı̄nön au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas nıp ai göl gun al pak lun, a göm, agamı̄j hag nı̄nla

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Jisas manö anı̄bu hagöm, bı̄ nı̄pe unbö mı̄gan lañ gau kalıp haga, ² “Kale nı̄nbim, ñın mı̄höp mı̄döm, Pasopa ñın kub u mı̄ñi, a göm, ap magum göm yı̄harı̄n mı̄deinaböl. Pen kale anı̄g göl ap magum göm, yıp Bı̄ Ñı̄ nı̄pe u, ud gapman bı̄ kub gau kalıp ñöm hagnaböl, ‘Nıp mab ba lañ al pak lı̄mim,’ a gınaböl,” a ga. *

³ Pen God nıp nan sabe gep bı̄ kub gau abe, bı̄ manö ud ası̄kep gau abe apöm bı̄ God nıp nan sabe gep bı̄ kub yabıt̄ Kaiapas ram kub nı̄pe u magum göm, ⁴ Jisas nıp ai göl gun, agamı̄j ud sı̄sı̄ lun, al pak lınabun, a göm, manö hag lı̄ mı̄deila. ⁵ Pen kale hagla, “Pasopa nan ñı̄neb yı̄harı̄n mı̄dep ñın i, hon anı̄g gı̄no, nı̄bi bı̄ iru nöp mı̄dpal gai i pen pen göl rö löp. Anı̄b u, mı̄ñi arö gun, ñın ap nıp al pak lun,” a gı̄la.

Nı̄bi ap Jisas nabı̄c cög nıp wel lı̄ ña

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶⁻⁷ Jisas ram rı̄ı̄g aglö Bedani am mı̄döm, Saimon bı̄ wös hapeb nödlu ram

nı̄pe u am nan ñı̄neila. Nan ñı̄nöl nı̄nöl gı̄, nı̄bi ap wel hañı̄n aij au ep, mani kub raubal u, barol halö dapöm, Jisas nabı̄c cög adö u hon ga. * ⁸⁻⁹ Hon gö, Jisas bı̄ nı̄pe gau nı̄nöl, hibur kale u naij gö, hagla, “Wel anı̄bu damöm mani kub udöm, nı̄bi bı̄ nan mı̄dagöp gau kalıp ñeb rö u, pen nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g göl yı̄harı̄n hon göp?” ö gı̄la.

¹⁰ Manö anı̄bu hageila, Jisas ke nı̄nöm, kalıp haga, “Nı̄bi anı̄bi nı̄pe yıp gı̄ aij yabıt̄ göp u, nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g hagabim? ¹¹ Nı̄bi bı̄ nan mı̄dagöp gau aip pör mı̄deinabim, pen yad aip pör mı̄dageinabun. * ¹² Nı̄bi bı̄ umlö, wip rı̄göl gı̄nı̄g, wel lı̄ ñöm dam rı̄göl gı̄pal. Yıp rı̄göl gı̄nı̄g gaböl u me, nı̄pe wel anı̄bu hañ roman yıp lı̄ ñöb. ¹³ Pen yad kalöp nı̄nö hagabin, hainö ram mı̄nön il i ke gau gau magöñhalö, manö aij yad u hagöl gı̄, nı̄bi anı̄bi anı̄g gajıp u aiud udöl gı̄, ga anı̄bu hauł gagnaböl,” a ga.

Judas Jisas nıp mumug nı̄nla

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴⁻¹⁵ Ñın anı̄bu, Jisas bı̄ nı̄pe Judas Iskarı̄od, Jisas nıp kain gı̄ dam ñınö al pak löl a göm, God nıp nan sabe gep bı̄ kub gau kalıp hagnı̄g ara. Amöm haga, “Yad Jisas nıp kain gı̄ dapem kalöp ñeinabin u, yıp nan nı̄hön ñınabim?” ö ga. Hagö, nıp silpa magö ñın juöl añı̄ ap ado gı̄ da unbö sı̄duñ lañ (30) ñı̄la. * ¹⁶ Ñeila, Judas nı̄pe, “Yad ai göl gem Jisas nıp mumug gı̄nö, nıp ud sı̄sı̄ löm ud aröl,” a göm, gası̄ u nı̄nla.

Jisas bı̄ nı̄pe gau aip Pasopa nan ñı̄nla

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Hainö nan ñı̄neb kub Bred Yıs Mı̄dagöp a gı̄mı̄dal ñın u il gö, ñın wañı̄gnı̄bö u nöp, bı̄ nı̄pe gau Jisas mı̄deia u apöm hagla, “Pasopa sı̄psip pi pak ñı̄nabun ñın u söl mı̄döp. Anı̄b u, hon ram mai amun nan ñı̄nabun gau gı̄ lı̄ aij gun?” ö gı̄la. * ¹⁸ Hageila, kalıp haga, “Kale daun kub u ammim, bı̄ ap mı̄döp au ram nı̄pe ammim nıp hagnım, ‘Manö hag ñeb bı̄ hagöp, “Ñın yad u söl mı̄döp

* **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29 * **26:2:** Eks 12:1-27; Mad 20:18 * **26:6-7:** Luk 7:37-38 * **26:11:** Dud 15:11

* **26:14-15:** Sek 11:12; Jon 11:57 * **26:17:** Eks 12:14-20

u me, bî yad gau aip kaj sipsip pi pak lau ñiñnabun ram ne u,” a göp,’ a gîmim,” a ga.

¹⁹ Jisas anîg hagö, bî nîpe gau haga rö nîñöm, amöm kaj sipsip anîbu ram anîbu pak lauöm, gî li aij geila. ²⁰ Dugo magö u, bî nîpe unbö mîgan lañ gau aip asîköm, ²¹ nan ñiñöl gî haga, “Yad kalöp nîñö hagabin, bî hon aip nan ñiñabun i, ap yîp kain gî dam arnab,” a ga.

²² Hageia, bî nîpe gau gasî mîlö löm, aîñ aîñ nîp hag nîñöl gî hagla, “Bî Kub! Yad hagpan aka?” gîla.

²³ Hageila haga, “Bî yad aip kînan mîgan aîñ ñiñabul i, yîp kain gî dam arnab. *

²⁴ God Manö u hadame nöp kalî kîñ rîköm hagla rö, yîp kain gî damöm, al pak lîlö umnabin u, pen bî yîp kain gî dam arnab u, God bî anîbu nîp gî naij gî nab. Nîme nîp yag dauagböp u aij. Pen yag dauö, mîdöl gî anîg gî nab u, hainö ilön kub yabî udnab,” a ga.

²⁵ Hageia, bî nîpe Judas, nîp kain gî nîg ga u haga, “Manö hag ñeb bî. Yîp hagapan aka?” ga. Hageia haga, “Me nöp hagabin,” a ga.

Jisas bî nîpe gau kalîp bred ñîg wain ña
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Nan ñiñ mîdöl gî, Jisas bred udöm, God nîp aij a göm, ud jö göm, bî nîpe gau kalîp ñöl gî haga, “Kale ud ñiñim. U hañ roman yad,” a ga.

²⁷ Anîg hagöm, ñîg wain kap u, u rö nöp udöm, God nîp aij a göm, kalîp ñöl gî haga, “Kale magöñhalö ñiñim. ²⁸ U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau haga manö u pîdön arnab. Lugö, nîbi bî iru nöp nan si nan naij gî pal gau, God nîñöm arö gî nab,” a ga. *

²⁹ Anîg hagöm haga, “Yad kalöp nîñö hagabin, ñîg wain i mîñi rîmnap halö ñiñagnabin. Hainö, God nîbi bî udöm kumî kabö adö lañ au abad mîdeinab ñîñ u nöp, yad kauyan kale aip ñîg wain u ñiñnabin,” a ga. ³⁰ Anîg hagöm, bî nîpe

gau aip God hib dap raneb kîmap ap hagöl gî, Olip Dum arla. *

Jisas Pida nîp, “Jisas nîp nîñagpin,’ a gî nabön,” a ga

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas haga, “God Manö u kalî kîñ rîköm hagla, ‘Yad bî kaj sipsip mukep u nîp pak lînö, kaj sipsip nîpe gau magöñhalö pîñiñ gî arnaböl,’ a gîla.

Hagla anîbu me, mîdö sîbön an yan kale magöñhalö yîp arö gîmim, pîñiñ gî arnabim. * ³² Pen yad umem urakem, ram mîñön Galili nöd areinabin, kale hain nî nabim,” a ga. *

³³ Hageia, Pida haga, “Bî magöñhalö nöp arö göm, jöl ñî naböl rö löp, pen yad anîg gagnabin,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö nîñö hagabin, sîbön an yan yaur kîlakî wiñ alagnab magö u, ‘Jisas nîp nîñagpin,’ a gîmön, magö mîhau nîgan hagnabön,” a ga. *

³⁵ Hageia, Pida klö yabî göm haga, “Yîp al pak lîñîg, al pak lî naböl u pen, ‘Jisas bî yad wasö,’ gem hagagnabin,” a ga. Jisas bî nîpe magöñhalö u rö nöp Pida haga rö nöp hagla.

Jisas God nîp sabe gî mîdeia

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Jisas bî nîpe gau aip mab wög adîñ Gedsemani amöm, bî nîpe rîmnap kalîp haga, “Kale aui asîk mîdaimim. Yad au dan amem, Bapi nîp sabe göl gî mîdeinabin,” a ga. ³⁷ Anîg hagöm, Pida aip, Sebedi ñî nîpe mîhöp Jems Jon aip kalîp uñ gî ara. Amöl gî, Jisas nîpe gasî mîlö löm, ³⁸ kalîp yam haga, “Mîdmagö yîp u bîg ñöl nöp löp u, umnam rö löp. Kale aui mîdmim, yîp abad mîdaimim,” a ga. *

³⁹ Anîg hagöm, kalîp anîb au hag löm, nîpe yöp söl dagol au amöm, ubör yîhön göm, mulu adîñ u ud mîñön yan löm, God nîp sabe göm haga, “Bapi, nan yîp gîñîg

* 26:23: Sam 41:9 * 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Jon 16:32; Sek 13:7 * 26:32: Mad 28:7,16 * 26:34: Mad 26:69-75 * 26:38: Jon 12:27

gab anibu, wasö ginig, wasö gimön. Pen yad gasi niñbin adö u gagmön; gasi ne ke niñban adö u rö gimön,” a ga.

⁴⁰ Anig hagöm, ado gi apöm niña, bi nipe gau hon haneila. Jisas Pida nip haga, “Kale magö añi ap nöp yip abad midagim ar? ⁴¹ Nan naij gun rö löp, a gimim, God nip sabe göl gi midaimim. Gasi kale u gimim rö löp u pen hañ romanj u nöp masös göp,” a ga.

⁴² Jisas anig hagöm, kauyan am Nap nip sabe göm haga, “Nan yip ginig gö ilön udnabin u, arö gep rö midagöp u, halöwatö ganj; gasi ne ke niñban adö u rö gimön,” a ga. ⁴³ Anig hagöm, kauyan ado gi apöm niña, bi nipe gau amgö niñ midageila; hon haneila.

⁴⁴ Pen nipe ado gi amöm, Nap nip nöd sabe ga rö nöp, kauyan sabe göm, ⁴⁵ ado gi apöm, bi nipe gau kalip haga, “Kale masös gö, han midpim arj Bi gau me, niñjim! Bi yip kain göm, Bi Ni nipe, bi nan si nan naij gipal gau kalip niñig gab. ⁴⁶ Urakpe arun! Niñjim! Bi kain göp bi auab i,” a ga. *

Judas Jisas nip kain gi ud ara

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö hagö niñöl gi, bi nipe unbö migan lanj ap, Judas, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, nip hagla rö, bi kale iru nöp dapöm apjaka. Kale ru mlö kid rimnap, ur pakep rimnap udöm, aula. ⁴⁸ Judas nöd kalip hag löm haga, “Yad bi ap nip am hag wihai udem, ud bom haluem, mulu niñeinam u, bi u me, a gimim, nip ud sisi limim,” a ga. ⁴⁹ Pen Judas nipe Jisas mideia au yinid nöp apjaköm, “Manö hag ñeb bi, ne midpan?” a göm, nip mulu niña.

⁵⁰ Anig gö, Jisas haga, “Bi me. Nan ginig gabön u yinid gi!” a ga.

Hagö, bi Judas aip aula gau Jisas nip ud sisi lila. ⁵¹ Jisas ud sisi lila niñöl gi, Jisas bi nipe ap ru mlö kid nipe u ud tip gi udöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabit u wög nip gimidöp bi u, nip rimid böñ lap u böñ nöp rib gi dö gi yua. * ⁵² Anig gö,

Jisas nip haga, “Ru mlö kid udpan u ado gi li migan yuö luganj. Nibi bi ru mlö kid udöm pen pen ginaböl gau, adö anibu nöp umnaböl. * ⁵³ Yad ‘Bapi ake!’ gaibnep, nipe yinid nöp ejol yam ke ke unbö migan lanj rö hag yuö, apöm yip abad midaijlap. ⁵⁴ Pen hadame nöp God Manö u kali kliñ riköm, yip anig anig göm umnab a gila u me, anig ginim. Yad adö ap ke geinabin u, kabö rö gagnab,” a ga.

⁵⁵ Pen bi nip udnig aula anib gau kalip haga, “Yad pör am God sabe gep ram u asikem, nibi bi gau kalip manö hag niñbin u pen yip udagpim. Miñi pen, ru mlö kid halö, ur pakep halö dapim, bi nan si udep rö u yip udnig auabim. * ⁵⁶ Kale gabim anibu, God manö hagep bi gau God Manö kali kliñ riköm hagla rö nöp gabim,” a ga.

Pen magö anibu, Jisas bi nipe gau magöñhalö nip arö göm piñinj gi arla.

Juda Kansol Kub bi gau Jisas nip manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Pen God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi manö ud asikep gau abe, ap magum gi mideila bi Kaiapas God nip nan sabe gep bi kub yabit u ram nipe au me, Jisas nip ud sisi löm, dam ram anibu arla.

⁵⁸ Pen Pida nipe hain hain amöm, ram höñ adö u midöm, God sabe gep ram polisman gau aip asiköm, niñhön rö ginaböl a göm, niñ mideia.

⁵⁹ Bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda Kansol kub bi gau abe hagla, “Hon bi manö piral hagep bi rimnap kalip hag niñno, kale manö ap haglö, kabö göl midö, manö it me u, a gun, Jisas nip al pak lun,” a gila. ⁶⁰ Anig hagla u pen manö anibu ke ke arö, Jisas nip al pak lep it ap midageia.

Anig ga u pen hainö bi mihöp apil haglö, ⁶¹ “Bi anibi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö gi yuem, midö niñ mihau niñganj kauyan gi linabin,’ a ga,” a gilo. * ⁶² Anig hagailö, God nip nan sabe gep bi kub yabit u, Jisas nip haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶³ Hageia, Jisas

* 26:46: Jon 14:31 * 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10 * 26:55: Luk 19:47; 21:37 * 26:61: Jon 2:19-21

pen manö ap hagaga. Anig gö, bi God nîp nan sabe gep bi kub yabił u haga, “Miñi manö kub hagnig midpun i, manö piral hagagmön. God pör kamîj midöp u, u rö nöp nîj midöp. Anib u, hanîp kabö göl hagmön: ne Mesaia u, God Ñi nîpe aka wasö?” ga. * ⁶⁴ Hageia, Jisas haga, “Me hagpan u. Pen kale magöjhalö nînim! Yad kalöp hagabin, yad Bi Kub klö ke yabił u ñimagö yijig böj nîpe lau adö midem, kumi bad adö au amem mînönj naböj ił i aueinabin u nîjnabim,” a ga. *

⁶⁵ Jisas anig hagö, bi God nîp nan sabe gep bi kub yabił u, wałij nîpe gau ke ud biłiłi göl gi haga, “Nîpe God hib u rîb juajîp nîjbim! Anib u, nîbi bi rîmnap hag nîjagun. Nîpe gi naij göp u waiö hagöp me u. * ⁶⁶ Aka kale gasi nîhön nîjnabim?” ö ga. Hageia hagla, “Me hagöp me u; umanj añi,” a gıla. *

⁶⁷ Anig hagöm, mulu maj mîgan nîp u kiñu al ñöm, paköl gi gıla. Rîmnap Jisas amgö magö nîpe pału gi ñöm, alaun nîpe gau paköl gi, * ⁶⁸ hagla, “Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanîp hagö nîjun,” a gıla.

*Pida, “Jisas nîp nîjagpin,” a ga
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)*

⁶⁹ Pen Pida manö kub hagep ram höj adö yan asik mideia u me, bi God nîp nan sabe gep bi kub yabił u nîp wög gimîdöp pai ap apöm, nîp haga, “Ne Jisas bi Galili nîbö u aip midajîl,” a ga.

⁷⁰ Hagö, Pida nîbi bi gau magöjhalö nîj midlö nîjöl gi, haga, “Manö ne hagabön u yad nîjagpin,” a ga. ⁷¹ Anig hagöm, uraköm, am ajöj ił au midö nîjöl gi, nîbi ram anîbu wög gimîdöp ap apöm, Pida nîp nîjöm, nîbi bi mideila gau kalîp haga, “Nîpe bi Jisas Nasared nîbö u aip midailö nîjbin,” a ga. ⁷² Hagö, Pida wai ñöm haga, “Yad nîjö yabił hagabin, bi hagpim anîbu yad nîjagpin,” a ga.

⁷³ Pro magö ap midöm, nîbi bi Pida aip urak mideila gau nîp hagla, “Nîjö nöp

hagpun. Ne bi kale ap. Meg mîgan kale hagpal rö, ne u rö nöp hagpan,” a gıla.

⁷⁴ Hageila, Pida blätö göm haga, “Yad kalöp nîjö yabił hagabin. Wasö u, God yîp ilön mab ñînim aij. Bi kale hagpim anîbu yad nîjagpin!” a ga. Anig hagö nîjöl gi, adîj yaur kîlakîł u wiñ ala. ⁷⁵ Kîlakîł u wiñ alö, Pida Jisas manö nîp nöd haga anîbu gasi nîjöm, gasi mlö la. Nîhön ginig: Jisas haga, “Yaur kîlakîł wiñ alagnab magö u, ‘Jisas nîp nîjagpin,’ a gimön, magö mîhau nîganj hagnabön,” a ga. Gasi anîbu nîjöm me, gasi mlö löm, höj amöm, mîtöj kub ga. *

27

*Jisas nîp dam gapna Pailod nîp ñila
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)*

¹ Ram gîsön rîka nîjöm, God nîp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, manö hag nîj hag nîj göm, manö hag adö añi löm, Jisas nîp al pak lun, a gıla. ² Anib u, Jisas nîp nagî löm, damöm gapman bi kub gapna Pailod nîp ñila.

*Judas nagî ñîja
(Ap 1:18-19)*

³ Pen Jisas nîp manö kub hagöm, al pak lîning geila nîjöm, Judas, nîhön ginig Jisas nîp mumug nîjbin, a göm, mani uda u, bi God nîp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalîp ju dam ñîning göm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amöm, mani anîb gau kalîp ñöl gi haga, “Jisas naij gagöp u pen yad nîp mumug nîjbin u, midö umnab. Anib u, yad nan si nan naij gîpin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasö. Ne ke nöp anig gîpan,” a gıla. ⁵ Hageila, Judas mani ñîla anîbu God sabe gep ram raul u ud yuöm, am nagî ñîja. *

⁶ Bi God nîp nan sabe gep bi kub gau, mani anîbu udöm hagla, “Mani anîbi, bi al pak lun, a gun, mumug gîno u me, God nîp ñun rö lagöp,” a gıla. ⁷ Anig hagöm, manö hag nîj hag nîj göm hagla, “Bi mlö gau nîbö apöm umlö, dam rîgöl gun u,

* 26:63: Ais 53:7; Mad 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mad 24:30 * 26:65: Mad 9:3 Jon 10:33 * 26:66: Lep 24:16; Jon 19:7 * 26:67: Ais 50:6; 53:5 * 26:75: Mad 26:34 * 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15

m+nöŋ naböŋ m+gan ap rauun,” a göm, am b+ ap m+nöŋ udöm rin cög g+m+döp m+nöŋ naböŋ m+gan an+bu raula. ⁸ M+nöŋ naböŋ m+gan an+bu, mumug b+g ñ+la mani u udöm raula u me, hainö n+bi b+ m+nöŋ naböŋ m+gan an+bu, hib “M+nöŋ M+gan Hagape Halö” a g+la. M+ñi u rö nöŋ m+nöŋ naböŋ m+gan an+bu, hib “M+nöŋ M+gan Hagape Halö” a g+pal.

⁹ Pen kale m+nöŋ naböŋ raula an+bu, b+ God manö hagep Jeremaia nöŋ hagöm kali kliñ r+ka rö nöŋ g+la. N+pe God Manö u ad+ŋ ap kali kliñ r+köm haga, “Kale mani silpa ñ+ñ juöl añ+ ap ado g+ da unbö s+duŋ laŋ (30) u, Juda n+bi b+ hagla mani u yag damöm, ^{*} ¹⁰ b+ m+nöŋ udöm rin cög g+m+döp m+nöŋ naböŋ m+gan an+bu raula. B+ Kub y+ŋ haga rö nöŋ g+la,” a ga.

*Gapna Pailod Jisas hag n+ŋa
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)*

¹¹ Jisas n+ŋ damöm, gapman b+ kub Pailod m+deia au arlö n+ŋöl g+, Pailod Jisas n+ŋ haga, “Ne Juda kai kiŋ kub kale m+dpn aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga. ¹² Pen b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, n+ŋ manö r+mnap hageila, n+pe pen manö ap hagaga. ^{*} ¹³ An+g gö, gapman b+ kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, n+ŋagan ar?” a ga. ¹⁴ Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gas+ iru yab+ŋ n+ŋa.

*Juda n+bi b+ gau, Jisas n+ŋ al pak l+imim,
a g+la*

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod n+pe b+ kub manö ud as+kep sea adö u as+ik m+do n+ŋöl g+, n+bin manö ap hagö, auö haga, “Yad m+do nöŋ s+böŋ yaŋ uhön n+ŋbin, b+ manö kub hagabön b+ u b+ aij. N+ŋ manö klö hagagmön. Yad uhön n+ŋbin an+bu, gas+ iru yab+ŋ n+ŋabin,” a ga. Pen Pailod gas+ n+pe ke gau nöŋ n+ŋa, Jisas nan ap gaga; b+ kub gau nöŋ n+ŋ n+ŋlö mulu lugöp daubal. An+ŋ u, yad aigöl gem, n+ŋ hag yuö aran, a göm, gas+ u n+ŋa.

Pen Rom gapna b+ kub u pör m+ u m+ u Juda kai Pasopa ñ+ñ kub u, kal+ŋ b+ nag+man kale ke hag n+ŋm+dal u, y+har+ŋ hub+ik yum+döp. ñ+ñ an+bu, b+ naij yab+ŋ ap nag+ m+deia; hib n+pe u Barabas. N+bi b+ iru nöŋ ap magum geila gau, Pailod kal+ŋ haga, “Kalöp b+ mai y+har+ŋ hag yunamŋ Jisas, Mesaia u a g+pal u aka Barabas n+ŋ hag yunam?” ö ga. ^{*} ²⁰ Hagö, b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, n+bi b+ gau kal+ŋ hagla, “Kale Pailod n+ŋ hagmim, Barabas n+ŋ hub+ik yuöm, Jisas n+ŋ al pak l+lan,” a g+la.

²¹ Pen Pailod n+bi b+ ap magum g+ m+deila gau kal+ŋ haga, “B+ m+hai i, b+ an n+ŋ hub+ik yunam?” ö ga. Hageia haga, “Barabas n+ŋ hub+ik yumön,” a g+la.

²² Hageila, Pailod haga, “An+g haggim u, Jisas Mesaia u a g+pal u, n+ŋ n+ŋön g+nam?” ö ga.

Hageia, kale magöŋhalö hagla, “N+ŋ mab ba laŋ al pak l+lan!” a g+la.

²³ Hageila, Pailod haga, “Pen n+ŋön? N+pe nan n+ŋön nan g+ naij göp?” ö ga. Hagö, manö haga u n+ŋagöm, manö dap ranöm hagla, “N+ŋ mab ba laŋ al pak l+lan! N+ŋ mab ba laŋ al pak l+lan!” a g+la.

²⁴ Hageila, Pailod gas+ n+ŋa, manö yad udagnaböl; pen manö r+mnap halö kal+ŋ hag ñ+nö, pen pen paköl rö löp, a g+ gas+ n+ŋa. An+g n+ŋöm, n+bi b+ gau amgö ilö kale gau, ñ+g udöm ñ+magö ñ+g l+ l+ göm, kal+ŋ haga, “B+ an+bi n+ŋ al pak l+ŋ gabim u, manö an+bu y+ŋ auagnab; kale ke ado g+ aunab,” a ga. ^{*}

²⁵ Hageia, n+bi b+ gau magöŋhalö hagla, “U wip nab+c hon ke! Hagape n+pe han+ŋ apöm, ñ+ hon gau arnab! Manö an+bu, hon abe, ñ+ pai hon gau abe aunab!” a g+la. ^{*}

²⁶ An+g hageila, Pailod kal+ŋ Barabas n+ŋ hub+ik yuöm, Jisas n+ŋ ami b+ n+pe gau ña n+ŋöm kale nag+ ud Jisas pakla. An+g g+lö, Pailod n+pe Jisas n+ŋ mab ba laŋ al pak löl, a göm, ami b+ n+pe gau kal+ŋ ña.

*Ami b+ gau Jisas n+ŋ hag jula
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

^{*} 27:9: Sek 11:12-13 ^{*} 27:12: Ais 53:7 ^{*} 27:15-19: Jon 11:47-48; 12:19 ^{*} 27:24: Dud 21:6-9 ^{*} 27:25: Ap 5:28

27 Gapna Pailod ami bi nipe gau, Jisas nip udöm, dam ram kub kale u amöm, ami bi yiharin gau kalip magöñhalö wiñ allö, 28 ap magum göm, wañj nip u ud juöm, wañj a+i, bi kub yimbäl rö ap dapöm, nip yim ñila. * 29 Yim ñöm, nag+i kal+i kal+i halö gau dapöm, kin kai rol gipal rö usajil bad ap göm, nip rol gi ñöm, bi kub gau ur udpal, a göm, gamit mlö ap ud Jisas nip ñimagö yijig u ñöm, apöm nip kugom yimöm, hag juöl gi hagla, “Bi kub ne auban? Juda kai kin kale ne auban?” ö gila. 30 Anig hagöm, nip kiñu alöm, gamit mlö anibu ju udöm, nip nab+c cög lan pakla. *

31 Pen Jisas nip anig göl hag juöm, wañj a+i nip yim ñila u ud ju yuöm, wañj nipe ke yim ñöm, nip mab ba lan al pak linig, ut gi ud arla.

Jisas nip mab ba lan al pak lila

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Adan an gau amöl gi ninla, Sairini daun nibö bi ap aueia. Hib nipe u Saimon. Nip nable paköm, ktö göm hagla, “Jisas nip al pak linabun mab i ud aru,” a gila. 33 Haglö, nipe udöl gi, ram minöñ Golgoda dum arla. Golgoda a gimidal u manö it u, “Wip Nab+c Cög Ij.”

34 Pen dum anibu amjaköm, ami bi gau ñig wain udöm, ñig asi ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas nip ñeila, pen nipe ñin ninöm arö ga. * 35 Jisas nip mab ba lan al pak löm, wañj nip gau nime li ke ke udnig, sadu rö göm udla. * 36 Anig göm, Jisas nip mab ba lan al pak lila it au asiköm, abad nin mideila.

37 Jisas nip al pak löm, mab ba lan kali kñin rikla:

BI I JISAS, JUDA KAI KIN KALE ME I.

38 Pen Jisas nip al pak löm, bi nan si udep mihau, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lila. * 39-40 Nibi bi adan majö ap ran ap lug geila gau, nab+c cög gor mar göm, nip hag juöm hagla, “Ne God Ñi nipe rö! God sabe gep ram u ud wañ gi yumön, ñin mihöp nigan

kauyan gi linabön u me, mab ba lan arö gimön lugö, hon ninun!” a gila. *

41 Bi God nip nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, bi manö ud asikep gau, kale u rö nöp nip hag juöm hagla, 42 “Nibi bi rimnap kalip gajip kam+n arbal, pen nipe ke anig gin+m rö lagöp. Isrel Kin kub hon u, mab ba lan arö göm, minöñ it i lugö, ninö hagöp a gun, nip nin udun. 43 Nipe God nip nin udöm hagöp, ‘Yad God Ñi nipe,’ a göp. God nipe ke u rö nöp gasi ninjinab u, mñi apöm, nip ud kam+n yuan,” a gila. * 44 Bi nan si udep Jisas aip al pak lila mihau, kale u rö nöp, nip manö naj anibu rö nöp haglö.

Jisas uma

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Ñin anibu sidö an aulik magö u, sibön apöm, mid damöm sidö gam+n ga magö u kauyan mailö ga. 46 Sidö gam+n ga magö u, Jisas wiñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli, lama sabakdani,” a ga. Haga anibu, “God yad. God yad. Yip ai ginig arö gipan?” ö ga. * 47 Anig hagö, nibi bi rimnap sol anib au mideila gau ninöm hagla, “Bi anibi bi God manö hagep Ilaija nip wiñ alab,” a gila. 48 Anig hagöm, bi ap am nan adin us hain rö bad ap ud dapöm, ñig wain asi u rauöm, gamit mlö ap udöm, abös alöm, ñinö ninan a göm, ña. *

49 Anig göm ñö, bi rimnap hagla, “Ar+k! Agam+n nin midaiun. Ilaija apöm, nip ud kam+n yunab aka?” gila. 50 Pen Jisas kauyan wiñ kub al hagöm, ake bad mideia u ur ga.

51 Magö anibu nöp, wañj mlö kub God sabe gep ram raul migan yan, ajön pak pit gila u, an yan pak bitit göm lap ke lap ke ara. Anig gö ninöl gi, munmon udöm, kabö gau pa bu göm, * 52 wip kabö migan rigöl göm pak pit gila gau, migan hiköm, God nibi bi ut nipe nöd umla rigöl gila gau, iru nöp gö, kauyan urakla. 53 Uraköm, kabö migan gau ar+k höñ amöm, Jisas

* 27:28: Luk 23:11 * 27:30: Ais 50:6 * 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Ais 53:12
* 27:39-40: Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19 * 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1 * 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20

uraka ñin u kale daun kub ut Jerusalem areila, nibi bi iru nöp kalip waiö lölö niñla.

⁵⁴ Pen munmon udöm, niñhön niñhön ga u niñöm, ami bi kub u abe, bi nipe gau aip mideila gau abe, kale anin gō piñin gōm, midmagö kale arö niñöl gi, kale hagla, “Yaue! Bi i nipe God Ñi nipe niñö yabi!” a gila. ⁵⁵ Pen nibi iru nöp apöm, ke ke au midöm, niñ mideila. Nibi anib gau Jisas nip gi niñig Galili nibö aula. * ⁵⁶ Nibi mideila anib gau ap Maria Magdala u, ap Jems aip Josep aip nime Maria u, ap Sebedi ñi nipe mihau nime u.

Josep nipe Jisas hañ roman dam kabö migan ap rigöl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bi gep yabi ap, Josep, Arimadia daun nibö u, nipe Jisas bi nipe ap mideia. Bi anibu, Jisas umöb niñöm, dugo dugo magö u apöm, gapna Pailod nip, Jisas hañ roman u udnam aka gö, Pailod yau a göm, bi nipe gau kalip hagö, Josep nip ñila. * ⁵⁹ Jisas hañ roman nipe u Josep nip ñilö, nipe wali rud aij ap udöm, wip he mlö u magöñhalö wam haluöm, ⁶⁰ dam kabö migan gisön nöp ap, yip rigöl ginaböl, a göm, ju lu lila migan u rigöl göm, kabö halai kub ap ud gau ga gi dam ajöñ pit göm ara. *

⁶¹ Nibi mihöp midailö, nibi ap Maria Magdala, nibi ap Maria ap. Nibi Maria mihau apil niñ midlö niñöl gi, Josep anig göm rigöl ga.

Ami bi gau wip he rigöl gila kabö migan u abad mideila

⁶² Jisas umö rigöl gila ñin anibu, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, God nip sabe ginig ñin u rol, a göm, nan gi dap jin gila. Pen ruö, God nip sabe ginig ñin kale u me, gapman bi kub Pailod mideia au arla. ⁶³ Amöm hagla, “Bi kub. Bi piral hagep anibu haga, ‘Yad umem, ñin mihau nigan u uraknabin,’ a ga. * ⁶⁴ Anib u, ne bi rimnap hagö, ñin mihöp nigan wip rigöl u abad midaiöl. Wasö u, bi nipe gau apöm, wip

he mlö u si udöm, nibi bi gau kalip piral hagöm hagnaböl, ‘Nipe kauyan uraköp,’ a ginaböl. Anig gilö, Jisas nöd manö piral haga u nan pro; kale hainö manö piral hagnaböl u kub yabi ginab,” a gila.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalip haga, “Anib u, kale ami bi bad ap udmim, wip rigöl gila gau ammim, gasi kale ke niñ aij gimim, wip rigöl kabö li pidöñ gi, ami bi abad niñ midaiöl,” a ga.

⁶⁶ Hagö, Juda bi kub anib gau amöm, ajöñ pit gila kabö kub u urön rö göm, ami bi bad u haglö, anib au niñ mideila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruö ram rik da lö niñöl gi, nibi mihau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammim, Jisas nip rigöl gila u niñig arlö.

² Magö anibu munmon kub yabi udö niñöl gi, ejol ap kumi kabö adö lan nibö apöm, Jisas nip rigöl göm kabö halai pit gila u, ud ju ba u yuöm, adö anibu asika.

³ Ejol anibu, mulu adin nipe mmailö göl gi mideia. Wali nipe u, rud aij yabi u la.

⁴ Pen ami bi niñ mideila gau, nip niñöm, anin gō piñin göm, gil gil göm, umöm rö mideila.

⁵ Pen ejol u nibi mihau kalip haga, “Piñin gagmil! Yad niñbin, kale mihön Jisas mab ba lan al pak lila u nip niñ ajabil.

⁶ Nipe aui midagöp. Nöd haga rö, midö nöp kauyan uraköm aröp. Pen kale apil, nip dam lila kuö adö u niñmil, * ⁷ yinid ammim, bi nipe gau kalip hagnim, ‘Jisas kauyan uraköm Galili arab. Kale bi nipe ammim nip anib gau niñnabim,’ a gimil. Manö anibu nöp kalöp hag ñinig aubin,” a ga.

⁸ Anig hagö niñmil, nibi mihau piñin gilö u pen miñ miñ göl gi, wip rigöl anibu yinid arö göm, bi nipe gau kalip hagnig gi dö gi arlö. ⁹ Adan an gau arlö niñöl gi, Jisas kalip mihön nable paköm haga, “Kale midpil?” a ga. Hagö, kalpe mihön ap kugom yimmil, ma nipe pidöñ udmil, hib nipe u haglö adö ara. ¹⁰ Jisas kalip mihön

* 27:55: Luk 8:2-3 * 27:57-58: Dud 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 * 28:6: Mad 12:40; 16:21

haga, “Piñiñ gagmil! Kale ammil mam yad gau kalip hagmil, ‘Galili ammim Jisas nip niñnabim,’ a gımil,” a ga. *

Ami bi gau am Jisas uraköp manö u hagla

¹¹ Niñi mihau, adan añ gau arlö niñöl gi, ami bi niñ mideila gau rimnap, daun kub waryö raul añ amöm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau kalip, niñön niñön ga anibu magöñhalö hag ñila.

¹² Hag ñeila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau amöm, bi manö ud asikep aip manö hag adö añi löm, ami bi anib gau kalip mani kub ñöm hagla, ¹³ “Kale manö i nöp hagmim, ‘Sib añ yañ hon hanajun magö u, bi nipe gau apöm, wip he mılö u si ud arbal,’ a gımim. ¹⁴ Anig hagpe, gapna Pailod manö anibu niñnab u, hon nip aip hagno, kalöp marö rimnap ñagnab,” a gila.

¹⁵ Anig haglö, ami bi gau mani anibu udöm, amöm Juda bi kub anib gau hagla rö nöp gila. Kale pir alöm, Jisas wip he mılö nipe u, bi nipe gau si ud arbal, a geila manö u, miñi Juda niñi bi gau manö piral anibu nöp hagöl gi nöp midpal.

Bi nipe gau Jisas nip niñla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Jisas bi nipe unbö agip u Galili amöm, Jisas nöd haga dum u arla. * ¹⁷ Amöm, Jisas nip niñöm, hib nipe haglö adö ara. Pen bi nipe rimnap niñöm dui göm hagla, “U Jisas aka bi unbö ke?” ö gila.

¹⁸ Pen Jisas söl au apöm, kalip haga, “Bapi yip hagö, ram mınön kumi kabö adö lañ u abe, mınön nabön iñ i abe, yad magöñhalö abadöl midpin. * ¹⁹ Anib u, kale ram mınön gau magöñhalö riñon riñon ammim, niñi bi ke ke gau magöñhalö manö aij yad hag ñibe, kale yip niñ udöm niñi bi yad midöm yip hain göl. Anig gımim, Bap u, Niñ u, Ana Uñ u hib hagmim, kalip niñg pak niñmim. * ²⁰ Anig gımim, yad kalöp gımim, a gem, manö niñön niñön hag ñbin u, kale u rö nöp manö anibu magöñhalö kalip hag ñi aij

gipe, magöñhalö hain göl. Pen yad kalöp niñö yabñ hagabin, yad kalöp aip midem, mid damem, mid damem, mınön nabön iñ i ur gınab,” a ga.

* 28:10: Mad 26:32 * 28:16: Mad 26:32 * 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22 * 28:19: Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak Jisas Kraiss Manö Aij u Mak kali kliñ rika

*Jon Bì Ñig Pak Ñeb u God manö hag
ñimidöp*

(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Jisas Kraiss, God Ñì nìpe manö aij u hagnig gabin. ² God hadame nöp Ñì nìpe Jisas Kraiss nìp manö haga rö, bì God manö hagep Aisaia, manö anìbu God Manö kali kliñ riköm haga,

“Nöj! Bì manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm,

adan nöp u ìk gi aij ginab. *

³ Bì anìbu, ram mìnöj nìbi bì iru midagpal,

ram mìnöj kabö nöp midöp an au am midöm, wiñ alöm hagnab,

“Bì Kub u auab! Adan sìr gilañ giyan gi midainim gau,

dum goł pìlu gi midainim gau, bìnig ral aij gimim,” a ginab,” a ga. *

⁴ God manö hagep bì anìbu nöd anig haga rö nöp me, Jon bì ñig pak ñeb u amöm, ram mìnöj nìbi bì iru midagmidal, ram mìnöj kabö nöp midmidöp an au midö niñöl gi, nìbi bì gau aulö, kalip manö hag ñöm hagnidöp, “Nan si nan naij gipim gau, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe yad kalöp ñig pak ñinö, God nan si nan naij gipim gau niñöm arö ginab,” a gimidöp. *

⁵ Nìpe anig hagö niñöl gi, nìbi bì ram mìnöj Judia yöp anib gau mideila gau abe, Jerusalem nìbi bì mideila gau abe, kale magöñhalö manö nìp u niñig arla. Amöm, nan si nan naij gimidal gau, hag waiö lilo, Jon kalip ñig Jodan an au ñig pak ña.

⁶ Pen Jon wałij nìpe u, kaj kamel un udöm gila wałij ap yimöm, kaj kau hañ dip nagì an u pig limidöp. Nan niñeb nìpe u, jon habladij u abe, bom ñig u

abe niñmidöp. * ⁷ Nìpe nìbi bì gau kalip hagnidöp, “Bì yip hain auab u, nìpe yad rö wasö; nìpe bì kub yabıl, yad bì pro. Yad nìp niñnö nable ginab. Yad am söl au kugom yimem ma rirup nìpe u nagì hubiknam rö lagöp. * ⁸ Yad kalöp ñig nöp pak ñabin u pen nìpe apöm, kalöp Ana Uł u nöp pak ñinab,” a ga.

Jon Jisas nìp ñig pak ña

(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Pen ñin ap, Jisas Nasared daun, ram mìnöj Galili midmidöp u arö göm, Jon mideia au auö, Jon Jisas nìp ñig Jodan an au ñig pak ña. ¹⁰ Nìp ñig pak ñö, Jisas ñig goł au lañ amöm niña, kumi kabö adö lañ piral hiikö, God Ana u yaur dapo rö, Jisas nìp u gi aua. ¹¹ Anig göl u gi auö niñöl gi, manö ap kumi kabö adö lañ au niñö apöm haga, “Ne Ñì midmagö yad yabıl. Nöp niñnö, yip aij yabıl göp,” a ga. *

Seden apöm Jisas nìp co co ga

(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Pen magö anìbu nöp, God Ana u Jisas nìp hag yuö, ram mìnöj kabö nöp midmidöp an gau amöm, ¹³ ñin unbö ñin juöl miñöp (40) au mideia. Anib gau midö niñöl gi, Seden, “Jisas nìp ginö, manö yip u hain göm, naij gan,” a göm, apöm hagnidöp. Ram mìnöj midmidöp migan anìbu ke kain nan gau nöp midmidöp. Pen ejol gau apöm, Jisas nìp abad midmidal. *

Jisas God manö aij u hag ñì mideia

¹⁴ Pen hainö gapman bì kub Herod Jon nìp nagì la niñöm Jisas nìpe ram mìnöj Galili amöm, God manö aij u nìbi bì gau kalip hag ñöl gi haga, * ¹⁵ “God nìbi bì udöm kumi kabö adö lañ au abad mideinab ñin hain pör abad midmidim u, miñi auöp! Nan si nan naij gipim u, niñön ginig anig gipun a gimim arö gimim, God manö aij u, niñö hagöp a gimim, niñ udmim,” a ga. *

Jisas bì nìpe miñau miñau uda

(Mad 4:18-22)

* **1:2:** Mal 3:1 * **1:3:** Ais 40:3 * **1:4:** Ap 13:24; 19:4 * **1:6:** 2Ki 1:8; Mad 11:8 * **1:7:** Ap 13:25 * **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7 * **1:13:** Sam 91:11-13 * **1:14:** Mak 6:17 * **1:15:** Mad 3:2

16 Jisas Ñig Waṇö Galili goł au padiöl gi niṇa, bi kabsał udep madöl miḥau, kabsał udul a giṃil, uben ap ud ñig aṇ yaṇ yumil miḥdailö. Bi mamil aniḥ miḥau hib kale miḥöṇ u, Saimon aip Edru aip. 17 Jisas kalip miḥöṇ niṇöm haga, “Aulö, yad aip ajun, yad kalöp miḥöṇ hag ñi aij giṃö, niḥi bi udep bi miḥau miḥdeinabil,” a ga. 18 Hagö, niṇö hagöp, a giṃil, uben gau arö giṃil, Jisas aip arlö.

19 Pen Jisas yöp pro magö ap amöm niṇa, Sebedi ñi niḥe Jems aip, Jon aip ñig magiḥ miḥgan u miḥdöl gi, uben pa gi dö ga u, al döṛ göl gi miḥdailö. 20 Jisas kalip miḥöṇ niṇöm haga, “Kale miḥöṇ au! e!” ga. Jisas aniḥ hagö, kalpe mamil miḥau niṇmil, nap niḥ wög gi ñeb bi riṃnap aip kalip ñig magiḥ adö au arö giṃil, Jisas aip arlö.

Kijaki bi ap niḥ abaṇ ala u, Jisas hag höṇ yua
(Luk 4:31-37)

21 Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Juda God niḥ sabe gep mañu, Jisas Juda magum gep ram raul miḥgan yaṇ amöm, God Manö u hag ñö, 22 niḥi bi gau niṇöm, pa giḥi göm hagla, “God lo manö hag ñeb bi gau hagpal rö hagagöp; niḥe bi kub yabiḥ niṇ aij göm hagpal rö hagöp,” a giḥa. * 23 Pen magö aniḥbu, bi kijaki abaṇ ala ap, magum gep ram raul miḥgan aniḥbu miḥdeia u blaḥö göm haga, 24 “Jisas bi Nasared niḥbö! Ne hanip niḥön giṃig auban? Hanip kijaki gau al pak liṃig auban aka? Yad nöp niṇbin, ne God Ñi Uḥ niḥe u,” a ga. *

25 Hagö, Jisas pen kijaki bi aniḥbu abaṇ ala u niḥ manö kḥö hagöm haga, “Manö hagagmön! Bi u niḥ arö giṃmön, höṇ aru!” a ga. 26 Jisas aniḥ hagö, kijaki aniḥbu bi u niḥ ud giḥ giḥ göm, wiñ kub alöm, höṇ ara. * 27 Jisas aniḥ gö, niḥi bi miḥdeila gau aiö yabiḥ göm, manö hag niṇ hag niṇ göm hagla, “U niḥön? Bi i manö giḥsön niḥbö manö adö ap dauöp aka? Niḥe bi piḥdöṇ halö. Kijaki aiön pi gau manö niḥe udöm hagöp rö giḥpal,” a giḥa. 28 Niḥi bi gau aniḥ hagöl gi, Jisas kijaki aiön pi hag höṇ

yua manö aniḥbu, ram miḥnöh Galili gau magöṇhalö hag ñilö ara. *

Jisas gö, Saimon niḥor niḥ kamih la
(Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö göm, höṇ amöm, Saimon aip niḥmam Edru aip ram kale u arla. 30 Ram amjaklö, Jisas niḥ hagla, “Saimon niḥor niḥe hañ romaṇ u mab rö inö, han miḥdöp,” a giḥa. 31 Haglö, Jisas am ñi magö kiḥ niḥe u udöm ud urak ñö niṇöl gi, hañ niḥe mab rö ineia u kamih la niṇöm adih nan magö kalip ña.

Jisas gö, niḥi bi iru nöp kamih la
(Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Pen sidö wad ara magö u, niḥi bi nan ga gau abe, niḥi bi kijaki abaṇ ala gau abe, Jisas gö kamih laṇ, a göm, Jisas miḥdeia au daula. 33 Daun pro Kapaneam niḥi bi gau magöṇhalö apöm ram ajöh il höṇ nö löyaṇ adö niṇ miḥdeila niṇöm 34 niḥi bi iru nöp nan ga gau, Jisas gö, kamih la. Kijaki aiön pi abaṇ ala gau iru nöp hag höṇ yua. Pen kijaki aiön pi aniḥbu gau Jisas niḥe bi an niṇ aij giḥa rö, Jisas kalip, “Manö gagmim,” a göm, hag höṇ yua. *

Jisas miḥgan ap ke amöm, Nap niḥ sabe göl gi miḥdeia
(Luk 4:42-44)

35 Ruö, Jisas hilim halö yabiḥ uraköm, ram hana u arö göm, daun aniḥbu abe arö göm, am miḥgan ap ke amöm, Nap niḥ sabe göl gi miḥdeia. * 36 Pen bi niḥe Saimon, bi niḥe riṃnap aip, Jisas mai, a göm, niḥ ulhai niṇniḥ arla. 37 Jisas niḥ ulhai niṇ dam niṇöm hagla, “Niḥi bi magöṇhalö nöp mai, a göm, ulhaiaböl,” a giḥa. 38 Aniḥ hageila, Jisas haga, “Hon ram riḥig aglö riṃnap halö söł aui arun. Yad aubin u, niḥi bi ram miḥnöh miḥgan gau gau kalip manö hag ñiḥnam, a gem, aubin,” a ga. 39 Aniḥ hagöm, ram miḥnöh Galili aṇ gau giḥ ajöl gi, am Juda magum gep ram raul gau amöm, God Manö hag ñöl gi, kijaki aiön pi niḥi bi kalip abaṇ ala gau hag höṇ yua. *

* 1:22: Mad 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mad 4:24 * 1:34: Mak 3:10-12 * 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mad 4:23; 9:35

*Jisas, wös hapeb la bi ap gö, mitep ga
(Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Wös hapeb la bi ap, Jisas mideia au apöm, kugom yimöm, haga, “Ne wös yip u kamij laj, a ginabön u, kamij linim,” a ga. ⁴¹ Anig hagö, Jisas nip mög niñöm ñimagö mlöbö löm bi anibu nip ud niñöm haga, “Yau, ginabin. Kamij li,” a ga. ⁴² Nip ud niñö adij kamij la. ⁴³⁻⁴⁴ Pen Jisas bi anibu nip manö klö hagöm haga, “Adan an gau nibi bi rimnap kalip niñmön, Jisas yip gö kamij löp, a gimön, hagagmön. Kabö rö nöp ammön, bi God nip nan sabe gep u nip hañ romanj ne u yammön hagmön, ‘Wös hapeb yad u kamij löp,’ a gimön. Anig hagmön, Mosi nöd haga rö, nan rimnap dam bi God nip nan sabe gep bi u ñimön, nipe pak God nip sabe gi ñö me, nibi bi gau, bi u mñi kamij löp, a göm, niñnaböl,” a ga. Jisas manö anibu nöp hagöm bi u hag yuö ara. * ⁴⁵ Jisas anig haga u pen bi anibu nipe amöm, nibi bi gau abönamö hag ñö ara. Anig gö, Jisas daun gau waiö ajainim rö lagö, nipe amöm nibi bi iru midageila an gau nöp midö niñöl gi, nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö nip niñnig aumidal.

2

*Jisas gö, ñin ma kala ga bi ap kamij la
(Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹⁻² Ñin mihöp nöp padiö niñöl gi Jisas kauyanj daun pro Kapaneam auö, Jisas ap midöp ram nipe u, a gilö, nibi bi iru nöp apöm gilö gilö, ram raul manö hag ñeia migam u sisi göm, ajöñ il höñ adö au yanj u rö nöp sisi yö ga. Pen Jisas kalip God Manö hag ñi mideia. ³ Jisas kalip hag ñi midö niñöl gi, bi unbö yigwo mlö u bi rimnap aip, bi ñimagö ma kila ga ap ilöñ löm, dapöm Jisas mideia au daula. ⁴ Apöm niñla, nibi bi sisi göl mideila niñöm bi ñimagö ma kala ga u nip dam ram adö laj amöm, ram anj au ud mol juöm yulö, Jisas mideia yanj luga. ⁵ Pen kale Jisas gö kamij linab, a göm, gasi niñ udla u niñöm Jisas haga, “Ñi yad. Nan si nan najj gipan gau niñnem arö gabin,” a ga.

⁶ Anig hagö, Juda lo manö hag ñeb bi rimnap asik mideila gau, gasi kale gau nöp niñöm hagla, ⁷ “Bi i niñön ginig, God nip hag juöm, manö piral hagab? Nibi bi gau nan si nan najj gilö, bi ap pri kalip u lik gi yunim rö lagöp; God nöp me anig ginab,” a gila. ⁸ Pen gasi niñla anibu, adij Jisas ke niñöm haga, “Kale niñön ginig gasi anibu rö niñabim. ⁹ Bi ñimagö ma kila göp u nip niñön hagnö, kalöp aij ginab? Nan si nan najj gipan u niñnem arö gabin, a ginö, kalöp aij ginab; aka, urakmön köp ne u winig ud aru, a ginö, kalöp aij ginab? ¹⁰ Yad ginö, kale niñnabim, Bi Ñi nipe minöñ naböñ il i aunö u, gasi yad ke niñnem auagnö. God hagö aunö u me, nan si nan najj gipal u niñnem arö ginabin, a ginabin u, arö ginabin,” a ga. ¹¹ Anig hagöm, bi ñimagö ma kila ga u nip haga, “Yad nöp hagabin, urakmön, köp ne u winig udmön ram aru,” a ga. ¹² Jisas anig hagö, nibi bi niñ midlö niñöl gi, bi anibu uraköm, köp bad nipe u winig udöm hada. Anig gö niñöm, nibi bi gau magöñhalö aiö yabif göm, God hib nipe u haglö adö arö niñöl gi, hagla, “Nöd nan anibu rö ap gilö, hon niñnagmidun,” a gila.

*Jisas Lipai nip wñ ala
(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Jisas kauyanj amöm, Ñig Wanjö Galili gof au ajeia niñöl gi, nibi bi iru nöp niñöm mideia au ap magum geila niñöm Jisas kalip God Manö hag ña. ¹⁴ Jisas manö hag ñi pis göm, adan anj au amöl gi niñla, Alpias ñi nipe Lipai, bi dakis udep bi ap, wög gimidöp ram raul migam u asik mideia. Jisas nip niñöm haga, “Auö, yad aip arul,” a gö, uraköm Jisas aip arlö.

¹⁵ Jisas pen, bi nipe gau aip am Lipai ram u nan niñlö niñöl gi, bi dakis udep gau abe, bi nan si nan najj gila gau abe, Jisas aip ajeila rö, am jim ñöm nan niñeila. ¹⁶ Bi lo manö hag ñeb bi Perisi rimnap, Jisas nipe bi dakis udep gau aip, bi nan si nan najj gimidal gau aip midöm nan niñeila u niñöm, bi nipe gau kalip hagla, “Jisas niñön ginig bi dakis udpal gau aip,

* **1:43-44:** Lep 14:1-22 * **2:16:** Mad 11:19

bɪ nan si nan naj gɪpal gau aip asik mɪdɔm nan nɪŋab?" ɔ gɪla. *

¹⁷ Hageila, Jisas manɔ anɪbu nɪŋɔm haga, "Nɪbi bɪ kamɪŋ mɪdpal gau, wɔs wameb bɪ nɪŋnɪg aragal; nɪbi bɪ nan gɔp gau nɔp wɔs wameb bɪ nɪŋnɪg arbal. Anɪb u rɔ, nɪbi bɪ, gɪ aij gɪpun, a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp udnɪg auagɪn; nɪbi bɪ, nan si nan naj gɪpun, a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp udnɪg aubin," a ga.

*Nan magɔ hil gep
(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, nɪn rɪmnap God nɪp sabe gɔl gɪ nɔp mɪdaiun, a gɔm, nan nɪŋagmɪdal. Nɪn ap kale anɪg geila u nɪŋɔm nɪbi bɪ rɪmnap apɔm Jisas nɪp hagla, "Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, nɪn anɪ anɪ nan nɪŋagpal. Pen bɪ ne gau, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gagpal?" ɔ gɪla. ¹⁹ Hageila, Jisas manɔ hod rɪkɔm haga, "Bɪ nɪbi udnɪg gɪnab bɪ ap, nɪmdamam nɪpe gau aip mɪdɔm, aij gɔ nɪŋɔl gɪ mɪdeinabɔl u me, nan magɔ arɔ gagnabɔl. ²⁰ Pen hainɔ, nɪbi bɪ rɪmnap apɔm, bɪ kale anɪbu nɪp ud areinabɔl u, mɔg gɔ, nɪn anɪbu nan nɪŋagnabɔl. ²¹ Pen walɪj gɪsɔn nɪbɔ bad ap udɔm, walɪj asɔl gɔm pa gɪ dɔ gɪnab ramɔ u al udlɔ, walɪj gɪsɔn u klɔ mɪdɔl gɪ, walɪj asɔl gɪnab u pak gɪ dɔ gɔm, walɪj kale u rapɪn nɔp pa gɪ dɔ gɔ arnab.

²² "Nɪg wain u, u rɔ nɔp. Nɪg wain kamɪŋ u udɔm, kaj meme haɪ nɔd nɪbɔ mɪgan u hoŋ gɪ lagpal. Pen nɪhɔn: hoŋ gɪ lɔm meme nɪlɔ, kaj meme haɪ u bɪŋ hagɔm, pak gɪ dɔ gɔm hoŋ gɪ am haknab. Anɪb u me, nɪg wain kamɪŋ u, kaj meme haɪ kamɪŋ mɪgan u nɔp hoŋ gɪ lep," a ga.

Bɪ nɪ nɪpe God nɪp sabe gep nɪn u Bɪ Kub mɪdɔp

²³ Hainɔ Juda God nɪp sabe gep nɪn kale ap, Jisas bɪ nɪpe gau aip wid wɔg an au padiɔl gɪ, bɪ nɪpe gau wid magɔ rɪmnap rɪkɔl gɪ areila. ²⁴ Anɪg gɪlɔ, Perisi bɪ gau nɪŋɔm, Jisas nɪp hagla, "Mɪnɪ God nɪp sabe gep nɪn hon wɔg gagep u, bɪ ne gau anɪg gɔl wɔg gɔm lo hon rɪb juabɔl," a gɪla. *

* **2:24:** Dud 23:25 * **2:25:** 1Sa 21:1-6 * **2:26:** Lep 24:5-9 * **2:27:** Dud 5:14 * **3:4:** Luk 14:3 * **3:6:** Mad 22:15-16

²⁵ Hageila, Jisas haga, "Bac Depid hadame nɔp kɪyɔ lɔ ga aiud kalɪ klɪn rɪkla u, kale nɪŋagpim ar? * ²⁶ Hadame nɔp bɪ ne Abiada God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪl mɪdmɪdɔp nɪn u, Depid bɪ nɪpe gau aip kalɪp kɪyɔ lɔ, God sabe gep ram u amɔm, bred nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nɪŋagpal, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ gau nɔp nɪŋbal u udɔm, bɪ nɪpe gau kalɪp nɔ nɪŋla. *

²⁷ "God nɪpe nɪn yɪharɪŋ mɪdep manɔ u nɔd hagɔm, hainɔ nɪbi bɪ gɪ laga; nɪbi bɪ gɪ lɔm, ake lɔm mɪd aij gɪlan, a gɔm, nɪn ap yɪharɪŋ mɪdaiɔl, a ga. * ²⁸ Anɪb u, hon nɪŋbun, Bɪ Nɪ nɪpe God nɪp sabe gep nɪn u abe Bɪ Kub mɪdɔp," a ga.

3

*Jisas bɪ nɪmagɔ kɪla ga ap, God nɪp sabe gep nɪn u gɔ, kamɪŋ la
(Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ Nɪn ap pen, Jisas kauyan Juda magum gep ram u amɔm nɪŋa, bɪ nɪmagɔ kɪla ga ap ram raul mɪgan anɪbu ap mɪdeia. ² Nɪbi bɪ mɪdeila gau rɪmnap, Jisas nɪhɔn rɔ gɔ, nɪp dam manɔ kub hagun, a gɔm, bɪ anɪbu God nɪp sabe gep nɪn i gɔ kamɪŋ lɪnab aka gɔm, agamɪj nɪŋ ij halɔ lɪ mɪdeila.

³ Jisas pen bɪ nɪmagɔ kɪla ga u nɪp haga, "Urakmɔn, aui au," a ga. ⁴ Hagɔ, nɪpe mɪdeia au gɪlan auɔ, Jisas nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp haga, "God nɪp sabe gep nɪn u nɪhɔn gep? Aij gep aka naj gep? Nɪbi bɪ gau kalɪp mɔg nɪŋun gɪno kamɪŋ arɔl, aka gasɪ naj nɪŋun arɔ gɪno, umɔl?" ɔ ga. Hageia, kale nɪp pen manɔ ap hagagla. * ⁵ Jisas manɔ udagun, a gɔm, nɪŋla bɪ anɪb gau, Jisas kalɪp nɪŋɔ, mulu luga. Jisas kalɪp gau gau nɪŋ damɔm sɪɪk la. Anɪg gɔm, bɪ nɪmagɔ kɪla ga u nɪp haga, "Nɪmagɔ ne mɪlɔbɔ lɪ!" a ga. Hageia, nɪmagɔ mɪlɔbɔ lɔ nɪŋɔl gɪ, kamɪŋ la. ⁶ Anɪg ga nɪŋɔm, bɪ Perisi Juda magum gep ram u arɔ gɔm, Herod bɪ nɪpe gau mɪdeila au amɔm, manɔ hag nɪŋ hag nɪŋ gɔm, "Jisas nɪp aige gun al pak lun?" ɔ gɪla. *

Nɪbi bɪ iru nɔp Jisas hain gɪla

7-8 Jisas pen bi nipe gau udöm, amöm Ñig Waņö Galili goł au am m+deila. Pen n+bi bi Galili n+bö iru nöp n+p hain göm aula. Nipe nan n+hön n+hön g+midöp adö u haglö gau arö n+ñöl g+, Judia n+bi bi r+mnap, Jerusalem n+bi bi r+mnap, ram m+nöñ Idumia n+bi bi r+mnap, ñig Jordan böñ lödañ n+bi bi r+mnap, daun kub m+höp Daia Saidon n+bi bi r+mnap, n+bi bi iru yab+ Jisas n+p n+ñig aula. 9-10 Jisas n+bi bi iru nöp gö, kam+ñ la u me, n+p ud n+ñno kam+ñ l+n+m, a göm, n+bi bi iru n+banö yab+ apöm, n+p c+ro c+ro ñöl g+ auö, bi nipe gau kal+p hagö, ñig mag+ b ap ud l+la. * 11 Pen n+bi bi k+jaki aiön pi nan n+hön abañ ala gau, Jisas n+p n+ñöm, m+nöñ yañ lug paköm, manö kub hagöm, “Ne God Ñ+ nipe!” a g+m+dal. * 12 Jisas pen k+jaki aiön pi gau kal+p manö k+ö hagöm haga, “Yad B+ an m+dpin u waiö hagagmim wasö,” ga. *

*Jisas bi nipe unbö m+gan lañ uda
(Mad 10:14; Luk 6:12-16)*

13 Pen Jisas ram m+nöñ nö ap amöm, bi nipe udn+g ga gau hagö aueila haga, 14 “Yad kalöp bi unbö m+gan lañ udpin u, kale yad aip ajmim, bi manö yad ud arep gau m+dmim, kalöp hag yunö, am-mim n+bi bi gau kal+p God Manö aij u hag ñ+nabim. 15 Yad kalöp hagabin u me, k+jaki aiön pi nan gau u rö nöp hag yunabim,” a ga. 16 Jisas bi nipe uda an+b gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib nipe ap Pida a ga. * 17 Ap Jems, n+mam ap Jon, nap kalpe m+höñ hib u Sebedi. Jisas kal+p m+höñ Boanerges a ga. Hib an+bu ił u “R+mu B+”. * 18 Bi nipe ap Edru; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñ+ nipe; ap Padias; ap Saimon, n+p Saimon Selod a g+m+dal. 19 Pen ap Judas Iskariod. Nipe me hainö Jisas n+p mumug ga.

Jisas n+p k+jaki abañ alöp, a g+la

20 Pen Jisas ram ap arö, kauyañ n+bi bi iru nöp ap magum g+ m+deila n+ñöm, bi nipe gau aip nan ñ+ñöl rö laga. 21 An+g

gö, n+bi bi r+mnap Jisas hauł alöp a g+lo n+ñöm, n+me, n+mam bi n+p uł g+n+g aula.

22 Pen lo manö hag ñeb bi Jerusalem n+bö aula gau hagla, “K+jaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas n+p abañ alöp rö, aiön pi nan gau hag yuab,” a g+la. Manö piral an+bu hageila, * 23 Jisas nipe n+ñöm, n+bi bi gau kal+p hagö aueila, manö adö an+bu manö hod r+köm haga, “Seden aige göl göm Seden n+p hag yunab? 24 N+bi bi ram m+nöñ añ+ ap kale ke nöp pen pen g+naböl u, m+gan an+bu as+k ke ke l+naböl. 25 Pen am+lap ap+lap gau u rö nöp pen pen g+naböl u, as+k ke ke l+naböl. 26 An+b u rö, Seden nipe ke k+jaki aiön pi nan nipe gau hag yueinab u, as+k ke ke löm böñ nöp lug paknab.

27 “B+ kal yab+ ap ram nipe au m+do n+ñöl g+, bi ap apöm, nan nipe gau ud aragnab; nöd bi kal an+bu n+p nag+ ad+k löm me, am nan ram nipe gau m+do u ud arnab.

28 “Pen n+ñ aij g+mim! N+bi bi gau nan si nan naj n+hön n+hön g+naböl u, God n+ñöm arö g+nab. God n+p hag junaböl u, nipe n+ñöm arö g+nab. 29 Pen Ana Uł u n+p hag junaböl u, God n+ñöm arö gagnab. Nan si nan naj g+nab an+bu pör nöp m+deinab,” a ga. 30 Jisas n+p, “K+jaki aiön pi nan gau n+p abañ alöp,” a geila u me, an+g haga.

Jisas n+me n+mam bi gau

31 Pen Jisas n+me n+mam bi apöm, höñ löyañ m+dom, bi ap n+p, “Ne am Jisas n+p hagö auañ,” a g+la. * 32 An+b u, n+bi bi ram raul m+gan yañ Jisas n+p b+g g+gabö g+ as+k m+deila gau n+p hagla, “Name nañ+n namam bi gau höñ yañ am m+dom, ‘Ne aue,’ gaböl,” a g+la. 33 An+g hageila, Jisas haga, “Ami yad, mam yad bi an?” ö ga. 34 An+g hagöm, Jisas n+bi bi m+deila gau n+ñ padiöl g+ haga, “Kale me ami yad, mam yad m+dpim. 35 N+bi bi God hagöp rö g+pal gau me, mam yad, añ yad, ami yad m+dpal,” a ga.

* 3:9-10: Mad 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54 * 3:22: Mad 9:34; 10:25 * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

4

Jisas, bi nan yij yimöb u, manö hod riköm haga

(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Jisas Ñig Wanö Galili goł au amöm, nibi bi gau kalip kauyan manö hag ñi midö niñöl gi, nibi bi iru yabıl nöp ap magum gıla. Anig geila, Jisas ñig magıb ap adö u asiköm, am ñig anj söl au midöl gi, nibi bi ñig goł gau urak mideila gau kalip manö hag ña. * ² Manö anıb gau manö hod riköm adö ke ke iru nöp hag ña. *

³ Manö adö ap manö hod riköm haga, “Manö hagnig gabin i niñim! Bi ap wög adıñ nıpe u wid yij ranañ, a göm, ud yuö arö niñöl gi, ⁴ rimnap adan arep adö au lugö, yaur gau apöm niñaböl. ⁵ Rimnap kabö adö minöñ pro pro linab au lugöm rannab u pen ⁶ kidıl yuö aragnab rö, sidö niñöm, mılep ginab. ⁷ Rimnap gıtkasi mideinab anj au lugöm, rannab u pen gıtkasi gau pimamu gi pak niñö, magö pilagnab. ⁸ Pen yij rimnap minöñ aij adö u lugöm, ran aij göm, magö pıl aij ginab. Rimnap magö ñin juöl ado gi da siduñ lañ (30) rö pilnab, rimnap magö ñin juöl mıhau nıgan (60) rö pilnab, rimnap ñin juöl unbö mamıd u (100) rö pilnab,” a ga. ⁹ Jisas manö anıbu hag pis göl gi haga, “Kale nibi bi gasi rimıd midainim gau, manö hagabin i rimıd li niñ aij gimim,” a ga.

Jisas ai ginig göm manö hod rik hagmidöp

(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas manö hagö niñöl gi, nibi bi niñ mideila anıb gau ke ke arla niñöm bi nıpe unbö mıgan lañ gau abe, nibi bi nıpe rimnap halö abe, Jisas nıp hagla, “Manö hod rikmön hagpan it u niñön?” ö gıla. ¹¹ Hageila haga, “God nibi bi udöm abad mideinab manö u, God gö kale niñbim u pen nibi bi gau kalip hod rikem nöp hag ñabin. ¹² Anig ginö, bi God manö hagep ap God Manö kalı kılñ riköm haga rö nöp ginab. Nıpe haga,

‘Amgö niñaböl u pen nan rimnap niñagnaböl.

Manö niñaböl u pen manö it hagöp anig rö göm niñagnaböl.

Nıñ aij gıblap, God nıp hag niñablap, nan si nan naij gıpal gau niñöm arö gıböp,’ a gıla,” a ga. *

Jisas bi nan yij yimöb manö hod riköm haga u, manö it u hag ña

(Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Jisas anig hagöm kalip haga, “Manö hod rikem hagpin anıbu niñagpim u, hainö manö rimnap halö hod rik hageinabin u, aigöl gimim niñabim?” ö ga. ¹⁴ Wid yij u, God Manö nıpe u, a gem, hagpin. ¹⁵ Yij rimnap adan arep adö au lugnab, a gıpin u, nibi bi gau God Manö niñaböl u pen magö anıbu nöp Seden apöm manö anıbu ju ud arnab, a gem, hagpin. ¹⁶⁻¹⁷ Pen yij rimnap kabö adö minöñ pro pro linab au lugöm, rannab u pen kidıl yuö aramöm pidöñ gagö, sidö niñöm mılep ginab, a gıpin u, nibi bi gau God Manö u gısön magö u niñlö aij gö niñöl gi, udnaböl u pen yöp pro pro magö u midlö niñöl gi, niñör rimnap aunab aka bi gau kalip gi naij ginaböl niñöm manö anıbu arö ginaböl, a gem, hagpin. ¹⁸ Yij rimnap gıtkasi anj au lugöm rannab, a gıpin u, nibi bi God Manö niñaböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gasi iru niñöm, ru kibap, ułpö mani nan gau gasi iru niñöm, nan gau gau nöp gasi niñaböl u me, God Manö u pimamu gi pak niñö, magö pilagnab, a gem, hagpin. * ²⁰ Wid yij minöñ aij adö au lugnab a gıpin u, nibi bi God Manö niñöm, niñ udeinaböl niñöm magö ñin juöl ado gi da siduñ lañ (30), aka ñin juöl mıhau nıgan (60), aka ñin juöl unbö mamıd u (100) rö pilnab; gasi anıbu niñem hagpin me u,” a ga.

Hapö lauöm adö aulık lep

(Luk 8:16-18)

²¹ Jisas pen kauyan manö ap hod riköm haga, “Nibi bi gau hapö lauöm rin cög mıgan gau aka abañ adö hanbal mo gayık gau pi gagnaböl; adö aulık lılö mailö

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * 4:2: Mad 13:34; Mak 4:33-34 * 4:12: Ais 6:9-10; Ap 28:26-27 * 4:19: Mad 19:23-24 * 4:21: Mad 5:15; Luk 11:33 * 4:22: Mad 10:26; Luk 12:2

gɪnab. * 22 Anɪb u rō, nɪhōn nɪhōn mɪñi pi gōl mɪdōp u, hainō waiō lō nɪɲnabōl. * 23 Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manō hagabin i rɪmɪd lɪ nɪɲ aij gɪmim,” a ga.

24 Kalɪp manō ap haga, “Manō nɪɲabim u, rɪk dam nɪɲ aij gɪmim. Kale nɪbi bɪ gau kalɪp manō kub hagmim, pen aige rō ñɪmim a gɪnabim u, God nɪpe nɪɲōm kalōp ke u rō nōp manō kub hagōm, pen u rō nōp unbō rō ñɪmim a gɪnab. Pen nɪpe kalōp pen rɪmnap halō adō laɲ abe ñɪmim a gɪnab. * 25 Nɪbi bɪ nan rɪmnap mɪdōp gau rɪmnap halō udnabōl; pen nɪbi bɪ nan rɪmnap mɪdagōp gau, nan rɪmnap pro pro mɪdōp u halō ud arnabōl. *

Krais manō aij u hag ñɪlō arō, nɪbi bɪ iru nōp nɪɲ udnabōl

26 Jisas manō ap manō hod rɪkōm haga, “God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab u, aiud adō i rō mɪdōp. Bɪ wōg nap ap wid yɪɲ ranɲ, a gōm, dam wōg nabōɲ nɪpe gau yunab. 27 Wid yɪɲ wōg nabōɲ au yuōm, han ajō nɪɲōl gɪ, marep gōm, rannɪg gab. Aigegō gōm ranōb, a gōm, nɪɲagnab. 28 Mɪnōɲ u ke gō, sɪɪp hañauōm, ranōm, magō pɪlōm, po gɪnab. 29 Pen wōg nabōɲ nap nɪbō u po gō nɪɲōm, rɪk dam lep ñɪn u auōp, a gōm, ru agɫame u damōm, rɪk daunab,” a ga. *

Jisas mab masded u, manō hod rɪkōm haga

(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Jisas anɪg hagōm haga, “God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab u, aiud nɪhōn rō udem hagnō nɪɲnabim? 31-32 Me, mab masded yɪɲ rō u, a gɪnam. Nan yɪɲ rɪmnap kub yɪmbal gau pro ranōb, pen masded yɪɲ u pro yabɪɪ yɪmlō, ran kub gōm, ramō alō, yaur gau apōm hai anɪb gau lɪ mɪdpal,” a ga.

Jisas manō hod rɪkōm hagmɪdōp

(Mad 13:34-35)

33 Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manō hod rɪkep anɪb gau rō iru nōp hag ñɪmɪdōp; anɪg gōm, manō aij u kalɪp hag ñɪmɪdōp. Kale manō nɪɲ aij gɪnabōl manō u nōp

kalɪp hag ñɪmɪdōp; manō nɪɲ aij gagnabōl manō u hag ñaga. 34 Nɪpe kalɪp manō hod rɪkōm nōp hag ñɪmɪdōp. Hainō bɪ nɪpe gau aip ke mɪdōl gōm, manō il magōɲhalō hag ñɪ aij gɪmɪdōp.

Jisas hagō, hadal ur ga

(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ñɪn anɪbu nōp ram dugōp magō u, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Ñɪg wanō bōɲ lödaɲ arun,” a ga. 36 Anɪg hagō, bɪ nɪpe gau nɪbi bɪ iru nōp ap mɪdeila gau kalɪp arō gōm, ñɪg magɪb Jisas mɪdeia mɪgan u ranōm, hadla. Ñɪg magɪb rɪmnap halō aip arla. 37 Anɲ arlō nɪɲōl gɪ, adɪɲ pɪnōm asad apōm, ñɪg si ral ñɪg magɪb mɪgan u amōm, am lugnɪg rō ga. 38 Jisas nɪpe pen ñɪg magɪb mɪgan adɪɲ laɲɲ adō, nabɪc ilōɲ lōm haneia nɪɲōl gɪ, bɪ nɪpe gau nɪp am aɲa gōm hagla, “Manō hag ñeb bɪ, hon magōɲhalō umnɪg gabun gasɪ u nɪɲagpan ar?” a gɪla. 39 Hageila, Jisas urakōm, pɪnōm asad udeia u abe, ñɪg si ral aueia u abe, agamɪj mɪd a gō, pɪnōm asad udeia u hir gōm, ñɪg si ral aueia u bōɲ nōp ur gōm ga.

40 Pen Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Kale nɪhōn gɪnɪg pɪñɪɲ gabim? Kale nɪɲ udep magō kale pro ap mɪdōp nɪɲōm pɪñɪɲ gabim aka?” ga. 41 Hagō, kale aiō gōm, pen hag nɪɲō pen hag nɪɲō gōm hagla, “Bɪ anɪbi an? Aige gō gōm hagajɪp, pɪnōm asad udajɪp u abe, ñɪg si ral auajɪp u abe, manō nɪp u nɪɲōm, hagōp rō gōp?” ö gɪla.

5

Kɪjaki bɪ ap nɪp aban al mɪdeia u, Jisas hag hōɲ yua

(Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Jisas bɪ nɪpe gau aip ñɪg magɪb udōm, Ñɪg Wanō Galili juōm, ram mɪnōɲ Gerasa nɪbi bɪ mɪdeila bōɲ lödaɲ adō amjakōm, 2 ñɪg magɪb u arō gōm, ujanɪd lugō nɪɲōl gɪ, magō anɪbu nōp, kɪjaki aban al mɪdeia bɪ ap, wip rɪgōl mɪgan gau nɪbō apōm, Jisas mɪdeia au aua. 3-4 Bɪ anɪbu wip rɪgōl gɪla kabō mɪgan gau han ajmɪdōp. Nɪp pōr sen udōm, ñɪmagō ma nɪpe gau lɪ rɪbɪkmɪdal u pen sen gau gō, pa gɪ dö gō,

* 4:24: Mad 7:2 * 4:25: Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26

* 4:29: Joe 3:13; Rep 14:15

armidöp. Nipe klö yabıt gımidöp u me, nıp gılö gası nıñnım rö laga. ⁵ Sıdö an, sıbön yan, wip rıgöl gımdal kabö mıgan gau abe, nö ilö gau abe, gauı göl göm, kabö udöm, hañ romanı nıpe ke rıbmıdöp. ⁶ Pen ñın anıbu, nıpe Jısas nıp yıjıg nıñöm, gı dö gı amöm, Jısas mıdeia au kugom yımö, ⁷⁻⁸ Jısas kıjaki bı anıbu nıp aban al mıdeia u nıp haga, “Ne kıjaki aıön pi, bı i nıp arö gımön höñ aru!” a ga.

Hageia haga, “Jısas, God klö unbö ke yabıt Ñı nıpe. Yıp nıhön gınıg auban? Manö nıñö hagnön, ‘God nıñ mıdöp rö, yad nöp ilön mab rö ñagnabin,’ a gımön!” a ga. *

⁹ Anıg hagö, Jısas bı anıbu nıp haga, “Hıb ne nıhön?” ö ga.

Hageia haga, “Yıp kıjaki iru nöp aban alöp rö, hıb yad ‘Iru Nöp,’ ” a ga. ¹⁰ Nıpe Jısas nıp, kıjaki aıön pi gau ram mınöñ ke mılö gau hag yuagmön, a göm, hag nıñöl gı nöp mıdeia.

¹¹ Pen magö anıbu, kaj iru yabıt amıl ñıñeila sınanı ba anıb gau. ¹² Anıb u, kıjaki gau Jısas nıp neb neb göm hagla, “Hanıp hagö, amun kaj gılanı kalıp yuö hııkun,” a gıla.

¹³ Anıg haglö, Jısas yau a gö, kıjaki gau bı anıbu nıp arö göm, amöm kaj gau kalıp yuö hııklö, magöñhalö du dausan rö pıg ju rul yan amöm, gı dam ñıg wanö yan paköm, magöñhalö ñıg nıñöm um hakla.

¹⁴ Pen bı kaj mukmıdal gau, ga anıbu nıñöm, am daun anıbu abe, ram mınöñ gau abe, manö anıbu hag ñılö nıñöl gı, nıbi bı gau am nıñun, a göm, Jısas mıdeia au aula. ¹⁵ Apöm nıñla, bı nöd kıjaki iru nöp abanı ala anıbu, waıtı yımöm, mıd aıj göm, asık mıdeia. Nıñlö, anının gö pıñını gıla.

¹⁶ Nıbi bı nöd mıdeila gau, nıbi bı hain aula gau kalıp, bı kıjaki abanı al mıdeia bı u nıp Jısas nıhön nıhön ga u hag ñıla. Pen kaj gau kalıp nıhön nıhön ga u abe hag ñıla. ¹⁷ Pen nıbi bı anıb gau, manö hagla anıbu nıñöm, Jısas nıp manö neb neb göm hagla, “Ram mınöñ hon i arö gımön aru!” a gıla. ¹⁸ Hageila, Jısas ñıg magıb udöm arnıg gö, bı gö kamını la u nıp neb neb göm

haga, “Yad aıp arul aka?” ga. ¹⁹ Hageia, Jısas bı u nıp wıhö göm, haga, “Ram ne arammön, nıbi bı ne gau kalıp, Bı Kub nöp mög yabıt nıñöm, nıhön nıhön göp manö u magöñhalö hag ñımön,” a ga. ²⁰ Hagö, bı anıbu ram mınöñ Dekapolis anı au, daun gau gı ajöl gı, Jısas nıp nıhön nıhön ga u, nıbi bı gau kalıp hag ñö, kale magöñhalö aıö yabıt gıla.

Jısas gö, nıbi ap lamını la, pai uma ap uraka

(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Jısas pen ñıg magıb udöm, kauyanı ado gı am Ñıg Wanö Galılı böñ lödanı goıt au mıdö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp nıp aula.

²²⁻²³ Bı ap hıb nıpe Jıras. Nıpe Juda magum gep ram ap abad mıdmıdöp. Jıras Jısas nıp nıñöm, ap mıdeia au kugom yımöm haga, “Pai pro mıdmagö yad u umnıg gab. Ne yad aıp aumön nıp ud nıñö, urak aranı,” a ga. ²⁴ Hagö, Jısas uraköm Jıras aıp arlö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp amöm, Jısas nıp cıro cıro ñöm anı anı löm ud areila.

²⁵ Pen nıbi ap, nıpe nıbi adan ajmıdöp mı unbö mıgan lanı la. ²⁶ Nıbi anıbu wös wameb bı gau kalıp, yıp gılö kamını lanı, a göm, mani nıpe magöñhalö hadö raua u pen nıp gılö kamını lagöm, rapını kub yabıt ga. ²⁷⁻²⁸ Pen nıpe Jısas gımidöp manö u haglö nıñı rö, am waıtı bad nıp u ud nıñnö kamını lınab, a göm, nıbi bı iru mıdeila anı au jöl adö apöm, waıtı nıp u ud nıñö, ²⁹ magö anıbu nöp hagape lugmıdöp u mılep gö, anı nıpe au yanı nıñı, nıp nanı ga u kamını la. ³⁰ Pen Jısas ke nıñı, klö nıpe rımnab ara nıñöm, ado göm, nıbi bı iru mıdeila gau kalıp haga, “Waıtı yad u banı ud nıñöb?” ö ga. * ³¹ Hageia, bı nıpe gau hagla, “Nıbi bı iru nöp nöp cıro ñaböl u, nıhön gınıg yıp bı anı ud nıñöb, a gımön, hagabön?” ö gıla. ³² Pen Jısas manö kale hagla u udagöm, yıp bı anı ud nıñöb, a göm, ulhai nıñöl gı mıdeia. ³³ Pen nıbi anıbu, nıp nıhön nıhön ga u nıñöm, pıñını göm gıl gıl göl gı apöm Jısas mıdeia ma itı nıpe au kugom yımöm, nıp kamını la manö u magöñhalö waıö hag ñı.

* 5:7-8: Mak 1:24 * 5:30: Luk 6:19

³⁴ Jisas pen nɪp haga, “Pai yad. Jisas yɪp gö kamɪŋ lɪnab, a gɪmön, nɪŋ udpan rö, nöp gɪnö kamɪŋ löp me u. Ne arammön mɪd aij gɪmön,” a ga. *

³⁵ Jisas manö anɪbu hagö nɪŋöl gɪ, Jairas bɪ nɪpe rɪmnap, ram nɪpe au nɪbö apöm hagla, “Pai ne u hadö umöb; hag ñeb bɪ i hagö, ma ilön auagnɪm, ado gɪ arnɪm,” a gɪla. ³⁶ Anɪg hagla u pen Jisas manö kalɪp u udagöm, Jairas nɪp haga, “Pɪñɪŋ gagmön; gasɪ klö gɪ nɪŋmön,” a ga. ³⁷ Jisas anɪg hagöm, nɪbi bɪ gau aip aragnabun, a göm, kalɪp anɪb gau hag löm, Pida u, Jems u, Jems nɪmam Jon u, kalpe yam nöp uɫ gɪ ara. ³⁸ Kale Jairas ram u amjaköm Jisas nɪŋa, nɪbi bɪ manö pɪg hagöm, mɪtöŋ magö göl gɪ mɪdeila. ³⁹ Ram raul mɪgan yaŋ amöm haga, “Nɪhön gɪnɪg manö hauɫ gɪmim, mɪtöŋ gabim? Pai u umagöp; yɪharɪŋ hon hanab,” a ga. ⁴⁰ Anɪg hagö, nɪp mɪhol gɪlö, kalɪp hag höŋ yuöm, pai nɪme nap ber u udöm, bɪ nɪpe kabö u udöm, uɫ gɪ pai u um mɪdeia ram raul mɪgan yaŋ ara. ⁴¹ Amöm, pai anɪbu ñɪmagö kɪd nɪp u udöm, Arameik manö löm haga, “Dalida kom!” a ga. Manö haga anɪbu ɪ me, “Pai pro! Nöp hagabin, urak!” * ⁴² Jisas nɪp manö hagö, magö anɪbu nöp uraköm, ap ran ap lugö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ gau aiö yabɪl gɪla. Pai anɪbu mɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ ara. ⁴³ Nɪbi bɪ mɪdeila gau aiö gɪlö nɪŋöl gɪ, Jisas manö klö hagöm haga, “Gɪpin anɪbu nɪbi bɪ gau kalɪp waiö hag ñagmim,” a ga. Anɪg hagöl gɪ kalɪp haga, “Pai u nɪp nan magö rɪmnap ñɪbe ñɪŋaŋ,” a ga.

6

Nasared nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udagla (Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas bɪ nɪpe gau uɫ gɪ ram mɪnön anɪbu arö göm, daun nɪpe ke Nasared ara. ²⁻³ Am mɪdöm, Juda God nɪp sabe gep ñɪn u, magum gep ram u amöm, nɪbi bɪ iru nöp ap mɪdeila gau kalɪp manö hag ñö nɪŋöl gɪ, aiö göm hagla, “Bɪ anɪbi kapeda ram mɪnön i nɪbö bɪ, Maria ñɪ nɪpe ap. Nɪmam nɪpe u Jems, Josep, Judas, Saimon

me. Nɪñɪn bɪ nɪpe gau aip mɪdpun i. Pen manö aij anɪbu gai nɪbö nɪŋöm hagöp? Nan gagep rö aigöl göm göp?” ö gɪla. Anɪg hagöm, nɪp udagla. *

⁴ Pen Jisas kalɪp haga, “Bɪ God manö hagep gau, ram mɪnön mɪgan rɪmnap gɪ ajlö, bɪ kub hon, a göm, udnaböl u pen ram mɪnön kale ke gau, manö kalpe u udagnaböl,” a ga. * ⁵ Nɪp nɪŋ udagla u me, nan gagep rö rɪmnap gɪnɪm rö laga; nɪbi bɪ nan ga gau mɪhöp nöp ud nɪŋö, kamɪŋ la. ⁶ Pen Nasared nɪbi bɪ nɪp nɪŋ udagla u nɪŋöm Jisas aiö yabɪl ga.

Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ, wög yɪp gɪmim, a göm, hag yua (Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram rɪŋ aglö ram mɪnön anɪb gau gɪ ajöl gɪ, nɪbi bɪ gau kalɪp God Manö u hag ña. ⁷ Nɪn ap bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau wɪñ alö aueila haga, “Bɪ mɪhöp ke, bɪ mɪhöp ke ram mɪnön gau ke ke ammim, manö aij yad u hag ñɪmim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag ñɪ ajöl gɪ, kɪjaki aiön pi nan gau hag yunɪg, hag höŋ yunabim,” a ga. ⁸ Manö ap pen haga, “Arnɪg gɪmim u, nan ñɪŋeb, wañɪb, mani ud aragmim; ilön nabön u nöp ud armim. * ⁹ Ma rɪrup lɪmim pen sior mɪlö añɪ nöp lɪmim armim; sior rɪmnap halö ud aragmim. ¹⁰ Ram ap arbe kalöp hag udaiöl, ram anɪbu nöp mɪdmim, wög gɪ pɪs gɪmim, daun anɪbu arɪk arnɪg gɪmim ñɪn u nöp armim. ¹¹ Pen ram mɪnön ap amjakpe kalöp hag udöm, manö kalöp u nɪŋagaiöl, ram mɪnön anɪbu arɪk arnɪg, nɪŋlaŋ, a gɪmim, ma halpɪl pakpe lugö armim,” a ga. * ¹² Jisas anɪg hagö, bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau, kale ram mɪnön gau gau amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ñöl gɪ hagla, “Nan si nan naij gɪpim u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a gɪmim, arö gɪmim,” a gɪla. ¹³ Anɪg hagöm, kɪjaki aiön pi nɪbi bɪ aban al mɪdeia gau hag höŋ yuöm, nɪbi bɪ nan ga gau wel ɪ ñɪlö, kamɪŋ la. *

* **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 * **5:41:** Luk 7:14 * **6:2-3:** Jon 7:15 * **6:4:** Jon 4:44 * **6:8:** Luk 10:4-11 * **6:11:** Ap 13:51 * **6:13:** Jem 5:14

Herod hagö, Jon Bî Ñîg Pak Ñeb nabîc cög nîpe u rîb gî dö gîla

(Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ Pen Jisas ga rö manö u, ram mîñöñ rîgon rîgon gau arö, kiñ Herod u rö nöp nîñja. Nîbi bî gau, manö anîbu hag amîl apîl göl gî, rîmnap hagla, “Jon bî ñîg pak ñeb umö rîgöl gîla u, kauyañ uraköm me, apöm nan gagep rö anîb gau gab,” a gîla. * ¹⁵ Rîmnap hagla, “Bî anîbu bî ne Ilaija,” a gîla. Pen bî rîmnap hagla, “Bî God manö hagep hadame nöp mîdmîdal rö bî ap apöm mîdöp,” a gîla. ¹⁶ Pen kiñ Herod nîpe nîñöm haga, “U Jon bî ñîg pak ñeb nöd uñam rîb gî dö gîñö u nöp uraköm, apöm anîg gab,” a ga.

¹⁷⁻¹⁹ Pen nîhön: nöd Herod, nîmam Pilip nîbin Herodias nîp uda. Udö, Jon “Gîpan anîbu, gî naij gîpan. Bî nuwöt nîpe udagnab,” a ga. Pen Jon anîg hagö, Herodias Jon nîp nîñö mulu lugö hagö, Herod bî nîpe gau rîmnap hag yuö, amöm Jon nîp nagî lîla. Nîbi Herodias, Jon nîp aigö göl gem al pak lînam, a göm, gasî u nöp nîñmîdöp u pen * ²⁰ Jon nan naij ap gagmîdöp. Nîpe manö nîhön nîhön haga u, Herod nîñöm manö aij yîdun göl nöp hagöp, a göm, ñîñî löm, Jon nîpe bî aij ap bî uñ ap mîdöp, a göm, pîñîñ göm, nîp gî naij gîñaböl, a göm, nîp abad mîd aij gîmîdöp. ²¹ Nîbi Herodias, Jon nîp al pak lîñ, a gî nîñ mîd mîd mañ ap, Herod nîme nîp yag daua pîñan rîkep ñîñ u nöp, nan kub ñîññîg, gapman bî kub gau, ami bî kub gau, ram mîñöñ Galili bî kub gau wîñ alö, nan kub ñîññîg aula. ²² Apöm nan ñîñlö nîñöl gî, Herodias pai nîpe u raul mîgan anîbu apöm kugom ralö, Herod abe, bî kub ap mîdeila gau abe nîñlö, kalîp aij gö, kiñ Herod pai anîbu nîp haga, “Gîpan anîbu, nan nîhön hag nîñeinabön nöp ñîñabin,” a ga. ²³ Pen manö klö manö nîñö nöp hagöm haga, “Yad nöp manö nîñö yabîl hagabin. Ram mîñöñ kub abad mîdpin i hag nîñö, nöp naböñ u hagnö abad mîdeinabön,” a ga. ²⁴ Anîg hagö, pai u amöm nîme Herodias nîp, nan nîhön u hag nîñnam, a gî nîñö, nîme pen haga,

“Jon bî ñîg pak ñeb nabîc cög magö nîpe u hagnöm,” a ga. ²⁵ Nîme anîg hagö, adîñ pai nîpe yîñîd kiñ Herod mîdeia au amöm haga, “Uri magö i nöp, Jon bî ñîg pak ñeb nabîc cög magö nîpe u ud kînan cög mîgan ap lîmön, yîp dap ñî,” a ga.

²⁶ Anîg hagö, kiñ Herod Jon nîp gasî nîñö, mög yabîl ga. Pen nîpe bî kub gau nîñ mîdlö nîñlö gî, manö klö manö nîñö pai u nîp haga u nöp gasî nîñöm, ²⁷ magö anîbu nöp ami bî nîpe ap, “Am Jon nabîc cög magö u daumön,” a göm hag yuö, am Jon nîp nabîc cög magö u rîb gî dö göm, ²⁸ ud kînan cög mîgan ap löm, dapöm pai anîbu nîp ñö, nîpe pen damöm nîme nîp ña. ²⁹ Pen Jon bî nîpe gau, Jon nîp uñam rîb gî dö gîla manö u nîñöm, kale am wîp damöm, kabö mîgan au rîgöl gîla.

Jisas nîbi bî iru nöp nan magö ñö ñîñla
(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ Jisas manö ud arep bî gau, kale gau gau wög gî ajöl göm, ado gî apöm, nîbi bî gau kalîp manö nîhön nîhön hag ñöm, nan nîhön nîhön gîla gau, magöñhalö Jisas nîp hag ñîla. * ³¹ Pen nîbi bî iru yabîl nöp amîl apîl geila u me, Jisas bî nîpe gau aip nan ñîñöl rö lagö, nîpe kalîp haga, “Hon, nîbi bî mîdagpal an au amun, yîharîñ mîdaiun, kale magö ap ake lîñabim,” a ga. ³² Anîg hagöm, bî nîpe gau aip ñîg magîb udöm, ram mîñöñ nîbi bî mîdagmîdal au arla. ³³ Pen kale ñîg magîb ud arlö nîñöl gî, nîbi bî iru nöp, Jisas bî nîpe gau aip gau araböl a göm, daun gau nîbö gau nîbö dip gî dö gî aramöm, ñîg goñ adö adan mîlö u nöd amöm, Jisas bî nîpe gau aip arnîg geila gau, nöd am mîdeila. ³⁴ Jisas bî nîpe gau aip ñîg goñ au amjak pîdöñ göm, ñîg magîb arö göm, nîbi bî iru mîdeila gau kalîp nîñöm gasî nîpe ke gasî nîñöm nîñja, kale kaj sipsip bî abad mîdep ap mîdagöp rö u mîdeila. Anîbu nîñö, mög gö, nîpe îl göm kalîp manö rîmnap rapîñ hag ñî mîdeia. * ³⁵ Sîdö hadö wad ara nîñöm bî nîpe gau apöm nîp hagla, “Sîdö hadö wad aröp. Aui ram mîñöñ nöp an aui. * ³⁶ Anîb u, nîbi bî gai i hag yuö, kale am ram rîñîg

* **6:14:** Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 3:19-20 * **6:17-19:** Lep 18:16 * **6:30:** Luk 10:17 * **6:34:** Nab 27:17; Mad 9:36 * **6:35:** Mak 8:1-9

aglö ram m+nöñ yöp söl gai i aramöm, nan magö kale r+mnap rau ñ+nlan,” a g+la.

³⁷ Hageila, Jisas haga, “Kale ke kal+p nan magö r+mnap ñ+mim,” a ga. Hageia hagla, “An+g hagpan u, b+ rak+n unbö raleb j+n wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kal+p ñun aka?” g+la. ³⁸ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl g+ rö m+öp? Am n+nim!” a ga. Hageia, am n+nöm hagla, “Hon bred magö unbö mam+id u, kabsa+ m+höp halö m+öp,” a g+la. ³⁹ An+g hageila, Jisas haga, “N+bi b+ gai i hagpe, as+k balu ke ke löm, nan u+an adö gai i as+k m+dlö aran,” a ga. ⁴⁰ Hagö, n+bi b+ gau kal+p haglö, r+mnap ñ+n juöl m+hau ado g+ da s+duñ lan (50) rö magum balu löm, r+mnap ugan n+bi b+ ñ+n juöl unbö mam+id u (100) rö balu l+la. ⁴¹ Pen Jisas n+pe bred magö unbö mam+id u abe, kabsa+ m+hau abe udöm, kumi kabö adö lan au n+nöm, God n+p, aij a göm, bred u ud jö göm, b+ n+pe gau kal+p ñö, kale pen n+bi b+ gau kal+p n+me l+ ñ+la. Kabsa+ m+hau u, u rö nöp b+ n+pe gau ñö, n+bi b+ gau kal+p n+me l+ ñ+la. ⁴² Ñeila, ñ+njlö ñ+njlö, kal+p mudun ga. ⁴³ Nan ad+n ad+n arö g+la gau, Jisas b+ n+pe gau wad+ udöm yaglö yaglö, wad+ unbö m+gan lan ajman raua. ⁴⁴ Nan ñ+nla ñ+n an+bu, b+ gau nöp me, paip dusan ara.

Jisas ñ+g u+ adö u abö g+ ara

⁴⁵ Pen magö an+bu nöp Jisas b+ n+pe gau kal+p hagö, ñ+g mag+udöm Bedsaida daun nö lödan arlö n+nöl g+, Jisas au m+döm n+bi b+ gau kal+p hag yuö arla. ⁴⁶ Hag yuöm, dum nö ilö ap g+lan g+ amöm, God n+p sabe g+ m+deia. *

⁴⁷⁻⁴⁸ S+bön g+n+g ga magö u, Jisas nöp m+döm n+n, b+ n+pe gau kale ñ+g mag+udöm, ñ+g an au dan arlö n+nöl g+, hadal u areila lau adö auö, u+ham ñ+g u+ adö lan p+r+k göl g+ areila. Ram j+n par+ka magö u, Jisas ñ+g u+ ado lan au amöm, kal+p abhak löm, arn+g gö n+nöl g+, ⁴⁹⁻⁵⁰ n+p ñ+g u+ adö lan au areia u n+nöm, u wip ana ap a göm, an+n+n gö p+ñ+n göm aiö gau+ g+la. Ad+n Jisas kal+p haga, “P+ñ+n gagmim! Yad nöp auabin! Gas+ iru n+nagmim!” a ga.

* ⁵¹ Hagöm, ñ+g mag+udöm m+gan arö, hadal udeia u ur ga. An+g gö, Jisas n+pe aigöl göm an+g göp, a göm, gas+ iru yab+ n+nla.

* ⁵² N+pe bred udöm n+bi b+ iru nöp n+me l+ ña u n+nla u pen ñ+n an+bu Jisas n+p n+n ud aij gagla. ⁵³ Pen ñ+g an u am am ram m+nöñ Genesared amjaköm, ñ+g mag+udöm u nag+ ad+k l+la. ⁵⁴ Ñ+g mag+udöm au ar+k arlö n+nöl g+, n+bi b+ an+bu gau Jisas auöp, a g+lo n+nöm, ⁵⁵ y+n+d ram m+nöñ gau gau k+d k+d amöm, n+bi b+ nan ga gau kal+p dam Jisas am m+deia au areila. ⁵⁶ Ñ+n an+bu gau, Jisas ram r+n+g aglö gau aka daun gau aka ram m+nöñ y+har+n gau amjakö, n+bi b+ nan ga gau kal+p dap maker an au löm, Jisas n+p neb neb göm hagla, “Ne m+öp, n+bi b+ nan göp gau, wa+ ad+n nöp u ud n+nöl, kal+p kam+n lan,” a g+la. Jisas yau a ga n+nöm n+bi b+ n+p ud n+nla gau kal+p magöñhalö kam+n la.

7

Nan hibur m+dmagö an dan n+bo höñ aunab u nöp me p+r m+deinab

¹ B+ Perisi r+mnap, b+ lo manö hag ñeb r+mnap, Jerusalem n+bo apöm, Jisas m+deia au n+n m+döm n+nla, ² Jisas b+ n+pe r+mnap, n+p+s n+hi b+ as+ mas+ g+ aij göm, nan ñ+n+m+dal rö, gagla. * ³ Perisi b+ gau abe, Juda n+bi b+ gau magöñhalö abe, n+p+s n+hi b+ hagm+dal rö n+nöm, ñ+magö ñ+g l+ yuöm nöp, nan ñ+nbal. ⁴ Maker an au am m+döm, ram ado g+ apöm, u rö nöp ñ+g l+ yuöm nöp, nan ñ+nbal. Pen kap, rin cög, kapa nan gau u rö nöp ñ+g l+ yuöm nöp, nan ñ+nbal. Nan an+bu rö magöñhalö k+ñ aij g+pal. *

⁵ An+bu u, Jisas b+ n+pe gau nan y+har+n ñ+nla u n+nöm, b+ Perisi gau abe, b+ lo manö hag ñeb gau abe Jisas n+p hagla, “B+ ne gau n+hön g+n+g, ap+s bac b+ hagla rö, ñ+magö kale u ñ+g l+ yuöm wasö, y+har+n nöp nan ñ+naböl?” ö g+la. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manö piral hagpim u, Aisaia manö n+nö yab+ hagöm, God Manö u kal+ k+ñ r+köm haga,

* 6:46: Luk 5:16 * 6:49-50: Luk 24:37 * 6:51: Mak 4:39 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mad 23:25

‘Nibi bi gai i, God hib hagno adö arab a gipal u pen yiharin manö nöp hagat; yip midmagö lagpal.’ *

⁷ God lo manö u hag nabun, a gipal u pen nibi bi manö kale ke hagpal manö u nöp hag naböl.

Anib u, yip sabe göm hib yad haglö adö aragab.

Yiharin manö nöp hagaböl,’ a ga.

⁸ Anib u rö, kale God manö hag la u arö gimim, nibi bi manö kale ke hagpal u udmim, nap nahai bi hagnidat adö u hain gimim gabim,’ a ga.

⁹ Jisas kalip kauyan hagöm haga, “Kale gasi kid hiik ninim, God manö hag la u ud ke gau yumim, gasi magö kalpe ke u nöp nin udmim hain gabim. ¹⁰ Mosi God Manö adin ap kali klin riköm haga, ‘Name nap hagnil rö nin udmim, kalip ud aij gimim; pen ni pai rimnap nime nap kalip manö mulu kal lugö hagaiöl, al pak libe umöl,’ a ga. * ¹¹ Pen kale manö adö anibu kabö göl hag nagpim. Bi ap, ami bapi arö ginabin, a ginab u, kalip hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rimnap kalpe mihön nibe pen mani kalpe mihön neb mani u, uri yad God nip ninabin, a gipin u me, mani kalpe mihön neb ap midagöp,’ a ginab. ¹² Anig gilö, kale ninim hagnabim, ‘Kale anig gipal u, manö midagöp,’ a ginabim. Anig hagpe, kale God manö haga u arö göm, nan aij rimnap nime nap kalip nagnaböl. ¹³ Anib u, gasi magö kalpe ke u nöp ninim, hain gimim, bi hain nibö rimnap halö hag nibe, kale pen u rö nöp bi hain nibö rimnap hag nilö, hag ni dam dapil gilö ninöl gi, God Manö nan yiharin rö ud ke gau yubal. Pen nime nap manö hagnin u nöp wasö; kale nan iru nöp anig unbö rö nöp gabim,’ a ga.

¹⁴ Jisas anig hagöm, nibi bi iru nöp mideila gau kalip hagö, nipe mideia it au aueila haga, “Manö hagnig gabin i kale magöhalö ninim, manö it rik nin aij gimim. ¹⁵ Kale nan nibe an yag arnab u pri midageinab; nan hibur midmagö an

kale dan nibö höy aunab u nöp gö, kale gac halö mideinabim. * ¹⁶ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, rimid li nin aij gimim,” a ga.

¹⁷ Jisas anig hagöm, nibi bi gau kalip arö göm, ram raul migan arö, bi nipe gau nip hag nina, “Manö hod rikmön hagnan anibu, it u nin?” ö gila. ¹⁸ Hageila, haga, “Nibi bi gau kale ninagpal rö, kale u rö nöp ninagpim ar? Nan asi masi gipal gau, halöwalö ninlö, hibur an yan arö, God ninö pri midageinab. ¹⁹ Pen nin: nan ninbal anib gau, midmagö an yan aragnab; hibur an yan nöp arö, hib halö kil yunaböl,” a ga. Jisas manö haga anibu, nan gau magöhalö nibe nöp, asi masi gep rimnap midagöp, a ga.

²⁰ Pen Jisas anig hagöm haga, “Gasi naj an kale yan nibö aunab u me, nibi bi gac halö midnaböl. ²¹ Nibi bi gau an kalip yan gasi naj auö ninöl gi, kale gi naj göm, nan si udöm, wip alöm, nibi si bi si göm, ²² nan gau hon rö lan, a göm, nibi bi rimnap gasi naj ninöm, manö piral hagöm, manö naj hagöm, nan gau yad rö lagöp, a gö, mulu lugö, nibi bi hag juöm, hib kale ke dap ranöm, halöwalö göm, naj gep gasi an ninöm gipal. ²³ Nan naj gipal anib gau gasi ke gau nibö auagöp, gasi naj an kale yan nibö aunab u me, nibi bi gac halö midnaböl.

Nibi ap, Jisas nipe gö, pai yad kamini linab, a göm, nin uda

(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram minön anibu arö göm, am ram minön daun kub Daia söl anib au ara. Amöm, nibi bi gau yip mini ninagöl, a göm, ram raul migan ap amöm pi göl mideia u pen pi göl midainim rö laga. ²⁵ Nibi ap, pai nipe nip kijaki aban ala u me, Jisas auöp, a gilö, nipe amöm Jisas mideia au ma it nip au kugom yimöm, ²⁶ Jisas nip neb neb göl gi haga, “Pai yad kijaki aban alöp u, hag höy yu aran,” a ga. Nibi anibu nipe Juda nibi wasö. Nipe yag daula ram minön Pönisia, bi ram minön Siria nibö abad midmidal u. ²⁷ Pen anig hageia, Jisas nip haga, “Nöd ni pai nan

* 7:6: Ais 29:13 * 7:10: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* 7:15: Ap 10:14-15

ñiñlō, mudun giñab, aij. Nan magō ñiñ pai ñeb u udun, kain yunabun u aij gagnab,” a ga. ²⁸ Hageia, niñbi u pen haga, “Biñ Kub! U aij hagpan u pen ñiñ pai gau nan ñiñlō, nabōñ nabōñ gau abañ mo gau lugō, kain gau halō ñiñnaböl,” a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manō anibbu niñjōm haga, “Ne anig hagpan u, pai ne kijaki yuō hiikōm midajip u hadō hōñ arōp; ne aru,” a ga. ³⁰ Jisas anig hagō, niñbi anibbu ado gi amōm niñña, kijaki arik hōñ arō, pai niñpe kōp adō au agamij han mideia.

Rimid migang pit ga biñ ap Jisas gō, rimid waka

³¹ Jisas ram minōñ daun kub Daia söl anib au arō gōm, am ram minōñ daun kub Saidon söl anib au pakōm, ram minōñ Dekapolis an gau amōm, Ñig Wanō Galili ara. ³² Amjakō niñjōl gi, niñbi biñ gau biñ rimid pit ga manō hag aij gagmidōp biñ ap dapōm, Jisas niñp neb neb gōm hagla, “Biñ i niñp ud niñjō, kamij lan,” a giñla. ³³ Hageila, Jisas biñ anibbu niñp uñ gi ke ke au amōm, ñimago milō niñpe u rimid migang niñp u yuōm, ñimago kiñu alōm, añab niñp u ud niñjōm, ³⁴ kumi kabō lan niñjōm, ake lōl gōm, “Epada!” a ga. Manō yōl hagōm, “Epada,” a ga u, manō il u “Hiik,” a ga. ³⁵ Anig hagō niñjōl gi, biñ anibbu rimid migang u piral hiikōm, maj migang pita gō niñjōl gi, manō kabō gōl haga. ³⁶ Jisas pen niñbi biñ gau kalip haga, “Manō anibbu niñbi biñ rimnap kalip hag ñagmim,” a ga. Manō anibbu manō klō gōm haga u pen kale am klō gōm niñbi biñ iru nōp hag ñila. * ³⁷ Manō anibbu hag ñeila niñbi biñ niñjōm aiō gōm hagla, “Jisas nan gau magōñhalō gajip aij yabñ gōp. Niñpe niñbi biñ rimid pit gōp gau gō, piral hiikōm, niñbi biñ añab miñjōr gōp gau gō manō hag aij gipal,” a giñla. *

8

Jisas niñbi biñ iru yabñ nōp nan magō ñō niñña

(Mad 15:32-39)

¹ Ñiñ an anib au nōp, niñbi biñ iru nōp ap midlō, nan magō midagō, Jisas biñ niñpe gau wiñ alō aueila haga, ² “Yad niñbi

biñ gai i kalip mög niñabin. Ñiñ miñhau niñgan yad aip midōm, yiñharij midpal. * ³ Kalip kiñyō nōp hag yunō, rimnap milō gau niñbō aubal rō, adan an gau amōm, amgō miñmainō udō, lug paknaböl,” a ga. ⁴ Hageia, biñ niñpe gau hagla, “Ram minōñ nōp an anib gai i, nan magō gai niñbō udun ñun?” ö giñla. ⁵ Hageila, Jisas haga, “Bred magō kale aigōl giñ rō midōp?” ö ga. Hageia hagla, “Unbō mudun jij u,” a giñla. ⁶ Anig haglō, Jisas niñbi biñ gau kalip hagō, asiklō niñjōl gi, bred magō unbō mudun jij anibbu udōm, God niñp aij, a gōm, ud jō gōm, biñ niñpe gau kalip ñō, kale pen udōl gi, niñbi biñ gau kalip niñme liñ ñila. ⁷ Kabsañ pro bad ap ud mideila u, u rō nōp udōm, God niñp aij a gōm, biñ niñpe gau kalip ñō, niñme liñ ñila. ⁸ Ñilō, ñiñlō ñiñlō kalip mudun gō, nabōñ nabōñ pali pali giñla gau, Jisas biñ niñpe gau wadiñ unbō mudun jij u yaglō ajmanñ raua.

⁹ Biñ nan niñña anib gau, po dausan rō. Jisas pen, niñbi biñ anib gau kalip hag yuōm, ¹⁰ biñ niñpe gau aip ñig magib udōm, ram minōñ Dalmanuda arla.

Perisi biñ rimnap, “Nan gagep rō ap gō niñjun,” a giñla

(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹ Biñ Perisi rimnap Jisas niñp neb neb giñno, niñhōn rō hagnim, a gōm, apōm niñp aip manō hag amil apil gōm hagla, “Nan gagep rō ap kumi kabō adō lan au gō, niñjun,” a giñla. ¹² Anig haglō, Jisas ake lōl gōm haga, “Niñbi biñ miñni midpal ñiñ i, niñhōn giñig hagpal, ‘Nan gagep rō ap gō niñjun,’ a gipal? Yad kalōp niñjō yabñ hagabin, kalōp nan gagep rō ap giñnō, niñnagnabim,” a ga. *

¹³ Anig hagōm, kalip arō gōm, biñ niñpe gau aip ñig magib udōm, ñig wanō bōñ lōdan arla.

Jisas, Perisi manō kalip u udagōl, a gōm, manō hod rikōm haga

(Mad 16:5-12)

¹⁴ Pen biñ niñpe gau hauñ gōm, bred iru wasō, magō añiñ ap nōp ud ñig magib lōm, ud arla. ¹⁵ An gau amōl gi, Jisas kalip haga,

* **7:36:** Mak 1:43-45 * **7:37:** Ais 35:5 * **8:2:** Mak 6:34-44 * **8:12:** Mad 12:39; Luk 11:29

“Perisi yis kale u abe, Herod yis nipe u abe, niŋ aij giŋmim,” a ga. *

¹⁶ Anig hagö, bi nipe gau kale ke hag niŋ hag niŋ göm hagla, “Bred magö rimmnap halö dauagpun rö hagab,” a gila. ¹⁷ Jisas pen kale hagla anibu ke niŋöm haga, “Nihön giŋig bred magö dauagpun, a giŋmim, hagabim? Kale manö niŋmim, it u niŋagpim ar? * ¹⁸ Amgö la u niŋagpim? Rimid la u niŋagpim? Aka niŋmim hauŋ giŋpim? ¹⁹ Bi paip dausan mideila ñin u, bred magö unbö mamid u ud jö gi ñinö, niŋöm naböŋ naböŋ arö gila gau, wadi aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wadi unbö migan laŋ yagno,” a gila. * ²⁰ Anig hageila haga, “Pen bi po dausan mideila ñin u, bred magö unbö mudun jing u ud jö gi ñinö, niŋöm naböŋ naböŋ arö gila gau, wadi aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wadi unbö mudun jing u yagno,” a gila. ²¹ Hageila haga, “Pen kale niŋmim, niŋ aij gagpim ar?” a ga.

Amgö we ga bi ap Jisas gö, amgö ñil niŋa

²² Pen kale Bedsaida daun amjaklö niŋöl gi, niŋi bi rimmnap bi amgö we ga ap dapöm, Jisas niŋ neb neb göm hagla, “Niŋ ud nöŋ,” a gila. ²³ Hageila, Jisas bi amgö we anibu niŋ ñimagö kid u udöm, ut gi ram riŋig aglö goŋ au amöm, amgö niŋ u kiŋu alöm, niŋ ud niŋöm, haga, “Amgö ne nan rimmnap niŋabön aka?” ga. ²⁴ Hageia haga, “Yau. Niŋi bi gau niŋabin u, pen mab ur rö gau gi ajaböl,” a ga.

²⁵ Hagö, Jisas kauyaŋ amgö magö nipe ud niŋö, ading nan gau magöŋhalö niŋ aij yabiŋ ga. ²⁶ Pen Jisas bi anibu niŋ haga, “Kauyaŋ ado gi ram riŋig aglö niŋi bi midpal lödaŋ aragmön; ram ne yidun göl aru,” a ga.

Pida Jisas niŋ haga, “Ne nöŋ me Mesaia u,” a ga

(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Jisas bi nipe gau aip ram riŋig aglö daun kub Sisaria Pilipai söŋ au arla. Adan aŋ au amöl gi kalip haga, “Niŋi bi gau, yip an a göm niŋbal?” ö ga. ²⁸ Hageia hagla,

“Niŋi bi rimmnap nöŋ Jon bi ñig pak ñeb u, a giŋpal; rimmnap Ilaija, a giŋpal; rimmnap bi God manö hagep ap, a giŋpal,” a gila. *

²⁹ Hageila, Jisas kalip haga, “Kale ke pen yip an, a giŋmim, niŋbim?” ö ga. Hageia, Pida haga, “Ne nöŋ me Mesaia u,” a ga.

* ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Niŋi bi gau kalip manö anibu hagagmim,” a ga.

Jisas haga, “Yad umem kauyaŋ uraknabin,” a ga

(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Jisas pen bi nipe gau kalip manö hag ñöl gi haga, “Bi Niŋ nipe ilön kub yabiŋ udnab. Bi kub manö ud asikep gau abe, bi God niŋ nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, niŋ niŋlö, mulu lugö, al pak lilö, nipe umöm, ñin miŋhau niŋgaŋ u kauyaŋ uraknab,” a ga. ³² Jisas manö anibu waiö hagö, Pida niŋö, aij gagö, Jisas niŋ dam goŋ au amöm, niŋ hag göl gi haga, “Manö anibu rö hagagmön,” a ga. ³³ Pen Jisas ado göm, bi nipe gau kalip niŋöm, Pida niŋ haga, “Seden! Ke gau aru! God gasi ñöb rö hagagabön; niŋi bi gau gasi niŋbal rö nöŋ niŋmön hagabön,” a ga.

³⁴ Anig hagöm, bi nipe gau abe, niŋi bi iru nöŋ mideila gau abe, wiŋ alö, it au aueila haga, “Niŋi bi an an yip piŋ midniŋ göl gau, nan nihön minöŋ naböŋ adö it i gasi kub niŋbal u arö göm, haŋ romaŋ kale ke gasi kub niŋbal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göl. * ³⁵ Niŋi bi, Jisas niŋ niŋ ud midno, aij gagnab a göm niŋnaböl gau, böŋ nöŋ ap lug paknaböl. Pen niŋi bi, Jisas niŋ udun, manö aij nipe niŋ ud midno, hanip gi naij giŋnaböl u, manö midagöp a göm gilö arnab gau, God gö pör nöŋ pör nöŋ mideinaböl.

³⁶ “Pen niŋi bi, nan aij minöŋ naböŋ adö it i iru nöŋ udun a göm gilö arö, ram minöŋ it i midöp nan gau magöŋhalö udnaböl u pen pör middep u udagnaböl. ³⁷ Nan aij gau magöŋhalö dam sikim göm, pör middep u rauöl rö lagöp.

³⁸ “Anib u, niŋi bi an, niŋi bi nan si nan naij giŋpal aŋ au midöl gi, nable giŋim rö lö, ‘Jisas niŋ niŋagpun,’ a giŋnaböl gau,

* **8:15:** Luk 12:1 * **8:17:** Mak 6:52 * **8:19:** Mak 6:41-44 * **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69; Mak 9:9

* **8:34:** Mad 10:38-39; Luk 14:27

hainö Bî Ñî nîpe Nap mailö aij unbö ke udöm, ejol u† gau halö aunab ñî n u, nîpe kalîp u rö nöp nable gö, ‘Nîbi bî gau kalîp nîñagpin,’ a gî nab,” a ga. *

9

¹ Pen Jisas anîg hagöm, manö ap haga, “Yad kalöp manö nîñö hagabin, kale nîbi bî mîdpim gai i rîmnap kamîñ mîdpe nîñöl gî, God nîbi bî udöm abad mîdeinab ñî n u, klö kub halö auö nîñabim,” a ga. *

*Jisas hañ roman nîpe u ke yabî la
(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)*

² Pen hainö ñî n unbö kago† jîñ u mîdöm, Jisas nîpe Pida Jems Jon kalîp yam u† gî, ram mîñöñ nîbi bî mîdageila dum ilö lan ap gîlan gî arla. Amöm, Jisas nîp nîñöl nîñöl gî, hañ roman nîpe u ke yabî la. *

³ Wa†ij nîpe u rud aij ke yabî löm, mîmailö yabî ga. Pen nîbi bî mîñöñ naböñ adö î† i ap wa†ij rîmnap ñî g löm u† ma†i gîlö, rud anîbu rö lîñîm rö lagöp. ⁴ Pen magö anîbu nîñla, Ilaija aip Mosîs aip apil Jisas aip manö hagailö. ⁵ Kale nîñöm, Pida Jisas nîp haga, “Manö hag ñeb bî, hon aij yabî† ap aui mîdpun! Anîb u, hon ram bada bad mîhau nîgan gun; nöp ap, Mosîs nîp ap, Ilaija nîp ap,” a ga. ⁶ Kale pîñîñ geila rö me, Pida gasî nîñ aij göm wasö, ha†öwa†ö anîg haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kalîp ud yuö yuö nîñöl gî, manö ap kumi anîb au haga, “U Ñî mîdmagö yad yabî†. Manö hagnab rö nîñim,” a ga. ⁸ Anîg hagö nîñöl gî, kale nîñ gîgabö göm nîñla, bî anîb mîhau mîdagailö; Jisas nöp mîdeia.

⁹ Pen kale dum lan arö göm, ap lugöl gî, Jisas haga, “Dum i auajun nan gajîp nîñbim u, mîñî nîbi bî rîmnap kalîp hag ñagmim. Hainö Bî Ñî nîpe umöm urakainîm u, waiö hag ñîmim,” a ga. ¹⁰ Hagö, bî nîpe gau nîbi bî rîmnap kalîp hag ñagla; kale ke nöp hag nîñ hag nîñ göm hagla, “Umem uraknabin, a göp u, manö î† u nîhön?” ö gîla. ¹¹ Anîg hagöm, Jisas nîp hag nîñöm hagla, “Bî lo manö hag ñeb bî gau nîhön gîñîg hagpal, ‘Ilaija

nöd aunab,’ a gîpal?” ö gîla. ¹² Hageila, Jisas haga, “Nîñö hagpal. God Manö u kalî kîñ rîköm hagla, ‘Bî Ilaija nöd apöm nan gau gî jîñ geinab,’ a gîla. Pen God Manö u manö ap kalî kîñ rîköm hagla, ‘Nîbi bî gau Bî Ñî nîpe nîp udagöm, nîp ilön kub ñî naböl,’ a gîla manö u, nîhön gîñîg anîg hagla, a gîmim, nîñbim? * ¹³ Pen Ilaija hagla anîbu, hainö aunab, a gîmim, gasî u nîñagmim. Nîp nöd yag daulö, kub göm, manö hag ñö nîñöl gî, gasî kale ke nîñöm nîp abönamö gî naij yabî† gîla. Anîb u, God Manö u kalî kîñ rîköm, nîp gî naböl, a gîla rö nöp gîla,” a ga. *

Kîjaki ñî pro ap aban ala u, Jisas hag höñ yua

(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Pen kale ban yan amöm nîñla, bî lo manö hag ñeb bî rîmnap, Jisas bî nîpe unbö aip gau aip pen pen hag mîdlö nîñöl gî, nîbi bî iru nöp apöm, kalîp ud yuö yuöm nîñöl gî mîdeila. ¹⁵ Anîg gî nîñmîdlö nîñöl gî, Jisas apjakaiö, nîbi bî ap mîdeila gau, aiö göm, am nîp hag wîhai udla.

¹⁶ Jisas bî nîpe gau kalîp hag nîñöm haga, “Nîhön gîñîg pen hagö pen hagö gajîm?” ö ga. ¹⁷ Anîg hagö nîñöl gî, bî ap nîbi bî mîdeila anîb au haga, “Manö hag ñeb bî. Ñî yad u, kîjaki aban alö, manö gagöp. ¹⁸ Ñî nî rîmnap nîp rapîñ gö, ap lug paköm, kîñu habkob ga† go† apöm, meg hip yîmöm, ñîmagö ma hañ roman îñ göm göp. Pör anîg gö gö me, daubin u pen bî ne gau kalîp hagnö, kîjaki u hag yu wasö nîñöm arö gîpal,” a ga.

¹⁹ Anîg hageia, Jisas kalîp haga, “Kale nîbi bî mîñî mîdpim i God nîp nîñ ud pîdöñ gagpim. Ñî nî mai nîp nîñ ud-mim, nan anîb gau ke gî nabim? Manö pör hagnö nîñbim u, aige göl gem manö kîñ halö hagnö nîñabim? Ñî anîbu ud mîdpin i dauim!” a ga. ²⁰ Hagö, dam Jisas mîdeia î† au daulö, kîjaki ñî anîbu nîp aban ala u, Jisas nîp nîñöm, ñî u nîp gö, ap lug paköm, ado malo göl gî, kîñu habkob ga† go† apöm luga. ²¹ Anîg gö, Jisas ñî anîbu nap nîp hag nîñöm haga,

* 8:38: Mad 10:33 * 9:1: Mak 13:30 * 9:2: 2Pi 1:17-18; Ap 3:22 * 9:12: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3

* 9:13: Mad 11:14

“Nan anıbu ñın mai rö ga?” ö ga. Hageia haga, “Hadame nöp ñı pro magö u nöp ga. ²² Kijaki anıbu, nıp pör al pak lın, a göm, mab inab anı gau abe, ñıg anı gau abe ud yuöp. Anıbu u, halıp apıl mög nıñmön, nan anıbu hag yuep rö lainım u, hag yu,” a ga. ²³ Hageia, Jisas haga, “Yıp nıhön gıñıg, ‘Hag yuep rö lainım u, hag yu,’ a gımön hagabön? Hag nıñnabin rö gınab, a gı gası nıñnabön u, hag nıñnabön u rö gınab,” a ga. * ²⁴ Hageia, ñı nap u yıñıd nöp haga, “Nöp nıñ udpın; anıg gınabön, a gem, gası u nıñbin u pen gası mıhöp nıñnam rö löp u, yıp gası aıj ñımön nıñem yad böñ nöp nıñ udnam,” a ga.

²⁵ Pen nıbi bı iru nöp, apıl mıhau Jisas aıp mıdeila au, gı dö gı aueila nıñöm Jisas kijaki u nıp haga, “Ne kijaki, nıbi bı gö rımıd hauı alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, ñı u nıp arö gımön, böñ nöp armön, hainö kauyanı ado gı auagmön!” a ga. ²⁶ Hagö, kijaki anıbu gauı göm, ñı u nıp gö, ap lug paköm, gıl gıl gı, gı pıdön gö, nıbi bı iru nöp hagla, “Hadö umöb,” a gıla. * ²⁷ Anıg hagla u pen Jisas ñımagö ur nıpe u udöm, nıp ud urak ña. ²⁸ Hainö Jisas ram raul mıgan amöm, bı nıpe gau aıp kale nöp mıdöl gı, nıp hagla, “Nıhön gıñıg hon kijaki anıbu nıp hag yu wasö nıñbun?” ö gıla. ²⁹ Hageila, Jisas haga, “Kijaki anıbu rö yıharıñ hag yuagnaböl; God nıp sabe gılö me, höñ arnaböl. Wasö u höñ aragnaböl,” a ga.

*Jisas kauyanı, “Umem uraknabin,” a ga
(Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰⁻³¹ Jisas bı nıpe gau uı gı, ram mıñön anıbu arö göm, ram mıñön Galili anı au amöl gı, bı yad gau kalıp manö hag ñı aıj gınam, a göm, agamıj pi göl mıdöl gı, kalıp hag ñımıdöp. Kalıp hag ñöm haga, “Bı Ñı nıpe nıp mumug göm bı rımnap kalıp ñö, nıp al pak lılö, umöm, ñın mıhöp mıdöm, ñın mıhöp nıganı u kauyanı uraknab,” a ga. * ³² Nıpe anıg hagö nıñöl gı, manö ıt anıbu nıhön, a göm, nıp hag nıñblap u pen pırıköm, hag nıñagla. *

Yad nöp bı kub mıdpın, a göm, manö pen pen hagla

(Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³⁻³⁴ Pen adan anı au amöl gı, Jisas bı nıpe gau, “Yad nöp bı kub, ne bı kub wasö,” a göl gı, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kalıp hag nıñöm, haga, “Adan anı au apöl gı, manö nıhön hagpe auajıp?” ö ga. Hagö, bı nıpe gau manö anıbu hag nıñöl göm aula u nıñöm, nable gö, pen hag ñagla. ³⁵ Hag ñageila, Jisas am asıköm, bı nıpe unbö mıgan lanı gau kalıp hagö aueila haga, “Nıbi bı kub mıdnıg göl gau, nıbi bı yıharıñ wög gı ñıbal rö mıdöm, nıbi bı rımnap kalıp magöñhalö wög gı ñöl,” a ga. * ³⁶ Anıg hagöm, ñı pai pro ap dapöm mıdeila anı au löm, wabı göl gı, haga, ³⁷ “Nıbi bı yıp nıñ udöm, ñı pai pro i rö añı ap ud aıj gınaböl u, ñı u nıp nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen yıp udnaböl u, yıp nöp wasö, Bapı yıp hag yuö aunö u nıp abe udnaböl,” a ga. *

Nıbi bı kolmat hon gagnaböl gau, kale nıbi bı nıñeb hon

(Luk 9:49-50)

³⁸ Pen Jon Jisas nıp haga, “Manö hag ñeb bı. Bı ap hib ne hagöm, kijaki aıön pi hag höñ yuö nıñun nıp hagno, ‘Ne bı hon aıp jım ñöl ajagpun u, anıg gagmön,’ a gıno,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas nıp pen haga, “Nıp nıhön gıñıg wasö gıpe? Nıbi bı yıp gası nıñöm, hib yad hagöm, nan gagep rö rımnap gınaböl gau, hainö ado göm yıp manö naij hagagnaböl. ⁴⁰ Nıbi bı kolmat hon gagnaböl gau, kale nıbi bı nıñeb hon. * ⁴¹ Pen nıñım! Nıbi bı an, kalöp Jisas bı nıpe, a göm, ñıg mıł ñılö ñıñnabım u, God kalıp ud aıj gınab,” a ga. *

Gı naij gun rö löp, a gımım, nıñ aıj gımım

(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Pen nıbi bı rımnap apöm, ñı pai yıp nıñ udpal gau, kalıp nan sı nan naij adö u gı yamlö, kale gası yıp u hauı göm, nan sı nan naij gınaböl. Nıbi bı anıg gıñıg

* 9:23: Mad 21:21; Mak 11:23 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30-31: Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1 * 9:32: Luk 9:45

* 9:35: Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:37: Mad 10:40 * 9:40: Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:41:

geinaböl u, nöd kabö kub ap unjam u nagi ud li r+ib+köm, dam ñig solwara an au yublap u aij. Pen kam+ñ m+idöm, an+g gi najj g+inaböl u, ilön kub yab+ñ udnaböl,” a ga.

⁴³ Jisas an+g hagöm haga, “Ñ+imagö ap gö, kale nan si nan najj g+in+g gabim u, ñ+imagö böñ an+bu lau r+ib gi dö gi yube, böñ lau u nöp m+idain+m. An+g g+mim, nan si nan najj an+bu gagnabim rö, kam+ñ arnabim. Pen ñ+imagö m+höngöl m+idö, gi najj g+mim, ram m+inöñ Hel, mab pör nöp in+m+döp au arnabim. * ⁴⁴ Ram m+inöñ an+bu,

‘kal+ip gi+se pör nöp li m+idöl gi,
mab in nöp m+ideinab.’

⁴⁵ “Ma k+id u, u rö nöp. Ma k+id ap gö, kale nan si nan najj g+in+g gabim u, ma k+id böñ an+bu lau r+ib gi dö gi yube, böñ lau u nöp m+idain+m. An+g g+mim, nan si nan najj an+bu gagnabim rö, kam+ñ arnabim. Pen ma m+höngöl m+idö, gi najj gi+pe, kalöp ram m+inöñ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. ⁴⁶ Ram m+inöñ an+bu,

‘kal+ip gi+se pör nöp li m+idöl gi,
mab in nöp m+ideinab.’

⁴⁷ Amgö magö u, u rö nöp. Amgö magö ap gö, kale nan si nan najj g+in+g gabim u, amgö magö böñ an+bu lau ud gulu gi yube, böñ lau u nöp m+idain+m. An+g g+mim, nan si nan najj an+bu gagnabim rö, God ram m+inöñ n+pe au arnabim. Pen amgö magö m+höngöl m+idö, gi najj gi+pe, kalöp ram m+inöñ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. * ⁴⁸ Ram m+inöñ an+bu,

‘kal+ip gi+se pör nöp li m+idöl gi,
mab in nöp m+ideinab.’ *

⁴⁹ “B+ñ hañ run laulö in dö aij l+inab u rö, God n+pe n+bi b+ magöñhalö kal+ip an+g unbö rö nöp g+inab.

⁵⁰ “Dö sol nan dö kal aij yab+ñ u pen dö kal n+pe u arö, aige göl g+mim gi+pe, kauyañ dö kal g+inab? An+bu u, kale n+bi b+ dö kal rö m+idmim, n+bi b+ r+imnap m+idmagö l+mim, aip agam+ij m+idaimim,” a ga. *

* **9:43:** Mad 5:30 * **9:47:** Mad 5:29 * **9:48:** Ais 66:24 * **9:50:** Mad 5:13; Luk 14:34 * **10:4:** Dud 24:1-4; Mad 5:31 * **10:6:** Jen 1:27; 5:2 * **10:8:** Jen 2:24; Ep 5:31-33 * **10:11:** Mad 5:32

10

*“N+bi hag yuep aka wasö?” g+ila
(Mad 19:1-12; Luk 16:18)*

¹ Jisas Kapaneam arö göm, ram m+inöñ Judia an gau amöm, am ñ+g Jodan juöm, böñ lödañ ara. N+bi b+ gau n+ñöm, ap magum geila n+ñöm n+pe pör g+m+idöp rö kal+ip manö hag ña.

² B+ Perisi r+imnap, Jisas n+hön rö hagnab, a göm, apöm, n+ip hag n+ñöm hagla, “B+ gau n+bi udöm, hag yun+g, hag yunaböl aka ne n+hön gas+ n+ñban?” ö g+ila. ³ Hageila, Jisas haga, “Mos+is God Manö kal+ k+in r+iköm, kalöp manö n+hön haga?” ö ga. ⁴ Hageia hagla, “Mos+is haga, ‘N+bi hag yun+g, “Nöp hag yuabin,” a göm, köp bad ap kal+ k+in r+iköm n+ip ñöm, hag yun+m,’ a ga,” a g+ila. * ⁵ Hageila, Jisas haga, “Kalöp manö hag ñö, n+ñmim, y+ñ+d udagpim u me, Mos+is lo manö an+bu kal+ k+in r+ika. ⁶ Pen God ram m+inöñ hadame dagol gi la ñ+n u, b+ gi löm, n+bi gi löm, ga. * ⁷ Adö an+bu me, b+ gau n+ime nap b+ aip m+idöm, am n+bi udöl gi, kal+ip arö göm, ⁸ kale ber m+hau j+m ñöl hanlö hañ romañ añ+ l+inab. Hainö ke ke wasö, j+m ñöl nöp m+ideinabil. * ⁹ God hagö, b+ n+bi udöm hañ romañ añ+ l+inab an+bu, b+ r+imnap am kal+ip hag pak as+ik ke ke lagöl,” a ga. ¹⁰ An+g hagöm, b+ n+pe gau aip kauyañ ram raul m+gan yañ amöm, Jisas n+ip manö adö an+bu kauyañ hag n+ñeila. ¹¹ Jisas haga, “B+ ap n+bi udöm, hag yuöm, am n+bi hain n+bö udnab u, n+pe n+bi si udep b+.” * ¹² N+bi u, u rö nöp, b+ udöm, arö göm, am b+ hain n+bö udnab u, n+pe b+ si udep n+bi,” a ga.

*Jisas ñ+ pai pro gau kal+ip wabi göm,
ñ+imagö kal+ip nab+ic adö lañ la
(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ N+bi b+ r+imnap, Jisas ñ+ pai hon gau ud n+ñañ, a göm, daueila, pen b+ n+pe gau kal+ip hag geila. ¹⁴ An+g hageila, Jisas n+ñö, mulu lugö, haga, “Ñ+ pai pro gau arö gi+pe, yad aulan. God ram m+inöñ u ñ+ pai pro an+bu gau rö m+idpal. ¹⁵ Yad kalöp n+ñö

yabıt hagabin, nıbi bı gau, ńı pai pro gau God ram mınõn adõ laŋ manõ u nıŋ uđpal rõ nıŋ udagnabõl u, God ram mınõn nıpe au aragnabõl,” a ga. * 16 Anıg hagõm, ńı pai pro gau kalıp ud wabi gõm, ńımagõ nıpe nabıc kalıp adõ laŋ lõm haga, “God kalõp abad mıdainım,” a ga.

*Bı nan iru mıdeia ap
(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)*

17 Pen Jisas arõ nıŋõl gı, bı ap gı dõ gı apõm, Jisas mıdeia ıt au kugom yımõm, haga, “Manõ hag ńeb bı aij yabıt! Yad nıhõn gem põr mıdep u uđnabin?” õ ga. 18 Hageia, Jisas haga, “Yıp nıhõn gınıg, ‘Bı aij yabıt,’ a gıpan? Nıbi bı ap aij mıdagpal; God ańı me aij mıdõp. 19 Pen ne God lo manõ u nıŋban: ‘Wıp alagmim; nıbi si bı si gagmim; nan si udagmim; manõ kub hagmim pıral hagagmim; manõ pıral hagmim nıbi bı rımnap nan kale gau pıtı gı udagmim; name nap hagmil adõ u rõ nõp nıŋmim, hain gımim,’ ” a ga. *

20 Jisas anıg hagõ, bı anıbu Jisas nıp haga, “Manõ hag ńeb bı. Yad ńı pro nõp mıdem, lo manõ anıb gau magõŋhalõ nıŋõl gı mıdpın,” a ga. 21 Hagõ, Jisas nıp nıŋõm, mıdmagõ lõm, haga, “Ne nan ańı ap nõp gagpan. Ne ammõn, nan ne nıhõn nıhõn mıdõp gau sıkim gı, mani udmõn, nıbi bı nan mıdagõp gau kalıp ńımõn. Anıg gımõn me, nan aij ne u mıdeinab God ram mınõn kumi kabõ adõ laŋ au. Hagpın rõ gımõn, aumõn, yad aip ajaiul,” a ga. 22 Anıg hagõ, bı anıbu nan nıpe iru mıdeia rõ, mög gõ, gası mılõ yabıt lõl gı ara. 23 Jisas bı nıpe gau kalıp nıŋ gıgabõ gõm haga, “Nıbi bı nan iru mıdeinab gau uıtham yabıt God nıbi bı nıpe mıdlõ, kalıp udõm ram nıpe au abad mıdeinab,” a ga. 24 Anıg hagõ, bı nıpe gau manõ anıbu nıŋõm, gası iru nõp nıŋlõ nıŋõl gõm, Jisas kalıp kauyaŋ haga, “Nı pai yad gai i, manõ hagabin i nıŋim. God ram mınõn u uıtham arep rõ mıdõp! 25 Kaj kamel gau kali mauõt nagı yubal mıgan u arnıg, uıtham arnabõl u pen nıbi bı uıpõ kıno mani nan

gau iru mıdõp gau, God ram mınõn nıpe au uıtham yabıt arnabõl,” a ga.

26 Jisas anıg hagõ, bı nıpe gau aiõ yabıt gõm, pen hag nıŋõl hag nıŋõl gõm hagla, “Anıb u, an rõ põr mıdep u uđnab?” õ gıla. 27 Hageia, Jisas kalıp nıŋõl gı haga, “Nıbi bı gau ke gõl rõ lagõp; God nõp me nıhõn nıhõn gınıg, gınım rõ nõp mıdõp,” a ga. 28 Pen Pida Jisas nıp haga, “Nõŋ! Hon ne aip ajõl gı, nan hon gau magõŋhalõ arõ gıpun,” a ga.

29 Hageia, Jisas haga, “Yad kalõp nıŋõ yabıt hagabin, nıbi bı yıp gası nıŋõm, manõ aij yad wõg u gınıg, ram mınõn kale arõ gõm aka, nıńın nımam kale gau arõ gõm aka, nıme nap kale gau arõ gõm aka, wõg adıŋ kale gau arõ gõm, wõg yıp geinabõl u, 30 God kalıp ud aij gınab. Kalıp abad mıdõ, mınõn nabõn adõ ıt i mıdeinabõl ńın u, ram, nıńın nımam, nıme nap, ńı pai, wõg adıŋ kale iru yabıt mıdeinab. Pen ńın rımnap nıbi bı rımnap gau, kalıp nıbi bı yad pıg mıdpal u nıŋõm, kalıp gı naij gınabõl. Hainõ pen God kalıp dam ram mınõn nıpe au ud arõ, nıpe aip põr nõp mıdeinabõl. 31 Pen nıbi bı uri nõd arabõl gau, hainõ iru nõp jõl adõ yabıt gau mıdeinabõl. Pen nıbi bı uri jõl adõ yabıt gau mıdpal gau, hainõ iru nõp nõd am mıdeinabõl,” a ga. *

*Jisas kauyaŋ, “Umem uraknabin,” a ga
(Mad 20:17-19; Luk 18:31-34)*

32 Pen kale Jerusalem amõl gı, Jisas nõd ga; bı nıpe gau hain gõm, gası mılõ mılõ nıŋõl gı areila nıŋõm nıbi bı hain aueila gau nıŋõm pıńıŋ gıla. Jisas pen bı nıpe unbõ mıgan laŋ gau kalıp nõp uı gı, goı au amõm, nan nıhõn nıp gınıg ga u kalıp hag ńa. * 33 Jisas haga, “Hon Jerusalem arno nıŋõl gı, bı ap Bı Nı nıpe nıp kain gı dam, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manõ hag ńeb bı gau abe ńımagõ kalıp ńõ, nıp manõ kub hagõm, ‘Bı anıbi nıp al pak lep,’ a gõm, ud bı Juda wasõ gau kalıp ńınabõl. 34 Nılõ, nıp hag juõm, kınu alõm, nagı ud pakõm, dam bõŋ nõp al pak

* 10:15: Mad 18:3 * 10:19: Eks 20:12-17; Dud 5:16-20
9:31

* 10:31: Mad 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31;

lilö umnab. Pen ñin mihöp midöm, ñin mihau niğan u kauyañ uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bi kub midaiul, a gi gasi u niñlö

(Mad 20:20-28)

³⁵ Sebedi ñi nipe mihau, Jems aip Jon aip apil Jisas nip haglö, “Manö hag ñeb bi, hol mihön nöp manö ap hag niñlo, ne yau a gimön ginabön u aij,” a gilo. ³⁶ Anig hagailö, Jisas kalip haga, “Kale yip hag niñnig gabil anibu, yad kalöp nihön ginam?” ö ga. ³⁷ Hageia haglö, “Hainö ne mailö aij ke halö midmön, ram minöñ magöñhalö kiñ rö abad mideinabön ñin u, halip mihön, bi ap ud ñimagö yijig böñ lau adö limön, bi ap ud ñimagö sidagö böñ lau adö lö, asik midaiul,” a gilo. ³⁸ Anig haglö, Jisas haga, “Kale mihön niñ aij gimil hagagabil. Ñig asi yad niñnabin u kale mihön u rö nöp niñnabil? Yad ñig paknabin u, kale mihön u rö nöp paknabil?” ö ga. * ³⁹ Hageia, “Yau, anig ginabul,” a gilo. Hagailö, Jisas haga, “Niñö hagabil. Ñig yad niñnabin u, kale mihön u rö nöp niñnabil; ñig paknabin u, kale mihön u rö nöp paknabil u pen * ⁴⁰ ñimagö yijig yad böñ lau an mideinab, ñimagö sidagö yad böñ lau an mideinab u yad hagagnabin; u bapi nan nipe; nipe ke niñöb rö ginab,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas bi nipe unbö siduñ lañ manö anibu niñlö, kalip mulu lugö, Jems Jon bi mihau kalip hag gila. ⁴² Anig gilo, Jisas kalip magöñhalö hagö aueila haga, “Kale niñbim, Juda nibi bi wasö gau, kiñ kale klö göm abad midpal; bi kub kale manö nihön nihön hagnaböl u niñöm ana udöm hain ginaböl me. * ⁴³ Pen kale gipal rö gagmim. Bi an bi kub midainim u, bi pro rö midöm, nibi bi rimnap kalip wög gi ñeb bi rö midainim. * ⁴⁴ Bi an bi kub yabit midainim u, bi pro ramö gau rö midöm, nibi bi rimnap kalip magöñhalö nagit wög gep bi ap rö midainim. ⁴⁵ Bi Ñi nipe u, nibi bi gau kale wög yip gilañ, a göm, auaga; wög kalip gi ñi damem, hainö nan

si nan naij gipal adö u haji gi umnö, nibi bi iru nöp kamij aröl, a göm, aua,” a ga.

Jisas amgö we ga bi ap gö, amgö ñil niña
(Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Jisas bi nipe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko arik arnig, nibi bi iru yabit nöp aip arla. Bi Dimeas ñi nipe Badimeas amgö we ga u, mani ñim, a göm, asib hagöl gi, adan goñ au asik mideia. ⁴⁷ Asik midö niñöl gi, “Jisas bi Nasared nibö u auab,” a gilo niñöm, nipe wiñ alöm haga, “Jisas, Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!” a ga.

⁴⁸ Hageia, nibi bi gau nip hag göm hagla, “Manö hagagmön! Agamij mid!” a gila. Anig hagla u pen nipe agamij midöm wasö, meg magö dap ranöm wiñ kub alöm haga, “Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!” a ga. ⁴⁹ Hageia, Jisas söñ anib au pidöñ göm haga, “Nip wiñ albe, aui auañ,” a ga. Hagö, nibi bi gau bi amgö we u nip hagla, “Jisas nöp wiñ alab. Urakmön gasi halö aumön,” a gila. ⁵⁰ Hageia, waij milöbö nipe u ud ju yuöm, yijid nöp uraköm, Jisas mideia au ara. ⁵¹ Areia, Jisas nip haga, “Yip nihön gañ, a gimön, auabön?” ö ga. Hageia haga, “Manö hag ñeb bi. Amgö u kauyañ niñnam, a gem, auabin,” a ga. ⁵² Hageia, Jisas haga, “Jisas yip gö kamij linab, a gimön, niñ udpan u rö, me ne kamij löp, gö ne aru,” a ga. Anig hagö niñöl gi, magö anibu nöp amgö ñil niñöm Jisas aip ara. *

11

Jisas ud añ añ löm Jerusalem arla
(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bi nipe gau aip am am Jerusalem söñ söñ göl gi, Olip Dum, ram ritig aglö Bedpigi Bedani a gal u amjaköm, Jisas bi nipe mihöp hagöm haga, ² “Ram minöñ migang lödañ ammil niñnabil, kaj donki marep nibi bi ud ajagpal ap adik lilö mideinab. Niñmil, hubik daumil. ³ Nibi bi rimnap kalöp nihön ginig anig gabil, a gaiöl, hagnil, ‘Bi Kub wög ap göm, kauyañ

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Ap 12:2; Rep 1:9 * **10:42:** Luk 22:25-26 * **10:43:** Mad 23:11; Mak 9:35 * **10:52:** Mak 5:34

yuö, aunab,' a gımil," a ga. ⁴ Anıg hagö, ammil nıñlö, kaj donki marep ap adan au ram ajöñ iñ goñ au nagı adık lıñ mıdeia. Hubık gılö nıñöl gı, ⁵ nıbi bı yöp söñ anıb au mıdeila gau hagla, "Nıñön gıñg kaj donki marep anıbu hubık gabil?" ö gıla. ⁶ Hageila, Jisas haga rö nöp hagailö, yau a gılö, ⁷ kaj donki marep anıbu dam Jisas mıdeia au apıl, wañj mılö kub kale ud jumıl, kaj donki adö lañ lailö, Jisas adö anıbu asıka. ⁸ Nıbi bı gau iru nöp, wañj mılöbö kale gau ud juöm, adan majö adö au lıla; rımnap mab uñañ gau ud hak dap lıla. ⁹ Anıg göm, nıbi bı nıñ nöd gıla gau abe, nıñ hain gıla gau abe, wıñ alöl gı hagla,

"God hib nıpe hagno adö arañ!

Bı Kub bı nıpe yuö auab i;

God nıñ abad aıj gıñım. *

¹⁰ Bac Depid kın mıdöm nıbi bı abad mıdmıdöp rö, nıpe hanıñ gıñab!

God hib nıpe hagno adö arañ!" a gıla.

¹¹ Jisas anıg göm, Jerusalem aramöm, God sabe gep ram raul u amöm, nan gau nıñ ajö nıñöl gı, sıdö wad arö nıñöl gı, bı nıpe unbö mıgan lañ gau aıp ram rıñg aglö Bedani arla.

Mab ñıñeb ap magö pılaga

(Mad 21:18-19)

¹² Ruö pen, Bedani nıbö ado gı adan añ au apöl gı, Jisas nıñ kıyö la. ¹³ Kıyö lö, mılö yıñg nıña mab uñem ap mıdeia. Magö rımnap pılöm mıdöp aka göm, amöm nıña, magö pılaga; mab uñañ nöp mıdeia. Pen nıñön: magö pılep ñın u auaga.

* ¹⁴ Anıg gö, Jisas mab anıbu haga, "Hainö nıbi bı rımnap mab magö ne u ñıñagnaböl," a ga. Bı nıpe gau manö haga anıbu nıñla.

God sabe gep ram nan sıkım geila gau, Jisas kalıñ hag höñ yua

(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Jisas bı nıpe gau uñ gı, Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul amöm nıña, nıbi bı gau sıkım göñ gı, mani yımjıköl

gı mıdeila. Anıg geila, mani yımjık geila abañ bad gau ud ado göm, yaur dap lıñ rauöl gı mıdeila mab po gau ud ado göm, nıbi bı sıkım göñ gı, nan rauöl gı, ram raul anıbu mıdeila gau, kalıñ rıdık gı höñ yua. ¹⁶ Rıdık gı höñ yuöm haga, "Nan rımnap dap God sabe gep ram kabö waryö gıgabö göñ mıdöp añ i padiagmım," a ga. ¹⁷ Anıg hagöm haga, "God Manö u kalı kılın rıköm hagla, 'God hagöp, "Ram yad u, nıbi bı ram mıñöñ gau gau magöñhalö apöm, yıñ sabe gıñaböl," a göp,' a gıla. Pen kale anıg gajım, bı nan sı ud pı göñ mıdpal ram ap rö löp," a ga. *

¹⁸ Anıg hagö, bı God nıñ nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, manö anıbu nıñöm, nıñ al pak lun, a gıla. Pen nıbi bı gau magöñhalö manö nıñ u nıñöm aıö gıla rö me, Jisas nıñ pıñıñ göm, aıgöl gun nıñ al pak lun, a göm, gası u ulhai nıñ mıdeila. * ¹⁹ Ram duga magö u, Jisas bı nıpe gau aıp Jerusalem arö göm arla.

God nıñ gası añı nıñmım hag nıñbe, hag nıñnabım rö gıñab

(Mad 21:20-22)

²⁰ Ruö sıb halö adan añ au amöl gı nıñla, mab uñem Jisas hag ga u iñ halö böñ nöp mıñep gı mıdeia. ²¹ Anıg ga nıñöm Pıda haga, "Manö hag ñeb bı, nıñ! Uñem mab rol hag gaina i mıñep gı lugöp!" a ga. ²² Hageia, Jisas haga, "God nıñ nıñ udmım. ²³ Yad kalöp nıñö hagabın, hon hagno God u rö nöp gıñım, a gımım, gası mıñöp wasö gası añı nıñmım, dum ilö anıbi 'Nıñ solwara añ au dañ gı dam pak,' a gıñabım u, hagnabım rö gıñab. * ²⁴ Anıb u me, God nıñ hagnabun rö gıñab, a gımım, gası añı nıñmım hag nıñbe, hagnabım rö gıñab. *

²⁵ Pen God nıñ sabe gıñg gımım, nıbi bı rımnap kalöp gı naj gıpal gau nıñmım arö gımım nıñöm Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u, nan sı nan naj kale gıpım gau nıñöm arö gıñab. * ²⁶ Pen nıbi bı rımnap kalöp gı naj gıpal gau nıñmım arö gagnabım u, Nap kale kumi kabö adö lañ

* **11:9:** Sam 118:25-26 * **11:13:** Luk 13:6 * **11:17:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **11:18:** Mak 14:1 * **11:23:** Mad 17:20 * **11:24:** Mad 7:7 * **11:25:** Mad 6:14-15

m+idöp u, nan si nan naij kale g+ipim gau u rö nöp n+ñöm arö gagnab.

*“Nöp an hagö anig gi ajabön?” ö g+ila
(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)*

²⁷ Pen Jisas bi nipe gau aip kauyan Jerusalem apjaköm, nipe God sabe gep ram raul gau gi ajö n+ñöl gi, bi God n+ip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asikep gau abe, Jisas m+ideia au apöm hagla, ²⁸ “Nöp an, anig g+mön, a gö, gi ajabön?” ö g+ila. ²⁹ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag n+ñö, y+ip hag ñeinabim u, yad pen yad an hagö gi ajabin u, kalöp hag ñ+nabin. ³⁰ Jon n+ibi bi gau kal+ip ñ+ig pak ña u, God hagö ñ+ig pak ña aka gas+ nipe ke n+ñöm ñ+ig pak ña? Y+ip hag ñ+ibe, n+ñ+n!” a ga.

³¹ Anig hagö, kale ke hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagö, Jon n+ibi bi gau kal+ip ñ+ig pak ña,’ a g+inabun u, han+ip hagnab, ‘An+ib u, n+ñön g+in+g Jon manö nipe u n+ñ udagpim?’ ö g+inab. ³² Pen hon hagnabun, ‘Jon gas+ nipe ke n+ñöm kal+ip ñ+ig pak ña,’ a g+inabun u, han+ip n+ñön g+inab?” ö g+ila. Pen n+ñön: n+ibi bi gau magöñhalö, God hagö, Jon wög nipe g+m+idöp a göm n+ñm+idal u me, Juda bi kub an+ib gau piñ+ñ göm manö ke ap hagagla. ³³ Gas+ an+ibu n+ñöm hagla, “Hon n+ñagpun,” a g+ila. Anig hageila, Jisas kal+ip pen haga, “Kale y+ip pen hag ñagpim rö, y+ip an hagö gi ajabin u, kalöp u rö nöp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

*Juda n+ibi bi gau kale God bi nipe gau kal+ip gi naij g+ila, a ga
(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Jisas pen kal+ip manö adö ap hod r+iköm haga, “Bi ap waryö göm, nag+ wain wög u gi y+möm, wain magö pak hib jakep, a göm, m+igan ap gi li aij g+inab. N+ibi bi apöm nag+ magö si udnaböl u n+ñ m+idaiun, a göm, ram g+ilañ gi m+lö kub ap göm, bi r+imnap kal+ip hagnab, ‘Kale nag+ wain wög y+ip u abad m+idmim, hainö p+löm po gö, y+ip r+imnap, kale r+imnap udmim,’ a göm,

ram m+inöñ m+lö gau arnab. * ² Wain magö po g+inab magö u, bi nipe ap hag yuöm, hagnab, ‘Wain magö y+ip r+imnap ñ+lö daumön!’ a g+inab. ³ Hagö, amjakö, bi wög g+inaböl gau, n+ip ud pak pak löm, y+ihar+ñ nöp hag yunaböl. ⁴ Anig g+lö, bi wain wög nap n+bö u bi ap pen hag yunab. Amjakö, n+ip nab+c lan paköm, gi naij yab+ñ g+inaböl. ⁵ Anig g+lö, bi wain wög nap n+bö u, bi ap pen yuö arö, n+ip böñ nöp al pak l+inaböl. Bi r+imnap iru nöp yuö, an+ib unbö nöp göl gi, r+imnap m+ñu magö paknaböl, r+imnap böñ nöp al pak l+inaböl. ⁶ Anig g+lö g+lö me, bi wain wög nap n+bö u bi nipe ap m+idageinab; ñ+ m+idmagö nipe añ+ m+ideinab u, manö nipe u udnaböl, a göm, yuö arnab. ⁷ Pen amjakö, n+ibi bi wain wög gi m+ideinaböl gau n+ñöm hagnaböl, ‘Ñ+ auöp i, bi wain wög nap n+bö u ñ+ nipe auöp. An+ib u, n+ip al pak lun me, nan nipe udn+im rö gau hon udnabun,’ a g+inaböl. ⁸ Anig hagöm, ñ+ an+ibu n+ip böñ nöp al pak löm, dam höñ gau ud yunaböl. * ⁹ Anig geinaböl, bi wain wög nap n+bö u apöm, n+ñön g+inab? Nipe apöm, n+ibi bi wain wög geinaböl an+ib gau kal+ip al pak löm, n+ibi bi r+imnap kal+ip hagö, wain wög an+ibu abad m+ideinaböl,” a ga.

¹⁰ Anig hagöm kal+ip haga, “God Manö kal+ k+liñ r+iköm hagla, ‘Bi ram gep gau kabö m+lö arö g+ila u, kabö an+ibu nöp m+ñi ram padö an yan u b+in+g ñöl m+idöp. *

¹¹ Bi Kub anig ga u,

hon n+ñun aij a gabun,’ a g+ila,” a ga.

¹² Jisas anig hagö, bi God n+ip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asikep gau abe, han+ip nöp hagab, a göm, n+ip s+is+ udun, a gi n+ñla u pen n+ibi bi gau kal+ip piñ+ñ göm, arö g+ila.

*“Dakis ñeb aka ñagep?” ö g+ila
(Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³ Pen hainö Juda bi kub an+ib gau, bi Perisi r+imnap aip, Herod bi nipe r+imnap aip kal+ip hagla, “Kale Jisas m+idöp au am+mim, n+ip manö r+imnap hag n+ñbe, nipe n+ñön dui manö hageinab, n+ip dam nag+ l+inabun,” a g+ila. * ¹⁴ Anig hageila, Jisas

* 12:1: Ais 5:1-2 * 12:8: Hib 13:12 * 12:10: Sam 118:22-23 * 12:13: Mak 3:6

mideia au amöm, hagla, “Manö hag ñeb bi. Hon niñbun ne bi niñö yabiñ nöp hagpan. Bi kub gau abe, niñbi bi yiñharin gau abe, kalip niñmön piñin gagpan. God hagöp rö nöp niñmön, niñbi bi gau kalip yijig göl nöp hag ñiban. Anib u, hanip hag ñi! Hon Juda niñbi bi lo gau aigöl gi midöp? Gapman bi kub Sisa u nip dakis ñeb aka ñagep?” ö gila. ¹⁵ Anig haglö, Jisas manö piral hageila u niñöm haga, “Niñhön ginig, manö dui hagan a gimim, yip manö piral anibu hagabim? Mani magö ap daube, yad niñin,” a ga. ¹⁶ Hagö, dap ñilö niñöm haga, “Mani ba u, bi an mulu adin u midöm, an hib u midöp?” ö ga. Hageia hagla, “Bi kub Sisa u nöp,” a gila. ¹⁷ Hageila, Jisas haga, “Sisa nan nipe midainim u Sisa nip ñimim; God nan nipe midainim u God nip ñimim,” a ga. Anig hagöm, manö piral kale u dauba gi aij ga anibu niñöm, aiö yabiñ gila. *

*Niñbi bi umöm uraknaböl
(Mad 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸ Sadyusi niñbi bi gau, niñbi bi umöm, uraknaböl, a göm, niñmidal rö, rimnap Jisas mideia au apöm hagla, * ¹⁹ “Manö hag ñeb bi. Bi God manö hagep Mosi, manö ap hanip kali kliñ riköm haga, ‘Bi ap niñbi udöm, ñi pai riköm wasö, yiñharin umeinab u, niñmam nipe ap pen niñbi kanit anibu udöm, mam uma u ñi pai nipe u, a göm, riknab,’ a ga. * ²⁰ Anib u, bi il halö unbö midun jin u mideinaböl. Niñmam nöd niñbi udöm, ñi pai riköm wasö, yiñharin umnab. ²¹ Umö, niñmam yigwö an niñbö u pen niñbi anibu nip udöm, u rö nöp ñi pai riköm wasö, yiñharin umnab. Anig gö, niñmam yigwö nigan niñbö u pen niñbi anibu nip udöm, u rö nöp ñi pai riköm wasö, yiñharin umnab. ²² Anig gi dam dam, niñmam unbö mudun jin u ñi pai riköm wasö, magöñhalö yiñharin umnaböl. Hainö niñbi u u rö nöp umnab. Pen niñbi bi umöm uraknaböl, a gipan u, ²³ niñbi añi ap bi nipe unbö mudun jin linab anibu, hainö niñmam mai aip niñbi nipe mideinab?” ö gila.

²⁴ Hageila, Jisas haga, “Kale God Manö kali kliñ rikla u abe, God ktö nipe u abe niñagpim rö, gasi niñö niñagpim. ²⁵ Niñbi bi umbal gau uraknaböl ñin u, God ejol nipe gau midpal rö midöm, bi gau niñbi udagnaböl; niñbi gau bi udagnaböl. ²⁶ Pen niñbi bi kauyan uraknaböl, a gipim u, Mosi mab pro in nöp mideia aiud kali kliñ rika u niñagpim rö löp. God, mab ineia an au midöm, Mosi nip haga, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me, yad midpin,’ a ga. Anib u, bac bi nöd umla gau kalip hagöm, ‘God kale midpin,’ a ga. Pen kale hagpim rö, niñbi bi gau umöm, böñ nöp umblap u, God nipe, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale midpin,’ a gagböp. * ²⁷ Niñbi bi kamini midpal aka umbal u, God niñöb kale magöñhalö kamini midpal. Kale niñ aij gagpim me, böñ nöp umbal, a gimim, niñbim,” a ga.

*God lo manö kub yabiñ u
(Mad 22:34-40; Luk 10:25-28)*

²⁸ Bi lo manö hag ñeb bi ap, Jisas Sadyusi niñbi bi gau kalip hag aij ga u niñöm, apöm nip hag niñöm haga, “Lo adö mai kub yabiñ?” ö ga. * ²⁹ Hageia, Jisas haga, “Lo kub yabiñ u, God Manö u kali kliñ riköm hagla, ‘Isrel niñbi bi niñim! Bi Kub hon God, nipe añi nöp Bi Kub midöp. * ³⁰ Midmagö ne u magöñhalö, gasi rimid ne u magöñhalö, ktö ne u magöñhalö udmön, God Bi Kub ne u nip midmagö limön,’ a gila. ³¹ Manö kub yabiñ ap, God Manö u kali kliñ riköm hagla, ‘Ne ke midmagö liban rö, niñbi bi gau kalip u rö nöp midmagö limön,’ a gila. Lo manö gau magöñhalö, lo anib mihau me lo kub yabiñ midöp,” a ga. * ³² Hageia, bi lo manö hag ñeb bi u haga, “Manö hag ñeb bi. Ne niñö yabiñ hagpan, God añi me Bi Kub yabiñ midöp; nipe rö rimnap midagpal. ³³ Hon God nip nan pak sabe gi ñinabun aka nan pak sabe gi ñi böñ nöp launabun u nan kub wasö. Nan kub yabiñ me, midmagö hon u magöñhalö, gasi rimid hon u magöñhalö, ktö hon u magöñhalö udun, God Bi Kub u nip midmagö lun; hon

* 12:17: Ro 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Dud 25:5 * 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28
* 12:29: Dud 6:4-5 * 12:31: Lep 19:18 * 12:33: Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6

ke midmagö libun rö, nibi bi gau kalip u rö nöp midmagö lun,” a ga. * ³⁴ Anig hageia, Jisas bi u, nipe gasi niñ aij yabit göm hagöp, a göm, nip haga, “Ne God bi nipe ap midmön rö löp,” a ga. Jisas pen manö niñö yabit gau nöp hageia u niñöm, nibi bi niñmideila gau piñiñ göm, hainö manö piral gau nibö nip neb neb göm hagnidäl rö, rimnap halö nip hag niñagla.

Krais nipe bi an?

(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Jisas God sabe gep ram au nibi bi gau kalip manö hag ñi midöl gi, nibi bi gau kalip haga, “Bi lo manö hag ñeb bi gau niñön ginig hagnal, ‘Krais u nipe Depid ñi nipe nöp,’ a gipal? ³⁶ Ana Uł u, Depid nip gasi ñö, Depid nipe ke kali kliñ riköm haga,

‘Bi Kub nipe Bi Kub yad u nip haga,
“Ne ñimagö yijig yad lau adö midmön,
yad nibi bi kolmat ne gau
kalip ma mo ne gau linabin,” a ga,’ a ga. *

³⁷ Anib u, Depid nipe ke Krais nip ‘Bi Kub yad’ a ga. Pen Krais Depid ñi nipe midböp, nip ‘Bi Kub yad’ a gagböp,” a ga. Jisas manö it anigöl niñöm hag aij ga rö, nibi bi iru yabit mideila gau manö nip u ñiñiñ löl gi niñla.

Bi lo manö hag ñeb bi gau gipal rö gagmim, a ga

(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

³⁸ Jisas nibi bi gau kalip manö hag ñöl gi haga, “Bi lo manö hag ñeb bi gau kalip niñ aij gimim. Kale gipal adö u, watij mülö kub gau löm, maker gau arno, nibi bi gau, auabim e, gilö, hib hane i adö lañ mideian, a göm, gasi u niñbal. ³⁹ Pen Juda magum gep ram u arno, hanip ka adö aij aij bi kub asikpal adö u asikmön, a ginaböl, a göm, gasi u niñbal. Nibi bi nan kub niñbal an u, u rö nöp, nibi bi amgö ilö adö au asikno, hanip niñöm, hon bi gep hib midöp, a ginaböl, a göm, gasi u niñbal. ⁴⁰ Bi lo manö hag ñeb bi gau, nibi palpal ram nan kale gau nan hon rö lañ, a göm, pit gi

udpal. God nip sabe ginabun u, nibi bi niñöl, a göm, manö mülö kub piral piral adö rimnap nöp gau hagnal. Anig gipal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yabit ñinab,” a ga.

Nibi kanit yim gep rö marap God nip nan kub ña

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap ñimidäl migän söl au asik midöm niña, nibi bi gep gau, mani iru nöp dap yula. ⁴² Pen nibi kanit mani midageia ap, mani at magö pro mihöp dap yua. ⁴³ Anig ga niñöm, Jisas nipe bi nipe gau hagö aueila haga, “Yad kalöp niñö yabit hagabin, nibi bi gau kale mani pro ñibal, pen nibi kanit i mani kub yabit ñöb. * ⁴⁴ Nibi bi mani iru midöp gau, mani kale rimnap halö iru nöp midö niñöl gi, mani kale God nip rimnap nöp dap ñibal; pen nibi kanit i, mani nipe magö mihöp midajip u magonhalö dap ñöb. Nipe nan rau niñeb mani ap midagöp. Anig göp u, God niñö, nibi bi rimnap pro ñibal u pen nibi kanit i kub yabit ñöb,” a ga.

13

God sabe gep ram wat ginab, a ga

(Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm höñ arö niñöl gi, bi nipe ap nip haga, “Manö hag ñeb bi. Kabö aij udöm, ram aij gila i nöñ!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub anibu niñö, aij gö hagabön ar? Hainö ram anib i pa jö ma jö gi yulö, kabö ap, kabö ap adö au midageinab; böñ nöp piral yunab,” a ga. *

Mijör ugalöm uñam mideinaböl, a ga

(Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u arö göm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nö lau midöp, Olip Dum nö lai midöp. Jisas Olip Dum au asik midö niñöl göm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm nip hagla, ⁴ “Nan hagajan u, ñin mai rö ginab? Pen nan niñön rö gö niñun hagnabun, ‘Nan anib gau miñi ginig gab,’ a ginabun?” ö gila. ⁵ Hageila, Jisas kalip

* 12:36: Sam 110:1 * 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44

haga, “N+ŋ aij g+mim, manö piral haglö udagmim! ⁶ N+bi bi iru nöp apöm, pir alöm, hib yad u udöl gi, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a g+inaböl. An+g haglö, n+ŋö hagaböl, a g+mim, n+ŋagmim. ⁷ ‘Ram m+inöŋ gai i pen pen gaböl, ram m+inöŋ gau pen pen gaböl,’ a gaiöl, gas+ iru n+ŋagmim. Nan an+ŋ gau g+inab u pen uri ram m+inöŋ iŋ i nan gau magöŋhalö p+s g+inab, a g+mim, gas+ u n+ŋagmim. ⁸ N+bi bi m+igan r+imnap uraköm, n+bi bi m+igan r+imnap aip pen pen g+inaböl. Kiŋ m+igan r+imnap uraköm, kiŋ m+igan r+imnap aip pen pen g+inaböl. Ram m+inöŋ gau magöŋhalö munmon udöm, kiyö kub yabiŋ apöm g+inab. Nan g+inab an+ŋ gau, n+bi gau kal+ip nöd ñ+ pai ñ+ŋaj+ip, hainö ñ+ pai r+ikpal rö u g+inab. ⁹ Pen kale n+ŋ aij g+mim m+daimim. Ñ+n r+imnap kalöp dam Juda kansol bi gau kal+ip ñ+lö, manö kub hagnaböl. Ñ+n r+imnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udöm, kalöp paknaböl. Ñ+n r+imnap, Jisas bi n+pe, a göm, kalöp dam gapman bi kub abe kiŋ abe m+ideinaböl au amöm, manö kub hagnaböl. Pen an+g ud araiöl u, manö aij yad u gapman bi kub gau abe, kiŋ gau abe kal+ip hag ñ+nabim. ^{*} ¹⁰ Pen nöd manö aij yad u, n+bi bi ram m+inöŋ ke gau gau magöŋhalö hag ñ+lö arnab n+ŋöm ñ+n hain hagpin u aunab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagn+g ud araiöl u, manö pen aigöl g+ hagun, a g+mim, gas+ iru n+ŋagmim. Hagn+g g+pe n+ŋöl gi, Ana U+ kalöp gas+ aij ñö, hagnabim. Manö an+bu kale ke hagagnabim; Ana U+ n+pe ke hagnab. ^{*} ¹² Ñ+n an+bu, mam bi gau uraköm, mam r+imnap kal+ip al paklan, a göm, kain g+ dam bi manö n+ŋeb bi gau ñ+imagö adö kal+ip ñ+lö, al pak l+inaböl. Nap bi gau uraköm, ñ+ pai kale ke gau kal+ip al pak l+lan, a göm, kain g+ dam bi manö n+ŋeb bi gau ñ+imagö adö kal+ip ñ+lö, al pak l+inaböl. Ñ+ pai gau uraköm, n+me nap bi kal+ip n+ŋlö, mulu lugö, kal+ip al pak l+lan, a göm, kain g+ dam bi manö n+ŋeb bi gau ñ+imagö adö kal+ip ñ+lö, al pak l+inaböl. ^{*}

* 13:9: Mad 10:17-20

Dan 9:27; 11:31; 12:11

* 13:11: Luk 12:11-12

* 13:15: Luk 17:31

* 13:12: Mad 10:21

* 13:17: Luk 23:29

* 13:13: Mad 10:22; Jon 15:21

* 13:19: Dan 12:1 Rep 7:14

* 13:14:

* 13:22: Rep

13:13

¹³ Yad lau adö m+ideinabim u n+ŋöm kal+ip mulu kal n+ŋnaböl u pen kale n+bi bi an an, klö g+mim y+ip arö gagmim, c+g g+mim nöp m+ideinabim gau, ñ+n hain hagpin u aueinab, God kalöp ud kam+ŋ yunab,” a ga. ^{*}

*Hainö nan naij yabiŋ waiö l+inab, a ga
(Mad 24:15-28; Luk 21:20-24)*

¹⁴ “Pen nan hil asi mas+ gep u, ka n+pe aragep au am uraköl m+ideinab, n+ŋnabim u, kale n+bi bi ram m+inöŋ Judia m+ideinabim gau, y+ŋ+d p+ñ+ŋ g+ nö ilö gau armim. (Kale n+bi bi manö i uri nöp amgö l+ n+ŋnabim gau, manö iŋ u r+ik n+ŋ aij g+mim.) ^{*} ¹⁵ N+bi bi ram adö lan m+ideinabim gau, nan yad r+imnap udnam, a g+mim, ado g+ ram raul aragmim. ^{*} ¹⁶ N+bi bi wög naböŋ gau ajeinabim gau, waiŋ m+lö yad ap udnam, a g+mim, ado g+ ram aragmim. ¹⁷ Pen ñ+n an+bu, n+bi ñ+n mudun halö m+ideinaböl gau abe, n+bi ñ+n painan ci ñ+einaböl gau abe, u+ham yabiŋ p+ñ+ŋ g+ arnaböl. ^{*} ¹⁸ Nan g+inab an+bu, God n+ip sabe g+mim, ram y+gön göp ñ+n u gagn+m, a g+mim. ¹⁹ N+hön g+n+g: God hadame dagol gau ram m+inöŋ g+ la ñ+n u r+iköm, m+id damöm m+ñ+i m+dpun ñ+n i, nan naij an+bu rö ap gaga; hainö gau u rö nöp nan naij an+bu rö ap gagnab. ^{*} ²⁰ Nan naij an+bu pör g+böp, n+bi bi magöŋhalö um hakblap. Pen Bi Kub n+pe n+bi bi n+pe udnab gau kal+ip gas+ n+ŋöm, wasö gö me, nan naij an+bu yöp magö ap g+inab.

²¹ “Ñ+n an+bu n+bi bi r+imnap kalöp hagnaböl, ‘N+ŋim! Krais m+döp i! Krais m+idöp dan!’ a g+inaböl u pen n+ŋö hagaböl, a g+mim, n+ŋagmim. ²² N+bi bi r+imnap, God n+bi bi n+pe ke hag la gau kal+ip udun, a göm, piral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bi God manö hagep ap,’ a göm, nan gagep rö r+imnap g+inaböl. Pen God n+bi bi n+pe ke hag la gau udagnaböl, wasö. ^{*} ²³ An+ŋ u, n+ŋ aij g+mim. Nan n+hön n+hön hainö g+inab u, yad kalöp hagnö n+ŋbim u me, n+ŋ aij göl g+ m+daimim.

*Jisas hainö ado gi aunab
(Mad 24:29-31; Luk 21:25-28)*

²⁴ “Pen miñör kub anib gau gi hakö niñöl gi, sidö u sib göm, rakin u mailö gagnab. ²⁵ Gapi gau kumi kabö adö lañ niñbö pig ju lug auö niñöl gi, nan kumi kabö adö lañ midöp gau, gidan niñbö gai niñbö ginab. * ²⁶ Ñin anibu, Bi Ñi nipe pidöñ ke yabił udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad añ au auö niñöl gi, niñbi bi nip niñnaböl. * ²⁷ Pen ejol nipe gau hag yuö ram minöñ ke gau gau magöñhalö riñon riñon gau amöm, niñbi bi nipe ke hag la gau uł göm nip daunaböl. *

*Mab siñip linab
(Mad 24:32-35; Luk 21:29-33)*

²⁸ Jisas haga, “Kale mab rauan gau niñnabim u, manö hagabin i niñ aij ginabim. Mab rauan gau siñip löm, pidöñ gö niñöl gi, miñi sidö linig gab, a gimim niñnim. ²⁹ Anib u rö, hainö nan hagpin gau gö niñöl gi, ‘Miñi söl midöp, Jisas haga rö ginig gab,’ a gimim niñnabim. ³⁰ Yad hagabin u gasi niñöl gi midaimim. Niñbi bi miñi midpal gau rimnap midlö niñöl gi, nan anib gau gi hakö, hainö umnaböl. ³¹ Kumi kabö adö lañ abe, minöñ naböñ ił i abe ur ginab; pen manö magö yad gau ur gagnab; pör pör nöp mideinab.

*Ñin mai aunabin u bi ap niñagöp, a ga
(Mad 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36)*

³² “Ñin mai aka magö mai aunabin u, niñbi bi rimnap niñagpal, ejol gau niñagpal, yad u rö nöp niñagpin; Bapi nöp niñöb. ³³ Anib u me, ñin mai aunabin u niñagpim rö, pör pör niñ aij yabił göl gi midaimim.

³⁴ “Aunabin ñin anibu, aiud hagnig gabin i rö. Bi kub ap ram nipe u arö göm migap ap arnig göm, bi wög gep nipe gau kalip wög adö ke ke hag löm, ‘Wög anig anig gimim,’ a göm, bi nipe ajöñ ił abad mideinab u nip hagnab, ‘Niñ aij yabił gimön midaimön,’ a göm, arnab. ³⁵ Kale u rö nöp, magö mai bi ram nap niñbö u aunab u niñagpim rö, niñ aij gimim

midaimim. Dugo magö u aunab aka, sibön añ kub yañ aunab aka, kiłakił wiñ alnab magö u aunab aka, hilim halö aunab, a gimim, niñagpim. * ³⁶ Kale hanbe niñöl gi, yinid aunim rö löp u me, niñ aij gimim midaimim. ³⁷ Pen kalöp nöp hagagabin; niñbi bi gau magöñhalö u rö nöp hagabin, niñ aij gimim midaimim!” a ga.

14

*Jisas nip aigöl gun al pak lun, a göm,
gasi u niñla*

(Mad 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Pen Juda kai Pasopa ñin kub u abe, Bred Yis Halö Niñagep ñin kub u abe yöp ñin miñöp nöp midö niñöl gi, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas nip aigöl gun, agamij ud sisi lun, dam al pak lun, a göm, anig gi gasi niñla. ² Pen gasi ap niñöm hagla, “Pasopa ñin i anig gino, niñbi bi iru nöp gai i uraköm, pen pen göm, hanip gi naj ginaböl,” a göm, arö gila.

³ Jisas ram riñig ałö Bedani amöm, Saimon ram u am asiköm, nan niñeila. Bi Saimon anibu, nöd wös hapeb la u, Jisas gö, kamij la. Pen nan niñlö niñöl gi, niñbi ap wel hañij aij auap mani kub raubal u, barol halö dapöm, añ au pa jö göm, Jisas nip nabic adö lañ hoñ ga. * ⁴⁻⁵ Hoñ gö, bi mideila anib gau, rimnap niñlö, hibur kalip u naj gö, kale ke hagla, “Wel anibu sikim göm, mi añi ap bi ap wög göm mani udnab rö u udöm me, niñbi bi nan midagöp gau kalip ñeb u pen niñön ginig anig göl yiharij hoñ göp?” ö gila. Anig hagöm, niñbi anibu nip hag jula.

⁶ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Niñön ginig anig hagabim? Nip arö gim! Yip göp anibu, gi aij yabił göp. ⁷ Niñbi bi nan midagöp gau, kale aip pör nöp mideinabim rö, ñin rimnap kalip nan niñig, niñnabim. Pen yad aip pör midageinabun. * ⁸ Niñbi anibi, nan nipe gep rö u, göp. Umnö, wel hañij aij auap u li ñöm riñöl ginaböl rö, yip nöd li ñab.

* ⁹ Anib u, yad kalöp niñö hagabin,

* 13:25: Ais 13:10; Joe 2:10,31; 3:15; Rep 6:12-13 * 13:26: Rep 1:7 * 13:27: Mad 13:41; Mak 13:32 * 13:35: Luk 12:38 * 14:3: Luk 7:37-38 * 14:7: Dud 15:11 * 14:8: Jon 19:40

hainö manö aij yad u ram m+nöŋ gau gau magöŋhalö hag ñilö arö n+nöŋ gi, n+pe göp an+bu halö haglö, kale n+bi an+bi n+p gasi hauŋ gagnaböl,” a ga.

Judas, Jisas n+p al pak l+lan, a göm, mumug ga

(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Pen Jisas b+ n+pe ap Judas Iskariod, Jisas n+p mumug g+nam a göm, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau ara. ¹¹ B+ God n+p nan sabe gep b+ kub an+b gau, mumug ga an+bu n+nöŋ, aij gö, hagla, “Nöp mani r+mnap ñ+nabun,” a g+la. Hageila me, Judas, “Aigöl gem hagnö, kale apöm Jisas n+p ud aröl,” a göm, gasi u uŋhai n+n m+deia.

Pasopa ñ+n u m+ñi, a göm, nan ñ+n+la

(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹² Bred Y+is Halö N+nagep ñ+n kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi ñ+n+eb ñ+n u, Jisas b+ n+pe gau n+p hag n+nöŋ hagla, “Nan hon ñ+nabun u, m+gan mai gi j+n gun?” ö g+la. * ¹³ Hageila, Jisas b+ n+pe m+höp hag yuöm haga, “Kale daun kub u ammil n+nabil, b+ ap ñ+n m+l dap areinab; n+p nable pakmil aip armil. ¹⁴ B+ an+bu amöm ram raul arain+m, kale m+höŋ b+ ram an+bu nap n+bö u n+p hag n+n+mil hagnil, ‘Manö hag ñ+eb b+ hagöp, ‘B+ yad gau aip Pasopa nan ñ+nabun raul m+gan mai?’ ö göp,’ a g+mil. ¹⁵ Kale hag n+n+lö, n+pe kale dam ram adö lan, nan gau magöŋhalö m+döp raul m+gan kub u yamnab. Yamö, nan ñ+nabun u raul m+gan an+bu gi j+n gaimil,” a ga.

¹⁶ Jisas kal+p m+höŋ an+g hag yuö, daun kub u ammil n+n+lö, Jisas haga rö nöp m+deia. N+n+mil, Pasopa nan ñ+n+n+g g+la u, gi j+n g+lö.

¹⁷ Dugo magö u, Jisas b+ n+pe r+mnap aip amjaköm, ¹⁸ nan ñ+nöŋ gi haga, “Yad kalöp n+nöŋ hagabin, b+ yad aip nan j+m ñöl ñ+nabun aui nöp, b+ ap, y+p al pak l+lan, a göm, y+p mumug g+inab,” a ga. *

¹⁹ An+g hagö, b+ n+pe gau mög gö, gasi m+nöŋ n+nöŋ göm, n+p an+ an+ hag n+nöŋ

gi hagla, “Ne y+p hagabön aka?” g+la. ²⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale b+ yad unbö m+gan lan m+d+pim u, b+ ap an+g g+inab. B+ an+bu me, yad aip nan k+n+n an+ j+m ñöl ñ+nabul i. ²¹ Yad B+ N+ n+pe, God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla rö nöp umnabin u pen b+ y+p al pak l+lan, a göm, mumug g+inab u, n+p mög n+nabin. N+pe ilön kub udnab u me, n+p yag dauagblap u aij,” a ga.

Jisas b+ n+pe gau kal+p bred wain ña

(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²² Nan ñ+nöŋ gi, Jisas bred u udöm, God n+p aij, a göm, ud jö göm, b+ n+pe gau kal+p ñöl gi haga, “Ud ñ+nim! U hañ roman yad,” a ga.

²³ Pen ñ+n wain kap u, u rö nöp udöm, God n+p aij, a göm, b+ n+pe gau kal+p ñö, magöŋhalö ñ+n+lö n+nöŋ gi, haga, ²⁴ “N+n+g i, hagape yad. Hagape yad hon gi lugnab u me, God manö n+nöŋ hag la rö, n+bi b+ iru nöp n+pe aip ud d+m ñ+nab,” a ga. * ²⁵ An+g hagöm haga, “Yad kalöp n+nöŋ hagabin, m+ñi ñ+n i r+köm ñ+n wain ñ+nagnabin. Y+har+n nöp m+d+nö m+d+nö, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö lan au abad m+deinab ñ+n u nöp, ñ+n wain kauyan ñ+nabin,” a ga. ²⁶ An+g hagöm, b+ n+pe gau aip God n+p sabe gep k+map ap hagöm, Olip Dum arla.

Jisas Pida n+p haga, ‘Yad Jisas n+p n+nagpin,’ a g+inabön,” a ga

(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Jisas b+ n+pe gau kal+p haga, “God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘God n+pe haga, ‘Yad b+ kaj sipsip mukep u n+p pak l+nö, kaj sipsip gau p+ñ+n gi ke ke arnaböl,” a ga,’ a g+la. An+b u rö, m+dö m+dö kale magöŋhalö y+p arö g+mim, p+ñ+n gi arnabim. ²⁸ Pen yad umem, urakem ram m+nöŋ Galili arnö, kale hain n+nabim,” a ga. * ²⁹ An+g hageia, Pida haga, “B+ r+mnap nöp arö göl rö löp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp n+nöŋ hagabin, m+ñi ñ+n i nöp, s+bön an yan k+lak+l w+ñ m+höp alagnab

* 14:12: Eks 12:6 * 14:18: Sam 41:9 * 14:24: Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * 14:28: Mad 28:16; Mak 16:7

magö u, ‘Yad Jisas n̄p n̄n̄agpin,’ a ḡmön, ij m̄hau n̄gan wai n̄nabön,” a ga.

³¹ Hageia, Pida manö klö yab̄t̄ hagöm haga, “Ȳp nöp aip al pak l̄n̄g, al pak löl u pen yad Jisas n̄p n̄n̄agpin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas b̄ n̄pe gau magöñhalö, Pida haga rö nöp hagla. *

Jisas God n̄p sabe ḡ m̄ideia
(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Jisas b̄ n̄pe gau aip mab wög ad̄n̄ Gedsemani amöm kal̄p haga, “Kale aui as̄k m̄daimim; yad am sabe ḡn̄g ara-bin,” a ga. * ³³ An̄g hagöm, Pida, Jems, Jon kal̄p u† ḡ damöm, gas̄ m̄lö löl ḡ haga, ³⁴ “M̄idmagö yad u ilön ḡ dam lugöp u, umnam rö löp. Kale if̄ i m̄dmim, n̄n̄ m̄daimim,” a ga. * ³⁵ An̄g hagöm, kal̄p au hag löm, n̄pe yöp söl an̄b̄ au amöm, m̄n̄n̄ nabön̄ yan̄ lug paköm, ilön kub udn̄g geia an̄bu, Nap n̄pe wasö ḡn̄m aka wasö gagn̄m, a göm, sabe göl ḡ m̄ideia. ³⁶ Nap n̄p sabe göm haga, “Bapi, ne nan gau magöñhalö gep u nöp m̄döp. Nan ȳp ḡn̄g gab u, yad m̄n̄jör kub m̄döp. Ne yau a ḡmön, ȳp unbö gagn̄m. Pen nan ȳp n̄hön̄ ḡn̄g gain̄m u, gas̄ yad n̄n̄nam rö ḡgmön, gas̄ ne ke n̄n̄ban adö u nöp ȳp ḡmön,” a ga. *

³⁷ Hagöm, ado ḡ b̄ n̄pe m̄hau n̄gan m̄deila au apöm n̄n̄a, kale böñ nöp hon han arla. An̄b̄ u, n̄pe Pida n̄p haga, “Saimon, ai ḡn̄g ḡmön̄ hon hanabön̄? Yöp magö ap n̄n̄ m̄daimön̄ rö lagöp ar?” a ga. ³⁸ An̄g hagöm, b̄ n̄pe gau kal̄p haga, “Hon nan naij gun rö löp, a ḡmim, n̄n̄ aij ḡmim, God n̄p sabe göl ḡ m̄daimim. Gas̄ kale u ḡmim rö löp u pen hañ roman̄ kale iru maru göp,” a ga. ³⁹ An̄g hagöm, kauyan̄ ado ḡ amöm, Nap n̄p nöd sabe ga rö, kauyan̄ sabe ga. ⁴⁰ Pen kauyan̄ ado ḡ apöm n̄n̄a, b̄ n̄pe gau böñ nöp hon kal̄ auö han arla. N̄n̄öm, kal̄p haga, “Kale hon hanabim ar?” a ga. Hagö, ana udöm, pen hagöl rö laga.

⁴¹ Pen Jisas ḡsön̄ amöm, ado ḡ apöm kauyan̄ hon haneila u n̄n̄öm haga, “Kale ȳhar̄n̄ han m̄dpim ar? Me aij! B̄ game,

n̄n̄im! B̄ ap apöm, B̄ N̄ n̄pe kain̄ göm, b̄ nan si nan naij ḡpal gau kal̄p n̄n̄g gab. ⁴² Urakpe arun! N̄n̄im! B̄ ȳp kain̄ göp auab i,” a ga.

Jisas n̄p ud s̄s̄ l̄la
(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Jisas kal̄p manö an̄bu hagö n̄n̄öl ḡ, magö an̄bu nöp, b̄ n̄pe unbö m̄gan lan̄ ap, Judas, b̄ iru nöp dapöm apjaka. B̄ an̄b̄ gau, b̄ God n̄p nan sabe gep b̄ kub gau abe, b̄ lo manö haḡ ñeb gau abe, b̄ manö ud as̄kep gau abe, haḡ yulö aula. Kale ru m̄lö k̄d r̄mnap udöm, ur pakep r̄mnap udöm, aula. ⁴⁴ Judas nöd kal̄p haḡ löm haga, “Yad b̄ ap n̄p am haḡ w̄hai udem, ud bom haluem, mulu n̄n̄einam u, b̄ u me, a ḡmim, n̄p ud s̄s̄ l̄mim, ud arim,” a ga.

⁴⁵ Judas an̄g hagöm, Jisas m̄deia au amjaköm, “Manö haḡ ñeb b̄,” a göm, n̄p ud bom haluö n̄n̄öl ḡ, ⁴⁶ b̄ r̄mnap apöm, Jisas n̄p ud s̄s̄ l̄la.

⁴⁷ Jisas ud s̄s̄ l̄lö n̄n̄öl ḡ, Jisas b̄ n̄pe ap uraköm, ru m̄lö k̄d n̄pe u ud †p̄ ḡ udöm, b̄ God n̄p nan sabe gep b̄ kub yab̄t̄ u wög n̄p ḡ n̄m̄döp̄ b̄ u, n̄p r̄m̄d̄ böñ lap u böñ nöp r̄b̄ ajan̄ al yua.

⁴⁸ Pen Jisas b̄ n̄p ud s̄s̄ l̄la gau kal̄p haga, “Ru m̄lö k̄d udmim, ur pakep udmim, ȳp nan si udep b̄ ap a ḡmim auabim aka? ⁴⁹ Yad pör pör God sabe gep ram u amem, kale aip m̄dem, n̄bi b̄ gau kal̄p manö haḡ n̄m̄din̄ u pen ȳp ud s̄s̄ lagpe. Pen uri kale God Manö u kal̄ k̄l̄n̄ r̄köm̄ hagla rö nöp gabim,” a ga.

* ⁵⁰ Pen magö an̄bu nöp, Jisas b̄ n̄pe gau magöñhalö n̄p arö göm p̄ñ̄n̄ ḡ aram hakla. ⁵¹ B̄ praj ap, wañj m̄löbö ap nöp ȳmöm, Jisas n̄p ud areila u hain̄ arö, n̄p abe ud s̄s̄ lun, a ḡlö, ⁵² p̄r̄k̄ areia, wañj bad n̄pe u ud ju udlö, n̄pe magö nöp p̄r̄k̄ ara.

Jisas n̄p manö kub hagla
(Mad 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

* 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

⁵³ Jisas nɪp dam, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt ram u arla. Ud areila, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau lɔm, bɪ manɔ ud asɪkep gau lɔm, bɪ lo manɔ hag ñeb bɪ gau lɔm, ap ram anɪbu magum gɪla. ⁵⁴ Pida pen hapi hapi nɪŋ damɔm, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt ram nɪpe u amjakɔm, bɪ ram anɪbu wɔg gɪmɪdal gau aɪp asɪkɔm, mab mali mɪdeila. ⁵⁵ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, Juda Kansol kub bɪ gau magɔŋhalɔ abe, Jisas gɪ ajmɪdɔp manɔ ɪt ap udun, nɪp al pak lun, a gɪ nɪŋ wasɔ nɪŋla. ⁵⁶ Nɪbi bɪ ɪru nɔp daulɔ, Jisas nɪp manɔ pɪral adɔ rɪmnap hagla u pen manɔ hagla u adɪp adɪp hagagla. Ke ke haglɔ, manɔ ɪt rɪmnap nɪŋagla. ⁵⁷ Pen rɪmnap urakɔm, pɪral hagɔm, hagla, ⁵⁸ “Hon nɪŋ mɪdno, nɪpe haga, ‘God sabe gep ram, ñɪmagɔ udɔm gɪla ɪ, rɪb waɪ gɪ yuem, ñɪn mɪhau nɪgan u, kauyan gɪnabin. Ñɪmagɔ udɔm gɪpal rɔ u gagnabin; ram anɪbu ke yabɪt ap gɪnabin,’ a gɔp,” a gɪla. * ⁵⁹ Manɔ hagla anɪbu u rɔ nɔp adɪp adɪp hagagla; ke ke hagla.

⁶⁰ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt u urakɔm, Jisas nɪp haga, “Manɔ nɔp hagabɔl u, ne manɔ pen ap hagagnabɔn ar?” a ga. ⁶¹ Hagɔ, Jisas manɔ ap pen hagagɔ, kauyan hag nɪŋɔm haga, “Ne me Mesaia u, Bɪ Kub aɪj u Ñɪ nɪpe aka?” ga. ⁶² Hageia, Jisas haga, “Yau me. Me yad nɔp. Yad, Bɪ Ñɪ nɪpe, Bɪ Kub klɔ ke yabɪt ñɪmagɔ yɪjɪg kɪd lau adɔ asɪk mɪd arɔ gem, kumi kabɔ adɔ laŋ au nɪbɔ kumi bad aŋ aŋ lem aueinabin, nɪŋnabim,” a ga.

⁶³⁻⁶⁴ Jisas anɪg hagɔ, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt u, waɪj nɪpe gau ke ud bɪtɪtɪ gɔl gɪ haga, “Nɪpe God hib nɪpe u rɪb juajɪp u nɪŋbim! Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap hag nɪŋagun. Nɪpe gɪ naij gɔp u waiɔ hagɔp me u. Anɪb u, kale nɪhɔn gasɪ nɪŋnabim?” ɔ ga. Hagɔ, bɪ kub gau magɔŋhalɔ urakɔm, hagla, “Bɪ anɪg gɔl hagɔp anɪbu, nɪp al pak lep,” a gɪla. * ⁶⁵ Anɪg hagɔm, bɪ rɪmnap Jisas nɪp kɪŋu alɔm, waɪj bad ap ud amgɔ nɪp u paɪu gɪ ñɔm, nɪp pakɔl gɪ hagla, “Ne ke nɪŋmɔn, hanɪp hagɔ, nɪŋun, nɔp an pakab?” ɔ gɪla.

* **14:58:** Jon 2:19-21 * **14:63-64:** Lep 24:16; Jon 19:7

God sabe gep ram bɪ polisman gau, u rɔ nɔp nɪp mɪŋu magɔ nɔp pakla.

Pida haga, “Yad Jisas nɪp nɪŋagpin,” a ga (Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pida am asɪka au nɔp mɪdɔ nɪŋɔl gɪ, nɪbi praj ap, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt u nɪp wɔg gɪ ñɪmɪdɔp ap apjakɔm, ⁶⁷ Pida mab run nabɔŋ mɪdeia au nɪŋɔm, haga, “Ne u rɔ nɔp Jisas bɪ Nasared nɪbɔ u aɪp ajmɪdan,” a ga. ⁶⁸ Hageia, Pida haga, “Ne nɪhɔn hagabɔn? Manɔ hagabɔn u yad nɪŋagpin,” a ga. Anɪg hagɔm, hɔŋ yan arɔ nɪŋɔl gɪ, kɪlakɪt wɪŋ ala. ⁶⁹ Nɪbi praj anɪbu nɔp, Pida nɪp kauyan nɪŋɔm, nɪbi bɪ mɪdeila gau kalɪp haga, “Bɪ ɪ bɪ nɪpe ap,” a ga. ⁷⁰ Hageia, Pida kauyan wasɔ ga.

Yɔp magɔ ap mɪdɔm, nɪbi bɪ urak mɪdeila anɪb gau, Pida nɪp kauyan hagla, “Ne u rɔ nɔp ram mɪnɔŋ Galili nɪbɔ u me, hon nɪŋbun ne abe bɪ nɪpe ap,” a gɪla. ⁷¹ Hageia, Pida haga, “Bɪ Kub nɪŋ mɪdɔp; pɪral hagnɔ, yɪp al pak lɪnɪm. Pen nɪŋɔ yabɪt hagabin! Bɪ anɪg hagabim u yad nɪŋagpin yabɪt!” a ga. ⁷² Anɪg hagɔ nɪŋɔl gɪ, kɪlakɪt u kauyan wɪŋ ala. Wɪŋ alɔ, Pida Jisas nɔd haga, “Kɪlakɪt wɪŋ mɪhɔp alagnab magɔ u, ‘Yad Jisas nɪp nɪŋagpin,’ a gɪmɔn, ɪj mɪhau nɪgan wai ñɪnabɔn,” a ga manɔ u nɪŋɔ, mɔg gɔ, mɪtɔŋ kub ga.

15

Jisas nɪp dam Pailod mɪdeia ud arla (Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Hilɪm halɔ, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau lɔm, bɪ lo manɔ hag ñeb bɪ gau lɔm, bɪ manɔ ud asɪkep gau lɔm, Juda Kansol bɪ kub gau magɔŋhalɔ lɔm, magɔŋhalɔ manɔ hag gum gɔm, Jisas nɪp nagɪ lɔm, dam gapman bɪ kub Pailod mɪdeia u ud arla. * ² Dam arlɔ, Pailod Jisas nɪp haga, “Ne Juda nɪbi bɪ kɪŋ kale u aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u,” a ga.

³ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau Jisas manɔ kub hagɔm manɔ ke ke ɪru nɔp

* **15:1:** Luk 22:66

hagla. ⁴ Anig gö, Pailod Jisas nip haga, “Nöp manö iru hagaböl u, ne pen manö rimnap hagagnabön ar?” a ga. ⁵ Hagö, Jisas pen manö hagagö, Pailod gasi iru yabiñ nöp niña. *

Juda niñi bi gau hagla, “Jisas nip mab ba lañ al pak limön!” a gila

(Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Pen Juda kai Pasopa ñin kub u auö, pör am Rom gapman bi kub Pailod nip hag niñlö, kalip bi nagiman kale hag niñmidal bi u nöp yiñharin hag höñ yumidöp. ⁷ Pen ñin anibu, bi ap hib nipe Barabas niñi bi rimnap ugalöm, Rom gapman aip pen pen göm, wip al pak lila rö, kalip nagilölö mideila. ⁸ Niñi bi gau ap magum göm, Pailod nip bi nagiman pör hag niñmidal rö hag niñlö, ⁹ Pailod kalip haga, “Juda kiñ kub kale u, kalöp hubik yunam aka?” ga. ¹⁰ Niñön ginig: Pailod nipe ke niña, bi God nip nan sabe gep bi kub gau, Jisas nip yiñharin mulu kal niñla rö, nip dap ñila. ¹¹ Pen bi God nip nan sabe gep bi kub gau, niñi bi gau kalip hagla, “Pailod nip hagpe, Jisas wasö, Barabas nip hubik yunam,” a gila. Anig gilo, niñi bi gau Pailod nip hagla, “Barabas nip hanip hubik yumön,” a gila. * ¹² Anig hageila, Pailod haga, “Anig hagpim u, pen bi anibi kale Juda kiñ hon a gipim u, nip niñön ginam?” ö ga. ¹³ Hagö, kale manö blatö göm hagla, “Nip mab ba lañ al pak limön!” a gila. ¹⁴ Hageila, Pailod haga, “Nipe niñön gi naij gö, anig ginam?” ö ga. Anig hageia pen kale blatö yabiñ göm hagla, “Mab ba lañ al pak limön! Mab ba lañ al pak limön!” a gila.

¹⁵ Pen Pailod, manö klö hagla anibu udöm, niñi bi gau kalip aij gañ, a göm, Barabas nip yiñharin hag yuöm, bi nipe rimnap kalip hagö, Jisas nip nagilöm, miñu magö pakla. Jisas nip pak pis gilö niñöl gi, Pailod haga, “Nip dam mab ba lañ al pak limim,” a ga.

Ami bi gau Jisas nip hag jula

(Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Ami bi gau, Jisas nip dam gapna Pailod ram kub nipe u amöm, bi yam kale rimnap kalip wiñ allö aueila, ¹⁷ wañij añi milöbö ap, gapman bi kub gau rol gi midmidal rö Jisas nip rim ñöm, nan kalikali halö rimnap rik dapöm, kiñ rol gipal usajil bad rö ap göm, nip nabic cög adö lañ rol gi ñila. ¹⁸ Rol gi ñöm, Jisas nip aseb aseb ñöl göm hagla, “Ne Juda kiñ kub pör nöp midmön!” a gila.

¹⁹ Anig hagöm, ur udöm, nabic nipe paköm, nip kiñu al ñila. Mideia söl au kugom yimöm, kale kiñ nip gimidal rö, nip ubör yiñhöñ gila. ²⁰ Nip anig göl hag juöm, wañij añi milöbö nip rim ñila u ud ju yuöm, wañij nipe ke u yim ñöm, mab ba lañ al pak linig ud arla.

Jisas nip mab ba lañ al pak lila

(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kale añ au amöl gi, Aleksada Rupas madöl miñhau nap kale Saimon, Sairini daun niñö bi u, gau gi ajöm, apöm Jerusalem arnig areia u, nip nable paköm, klö göm, hagla, “Jisas mab kros u ud kag gimön ud aru!” a gilö, udöm kalip aip ara. *

²² Anig göl amöm, Jisas nip dam ram minöñ au manö yöl hib Golgoda a gimidal ka au amjakla. Golgoda manö il u “Wip Nabic Cög Ij.” ²³ Amjaköm, nip ñig wain ap udöm, marasin mö a gimidal rimnap ud big ado malo göm, Jisas nip ñila pen niñaga. ²⁴ Jisas nip mab ba lañ al pak löm, wañij nip gau udöm, nime li ke ke udnig, sadu rö göl göm udla. *

²⁵ Sidö hilim halö lim gi yuöm yöp audik galik aua magö u, Jisas nip mab ba lañ cipil pak lila. ²⁶ Cipil pak löm, niñön ginig al pak lila manö u, mab kros ba adö lañ kalikali kiñ rikla:

JUDA KAI KIÑ KALE ME I.

²⁷ Mañ anibu, bi nan si udep miñhöp u rö nöp al pak lila, ap mab böñ lap, ap mab böñ lap. ²⁸ Gila anibu, God Manö u kalikali kiñ riköm, ginaböl a gila rö nöp gila. Manö anibu kalikali kiñ riköm hagla, “Nip niñlö, bi nan naij gep ap rö linab,” a gila. *

²⁹ Nibi bi gau ap ran ap lugöl gi, Jisas nîp nînjöm, nabîc gor mar göm, nîp hag juöm hagla, “Ne, ‘God sabe gep ram u rîb wał gem, ñîñ mîhöp nîgan kauyan gi lînabin,’ a gîna u, * ³⁰ mîñî ne ke gîmön, kamîñ arö, hon nîñun,” a gîla.

³¹ Bi God nîp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas nîp u rö nöp hag juöm, kalîp ke nöp pen hagö pen hagö göm hagla, “Nibi bi rîmnap kalîp gajîp kamîñ arbal u pen uri nîp ke gö kamîñ arnîm rö lagöp. ³² Nîpe pör hagöp, ‘Isrel nîbi bi Mesaia mîdpin, Isrel Kîñ mîdpin,’ a göp rö, mîñî nîp au lañ çîpîł pak lîbal u, nîpe ke u rö nöp urak aui auö nîñun nîñö hagöp, a gun, nîp nîñ udnabun,” a gîla. Pen bi Jisas aip al pak lîla mîhau Jisas nîp u rö nöp hag julö.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Sîdö an aulîk aua magö u, sîbön göm, mîd damöm, sîdö gamîñ ga magö u kauyan mailö ga. ³⁴ Mailö gö nîñöl gi, Jisas meg mîgan dap ranöm, wîñ al hagöm haga, “Eloi, Eloi, lama sabakdani?” ö ga. Hibru manö haga anîbu manö îł u, “God yad. God yad. Yîp ai gîñîg arö gîpan?” * ³⁵ Hagö, nîbi bi söl anîb au mîdeila gau nînjöm hagla, “Nîñîm! İlaija nîp wîñ alab,” a gîla.

³⁶ Pen bi ap nan hain auebö rö bad ap udöm, ñîg wain mani pro raubal mîgan yan rauöm, Jisas nîp ñîñö ñîñan, a göm, gamîł mîlö ap ud abös alöm, mîdeila adö lañ ñöl gi, haga, “Hon nîñ mîdno, İlaija apöm, nîp ud asîk dam mîñöñ îł yan lînab aka?” ga. *

³⁷ Anîg hagöm, nîñ mîdlö nîñöl gi, Jisas wîñ kub alöm, uma. ³⁸ Magö anîbu nöp, wałîj mîlö kub God sabe gep ram magö raul mîgan yan ajön pîł gîla u, an u pa bîłîłî göm, ke ke lap lap aram mîgan hîk mîdeila.

³⁹ Bi ami gau abad mîdmîdöp bi kub u, mab kros ba an aui adö au gîlan mîdeila u, Jisas anîg hagöm uma u nînjöm, nan nîhön

nîhön ga gau nînjöm, haga, “Nîñö hagpal! Bi anîbi God Ñî nîpe yabîł!” a ga.

⁴⁰⁻⁴¹ Nîbi iru nöp Jisas aip Jerusalem aula gau, apöm goł au mîdeila. An anîbu, nîbi mîhau nîgan Jisas nîp wög pro pro rîmnap gi ñîmîdal ram mîñöñ Galîli. Nîbi Maria mîhöp mîdailö; nîbi hib ałog anîb mîhau, ap Magdala daun nîbö, ap Jems Josep madöl mîhau nîme kale u. Nîbi ap hib nîpe Salomi. Nîbi anîb gau magöñhalö nîñ mîdlö nîñöl gi, Jisas uma. *

Josep nîpe Jisas hañ roman kabö mîgan au rîgöl ga

(Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Josep bi Arimadia daun nîbö, Juda Kansol kub bi gep ap, God nîbi bi udöm abad mîdeinab ñîñ anîbu abad mîdmîdöp. Bi anîbu, rol God nîp sabe gep ñîñ u, a göm, nan gi jîñ geia. Jisas uma u nînjöm, ram söl dugñîg gab, a göm, mîñî wîp he ud asîk dam rîgöl gînam, a göm, pîñîñ gaga; Pailod mîdeila u amöm, hag nîña. ⁴⁴ Hag nîñö, Pailod, Jisas hadö uma manö u nînjöm, pa gîł göm, bi ami bi abad mîdmîdöp bi kub u nîp wîñ alö, aueia, hag nîña. ⁴⁵ Hag nîñeia haga, “Mîdönöp umöb,” a ga. Anîg hagö, Pailod Josep nîp haga, “Yau. Wîp dam rîgöl gîmön,” a ga.

⁴⁶ Hagö, Josep wałîj rud kub ap rauöm, am wîp he ud asîk dap lugöm, wałîj u ud magöñhalö wam wam göm, dam kabö mîgan gîsön nîbö nöp lu lîla kabö mîgan u rîgöl ga. Rîgöl göm, kabö hałai kub ap ud gau ga gi damöm, wîp rîgöl ajön u pîł ga.

⁴⁷ Maria Magdala aip, Maria Josep nîme u aip, nîñ mîdlö nîñöl gi, wîp rîgöl gîla.

16

Jisas uraka

(Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Juda God nîp sabe gep ñîñ kale u ap padiö, Maria Magdala u, Maria Jems nîme u, nîbi Salomi u, wîp he u wel lî ñun, a göm, am wel hałîñ aij auep rîmnap rau dap lîlö hana.

² Ruö Sade ñîñ u, sîb halö uraköm, wîp rîgöl gîla u areila. ³ Adan an au aramöl

* 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21 * 15:40-41: Luk 8:2-3

gı hagle, “Kabö kub wip rıgöl ajön pak pıł gıla u, an ud kılılı gı goł gau yunab?” ö gıla. ⁴ Anıg hagöm, amjaköm, nıñla, kabö kub wip rıgöl ajön pak pıł gıla anıbu, hadö lılı gı am goł au mıdeia. ⁵ Nıñöm, mıgan anıbu hiıkıd amöm nıñla, bı praj waııj rud mılöbö yıma ap, nımagö yıjıg lau adö asık mıdeia. Nıp nıñöm pıñıñ gıla. ⁶ Pıñıñ geila, kalıp haga, “Pıñıñ gagmim. Yad nıñbin, kale Jisas bı Nasared nıbö, mab ba lañ al pak lıla u nıp nıñnıg auabım. Pen nıñım! Nıpe auı mıdagöp. Nıpe mıdö nöp uraköm aröp. Nıp rıgöl gıla ka u nöp mıdöp auı ap nıñım. ⁷ Pen yıñıd ammil, bı nıpe gau Pıda aıp hagnı, ‘Jisas nıpe nöd amöm Galılı mıdeinab. Nıpe ke kalöp nöd haga rö, kale am nıpe nıñnabım anıb gau,’ a gımil,” a ga. *

⁸ Anıg hagö, nıbi gau anıñn gö, nıñ ma gıl gıl göm, wip rıgöl höñ amöm arö göm, gı dö gı arla. Pıñıñ gıla nıñöm nıbi bı rımnab kalıp manö anıbu hag nıagle.

*Maria Magdala Jisas nıp nıña
(Mad 28:9-10; Jon 20:11-18)*

⁹ Jisas umöm, nıñ wañıgnıbö u uraköm, nöd yabıl amöm, Maria Magdala mıdeia au waiö lö, nıp nıña. Pen nıbi anıbu nıp nöd kıkıki aıön pı unbö mudun jıñ u aban al mıdeia nıñöm Jisas hag höñ yua. ¹⁰⁻¹¹ Nıpe Jisas nıp nıñöm, am bı nıpe gau mıñön gı mıdeila an au amöm, Jisas kamıñ mıdöp nıp nıñbin, a gö, kale böñ nöp umöb, a göm, manö nıp u udagla.

*Jisas bı nıpe mıhau adan an au ammil
nıp nıñlö
(Luk 24:13-15)*

¹² Hainö pen, Jisas bı nıpe mıhöp ram mıñön mıgan ap gı ajailö, Jisas bı unbö ke rö löm apöm, adan an au waiö lö, nıp nıñmıl, ¹³ am bı nıpe rımnab kalıp hag nıñlö u pen, nıñö hagabil, a göm, manö kale udagla.

*Manö aıj yad u nıbi bı gau kalıp hag
nıñmım, a ga
(Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8)*

¹⁴ Hainö mañ ap me, Jisas bı nıpe unbö agıp lañ u nan nıñeila an au waiö löm, kalıp hag göl gı haga, “Yad uraknö, nıbi bı rımnab yıp waiö nıñöm, apöm kalöp hag nıñlö, nıñön gıñıg pıral hagpal, urakagöp, a gımım, nıñbım?” ö ga. *

¹⁵ Anıg hagöm, kalıp haga, “Kale manö aıj yad u dam ram mıñön gau gau magönhalö amım, nıbi bı gau magönhalö hag nıñmım. * ¹⁶ Nıbi bı an an, manö aıj yad anıbu nıñ udöm, nıñ paknaböl gau, kamıñ arnaböl. Pen nıbi bı an an nıñ udagnaböl gau, God kalıp manö kub hagö ilön udnaböl. *

¹⁷ “Nıbi bı manö yıp nıñöm, ‘Nıñö hagöp,’ a göm, nıñ udnaböl gau, nan gagep rö gıñaböl. Kıkıki aıön pı nan gau nıbi bı kalıp aban alnab gau, hib yad u hagöm, hag höñ yunaböl. Manö yabıl kale u arö göm, manö gıñön nıbö adö ap ke hagnaböl. *

¹⁸ Re gadgoł nıbi bı hauöp gau ud nıñlö, nan ap gö umagnaböl. Nan naij nıbi bı nıñöm umbal gau rımnab nıñlö, nan ap gö umagnaböl. Pen nıbi bı nan gıñab gau, kalıp nımagö lılo, kamıñ lınab,” a ga. *

*God Jisas nıp udöm ram mıñön nıpe
kumi kabö adö lañ au ud ara
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ Bı Kub Jisas manö anıbu kalıp hag pıs gö nıñöl gı, God nıp udöm, ram mıñön nıpe kumi kabö adö lañ au ud ara. Ud arö, God nımagö yıjıg nıp lau adö asıka. *

²⁰ Pen bı nıpe gau amöm, Krais manö aıj u ram mıñön gau gau magönhalö hag nıñlö arö nıñöl gı, Bı Kub, manö aıj yad nıñö lıñım, a göm, kalıp aıp mıdöm, klö nı, nan gagep rö gau gıla. *

* 16:7: Mad 26:32; Mak 14:28

* 16:14: 1Ko 15:5

* 16:15: Ap 1:8

* 16:16: Ap 2:38

* 16:17: Ap 2:4; 8:7

* 16:18: Luk 10:19; Ap 28:3-6

* 16:19: Ap 1:9-11; 2:33-34

* 16:20: Ap 14:3; Hib 2:3-4

Luk Jisas Kraiſ Manö Aij u Luk kali kliñ rika

Manö nöđ

¹⁻² Jisas Kraiſ aŋ hanip i yag daulö kub göm ga ga rö, bi rimnap amgö magö kale ke niŋöm, manö aij anibu hag ñi ajöm, yip abe, niŋi bi gau rimnap halö kalip abe, hag ñila. Hag ñeila bi iru rö manö anibu niŋ aij göm kali kliñ rika. * ³ Pen bi majö Diopilas, yad u rö nöp manö yip hag ñila anibu iŧ u magöŋhalö ulhai niŋ aij gipin u me, yad u rö nöp manö anibu magöŋhalö gasi niŋ aij gem, nöp kali kliñ rikniŋ gabin. ⁴ Anig gini me, manö nöp hagla niŋban u, niŋö hagla a gimön niŋnabön.

Ejol, ber miŋhau Jon Bi Niŋ Pak Neb yag daunabil, a ga

⁵ Nöđ Kiŋ Herod Judia Propins abad midmidöp ñin u, bi ne Sekaraia, God nip nan sabe gep bi ap midmidöp. Bi yam nipe aip wög jim ñöl gimidal gau kalip Abaija Yam a gimidal. Sekaraia niŋbin nipe Ilisabed. Ilisabed u rö nöp God nip nan sabe gep bi Eron iŧ u rik dam dapil göm rika. ⁶ Kalpe ber miŋhau God lo manö adö u magöŋhalö hain göl gi midlö, God niŋö, manö ap midageia. ⁷ Pen Sekaraia niŋbin nipe Ilisabed ñi pai wem u me, ñi pai ap yag dapöm wasö, böŋ nöp niŋi miŧep bi miŧep lilö.

⁸ Niŋ ap Sekaraia bi nipe aip wög jim ñöl gimidal gau apöm, God nip sabe gep wög u geila. ⁹ Pen wög kale u göl gi, bi God nip nan sabe gep bi gau pör gimidal rö, bi hon an rö God sabe gep ram raul miŋan yaŋ amöm nan haŋiŋ aij auep u launab a göm, ilöŋ cal ud gulu gi udla. Udlö, Sekaraia nipe ilöŋ cal ke ud gulu gi udöm, God sabe gep ram raul miŋan yaŋ arniŋ ga. * ¹⁰ Niŋi bi iru nöp God sabe gep ram höŋ adö au God nip sabe göl gi midailö niŋöl gi, Sekaraia nipe raul miŋan yaŋ aramöm nan haŋiŋ aij auep anibu laua.

¹¹ Pen Bi Kub ejol nipe ap apöm, nan haŋiŋ aij lep kabö kinaŋ u niŋmagö yijig adö lau waiö mideia. ¹² Sekaraia ejol anibu niŋöm pa giŧ ga. ¹³ Pen ejol anibu nip haga, “Ne piŋniŋ gagmön. God nip sabe gipan u, nipe niŋöb. Nabin ne Ilisabed ñi ne ap yag daunab. Yag dauö, hib nipe Jon a gimön. ¹⁴ Niŋe ñi u yag daunab u, ne miŋ miŋ ginabön; niŋi bi iru nöp gau u rö nöp miŋ miŋ ginaböl. ¹⁵ Bi Kub amgö ilö adö nipe u, Jon bi kub rö mideinab. Nipe niŋ wain aka niŋ klö rimnap niŋagnim. Niŋe ñi midun mideinab niŋ anibu nöp, Ana Ut nipe ñi anibu nip aŋ daŋ amöm ajmaŋ raunab. * ¹⁶ Hainö nipe Isrel niŋi bi God nip arö gipal gau iru nöp manö aij hag ñö, God nip, Bi Kub hon, a göm, niŋ udnaböl. ¹⁷ Pen ñi ne anibu nipe bi God manö hagep Ilaija hadame ram God pidöŋ udöm gimidöp rö ginab. Nap bi kalip udöm, ñi pai kale gau udöm, kalip ud jim ñöl linab. Niŋi bi God nip aŧeb aŧeb niŋbal gau, kalip manö aij hag ñö, niŋi bi kaminiŋ aij nipe gasi niŋbal rö niŋöm, gi aij göm, Bi Kub aunab, a göm, abad mideinaböl,” a ga. *

¹⁸ Ejol u anig hagö, Sekaraia haga, “Hol ber miŋhau miŧep yabiŧ libul. Anib u, yad aigöl gem, ne niŋö hagpan, a gi niŋnabin?” ö ga.

¹⁹ Hagö, ejol u Sekaraia nip haga, “Yad Gebriel. Yad God amgö ilö adö u midem, yip hag yuö apem manö aij anibi nöp hag niŋniŋ aubin. * ²⁰ Ne manö yad u, niŋö hagöp a gimön niŋagpan rö, aŧab nöp u marö gö, manö hagöl gi midageinabön. Yiŋhariniŋ nöp mid mid, ñi u yag daunabil maŋu nöp kauyaŋ manö hagnabön,” a ga.

²¹ Pen Sekaraia God sabe gep ram aŋ raul yaŋ milö padö mideia niŋöm, niŋi bi höŋ yaŋ mideila gau gasi iru niŋla. ²² Hainö nipe höŋ apöm, manö rimnap hagnim rö laga. Anib u, yip anig anig göp, a göm, niŋmagö nöp yamaia. Kale niŋöm hagla, nipe ram raul miŋan yaŋ am midöm, nan ap ke niŋöm auöp, a göm, niŋla.

* **1:1-2:** Ap 1:1 * **1:9:** Eks 30:7 * **1:15:** Nab 6:3 * **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mad 17:11-13 * **1:19:** Dan 8:16; 9:21

²³ Pen Sekaraia God sabe gep ram wög u gî midö, ñin nipe u pîs gö, bi rimnap apöm ka nipe u udlö niñöl gî, nipe ado gî ram nipe ara. ²⁴⁻²⁵ Hainö mid damöm, niñin nipe Ilisabed ñi mudun midöm haga, “Nöd yad niñi ñi pai wem midmidin u me, yip nable ga, ji miñi Bi Kub yip mög niñöm yip abad midö, ñi mudun midpin u yip aij göp, nable gagnab, wasö,” ga. Anig hagöm, rakin unbö mamid agamij ram raul migangau nöp pi göl midmidöp.

Ejol apöm Maria nip haga, “Jisas yag daunabön,” a ga

²⁶ Ilisabed rakin unbö kagoñ jing ñi mudun midö niñöl gî, God ejol Gebriel nip hag yuö ara Nasared daun, ram minöñ Galili au. ²⁷ Nasared au niñi praj ap midmidöp, hib nipe Maria. Niñi praj anibu bi ap aip gî gö wasö. Niñi praj anibu, bi ne Josep udnab, a göm manö hagla. Bi Josep anibu, nip kin Depid bi ridig anibu ap rik dam lila u me. * ²⁸ God ejol Gebriel hag yuö, niñi praj Maria mideia au amjaköm haga, “Niñi praj, ne midpan? Bi Kub nöp ud aij göp. Nipe aip midpil,” a ga.

²⁹ Anig hagö, Maria manö anibu niñöm, yip ai ginig anig hagab, a göm, gasi iru niña. ³⁰ Nipe gasi iru niñö niñöl gî, ejol nip haga, “Maria, ne piñing gagmön. God nöp ud aij yabñ göp. ³¹ Hainö ne ñi mudun midmön, ñi ap yag daunabön. Yag daumön, hib nipe Jisas, a gimön. * ³² Pen nipe bi kub yabñ mideinab. Niñi bi nip hagnaböl, Bi Kub yabñ adö i gilañ midöp Ñi nipe, a ginaböl. God Bi Kub geinab niñöm nipe niñi itañ Depid, kin kub midmidöp rö mideinab. ³³ Jekop rikö rik amil apil gilö mideinaböl gau kalip magönhalö pör nöp pör nöp kin kale midöm abadöl mideinab,” a ga. *

³⁴ Ejol anig hagö, Maria nip haga, “Yad bi ap aip midagpul u, aigöl gem ñi anibu yag daunabin?” ö ga.

³⁵ Hageia, ejol nip haga, “Ana Uñ u nöp apöm, Bi Kub yabñ adö i gilañ midöp pidörj nipe nöp ralu ñinab. Anig gö, ñi uñ

yag daunabön u, niñi bi niñöm hagnaböl, nipe God Ñi nipe, a ginaböl. ³⁶ Nönj! Naubi ne Ilisabed nipe niñi miñep löp. Kale nip niñi ñi pai wem a gimidal u pen miñi nipe ñi mudun midö, rakin unbö kagoñ jing hadö ara. ³⁷ God nan gagnim rö ap middagöp; nan gau magönhalö ginim rö nöp midöp,” a ga. *

³⁸ Anig hagö, Maria haga, “Yad God nip wög gî ñeb pai. Hagabön rö nöp yip ginim,” a ga. Anig hagö niñöl gî, ejol nip arö göm ara.

Maria am nubi Ilisabed nip niña

³⁹⁻⁴⁰ Pen Maria yinjid amnam, a göm, ram minöñ anibu arö göm ram minöñ Judia no ilö gau adan milö u am am, Sekaraia Ilisabed ber miñau midmidil daun u ara. Ram kale amjaköm, nubi Ilisabed nip haga, “Ne midpan?” a ga. ⁴¹ “Ne midpan?” a gö, nubi Ilisabed manö anibu niñö, ñi mudun mideia u piranjid la. Pen magö anibu nöp Ana Uñ u nipe Ilisabed an dan aramöm nip ajman raua. ⁴² God Ana ajman rauö, Ilisabed nipe meg migangau dap ranöm Maria nip haga, “God niñi rimnap kalip abad midöp u pen nöp ud aij yabñ göp. Ñi mudun ne midpan yagol ñi u abe ud aij yabñ göp. ⁴³ Yad niñi aij wasö ji ne Bi Kub yad niñe nipe u yip niñing auban u yad aiö gem God nip aij a gabin. ⁴⁴ Ne apön yip, ‘Midpan?’ a gajan magö u, ñi mudun midpin i ñiñi yabñ löm piranjid löp. ⁴⁵ Ne, ‘Yip God hagöp rö ginab,’ a gimön niñ midpan u me, ne miñ miñ gimön,” a ga.

Maria God hib nipe hagö adö ara

⁴⁶ Ilisabed anig hagö, Maria God nip gasi niñöl gî, ñiñi yabñ löl gî haga, “Yad Bi Kub nip gasi niñem,

hib nipe hagnö, i adö lan arnab. *

⁴⁷⁻⁴⁸ Yad böñ nöp umeb rö midainö, God yip mög niñöm ud kaming yua u, nip gasi niñem ñiñi yabñ libin.

Yad yiharing pai nip wög gî ñeb midpin u pen yip hauñ gagöp.

Anig göp u,

* **1:27:** Mad 1:16,18 * **1:31:** Ais 7:14; Mad 1:21-23

* **1:46:** 1Sa 2:1-10

* **1:33:** 2Sa 7:12,13,16; Ais 9:7 * **1:37:** Jen 18:14

mĩni riköm, hainö riköm, rik dam
linaböl gau,
nibi bi magöñhalö yip gasi niñöm
hagnaböl,
'God nibi anibu ud aij yabıl ga,' a
ginaböl.

49 Nipe pidöñ magöñhalö midöp u,
nipe nan klö yabıl yip göp.

Yad niñbin nipe añi nöp
Bi Uł midöp.

50 Nibi bi manö nipe niñöm, ana udöm,
hain ginaböl gau,
kalip mög niñöm ud aij ginab.

Kale ni pai riköm, rik damöm, rik linaböl
gau,
kalip u rö nöp mög niñöm ud aij
ginab. *

51 Nipe Bi niñmagö milö kub yabıl;
nipe nan klö klö iru nöp göp.

Nibi bi, hon ke nibi kub bi kub midpun, a
gipal gau,

God kalip yu gi yuöp. *

52 Anib u, kiñ bi kub ram mĩnönj kub abad
midlö hib kub midmidöp gau,
God gö ke ke arlö,

nibi bi hib midagmidöp gau,

God kalip udöm ud adö adö göp. *

53 Nibi bi kiyö löp gau,

God kalip nan nime lö niñlö mudun
göp.

Pen nibi bi nan iru midöp gau

kalip yiharñj hag yuö arbal. *

54 God nipe apis bac itañ hon gau
kalip manö haga u hauł gagöm,

hanip Isrel nibi bi

pör mög niñöm abad mid aij göp. *

55 Bac Ebrahim abe, bac hon rimnap abe
ni pai kale riköm riklö arnab gau,

God kalip abad middeinabin, a göm,
haga rö nöp hanip göp," a ga. *

56 Maria manö anibu hagöm, nubi Ilis-
abed aip rakin mĩhau niñgan midöm, hainö
ado gi ram nipe ara.

*Ilisabed ni nipe Jon Bi Niñg Pak Nibu nipe
yag daua*

57 Mid damöm, Ilisabed ni ap yag daua.

58 God nip mög niñöm abad midö, nipe
mĩtep yabıl löm ni yag daua anibu, nibi bi
niñin nubi niñmam nuö bi nipe gau niñöm,
nipe aip mĩni mĩni yabıl gila.

59 Ni u yag dapöm, niñ unbö mudun jñj
midöm, raleb jñj mañu wañ hañ nipe rib
gi dö ginig göm magum gila. Magum göm,
kale ni u hib niñig göm hagla, "Ni anibi,
nap Sekaraia hib u la ij gep," a gila. *

60 Hageila, nime haga, "Wasö, hib nipe
Jon a ginabul," a ga. 61 Anig hagö, nibi
bi nipe gau hagla, "Hon unbö anig gagun.
Bac baid buö ne gau hib ap Jon midagöp,"
a gila. 62 Anig hagöm, nap Sekaraia nip
niñmagö u nöp yamöm hag niñla, "Ni hib
niñhön niñabön?" ö gila. 63 Hag niñlö, nap
niñmagö u nöp yamöm haga, "Yip köp kalı
kliñ rikep ap dauim," a ga. Hagö daueila,
adö anibu manö kalı kliñ riköm, "Hib nipe
Jon," a ga. Anig göl hib kalı kliñ rikö, kale
niñöm magöñhalö aiö yabıl gila. 64 Pen
magö anibu nöp Sekaraia ałab marö ga
u pita gö niñöl gi, nöd manö hagnidöp
rö hagöl gi, God hib nipe hagö adö ara.

65 Nibi bi söl au han mideila gau, ga anibu
niñöm piññj göm, manö anibu yag dam
ram mĩnönj Judia ilö gau magöñhalö yabıl
nibi bi gau kalip hag niñla. 66 Hageila, nibi
bi manö anibu niñla gau, kale magöñhalö
gasi iru niñöm hagla, "God gö, ni anibu
anig göl yag dauöp u me, hainö bi aigale bi
rö mideinab?" ö gila. God pidöñ ni anibu
pig mideia u niñla u me, anig hagla.

Sekaraia God hib nipe hagö adö ara

67 Ana Uł nipe niññan nap Sekaraia an
nipe dan apöm ajman raua niñöm God hib
nipe u dap ranöl gi haga,

68 "Hon Isrel nibi bi, God Bi Kub hon
hib nipe dap ranun hagno adö arnim.
Nipe ke ram mĩnönj it i apöm,

nibi bi nipe rau adog udöp. *

69 God Bi Kub nipe gö, Depid rikö, riklö,
rik amil apıl gılö,

niññan ap yag dauö hanip ud kamñj
yunab. *

* 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sa 22:28 * 1:52: Job 12:19; 5:11; Sam 147:6 * 1:53: Sam 34:10 * 1:54:
Sam 98:3 * 1:55: Mai 7:20; Jen 17:7 * 1:59: Jen 17:12; Lep 12:3; Luk 2:21 * 1:68: Sam 72:18 * 1:69:
Sam 18:2

70 Hadame nöp, manö yad nîbi bî gau hagnîg gabin, a göm, God nîpe bî rîmnap wög anîbu hag la. God manö hagep bî u† nîpe gau kale God manö haga u nîñöm, nîbi bî gau kalîp hag ñîla.

71 Bî al ñîñeb hon gau apöm, hanîp al pak lîñîg gaböl pen nîpe apöm hanîp ud kamîñ yunab;

bî hanîp mulu lugö nîñbal gau hanîp gi najî gîñîg gaböl u pen nîpe hanîp abad mîdö kamîñ arnabun. *

72-73 God hadame nöp bac îtañ hon mög nîñöm ud aij gîñabin, a göm, manö klö nîñö rîmnap hag la.

God nîpe manö bac hon Ebrahim nîp hag la u hau† gagöp;

manö u† anîbu haga rö nöp göp. *

74-75 Bî Kub hanîp abad mîdö, ko†ma† gau hanîp gi najî göl rö lagnab. Anîb u, hon bî al ñîñeb gau pîñîñ gagun, kamîñ mîdeinabun rö, pör pör nöp Bî Kub nöp gasî nîñun, nan si nan najî arö gun, Bî Kub nîbi bî u† nîpe mîdun, wög nîp göl gi, gi mîdeinabun. *

76 Pen ñî yad, ne God Bî Kub nîp wög gö, nîbi bî gau kale nîñöm hagnaböl, ‘God Bî Kub yabî† adö i gîlañ mîdöp u, bî manö nîpe hagep me u,’ a gîñaböl. Nîhön gîñîg: ne nöd ammön, nîbi bî gau kalîp hag aij gö, Bî Kub u nîp abad mîdlö nîñöl gi, nîpe aunab. *

77 Ne nîbi bî nîpe gau kalîp manö aij nîpe u hag ñî aij gö, Bî Kub kale u apöm, nan si nan najî gîpal prî u †îk gi yuöm kalîp udnab, manö aij u nîñaböl. *

78 God Bî hain agamîñ rîkôm, nîpe nîbi bî mög nîñöm, mailö aij nîpe sîdö mailö rö kumi kabö adö lañ nîbö apöm,

hanîp mailö pak ñîñab. *

79 Hon nîbi bî an an sîbön gau mîdun umnîg gîñabun gau, nîpe gö mailö magö anîbu hanîp mîdmagö an dañ mailö pak ñîñab nîñun, hon hibur hain hain mîdep adan aij u u†hai nîñun, adö anîbu nöp ajeinabun,” a ga.

80 Pen ñîñan anîbu, Jon, majö gö nîñöl gi, ana nîpe halö halö pîdön ga. Nîpe ram mîñön nîbi bî mîdagmîdal, ram mîñön kabö nöp mîdmîdöp an gau mîd mîd, bön nöp kub göm auö, Isrel nîbi bî nîp nîñla.

2

Maria Jisas yag daua (Mad 1:18-25)

1 Pen ñîñ an anîbu, gapman bî kub Sisa Ogasdas nîpe lo löm haga, “Nîbi bî yad abad mîdpin gau, kale magöñhalö hib kale udöl,” a ga. 2 Nöd api î† göm nîbi bî hib udla ñîñ u, gapman bî kub Kwairinias Siria Propins* nîbi bî kalîp abad mîdmîdöp. 3 Anîb u, nîbi bî ram mîñön mîlö kub gau ke nîbö ke nîbö ap yîharîñ mîdeila gau, ado gi ram mîñön kale ke hib udnîg arla.

4 Josep nîpe kîñ Depid kîgîñ rîk damöm rîkla rö, nîpe Depid daun nîpe Bedlehem arnîg ga. Nîbi praj Maria nîp u† gi, Nasared daun, ram mîñön Galilî au arö gîmil, aram aram ram mîñön Judia amöm, kîñ Depid nîp rîklö mîdmîdöp daun nîpe Bedlehem arlö. 5 Pen nîbi praj Maria, Josep udnab a gîla u me, ñî mudun halö mîdö nîñöl gi, Josep Maria nîp u† gi hib udnîg arlö. 6 Kale Bedlehem arlö, Maria ñîñan yag daupe ñîñ u söl ga. 7 Pen Bedlehem gau amjakmil nîñlö, mani rauöm hanmîdal ram u bön nöp sîsî ga. Anîb u me, kaj kau mukmîdal ram ap am mîdöm, Maria ñîñan nöd aîñ u yag daua. Yag dapöm ñîñan laplap wam wam göm, ud kaj sipsip nan ha†î habadö pîñ u rîk dap lîlö ñîñmîdal mab ij mîgan u la.

* 1:71: Sam 106:10 * 1:72-73: Jen 17:7; 22:16-17; Sam 105:8-9 * 1:74-75: Dai 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3

* 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 2:2: Ñîñ anîbu Rom kai kale ram mîñön Isrel abad mîdeila. Ram mîñön Isrel Siria Propins an au mîdeila. Rom kai kîñ kale Sisa a gîmîdal.

God ejol ap kaj sipsip mukep b+ gau kalip haga

⁸ Maria Jisas n+ip yag daua n+n an+bu, kaj sipsip mukep b+ gau r+imnap s+ibön yan kaj sipsip abad m+ideila ram m+nönj söl an+bu au. ⁹ B+ Kub ejol n+ipe ap yuö, B+ Kub mailö aij magö n+ipe apöm kalip pak n+ijö, an+n+n gö p+n+n g+la. ¹⁰ Kale p+n+n g+lö n+ijöl g+, ejol u kalip haga, “Kale p+n+n gagmim. Yad kalöp abe n+ibi b+ gau magöñhalö kalip abe, manö aij n+n+lep ap dauabin. ¹¹ M+n+n nöp n+ibi ap n+n unbö ke ap yag dauöp Depid daun n+ipe au. N+n an+bu kalöp ud kam+ij yunab. N+ipe Kraist† B+ Kub u me. ¹² N+ip am ulhai n+ijmim n+ijnabim, n+ime n+ip wat+ij wam wam göm, ud kaj sipsip nan ha+ti habadö p+n u r+k dap l+lö n+n+m+dal mab ij m+igan u lö m+deinab. Kale am n+ijmim, hagpin rö g+nab u, n+ijö hagöp, a g+nabim,” a ga.

¹³ Ejol an+bu an+ig hagö n+ijöl g+, ad+ij ejol kumi kabö adö lan au n+ibö iru yab+it nöp ap ejol nöd n+ibö u aip m+idöm, God hib n+ipe u dap ranöl g+ hagla,

¹⁴ “God hib n+ipe i adö lanöl m+idöp; n+ipe n+ibi b+ an an mög n+ijöm ud aij g+nab gau, hibur hain hain gas+ m+idmagö añ+ lep magö u kale aip m+idnab,” a g+la. *

Kaj sipsip mukep b+ gau am Jisas n+ip n+ijla

¹⁵ Ejol gau ado g+ kumi kabö adö lan arlö n+ijöl g+, b+ kaj sipsip mukep gau manö hag n+ij hag n+ij göm hagla, “B+ Kub han+ip manö hagaj+ip u, uri Bedlehem am n+ijun,” a g+la.

¹⁶ An+ig hagöm y+ij+d amöm n+ijla, Josep aip Maria aip n+ijana hagla an+bu, wat+ij wam wam g+mil, kaj sipsip nan ha+ti habadö p+n u dap l+lö n+n+m+dal mab ij m+igan u l+lö m+ideia. ¹⁷ Kale n+ijana an+bu n+ijöm, amöm, ejol kalip n+hön n+hön hagla manö u, n+ibi b+ gau gau kalip hag n+ila. ¹⁸ B+ kaj sipsip mukep gau n+ibi b+ gau manö an+bu hag n+ilö, kale n+ijöm magöñhalö aiö yab+it g+la. ¹⁹ Pen Maria n+ip

nan ke yab+it an+bu ga rö, aij a gö, gas+ aij nöp n+n+m+döp. * ²⁰ B+ kaj sipsip mukep gau, God ejol n+ipe gau hagla rö nöp gö amgö kale ke n+ijla u me, God hib n+ipe u dap ranöl göm, aula gau ado g+ arla.

Josep Maria ber m+ihau Jisas n+ip dam God sabe ram u ud arlö

²¹ Maria n+ijana u yag dapöm n+n unbö mudun j+ij m+idöm, ruö raleb n+n u wan hañ n+ipe r+ib g+ dö g+la. Nöd ejol u n+ime Maria n+ip, n+n yag daumön hib n+ipe u an+ig göl l+imön a ga rö, hib n+ipe u Jisas, a g+la. *

B+ Simion aip n+ibi Ana aip Jisas n+ip n+ijmil m+n m+n yab+it g+lö

²²⁻²³ Pen nöd Mos+is n+ipe lo manö kal+ k+l+n r+köm, n+n nöd yag daunaböl gau God n+ip n+naböl a ga. An+bu u me, Maria n+ijana u yag dapöm, Juda n+ibi b+ g+m+dal rö, God sabe gep ram u asi mas+ g+, ram n+ipe ke gau nöp m+idö, kam+ij lö n+ijöl g+, Josep aip, Jisas n+ip dam B+ Kub n+ip n+n+ig, God sabe gep ram Jerusalem au arlö. * ²⁴ Pen B+ Kub lo manö ap halö hagöp, “N+ibi n+n pai yag daunaböl gau kam+ij lö, yaur ma+ig aka yaur dapo m+höp dam God sabe gep ram höj yan amöm, pak God n+ip sabe g+ nöm me, böj nöp kam+ij löp, a göm, God sabe gep ram raul m+igan u arnaböl,” a g+la. Gas+ an+bu u rö nöp n+ijmil me, yaur m+höp halö ud arlö. *

²⁵ Pen Jerusalem au b+ aij yöl ap m+idm+idöp, hib n+ipe Simion. B+ an+bu n+ipe God Manö u n+ijöm, hagöp rö nöp g+m+idöp. Ana U+ n+ipe Simion aip m+idm+idöp; n+ipe Krai u Isrel n+ibi b+ ud kam+ij yunab, a göm, abad m+idm+idöp.

²⁶ Ana U+ n+ipe Simion n+ip nöd haga, “B+ Kub n+ipe Krai n+ip yuö aunab u, ne amgö n+n+mön hainö umnabön,” a ga n+ijöm n+ipe n+ijöl m+ideia. ²⁷ Pen n+n an+bu, Ana n+ipe Simion n+ip gas+ nö, God sabe gep ram u amöm n+ijna, Josep ber m+ihau Jisas n+ip dammil, lo manö haga rö gul a g+mil ap m+idailö. ²⁸ Simion kalip m+höj n+ijöm, Jisas n+ip ud wabi göm, God hib n+ipe u dap ranöl g+ haga,

† **2:11:** Grik manö “Krais u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe i+ añ+ ap m+idöp: “God hag la B+ u.” * **2:14:** Luk 19:38 * **2:19:** Luk 2:51 * **2:21:** Luk 1:31 * **2:22-23:** Eks 13:2,12; Lep 12:1-8 * **2:24:** Lep 12:8

29-30 “Ne añi nöp Bi Kub.

Ñiñan i kub göm,

hanip nibi bi ud kamij yunab u,
nöd yip hagna rö, uri amgö magö yad
ke niñabin.

Anib u, uri yip paliö aij gö niñöl gi um-
nam. *

31 Ñiñan anibi, nibi bi ram minöñ gau gau
magöñhalö

ud nöp aip jim ñöl linab. *

32 Nipe mailö aij rö apöm,

Juda nibi bi wasö gau kalip pak ñö,

God bi aigale bi rö midöp u niñaböl.

Nipe mailö aij unbö ke ne dapöm,

Isrel nibi bi ne gau kalip pak ñinab,”
a ga.

33 Simion Jisas nip manö anibu hageia
u niñmil, Josep ber mihau aiö yabih gilö.

34 Pen Simion nipe Josep Maria Jisas aml
bi kalip, “God kalöp abad mideian,” a
göm, Jisas nime Maria nip haga, “Ñi anibi
midö niñöl gi, Isrel nibi bi iru nöp an u
ud asik ke ke löm, adan naj udöm arnaböl
gau, ap lug paknaböl; pen adan aij udöm
arnaböl gau, God lau adö arnaböl. God
Isrel nibi bi niñlan, a göm, ñi i yua pen
nibi bi rimnap nip udagöm hag junaböl.

* 35 Anig göl me, nibi bi iru nöp niñhön
niñhön gasi niñöm niñ midpal rö, nibi bi
gau waiö niñaböl. Pen ru mlö kid ap
midmagö an ne ke dan binij ginab,” a ga.

36 Pen ñin anibu nöp, God manö hagep
nibi ap ap mideia. Hib nipe u Ana; nap
hib u Panuel. Panuel u, Asa rikö rik
dapöm rikla. Nipe nibi mitep yabih. Nöd
nibi praj bi udöm, nugmul aip midailö
mi unbö mudun jij ina. 37 Nugmul uma
pen Ana mi nipe niñjuöl mihau mihau
unbö yigwö mlö lan (84) ina. Nipe God
nip nöp gasi niñöm ñin rimnap nan magö
niñöm wasö, God sabe gep ram u am
midöm, sidö an sibön yan God nip sabe
göl gi midmidöp. 38 Pen nibi Ana u, magö
anibu nöp Jisas nip ud mideila söl au
apöm, God nip aij a göm, nibi bi kale, Bi
Kub apöm Jerusalem nibi bi nagi mideila
u hubiknim, a göm abad midmidal nibi

bi gau kalip hagöm, niñan anibu niñhön
niñhön rö ginab u, manö hag ña.

Ber mihau Jisas ud ado gi Nasared arlö

39 Josep ber mihau Bi Kub lo manö haga
rö magöñhalö gi hakmil, kale ado gi ram
minöñ Galili ammil, daun kale Nasared
arlö. * 40 Am midöm Jisas kub göm, God
nip abad mid aij gö niñöl gi, gasi aij yabih
niñöm, mid aij ga.

Jisas nipe God sabe gep ram u ara

41 Pasopa ñin kub u söl auö, Jisas nime
nap mi u mi u, Pasopa ñin kub u mñi a
göm, am Jerusalem armidil. * 42 Anig göl
me, Jisas mi nipe in migam lan lö, Juda
kai gimidal rö, nime nap nip ut gi Pasopa
nan niñnig Jerusalem am mideila. 43 Ñin
kub anibu ap padiö niñöl gi, ram arabun
a göm, ado gi am adan an au ammil niñlö,
Jisas aip auageila. Nipe Jerusalem nöp
mideia pen kale niñagmil, 44 nipe nibi
bi rimnap aip auab a gimil, gasi niñlö.
Pen adan an au hannig gimil, am niñdan
nimam nibi bi rimnap aip midöp, a gimil,
nip uhai niñailö. 45 Uhai niñ dam wasö
niñmil, ado gi Jerusalem nip uhai niñnig
arlö. 46 Ammil ñin mihöp niñan mañu
niñlö, nipe amöm God sabe gep ram u
midöm, bi lo manö hag ñeb bi gau aip
asik midöm, manö hagaila u niñöm, manö
rimnap hag niñmideia. 47 Nibi bi niñ
mideila gau, Jisas haga rö niñöm, ñi anibu
gasi niñ kid hiköm manö aij hagab u, a
göm, aiö waiö gila. 48 Pen nime nap ber
Jisas nip niñmil kale u rö nöp aiö gilö.
Nime pen Jisas nip haga, “Ne nap halip
niñhön ginig anig gipan? Midmagö hol ilön
gö niñöl gul nöp uhai niñ ajabul,” a ga.

49 Nime anig hagö, Jisas haga, “Kale
niñhön ginig yip uhai niñ ajabilij Bapi ram
am midpin u kale niñagil aka?” ga. 50 Jisas
anig haga u pen kale manö hagab u, a
gimil, rik niñaglö.

51 Jisas nip ut gi ram kale Nasared ado
gi arla. Jisas anib gau nöp midöm, nime
nap hagdil rö nöp niñöm hain gimidöp.
Pen nime Jisas niñhön niñhön ga u gasi niñöl

* 2:29-30: Ais 52:10; Luk 3:6; Dai 2:11 * 2:31: Ais 42:6; 49:6; 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mad 21:42; 1Pi 2:8

* 2:39: Mad 2:23 * 2:41: Eks 12:24-27; 23:14-17; Dud 16:1-8 * 2:51: Luk 2:19

gi nöp m+dm+döp. * 52 Jisas n+me nap aip m+dm+döp, majö göm gasi n+ñ aij yabił gö n+ñöl gi, God abe, n+bi bi gau abe n+p n+ñlö aij ga. *

3

*Jon Bi Ñig Pak Ñeb manö hag ña
(Mad 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)*

1 Rom gapman bi kub yabił Sisa Daibirias ram m+nöñ gau gau abad m+dm+döp, mi in la unbö ajiþ böñ dañ. Pen nipe m+lö gau m+dm+döp, bi abad m+dep añ yagol nipe r+mnap hag lö, am ram m+nöñ r+mnap abad m+dm+döl. Bi nipe Podias Pailod ram m+nöñ Judia n+bi bi gau kalip abad m+dm+döp. Bi nipe Herod ram m+nöñ Galili n+bi bi gau kalip abad m+dm+döp. Herod n+mam nipe Pilip ram m+nöñ Iduria n+bi bi gau abe, ram m+nöñ Drakonaidis n+bi bi gau abe kalip abad m+dm+döp. Bi nipe Laisenias ram m+nöñ Abilini n+bi bi gau kalip abad m+dm+döp. 2 Pen magö an+bu, bi ne Anas aip, Kaiapas aip, God n+p nan sabe gep bi kub yabił m+hau Jerusalem m+dailö.

Pen ñ+n añ an+bu, Sekaraia ñ+ nipe Jon, n+bi bi iru m+dagm+döl, ram m+nöñ kabö nöp m+dm+döp añ gau han m+dm+döp. Añ gau han m+dm+döp n+ñöl gi, God nipe Jon n+p gasi ñö, 3 ram m+nöñ ñig Jodan goł gau gau ajm+döp n+ñöm n+bi bi gau aulö, kalip manö hag ñ+m+döp, “Nan si nan naj g+pim gau, n+hön g+nig anig g+pun a g+mim arö g+mim y+p aube yad kalöp ñig pak ñ+nö, God nan si nan naj g+pim gau n+ñöm arö g+nab,” a g+m+döp. * 4 Jon kalip manö hag ñ+m+döp an+bu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp g+nab a göm, kali kñiñ r+ka rö nöp ga. Aisaia manö an+bu kali kñiñ r+köm haga,

“Bi ap, ram m+nöñ n+bi bi iru m+dagpal,
ram m+nöñ kabö nöp m+dm+döp
añ au am m+dm+döp, w+ñ alöm hagnab,
‘Bi Kub u auab a g+mim,
n+p abad m+daimim!
An+bu u, adan sir g+lan g+yan g+nim gau,
dum goł p+tu g+nim gau, b+nig ral aij
gi m+daimim.

5 An+bu u, m+nöñ ban göp gau b+nig ral aij g+mim,
dum gau b+nig ral aij g+mim,
adan dudu badu g+nim gau, kabö göl g+mim,
kabö gau ud yu aij g+mim m+daimim.

6 An+g göl me, n+bi bi gau magöñhalö n+ñnaböl,
God nipe aigöl göm kalip ud kam+ñ yunab,’ a g+nab,” a ga. *

7 Jon nipe Aisaia manö kali kñiñ r+ka an+bu rö hag ñö n+ñöl gi, n+bi bi iru nöp nipe m+deia au apöm hagla, “Han+p ñig pak ñ+mön,” a g+la. Jon kalip s+tk hag göm haga, “Kale haino ñ+ pai gai i! Gasi n+hön n+ñmim p+ñ+ñ gi aubim+ñ ‘Ñig pakno, God n+bi bi r+mnap kalip hag g+nab ñ+n u, han+p hag gagnab,’ a g+mim, p+ñ+ñ gi aubim ar? * 8 Kale ñig paknig g+nabim u, nan si nan naj g+pim gau n+hön g+nig anig g+pun, a g+mim, arö g+mim, m+d aij g+mim. An+g g+pe me, n+bi bi n+ñnaböl, kale nan si nan naj g+m+dm+döl gau arö g+pim. Pen kale gasi ap n+ñmim, ‘Hon bac itañ Ebrahim ñ+ pai nipe m+dpun,’ a g+mim, gasi u n+ñagmim. Hon Ebrahim ñ+ pai nipe a g+pim u nan y+har+ñ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñ+ pai nipe gau gi l+nig göm, gi liböp! * 9 N+ñ aij g+mim! God mab u it halö r+ñ jun+g, ru u mab it yan k+d gi m+dm+döp. Mab au, magö ñ+ñeb aij r+mnap p+lagnab u, r+ñ gi dö gi ud mab inab yan yunab,” a ga. *

10 Jon manö an+bu rö hagö, kale n+p pen hag n+ñöm hagla, “Hon n+hön gun, a g+mön, an+g hagpan?” ö g+la. Haglö, Jon kalip haga,

11 “N+bi bi sior m+höp m+dain+m u, ap n+bi bi sior m+dagain+m gau kalip ñöl. Pen n+bi bi nan magö m+dain+m u, n+bi bi nan magö m+dagain+m gau kalip r+mnap ñöl,” a ga.

12 Pen bi dakis udep gau, Jon han+p ñig pak ñañ a göm, apöm n+p hag n+ñöm hagla, “Manö hag ñeb bi, hon n+hön gun?” ö g+la. *

* 2:52: 1Sa 2:26; Pro 3:4 * 3:3: Ap 13:24 * 3:6: Ais 40:3-5 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39
* 3:9: Mad 7:19 * 3:12: Luk 7:29

¹³ Hageila, kalip haga, “Dakis u udnig gimim, gapman hagpal rö nöp udmim. Yiharinj rimnap udagmim,” a ga.

¹⁴ Pen ami bi rimnap Jon nip manö anibu rö nöp hag ninjom hagla, “Hon nihön gun?” ö gila.

Hageila, kalip haga, “Kale manö piral hagemim nibi bi gau mani kalip si udagmim. Manö piral hagemim nibi bi gau manö kub hagagmim. Wög pe udnabim u ap halö udun, a gimim, gasi u ninjagmim,” a ga.

¹⁵ Pen anig göm mid damöm nibi bi gau gasi adö ap ninjom hagla, “Bi anibi Kraiss pör abad midpun u rö löp,” a gila.

¹⁶ Hageila, nipe manö anibu ninjom kalip pen haga, “Wasö! Yad kalöp yiharinj nig nöp pak nabin, pen yip hain aunab bi u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabit, yad bi pro. Yad nip ninjö nable ginab. Ma rirup nipe u nagi ud hubiknam rö lagöp,” a ga. Bi anibu nipe apöm, kalöp Ana Ut u nöp pak nom, mab mitanj pak nom ginab. * ¹⁷ “Nipe wid magö po gö, rik dap pakpal rö u ginig gab. Wid magö ninjeb gau ke löm, wid cög nabon nabon gau ke löm ginab. Anig göm, wid magö ninjeb gau dam ram raul migang nipe linab; pen nabon nabon gau dam mab pör inmidoöp u launab,” a ga.

Herod Jon nip nagi la

¹⁸ Jon, nibi bi gau kalip God manö aij u rimnap halö hag ninjö ninj aij gila, a göm, kalip manö aij anibu rö pro hagagmidöp.

¹⁹ Pen gapman bi kub Herod, nan si nan naj gau gi damöm, hainö nimam Pilip nibin nipe Herodias nip ud gö, Jon u aij gagöp, a ga. * ²⁰ Jon manö anig hagö, Herod ninjom, naj ga adö ap halö göm, Jon nip dam nagi la.

Jon Jisas nip nig pak na (Mad 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹⁻²² Pen Herod Jon nip nagi laga magö u, nipe nibi bi gau kalip nig pak nimidoöp. Jisas nip abe nig pak na. Jisas nip nig pak nö, nipe Nap God nip sabe gi midö ninjol gi, kumi kabö adö lanj au hit gi gau gau arö, ajonj hikö, Ana Ut u yaur dapo

rö halu löm, Jisas nip u gi aua. Anig göl auö ninjol gi, manö ap kumi kabö adö lanj au nibo apöm haga, “Ne Ni midmagö yad yabit. Nöp ninjö, yip aij yabit göp,” a ga. *

Jisas nahi bi (Mad 1:1-17)

²³ Pen Jisas mi nipe unbö ninjuöl aini ap ado gi da unbö sidun lanj (30) arö ninjol gi, nipe it göm nibi bi gau kalip God Manö hag na. Nibi bi gau Jisas nip, nap nipe u bi ne Josep, a gi gasi ninja.

Josep nap nipe u Heli. *

²⁴ Heli nap nipe u Madad.

Madad nap nipe u Lipai.

Lipai nap nipe u Melkai.

Melkai nap nipe u Janai.

Janai nap nipe u Josep.

²⁵ Josep nap nipe u Madadaias.

Madadaias nap nipe u Emos.

Emos nap nipe u Neham.

Neham nap nipe u Esli.

Esli nap nipe u Nagai.

²⁶ Nagai nap nipe u Mead.

Mead nap nipe u Madadaias.

Madadaias nap nipe u Semein.

Semein nap nipe u Josek.

Josek nap nipe u Joda.

²⁷ Joda nap nipe u Joanan.

Joanan nap nipe u Resa.

Resa nap nipe u Serababel.

Serababel nap nipe u Sialdiel.

Sialdiel nap nipe u Nerai.

²⁸ Nerai nap nipe u Melkai.

Melkai nap nipe u Adai.

Adai nap nipe u Kosam.

Kosam nap nipe u Elmadam.

Elmadam nap nipe u Er.

²⁹ Er nap nipe u Josua.

Josua nap nipe u Eliesa.

Eliesa nap nipe u Jorim.

Jorim nap nipe u Madad.

Madad nap nipe u Lipai.

³⁰ Lipai nap nipe u Simion.

Simion nap nipe u Juda.

Juda nap nipe u Josep.

Josep nap nipe u Jonam.

Jonam nap nipe u Eliakim.

* **3:16:** Ap 13:25 * **3:19:** Mad 14:3-4; Mak 6:17-18 * **3:21-22:** Jon 1:32 * **3:23:** Luk 4:22; Jon 6:42

31 Eliakim nap nipe u Melea.
 Melea nap nipe u Mena.
 Mena nap nipe u Madada.
 Madada nap nipe u Nadam.
 Nadam nap nipe u Depid.
 32 Depid nap nipe u Jesi.
 Jesi nap nipe u Obed.
 Obed nap nipe u Boas.
 Boas nap nipe u Salmon.
 Salmon nap nipe u Nason.
 33 Nason nap nipe u Aminadap.
 Aminadap nap nipe u Admin.
 Admin nap nipe u Arni.
 Arni nap nipe u Hesron.
 Hesron nap nipe u Peres.
 Peres nap nipe u Juda.
 34 Juda nap nipe u Jekop.
 Jekop nap nipe u Aisak.
 Aisak nap nipe u Ebrahim.
 Ebrahim nap nipe u Dera.
 Dera nap nipe u Nahor.
 Nahor nap nipe u Seruk.
 35 Seruk nap nipe u Rehu.
 Rehu nap nipe u Pelek.
 Pelek nap nipe u Eber.
 Eber nap nipe u Sela.
 36 Sela nap nipe u Kenam.
 Kenam nap nipe u Apaksad.
 Apaksad nap nipe u Sem.
 Sem nap nipe u Noa.
 Noa nap nipe u Lemek. *
 37 Lemek nap nipe u Medusela.
 Medusela nap nipe u Inok.
 Inok nap nipe u Jared.
 Jared nap nipe u Malelael.
 Malelael nap nipe u Kenan.
 38 Kenan nap nipe u Inos.
 Inos nap nipe u Sed.
 Sed nap nipe u Adam.
 Adam nap nipe u God. *

4

Seden Jisas nip manö piral haga

1-2 Ana U† u Jisas nip ajman rauöm, nip ut gi ñig Jodan gau n+bö ud arö, Jisas ram m+nöñ n+bi b+ m+dagm+dal, ram m+nöñ kabö nöp m+dm+döp añ gau m+deia. Seden nipe Jisas nan si nan naj r+mnap g+n+m

aka wasö gi n+ñöl göm gi gi gö, ñ+n unbö ñ+n juöl m+höp (40) ara. Jisas nan magö ñ+nöñ wasö, nip kiyö majö la.

3 Nip kiyö majö lö, Seden haga, “Ne ‘God Ñi nipe m+dpin,’ a g+pan u, kabö gai i hagö, bred rö lañ,” a ga.

4 Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal+ kññ r+köm hagla, ‘N+bi b+ gau, bred nöp ñ+nöñ kam+ñ m+dageinaböl,’ a g+la,” a ga. *

5 Hagö, Seden Jisas nip dam dum kub lañ ap amöm, ram m+nöñ aij aij kiñ ke ke abadpal gau magöñhalö, magö an+bu nöp, Jisas nip yamöm haga, 6-7 “Ram m+nöñ aij aij gai i nöñ! N+bi b+ ke ke abad m+dpal. Yad me ram m+nöñ an+bu gau magöñhalö abad m+dpin rö, b+ ap nip hagnig gem hagnabin. An+bu u, ne y+ip kugom y+immön sabe geinabön u, ram m+nöñ an+bu gai i magöñhalö nape hagnö, ne abad m+deinabön,” a ga.

8 Hageia Jisas pen haga, “God Manö u kal+ kññ r+köm hagla, ‘God B+ Kub kale u hagöp rö g+mim hib nipe nöp hagpe adö aran,’ a g+la,” a ga. *

9 Jisas an+g hageia, Seden nipe Jisas nip ut gi Jerusalem amöm, dam God sabe gep ram i adö lañ gi l+la adö u amöm haga, “Ne, ‘God Ñi nipe m+dpin,’ a g+pan u, p+ran+d m+nöñ il yan lug. 10-11 God Manö u kal+ kññ r+köm hagla,

‘God ejol nipe gau hagö,
 nöp abad m+deinaböl.

Ap lug paknig geinabön u,

nöp ñ+magö kale udnaböl n+ñöñ

kabö ma ne u b+n+ñ gagnab,’ a g+la,” a ga. *

12 Seden an+g hageia, Jisas pen haga, “God Manö u manö r+mnap halö kal+ kññ r+köm hagla, ‘God B+ Kub u, nipe b+ n+ñö hagep aka b+ pir alep, a g+mim hagagmim,’ a g+la,” a ga. *

13 Kijaki Jisas nip manö piral hag wasö n+ñöñ, ar+k ar+n a göm, gas+ nipe gau nöp n+ña, “Uri wasö pen hainö ñ+n r+mnap apem manö r+mnap halö pir alem hag n+ñnam,” a göm ar+k ara. *

* 3:36: Jen 11:10-26 * 3:38: Jen 4:25-26 * 4:4: Dud 8:3 * 4:8: Dud 6:13-14 * 4:10-11: Sam 91:11-12
 * 4:12: Dud 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18; 4:15

Jisas ram m+nöŋ Galili il göm manö hag ña

(Mad 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹⁴ Pen God Ana Jisas n+p klö ñö, Jisas n+pe ado g+ apöm ram m+nöŋ Galili m+idö n+ŋöl g+, n+bi b+ gau, manö n+pe u n+ŋöm, dam ram m+nöŋ Galili aŋ gau magöŋhalö ud arla. ¹⁵ N+pe Juda magum gep ram gau amöm, manö hag ñ+ aij gö, n+bi b+ gau n+pe b+ aij yab+ a göm, m+ñ m+ñ yab+ g+la.

Nasared n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udagla
(Mad 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Pen Jisas n+pe ram m+nöŋ Galili aŋ gau g+ aj p+is göm, Nasared am m+deia. Daun an+bu n+pe nöd m+idöm majö ga. Juda God n+p sabe gep ñ+n kale u auö, n+pe pör g+m+idöp rö, magum gep ram u amöm, uraköm God Manö u amgö l+ n+ŋöm hagn+g ga. ¹⁷ B+ God manö hagep Aisaia kal+ k+ñ r+ka köp u n+p dap ñ+lö, ud p+aiöm, manö hagn+g ga ad+ŋ u amgö l+ n+ŋöm kal+p haga, *

¹⁸ “B+ Kub u y+p, wög yad g+mön, a göm, Ana n+pe yuö yad aip m+idöp. An+bu u, n+bi b+ mög gep rö m+dpal gau kal+p manö aij u hag ñ+nö, n+ŋ aij g+naböl. N+bi b+ nag+man rö m+dpal gau kal+p hub+k yunö, arnaböl. N+bi b+ amgö we göp rö m+dpal gau kal+p g+nö, amgö ñ+l n+ŋnaböl. N+bi b+ u+ham m+dpal gau kal+p ud aij g+nö, m+d aij g+naböl.

¹⁹ Pen, B+ Kub n+bi b+ udnab ñ+n aij u m+ñ auöp, a gem, n+bi b+ gau kal+p hag ñ+nabin,” a ga.

²⁰ Jisas manö k+ñ an+bu amgö l+ n+ŋ hag p+is göm, köp bad u ud wam wam göm, b+ köp abad m+dm+idöp u n+p adog ñöm as+kö n+ŋöl g+, n+bi b+ magum gep ram raul m+deila gau magöŋhalö amgö juöm n+p n+ŋ ij halö l+la. ²¹ An+g n+ŋeila, Jisas kal+p haga, “God Manö ad+ŋ an+bu ud amgö l+ n+ŋ kalöp hagnö n+ŋajim an+bu, uri an+g unbö rö nöp göp.

²² An+g hagö, manö aij yab+ haga u n+ŋöm, n+bi b+ n+p ñ+ñ+ löm, aiö g+la. Pen

gas+ ap n+ŋöm, “B+ an+bi Josep ñ+ n+pe nöp aka?” göm, aiö waiö g+la. *

²³ An+g haglö, Jisas kal+p haga, “Pen yad n+ŋbin, y+p hagnabim, ‘Ne wös wameb b+, ne ke g+mön nan ne ke göp u kam+ŋ l+inab. Ne daun pro Kapaneam am m+dmön, nan gagep rö gaina, y+d acmal ajaj+p n+ŋbun u rö, m+ñi ram m+nöŋ ne ke aui abe gö y+d acmal ajö n+ŋun,’ a g+nabim. ²⁴ Pen kalöp n+ŋö hagabin, b+ God manö hagep gau, ram m+nöŋ ke gau amöm, manö aij u haglö, n+ŋö hagaböl a göm udnaböl. Pen ram m+nöŋ kale ke u apöm haglö, b+ hon gau ke hagaböl a göm, manö kal+p udagnaböl. * ²⁵ Pen n+ŋim! B+ God manö hagep Ilaija m+deia ñ+n u, n+bi yadu iru nöp Isrel au m+dm+dal. M+ m+hau n+gan rak+n unbö kago+ j+ŋ u, möŋ alagö, nan magö ranagö, k+yö kub yab+ la. * ²⁶ Isrel n+bi yadu r+mnap k+yö la gau iru yab+ nöp m+deila au, pen God Ilaija n+p yuö, am daun pro Sarepad ram m+nöŋ daun kub Saidon sö+ au amöm, nan gagep rö gö, n+bi yadu ap nan magö n+pe iru nöp m+deia. * ²⁷ Pen adö an+bu rö, hainö b+ God manö hagep Ilaisa m+deia ñ+n u, Isrel n+bi b+ r+mnap wös g+sa la gau iru yab+ nöp m+deila au, pen kal+p r+mnap gö kam+ŋ laga; Ilaisa b+ Neman ram m+nöŋ mlö kub Siria n+bö u n+p nöp gö, kam+ŋ la,” a ga. *

²⁸ Jisas an+g hagö, Juda n+bi b+ magum gep ram raul m+deila gau n+ŋlö mulu kal yab+ lugö, ²⁹⁻³⁰ n+p r+d+k g+ yu g+ dam rul gau yuno umaŋ a göm, r+d+k g+ ud arla j+ Jisas n+pe ado göm aŋ kale au amöm ara.

Jisas k+jaki aiön pi hag höŋ yua

³¹ Jisas daun pro Kapaneam, ram m+nöŋ Galili au am m+idöm, Juda kai God n+p sabe gep ñ+n u n+bi b+ kal+p manö hag ña. ³² God Manö u, Jisas klö naij göm kabö göl nöp hagö, kale aiö yab+ g+la. *

³³ Pen Juda magum gep ram raul aŋ an+bu au, b+ k+jaki aban ala ap m+deia. N+pe meg m+gan dap ranöm wiñ kub alöm haga,

³⁴ “B+ Jisas Nasared n+bö! Ne n+hön g+n+g auban? Han+p g+ naij g+n+g auban akan

* 4:17: Ais 61:1-2

* 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42

* 4:24: Jon 4:44

* 4:25: 1Ki 17:1,7

* 4:26: 1Ki 17:8-16

* 4:27: 2Ki 5:1-14

* 4:32: Mad 7:28-29

Yad nöp niŋbin. God Bi Ut niŋpe u nöp auban,” a ga.

³⁵ Pen Jisas kijaki aban al m+deia an+bu niŋp hag göm haga, “Manö hagagmön! Bi u arö gimön höŋ aru!” a ga. Jisas hagö, kijaki aiön pi höŋ aröl gi bi an+bu niŋp, niŋbi bi m+deila an au ud yuöm ara. Pen niŋp m+ñu magö pakaga; kam+ŋ ara.

³⁶ An+g gö, niŋbi bi niŋ m+deila gau kale ke hag niŋ hag niŋ göm hagla, “Bi klö yabi+ an+bi, manö an+bu gai niŋbö dapöm hagö, kijaki gau höŋ arbal?” ö g+la. ³⁷ Pen Jisas ga manö an+bu ram m+nöŋ an+bu gau magöŋhalö ud arla.

*Jisas niŋbi bi iru nöp gö kam+ŋ la
(Mad 8:14-15; Mak 1:29-31)*

³⁸ Pen Jisas Juda magum gep ram u arö göm Saimon ram u ara. Saimon niŋbor niŋpe u nan gö, hañ roman niŋpe gau magöŋhalö mab rö inö me, niŋbi bi gau apöm Jisas niŋp hagla, “Aumön, ne Saimon niŋbor niŋp gö urak aran,” a g+la. ³⁹ Hageila, niŋpe niŋbi nan gö um m+deia sö l au apöm, nan geia an+bu hag gö niŋöl gi, magö an+bu nöp niŋp arö göm ara. Niŋp kam+ŋ lö, uraköm, niŋbi bi ap m+deila gau kal+ŋ nan magö ña.

⁴⁰ Niŋbi bi an+bu au m+deila gau, manö an+bu niŋöm, si+dö wad ara magö u, niŋbi bi kale miña ga gau magöŋhalö dap Jisas m+deia au daula. Daueila, Jisas kal+ŋ aŋi aŋi ud niŋö kam+ŋ la. ⁴¹ Pen niŋbi bi kijaki aiön pi nan gau aban al m+deia gau hag yuö, höŋ amöl gi wiñ kub alöm hagla, “Ne God Ñi niŋpe!” a g+la. Kale Jisas niŋpe Kraiŋ u niŋöm an+g hageila niŋöm Jisas niŋpe kal+ŋ hag göm haga, “Manö ap hagagmim,” a gö, haga rö niŋla. *

*Jisas ram m+nöŋ miŋan riŋnap amöm
kal+ŋ manö hag ña
(Mak 1:35-39)*

⁴² Ruö si+b halö, Jisas ram m+nöŋ an+bu arö göm, ke am m+dai+n, a göm, ram m+nöŋ nöp an gau ara. Ara pen niŋbi bi gau hain amöm, niŋp ulhai niŋöm hagla, “Gau aragmön; hon aip m+daiun,” a g+la. ⁴³ An+g hageila Jisas haga, “God y+ŋp hag yuö aunö u, amem niŋbi bi ke miŋan riŋnap halö

kal+ŋ u rö nöp God niŋbi bi udöm abad m+deinab manö aij u hag ñ+nabin,” a ga.

⁴⁴ An+g hagöm, Jisas Juda niŋbi bi ram m+nöŋ kale gau magöŋhalö gi ajöl gi, am Juda magum gep ram gau amöm, manö aij an+bu kal+ŋ hag ñ+m+döp. *

5

*Jisas hagö kabsa+ŋ iru nöp udla
(Mad 4:18-22; Mak 1:16-20)*

¹ Jisas ñ+n ap am Ñ+g Waŋö Genesared go+ au m+döm, God Manö u hag ñö niŋöl gi, niŋbi bi iru yabi+, manö aij an+bu niŋjun a göm, ciro ma+o ñöl gi aula. * ² An+g gö l aulö niŋöl gi, Jisas niŋa, bi kabsa+ŋ udep gau ñ+g mag+ŋ m+höp dap ñ+g waŋö go+ an+bu au löm, kabsa+ŋ udep uben gau ut gi m+deila. ³ Jisas niŋpe Saimon ñ+g mag+ŋ adö u ujan+d löm haga, “Y+ŋp ud neb neb gö, ñ+g waŋö an sö l au dan ar+n,” a ga. Hagö, Saimon ñ+g mag+ŋ u ud neb neb gö, Jisas ñ+g waŋö an sö l au amöm ñ+g mag+ŋ adö an+bu as+ŋ m+döl gi, niŋbi bi gau kal+ŋ manö hag ña.

⁴ Manö hag pi+s göm, Jisas Saimon niŋp haga, “Ñ+g mag+ŋ i ñ+g u+an pi+rik gi dam ñ+g waŋö an kub au dan ammim, uben yumim kabsa+ŋ udim,” a ga.

⁵ Hageia, Saimon pen haga, “Bi Kub, miñi si+bön yan nöp hon kabsa+ŋ niŋ aj aj, ram halö ru dam löp pen hon kabsa+ŋ riŋnap udagpun. Pe ne an+g hagpan rö, uben u ha+öwa+ö yu niŋjun,” a ga. * ⁶ An+g hagöl göm uben yulö niŋöl gi, kabsa+ŋ iru nöp ap uben miŋan u arlö, uben gau ajman rauöm, pak gi dö gi+nig rö ga. ⁷ An+g ga niŋöm, niŋmam bi ñ+g mag+ŋ adö ap m+deila gau kal+ŋ ñ+n aian gi+lö, kale apöm kabsa+ŋ an+bu gau udöm, ñ+g mag+ŋ an+bu m+hau l+lö, böŋ nöp ajman rauöm, ñ+g mag+ŋ m+hau pi+g lugni+g rö ga.

⁸⁻¹⁰ An+g ga niŋöm, Saimon Pida bi niŋpe aip ñ+g mag+ŋ adö m+deila gau, kabsa+ŋ iru yabi+ udla gau niŋöm, gas+ iru nöp niŋla. Pen Sebedi ñi niŋpe Jems aip Jon aip, ñ+g mag+ŋ ap udmil Saimon aip wög ji+m ñöl gi+m+dil bi m+hau, u rö nöp gas+ iru niŋlö. Pen Saimon am Jisas m+deia sö l au kugom

* 4:41: Mad 8:29; Mak 3:11-12 * 4:44: Mad 4:23 * 5:1: Mad 13:1-2; Mak 3:9-10 * 5:5: Jon 21:3-8

yimöm haga, “Bî Kub, yad bî nan si nan naij gîpin u, ne ke gau aru,” a ga. Hageia Jisas haga, “Ne piñîñ gagmön. Mîñi ñîñ i rîkôm, bî kabsaŭ udep u arö gîmön, nîbi bî ud God nîp daupe bî mîdeinabön,” a ga.

¹¹ Jisas anîg hagö, ñîg magîb mîhau dam ñîg goŭ au löm, kabsaŭ nan gau arö göm, Jisas aip amöm ajmîdal. *

Jisas, bî wös hapeb la ap gö, kamîñ la

¹² Pen hainö Jisas am daun ap mîdö, bî wös hapeb hañ romañ gau magöñhalö la bî ap apöm, Jisas mîdeia söŭ au kugom yimöm nabîc yîhön göm, haga, “Ne yîp gö kamîñ lîñîg, gö kamîñ lîñîm,” a ga.

¹³ Anîg hagö, Jisas haga, “Yau, yad gîñö, nöp kamîñ lîñîm,” a ga. Anîg hagöm, Jisas ñîmagö nîpe mîlöbö löm bî anîbu ud nîñö, magö anîbu nöp wös hapeb gau böñ nöp hir ga. ¹⁴ Wös hapeb gau hir gö, Jisas bî anîbu nîp haga, “Yad nöp ud nîñnö kamîñ löp u nîbi bî gau hagagmön. Pen bî Mosîs hadame nöp kalî kliñ rîkôm haga rö, wös hapeb yîp u kamîñ löp a gîmön, am bî God nîp nan sabe gîpal gau kalîp yamön, nan sabe gep u kalîp ñîmön hagmön, ‘Yîp kamîñ löp rö, nan i God nîp sabe gim,’ a gîmön. Ne anîg gîmön, nîbi bî nîñöm hagnaböl, ‘Nîpe kamîñ löp rö anîg göp,’ a gîñaböl,” a ga. *

¹⁵ Pen Jisas manö nîpe u, ram mîñnön gau magöñhalö rîgon rîgon arö, nîbi bî iru nöp, nîp nîñun a göm, cîro maŭ ñöm aumîdal. Nîbi bî anîb gau, rîmnap manö aij nîpe u nîñnîg aumîdal; rîmnap hanîp gö kamîñ lañ a göm aumîdal. ¹⁶ Pen ñîñ rîmnap Jisas am ke mîgan ap mîdöm, Nap nîp sabe gîmîdöp.

Jisas, bî ñîmagö ma kîta ga ap gö, kamîñ la

¹⁷ Ñîñ ap Jisas nîbi bî gau kalîp manö hag ñî mîdeia. Perisi bî rîmnap abe, lo manö hag ñeb bî rîmnap abe, ram mîñnön Galili añ au ram rîñîg agŭ magöñhalö gau nîbö abe, ram mîñnön Judia añ au ram rîñîg agŭ magöñhalö gau nîbö abe, Jerusalem nîbö abe apöm, Jisas manö hag ñîmîdeia au asîk mîdeila. Pen Bî Kub klö nîpe aip

mîdeia u me, Jisas nîbi bî nan ga gau kalîp gö kamîñ la. ¹⁸ Pen bî rîmnap, bî ñîmagö ma kîta ga ap ilön lî dapöm, Jisas nîp gö kamîñ lañ a göm, nîp Jisas mîdöp ram raul mîgan u ud arun a gî gasî u nîñla. ¹⁹ Pen Jisas mîdeia ram u nîñla, nîbi bî gau ram raul mîgan anîbu böñ nöp sîsî ga. Anîg gö, wîp ilön lî daula anîbu, dam ram adö lañ amöm, ram u ud mîgan hiîkôm, nagî löm, Jisas mîdeia añ au gîyañ yula. ²⁰ Kale gasî nîñla, Jisas gö kamîñ lîñîm rö löp, a göm nîñeila rö, Jisas gasî kale u nîñöm, bî ñîmagö ma kîta ga u nîp haga, “Bî nîñeb yad, nan si nan naij gîpan gau nîñem arö gabin,” a ga. * ²¹ Jisas anîg hagö, bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, gasî añ kale gau nöp ke nîñöm hagla, “Bî anîbi ban? Nîpe God nîp hag juöl gî hagab. God nîpe añî nöp me nan si nan naij gîpal gau nîñöm arö gîñîm rö löp,” a göm, gasî kale u nöp nîñla.

²² Pen gasî nîñeila anîbu, Jisas ke rîk nîñöm haga, “Kale nîhön gîñîg yîp gasî naij nîñabîm? ²³ Bî ap bî ap nîp hagnab, ‘Nan si nan naij gîpan gau nîñem arö gabin,’ a gîñab u, kale aigöl gîmîm nîñnabîm nîpe manö nîñö hagab aka manö pîr alabî Pen bî ñîmagö ma kîta göp ap mîdeinab, bî ap nîp hagnab, ‘Ne mîñi nöp urak aru,’ a gîñab u, kale aigöl gîmîm nîñnabîm nîpe manö nîñö hagab aka manö pîr alab? ²⁴ Bî Ñî nîpe nîbi bî mîñnön nabön îŭ i nan si nan naij gîpal gau nîñöm arö gîñîm rö löp u, kale manö anîbu manö nîñö a gîmîm nîñ udmîm a gem, manö anîg göŭ hagnîg gabin,” a ga. Anîg hagöm, Jisas bî ñîmagö ma kîta ga u nîp haga, “Ne mîñi nöp urakmön, nöp ilön lî daubal abañ bad u udmön, ado gî ram ne aru,” a ga. * ²⁵ Anîg hagö, nîbi bî gau nîñmîdlö nîñöl gî, magö anîbu nöp uraköm, nîp ilön lî daula abañ bad anîbu udöm, God nîp aij a göŭ gî, ram nîpe ara. ²⁶ Anîg gö, nîbi bî nîñmîdeila gau magöñhalö pa gîñî göm, God hib u dap ranöl gî hagla, “Mîñi nan ke nîbö yabîŭ gajîp nîñbun,” a göm, aiö waiö gîla.

* 5:11: Mad 19:27 * 5:14: Lep 14:1-32 * 5:20: Luk 7:48; Ais 43:25 * 5:24: Jon 5:8

*Jisas bi nipe Lipai nip uda
(Mad 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Pen hainö Jisas amöm niŋa, bi dakis udep ap dakis ñeb ram raul miŋan u asik miŋdeia. Hib nipe u Lipai. Jisas nip niŋöm haga, “Ne aumön, yad aip arul,” a ga.

²⁸ Hageia, Lipai uraköm, wög giŋmidöp u arö göm, nan nipe gau magöŋhalö arö göm, Jisas aip arlö.

²⁹ Pen Lipai ñiñi löm, Jisas nip nan magö kub ram nipe u lau löm, bi dakis udep riŋnap, niŋi bi riŋnap iru nöp wiñ alö apöm, Jisas aip asiköm nan magö ñiŋeila.

³⁰ Pen Jisas kale aip nan magö ñiŋaia u niŋöm, bi Perisi riŋnap abe, bi lo manö hag ñeb kale riŋnap abe apöm, Jisas bi nipe gau kalip hagla, “Kale niŋön giŋig niŋi bi nan si nan naij giŋpal gau abe, bi dakis udep gau abe aip asikmim nan ñiŋabim?” ö giŋla. *

³¹ Anig haglö, Jisas manö anibu niŋöm kalip pen hagöm haga, “Niŋi bi kamiŋ miŋdpun a giŋpal gau, wös wameb bi wiñ alagpal; niŋi bi nan göp gau nöp, hanip gö kamiŋ laŋ a göm, wös wameb bi wiñ albal. ³² Anib unbö rö nöp, yad niŋi bi, miŋd aij giŋpun a göm gasi niŋbal gau, kalip hagniŋ auagpin; niŋi bi, hon nan si nan naij gun, miŋd aij gagpun, a göm gasi niŋbal gau, kalip hagniŋ aubin. Yad kalip manö aij hag ñinö, kale manö yad u niŋ udöm, nan naij giŋpal gau, niŋön giŋig anig giŋpun a göm, arö göm, God hagöp rö nöp göl,” a gem aubin.

*God nip sabe gep gasi u nöp niŋöm nan magö ñiŋagla
(Mad 9:14-17; Mak 2:18-22)*

³³ Pen kale riŋnap Jisas nip hagla, “Jon bi nipe gau abe, Perisi bi kale gau abe ñin riŋnap, God nip nöp gasi aŋi niŋun, a göm, nan magö ñiŋagöm kiyö nöp miŋdöm, God nip sabe giŋpal. Pen bi ne gau nan magö ñiŋöl gi, ñig ñiŋöl gi nöp miŋdpal,” a giŋla.

³⁴ Anig hageila, Jisas kalip pen haga, “Bi ap niŋi udöm, niŋi bi nipe gau aip nan kub ñiŋnaböl u, bi riŋnap uraköm, niŋön giŋig anig gabim a göm hagagnaböl. *

³⁵ Pen hainö bi riŋnap apöm bi anibu ud arlö, ñin anibu niŋi bi nipe gau mög gö, nan magö ñiŋagnaböl,” a ga.

³⁶ Pen Jisas manö hod riköm kalip haga, “Waŋij nöd niŋbö ap gi dö geinab u, waŋij giŋsön niŋbö ap ud gi dö göm, dap al dör giŋlö, adip adip lagnab. Ke ke yabiŋ löm, miŋhöŋgöl naij yabiŋ giŋnab. ³⁷ Pen ñig wain u, u rö nöp. Ñig wain kamiŋ u udöm, kaj meme hañ miŋlep miŋan yaŋ hoŋ gagpal. Niŋön giŋig: hoŋ göm mame ñilö, ran ap ranöm, biŋ naij yabiŋ hagöm pak gi dö göm hoŋ gö, kaj meme hañ u abe naij giŋnab.

³⁸ Gasi anibu niŋöm me, ñig wain kamiŋ udöm, kaj meme hañ kamiŋ miŋan u nöp hoŋ lep. ³⁹ Pen niŋi bi ñig wain nöd niŋbö hadö ñiŋbal gau, hainö ñig wain kamiŋ giŋsön niŋbö u ñiŋlö kalip aij gagnab; ‘Ñig wain nöd niŋbö u aij,’ a giŋnaböl,” a ga.

6

“Yiharini miŋdep ñin i niŋön giŋig anig gabim?” ö giŋla

(Mad 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Hainö Juda God nip sabe gep ñin ap, Jisas bi nipe gau aip wid wög adiŋ an au amöl gi, bi nipe gau wid magö anib gau riŋnap rik ñimagö adö kale au löm, hañ pak yuöm ñiŋöl gi arla. * ² Anig geila, bi Perisi riŋnap niŋöm hagla, “Kale niŋön giŋig God nip sabe gep ñin wög gagep i, wid magö hañ pak yumim wög gabim?” ö giŋla. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas bi nipe gau giŋla anibu naij gagla u niŋöm, bi Perisi gau kalip haga, “Depid hadame nöp bi nipe gau aip kiyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö u löm, bi yiharini ñiŋagpal, bi God nip nan sabe giŋpal gau nöp ñiŋbal bred u, Depid hag niŋö, nip ñilö, bi nipe gau aip ñiŋla. Kalip kiyö lö giŋla aiud anibu God Manö kalik kŋiŋ rikla u, kale niŋagpim ar?” a ga. *

⁵ Jisas manö ap halö hagöm haga, “Bi Ñi nipe Bi Kub miŋdöm, ñin yiharini miŋdep ñin u, niŋön giŋnam a giŋnab u, giŋnab,” a ga.

* 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29 * 6:1: Dud 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

Jisas, bî ñîmagö pîno ga ap gö, kamîŋ la

6-7 Pen Juda God nîp sabe gep ñîŋ hain ap, Jisas Juda magum gep ram u amöm, kalîp God Manö u hag ñöl gî mîdeia. Ram raul mîgan anîbu, bî ñîmagö pîno ga ap ap mîdeia. Bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, bî anîbu nîp nîŋla rö, Jisas nîpe God nîp sabe gep ñîŋ i nîp gö kamîŋ lî nab aka nîhön gö, nîp hag gun a göm, nîp nîŋ ij halö lî mîdeila. 8 Pen gasî nîŋla anîbu, Jisas ke nîŋöm, bî ñîmagö pîno ga anîbu nîp haga, “Ne urakmön an aui au,” a ga. 9 Hageia, urak auö nîŋöl gî, Jisas bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe kalîp haga, “Yîharîŋ mîdep ñîŋ i rö, nîbi bî gau kalîp ud aij gî nabun aka, yîharîŋ mîdep ñîŋ uri a gun, kalîp arö gî nabun? Kalîp gîno urak aröl aka kalîp arö gîno umöl?” ö ga. 10 Anîg hagöm, kalîp nîŋ gus gus göm, bî ñîmagö pîno ga u nîp haga, “Ñîmagö ne u mîlöpö lî!” a ga. Hagö, ñîmagö nîpe mîlöpö lö nîŋöl gî, adîŋ kamîŋ la.

11 Jisas bî anîbu nîp gö kamîŋ la u nîŋöm, bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, mulu kal yabîŋ nîŋöm, Jisas nîp nîhön gun a göm, hag nîŋ hag nîŋ gî mîdeila.

Jisas bî nîpe unbö mîgan laŋ uda

(Mad 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Pen ñîŋ anîbu au, Jisas Nap nîp hagnabin, a göm, dum ilö laŋ amöm, Nap nîp sabe gî mîdö mîdö, ram rua. 13 Pen ruö sîdö aua magö u, bî nîpe gau magöŋhalö hagö aueila, bî nîpe unbö mîgan laŋ kalîp ud asîk ke löm, kale bî manö yad ud arep gau mîdeinabim, a göm hag la. 14-15 Bî nîpe hag la anîbu gau hib kale me: ap Saimon, hainö Jisas hib nîpe ap löm Pida a ga; ap Edru, Saimon nîmam nîpe u; ap Jems; ap Jon; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñî nîpe u; ap Saimon hib alog Saimon Selod a gîmîdal u; 16 ap Judas, Jems ñî nîpe u; ap Judas Iskariod. Nîpe nöp me hainö Jisas al pak lî laŋ a göm, nîp mumug nîŋa.

Nîbi bî iru nöp Jisas mîdeia au aula

* 6:21: Rep 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

17 Pen Jisas bî nîpe anîbu gau aip dum ilö laŋ arö göm, au gîyan gî am ban aij yan mîdlö nîŋöl gî, nîbi bî iru nöp, nîp nîŋun a göm, ap magum gîla. Nîbi bî anîbu gau, rîmnap Jerusalem nîbö, rîmnap ram mînön Judia gau nîbö gau nîbö, rîmnap ram mînön nabîs daun kub mîhöp Daia Saidon nîbö, 18 Jisas manö nîpe nîŋun, hanîp nan göp gö kamîŋ lî nîm a göm aueila. Nîbi bî kîjaki aiön pi nan gau aban alö mîd aij gagla gau, Jisas gö kamîŋ la. 19 Pîdön nîp nîbö apöm, kalîp nan nîhön nîhön ga gau gö, magöŋhalö kamîŋ lajîp u nîŋöm, nîbi bî anîbu gau magöŋhalö apöm, hon abe Jisas nîp ud nîŋun a göm, nîp cîro maŋ ñöm aula.

Nîbi bî mög gep rö gau hainö mîñ mîñ gî naböl

(Mad 5:1-12)

20 Jisas bî nîpe gau kalîp amgö nîŋöl gî haga,

“Kale nîbi bî mög gep rö mîdpim gau,
God kalîp ud aij göm abad mîdeinab.

Gasî anîbu nîŋmim
mîñ mîñ gîmim.

21 Kale mîñi kîyö kub löp gau,
hainö kîyö lagnab.

Gasî anîbu nîŋmim
mîñ mîñ gîmim.

Kale mög gö, mîtön magö gabim gau,
hainö aij gö nîŋöl gî, mîhol gî nabim.

Gasî anîbu nîŋmim
mîñ mîñ gîmim. *

22 Bî ñî nîpe nîp cîg mîdpe, nîbi bî gau kalöp mulu kal nîŋöm, jî nîŋöm, nîbi bî naij anîbu gai i, bî an aip mîdeinaböl, a göm, kalöp hib gasî naij nîŋöm manö udöm hag jueinaböl u, kale mîñ mîñ gîmim. *

23 Gî naböl anîbu, nîhi îtaŋ kale gau,
bî God manö hagep gau kalîp gîmîdal rö nöp kalöp gî naböl.

Anîbu u nîŋmim, God hanîp ud aij yabîŋ gî nab
ram mînön nîpe adö laŋ au, a gîmim,
aij a gö nîŋöl gî, ñîŋ ma ju adö adö gî uraköl gî,

mĩñ mĩñ göl gĩ midaimim.

Kale niŋ aij gĩmim

24 “Pen kale niŋi bi mani nan iru midöp gau

niŋ aij gĩmim.

Nan kale udep rö u,

mĩnön nabön adö it i hadö udpim.

25 Pen kale mĩñi nan magö rö niŋ gĩpe gĩpe mudun göp gau,

hainö kiyö linab u niŋ aij gĩmim.

Pen kale mĩñi manö mĩhol ulĩb gĩ midpim gau,

hainö mög gö mĩtön magö gĩ midleinabim.

26 Pen kalöp hib dap ranöl gĩ nöp midleinaböl u,

kale niŋ aij yabił gĩmim.

Nĩhi ilaŋ kale gau, bi God Manö piral hagamĩdal gau,

kalĩp unbö rö gĩmĩdal.

Kołmał kale gau kalĩp midmagö limim (Mad 5:38-48)

27 “Pen niŋi bi manö yad niŋabim gai i. Kołmał kale gau kalĩp midmagö limim.

Niŋi bi kalöp mulu lugö niŋbal gau kalĩp ud aij gĩmim. 28 Niŋi bi kalöp hag juaiöl,

God kalĩp abad midaiŋ a gĩmim, niŋ sabe gĩmim. Niŋi bi kalöp gĩ naij gaiöl,

kalĩp God niŋ sabe gĩmim. 29 Pen niŋi bi riŋnap kalöp alaun böŋ lap pakaiöl,

ado gĩmim, böŋ lap u rö nöp paköl. Pen niŋi bi riŋnap kolsior kale u udaiöl, sior

u rö abe udim a gĩmim, hałöwałö niŋmim. 30 Niŋi bi riŋnap nan midagainim asĩb

hagaiöl, kalĩp niŋmim. Pen nan kale ap niŋöm udaiöl, hanĩp adog niŋmim, a gĩmim

hagagmim. 31 Hanĩp gĩlaŋ a gĩmim gasi niŋbim rö u, kale ke niŋi bi riŋnap gau

kalĩp u rö nöp gĩmim. *

32 “Niŋi bi kalöp midmagö libal gau nöp midmagö linabim u, God kalöp aigöl göm

niŋö, aij gĩnabŋ Niŋi bi nan si nan naij gĩpal gau, niŋi bi kale ke gau u rö nöp

pen pen midmagö libal. 33 Pen niŋi bi kalöp ud aij gĩpal gau nöp kalĩp gĩ aij

gĩnabim u, God kalöp aigöl göm niŋö, aij gĩnabŋ Gĩnabim anĩbu, niŋi bi nan si

nan naij gĩpal gau gĩpal rö nöp gĩnabim.

34 Nan niŋno pen niŋnaböl a gĩmim, gasi u nöp niŋmim nan niŋnabim u, God kalöp

aigöl göm niŋö, aij gĩnabŋ Gĩnabim anĩbu, niŋi bi nan si nan naij gĩpal gau gĩpal rö

nöp gĩnabim. 35 Anĩb u, kołmał kale gau midmagö limim, kalĩp gĩ aij gĩmim, nan

hałöwałö niŋmim. Hanĩp pen niŋnaböl a gĩmim, gasi u niŋagmim. Anĩg geinabim

u, God klö yabił adö laŋol midöp u, niŋ pai niŋpe midleinabim. Niŋpe göp rö geinabim

u me, kalöp hauł gagöm, pen aij niŋnab. God niŋpe niŋi bi nan si nan naij gĩpal gau

abe, niŋi bi niŋp, aij a göp, a gagpal gau abe, kalĩp u rö nöp gĩ aij gab. 36 Nap kale niŋi

bi mög niŋöm ud aij göp rö, kale u rö nöp niŋi bi mög niŋmim ud aij gĩmim.

Niŋi bi gau kalĩp manö kub hagagmim

37 “Kale niŋi bi riŋnap, ‘Anĩg anĩg gĩpim rö, kale niŋi bi naij midpim,’ a

gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp, ‘Anĩg anĩg gĩpim rö, kale niŋi bi naij midpim,’

a gagnab. Kale niŋi bi riŋnap manö kub hagmim, ‘Kale niŋi bi naij, pen udnabim,’

a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp manö kub hagöm, ‘Kale niŋi bi naij, pen

udnabim,’ a gagnab. Niŋi bi gau kalöp gĩ naij geinaböl u niŋmim arö geinabim

u, God nan naij kale gĩpim u, u rö nöp niŋöm arö gĩnab. * 38 Nan kale gau niŋi bi

gau kalĩp hałöwałö ñeinabim u, God kalöp pen u rö nöp hałöwałö yabił niŋnab. Kale

skel niŋhön rö udmim niŋi bi gau kalĩp nan niŋme li niŋnabim u rö, God skel anĩbu nöp

ud kalöp u rö nöp nan niŋme li niŋnab,” a ga. *

39 Pen Jisas manö ap hod riŋköm haga, “Bi amgö we gĩnab ap, bi amgö we ap niŋ,

adan anĩg anĩg midöp a göm yamagnab. Niŋhön gĩniŋ: niŋpe anĩg gö, mĩhönögöl ulöm

mĩgan yaŋ ap lug paknabil. * 40 Niŋi bi skul hagpal gau, am skul hagpal magö

u, hag ñeb bi kale gau kalĩp adö laŋ midagpal. Pen hainö skul u hag piŋ gĩ aij

göm me, hag ñeb bi kale gau aip adĩp adĩp midleinaböl. *

41 “Pen niŋhön gĩniŋ mab po amgö kalöp ke pak pału gĩ midöp u niŋ hagmim wasö,

namam nan aciŋ amgö niŋpe midöp u nöp

* 6:31: Mad 7:12 * 6:37: Mad 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mad 15:14 * 6:40: Mad 10:24-25

nıñ hagpim? ⁴² Mab po kub amgö kalöp pak pañu gı mıdöp u nöd ud yube, amgö kale amgö yabıñ lö, hainö namam nan acıp pro amgö nıpe mıdöp u, ud yuun a gımim hagnim,” a ga.

Mab aij pılöp, mab naij pılöp

⁴³ “Pen mab aij ap magö naij ap pılagıab; pen mab naij ap magö aij ap pılagıab. ⁴⁴ Anıb u, mab gau magö pılnab u nıñöm, mab u aij, mab u naij a göm nıñnaböl. Nagı mıgañıb u kia magö pılagıab. Nagı gablog u papo magö pılagıab. ⁴⁵ Nıbi bı aij gau, hıbur gası mıdmagö an kale dañ aij mıdöp rö, gı aij gıpal. Nıbi bı naij gau, hıbur gası mıdmagö an kale dañ naij mıdöp rö, gı naij gıpal. Pen nıbi bı aıgale nıbi bı rö mıdpal u, manö hagnaböl u nöp apdı nıñun, nıbi bı gau aij, nıbi bı gau naij a gun nıñnabun.

Bı mıhöp ram mıhöp gılö

(Mad 7:24-27)

⁴⁶ “Yıp Bı Kub hon, Bı Kub hon, a gıpım u pen nıñön gıñıg manö hagpın u hain gagpım? * ⁴⁷ Nıbi bı manö yad u nıñöm, hagpın rö gıpal gau, manö hagnıg gabin i rö mıdpal. ⁴⁸ Nıbi bı manö yad u nıñöm, hagpın rö gıñnaböl gau, bı ram gı lıñıg geınab, ulöm mılö udöm, ram padö kabö adö au lı aij göm, ram adö anıbu nöp gı lıñab rö mıdnaböl. Anıg gö, ñıg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gı ud arıam a gı wasö nıñöm, ram gı aij gıñnab anıbu pıdöñ nöp mıdeınab. ⁴⁹ Pen nıbi bı manö yad u nıñöm, hagpın rö gıñnaböl gau, bı ram gı lıñıg geınab, ulöm mılö udagöm, ram padö lagöm, yıharıñ ram mıñöñ adö adö au gı lıñab rö mıdnaböl. Anıg gö, ñıg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gı ud arıam a göm, magö anıbu nöp ram halö böñ nöp ud arö, mıñöñ cög nöp mıdeınab.

7

Jıas bı wög gı ñeb ap gö kamıñ la

(Mad 8:5-13)

¹ Jıas nıbi bı anıb gau kalıp manö anıbu hag ñı pıs göm daun pro Kapaneam ara. ²⁻³ Pen daun anıbu, bı kub amı bı

ıru nöp abad mıdmıdöp bı ap mıdeıa. Bı rımnab Jıas ap Kapaneam mıdöp a gılö, manö anıbu nıñöm, Rom amı bı kub Juda bı manö ud asıkep rımnab hag yuöm haga, “Bı nagı wög gı ñeb aij yabıñ yad ap nan göp umnıg gab nıñöm kale am Jıas nıp hag nıñmım ul gı daube, nıp gö kamıñ lañ,” a ga. ⁴⁻⁵ Hagö, kale Jıas mıdeıa au amöm, nıp manö klö neb neb göm hagla, “Amı bı abad mıdep bı kub ap, bı aij yabıñ. Hanıp Juda nıbi bı gau mıdmagö löm pör abad mıd aij göp. Magum gep ram hanıp ap gı la. Anıb u, ne ammön bı nagı wög gı ñeb nıpe u gö kamıñ lıñım,” a gıla.

⁶ Kale hageıla nıñöm Jıas kalıp aıp am am ram au söł au amöl gılö nıñöl gı, amı bı abad mıdep anıbu bı nıñeb nıpe rımnab hag yuö, am Jıas nıp nable paköm hagla, “Bı amı abad mıdep bı hon u nöp hagöp, ‘Bı Kub, yad bı aij wasö, ram yad u ma ilön auagmön. ⁷ Yad bı aij rö nöp nıñam, pen yad nıñbın, God nöp aıp mıdöp rö, ‘Kamıñ lañ,’ manö u nöp hagaimön, bı yad nan göp anıbu kamıñ lıñım. ⁸ Bı kub yabıñ ap yıp abad mıdöp; yad ke pen amı bı gau kalıp abad mıdem, ‘Arim!’ a gıñö arbal; ‘Auım!’ a gıñö aubal; ‘Wög anıbu gım!’ a gıñö gıpal,’ a göp,” a gıla.

⁹ Anıg haglö, Jıas, bı anıbu gası nıpe ke nıñöm anıg hagöp a göm, aiö göm, nıbi bı nıp hain göm aueıla gau kalıp haga, “Amı bı Rom nıbö u, yıp nıñ ud pıdöñ göp. Nıpe göp anıbu, Isrel bı ap unbö rö göp yad nıñagpın yabıñ,” a ga.

¹⁰ Pen amı bı abad mıdep bı u, bı nıpe gau ado gı amöm nıñla, bı nan ga anıbu hadö kamıñ la.

Jıas nıbi adu ñı nıpe uma u nıp gö, kamıñ ara

¹¹ Ñıñ anı anıbu nöp, Jıas aıp bı nıpe gau aıp Nen daun arla. Nıbi bı gau ıru yabıñ nöp aıp arla. ¹² Daun ajöñ ıt söł au amıaklö nıñöl gı, nıbi adu ap ñı añı nıpe yag daua uma u, wıp ilöñ löm daueıla. Nıbi bı ıru nöp daun anıbu nıbö apöm nıbi anıbu aıp aueıla. ¹³ Jıas nıbi adu anıbu nıp nıñö, mög gö haga, “Mıñöñ gagmön,” a ga. ¹⁴ Anıg hagöm, nıpe amöm wıp ilöñ

* 6:46: Mad 7:21

li daueila mab u ud n+ñö n+ñöl gi, bi ilön daueila gau p+idön g+la. Jisas bi praj uma u n+ip haga, “Ñ+ me, nöp hagabin, urak!” a ga. ¹⁵ An+g hagö, ñ+ urak as+köm manö hagö n+ñöl gi, Jisas n+me n+ip, ñ+ ne u, a göm ud ña. *

¹⁶ Pen n+bi bi n+ñ m+deila gau magöñhalö pa g+ñi göm, God hib n+pe u dap ranöl gi hagla, “God manö hagep bi kub yab+ñ han+ip auöp. God han+ip gi ñ+n+g auöp,” a g+la. *

¹⁷ Jisas ga an+bu n+ñöm, aiud udlö, manö an+bu Juda n+bi bi ram m+nön kale gau gau amöm, ram m+nön ke gau gau magöñhalö ara.

Jon Bi Ñ+g Pak Ñeb bi n+pe m+höp Jisas n+ñn+g arlö

¹⁸ Jon bi n+pe gau, Jisas ga rö magöñhalö n+ñöm, am Jon n+ip hag ñ+lö, bi n+pe m+höp hagö aueilö haga, ¹⁹ “Kale m+höñ ammil Bi Kub n+ip hag n+ñmil, ‘Ne Mesaia pör abad m+dpun u nöp auban aka bi ke n+bö ap halö abad m+daiun?’ ö g+mil,” a ga.

²⁰ Hageia, bi m+hou Jisas m+deia au ammil haglö, “Jon bi ñ+g pak ñeb u hal+ip bi m+höñ hagöp, ‘Kale m+höñ ammil Bi Kub hag n+ñmil, ‘Ne Mesaia pör abad m+dpun u nöp auban aka bi ke n+bö ap halö abad m+daiun,’ a g+mil,’ a göm, hol m+höñ hag yuö, nöp hag n+ñn+g aubul i,” a g+lö. *

²¹ Pen kale m+höñ an+g hagnil n+ñ m+dlö n+ñöl gi, Jisas n+bi bi iru nöp nan adö ke ke ga gau gö kam+ñ la; n+bi bi iru nöp m+ña ga gau gö kam+ñ la; n+bi bi iru nöp k+ñaki aiön pi abañ al m+deia gau gö kam+ñ la; n+bi bi iru nöp amgö we ga gau gö amgö ñ+l n+ñla. ²² An+g göm, Jisas bi an+ñ m+hou kal+ip haga, “Kale m+höñ ado gi ammil Jon n+ip hagnil, ‘Hol am n+ñbul, bi an+bu n+bi bi amgö we ga gau gö amgö ñ+l n+ñbal; n+bi bi ma böñ nöp naj ga gau gö kauyan ajaböl; n+bi bi hañ roman wös hapeb la gau gö m+lep göp; n+bi bi r+im+d m+gan p+ñ göp gau gö manö apdi n+ñaböl; n+bi bi umbal gau gö kam+ñ m+dpal; n+bi bi mög gep rö gau manö aij u

hagab n+ñaböl. * ²³ N+bi bi y+ip gas+ n+ñöm c+g göl gi nöp m+deinaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ñ g+ñaböl,’ a g+mil,” a ga.

²⁴ An+g hagö, bi Jon manö daulö m+hou ado gi arlö n+ñöl gi, Jisas n+pe, Jon n+ip manö adö u hagöm n+bi bi m+deila gau kal+ip haga, “Kale nöd ram m+nön kabö nöp m+idöp an au arbe ñ+n u, n+ñön n+ñn+g arben Kale hod m+lö añ+ ap y+gön ud an+ gi dan i göp ap n+ñn+g arbe? ²⁵ Kale n+ñön n+ñn+g arben Bi wañ+ñ aij yab+ñ y+möb ap n+ñn+g arben An+bu wasö. Bi wañ+ñ aij yab+ñ udöm, nan aij aij udun a göm gas+ n+ñbal gau, bi kub ram gau nöp hanbal.

²⁶ Pen kale n+ñön n+ñn+g arben God manö hagep bi ap n+ip n+ñn+g arbe akan+ñ N+ñö me, God manö hagep bi ap n+ip n+ñn+g arbe, pen bi Jon n+ñbe u n+pe wög adö ke n+bö g+ñn+g aua. * ²⁷ Bi Jon u me, hadame ram God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla,

‘Bi manö hagep yad u hag yunö, nöd amöm, n+bi bi gau kal+ip hag ñ+ aij g+ñab; hainö ne ke hag yunö n+ñabön,’ a göm kal+ k+ñ r+kla. *

²⁸ Kalöp hagabin, n+bi bi nöd m+dm+dal gau abe, n+bi bi m+ñi m+dpal gau abe magöñhalö n+bi bi y+har+ñ, Jon bi kub. Pen God n+bi bi y+har+ñ gau udöm ram m+nön n+pe kumi kabö adö lan au abad m+deinab gau, kale Jon rö m+dageinaböl; kale n+bi bi kub m+deinaböl,” a ga.

²⁹ N+bi bi gau, bi dak+is udep gau halö, nöd Jon n+ip aula, kal+ip magöñhalö ñ+g pak ña. An+g gö, Jisas manö haga u n+ñöm hagla, “God adan n+pe nöp kabö rö m+idöp,” a g+la. * ³⁰ Pen bi Perisi abe, bi lo manö hag ñeb bi kub gau abe kale, God kal+ip n+ñön n+ñön g+lan a ga u gas+ kale ke n+ñöm pa jö n+ñöm, Jon han+ip ñ+g pak ñañ a göm auagla. *

³¹⁻³² Pen Jisas n+bi bi an+ñ gau kal+ip manö ap hagöm haga, “N+bi bi m+ñi ñ+n i m+dpim gau yad n+ñbin, kale ñ+ pai pro gau, n+bi bi magum gep ka au as+köm, ñ+ pai pro r+imnap meg m+gan dap ranöm hag am+l ap+l göm hagpal, ‘Hon at+ñ pu

* 7:15: 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 * 7:16: Luk 1:68 * 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rep 1:8 * 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76 * 7:27: Mal 3:1 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mad 21:32

gino, kale nihön ginig kugom ralagpimn Pen kimap mitön gep rö ap hagno, kale nihön ginig mitön gagpim?" ö gipal rö u, kale gipim. ³³ Nihön ginig: Jon bi ñig pak ñeb u apöm, nan magö ñinagöm, ñig wain ñinagöm gö, kale nip hag jumim hagpim, 'Bi kijaki aion pi aban alöp midöp u,' a gipim. ³⁴ Pen mñi yad Bi Ñi nipe apem, nan ñinem, ñig wain ñinem ginö, yip hag jumim hagpim, 'Nan iru ñinöm, ñig wain ñinöm göp u me, nipe nibi bi nan si nan naj gipal bi gau, bi dakis udep bi gau, bi kale ap midöp u,' a gipim. * ³⁵ Pen nibi bi God Manö aij u nin udöm, hain göm, gi aij göm, mid aij geinabol u, nibi bi gau kalip ninöm hagnabol, God Manö u manö ninö yabı, a ginabol," a ga.

Bi si udmidöp nibi ap

³⁶ Bi Perisi ap hib nipe Saimon. Nipe Jisas nip haga, "Ne aumön ram yad u nan magö ñinul," a ga. Hagö, Jisas ram nipe u amöm nan magö ñinölö ninöl gi, ³⁷ nibi daun anıbu midöm nan si nan naj gimidöp manö ap ninı, Jisas bi Perisi ram amöm aip nan ñinailö. Anıb u ninöm, ñig hañin aij auep kabö barol ud rim lila ap dapöm, * ³⁸ Jisas mideia jöl adö gau apöm, ma il au mitön gi mideia. Anig göl mitön gö ninöl gi, amgö ñig u gi dö gi Jisas ma adö yan lugö, umagö nipe u ud lıı gi yuöl gi, ma kid nipe u bom haluöm, mulu ñinöm, ñig hañin aij auep anıbu ma kid nipe adö au li ña. ³⁹ Anig geia, bi Perisi Saimon u, gası magö nipe u nöp gası ninöm nip ke haga, "Bi anıbi bi God manö hagep kabö göl midailöp, nibi anıbi nipe nan si nan naj gimidöp nibi naj ap apöm nip ud ninıb u rik ninıböp," a ga.

⁴⁰ Jisas pen, bi Perisi gası ninı anıbu ninöm, nip haga, "Saimon, manö yad añi ap midöp nöp hag ñinıg gabin," a ga.

Hageia, Saimon haga, "Manö hag ñeb bi yad, manö anıbu hag," a ga.

⁴¹ Hageia, Jisas manö hod riköm haga, "Bi ap uraköm, bi mihöp kalip bi ap paip hadred (500) denariai ñöm, ap pipdi denariai (50) ñinab. ⁴² Pen hainö bi anıb mihau pen ñeb rö lagö, bi mani ñinab

anıbu kalip mihön hagnab, 'Arö gimil. Mani kalöp mihön ñinbin u, pen ñul a gimil gası u ninıgmil,' a ginab. Anig hagö, bi an bi anıbu nip midmagö yabı lınab, bi nan nabön kub mideinab u aka bi nan nabön pro mideinab u?" ö ga.

⁴³ Hageia, Saimon haga, "Gası yad ninbin u, bi nan nabön kub mideinab u," a ga.

Hageia, Jisas haga, "Ninö yabı hagpan," a ga. ⁴⁴ Anig hagöm, Jisas ado gi, nibi u nip ninöm, Saimon nip haga, "Nibi i nip nön. Yad ram raul migan nöp i auajın, ne ñig ap udmön ma yip lık gi yuep rimnap ñagpan, ji nibi anıbi, amgö ñig nipe u gi dö gi lugöm ma yad ñig lö, umagö nipe udöm lıı gi yuöp. ⁴⁵ Ne yip bom haluagpan, ji nibi i, yad ram raul migan nöp apjakajın magö u rikö, nipe ma kid yad bom haluöl gi nöp midöp. ⁴⁶ Yip wel nabıc cög lan li ñagpan, ji nibi i nipe ma kid yad ñig hañin aij auep u li ñöb. ⁴⁷ Anıb u, nöp hagabin, nibi anıbi nan si nan naj iru nöp göp u ninem arö gıpin. Anıb u, yip pen midmagö yabı löp. Pen nibi bi nan si nan naj pro pro gıpal gau ninem arö ginö, yip pen midmagö pro pro libal," a ga.

⁴⁸ Pen Jisas anig hagöm nibi anıbu nip haga, "Nan si nan naj gıpan gau ninem arö gabin," a ga.

⁴⁹ Anig hagö, bi nipe aip nan ñineila gau, kale ke hag ninı hag ninı göm hagla, "Bi anıbi nihön ginig göm, 'Nan si nan naj gıpan gau ninem arö gabin,' a gab?" ö gıla.

⁵⁰ Anig hageila u pen Jisas nibi anıbu nip haga, "Gası ne ke u nöp ninı udmön, nan si nan naj gıpin rö Jisas ninöm arö gan, a gimön auban rö, nan si nan naj gıpan gau ninem arö gıpin. Ne ammön, God ñimago ara adö u midaimön," a ga. *

8

Nibi rimnap Jisas aip arla

¹ Pen hainö ñin anıb au, Jisas bi nipe unbö migan lan aip daun gau abe, ram rııg aglö gau abe amöm, God nibi bi nipe udöm abad mideinab manö aij u, nibi bi gau kalip hag ña. ² Pen ñin anıbu, nibi

* **7:34:** Luk 15:2 * **7:37:** Mad 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 * **7:50:** Luk 8:48; 18:42

rɪmnap kɪjaki aiön pi halö mɪdeila gau Jisas gö kamɪŋ la, rɪmnap nan ga gau gö kamɪŋ la, nɪŋöm nɪbi anɪb gau rɪmnap Jisas aip ajmɪdal. Nɪbi anɪb gau hib kale me, ap Maria Magdala a gɪmɪdal. Kɪjaki aiön pi unbö mudun jɪŋ nɪbi anɪbu an dan mɪdöm höŋ arla. * 3 Nɪbi ap Joana. Nugmul nɪpe hib u Kuja. Nɪpe kiŋ Herod ram nan nɪpe gau abad mɪdmɪdöp. Nɪbi ap Susana. Pen nɪbi rɪmnap halö iru rö aip ajmɪdal. Nɪbi anɪb gau kale magöŋhalö mani kale ke udöm, nan magö rau dapöm, Jisas bɪ nɪpe gau aip nan magö jɪm ñöl ñɪŋ ajmɪdal.

*Gɪñbɪɪ magö rö u, manö hod rɪk haga
(Mad 13:1-9; Mak 4:1-9)*

4 Nɪbi bɪ daun ke ke, yam ugan kub yöl gau nɪbö gau nɪbö Jisas nɪp nɪŋnɪg aulö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ nöd aula gau kalɪp manö ap hod rɪköm haga,

5 “Bɪ ap, gɪñbɪɪ magö ranaŋ a göm, gɪñbɪɪ magö u dam wög adɪŋ gau yunab. Rɪmnap wög adɪŋ arep adan gau lugö, nɪbi bɪ lala gɪ amɪl apɪl gɪlö, yaur gau pen ap nɪŋöm ñɪŋnaböl. 6 Pen yɪŋ rɪmnap kabö adö mɪnönŋ pro pro mɪdeinab gau lugöm, marep gɪnab u pen kabö mɪnönŋ au ñɪg ñɪg halö mɪdageinab u me, böŋ nöp mɪlep gɪnab. 7 Pen yɪŋ rɪmnap nagi gɪɪkasi an gau lugö, nagi anɪbu hararo gɪ paɪu gö, ran aij gagnab. 8 Pen yɪŋ rɪmnap mɪnönŋ aij gau lugöm, ran aij göm, magö iru yabɪɪ nöp pɪlnab. Añɪ añɪ magö ñɪn juöl unbö mamɪd pɪlnab,” a ga.

Jisas kalɪp anɪg hagöm haga, “Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manö hagabin i rɪmɪd li nɪŋ aij gɪmim,” a ga.

*Jisas, gɪñbɪɪ magö u manö hod rɪk haga
u, manö ɪɪ u haga*

9 Jisas manö hod rɪköm aiud anɪbu hagö, bɪ nɪpe gau nɪp hag nɪŋöm hagla, “Manö hod rɪkmön hagajan anɪbu, manö ɪɪ u aigöl gö rö mɪdöp?” ö gɪla. 10 Hageila, Jisas kalɪp haga, “God nɪbi bɪ nɪpe udöm abad mɪdeinab manö pi göl mɪdmɪdöp u, God kalöp gasɪ ñö nɪŋbim, pen nɪbi bɪ

rɪmnap gau, yad kalɪp manö hod rɪkem nöp hagnö,

‘kale nɪŋöm nɪŋagöl,
manö magö apdi nɪŋöm manö ɪɪ nɪŋ
udagöl.’ *

11 Pen manö hod rɪkem nan yɪŋ rö hagpin u, God Manö adö u hagpin. 12 Yɪŋ rɪmnap lugnab wög adɪŋ arep adan adö au a gɪpin u, nɪbi bɪ gau God Manö u nɪŋnaböl pen Seden gasɪ naj nɪŋöm, kale God Manö u nɪŋ udlö, God kalɪp ud kamɪŋ yunab u naj göp a göm, apöm God Manö gasɪ kalɪp an dan mɪdöp u ju udö, hauɪ gɪnaböl, a gem hagpin. 13 Pen yɪŋ rɪmnap lugnab kabö adö mɪnönŋ pro pro mɪdeinab gau a gɪpin u, nɪbi bɪ gau God Manö u nɪŋöm, ñɪñɪ löm, aij a gö nɪŋöl gɪ, manö anɪbu nɪŋ udnaböl u pen nɪŋ ud pɪdönŋ gagnaböl rö, mɪŋör rɪmnap auö hauɪ göm arö gɪnaböl, a gem hagpin. 14 Pen yɪŋ rɪmnap lugnab nagi gɪɪkasi an gau a gɪpin u, nɪbi bɪ gau God Manö u nɪŋnaböl u pen hainö manö marö aka mani kub nan gau aka mɪñ mɪñ gep adö u nöp gasɪ nɪŋöm, God Manö nɪŋ ud pɪdönŋ gagnaböl, a gem hagpin. 15 Pen yɪŋ rɪmnap mɪnönŋ aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru yabɪɪ nöp pɪlnab a gɪpin u, nɪbi bɪ gau God Manö u nɪŋöm, nɪŋ ud pɪdönŋ yabɪɪ göm, gɪ dam dam, nan magö aij pɪlnab, a gem hagpin,” a ga.

Hapö lau pi gagep

16 Jisas anɪg hagöm haga, “Nɪbi bɪ gau hapö lauöm rin cög mɪgan aka abañ adö hanbal u mo gayɪk gau pi gagnaböl. Adö au gɪlaŋ rɪk lɪlö mailö gö, nɪbi bɪ gau ram raul mɪgan anɪbu apöm mailö anɪbu nɪŋnaböl. *

17 “U rö nöp me, nan nɪhön nɪhön pi göl mɪdöp gau, magöŋhalö waiö lɪnab; nan nɪhön nɪhön paɪu gɪ mɪdöp gau, magöŋhalö ud mailö göp au lɪnab. *

18 “Anɪb u, manö hagabin u nɪŋ aij gɪmim. Nɪbi bɪ manö nɪŋöm, nɪŋ udnaböl gau, manö aij rɪmnap halö nɪŋnaböl; pen nɪbi bɪ manö nɪŋöm nɪŋ udagnaböl gau,

* 8:2: Mad 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * 8:10: Ais 6:9-10 * 8:16: Mad 5:15; Luk 11:33 * 8:17: Mad 10:26; Luk 12:2 * 8:18: Mad 25:29; Luk 19:26

pro pro n+ɲun a gòm n+ɲbal u halö böɲ nöp ur g+ɲab. *

Jisas n+ɲme n+ɲmam b+ɲ gau
(*Mad 12:46-50; Mak 3:31-35*)

¹⁹ Pen ñ+n an+ɲbu nöp, Jisas n+ɲme aip, n+ɲmam hain n+ɲpe gau aip Jisas n+ɲp n+ɲɲn+ɲg aula. Apöm n+ɲɲla, ram raul m+ɲgan an+ɲb yaɲ Jisas n+ɲbi b+ɲ s+ɲs+ɲ göl m+ɲdeila n+ɲɲöm höɲ yaɲ m+ɲdeila. ²⁰ An+ɲg g+ɲlö, n+ɲbi b+ɲ ap ram raul m+ɲdeila gau n+ɲɲöm, Jisas n+ɲp hagla, “Name namam ne gau nöp n+ɲɲn+ɲg ap m+ɲdpal höɲ yaɲ,” a g+ɲla.

²¹ Haglö, Jisas kal+ɲp haga, “N+ɲbi b+ɲ an an God Manö u n+ɲɲöm hain g+ɲpal gau me, ami yad, mam yad m+ɲdpal,” a ga.

Jisas hagö, y+ɲgön kub udeia u ur ga
(*Mad 8:23-27; Mak 4:35-41*)

²² Pen ñ+n ap, Jisas b+ɲ n+ɲpe gau kal+ɲp hagöm haga, “Ñ+ɲg Wanö Galili juun böɲ lödaɲ arun,” a gòm, ñ+ɲg mag+ɲb udöm arla. ²³ Pen aɲ gau arlö n+ɲɲöl g+ɲ, Jisas n+ɲpe hon han ara. Hon haneia magö u, y+ɲgön asad kub yab+ɲl ap ñ+ɲg aɲ an+ɲbu udöm, ñ+ɲg ral ñ+ɲg mag+ɲb m+ɲgan u auö, umöl rö nöp la. ²⁴ An+ɲg gö, b+ɲ n+ɲpe gau apöm, Jisas n+ɲp aɲa g+ɲlö uraka hagla, “B+ɲ Kub! Hon magöɲhalö umn+ɲg gabun!” a g+ɲla.

Hageia, Jisas y+ɲgön udaia u abe, ñ+ɲg ral auaiia u abe hag gö, magö an+ɲbu nöp y+ɲgön u ur gòm, ñ+ɲg u haluöm, nöd m+ɲdeia rö m+ɲdeia. ²⁵ Pen Jisas b+ɲ n+ɲpe gau kal+ɲp haga, “Kale ai g+ɲmim y+ɲp n+ɲɲ udagpim?” ö ga.

Hageia, kale p+ɲñ+ɲ gòm aiö waiö gòm, kale ke hag n+ɲɲ hag n+ɲɲ gòm hagla, “B+ɲ an+ɲbi b+ɲ an? N+ɲpe hagö, y+ɲgön abe, ñ+ɲg kub abe manö n+ɲpe hagöp rö nöp göp,” a g+ɲla.

B+ɲ kijaki aiön pi halö u, Jisas gö, kam+ɲ la

(*Mad 8:28-34; Mak 5:1-20*)

²⁶ Ñ+ɲg mag+ɲb udöm, amöm Ñ+ɲg Wanö Galili aɲ u am am, ram m+ɲnöh Gerasa n+ɲbi b+ɲ m+ɲdm+ɲdal böɲ lödaɲ arla. ²⁷ Pen Jisas ñ+ɲg mag+ɲb u arö g+ɲ, ñ+ɲg wanö got au kabö kuɲup adö au ma abö gö n+ɲɲöl g+ɲ, magö an+ɲbu nöp, kijaki aiön pi aban al m+ɲdeila b+ɲ ap, daun an+ɲbu n+ɲbö apöm, Jisas n+ɲp nable paka. B+ɲ an+ɲbu n+ɲpe magö nöp m+ɲdöm, ram yab+ɲl raul m+ɲgan u hanagm+ɲdöp; wip r+ɲgöl g+ɲm+ɲdal kabö

m+ɲgan gau nöp han ajm+ɲdöp. ²⁸⁻²⁹ B+ɲ n+ɲpe abad m+ɲdep gau, sen udöm ñ+ɲmagö ma n+ɲpe gau ad+ɲk l+ɲp+ɲdöh g+ɲm+ɲdal u pen kijaki nan gau apöm klö g+ɲlö, sen l+ɲm+ɲdal an+ɲb gau pak g+ɲ dö gö, ram m+ɲnöh nöp aɲ gau pör pör arm+ɲdöp. Pen b+ɲ an+ɲbu, Jisas n+ɲp n+ɲɲöm aiö gòm, apöm ma il au lug paka. Jisas kijaki aiön pi n+ɲp aban alla an+ɲb gau kal+ɲp haga, “B+ɲ an+ɲbi n+ɲp arö g+ɲmim höɲ arim!” a ga. Jisas an+ɲg hagö, kijaki aiön pi n+ɲp aban alla b+ɲ u, kakö gòm, manö kub hagöm haga, “Ne Jisas, God B+ɲ Kub adö i g+ɲlan m+ɲdöp Ñ+ɲ n+ɲpe u, y+ɲp n+ɲhön g+ɲn+ɲg gabön? Y+ɲp ilön kub ñagmön!” a ga.

³⁰ Hageia, Jisas haga, “Hib ne u hag!” a ga. Jisas hageia, n+ɲpe pen haga, “Hib yad u Iru Nöp,” a ga. Kijaki aiön pi nan gau iru yab+ɲl nöp n+ɲp yuö hi+köm m+ɲdeila rö u me, an+ɲg haga. ³¹ Pen kijaki aiön pi gau Jisas n+ɲp neb neb gòm hagla, “Han+ɲp hagmön, mab ke yaɲ utöm m+ɲgan mau+ɲñ juaga u yuagmön!” a g+ɲla.

³² An+ɲg hagöm, kaj iru yab+ɲl nöp am+ɲl geila yöp ba an+ɲb gau n+ɲɲöm, Jisas n+ɲp neb neb gòm hagla, “Ne han+ɲp hagö, am kaj m+ɲdpal g+ɲdaɲ kal+ɲp yuö hi+kun,” a g+ɲlö, Jisas yau a ga. ³³ Jisas yau a gö, kijaki aiön pi nan gau, b+ɲ u n+ɲp arö gòm, am kaj an+ɲb gau kal+ɲp yuö hi+klö, kaj gau p+ɲg ju s+ɲr ba yaɲ amöm, g+ɲ dam ñ+ɲg wanö aɲ yaɲ paköm, ñ+ɲg n+ɲɲöm magöɲhalö um hakla.

³⁴ Pen b+ɲ kaj mukm+ɲdal gau, ga an+ɲbu n+ɲɲöm, g+ɲ dö g+ɲ am n+ɲbi b+ɲ daun m+ɲdeila gau kal+ɲp hag ñöm, am n+ɲbi b+ɲ ram m+ɲnöh daun söl au m+ɲdeila gau kal+ɲp hag ñöm, g+ɲla. ³⁵ Hag ñ+ɲlö, nan an+ɲbu n+ɲhön gö hagaböl a gòm, apöm n+ɲɲla, b+ɲ kijaki yuö hi+köm m+ɲdm+ɲdöp u, kam+ɲɲ lö, waɲ+ɲ y+ɲmöm, Jisas ma il söl au as+ɲk m+ɲdeia. Kale an+ɲbu n+ɲɲöm an+ɲn+ɲ gö p+ɲñ+ɲ g+ɲla. ³⁶ Pen n+ɲbi b+ɲ n+ɲɲ m+ɲdlö n+ɲɲöl g+ɲ, Jisas kijaki hag höɲ yua, n+ɲbi b+ɲ gau, n+ɲbi b+ɲ hain aula gau kal+ɲp, an+ɲg an+ɲg göp, a gòm, hag ñ+ɲla. ³⁷ Pen Gerasa n+ɲbi b+ɲ magöɲhalö an+ɲn+ɲ gö p+ɲñ+ɲ gòm, Jisas n+ɲp, ne ado g+ɲ aru a g+ɲlö, ñ+ɲg mag+ɲb udöm hada. ³⁸ Jisas ar+ɲk arn+ɲg geia n+ɲɲöm, n+ɲpe gö kijaki aiön pi höɲ arla b+ɲ an+ɲbu, n+ɲp manö neb neb hagöm haga, “Yad ne aip arul,” a ga. ³⁹ An+ɲg hageia, Jisas n+ɲp pen haga, “Wasö. God nöp nan

aij yabił niñhön niñhön göp u, ne ram ne ammön niñbi bi ne gau kalip hag niñmön,” a ga.

Anib u, nipe daun nipe ado gi amöm, niñbi bi gau kalip magöñhalö, Jisas yip anig anig göp a göm, hag ña.

Pai ap uma Jisas gö uraka; niñbi ap Jisas nip ud niñjö kamij la

(Mad 9:18-26; Mak 5:22-43)

⁴⁰ Pen niñbi bi Jisas auab a göm, abad mideila gau, Jisas niñg magib udöm amjakö, aij yabił auabön e gila. ⁴¹⁻⁴² Pen bi kub Juda magum gep ram abad midmidöp bi ap hib nipe Jairas. Pai nipe añi yabił mi in la migan lan u umnig gö, Jairas nipe apöm, Jisas mideia söl au kugom yimöm haga, “Ram yad arul. Pai yad añi u umnig gab,” a ga. Hageia, Jisas niñnig arö niñjöl gi, niñbi bi iru yabił nöp apöm, nip böñ böñ ciro ciro ñöl gi arla. ⁴³ Pen niñbi ap pör pör nipe niñbi adan armidöp mi unbö migan lan la. Niñbi anibu, wös wameb bi gau yip gilo, yip kamij lan a göm, kalip mani niñmidöp u pen nip gilo mitep ginim rö laga. ⁴⁴ Nipe Jisas araia jöl adö lau apöm, waij milö kub la u ud niñjö niñjöl gi, magö anibu nöp nip mitep ga. ⁴⁵ Pen Jisas kalip haga, “Yip bi an ud niñjöb?” ö ga.

Hageia, niñbi bi gau hagla, “Hon ud niñqanun,” a gila. Pen Pida haga, “Bi Kub, niñbi bi iru nöp gai i apöm, nöp ciro ciro ñaböl,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Niñbi bi ap yip ud niñjöb. Pidön yad u aröp niñnem hagabin,” a ga. ⁴⁷ Pen niñbi Jisas ud niñqan anibu, nipe pi ginim rö laga u niñjöm, gil gil göl gi, Jisas mideia söl au ap kugom yima. Niñbi bi anib gau niñ mideila an gau, Jisas nip hagöm, nipe nan gö, Jisas ud niñjö, magö anibu nöp kamij löp aiud u magöñhalö waiö haga. ⁴⁸ Hageia, Jisas nip haga, “Pai yad. Ne yip ud niñjö kamij lan a gimön niñ udpan u, yip ud niñjö kamij löp me u. Manö midagöp. Ne ammön, God niñmagö ara adö u midaimön,” a ga. *

⁴⁹ Jisas anig hagö niñjöl gi, bi Jairas nip wög gimidöp bi ap apöm, Jairas nip haga, “Pai ne böñ nöp umöb; hag ñeb bi nip hagö ma ilön auagnim; ado gi arnim,” a ga.

⁵⁰ Hagö, Jisas manö anibu niñjöm, Jairas nip haga, “Pai yad u umöb a gimön, gasi u niñqamön. Niñ udeinabön u, nip kamij linab,” a ga.

⁵¹ Anig hagöm, Jairas ram nipe u amjaköm, niñbi bi gau kalip magöñhalö hag höñ au yan löm, pai niñme nap mihau, Pida u, Jon u, Jems u kalip ut göm, pai u nip niñnig ram raul migan yan arla.

⁵² Pen niñbi bi, pai anibu umöb a göm mitöñ gi mideila gau, Jisas kalip haga, “Kale mitöñ gagim. Pai u umagöp; yiharij hon hanab,” a ga.

⁵³ Jisas anig hageia, niñbi bi gau, pai anibu böñ nöp umöb u niñjöm, nip mihol gila. ⁵⁴ Pen Jisas pai u niñmagö kid nipe u udöm haga, “Pai yad, urak!” a ga. ⁵⁵ Anig hagö, ana nipe u ap kuöyan kuöbö gö uraka. Uraka, Jisas haga, “Nan rimnap niñbe niñqan,” a ga. ⁵⁶ Pai niñme nap kale aiö waiö gilo. Pen Jisas kalip ber mihau haga, “Niñbi bi rimnap kalip manö anibu hag ñagmil, wasö!” ga.

9

Jisas bi nipe unbö migan lan gau hag ke ke yua

(Mad 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹⁻² Jisas bi nipe unbö migan lan kalip hagö aueila haga, “Yad kalöp bi yad, klö yad ke ñem, yunig gabin. Anib u, kale gau ammim, kijaki aiön pi niñbi bi yuö hiiköm midpal gau hagpe höñ aröl; niñbi bi nan göp gau gipe kamij linim; niñbi bi miña göp gau gipe hir ginim; God niñbi bi udöm abad mideinab manö aij u hag niñbe niñjöl. ³ Pen arnig gimim, watab adij, wadi, nan niñheb, mani, waij, nan gau halö ud aragmim; yiharij armim. ⁴ Daun ap ammim ram ap amjakmim, kalöp hag udaiöl, kalip aip han midmim, daun anibu arik arun a ginabim u, magö u nöp arik armim. ⁵ Pen ram minöñ migan ap arbe, kalöp hag udagaiöl, daun anibu arik arun a ginabim u, kalip hagmim, ‘Manö aij u dauajun udagpim rö, minöñ naböñ kalöp i auajun, nan acip acip ma hanip udöp u lik gi yuun arabun,’ a gimim, lik gi yumim

* 8:48: Luk 7:50 * 9:5: Luk 10:4-11

armim. Anig ginabim, kale gi najj gipal u niñnaböl,” a ga. *

⁶ Anig hagö, kale ram riñg aglö magöñhalö gau gau am am manö aij u hag ñöl gi, niñbi bi mña ga gau gilo kamñ la.

Herod gasi iru niña

(Mad 13:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Pen niñbi bi gau, Jisas niñhön niñhön ga manö u hag amñl apñl gilo niñjöl gi, gapman bi kub Herod niñjöm, gasi iru yabiñ niña. Niñbi bi riñnap hagla, “Jon bi ñig pak ñeb unam rib gi dö gila uma u, kauyañ uraköp,” a gila. * ⁸ Riñnap hagla, “Bi nöð niñbö God manö hagep bi u Ilaija niñpe auöp,” a gila. Riñnap hagla, “Bi hadame dagol gau God manö hag ñimñdöp bi ap kauyañ kamñ löm auöp,” a gila. ⁹ Anig haglö, bi kub Herod haga, “Jon niñp unam rib gi dö ginö hadö uma rö, bi anibu bi an ap midö niñjöl gi hagaböl u am niñnam,” a göm, gasi u niña. *

Jisas niñbi bi iru nöp nan niñjeb ñö niñjla
(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)

¹⁰ Pen Jisas bi niñpe unbö miñgan lañ ado gi apöm, ram mñnöh gau ajöm nan niñhön niñhön gila manö u, Jisas niñp hag ñila. Hag ñilö, am ram mñnöh miñgan ap ke am midaiun a göm, Jisas kalip ut göm Bedsaida daun au arla. ¹¹ Pen adan añ gau arlö niñjöl gi, niñbi bi riñnap hagla, “Jisas bi niñpe gau aip apöm padiaböl,” a gila. Anig haglö, niñbi bi iru nöp niñp niññig hain gila. Aueila, niñpe aij auabim e göm, God niñbi bi udöm abad mideinab manö u kalip hag ñöl gi, niñbi bi nan ga gau gö kamñ la.

¹² Pen dugo sidö wad arñig geia magö u, bi niñpe unbö miñgan lañ apöm, Jisas niñp hagla, “Ram mñnöh gai i, niñbi bi midagpal, ram mñnöh nöp añ aui midpun rö u, niñbi bi gai i kalip hag yuö, ram niñbi bi midpal gau ke ke amöm, nan niñjeb kale gau ke uñhai niñjöm, haneb miñgan gau uñhai niñlañ,” a gila.

¹³ Anig hageila, Jisas pen haga, “Kale ke nan magö kalip ñimim,” a ga.

Hageia, kale hagla, “Hon nan niñjeb iru midagöp. Yñharñ bred magö unbö

mamid u midöm, kabsal mñhöp midöp. Ne niñhön gasi niñban? Niñbi bi gai i iru nöp midpal u, hon am nan niñjeb kalip riñnap rau dapun aka?” gila. ¹⁴ Niñn anibu, niñbi bi apöm magum gila gau, niñbi ñi pai gau wasö, bi gau nöp me wö ralla paip dausan (5000) rö ara.

Pen Jisas bi niñpe gau kalip haga, “Niñbi bi iru nöp ap midpal gai i hagpe, niñbi bi unbö niñjuöl mñhöp ado gi da unbö siduñ lañ (50) ugan ke ke asiklañ,” a ga.

¹⁵ Hageia, bi niñpe gau niñpe haga rö nöp gilo, niñbi bi gau magöñhalö au asikla. ¹⁶ Niñpe bred magö unbö mamid u udöm, kabsal mñhau halö udöm, gilañ gi kumi kabö adö lañ au niñjöm, God niñp aij a göm, nan niñjeb anibu ud jö göm, bi niñpe gau kalip ñö, kale pen udöm, niñbi bi gau kalip niñme li ñila. ¹⁷ Neila, kale magöñhalö niñ damöm, niñ haköl rö lagö, naböñ naböñ pali pali gila gau, bi niñpe gau ud wadiñ unbö miñgan lañ yaglö ajmañ raua.

Pida haga, “Ne Krai u,” a ga
(Mad 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Pen niñn ap, Jisas am ke halö God niñp sabe göl gi midöm, bi niñpe gau kalip hag niñjöm haga, “Niñbi bi gau yip bi an a gi gasi niñbal?” ö ga.

¹⁹ Hageia hagla, “Niñbi bi riñnap nöp Jon bi ñig pak ñeb u a gi gasi niñbal; riñnap nöp bi nöð niñbö God manö hagep bi u Ilaija a gi gasi niñbal; riñnap nöp bi hadame dagol gau God manö hag ñimñdöp bi ap kauyañ kamñ löm auöp a gi gasi niñbal,” a gila. *

²⁰ Hageila, Jisas kalip pen hag niña, “Pen kale ke yip bi an a gimim, gasi niñbim?” ö ga.

Hageia, Pida pen haga, “Ne God Krai niñpe u,” a ga. *

²¹ Anig hageia, Jisas kalip haga, “Manö anibu niñbi bi riñnap kalip hag ñagmim, wasö yabiñ!” a ga.

Jisas haga, “Umem kauyañ uraknabin,” a ga

²² Jisas anig hagöm, manö ap hagöm haga, “Bi Niñ niñpe niñp ilön kub yabiñ

* 9:7: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8 * 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69

ñinaböl. Bî manö ud asikep gau, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau, bî lo manö hag ñeb bî gau, nîp nîñlô mulu lugö al pak lîlô, umnab u pen ñin mîhöp mîdöm ruö ñin mîhau nîganj u kauyanj uraknab,” a ga.
*

²³ Pen Jisas bî nîpe gau abe, nîbi bî mîdeila gau abe, kalîp magöñhalö hagöm haga, “Nîbi bî yîp hain gun a göm, gasî nîñeinaböl gau, nan mînönj naböñ adö ît i gasî kub nîñbal u arö göm, hañ romanj kale ke gasî kub nîñbal u arö göm, ñin añî añî mab kros ud kag göm yîp hain göl. * ²⁴ Nîbi bî an, hañ romanj, kamîñ mîdep magö hon ke gasî nîñun mîd aij gînabun a göm, gasî nîñnaböl gau, böñ nöp ap lug paknaböl. Pen nîbi bî an, Jisas nîp nîñ udun, hañ romanj, kamîñ mîdep magö hon nîhön nîhön gînab u manö mîdagöp a göm, gasî nîñnaböl gau, kamîñ mîdep magö u udnaböl. * ²⁵ Nîbi bî nan mînönj naböñ adö ît i udun a göm, gîlô arnab gau, nan aij aij gau udöm, mînönj naböñ adö ît i mîd aij gînaböl, pen hainö umöm mînönj naböñ adö ît i arö göm, God aip pör pör mîdaiöl rö lagnab. ²⁶ Nîbi bî an yîp nable gö, yad Jisas nîp nîñagpin, a göm, manö yad nîñ udagnab u, hainö Bapi hol apîl mailö aij ke u udem, ejol ut mailö aij halö gau aip aunabin ñin u, bî anîbu nîp nable gö, nîñagpin a gînabin. * ²⁷ Pen kalöp nîñö yabîl hagabin, nîbi bî mîñî mîdpim gai i rîmnap umagnabim; kamîñ nöp mîdmim, God nîbi bî udöm abad mîdeinab ñin u nîñnabim,” a ga.

Jisas hañ romanj nîpe u ke yabîl la

²⁸ Jisas anîg hagöm, ñin unbö raleb jîñ rö mîdöm, Jon, Jems, Pida kalîp ut göm, God nîp sabe gîñîg göm yöp dum anîb au ara. ²⁹ Amöm, God sabe gî mîdö nîñöl gî, mulu adîñ nîpe ke yabîl löm, walîj nîpe rud yabîl löm, mailö unbö ke yabîl ga nîñla. ³⁰⁻³¹ Anîg gö nîñöl gî, bî hadame nöp umlö, Mosîs aip, Ilaija aip, God mailö aij unbö ke magö u udmîl apîl, Jisas Jerusalem amöm umöm wög nîpe gî haknîg geia manö u hag mîdeila. * ³² Pen

Pida, Jems, Jon kalîp yam hon auö, amgö ju ju göl gî mîdeila, pen mîdö kale amgö ñîl nîñöm, Jisas mailö aij nîpe u abe, bî anîb mîhau Jisas aip urak mîdailö gau abe, nîñla. * ³³ Bî anîb mîhau arnîg gîlô nîñöl gî, Pida gasî nîñ aij göm wasö, Jisas nîp haga, “Bî Kub, hon aui mîdpun u, aij yabîl mîdpun. Ne hanîp yau a gö, ram bada yîharîñ mîhau nîganj, nöp ap, Mosîs nîp ap, Ilaija nîp ap gun,” a ga.

³⁴ Anîg hagö nîñöl gî, magö anîbu nöp, kumi rud kub ap apöm kalîp magöñhalö ralu ñö pîñîñ gîla. ³⁵ Pen manö ap kumi anj au nîbö apöm haga, “Bî i Ñî yad; yad nîp hag lîñö. Kale manö nîpe hagnîm rö nîñmim,” a ga. *

³⁶ Manö hag pîs gö, magö anîbu nöp nîñla, bî anîb mîhau mîdagailö; Jisas nöp mîdeia. Pen dum ilö lanj mîdöm, nan ga u nîñeila u, ñin anj anîb au nîbi bî rîmnap kalîp hag ñagla.

Ñî pro kîjaki abanj ala ap Jisas gö, kamîñ la

(Mad 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Pen ruö, dum ilö lanj anîbu arö göm, adan au gîyanj ap luglô nîñöl gî, nîbi bî iru nöp ap kalîp nable pakla. ³⁸ Bî ap nîbi bî anj anîbu wîñ kub alöm haga, “Manö hag ñeb bî. Ñî yad añî i, ne mög nîñmön a gem dauabin. ³⁹ Kîjaki aiön pi pör nîp abanj al mîdöm nîp gö, wîñ kub yabîl alöm gî dam paköm, kîñu habkob gaḡ goḡ apöm, um dam anj löl gî auöp. Nîp anîg göm, pör pör nöp gö gö me, nîpe ilön mab udöl gîmîdöp. ⁴⁰ Bî ne gau kalîp, kîjaki mîdöp anîbu hag yuim, a gîpin u pen kale hag yu wasö nîñöm arö gîpal,” a ga. ⁴¹ Anîg hageia, Jisas haga, “Nîbi bî mîñî mîdpim mînönj naböñ ît i, ñin mai manö nîñ udnabimñ Yad hadame nöp mîñör kale ud ajpin; pen hainö ñin aige gem mîñör kale ud arnam?” ö ga. Anîg hagöm, bî anîbu nîp haga, “Ñî ne anîbu söl aui dau,” a ga. ⁴² Jisas anîg hageia, ñî anîbu dap auö nîñöl gî, kîjaki aiön pi ñî u nîp klö yabîl göm, pa jö gî yuö gî dam pîtab paka. Jisas pen kîjaki aiön pi u nîp hag gö, ke arö

* 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mad 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mad 10:33; Luk 12:9 * 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22

nɪŋöl gɪ, ñɪ anɪbu kamɪŋ lö, Jisas dam nap nɪp ña. ⁴³ Nɪbi bɪ ap mɪdeila gau, God klö nɪpe unbö ke anɪbu nɪŋöm, ñaul udla.

*Jisas, “Yɪp mumug gɪnaböl,” a ga
(Mad 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Jisas nan nɪhön nɪhön ga u gasɪ nɪŋöm, kale ñaul udöm nɪŋmɪdlö nɪŋöl gɪ, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, ⁴⁴ “Manö hagnɪg gabin anɪbi, kale rɪmɪd lɪ nɪŋ aij yabɪɪ gɪmim mɪdaimim. Söl mɪdöp, Bɪ Ñɪ nɪpe nɪp mumug nɪŋöm, bɪ rɪmnap kalɪp ñɪnaböl,” a ga. ^{*} ⁴⁵ Pen manö haga anɪbu, kale rɪk nɪŋöl rö laga. Pen pɪñɪŋ göm Jisas nɪp hag nɪŋagla. ^{*}

*An nɪbi bɪ kub mɪdeinaböl?
(Mad 18:1-5; Mak 9:33-37)*

⁴⁶ Jisas bɪ nɪpe anɪb gau kale ke hag amɪl apɪl göm, bɪ ap haga, “Yad bɪ kub mɪdeinam,” a ga. Pen bɪ ap pen haga, “Ne wasö, yad bɪ kub mɪdeinam,” a ga. ^{*} ⁴⁷ Jisas bɪ nɪpe gau gasɪ nɪŋla anɪbu ke nɪŋöm, ñɪ pro ap dap nɪpe mɪdeia ba au löm haga, ⁴⁸ “Nɪbi bɪ an yɪp gasɪ nɪŋöm, ñɪ pai pro inbö rö udnab u, yɪp abe udnab. Pen nɪbi bɪ an yɪp udnab u, Bɪ yɪp yuö aunö nɪp abe udnab. Pen bɪ an aŋ kale au bɪ yɪharɪŋ yabɪɪ rö mɪdöp, bɪ anɪbu nöp nɪpe bɪ kub yabɪɪ,” a ga. ^{*}

⁴⁹ Jisas anɪg hageia, Jon haga, “Bɪ Kub, hon nɪŋbun, bɪ ap hib ne hagöm, kɪjaki aiön pi nan gau hag yua. Pen bɪ anɪbu hon aip ajagpun rö, ‘Ne anɪg gagmön,’ a gɪno,” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Nɪhön gɪnɪg nɪp anɪg hag gɪpen Nɪbi bɪ kalöp nɪŋlö mulu lugagnab gau, bɪ nɪŋeb hon a gɪmim nɪŋmim,” a ga. ^{*}

Sameria kai Jisas nɪp udagla

⁵¹ Pen Nap nɪpe Jisas nɪp dam ram mɪnön nɪpe kumi kabö adö laŋ ud arep ñɪn u söl ga nɪŋöm Jisas, Jerusalem arnam a göm, gasɪ klö gɪ nɪŋöm me ara. ⁵² Nɪpe bɪ nɪpe rɪmnap nöd hag yua. Kale amöm nan nɪp gɪ jɪn gɪnɪg, ram mɪnön Sameria aŋ au ram rɪŋg aglö ap arla. ⁵³ Pen Sameria nɪbi bɪ ram rɪŋg aglö anɪbu hanmɪdal gau,

Jisas Jerusalem arnɪg geia manö u nɪŋöm, nɪp hag wɪhai udagla. ⁵⁴ Anɪg gailö, Jisas bɪ nɪpe Jems aip Jon aip nɪŋmil, Jisas nɪp haglö, “Bɪ Kub, kumi kabö adö laŋ nɪbö mab mɪtaŋ haglo, apöm nɪbi bɪ anɪg gɪpal gau kalɪp innɪm aka?” gɪlö. ^{*}

⁵⁵ Anɪg hagailö, Jisas ado göm kalɪp mɪhön nɪŋöm, anɪg gagnabun a göm, kalɪp mɪhön hag ga. ⁵⁶ Nɪbi bɪ anɪb gau Jisas nɪp udagnaböl u nɪŋöm, ram rɪŋg aglö anɪbu arö göm, ram rɪŋg aglö ke nɪbö ap arla.

*Bɪ ap Jisas nɪp haga, “Yad ne aip ajeinabul,” a ga
(Mad 8:19-22)*

⁵⁷ Pen adan aŋ gau arlö nɪŋöl gɪ, bɪ ap apöm, Jisas nɪp haga, “Ram mɪnön gai gai arnabön gau, yad aip ajeinabul,” a ga.

⁵⁸ Anɪg hageia, Jisas nɪp haga, “Yad aip uɪham ajeinabön. Kain hapeb gau ram haneb kale mɪnön mɪgan gau mɪdöp; yaur gau rin kale u ke mɪdöp; pen Bɪ Ñɪ nɪpe, ka haneb nɪpe ap mɪdagöp,” a ga.

⁵⁹ Pen Jisas bɪ ap nɪp haga, “Ne yad aip ajaiul,” a ga. Anɪg hageia, bɪ anɪbu pen pe haga, “Bɪ Kub, yɪp yau a gö, yad am bap yad rɪgöl gem aunam,” a ga.

⁶⁰ Hageia, Jisas nɪp pen haga, “Nɪbi bɪ yɪp nɪŋ udagpal rɪmnap umaiöl, nɪbi bɪ yɪp nɪŋagpal rɪmnap dam rɪgöl göl. Ne pen ammön, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö u hag ñö araŋ,” a ga.

⁶¹ Pen bɪ ap haga, “Yad ne aip ajeinabul u pen yɪp yau a gö, am ami bapi, añ mam yad gau kalɪp manö hag ñɪ aij gem, ñɪmagö pakem, aunam,” a ga. ^{*}

⁶² Hageia, Jisas pen haga, “Nɪbi bɪ an wög adɪŋ ɪɪ göm, gasɪ iru nɪŋöm, nab au arö gɪnab gau, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö aij u hag ñeb bɪ wög u gɪnɪm rö lagöp,” a ga.

10

Jisas bɪ nɪpe iru nöp hag yuö am ram mɪnön ke ke arla

¹ Hainö Jisas bɪ nɪpe ñɪnjuöl mɪhau nɪgan ado gɪ da mɪgan laŋ (72) udöm, kalɪp baluöm mɪhau ke, mɪhau ke, ram

^{*} 9:44: Luk 9:22 ^{*} 9:45: Luk 18:34 ^{*} 9:46: Luk 22:24 ^{*} 9:48: Mad 10:40 ^{*} 9:50: Mad 12:30; Luk 11:23

^{*} 9:54: 2Ki 1:9-16 ^{*} 9:61: 1Ki 19:20

m+nöŋ gau ke ke yunig göm haga, “Kale nöd ammim, manö yad u hag ñ+be, yad hainö n+nabin,” a ga. * 2 Pen kalip manö ap haga, “Nan wög kub yab+ m+idöp u pen n+bi b+ nan magö ral daupep gau iru m+dagpal. An+u, B+ Kub wög ad+ nap n+bö u n+p hag n+nbe, n+bi b+ nan magö ral daupep r+mnap halö hagö, am ral dauöl. * 3 Kale arim! Pen kalöp kaj sipsip pi rö kain hapeb m+dpal aŋ au hag yuabin. * 4 Kale mani rin, wadi, ma r+r+p gau halö ud aragmim. N+bi b+ r+mnap aip adan aŋ au manö hag m+lö m+dagaimim. * 5 Pen ram ap amjakmim, ram raul m+gan amöl gi, kalip manö aij hag ñ+mim haggim, ‘God kalöp abad m+deian,’ a g+mim. 6 An+g hageinabim, n+bi b+ God manö hain aij n+pe udep rö ap m+deinab u, manö hain kale an+bu udnab. Wasö u, manö hain hagnabim u kalöp ke ado gi aunab. 7 Pen ram an+bu nöp m+daimim, nan magö dap ñ+naböl u ñ+nöl gi m+daimim. B+ wög g+pal gau pen haj+ udpal. An+bu rö, kalip manö aij u hag ñ+nabim rö, kale pen nan magö dap ñ+naböl. Pen kale ram ram gaggim. * 8 Pen daun ap araimim, kalöp hag w+hai udöm, nan magö ñ+naböl u, hałowatö ñ+n+mim. * 9 Ram m+nöŋ an+bu, n+bi b+ nan g+n+m gau kalip g+pe, kam+n l+n+m. N+bi b+ gau magöŋhalö kalip hag aij g+mim haggim, ‘God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, ma it kalöp u auöp,’ a g+mim. 10 Pen daun ap araimim, kalöp hag w+hai udagaiöl, adan aŋ au ammim haggim, 11 ‘Ram m+nöŋ kalöp i auajun u, ha+p+ ac+p ac+p ma hon udöp gau kale ke t+k gi yu arabun. Pen n+n aij gim! God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, ma it kalöp u auöp,’ a g+mim. * 12 Yad kalöp hagabin, hainö manö kub n+naböl ñ+n u, daun kub Sodom n+bi b+ nan si nan naj nöp g+lö g+lö in hab+k ñ+n ara u, manö kub n+nöm ilön pro rö udnaböl; pen n+bi b+ manö kale am hagpe udagnaböl gau, manö kub n+nöm ilön kub yab+ udnaböl. *

Pen ilön kub udnaböl

13 “Korasin n+bi b+ gau abe, Bedsaida n+bi b+ gau abe, nan gagep rö u g+nö, n+n+mim arö g+pim rö, ilön kub yab+ udnabim. Pen daun kub m+höp Daia Saidon n+bi b+ gau kalip, nan gagep an+bu rö r+mnap g+nö n+nblap u, kale wat+ij gi dö gi lugöp r+mnap y+möm as+köm, run he ud yuöl gi ud yuöl gi m+döm, nan naj g+m+dal an+bu arö g+blap. 14 Manö kub n+naböl ñ+n u, Daia Saidon n+bi b+ gau ilön pro rö udnaböl; pen kale Korasin n+bi b+ gau abe, kale Bedsaida n+bi b+ gau abe ilön kub yab+ udnabim. 15 Pen ñ+n an+bu, kale Kapaneam n+bi b+ gau u rö nöp, kumi kabö adö laŋ au aragnabim; böŋ nöp ulöm m+gan kub yaŋ arnabim,” a ga.

16 Jisas b+ n+pe gau kalip haga, “N+bi b+ manö kale udnaböl gau, manö kalöp nöp wasö, manö yad u u rö nöp udnaböl. Pen kalöp udagnaböl gau, kalöp nöp wasö, y+p u rö nöp udagnaböl. Pen y+p udagnaböl gau, y+p nöp wasö, B+ y+p hag yuö aunö u n+p u rö nöp udagnaböl,” a ga. *

B+ n+pe hag yua gau ado gi aula

17 Pen hainö b+ n+pe ñ+njuöl m+hau n+gan ado gi da m+gan laŋ (72) an+u gau, ram m+nöŋ gau aj arö göm apöm, aij a göl gi Jisas n+p hagla, “B+ Kub! K+jaki aiön pi n+bi b+ aban albal gau, hib ne hagun, ‘Jisas m+idöp rö arim!’ a g+no, hagpun rö n+nöm arbal,” a g+la.

18 Hageila, Jisas kalip haga, “Yad n+n m+dnö n+nöl gi, k+jaki aiön pi nap kale Seden, añ+m añ+m rö udöm kumi kabö adö laŋ n+bö ap lug paka. * 19 Kalöp hag l+bin u me, re haino sara, gaiwadö, hauat, nan hapeb an+u gau abe, B+ Kolmat klö n+pe u abe, kalöp gi naj göl rö lagöp. * 20 Pen k+jaki aiön pi nan gau hagpun rö n+nöm höŋ arbal a g+mim, m+ñ m+ñ gaggim; God n+pe hib hon kumi kabö adö laŋ au kal+ k+ñ r+köp, a g+mim, m+ñ m+ñ g+mim,” a ga. *

* 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mad 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mad 10:16 * 10:4: Mad 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Di 5:18 * 10:8: 1Ko 10:27 * 10:11: Ap 13:51; 18:6 * 10:12: Jen 19:24-25; Mad 10:15; 11:24 * 10:16: Mad 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * 10:18: Jon 12:31; Rep 12:8-9 * 10:19: Sam 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Plp 4:3; Rep 3:5

*Jisas Nap God n̄p aij a ga
(Mad 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Magö an̄bu, Ana U† u Jisas n̄p ajman rau m̄dö n̄ñöl gi, n̄pe m̄ñ m̄ñ göl gi, Nap n̄pe n̄p haga, “Bapi, ne B̄ Kub kumi kabö adö lan̄ abe, m̄n̄öñ naböñ it i abe abad m̄dpan u, gas̄ ne ke n̄ñö aij göp adö u nöp ḡpan. Hon n̄bi b̄ kub gas̄ n̄ñ k̄d hi+kun ke n̄ñbun, a ḡpal gau, kal̄p manö aij it u yamagpan pen ñ̄ pai pro gau, ne kal̄p gas̄ aij ñö, manö aij it u n̄ñbal u me, nöp aij a gabin,” a ga.

²² Jisas an̄g hageia, n̄bi b̄ r̄mnap yad b̄ aigale b̄ rö m̄dpin u n̄ñagpal; Bapi n̄pe nöp ȳp n̄ñöb. Pen Bapi n̄pe b̄ aigale b̄ rö m̄döp u, n̄bi b̄ r̄mnap n̄ñagpal; yad ke nöp n̄ñbin. N̄pe ȳp p̄döñ nan n̄pe gau magöñhalö ñöb rö, n̄bi b̄ kal̄p yamnam a ḡnabin gau nöp, Bapi kal̄p yamnö n̄p n̄ñnaböl. N̄bi b̄ r̄mnap halö Bapi n̄p n̄ñagnaböl,” a ga. *

²³ Jisas an̄g hageia, ado göm, b̄ n̄pe gau nöp kal̄p hageia haga, “Nan an̄bi n̄ñabim u, m̄ñ m̄ñ ḡmim. God kalöp nöp me ud aij yab̄t gö n̄ñabim. ²⁴ God manö hagep b̄ gau iru nöp abe, kiñ gau iru nöp abe, nan amgö n̄ñabim an̄bi n̄ñun a göm, abad m̄dm̄dal u pen kale n̄ñagla; manö apdi n̄ñabim an̄bi n̄ñun a göm, abad m̄dm̄dal u pen kale n̄ñagla.

Jisas, b̄ aij Sameria n̄bö u, manö hod r̄köm haga

²⁵ Ñ̄n ap an̄ au, b̄ lo manö hag ñeb b̄ ap, Jisas ȳp n̄ñhön manö hagn̄m a göm, apöm n̄p hag n̄ñöm haga, “Manö hag ñeb b̄, yad n̄ñhön n̄ñhön gem, pör m̄dep magö u udnam?” ö ga. *

²⁶ Hageia, Jisas n̄p haga, “Lo manö u kal̄ k̄ñ r̄köm, n̄ñhön hagla?” ö ga.

²⁷ Hageia, b̄ lo manö hag ñeb b̄ an̄bu haga, “Lo manö u n̄ñbin, Mos̄s kal̄ k̄ñ r̄köm haga,

‘God B̄ Kub ne u n̄p m̄ñ m̄ñ ḡmön,

gas̄ r̄m̄d ne u n̄p ñ̄mön,

klö ne u magöñhalö n̄p ñ̄mön,

n̄p m̄dmagö yab̄t l̄mön.

Ne ke m̄dmagö l̄ban rö,

n̄bi b̄ r̄mnap kal̄p u rö nöp m̄dmagö l̄mön,’ a ga,” a ga. *

²⁸ An̄g hageia, Jisas b̄ an̄bu n̄p haga, “Ne kabö göl hagpan; adö an̄bu nöp hain ḡmön, pör m̄dep magö u udnabön,” a ga. *

²⁹ Jisas an̄g hageia, b̄ lo manö hag ñeb b̄ an̄bu, hib yad u pro ḡnab a göm, Jisas n̄p kauyan̄ hag n̄ñöm haga, “Lo manö kal̄ k̄ñ r̄ka u, n̄bi b̄ r̄mnap kal̄p m̄dmagö l̄mim a göm, kal̄ k̄ñ r̄ka. An̄b u, n̄bi b̄ mai kal̄p m̄dmagö l̄mim a göm, kal̄ k̄ñ r̄ka?” ö ga.

³⁰ Hageia, Jisas b̄ lo manö hag ñeb b̄ an̄bu n̄p, manö pen hagöl gi, aiud udöm haga, “B̄ ap Jerusalem arö göm, daun kub Jeriko amnam a göm, adan an̄ au araia n̄ñöm, b̄ nan si udep r̄mnap apöm, n̄p m̄ñu magö paköm, wal̄j nan n̄pe gau p̄t̄ gi ud arlö n̄ñöl gi, n̄pe adan an̄ au umn̄g göm gi m̄deia. ³¹ B̄ God n̄p nan sabe gep b̄ ap, adan adö an̄bu amöm b̄ an̄bu umn̄g göm gi m̄deia au n̄ñöm, böñ lau nöp adan löm ara. ³² Pen b̄ Lipai it b̄ ap, adan adö an̄bu nöp amöm, b̄ an̄bu umn̄g göm gi m̄deia au n̄ñöm, m̄deia söl au amöm n̄ñ aij göm, böñ lau nöp adan löm ara. ³³ Pen b̄ Juda wasö, ram m̄n̄öñ Sameria n̄bö b̄ ap, adan m̄lö añ̄ an̄bu nöp amöm, b̄ an̄bu umn̄g göm gi m̄deia au n̄ñöm, n̄p mög yab̄t n̄ñ. ³⁴ N̄p mög yab̄t n̄ñöm, m̄deia söl au amöm, wös n̄p gau wel r̄mnap löm, ñ̄g wain r̄mnap löm, wös n̄p gau wama. Wös wamöm, ud donki adö n̄pe u löm, ram mani rauöm hanm̄dal u dam löm, abad m̄d aij yab̄t ga. ³⁵ Ruö arn̄g göm, b̄ ram abad m̄dm̄döp an̄bu n̄p silpa k̄d m̄höp ñöm haga, ‘Ne b̄ an̄bi n̄p abad m̄d aij ḡmön. Pen mani aigeg hagnabön u, ado gi apem nöp ñ̄nabin,’ a ga,” a ga.

³⁶ Jisas aiud an̄bu udöm, n̄pe b̄ lo manö hag ñeb b̄ an̄bu n̄p hag n̄ñ, “B̄ adan an̄ pak l̄la u, b̄ m̄hau n̄gan̄ padiöl göm arla gau, b̄ an̄ n̄pe ke m̄dmagö la rö, n̄p m̄dmagö la?” ö ga.

³⁷ Hageia, b̄ lo manö hag ñeb b̄ u haga, “B̄ n̄p mög n̄ñöm gi aij ga u,” a ga.

* 10:22: Jon 3:35; 10:15 * 10:25: Mad 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Dud 6:5; Lep 19:18 * 10:28: Lep 18:5

Hageia, Jisas nɪp haga, “Nɪŋö nöp hapan. Me ne arammön, adö anɪbu nöp gɪmön,” a ga.

Jisas nɪpe Mada Maria añɪl mɪhau ram kale ara

³⁸ Pen Jisas bɪ nɪpe gau aip ram mɪnönj ap amjakeila, nɪbi ram mɪnönj anɪbu mɪdeia ap apöm, kalɪp uɫ gɪ dam ram nɪpe u ara. Nɪbi anɪbu hib nɪpe Mada. ³⁹ Ram nɪpe u nɪnɪn ap mɪdeia. Hib nɪpe u Maria. Maria nɪpe Jisas mɪdeia söl au ap asɪköm, Jisas manö hageia u nɪŋmɪdeia. * ⁴⁰ Mada nɪpe ke nöp nan magö lauöm, gasɪ iru nɪŋöm, ap Jisas nɪp haga, “Bɪ Kub, Maria yɪp arö gö, yad ke nöp nan magö hon lauabin u aij gagöp. Nɪp hagö apöm yad aip nan magö lauul,” a ga. ⁴¹ Hageia, Jisas haga, “Mada, Mada, ne nan iru nöp gasɪ iru nɪŋban u aij wasö. ⁴² Maria manö aij yad nɪŋnam a göm, gasɪ añɪ u nöp nɪŋöm, ap manö yad nɪŋmɪdöp. Nɪbi bɪ ap nan aij udöp anɪbu pɪɪ gɪ udnɪm rö lagöp,” a ga. *

11

God nɪp sabe gɪnɪg, anɪg göl rö hagnim, a ga

(Mad 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nɪn ap, Jisas ram mɪnönj ke mɪgan ap mɪdöm, Nap God nɪp sabe göl gɪ mɪdeia. Sabe gɪ pɪs gö nɪŋöl gɪ, bɪ nɪpe ap apöm nɪp haga, “Bɪ Kub, God nɪp aigöl gun sabe gun? Jon bɪ nɪpe gau kalɪp hag ñö nɪŋbal rö, ne hanɪp u rö nöp hag ñö nɪŋun,” a ga.

² Hageia, Jisas kalɪp haga, “God nɪp sabe gɪnɪg gɪmim, anɪgöl hagnim, ‘Bapɪ, nɪbi bɪ gau hib ne haglö adö aran. Ne nɪbi bɪ udmön abad mɪdeinabön ñɪn u yɪŋɪd aunɪm.

³ Nan magö hanɪp ñɪn añɪ añɪ pör pör ñɪban rö u ñɪmön.

⁴ Nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp gɪ najj gɪlö, kalɪp pen nɪŋno mulu lugö gɪ najj gagpun rö, hon nan si nan najj gɪpun gau nɪŋmön arö gɪmön.

Hanɪp abad mɪdaimön, gasɪ ap wakainɪm, gɪ najj gagun,’ a gɪmim,” a ga.

⁵⁻⁶ Jisas manö anɪbu hagöm, bɪ nɪpe gau kalɪp manö hod rɪköm haga, “Kale bɪ ap, sɪbön anɪ kub yan, bɪ nɪŋeb nɪpe ram amöm hagnab, ‘Mɪdaimam, bɪ nɪŋeb yad ap mɪlö gau nɪbö apöm ram yad u apjakajɪp. Pen nan nɪp ñɪnö ñɪŋnɪm u mɪdagöp u me, nöp auabin. Yɪp bred magö mɪhau nɪgan ñɪ,’ a gɪnab. Hageinab, bɪ nɪŋeb nɪpe anɪbu manö pen hagnab, ⁷ ‘Sɪbön anɪ kub i yɪp ap unbö hagagmön! Yad ñɪ pai yad gau aip ajön gɪñun hanabun. Anɪb u, yad aigöl gem urakem, nöp nan hagabön anɪb gau ud ñɪnam?’ ö gɪnab. ⁸ Pen kalöp hagabin, bɪ ram nap nɪbö u, bɪ nɪŋeb yad a göm yɪŋɪd ud ñagnab, jɪ nɪp ñɪ a göm abad mɪdöl gɪ, ktö gɪ mɪdö mɪdö, hagnab rö ñɪnab. ⁹ Anɪb u, kalöp hagabin, nan nɪhön mɪdagainɪm, God nɪp hag nɪŋbe, kalöp ñɪnab. Nan nɪhön ulhai nɪŋnabim u, udnabim. Hanɪp ajön u hiɪkanɪ a gɪmim, pak gu gu gɪpe, hiɪknab. ¹⁰ Nɪhön gɪnɪg: nɪbi bɪ God nɪp hag nɪŋnaböl gau, udnaböl. Nɪbi bɪ nan ulhai nɪŋnaböl gau, udnaböl. Nɪbi bɪ hanɪp ajön hiɪkanɪ a göm, pak gu gu gɪlö, kalɪp ajön hiɪknab. ¹¹ Kale ñɪ pai nap gau, ñɪ kale ap kabsat nan a geinab, re ap ñɪnabön aka? ¹² Aka jɪ, yaur magö nan a geinab, hauat ap ñɪnabön akanɪ U rö nöp anɪg gagnabön. ¹³ Kale nɪbi bɪ aij wasö u pen ñɪ pai kale gau nan aij gau nöp ñɪnabim. Bapɪ kumi kabö adö lanɪ au mɪdöp u Bɪ aij yabɪ. Nɪpe nan najj ap ñagnab. Ana Uɫ u hanɪp ñɪmön a geinabim u, Bapɪ kalöp ñɪnab,” a ga.

Jisas Seden ktö udöm nan gagep rö gab, a gɪla

(Mad 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Pen bɪ ap nɪp kɪjaki abanɪ alö, manö hagöm wasö, yɪharɪŋ nöp mɪdeia. Jisas kɪjaki anɪbu hag yuö, bɪ abanɪ almɪdeia u manö hagö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ nɪŋmɪdeila gau aiö waiö gɪla. ¹⁵ Pen nɪbi bɪ anɪb gau rɪmnap hagla, “Nɪpe kɪjaki aiön pi nap kale Bielsebul ktö nɪpe u udöm, kɪjaki aiön pi gau hag yuab,” a gɪla. *

¹⁶ Pen nɪbi bɪ anɪb gau rɪmnap, Jisas nɪhön gɪnab a göm, hagla, “Nan nɪŋagep

* **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3 * **10:42:** Mad 6:33 * **11:15:** Mad 9:34; 10:25

ap ke kumi kabö adö aulik gö nɨjun me, God nöp hag yuö auna u, nɨnabun,” a gɨla. * 17 Pen Jisas gasɨ piral kale ke nɨŋla u ke nɨjöm haga, “Ram mɨnönj kub aɨnɨ ap, ud asɨk ke ke löm, nɨbi bɨ kale ke aip pen pen geinaböl u, ram mɨnönj anɨbu lug paknab. Nɨbi bɨ ɨl aɨnɨ ap, u rö nöp ud asɨk ke ke löm, nɨbi bɨ kale ke aip pen pen aleinaböl u, nɨbi bɨ ɨl aɨnɨ anɨbu lug paknab. 18 Anɨb unbö rö nöp, Seden ɨl u ud asɨk ke ke leinab u, aigegö göm mɨd aij gɨnɨmɨ Pen kale yɨp haggpim, ‘Bielsebul klö u udöm, kɨjaki aiön pi hag yuö höj araböl,’ a gɨpim. 19 Anɨg haggpim u, yam kale ke gau kɨjaki aiön pi gau aigegö göm hag höj yubalɨ Yam kale ke hagnaböl, nɨbi bɨ anɨg göl rö lagöp. 20 Pen yad God klö nɨpe udem, kɨjaki aiön pi nan gau hag höj yubin rö, kale nɨnabim, God nɨbi bɨ udöm abad mɨdep ñɨn u hanɨp hadö auöp i, a gɨmim nɨnabim.

21 “Pen bɨ klö ap, wim po nɨpe ɨl aij göm, ram nɨpe u nɨj mɨdeinab, nɨbi bɨ rɨmnap nan nɨpe ap pɨɨ gɨ udöl rö lagnab. 22 Pen bɨ klö yabɨɨl ap ke apöm, nɨp aip pen pen göm pakeinab u, wim po ram au ɨl aij ga u halö pɨɨ gɨ udöm, nan si udnab gau dam nime ɨl ñɨnab. *

23 “Nɨbi bɨ yɨp pɨg mɨdagpal gau, wög yad gɨpin u rɨb wal gɨpal. Nɨbi bɨ kale nɨbi bɨ rɨmnap yɨp dauageinaböl gau, nɨbi bɨ yɨp aunɨg gaböl gau kalɨp rɨdɨk dam yubal. *

Kɨjaki aiön pi nan gau kauyan ado gɨ aunɨm rö löp, a ga

24 “Kɨjaki aiön pi ap, nɨbi bɨ abanɨ ɨl mɨdö, hag höj yuö arnab u, am ram mɨnönj nöp anɨ gau aramöm, ka ap ulhai nɨnem mɨdeinam, a göm, am anɨb gau aj aj wasö nɨjöm, ‘Ram raul mɨgan nöd mɨdem aubin u arnam,’ a gɨnab. 25 Hagöm, amöm nɨnab, ram anɨbu ɨk gɨ aij gɨ, kuö aij nöp mɨdeinab. 26 Nɨpe nɨjöm gau amöm, nɨpe rö wasö, kɨjaki aiön pi naj yabɨɨl unbö mudun jɨɨ u halö ul gɨ dapöm, mɨgan anɨbu am mɨdeinaböl. Anɨg gö, bɨ anɨbu nöd aij pro rö mɨdmɨdöp

rö wasö; uri nɨpe böj nöp naj yabɨɨl mɨdeinab,” a ga.

27 Jisas manö anɨbu hagö, nɨbi bɨ iru mɨdeila anɨ anɨb au nɨbi ap uraköm, wɨñ al hagöm haga, “Name nöp yag dap ci ña u, mɨñ mɨñ yabɨɨl gɨnɨm,” a ga. *

28 Hageia, Jisas pen pe haga, “Anɨg haggpan u pen nɨbi bɨ an an God Manö u nɨjöm hagöp rö gɨnaböl gau, kale mɨñ mɨñ gɨnaböl,” a ga.

Nan ap ke gö nɨjun, a gɨla (Mad 12:38-42; Mak 8:12)

29 Pen nɨbi bɨ iru yabɨɨl nöp ap magum gɨlö nɨjöl gɨ, Jisas kalɨp haga, “Nɨbi bɨ mɨñi mɨdpim anɨ aui, nan si nan naj göl gɨ mɨdmim haggpim, ‘Nan gagep rö ap kumi kabö adö lanɨ gö nɨjun,’ a gɨpim. Pen yad kalöp haggabin, nan ap ke gɨnö nɨnagnabim. Bɨ God manö hagep Jona nɨp ga adö u nöp yɨp gö, nɨnabim. *

30 Daun kub Ninepa nɨbi bɨ gau, God manö hagep bɨ Jona apöm ga rö nɨjöm God nɨp nɨj udla rö, nɨbi bɨ uri mɨdpim gau, yad Bɨ Ñɨ nɨpe gɨnabin rö nɨnmim, nɨnabim. 31 Pen hadame nöp nɨbi kwin ram mɨnönj mɨlö mɨdeia gau nɨbö apöm, Kɨj Solomon manö aij haggab u nɨjɨn a göm aua. Pen kale nɨbi bɨ mɨñi mɨdpim gau, bɨ kub Solomon rö wasö, yad Bɨ Kub yabɨɨl apem anɨ kalöp aui mɨdem, kalöp manö aij yabɨɨl hag ñɨnö udagpim. Anɨb u, manö kub hagep ñɨn u, kwin anɨbu uraköm kalöp nɨbi bɨ mɨñi mɨdpim gau manö kub hagnab. * 32 Hadame nöp Jona am Ninepa nɨbi bɨ gau kalɨp hagö, nan si nan naj gɨmɨdal gau, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun a göm arö göm, God nɨp nɨj udla. Jona nɨpe hagö nɨj udla u pen mɨñi yad Bɨ Kub yabɨɨl apem anɨ kalöp aui mɨdem, manö aij yabɨɨl hag ñɨnö, nan si nan naj gɨpim gau arö gagpim. Anɨb u, manö kub hagep ñɨn u, Jona nɨpe uraköm kalöp nɨbi bɨ mɨñi mɨdpim gau manö kub hagnab. *

Sɨb anɨ gau rö mɨdagaimim

(Mad 23:1-26; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

* 11:16: Mad 12:38 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:29: Mad 16:4
* 11:31: 1Ki 10:1-10 * 11:32: Jo 3:5-10

33 “Nibi bi gau hapö lauöm rin cög migan gau pi gagnaböl; adö au gilañ rik lilo mailö gö, nibi bi gau ram raul migan anibu apöm waiö niñnaböl. * 34 Pen amgö magö u hapö mailö rö midöp. Amgö magö u mid aij ginab u, hañ roman añ dan mailö göm mid aij ginab, pen amgö magö mid aij gagnab u, hañ roman añ dan sib göp u rö midnab. 35 Kale niñ aij gimim, añ kalöp dan mailö midöp aka sibön midöpñ Kale gasi niñbim, añ hon dan mailö midöp a gi gasi niñbim u pen sibön aunim rö löp rö, kale ke niñ aij gimim. 36 Hañ roman kale añ dan magöñhalö mailö gi midöl gi, migan pro marap sibön midageinab u, hapö mailö gö kalöp mailö pak ñinab unbö rö linab,” a ga.

Kale Perisi pr+ halö midpim, a ga

37 Pen Jisas manö hag juö niñöl gi, bi Perisi ap niñp haga, “Auö ram yad amul nan niñjul,” a ga. Hageia, Jisas ram niñpe amöm, raul migan yan nan niñniñg asika. 38 Asiköm, nan niñö niñöl gi, bi Perisi anibu, gasi niñpe ke añ gau nöp niñöm, bi anibi niñhön ginig hon Juda kai pör gipun rö, niñmagö niñpe u niñg li yuöm wasö, yiñharin nöp nan niñab a göm, gasi u niña. 39 Jisas gasi niña anibu ke niñöm niñp haga, “Kale Perisi kai, pler kap gau höñ adö gau niñg pak aij gipal rö u gipim u pen añ kale yan nan si nan naij gipim pr+ u ajman rauöm midöp. Kale nibi bi nan aij kale gau udun a gimim, gi naij yabit nöp gimidim. 40 Kale hauñ halö yabit. God kalöp hañ u nöp gi laga; añ yan abe gi la. 41 Anib u, nan pler kap migan yan midöp u, nibi bi mög gep rö gau kalip niñmim. Anig ginabim u, nan kale magöñhalö ut ginab.

42 “Pen kale Perisi kai, niñ aij yabit gimim: kale marö kub yabit udnabim. Kamöñ, dil, nan yiñharin hañ aij auep wög adiñ ranab gau niñbe, nan kub rö lö, wö ral niñ dammim, siduñ lañ arö, niñme lun God niñp añ ap ñun a gimim, pör niñbim. Nan pro pro gau pör anig gimim gipim u aij, pen niñhön ginig manö it yabit u niñmim hain gagpimñ Nibi bi gau kalip kabö rö ginim adö u gagpim; kalip naij

ginim adö u nöp gipim. God niñp midmagö lagpim. Anig gimim, gi naij gipim.

43 “Pen kale Perisi kai, niñ aij yabit gimim: kale marö kub yabit udnabim. Kale Juda magum gep ram gau ammim, bi kub mab po asikpal adö u nöp asikpim. Gasi kale niñbim u, nibi bi iru midpal añ gau arno, ‘Manö hag ñeb bi auabön e!’ gilö, hanip aij ginab a gimim, niñbim. 44 Pen kale Perisi kai, niñ aij yabit gimim: kale marö kub yabit udnabim. Nibi bi rimnap niñöm, kalöp bi aij yabit a gipal u pen wip rigöl gipal hij naij midöp migan gau nibi bi niñagöm adö lañ ajpal rö midpim,” a ga.

45 Jisas anig hagö, lo manö hag ñeb bi ap niñp haga, “Manö hag ñeb bi, manö klö yabit li hagpan anibu, hanip u rö nöp hag juban,” a ga.

46 Hageia, Jisas haga, “Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, niñ aij yabit gimim. Kale marö kub yabit udnabim. Manö kñiñ aij hagpim u, wadit marö kub gau rö, nibi bi gau kalip gam niñbim u pen kalip mög niñmim hag rau udagpim. 47 Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, niñ aij yabit gimim. Kale marö kub yabit udnabim. Nahai itañ kale gau hadame nöp bi God manö hagep bi gau kalip al pak lila. Pen kale God manö hagep bi gau wip rigöl kale gi libim. 48 Gipim anibu, aij nöp pakla a gimim gipim. Nahai itañ God manö hagep bi gau al pak lila; kale pen wip rigöl kalip gi libim. 49 Anib u, God gasi aij ke niñöb u haga, ‘Bi manö yad hagep gau, bi manö aij yad ud arep gau kalip yunabin, pen kalip j+ niñöm, rimnap gi naij göm, rimnap böñ nöp al pak linaböl,’ a ga. 50 Pen hadame nöp, God minöñ naböñ it i gi linig ga ñin u riköm, bi God manö hagep gau kalip pör paklö auöp rö, nibi bi mñi midpim gai i, nan naböñ anibu pen udnabim. 51 Marö anibu me, bi Ebol niñp nöd it göm al paköm, al pak dapöm, al pak dapöm, hainö Sekaraia niñp, ka nan sabe gi ñeb ram raul migan u lödan, kabö kalum ud gila b+d adö au i, añ au al pak lila. Kalöp niñö yabit hagabin, manö marö anibu magöñhalö, nibi bi mñi midpim

* 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

gau udnabim. ⁵² Pen kale lo manö hag ñeb bî gau, nîŋ aij yabî gîmim. Kale marö kub yabî udnabim. Manö aij u, gasî aij nîŋeb ram raul mîgan ajöŋ ki u kale udmim, gau pi gîpim. Gau pi gîpim u, nîbi bî ram raul mîgan am nîŋun a göm gasî nîŋbal gau, kalîp pör adan magrem hag rîkpim,” a ga.

⁵³⁻⁵⁴ Jisas kalîp anîg hagöm höŋ arö nîŋöl gî, lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe nîp jî nîŋöl hagla, “Manö nîhön u hagno, pen hagö nîŋun, nîp dam manö kub hagun,” a göm, Jisas nîp manö piral piral adö rîmnap haglö ara.

12

Nan pi göm gîpal gau waiö nîŋnaböl
(Mad 10:26-27)

¹ Pen ñîn ap, nîbi bî iru yabî nöp ap magum göm, pen pen cîro cîro ñöm nîbi bî rîmnap ma abö jö ma jö gîlö nîŋöl gî, Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Perisi kai pör gî naij gîpal u pi göm, mîd aij gîpun, a gî gasî nîŋbal. Kale anîb unbö rö gîmim rö löp u, kale yîs kale u nîŋ aij yabî gîmim.

² Nan pi gîmim gîpim gau, hainö waiö lö nîŋnaböl. Manö agamîj hag pi gîpim gau, u rö nöp waiö lö nîŋnaböl. * ³ Pen manö sîbön yan hagpim u, mailö halö haglö nîŋnaböl. Manö agamîj raul mîgan yan hagpim u, meg magö dap ranöm ram adö lan haglö, yag dam ram mînön gau ud arnaböl,” a ga.

God nîp nöp pîŋîŋ gîmim
(Mad 10:31)

⁴ “Nîbi bî yad gai i, kalöp hagabin, God nîp cîg gîno, hanîp al paknaböl a gîmim, pîŋîŋ gagmim. U yîharîŋ hañ roman adö u nöp gî naij gîlö, hij gînab. Hainö kale nan ap kalöp göl rö lagnab. ⁵ Anîb u, yad kalöp hagabin, kale pîŋîŋ gînîg, Bî kalöp hañ roman al pak löm, hainö kalöp mab ke inab mîgan yan ud yunîm rö löp, Bî anîbu nöp pîŋîŋ gîmim. Nîpe nöp Bî pîŋîŋ gep me; nîp nöp pîŋîŋ gîmim.

⁶ “Kale nîŋbim, nîbi bî yaur pro unbö mamîd u sîkim göm, mani aîi pro mîhöp nöp udpal. Yaur pro anîb gau, God aîi ap nîŋagnîm rö lagöp; magöŋhalö nîŋöb

u nöp mîdöp. ⁷ Pen kale nîbi bî gau nan yabî; yaur gau kale aip adîp adîp rö wasö. God nabîc cög umagö kale u magöŋhalö wö ralöp u me, kale pîŋîŋ gagmim, gasî halö mîdaimim,” a ga. *

Jisas nîbi bî nîpe mîdpim u, nîbi bî gau waiö hagmim

(Mad 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Kalöp manö nîŋö hagabin, nîbi bî Jisas lau adö mîdpun a göm, nîbi bî mîdpal an au waiö hag hiîkeinaböl gau, yad kalîp pen abe nîbi bî gai i yîp lau adö mîdpal a gem, God ejol nîpe mîdpal an au waiö hag hiîknabin. ⁹ Pen nîbi bî Jisas lau adö mîdagpun a göm, nîbi bî mîdpal an au waiö hageinaböl u, yad kalîp pen abe nîbi bî gai i yîp lau adö mîdagpal a gem, God ejol nîpe mîdpal an au waiö hagnabin.

¹⁰ “Bî Ñî nîpe nîp hag jueinaböl u, God nîŋöm arö gînîg arö gînab; pen Ana Uî u nîp hag jueinaböl u, God nîpe nîŋöm arö gagnab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagnîg göm, ud Juda magum gep ram au, aka gapman bî kub mîdpal an au, aka kîŋ mîdpal an au, daueinaböl u, pen manö nîhön u udun hagun a gîmim, gasî iru nîŋagmim. *

¹² Urak hagpe nîŋöl gî, magö anîbu nöp Ana Uî nîpe kalöp gasî ñö nîŋöl gî, nîŋmim hagnabim,” a ga.

Nan iru udun, a gîmim, gasî u nîŋagmim

¹³ Nîbi bî iru mîdeila an anîb au, bî ap Jisas nîp haga, “Manö hag ñeb bî, ne mam yad u nîp hagö, bapi nan nîpe ud löm uma gau, nîme lî yîp böŋ lau ke ñan,” a ga.

¹⁴ Hageia, Jisas nîp pen haga, “Yîp an hagöp, ‘Bî nan ud asîk ñeb u mîdaimön,’ a ga nîŋem nan kalöp gau ud nîme lî ñînam?” ö ga. ¹⁵ Jisas anîg hagöm, nîbi bî mîdeila gau kalîp haga, “Nîŋ aij yabî gîmim. Nan iru nöp udun a gîmim, gasî u nîŋagmim. Nan iru udun a gîmim, gasî nîŋnabim u, mîd aij gîmim rö lagnab,” a ga. *

¹⁶ Pen Jisas manö ap kalîp manö hod rîköm haga, “Bî mani iru mîdeinab ap, wög adîŋ nîpe u, wid magö nan gau iru

* 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34 * 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Di 6:9-10

yabıl nöp mıdeınab. ¹⁷ Gası nıpe gau nöp ke nıñ damöm, ‘Nan ñıñeb yad iru nöp mıdöp gau, ram raul mıgan mai dap lem, ñıñ mıdeınam?’ ö gınab. ¹⁸ Pen gası ap nıñöm, ‘Ram pro gau rıb waı gı yuem, ram kub kub gau nöp gı lem, wıd magö yad abe, nan yad gau abe magöñhalö ud ram raul mıgan anıb gau dam lınabın. ¹⁹ Yad anıg gem, yıp ke hagnabın, ‘Bı me. Ne nan aıj iru yabıl mıdöp u mı iru yabıl nöp mıdöm pıs gagnab. Anıb u, wög ne u arö gımön, nan ne anıb gau nöp ñıñöl gı, ñıg ñıñöl gı, mıñ mıñ göl gı, gı mıdaimön,’ a gınabın,’ a gınab. ²⁰ Anıg hagöm gası nıñnab, pen God nıp hagnab, ‘Ne bı hauı halö yabıl! Mıñı sıb an yan nöp umnabön. Nan ne iru nöp gı jın gı lö mıdöp anıb gau, an rö ud ñıñ mıdeınab?’ ö gınab.

²¹ “Anıbu rö me, nıbi bı nan aıj gau iru nöp ud magum göm mıñ mıñ gıpal u, pen God amgö ilö nıpe au kale nıbi bı mög gep rö mıdpal,” a ga. *

God hanıp abad mıdeınab, a gımim, gası iru nıñagmim

²² Jıas anıg hagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Anıb u, ‘Nan magö gai nıbö udun ñıñ mıdaiun, waıj gai nıbö udun yım mıdaiun,’ a gımim, gası kub u nıñagmim. ²³ Nan ñıñeb u nan kub wasö. Kamıñ mıdep magö u nan yabıl. Waıj nan gau nan kub wasö. Hañ romanı u nan yabıl. ²⁴ Yaur mıdpal gau nıñım. Yaur gau, nıbi bı gıpal rö, wıd wög gı yımlö, po gö rık dauagpal. Wıd magö rık dap magum gep ram kale ap mıdagöp. God nöp me nan ñıñeb kalıp ñöb. Nıpe nan pro gau gası nıñöm anıg göp u, kale nıñön gıñıg hanıp nıbi bı abad mıdageınab a gımim, gası iru nıñbımıñ Yaur gau nan pro; kale nan pro wasö. ²⁵ Pen kale gası iru nıñeinabım u, umnıg gınabım ñın u arö gımim, magö ap halö mıdeınabım aka? ²⁶ U nan pro, pen kale ke nan pro anıbu gımim rö lagöp. Anıb u, kale nıñön gıñıg nan yıharıñ adö rımnab gası iru nıñbımıñ? ²⁷ Nan be gau ranöm, magö pılöm pıpıl yuöp u pen ke waıj göm rıb adık gıñım rö lagöp. God nöp gö, rıb adık

aıj yabıl gımıdöp. Pen Kın Solomon rıb adık aıj yabıl gımıdöp u, gausıl gau rıb adık aıj gımıdöp u rö gagmıdöp. ²⁸ Nan be gau ranöb anıb gau nan yıharıñ; pör mıdageınab. Mıñı rö mıdöm, rol ruö rıb gı dö gı mab laulö innab. God nıpe nan yıharıñ gau gası nıñöm anıg göp u, kale nıñön gıñıg hanıp waıj ñagnab a gımim, gası iru nıñbımıñ Nıñ udep magö kale u mılö mıdagöp. ²⁹ Hon nan magö, ñıg, nan gau gai nıbö udun ñıñun a gımim, gası marö u nıñagmim. ³⁰ Nıbi bı God nıp nıñagpal gau, gası anıbu rö nıñbal. Pen Nap kale u kalöp hauı gagöp; nan kalöp mıdagöp gau nıñöb. ³¹ Anıb u pen, God nıbi bı udöm abad mıdeınab u, hanıp halö udnım a gımim, gası anı nıñmım gıpe arö me, kalöp abad mıdöl gı, nan anıb gau kalöp ñınab.

Ram mınöñ kumi kabö adö lañ au nan aıj aıj ud magum gımim

³² “Kaj sipsip bad pro yad gai i, Nap kale u, kalöp udem abad mıdeınabın a göm nıñöb u me, kale pıñıñ gagmim. ³³ Nan kale mıdöp rö gau, sıkim gı mani udmim, nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp ñımim. Anıg gınabım u, mani rin kale papıl gagöm pör pör nöp mıdeınab; nan aıj aıj kale kumi kabö adö lañ au mıdöm ur gagnab; bı sı udep apöm sı udagnab; sıpsop nan gau ñıñagnab. * ³⁴ Pen nan aıj kale gau mınöñ naböñ adö il i ud magum geınabım u, hıbur gası mıdmagö kale u u rö nöp mınöñ naböñ adö il i mıdeınab. Pen nan aıj kale kumi kabö adö lañ au ud magum geınabım u, hıbur gası mıdmagö kale u u rö nöp anıb lañ mıdeınab.

Gıñın gımim mıdaimim

³⁵ “Anıb u, waıj kale u söl söl pa jö gımim, dip nagı pıg lı aıj gımim, hapö lau lımim nıñöl gı mıdaimim. * ³⁶ Bı wög gı ñeb gau hagnaböl, ‘Bı kub hon u, bı nıñeb nıpe nıbi udöm aıp nan kub ñıñ mıdlö nıñöl gı, söl ado gı aunab,’ a göm, nıñ nöp mıdeınaböl. Bı kub kale u ado gı apöm, ajöñ pak gu gu gö, yıñıd hıknaböl. Anıb unbö rö kale anıg gımim. ³⁷ Pen nıpe ado

* 12:21: Mad 6:19-20 * 12:33: Luk 18:22 * 12:35: Mad 25:1-13

gi apöm, kale niŋ m+deinaböl u niŋöm, kalip ud aij yabıl gi nab. Bi kub anıbu ni pe ke, waıj ni pe u sol sol pa jo göm, dip nagi pi g li aij göm, kalip hagö, ap nan niŋeb li niŋbal ka u asik gi gabö gilö, ni pe ke nan niŋeb gau dam kalip ni nab. ³⁸ Pen bi kub sibön anı kub yanı aka kilakıl hagnab magö u apöm niŋnab, bi ni pe gau uhön hanageinaböl, kalip ud aij yabıl gi nab. ³⁹ Anıb u, niŋim. Ni bi bi ram nap ni bö gau, bi nan si udep bi aunab ni n u a göm, niŋ m+daiblap u, ram kalip pı laköm, nan kale gau si udagbö. * ⁴⁰ Anıb unbö rö, Bi Ni ni pe aunab a gi mim, abad m+daimim. Auagnab a gi mim gasi niŋabim magö anıbu nöp aunab,” a ga.

*God ni p wög gi aij gi mim
(Mad 24:45-51)*

⁴¹ Jisas anıg hagö, Pida haga, “Bi Kub, manö hod rikmön hagabön anıbu, hanıp nöp hagabön aka ni bi bi magöŋhalö hagabön?” ö ga.

⁴² Hageia, Bi Kub pen haga, “Bi an gasi aij midö, wög gi aij gi nab u, bi kub ni pe ram ni pe u arni g göm ni p hagnab, ‘Bi wög yi p gi pal ri mnap kalip abad m+dmön, nan niŋeb kalip gau ni me li ni öl gi m+daimön,’ a göm, arnab. ⁴³ Anıb u, hainö ado gi apöm, hagnab rö nöp gi nab u niŋöm, ni p ud aij yabıl gi nab. ⁴⁴ Yad kalöp hagabin, bi kub anıbu hagö, bi ni pe gi aij gi nab anıbu nan ni pe gau magöŋhalö abad m+deinab. * ⁴⁵ Pen bi wög gi ni eb ni pe u, bi kub yad u yi ni d auagöp a göm, ni bi bi wög gi ni eb ri mnap kalip mi ni u magö paköm, nan kub niŋöm, ni g wain iru niŋöm, hauı alöm, gi m+deinab. ⁴⁶ Pen bi kub ni pe auagnab a göm niŋnab ni n u nöp apöm, ni p ri b gi dö mi dö göm, ni bi bi manö ni p niŋagpal anı kalip au hag yunab.

⁴⁷ “Bi wög gi ni eb bi ap, bi kub ni pe manö hagnab u niŋ aij gi nab, pen manö ni p u ri b juöm, hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale ni p rapı n paknaböl. *

⁴⁸ Pen bi wög gi ni eb bi ap, bi kub ni pe manö hagnab u niŋagöm, manö hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale ni p paköm

ilön pro rö ni naböl. God ni bi bi kalip nan iru ni nab gau, yi p pen nan iru ni mim, a gi nab; pen ni bi bi kalip nan iru yabıl ni nab gau, yi p pen nan iru yabıl ni mim, a gi nab.

*Ni bi bi ri mnap Jisas ni p udagöm asik ke ke linaböl
(Mad 10:34-36)*

⁴⁹ “Yad aubin u, mi nöŋ naböŋ adö it i hapö pi g yuni g aubin. Ram mi nöŋ gau magöŋhalö hadö inböp u aij! ⁵⁰ Yi p ilön pak ni ni g gaböl u, yi p marö kub yabıl göp. Marö kub anıbu m+ d dam dam, yi p ilön pak pi s gi naböl ni n u nöp pi ta gi nab. * ⁵¹ Kale yi p hagnabim, ni bi bi ud ji m ni ni g auub a gi nabim u, pen u wasö. Yad aubin rö, ni bi bi gau gasi adö ke ke niŋöm asik ke ke linaböl. ⁵² Mi ni ni n i riköm, amı lap a pi lap unbö mamı d rö m+deinaböl u, mı hau ni ganı yi p udlö, mı höp yi p udagmil, asik ke ke linabil. Pen wasö u, mı höp yi p udlö, mı hau ni ganı yi p udagöm, asik ke ke linaböl. ⁵³ Bi apil mı hau, ni ni pe aka nap yi p udagö me, asik ke ke linabil. Ni bi amı l mı hau, pai ni pe aka ni me yi p udagö me, asik ke ke linabil. Ni me aip ni ni pe ni bin u aip, u rö nöp gi nabil; ni me aka ni ni pe ni bin u yi p udagö, asik ke ke linabil,” a ga. *

*Krais u auub a göm niŋagla
(Mad 16:2-3; Mak 8:11-13)*

⁵⁴ Pen Jisas manö ap halö kalip haga, “Si dö wad arab lau adö kumi wamöb niŋmim, mi ni möŋ alni g gab a gi mim niŋ midpe, midö midö hagpi m rö nöp möŋ alnab. ⁵⁵ Yi gön kub gamı ni bö gai i gi auöp niŋmim, mi ni si dö kub li ni g gab a gi mim niŋ midpe, midö midö hagpi m rö nöp si dö kub linab. ⁵⁶ Kale bi pi r alep! Nan mi nöŋ naböŋ it i niŋ aij gi mim, nan kumi kabö adö lanı niŋ aij gi mim gi pi m u, pen ni hön gi ni g ni n kub pör abad m+dmı dim u, mi ni hadö auöp a gi mim niŋagpi m?” ö ga.

*Bi nöp manö kub hagnab u aip manö ud asikmim
(Mad 5:25-26)*

* 12:39: Mad 24:43-44; 1De 5:2 * 12:44: Mad 25:21,23 Mai 7:6

* 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:53:

57 “Kale ai g+n+g, adan an+bu aij, adan an+bu najj, a g+mim n+nagpim? 58 Pen b+ ap nöp manö kub hagn+g dam arabin a gain+m, manö kub an+bu n+hön g+n+g arabul a g+mön, adan an au amöl g+ n+p aip manö hag ud as+ik aij g+mil. Wasö u, nöp dam b+ kub manö n+n+eb n+magö adö n+pe u yuö, n+pe pen nöp dam polisman n+magö adö kal+p gau lö, nöp böñ nöp dam nag+ l+naböl. 59 An+bu u, yad nöp hagabin, ne nag+man nöp m+dmön, nan naböñ ne gau böñ nöp naböñ ral p+is g+mön me, höñ arnabön,” a ga.

13

Kale nan si nan najj g+pim u arö gagnabim u, umnabim

1 Magö an+bu, n+bi b+ r+mnap apöm, Jisas n+p hagöm hagla, “Galili n+bi b+ r+mnap apöm, God sabe gep ram u nan sabe g+ n+lö n+nöl g+, magö an+bu nöp gapman b+ kub Pailod kal+p böñ nöp al pak la,” a g+la. 2 Hageila, Jisas kal+p haga, “Galili n+bi b+ an+b gau nöp, nan si nan najj unbö ke g+lö an+g göp, pen Galili n+bi b+ r+mnap nan si nan najj pro pro g+p+al rö an+g gagöp, a g+mim, n+n+bim ar? * 3 U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan najj g+pim gau n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö gagnabim u, n+bi b+ an+b gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim. 4 Pen Siloam wañö söñ au, ram m+lö kub pa jö göm n+bi b+ unbö kagoñ böñ dañ (18) kal+p pak la u, nan si nan najj unbö ke g+lö an+g göp, pen n+bi b+ Jerusalem m+dm+d+al r+mnap nan si nan najj pro pro g+p+al rö an+g gagöp, a g+mim, n+n+bim ar? 5 U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan najj g+pim gau n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö gagnabim u, n+bi b+ an+b gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim.

Mab ap magö p+lagöp

6 Pen Jisas manö hod r+köm kal+p haga, “B+ ap u+them magö ap p+lañ, a göm, y+ñ u ju dapöm, nag+ wain wög n+pe au y+mnab. Hainö ado g+ apöm n+n+nab magö

ap p+lag nab. 7 B+ wög gep n+pe u n+p hagnab, ‘M+ m+hau n+gan m+ añ+ añ+ inö n+nöl g+, pör apem n+n+bim u+them y+mnö u magö n+n+eb ap p+lagöp. An+bu u, wög ad+ñ yad an au m+idöp u aij gagöp. R+b yu!’ a g+nab. * 8 Hageinab, b+ wög g+ n+eb n+pe hagnab, ‘B+ kub, u+them i+ an+bu m+ñi r+b yuagep. Yad u+them i+ an+bu k+p+i+ g+ aij gem, nan u+tañ u+tañ r+mnap dap l+nö, * 9 m+ hainbö u magö p+l+n+m u arö g+mön; pen magö p+lag+n+m u r+b yumön,’ a g+nab,” a ga.

Jisas n+bi jöl magö dudu ga u gö, y+idun ga

10 Pen Juda God n+p sabe gep n+n ap, Jisas Juda magum gep ram ap amöm, kal+p manö hag n+ m+deia. 11 Ram raul m+gan an+bu n+bi ap ap m+deia. N+bi an+bu n+p k+jaki aiön pi gö, jöl magö n+pe u dudu badu göñ nöp ajm+idöp m+ unbö kagoñ böñ dañ (18) ina. 12 Jisas n+bi an+bu n+p hagö auaiia haga, “Nan nöp göp u kam+ñ löp,” a ga. 13 An+g hagöm, n+p ud n+nö n+nöl g+, magö an+bu nöp jöl magö u y+ñ+g gö, God hib n+pe u hagö adö ara.

14 Pen Jisas God n+p sabe gep n+n u gö kam+ñ la u n+nöm, b+ kub Juda magum gep ram an+bu abad m+dm+idöp u, Jisas n+p n+nö mulu lugö, n+bi b+ ap m+deila gau kal+p haga, “Kale n+bi b+ nan göp gau, wög gep n+n unbö kagoñ j+ñ nöp aube kam+ñ l+n+m. M+ñi God n+p sabe gep n+n i an+g gagmim,” a ga. *

15 An+g hagö, B+ Kub n+p pen haga, “Kale b+ pir alep! Kaj kau, kaj donki kale gau ad+ik l+be m+deinab au, God n+p sabe gep n+n u n+g nan gö, kal+p nag+ hub+kmim, dam arbe n+g n+n+naböl aka wasö? * 16 Pen bac i+tañ hon Ebrahim r+köm, r+ik dap l+la pai i, Seden n+p hadame nöp ad+ik lö, m+ in kagoñ böñ dañ m+idöp u, n+p mög n+nagpim arñ M+ñi God n+p sabe gep n+n i, nag+ n+pe hub+ku yuaj+n, manö kub hagabin ar? 17 Jisas an+g hagö, b+ n+p n+nöl mulu luga gau nable yab+i+ ga. Pen n+bi b+ r+mnap gau, Jisas nan gagep rö g+m+idöp gau n+nöm, m+ñ m+ñ yab+i+ g+la.

* 13:2: Jon 9:2 * 13:7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15

* 13:14: Eks 20:9-10; Dud 5:13-14 * 13:15: Luk 14:5

Mab masded magö u, manö hod riköm haga

¹⁸ Jisas manö ap halö hagöm haga, “God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö u kalöp hag nî+nîg gabin u, aige gem hagnö, kale nîj aij gî+nabim? ¹⁹ Me manö adö hagnîg gabin inbö rö mîdöp. Bî ap mab masded magö u dam wög naböj nîpe u yîmö, ran kub göm ramö löm gau gau arnab, yaur gau apöm lö lö gau gau mîdeinaböl,” a ga.

²⁰ Manö ap pen kauyañ haga, “God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö u, aige gem hagnö, kale nîj aij gî+nabim? ²¹ Adö anîbu rö, nîbi ap yîs bad pro pro ap udöm, plaua rin kub yañ halö ud ado malo gö mîdöl gî, kub yabî rannab rö u gî+nab,” a ga.

Ajöñ pro u

(Mad 7:13-14,21-23)

²² Pen Jisas Jerusalem arnîg göm, yîjîg göl araga. Nîpe daun gau abe, nîbi bî ram rîîg aglö mîdeila gau abe, anj anj hanöl gî, manö hag nîl gî ara. ²³ Nîbi bî mîdeila anîb gau, bî ap Jisas nîp haga, “Bî Kub, God yöp nîbi bî mîhöp nöp ud kamîj yunab aka?” ga.

Hageia, Jisas kalîp haga, ²⁴ “Anîb u, kale klö gîmim nöp, ajöñ ît pro ramö anîbu arnabim. Nîbi bî iru yabî nöp, adan ramö pro anîbu arun, a göm, am rua rik wasö nîñaböl. ²⁵ Nîhön gînîg, bî ram nap nîbö u adan gîñnab, kale höj gau nöp mîdmim, pak gu gu gîmim hagnabim, ‘Bî kub, adan hiîk!’ a gîpe, nîpe pen pe hagnab, ‘Kale gai nîböj Yad kalöp nîñagpin!’ a gî+nab. * ²⁶ Hageinab, kale pen hagnabim, ‘Ne nöd ram mînöj hon u apön, nöp aip nan nîñun nîg nîñun gîmîdun; ne hanîp manö hag nîmîdan,’ a gî+nabim. ²⁷ Kalöp pen hagnab, ‘Yad kale nîñagmîdin. Kale gai nîbö yad nîñagpin. Kale nîbi bî nan si nan naij gîpim u me, kalöp ajöñ hiîkagnabin. Arim!’ a gî+nab. *

²⁸ Hainö kale nîñnabim, Ebrahim, Aisak, Jekop, bî God manö hagep bî gau, God ram mînöj pör mîdep u God aip mîdeinaböl, pen kalöp hag höj yuö, mîföñ kub göl gî, meg magö hau rîbîköl gî nöp mîdeinabim.

* **13:25:** Mad 25:10-12 * **13:27:** Sam 6:8 * **13:28:** Mad 8:11-12 * **13:29:** Sam 107:3 * **13:30:** Mad 19:30 * **14:3:** Luk 6:9

* ²⁹ Pen nîbi bî mîlö gau nîbö, sidö auab lau adö nîbö, sidö wad arab lau adö nîbö, gamîj gau nîbö, gajîj gau nîbö, God ram mînöj pör mîdep nîpe u apöm, asîköm jîm nîl nan kub nîñnaböl. * ³⁰ Pen nîbi bî uri jöl adö yabî au mîdpal gau, hainö rîmnap nöd am mîdeinaböl. Pen nîbi bî uri nöd araböl gau, hainö rîmnap jöl adö yabî gau mîdeinaböl,” a ga. *

Jisas Jerusalem nîjö mög ga

³¹ Magö anîbu nöp, bî Perisi rîmnap apöm Jisas nîp hagla, “Gapman bî kub Herod nöp al pak lînîg gab. Anîb u, ne ram mînöj î arö gîmön, ram mînöj ke ap aru,” a gîla.

³² Hageila, Jisas haga, “Kale am kain hapeb anîbu nîp hagpe, nîj mîdainîm. Mîñî abe, rol abe, nîbi bî kîjaki aiön pi aban alöp gau gînö kamîj löm, nîbi bî nan göp gau gînö kamîj löm, gî+nab. Ruö pen, nîñ mîhau nîganj u me, wög yad u gî haknabin. ³³ Pen mîñî, rol, ruö yad adan arîn a gabin u arnîg gabin. Bî God manö hagep gau kalîp Jerusalem nöp al pak lînaböl.

³⁴ “Jerusalem! Jerusalem! God nîpe manö hagep bî nîpe kalöp a göm yua gau, nîhön gînîg pör kabö ud pak lîbimîj Kîlakî pi ud auan mo gau löp rö u, yad pör nî pai ne gau ud aij gînam, a gem, nîñbin u pen yîp iru nîñmim wîhö gîpim. ³⁵ Anîb u, nîñjîm. Ram kale u kuö nöp mîdöp. Mîdö, kale yîp nîñagnabim; hainö gau, ‘Bî anîbi Bî Kub hag yuöp auab î, God gö, hib nîpe adö lañ aran,’ a gî+nabim nîñ u me, yîp kauyañ nîñnabim,” a ga.

14

Jisas, bî nîmagö ma hu ga ap nîp gö, kamîj la

¹ Juda God nîp sabe gep nîñ ap, Jisas am Perisi bî kub ap ram nîpe u nan nîñjö nîñöl gî, nîbi bî mîdeila gau, nîpe nîhön rö gînîm, a göm, nîj îj halö lî mîdeila. ² Nîhön gînîg: nîñ anîbu, bî nîmagö ma hu ga ap ap mîdeia. ³ Jisas, bî Perisi gau abe, bî lo manö hag nîeb bî gau abe, kalîp

haga, “God nɪp sabe gep ñɪn i, bɪ nan göp ap gɪno kamɪŋ lɪnab u aij aka wasöŋ Lo manö nɪhön hagöp?” ö ga. *

⁴ Hageia, manö ap pen hagagla. Anɪb u, Jisas bɪ ñɪmagö ma hu ga u nɪp ud nɪŋö kamɪŋ la. Kamɪŋ lö, Jisas bɪ anɪbu nɪp hag yuö ara. ⁵ Jisas bɪ anɪbu hag yuöm, bɪ anɪb gau kalɪp haga, “Ñɪ pai kale ap aka kaj kau kale ap, God nɪp sabe gep ñɪn u ñɪg mɪlbim ulöm mɪgan yaŋ lugeinab u, kale yɪŋɪd am ud yunabim aka wasö?” ga. *

⁶ Hageia, kale pen manö ap hagöl rö laga.

Hon hib kub mɪdeian, a gɪmim, gasɪ u nɪŋagmim

⁷ Pen nɪbi bɪ anɪb gau nan magö ñɪŋnɪg apöm, ka asɪkep aij aij gau nöp nɪŋun asɪkun, a göm asɪkla u, Jisas nɪŋöm, manö ap manö hod rɪköm haga, ⁸ “Bɪ ap nɪbi udnɪg göm, nan kub ñɪŋnɪg kalöp wɪñ alö ammim, ka asɪkep aij lɪnɪm adö u asɪkagmim. Nɪhön gɪnɪg: nɪbi bɪ kub rɪmnap auöl rö löp. * ⁹ Anɪb u, kale ka asɪkep aij adö anɪbu asɪk geinabim, bɪ kalöp wɪñ alnab u apöm hagnab, ‘Ne ke gau aru, bɪ kub i adö anɪb au asɪkan,’ a gö, nöp nable gö nɪŋöl gɪ, am ɪɪɪ gɪ am ba gau asɪknabön. ¹⁰ Pen kalöp, nan ñɪŋun, a göm, wɪñ alaiöl, am goɪ gau asɪk mɪdpe me, bɪ kalöp wɪñ alnab u apöm hagnab, ‘Bɪ mɪdeimam. Ne aumön ka adö aij i asɪk gɪ,’ a gö, nɪbi bɪ nan ñɪŋnɪg ap mɪdeinaböl gau nöp nɪŋöm, bɪ u aŋ i bɪ kub nöp mɪdöp, a gɪnaböl. ¹¹ Anɪb unbö rö, nɪbi bɪ hon hib kub mɪdöp, a göm, nɪŋbal gau, God hib kalpe gö ap lugnab. Pen nɪbi bɪ ana udöm mɪdpal gau, God hib kalpe gö ap rannab,” a ga. *

¹² Jisas manö anɪbu hagöm, bɪ nan kub ñɪŋnɪg nɪbi bɪ wɪñ ala u nɪp haga, “Ne nan kub ñɪŋnɪg, bɪ nɪŋeb ne gau, nañɪn namam yam ne gau, nɪbi bɪ ram mɪnönŋ alog ne mani iru mɪdöp gau, kalɪp wɪñ alagmön. Nɪbi bɪ anɪb gau, nabönŋ ñun, a göm, nöp pen nan ñɪŋnɪg wɪñ alöl rö löp. ¹³ Ne nan kub ñɪŋnɪg, nɪbi bɪ mög gep rö gau, nɪbi bɪ ñɪmagö ma kɪta göp gau,

nɪbi bɪ ma naij göp gau, nɪbi bɪ amgö we göp gau, kalɪp wɪñ albe, aueinaböl, nan ñɪŋmim. ¹⁴ Nɪbi bɪ mög gep rö anɪb gau, nöp pen ñöl rö lagnab u me, hainö God nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe gau gö uraknaböl ñɪn u, nɪpe ke nöp pen ñɪnab,” a ga. *

Nan kub ñɪŋnaböl u, manö hod rɪköm haga

¹⁵ Pen manö anɪbu nɪŋöm, bɪ kale aip nan ñɪŋeila ap Jisas nɪp haga, “God nɪbi bɪ nɪpe udöm abad mɪdeinab u, nɪpe aip jɪm ñöl nan kub ñɪŋnaböl gau, mɪñ mɪñ yabɪ gɪnaböl,” a ga. *

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “Bɪ ap nan kub ñɪŋnɪg göm, nɪbi bɪ iru nöp wɪñ alnab. ¹⁷ Pen nan kub ñɪŋeb ñɪn anɪbu aueinab, bɪ wög gɪ ñeb nɪpe u nɪp hagnab, ‘Mɪñi am nɪbi bɪ nöd hag lɪbin gau kalɪp am paŋɪd dau,’ a gɪnab. Bɪ wög gɪ ñeb nɪpe pen amöm hagnab, ‘Nan magöŋhalö dap gɪjɪn gɪpun; aube arun!’ a gɪnab. ¹⁸ Hageinab, nɪbi bɪ anɪb gau ap hagnab, ‘Yad arnam u pen mɪnönŋ nabönŋ ap raubin u nɪŋnɪg arabin,’ a gɪnab. ¹⁹ Pen ap hagnab, ‘Yad arnam u pen kaj kau unbö sɪduŋ laŋ raubin u, wög gɪ aij göl aka gem, am nɪŋnabin,’ a gɪnab. ²⁰ Ap hagnab, ‘Yad arnam u pen nɪbi yad gɪsön nöp udpin u me, aunam rö lagöp,’ a gɪnab. * ²¹ Anɪg hageinaböl, bɪ anɪbu ado gɪ amöm, nɪbi bɪ gau kale nɪhön nɪhön hagnaböl u, bɪ kub nɪpe u nɪp hagnab. Hageinab, bɪ kub u hibur nɪpe u naij gö, bɪ nɪpe u nɪp kauyaŋ hag yuöm hagnab, ‘Ne yɪŋɪd am adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nɪbi bɪ mög gep rö gau, nɪbi bɪ ñɪmagö ma kɪta göp gau, nɪbi bɪ amgö we göp gau, nɪbi bɪ ma naij göp gau, kalɪp paŋɪd dau,’ a gɪnab. ²² Hageinab, hagnab rö göm, hainö bɪ wög gɪ ñeb anɪbu hagnab, ‘Bɪ kub, hagpan rö gɪpin u pen mɪgan rɪmnap kau nöp mɪdöp,’ a gɪnab. ²³ Hageinab, bɪ kub u bɪ wög gɪ ñeb nɪpe nɪp hagnab, ‘Ne adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nɪbi bɪ manö klö gɪmön hagö, kale aulö, ram raul mɪgan yad u böŋ nöp rɪb udnɪm. ²⁴ Pen nɪbi bɪ nöd wɪñ alnö auagpal gau, nɪbi

* **14:5:** Mad 12:11; Luk 13:15 * **14:8:** Pro 25:6-7

* **14:15:** Luk 13:29 * **14:20:** 1Ko 7:33

* **14:11:** Mad 23:12; Luk 18:14 * **14:14:** Jon 5:29

bî ap nan yad pro pro rimnap ñîñagnab, wasö yabiñ, a gîñab,” a ga.

Gasî nîñ aij gîmim, yîp lau adö aumim, a ga

(Mad 10:37-38)

²⁵ Jisas adan araiia u, nîbi bî iru yabiñ nîp hain gîla. Nîpe ado göm kalîp haga, ²⁶ “Nîbi bî gau yîp lau adö arun a gîñaböl u pen gasî kub kale areinab nîme nap, nîbi ñî pai, nîñîñ nîmam kale, aka hañ roman kale ke u, yad nîñnö nîbi bî yad mîdaiöl rö lagöp. * ²⁷ Nîbi bî rimnap hagnaböl, Jisas nîbi bî nîpe mîdaiun u pen anîg gîno, nîbi bî rimnap hanîp gî naij göl rö löp, a göm, hañ roman kale ke nöp gasî nîñöl gî mîdeinaböl u, nîbi bî yad mîdaiöl rö lagöp. ²⁸ Pen bî kale ap, ram mîlö kub i adö lan ap gîñîg, nöd mani aige gö rö udem gînam, a göm, gasî nîñ aij göm gîñab. ²⁹ Pen, gînam gînam, a göm, kabö nöd nöp gîñab u pen hainö mani ulep gö, ram ulep gö, nîbi bî gau nîp hag juöm hagnaböl, ³⁰ ‘Ake! Bî mîlö i ram gîñîg göm rö gî damöm, ram adîñ arö göp,’ a gîñaböl. ³¹ Pen anîbu rö, bî kiñ ap, bî kiñ ap aip pen pen gîñîg, nöd gasî nîñ aij göm arnab. Pen nîpe gasî nîñ damöm, ami bî yad u den dausan nöp mîdöp; pen kiñ anîbu ami bî nîpe dwedi dausan mîdöp; pen pen gun, nîpe ami bî yad al pak lîñîm rö löp, a gîñab. ³² Gasî anîbu nîñöm, kiñ ap mîlö gau hain auö nîñöl gî, manö yuöm hagnab, ‘Hol aige gul, manö hag jîm ñul?’ ö gîñab. ³³ Anîb u, nîñ aij gîmim. Nan kale gau magöñhalö arö gîmim, yîp aip auagnabim u, nîbi bî yad mîdaimim rö lagöp.

³⁴ “Dö nan aij yabiñ u pen dö kal nîpe arnab u, kale nîñön gîlö kauyan dö gîñab? ³⁵ Dö anîbu rö, ud wög adîñ aka kîlakîñ hib au yulö nan magö ran aij gagnab. Dö anîbu rö wög ap mîdagöp; ud yuep rö nöp löp. Kale nîbi bî gasî rimîd mîdainîm gau, manö hagabin i rimîd lî nîñ aij gîmim,” a ga.

15

Kaj sipsip ap ur ga
(Mad 18:12-14)

¹ Pen bî dakîs udep gau abe, nîbi bî nan si nan naij gîla gau abe, Jisas manö hagab u nîñun, a göm, ap nîñ mîdeila. ² Pen bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jisas nîp hag juöm hagla, “Nîpe nîñön gîñîg bî nan si nan naij gîpal gau udöm, aip nan magö jîm ñöl ñîñab?” ö gîla. * ³ Anîg hageila, Jisas manö ap hod rîkôm kalîp haga, ⁴ “Bî kale ap, kaj sipsip ñîñjuöl unbö mamîd u (100) muk mîdeinab. Pen añî nîbö ap ur geinab u, rimnap dam mîñön hañ hañ mîdöp gau löm, am kaj sipsip nîpe ur gîñab u ulhai nîñ aj aj aj, nîp ulhai nîñ dam dam nîñ udnab. * ⁵ Kaj sipsip nîpe anîbu ulhai nîñ udöm, aij a gö nîñöl gî, ud sîduñ nîpe u adö lan lîñab. ⁶ Sîduñ lan dap ram amöm, nîbi bî nîñeb nîpe gau, nîbi bî ram mîñön alog nîpe gau, kalîp wiñ alöm, ap magum gîñaböl hagnab, ‘Kaj sipsip yad ur göp u, ulhai nîñ adog udpin u, köl yad aip mîñ mîñ gun,’ a gîñab. ⁷ Anîg unbö rö me, nîbi bî iru nöp gau, hon gî aij gun nan si nan naij gagpun, a göm, gasî nîñbal gau, kumi kabö adö lan au mîdpal gau nîñöm mîñ mîñ gagnaböl; pen nîbi bî añî ap, nan si nan naij gîpin gau nîñön gîñîg anîg gîpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö lan au nîñöm mîñ mîñ gîñaböl.

Mani kabö magö ap ur ga

⁸ “Aka pen, nîbi ap mani silpa magö nîpe unbö sîduñ lan mîdeinab. Pen magö ap, ram raul mîgan gau agamîj ap lugeinab u, nîpe nîñön gîñabñ Nîpe hapö lau adö aulîk löm, ulhai nîñ nîñ ka acîp acîp lîk lîk, kabö magö nîpe anîbu udnab. ⁹ Mani silpa magö nîpe anîbu ulhai nîñ udöm, aij a gö nîñöl gî, nîbi bî nîñeb nîpe gau, nîbi bî ram mîñön alog nîpe gau, kalîp wiñ alöm, ap magum gîñaböl hagnab, ‘Kabö magö yad lugöp magö añî anîbu, ulhai nîñ adog udpin u, köl yad aip mîñ mîñ gun,’ a gîñab. ¹⁰ Anîbu rö me, nîbi bî añî ap, nan si nan naij gîpin gau nîñön gîñîg anîg gîpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö lan au God ejol nîpe gau nîñöm mîñ mîñ gîñaböl,” a ga.

* 14:26: Luk 9:23 * 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Esi 34:11,16; Luk 19:10

Ñi ap nap nɪp arɪk ara u, manö hod rɪköm haga

¹¹ Jisas manö anɪbu hagöm haga, “Bɪ ap ñi nɪpe mɪhöp mɪdeinab u. ¹² Ñi nɪpe hain u, ap nap nɪp hagnab, ‘Bapi, nan halɪp mɪhön hagpan gau, ud asɪk yɪp gau ke ñi,’ a gö, nap nan kalpe mɪhön gau ud asɪk ke ke ñinab. ¹³ Nö, ñi nɪpe hain u magö ulep magö ap mɪdöm, nap nan nɪp ud asɪk ña gau magöñhalö sɪkim göm, mani udöm, dam ram mɪnön mɪlö gau arnab. Am anɪb gau mɪdöm, nɪbi si nan naij gau göl gɪ, mani nan nɪpe ud arnab gau, hałowatö nɪbi bɪ gau ñi pɪs gɪnab. ¹⁴ Anɪg gö, mani nɪpe pɪs gö, ram mɪnön anɪbu kɪyö kub yabɪlɪ linab. Pen nan magö rau ñiñnɪm mani ap mɪdageinab. ¹⁵ Anɪg gö, nɪpe amöm, bɪ ram mɪnön anɪbu nɪbö nap kale ap hag nɪjö, nɪp kaj mukep wög u hag lɪnab. ¹⁶ Pen nɪp kɪyö kub yabɪlɪ u lö gɪ mɪdö mɪdö, kaj mukmɪdal womai hañ gau rɪmnap ñiñnam a gɪnab u pen nɪbi bɪ rɪmnap nɪp nan magö ñagnaböl. ¹⁷ Pen gasɪ magö nɪpe nɪñ ud arö gasɪ aij magö u auö hagnab, ‘Bapi yad bɪ nɪp wög gaböl gau, nan magö iru mɪdöp. Yad aui mɪdpin, yɪp kɪyö kub yabɪlɪ löp. ¹⁸ Anɪb u, yad ram mɪnön i arö gem, bapi mɪdöp au kauyañ ado gɪ amem, nɪp hagnabin, “God amgö ilö adö nɪpe u gɪ naij gem, amgö ilö adö ne u gɪ naij gem, gɪpin rö, * ¹⁹ ne yɪp ñi yad a gɪ hagagmön. Yɪp bɪ wög gɪ ñeb ne ap rö hag lɪmön gɪnabin,” a gɪnabin,’ a gɪnab. ²⁰ Gasɪ anɪbu nɪñöm, bapi ram ado gɪ arnabin, a göm, hadnab. Am am am, nap nɪpe mɪlö gau nɪbö ñi nɪpe anɪbu nɪp yɪjɪg nɪñnab. Nap ñi nɪpe nɪñöm, nɪp mög yabɪlɪ gɪnab. Nɪpe dip gɪ dö gɪ am nɪp ud wabi göm, ud bom haluöm mulu ñiñnab. ²¹ Nap anɪg gö, ñi hagnab, ‘Bapi, God amgö ilö adö nɪpe u gɪ naij gem, amgö ilö adö ne u gɪ naij gem, gɪpin rö, ne yɪp ñi yad a gɪ hagagmön,’ a gɪnab. ²² Nap pen, bɪ wög gɪ ñeb nɪpe gau kalɪp hagnab, ‘Kale yɪñɪd nöp am watɪj mɪlö kub yad u dap nɪp yɪm ñɪmim, ñɪmagö nɪpe u rɪñ lɪ ñɪmim, ma rɪrup lɪ ñɪmim, gim. ²³ Anɪg gɪmim, am kaj kau pi marep hañ aij yabɪlɪ u pak dam laube, mɪñ mɪñ göl gɪ nan kub ñiñjun.

²⁴ Ñi yad u böñ nöp uma rö la u, pen mɪñi nɪpe kauyañ kamɪñ mɪdöp. Nöd nɪpe böñ nöp hir ga u, pen mɪñi nɪp adog udpin,’ a gɪnab. Nap hagö, kale am kaj kau pi pak dapöm, nan magö laulö, mɪñ mɪñ gɪnaböl. *

²⁵ “Pen ñi nɪpe nöd u, wög adɪñ gau gɪ aj arö göm, ado gɪ yöp ram söl au apöm nɪñnab, cacɪñ, mab ij paköm, kugom ralöm, mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdeinaböl. ²⁶ Anɪg geinaböl, nap bɪ wög gɪ ñeb nɪpe ap nɪp hag nɪñöm hagnab, ‘Nɪhön gaböl?’ ö gɪnab. ²⁷ Hageinab, hagnab, ‘Namam hain ne umöb a göm nɪñöb u pen mɪñi ado gɪ auö, nap kaj kau pi marep hañ aij u pak lau ñiñöl gɪ mɪñ mɪñ gaböl,’ a gɪnab. ²⁸ Hageinab, nɪp mulu kal yabɪlɪ lugö, ram raul mɪgan aragnab; höñ au yañ nöp mɪdeinab. Nap pen höñ amöm, auö ram raul mɪgan arul, a göm, nɪp manö hain hain hagöm hagnab. ²⁹ Nap nɪpe manö hain hain hageinab pen ñi nöd nɪpe hagnab, ‘Yad manö ne hagpan rö pör nöp hain gem, bɪ nagɪ wög gep ne rö mɪdem, wög nöp pör pör gɪnö gɪnö mɪ iru yabɪlɪ nöp lugöp. Pen yɪp kaj meme pi ap ñö, mɪdeimam yad gau aip pak lau ñiñjun mɪñ mɪñ gagpun. ³⁰ Pen ñi ne anɪbu, nan nɪme lɪ ñina gau damöm, nɪbi si nan gau göm gɪ ñiñ yu haköm auub, nɪp mög nɪñmön, kaj kau pi marep hañ aij yabɪlɪ u pakpan!’ a gɪnab. ³¹ Anɪg hageinab, nap ñi nɪpe nöd nɪp hagnab, ‘Hol apɪl pör mɪdpul rö, nan yad gau magöñhalö ne udnabön. ³² Namam hain ne u böñ nöp uma rö la u, pen mɪñi nɪpe kauyañ kamɪñ mɪdöp. Nɪpe böñ nöp hir ga u, pen mɪñi nɪp ulhai nɪñ adog udpin. Anɪb u me, hon mɪñ mɪñ gun,’ a gɪnab,” a ga.

16

Bɪ wög abadep bɪ u, manö hod rɪköm haga

¹ Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Bɪ kub nan iru mɪdnab ap, bɪ nan nɪpe abad mɪdep bɪ ap hag lö, nan nɪpe gau abad mɪdeinab. Pen bɪ kub u, manö ap nɪñnab, bɪ nan nɪpe abad mɪdnab anɪbu, nan nɪpe gau hałowatö gɪnab. ² Bɪ kub manö anɪbu

* 15:18: Sam 51:4 * 15:24: Ep 2:1,5

nɪŋöm, nɪp wɪñ alö aueinab hagnab, ‘Nan yad gau abad mɪd aij gagpan u, yɪp hag ñɪlö nɪŋbin. Anɪb u, ne ammön, nan yad aigeg mɪdöp gau magöŋhalö wö ral nɪŋ aij gɪmön, nɪbi bɪ gau kalɪp nan naböŋ yad aigeg mɪdöp gau magöŋhalö wö ral nɪŋ aij gɪmön, ap yɪp hag ñɪmön, wög yɪp gɪpan u hainö gagnabön,’ a gɪnab. ³ Hageinab, bɪ nan nɪpe abad mɪdep anɪbu, an nɪpe gau nöp gasɪ iru nɪŋöm hagnab, ‘Bɪ kub u yɪp hag yunɪg gab u pen yad nɪhön gɪnamŋ Yad bɪ pɪdöŋ mɪdagpin rö, mɪnön bɪnɪg jö gɪnam rö lagöp. Nɪbi bɪ rɪmnap nan kale u asɪb hag gɪ ñɪŋeinabin u, yɪp nable gɪnab,’ a gɪnab. ⁴ Pen hainö gasɪ nɪŋ aij göm hagnab, ‘Yad nɪhön gɪnam u uri nɪŋbin. Adö anɪbu gɪnö, hainö bɪ kub yad yɪp hag yunab ñɪn u, nɪbi bɪ rɪmnap yɪp udlö, ram kale au han mɪdeinabin,’ a gɪnab. ⁵ Anɪg hagöm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp bɪ kub nɪpe nan naböŋ mɪdeinab gau wɪñ alnab. Wɪñ alö, bɪ nöd aunab u nɪp hagnab, ‘Ne bɪ kub yad nan naböŋ aigeg mɪdöp?’ ö gɪnab. ⁶ Hageinab hagnab, ‘Wel ñɪŋeb dɪlam ñɪnjuöl aɪ ap,’ a gɪnab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud, yɪŋɪd asɪkmön dɪlam unbö sɪduŋ laŋ kalɪ kɪñ rɪk,’ a gɪnab. Hageinab, hagnab rö nöp gɪnab. ⁷ Hainö bɪ ap aueinab, hagnab, ‘Ne bɪ kub yad nan naböŋ aigeg mɪdöp?’ ö gɪnab. Hageinab hagnab, ‘Wid beg ñɪnjuöl unbö mamɪd u,’ a gɪnab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud, yɪŋɪd asɪkmön beg ñɪnjuöl mɪhau mɪhau kalɪ kɪñ rɪk,’ a gɪnab. Hageinab, hagnab rö nöp gɪnab. ⁸ Anɪg geinab, hainö bɪ kub nɪpe u nɪŋöm hagnab, ‘Bɪ nan yad abad mɪdep bɪ anɪbu, gasɪ nɪŋ aij göm, nɪhön nɪhön gem mɪd aij gɪnabin a göp u, nɪpe gɪ aij göp,’ a gɪnab. Anɪb u nɪŋim. Nɪbi bɪ mɪnön naböŋ adö ɪ i gasɪ nɪŋbal gau hagpal, ‘Mɪñi aigöl gun hainö asɪk mɪdep hon u mɪd aij gɪnɪm?’ ö göm, gasɪ u nɪŋöl gɪ gɪlö arab. Pen mailö aij nɪŋbal nɪbi bɪ gau, anɪg unbö rö nöp gɪlö arböp u aij.

⁹ “Mani nan mɪnön naböŋ ɪ i mɪdöp gau, nɪbi bɪ rɪmnap gau ñɪbe me, hainö nan anɪb gau böŋ nöp pɪs gɪnab ñɪn u, God ram mɪnön pör mɪdep nɪpe au kalöp hag

wɪhai udnab. ¹⁰ Mani nan pro ap, nɪbi bɪ ap ñɪmagö adö u ɪlö, abad mɪd aij gɪnab u, nan kub gau ñɪlö, u rö nöp gɪnab. Pen mani nan pro ap, nɪbi bɪ ap ñɪmagö adö u ɪlö, abad mɪd aij gagnab u, nan kub gau ñɪlö, u rö nöp gɪnab. * ¹¹ Pen kale mani nan mɪnön naböŋ adö ɪ i mɪdöp u udmim, pir almim, abad mɪd aij gagnabim u, bɪ an kalöp nan aij yabɪ adö laŋ nɪbö ñɪnab? ¹² Bɪ ap mani nan nɪpe ud ñɪmagö adö kalöp ɪnab u, kale pir almim, abad mɪd aij gagnabim u, bɪ an mani nan kalöp ke ñɪnab? ¹³ Bɪ aɪ ap, bɪ kub mɪhöp kalɪp wög gɪnɪm rö lagöp. Bɪ mɪhöŋgöl kalɪp wög gɪnab u pen nɪpe bɪ kub ap nɪp mɪdmagö löm, bɪ ap nɪp mɪdmagö lagnab. Aka bɪ kub ap nɪp mɪdmagö löm, bɪ ap nɪp mɪdmagö lagnab. Unbö rö, kale mani nan gau nan aij yabɪ a gɪmim nɪŋeinabim u, God nɪp wög gɪpim u arö gɪmim rö löp,” a ga. *

¹⁴ Bɪ Perisi gau, gasɪ kub kale mani adö u nöp nɪŋmɪdal u me, Jisas manö haga u nɪŋöm mɪhol göm hag jula. ¹⁵ Hag jueila, kalɪp haga, “Kale nɪbi bɪ amgö ɪlö adö u, hon nɪbi bɪ aij mɪdpun, a gɪpim u, pen God hibur gasɪ mɪdmagö an kalöp dan nɪŋöb. Nan nɪbi bɪ nɪŋlö aij göp gau, God nɪŋö nan naj rö löp. *

¹⁶ “Jon bɪ ñɪg pak ñeb auaga ñɪn u, lo manö kalɪ kɪñ rɪkla u abe, bɪ God manö hagep manö kalɪ kɪñ rɪkla u abe haglö, nɪbi bɪ nɪŋöm, adö anɪbu gɪlö armɪdöp. Pen Jon aua ñɪn u rɪkö, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö aij u haglö, nɪbi bɪ nɪŋöm kale magöŋhalö adö anɪbu nöp arun, a göm, kɪlö göm gɪlö arab. * ¹⁷ Kumi kabö adö laŋ abe mɪnön naböŋ ɪ i abe ur gɪnɪm rö löp, pen lo manö u adɪŋ pro ap ur gɪnɪm rö lagöp. *

¹⁸ “Pen, bɪ ap nɪbi udöm arö göm, am nɪbi hain nɪbö ap udnab u, nɪbi si udnab. Pen bɪ ap uraköm, nɪbi u, bɪ udöm arö gɪnab nɪbi anɪbu, udnab u, nɪpe u rö nöp nɪbi si udnab.

Bɪ mani halö bɪ ap aip, Lasaras aip

* **16:10:** Luk 19:17-26 * **16:13:** Mad 6:24 * **16:15:** Mad 23:28; Luk 18:9-14 * **16:16:** Mad 11:12-13

* **16:17:** Mad 5:18

19 “Bî ap mani nan nîpe iru yabił mîdmîdöp. Nîpe wali j aij aij nöp yîmöm, nan ñîñeb aij aij nöp ñîñmîdöp. 20 Pen ram ajöñ il goł nîpe au, bî use use halö nan mîdagmîdöp bî ap dap lîlö mîdmîdöp. Hib nîpe Lasaras. 21 Gasî nîpe u nöp nîñöm, ‘Bî nan iru mîdöp i nan ñîñö, nan naböñ naböñ abañ mo gai i lugnab u, yad ñîñnabin kiyö lagnab,’ a göm, nîñmîdöp. Pen kain gau apöm, wös nîpe gau bałö gi ñîñmîdal. 22 Hainö bî yîgön anîbu uma. Nîpe umö, ejol gau apöm, nîp dam ram mîñöñ adö lañ au amöm, Ebrahim böñ nîpe lau lö nan kub ñîña. Pen bî gep anîbu abe umö, rîgöl gîla. 23 Bî gep anîbu umöm, am mab ke inab yañ au, nîp ilön kub yabił gö nîñöl gi mîdmîdöp. Pen mîdöm gîlañ gi nîña, Ebrahim Lasaras aip ke ke au lañ mîdailö. 24 Nîñöm, wiñ al hagöm haga, ‘Bapi Ebrahim, yîp mög nîñmön, Lasaras nîp hagö, ñîmagö mîlö nîpe ap ñîg ap rauöm, dap ałab yîp u ud nîñö, yîp hain gañ. Mab u inöm, yîp ilön kub yabił göp,’ a ga. 25 Hageia, Ebrahim haga, ‘Ñî nön! Mîñöñ naböñ adö il yañ mîdmîdan ñîñ u, ne nan aij aij ne udmîdan, pen Lasaras nan naij naij nöp udmîdöp. Pen mîñi ram mîñöñ i, nîpe hain aij mîdö nîñöl gi, nöp ilön kub gab. 26 God nîpe moł kub yabił añ i gi la u me, hon nîbi bî böñ lai rała gun böñ lau nun rö lagöp; pen kale böñ lau rała gîmim böñ lai aumim rö lagöp,’ a ga. 27 Hageia, bî anîbu haga, ‘Anîg hagpan rö, Lasaras nîp hagnöm, nîpe bapi yad ram amöm, 28 mam yad unbö mamîd u kalîp manö kłö yabił hagö, ram mîñöñ ilön ke naij pör nöp göp aui auagöl,’ a ga. 29 Hageia, Ebrahim haga, ‘Mosîs abe, bî God manö hagep bî gau abe, manö kalî kłîñ rîkla u nîñöl,’ a ga. 30 Hageia, haga, ‘Bapi, anîg gagnaböl; pen nîbi bî ap umöm uraköm, am hageinab me, nîñö hagöp, a göm, nan si nan naij gîpal adö u, nîhön gîñîg anîg gîpun, a göm, arö gîñaböl,’ a ga. 31 Hageia, Ebrahim haga, ‘Kale Mosîs abe, bî God manö hagep bî gau abe, manö kalî kłîñ rîkla manö anîbu nîñagpal rö, bî ap umöm uraknab u, kale u rö nöp nîñagnaböl,’ a ga,” a ga.

* 17:3: Mad 18:15 * 17:6: Mad 17:20; 21:21

17

Nan si nan naij gep magö u (Mad 18:6-7; Mak 9:42)

1 Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Bî ap aka nîbi ap nagî naij adö u göm, nîbi bî rîmnap kalîp gasî ñö, kale abe nagî naij adö anîbu göm ap lug paknaböl. Nagî adö anîbu nöd gîmîdal, mîñi gîpal, hainö u rö nöp gîñaböl. Pen nîbi bî kale gasî naij ñîñaböl gau, kale ilön unbö ke yabił udnaböl. 2 Pen bî ap aka nîbi ap, ñî pai gau añî ap anîg gîñîg gîñab u, nîp kabö kub wid paib jakep kabö ap, uñam u halö nagî lî rîbîköm, dam ñîg solwara yublapp u aij. Nîhön gîñîg: nîpe kamîñ mîdöm, ñî pai ap nîp gö ap lug paknab u, ilön kub yabił udnab. 3 Anîb u, kale ke gasî nîñ aij gîmim gîmim.

“Nañîñ namam ne ap nan si nan naij gainîm, nîp sîlık hagpe, nîhön gîñîg anîg gîpin, a göm, gasî nîñeinab u, gi naij ga anîbu nîñmim arö gîmim. * 4 Nan kalöp rö rîmnap gi naij göm, hainö apöm, nîhön gîñîg anîg gîpin, a göm, hageinab u, nan naij ga anîbu nîñmim arö gîmim. Pen ñîñ añî ap, anîg gö gö unbö mudun jîñ u gîñîm u, u rö nöp nîñmim arö gîmim,” a ga.

Nîñ udep magö u

5 Jisas anîg hageia, bî manö nîpe ud arep gau hagla, “Ne hanîp gö, nîñ udep magö hon kub gîñîm,” a gîla.

6 Hageila, Jisas kalîp haga, “Nîñ udep magö kub wasö, nîñ udep magö kale mab masded magö pro yabił u rö nöp mîdeinab u, kale mab anîbi, il halö ju ñîg solwara añ au dan ran mîdai, a gîmim hagpe, hagnabim rö gîñab. *

Bî wög gi ñeb ap wög nîpe

7 “Kale gasî nîhön nîñbimîñ Bî wög gi ñeb bî ap mîñöñ naböñ bîñîg ral pîs göm, aka kaj sipsip muk pîs göm, ado gi ram auö, bî nap nîpe u nîp manö nîhön hagnabîñ ‘Nöp kiyö löp u, ne aui asîkmön nan magö ñöñ,’ a gîñab aka? 8 Wasö. Anîg hagagnab. Nîpe hagnab, ‘Walîj udö auö, dip nagî u pîg lîmön, ñîg nan yad gau dap ñö ñîñnam, hainö ñîg nan ne gau ñöñ,’ a

gɨnab. ⁹ Kale gasɨ nɨhön nɨɨbimɨ Bɨ wög gɨ ñeb anɨbu, bɨ kub hagnab rö geinab u, bɨ kub manö aij rɨmnap nɨp hagnab akanɨ Wasö. Bɨ wög gɨ ñeb nɨpe mɨdöp u me, hagnab rö gɨnab. ¹⁰ Anɨg unbö rö me kale. God kalöp wög hag lɨnab rö, gɨ pɨs gɨmim, hagnabim, ‘Hon nɨbi bɨ wög gɨ ñeb aij wasö. Nan adö ap ke gagpun; wög hon ke gep u rö nöp gɨpun,’ a gɨnabim,” a ga.

Bɨ unbö sɨduɨ laɨ wös gɨsa la gau, Jisas gö, kamɨɨ la

¹¹ Jisas Jerusalem arnam a göm, ram mɨnönɨ Sameria i, ram mɨnönɨ Galili lödaɨ anɨ au gɨdaɨ am am, ¹² ram rɨɨg aglö ap ajö nɨɨöl gɨ, bɨ wös gɨsa la unbö sɨduɨ laɨ, nɨp nable paköm, ke ke au daɨ mɨdöm, ¹³ meg magö dap ranöm hagla, “Jisas, Bɨ Kub, hanɨp mög nɨɨmön,” a gɨla. *

¹⁴ Hageila, kalɨp haga, “Kale ammim, bɨ God nɨp nan sabe gep gau kalɨp haɨ kale gau yammim,” a ga. Anɨg hagö, kale amöm, adan anɨ au arlö nɨɨöl gɨ, kalɨp kamɨɨ la. * ¹⁵ Pen kalɨp anɨg göl kamɨɨ lö, bɨ Sameria nɨbö ap, nɨp kamɨɨ la u nɨɨöm, manö kub hagöl gɨ, God hib u hagö adö arö nɨɨöl göm, ¹⁶ ado gɨ apöm, Jisas mɨdeia söla ma ɨ au lug paköm, mulu adɨɨ nɨpe gɨyaɨ gɨ mɨnönɨ yaɨ nɨɨöm, Jisas nɨp aij a ga. ¹⁷ Nɨpe anɨg gö, Jisas haga, “Yad gasɨ nɨɨbin e, bɨ unbö sɨduɨ laɨ kamɨɨ löp u, pen bɨ unbö ajɨp laɨ gau mai? ¹⁸ Bɨ rɨmnap nɨhön gɨnɨg auagpalɨ Bɨ mlö gau nɨbö, bɨ Juda wasö u nöp apöm God nɨp aij a göp ar?” a ga. ¹⁹ Jisas anɨg hagöm bɨ anɨbu nɨp haga, “Jisas yɨp gö kamɨɨ lɨnab, a gɨmön, nɨɨ udpan rö, nöp kamɨɨ löp aru,” a ga.

God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab (Mad 24:23-28)

²⁰ Pen ñɨn ap bɨ Perisi gau Jisas nɨp hag nɨɨöm, “God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab ñɨn anɨbu ñɨn mai aunab?” ö gɨla. Hageila, Jisas haga, “God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab, a gɨpim anɨbu, kɨɨ rɨmnap gau, nɨbi bɨ abad mɨd mɨd, nɨɨ aij gɨlö gɨlö, hainö kɨɨ kale auö, nɨbi bɨ nɨp amgö nɨɨöm, uri auöp, a gɨpal, unbö

rö gagnab. ²¹ ‘Mɨdöp i,’ aka ‘Mɨdöp daɨ,’ hagagnaböl. Nɨhön gɨnɨg: nɨpe agamɨɨ apöm, anɨ kalöp aui hadö mɨdöp,” a ga.

²² Anɨg hagöm, bɨ nɨpe gau kalɨp haga, “Hainö gau, Bɨ Ñɨ nɨpe auö nɨp nɨɨun, a gɨmim, mɨdmagö kalöp bɨg ñöl nöp mɨdnab, pen nɨp nɨɨagnabim. ²³ Nɨbi bɨ rɨmnap kalöp hagnaböl, ‘Mɨdöp i,’ aka ‘Mɨdöp daɨ,’ a gɨnaböl u pen manö anɨbu nɨɨö hagpal, a gɨmim, gɨ dö gɨ ammim, kalɨp aip aragmim. * ²⁴ Nɨhön gɨnɨg: Bɨ Ñɨ nɨpe aunab ñɨn u, aɨm aɨm udöm, mailö mlöbö aröp nɨɨbal u rö aunab. ²⁵ Pen kale nɨbi bɨ mɨñi mɨdpim gai i, Bɨ Ñɨ nɨpe nɨp iru nɨɨmim, nɨp udagmim, nɨp marö kub yabɨ ñɨnabim. ²⁶ Bɨ Ñɨ nɨpe aunab ñɨn anɨbu, hadame nöp Noa mɨdeia ñɨn u ga rö, gɨnab. ²⁷ Noa mɨdeia ñɨn u, nɨbi bɨ gau nan magö ñɨɨöl gɨ, ñɨg ñɨɨöl gɨ, nɨbi pen pen ñöl gɨ, gɨ mɨdlö nɨɨöl gɨ, Noa amɨlap apɨlap ñɨg magɨb kub raul mɨgan arlö nɨɨöl gɨ, möɨ asad kub yabɨ alabin, a gö, ñɨg uɨ apöm nɨbi bɨ gau kalɨp magöɨhalö ud yuö yuö umhakla. ²⁸ Pen bɨ Lod mɨdeia ñɨn u, Sodom nɨbi bɨ gau u rö nöp nan ñɨɨöl gɨ, ñɨg ñɨɨöl gɨ, nan gau sɨkim göl gɨ, nan wög adɨɨ gau göl gɨ, ram göl gɨ, gɨ mɨdlö nɨɨöl gɨ, * ²⁹ Lod ram mɨnönɨ anɨbu arö göm, ram mɨnönɨ mɨgan ap ke arö nɨɨöl gɨ, magö anɨbu nöp, mab mɨtaɨ kub kumi kabö adö laɨ nɨbö apöm, Sodom nɨbi bɨ kalɨp magöɨhalö in habɨk ñɨɨ ara. ³⁰ Bɨ Ñɨ nɨpe aunab ñɨn u, anɨg unbö rö nöp gɨnab.

³¹ “Ñɨn anɨbu, nɨbi bɨ ram adö laɨ mɨdaiöl u, nan kale ram raul mɨgan yaɨ mɨdöp u udnɨg ram raul yaɨ aragnaböl. Pen nɨbi bɨ wög adɨɨ gau ajaiöl gau, nan rɨmnap udnɨg ado gɨ ram aragnaböl. *

³² Lod nɨbin nɨp ga adö u nöp gasɨ nɨɨmim, nɨɨ aij gɨmim. ³³ Nɨbi bɨ an, yad ke nɨɨ aij gem kamɨɨ mɨdeinabin a göm nɨɨnab u, umnab; pen nɨbi bɨ an, Kraisa manö aij hagöp rö wög nɨp gɨ damem umnabin a göm nɨɨnab u, kamɨɨ mɨdeinab. * ³⁴ Kalöp hagabin, ñɨn anɨbu sɨböɨn yaɨ bɨ mɨhöp abaɨ adö aɨ ap haneinabil u, ap udem,

* **17:13:** Lep 13:45-46 * **17:14:** Lep 14:2-3; Jon 3:3; 18:36 * **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 * **17:28:** Jen 18:20; 19:25 * **17:31:** Mad 24:17-18 * **17:33:** Luk 9:24

ap arö gïnabin. ³⁵ Pen nîbi mîhöp wid magö pa jö ma jö lugatug geinabil u, ap udem, ap arö gïnabin. ³⁶ Bî mîhöp wög adîŋ gau wög gî mîdeinabil u, ap udem, ap arö gïnabin,” a ga.

³⁷ Jisas anîg hageia, kale hagla, “Bî Kub, manö hagabön anîbu, ram mînönj mai anîg gïnab?” ö gîla.

Hageila, Jisas haga, “Wal wayönj ap umöl mîdeinab au, yaur gîlgalö nîŋöm ap sîbaibai gïnaböl,” a ga.

18

Bî manö ud asîkep ap, nîbi adu ap

¹ Jisas, bî yad gau gasî iru nîŋagöl, God nîp sabe göl gî nöp mîdaiöl, a göm, kalîp manö ap manö hod rîkôm haga, * ² “Ram mînönj ap, bî kub manö ud asîkep bî ap mîdeinab. Pen bî anîbu, God nîp gasî u nîŋagöm, nîbi bî gau kalîp mög nîŋagnab. ³ Pen nîbi adu ram mînönj anîbu nîbö ap, pör nöp apöm nîp hagnab, ‘Bî kołmał yad ap manö halîp u nîŋmön,’ a gïnab. ⁴ Anîg hagnab u pen bî manö ud asîkep bî kub anîbu manö nîpe u udagnab. Pen nîbi adu anîbu, nîpe pör pör apöm hag nîŋ gö gö, hainö bî kub anîbu hagnab, ‘Yad God nîp pîñîŋ gagpin; nîbi bî gau kalîp mög nîŋagpin; ⁵ pen nîbi kaŋîł i yîp pör pör apöm hag nîŋ gö gö yîp iru göp u me, yad am manö kub anîbu nîŋnam,’ a gïnab,” a ga.

⁶ Bî Kub anîg hagöm haga, “Bî manö ud asîkep anîbu nîbi bî mög gaga, pen nîpe manö nîhön haga u nîŋ aij gîmim. ⁷ Kale gasî nîhön nîŋbimŋ God nîpe nîbi bî nîpe ke hag löp gau, sîdö aŋ sîbön yaŋ nîp sabe geinaböl u, manö kalîp nîŋöm mög nîŋagnab, a gîmim, nîŋbimŋ Kale mîlö padö abadnaböl, a gîmim, nîŋbim? ⁸ Yad kalöp hagabin, nîpe manö hagnaböl anîbu nîŋöm, kalîp mög nîŋöm, yîŋîd nöp bî kołmał kale gî naij gïnaböl gau adan pîł gïnab. Pen Bî Ñî nîpe mînönj nabönj îł i ado gî aunab ñîn u, nîbi bî rîmnap nîp nîŋ udöl gî mîdeinaböl aka wasö?” ga.

Bî Perisi ap, bî dakîs udep ap

* **18:1:** Kol 4:2; 1De 5:17 * **18:12:** Ais 58:2-3; Mad 23:23 * **18:13:** Sam 51:1 * **18:14:** Mad 23:12 * **18:17:** Mad 18:3

⁹ Nîbi bî rîmnap, hon nîbi bî aij, nîbi bî rîmnap gau nîbi bî naij, a göm, nîŋla rö, Jisas kalîp manö ap manö hod rîkôm haga, ¹⁰ “Bî Perisi ap, bî dakîs udep ap, God nîp sabe gîŋîg, God sabe gep ram u arnabil. ¹¹ Bî Perisi anîbu, aŋ nîpe gau nöp God nîp sabe göm hagnab, ‘Nöp aij yabîł a gabin. Yad bî rîmnap gîpal rö, nan aij iru nöp udem, nan si udem, nîbi si udem, gagpin. Yad bî dakîs udep inbö i rö wasö. ¹² Wik pör pör, ñîn mîhöp nan magö ñîŋagpin halö. Pör nan yad unbö sîduŋ laŋ udem, nöp añî nîbö ap ñîbin,’ a gïnab. * ¹³ Pen bî dakîs udep anîbu, nîp nable gö, kumi kabö adö laŋ nîŋagöm, ke ke au daŋ ubör yîhönj göm, pabîł nîpe ke pakôm, gasî iru nîŋöm hagnab, ‘God, yad bî nan si nan naij gîpin u, yîp mög nîŋmön,’ a gïnab. * ¹⁴ Kalöp hagabin, bî dakîs udep u anîg hagö, God nîp, nan si nan naij gîpan u nîŋem arö gïnabin, a gïnab. Pen bî Perisi u nîp God anîg hagagnab. Nîhön gîŋîg: nîbi bî hib kale ke dap rannaböl gau, God gö ap lug paknaböl. Pen nîbi bî ana udnaböl gau, God gö kale hib mîdeinab,” a ga. *

Jisas ñî pai pro gau kalîp ud nîŋa (Mad 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Nîbi bî gau, Jisas ñî pai pro hanîp gai i ud nîŋaŋ a göm, daueila. Jisas kalîp ud nîŋö nîŋöl gî, bî nîpe gau anîg gajal u nîŋöm, nîbi bî anîb gau kalîp sîłîk hagöm hagla, “Kale unbö gagmim,” a gîla. ¹⁶ Jisas pen ñî pai anîb gau wiñ alö aueila, bî nîpe gau kalîp haga, “Nîhön gîŋîg kalîp anîg hag gabimŋ Ñî pai pro anîb gau arö gîpe yîp aulaŋ. God nîbi bî udöm kumi kabö adö laŋ abad mîdeinab u, ñî pai pro anîb gau rö mîdeinaböl,” a ga. ¹⁷ God Manö hag ñöm anîg göl mîdöp a geinaböl u, ñî pai pro gau God Manö anîbu nîŋöm, yîŋîd nîŋ udnaböl. Anîb u, yad kalöp nîŋö hagabin, nîbi bî ñî pai pro yîp nîŋ udpal rö, nîŋ udeinaböl gau, God kalîp udöm abad mîdeinab. Pen nîbi bî ñî pai pro yîp nîŋ udpal rö, nîŋ udageinaböl gau, God ram mînönj nîpe au aragnaböl. *

*Juda bî kub ap nan iru mîdeia
(Mad 19:16-22; Mak 10:17-22)*

¹⁸ Juda bî kub ap Jisas mîdeia au apöm haga, “Bî manö hag ñeb bî aij yad. Yad niñhön gem, pör mîdep u udnam?” ö ga. *

¹⁹ Hageia, Jisas haga, “Yîp niñhön gîñig, ‘Bî aij,’ a gîpan? Niñbi bî ap aij mîdagöp; God añî me Bî aij mîdöp. ²⁰ Pen ne God lo manö u niñban: ‘Niñbi si bî si gagmim; wip alagmim; nan si udagmim; manö kub hagnaböl gau am manö pîral hagagmim; name nap hagmil adö u nöp niñmim, hain gîmim,’ ” a ga. *

²¹ Anîg hageia, bî anîbu haga, “Yad ñî pro nöp rîkem, lo manö adö anîb gau magöñhalö gî dap dap, mîñî ñîñ i u rö nöp gî mîdpin,” a ga.

²² Jisas manö anîbu niñjöm haga, “Nan añî ap nöp gagpan. Nan ne gau magöñhalö sîkim gîmön, mani udmön, niñbi bî mög gep rö gau kalîp ñîmön me, mîd aij gep ne u mîdeinab God ram mîñöñ kumi kabö adö lañ au. Hagpin rö gîmön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. ²³ Juda bî kub anîbu, mani nan niñpe gau iru nöp mîdeia rö, Jisas manö anîbu hagö, nan niñpe hib gö, gasi mîlö la.

²⁴ Gasî mîlö leia u, Jisas niñp niñjöm haga, “Niñbi bî nan iru mîdeinab gau, uñham yabî God niñbi bî niñpe mîdlö, kalîp udöm, ram niñpe au abad mîdnab. ²⁵ Kaj kamel gau kalî mauöt nagî yubal mîgan u arñig, uñham arnaböl u pen niñbi bî uñpö kîño nan gau iru nöp mîdöp gau, God ram mîñöñ niñpe u uñham yabî arnaböl,” a ga.

²⁶ Anîg hageia, niñbi bî mîdeila gau hagla, “Manö hagabön anîbu, God niñpe niñbi bî ap ud kamîñ yunîm rö lagöp aka niñhön?” ö gîla.

²⁷ Hageila, Jisas haga, “Adö rîmnap niñbi bî göl rö lagöp u pen God niñpe gîñig, gîñim rö nöp löp,” a ga.

²⁸ Anîg hageia, Pida haga, “Nöñ! Ram nan hon gau magöñhalö arö gun, nöp aip nöp se gî ajmîdun,” a ga.

²⁹ Hageia, Jisas kalîp haga, “Kalöp niñjög hagabin, niñbi bî, God manö aij niñpe u ud ajaiun, a göm, ram, niñbin, niñmam, niñme

nap, ñî pai kale gau arö gîñaböl gau, God kalîp hauñ gagnab. ³⁰ Mîñî mîdpun ñîñ an i, God niñpe kalîp abad mîd aij gö, nan kale gau, niñbi bî kale gau iru nöp mîdeinab. Pen ñîñ hain u, niñpe aip pör pör nöp mîdeinaböl,” a ga.

Jisas kauyañ, “Yîp al pak lîlö, umem uraknabin,” a ga

(Mad 20:29-34; Mak 10:46-52)

³¹ Jisas bî niñpe unbö mîgan lañ kalîp dam goñ gau amöm haga, “Niñim. Mîñî Jerusalem arabun. Amjaknabun u, Bî Ñî niñpe niñp, God manö hagep bî gau hadame nöp God Manö u kalî kîñ rîköm hagla rö nöp gîñaböl. * ³² Niñp udöm, bî Juda wasö gau ñîmagö adö kalîp lîlö, niñp hag juöm, ñîñöñ löl göm, kîñu alöm, nagî ud paköm, böñ nöp al pak lîñaböl. * ³³ Pen ñîñ mîhöp mîdöm, ruö ñîñ mîhau niñgan u kauyañ uraknab,” a ga.

³⁴ Pen Jisas anîg hageia, bî niñpe gau gasî pîral hiñknîm rö lagö, manö hagab adö u, a göm, niñagla. *

Jisas bî amgö we ga u gö, amgö ñîñ niñja

(Mad 20:17-19; Mak 10:32-34)

³⁵ Pen hain, Jisas am Jeriko amjakö niñjöl gî, bî amgö we ap mîdeia. Bî anîbu niñpe adan goñ au asîk mîdöm, mani nan ñîm, a göm, asîb gî mîdeia. ³⁶ Niñbi bî iru nöp manö hag padilö niñjöl gî, niñbi bî rîmnap kalîp hag niñjöm haga, “Niñhön gaböl?” ö ga.

³⁷ Hageia hagla, “Jisas bî Nasared niñbö u apöm padiab,” a gîla.

³⁸ Anîg hageila, niñpe wiñ kub alöm haga, “Jisas, Depid Ñî niñpe, yîp mög niñmön!” a ga.

³⁹ Hageia, niñbi bî padieila gau niñp hag göm hagla, “Niñhön gîñig ap ranabön? Agamîj mîd!” a gîla. Anîg hagla u pen niñpe agamîj mîdageia. Wiñ kub yabî alöl gî haga, “Jisas, Depid Ñî niñpe, yîp mög niñmön!” a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas niñjög pîdön göm, niñbi bî gau kalîp haga, “Pañîd söl aui dauim,” a ga. Hagö, pañîd daueila haga, ⁴¹ “Nöp niñhön gîñam?” ö ga.

* 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Eks 20:12-16; Dud 5:17-20 Mak 9:32

* 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34:

Hageia haga, “Bî Kub, yîp gö amgö magö u kauyaŋ niŋin,” a ga.

⁴² Hageia, Jisas niŋp haga, “Jisas yîp gö, amgö magö ñil niŋnabin, a gîmön, gasi niŋ udpan rö, amgö magö ñil nöŋ,” a ga.

⁴³ Hagö, magö anîbu nöp amgö ñil niŋöm, God hib niŋpe u hagö adö arö niŋöl göm, Jisas areia au hain ga. Niŋbi bî magöŋhalö Jisas ga anîbu niŋöm, God hib niŋpe u haglö adö ara.

19

Sakias, bî dakîs udep ap

¹ Jisas Jeriko amöm, aŋ anîb au ap padia.
² Pen Jeriko au, bî mani nan gau iru miðmiðdöp ap, bî dakîs bî udmîdal gau kalîp magöŋhalö abad miðmiðdöp. Hib niŋpe Sakias. ³ Jisas daun aŋ au padiö niŋöl gî, niŋbi bî iru nöp ap niŋniŋ geila. Sakias niŋpe bî ulep magö u me, Jisas bî aigale bî rö miðdöp u niŋin, a göm, niŋa u pen niŋaga. ⁴ Anîg gö, niŋpe nöð gî dö gî am mab ur ap ran adö laŋ amöm, Jisas auiaia padö jîŋ niŋöl gî miðeia. ⁵ Jisas pen mab ran miðeia iŋ anîb au apöm, gîlaŋ gî niŋöm, Sakias niŋp haga, “Sakias, ne yîŋid iŋ i lug! Miñi am ram ne u aip miðeinabin,” a ga.

⁶ Hageia, Sakias iŋ yaŋ lugöm, miñ miñ göl gî, Jisas niŋp ut gî dam ram niŋpe ud ara. ⁷ Niŋbi bî gau ga anîbu niŋlö mulu lugö hagla, “Bî anîbu am bî nan si nan naij göp ram u hannîg arab,” a gîla. *

⁸ Pen Sakias uraköm, Jisas niŋp haga, “Bî Kub, ne nöŋ! Miñi nan yad gau niŋme li böŋ u lem, böŋ u niŋbi bî mög gep rö gau kalîp ñinabin. Pen yad nöð pir alem, niŋbi bî riŋnap nan kale si udnö rö löp gau pen ñinabin, a gem, nan aŋ ap si udnö rö, pen miðhau miðhau ñinabin; pen nan miðöp si udnö rö, pen unbö raleb jîŋ u ñinabin. Anîg gî dam dam magöŋhalö naböŋ ral piŋ gem, arö gînabin,” a ga. *

⁹ Hageia, Jisas haga, “Bî i Ebrahim ñi niŋpe ap. Uri God niŋpe yam ram au hanbal nan si nan naij gîpal gau niŋöm arö göm ud kamîŋ yuöp. * ¹⁰ Bî Ñi niŋpe aua u,

niŋbi bî hir gîpal gau, kalîp ulhai niŋem ud kamîŋ yunam, a göm, aua,” a ga. *

Bî unbö siðuŋ laŋ mani udla u, manö hod riðköm haga

(Mad 25:14-30)

¹¹ Pen niŋbi bî anîb gau, Jisas me, Bî Kub pör abad miðpun u, Jerusalem arö, niŋp kiŋ hag liŋo, hanîp abad miðdö, mið aij yabiŋ gînabun, a göm gasi u niŋla. Jisas, gasi kalpe niŋla anîbu, ke niŋöm, kalîp manö ap halö hod riðköm haga. ¹² Jisas manö hod riðköm haga, “Bî kub ap, bî kub abad miðdep yad miðdöp au arnö, yîp kiŋ hag lö, ado gî apem, niŋbi bî ram miðnöŋ yad gai i kalîp kiŋ abad miðeinam, a göm, ram miðnöŋ miðlö kub gau arnab. ¹³ Pen nöð bî wög gep niŋpe unbö siðuŋ laŋ kalîp wiñ alö aueinaböl, bî kub niŋpe kabö magö gol aŋi aŋi ke ke niŋme löm hagnab, ‘Mani ñabin i udmim, siðim gî ado malo gîmim, iru ud liðim; hainö yad kauyaŋ aunabin,’ a gînab. ¹⁴ Anîg hagöm arnab u, pen niŋbi bî ram miðnöŋ niŋpe abad miðeia gau, niŋp mulu lugö niŋöl göm, bî riŋnap hag yulö, hain amöm, bî kub yabiŋ u niŋp hagnaböl, ‘Bî anîbi niŋpe kiŋ hon miðagnab,’ a gînaböl.

¹⁵ “Pen bî kub yabiŋ u manö kale u udagöm, bî kub anîbu niŋp kiŋ kale hag liŋab. Anîg gö, niŋpe kauyaŋ ado gî apöm, bî wög gî ñeb niŋpe gau kalîp wiñ alö aueinaböl, kiŋ kale u hagnab, ‘Kabö magö gol ñibin gau, kale ud siðim gî ado malo gîmim, pen aigöl gî udpim?’ ö gînab. ¹⁶ Hagö, bî nöð u apöm hagnab, ‘Bî kub, kabö magö gol aŋi yîp ñina u, siðim gî ado malo gem, pen unbö siðuŋ laŋ kabö magö gol udpin,’ a gînab. ¹⁷ Hageinab, bî kub niŋpe u hagnab, ‘Ne gî aij gîpan. Nan pro u ñinö wög gî aij gîpan rö, miñi daun kub unbö siðuŋ laŋ nöp hagnö, abad miðeinabön,’ a gînab. * ¹⁸ Pen bî ap apöm hagnab, ‘Bî kub, kabö magö gol aŋi yîp ñina u, siðim gî ado malo gem, pen unbö mamîd u kabö magö gol udpin,’ a gînab. ¹⁹ Hageinab, bî kub niŋpe u hagnab, ‘Gîpan anîbu rö, miñi daun kub unbö

* **19:7:** Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1; Nab 5:6-7 * **19:9:** Ap 16:31; Luk 13:16 * **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Di 1:15 * **19:17:** Luk 16:10

mam+id u nöp hagnö, abad m+ideinabön, ' a g+nab. ²⁰⁻²¹ Pen b+ wög gep n+pe ap apöm hagnab, 'B+ kub, yad nöp n+ñbin. Ne b+ kal yab+ñ. N+bi b+ r+imnap nan kale gau, ne s+ikim g+ aij g+mön wasö, rau p+ñ g+mön rö udpan. Nan wög u+ham g+ y+mbal gau, ne klö g+mön nöp ñ+ñban. An+ib u, yad nöp p+ñ+ñ gem me, kabö magö gol añ+ y+ñ ñ+na u, dam apo rin ugan g+ l+ñö m+deia. Magö gol añ+ ne u m+ñi daubin i, ' a g+nab. ²² Hageinab, b+ kub n+pe u hagnab, 'Manö ne hagpan u ud ado gem, manö kub ne aip hagnabin. "Ne b+ kal yab+ñ, n+bi b+ r+imnap nan kale gau, ne s+ikim g+ aij g+mön wasö, rau p+ñ g+mön rö udpan; nan wög u+ham g+ y+mbal gau, ne klö g+mön nöp ñ+ñban," a g+pan ar? ²³ An+ib u, n+hön g+n+g kabö magö yad u dam beg pasbuk lö, ado g+ apem sin+ñ r+imnap halö udagpin?" ö g+nab. ²⁴ An+g hagöm, b+ söl au m+deinaböl gau kal+p hagnab, 'Kabö magö gol yad u p+ñ g+ udmim, b+ au kabö magö gol s+duñ lañ m+idöp u n+p ñim,' a g+nab. ²⁵ Hageinab hagnaböl, 'B+ kub. N+pe kabö magö gol s+duñ lañ hadö m+idöp!' a g+naböl. ²⁶ Hageinaböl hagnab, 'Kalöp hagabin, pör n+bi b+ nan kale iru m+deinab gau r+imnap halö udnaböl, pen n+bi b+ nan kale pro pro m+deinab gau g+lö, nan pro an+bu böñ nöp lug l+ arnab. * ²⁷ Pen n+bi b+ y+ñ n+ñlö mulu lugö, b+ an+bu n+pe kiñ hon m+dageinab, a g+la gau, kal+p am dapim, amgö ilö adö yad aui al pak lim,' a g+nab," a ga.

Jisas Kiñ rö Jerusalem ara

(*Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

²⁸ Jisas kal+p manö an+bu hagöm, b+ n+pe gau aip Jerusalem arun, a göm, n+pe nöd ga. ²⁹ Am am Olip Dum au, ram r+ñ+g aglö Bedpagi Bedani goñ au söl amjaköm, b+ n+pe m+höp kal+p nöd hag yuöm haga, ³⁰ "Ram r+ñ+g aglö m+gan lödan ammil n+ñnabil, kaj donki marep n+bi b+ ud ajagpal ap, nag+ ad+k l+lö m+deinab u, hub+k daumil. ³¹ Pen n+bi b+ r+imnap apöm, 'Kaj donki u n+hön g+n+g hub+k ud arabil,' a

gaiöl u, hagnmil, 'B+ Kub u wög m+idö hal+p hag yuaj+p, udn+g aubul,' a g+mil," a ga.

³² An+g hagö, ammil n+ñlö, haga rö nöp m+deia. ³³ Am nag+ hub+k g+lö n+ñöl g+, b+ kaj donki nap n+bö gau apöm hagla, "Kaj donki marep u n+hön g+n+g g+mil nag+ hub+kabil?" ö g+la.

³⁴ Hageila haglö, "B+ Kub u wög m+idö hal+p hag yuaj+p, apul nag+ hub+kabil," a g+lö. ³⁵ An+g hagnmil, kaj donki marep an+bu nag+ hub+k mil, u+ g+ dam Jisas m+deia au amjakmil, wañ+ kale bad r+imnap ud jumil, ud kaj donki adö u l+mil, Jisas n+p ud kaj donki adö an+ib lañ l+la. ³⁶ Jisas donki adö lañ as+iköm, adan adö u arö n+ñöl g+, n+bi b+ gau wañ+ nan kale r+imnap dap adan adö an+bu l+lö n+ñöl g+, kaj donki Jisas as+k m+deia an+bu wañ+ nan kale adö an+bu abö göl g+ abö göl g+ ara.

³⁷ Am am Jerusalem sösöl g+lö n+ñöl g+, Olip Dum adan ramö g+yañ gep ka au, n+bi b+ n+pe gau iru yab+ñ nöp, magöñhalö n+p m+ñ m+ñ yab+ñ göl g+, nan n+hön n+hön ga gau gas+ u n+ñöl g+, wiñ kub alöl g+, God hib n+pe dap ranöm hagla,

³⁸ "B+ Kub n+pe Kiñ han+p hag yuö auöp i, God n+p ud aij g+n+m! God ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au, hibur hain hain magö u nöp m+idöp. God n+pe adö i g+lañ m+idöm, n+pe mailö aij unbö ke halö m+idöp," a g+la. *

³⁹ An+g haglö n+ñöl g+, b+ Perisi r+imnap añ an+ib au m+deila gau, Jisas n+p hagla, "Manö hag ñeb b+. N+bi b+ ne gau kal+p hag gö, an+g unbö rö hagaglañ," a g+la.

⁴⁰ Hageila, Jisas pen haga, "Kalöp hagabin, kale manö an+bu rö hagageinaböl u, kabö gau ke wiñ alnaböl," a ga.

Jisas Jerusalem n+ñöm m+ñöñ ga

⁴¹ Jisas Jerusalem sösöl göl g+, daun kub an+bu n+ñöm, amgö ñ+g lugö n+ñöl g+ haga, ⁴² "Ram m+nöñ Jerusalem i, kalöp mög yab+ñ n+ñabin. Yad kalöp ud God aip j+m ñem, hibur hain hain magö u kal+p ñ+n+g aunö u n+ñbep u, aij yab+ñ g+böp. Pen m+ñi kale n+ñagmim, amgö we rö

* 19:26: Mad 13:12; Luk 8:18 * 19:38: Sam 118:26; Luk 2:14

mıdpm. ⁴³ Hainö bı kołmał kale apöm, daun kub kale i, uññın lı gıgabö gı mıdöm, ⁴⁴ apöm gı naij yabıł gılö, wög waryö, ram gau magöñhalö, kabö ap kabö ap adö lañ waköm mıdageinab; nıbi bı, ñı pai, kabö waryö raul an yañ mıdeinaböl gau ram halö pa jö ma jö gı yunaböl. God kalöp udnıg auöp ñın i nıñagpım u me, anıg gınab,” a ga. *

Jısas God sabe gep ram raul mıgan yañ ara

(Mad 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Jısas anıg hagöm, God sabe gep ram u amöm, nıbi bı sıkim geila gau kalıp hag höñ yuöl gı haga, ⁴⁶ “God Manö u kalı kñıñ rıköm hagla, ‘Ram yad u, yıp sabe gep ram mıdeinab,’ a gıla u pen kale sıkim gı gıpe gıpe, nıbi bı nan sı udöm, dap pi göl hanbal ram ap rö löp,” a ga.

⁴⁷ Pen Jısas nıpe pör pör, ñın añı añı am God sabe gep ram raul mıgan u, nıbi bı gau kalıp manö hag ñımıdöp. Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau, bı lo manö hag ñeb bı gau, bı manö ud asıkep gau, nıp al pak lun, a göm, gası añı u nıñeila. *

⁴⁸ Anıg gası nıñla u pen nıbi bı magöñhalö, manö aıj nıpe nıñun, a göm, nıp ñıñı lılö nıñöl gı, kale Jısas nıp al pak löl rö laga.

20

“Nöp an hagö anıg gı ajabön?” ö gıla

(Mad 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Pen ñın an anıb au, Jısas nıpe God sabe gep ram raul mıgan u amöm, nıpe nıbi bı ud God aıp jım ñöl lınab manö aıj u hag ñı mıdeia nıñöm bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, bı manö ud asıkep gau abe aula.

² Apöm nıp hagla, “An nöp hagö, ne apön anıg gı ajabön?” ö gıla.

³ Hageila haga, “Yad kalöp pen hag nıñeb ap hag nıñnıg gabin. ⁴ Jon nıbi bı gau kalıp ñıg pak ñımıdöp u, God nıp hagö anıg ga aka gası nıpe ke nıñöm ga?” ö ga.

⁵ Hageia, kale ke hag nıñ hag nıñ göm hagla, “‘God hagö, Jon nıbi bı gau kalıp ñıg pak ña,’ a gınabun u, nıpe hagnab,

‘Anıb u, manö nıpe u nıñön gınıg udagpım?’ ö gınab. ⁶ Pen, ‘Jon gası nıpe ke nöp nıñöm, nıbi bı gau kalıp ñıg pak ña,’ a geinabun u, nıbi bı gai i, God nıpe Jon manö hagep bı nıpe rö hag lö apöm gaia a göm nıñbal rö, kal juöm hanıp kabö ju pak lınaböl,” a gıla. ⁷ Pen kale gası anıbu nıñöm, Jısas nıp pen hagla, “Jon apöm nıbi bı gau kalıp manö hag ñöm, ñıg pak ñöm ga u, hon nıñagpun, God hagö ga aka gası nıpe ke ga u nıñagpun,” a gıla.

⁸ Anıg hageila, Jısas kalıp haga, “Kale yıp pen hag ñagpım rö, yad pen an hagö apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

Bı wain wög adıñ abad mıdeila gau, manö hod rıköm haga

(Mad 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Jısas nıbi bı gau kalıp manö hod rıköm haga, “Bı ap wain wög adıñ ap gı yımöm, nıbi bı rımnab hag löm, am ram mıñön mılö gau mıdeinab. * ¹⁰ Pen wain magö po gınab magö u, bı nıpe ap hag yuöm hagnab, ‘Am nıbi bı wain wög gı mıdpal gau kalıp hagö, wain magö yıp rımnab ñılö daumön,’ a gınab. Hagö amjakö, nıbi bı wain wög gı mıdeinaböl gau nıp pak pak löm, yıharıñ hag yulö ado gı aunab.

¹¹ Anıg gılö, bı wain wög nap nıbö u, bı ap pen hag yuö arnab. Areinab nıp u rö nöp pak pak löm, yıharıñ hag yulö ado gı aunab. ¹² Anıg gılö, bı hainbö ap hag yuö amjakö, nıp mıñu magö paköm, fııp gı dam höñ au yañ yunaböl. ¹³ Anıg gılö, bı wög adıñ nap nıbö u hagnab, ‘Yad ai gınamñ Ñı mıdmagö yad u yunabin u, manö nıpe hageinab rö nıñöl rö löp,’ a göm yunab. ¹⁴ Yuö amjakö, nıbi bı wain wög gı mıdeinaböl anıb gau hagnaböl, ‘Ñı auöp i, nap wain wög u nıpe udnım rö löp. Nıp böñ nöp al pak lun, hon udun,’ a gınaböl. ¹⁵ Anıg hagöm, nıp fııp fııp gı dam höñ gau amöm, böñ nöp al pak lılö umnab.

“Pen anıg geinaböl u, bı wög adıñ nap nıbö u kalıp nıñön gınab? ¹⁶ Nıpe apöm, nıbi bı anıb gau kalıp al pak löm, wög adıñ anıbu nıbi bı rımnab kalıp pen hagö abad mıdeinaböl,” a ga.

* 19:44: Luk 21:6 * 19:47: Luk 21:37 * 20:9: Ais 5:1

Jisas anig hageia, nibi bi niŋ mideila gau hagla, "Hagpan anibu rö gagnim!" a gila.

¹⁷ Hageila, Jisas kalip niŋ gusgus göm haga, "Anig hagpim u pen anib u, God Manö kalik kliŋ rikla adin ap rik niŋmim il u yip hag niŋmim. Adin hagabin anibu anig göl midöp,

'Bi ram gep gau, kabö ap aij gagnim a göm arö gila u pen miŋni ram padö an yan u binig nöl midöp,' a gila.

¹⁸ "Nibi bi an an ap lug kabö adö anibu paknaböl gau, kalip böŋ nöŋ pa jö ma jö gi linab. Pen kabö anibu pig ju ap lug nibi bi pak ribiknab u, kalip böŋ nöŋ paib waib jö gi linab," a ga. *

¹⁹ Jisas anig hageia, hanip nöŋ hagab a göm, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, uri nöŋ nip manö kub hagun a göm niŋla u pen nibi bi iru nöŋ niŋ mideila gau niŋöm, piŋin göm arö gila.

"Rom bi kub Sisa nip dakis ñun aka wasö?" gila

(Mad 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Pen Jisas nip aige göl gun dam manö kub hagnig arun a göm, am nibi bi rimnap kalip mumug göm hagla, "Kale nibi bi aij rö halu limim, am manö pir pir alimim, nip manö rimnap hagpe, pen niŋhön hagnim niŋun, nip dam gapman bi manö kub ud asikep u ud arnabun," a gila. *

²¹ Anig haglö, amöm nip manö rimnap piral hagöm hagla, "Manö hag ñeb bi, hon niŋbun ne böŋ lap nöŋ aragpan; kabö göl nöŋ hagpan. God Manö u nibi bi gau kalip hag niŋban u, u rö nöŋ kabö göl nöŋ hagpan. ²² Anib u, hon niŋhön gun? Rom gapman bi kub Sisa nip dakis ñun aka wasö?" gila.

²³ Kale manö pir pir hagla anibu niŋöm, Jisas kalip haga, ²⁴ "Mani dakis niŋbal anibu ap yip ud yambe niŋin," a ga. Hageia, ud yamla niŋöm haga, "Mani ba u, ana an rö midöpŋ Hib kalik kliŋ rikla anibu, an hib rö midöp?" ö ga.

Hageia hagla, "Sisa ana nipe u midöm, hib nipe u midöm göp," a gila.

²⁵ Hageila, kalip haga, "Anib u, Sisa nan nipe midainim, Sisa nip niŋmim. God nan nipe midainim, God nip niŋmim," a ga.

²⁶ Jisas nipe nibi bi mideila an anib au anig hageia, manö nipe rib juöl rö lagö, gasi iru niŋöm manö ap hagagla.

Nibi bi uraknaböl u, hag niŋeb ap (Mad 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Sadyusi gau, nibi bi umöm uraknaböl a göm, gasi u niŋmidal. Pen Sadyusi bi rimnap Jisas mideia au apöm, nip hag niŋeb ap hag niŋla. ²⁸ Hag niŋöm hagla, "Manö hag ñeb bi. Mosi manö ap hanip kalik kliŋ riköm haga, 'Bi ap nibi udöm, niŋ pai yag dapöm wasö yiŋharin umnab u, niŋmam nipe ap pen nibi anibu udöm, niŋ pai nipe u, a göm, yag daunim,' a ga. ²⁹ Anib u, bi il halö unbö mudun jin u mideinaböl. Niŋmam nöd u nibi udöm, niŋ pai yag dapöm wasö yiŋharin umnab.

³⁰ Umö, niŋmam yigwö an nibö u pen nibi anibu udöm, u rö nöŋ niŋ pai yag dapöm wasö, yiŋharin umnab. ³¹ Anig gö, niŋmam yigwö niŋan nibö u pen nibi anibu udöm, u rö nöŋ niŋ pai yag dapöm wasö, yiŋharin umnab. Anig gi dam dam, niŋmam unbö mudun jin magöŋhalö niŋ pai yag dapöm wasö yiŋharin umnaböl. ³² Hainö nibi anibu u rö nöŋ umnab. ³³ Pen umöm uraknaböl a gipan u, nibi añ anibu bi nipe unbö ud mudun jin linab u, hainö bi an nibi mideinab?" ö gila.

³⁴ Hageila, Jisas kalip haga, "Miŋni midpun niŋ i, nibi gau bi udpal, bi gau nibi udpal. ³⁵ Pen nibi bi God gö uraköm, ram nipe kumi kabö adö lan au arnaböl gau, nibi gau bi udagnaböl, bi gau nibi udagnaböl. ³⁶ Pen kale kauyan umagnaböl; ejol gau rö pör pör nöŋ kamin mideinaböl. Kale uraknaböl u me, God niŋ pai nipe mideinaböl. ³⁷ Nibi bi umöm urakpal manö u, Mosi u rö nöŋ mab ineia aiud u hagöm kalik kliŋ rika. Mosi manö anibu kalik kliŋ riköm haga, 'Bi Kub nipe Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale midöp,' a ga. ³⁸ Nibi bi nöd umla gau, 'God kale midöp,' a ga rö, hon niŋbun, nibi bi nöd

* 20:18: Ais 8:14-15 * 20:20: Luk 11:54

umla gau uri kamij midpal. God nijöb, nibi bi nipe magöghalö kamij midpal,” a ga.

³⁹ Jisas anig hageia, bi lo manö hag ñeb bi rimnap hagla, “Manö hag ñeb bi, manö kabö göl nöp hagpan!” a gila. ⁴⁰ Manö hag aij ga anibu nijöm, pinij göm, hainö manö rimnap nip hag nijagla.

“Nihön ginig yip Mesaia a göm nijagpal?” ö ga

⁴¹ Pen Jisas kalip haga, “Nibi bi gau nihön ginig, Mesaia u Depid ñi nipe u nöp midöp, a gipal? ⁴² Depid nipe ke God Manö adij Sam a gipal u kali klin riköm haga,

‘Bi Kub nipe Bi Kub yad nip haga,

“Ne ñimagö yijig yad lau adö asik midmön; *

⁴³ mid damöm yad kotmat ne gau kalip ginö,

ma mo ne gau kalip abö gi ribiknabön,” a ga.

⁴⁴ Pen Depid nipe Mesaia u nip, ‘Bi Kub yad,’ a ga rö, nihön ginig, Mesaia u Depid ñi nipe u nöp midöp, a gipal?” ö ga.

Lo manö hag ñeb bi gau gipal rö gagmim, a ga

(Mad 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nibi bi gau nijmidlö nijöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, ⁴⁶ “Kale lo manö hag ñeb bi gau gipal rö gimim rö löp u, nij aij gimim. Kale gipal adö u, hon gau ajno hib hon u nöp ñilan a göm, watij mlö rol göm, nibi bi gau aip magum gilö, nibi bi gau kalip nijöm, ‘Bi kub auabim e!’ ginaböl u, miñ miñ ginaböl; Juda magum gep ram gau amöm, bi kub asikpal sea adö u asikpal; pen nan kub ñijnaböl ñin u, am bi kub asikpal ka u nöp asiknaböl. ⁴⁷ Bi lo manö hag ñeb bi gau, nibi patpat ram nan kale gau si udöm, God nip sabe ginabun u, nibi bi nijöl, a göm, manö mlö kub pir pir adö rimnap hagpal. Anig gipal u, hainö ilön kub ke yabij udnaböl,” a ga.

* **20:42:** Sam 110:1 * **21:3:** 2Ko 8:12 * **21:6:** Luk 19:44

21

Nibi adu ap God nip nan kub ña (Mak 12:41-44)

¹ Jisas God sabe gep ram raul migam midöm nijä, nibi bi mani halö gau mani rimnap dap mab ij migam u yueila.

² Pen nibi adu mög gep rö ap mani at pro magö mihöp dap yua. ³ Anig ga nijöm Jisas haga, “Yad kalöp nijö hagabin, nibi bi rimnap mani pro yubal; pen nibi adu mög gep rö i mani nipe kub yabij yuöp.

* ⁴ Pen nibi bi rimnap mani kale iru nöp midö nijöl gi mani yubal; ji nibi adu mög gep rö i mani nipe midöp rö magöghalö yuöp. Nan rau ñineb ap midagöp,” a ga.

God sabe gep ram u ginaij ginaböl, a ga (Mad 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Pen bi nipe rimnap hagla, “God sabe gep ram i kabö aij aij, nan aij aij dap God nip ñöm rib adik ñila u, aij yabij midöp,” a gila. Anig hageila, Jisas kalip haga, ⁶ “Anig hagpim u pen hainö nan aij nijabim anib gau midageinab. Magöghalö ud wat gi yulö, kabö ap kabö ap adö u midageinab,” a ga. *

Hainö nijör kub aunab, a ga (Mad 24:3-14; Mak 13:3-13)

⁷ Hageia, nip hag nijöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Nan anibu ñin mai rö anig ginabij Pen nan nihön rö gö nijun, miñ ginig gab a ginabun?” ö gila.

⁸ Hageila, Jisas kalip haga, “Nij aij gimim! Nibi bi iru nöp apöm pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp auabin. Ñin kub u auöp,’ a ginaböl. Anig hageinaböl u, nijö hagaböl a gimim kalip hain gagmim. ⁹ Pen ram minöj migam rimnap uraköm, ram minöj migam rimnap aip pen pen ginaböl. Ram minöj migam rimnap kale ke nöp pen pen ginaböl. Anig geinaböl u nijmim, ñin kub hagpal u aunig gab nijöm anig gaböl a gimim, pinij gagmim. Ñin kub anibu hainö aunab,” a ga.

¹⁰ Anig hagöm kalip haga, “Ram minöj migam rimnap uraköm, ram minöj migam rimnap aip pen pen ginaböl. Kin rimnap

yam kale uraköm, kiŋ rımnap yam kale aip pen pen gınaböl. ¹¹ Ram mınöŋ gau iru nöp munmon kub yabił udöm, kiyo kub alöm, mına kub yabił göm gınab. Nan kumi kabö adö laŋ au ke hain nıbö löm, nan unbö ke piñiŋ gep rö adö laŋ au lınab. ¹² Nan anıb gau hainö anıg gınab jı nöd yıp piŋ aip mıdpim rö, kalöp gi naij gınaböl. Kalöp manö kub hagnıg, dam Juda magum gep ram gau amöm, manö kub hagöm, kalöp nagı löm, dam kiŋ gapman bı kub gau ud arnaböl. ¹³ Kalöp gınaböl anıbu, manö aij yad u kalıp waiö hag ñımim rö lınab. ¹⁴ Pen kalöp manö kub hagaiöl u, manö nıhön rö pen hagun a gımim, nöd ulhai niŋagmim. * ¹⁵ Yad ke kalöp gası aij ñem manö magö ñınö, kale manö anıbu nöp hag ñıbe, kale pen hagöm ud yuep rö lagnab. * ¹⁶ Pen name nap, namam bı, bı rıdık niŋeb, bı niŋeb kale ke rımnap kalöp mumug göm, ud kołmał ñımagö adö lılo, kalöp rımnap böŋ nöp al pak lınaböl. * ¹⁷ Yıp niŋ udpim rö, nıbi bı gau magöŋhalö kalöp mulu kal niŋnaböl. ¹⁸ Pen nabıc umagö kale añı ap ur gagnab. ¹⁹ Pen yıp ciŋ piđöŋ gi mıdeinabim u, kamıŋ mıdep magö u udmim, pör pör nöp mıdeinabim.

*Jerusalem gi naij gınaböl, a ga
(Mad 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ “Pen ami bı gau apöm, Jerusalem bıñöm yu giŋabö gınaböl ñın u, mıñi söl mıdöp Jerusalem gi naij gınaböl, a gımim niŋnabim. ²¹ Nıbi bı ram mınöŋ Judia mıdaiöl gau, piñiŋ gi no ilö gau aröl. Nıbi bı Jerusalem mıdaiöl gau, piñiŋ gi höŋ adö aröl. Pen nıbi bı höŋ adö mıdaiöl gau, Jerusalem waryö raul aragöl. ²² Nıhön giŋıg: ñın anıbu me, kale God niŋ arö giŋal rö, God manö hagep bı gau magöŋhalö God Manö kalı kılñ rıköm hagla rö nöp gınab niŋöm kale pen ilön kub udnaböl. * ²³ Pen ñın anıbu, nıbi ñı mudun mıdeinaböl gau abe, nıbi ñı painaŋ ci ñeinaböl gau abe, kalıp mıŋör kub yöl gınab. God Juda nıbi bı kalıp

mıŋör kub yabił gınam a göm, nıbi bı ram mınöŋ anıbi mıdpal kalıp gi naij yabił gınab. ²⁴ Bı mılo gau nıbö apöm, nıbi bı rımnap kalıp ru mılo kıd udöm rıb lınaböl, nıbi bı rımnap kalıp nagı löm dam ram mınöŋ ke gau gau magöŋhalö ud arnaböl. Pen Juda nıbi bı wasö gau apöm, Jerusalem gi naij giłö giłö, God ñın niŋe haga u ap auö, arö gınaböl. *

*Bı Ñı niŋe mailö halö aunab, a ga
(Mad 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ “Pen hainö, sıdö rakın gapı nan ke ap waiö löm, ñıg si ral apöm gu kub geinab. Pen ram mınöŋ il i nıbi bı ram mınöŋ gau gau magöŋhalö gası iru niŋöm, nıhön gab a göm, gası mılo löm piñiŋ gınaböl. * ²⁶ Nan kumi kabö adö laŋ mıdöp gau, daŋ nıbö i nıbö gö, mınöŋ naböŋ i nıhön giŋıg göm gab, a göm, piñiŋ göm, gası magö rık auö umeb rö lınab. ²⁷ Anıg gınab ñın u, Bı Ñı niŋe kumi aŋ au auö niŋöl gi, nıbi bı kale piđöŋ niŋe u abe, mailö aij unbö ke yabił niŋe u abe niŋnaböl. * ²⁸ Nan hagabin i geinab u, Bı Kub hanıŋ ud kamıŋ yunab ñın u söl mıdöp, a gımim, amgö giłan gımim niŋöl gi mıdaimim,” a ga.

*Mab wasıŋad u, manö hod rıköm haga
(Mad 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹ Jisas anıg hagöm, kalıp manö hod rıköm haga, “Mab wasıŋad abe, mab rımnap abe, ³⁰ sılıp lö, mıñi sıdö lıniŋ göm gab a gımim, niŋbim. ³¹ Anıb u rö, nan hagpin gau gö, God nıbi bı udöm abad mıdeinab ñın u söl auub a gımim, niŋnabim.

³² “Yad kalöp niŋö hagabin, nıbi bı uri mıdpal gai i magöŋhalö umagnaböl; rımnap kamıŋ mıdlö niŋöl gi, nan hagabin i magöŋhalö gınab. ³³ Kumi kabö adö laŋ abe, mınöŋ naböŋ il i abe ur gınab, jı manö magö yad gau ur gagnab.

Nıŋ aij gımim mıdaimim, a ga

³⁴ “Pen niŋ aij gımim. Kale ñıg wain ñıg kılö iru ñıŋmim hauł lımim, nan mınöŋ

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Ap 6:10 * **21:16:** Mad 10:21-22 * **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * **21:24:** Sam 79:1; Rep 11:2 * **21:25:** Ais 13:10; Esi 32:7; Joe 2:31; Rep 6:12-13 * **21:27:** Dan 7:13; Mad 26:64; Rep 1:7

naböŋ adö iŋ i nöŋ gasi nŋ m+deinabim ñŋ an+bu nöŋ, yaur kaj wal wayöŋ hel l+lö yŋŋ+d nöŋ udöp rö u gŋnab. ³⁵ Gai i nöŋ gagnab; n+bi bŋ ram m+nöŋ iŋ kŋgŋn yŋma magöŋhalö mŋdpal rö gŋnab. ³⁶ An+bu u, kale pör pör nŋ aij gŋmim, God nŋp sabe göl gŋ nöŋ mŋdmim hagnim, ‘Nan an+bu gau hanŋp al pak lagnim; ne hanŋp abad mŋdö kamŋ arun, am Bŋ Ñŋ nŋpe amgö ilö adö nŋpe u mŋdaiun,’ a gŋmim,” a ga.

³⁷ Ñŋn pro bad an+bu, Jisas pör am God sabe gep ram raul mŋgan u am mŋdöm, nŋbi bŋ gau kalŋp manö hag ñŋmŋdöp. Pen sŋbön gö nŋŋöl göm, Jisas nŋpe am ram m+nöŋ ap Olip Dum a gal u hanmŋdöp. ³⁸ Nŋbi bŋ gau magöŋhalö, manö nŋp u nŋŋun, a göm, hilŋm halö yabŋ uraköm, God sabe gep ram u armŋdal.

22

Judas Jisas nŋp mumug ga

(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Juda kai Bred Yŋs Halö Ñŋŋagep ñŋn kub kale u, Pasopa a gŋpal ñŋn kub kale u, sösöl ga. ² Bŋ God nŋp nan sabe gep bŋ kub gau abe, bŋ lo manö hag ñeb bŋ gau abe, Jisas nŋp alun a gŋla u pen nŋbi bŋ gau kalŋp pŋñŋ göm, aigöl gun alun a göm, hag nŋŋ mŋdeila.

³ Hag nŋŋ mŋdlö nŋŋöl gŋ, Seden nŋpe apöm, Judas hib nŋpe ap Iskariod a gŋmŋdal u, nŋp yuö hiŋka. Bŋ an+bu Jisas bŋ nŋpe unbö mŋgan laŋ gau bŋ ap. ⁴ Yuö hiŋkö, nŋpe am God nŋp nan sabe gep bŋ kub gau abe, God sabe gep ram abad mŋdmŋdal polisman bŋ kub kale gau abe mŋdeila gau amöm, Jisas nŋp aigöl gem mumug gŋ dam ñŋnö nŋp al pak löl, a göm, manö an+bu kalŋp aip hag nŋŋa. ⁵ Hagö, kalŋp aij a gö nŋŋöl gŋ hagla, “Nöp mani ñŋnabun,” a gŋla. ⁶ Hageila, Judas nŋpe, magö mai rö Jisas nŋbi bŋ gau aip mŋdageinab u, nŋp mumug gŋ dam bŋ kub gau kalŋp ñŋnabin, a göm, abad nŋŋ mŋdeila.

Pasopa nan ñŋŋnŋg gŋŋn gŋla

(Mad 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Pen Bred Yŋs Halö Ñŋŋagep ñŋn an+bu auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gep ñŋn uri, a göm, ⁸ Jisas nŋpe Pida aip Jon aip kalŋp mŋhöŋ hag yuöm haga, “Kale mŋhöŋ am Pasopa nan ñŋŋnabun u gŋ lŋ aij gŋmil,” a ga.

⁹ Hageila haglö, “Gai anŋg gul?” ö gŋlö.

¹⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale mŋhöŋ daun kub u ammil nŋŋnabil, bŋ ap ñŋg mŋl daueinab. Nŋp nable pakmil, arnŋm ram u ammil, ¹¹ bŋ ram nap nŋbö an+bu nŋp hagnim, ‘Manö Hag Ñeb Bŋ nöŋ hag nŋŋöb, “Ram raul mŋgan mai bŋ yad gau aip Pasopa nan ñŋŋnabun?” ö göp,’ a gŋmil. ¹² Anŋg hageinabil, kalöp mŋhöŋ dam ram raul mŋgan kub debol nan gau halö mŋdeinab adö laŋ u hageinab u, Pasopa nan ñŋŋnabun gau raul mŋgan an+bu gŋ jŋn gŋmil,” a ga.

¹³ Hagö ammil nŋŋlö, haga haga rö nöŋ mŋdeila. An+bu u, Pasopa nan ñŋŋnŋg gŋla gau gŋ lŋ aij gŋlö.

Jisas bŋ nŋpe gau kalŋp bred wain ña

(Mad 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Pen ram dugöp magö u nan ñŋŋnŋg göm, bŋ manö nŋpe ud arep gau aip debol u asŋk gŋgabö göm, ¹⁵ kalŋp haga, “Gasŋ yad pör nŋŋbin u, kalöp aip Pasopa nan ñŋŋnŋg gabun i ñŋŋun me, hainö ilön kub udnam, a gem, gasŋ u nŋŋbin. ¹⁶ Pen yad kalöp hagabin, Pasopa nan u hainö kauyaŋ ñŋŋagnabin; hainö Pasopa kaj sipsip pi pör pak ñŋŋbun iŋ an+bu waiö lŋnab nŋŋöm God nŋbi bŋ nŋpe udöm abad mŋdeinab ñŋn u nöŋ nan kub ñŋŋnabun,” a ga.

¹⁷ Jisas anŋg hagöm, ñŋg wain kap udöm, God nŋp aij a göm, bŋ nŋpe gau kalŋp ñöl gŋ haga, “Ñŋg ñabin i kale ke ud ñŋŋim.

¹⁸ Pen kalöp hagabin, mŋñi ñŋn i rŋkö, ñŋg wain kauyaŋ ñŋŋagnabin; God nŋbi bŋ nŋpe udöm abad mŋdeinab ñŋn u nöŋ ñŋg wain kauyaŋ ñŋŋnabin,” a ga.

¹⁹ Anŋg hagöm, bred ap udöm, God nŋp aij a göm, ud jö göm kalŋp ñöl gŋ haga, “Hañ

* 22:3: Jon 13:2,27 * 22:7: Eks 12:1-27

roman yad i kalöp ñabin. Kale udmim gasi yip nöp niñöl gimim ñiñim,” a ga. ²⁰ Kale nan ñiñ haköm, Jisas ñig wain kap u udöm, kalip ñöl gi haga, “Hagape yad lugö umnö me, God kalöp niñbi bi yad, a göm, udnabin a ga manö adö u am pidöy ginab u me, kalöp ñig wain i ñabin.

²¹ Pen bi yip kain gi dam arnab u aip asik midpun. * ²² Bi Ñi niñpe, God hadame ram haga adan adö u nöp hain göm umnab u pen bi niñ kain gi dam arnab u niñ mög niñabin,” a ga.

²³ Jisas anig hageia, bi niñpe gau kale ke nöp, an rö anig ginab, a göm, pen pen hag niñöl gi mideila.

Bi niñpe gau, “Kale wasö, yad nöp bi kub midpin,” a gila

²⁴ Jisas bi niñpe gau, kale wasö, yad nöp bi kub midpin, a göm, kale ke nöp pen pen hageila. * ²⁵ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Kiñ gau Juda niñbi bi wasö gau klö göm abad midöl gi hagpal, ‘Kalip ud aij yabıl gi pun,’ a gipal. * ²⁶ Pen kale unbö rö gagmim. Bi kub kale gau, ñi praj rö midaiöl; bi kub yabıl gau, bi wög gi ñeb rö midaiöl. * ²⁷ Minöy naböy il i gipal nagı adö u, bi kub am asıklö, bi wög gi ñeb gau nan magö nan kalpe gau pıta pıta gıpal. Pen yad an kalöp bi wög gi ñeb rö nöp midpin. *

²⁸ “Yip marö yabıl gimidöp u niñmim yip arö gagpim; yip abad midpim. ²⁹ Anig gıpin u, God yip hagöp, ‘Ne Kiñ midmön, niñbi bi gau kalip abad mideinabön,’ a göp rö, yad pen u rö nöp kalöp hagabin, kale kiñ rö midmim niñbi bi gau kalip abad mideinabim. ³⁰ Ñin anıbu kale ram minöy yad u ammim, yad aip asıkmim nan magö niñmim ñig niñmim ginabim; kale kiñ asıkpal sea adö u asıkmim, Isrel il ke ke unbö migan lan kalip manö kub niñnabim,” a ga. *

*Pida, “Jisas niñ niñagpin,” a ginab
(Mad 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)*

* **22:21:** Sam 41:9; Jon 13:21-22 * **22:24:** Luk 9:46 * **22:25:** Mad 20:25-27; Mak 10:42-45 * **22:26:** Mad 23:11; Mak 9:35 * **22:27:** Jon 13:12-15 * **22:30:** Mad 19:28 * **22:32:** Jon 17:15 * **22:35:** Luk 9:3; 10:4 * **22:37:** Ais 53:12

³¹ Jisas niñpe Pida niñpe haga, “Saimon, Saimon, nöy. God niñpe Seden niñpe yau a gö, kalöp bi, wid magö hon gilö hon gilö, magö yabıl u ke löm, adıñ adıñ u ke löm gıpal rö u göm, kale gi naij ginabim aka wasö gi niñnab,” a ga. ³² Pen yad God niñpe sabe gıpin rö, yip böy nöp arö gagnabön. Pen nan si nan naij ginabön u, niñhön ginig anig gıpin, a gimön, yip kauyan ado gi aunabön. Pen anig gimön, hainö apön namdamam ne rimnap kalip manö hag ñi aij gö, kale klö göm yip hain göl,” a ga. *

³³ Jisas anig hageia Pida haga, “Bi Kub, yad nöp arö gagnabin. Miñhögöl nöp ajeinabul, nöp nagı löm, yip abe nagı löl. Pen nöp al pak löm, yip abe al pak löl,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Pida, yad nöp hagabin, miñi sibön yan kılakıl wiñ alagnab magö u, Jisas niñpe niñagpin a gimön, ij miñhau niñgan wai niñnabön,” a ga.

Mani rin, wadı, ru mlö kıd

³⁵ Jisas anig hagöm kalip haga, “Nöd kalöp hag yuem hagnö, ‘Mani rin, wadı, ma rırup gau udmim ud aragmim; yıharıñ armim,’ a ginö. Hagnö arbe ñin anıbu, nan kale rimnap mideia aka midageia?” ö ga.

Hageia hagla, “Wasö, nan hon ıtep laga; mideia nöp,” a gila. *

³⁶ Hageila, Jisas haga, “Pen miñi kale mani rin, wadı midainım u, halö ud armim. Bi an ru mlö kıd midagainım u, kolsior niñpe u bi rimnap kalip sikim göm mani udöm ru mlö kıd ap raunım. ³⁷ Pen niñim! Nöd God manö hagep bi Aisaia God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga, ‘“Niñpe bi nan si nan naij gep bi ap,” a ginaböl,’ a ga. Haga anıbu yip nöp haga. Manö hagöm kalı kılın rıka anıbu miñi ginig gab,” a ga. *

³⁸ Jisas anig hageia, kale hagla, “Bi Kub, ru mlö kıd hon miñhöp midöp,” a gila.

Hageila haga, “U anig hagagmim,” a ga.

*Jisas Olip Dum au Nap niñpe sabe ga
(Mad 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Jisas anig hagöl göm Jerusalem hön amöm, pör Nap nıp sabe gımıdöp Olip Dum au ara; bı nıpe gau hain gıla. ⁴⁰ Ram mınöñ anıbu amjaköm kalıp haga, “Gasi naij auö gı naij gımim rö löp u, God nıp sabe göl gı mıdaimim,” a ga.

⁴¹ Anig hagöm, kalıp arö göm, nıpe ke ke au amöm, kugom yımöm God nıp sabe göm haga, ⁴² “Bapı, gası yad nıñbin u ñıg ası kap yıp ñınıg gabön u ñagmön. Pen yad gası nıñbin adö u gagmön; gası ne ke nıñban adö u nöp gımön,” a ga. ⁴³ Jisas anig hagö, ejol ap kumi kabö adö lan au nıbö apöm nıp pıdöñ ña. ⁴⁴ Nıp marö yabıt gö, Jisas nıpe Nap nıp klö yabıt göm sabe göl gı mıdö nıñöl gı, hapıt u hagape rö pa gı dö gı ıt yan luga.

⁴⁵ Nap nıp sabe gı mıd juöm amöm nıña, bı nıpe gau mıñör lugö nıñöl gı, hon haneıla. ⁴⁶ Anig geıla u nıñöm kalıp haga, “Nıhön gıñıg hon hanabımñ Seden nıpe gası ñö kale gı naij gımim rö löp u, urakmim, sabe göl gı mıdaiim,” a ga.

Jisas nıp ud sısı lıla

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö anıbu hag mıdö nıñöl gı, bı nıpe Judas bı ugan kub ap uı gı dap apjaköm, Jisas nıp ud bom halunam a geıla.

⁴⁸ Anig geıla, Jisas nıp haga, “Judas, ‘Bı me i al pak lımim,’ a gımön, yıp Bı Ñı nıpe ud bom halunıg gabön ar?” a ga.

⁴⁹ Anig hagö nıñöl gı, bı nıpe gau nan nıhön gıñıg geıla anıbu nıñöm hagla, “Bı Kub, hon kalıp ru mılö kıd ud rıibun aka?” gıla. ⁵⁰ Anig hagöl göm, bı ap ru mılö kıd nıpe u udöm, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt bı wög gı ñeb nıpe u, nıp rımıd yıjıg lau böñ nöp rıb gı dö gı yua.

⁵¹ Anig geıla, Jisas nıñöm haga, “Anıg gagmım! Me aıj,” a ga. Anıg hagöm, rımıd u ud nıñö kamıñ la.

⁵² Pen God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, God sabe gep ram abad mıdmıdal polısmın bı kub kale gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, ap nıp udnıg geıla gau, kalıp haga, “Kale ru mılö kıd udmım, ur pakep udmım daubım u, yıp bı pen pen alep bı ap rö a gı gası nıñmım, ud sısı lınıg

aubım ar? ⁵³ Yad kale aıp pör pör God sabe gep ram u mıdainö yıp udagpe. Pen mıñı Seden, bı sıböñ lau adö mıdöp u, ñın nıpe u me, anıg gabım,” a ga.

Pıda, Jisas nıp nıñagpın, a ga

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁵⁴ Jisas anig hagö nıñöl gı, nıp ud sısı löm, dam God nıp nan sabe gep bı kub yabıt ram u ud arla. Pıda pen hain hain nıñ ara. * ⁵⁵ Ram anıbu apjaköm, ram goıt au mab lauöm asık mıdeıla. Pıda hain apjaköm kalıp aıp asıka. ⁵⁶ Pıda aıp asık mıdö nıñöl gı, pai ram anıbu wög gı ñımıdöp ap nıp nıñ dap ran lugöl gı haga, “Bı i abe Jisas aıp mıdmıdöp,” a ga.

⁵⁷ Hageıla, Pıda haga, “Pai, bı anıbu yad nıñagpın!” a ga.

⁵⁸ Anig hagöm, yöp pro magö ap mıdö nıñöl gı, bı ap pen apöm Pıda nıp nıñöm haga, “Ne u rö nöp Jisas bı nıpe ap,” a ga.

Hageıla, Pıda haga, “Bı me, yad wasö!” ga.

⁵⁹ Pen hainö pro pro magö ap mıdö, bı ap pen apöm, klö göm haga, “Bı i Jisas aıp mıdmıdöp me. Nıpe abe ram mınöñ Galılı nıbö,” a ga.

⁶⁰ Hageıla, Pıda haga, “Bı me, manö hagabön u yad nıñagın me!” a ga.

Anıg hagö nıñöl gı, adıñ kılakıt wıñ ala. ⁶¹ Anıg gö, Jisas ado göm, Pıda nıp nıñ ij halö lö, Pıda pen Jisas, “Mıñı sıböñ yan kılakıt wıñ alagnab magö u, Jisas nıp nıñagpın a gımön, ij mıthau nıgan wai ñınabön,” a ga manö u gası nıña. ⁶² Anıg nıñöm, rugu mılep gö, maıtıl ral auö, höñ amöm mıtöñ ga.

Jisas nıp hag juöl gı, pakla

(Mad 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Bı Jisas nıp ud mıdeıla gau nıp hag juöl gı, paköl gı gıla. ⁶⁴ Kale walıj bad ap ud amgö nıp u paıu gı ñöm, nıp paköm hagla, “Ne bı ke nıñban u, nöp an pakab u hanıp hag ñı!” a gıla. ⁶⁵ Pen manö naij anıbu rö, nıp rapın iru nöp hagla.

* 22:54: Sam 31:11

Juda bi kub manö ud asikep gau Jisas nïp manö kub hagla

(Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hilim halö, Juda bi manö ud asikep gau löm, God nïp nan sabe gep bi kub gau löm, bi lo manö hag ñeb gau löm, ap magum gïlö, Jisas nïp ut gi Kansol kub anïbu mideila an au ud daula. ⁶⁷ Pen Kansol bi gau kale Jisas nïp hagla, “Pen ne ke hagemön, ne Mesaia u aka wasö,” gïla.

Hageila, Jisas kalïp haga, “Pen yad kalöp hageinabin u, niñö hagöp a gïmim, niñagnabim. * ⁶⁸ Pen hag niñeb yad midöp u kalöp hag niñeinabin u, yïp pen hagagnabim. ⁶⁹ Pen miñi riköl mid damöm hainö gau, Bi Ñi nïpe God Bi klö unbö ke halö midöp u, ñimagö yijig adö nïpe au asik mideinab,” a ga. *

⁷⁰ Anig hageia, bi kansol gau magöñhalö nïp hagla, “Anib u, ne ke God Ñi nïpe u aka?” gïla.

Hageila, Jisas haga, “Me kale ke hagpim me u,” a ga.

⁷¹ Hageia hagla, “Niñön ginig manö kub rapin hag midun, bi rimnap hag niñno, Jisas anig göp anig göp a gaiölñ Maj migän nïpe ke hagöp niñbun u,” a gïla.

23

Gapna Pailod Jisas nïp manö niña

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Anig hagöm, magöñhalö uraköm, Jisas nïp dam gapman bi kub Pailod mideia au arla. ² Damöm, nïp manö kub hagnig, manö gau niñbö gau niñbö dapöm hagla, “Hon ulhai niñun niñbun, bi anibi niñbi bi hon gau manö piral hagöm hagöp, ‘Bi kub Sisa nïp dakis ñagnim, gapman kai manö u u rö nöp niñagnim,’ a göp. Pen manö ap hagöp, ‘Yad ke Mesaia u, yad ke kin anïbu,’ a göp,” a gïla. ³ Hageila, Pailod Jisas nïp hag niñöm haga, “Ne Juda kai kin kale u aka?” ga.

Hageia haga, “Me ne ke hagpan me u,” a ga.

⁴ Hageia, Pailod pen bi God nïp nan sabe gep bi kub gau abe, niñbi bi yiñharin ap mideila gau abe kalïp haga, “Yad niñbin, bi i nïp manö kub hagep il ap midagöp,” a ga.

⁵ Anig haga u pen kale manö klö hagöm hagla, “Gapman manö niñagöl, a göm, manö hag ñi ajöm, Juda niñbi bi ram minön hon gau magöñhalö hag ñi ajmidöp. Ram minön Galili riköm, hag ñi aj dam dam miñi Jerusalem aui auöp,” a gïla.

Jisas nïp dam kin Herod mideia au arla

⁶ Hageila, Pailod kalïp hag niñöm haga, “Bi anibi Galili niñbö aka?” ga. ⁷ Hageia, yau a gïla. Pen kin Herod ram minön Galili abad midmidöp u, ñin an u apöm Jerusalem midmidöp. Anib u, Jisas nïpe Galili niñbö bi ap a gïla u niñöm, nïp Herod ñimagö adö yunö manö kub i niñnim, a göm, Pailod kalïp hagö, Jisas nïp dam Herod mideia au ud arla. * ⁸ Herod, Jisas nan niñön niñön gïmidöp u pör manö nöp niñöm, ñin mai rö nan gagep rö ap gö niñnabin, a göm, gasi u nöp niñ midmidöp rö, ñin anïbu Jisas nïp ut gi dapjaklö, nïpe miñ miñ yabit ga. ⁹ Pen Herod nïpe Jisas nïp manö iru nöp hag yigin wagin ga, pen Jisas manö ap pen hagaga. ¹⁰ Pen bi God nïp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, manö klö göm, bi iru nöp dagol dagol hagla. ¹¹ Herod abe, ami bi nïpe gau abe, Jisas nïp gi naij göl göm, ñiñlon löl göm, gapman bi kub rol gïpal wañj aij ap rol gi ñöm, kauyan Pailod mideia au yula. ¹² Nöd Herod aip Pailod aip kolmat midmidil pen ñin anïbu manö niñ jim ñilö.

Juda niñbi bi gau, “Jisas nïp al pak limim,” a gïla

(Mad 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Pen Pailod, bi God nïp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep bi kub gau abe, niñbi bi yiñharin gau abe kalïp hagö ap magum gïla. ¹⁴ Kale ap magum geila, nïpe kalïp haga, “ ‘Bi i manö an ral hagöm, niñbi bi gau kalïp anig anig hagöp,’ a gïpim u pen miñi amgö ilö adö kalöp i manö niñbin

* 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56 * 23:7: Luk 3:1

u, nipe nan naj göp manö il ap niḡagpin. ¹⁵ Herod u rö nöp manö il ap ulhai niḡagöp u me, adog hanpe ke ñöb. Yad niḡbin, nan naj ap gagöp; anib u nip al pak lep rö lagöp. ¹⁶ Anib u, ami bi yad gau hagnö, nip yiharin paköm, hag yulö aran,“ a ga. ¹⁷ Pen Juda kai ñin kub kale Pasopa u auö, Pailod pör mi añi añi nagiman kale añi ap yiharin hag yumidöp.

¹⁸ Pen ñin anibu kale magöḡhalö maj miḡan blätö gi wiñ klö alöm hagla, “Bi anibu al pak lımim! Barabas nip hag yube hanip auan!” a gila. ¹⁹ Bi Barabas anibu nipe daun kub anibu nibi bi rimnap udöm, ram minöḡ anibu abad midmidöp bi kub anibu aip pen pen göm, wip ap böḡ nöp al pak la rö, nip manö kub hagöm nagi lila.

²⁰ Pen Pailod Jisas yiharin hag yunö aran a gi niḡöm, kalip kauyan hagöm anig haga. ²¹ Hageia, kale kauyan maj miḡan blätö gi wiñ alöm hagla, “Nip mab ba lan al pak lımim! Nip mab ba lan al pak lımim!” a gila.

²² Hageila, Pailod kalip kauyan hagöm haga, “Bi anibi nan niḡön gi naj göpḡ Yad niḡbin, nan naj ap gagöp rö, nip al pak lun rö lagöp. Anib u, ami bi yad hagnö, nip yiharin paköm, hag yulö aran,“ a ga.

²³ Hageia, kale klö yabit göm, Jisas nip al pak lilo umaḡ, a göm, meg miḡan kale blätö gi dap ranöm, hag gilö gilö, ²⁴ Pailod manö kalip u udöm, ²⁵ bi ap, nibi bi rimnap udöm ram minöḡ abad midmidöp bi kub u aip pen pen göm, wip ap böḡ nöp al pak la bi anibu nip hag yuö kamin ara; pen ami bi nipe gau kalip haga, “Kale Jisas niḡön giḡig gun a göm hagaböl u nöp giḡimim,“ a ga.

Jisas nip mab ba lan cipit pak lila
(*Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

²⁶ Jisas nip al pak linig ud arla. An au amöl göm, Sairini daun nibö bi ap Jerusalem aueia. Bi anibu hib nipe Saimon. Nip nable paköm, ud sisi löm, mab kros ud ka gi ñöm hagla, “Jisas arab u hain aru,“ a gilö, ud hain ara. ²⁷ Pen

Jisas nip ud arlö niḡöl gi, nibi bi iru nöp hain gila. Nibi bi areila an anibu nibi rimnap Jisas nip möḡ niḡöm ham geila. ²⁸ Anig gilö, Jisas ado gi niḡöm kalip haga, “Kale Jerusalem nibi, yip giḡig gab u ham gagmim. Kalöp gi naj göm, ñi pai kale gau gi naj göm geinab anibu ham giḡimim. ²⁹ Hainö marö kub u auö, hagnaböl, ‘Nibi ñi pai yag dauagpal gau abe, nibi ñi pai ci ñagpal gau abe, kale nöp miñ miñ göl,’ a giḡaböl. * ³⁰ Ñin anibu, niḡön giḡig midaiun, a göm, böḡ nöp umun, a göm, hagnaböl ‘Nö ilö gau pa jö gi apöm, hanip al pak linim aka kidip udöm hanip minöḡ ñinim u aij,’ a giḡaböl. * ³¹ Yad mab kamın rö midpin pen yip anig göm gi naj gaböl. Pen kale mab mitep rö midpin rö, kalöp niḡön rö gi naj giḡaböl?’ ö ga.

³² Pen bi gapman lo manö rib julö bi miḡau, mab ba lan al pak linig göm, udöm halö ud arla. ³³ Dam ram minöḡ Wip Nabıc Cög Ij a gipal u amjaköm, Jisas nip dam mab ba lan cipit pakla, bi gapman lo rib julö bi miḡau kalip miḡön dam mab lap lap cipit pakla. ³⁴ Anig gilö, Jisas haga, “Bapi, yip gaböl u, ai giḡig anig gabun, a göm, niḡ aij göm gagaböl. Anib u, kale gi naj gaböl u niḡmön arö giḡmön,“ a ga.

Pen ami bi gau, Jisas walij nipe ud ju lilo mideia gau, kale ke sadu gipal rö u göm udla. * ³⁵ Nibi bi iru nöp niḡmidlö niḡöl gi, Juda bi kub gau Jisas nip paj hagöm hagla, “Nipe, ‘Yad Mesaia u; God yip udajip nipe aip midpul,’ a göm, nibi bi rimnap umbal gajip urakpal. Göp anibu rö, nipe ke u rö nöp anig göm kamın arö niḡun,“ a gila. *

³⁶ Pen ami bi gau u rö nöp, Jisas mideia söl au apöm nip paj hagöm, ñig wain asi ñöl göm hagla, * ³⁷ “Ne, ‘Juda Kin kale midpin,’ a gipan u, ne ke giḡmön kamın aru!” a gila. ³⁸ Pen Jisas nip cipit pak lila mab ba au gilaḡ, mab po bad ap adö u manö kali kliñ rikla:

JUDA KAI KIN KALE ME I.

³⁹ Bi gapman lo manö rib julö, mab ba lan al pak lila miḡau, bi ap Jisas nip hag juöm haga, “Ne Mesaia midpan u, ne ke

* 23:29: Luk 21:23

* 23:30: Hos 10:8; Rep 6:16

* 23:34: Ais 53:12; Sam 22:18

* 23:35: Sam 22:7-8

* 23:36: Sam 69:21

gimön kamij ammön, hol mihöj u rö nöp gö, kamij arul!” a ga.

⁴⁰ Hageia, bi ap pen nip hag göm haga, “Bi anibi ilön kub udöm umnig gab; hol mihöj u rö nöp ilön kub udul umnig gabul u, a gimön, God nip piñij gagpan ar?”

⁴¹ Hol mihöj naji gipul rö ilön udabul, pen bi anibi nan naji ap gagöp,” a ga.

⁴² Nipe anig hagöm, Jisas nip haga, “Ne ram minöj ne au am kin midmön, yip gasi niñmön,” a ga.

⁴³ Anig hageia, Jisas nip pen pe haga, “Yad nöp niñö yabit hagabin, mñi ñin i nöp ne yad aip am ram minöj aij u mideinabul,” a ga.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴ Magö anibu, sidö an aulik magö u sibön göm, mid damöm sidö aumij gai ga magö u kauyan mailö ga. ⁴⁵⁻⁴⁶ Pen Jisas umnig göm haga, “Bapi, ana magö yad u ñimagö adö ne u labin,” a ga. Anig hagöm uma. Jisas uma, magö anibu nöp, God sabe gep ram magö raul agamij migan yan, watij ud ajöj pit gila u, an yan pa bu göm, hiti gi lap lap arö, ajöj hiiköl mideia.*

⁴⁷ Pen ami bi abad middep bi kub u, gaia anibu niñöm, God hib nipe u dap ranöl gi haga, “Niñö yabit! Bi anibi bi aij nöp!” a ga.

⁴⁸ Nibi bi ap niñ mideila gau, nan ga anibu niñöm, matul ral auö pabit paköl gi, ado göm ram kale arla. ⁴⁹ Pen Jisas nibi bi niñeb nipe gau abe, nibi Galili nibö nip hain gila gau abe, kale ke ke au dan midöm, nan ga anibu niñ mideila.

Josep nipe Jisas hañ roman dam rigöl ga

(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Pen Juda Kansol kub bi ap, hib nipe Josep. Nipe bi aij, manö ud asik gi aij gimidöp. Nipe Arimadia daun, ram minöj Judia an au nibö. Nipe Juda Kansol bi rimnap, Jisas nip al pak lun, a göm, gasi niñla rö niñaga. Nipe, God nibi bi udöm

abad mideinab ñin u aunab, a göm, abad midmidöp. ⁵² Nipe Jisas uma, wip he dam rigöl ginig göm, Pailod mideia u amöm, hag niñö yau a ga. ⁵³ Anib u, Josep nipe am wip he ud asik dap lugöm, watij rud aij ap ud wam wam göm, dam kabö migan gisön nöp lu löm wip rigöl gagla migan u rigöl ga. ⁵⁴ Pen Juda God nip sabe gep ñin u söl auub, a göm, Praide* dugo dugo magö u wip rigöl ga. ⁵⁵ Pen nibi ugan, Jisas aip Galili nibö aula gau, Josep arö niñöl gi hain gi damöm wip rigöl amjaköm, wip he aigegö rigöl ga u niñ aij göm, ado gi ram kale arla. ⁵⁶ Ram kale amöm, agnoj ñig hañ aij auep rimnap wip he li ñinig göm, gi li aij gila.

Ruö mañu nöp daublap u pen Sarere ñin kub kale yiharij middep u niñöm me, yiharij mid mid hanla.*

24

Jisas uraka

(Mad 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Ruö Sade ñin u, ram gisön rua magö u, nibi ugan anibu agnoj ñig hañ aij auep u udöm, wip he hañ roman anöj li ñun, a göm, dam wip rigöl gila u arla. ² Amöm niñla, kabö hañai kub wip rigöl migan pit gila u, hiti gi am ba lau mideia. ³ Pen kale migan anibu amöm niñla, Bi Kub Jisas hañ roman nipe midageia. ⁴ Ai göp, a göm, hag midlö niñöl gi, adij bi mihau goñ anib au uraköl midailö. Bi mihau watij kale rud mailö halö unbö ke mideia. ⁵ Nibi gau kale niñöm, anin gö piñij göm, kugom yimöm yihöj gilö niñöl gimil, bi anib mihau haglö, “Niñön ginig bi kamij midöp u nip wip rigöl gipal an gai i uhai niñ ajabim? ⁶ Nipe aui midagöp; midö nöp uraköp. Pen kalöp aip Galili midöm manö haga u gasi niñim.* ⁷ Nipe kalöp haga, ‘Bi Ni nipe u nip, ud nibi bi nan si nan naji gipal ñimagö adö kale lilö, nip mab ba lan al pak lilö, umöm ñin mihöp midöm, ruö ñin mihau niñan u kauyan uraknab,’ a ga,” a gilö.

* **23:45-46:** Luk 8:2-3

* **23:54:** Juda Sarere ñin kale u Praide dugo dugo il göm, gi damöm, Sarere dugo dugo

pis gimidöp. * **23:56:** Eks 20:10; Dud 5:14

* **24:6:** Luk 9:22

⁸ Anig haglö niñöl gi, gasi magö kale u piral hiikö, Jisas nöd Galili midöm, manö haga anibu gasi niñ dam niñla. ⁹ Nibi gau kale wip rigöl u arö göm, kauyan adö gi amöm, nan ga niñla anibu, Jisas bi nipe unbö agip lañ gau abe, nibi bi nipe rimnap gau abe hag niñla. ¹⁰ Nibi ugan manö hag niñla anibu, Maria Magdala u, Joana u, Jems nime Maria u, nibi rimnap halö. ¹¹ Pen kale manö hag niñla anibu apdi niñöm, niñö hagaböl, a göm, niñagla. Niñton löm rö hagaböl a göm gasi u niñla. ¹² Pen Pida manö anibu niñöm, gi dö gi amöm, rigöl gila kabö migan u sipsip niña, wip waij wam wam gila bad u nöp mideia. Anibu niñöm, niñön göp, a göm, gasi mlö yabif löl göm, wip rigöl u arö göm kauyan ado gi ara.

*Bi mihöp ram ritig aglö Emeas arlö
(Mak 16:12-13)*

¹³ Niñ anibu nöp, bi mihöp ram ritig aglö Emeas, yöp Jerusalem söl anib au* arul, a gimil, adan amöl gimil, ¹⁴ nan niñön niñön geia niñlö manö u agamij hag niñöl gi arailö. ¹⁵ Arailö niñöl göm, Jisas jöl adö apöm, kalip mihönj u göm ara. ¹⁶ Pen bi anib mihau Jisas niñ niñblep u pen God gasi magö kalip mihönj u geia niñöm gasi hau alö, Jisas niñ niñlö bi unbö ke rö la. ¹⁷ Nipe kalip mihönj hag niñöm haga, “Manö u niñön manö haglö arab?” ö ga.

Anig hageia, kale yim gep rö pidönj gi urak midöl gimil, ¹⁸ bi Kliopas haga, “Ne nöp me, mifni niñ pro bad i Jerusalem au am midmön nan niñön niñön gab u niñagpan ar?” a ga.

¹⁹ Hageia, Jisas haga, “Nan anibu niñön gö hagabil?” ö ga.

Hageia haglö, “Jisas Nasared nibö ga u me. Bi God manö hagep u, manö hag niñ aij göm, nan gagep rö gau gimidöp u me, God niñ aij a göm, nibi bi gau kalip aij a göm ga. ²⁰⁻²¹ Nipe anig gimidöp u, gasi hon niñun hagno, ‘God niñ yuö hanip Isrel nibi bi udöm, abad mid aij ginab,’ a gun niñno u pen God niñ nan sabe gep bi

kub gau abe, bi manö ud asikep bi kub gau abe, niñ manö hag göm, dam Rom gapman bi kub u niñ niñlö, nipe manö kub hagöm, niñ ami bi nipe gau kalip niñ, dam mab ba lañ al pak lölö uma. Pen nan ga anibu niñ mihöp nöp ap ara me. * ²² Mifni sib halö magö u, nibi ugan hon ap, am niñ rigöl gila ulöm migan ka u niñöm, ap hanip nan niñön niñön göp u hag niñlö niñun pa gifi gipun. ²³ Nibi gau kale hagpal, ‘Wip he mlö u midagajip, pen ejol mihau apil hagpil, “Nipe uraköm kamij midöp,” a gipil,’ a gipal. ²⁴ Anig haglö, bi hon rimnap niñ rigöl gila ulöm migan ka u amöm niñbal, nibi gau hagajal rö nöp midajip. Pen Jisas niñ niñagpal,” a gilo. *

²⁵ Anig hagailö, Jisas haga, “Kale mihön gasi niñ aij gagpil. Bi God manö hagep gau manö hagla u magönhalö, niñön ginig manö niñö hagpal a gimil niñagpil? ²⁶ God haga rö, Mesaia u nöd ilön kub yabif udnab me, pen hainö mailö aij ke halö mideinab,” a ga. * ²⁷ Anig hagöm, Mosi abe, bi God manö hagep bi gau magönhalö abe, Krai niñ God Manö kalif kliñ rikla midöp manö anibu magönhalö kalip hag niñ aij gö ara. *

²⁸ Ram minönj areila söl anib au amjaköm, Jisas kalip mihönj abhak löm, arnij rö ga. ²⁹ Pen kalpe mihönj niñ manö klö gimil haglö, “Dugöp i aubun. Sibön ginig gab niñöm ne auö hol mihönj aip hanun,” a gilo. Haglö, kalpe mihönj aip ram arla. ³⁰ Ram am midöm, nan niñnig, nipe bred udöm, God niñ aij, a göm, ud jö göm kalip mihönj niñ niñöl gi, ³¹ gasi magö kalpe mihönj u gasi wakö, u Jisas nöp, a gimil niñlö niñöl göm, agamij ur ga. ³² Anig ga u niñmil haglö, “Adan an au apöl gun, manö rimnap hag niñöl gi, God Manö kalif kliñ rikla manö if u rimnap hag niñöl gajip u, midmagö halip u mab rö inöm pitu gi niñb,” a gilo.

³³ Anig hagamil, magö anibu nöp kauyan ado gi Jerusalem ammil niñlö, Jisas bi nipe unbö agip lañ, nibi bi niñeb kale

* **24:13:** Grik 60 sidadia (11 kilomida) * **24:20-21:** Luk 19:11; Ap 1:6 * **24:24:** Jon 20:3-10 * **24:26:** Luk 9:22 * **24:27:** Sam 22:1-21; Ais 53

r+mnap halö aip ap magum göm m+deila. ³⁴ Amjakmil kale n+ñlö, n+bi b+ gau kale ke Jisas n+p manö hagn+deila. “N+ñö nöp! Jisas uma u pen kauyañ uraköm, ap Saimon m+daj+p au waiö laj+p n+ñöb,” a g+la. *

³⁵ Manö hageila an+bu n+ñmil, b+ m+ihau haglö, “Hol m+ihöñ adan añ au arajul, Jisas hal+p nable pakaj+p, dam ram hol m+ihöñ u amun, nan n+ñn+g gun, n+pe bred udöm, God n+p aij a gaj+p u, u Jisas nöp a gul n+ñbul,” a g+lö.

Jisas b+ n+pe gau n+p waiö n+ñla

(Mad 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Pen manö an+bu hag m+idailö n+ñöl göm, Jisas n+pe ke m+deila añ au waiö li añ au g+lañ urak m+idöm haga, “God kalöp abad m+ideiañ,” a ga.

³⁷ Hageia, kale wip ana, a göm, an+n+n gö p+ñ+ñ g+la. * ³⁸ P+ñ+ñ geila, Jisas kal+p haga, “N+hön g+n+g p+ñ+ñ gabimñ Amgö kale ke n+ñbim u pen n+hön g+n+g gas+ m+ihöp n+ñabim? ³⁹ N+imagö ma yad gau n+ñim. Yad nöp me! Y+p ud po n+ñmim n+ñnabim. Wip ana hañ romañ le halö m+idagöp. Pen yad yuö abe, le abe m+idpin u, amgö kale ke hadö n+ñabim,” a ga.

⁴⁰ An+g hagöl göm, n+imagö ma n+pe gau kal+p yama. ⁴¹ An+g gö, kale m+ñ m+ñ göl g+, gas+ m+lö löl g+, u Jisas nöp aka göm, gas+ m+ihöp n+ñlö n+ñöl göm, Jisas kal+p haga, “Nan n+ñeb kale r+mnap aui m+idöp aka?” ga. ⁴² Hageia, n+p kabsa+ lau lila ap n+ñla. ⁴³ Kale n+ñm+dlö n+ñöl g+, n+pe kabsa+ an+bu ud n+ña.

⁴⁴ Pen Jisas kal+p haga, “Nöd yad kale aip m+idem, m+ñi y+p göp unbö rö u g+nab, a gem, kalöp hag n+ñm+din. Mos+is y+p manö kal+ kliñ r+ka u, b+ God manö hagep y+p manö kal+ kliñ r+kla u, God Manö ad+ñ Sam a g+pal u y+p manö kal+ kliñ r+ka u, y+p kal+ kliñ r+kla rö nöp magöñhalö unbö rö nöp g+nab, a gem, kalöp hag n+ñ aij g+nö,” a ga. *

⁴⁵ An+g hagöm, God Manö kal+ kliñ r+kla u n+ñ aij g+lañ, a göm, gas+ aij yab+ u

kal+p n+a. ⁴⁶ N+pe an+g göm, kal+p haga, “Nöd gau kal+ kliñ r+köm hagla, ‘Mesaia u ilön kub udöm umö, r+göl g+lö, n+ñ m+ihöp m+idöm, n+ñ m+ihöp n+gañ u kauyañ uraknab. ⁴⁷ An+b u, manö aij n+pe u ram m+nöñ Jerusalem it g+ hag nöm, hag n+ damöm, n+bi b+ ram m+nöñ gau gau magöñhalö hag n+lö arö n+ñöl göm, n+bi b+ nan si nan naj g+pal gau, n+hön g+n+g an+g g+pun, a göm, arö göm, Krai+ n+p c+g g+lö n+ñöl göm, nan naj pri+ kale u lik g+ yunab,’ a g+la. ⁴⁸ Pen y+p ga an+bu amgö magö kale ke n+ñbim. * ⁴⁹ Pen Bapi yad manö nöd hag la rö, yad kalöp n+ñabin. An+b u, kale daun kub aui nöp m+idmim, abad m+daimim. Kumi kabö adö lañ au n+bö p+idöñ ke apöm kalöp goñ leinab u n+ñmim arnabim,” a ga. *

Jisas ap ran jak ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au ara

(Mak 16:19-20; Rep 1:9-12)

⁵⁰ An+g hagöm, kal+p pañ+d damöm, Jerusalem arö göm, ram r+ñ+g aglö Bedani söl au amöm, God kal+p abad m+ideiañ, a göm, n+imagö n+pe dap ranöm, God n+p sabe ga. ⁵¹ Jisas an+g gö n+ñöl göm, God n+p dam ap ran jak ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au ud ara. ⁵² An+g gö, kal+p aij a gö n+ñöl g+, hib n+pe u haglö adö arö n+ñöl göm, ado g+ Jerusalem arla. ⁵³ Amöm, pör pör nöp God n+p sabe gep ram raul m+gan u amöm, God hib n+pe haglö adö arm+idöp.

* **24:34:** 1Ko 15:4-5 * **24:37:** Mad 14:26 * **24:44:** Luk 9:22 * **24:48:** Jon 15:27; Ap 1:8 * **24:49:** Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Jon Jisas Kraisa Manö Aij u Jon kalî kîñ rîka

God Manö nîpe ram mîñöñ it i aua

¹ Ram mîñöñ hadame dagol gau gî laga ñîñ u, God Manö mîdeia. God Manö nîpe God aip mîdeia. God Manö nîpe u rô nöp God me. * ² Ram mîñöñ hainö gî la; nöd yabîl God Manö nîpe God aip mîdeia. ³ God nîpe gö, God Manö nîpe nan gau magöñhalö gî la. Nan ap ke laga; nîpe ke gî la nan gau nöp mîdöp. * ⁴ God Manö nîpe kamîñ mîdep it u. Kamîñ mîdep magö anîbu nîbi bî kalîp mailö ña. * ⁵ Mailö anîbu amöm nîbi bî sibön göp an au mîdpal gau ñî lab nîñöm sibön mailö anîbu pałog göl rô lagöp. *

⁶⁻⁷ Nîbi bî gau magöñhalö Mailö anîbu nîp nîñ udöl, a göm, God bî ap nîp hag lö, nîpe apöm Bî Mailö halö anîbu manö hag ñîmîdöp. Bî manö hag ñîmîdöp bî anîbu hib nîpe Jon. * ⁸ Jon nîpe Mailö anîbu wasö. Nîpe yîharîñ bî an Mailö mîdöp manö u nîbi bî gau kalîp hag ñîñig aua. ⁹ Mailö nîñö yabîl anîbu nîpe ram mîñöñ it i apöm nîbi bî gau magöñhalö kalîp mailö ñöl gîmîdöp. *

¹⁰ God Manö nîpe ram mîñöñ it i apöm mîdmîdöp. God nîpe gö, God Manö nîpe ke mîñöñ naböñ it i gî löm, nîbi bî gau gî löm ga. Pen nîpe ke ram mîñöñ it i ap mîdeia u, nîbi bî nîp amgö nîñöm Bî Kub u a göm nîñagla. ¹¹ Nîpe ram mîñöñ nîpe ke aua u pen nîbi bî nîpe ke nîp udagla. ¹² Pen nîbi bî au, Kraisa manö aij nîpe u nîñ udöm, nîp Bî Kub hon, a göm, udla gau, kalîp geia God ñî pai nîpe mîdpal. ¹³ God ñî pai nîpe mîdpal u, bî ber gau udöm, ñî pai yag daulö mîdpal rô mîdagpal. God nîpe ke gö ñî pai nîpe mîdpal. *

¹⁴ Pen Manö anîbu, nîpe apöm bî hañ roman löm, hanîp aip han mîdmîdöp. Anîbu u, hon mailö magö aij nîpe hadö nîñbun. Nîpe Bap Ñî nîpe añî yabîl u me, Bap nîpe ke mailö magö aij ke halö mîdöp rô, Ñî nîpe u rô nöp mîdöp. Pen nîpe hañ roman löm bî rô apöm, hanîp magöñhalö mög nîñöm mîdmagö yabîl löm, God Manö nîñö u magöñhalö hag ñî aij gîmîdöp.

¹⁵ God Manö nîpe aua u, Jon nîpe nîñöm, wîñ alöm nîbi bî gau kalîp haga, “Bî mîñî auöp i nöp me, yad kalöp nöd hagnö, ‘Bî ap nîpe yad hain aunab u pen yîp yag dauagep adö u, nîpe hadame dagol gau mîdmîdöp. Anîbu u, nîpe yad rô wasö; nîpe Bî Kub yabîl,’ a gîñö u, bî anîbu me u,” a ga.

¹⁶ Nîpe hanîp nîbi bî magöñhalö mög yabîl nîñöm, ud aij göm, nan aij aij iru nöp ñöb. ¹⁷ Apiabö u lo manö adö u, God Mosîs nîp ñö, Mosîs hanîp ña u pen God nîbi bî mög nîñöm ud aij gab manö nîñö anîbu, Jisas Kraisa aua u me, mîñî waiö nîñabun. * ¹⁸ Nîbi bî rîmnap God nîp nîñagal. Ñî añî nîpe u nöp nîpe ke God. Nîpe Nap aip mîdpil. Nîpe Nap nîpe hag waiö la nîñöm mîñî hon Bap God hadö nîñbun. *

Jon Bî Ñîg Pak Ñeb u, “Yad Mesaia u, wasö,” ga

(Mad 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Juda bî kub Jerusalem nîbö gau kale bî God nîp nan sabe gep bî rîmnap abe, bî God sabe gep ram wög gî ñîmîdal bî rîmnap abe hag yuöm hagla, “Kale Jon mîdöp ammim, ‘Ne an?’ ö gîmim hag nîñmim,” a gîla.

²⁰ Kale Jon mîdeia u amjaköm, nîp hag nîñöm hagla, “Ne bî an?” ö gîla.

Hag nîñeila, nîpe wai ñaga. Kalpe waiö hagöm haga, “Yad Kraisa u* wasö,” ga.

²¹ Anîg hageia, kale pen hagla, “Anîg hagpan u, ne an? Ne Ilaija aka?” gîla.

Anîg hageila, Jon haga, “Yad Ilaija wasö,” ga.

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jn 1:1-2; Rep 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19
* **1:6-7:** Mad 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:9:** Jon 8:12 * **1:13:** Jon 3:3-6; Plp 2:7; Jon 2:11; 1Pi 1:23 * **1:17:** Eks 34:28; Ro 6:14 * **1:18:** Eks 33:20; Jon 6:46; 1Di 6:16 * **1:20:** manö “Kraisa u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe
it añî ap nöp mîdöp: “God hag la Bî u.” * **1:21:** Dud 18:15,18; Mad 11:14

Anig hageia, kale pen hagla, “Ne bi God manö hagep pör abad midpun u aka?” gila.

Hageila, Jon wasö ga. *

²² Anig hageia, bi anib gau pen hagla, “Anib u, ne an? Pen yad bi an a gimön hagnabön, hon amun bi kub hanip hag yubal gau kalip hag ñinabun,” a gila.

²³ Hageila, Jon kalip haga, “Yad miñi gabin i, bi God manö hagep Aisaia nöd haga rö nöp gabin. Nipe haga, ‘Yad bi ap ram minöñ nibi bi iru midagpal, ram minöñ kabö nöp midöp an au midem, wiñ kub alem hagabin, ‘Pör Bi Kub auab a gimim, adan hik gi aij gimim,’ a gabin,’ a ga.

Yad Jon miñi gabin me u,” a ga. *

²⁴ Pen bi Jon nip hag niñig aula anib gau, bi Perisi rimnap aip aula. ²⁵ Kale Jon nip hag niñöm hagla, “Ne hagpan, yad Kraisa wasö, Ilaija wasö, bi God manö hagep abad midpun u wasö gipan gö ji niñön ginig nibi bi gau kalip ñig pak ñabön?” ö gila.

²⁶ Hageila, Jon haga, “Yad kalip yiñharin ñig pak ñabin. Pen bi ap an kalöp aui midöp, nipe aigale bi rö midöp a gimim niñagpim. ²⁷ Bi anibu nipe yad hain aunab pen nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabıl, yad bi pro. Yad ma rirup nipe u nagı hubıknam rö lagöp,” a ga. *

²⁸ Jon nibi bi gau kalip ñig pak ñimidöp ram ritig aglö Bedani, ñig Jodan gołböñ nö lödañ niñöm bi anib gau apöm nip manö anibu hag niñla.

Jisas nipe God Sipsip Pi nipe

²⁹ Ruö Jisas auö niñöl göm, Jon Jisas niñöm nibi bi gau kalip haga, “Niñim! God Sipsip Pi nipe hanip hag yuöp me u. Nipe me nibi bi minöñ naböñ il i gau gau magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u hik gi yunab. * ³⁰ Bi anibu me, yad hagnö, ‘Bi ap nipe yad hain aunab u pen yip yag dauagep adö u, nipe hadame dagol gau midmidöp. Anib u, nipe yad rö wasö; nipe Bi Kub yabıl,’ a ginö. * ³¹ Bi kub

anibu bi an a gem niñagmidin. Pen Isrel nibi bi, bi kub anibu bi aigale bi rö midöp u niñöl a gem, kalip ñig pak ñinig aunö,” a ga.

³²⁻³³ Pen Jon Jisas manö adö anibu nöp hagöm haga, “Bi anibi bi an, a gem, yad ke niñagbnep; pen bi yip hag yuö apem nibi bi kalip ñig pak ñabin u haga, ‘Ne niñnabön, Ana nipe bi an apöm, aip mideinab, bi anibu nöp nibi bi gau kalip Ana Uł pak ñinab,’ a ga. Haga anibu me, miñi Ana u kumi kabö adö lañ nıbö yaur dapo rö u gi nip auajip * ³⁴ niñem yad niñ aij gem kalip manö niñö hagabin, bi anibi nipe God Ni nipe u nöp,” a ga. *

Jisas bi nipe miñöp nöd uda

³⁵ Ruö pen, Jon bi nipe miñau aip, kauyañ ap ñig pak ñimidöp ka u midlö niñöl gi, ³⁶ Jisas ap padiö, Jon nipe Jisas niñöm nibi bi gau kalip haga, “Bi anibi God Sipsip Pi nipe me u,” a ga. * ³⁷ Anig hagö, Jon bi nipe miñau, manö anibu niñmil, Jisas areia miñgan u hain arlö.

³⁸ Pen Jisas ado göm kalip miñöhñ niñöm haga, “Niñön ginig auabil?” ö ga. Hageia haglö, “Rabai! Ne hanban gai?” ö gılö. Hibru manö hagöm “Rabai” a gılö manö anibu il u “Manö Hag Ñeb Bi.” ³⁹ Pen kale anig gimil hag niñlö, Jisas haga, “Anib u, yad aip ammil niñnabil,” a ga. Haga ñin anibu nöp dugo magö u ammil, nipe aip mideila.

⁴⁰ Jon bi nipe anib miñau, bi ap hib nipe Edru. Edru niñmam nipe me Saimon Pida.

* ⁴¹ Edru magö anibu nöp am niñmam Saimon nip uñhai niñöm haga, “Mesaia u aunab a gun pör abad midpun u miñi niñbul,” a ga. “Mesaia” a ga manö magö u, Grik manö hagöm “Krais” a gıpal.

⁴² Edru anig hagöm, niñmam Saimon nip uł göm Jisas mideia u arö, Jisas Saimon nip niñöm haga, “Jon niñ nipe Saimon. Nöp Sipas a göl,” a ga. Arameik manö hagöm, hib Sipas a ga manö magö anibu, Grik manö hagöm Pida a gıpal. Sipas abe Pida abe il añi anibu “kabö.” *

* 1:23: Ais 40:3 * 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32-33: Mad 3:16
* 1:34: Mad 3:17 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mad 4:18-20 * 1:42: Mad 16:18

Jisas Pilip aip Nadanyel aip kalip mihön uda

⁴³ Ruö, Jisas ram mihön Galili arnig, am Pilip nip nihöm haga, “Yad aip arul,” a ga. ⁴⁴ Pilip, Edru, Pida, ram mihön kale Bedsaida nibö. ⁴⁵ Pen Pilip am Nadanyel nip nihöm haga, “Hon bi u, Mosi abe, bi God manö hagep rimnap abe kal kün riköm hagla u, nip miñi nihun. Nipe me Jisas, Josep ñi nipe. Ram mihön nipe Nasared nibö,” a ga. *

⁴⁶ Pilip anig hageia, Nadanyel haga, “Bi aij ap ram mihön naj anbu nibö auagnab,” a ga.

Hageia, Pilip haga, “Anig hagpan u, auö am nihul!” a ga.

⁴⁷ Anig hagöm, kale bi mihau ammil söl söl gilo nihöl gi, Jisas Nadanyel nip nihöm haga, “Bi anbu bi Isrel yijig göl u me, nipe piral adö u hagagnab; nipe nihö nöp waiö hagnab,” a ga.

⁴⁸ Anig hagö, Nadanyel haga, “Ne aige gimön yip nihban?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Pilip nöp hainö ut ginig nöb; yad nöp nöd nihbin, ne asik midajan rauan it au,” a ga.

⁴⁹ Anig hagö, Nadanyel haga, “Manö hag ñeb bi. Nöp nihbin! Ne God ñi nipe, Isrel nibi bi Kin hon,” a ga. *

⁵⁰ Anig hageia, Jisas haga, “Nöp yiharin rauan it au nihbin a gipin u me, yip nih udpan? Hainö nan ke nibö rimnap nihabön,” a ga.

⁵¹ Jisas anig hagöm haga, “Kalöp magörhalö nihö hagabin, kumi kabö adö lan au piral hikö, ejol gau apöm, yip Bi ñi nipe nih amil apil, nih amil apil geinaböl nihnabim,” a ga. *

2

Jisas nipe ñig yabul u gö ñig wain la

¹⁻² Ñin mihöp midöm, bi ap nibi udnig göm, nibi bi wiñ alö amöm, nan ñihla Kena daun, ram mihön Galili an au. Ñin anbu, Jisas abe, bi nipe gau abe, kalip u rö nöp wiñ alla arla. Pen Jisas nime abe am ram anbu mideia. ³ Ñig wain u ñih

hakeila, Jisas nime apöm Jisas nip haga, “Wain u ñih hakpal,” a ga.

⁴ Anig hageia, Jisas haga, “Yip anig gi anig gi, a gimön, yip hagagmön. Ñin yad u auagöp,” a ga. *

⁵ Hageia, nime nipe am bi wög gi ñeb gau kalip haga, “Jisas manö ap hagainm, hagnim rö nöp gimim,” a ga.

⁶ Pen Juda nibi bi kabö udöm gipal rin kub yabul unbö kagoj jih u ud lilo mideia. Rin kub añi añi ñig lida unbö ñihjuöl mamid u mil dap lep. Pen Juda nibi bi nagit adö kale gimidal rö, God amgö ilö nibi bi ut aij midaiun, a göm, rin anib gau ñig mil dap hon göm, ñin ma li yumdal.

⁷ Jisas pen, bi wög gi ñeb gau kalip haga, “Kabö rin gai i, ñig mil dapim hon gipe, ajman raunim,” a ga.

Hageia, haga rö geila haga, ⁸ “Miñi ñig mil dap libim u, mil dammim, bi nan ñihabun i abad midöp u nip ñimim,” a ga.

⁹ Hageia, ñig yabul anbu mil dam bi kub u nip ñeila, nipe udöm ñih nihä, ñig wain aij u mideia. Pen nipe ñig wain anbu gai nibö göm nihaga; bi wög gi ñeb gau kale nöp nihla. Pen nipe nihaga rö me, bi nibi udnig ga anbu nip wiñ alö aueia haga, ¹⁰ “Pör nöp, ñig wain aij u nöd dap ñilo ñih haklö me, hainö ñig wain naj u ñilo ñihbal. Pen ne ñig wain aij u dap lö midajip, miñi nöp dap ñabön,” a ga.

¹¹ Jisas nan gagep nöd nibö ga anbu, nipe Kena daun, ram mihön Galili an au midöm ga. Nan gagep anbu göm, nipe aige bi rö mideia u yamö bi nipe gau nihöm, nip nih udla. ¹² Pen Kena daun arö göm, Jisas nipe ke, nime, nimam hain, bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amöm, yöp ñin bad ap anib au mideila. *

God sabe gep ram u nan sikim geila, Jisas kalip rik gi hön yan yua

(Mad 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl ga nihöm Jisas Jerusalem ara. * ¹⁴ Jisas Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul u nihä, bi rimnap kale kaj kau, kaj sipsip,

* 1:45: Dud 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23

* 1:49: Mad 14:33; 16:16; Mak 3:11 * 1:51: Jen 28:12

* 2:4: Jon 7:30; 8:20 * 2:12: Mad 4:13 * 2:13: Eks 12:1-27

yaur dapo gau dap sɪkim göm, bɪ rɪmnap abañ bad gau löm, mab po adö asɪköm, mani yɪmjɪköm geila. ¹⁵ Jisas nɪŋöm, nagɪ ap udöm malɪköm, kaj sɪpsɪp kaj kau gau rɪdɪk gɪ höŋ yaŋ yuöm, mani dap pen pen yɪmjɪköm geila abañ bad gau mani halö ud hon gɪ yua. ¹⁶ Anɪg göm, nɪbi bɪ yaur dapo dap sɪkim geila gau kalɪp haga, “Nan anɪb gau ud arim. Bapi yad ram nɪpe u gɪpe sɪkim ram rö lagnɪm,” a ga.

¹⁷ Jisas anɪg geia, bɪ nɪpe gau gasɪ kale ara God Manö kalɪ klɪñ rɪkla manö ap adö u. Manö anɪbu kalɪ klɪñ rɪköm hagla, “Sabe gep ram ne u mɪdmagö yabɪl lem umnabin,” a gɪla. *

¹⁸ Pen Juda bɪ kub rɪmnap apöm, Jisas nɪp hag nɪŋöm hagla, “Nöp an hagajɪp apön anɪg gabön? God nöp hagö apem gabin a gɪmön, nan gagep rö ap gö nɪŋun, ‘Nɪŋö hagpan,’ a gun,” a gɪla.

¹⁹ Anɪg hageila, Jisas kalɪp pen haga, “Kale God sabe gep ram anɪbi rɪb waɪ geinabim, ñɪn mɪhau nɪgan kauyaŋ gɪ lɪnabin,” a ga. *

²⁰ Anɪg hageia hagla, “God sabe gep ram anɪbi, mɪ ñɪnjuöl mɪhöp ado gɪ da unbö kagoɪ jɪŋ (46) gɪ hakla u pen ne ñɪn mɪhau nɪgan kauyaŋ gɪ lɪnabin a gan ar?” a gɪla.

²¹ Pen Jisas nɪpe sabe gep ram manö haga anɪbu, hañ romaŋ nɪpe ke nöp haga. *

²² Anɪb u me, hainö Jisas nɪpe umöm uraka u, bɪ nɪp hain gɪmɪdal gau God Manö u abe, Jisas nɪpe ke manö haga anɪbu abe gasɪ nɪŋöm, “Nɪŋö hagöp,” a göm nɪŋ udla. *

Jisas nɪbi bɪ gau magöŋhalö nɪŋöb

²³ Jisas, Juda kai Pasopa ñɪn kub kale u Jerusalem mɪdöm, nan gagep rö rɪmnap geia u nɪŋöm, nɪbi bɪ gau, “Nɪpe nöp Mesaia u,” a göm nɪp nɪŋ udla. * ²⁴⁻²⁵ Pen Jisas nɪbi bɪ gɪpal adö u ke nɪŋ aij göp rö, nɪbi bɪ anɪb gau gasɪ kale adö maɪ araiu u nɪŋ aij ga u me, nɪpe kalɪp nɪbi bɪ nɪŋeb yad gau a göm udaga.

* **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mad 26:61; 27:40 * **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Jon 12:16 * **2:23:** Jon 7:31 * **3:1:** Jon 7:50; 19:39 * **3:3:** Mad 18:3; 1Pi 1:23 * **3:6:** Jon 1:13

3

Jisas Nikodimas nɪp hag ñɪ aij ga

¹ Bɪ Juda Kansol kub u bɪ ap mɪdmɪdöp, hib nɪpe u Nikodimas. Nɪpe Perisi bɪ ap.

* ² Nɪpe sɪb yaŋ, Jisas nɪp nɪŋnɪg, mɪdeia u apöm haga, “Manö hag ñeb bɪ. Hon nɪŋbun, nan gagep rö gɪpan gau, ne ke gagbnap; God nɪpe ke nöp nöp aip mɪdöp u me, nan gagep rö anɪb gau gɪpan. Anɪb u, hon nɪŋbun, God nɪpe nöp nöp yuö apön hanɪp manö hag ñɪmɪdan,” a ga.

³ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nɪŋö yabɪl hagabin, nɪbi bɪ ke kamɪŋ hain nɪbö lɪnaböl gau nöp, God kalɪp udöm, ‘Nɪbi bɪ yad’ a göm, abad mɪdeinab,” a ga. *

⁴ Anɪg hageia, Nikodimas aiö göm gasɪ iru nɪŋöm haga, “Nɪbi bɪ rɪk lɪlö kub gɪpal gau, kauyaŋ nɪme mudun aŋ au arlö, kauyaŋ yag daulö, nɪbi bɪ ke kamɪŋ hain nɪbö lɪlan a gɪmön hagabön aka nɪhön?” ö ga.

⁵ Hageia, Jisas haga, “Nöp nɪŋö yabɪl hagabin, nɪbi bɪ au, ñɪg u abe, God Ana u abe udöm ke kamɪŋ hain nɪbö lɪnaböl gau nöp, God kalɪp udöm, ‘Nɪbi bɪ yad’ a göm, abad mɪdeinab. ⁶ Nɪbi bɪ yag daubal rö yag daulö mɪdpal, pen God Ana nɪpe apöm ana magö kale aŋ dan gö kamɪŋ mɪdeinabim. * ⁷ Anɪb u, “Kale nɪbi bɪ magöŋhalö ke kamɪŋ hain nɪbö lɪmim,” manö hagajɪn anɪbu, ne aiö gɪmön gasɪ iru nɪŋagmön. ⁸ Yɪgön u gasɪ nɪpe ke apöm arab. Yɪgön udajɪp nɪŋbim u pen auöp lau halö, aröp lau halö, kale nɪŋagim. Anɪb u rö me, nɪbi bɪ God Ana ba lö, ke kamɪŋ hain nɪbö lɪbal gau,” a ga.

⁹ Anɪg hageia, Nikodimas haga, “Ne hagabön adö anɪbu, aigegö gɪnɪm?” ö ga.

¹⁰ Hageia, Jisas haga, “Ne Isrel nɪbi bɪ manö hag ñeb bɪ kub kale ap, pen ne nɪŋagpan ar? ¹¹ Nöp nɪŋö yabɪl hagabin, hon ke nan nɪhön nɪŋ aij gun, nan nɪhön amgö ke nɪŋun, nɪŋbun anɪbu nöp kalöp hag ñɪbun u pen manö hagpun anɪbu nɪŋ udagpim. ¹² Yad kalöp mɪnönŋ naböŋ iɪ i göp rö hagnö, nɪŋ udagpim rö, aige gɪmim God ram mɪnönŋ kumi kabö adö lan au göp

rö hagnö, nıñ udnabim? ¹³ Pen nıbi bı ap God ram mınön kumi kabö adö lañ au ajöm nıñaga; yad ke Bı Ñı nıpe nöp anıb lañ mıdem aunö.

¹⁴ “Pen hadame nöp hainö najı gau Isrel nıbi bı kalıp haulö umla, nıñöm Mosıs hainö najı anıb gau rö ap mab ba au lañ lö, nıbi bı an an hainö anıb lañ nıñla gau, kalıp kamıñ la. Anıb u rö me, Bı Ñı nıpe nıp mab ba lañ al pak lılö, * ¹⁵ nıbi bı an an nıp nıñ udnaböl gau, kamıñ pör mıdep u udnaböl. * ¹⁶ God nıbi bı ram mınön ıñ i mıdpal gau kalıp mıdmagö yabıt löm, Ñı nıpe añı yabıt u kalıp nan a göm ña. Anıb u, nıbi bı an an Ñı nıpe anıbu nıp nıñ udnaböl gau, kalıp kamıñ pör mıdep u ñö, umöm ur gagnaböl. * ¹⁷ God Ñı nıpe yua u, nıbi bı gau kalıp manö kub hagnım, a göm yuaga; nıbi bı gau ud kamıñ yunım, a göm yua. *

¹⁸ “Nıbi bı an an Ñı nıpe nıp nıñ udnaböl gau, God kalıp manö kub hagöm pen ilön ñagnab. Pen nıbi bı nıp nıñ udagnaböl gau, God Ñı nıpe añı yabıt anıbu nıp nıñ udagnaböl rö, God kalıp hadö manö kub hagöm, pen ilön udnaböl a ga. * ¹⁹ God nıbi bı gau kalıp manö kub hagöm pen ilön ñınab, ıñ anıbu anıg göl mıdöp: Mailö mınön nabön adö ıñ i auöp u pen nıbi bı gau, mailö mıdöp au arun, a gı gası u nıñagal. Kale nan si nan najı gı mıdpal rö, sıb göp gau nöp mıdaiun a gı gası u nıñbal. * ²⁰ Mailö anıbu nıñlö mulu lugö, ‘Najı gıpun u, waiö nıñagöl,’ a göm, mailö mıdöp au auagnaböl. ²¹ Pen nıbi bı kabö rö gınaböl gau hagnaböl, ‘God hagöp rö nöp gabun u, waiö nıñlañ,’ a göm, mailö mıdöp au aubal,” a ga.

Jon Ñıg Pak Ñeb Bı u, Jısas bı aıgale bı rö mıdöp, a göm, manö hag ña

²² Hainö Jısas bı nıpe gau aıp am ram mınön Judia an gau am mıdöl gı, nıbi bı gau kalıp ñıg pak ñı mıdeia. * ²³ Aınon ram mınön Salım söł anıb au mıdeia. Pen ram mınön Aınon au ñıg ıru mıdeia. Anıb

u, ñın an anıb au, Jon nıpe Aınon au mıdöm, nıbi bı gau ıru nöp aueila nıñöm nıpe kalıp ñıg pak ñı mıdeia. ²⁴ Ñın anıbu kale Jon bı ñıg pak ñeb nıp nagı lagla. ²⁵ Pen Juda bı ap apöm, Juda nagı adö kale, ñıg lı yuun God amgö ilö mıd aıj gun a gımıdal manö adö u hagöm, Jon bı nıpe rımnap aıp pen pen hagla. ²⁶ Pen pen hagöm, Jon bı nıpe gau apöm nıp hagla, “Manö hag ñeb bı. Bı au ñıg Jodan goł böñ lödañ mıdö, nıp Bı Kub a gaina u, mıñı ap nıbi bı kalıp ñıg pak ñab nıñöm nıbi bı magöñhalö nıp araböl,” a gıla.

²⁷ Anıg hageila, Jon haga, “God gası nıpe ke nıñöb rö, hanıp wög adö ke ke hag löp. ²⁸ Kale ke nıñbım yad kalöp hagnö, ‘Yad Krais wasö; God hagö yad yıharıñ adan nıpe u ıık gabin,’ a gınö. * ²⁹ Bı ap nıbi udnab ñın u, nıpe nıbi nıpe udnab. Nıbi anıbu nıbi nıpe me u. Bı nıbi udnab bı u, bı nıñeb nıpe ap apöm nıp gı ñınab. Mañ mai nıbi nıpe udnıg aunab a göm, nıp abad mıdeınab. Pen nıpe nıbi udnıg apöm ‘Aubin’ a gınab u, bı nıñeb nıpe mıñ mıñ gınab. Yad me anıbu rö. Jısas nıpe nıbi bı gau kalıp anıg göm gab u, yıp aıj göp. Uri yad mıñ mıñ yabıt gabin. ³⁰ Hib nıpe ap ranö nıñöl gı, hib yad ap lugnab u aıj.

³¹ “Bı kumi kabö adö lañ au nıbö auöp u, nıpe nıbi bı gau magöñhalö adö lañol mıdöp. Bı mınön nabön ıñ i nıbö bı u, nıpe mınön nabön ıñ i nıbö u me, mınön nabön ıñ i gası nıñöm manö hagpal rö hagab. Pen bı kumi kabö adö lañ au nıbö auöp u, nıpe nıbi bı gau magöñhalö adö lañol mıdöp. *

³² Nıpe kumi kabö adö lañ au mıdöm nan nıñön amgö nıñöb u, manö nıñön apdı nıñöb u, nıbi bı gau kalıp hag ñab, pen manö nıpe u udagaböl. * ³³ Pen nıbi bı manö nıpe nıñ udpal gau, God manö nıñö u nöp hagöp a göm nıñ udpal. ³⁴ God nıpe Jısas yua u, Ana nıpe u nıp ñö ajman rauö, God manö magö nıpe nöp hag ñab. ³⁵ Nap Ñı nıpe nıp mıdmagö löm, ‘Nan gau magöñhalö abad mıdaimön,’ a göm, ud ñımagö adö nıpe u löp. * ³⁶ Nıbi

* **3:14:** Nab 21:9; Jon 8:28; 12:32

* **3:15:** Jon 20:31

* **3:16:** Jon 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1Jn 4:9-10

* **3:17:**

Luk 19:10 * **3:18:** Jon 5:24

* **3:19:** Jon 1:5,9; 8:12

* **3:22:** Jon 4:1-2

* **3:28:** Jon 1:20; Mad 11:10

* **3:31:**

Jon 8:23 * **3:32:** Jon 3:11

* **3:35:** Mad 11:27; Jon 5:20

bi an an Ñi nipe nip niŋ udpal gau, pör m+dep magö u hadö udpal. Pen n+bi bi an an Ñi nipe nip niŋ udagnaböl gau, kale pör m+dep magö u udagnaböl; God n+bi bi an+bi gau kal+ip hadö manö kub hagö, marö udöl gi nöp m+deinaböl,” a ga. *

4

Jisas n+bi Sameria n+bö ap n+ip manö hag ña

¹ Pen bi Perisi gau manö r+imnap apdi niŋla, n+bi bi iru nöp, Jisas piŋ m+idaiun, a göm, n+ip aueila kal+ip ñ+ig pak ña; pen n+bi bi iru nöp Jon n+ip auagla. * ² Pen Jisas nipe ke n+bi bi gau kal+ip ñ+ig pak ñaga; bi nipe gau nöp kal+ip ñ+ig pak ñ+la. ³ Pen Perisi kai manö an+bu rö hageila niŋöm Jisas ram m+nöŋ Judia arö göm, ado gi ram m+nöŋ Galili ara. ⁴ Pen adan aŋ au aramöm nipe ram m+nöŋ Sameria amjaka. ⁵ Pen ram m+nöŋ Sameria aŋ au aramöm, Sikar daun amjaka. Sikar söl an+bi au me, hadame nöp Jekop ñi nipe Josep n+ip m+nöŋ naböŋ ap haga. * ⁶ Pen Jekop ñ+ig ulöm uda u m+deia u me, Jisas auö auö, si dö aŋ laŋ magö u iru ga rö, am ñ+ig ulöm goŋ söl an+bi au as+ka.

⁷⁻⁸ Pen bi nipe gau nan magö raun+ig, Sikar daun an+bu arla. Jisas ñ+ig ulöm söl au as+ik m+deia niŋöm n+bi Sameria n+bö ap ñ+ig m+ln+ig aua. Aueia, Jisas niŋöm haga, “Y+ip ñ+ig m+il ñö ñ+in,” a ga.

⁹ Hageia, n+bi an+bu haga, “Kale Juda n+bi bi, han+ip Sameria n+bi bi niŋmim, as+ mas+ gi aij gi+pim rö, ni+hön gi+n+ig, ‘Y+ip ñ+ig m+il ñö ñ+in,’ a gi+mön hagabön?” ö ga. *

¹⁰ An+ig hageia, Jisas pen haga, “God nan aij n+bi bi ñ+n+ig gab u niŋmön, yad nöp ñ+ig m+il dap limön a gabin yad bi an rö m+dpin niŋbnap u, ne y+ip hagbnap, yad nöp ñ+ig kam+ŋ magö ñeb ñ+bnep. *

¹¹ Hageia, n+bi an+bu haga, “Bi kub. Ñ+ig m+lep rin ne ap m+dagöp; ñ+ig ulöm u rö nöp i gi+yaŋ m+idöp. An+bi u, ñ+ig kam+ŋ magö ñeb an+bu gai n+bö udnabön? ¹² Bac iŋaŋ hon Jekop ñ+ig ulöm an+bi han+ip ña.

Ñ+ig an+bi nöp, nipe ke abe, ñi nipe bi abe ñ+inöm, kaj sipsip nan nipe gau ñ+inöm gi+m+dal. An+bi u, yad bi kub, Jekop bi pro, a gi gas+ niŋban ar?” a ga. *

¹³ Hageia, Jisas haga, “N+bi bi ñ+ig i niŋnaböl gau, kal+ip kauyaŋ ñ+ig nan gi+n+ig gab; ¹⁴ pen n+bi bi ñ+ig yad ñ+nö niŋnaböl gau, kal+ip kauyaŋ ñ+ig nan gagnab. Pen ñ+ig yad ñ+nabin an+bu ñ+inlö, kal+ip aŋ daŋ ñ+ig ilam ajöŋ rö juöl gi, kal+ip pör m+dep u ñ+nab,” a ga. *

¹⁵ Jisas an+ig hageia, n+bi an+bu pen haga, “Bi kub. Y+ip ñ+ig an+bu ñö ñ+inö, hainö y+ip ñ+ig nan gagn+m; apem ñ+ig i m+lagam,” a ga.

¹⁶ An+ig hageia, Jisas haga, “Am nagamul ne paŋ+d dau,” a ga.

¹⁷ Hageia haga, “Yad bi halö wasö,” ga.

Hageia, Jisas haga, “Manö an+bu niŋö hagabön. ¹⁸ Bi unbö mam+d u udna u pen bi m+ni aip m+dpil u, nagamul ne wasö. An+bi u, niŋö hagabön,” a ga.

¹⁹ An+ig hageia, n+bi an+bu haga, “Bi kub. Yad niŋbin, ne bi God manö hagep bi ap. ²⁰ Ap+is bac hon hadame nöp gau dum i God n+ip sabe gi+m+dal rö, hon u rö nöp sabe gi m+dpun u pen kale Juda kai hagpim, ‘Jerusalem nöp God n+ip sabe göl,’ a gi+pim,” a ga. *

²¹ An+ig hageia, Jisas haga, “Yad manö niŋö hagabin an+bi nöŋ. Hainö dum an+bi abe Jerusalem abe Bapi n+ip sabe gagnabim. ²² Kale Sameria n+bi bi sabe gi+pim pen bi aigale bi rö n+ip sabe gi+pim u niŋagpim; pen hon Juda n+bi bi, Bi sabe gi+m+dun Bi u niŋbun. Ni+hön gi+n+ig: God nipe aige göm n+bi bi ud kam+ŋ yunab u, han+ip Juda n+bi bi haga. * ²³ Ñ+n söl auub, pen m+ni hadö auöp i, God Ana nipe n+bi bi gi gas+ ñö niŋöl gi, kale Bapi n+ip kabö rö sabe gi+naböl; an+ig gi+naböl u, n+ip aij gi+nab. ²⁴ God nipe Ana m+idöp u me, n+bi bi God n+ip sabe göm, ana kal+ip aŋ daŋ niŋö nöp sabe göl. *

²⁵ Jisas an+ig hageia, n+bi an+bu pen haga, “Yad niŋbin, hainö Mesaia u apöm,

* **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jn 5:12 * **4:1:** Jon 3:22 * **4:5:** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9:** Esr 4:1-5 * **4:10:** Jon 7:37-38; Rep 21:6 * **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35 * **4:20:** Dud 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22:** 2Ki 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * **4:24:** 2Ko 3:17; Ro 12:1; Plp 3:3

han+þ nan magöñhalö hag ñi aij g+ nab,” a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Bi an+bu me yad m+dpin. Ne aip manö hagabul i,” a ga. *

²⁷ Jisas an+g hageia niñöm magö an+bu bi niþe gau apjaköm niñla, Jisas niþi ap aip manö gi m+dailö, niñöm kale pa giñi giñla. Pen bi kale ap uraköm, niþi u niþ “Ne manö niñhön m+döp?” a göm hagagla. Jisas niþ u rö nöþ, “Niñhön giñig niþi an+bu aip manö adiñ adiñ gaj+l?” a göm hagagla.

²⁸ Pen niþi an+bu, ñig rin u arö göm, kauyañ ado gi daun an+bu amöm, niþi bi m+deila an+þ gau kal+þ haga, ²⁹ “Apim, nan gau magöñhalö giþin rö hag ñöb bi u niñim! Niþe Mesaia u aka?” ga.

³⁰ An+g hageia, niþi bi an+þ gau daun an+bu arö göm, Jisas niþ niñjun a göm aueila. ³¹ Pen Jisas bi niþe gau Jisas niþ neb neb göm hagla, “Manö hag ñeb bi. Nan ñöñ!” a giñla. ³² Hageila, niþe pen haga, “Nan ñiñeb yad m+döp u kale niñagpim,” a ga. ³³ An+g hageia, bi niþe gau kale ke nöþ hag niñ hag niñ göm hagla, “Niþi bi riñnap niþ nan magö dap ñiþal aka?” giñla.

³⁴ Pen Jisas kal+þ haga, “Kalöp nan magö an+þ gau nan göþ; y+þ pen nan magö an+þ gau nan gagöp. Bapi manö haga u nöþ gasi laj+þ me, gasi an+bu niñem, wög hagöp u gi junam a gi gasi niñbin. Nan ñiñeb yad me u. * ³⁵ Pen kale manö ap hagpim, ‘Rakin miñhau miñhau m+döl, wid magö po gö am rik daunabun,’ a giþim u pen miñi an+g hagagmim. Amgö kale u niñ padimim niñim! Wid wög gau po göm rik dauþ rö m+döp. * ³⁶ Pen uri nöþ, niþi bi wid po rik dauaböl niþi bi gau, miñ miñ göl gi wid po göþ an+bu rik dam kam+ñ þör m+dep miñgan u löm, pe kale udaböl me u. An+þ u me, niþi bi wid magö ranañ a göm dam yubal gau abe, niþi bi wid po göþ rik dauaböl gau abe j+im ñöm, wid po u kam+ñ þör m+dep miñgan u m+dnab u niñöm, miñ miñ giñaböl. ³⁷ Hon manö ap hagpun, ‘Niþi bi riñnap wid magö yulö rannab, niþi bi riñnap am rik daunaböl,’

a giþun u, niñjö yabiñ hagpun. ³⁸ Yad kalöp hag yunö, am wid rik daubim. Wid wög an+bu kale wög klö giñmim gagpe; niþi bi riñnap klö kale u giñlö ranöb. Kale y+har+ñ am rik daumim nan aij uþim,” a ga.

³⁹ Niþi Sameria niþö an+bu am niþi bi niþe gau kal+þ haga, “Bi an+bu nan giþin giþin gau magöñhalö y+þ hag ñöb,” a ga u me, niþi bi Sameria niþö daun an+bu m+deila gau iru nöþ Jisas niþ niñ uþla.

⁴⁰ Pen Sameria niþi bi, kale Jisas m+deia au apöm, Jisas manö neb neb göm hagla, hon aip am m+daiun a giñlö, Jisas ñiñ miñhöþ am kale aip m+döm, ⁴¹ manö hag ñö, niþi bi riñnap halö iru nöþ manö an+bu niñöm niþ niñ uþla. ⁴² Pen kale an+g göm niñ udöm, niþi an+bu niþ hagla, “Miñi manö ne u nöþ hagö niñ udagpun; Jisas manö niþe u ke hagö niñjun niñbun, niþe nöþ niþi bi ram m+ñöñ iñ i m+dpal gau gau magöñhalö kal+þ ud kam+ñ yun+g aua. *

Jisas, bi kub ap ñi niþe u niþ gö, kam+ñ la

⁴³ Jisas ñiñ an+þ miñhau ram m+ñöñ an+bu m+döm, ruö ram m+ñöñ Galili ara. ⁴⁴ Niþe nöþ manö ap hagöm haga, “Bi God manö hageþ bi gau, ram m+ñöñ kale ke au m+döm manö hagnaböl u, manö kal+þ udagnaböl,” a ga. * ⁴⁵ Pen Pasopa ñiñ u, Galili niþi bi riñnap am Jerusalem m+deila. Kale Jerusalem m+deila niñöl gi, Jisas nan gageþ rö gau gö niñla u me, Jisas uri ram m+ñöñ Galili amjakö, kale nan gageþ rö Jerusalem ga u gasi niñöm, niþ miñ miñ giñla. *

⁴⁶ Pen Jisas am Galili m+döm, kauyañ Kena daun ara. Kena daun an+bu me, nöþ ñig yabiñ u gö ñig wain la.

Pen daun pro Kapaneam au, bi kub ap ñi niþe nan ga. * ⁴⁷ Bi kub an+bu manö ap niñja, Jisas ram m+ñöñ Judia arö göm, ap ram m+ñöñ Galili m+deia. An+þ u, Jisas m+deia u apöm, niþ neb neb göl gi haga, “Ñi yad u nan gö umniñ gab. Ne y+ñid am niþ gö kam+ñ lañ!” a ga. *

⁴⁸ An+g hageia, Jisas haga, “Kale y+har+ñ y+þ niñ udagnabim; nan gageþ rö riñnap

* 4:26: Mak 14:61-62 * 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jn 4:14 * 4:44: Mad 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mad 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22

g'inö n'ijmim nöp, y'ip n'ij udnabim," a ga.

*
49 Pen bi kub an'ibu haga, "Bi Kub! Auö arul! Wasö u, ñi yad u umnab!" a ga.

50 Hageia, Jisas haga, "Aru! Ñi ne u m'ideinab," a ga.

An'ig hageia, Jisas n'ijö hagöp, a göm, hada. * 51 Adan an' au arö n'ijöl gi, bi wög gi ñeb n'ipe r'imnap ap n'ip nable paköm hagla, "Ñi ne u umagöp; m'idöp," a gila.

52 An'ig hageila, ñi yad u magö mai rö kam'ij löp, a göm, kal'ip hag n'ijö hagla, "Rol sidö gam'ij ga magö u, hañ p'iböj ga u kam'ij la," a gila.

53 An'ig hageila ñi nap n'ipe n'ija, Jisas, "Ñi ne u m'ideinab," a ga magö u nöp kam'ij la. An'ib u me, n'ibi bi n'ipe gau aip magörhalö Jisas n'ip n'ij udla.

54 Pen Jisas n'ipe nöd Kena apöm, nan gagep nöd n'ibö göm, ñig yab'it u gö ñig wain la; hainö pen nan gagep y'igwö an' n'ibö u göm bi kub u ñi n'ipe n'ip gö kam'ij la. *

5

Bi nan ga ap ñig wanjö got au m'ideia, Jisas gö kam'ij la

1 Hainö pen Juda kai nan kub ñi'neb ñin u uri a göm, Jisas Jerusalem ara. 2 Ram m'inöj Jerusalem an'ibu, kaj sipsip dap am'il ap'il g'imidal adan ramö got au ñig wanjö kub ap m'ideia. Ñig wanjö an'ibu Arameik manö löm, Bedesda a g'imidal. Pen ñig got m'ihau m'ihau abe ñig ub'ij an' au m'ideia adö u abe, ram badö m'ilö unbö mam'id m'ideia. 3 Pen n'ibi bi nan ga gau iru nöp ap ram bada an'ib gau han m'ideila. N'ibi bi an'ib gau, r'imnap amgö we ga, r'imnap ma naij ga n'ijöm ajagm'idal, r'imnap hañ roman' kale böj nöp kala ga. Pen ñig wanjö u an'a g'inab aka göm apöm han m'ideila. 4 Ñin r'imnap God ejol ap apöm, ñig wanjö u an'a gö, n'ibi bi an' nöd ujan'id ñig wanjö an'ib yan' lugnab u, n'ipe nan n'ihön g'inab u kam'ij l'im'idöp. 5 Pen bi ap nan gö, pör nöp um m'idö, mi in ñin juöl ado gi da kagot böj dan' (38) la, ñig wanjö got au dam l'ila m'ideia. 6 Jisas bi

an'ibu n'ijöm, m'ilö padö an'igöl m'idm'idöp u n'ijöm, n'ip haga, "Nöp kam'ij l'in'im, a g'imön, n'ijban?" ö ga.

7 Hageia, bi nan ga an'ibu haga, "Bi kub. Ñig u an'a gö n'ijöl gi, y'ip ud ñig wanjö an' yan' löl n'ibi bi ap m'idagpal. Yad ñig an' yan' nöd arnam a g'ipin u pen n'ibi bi r'imnap y'ij'id nöp nöd arbal," a ga.

8 An'ig hageia, Jisas pen n'ip haga, "Urakmön, köp ne u w'in'ig ud aru," a ga.

* 9 Hageia, magö an'ibu nöp n'ip kam'ij lö n'ijöl gi, uraköm köp n'ipe u w'in'ig udöm, ud ara.

Pen Jisas bi an'ibu n'ip gö kam'ij la ñin an'ibu, Juda kai God n'ip sabe gep ñin kale u me, 10 Juda bi kub gau, bi kam'ij la an'ibu n'ip hagla, "Ñin i God n'ip sabe gep ñin hon. Pen ne köp bad ne u ud ajabön u, lo manö hon u w'ihö göp," a gila. *

11 Hageila, haga, "Bi y'ip gaj'ip kam'ij löp u hagöp, 'Urakmön, köp bad ne u w'in'ig ud aru,' a gaj'ip u me, ud ajabin," a ga.

12 Hageia, hagla, "Bi nöp hagö, köp bad w'in'ig ud ajabön bi an'ibu bi an'?" ö gila.

13 Pen Jisas n'ipe n'ibi bi iru m'ideila an' an'ib au agam'ij ara rö, bi kam'ij la an'ibu, "Bi y'ip gaj'ip kam'ij löp me i," a göm, hagn'im rö laga.

14 Hainö pen, Jisas bi an'ibu n'ip God sabe gep ram raul u n'ijöm haga, "Nöj! Nöp kam'ij löp. An'ib u, nan si nan naij g'imidan u arö g'imön. Wasö u, nöp nan kub yab'it g'in'im rö löp," a ga.

15 Pen bi an'ibu n'ipe ado gi amöm, Juda bi kub gau kal'ip haga, "Jisas nöp y'ip gaj'ip kam'ij löp," a ga. 16 An'ig hageia n'ijöm, God n'ip sabe gep ñin u gö kam'ij la, a göm, Juda bi gau Jisas n'ip mulu kal' n'ijla.

17 Jisas pen kal'ip haga, "Bapi yad u pör nöp wög göl gi nöp m'idöp rö, yad u rö nöp g'inam," a ga. 18 An'ig hagö, Juda bi kub gau, nöd n'ip alun, a göm gasi n'ijla u, uri klö yab'it göm n'ijla. Kale hagla, "N'ipe God n'ip sabe gep ñin hon u r'ib r'iköm, 'Yad God Ñi n'ipe,' a göp. An'ib u, God n'ipe m'idöp rö, yad an'ib unbö rö nöp m'idpin, a göp," a gila. *

* 4:50: Mad 8:13 * 4:54: Jon 2:11 * 5:8: Mad 9:6 * 5:10: Ne 13:19; Jer 17:21 * 5:18: Mad 26:4; Jon 7:1; 10:30

Nap haga rö niñöm, Ñi nipe wög adö ke ke gab

19 Jisas pen kalip haga, “Kalöp niñö hagabin, Ñi u nipe ke nan ap g+n+m rö lagöp; Nap nan g+nab gau nöp niñöm g+nab. An+u, Nap g+nab rö, Ñi nipe u rö nöp g+nab. * 20 Nap Ñi nipe niñ m+dmagö löm, nan nipe göp göp gau magöñhalö yamöb. R+mnab yamö me, nan ke yab+ gau gö niñmim, kale magöñhalö aiö g+nabim. 21 Pen Nap niñi bi umbal gau gö urakpal rö, Ñi nipe u rö nöp, niñi bi r+mnab, kalip g+nö uraklan, a g+nab u, gö uraknaböl. 22 Niñi bi niñön niñön g+pal, gasi niñön niñön niñbal u, Nap niñöm kalip manö kub hagagnab; Ñi nipe niñ hagö, nipe kalip magöñhalö manö kub hagnab. * 23 An+u me, niñi bi kale Nap hib nipe haglö adö arnab u rö, Ñi nipe hib u abe u rö nöp haglö adö arnab. Pen niñi bi God Ñi nipe u niñ niñöm, hib nipe haglö adö aragnab gau, Nap Ñi nipe hag yua u abe u rö nöp hib haglö adö aragnab. *

24 “Kalöp niñö hagabin, niñi bi an manö yad u niñöm, Bi y+ip hag yuö aunö u niñ niñ udpal gau, manö kub hag ilön udep adö u niñagnaböl; kale pör m+dep u hadö udpal. An+u, kale umeb adö u arö göm, pör m+dep adö u hadö m+dpal. * 25 Kalöp niñö yab+ hagabin, niñ hain pör abad m+dpim u söl auab — pen m+ni hadö auöp i — niñi bi umöl rö m+dpal gau, God Ñi nipe manö hagö, manö an+bu niñöm niñ udnaböl gau, kam+ñ l+naböl. 26 Bapi nan gau magöñhalö kam+ñ m+dep it u m+dpin rö, yad Ñi nipe u rö nöp kam+ñ m+dep it u m+dpin. 27 Yad Ñi nipe pen, Bi Ñi nipe m+dpin rö, y+ip hagö, niñi bi gau kalip manö kub hagem niñe l+nabin. 28 Manö hagabin an+bu niñmim aiö gagmim: hainö yad hagnö, niñi bi umlö r+göl g+la gau, 29 magöñhalö manö yad niñöm, uraköm, niñi bi g+ aij g+la gau, am yad aip kam+ñ m+deinaböl; pen niñi bi g+ naij g+la gau,

uraköm manö kub niñöm pen ilön kub udnaböl. * 30 Pen yad nan niñön niñön g+nabin gau, ke niñem gagnabin; Bapi y+ip hagnab rö nöp g+nabin. An+u, niñi bi manö kub hagem niñe l+nabin u, Bapi hagnab rö niñem, kabö göl nöp niñe l+nabin. Niñön g+nig: y+ip aij g+nab adö u manö kub hagagnabin. Bi y+ip hag yuö aunö Bi an+bu niñ aij g+nab adö u nöp gasi niñem, manö kub hagem niñe l+nabin. *

Yad bi aigale bi rö m+dpin u niñim, a ga

31 “Yad ke, ‘God y+ip yuö aunö,’ a g+bnep u, manö an+bu kabö rö gagöp a g+bnep. 32 Pen Bi ap halö* yad bi aigale bi rö m+dpin u hagöp. Yad niñbin, manö hagöp an+bu niñö nöp hagöp. 33 Kale Juda kai bi kale r+mnab hag yube, kale Jon niñ amöm, yad bi aigale bi rö m+dpin, a göm hag niñla u, nipe manö niñö nöp kalip haga me u. 34 Jon aka bi ram m+ñöñ it i bi ap yad bi aigale bi rö m+dpin u hagnab u, y+ip nan kub wasö. Pen kale Jon manö haga u niñmim, manö niñö yab+ a g+mim niñ udmim, kam+ñ arnabim a gem, Jon manö y+ip an+g göl haga, a g+pin. 35 Jon manö haga u, nipe hapö m+lan mailö ñab rö m+dpin, kale manö haga an+bu mailö rö niñmim, magö pro ulep magö ap nöp m+ni m+niñ g+pe.

36 “Jon kalöp hag aij ga pen u y+har+ñ manö nöp haga. Yad m+ñöñ naböñ it i apem, Bapi y+ip g+mön a ga rö, nan ke yab+ gau g+pin u me, kale Bapi nipe nöp y+ip hag yua u, a g+mim, waiö yab+ niñbep. *

37 Bapi y+ip hag yua u, nipe ke, yad bi aigale bi rö m+dpin u, kalöp manö niñö hagab. Pen kale meg magö nipe u apdi niñagpim. Nipe bi aigale bi rö m+dpin u, a g+mim niñagpim. * 38 Kale yad bi nipe hag yua manö yad u niñ udagpim rö, God Manö m+dmagö kalöp an dan m+dagöp.

39-40 “Kale, pör m+dep udun, a g+mim, God Manö u amgö li niñ aij g+pin u pen manö an+bu, y+ip a göm kal+ k+niñ r+kla rö niñmim, pör m+dep udun, a g+mim, y+ip auagpim. *

* 5:19: Jon 5:30 * 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jn 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mad 16:27; Ap 24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:32: “Bi ap halö” a ga u, God nipe ke * 5:36: Jon 3:2; 14:11 * 5:37: Mad 3:17; Jon 5:32; 8:18 * 5:39-40: Luk 24:27

41 “Nibi bi gau hib yad haglö adö aran a gem hagagabin. 42 Pen kale nibi bi aigale bi rö m+dpim u hadö niñbin. Kale God niñ m+dmagö lagpim u niñem hagabin. 43 Bapi niñpe ke y+ip hag yuö aunö u pen y+ip udagpim. Pen bi y+ihar+ñ ap gasi niñpe ke niñjöm aueinab u, niñ udnabim. 44 Nibi bi riñnap gau hib kale haglö adö areinab u, kalöp aij g+inab. Pen Bi God a+ñi nöp m+idöp u han+ip niñjö, aij g+in+im, a g+imim, gasi u niñjagpim. An+ib u, kale ai g+imim y+ip niñj udnabim?”

45 “Pen Bapi manö yad udöm, kalöp manö kub hagnab, a g+imim, gasi u niñjagmim, wasö. Mos+is han+ip gi ñ+inab a g+ipim u pen Bapi niñpe Mos+is manö niñpe haga manö an+ibu udöm kalöp manö kub hagnab. 46 Mos+is niñpe God Manö kal+i kliñ riköm manö riñnap yad bi aigale bi rö m+dpin manö u kal+i kliñ r+ika. Pen Mos+is manö kal+i kliñ r+ika manö an+ibu udagpe rö, manö yad hagabin u rö nöp udagnabim. * 47 Mos+is manö kal+i kliñ r+ika udagpim rö, kale ai g+imim manö yad hagabin u udnabim?” ö ga.

6

Jisas bi unbö paip dausan nan ñö ñ+ñla
(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Pen Jisas an+ig gi m+idöm, hainö ñ+ig mag+ib udöm, Ñ+ig Wanjö Galili juöm, böñ lödañ ara. Ñ+ig Wanjö Galili an+ibu nöp me, hib ap Ñ+ig Wanjö Daibirias a g+im+dal. 2 Pen Jisas niñpe nibi bi nan ga gau gö kam+ñ la u niñm+idal rö, nibi bi iru nöp niñ hain g+ila. 3 Pen Jisas bi niñpe gau aip am dum au g+ilañ amöm, as+ik m+ideila. 4 Ñ+in an+ib au Juda kai Pasopa ñ+in kub kale u söl söl ga. 5-6 Jisas bi niñpe aip dum au as+ik m+idöm, amgö g+ilañ göm niñja, nibi bi iru yab+ñ nöp niñ aueila. Jisas niñjöm, niñpe niñhön niñhön g+inab u ke niñja u pen bi niñpe Pilip niñhön hagnab, a göm, niñpe haga, “Hon nan magö gai niñbö udun, nibi bi iru nöp gai i kal+ip niñno niñnaböl?” ö ga.

7 Hageia, Pilip haga, “Mani silpa magö unbö ñ+in juöl s+idun lañ (200) rö yuun, bred rau dapun, ud jö gi pro pro gun, nibi

bi an+ib gai i ñ+einabun, magöñhalö nan pro pro ñ+ñöl rö linab,” a ga.

8 An+ig hagö, bi niñpe Edru, Saimon Pida niñmam u haga, 9 “Ñ+ pro ap bred bali plaua ud laubal bred magö unbö mam+id, kabsa+ñ m+ihöp halö ud m+idöp i, pen nan an+ibu nibi bi iru yab+ñ gai i nan kub wasö,” ga.

10 Hageia, Jisas haga, “Nibi bi gau hagpe, as+iklan,” a ga. Hageia, bi niñpe gau nibi bi gau kal+ip hageila, nan u+añ iru nöp ran aij ga gau adö an+ib gau magöñhalö as+ikla. Bi gau nöp me, paip dausan (5000) rö ara.

11 Kale an+ig göm as+ikla niñjöm, Jisas bred magö an+ib gau udöm, God niñpe aij a göm, kal+ip niñme la. Kabsa+ñ u, u rö nöp ga. Kal+ip an+ig göm niñme lö, nibi bi gau kale magöñhalö bred kabsa+ñ aigeg rö udun a gi gasi niñla rö nöp udla. 12 An+ig göl ñ+ñlö ñ+ñlö mudun ga arö g+ila. Jisas bi niñpe gau kal+ip haga, “Nibi bi nan niñjöm arö g+ipal gau, ud dañ i gagep,” a ga. 13 Hageia, bi niñpe gau bred ad+ñ ad+ñ gau h+hu wadi yaglö yaglö, wadi unbö m+igan lañ u ajman raua.

14 Nibi bi gau Jisas nan gagep rö ga an+ibu niñjöm hagla, “Hon m+ñi niñbun, bi i me, Bi God Manö Hagep m+inöñ naböñ i+ i aunab a gun pör hagabun bi me u,” a g+ila. 15 Pen Jisas niñja, nibi bi gau, y+ip kin bi kub kale m+ideinam a göm apöm y+ip klö göm ud arnaböl, a gi niñjöm niñpe kauyañ aramöm dum gau niñpe ke halö m+ideia. *

Jisas ñ+ig u+ adö rau+id ara
(Mad 14:22-23; Mak 6:45-52)

16 Pen dugo magö u, Jisas bi niñpe gau am Ñ+ig Wanjö Galili yañ amöm, 17 Jisas auaga rö, s+ibön gö, kale nöp ñ+ig mag+ib udöm kauyañ daun pro Kapaneam arn+ig hadla. 18 Areila niñjöl gi, y+gön kub udöm, ñ+ig u rala. 19 Pen kale rap+in ñ+ig mag+ib ñ+ig u+ p+r+ik an+ au kilomida unbö mam+id aka kago+ñ j+ñ amöm niñla, Jisas ñ+ig adö u rau+id aueia. Kale niñjöm m+dmagö kub ara niñjöm p+ñ+ñ g+ila. 20 Pen Jisas haga, “Kale p+ñ+ñ gagmim. Yad nöp auabin,” a ga. 21 An+ig hagö, kale p+ñ+ñ gagöm, niñpe ud ñ+ig mag+ib m+igan u l+lö niñjöl gi, ñ+ig mag+ib

* 5:46: Ap 3:22 * 6:15: Jon 18:36

u uri nöp ram m+inöj arn+g g+la m+gan u amjak ara.

Jisas n+ip ulhai n+ñla

²² Ruö n+bi b+ Ñ+g Wañö Galili böñ lödañ hanla gau gas+ n+ñöm n+ñla, rol dugo ñ+g mag+ib a+ñ+ ap nöp m+deia n+ñöm Jisas b+ n+pe gau nöp ñ+g mag+ib an+bu arla; Jisas n+pe ke ñ+g mag+ib an+bu araga. ²³ M+dlö n+ñöl g+; ñ+g mag+ib r+imnap n+bi b+ r+imnap daun kub Daibirias n+bö apöm, B+ Kub n+pe God n+ip aij a göm nan ñö ñ+ñla ka u ñ+g go+ au p+doñ g+la. ²⁴ Pen n+bi b+ m+deila gau n+ñla, Jisas abe b+ n+pe gau abe m+deila; an+bu Jisas n+ip ulhai n+ñun a göm, kale ñ+g mag+ib an+ib gau amöm Kapaneam arla.

Yad bred rö, y+ip udmim kam+ñ m+deinabim, a ga

²⁵ Ñ+g Wañö Galili am am böñ lödañ amjaköm, Jisas n+ip n+ñöm hagla, “Manö hag ñeb b+. Ne magö mai i auban?” ö g+la. ²⁶ Hageila haga, “Kalöp manö n+ñö hagabin, bred ñ+nö ñ+ñbe mudun ga rö, y+ip ulhai n+ñ ajabim; pen nan gagep rö g+pin gau manö i+ u n+ñmim y+ip ulhai n+ñ ajagabim. ²⁷ Nan magö hij g+n+g gab u udun, a g+mim wög klö gagmim; God n+pe B+ Ñ+ n+pe n+ñebir hagö aua rö, nan magö pör m+dep n+pe ñ+nab u udun, a g+mim, wög klö g+mim,” a ga. *

²⁸ An+g hageia hagla, “Hon wög n+ñön g+ino, God n+ip aij g+nab?” ö g+la.

²⁹ Hageila, Jisas haga, “God n+pe B+ yuö aua u, B+ an+bu n+ip n+ñ udeinabim u, God n+ip aij g+nab,” a ga. *

³⁰ An+g hageia hagla, “Hon nan gagep rö ap n+ñeinabun u, hagnabun, ‘God nöp nöp yuöp,’ a gun, nöp n+ñ udnabun. An+ib u, han+ip nan gagep n+ñön rö g+nabön? * ³¹ Hadame nöp ap+is bac b+ ram m+inöj kabö nöp m+dm+doñ añ gau m+dom, nan mana a g+m+dal u ñ+ñm+dal. God Manö kali k+ñ r+iköm hagla, ‘N+pe bred kumi kabö adö lañ au n+bö r+imnap kal+ip ñö ñ+ñm+dal,’ a g+la,” a g+la. *

³² An+g hagla u pen Jisas kal+ip pen haga, “Kalöp manö n+ñö yab+ hagabin, Mos+is hadame gau bred kal+ip ñö ñ+ñla bred an+bu, bred kumi kabö adö lañ au n+bö wasö. Bred kumi kabö adö lañ au n+bö bred n+ñö an+bu, Bapi yad kalöp ñab. ³³ God bred n+pe u, God hag yuö, kumi kabö adö lañ au n+bö m+inöj naböñ i+ i apöm, n+bi b+ gau kal+ip kam+ñ m+dep magö u ñab,” a ga.

³⁴ Jisas an+g hageia hagla, “B+ Kub. Uri bred an+bu han+ip pör nöp ñöl g+ nöp m+daimön,” a g+la.

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad nöp me bred kam+ñ m+dep bred an+bu. N+bi b+ y+ip aunaböl gau, kal+ip kauyañ k+yö lagnab. N+bi b+ y+ip n+ñ udnaböl gau, kal+ip kauyañ ñ+g nan gagnab. * ³⁶ Pen kalöp m+do nöp hagaj+n, y+ip amgö n+ñbim u pen y+ip n+ñ udagpim. ³⁷ Bapi y+ip hagöp n+bi b+ gau kale magöñhalö yad aunaböl. N+bi b+ yad aunaböl gau, hag yuagnabin, wasö yab+ib. ³⁸ Pen n+ñön: yad kumi kabö adö lañ au n+bö aubin u, gas+ yad n+ñbin adö u g+nam a gem auagpin; Bapi y+ip yuöp u, gas+ n+pe n+ñöm hagöp rö g+nam a gem aubin. ³⁹ Bapi n+bi b+ y+ip hagöp gau kal+ip n+ñ m+dnö, ap ur gagn+m; manö kub hagep ñ+n u, yad g+nö, kale magöñhalö uraköl. An+g g+nab u, Bapi y+ip yua u, n+ip aij g+nab. * ⁴⁰ Bapi yad n+ip aij g+nab u, n+bi b+ an an y+ip n+ñöm n+ñ udnaböl gau, kale magöñhalö pör pör nöp kam+ñ m+deinaböl. Pen manö kub hagep ñ+n u, yad ke g+nö kale magöñhalö uraknaböl,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas, “Yad me, bred kumi kabö adö lañ au n+bö aubin u,” a ga u me, Juda n+bi b+ gau manö a+li gu gu geila. ⁴² Juda n+bi b+ gau a+li gu gu göm hagla, “B+ i, n+ime nap n+pe u hon ke n+ñbun. N+pe Josep ñ+ n+pe Jisas nöp. An+ib u, n+pe aigöl g+ hagöp, ‘Yad kumi kabö adö lañ au n+bö aubin,’ a göp?” ö g+la. *

⁴³ An+g hageila, Jisas pen haga, “A+li gu gu gagmim. ⁴⁴ N+bi b+ ap n+pe ke y+ip n+ñ udagnab. God n+ip gas+ aij ñö nöp

* 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jn 3:23 * 6:30: Mad 16:1; Jon 2:18 * 6:31: Eks 16:14-15; Nab 11:7-9; Sam 78:24 * 6:35: Jon 4:14 * 6:39: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mad 13:55 * 6:44: Jon 6:65

me, yip auö, manö kub hagep ñin hain u yad ginö nipe kauyan uraknab. * 45 Bi God manö hagep bi gau kale God Manö kali klin riköm hagla, 'God nipe nibi bi anib gau magöñhalö kalip hag ñinab,' a gila. Nibi bi Bap kalip manö hag ñö niñ udnaböl gau, kale magöñhalö yip aunaböl. * 46 Nibi bi rimnap kale God nip amgö niñagpal; yad Bi nipe yuö aunö u nöp Bapi nip amgö niñbin. *

47 "Pen yad kalöp niñö yabıl hagabin, nibi bi yip niñ udnaböl gau, pör midep magö anibu hadö udöm, pör pör nöp mideinaböl. * 48 Bred niñöm kamij mideinaböl u, yad me bred anibu. * 49 Nahai itañ bi hadame gau ram minöñ kabö nöp midmidöp añ gau midöm, nan mana u niñla u pen mid damöm umla. 50 Pen bred Bap hag yuö kumi kabö adö lañ nibö auöp bred anibu, nibi bi niñöm, kamij pör pör nöp midöm umagnaböl.

51 "Yad ke bred kamij kumi kabö adö lañ au nibö aubin u. Nibi bi an an bred anibi niñ añ yan linaböl u, pör nöp pör nöp kamij mideinaböl. Bred hagabin anibi hañ roman yad u me. Nibi bi ram minöñ it i pör nöp pör nöp kamij midaiöl, a gem, hañ roman yad u ñinabin," a ga.

52 Jisas anig hageia, Juda nibi bi anib gau kale ke nöp manö pen pen hagöm, rimnap hagla, "Bi i aigöl göm, hanip hañ roman nipe u ñö niñnabun?" ö gila.

53 Hageila, Jisas kalip haga, "Yad kalöp niñö yabıl hagabin, kale Bi Ni nipe hañ roman nipe, hagape nipe niñagnabim u, kamij midep magö u kalöp añ dan midagnab. 54 Nibi bi an hañ roman yad, hagape yad niñnab u, nipe kamij pör midep magö u hadö udöp niñöm manö kub hagep ñin u yad ginö nipe kauyan uraknab.

55 "Pen niñön: hañ roman yad u nan niñeb yabıl; hagape yad u niñ niñeb yabıl. 56 Nibi bi an an hañ roman hagape yad niñnaböl gau, yad añ dan mideinaböl; yad kalip añ dan mideinabin. 57 Bapi pör pör nöp kamij midöp u, nipe yip yua u, yip

gö kamij midpin u me, nibi bi yip ud añ kalip dan linaböl gau, kalip u rö nöp gö, kamij mideinaböl. * 58 Manö adö anibu me, bred kumi kabö adö lañ au nibö auöp, a gipin. Bred anibu, apis bac bi nan mana a gipal u niñöm mid damöm umla rö wasö; nibi bi bred yad hagajin u niñ añ yan linaböl u, kamij pör nöp pör nöp mideinaböl," a ga.

Nibi bi iru nöp Jisas nip arö gila

59 Jisas Juda magum gep ram Kapaneam au midöm, manö anibu hagö, 60 nibi bi nipe gau iru nöp niñöm hagla, "Jisas manö hagab anibu manö kto yabıl. Manö nipe niñ udun rö lagöp," a gila.

61 Kale ali gu gu göm hageila, Jisas ke niñöm haga, "Manö hagpin anibu niñmim gasi iru niñmim arö gun a gipim ar? 62 Pen Bi Ni nipe kumi kabö adö lañ au midöm aua u, nipe ka anib adö au lañ kauyan ado gi areinab u, kale gasi niñön niñnabim? 63 God Ana kamij midep magö u ñö, nibi bi kamij linaböl; nibi bi kto kale ke kamij lagnaböl, wasö yabıl. Yad manö kalöp hagpin u, manö anibu gö, God Ana kalöp apöm, kamij midep magö u kalöp niñnab niñöm kale kamij linabim," a ga.

64 Pen Jisas nipe nöd nöp, nibi bi an nip niñ udagnab, an nip mumug niñnab u niñ u me, nipe haga, "Kale rimnap yip niñ udagpin," a ga. * 65 Pen manö rimnap halö hagöm haga, "Adö anibu nöp kalöp hagpin, nibi bi ap gasi nipe ke nöp niñöm yip niñ udagnab; Bapi nöp geinab u me, nibi bi ap yip apöm yip niñ udnab," a ga. *

66 Jisas manö anibu hag juö niñöl gi, nibi bi apöm manö nip niñmidal gau, iru nöp nip arö göm, ke ke arla. 67 Anig göm arlö niñöl gi, Jisas bi nipe unbö migañ lañ u kalip hag niñöm haga, "Kale u rö nöp yip arik arnabim aka?" ga.

68 Hageia, Saimon Pida haga, "Bi Kub. An nip arun? Manö ne hagabön u niñun me, pör pör nöp mideinabun. 69 Hon nöp niñ udpun rö, hon niñbun, God nipe Bi

* 6:45: Ais 54:13 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:32,58 * 6:57: 1Jn 3:24 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44 * 6:69: Mad 16:16

yad God n̄p sabe gep ñ̄n u b̄i ap n̄p ḡn̄ö, hañ roman̄ magöñhalö kam̄ñ l̄öp u, kale ai ḡn̄g ȳp n̄ñbe mulu lugöp? *

²⁴ An̄b u, hainö manö adö adö n̄öp n̄ñmim hagagmim; kabö rö ḡn̄ab adö u n̄ñ aij ḡmim hagnim,” a ga.

“Jisas me Kraiss u aka?” ḡila

²⁵ Jerusalem n̄ibi b̄i r̄imnap hagla, “Juda b̄i kub gau b̄i aln̄g gaböl b̄i me i aka?

²⁶ Pen n̄ñim! N̄ipe n̄ibi b̄i an̄ kub i manö hagö n̄ñöl ḡi, pen manö ap hagagaböl. An̄b u, kale ke n̄ñbal n̄ipe Kraiss u ȳjig göl rö l̄öp! ²⁷ Pen n̄ipe Kraiss u auböp u, hon n̄ipe ram m̄n̄öñ gai n̄bö auöp u n̄ñagnop; pen b̄i i n̄ipe ram m̄n̄öñ gai n̄bö auöp u hon magöñhalö n̄ñbun. An̄b u, n̄ipe Kraiss u wasö,” ḡila. *

²⁸⁻²⁹ Pen Jisas n̄ipe God sabe gep ram raul yan̄ manö hag ñ̄öl ḡi n̄öp m̄döm, meg magö dap ranöm haga, “Kale gasi n̄ñbim, kale ȳp n̄ñ aij yab̄i ḡmim, gai n̄bö aunö u n̄ñbim. Pen wasö. Gasi yad ke n̄öp auagnö. B̄i ȳp hag yuö aunö u, n̄ipe B̄i kabö göl, B̄i manö n̄ñö n̄öp hagab. Yad n̄ipe aip m̄dem, ȳp hag yuö aunö rö, n̄p n̄ñbin; pen kale n̄p n̄ñagnim,” a ga. *

³⁰ An̄g hagö, n̄p ud sisi lun a göm n̄ñla u pen ñ̄n n̄ipe auaga rö, b̄i ap n̄p ud sisi laga. * ³¹ Pen n̄ibi b̄i an̄b gau, n̄ibi b̄i iru n̄öp Jisas nan gagep gau ga n̄ñöm hagla, “Kraiss u hain aunab a ḡpal u, pen nan gagep iru yab̄i göm, b̄i an̄bi gab rö ḡn̄m rö lagnab,” a ḡila. Gasi an̄bu n̄ñöm kale hagla, “Jisas n̄ipe Kraiss u n̄öp,” a göm, n̄p n̄ñ udla.

Juda b̄i kub gau, Jisas n̄p am dauim, a göm, b̄i r̄imnap hag yula

³² Pen n̄ibi b̄i gau Kraiss manö an̄bu agam̄j hageila n̄ñöm, Perisi b̄i kub gau abe, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, Jisas n̄p am ud sisi l̄mim daumim, a göm, God sabe gep ram abad m̄dm̄dal polisman r̄imnap hag yula.

³³ Jisas pen haga, “Yad rap̄n magö ap m̄dem, B̄i ȳp yuö aunö u ado ḡi arnabin.

³⁴ Ȳp gai aröp a ḡmim ulhainabim u pen n̄ñagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain ḡmim rö lagnab,” a ga. *

³⁵ An̄g hageia, Juda b̄i kub gau kale ke n̄öp hagla, “N̄ipe gai arnab, n̄p n̄ñagnabun? N̄ipe am Juda n̄ibi b̄i ju am Grik n̄ibi b̄i aip m̄dpal gau amöm, n̄ibi b̄i an̄b gau kal̄p manö hag ñ̄öl ḡi m̄deinab aka n̄ñön? ³⁶ Pen n̄ipe ai ḡn̄g hagöp, ‘Ȳp gai aröp a ḡmim ulhainabim u pen n̄ñagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain ḡmim rö lagnab,’ a göp?” ö ḡila.

God Ana ñ̄g ilam ajöñ rö juöm aunab

³⁷ Juda Ram Bada ñ̄n kub kale an̄bu, ñ̄n hain, ñ̄n kub yab̄i u, Jisas uraköm, meg magö dap ranöm haga, “N̄ibi b̄i an̄ rugu m̄lep ḡn̄m u, yad apöm ñ̄g n̄ñöl.

* ³⁸ N̄ibi b̄i ȳp n̄ñ udnaböl gau, God Manö hagöp rö, ñ̄g kam̄ñ m̄dep u an̄ kal̄p dan̄ n̄bö ilam juöm aunab,” a ga. *

³⁹ Ñ̄n an̄bu Jisas umöm uraköm Nap n̄p araga adö u me, Jisas n̄ipe Ana u n̄ibi b̄i gau kal̄p ñ̄aga. Pen ñ̄g ilam juöm aunab manö haga an̄bu il an̄göl m̄döp: n̄ibi b̄i Jisas n̄p n̄ñ udnaböl gau, Jisas n̄ipe Ana u kal̄p ñ̄nab, a göm haga. *

Kale ke ud asik ke ke l̄ila

⁴⁰ Jisas an̄g hagö, n̄ibi b̄i iru n̄öp m̄deila an̄b gau, r̄imnap manö haga an̄bu n̄ñöm hagla, “B̄i i, n̄ipe b̄i God Manö hagep aunab a gun abad m̄dm̄dun u,” a ḡila. *

⁴¹ R̄imnap hagla, “Wasö, n̄ipe Kraiss u!” a ḡila.

An̄g hageila, r̄imnap pen hagla, “Wasö, Jisas n̄ipe Galili n̄bö; Kraiss u n̄ipe Galili n̄bö auagnab! * ⁴² God Manö u hagöp rö, Kraiss u, Depid r̄ikö r̄iklö r̄ik dam dap̄l göm, Kraiss u Depid daun n̄ipe Bedlehem au yag daunaböl,” a ḡila. * ⁴³ Jisas manö an̄bu hageia n̄ñöm, n̄ibi b̄i iru m̄deila an̄b gau asik ke ke l̄ila. ⁴⁴ R̄imnap n̄p ud sisi lun dam manö kub hagn̄g ud arun a ḡila u pen b̄i añ̄ ap n̄p udaga.

* **7:22-23:** Lep 12:3; Jen 17:9-13; Jon 5:8-10,16 * **7:27:** Jon 7:41; 9:29 * **7:28-29:** Mad 11:27; Jon 8:55 * **7:30:** Jon 7:44 * **7:34:** Jon 8:21; 13:36 * **7:37:** Lep 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * **7:38:** Ais 58:11 * **7:39:** Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * **7:40:** Jon 6:14 * **7:41:** Jon 1:46 * **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2

Juda bi kub gau Jisas manö haga u niṅ udagla

⁴⁵ Pen God sabe gep ram polisman gau ado gi arlö niṅöl gi, bi God niṅ nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe kalip hagla, “Bi anibu niṅ niṅön giṅṅ dauagpim?” ö gila.

⁴⁶ Hageila, God sabe gep ram polisman anib gau hagla, “Niṅ bi rṅmnap gau bi anibu manö aij yabiṅ hagöp rö hagagpal,” a gila. *

⁴⁷ Anig hageila, pen bi Perisi gau pen hagla, “Bi pir alöp anibu, niṅ bi rṅmnap niṅ niṅö hagöp a göm niṅbal rö, kale u rö nöṅ niṅbim ar? ⁴⁸ Hon bi kub bi ap aka bi Perisi bi ap Jisas niṅ niṅ udagpun. *

⁴⁹ Niṅ bi gai i kale lo manö u niṅagpal rö, God kalip mulu kal niṅöm gi naij yabiṅ ginab,” a gila.

⁵⁰ Pen bi kale Nikodimas, bi au nöṅ sibön yan amöm, Jisas niṅ manö rṅmnap hag niṅa bi anibu me, kalip haga, *

⁵¹ “Hon Juda lo adö u, bi ap niṅ yiharṅ pen ilön ñun gi naij gagnabun; manö kub hagun manö it ap niṅun nöṅ me, anig ginabun,” a ga.

⁵² Anig hageia hagla, “Ne u rö nöṅ Galili niṅbö rö? God Manö u amgö li niṅ dammön niṅnabön, bi God manö hagep ap Galili niṅbö auagnab,” a gila. * ⁵³ Anig hageila kale ke ram kale arla.

8

Niṅ amöm bi ap aip udlö

¹ Pen Jisas Olip Dum ara. ² Ruö ram ru dam la niṅöm, kauyan ado gi God sabe gep ram u auö, niṅ bi iru nöṅ apöm niṅ biṅṅ giṅabö geila niṅöm niṅpe asik midöm, kalip manö hag ñiṅ mideia. ³ Jisas anig göl manö hag ñiṅ midö niṅöl gi, bi lo manö hag ñeb bi gau rṅmnap abe, bi Perisi rṅmnap abe, kale niṅ bi ap am bi ap aip udajip, niṅ bi u niṅ dap niṅ bi mideila amgö ilö adö au urak ñöm, ⁴ Jisas niṅ hagla, “Manö hag ñeb bi. Niṅ bi i bi halö u pen bi ap aip udajil niṅun daubun me i. ⁵ Mosis lo hanip ña u haga, ‘Niṅ bi anib gau

rö, kabö ju pak lölö umöl,’ a ga. Pen ne niṅön hagnabön?” ö gila. * ⁶ Kale manö piral hagla anibu, anig hagno, Jisas niṅön hagö, niṅ manö kub hagun a göm hagla.

Pen Jisas niṅpe ubör yihön göm, halpiṅ adö u ñimago manö magö rṅmnap kalip kliṅ riköl gi mideia. ⁷ Pen kale Jisas niṅ manö anibu rö hag niṅöl gi mideila, niṅpe jöl yijig göm kalip haga, “Bi nan si nan naij gagöp ap midainim u, kabö ud niṅ bi anibi nöṅ paknim,” a ga. * ⁸ Anig hagöm kauyan giyan göm, minöṅ yan manö magö rṅmnap kalip kliṅ rik midö niṅöl gi, ⁹ bi Jisas niṅ manö kub hagun a gila anib gau, Jisas manö haga anibu niṅöm, bi majö majö arik arla niṅöm bi gau magöṅhalö añi añi arö göm ke ke am hakla; Jisas aip niṅ bi u aip nöṅ midailö. ¹⁰ Jisas niṅpe jöl yijig göm, niṅ bi anibu niṅpe haga, “Bi gau mai? Bi nöṅ manö kub hagnim ap midagöp ar?” a ga. ¹¹ Hageia, niṅ bi u haga, “Bi Kub. Bi yip manö kub hagnim ap midagöp,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Yad u rö nöṅ nöṅ manö kub hagagnabin. Pen nan si nan naij gimidan u hainö gagmön; uri ne aru,” a ga. *

Niṅ bi minöṅ naböṅ it i midpal gau mailö kale me Jisas

¹² Jisas manö ap niṅ bi gau kalip kauyan hagöm haga, “Niṅ bi minöṅ naböṅ it i midpal gau, yad mailö kale midpin. Niṅ bi an yip hain göm ajeinab u, sibön an gau rö ajageinab; pör middep mailö aij u udöm ajeinab,” a ga. *

¹³ Jisas anig hageia, bi Perisi gau niṅpe pen hagla, “Manö ne ke hag ñiban u, hon niṅbun manö anibu udun rö lagöp,” a gila.

¹⁴ Anig hageila, Jisas haga, “Manö anibu yad ke hagabin u pen manö niṅö hagabin. Pen niṅön: yad aubin gau niṅem, arnabin gau abe niṅem giṅpin. Pen kale, yad aubin gau niṅagmim, arnabin gau abe niṅagmim giṅpim. * ¹⁵ Kale manö ud asik göl gi, ‘Adö u gi aij giṅpim; adö u gi naij giṅpim,’ a gabim u, niṅ bi minöṅ naböṅ it i gasi niṅöm hagpal rö nöṅ hagabim. Pen yad

* **7:46:** Mak 1:22 * **7:48:** Jon 12:42 * **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:52:** Jon 7:41-42 * **8:5:** Lep 20:10; Dud 22:22-24 * **8:7:** Dud 17:7 * **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * **8:14:** Jon 5:31-32; 7:28 * **8:15:** Jon 12:47

bî ap nîp manö kub hagagabin. * 16 Bapi yîp yuö aunö u, nîpe yad aip mîdpul rö, yad manö ud asîk gîning, niñö nöp hagem manö ud asîk gînabin. * 17 Lo manö kale adö u hagpim, 'Nîbi bî mîhöp manö adö añî nöp hagnabil u me, nîbi bî niñöm hagnaböl, u niñö hagpil, a gînaböl,' a gîpim. * 18 Lo kale hagöp anîbu rö, yad aigale bî rö mîdpin u, yad ke manö hadö hagpin; pen Bapi yîp yuöp u abe yad aigale bî rö mîdpin manö u hadö hagöp. Manö hol apîl manö añî nöp hagpul u me, niñö hagpil a gîbep," a ga. *

19 Anîg hageia, nîp hagla, "Nap ne mai?" ö gîla.

Hageila, Jisas pen haga, "Kale yîp niñagpim rö, Bapi yad nîp u rö nöp niñagpim. Yîp niñbep, Bapi yad u rö nöp niñbep," a ga.

20 Jisas God sabe gep ram raul, mani kale God nîp ñeb dap yubal mîgan u, manö anîbu hag ñî mîdeia pen ñî nîpe auaga rö, bî ap nîp ud sîsî laga. *

Yad arnabin gau kale aragnabim

21 Jisas kalîp kauyan haga, "Yad arîk areinabin; yîp ulhai niñnabim u pen kale nan si nan naij göl gî nöp mîdmim umnabim rö, yad arnabin gau kale aragnabim," a ga. *

22 Anîg hageia, Juda bî kub gau hagla, "Nîpe hagöp, 'Yad arnabin gau kale aragnabim,' a göp u, niñön gîning anîg hagöp? Nîpe ke al pak lîning göm anîg hagöp aka?" gîla.

23 Anîg hagla u pen Jisas kalîp haga, "Kale yan niñbö; yad lan niñbö. Kale mînön nabön î i niñbö; yad mînön nabön î i niñbö wasö. * 24 Anîb u niñem me hagpin, 'Kale nan si nan naij göl gî nöp mîdmim umnabim,' a gîpin. Pen yîp, Yad Mîdpin Rö Mîdpin,* niñ udageinabim u, nan si nan naij gac halö mîdpim rö mîdmim, umnabim," a ga.

25 Anîg hageia, nîp hag niñöm hagla, "Ne an?" ö gîla.

Hageila, Jisas haga, "Yad kalöp pör nöp hag ñabin rö nöp mîdpin. 26 Kalöp manö kub hag gînam adö u, manö iru nöp mîdöp. Bî yîp hag yuö aunö u, magönhalö niñ aij göp rö, yîp gasî ñö niñöl gî, yad pen niñi bî gau kalîp hag ñabin," a ga.

27 Jisas nîpe Nap manö hag ña anîbu niñagla rö, kalîp haga, 28 "Bî Ñî nîpe nîp ud gîlan lî nabim ñî nî u, gî nab gî nab rö niñmim ñî nî anîbu niñnabim, Yad Mîdpin Rö Mîdpin me. Yad nan ap ke nöp niñem gagpin; Bap manö yîp hagöp rö nöp hag ñabin u, niñnabim. * 29 Bî yîp yuö aunö u, yad aip mîdöp. Nîp aij göp adö u nöp pör pör gîpin rö, yîp arö gagöp; yad aip nöp mîdöp," a ga.

30 Jisas manö anîbu hagö niñöl gî, niñi bî iru nöp nîp Krai u a göm, niñ udla.

31 Pen Jisas nîpe Juda niñi bî nîp Krai u a göm niñla anîb gau kalîp haga, "Kale manö yad böñ nöp niñ udmim, hagpin rö nöp geinabim u me, niñö nöp niñi bî yad mîdeinabim. 32 Anîg geinabim u, God nîpe aigale Bî rö mîdöp u niñmim, nagî wög rö gîpim u arö gîmim, mîd aij gînabim," a ga.

33 Anîg hageia hagla, "Manö hagpan anîbu niñön? Hon bac Ebrahim ñî pai nîpe mîdpun u, hon niñi bî rimnap kalîp nagî wög rö gagpun. Anîb u, hanîp niñön gîning, 'Nagî wög rö gîpim u arö gîmim, mîd aij gînabim,' a gîpan?" ö gîla. *

34 Hageila, Jisas haga, "Yad kalöp niñö yabîl hagabin, niñi bî nan si nan naij gîpal gau, nan si nan naij gep magö u nöp nagî wög gep niñi bî rö mîdpal. * 35 Nagî wög gep bî ap, nap nîpe ram u pör mîdagnab; hainö bî ke niñbö mani yuöm nîp rauö, nap nöd niñbö ram nîpe u arö göm, ram ke aramöm nap hain niñbö u nîp nagî wög gî nab. Pen ñî ap nap ram au kuö nîpe pör pör nöp mîdnab. 36 God Ñî nîpe kalöp niñi bî rauöm nagî mîdpim u hubîk yueinab

* 8:16: Jon 5:30; 8:29 * 8:17: Dud 19:15 * 8:18: 1Jn 5:9 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34; 13:33

* 8:23: Jon 3:31 * 8:24: God Manö adîñ Eksodas u (Eks 3:14) God hib nîpe ke hagöm, Yad Mîdpin Rö Mîdpin a ga. Pen aui Jisas abe hib nîpe ke hagöm, Yad Mîdpin Rö Mîdpin a ga. Anîb u, Juda niñi bî gau rimnap, manö haga u niñöm, Jisas nîp mulu kal niñöm, al pak lun a gîla. * 8:28: Jon 3:14 * 8:33: Mad 3:9 * 8:34: Ro 6:16,20

u, kale nagı wög gımıdim u böñ nöp arö gımim, mıd aij yabıt gınabim. ³⁷ Kalöp Ebrahim rıkö rıklö rık dam dapıl göm auö mıdpim u nıñbin u pen manö hagpin u udagmim, yıp al pak lınıg gabim. ³⁸ Yad Bapi aip mıdem nıñbin rö kalöp hag ñabin; pen kale, nap kale u manö hagöp adö u nöp gabim,” a ga.

³⁹ Hageia hagla, “Bapi hon me Ebrahim,” a gıla.

Hageila, Jisas haga, “Kale Ebrahim ñı pai nıpe mıdaibep rö, nıpe gımıdöp rö gıbepe. * ⁴⁰ Yad God manö hagöp rö nıñem, manö nıñö yabıt u kalöp hag ñıbin u pen yıp alnıg gabim. Pen kale gınıg gabim anıbu rö, Ebrahim nıpe gaga. ⁴¹ Anıb u, nap kale ke u göp rö, kale ke anıb unbö rö nöp gabim,” a ga.

Anıg hageia hagla, “Hanıp bi si udöm rıkagpal; God añı me Bapi hon yabıt,” a gıla. *

Seden ñı pai nıpe

⁴² Anıg hageila, Jisas pen haga, “‘God añı me Bapi hon yabıt,’ a gıpim u pen God nıpe Bapi kale mıdböp, yad God nıbö apem, uri aui mıdpin u nıñmim, yıp mıdmagö lıbepe. Yad gau mıdem, gası yad ke nıñem auagnö; God aip mıdul, yıp nıñebir hag yua, aui aunö. ⁴³ Anıb u, manö yad u nıñön gınıg nıñ aij gagpimıñ Gıpim anıbu, hon nıñagun a gımim gıpim.

⁴⁴ Kale nap kale kıkaki ñı pai nıpe mıdpim u me, nıp aij göp adö u nöp gun a gımim nıñbim. Nıpe nöd il göm, nıbi bı gau kalıp al pak lımıdöp rö, nagı adö nıpe anıbu anıg göl nöp mıdöp. Gası aij rımnıp, gası nıñö rımnıp nıñagöp yabıt; nıpe manö nıñö rımnıp nıñagöp. Manö pıral hagab u, manö yöl nıpe me u. Nıpe pör nöp manö pıral ab; pıral alep il u kıkaki me u. *

⁴⁵ Pen yad kalöp manö nıñö nöp hagabin u me, kale nıñmim udagpim. ⁴⁶ Pen yad gıpin u nıñmim, adö u nan si nan naij gıpan, a gımim hagmim rö lagöp. Anıb u, yad manö nıñö nöp hagpin u nıñmim, kale nıñön gınıg manö yad nıñ udagpim? *

⁴⁷ Nıbi bı God pıg mıdpal gau, manö

nıpe u udpal. Pen kale nıp pıg mıdagpim rö, manö nıpe u udagpim,” a ga. *

Ebrahim hainö yag daula, yad nöd mıdpin, a ga

⁴⁸ Juda bı kub gau Jisas nıp hagla, “Ne bı Sameria nıbö, nöp kıkaki aban alöp, a gıpun u, nıñö hagpun aka?” gıla. *

⁴⁹ Hageila, Jisas haga, “Yıp kıkaki aban alagöp. Yad Bapi hib nıpe u hagnö adö arab pen kale hib yad u hagpe au gıyan ap lugab. ⁵⁰ Hib yad u ke hagnö adö arnım a gı gası u nıñagpin; pen God nıpe nıbi bı nıñön nıñön gajal nıñ aij göp u, nıbi bı hib yad haglö adö aran a gı gası u nıñöb. ⁵¹ Kalöp nıñö hagabin, nıbi bı an manö yad u nıñöm, hagpin rö gınab u, nıpe umagnab; nıpe pör nöp pör nöp kamıñ mıdeinab,” a ga. *

⁵² Jisas anıg hageia, kale hagla, “Ne manö hagpan anıbu nıñun nıñbun, nöp kıkaki aban alöp hagabön. Ebrahim abe, bı God manö hagep gau magöñhalö abe umla, pen ne nıñön gımön hagpan, ‘Nıbi bı an manö yad u nıñöm, hagpin rö gınab u, umagnab; nıpe pör nöp pör nöp kamıñ mıdeinab,’ a gıpan? ⁵³ Bac hon Ebrahim abe, bı God manö hagep gau magöñhalö abe umla rö, bı anıb gau bı pro, yad bı kub a gı gası u nıñban aka?” gıla.

⁵⁴ Hageila, Jisas haga, “Hib yad ke hagnö adö arböp, nan yıharıñ rö lıböp. Pen bı hib yad hagö adö arab bı anıbu Bapi yad. Kale bı añı anıbu nöp nıp, God hon, a gıpim. ⁵⁵ God hon, a gıpim u pen nıp nıñagpin; pen yad nıp nıñbin. ‘Nıp nıñagpin,’ a gıbnep, kale manö pıral hagpim rö hagbnep. Anıb u, yad nıp nıñbin u me, manö hagöp rö gıpin. ⁵⁶ God hadame nöp nap Ebrahim nıp hagöm, yad Jisas mıñı apem mıdpin ñın i nöp hagöm, ‘Ñın hain u aunab,’ a ga. Pen nap Ebrahim God manö haga u nıñöm, manö anıbu God nıñö hagöp, a göm, gası halö mıdöm ñıñı löl gı mıdeia; ñın anıbu nıñöm mıñ mıñ ga,” a ga.

⁵⁷ Anıg hageia, Juda bı gau hagla, “Mı ne ñın juöl mıñöp ado gı da unbö sıduñ

* 8:39: Mad 3:9 * 8:41: Ais 63:16 * 8:44: 1Jn 3:8 Mak 3:21-22 * 8:51: Jon 5:24

* 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jn 4:6 * 8:48:

lan rö midagpan u pen ne nihön gimön, Ebrahim hadame dagol gau ga u niñnō, a gippan?” ö gila.

⁵⁸ Hageila, Jisas kalip haga, “Kalöp niñō yabił hagabin, Ebrahim niñp yag dauagep adō u, Yad Midpin,” a ga. *

⁵⁹ Jisas anig hageia, niñp kabō ju al pak liñig geila, pen God sabe gep ram raul mideia u hil gi lōm hōñ amōm ara.

9

Bi ap yag daula ñin u nöp amgö we ga, Jisas gö amgö ñil niña

¹ Pen Jisas bi niñpe gau aip amöl gi niñla, bi yag daula ñin u nöp amgö we ga ap mideia. ² Jisas bi niñpe gau bi anibu niñjōm Jisas niñp hagla, “Manō hag ñeb bi. Bi an nan si nan naij gajip, bi anibi yag daula ñin u amgö niñpe u we ga? Niñpe ke aka niñme nap gajil göp?” ö gila. *

³ Hageila, Jisas haga, “Amgö niñpe we ga u, niñpe ke aka niñme nap nan si nan naij gajil gagöp. Pen amgö niñpe we ga u, niñbi bi gau God niñpe Bi klō unbō ke a göm niñj aij gilañ a göm ga. * ⁴ Miñi sidō añ magö i, Bi yip yuö aunō u, wög niñp u gun. Sib ginig gab niñjōm hon wög gun rö lagnab. ⁵ Yad niñnōñ nabōñ il i midpin magö i, niñbi bi niñnōñ nabōñ il i midpal gau mailō kale u yad midpin,” a ga. *

⁶ Jisas manō anibu hagöm, niñnōñ yan kiñu alöm, gö kiñp lö, udöm bi amgö we ga u niñp amgö niñpe au lōm, * ⁷ haga, “Siloam wanō ammön, amgö ne u ñig liñmön,” a ga. Anig göm hag yuö, am ñig lōm, amgö u ñil niñjōm, ram niñpe ara. Siloam manō il u “Yuö Ara” a gipal.

⁸ Pen niñbi bi ram yam niñpe aip jim ñöl gau abe, nōd niñpe nan asib gimidöp niñmidal niñbi bi gau abe hagla, “Bi i, bi au asik midöl gi, nan asib gimidöp u rö löp,” a gila. ⁹ Hageila, rimnap hagla, “Yau me, bi anibu nöp,” a gila. Rimnap pen hagla, “Wasö. Bi anibu rö löp u pen bi i bi ke niñbō,” a gila. Anig hageila, bi anibu niñpe ke haga, “Yad me bi anibu,” a ga. ¹⁰ Hageia, niñp hagla, “Amgö nöp u

aige göm kamij löp?” ö gila. ¹¹ Hageila haga, “Bi Jisas a gipal u, niñnōñ yan kiñu alöm, gö kiñp lö, udöm amgö yad u lōm hagöp, ‘Siloam wanō ammön, amgö ne u ñig liñmön,’ a gö, am amgö yad u ñig lem, adij amgö ñil niñbin,” a ga. ¹² Hageia hagla, “Bi anibu miñi gai?” ö gila. Hageila haga, “Yad niñagpin,” a ga.

Bi Perisi gau, “Bi amgö we ga u aige göm kamij löp?” ö gila

¹³⁻¹⁴ Pen Jisas gö amgö ñil niña bi anibu, Juda kai God niñp sabe gep ñin kale u anig ga u me, niñbi bi rimnap bi anibu niñp dam bi Perisi mideila au aula. ¹⁵ Bi Perisi bi anibu niñp hagla, “Ne aigöl gimön amgö ñil niñban?” ö gila. Hageila haga, “Jisas niñnōñ kiñp ap udöm, amgö yad u lajip, yad am amgö yad u ñig lem, uri amgö ñil niñbin,” a ga.

¹⁶ Anig hageia, bi Perisi rimnap hagla, “God niñp sabe gep ñin u anig ga rö, niñpe God niñp sabe gep ñin lo u riñ jua. Anib u, hon niñbun, God niñp yuö auagöp,” a gila. Anig hageila, bi kale rimnap pen hagla, “Bi nan si nan naij gep ap midaiñböp, niñpe aigöl göm nan gagep anibu giñböp?” ö gila. Anig hagöm kale ke nöp asik ke ke liñla. ¹⁷ Bi Perisi gau, bi anibu niñp kauyan hag niñjōm hagla, “Bi amgö yad gö amgö ñil niñbin,” a gipal u, ne bi anibu bi nihön, a gi gasi niñban?” ö gila. Hageila haga, “Yad niñbin niñpe bi God manō hagep bi ap,” a ga. *

¹⁸ Pen Juda bi kub gau, bi amgö we ga kamij la manō anibu udagöm, niñme nap hanip auil, a gilö, ber miñhau aueilö, ¹⁹ hagla, “Ñi i ñi kale aka?” gila. Hageila haglö, “Yau, ñi u ñi hol,” a gilö. Hageilö hagla, “Kale niñp amgö we halö yag daulö aka?” gila. Hageila haglö, “Yau, niñp amgö we halö yag daulo,” a gilö. Anig hageilö hagla, “Anib u, uri aigöl göm amgö ñil niñab?” ö gila.

²⁰⁻²³ Hageila, kale ber pen hadö niñjlö, Juda bi kub anib gau nōd manō klō adō ap hagöm hagla, “Niñbi bi an Jisas niñpe Krai u a göm waiö hagnaböl gau, Juda magum gep ram anibu kauyan

* 8:58: Jon 1:1 * 9:2: Esi 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mad 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23

* 9:17: Jon 4:19

auagnaböl,” a gıla. Manö hagla anıbu hadö nıñmil me, pıřıkmil, haglö, “Ñı u, ñı hol mıdöp u, nıñbul; ñı hol anıbu amgö we halö yag daulo u abe nıñbul; pen mıñı aigöl göm amgö ñıl nıñab u nıñagpul; bı an nıpe gajıp amgö nıñab u abe hol nıñagpul. Pen nıpe ñı pro wasö; nıpe ke hag nıñeinabim u, hagnab,” a gılo.

²⁴ Anıg hagailö, bı kub gau bı anıbu nıp kauyañ wıñ allö aueia hagla, “Nöp kamıñ löp anıbu, God amgö ilö nıpe u manö nıñö nöp hag. Hon nıñbun, bı hagajun u, bı anıbu bı nan si nan naij gep bı ap,” a gıla.

²⁵ Anıg hageila, bı anıbu pen haga, “Nıpe bı nan si nan naij gep bı ap aka wasö, yad nıñagpin. Yad nan añı ap nöp nıñbin. Nöd amgö we gı mıdainö pen mıñı amgö ñıl nıñbin,” a ga.

²⁶ Hageia hagla, “Nöp aigege göm gajıp, amgö nıñban?” ö gıla.

²⁷ Hageila haga, “Yad kalöp mıdö nöp hag ñıbin u pen kale manö yad u udagpim. Nıñhön gıñıg manö mıdö nöp hagajın manö u kauyañ hag a gımim hagabim? Kale ke u rö nöp bı nıpe ap mıdun a gımim hag nıñabim aka?” ga.

²⁸ Anıg hageia, nıp mulu kal nıñöm, nıp manö naij hagöm hagla, “Hon Mosıs bı nıpe me, pen ne bı yıharıñ u bı nıpe ap! ²⁹ God Mosıs nıp manö hag ñö hagmıdöp u nıñbun, pen bı i gai nıbö auöp u nıñagpun!” a gıla.

³⁰ Hageila haga, “Ake! Bı game! Nıpe amgö yıp u gö kamıñ löp, pen nıpe gai nıbö u kale nıñagpim me! ³¹ Pen hon nıñbun, nan si nan naij göl gı, God nıp sabe gaiöl u, nıpe manö kale udagnab; nıbi bı God nıp nıñ udöm, manö hagöp rö göl gı, nıp sabe gaiöl u, nıpe manö kale nıñnab. * ³² Mıñöñ naböñ gı la ñın u rıköl, mıd dap mıñı mıdpun ñın i, nıbi bı amgö we halö yag daula ap gö kamıñ laga. ³³ Bı anıbu God yuö auagböp, nıpe nan ap gıñım rö lagböp,” a ga.

³⁴ Anıg hageia, kale pen hagla, “Name nöp yag daua ñın u, bı nan si nan naij gep u yag daula pen ne hanıp manö hag ñınıg gabön ar? Anıg hagnöm, Juda magum gep

ram i kauyañ auagnabön,” a göm, nıp ud mamö gı dam höñ yañ yula. *

Nıbi bı Jisas nıp nıñ udagpal gau, amgö we rö mıdpal

³⁵ Pen bı anıbu nıp ud höñ yula, Jisas manö anıbu nıñöm, am nıp ulhai nıñöm haga, “Ne Bı Ñı nıpe nıp nıñ udpan?” ö ga.

³⁶ Hageia haga, “Bı Ñı nıpe bı an? Bı anıbu me u, a gö, yad nıp nıñ udnam,” a ga.

³⁷ Anıg hageia, Jisas haga, “Bı anıbu mıdö nöp nıñban. Me ne aip manö hagabul i,” a ga.

³⁸ Anıg hageia, bı anıbu Jisas mıdeia ıf au kugom yımöm haga, “Bı Kub! Yad nöp nıñ udabin,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad mıñöñ naböñ ıf i aubin u, nıbi bı mıñöñ naböñ ıf i mıdpal gau kalıp nıme lıñıg aubin. Nıbi bı amgö we ga gau mailö apöm nıñnaböl; pen nıbi bı hon hadö nıñ aij gıpun a göm, mailö arö göm, sıb yañ aramöm nıñagnaböl.

⁴⁰ Anıg hageia, bı Perisi söl anıb au mıdeila rımnap, manö anıbu nıñöm hagla, “Anıg hagpan u, hon abe amgö we göp, a gımön hagabön ar?” a gıla. *

⁴¹ Hageila, Jisas haga, “Kale amgö we mıdaibep rö, nan si nan naij gıpim u manö kub udagbep; pen nıñ aij gıpun, a gıpim u me, kale gac halö mıdmim manö kub udnabim,” a ga.

10

Kaj Sipsip Mukep Bı Aij u

¹ Jisas manö ap hod rıköm haga, “Yad kalöp nıñö yabıt hagabin, kaj sipsip mıdpal waryö raul u arnıg, ajöñ ıf yıjıg göl mıgan u mıdö nıñöl gı, yıharıñ ramö au raťa göm arnaböl gau, kale nan si udep nıbi bı. ² Bı sipsip mukep u, yıharıñ ramö u raťa göm aragnab; ajöñ ıf yıjıg göl mıgan u nöp amöm, waryö raul mıgan yañ arnab.

³ “Pen bı sipsip mukep u amjakö, bı ajöñ ıf abad mıdöp u nıp nıñ aij gıñab rö, adan u hiıknab. Pen sipsip gau u rö nöp, bı anıbu maj mıgan nıp u nıñnaböl rö, sipsip nıpe ke gau hib ñöl gı pañıd höñ arnab.

* 9:31: Sam 34:15 * 9:34: Sam 51:5 * 9:40: Mad 15:14

4 Sipsip nipe paŋɪd hōŋ aramöm, nipe nöd gö nɪŋöl gɪ, kale maj mɪgan nipe u nɪŋnaböl rö, nɪp hain gɪnaböl. 5 Pen bɪ ke nɪbö ap ap hagö, nɪp hain gagnaböl; maj mɪgan nipe nɪŋagnaböl rö, pɪrɪk arnaböl,” a ga. 6 Jisas anɪgöl manö hod rɪköm haga pen manö hagab adö u a göm rɪk nɪŋagla.

Jisas nipe Sipsip Mukep Bɪ Aij u

7 Jisas manö rɪk nɪŋagla rö, nipe kauyaŋ haga, “Yad kalöp nɪŋö yabɪt hagabin, yad ke sipsip gau ajōŋ arep mɪdpin. 8 Pen, ‘Hon kaj sipsip mukep bɪ,’ a göm, nöd aula bɪ gau, kale magōŋhalö nan si udep bɪ mɪdmɪdal. Sipsip gau manö kale u nɪŋagmɪdal. * 9 Pen yad ke sipsip gau ajōŋ arep rö mɪdpin. Nɪbi bɪ yɪp apöm waryö raul mɪgan arnaböl gau, kamɪŋ nöp mɪdeinaböl. Ajōŋ amɪl apɪl göl gɪ, nan uɫaŋ uɫaŋ ñɪŋnaböl. 10 Bɪ si udep gau, nan si udnɪg, wɪp alnɪg, gɪ naij gɪnɪg nöp aubal. Pen yad aunö u, kalöp gɪnö, kale kamɪŋ pör mɪdep magö anɪbu udmim, kamɪŋ mɪd aij gep adö u nöp mɪdpe araŋ a gem aunö.

11 “Yad Sipsip Mukep Bɪ Aij. Sipsip Mukep Bɪ Aij u, kaj sipsip gau a göm umnab. * 12 Bɪ au mani udnɪg kaj sipsip abad mɪdeinab u, bɪ kaj sipsip mukep yɪjɪg göl wasö; sipsip gau sipsip nipe wasö u me, kain hauɫ gau auaiöl u nɪŋöm pɪñɪŋ gɪ arnab. Anɪb u me, kain hauɫ anɪb gau sipsip gau kalɪp yu gɪ dam ke gau gau yunaböl. * 13 Bɪ anɪbu mani udnɪg kaj sipsip abad mɪdöm, sipsip gau kalɪp gasɪ nɪŋagnab u me, pɪñɪŋ gɪ arnab.

14-15 “Yad Sipsip Mukep Bɪ Aij. Bapi hol apɪl pen pen nɪŋ aij gɪpul rö, yad sipsip gau aip pen pen nɪŋ aij gɪpun. Anɪb u, yad kalɪp a gem umnabin. * 16 Sipsip waryö raul mɪgan i mɪdpal nöp wasö, sipsip rɪmnap halö mɪdpal. Sipsip anɪb gau u rö nöp udnabin. Kale u rö nöp manö yad u nɪŋnaböl. Sipsip raul mɪgan añɪ ap magum gɪ mɪdöm, bɪ mukep kale añɪ ap nöp mɪdöm gɪnab. *

17 “Yad kalɪp nan a gem umem uraknabin rö, Bapi yɪp mɪdmagö löp. * 18 Nɪbi bɪ rɪmnap gasɪ kale nɪŋöm gɪlö umagnabin; yad ke umnam a gem umnabin. Yad ke umnam a gem umnabin; yad ke uraknam a gem uraknabin. Anɪb u, Bapi yad, ne unbö gɪmön a ga manö nipe u udem, haga rö nöp gɪnabin,” a ga.

19 Jisas manö anɪbu hagö, Juda kai kauyaŋ asɪk böŋ u ke, böŋ u ke löm, 20 rɪmnap hagla, “Nɪpe kɪjaki abaŋ alö, manö piral hagab u, nɪhön gɪnɪg manö nipe u nɪŋabim?” ö gɪla.

21 Anɪg hageila, rɪmnap pen hagla, “Nɪpe kɪjaki abaŋ alböp u, anɪg hag aij gagböp. Pen kɪjaki abaŋ alö, aigöl göm nɪbi bɪ amgö we ga gau gö kauyaŋ nɪŋblap?” ö gɪla.

22 Pen hainö Juda nɪbi bɪ, God sabe gep ram uɫ aij mɪdöp u mɪñ mɪñ gep ñɪn kub u mɪñi, a göm, Jerusalem am magum gɪla. Pen ñɪn kub anɪbu, ram yɪgön ñɪn u me, 23 Jisas nipe God sabe gep ram hōŋ adö “Solomon Ram Bada” a gɪmɪdal u ajeia nɪŋöl gɪ, 24 Juda nɪbi bɪ gau Jisas mɪdeia au apöm hagla, “Hanɪp gö pör nöp abad mɪdagaiun; ne Kraiss u mɪdaimön u, waiö hagö nɪŋun,” a gɪla.

25 Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp hadö hagnö pen manö yad u manö nɪŋö a gɪmim nɪŋ udagpe. Bapi yad klö nipe udem nan gagep gau gɪpin u nɪŋmim, manö yad u manö nɪŋö a gɪmim nɪŋ udbep. 26 Pen sipsip yad mɪdagpim rö, manö yad u manö nɪŋö a gɪmim nɪŋ udagpe. 27 Sipsip yad gau manö yad hagabin nɪŋbal; yad kalɪp nɪŋbin nɪŋöm kale yɪp hain gɪpal. 28 Yɪp hain gɪpal gau, kalɪp kamɪŋ pör mɪdep magö u ñabin u me, kale umagnaböl. Ñɪmagö adö yad mɪdpal rö, nɪbi bɪ rɪmnap apöm kalɪp tɪp gɪ ud aröl rö lagöp. * 29 Bapi yad kalɪp ud yɪp ñöb u, nipe Bɪ klö unbö ke yabɪt mɪdöp me. Ñɪmagö adö nipe mɪdpal rö, nɪbi bɪ rɪmnap apöm kalɪp tɪp gɪ ud aröl rö lagöp. 30 Bapi ke, yad ke, wasö; hol apɪl añɪ yabɪt mɪdpul,” a ga.

* 10:8: Jer 23:1-2; Esi 34:2-3 * 10:11: Sam 23:1; Rep 7:17 * 10:12: Ap 20:29 * 10:14-15: Mad 11:27; 1Jn 3:16 * 10:16: Ais 56:8; Esi 34:23 * 10:17: Plp 2:8-9 * 10:28: Jon 3:16; 6:39

³¹ Jisas anig hageia, Juda kai nip kauyan kabö ju paknig geila. ³² Anig geila, Jisas kalip pen haga, “Bapi yip hagö, kale m+daibe niñöl gi, nan aij ke ke iru nöp ginö. Pen nan aij ginö anib gau, adö mai gi naj ginö niñmim, yip al pak linig gabim?” ö ga.

³³ Hageia hagla, “Nan aij adö anib gau niñun, nöp al pak linig gagabun; ne bi yabi pen, yad God rö midpin, a gimön, God hib nipe dap lug gipan u me, nape al pak linig gabun,” a gila. *

³⁴ Anig hageila, Jisas haga, “Lo kale ke adin ap kali klin riköm hagla, ‘God nipe haga, ‘Kale ke god rö midpin,’ a ga,’ a gila. * ³⁵ God Manö u manö ap piral hagagnab; pör nöp pör nöp niñö nöp mideinab. God nipe nibi bi yiharin gau manö hagajin anibi ñöm, ‘Kale god rö midpin,’ a ga. ³⁶ Pen yad, yad minöñ nabon it i aubin u, Bapi yip wög nipe hag löm hag yuö aubin. Pen yad God Ni nipe midpin a ginö manö anibu niñmim, kale nihön ginig, God hib nipe hag pro gab, a gimim, yip al pak linig gabim? ³⁷ Yad God wög nipe geinabin u, manö yad niñ udmim. Wasö u, wasö. ³⁸ Pen manö yad niñ udagun, a ginabim u, yad nan gagep rö gipin gau niñmim, niñ udmim. Kale anig göl niñ udmim me, yad Bapi aip midpin Bapi yad aip midöp u niñnabim,” a ga. *

³⁹ Jisas nip kauyan ud sisi lun a gila u pen agamij hil gi löm ara. ⁴⁰ Jisas anig hil gi amöm, kauyan nig Jordan juöm böñ lödan amöm, Jon nöd midöm nibi bi nig pak niñmidöp ram minöñ rigon gau am mideia. * ⁴¹ Nibi bi iru nöp mideia u apöm hagla, “Jon nan gagep rö rimnap gagmidöp, pen nipe bi i nip a göm, manö nihön nihön hagnidöp u, magorhalö manö niñö nöp hagnidöp,” a gila. ⁴² Anig hagöm, nibi bi migan anibu mideila gau iru nöp Jisas nip niñ udla.

11

Lasaras uma

* **10:33:** Lep 24:16 * **10:34:** Sam 82:6 * **10:38:** Jon 14:10-11 * **10:40:** Jon 1:28 * **11:1:** Luk 10:38-39
* **11:2:** Jon 12:3 * **11:4:** Jon 9:3

¹ Ram ritig aglö Bedani nibö bi ap nan ga; hib nipe u Lasaras. Bi anibu, niñin nipe mihöp midmidil; ap Maria, ap Mada.

* ² Maria me, Jisas nip ma kid nipe u wel hon gi ñöm, umagö nipe ud lik gi yua nibi anibu. Niñmam nipe Lasaras nan ga. *

³ Lasaras niñin mihau Jisas nip manö big yumil haglö, “Bi Kub! Bi midmagö ne u nan göp,” a gilö.

⁴ Pen Jisas manö hag yulö anibu niñöm haga, “Nipe nan göp pen böñ nöp umagnab. Pen God nipe ke niñöb rö, nipe klö ke nipe gö, nibi bi gau God hib nipe u abe, God Ni hib nipe u abe haglö adö arnab, a göm ga,” a ga. *

⁵ Jisas nipe Mada, niñin nipe Maria, niñmam kale Lasaras kalip yam midmagö limidöp. ⁶ Pen Lasaras nan ga manö anibu niñöm, Jisas nip niñnig yinid araga; ram minöñ mideia au ñin mihöp halö mideia.

⁷ Niñ mihöp lugö, bi nipe gau kalip haga, “Ram minöñ Judia ado gi arun,” a ga.

⁸ Anig hageia, bi nipe gau hagla, “Manö hag ñeb bi. Rol magö u nöp, bi Juda gau nöp kabö ju paknig geila u pen ne kuöyan ram minöñ anibu ado gi arnig gabön aka?” gila.

⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale niñbim, ñin añi ap, aua unbö migan lan nöp midöp. Nibi bi mailö halö ajeinabol gau, minöñ nabon mailö anibu mailö ñö, nan rimnap kalpe li ludö arö ap lug pakagnabol. ¹⁰ Pen nibi bi sibon yan ajeinabol gau, mailö kale midagö, nan rimnap kalpe li ludö arö ap lug paknabol,” a ga.

¹¹ Jisas anig hagöm, manö ap halö kalip hagöm haga, “Bi niñeb hon Lasaras hon hanab; pen yad amem nip hagnö urak aunab,” a ga.

¹² Hageia, bi nipe gau pen hagla, “Bi Kub. Nipe hanab a gipan rö, kamini linab,” a gila. ¹³ Jisas nipe Lasaras hadö umöb u niñöm, “Lasaras hon hanab,” a ga. Pen bi nipe gau Jisas manö nipe niñöm, Lasaras yiharin hon hanab a gi gasi niñla. ¹⁴ Bi nipe gau niñagep adö mideila niñöm Jisas kalip waiö hagöm

haga, “Lasaras hadö umöb. ¹⁵ Pen yad Lasaras aip mîdagainö umöb u, kalöp nan a gem mîñ mîñ gîpin. Anîg göp u me, kale manö yad nîj udmim rö löp. Pen Lasaras mîdöp au arun,” a ga.

¹⁶ Hageia, Domas Didimas nîpe Jisas bî nîpe rîmnap gau kalîp haga, “Hon magöñhalö manö hag ñeb bî hon aip ram mînönj Judia arno, nîp al pak löm, hanîp abe al pak löl,” a ga. *

Jisas Mada Maria añîl mîhau kalîp manö haga

¹⁷ Pen kale ram rîñg aglô Bedani amjakeila, nîbi bî gau Jisas nîp hagla, “Lasaras uma rîgöl gîno, ñîñ mîhau mîhau padiöp,” a gîla. ¹⁸ Pen ram rîñg aglô Bedani anîbu, Jerusalem söl au, kilomida unbö mîhau nîganj rö nöp mîdmîdöp rö me, ¹⁹ Lasaras umö, Juda nîbi bî iru nöp apöm, Mada Maria añîl mîhau mög nîñöm mîñönj magö gî mîdeila. ²⁰ Pen Jisas auab, a gîlô, Mada nîñöm, nîñîñ Maria nîp ram u arö göm, am Jisas nîp nîñnîg ara. ²¹ Mada nîpe am Jisas nîp nîñöm haga, “Bî Kub. Ne i mîdaibnap, mam yad Lasaras umagböp. ²² Pen yad nîñbin, mîñî God nîp nan nîñön hag nîñeinabön, hagnabön rö gî nab,” a ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Namam kuöyanj uraknab,” a ga. ²⁴ Hageia, Mada haga, “Yad nîñbin manö kub hagep ñîñ u uraknab,” a ga. * ²⁵ Hageia, Jisas haga, “Yad ke gîñö nîbi bî uraknaböl; yad ke gîñö nîbi bî kamîñ mîdeinaböl. Nîbi bî yîp nîj udöm umnaböl gau, kamîñ mîdeinaböl. ²⁶ Nîbi bî kamîñ mîdöm yîp nîj udnaböl gau, umagnaböl; pör nöp pör nöp kamîñ mîdeinaböl. Manö hagabin anîbi nîj udpan aka?” ga.

²⁷ Jisas anîg hageia, Mada haga, “Bî Kub. Yaue, yad nîñbin, ne me Kraiss u, God Ñî nîpe mînönj nabönj i aunab, a gîmîdal u nöp,” a ga. *

²⁸ Mada manö anîbu hagöm, ram ado gî amöm, nîñîñ nîpe Maria nîp rîmîd îl gau mumug rîkôm haga, “Manö hag ñeb bî hadö auub; nöp mai a göm hag

nîñab,” a ga. ²⁹ Maria manö anîbu nîñöm yîñîd uraköm, Jisas nîp nîñnîg ara. ³⁰ Pen Jisas ram rîñg aglô Bedani hadö auaga; Mada nîp nîñnîg mîgan anîb au nöp mîdeila. ³¹ Maria nîpe anîg yîñîd arö, Juda nîbi bî nîp aip ram raul mîdeila gau hag nîñla e, wîp rîgöl danj mîñönj gîñnîg arab, a göm, arö nîñöl gî hain arla.

³² Maria am Jisas nîp nîñöm, mîdeila ma îl au maben yîmöm haga, “Bî Kub, ne aui mîdaibnap, mam yad umagböp!” a ga.

³³ Pen Maria abe, Juda nîbi bî nîpe aip aula gau abe mîñönj geila u nîñöm, Jisas gasî hibur mîdmagö nîpe mög kub yabîl ga. ³⁴ Anîg gö, Jisas haga, “Nîp rîgöl gîpim gai?” ö ga.

Hageia hagla, “Auö am nîñun,” a gîla.

³⁵ Jisas amgö ñîg luga. ³⁶ Jisas amgö ñîg lugeia u nîñöm, Juda nîbi bî gau nîñöm hagla, “Nîñim! Lasaras nîp mîdmagö yabîl löp!” a gîla.

³⁷ Rîmnap pen hagla, “Nîpe bî amgö we ga u nîp gö amgö ñîl nîñnîg rö, nîñön gîñnîg nan bî anîbi nîp ga u gö kamîñ laga?” ö gîla. *

Jisas Lasaras nîp gö, uraka

³⁸ Pen Jisas kuöyanj gasî hibur mîdmagö nîpe mög kub yabîl nîñöm, Lasaras nîp rîgöl gîla mîgan u amjaka. Wîp rîgöl gîla anîbu, kabö mîgan ap rîgöl gîla; pen kabö kub ap ud ajönj pîl gîlô mîdeila. ³⁹ Pen Jisas bî gau haga, “Kabö u ud yuim,” a ga.

Jisas anîg hageia, bî Lasaras uma anîbu nîñîñ nîpe Mada haga, “Bî Kub, wîp u umö rîgöl gîno, ñîñ mîhau mîhau padiöp u, halîñ naj yabîl aunab,” a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Nöp nîñön hagajîñ? Nöp hagpîñ, ‘Yîp nîj ud mîdmön me, God klô nîpe ke nîñnabön,’ a gîpin,” a ga.

⁴¹ Anîg hageia, kabö u ud yulö, Jisas gîlanj gî nîñöm haga, “Bapi, yad nöp hag nîñnîg yîp nîñban u, nöp aij a gabin. ⁴² Yad nöp hag nîñnîg yîp pör nîñban u hadö nîñbin, pen manö hagabin anîbi, nîbi bî aui urak mîdpal gai, ne nöp yîp yuö aunö u nîñ udöl, a gem hagabin,” a ga.

* 11:16: Mak 14:31 * 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69 * 11:37: Jon 9:6

⁴³ Jisas anig hagöm, meg migan dap ranöm haga, “Lasaras, ne höñ au! a!” a ga. ⁴⁴ Hageia, watij ñin ma nip wam wam haluöm, nab+c maj migan watij wam wam göm, dam rigöl gila watij gau, anig göl midö niñöl gi, wip he milö u urak watij halö wam wam göm höñ aua. Auö, Jisas bi gau kalip haga, “Watij nip wam halubim gau hubik yube aran,” a ga. Hageia, haga rö gila.

Jisas nip alun a göm gasi u niñla
(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Juda nibi bi Maria nip niñnig aula anib gau, Jisas Lasaras nip gö uraka u niñöm, nibi bi iru nöp Jisas nipe Kraiss u a göm, nip niñ udla. * ⁴⁶ Pen rimnap ado gi bi Perisi mideila au amöm, Jisas ga anibu kalip hag ñila. * ⁴⁷ Hag ñeila, bi Perisi gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, kale Juda Kansol manö ud asik limidal bi kub gau kalip wiñ allö, am magum geila, kalip hagla, “Bi anibu nan gagep iru nöp gab u, hon niñön ginabun?” ⁴⁸ Hon niñun arö gino, nipe anibu nöp gö arö, nibi bi magöñhalö nip niñ udöm, kin kub hon a geinabol u, Rom bi kub gau apöm, God sabe gep ram hon u gi naj göm, hanip Juda nibi bi gi naj göm, ginabol,” a gila.

⁴⁹ Pen mi anibu nöp, bi ap nip hag lilö, nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabit u mideia. Bi anibu hib nipe Kaiapas. Nipe magum geila an u manö hagöm haga, “Kalöp gasi lagöp. ⁵⁰ Yad kalöp hagabin, bi añi ap umö hon magöñhalö kamij arnabun u aij; hon magöñhalö umnabun u naj,” a ga.

⁵¹ Kaiapas nipe manö haga anibu, nipe ke hagaga; nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabit mi anibu mideia rö, nipe nan niñön niñön hainö ginab gau gasi niñöm, Jisas nipe Juda nibi bi gau kalip a göm umnab, a ga. ⁵² Pen Juda kai kalip nöp wasö; nibi bi God ñi pai nipe udnig gab gau magöñhalö ud jim ñöm lö, il nipe añi yabit mideinabol, a göm umnab, a ga. *

⁵³ Anib u, ñin anibu il göm, Juda bi kub anib gau Jisas nip aige gun alun, a göm, pör nöp manö anibu nöp hag amil apil gi mideila. *

⁵⁴ Juda bi kub gau Jisas nip alnig geila u niñöm, Jisas nipe ram minöñ kale ram minöñ Judia waiö ajagmidöp; nipe bi nipe gau aip ram minöñ Judia au ju am Epraïm daun amjaköm, minöñ naböñ kabö nöp midmidöp goł au midmidal.

⁵⁵ Pen Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl söl ga niñöm, nibi bi iru nöp ram minöñ kale ke gau arö göm, hon God amgö ilö nibi bi ut aij midun, Pasopa nan niñun, a göm, wög adö kale hadame gau gimidal rö ginig Jerusalem arla. ⁵⁶ Kale Jerusalem apjaköm, Jisas nip ulhai niñ mideila. Kale amöm God sabe gep ram raul migan u midöm, Jisas mai, a göm, pen hag niñö pen hag niñö göm hagla, “Kale niñön gasi niñbim? Nipe Pasopa ñin i aunab aka wasö?” gila. ⁵⁷ Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, manö ap hagla, “Nibi bi ap Jisas nip niñainim u, nipe ap hanip hageinab, hon am nip ud sisi lun,” a gila.

12

Maria Jisas nip wel hatij aij auep li ña
(Mad 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Pasopa nan niñnig gila u, ñin unbö kagoł jij u nöp midö niñöl gi, Jisas Lasaras uma nip gö uraka ram nipe u ara. Ram ritig aglö anibu hib Bedani. * ² Bedani amöm, nan niñun, a göm, Jisas u, Lasaras u, nibi bi rimnap abe, asik mideila niñöm, Mada nan magö gau nime la. * ³ Niñin Maria pen, wel hatij aij mani kub yabit raubal barol ap dapöm, Jisas ma adö u hon gi ñöm, umagö nipe u udöm ma nipe lit ga. Anig geia, wel hatij aij anibu, ram raul anibu magöñhalö hatij ara. * ⁴ Anig geia, Judas Iskariod, Jisas bi nipe au nip hainö mumug niñ bi anibu, hatij aij anibu niñöm haga, ⁵ “Mani kub yabit raubal wel anibi rö yuöm, mani udöm, nibi bi nan midagöp gau kalip ñiböp u aij. Bi wel anib rö raunig gab u, nipe

* 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:52: Jon 10:16 * 11:53: Jon 5:18 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38

rakın unbö sıduñ lañ wög göm mani udöm amöm wel anıbi raunab,” a ga. ⁶ Nıpe anıg haga u, nıbi bı nan mıdagöp gau mög nıñöm hagaga; nıpe mani wadı u ud ajöm, rımnap agamıj si udmıdöp u me anıg haga.

⁷ Pen Jisas haga, “Nıp hag gagmön. Yıp rıgöl gınaböl nın u lı nınıg dap löp u, uri dap lı nıb. ⁸ Nıbi bı mani mıdagöp gau aip pör mıdeinabim; pen yad aip pör mıdageinabim,” a ga. *

Lasaras nıp agamıj alun, a gıla

⁹ Jisas Bedani ap mıdöp a gıla manö anıbu nıñöm, Juda nıbi bı iru nöp gau nıp nıñıg arla. Pen Jisas nıp nöp nıñıg aragla; Lasaras bı uma Jisas gö uraka bı anıbu nıp abe nıñıg arla. ¹⁰⁻¹¹ Pen Lasaras uma Jisas nıp gö uraka rö, Juda nıbi bı iru nöp nagı adö kale gı mıdmıdal u arö göm, Jisas nıp nıñ udla. Anıg geila, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau, Lasaras nıp abe alnabun, a göm gası u nıñla. *

Jisas kınj rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Ruö, nıbi bı iru yabıt Pasopa nan nıñıg aula gau, Jisas Jerusalem auab a gıla manö anıbu nıñöm, ¹³ nıp am nıñun, a göm, galon uñañ rık dap löl gı, wıñ kub alöl gı hagla,

“Bı Kub hib nıpe u hagno adö aran!”

“Bı Kub nıpe Bı nıpe anıbi yuö auöp me i!”

“Nıpe Bı aij. Hib nıpe hagno adö aran!”

“Nıpe Isrel Kınj auab me i! Hib nıpe hagno adö aran!” *

¹⁴ Jisas kaj donki marep ap udöm, adö anıbu asıköm areia. Anıg ga u, God Manö u kali kılın rıköm hagla rö nöp ga. God Manö adıñ anıbu kali kılın rıköm hagla, *

¹⁵ “Saion pai, ne pıñıñ gagmön.

Kınj ne u kaj donki marep adö u asıköm auab,” a gıla.

¹⁶ Ga nın anıbu, Jisas bı nıpe gau, God nıpe anıg gınab a ga rö nöp gab u a göm nıñagla; pen hainö Jisas umöm uraköm,

God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au hadö ara nın anıbu nöp, Jisas bı nıpe gau gası nıñ aij göm nıñla, Jisas Jerusalem araia nın anıbu nan nıñön nıñön nıp gıla gau, nöd God manö hagep bı gau God Manö kali kılın rıköm hagla rö nöp gıla. *

¹⁷ Jisas Lasaras uma nıp gö uraka u, nıbi bı nıñöl mıdeila gau manö anıbu hag amıl apıl gı mıdeila. ¹⁸ Anıb u, nıbi bı iru nöp nan gagep ga anıbu nıñöm, Jerusalem arö göm, nıp adan añ au nıñıg arla. ¹⁹ Kale anıg gıla rö, bı Perisi gau nıñöm, kale ke nöp manö hagöm hagla, “Nıñim! Hon nan ap gun rö lagöp. Nıbi bı mınöñ naböñ ıf i magöñhalö bı anıbu nıp hain gaböl,” a gıla.

Grik nıbi bı rımnap Jisas nıp nıñıg arla

²⁰ Pen Pasopa nın u auab, a göm, God nıp sabe gınıg Jerusalem arla nın anıbu, Grik nıbi bı rımnap aip arla. ²¹ Grik nıbi bı anıb gau apöm, Pilip ram mınöñ Galili au Bedsaida daun nıbö bı u nıp hagla, “Bı kub nıñeb, hon Jisas nıp nıñun,” a gıla.

²² Anıg hageila, Pilip am Edru nıp hag nıñöm, Edru aip mıñögöl ammil Jisas nıp hag nıñöl. ²³ Hag nıñöl, Jisas haga, “Mıñi God gö, Bı Nı nıpe Bı mailö aij ke halö mıdöp u nıñnaböl nın u hadö auöp. *

²⁴ Yad kalöp nıñö yabıt hagabin, wid magö ap mınöñ yan lugöm umagnab u, yıharıñ wid magö añı ap nöp mıdeinab. Pen wid magö anıbu mınöñ yan lugöm umeinab u, hainö ranöm magö iru nöp pılnab. *

²⁵ Nıbi bı an, ‘Mınöñ naböñ ıf i kamıñ mıdep magö yad ke nöp gası nıñem mıd aij gınam,’ a göm gö arnab u, nıpe umöm böñ nöp umnab; pen nıbi bı an, ‘Mınöñ naböñ ıf i kamıñ mıdep magö yad ke gası iru nıñagnam; mıd aij gınabin aka mıd aij gagnabin u nan kub wasö,’ a göm gö arnab u kamıñ mıdep magö nıpe u pör nöp pör nöp mıdeinab. * ²⁶ Pen nıbi bı an yıp wög gınıg gınabin a gınab u, nıpe yıp hain gınım; yad gai mıdeinabin u, nıbi bı wög gı ñeb yad aip mıdeinab. Nıbi bı an wög

* 12:8: Dud 15:11 * 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Sam 118:25-26; Jon 1:49 * 12:14: Sek 9:9 * 12:16: Jon 2:22 * 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mad 16:25

yad gi ñinab, Bapi yad nibi bi anibu hib nipe u dap rannab.

Jisas, "Umnabin," a ga

²⁷ "Mïni yip marö gab u nihön hagnam? 'Bapi yip rarö rauö, yip nan nihön ginig gab u gagnim,' a gem hagnam aka? Wasö! Marö anibu udnig aunö. * ²⁸ Pen Bapi, ne gö nibi bi gau ninaböl, ne Bi mailö aij ke halö midpan," a ga.

Jisas anig hagö ninöl gi, manö ap kumi kabö adö lan nibö apöm haga, "Yad ginö, nibi bi gau hadö ninbal yad Bi mailö aij ke halö midpin. Pen yad kauyan ginö, nibi bi gau kauyan ninaböl," a ga.

²⁹ Pen nibi bi mideila gau, God manö haga anibu ninöm, rimnap hagla, "Rimu hagajip," a gila; rimnap pen hagla, "Ejol ap Jisas nip manö rimnap hagajip," a gila.

³⁰ Anig hagla u pen Jisas kalip haga, "Manö hagajip anibu yip nan a göm hagagöp; kalöp nan a göm hagajip. ³¹ Pen nihön: mïni nibi bi minöj naböj it i gau, kale nihön nihön gipal u, God nipe ke ninöm, pen ñöm, kale balu ke ke linab. Nibi bi minöj naböj it i yip nin udagpal gau kalip kin rö abad midöp bi naj anibu, God nip ridik gi yunab. ³² Yip ud adö au lan leinaböl u, yad nibi bi ram minöj ke gau nibö magöjhalö tip gi dam udnabin," a ga. * ³³ Jisas manö haga anibu, yip aige göl gilö umnabin, a göm, haga. *

³⁴ Pen nibi bi iru nöp ap mideila anib gau Jisas nip pen hagla, "Lo manö hon u hagöp, 'Krais u pör pör nöp kamij mideinab,' a göp u pen ne ai ginig gimön hagabön, 'Bi Ñi nipe nip ud adö au lan linaböl,' a gabön? Pen Bi Ñi nipe a gi hagabön u, an nip hagabön?" ö gila. *

³⁵ Hageila, Jisas haga, "Mailö u pro marap halö kalöp aip mideinab. Anib u, mailö kalöp aip midöp magö i, adan aj aij gimim; wasö u, sib apöm kalöp palu ginab. Nibi bi an sib au ajeinab, gai arnabin a göm ninagnab. * ³⁶ Mailö kalöp aip midöp magö i, mailö u nin udmim. Mailö u nin udeinabim u, mailö ñi pai nipe linabim,"

a ga. Jisas anig hagöm, nibi bi anib gau arö göm ke gau aramöm pi göl mideia. *

Nibi bi gau iru nöp Jisas nip nin udagla

³⁷ Jisas nipe nan gagep iru nöp nibi bi gau amgö ilö adö kale ga ninla pen nip nin udagla. ³⁸ Nibi bi Jisas nip nin udagla u, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp God Manö adij ap kalik kin riköm haga rö nöp gila. Nipe manö anibu kalik kin riköm haga,

"Bi Kub, manö aij ne kalip hag ñibun pen kale manö anibu manö aij a göm udagpal;

ne klö ke yabul ne ke gimön gaina u ninbal u

pen nöp Bi Kub a göm nin udagpal," a ga. *

³⁹⁻⁴⁰ Anib u, kale Jisas nip nin udagla. Anig gila u, Aisaia God Manö adij ap kalik kin riköm haga rö nöp gila. Nipe manö anibu kalik kin riköm haga,

"God nipe nibi bi gau kalip gö kale amgö we rö midpal;

God nipe gö kale gasi rimid aij midagöp.

God nipe kalip ga anibu,

kale amgö magö nin aij göm,

gasi rimid nin aij göm, yip aublap,

yad ginö kalip kamij liböp, a göm ga," a ga.

Adö anibu nöp kale Jisas nip nin udöl rö laga. ⁴¹ Aisaia hadame nöp manö haga anibu, nipe Jisas mailö aij nipe u ninöm anig haga. *

⁴² Pen Juda bi kub gau kale magöjhalö Jisas nip arö gagla; bi kub iru nibanö nip nin udla. Pen, bi Perisi hanip hag yulö hon Juda magum gep ram raul migam u kuöyan arep rö lagnab, a göm me, Jisas nin udla u waiö hagagla. *

⁴³ Jisas nin udla u waiö hagagla anibu, nibi bi gau hib hon haglö adö aran, a gi gasi ninöm, anig gila. Pen nan nihön ginö God ninö, nip aij ginab a göm, gasi anibu ninagla. *

Jisas manö aij nipe u nöp nibi bi kalip manö kub hagnab

* **12:27:** Sam 6:3; 42:5; Mad 26:38 * **12:32:** Jon 3:14 * **12:33:** Jon 19:6 * **12:34:** Sam 110:4; Ais 9:7;

Dan 7:14 * **12:35:** Jon 8:12 * **12:36:** Ep 5:8 * **12:38:** Ais 53:1 * **12:41:** Ais 6:1 * **12:42:** Jon 9:22

* **12:43:** Jon 5:44

⁴⁴ Pen Jisas meg magö dap ranöm haga, “Nibi bi an yip niñ udnab u, yip nöp wasö, bi yip hag yuö aunö niñ abe niñ udnab. ⁴⁵ Nibi bi an yip amgö niñ nab u, yip nöp wasö, bi yip hag yuö aunö niñ abe amgö niñ nab. * ⁴⁶ Yad minöñ naböñ iñ i apem niñ bi bi gau kalip mailö ñabin. Anib u, niñ bi bi yip niñ udnaböl gau, sibön an gau midageinaböl.

⁴⁷ “Nibi bi manö yad u niñöm hagabin rö gagnaböl gau, kalip manö kub hagabin. Pen niñön: yad niñ bi bi minöñ naböñ iñ i midpal kalip manö kub hagnig auagnö; kalip ud kamñ yunig aunö. *

⁴⁸ Pen niñ bi bi yip udagöm, manö yad udagnaböl gau, manö kub hagep ñin u, manö yad hagpin u nöp kalip manö kub hagnab. ⁴⁹ Niñön ginig: manö yad hagpin u, ke niñem hagagpin; Bapi yip hag yua u, anig anig hagmön, a göp rö nöp hagpin. ⁵⁰ Yad niñbin, manö niñpe u niñ udeinaböl u, kalip pör midep u ñinab. Anib u, manö yad hagabin u, Bapi manö anig anig rö hagmön, a göp rö nöp hagabin,” a ga.

13

Jisas bi niñpe gau ma kalip niñig lik gi yua

¹ Ñin kub Pasopa niñeb ñin u rol a göm, Jisas niñ, Nap niñ minöñ naböñ iñ i hag la ñin u padi ara niñöm niñpe ado gi Nap arep ñin u söl aua. Pen niñ bi bi niñpe ke minöñ naböñ iñ i midmagö li midöm, mid damöm, niñ al pak löl, umöm Nap ara. ² Kijaki pen Saimon Iskariod niñ niñpe Judas niñ gasi ñö, Jisas niñ aige gem damem bi kub gau kalip niñnabin a göm, gasi u nöd nöp niñ pi gi löm, hainö hon Jisas bi niñpe gau Jisas aip Pasopa nan niñniñ asikno.

* ³ Jisas niñpe niñöb, God niñpe nan gau magöñhalö ud niñmagö adö niñpe la. Jisas niñöb, niñpe Nap God aip midöm minöñ naböñ iñ i apöm, midöm, hainö umöm, ado gi Nap midöp arnig ga. * ⁴ Anib u, Jisas uraköm, walij milö kub niñpe u ud juöm, raul ap an au gidan piralöm, ⁵ niñig rijnap ud cög migang ap hon göm, hanip bi niñpe

gau ma hon u niñig löm gi, raul piralala anibu ud lik gi yuöl gi mideia.

⁶ Jisas anig gi dam dam, Saimon Pida ma niñpe niñig linam, a gö, Pida niñpe haga, “Bi Kub. Ne ke ma yip u niñig lik gi yunig gabön?” ö ga.

⁷ Hageia, Jisas haga, “Miñi gabin i, ne uri niñagan, pen midmön hainö niñnabön,” a ga.

⁸ Jisas anig hageia, Pida haga, “Uri aka hainö gau, ma yip u niñig lik gi yuagnabön, wasö yabit!” a ga.

Hageia, Jisas pen haga, “Ma nöp niñig lik gi yuagnabin u; bi yad midageinabön,” a ga.

⁹ Jisas anig hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub! Anig hagpan u, ma yip u nöp niñig lik gi yuagmön; niñmagö kid, nab+c yad abe niñig lik gi yumön!” a ga.

¹⁰ Anig haga pen Jisas haga, “Nibi bi an niñig hadö paköp, bi anibu hañ roman niñpe magöñhalö ut aij midöp. Kuöyan niñig pakagnab; ma kid u nöp niñig lik gi yunab. Kale ut aij midpim; pen kale añi ap nöp ut aij midagöp,” a ga. * ¹¹ Jisas haga u, niñpe mumug niñniñ geia bi anibu niñ hadö niñ u me, niñpe haga, “Kale añi ap nöp ut aij midagöp,” a ga.

¹² Pen Jisas ma hanip u niñig lik gi yu haköm, walij ud ju la u ud rol göm, am ka niñpe au asiköm haga, “Kalöp ma niñig lik gi yubin manö iñ u, niñnim aka?” ga. ¹³ Anig hagöm Jisas haga, “Yip Manö Hag Ñeb Bi aka Bi Kub hagpim u, niñö hagpim. Yad Manö Hag Ñeb Bi kale abe Bi Kub kale abe midpin. ¹⁴ Anib u, yad Manö Hag Ñeb Bi kale, Bi Kub kale ma kalöp niñig lik gi yubin rö, kale u rö nöp pen pen ma niñig lik gi yumim, ma niñig lik gi yumim, gimim. *

¹⁵ Yad kalöp ginipin rö u niñnim, kale pen am niñ bi rijnap kalip anig unbö rö nöp gimim a gem, kalöp adan aij anibi yambin.

* ¹⁶ Kalöp niñö yabit hagabin, bi wög gi ñeb bi u bi kub, bi niñpe abadöp bi u bi pro, midagöp; u rö nöp bi manö ud arep bi u bi kub, bi niñpe yua u bi pro, midagöp. *

* **12:45:** Jon 14:9 * **12:47:** Jon 3:17 * **13:2:** Luk 22:3; Jon 13:27 * **13:3:** Jon 3:35; 16:28 * **13:10:** Jon 15:3; 6:64,70-71 * **13:14:** Mad 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mad 10:24

17 Nagi aij hagajin niñbim adö anibu gipe arö, kale miñ miñ ginabim.

18 “Kale añi ap nöp ut aij midagöp,’ a gajin u, kalöp magörhalö a gem hagagin. Pen yad kalöp bi yad udpin gau niñ aij gipin. Bi ap yip mumug ginig ginab u, God Manö u kalikliñ riköm hagla rö nöp ginab. Manö anibu kalikliñ riköm hagla, ‘Bi yad aip nan jim ñöl niñailo u, bi kołmał rö löm yip gi naij ga,’ a gila. * 19 Kalöp nöd, anig göl anig göl ginab a gem hagabin rö, hainö anig unbö rö nöp geinab u, ‘Yad Midpin Rö Midpin’ hagpin manö anibu manö niñö, a gimim niñ udnabim, a gem hagabin. *

20 “Yad kalöp niñö yabił hagabin, niñbi bi yad hag yunabin gau, niñbi bi an an kalip udnaböl gau, kalip nöp udagnaböl; yip abe udnaböl. Pen niñbi bi an yip udnaböl gau, yip nöp udagnaböl; Bi yip hag yuö aunö u abe udnaböl,” a ga. *

Jon Jisas niñ hag niñja, “An nöp mumug ginab?” ö ga

21 Jisas manö anibu hagö, gasi hibur midmagö niñpe marö yabił gö, haga, “Kalöp niñö yabił hagabin, kale bi ap yip mumug ginab,” a ga.

22 Anig hageia, hon bi niñpe gau, an niñpe hagab, a gun, gasi milö lun amgö pen pen niñno. 23 Pen Jisas bi niñpe midmagö yabił limidöp bi anibu, Jisas mideia söł au asik mideia u me, 24 Saimon Pida bi anibu niñpe amgö juju göm haga, “An niñpe hagab u hag nöñ,” a ga.

25 Hageia, niñpe Jisas mideia söł au lihi gi amöm haga, “Bi Kub. Bi anibu bi an hagajan,” ö ga.

26 Hageia, Jisas haga, “Yad bred kid i ud niñig kinan yan rauem niñ niñabin bi me u,” a ga. Anig hagöm, bred kid udöl midajip u niñig acab yan rauöm, ud Saimon Iskariod niñ niñpe Judas niñ ña. 27 Judas bred kid u udöp magö anibu nöp Seden niñpe Judas yuö an niñpe yan hiika. Jisas Judas niñpe haga, “Niñhön ginig gabön u, yinid gi!” a ga. * 28 Pen hon Jisas bi niñpe, niñhön ginig Judas niñpe anig hagab, a gun niñnagno. 29 Judas niñpe mani wadi

u abad midmidöp rö, hon Jisas bi niñpe rimnap gasi niñno, “Ne ammön Pasopa nan niñnabun rimnap raumön,” a göm hag yuab, a gi gasi niñno; hon rimnap pen gasi niñno, “Ne ammön niñbi bi mani midagöp gau kalip mani rimnap niñmön,” a göm hag yuab, a gi gasi niñno. 30 Pen Judas bred kid anibu udöm höñ ara. Ram hadö sib ga.

Bi Kub lo gisön niñö ña

31 Judas höñ ara niñnöm Jisas haga, “Söl middöp God niñpe gö niñbi bi gau niñnaböl, Bi Niñ niñpe mailö aij ke halö middöp. Pen Bi Niñ niñpe mailö aij ke halö middöp u niñnöm, God mailö aij niñpe abe niñnaböl. * 32 Pen niñbi bi kale Bi Niñ niñpe niñ udeinaböl u, God mailö aij unbö ke halö middöp u niñnaböl. Anib u, adin God gö niñbi bi gau Bi Niñ niñpe mailö aij unbö ke halö middöp u waiö niñnaböl. *

33 “Niñ midmagö yad gai i! Yad kalöp aip rapin midageinabin. Yad areinabin, yip aröp gai a gimim yip ulhai wasö niñnabim. Pen Juda bi kub gau kalip hagpin rö, uri kalöp u rö nöp hagabin: yad arnabin u, kale armim rö lagöp. *

34 “Pen miñi kalöp lo hain niñbö ap niñabin: pen pen midmagö limim. Yad kalöp midmagö libin rö u, kale u rö nöp pen pen midmagö limim. * 35 Pen pen midmagö leinabim u, niñbi bi gau magörhalö waiö niñnaböl, kale bi yad midpin,” a ga.

Jisas Pida niñpe haga, “Jisas niñpe niñnagin,’ a ginabön,” a ga

36 Anig hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub. Gai arnig gabön?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Yad arnabin gau ne miñi hain niñmön rö lagöp; pen hainö me, yip hain ginabön,” a ga.

37 Hageia, Pida haga, “Niñhön ginig miñi nöp hain gagnar? Nöp abadnabin; yip al pak linaböl u, manö midagöp,” a ga.

38 Hageia, Jisas pen haga, “Aip umnabin a gajan manö anibu manö niñö hagan aka? Nöp niñö yabił hagabin, kilakil hainö wiñ alnab; nöd nöp ij miñhau niñgan

* 13:18: Sam 41:9 * 13:19: Jon 14:29; 16:4 * 13:20: Mad 10:40 * 13:27: Jon 13:2 * 13:31: Jon 12:23

* 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17; 1Jn 3:23; 2Jn 5

hagnabön, ‘Yad Jisas nîp nîḡagpin,’ a gî nabön,” a ga.

14

Jisas nîpe adan

¹ Pen Jisas haga, “Kale gasî mîḡör nîḡmim pîñîḡ gagmim. Bapi nîp nîḡ ud-pim rö, yîp u rö nöp nîḡ udmim. ² Bapi yad ram nîpe u raul mîḡan iru nöp mîdöp. Yad amem kau kalöp gî jîḡ gî nabin. Wasö u, anîḡ hagagbnep. ³ Yad am kau kalöp gî jîḡ gem, apem kalöp uḡ gî dam, yad mîdeinabin au kale aip seg mîdeinabun. * ⁴ Yad arnîḡ gabin adan u kale nîḡbim,” a ga.

⁵ Jisas anîḡ hageia, Domas haga, “Bî Kub! Ne gai arnabön u hon nîḡagpun. Anîb u, hon aige gun adan arep nîḡun?” ö ga.

⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp adan; yad nöp manö nîḡö; yad nöp kamîḡ mîdep îḡ u. Nîbi bî yîp aunaböl gau nöp, Bapi aunaböl. Nîbi bî yîp auagnaböl gau, Bapi auagnaböl. * ⁷ Yîp nîḡ aij gîbep, Bapi yad u rö nöp nîḡ aij gîbep. Pen uri kale Bapi hadö nîḡbim; amḡö magö kale ke Bapi hadö nîḡbim. *

⁸ Anîḡ hageia, Pilip haga, “Bî Kub! Ne Bapi hanîp yammön, nîḡun, hainö nan ap nöp hag nîḡagnabun,” a ga.

⁹ Hageia, Jisas haga, “Pilip. Yad kalöp aip mîlö padö mîdainö u, yîp nîḡagmön anîḡ hagabön ar? Nîbi bî yîp amḡö nîḡbal gau, Bapi abe hadö amḡö nîḡbal. Anîb u, ne nîḡön gîḡḡ hagabön, ‘Bapi hanîp yamö nîḡun,’ a gabön? * ¹⁰ Yad Bapi anîḡ nîpe dan mîdpin, Bapi anîḡ yad dan mîdöp manö u nîḡ udagpan ar? Manö kalöp hagabin u manö yad ke wasö. Pen Bapi nîpe anîḡ yad dan mîdöm gö hol apil mîḡau wög nîpe nöp gabul me u. * ¹¹ Anîb u, yad Bapi anîḡ nîpe dan mîdpin, Bapi anîḡ yad dan mîdöp manö u, manö nîḡö a gîmim nîḡ udbep. Pen manö hagpin u nîḡ udagnabim u, Bapi gö hol apil mîḡau nan gagep gau gabul u gasî nîḡmim, ‘Ñî u Bapi anîḡ nîpe

dan mîdöp, Bapi Ñî nîpe anîḡ dan mîdöp u me, anîḡ gabil,’ a gîmim nîḡ udmim. *

¹² “Yad kalöp nîḡö yabîḡ hagabin, nîbi bî yîp nîḡ udnaböl gau, yad nan gagep gîpin gau, kale abe u rö nöp gî naböl. Pen yad Bapi arnabin rö, kale unbö rö nöp gagnaböl; kale ke yabîḡ gî naböl. * ¹³ Pen kale bî yad mîdpim rö, hib yad u hagmim, nan nîḡön nîḡön hag nîḡnabim u, Bapi mailö aij ke halö mîdöp u nîḡöl, a gem, hagnabim rö gî nabin. * ¹⁴ Anîb u me, nan nîḡön nîḡön hib yad u hagmim hag nîḡnabim u, hagnabim rö gî nabin,” a ga.

Jisas haga, “Yad kalöp Ana Uḡ u yun-abin,” a ga

¹⁵ “Kale yîp mîdmagö leinabim u, kalöp hagpin rö nöp gî nabim. * ¹⁶ Kale anîḡ geinabim u, yad pen Bapi nîp hagnö, nîpe kalöp Bî Aḡ Ba Gep u yuö apöm, kalöp aip pör pör nöp mîdöm, yad kalöp gî ñîmîdin rö, nîpe kalöp u rö nöp gî ñî nab. * ¹⁷ Bî Aḡ Ba Gep nîpe Ana manö nîḡö nöp hag ñab u. Nîpe God nîpe bî aigale bî rö mîdöp manö nîḡö anîbu hag ñab. Nîbi bî mîḡön naböḡ îḡ i gau Bî Aḡ Ba Gep nîp amḡö nîḡagpal; nîpe bî aigale bî rö mîdöp u nîḡagpal. Anîb u, nîp nîḡ udöl rö lagöp. Pen mîñî Bî Aḡ Ba Gep nîpe kalöp aip mîdöp; pen hainö anîḡ kale dan mîdeinab. Anîb u, kale nîp hadö nîḡbim. * ¹⁸ Yad umem, kalöp ñî nap mîdagöp rö böḡ nöp arö gagnabin; yad kalöp ado gî aunabin. ¹⁹ Söl mîdöp, nîbi bî mîḡön naböḡ îḡ i mîdpal gau yîp nîḡagnaböl pen kale yîp nîḡnabim. Yad kamîḡ mîdeinabin rö, kale u rö nöp kamîḡ mîdeinabim. ²⁰ Ñîḡ anîbu yad Bapi yad anîḡ nîpe dan mîdpin manö hagnö îḡ u nîḡ aij gî nabim. Pen kale yîp anîḡ dan mîdpim, yad kalöp anîḡ dan mîdpin îḡ u u rö nöp nîḡ aij gî nabim. * ²¹ Nîbi bî manö yad hagpin u nîḡ udöm, hagpin rö nöp hain gîpal gau, yîp mîdmagö löm me, anîḡ gîpal. Pen nîbi bî yîp mîdmagö lîbal gau, Bapi yad kalîp u rö nöp mîdmagö lî nab; yad u rö nöp kalîp mîdmagö lem, yad bî

* 14:3: Jon 12:26

* 14:6: Jon 11:25; Ro 5:1-2

* 14:7: Jon 8:19 * 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3

* 14:10: Jon 12:49

* 14:11: Jon 10:38

* 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mad 7:7; Jon 15:16

* 14:15:

Jon 15:10; 1Jn 5:3 * 14:16: Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7

* 14:17: Jon 16:13 * 14:20: Jon 17:21-23

aigale bî rô mîdpin kalîp yamnö, kale yîp nîŋ aij gî naböl,” a ga.

²² Jisas anîg hageia, Judas (Judas nîp mumug nîŋa u wasö, Judas ke ap) nîpe Jisas nîp haga, “Bî Kub. Nîhön gî nîg ne bî aigale bî rô mîdpan u hanîp bî nöp yamnabön, pen nîbî bî mînöh naböŋ ke ke gau nöp nîŋ udagpal gau kalîp yamagnabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Nîbî bî an yîp mîdmagö lî nab u, manö hagpin u udöm hagpin rô nöp gî nab. Bapi yad nîp mîdmagö löm, hol apîl nîp apul, nîp aip mîdeinabun. ²⁴ Nîbî bî an yîp mîdmagö lagnab u, manö hagpin u udöm hagpin rô gagnab. Pen yad manö hagnö nîŋbim u manö yad ke wasö; Bapi yîp hag yuö aunö u, manö nîpe me. *

²⁵ “Yad kalöp aip mîdpin ñî nî i me, manö anîbî hag ñajî n. ²⁶ Yad arnabin pen Bapi nîpe Bî Aî Ba Gep u, Ana Uî u, yuö apöm wög yad gî pin rô gî nab. Ana Uî u nîpe kalöp aip mîdöm manö aij u magöŋhalö hag ñî aij göm, kalöp gasî aij ñö, kale yad manö nîhön nîhön hagpin gau magöŋhalö gasî nîŋöl gî mîdeinabim. ²⁷ Yad arnabin pen kale agamîj mîd aij gî mim mîdaimim. Manö anîbu nîbî bî mînöh naböŋ î i gau yîharîŋ hagpal rô hagagabin. Yad ke apem gî nöh, nîbî bî agamîj mîd aij göl rô löp. Anîb u nîŋem yad kalöp hagabin, agamîj mîd aij gî mim mîdaimim. Anîb u, hibur gasî mîdmagö mîŋör nîŋmim pîñîŋ gagmim.

²⁸ “Yad amem ado gî aunabin, a gajî n u nîŋmim, kale ai gî nîg hibur gasî mîdmagö mîŋör nîŋöl gî mîdpim? Kale yîp mîdmagö lî bep u, Jisas amöm Nap God aip mîdnîg gab, a gî mim, mîñ mîñ göl gî mîdaibep. Ai gî nîg: nîpe yad rô wasö; Bapi nîpe Bî kub. * ²⁹ Anîb u, kalöp arîk aragî n magö i, kalöp nöd hagabin me u; hainö areinabin, gasî gau ulhai nîŋagnabim; manö hagpin u nîŋ udnabim. *

³⁰ Nîbî bî mînöh naböŋ î i yîp nîŋ udagpal gau kalîp kîŋ rô abad mîdöp bî naij anîbu auab u me, yad kalöp aip manö

mîlö kub hag mîdeinam rô lagöp. Pen bî naij anîbu yîp gî naij gî nabim a gab u, klö nîpe mîdagöp. ³¹ Yad Bapi yad mîdmagö lî bin u, nîbî bî gau nîŋöl a gem, Bapi yîp hagöp rô nöp magöŋhalö gabin.

“Pen uri aube hadö arun,” a ga.

15

Jisas nîpe ke nagî wain rô, nîbî bî nîpe gau nagî lö lö gau rô

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad me nagî wain u; Bapi yad me bî wög naböŋ nap nîbö u. ² Lö kîd yad ap magö pî lagnab u, Bapi nîpe lö kîd anîbu rîb yunab. Pen lö kîd pî lnab u, hainö magö iru nöp pî lnab a göm, nîpe rîb gî dö gî aij gî nab. *

³ “Yad kalöp manö aij hag ñî nöh nîŋbim rô, kale hadö ul aij rô mîdpim. ⁴ Yîp an dan mîdaimim; yad kalöp an dan mîdeinabin. Lö kîd gau, î halö jî m ñöl mîdöm nöp, magö pî lnab; ke nöp mîdöm magö pî lagnab. Anîb unbö rô nöp, kale yîp jî m ñöl mîdageinabim u, magö rî mnap pî lagnab.

⁵ “Yad me nagî wain u, kale me pî ñ lö gau. Nîbî bî an an yad aip jî m ñöl mîdeinaböl gau, magö iru nöp pî lnaböl; pen kale ke halö nöp mîdeinabim u, nan ap gagnabim. ⁶ Anîb u, nîbî bî an yîp an dan mîdageinab u, nagî lö rîb gî dö gî lö î yan lugöm mîtep gî nab rô u mîdeinab; nagî lö anîb gau ud dam laulö innab. * ⁷ Pen kale yîp an dan mîdmim, manö magö yad an kalöp dan nîŋ udöl gî mîdeinabim u, nan nîhön nîhön hag nîŋnabim u, Bapi hagnabim rô gî nab. ⁸ Kale nan magö iru nîbanö pî lnab u, nîbî bî yad nîŋö yabî l mîdeinabim. Anîb u, nîbî bî gau kale nîŋöm, Bapi yad Bî mailö aij ke halö mîdöp u nîŋnaböl. *

⁹ “Bapi yîp mîdmagö yabî l löp rô, yad kalöp u rô nöp mîdmagö yabî l lî bin. Anîb u, kale yîp cî g göl gî nöp mîdaimim, nîŋem yad kalöp mîdmagö lö l gî mîdeinabin.

¹⁰ Yad Bapi manö nîpe u hain gî nöh, yîp mîdmagö lö l gî nöp mîdöp. Anîb unbö rô nöp, kale manö yad u hain geinabim u,

* 14:24: Jon 7:16 * 14:28: Jon 20:17 * 14:29: Jon 13:19 * 15:2: Mad 3:10 * 15:6: Mad 7:19; 13:42

* 15:8: Mad 5:16 * 15:10: Jon 14:15 1Jn 2:5

yad kalöp mîdmagö löl gi nöp mîdeinabin.
*

11 “Manö kalöp hagabin anîbi, yad ai giñig gem hagabin? Yad miñ miñ yabiñ giñin rö, kale u rö nöp miñ miñ yabiñ giñim, a gem, manö anîbi hagabin. 12 Yad pen kalöp manö klö ap hagnabin: yad kalöp mîdmagö yabiñ lîbin rö u, kale abe u rö nöp pen pen mîdmagö yabiñ lîmim. * 13 Bi ap nîpe bi nîneb nîpe gau gasi nîñöm kalîp a göm umnab u, bi anîbu bi nîneb nîpe mîdmagö yabiñ löm me, anîg giñab. * 14 Yad hagnabin rö giñabim u, kale bi nîneb yad mîdeinabim. * 15 Pen uri yad kalöp bi wög gi ñeb yad hagagabin; kalöp bi nîneb yad hagabin. Bi wög gi ñeb gau, bi abad mîdep kale, nan kale adö u nîñagpal. Pen yad Bapi manö nîhön nîhön yîp hag ñöb u, kalöp waiö hag ñîbin rö, kalöp bi nîneb yad hagabin. 16 Kale yîp udun a giñim gagpe; yad me kalöp udnam a gem kalöp udnö. Kale arammim, nan magö iru nöp, nan magö pör pör nöp mîdeinab u pîlnîm a gem, kalöp wög anîbu hag lîbin. Kale anîg geinabim u, Bapi nîp hib yad hagnim, nan nîhön nîhön hag nîñabim u, hagnabim rö kalöp ñîbab.

17 “Yad kalöp manö klö hagem hagabin, pen pen mîdmagö lîmim,” a ga. *

Nîbi bi mîñöñ naböñ iñ i gau, kale Jisas nîbi bi kalîp mulu kal nîñbal

18 Jisas bi nîpe gau kalîp manö rîmnap halö hagöm haga, “Nîbi bi mîñöñ naböñ iñ i kalöp mulu kal nîñaböl u, gasi kub anîbu nîñagmim; Jisas nîp nöd mulu kal nîñla rö, hanîp gaböl, a giñim gasi u nîñmim. 19 Kale nîbi bi mîñöñ naböñ iñ i yîp nîñ udagpal gau rö mîdaibep u, kalöp, nîbi bi hon a göm, ud mîdmagö lîblap. Kalöp udagnö ñîn u, mîñöñ naböñ iñ i gasi nîñbal rö gasi nîñmîdim u pen kalöp udnabin a gem udnö bi yad mîdpim. Anîb u me, nîbi bi mîñöñ naböñ iñ i kalöp mulu kal nîñbal. * 20 Pen nöd kalöp manö hagnö u hauñ gagmim: ‘Bi wög gi ñeb bi u bi kub, bi nîp

* 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16 * 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Sam 35:19; 69:4 * 15:26: Jon 14:26 * 16:2: Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21

abad mîdöp bi u bi pro, mîdagöp.’ Anîb u, nîbi bi gau rîmnap yîp gi naij giñal rö, nîbi bi gau rîmnap kalöp u rö nöp gi naij giñaböl; pen nîbi bi gau rîmnap manö yad nîñ udöm hain giñal gau rö, nîbi bi gau rîmnap manö kale hag ñîñabim u u rö nöp udöm hain giñaböl. * 21 Kale bi yîp yuö aunö u nîp nîñagpal rö, kale bi yad mîdpim u nîñöm, kalöp gi naij giñaböl.

22 “Yad apem kalîp manö aij hagagbnep u, nan si nan naij göm manö kub yabiñ udagblap. Pen yad apem kalîp hag ñî aij giñö rö, adan kale arep ap mîdagöp; kale nan si nan naij giñal u hadö nîñbal, pen uri kale u rö nöp nan si nan naij nîñebir gaböl. 23 Pen yîp mulu kal nîñbal rö, yîp nöp wasö, Bapi nîp abe mulu kal nîñbal. * 24 Yad kalîp aip mîdem, nan gagep gau gagbnep u, nan si nan naij göm manö kub yabiñ udagblap. Pen yad apem nan gagep gau giñö yîp mulu kal nîñbal rö, Bapi yad abe nîp mulu kal nîñbal u me, manö kub anîbu udnaböl.

25 “Giñal anîbu, Depid nîpe God Manö au Juda kai lo hon a giñal manö rîmnap kalî kîñ rîköm haga rö nöp giñal. Nîpe manö anîbu kalî kîñ rîköm haga, ‘Manö iñ mîdö wasö, yîp yîharîñ nöp mulu kal nîñbal,’ a ga. *

26 “Pen yad am Bapi nîp hagnö, nîpe pen Bi Añ Ba Gep u nîp yuö, apöm kalöp abad mîdeinab. Ana manö nîñö nöp hag ñab u, yad bi aigale bi rö mîdpin u, kalöp gasi ñö, nîñabim. * 27 Pen kale yad aip pör ajmîdim u rö, kale abe arammim nîbi bi gau kalîp, yad aigale bi rö mîdpin manö u hag ñîbe arañ,” a ga.

16

1 Jisas manö hagöm haga, “Yad kalöp manö hagpin anîbi, nîñ aij giñim me, hainö nîhön gö, yîp arö giñim ap lug pakagnabim, a gem hagpin. 2 Pen kalöp Juda magum gep ram gau hag höñ yuöm, ‘Kuöyañ auagmim,’ a giñaböl. Pen anîbu nöp wasö; hainö kalöp al pak lîñig giñaböl u, anîg giñabun God nîp aij giñab a gi gasi

* 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16 * 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Sam 35:19; 69:4 * 15:26: Jon 14:26 * 16:2: Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21

nihñaböl. * 3 Anig ginaböl u, Bapi hol apil nihñagpal rö, anig ginaböl. * 4 Yad kalöp nöd, anig göl anig göl ginab a gem manö hagajin anibu, hainö anig unbö rö nöp geinab u, Jisas hanip anig ginab a ga rö nöp gab a gimim nihñabim a gem, kalöp manö anibi hagabin.

Jisas, "Ana Ut aunab," a ga

"Pen nöd yad kale aip midmidin rö, kalöp manö anibu nöd hagagnö. 5 Miñi Bi yip yuö aunö u ado gi arabin pen kale bi ap yip, 'Gai arabön?' ö göm, hag nihñagab. 6 Manö yad anibi nihñmim, midmagö kalöp u big ñö, gasi mlö nihñabim. 7 Pen kalöp nihñö hagabin, yad areinabin u, kalöp aij ginab. Pen nihñon: yad aragnabin u, Bi At Ba Gep u kalöp auagnab; pen yad areinabin u, yad nip hag yunö, kalöp aunab. * 8 Nipe apöm, nibi bi minön nabön it i midpal gau kalip gasi klö ñö, kale nan si nan naij göm gac halö midpal it u nihñom, kale aige göm kamih aij mideinaböl it u nihñom, God kalip manö kub hagnab it u nihñom, nihñaböl. 9 Anib u, yip nihñ udagpal rö, Bi At Ba Gep u kalip nan si nan naij gep it u yijig göl hag ñöm, 'Gac halö midpim,' a ginab. 10 Yad am Bapi aip mideinabin nihñom kale yip nihñagnaböl rö, Bi At Ba Gep u nibi bi gau kalip kamih aij middep it u yijig göl hag ñöm, 'Gac halö midpim,' a ginab. 11 Pen nibi bi minön nabön it i yip nihñ udagpal gau kalip kin rö abad midöp bi naij anibu, God nipe nip manö kub hadö haga rö, Bi At Ba Gep u, Seden nibi bi nipe gau u rö nöp manö kub nihñaböl, a ginab. *

12 "Manö yad iru nöp midöp pen manö anib gau miñi udmim rö lagöp. * 13 Pen Ana nipe aueinab u, God nipe bi aigale bi rö midöp manö nihñö anibu magöñhalö kalöp hag ñi aij ginab. Manö nipe adö rimnap ke udöm hagagnab; manö apdi nihñab manö anibu nöp hag ñöl gi, hainö ginab manö adö u kalöp hag ñinab. 14 Manö yad u udöm, kalöp hag ñinab. Nipe anig gö, nibi bi gau mailö aij ke yad u nihñaböl. 15 Pen Bapi nan nipe

nihñon nihñon midöp gau, magöñhalö nan yad midöp. Anib u me hagpin, 'Ana nipe manö yad u udöm, kalöp hag ñinab,' a ginpin.

16 "Yöp magö ap midöp, yip nihñagnabim; pen hainö yöp magö ap midmim, yip kauyan nihñabim," a ga. *

17 Jisas anig hageia, bi nipe gau kale ke nöp hagla, "Manö au hagöp, 'Yöp magö ap midöp, yip nihñagnabim; pen hainö yöp magö ap midmim, yip kauyan nihñabim,' a göp u, manö anibu it nihñon midöp? Pen manö ap hagöp, 'Yad Bapi arabin,' a göp u, nihñon manö hagöp?" ö gila. 18 Anig hagöm, kale pen hag nihñ pen hag nihñ göm hagla, "Manö au hagöp, 'Yöp magö ap' a göp u, nihñon ginig göm hagöp? Hagöp u hon it ap nihñagpun," a gila.

19 Anig hagöm, Jisas nip hag nihñig geila, nipe ke nihñom haga, "Yöp magö ap midöp, yip nihñagnabim; pen hainö yöp magö ap midmim, yip kauyan nihñabim,' a ginpin manö u nihñmim me, pen pen hag nihñabim ar? 20 Yad kalöp nihñö yabih hagabin, nibi bi minön nabön it i yip nihñ udagpal gau, nan kale ke gau nöp gasi nihñom miñ miñ ginaböl; pen kale mög gö mitön göl gi mideinabim. Mitön gi mideinabim pen hainö kale kauyan miñ miñ yabih gi mideinabim. 21 Nibi ap ñi pai ñihñö nihñöl gi, ilön kub udöp, pen hainö ñi pai rik dap löm, magö u nöp nipe ñihñan gison ram minön aui auub u nihñom, ilön mab u hauł göm, miñ miñ göl gi nöp mideinab. 22 Kale unbö rö, miñi midmagö ilön kale abe big ñöl midöp pen yip kauyan nihñmim, miñ miñ yabih ginabim. Nibi bi rimnap apöm miñ miñ gep kale u udagnaböl.

23 "Ñin hain anibu, kale nan ap yip hag nihñagnabim. Kalöp nihñö yabih hagabin, Bapi nip hib yad hagnim hag nihñeinabim u, hagnabim rö ginab. * 24 Kale nöd Bapi nip hagnim, hib yad hagnim, nan ap hag nihñagpim. Pen miñi, hib yad hagnim hag nihñbe, hag nihñabim rö nöp ginab nihñom kale miñ miñ yabih ginabim.

* 16:7: Jon 14:16 * 16:11: Jon 12:31 * 16:12: 1Ko 3:1-2 * 16:16: Jon 14:19 * 16:23: Mad 7:7

25 “Bapi manö nipe adö u hagem, pör manö ba gau lem hagpin u pen m+ñi söl m+ðöp, manö an+bu rö hagagnabin; waiö nöp hagnabin. 26 Ñin an+bu auö, Bapi n+þ hag n+þnabim u, hib yad hagnim hag n+þnabim. Pen hib yad hag n+þnabim u, yad ke Bapi hag n+þnabim adö u hagagnabin, wasö; kale ke hib yad hagnim Bapi hag n+þnabim u, n+þnab. 27 Pen n+þhön: Bapi nöp y+þ yuö aunö u n+þ udmim, y+þ m+ðmagö libim u me, nipe ke kalöp m+ðmagö löp. * 28 Bapi aip m+ðdul arö gem m+nöþ naböþ it i aunö; m+ñi m+nöþ naböþ it i arö gem kauyaþ Bapi m+ðöp u amem aip m+ðeinabul,” a ga.

29 Jisas an+g hageia, b+ nipe gau hagla, “M+ñi manö ba gau limön hagagabön; waiö yab+þ hagabön. 30 Uri hon n+þbun, ne manö gau magöþhalö hadö n+þban. N+þi b+ r+mnap manö hag n+þeb kale m+ðeinab u, nöp hag n+þagpal magö u, ne ke n+þmön kal+þ hag ñ+nabön. G+pan an+bu hon n+þbun, ne God aip m+ðmön auna,” a g+la.

31 An+g hageila, Jisas haga, “An+þ u, ‘Hon uri n+þ udpun,’ a g+ gas+ n+þbim ar? 32 Söl auab — pen m+ñi hadö auöp I — y+þ arö g+mim kale ram ke ke arbe, yad ke halö m+ðeinabin. Pen yad ke halö m+ðageinabin; Bapi m+ðöp rö, aip m+ðeinabul. *

33 “Pen kalöp manö hag ñaj+n an+þi, yad aþ daþ nöp m+ðmim, agam+þ m+ð aij g+mim a gem hag ñaj+n. M+nöþ naböþ it i m+ðpim rö, kalöp m+þör ñ+naböl. Pen gas+ halö m+ðaimim, nan n+þhön n+þhön m+nöþ naböþ it i kalöp g+þab u, yad k+ö an+bu magöþhalö ud rala m+gan yad u hadö libin,” a ga. *

17

Jisas Nap n+þ sabe ga

1 Jisas manö an+bu hag p+þ göm, kumi kabö laþ n+þöm haga,

“Bapi. Ñin y+þ hagna u m+ñi auöp. An+þ u, ne g+mön, n+þi b+ gau n+þnaböl, yad Ñ+ ne mailö aij unbö ke halö m+ðpin; pen yad Ñ+ ne g+þnö, kale n+þnaböl, ne

Bapi mailö aij unbö ke halö m+ðpan. 2 N+þhön g+þg: y+þ ke hagna rö, n+þi b+ gau gau magöþhalö abad m+ðem, n+þi b+ y+þ hag l+na gau kal+þ udem, kam+þ pör m+ðep magö u kalöp ñ+nabin. 3 N+þi b+ kale, ne God n+þö añ+ nöp m+ðpan u n+þöm, y+þ Jisas Kraiss yuna u n+þnaböl n+þi b+ gau, pör pör nöp kam+þ m+ðeinaböl. * 4 Wög y+þ ram m+nöþ it i hagna u, g+ damem g+ hakpin u me, n+þi b+ m+nöþ naböþ it i m+ðpal gau kale n+þbal, ne B+ mailö aij unbö ke m+ðpan. * 5 Pen Bapi. M+ñi ne g+mön, nöð ram m+nöþ g+ laglo ñ+n u, hol ap+þ mailö aij unbö ke halö m+ðailo u rö, uri kuöyaþ an+þ unbö rö nöp m+ðeinabul. *

Jisas b+ nipe gau a göm Nap n+þ sabe ga

6 “N+þi b+ m+nöþ naböþ it i gau r+mnap y+þ ñ+na. N+þi b+ an+þ gau, kale n+þi b+ ne m+ðeila u pen y+þ ñ+na. Ne aigale b+ rö m+ðpan u kal+þ hag ñ+nö. Yad manö aij ne kal+þ hag ñ+nö, kale n+þ udöm, hagöp rö nöp g+þal. 7 Uri kale hadö n+þbal, yad nan n+þhön g+þin gau, yad ke gagpin. Kale n+þbal nan n+þhön ne y+þ ñ+ban u nöp udem kal+þ ñ+bin. 8 Manö n+þhön n+þhön y+þ hagna u, kal+þ hag ñ+nö n+þ udpal. An+þ u, yad nöð ne aip m+ðm+ðdul, ne y+þ hag yuö m+nöþ naböþ it i aunö manö u, n+þ udpal.

9 “Kal+þ nöp sabe gabin. N+þi b+ m+nöþ naböþ it i nöp n+þlö mulu lugöp gau sabe gagabin. N+þi b+ y+þ hagna gau nöp, n+þi b+ ne m+ðpal rö, nöp sabe gabin. 10 N+þi b+ yad gau ke, n+þi b+ ne gau ke wasö, n+þi b+ hol ap+þ aipen m+ðpal me. Kale g+þal an+bu n+þöm, n+þi b+ r+mnap gau n+þbal, yad b+ mailö aij ke halö m+ðpin. 11 Pen uri yad m+ðpan u n+þnabin rö, kale ke halö m+ðeinaböl. Bapi U+! Ne k+ö ke halö m+ðpan rö, y+þ hagaina yad u rö nöp m+ðpin. Hib k+ö ke yab+þ ne u udmön, kal+þ rarö raumön, hol ap+þ j+þm ñöl m+ðpul rö, kale an+þ unbö rö nöp j+þm ñöl m+ðaiöl. 12 Yad kal+þ aip m+ðem, hib ne k+ö an+bu y+þ ñ+na u udem, kal+þ

* 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mad 26:31,56 * 16:33: Jon 14:27; Ro 5:1; 1Jn 5:4 * 17:3: 1Jn 5:20 * 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1

rarö rauem abad mid aij gipin. Bi ap ur gagöp. God Manö kalı kliñ rıköm, bi ap böñ nöp ap lug paköm ilön kub udnab a gıla rö, bi anıbu nöp ur ga. Ga anıbu, God Manö nöd kalı kliñ rıkla rö nöp ga.
*

13 “Pen ne midpan au ninig gabin rö, mıñi ulep magö ap minöñ naböñ if i midnabin u, kale niñ midlö niñöl gi, nöp manö anıbi hagabin. Anıb u, yad mıñ mıñ yabıt gabin rö, kale u rö nöp mıñ mıñ yabıt göl. 14 Manö aij ne u kalıp hag ñınö niñ udpal rö, niñi bi minöñ naböñ if i gau kalıp mulu kal niñbal. Yad niñi bi minöñ naböñ if i gası niñbal rö gası niñagpin rö, kale u rö nöp niñi bi minöñ naböñ if i gası niñbal rö gası niñagpal. Anıb u me, niñi bi minöñ naböñ if i kalıp mulu kal niñbal. 15 Pen kalıp minöñ naböñ if i niñbö dam ne midpan au ud aru, a gem hagagabin; kalıp minöñ naböñ if i abad midaimön, Seden kalıp gi naij gagan, a gem hagabin. * 16 Yad niñi bi minöñ naböñ if i gası niñbal rö gası niñagpin; kale u rö nöp niñi bi minöñ naböñ if i gası niñbal rö gası niñagpal. 17 Manö ne u, manö niñö nöp anıbu, kalıp hag ñımön, kale ut midnaböl. 18 Ne yıp niñi bi minöñ naböñ if i midpal anı gau yuna rö, yad kalıp u rö nöp niñi bi minöñ naböñ if i midpal anı gau yubin. * 19 Wög niñön niñön yıp ñıban u, yad gi haknabin. Yad anıg gabin u, bi yad gau kale yıp niñöm, wög kale niñön niñön middeinab u, kale u rö nöp gi haklanı a gem, gabin.

Jisas niñi bi niñpe gau magöñhalö a göm, nap niñp sabe ga

20 “Yad nöp sabe gabin i, bi uri hagajın kalıp nöp sabe gagabin; kale manö hag ñılö, niñi bi gau manö kale niñ udöm, yıp niñ udnaböl gau, kalıp abe sabe gabin. 21 Bapi, ne yad anı danı midpan, yad nöp anı danı midpin. Hol apıl jım ñöl midpul rö, kale magöñhalö anıb unbö rö nöp hol apıl aip jım ñöl midaiöl. Anıg gınab u, ne nöp yıp hag yuö aunö u, niñi

bi minöñ naböñ if i midpal gau niñ udöl. 22 Hol apıl jım ñöl midpul rö, kale u rö nöp jım ñöl midaiöl, a gem, ne mailö aij unbö ke yıp ñına u, yad pen kalıp abe u rö nöp ñıbin. * 23 Anıb u, ne yad anı danı midpan rö, yad kalıp anı danı midnö me, kale jım ñöl yabıt midaiöl. Anıg gö me, niñi bi minöñ naböñ if i gau niñnaböl, ne nöp yıp yuö aunö niñöm ne yıp midmagö lıban rö, kalıp u rö nöp midmagö lıban.

24 “Bapi! Yıp aij göp u, niñi bi yıp ñıban gau, am yad middeinabin au aip midöm, minöñ naböñ gi laglo ñın u, yıp midmagö lımön mailö aij unbö ke yıp ñına u niñöl.

25 “Bapi! Ne me bi asıñ midagöp! Niñi bi minöñ naböñ if i gau kale nöp niñagpal. Pen yad nöp niñbin. Niñi bi yad gai i ne nöp yıp yuö aunö u, niñbal. 26 Ne aigale bi rö midpan u, yad kalıp hag ñınö. Pen hainö u rö nöp, ne aigale bi rö midpan u yad kalıp hag ñı aij gınabin. Anıg gem, yad ke kalıp anı danı midnö, ne yıp midmagö lıban rö niñ aij göm, kale u rö nöp pen pen midmagö löl,” a ga.

18

Jisas niñp ud sisı lıla

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Jisas Nap niñp sabe gi pis göm, bi niñpe gau aip ñıg pro Kidron juöm, böñ lödanı amöm, mab olip wög adıñ u arla. 2 Mab olip wög adıñ anıbu Jisas bi niñpe gau aip pör am magum gımidal rö, Judas bi Jisas niñp mumug niñniñ geia u, miñgan anıbu niñ aij ga. 3 Perisi bi gau abe, bi God niñ nan sabe gep bi kub gau abe, Judas niñ hageila, niñpe am ami bi rımnab ut göm, God sabe gep ram polisman rımnab ut göm, dam Jisas middeia au amjaka. Kale pen pen alep nan rımnab udöm, hapö rımnab lam rımnab lau udöm, aueila. 4 Jisas niñp nan niñön gıniñ ga u niña u me, aueila u amöm haga, “An niñp ulhai niñ ajabim?” ö ga.

* 17:12: Jon 6:39; 13:18 * 17:15: Mad 6:13; 2De 3:3

* 17:18: Jon 20:21 * 17:22: Ap 4:32

⁵ Hageia hagla, “Jisas, bî Nasared nîbö u,” a gîla.

Hageila, Jisas haga, “Bî anîbu me yad i,” a ga. Pen magö anîbu, bî nîp mumug nîña u, Judas, kale aip anîb au mîdeia. ⁶ Pen Jisas, “Bî anîbu me yad i,” a gö, kale jöl adö ðîðî gî amöm gî dam pak la.

⁷ Jisas pen kalîp kauyañ haga, “An nîp ulhai nîñ ajabim?” ö ga.

Hageia hagla, “Jisas, bî Nasared nîbö u,” a gîla.

⁸ Hageila, Jisas haga, “Kalöp mîdö nöp hagpin, ‘Bî anîbu me yad i.’ Yîp ulhai nîñ ajpim rö, bî gai i kalîp arö gîpe aröl,” a ga.

⁹ Ga anîbu, Jisas nöd Nap nîp haga rö nöp ga. Nîpe Nap nîp haga, “Bapi. Bî yîp ñîna gau, añî ap ur gagöp,” a ga. *

¹⁰ Pen magö anîbu nöp, Saimon Pida ru mîlö kîd daua u ðîp gî udöm, bî ap nîp rîmîd yîjîg lau böñ nöp rîb gî dö gî yua. Bî anîbu hib nîpe Malkas. Nîpe God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u nîp bî wög gî ñeb nîpe u mîdmîdöp. ¹¹ Pida anîg geia, Jisas haga, “Ru mîlö kîd udpan kuöyañ lö arañ! Ne Bapi ñîg asi yîp ñöb u ñîñagnabin a gîmön nîñban ar?” a ga. *

Jisas ud Anas mîdeia au arla

¹² Jisas anîg hagö nîñöl gî, ami bî gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nîp ud sisî löm, nagî lî pîdöñ göm, ¹³ kale nöd Jisas dam Anas mîdeia au arla. Bî Anas anîbu, Kaiapas nîma nîpe. Kaiapas me, mî añî anîbu, God nîp nan sabe gep bî kub yabîl wög u hag lîlö, wög gî mîdeia. ¹⁴ Kaiapas nîpe me nöd Juda bî manö ud asîkep kalîp haga, “Bî añî ap umö hon magörhalö kamîñ arnabun u aij,” a ga. *

Pida, “Jisas nîp nîñagpin,” a ga

(*Mad 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Pen Jisas nîp anîg göm, dam Anas ram u areila nîñöm, Saimon Pida aip, yad Jon aip, holmîñ hain hain arlo. Bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u yîp nîñ aij ga rö, yad amem böñ nöp ram nîpe manö kub hagmîdal waryö raul yañ arnö; ¹⁶ pen Pida nîpe höñ löyañ adö mîdeia. Yad pen ado

gî apem, nîbi ajöñ îl abad mîdeia u nîp hagem, Pida nîp ul gî waryö raul yañ arlo. ¹⁷ Pen nîbi ajöñ îl abad mîdeia u, Pida nîp haga, “Ne u rö nöp Jisas bî nîpe ap ar?” a ga.

Hageia, Pida haga, “Yad wasö,” ga.

¹⁸ Pen Kaiapas nîp wög gî ñeila bî gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, kalîp yîgön gö, mab bîc run magö anîb au pîböñ mîdeia, uraköl mali mîdeila. Pida nîp u rö nöp yîgön gö, ap anîb au se göl, kalîp aip mab mali mîdeia.

Anas Jisas nîp manö hag nîña

(*Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Pen Anas, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl nöd mîdmîdöp u, Jisas nîp hag nîña, “Nîbi bî ne nîbi bî an? Ne manö nîhön nîhön nîbi bî ne hag ñîban?” a gî nîña. ²⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Yad manö rîmnap pi gem hag ñagnö; bî kale gau nîñ mîdlö nîñöl gî, Juda magum gep ram gau abe, God sabe gep ram u abe, pör waiö hag ñîbin. ²¹ Anîb u, nîhön gîñîg yîp manö hag nîñabön? Nîbi bî manö hagnö nîñ mîdeila rîmnap daumim hag nîñmim. Manö nîhön nîhön hagnö u nîñbal me,” a ga.

²² Jisas anîg hageia, God sabe gep ram abad mîdmîdöp polisman ap, nîp alaun u paköm haga, “Nîhön gîñîg bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u nîp manö anîbu rö hagabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Yad manö piral ap hagpin a gîmön, manö piral hagpin anîbu nîbi bî gai i kalîp waiö hag ñîmön. Pen manö nîñö hagpin u, ne nîhön gîñîg yîp pakajan?” ö ga.

²⁴ Jisas nîp nagî lî rîbîk gîla rö mîdö nîñöl gî, Anas hagö kale Jisas nîp dam, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl hain nîbö u, Kaiapas, ud arla.

Pida kuöyañ, “Jisas nîp nîñagpin,” a ga

²⁵ Pen Pida nîpe anîg uraköl gî mîdöm mab mali mîdö nîñöl gî, bî rîmnap nîp hagla, “Bî anîbu bî ap me ne i ar?” a gîla.

Hageila, Pida hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. ²⁶ Pen bî au Pida rîmîd rîb gî dö ga u, bî rîdîk lö lö nîpe ap God nîp nan

* 18:9: Jon 17:12 * 18:11: Mad 26:39 * 18:14: Jon 11:49-51

sabe gep bi kub u n+p wög gi m+deia. Nipe apöm, Pida n+p haga, “Yad nöp n+ñbin, ne bi an+bu aip mab olip wög ad+ñ au m+đajan ar?” a ga.

²⁷ Hageia Pida kauyañ hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. An+g hagö n+ñöl gi, ad+ñ k+łak+ł wiñ ala. *

Jisas n+p dam Pailod m+deia au arla
(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Ram rik dam lö n+ñöl gi, Juda kai kale Jisas n+p Kaiapas ram an+bu n+bö dam Rom gapman bi kub Pailod ram kub u arla. Juda kai hagla, “Hon Rom bi ram raul i arno, han+p as+ñ uł ginab n+ñöm hon Pasopa nan n+ñun rö lagnab,” a göm, hön gi+yañ m+deila. ²⁹ An+bu u, Pailod hön amöm haga, “Bi i n+p n+hön manö n+ñmim daubim?” ö ga.

³⁰ Hageia, kale hagla, “Nipe nan naij ap gaböp, nöp an+g dauagbnop,” a g+la.

³¹ Hageila, Pailod haga, “Kale dam lo kale adö u ke hagöp rö n+ñmim, manö kub hagim,” a ga.

Hageia, Juda kai pen hagla, “Hon n+bi bi gau kal+p manö kub hagun, al pak l+no umöl, lo adö u m+đagöp. Rom gapman gau han+p wasö gi+pal,” a g+la. * ³² Juda kai an+g g+la u, Jisas y+p aigöl giłö umnabin, a göm, haga rö nöp g+la. *

³³ Pen Juda kai an+g hageila, Pailod kauyañ ado gi ram raul yañ amöm, Jisas auañ a gö, aueia n+p haga, “Ne Juda kai kiñ kale u aka?” ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Manö y+p hag n+ñabön u, maj m+gan ne u ke hagabön aka n+bi bi r+mnap maj m+gan kale u udmön hagabön?” ö ga.

³⁵ Hageia, Pailod haga, “Yad Juda bi wasö. Juda kai ne gau nöp, bi God n+p nan sabe gep bi kub ne gau nöp me, nöp dapöm n+magö yad n+bal. Ne nan n+hön gaina an+g gi+pal?” ö ga. *

³⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad n+bi bi udem abad m+deinabin u, kiñ m+nön nabön ił i m+đpal rö, m+đageinabin. Yad m+nön nabön ił i kiñ m+đn+g gaibnep, Juda n+bi bi gau y+p nag+ lun, a giłö, n+bi bi yad gau

uraköm kale aip pen pen alblap. Pen yad n+bi bi udem abad m+deinabin nag+ u ke m+đöp; m+nön nabön ił i rö wasö,” ga.

³⁷ An+g hageia, Pailod haga, “An+bu u, ne kiñ ap aka?” ga.

Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u. Adö an+bu nöp me, Bapi God gö, y+p m+nön nabön ił i yag daulö, majö gem, manö n+ñö yuö yab+ u hag n+bin. N+bi bi manö n+ñö yab+ udun, a gi gas+ n+ñbal gau, manö yad u uđpal,” a ga.

³⁸ An+g hageia, Pailod haga, “Pen manö gau n+bö gau n+bö ke ke iru nöp m+đöp u, hon aigöl gun manö n+ñö yab+ me u, a gun n+ñun?” ö ga.

Juda n+bi bi Pailod n+p hagla, “Jisas n+p al pak l+mim,” a g+la

(Mad 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pailod manö an+bu hagöm, kauyañ hön amöm, Juda kai kal+p haga, “Yad nipe nan naij ap gaj+p n+ñagpin. ³⁹ Pen hon Rom gapman, m+ u m+ u, Pasopa n+ñ kub u auaj+p, bi nag+man kale ap y+har+ñ hub+k yubun. An+bu u, Juda kai kiñ kale u, y+har+ñ hub+k yunö arn+m aka?” ga.

⁴⁰ Hageia, meg m+gan dap ranöm hagla, “N+p wasö! Hon Barabas n+p hub+k yumön!” a g+la. Bi Barabas an+bu, n+bi bi gau wañ wañ gö gapman kai kal+p aip pen pen alla.

19

Pailod Jisas manö kub haga

¹ An+g hageila, Pailod ami bi nipe gau hagö, Jisas n+p nag+ udöm pak ado malo g+la. ² An+g göl paköm, nan kal+ kal+ halö r+mnap udöm, kiñ l+bal rö usaj+ł bad ap göm, Jisas n+p rol gi nöm, wał+j mu m+łö bö ap l+ nöm, * ³ n+p kuöyañ amöm kuöyañ amöm hagla, “Ne Juda kai kiñ kale, ne pör nöp m+đaimön!” a g+la. An+g hagöl gi, n+p mulu maj m+gan pakla.

⁴ Pen Pailod kuöyañ hön amöm, Juda n+bi bi kal+p haga, “N+ñim! Yad Jisas n+p hön i daunabin n+ñöm kale n+ñnabim, yad nipe nan naij göp ił ap ulhai n+ñagpin,” a ga. ⁵ Pen Jisas n+p usaj+ł kal+ kal+ halö bad

* 18:27: Jon 13:38 * 18:31: Jon 19:6-7 * 18:32: Jon 3:14; 12:33 * 18:35: Jon 1:11 * 19:2: Luk 23:11

u rol gi ñöm, wałij mu mılö bö adö li ñıla u halö auö niñöl gi, Pailod kalıp haga, “Nıp niñim!” a ga.

⁶ Anig hageia, bi God nıp nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nıp niñöm manö bıtıtö göm hagla, “Nıp mab ba lañ al pak lımim! Nıp mab ba lañ al pak lımim!” a gıla. Anig hageila, Pailod haga, “Kale ke nıp dammim, mab ba lañ al pak lımim. Yad nan naij göp it ap ułhai niñagpin!” a ga.

⁷ Hageia, Juda kai hagla, “Nıpe, ‘Yad God Ñı nıpe,’ a ga u, lo hon ap hagöp, ‘Umnım,’ a göp,” a gıla.

⁸ Anig hageila, Pailod niñöm, rapın piñiñ göm, ⁹ kuöyañ ram raul yañ amöm, Jisas nıp hag niñöm haga, “Ne ram mınöñ gai niñbö?” ö ga. Hageia, Jisas manö ap pen hagaga. * ¹⁰ Pailod haga, “Ne yıp manö hagagnabön ar? Ne niñban. Yad nöp abad mıdpin. Anıb u, nöp hubık yunig hubık yunabin; pen nöp mab ba lañ al pak löl, a giñö, al pak lınaböl,” a ga.

¹¹ Hageia, Jisas haga, “Pen ne yıp abad mıdpan u, ne ke wasö, God nöp hagö abad mıdpan. Anıb u, yıp gi naij gabön marö u, ne nöp udagnabön; bi yıp udöm nöp ñöb u, marö kub yabıt u udnab,” a ga. *

¹² Jisas anig hageia, Pailod nıp yiħariñ hag yuın, a göm, gası niña u pen Juda kai nıp bıtıtö gi hagöm hagla, “Ne Jisas nıp hubık yunabön u, Rom bi kub Sisa bi niñeb nıpe mıdageinabön. Bi, yad kiñ mıdpin, a giñal gau, Sisa aip pen pen al lun, a göm me, manö anıbu rö hagpal,” a gıla. *

¹³ Anig hageila, Pailod manö anıbu niñöm, am Jisas nıp uł gi höñ amöm, nıpe am bi manö ud asıkep sea adö au lañ gıla adö u asıka. Ka asıka anıbu, “Kabö Adan” a giñıdal. Pen Arameik manö löm, “Gabada” a giñıdal.

¹⁴ Pen ñın anıbu, Juda niñi bi Pasopa nan kale magum gep ñın. Sidö añ kub lañ magö u, Pailod kalıp haga, “Kiñ kale me il!” a ga. ¹⁵ Hageia, meg magö dap ranöm

hagla, “Nıp al pak li! Nıp mab ba lañ al pak li!” a gıla.

Hageila, Pailod haga, “Kiñ kale anıbi mab ba lañ al pak lınam?” ö ga.

Hageia, bi God nıp nan sabe gep bi kub gau hagla, “Kiñ hon ap mıdagöp; Rom bi kub Sisa nöp mıdöp,” a gıla.

¹⁶ Pen anig gi hag damöm, Pailod manö kalıp u udöm, ami bi gau kalıp haga, “Jisas nıp dam mab ba lañ al pak lımim,” a ga.

Jisas nıp mab ba lañ al pak lıla

(*Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

¹⁷ Pen nıp al pak lınig gıla mab u, Jisas nıp ñılö, nıpe dam “Wıp Nabıc Cög Ij” a giñal dum u apjaka. Dum anıbu, Arameik manö löm “Golgota” a giñıdal. ¹⁸ Jisas nıp mab kros cıpił pak löm, bi mıhöp, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lıla. Jisas añ au mıdeia.

¹⁹ Pen Pailod hagö, bi nıpe gau mab po ap udöm kalı kliñ rıköm, Jisas nıp al pak lıla mab ba nabıc au giñdan dılam gıla. Kalı kliñ rıkla manö u:

JISAS NASARED NIBÖ JUDA KAI KIN KALE ME I.

²⁰ Manö añı adö anıbu nöp, Arameik manö kalı kliñ rıköm, Ladin manö kalı kliñ rıköm, Grik manö kalı kliñ rıköm gıla me, Jerusalem söł anıb au mıdeia rö, Juda niñi bi iru nöp amgö li niñla. ²¹ Pen God nıp nan sabe gep bi kub gau am Pailod nıp hagla, “Manö kalı kliñ rıkpan u kabö rö gagöp. ‘Juda kai kiñ kale’ manö u mıdagainım; yiħariñ hagmön, ‘Nıpe hagöp, ‘Yad Juda kai kiñ kale mıdpin,’ a göp,’ a giñmön, manö anıbu nöp kalı kliñ rıkmön,” a gıla.

²² Anig hageila pen Pailod pen haga, “Yad manö niñhön kalı kliñ rıkpin u, anig göl nöp mıdnab,” a ga.

²³ Pen Jisas nıp mab ba lañ al pak löm, ami bi mıhau mıhau Jisas wałij nıpe gau balu ke ke udöm, wałij mılö bö göm al dör gagla u, u rö nöp balu udnig hagla, ²⁴ “Pabu gagun! Yiħariñ sadu rö gun, bi an udnım u, nıpe udnab,” a gıla. Gıla anıbu, God hadame nöp niñi bi gau kalıp gası ñö, God Manö u kalı kliñ rıköm, hainö

* 19:9: Mad 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

anig gınaböl, a gıla u me, hainö anig unbö rö nöp gıla. Manö anıbu kalı kılın rıköm hagla,

“Walıj yad u balu ke ke udöm, walıj mılö bö yad u, sadu rö gun udun, a gıla,” a gıla. *

²⁵ Pen ñın anıbu, Jisas nıme u, nımañ u, Klopas nıbin Maria u, Maria Magdala u, ap Jisas nıp al pak lıla goł söl anıb au mıdeila.

* ²⁶ Yad Jon, Jisas yıp mıdmagö lımıdöp bı u, u rö nöp ap söl anıb au mıdainö u me, Jisas yıp nıñöm, nıme Maria nıp haga, “Nıbi me, ñı ne me u,” a ga. * ²⁷ Anıg hagöm, nıpe pen nıme Maria nıñöm yıp haga, “Name ne me u,” a ga. Anıg hagö nıñöl gı, ñın anıbu, Jisas nıme nıp ut gı ram yad u damem, aıp mıdmıdul.

Jisas uma

(*Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Jisas nıña, wög adö nıpe u magöñhalö gı haka u me, God Manö haga u nıñö lınım a göm haga, “Yıp rugu mıtep göp,” a ga.

* ²⁹ Pen ñıg wain ası barol ap dap anıb au lılo mıdeia u me, ami bı ap, nan hain bad ap udöm, wain ası anıbu löm, ud mab hisop lö adıñ u abös alöm, dap ranöm Jisas maj hañ adö nıp u la. * ³⁰ Jisas ñıg wain ası anıbu nıñöm haga, “Naböñ juöp,” a göm, ubör yıhön göm, ana nıpe ña.

Jisas rıglöm nıpe u bıñıñ gıla

³¹ Pen Juda bı kub gau, kagoł ñın u dugo magö u hadö auajıp nıñöm hagla, “Rol God nıp sabe gep ñın hon u, wıp gau mab ba lañ mıdagaiöl,” a göm, am Pailod nıp haga, “Bı mab ba lañ al pak lıbal gau, ami bı gau ma kalıp gau pa jö gılö, yıñıd umlö, ud mınön yañ löl,” a gıla. * ³² Hageila, Pailod ami bı gau kalıp hagö, am bı Jisas aıp al pak lıla mıhau, ma kalıp gau pa jö gıla. ³³ Pen Jisas ma nıp u pa jö gun a göm nıñla, nıpe hadö uma. Anıg ga u me, ma nıpe u pa jö gagla. ³⁴ Pen ami bı ap, walał ap udöm, Jisas nıp rıglöm adıñ au bıñıñ gö, adıñ hagape halö, ñıg halö luga. ³⁵ Anıb u, kale nıbi bı manö kalı

kılın rıkabin anıbi nıñnabım gau abe Jisas nıp nıñ udmım, a gem, yad Jon, Jisas nıp ga u amgö yad ke nıñbin rö, kalöp manö nıñö yabıt anıbi hagem kalı kılın rıkabin.

* ³⁶ Pen ga anıbu, God hadame nöp nıbi bı gau kalıp gası ñö, God Manö u kalı kılın rıköm, hainö anıg gınaböl, a gıla u me, hainö anıg unbö rö nöp gıla. God Manö u kalı kılın rıköm hagla, “Le nıpe u, ap pa jö gagnaböl,” a gıla. * ³⁷ Pen manö ap hagla, “Bı nıp bıñıñ gajal u nıp nıñnaböl,” a gıla. *

Josep nıpe Jisas hañ romañ dam rıgöl ga
(*Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Bı Arimadia daun nıbö ap, Jisas manö nıpe nıñ u da u pen, Juda bı kub kalıp pıñıñ göm, Jisas nıp nıñ u dıpin, a göm, waiö hagagmıdöp. Bı anıbu hib nıpe Josep. Nıpe Jisas nıp dam rıgöl gınam, a göm, am Pailod nıp hag nıñö, yau a gö, ud ara. ³⁹ Nikodimas nıpe Josep aıp arlö. Nikodimas, bı au nöd am Jisas nıp sıbön yañ nıña bı u. Nikodimas nan hañıñ aij auep iru nöp, kilo unbö ñıñjuöl ado gı da unbö ajıp böñ dañ (35) rö, udöm ara. Nan hañıñ aij auep anıbu, mab mö cıl u abe, mab alos cıl u abe udöm gıla. * ⁴⁰ Pen kale mıhöp am wıp he u ud asık dap lugmil, Juda nıbi bı gımıdal rö, mab cıl ud ara u, wıp he gau anöñ lı ñımil, lının ud walıj rud gıla pro mılö u udmıl, wam wam gılö. ⁴¹ Jisas mab ba lañ al pak lıla ka anıb söl au wög adıñ ap mıdeia. Wög adıñ anıbu añ au kabö mıgan gısön nöp luöm, wıp rıgöl gagla ap mıdeia. ⁴² Juda kai God nıp sabe gep ñın kale u söl söl ga rö, yıñıd rıgöl gul a gımıl, kabö mıgan yöp söl anıb au rıgöl gılö.

20

Wıp rıgöl gıla u kuö nöp mıdeia
(*Mad 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Sade ñın u, ram rıknıg gö nıñöl gı, Maria Magdala wıp rıgöl gıla mıgan amöm nıña, kabö kub wıp rıgöl pıt gıla u, lıñı gı

* **19:24:** Sam 22:18 * **19:25:** Mad 27:55-56 * **19:26:** Jon 13:23 * **19:28:** Sam 22:15 * **19:29:** Sam 69:21

* **19:31:** Dud 21:22-23 * **19:35:** Jon 21:24 * **19:36:** Eks 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20 * **19:37:** Sek 12:10;

Rep 1:7 * **19:39:** Jon 3:1-2

am goł au mǝdeia. ²Nǝpe nǝŋǝm, kauyaŋ gi dǝ gi ap Saimon Pida hol mǝhǝŋ mǝdailo u apǝm haga, “Bǝ Kub u nǝp agamǝj ud arbal; pen dap lǝbal au nǝŋagpun,” a ga.

³⁻⁴ Anǝg hageia, Pida hol mǝhǝŋ nǝŋnǝg gi dǝ yabǝł gul hadlo. Yad nǝd amjakem, ⁵hǝŋ adǝ lǝyaŋ nǝp mǝdem, kabǝ mǝgan jǝŋ sǝpsǝp nǝŋnǝ wǝłǝj bad gau nǝp mǝdeia. ⁶⁻⁷ Pen Saimon Pida nǝpe hain apǝm, kabǝ mǝgan u hiǝkǝd amǝm nǝŋa, Jisas nǝp wǝłǝj wam halǝ yula gau hubǝk gaga; rǝgǝl gǝla rǝ nǝp mǝdeia. Pen wǝłǝj nabǝc jǝŋ pǝral wam gǝgabǝ gǝla u, u rǝ nǝp hubǝkaga; pǝral gǝgabǝ gǝla rǝ nǝp asǝk gi ke au mǝdeia. ⁸ Yad nǝd wǝp rǝgǝl gǝla au apjaknǝ pen uri yad u rǝ nǝp kabǝ mǝgan hiǝkǝd amem nǝŋnǝ, wǝłǝj gau wam halula rǝ mǝdeia u me, anǝbu Jisas urakǝp, a gem nǝŋ udnǝ. ⁹ Pen ñǝn anǝbu, God Manǝ kalǝ kǝiñ rǝkǝm, Jisas umǝm uraknǝm, a gǝla manǝ u, hol nǝŋ aij gaglo. * ¹⁰ Anǝg nǝŋul ado gi ram arlo.

*Maria Magdala Jisas waiǝ lǝ nǝŋa
(Mad 28:9-10; Mak 16:9-11)*

¹¹⁻¹² Pen Maria wǝp rǝgǝl gǝla rǝgǝl mǝgan anǝbu hǝŋ adǝ au urakǝl mǝdǝm mǝtǝŋ gǝl gi mǝdeia. Mǝtǝŋ gǝl gi mǝdǝl gi, jǝl magǝ dudu gi kabǝ mǝgan jǝŋ sǝpsǝp nǝŋa, ejol wǝłǝj rud lǝlǝ mǝhau, Jisas wǝp he nǝd mǝdeia ka anǝbu asǝk mǝdǝl gi, ap nabǝc adǝŋ jǝŋ, ap ma adǝŋ mǝŋ, mǝdailǝ. ¹³ Ejol anǝb mǝhau Maria nǝp haglǝ, “Nǝhǝn gǝnǝg mǝtǝŋ gabǝn?” ǝ gǝlǝ.

Hagailǝ haga, “Bǝ Kub yad u nǝp damǝm gai dam lǝbal u nǝŋagpin!” a ga. ¹⁴ Anǝg hagǝm, ado gǝm nǝŋa, Jisas urak mǝdeia. Pen nǝp nǝŋǝ, bǝ unbǝ ke rǝ la. Jisas nǝŋa u pen u Jisas nǝp a gǝm nǝŋaga. *

¹⁵ Jisas pen Maria nǝp haga, “Nǝbi me. Nǝhǝn gǝnǝg mǝtǝŋ gabǝn? An nǝp uthai nǝŋabǝn?” ǝ ga.

Hageia, Maria haga e, bǝ wǝg adǝŋ nap nǝbǝ u nǝp yǝp hagab, a gǝm haga, “Bǝ kub nǝŋeb. Wǝp u ud arbin, a gǝmǝn, gai dam lǝban u yǝp hagaimǝn, yad ud arnam,” a ga.

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “Maria!” a ga.

Hageia, Maria, Arameik manǝ lǝm, “Rabonai!” a ga. Manǝ haga anǝbu, “Manǝ Hag Ñeb Bǝ.”

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad ram mǝnǝŋ iǝ i arǝ gem, Bapi ado gi au laŋ aragǝn rǝ, yǝp ud mǝdagaimǝn. Pen ne arammǝn, mam bǝ kalǝp hagmǝn, ‘Jisas hagǝp, “Yad Bapi yad, Bapi kale, God yad, God kale mǝdǝp u ado gi arabin,” a gǝp, a gǝmǝn,” a ga. *

¹⁸ Jisas anǝg hageia, Maria Magdala am Jisas bǝ nǝpe gau kalǝp haga, “Yad Bǝ Kub u nǝp nǝŋem auabin,” a ga. Anǝg hagǝm, Jisas manǝ nǝhǝn nǝhǝn nǝp haga u, Maria nǝpe Jisas bǝ nǝpe kalǝp manǝ anǝbu haga.

*Jisas waiǝ lǝ bǝ nǝpe gau nǝŋa
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Pen Sade ñǝn u, sǝdǝ wad ara nǝŋǝm, bǝ nǝpe gau Juda bǝ kub gau kalǝp pǝñǝŋ gǝm, ram raul amǝm ajǝŋ u gǝñ pǝdǝŋ gǝm, agamǝj mǝdeila nǝŋǝm, Jisas ap anǝb au waiǝ lǝm haga, “God kalǝp abad mǝdeiaŋ,” a ga. ²⁰ Anǝg hagǝm, ñǝmagǝ ur nǝpe gau kalǝp yamǝm, rǝglǝm bǝŋ lau yamǝm ga. Bǝ nǝpe gau nǝŋǝm, u Bǝ Kub nǝp, a gǝm, mǝñ mǝñ yabǝł gǝla. *

²¹ Jisas pen kalǝp kuǝyaŋ haga, “God kalǝp abad mǝdeiaŋ. Bapi yǝp hag yuǝ apem wǝg nǝpe gǝpin rǝ, kalǝp pen abe hag yuabin,” a ga. ²² Anǝg hagǝm, kalǝp pu gǝl gi haga, “Ana Uł u udmim. ²³ Nǝbi bǝ rǝmnap nan si nan naij gǝpal gau nǝŋmim arǝ gǝnabim u, God u rǝ nǝp nǝŋǝm arǝ gǝnab. Pen nǝŋmim arǝ gagnabim u, God u rǝ nǝp nǝŋǝm arǝ gagnab,” a ga. *

Jisas waiǝ lǝ bǝ nǝpe Domas nǝp nǝŋa

²⁴ Pen Jisas ap waiǝ lǝm kalǝp manǝ haga ñǝn anǝbu, bǝ nǝpe Domas, hib ap Ñǝ Ramǝ a gǝmǝdal u, kalǝp aip mǝdageia. ²⁵ Anǝb u, hainǝ Jisas bǝ nǝpe Domas nǝp hagla, “Bǝ Kub u nǝŋbun,” a gǝla.

Hageila, nǝpe pen haga, “Anǝg hagabim u pen ñǝmagǝ nǝpe cǝpǝł pakla u abe, rǝglǝm bǝnǝŋ gǝla u abe, amgǝ yad ke nǝŋem ñǝmagǝ yad ud nǝŋnabin u me, manǝ anǝbu nǝŋ udem, urakǝp, a gem nǝŋ udnabin; wasǝ u wasǝ,” ga.

* **20:9:** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Ro 8:29; Hib 2:11-12 * **20:20:** Jon 16:22; 1Jn 1:1 * **20:23:** Mad 16:19

²⁶ Anig hagöm, pen wik añi ap midöm, Jisas bi nipe gau Domas aip kuöyan ram raul u mideila. Ajön giñ pidön gila u pen Jisas nipe ap an anib au waiö löm haga, “God kalöp abad mideian,” a ga. ²⁷ Jisas anig hagöm, Domas nip haga, “Ñimagö ne u, yip cipit pakla u ud nöj. Ñimagö yad nöj. Riglöm böj yad binin gila aui abe ud nöj. Gasi milö lagmön, yip ninj udmön,” a ga.

²⁸ Hageia, Domas haga, “Bi Kub yad, God yad!” a ga.

²⁹ Pen Jisas Domas nip haga, “Yip waiö ninjmön me, yip ninj udpan. Pen nibi bi yip waiö ninjagöm, yip ninj udnaböl gau, miñ miñ yabit ginaböl,” a ga. *

Jon manö anibi nihön ginig kali kliñ rika

³⁰ Pen manö kali kliñ rikabin anibi, hon Jisas bi nipe gau ninj midno ninjöl gi, Jisas nan gagep ke ke iru nöp gimidöp rö, magörhalö kali kliñ rikagpin. ³¹ Pen kale, Jisas nöp me, Kraus u, God Ñi nipe yabit u nöp, a gimim, nip ninj udpe, kalöp udö, nip aip kaminj mideinabim, a gem, manö anibi kali kliñ rikpin. *

21

Jisas waiö lö bi nipe unbö mudun jinj u nip ninjla

¹ Pen hainö hon Jisas bi nipe gau Ñig Wanjö Daibirias au midaino ninjöm Jisas nipe waiö lö ninjno. Nihön ga u hagnig gabin. ² Saimon Pida u, Domas u (hib ap Ñi Ramö a gal u), Nadanyel Kena daun, ram minöj Galili au nibö u, Sebedi ñi Jems hol mamil mihau, Jisas bi nipe mihöp halö aip, jim nöl am Ñig Wanjö Daibirias au midaino.

³ Saimon Pida hanip haga, “Yad kabsat nan arabin,” a ga. Hageia, “Hon aip arnabun,” a gun, am nip aip ñig magib udun, gi ajno ajno ram rua pen kabsat rimnap udagno. *

⁴ Pen sidö lim gö ninjöl gi, Jisas ap ñig wanjö gof au mideia. Nip ninjno pen u Jisas nöp a gun ninjagno. ⁵ Nipe hanip

haga, “Ñi game. Kale kabsat nan gi aj wasö ninjbim ar?” a ga. Hageia, hon yau a gino. ⁶ Anig hagaino, hanip haga, “Uben u ud ñig magib ñimagö yijig kid lau adö yumim me, kabsat rimnap udnabim!” a ga. Hageia, uben u ud ñig an yan yuun, kabsat iru yabit nöp udun, tip gino aunim rö laga. ⁷ Anig geia, yad Jon, Pida nip hagnö, “Bi anibu Bi Kub u nöp,” a ginö. Anig hagainö, Pida ninjöm, waij nipe au la u ud hib nab an au gidan piralöm, ujanid ñig an yan la. * ⁸ Hon bi rimnap ñig magib adö u midun, uben kabsat halö ap ran jaköm mideia u, tip gi dap, milö gau wasö, mida unbö ninjuöl mamid (100) rö nöp, ñig gof au auno.

⁹ Gof anib au apun ninjno, mab in bic ara adö u, kabsat rimnap in mideia. Bred rimnap u rö nöp mideia. ¹⁰ Pen Jisas hanip haga, “Kabsat miñi udpim gau, rimnap dauim,” a ga. ¹¹ Hageia, Saimon Pida ñig magib adö u amöm, nipe aip uben kabsat iru nöp (153) mideia anibu kabö kulup adö au tip gi dauno. Uben u marö ga pen pa gi dö gaga. *

¹² Jisas pen hanip haga, “Apim, nan ñinjim,” a ga. Hon pen nable gö, ne bi an ammön midpan a gun nip hag ninjagno; u Bi Kub u nöp a gun, ninjun arö gino. ¹³ Jisas nipe am bred u udöm, hanip nime löm, kabsat abe ud hanip nime löm gö, ñinjno.

¹⁴ Pen Jisas umöm uraköm, hanip bi nipe gau ij mihau nigan waiö lö nip ninjno. *

Jisas Pida nip manö haga

¹⁵ Pen hon nan ñinj pis gun, Jisas Saimon Pida nip hag ninja, “Saimon Jon ñi nipe. Bi gai i rö wasö; ne yip ninjö nöp midmagö liban aka?” a ga.

Hageia, Pida haga, “Bi Kub. Yad nöp midmagö libin u, ne ninjban me,” a ga.

Anig hageia, Jisas haga, “Sipsip pi yad gau, abad midaimön,” a ga.

¹⁶ Jisas anig hagöm, kauyan hag ninja, “Saimon Jon ñi nipe. Ne yip ninjö nöp midmagö liban aka?” a ga.

* 20:29: 1Pi 1:8 * 20:31: Jon 3:15; Ro 1:17; 1Jn 5:13

* 21:11: Luk 5:6 * 21:14: Jon 20:19,26

* 21:3: Luk 5:4-7 * 21:7: Jon 13:23; Mad 14:29

Hageia, Pida haga, “Bî Kub. Yad nöp mîdmagö lîbin u, ne nîñban me,” a ga.

Anîg hageia, Jisas haga, “Sipsip yad gau abad mîdaimön,” a ga. *

¹⁷ Jisas kauyañ pen hag nîña, “Saimon Jon nî nîpe. Ne yîp mîdmagö lîban aka?” ga.

Pen Jisas anîg göm, manö adö añî anîbu nöp, “Ne yîp mîdmagö lîban aka?” hag nîñöm hag nîñöm gö me, Pida gasî iru nîñöl gî haga, “Bî Kub. Ne nan gau magöñhalö nîñban. Anîb u, yad nöp mîdmagö lîbin u, ne hadö nîñban me,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Anîb u, sipsip yad gau abad mîdaimön. ¹⁸Yad nöp nîñö yabîl hagabin, ne bî praj rö mîdaina nîñ u, wañj gasî ne ke nîña rö ud lîmön ajmîdan. Pen ne hainö bî mîlep lînabön nîñ u, ne nîmagö ne gîlan gî mîdö nîñöl gî, bî ke nîbö ap nöp nagî adîköm, aragnabön mol u uł gî ud arnab,” a ga. ¹⁹Jisas manö haga anîbu, nîbi bî rîmnap hainö Pida al pak lînaböl u, Jisas nöd nîña me u. Nîbi bî hain nîbö gau, Pida nîp nan nîhön gîñaböl umnab u nîñöm, God nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp u nîñaböl. Pen Jisas Pida nîp haga, “Yîp hain gîmön,” a ga. *

²⁰ Jisas manö anîbu haga nîñöm Pida ado göm nîña, yad bî Jisas mîdmagö lîmîdöp u mîdainö. Yad bî anîbu me, nöd Jisas Pasopa nan nîñ mîdeia îl au asîk mîdem hag nîñnö, “Bî Kub. An nöp mumug gîñab?” ö gîñö. * ²¹ Pida yîp nîñöm Jisas nîp haga, “Bî Kub. Bî i nîp nîhön gîñab?” ö ga.

²² Hageia, Jisas haga, “U gasî yad. Yad hagnö nîpe mîdep nöp mîdö nîñöl gî, ado gî aunabî u, manö ne wasö. Pen ne yîp hain gîmön,” a ga.

²³ Jisas manö haga anîbu, nîbi bî nîp nîñ udla rîmnap hagla, “Jisas bî nîpe anîbu umagnab,” a gîla. Pen Jisas bî nîpe anîbu umagnab a göm manö anîbu hagaga; nîpe yîharîñ haga, “Yad hagnö, nîpe mîdep nöp mîdö nîñöl gî, ado gî aunabî u, manö ne wasö,” ga.

²⁴ Jisas bî nîpe anîbu me, nîpe ke manö anîbi kalî kîñ rîköm, magöñhalö manö nîñö yabîl nöp mîdöp u nîñöm, kalî kîñ rîköp me u. * ²⁵ Jisas nan adö ke ke iru nöp ga u pen manö anîbu yöp rîmnap nöp añ aui kalî kîñ rîköp. Yad nîñnö, manö anîb gau magöñhalö kalî kîñ rîk buk iru nöp yañ lîblap, mîñöñ naböñ i pro gö, dam lep ka u mîdagaiböp. *

* **21:16:** Ap 20:28 * **21:19:** Mad 16:24-25; 2Pi 1:14 * **21:20:** Jon 13:23-25 * **21:24:** Jon 19:35 * **21:25:** Jon 20:30

Aposil

Bi Jisas manö ud arep gau kale nan nihön nihön gila

Luk Diopilas nip kauyanj kali kliñ rika

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kali kliñ riknö u, Jisas nip yag daulö majö göm, wög it göm mid damöm, nan nihön nihön göm, manö nihön nihön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kali kliñ riknö. * ² Hainö, God Jisas nip dam ap ran jak kumi kabö laj au ud ara. Pen nipe kumi kabö adö laj au arnig ga magö u, nipe gö Ana U† nipe manö nipe ud arep hag la bi gau kalip hag ñi aij ga. Manö anibu magöñhalö nöd kali kliñ rikem nöp ñinö u. * ³ Jisas uma pen kauyanj uraköm, ñin unbö ñinjuöl mihöp (40) anj u ñin iru nöp waiö löm, manö nipe ud arep bi nipe gau aip midöm, God nibi bi udöm abad mideinab manö u kalip hag ñimädöp. Anig gö, kale amgö magö kale ke niñla nipe kamij mideia. * ⁴ Pen umöm uraköm, minöñ naböñ adö it i midmidöp ñin anj anib au, ñin ap bi nipe anib gau aip nan magö ñinöñ haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nihön kalöp ñinabin a ga u, Jerusalem aui nöp midmim, abad midaimim. * ⁵ Jon ñig pak ñeb bi u nibi bi kalip ñig u nöp pak ña, pen ñin mihöp nöp ap arö, Ana U† u apöm kalöp pak ñinab,” a ga. *

Jisas nipe ram minöñ kumi kabö adö laj au ap ran jak ara

⁶ Pen ñin ap Jisas nipe bi nipe anib gau mideila anj au waiö lö, nip hagla, “Bi Kub, ne miñi kin hon midö, hon Isrel nibi bi ram minöñ hon i kauyanj ke abad midun, ram minöñ rimnap abad midun ginabun aka?” gila. * ⁷ Hageila, kalip haga, “Ñin mai ginab u, Bapi gasi nipe ke niñöm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen Ana U† nipe kalöp auö, kale pidöñ udmim ammim,

Jerusalem nibi bi, Judia nibi bi, Same-ria nibi bi, nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö gau, yad nihön nihön ginpin u kalip hag ñinabim,” a ga. *

⁹ Anig hagöm, bi nipe gau niñmidlö niñöl gi, God nip dam ap ran jak kumi kabö adö laj au ud arö niñöl gi, kumi bad ap apöm nip harika.

¹⁰ Pen nipe areia, kale kumi kabö laj niñ midlö niñöl gi, magö anibu nöp bi waij rud yimlö mihau ap kalip pig urak midailö. ¹¹ Bi anib mihau haglö, “Bi Galili nibö gai i, kale nihön ginig kumi kabö laj niñ midpim? Kale niñöl gi midpe niñöl gi, God nipe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laj au ud aröp u, hainö nipe ke unbö rö nöp ado gi aunab,” a gilo. *

Judas uma u Madaias kuö nipe uda

¹² Olip Dum laj mideila u arö göm, Jerusalem ado gi arla. Adan milö wasö, Olip Dum Jerusalem nibö sö; Juda God nip sabe gep ñin u kale ajmidal rö nöp. *

¹³ Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laj migang u arla. Bi mideila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñi nipe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñi nipe Judas u. * ¹⁴ Kale pör pör magum göm, God nip sabe gimidal. Jisas nime Maria u, Jisas nimam bi gau, nibi rimnap halö pör anig gimidal.

¹⁵ Pen ñin anj anib au, nibi bi ñinjuöl unbö kagoñ jinj (120) rö ap magum gilo niñöl gi, Pida uraköm kalip haga, ¹⁶ “Añ mam bi niñim. Ana U† nipe hadame nöp Depid nip gasi ñö, Judas Jisas nip mumug niña bi u ginab rö niñöm kali kliñ rikö, haga haga rö nöp ga. * ¹⁷ Jisas bi Judas anibu udö, hon aip midöm, wög nipe u jim ñöl gimidun,” a ga.

¹⁸ Pen hainö nipe Jisas nip mumug niñöm, mani uda u damöm, minöñ naböñ ap rauöm, mid damöm, ñin añi ap ap lug paköm, mudun nipe u pabu göm, hibur magöñhalö lim gi höñ hañauö uma.

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** kilomida añi ap nöp rö * **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mad 10:2-4 * **1:16:** Sam 41:9 * **1:18:** Mad 27:3-8

* 19 Anig göl umö, Jerusalem nibi bi magöñhalö niñöm, minöñ naböñ rauöm uma anibu, hib Akeldama a gila. Akeldama hagla manö if u, “Hagape Luga Minöñ Nabö?,” a göm hagla.

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adin Sam a gipal u kali klin riköm haga,

‘Ram nipe cög nöp midainim;

Nibi bi rimnap ram nipe am midagaiöl,’ a ga.

Depid manö ap pen haga,

‘Wög nipe u bi ap udnim,’ a ga. *

21 Haga anibu, bi hon ke ap niñun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajmidun u, bi hon aip pör ajmidöp bi ap niñun udnabun. 22 Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas nip ñig pak ña u niñöm, mid damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö lañ ara niña bi ap niñun udnabun. Bi anibu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñi aij ginab,” a ga. *

23 Pida anig hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kalip mihöñ hag lila. Pen Josep ñin rimnap hib nipe ap Basabas, ap Jaldas, a gimidal. 24-25 Bi anib mihau kalip anig göl hag löm, God nip sabe göm hagla, “Bi Kub, Judas nöd gi naij göm umöm, ram nipe midainim au ara u, kuö nipe u an udnim, a gun, bi mihöp i hag libun. Anib u, ne nibi bi magöñhalö gasi niñöm gipal rö niñban u me, nöp hag niñabun, ne ke bi u a gö, hon niñun udnabun,” a gila. 26 Anig hagöm, bi anib mihau ilöñ cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agip lañ aip jim ñöm, kauyan bi unbö migan lañ la.

2

Ana U† nipe aua

1 Nibi bi Jisas nip niñ udlu gau, Pedikos ñin kub u miñi, a göm, ap ram raul migan añi ap mideila. * 2 Anig göl midlö niñöl gi, adin gu kub kumi kabö adö lañ nibö hagöm, yigön rö udöm, ram raul migan asik mideila au yan aua. 3 Pen magö anibu nöp niñla, mab mitañ ugan rö u apöm,

pilajik ke ke pa gi dö gi amöm, nibi bi nabic cög adö lañ añi añi am mideila. *

4 Am midö niñöl gi, Ana U† apöm, ana kalip an dan ajman raua niñöm kale manö yabif adö ke ke hagla. *

5 Pen ñin anibu, Juda nibi bi gau, kale migan ke ke, ram minöñ gau nibö gau nibö apöm, Jerusalem magum gi mideila. Nibi bi anib gau kale God Manö haga rö niñöm gimidal. 6 Gu kub anibu hageia niñöm, niñön gab a göm, nibi bi iru nöp yinid ram anibu apöm niñla, manö yabif adö ke ke kabö göl nöp hageila.

7 Kale niñöm, aiö waiö göm hagla, “Nibi bi gai i magöñhalö Galili nibö. 8 Pen aige göm manö yabif hon ke ke hagpun rö kabö göl hagaböl niñabun? 9 Hon rimnap Padia nibö, rimnap Midia nibö, rimnap Ilam nibö, rimnap Mesopodemia nibö, rimnap Judia nibö, rimnap Kapasodia nibö, rimnap Podas nibö, rimnap Esia nibö, 10 rimnap Prijia nibö, rimnap Pampilia nibö, rimnap Ijip nibö, rimnap ram minöñ Libia, Sairini daun goł gau nibö, rimnap Rom nibö auno. 11 Nibi bi Rom nibö aula u, rimnap Juda nibi bi yijig göl, rimnap Juda nibi bi wasö pen uri Juda nibi bi gipal rö adö u gipal. Rimnap Krir nibö, rimnap Arebia nibö auno. Pen hon niñ midno niñöl gi, manö yabif hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God nipe nan unbö ke yabif göp, a göm, hib nipe haglö adö arab, niñabun,” a gila. 12 Anig hagöm, gasi iru niñöl gi, pen hag niñö, pen hag niñö göm hagla, “Ke yabif gab anibu niñön ginig gab,” a göm, gasi iru yabif niñla.

13 Nibi bi rimnap pen kale ñiñton l i hagla, “U ñig wain iru nöp niñöm, hauł alöp hagaböl,” a gila.

Pida manö hag ña

14 Pen Pida bi Jisas manö ud arep bi unbö agip lañ aip uraköm, meg migan dap ranöm, nibi bi iru nöp mideila gau kalip haga, “Kale Juda nibi bi hon abe, kale nibi bi Jerusalem aui hanmidim abe, aui niñön gajip u yad kalöp manö hagnig gabin i niñ aij gimim. 15 Kale rimnap hagnig,

* 1:20: Sam 69:25; 109:8 * 1:22: Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27 * 2:1: Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * 2:3: Mad 3:11 * 2:4: Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

gai i ñig wain iru nöp ñinjom, hauſ alöp hagaböl,' a gipim u, pen kale ñig wain ñinjlö hauſ alagöp. Miñi sidö gison nöp auöp magö u nöp me. ¹⁶ Pen manö yabiſ ke ke hagaböl niñabim anibi, bi God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kali kliš rika rö nöp gab me u. Nipe manö anibu kali kliš riköm haga,

¹⁷ 'God hagöp, "Ñin hain u, nibi bi magöñhalö gau kalip Ana yad yunabin.

Ñi pai kale gau God Manö nibi bi kalip hag ñinaböl.
Bi praj kale gau naböñ niñaböl.
Bi majö kale gau hon niñaböl. *

¹⁸ Ñin anibu, nibi bi yip wög gi ñibal gau, nibi gau abe bi gau abe, kalip Ana yad yunö, manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ñinaböl.

¹⁹ Pen kumi kabö adö lañ nan ke gagep rö rimnap gem, minöñ naböñ adö il i nan niñeb niñagep ke nibö rimnap ginabin. Hagape göm, mab inöm, hadu adpiſ kub göm ginab.

²⁰ Sidö mailö gagnab; rakin hagape bö lınab. Anig geinab, hainö ñin unbö ke nibö waiö lınab.

Bi Kub mailö aij unbö ke halö aunab.
²¹ Pen nibi bi an an, Bi Kub yip ud kamıñ yuañ, a göm, hag niñaböl gau, kalip ud kamıñ yunab," a ga.

²² Pida nipe Joel kali kliš rika manö anibu hag pis göm haga, "Kale Isrel nibi bi, manö hagnig gabin i niñ aij gimim. Jisas bi Nasared nibö u bi yiñarıñ wasö; God nipe ke nip yuö aua. Ñi yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan niñeb niñagep iru nöp göm ginab añ kalip au niñöm, bi anibu God nipe ke hag yuö aua u niñlañ, a göm, nip yuö aua. Jisas nipe nan gagep rö añ kale ga u, kale ke hadö niñbim. ²³ God kale ginabim rö nöd niñöm, Jisas nip ud ñimagö adö kalöp u lö, kale dam nibi bi nan si nan naij gıpal gau kalip ñibe, nip mab ba lañ al pak lılo uma. ²⁴ Nipe

ilön kub yabiſ udöm uma u pen böñ nöp wip rigöl au midöm, hij gi lug li arnim rö laga. God gö kauyañ uraka. ²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas nip manö kali kliš riköm haga,

'Yad niñbin, Bi Kub yad aip pör pör midöp. Nipe ñimagö yijig yad lau adö midöp u me, yad piñıñ gagnabin. *

²⁶ Anig göp u, hibur midmagö yad pılaiöp; yad ñiñi lem hagabin.

Hañ romañ yad umnig gab pen gası halö midem piñıñ gagnabin.

²⁷ Ai ginig? Ne yip wip rigöl migan arö gagnabön.

Ne Bi Uſ ne arö gö, hañ romañ nipe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yip kamıñ midem adan u yamna. Yad ne aip midem, miñ miñ yabiſ ginabin,' a ga," a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anibu hag pis göm haga, "Añ mam bi, yad kalöp manö kabö göl hagnö, niñ aij ginabim. Bac itañ Depid umö rigöl gıla ulöm migan u midöp; ulöm migan anibu miñi hon u rö nöp niñbun. * ³⁰ Pen Depid nipe God manö hag ñeb bi midmidöp u me, nipe niñga, God hadame nöp manö hag löm haga, 'Ne ñi riknabön rik damöm rik lınaböl ñi ap nipe ka ne udöm, kiñ midemab,' a ga. *

³¹ Depid nan hainö ginab u niñöm, Mesaia u* nipe umöm uraknab, a göm, haga, 'Nip wip rigöl migan arö gaga. Hañ romañ nipe hij gi lug li araga,' a ga. *

³² "Miñi God gö, Jisas nipe uraköm kamıñ midöp. Nipe kamıñ midöp u hon magöñhalö amgö magö hon ke niñbun.

³³ God Jisas nip dam ñimagö yijig adö nipe lau la. Löm nipe Ana Uſ ñinabin a göm haga u, Jisas nip ñö, nipe pen hanip ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i niñabim. * ³⁴ Pen Depid manö haga anibu, nipe ke hagaga. Depid nipe minöñ naböñ il i midöm, kumi kabö adö lañ araga. Pen nipe haga,

'Bi Kub nipe Bi Kub yad u nip haga,

* **2:17:** Joe 2:28-32 * **2:25:** Sam 16:8-11 * **2:29:** 1Ki 2:10 * **2:30:** 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * **2:31:**

Grik manö "Krais u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe il añi ap nöp midöp: "God hag la Bi u." * **2:31:** Sam 16:10

* **2:33:** Ap 5:32; 7:55-56

“Ñimago yijig yad lau adö asik m+idaimön me;

³⁵ yad ginö kaua maua ne gau, rafa m+igan ne gau m+ideinabol,” a ga, a ga.

* ³⁶ “An+u, kale Isrel n+bi b+ magöjhalö n+ij aij g+mim: Jisas b+ mab ba laj al pak libe uma b+ an+bu nöp, God gö B+ Kub yab+ m+idöp. N+pe nöp Mesaia pör abad m+dm+dun me u,” a ga. *

³⁷ Pida manö an+bu hagö, n+bi b+ m+deila gau n+ijöm ñaul ara. An+g gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep b+ gau abe, hag n+ijöm hagla, “An+u, mam b+, hon m+ñi n+hön gun?” ö g+la.

³⁸ Hageila, Pida haga, “Kale añ+ añ+ magöjhalö m+dpim rö, nan si nan naj g+ipim adö u, n+hön gin+g an+g g+ipun, a g+mim, arö g+mim, Jisas Krai n+p n+ij udmim, ñ+g pakmim. An+g geinabim, God nan si nan naj g+ipim u n+ijöm arö göm, Ana U+ n+pe u kalöp ñ+nab. ³⁹ God hadame nöp haga, ‘Ana yad kalöp Isrel n+bi b+ ñem, ñ+ pai kale yag daunabim gau kal+p ñem, n+bi b+ m+lö gau kal+p abe ñem g+nabin,’ a ga. An+u, hon n+ijun, God n+bi b+ an an aulan a g+nab gau, kal+p magöjhalö Ana U+ u ñ+nab,” a ga. * ⁴⁰ Pida kal+p mög n+ijöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, “N+bi b+ uri m+dpal r+mnab haöwaö g+ naj g+pal rö arö g+mim, m+d aij g+mim. Wasö u, ilön kub udnabim,” a ga. ⁴¹ N+bi b+ iru nöp Pida manö haga u n+ijöm, Jisas Krai n+p n+ij udöm, ñ+g pakla. N+in an+bu nöp, n+bi b+ dri dausan (3000) rö Jisas Krai n+p n+ij udöm, Jisas n+bi b+ n+pe aip j+m ñöl m+deila. *

⁴² An+u, kale pör pör apöm, b+ Jisas manö ud arep b+ gau aip se göl m+idöm, God Manö hag ñeila u n+ij aij gun, a göm, hag am+l ap+l göl g+, bred ud jö göm se göl ñ+ijöl g+, God n+p sabe göl g+ m+dm+dal. *

Jisas n+bi b+ n+pe gau g+m+dal rö

⁴³ God b+ Jisas manö ud arep b+ gau kal+p p+idön ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan n+ijeb n+ijagep iru nöp göm g+lö, n+bi b+ gau n+ijöm, aiö waiö g+la. ⁴⁴ N+bi b+ Jisas

n+p n+ij udla gau, se g+ m+idöm, n+bi b+ nan m+degeia gau, n+bi b+ r+mnab kal+p nan haöwaö ñ+la. * ⁴⁵ M+nöj nabö?, nan gau u rö nöp s+kim göm, mani udöm, n+bi b+ nan m+degeia gau kal+p n+me li ñ+la. ⁴⁶ Kale pör pör, ñ+n añ+ añ+, God sabe gep ram u am magum g+m+dal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, m+dmagö apen löl g+, ñ+ñ+ löl g+, nan se göl ñ+ijm+dal. ⁴⁷ Pen n+bi b+ m+deila gau magöjhalö, Jisas n+ij udla n+bi b+ kal+p n+ijöl, aij a ga. Pör pör, ñ+n añ+ añ+, B+ Kub n+pe n+bi b+ r+mnab halö ud kam+ij yuö, kale Jisas n+p n+ij udöm, ap Jisas n+bi b+ n+pe nöd n+bö gau aip m+dm+dal. *

3

B+ ma naj ga u, Pida gö, kam+ij la

¹⁻³ B+ n+me yag daua ñ+n u nöp ma naj ga ap, n+p ñ+n añ+ añ+ pör pör dapöm, God sabe gep ram ajön it, Ajö? Kliñ Aij, a g+m+dal u, go+ au l+lö asik m+dm+döp. M+idöl g+, n+bi b+ God sabe gep ram raul m+igan ap arm+dal gau, kale mani nan y+p ap ñim, a g+ as+ b+ g+m+idöp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip s+idö gam+ij ga dugo magö u, God n+p sabe gep magö u, God n+p sabe gin+g, ap padilö n+ijöl g+, b+ ma naj ga an+bu kal+p m+hön n+ijöm haga, “Y+p mani r+mnab ñ+l,” a ga. ⁴ Hageia, kalpe m+hön n+p n+ij ij halö l+ m+dm+l, Pida haga, “Hal+p m+hön nöj!” a ga. * ⁵ Haga, y+p nan ap ñ+n+g gabil, a göm, kal+p m+hön n+ij m+idö n+ijöl g+, ⁶ Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad m+dagöp u pen nan yad añ+ ap m+idöp u nöp ñ+nabin. Jisas Krai Nasared n+bö u, hib n+pe hagem nöp hagabin, ‘Urak aru!’ ” a ga. * ⁷ Pida an+g hagöm, ñ+magö yijig lau n+p udöm, ud urak ñö n+ijöl g+, magö an+bu nöp ma abe, ma go+ abe aij la. ⁸ Aij gö, y+ij+d urak amöl g+, rafa rafa göl g+, God n+p aij a göl g+, kal+p m+hön aip God sabe gep ram raul m+igan u ara. ⁹ God n+p aij, a göm, abö göl göm ajeia u, n+bi b+ m+deila gau n+ijöm, ¹⁰ b+ ma naj pör apöm, God sabe gep ram ajön it, Ajö? Kliñ Aij, a g+m+dal u, go+ au asik m+idöm,

* **2:35:** Sam 110:1 * **2:36:** Ap 5:30-31 * **2:39:** Ais 57:19 * **2:41:** Ap 2:47; 4:4 * **2:42:** Ap 20:7 * **2:44:** Ap 4:32-35 * **2:47:** Ap 6:7; 11:21 * **3:4:** Ap 14:9 * **3:6:** Ap 4:10; 16:18

mani nan gau asib gimidöp bi anibu, aigöl göm ma yabıl abö gi auab, a göm, gasi iru niñöm aiö waiö gıla.

Pida manö hag ña

11 Bi anibu nipe, God sabe gep ram höj adö, Solomon Ram Bada, a gimidal, migän u midöm, Pida aip, Jon aip kalip mihöj anj anj li ud midö niñöl gi, nibi bi magöñhalö aiö waiö göl gi, gi dö gi aula. 12 Nibi bi aueila, Pida nipe niñöm haga, "Isrel nibi bi gai i, kale nihön ginig gasi iru niñmim halip bi mihöj niñ ij halö gabim? 'Kale mihöj bi klö, bi kamij aij midmil gajıl, bi anibi adan aj aij gab,' a gimim, gasi u niñabim ar? U wasö. 13 Ebrahim, Aisak, Jekop, bac itanj hon bi gau sabe gimidal God anibu nöp nipe ke gö, bi wög gi ñeb nipe Jisas urakö, nibi bi gau niñöm, nipe mailö aij unbö ke halö midöp a göm, niñbal. Kale pen Jisas nip udagpe. Pailod, Jisas nip hubik yuin a ga u pen kale ke, nip dam mab ba lanj al pak lılanj, a gipe.

* 14 Jisas nipe Bi Uı; nipe Bi Kamij Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nipe bi niñeb hon wasö; bi wip almidöp u hanip hubik yu, a gipe. 15 Anig gimim, Bi kamij middep magö ñöb u nip al pak lıbe. Pen God gö, nipe uraka u, hon amgö magö hon ke niñul hagabul. 16 Bi ma najj pör niñbim i, mıñi kamij lajıp niñbim. Jisas klö nipe gö me, kamij löp. Jisas niñ udul, hib nipe haglo, nipe gö böj nöp kamij löp.

17 "Pen mideimam yad gai. Kale ke abe, bi kub kale gau abe, hauı halö midmim, Jisas nip anig gipe. * 18 Pen God nipe bi manö nipe hagep gau kalip hadame nöp gasi ñö hagla, 'Hainö God Mesaia nipe ilön kub yabıl udöm umnab,' a gıla u me, hagla rö nöp gipe. 19 Anıb u, nan si nan najj gıpm u, nihön ginig anig gıpun, a gimim, arö gimim, God nip ado gi aube, nipe nan si nan najj gıpm prı u lk gi yunab. * 20 Anig gipe, Bi Kub nipe ana kalöp anj danj klö nipe ñöm, Kraıs u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraıs u Jisas me. 21 God nipe hadame nöp

hagö, bi manö hagep uı nipe gau hagla rö, Jisas nipe ram minöj kumi kabö adö lanj au midöp rö midö niñöl gi, God nan magöñhalö kauyanj gi li aij ginab ñın u aunab. 22 Mosıs haga, 'Hainö Bi Kub God kale, nipe bi manö hagep yad rö, bi it kale ke ap, hag yunab. Nipe apöm, manö hagnab u magöñhalö niñ aij gimim. * 23 Nibi bi manö nipe udagnaböl gau, nibi bi nipe midageinaböl; kale böj nöp höj adö yanj amöm, umnaböl,' a ga.

24 "Bi God manö hagep Samyuel abe, bi God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab niñabun u hadö hag ñıla. 25 God hadame nöp nahai itanj kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim nip ginabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, 'Ñı pai ne rikö, kale rik dam dapıl göm riknaböl gau, bi ap midöm me, nipe gö nibi bi gau magöñhalö mıñ mıñ ginaböl,' a ga. * 26 Pen God Bi Wög Gi ñeb nipe Jisas ram minöj it i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel nibi bi nan si najj najj gıpal u, nihön ginig anig gıpun, a göm, adö anibu arö göm, mid aij gılanj, a göm, kalöp Isrel nibi bi gai i nöd yuö aua," a ga. *

4

Pida aip Jon aip kalip manö kub hagla

1 Pida aip, Jon aip nibi bi kalip manö hag ñılö niñöl gi, bi God nip nan sabe gep bi gau abe, God sabe gep ram polisman bi nabıc kale u abe, bi Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö anıbu apdi niñla. 2 Jisas umöm uraka rö, nibi bi Jisas nip niñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, nihön ginig hag ñabil, a gılö, mulu luga. 3 Anıb u, kale Pida aip Jon aip ud sısı göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalip bi mihöj dam nagı lıla. 4 Pen Pida Jon bi mihau manö aij anıbu hag ñailö, nibi bi niñöm, iru yabıl niñ udla. Anıb u, nibi bi Jisas niñ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

* 3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 * 3:17: Luk 23:34; 1Di 1:13 * 3:19: Ap 2:38 * 3:22: Dud 18:15,18-19 * 3:25: Jen 22:18 * 3:26: Ap 13:46 * 4:4: Ap 2:41

⁵ Pen ruö, Juda bî kub ram mîñöñ anîbu abad mîdmîdal abe, bî manö ud asîkep gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jerusalem gau ap magum gîla. ⁶ God nîp nan sabe gep bî kub yabî Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bî Jon u, Aleksada u, bî yam kale rîmnap halö apöm, anîb au mîdeila. ⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kalîp mîhön u† gî dap anî au lîlö, kalîp mîhön hag nîñöm hagla, “Bî ma naij ga u aigöl gî gajîl kamîñ löp? Pîdön gai nîbö udmil, hib nîhön hagmil, anîg gîpîl?” ö gîla. ⁸ Hageila, Ana U† nîpe am Pida anî dan ajmanî rauö nîñöl gî, Pida haga, “Kale Juda bî kub abe, bî manö ud asîkep abe, manö hagabin i nîñim. ⁹ Bî mög gep ma naij ga u gailo kamîñ la u nîñmim, ‘Kale aigöl gî gajîl kamîñ löp?’ ö gîmim, halîp manö kub hagabim ar? ¹⁰ Anîb u, kale manö hagnîg gabin i nîñ aij gîmim. Isrel nîbi bî gau magöñhalö u rö nöp nîñ aij göl. Jisas Kraîs bî Nasared nîbö hib nîpe u nöp nîñ udul, hib nîpe haglo, nîpe gö, bî anîbi nîp böñ nöp kamîñ lö, aj aij gab nîñabim. Kale Jisas Kraîs nîp mab ba lanî al pak lîbe u pen God gö kauyanî uraka. * ¹¹ Bî Jisas anîbu nîp me, God Manö kalî kliñ rîkôm hagla,

‘Kale bî ram gep gau, kabö mîlö ap, u kabö naij, a gîmim, arö gîpe u, uri ram padö anî yanî bîñîg ñöl mîdöp,’ a gîla. *

¹² God nîpe Jisas hib nîpe nöp hanîp haga nîñöm Jisas nîpe nöp hanîp ud kamîñ yunîm rö löp. Mîñöñ naböñ îl i bî ke nîbö ap hanîp ud kamîñ yunîm rö lagöp wasö yabîl,” a ga. *

¹³ Pida Jon kale bî mîhau urakmil, pîñîñ gagmil, hałowatö kabö göl nöp haglö u, bî kub anîb gau nîñöm, aiö waiö göm hagla, “Bî mîhai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip mîdmîl anîg gîmîl gîpîl,” a gîla. ¹⁴ Bî ma naij ga kamîñ la u anî kale au mîdö nîñöl gî, kalîp mîhön manö hag göl rö laga. ¹⁵ Anîb u me, kale hagla, “Kansol ram i hön yanî am mîdaiîl,” a gîla. Höñ yanî am mîdlö nîñöl gî, kale ke hag nîñ hag nîñ

göm hagla, ¹⁶ “Bî mîhai i hon nîhön gun? Kale nan gagep rö u gîlö, Jerusalem nîbi bî magöñhalö hadö nîñbal. Anîb u, kale mîhön nan gagep rö ap gagpîl a gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö anîbu nîbi bî rîgoñ rîmnap haglö, kale u rö nöp nîñöl rö löp. Anîg göp u, hon kalîp mîhön manö klö hagun hagun, ‘Jisas hib nîpe u hainö nîbi bî rîmnap hagagmil, wasö yabîl,’ a gun,” a gîla.

¹⁸ Anîg hagöm, kalîp mîhön haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; nîbi bî rîmnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yabîl,” a gîla. * ¹⁹ Anîg hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö nîp u arö gul, manö kalöp u udlo, God nîp aij gîñab aka wasö? Kale ke nîñim. * ²⁰ Pen Jisas nîhön nîhön ga, manö nîhön nîhön haga u, hol nîbi bî gau kalîp hag ñî arö gul rö lagöp,” a gîlö.

²¹⁻²² Anîg hagailö, Kansol bî kub gau gasî kale ke nîñöm, ‘Bî i mî ñîñjuöl mîhöp (40) mîdöm, uri kamîñ löp i, nîbi bî gau nîñöm magöñhalö God nîp aij a gaböl. Hon bî anîb mîhai i kalîp nan ap geinabun u, nîbi bî gai i kal aunaböl,’ a göm, kalîp mîhön yîharîñ manö klö hagöm, hag hön yula.

Nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau God nîp sabe gîla

²³ Pida Jon kalîp mîhön anîg göl hag hön yulö, kale am Jisas nîbi bî nîpe gau kalîp nîñmil, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, manö nîhön nîhön hagla u kalîp hag ñîlö. ²⁴ Hag ñeilö, kale nîñöm magöñhalö God nîp sabe göm hagla, “Ne Bî Kub añî nîbö mîdpan. Ne kumi kabö adö lanî gî lîmön, mîñöñ naböñ îl i gî lîmön, ñîg solwara gî lîmön, nan nîhön nîhön mîdöp gau magöñhalö gî lîmön, gî lîna. * ²⁵ Hadame nöp ne gö, Ana U† nîpe bac hon Depid nîp gasî ñö, manö nöp u hagöm haga, ‘Juda nîbi bî wasö gau kale nîhön gîñîg kal jubal?

Nîbi bî gau nîhön gîñîg gasî nîñ aij göm wasö,

* 4:10: Ap 3:6,13-16 * 4:11: Sam 118:22 * 4:12: Mad 1:21 * 4:18: Ap 5:28 * 4:19: Ap 5:29 * 4:24: Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * 4:25: Sam 2:1-2

manö adö añi hag löm mumug manö
hagpal? *

26 Kiñ ram m+nöñ ke ke abad midpal gau
abe,

gapman bi kub ram m+nöñ ke ke abad
midpal gau abe,

manö adö añi hag löm hagla,

“God Bi Kub aip, Mesaia nipe aip,
kalip aip pen pen gun,” a gila, a ga.

27 Kiñ Herod abe, gapman bi kub Podias
Pailod abe, Juda nibi bi wasö gau rimnap
abe, Isrel nibi bi gai i n+bö rimnap abe,
Jerusalem i apöm, Bi Wög Gi Ñeb ut ne
u Jisas, Mesaia hag lina u nöp, manö
hag adö añi lila. * 28 Pen ne Bi klö
nöd gasi ne ke niñmön hagna, Kraiss n+p
anig anig ginaböl a gina u me, kalip göl
rö la; y+harin u klö kale m+dagaiböp. *

29 Bi Kub, miñi hanip manö klö naij yabiñ
hagaböl u ne gasi niñmön. Hanip nibi bi
wög gi ñeb ne abad midmön, pidöñ ne
hanip ñö, hon p+rikagun, klö yabiñ gun
manö ne nibi bi gau kalip waiö hag ñun. *

30 Nibi bi nan göp gau, ne gö, hon Bi Wög
Gi Ñeb ut ne Jisas hib nipe hagno, kalip
kamiñ l+n+m. Ne gö, hon Jisas hib nipe
hagno, nan gagep rö rimnap, nan niñeb
niñagep rö rimnap gun,” a gila.

31 Pen kale God n+p anig gi sabe göl gi
midlö niñöl gi, ram mideila u munmon rö
udöm, Ana Ut nipe ap an kalip dan ajman
rauö, piñin gagöm, God Manö u klö yabiñ
göm hag ñila.

Jisas nibi bi nipe nan nime li ñi aij gila

32 Pen nibi bi Jisas n+p niñ udla anib
gau, manö adö añi hagöm, gasi adö añi
niñöm, nan kale nan niñhön mideia gau,
nan kale jim ñöl nöp midö, nan hon halö
a göm niñagla. * 33 Bi Jisas manö ud arep
gau, nibi bi gau kalip manö klö gi hagöm
hagmidal, “Jisas n+p al pak lilö, umöm
uraka, n+p amgö niñno,” a gimidal niñöm
God kalip magöñhalö mög yabiñ niñöm ud
aij yabiñ gim+döp. 34 Kale bi nan lugap
midageia; magöñhalö nan mideia. Nibi bi
m+nöñ naböñ aka ram rimnap mideia gau,

sikim gi mani udöm, * 35 bi Jisas manö ud
arep gau kalip ñ+m+dal. Kale pen udöm,
nibi bi nan m+dageia gau kalip nime li
ñ+m+dal.

36 Pen bi Lipai it rik damöm rikla bi ap
hib nipe Josep. Ram m+nöñ nipe Saipras
n+bö. Bi anibu nipe nibi bi rimnap kalip
manö hain hagöm hag ñi aij gö, kale
niñöm gasi halö midm+dal rö, bi Jisas
manö ud arep gau n+p Banabas a gila.

37 Josep m+nöñ naböñ nipe ap hagö, nibi
bi rimnap raula niñöm mani anibu dap bi
Jisas manö ud arep gau kalip ña.

5

Ananias ber pir allö

1 Pen bi ber ap midailö. Nugmul hib u
Ananias, n+bin nipe hib u Sapaira. Ber
miñhau kale m+nöñ naböñ kale ap haglö
raula. 2 Raulö, Ananias nipe mani anibu
böñ lau kale ke nime löm, böñ lau dam
Jisas manö ud arep bi gau kalip ña. N+bin
abe niña. *

3 Pen Ananias mani anibu anig göl dap
ñö, Pida haga, “Ananias, Seden nöp gasi
ñö, ne pir almön hagpan, ‘M+nöñ raubal
mani magöñhalö daubin i,’ a gipan. Manö
pir alban anibu, Ana Ut n+p u rö nöp pir
alban. Mani m+nöñ naböñ raubal anibu
böñ lap pi gimön auban. * 4 M+nöñ
naböñ anibu, m+nöñ naböñ ne. Sikim
ginig, sikim gibnap; arö ginig, arö gibnap.
Pen m+nöñ sikim gö, mani raula anibu,
magöñhalö daunig, magöñhalö daubnap;
rimnap nöp daunig, rimnap nöp daub-
nap; magöñhalö ram ne au arik aunig,
arik aubnap. Manö midagböp. Pen ne
manö pir alban u, hanip bi nöp manö pir
alagpan; God n+p u rö nöp manö pir alban.
Ne ai ginig anig gipan?” ö ga.

5 Pida anig hagö, Ananias niñöm, magö
anibu nöp ap lug m+nöñ yan paköm böñ
nöp uma. Anig gö niñöl gi, nibi bi gau ga
anibu niñöm, an+n+n gö piñin gila. 6 Pen
bi praj gau apöm, wip he milö u walij wam
wam göm, dam rigöl gila.

7-8 Pen n+bin, nugmul nipe umö dam
rigöl gila u niñaga. Nipe yöp söñ magö

* 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19 * 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45 * 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

ap midöm apjakö, Pida nıp haga, “Minön naböñ kale ber u sikim gılö, mani anig unbö rö nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nıbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nıp haga, “Kale ber nihön gınig hag niñmil anig gıpil? Bı Kub Ana nıpe manö pir anıbu niñagnab a gımil anig gıpil? Nö?! Nagamul umajıp, dam rıgöl gıpal bı gau midpal ajön it aui. Nöp u rö nöp ud arnig gaböl,” a ga.

¹⁰ Anig hagö niñöl gi, magö anıbu nöp, Pida ma it au ap lug minön yan paköm uma. Bı praj ugan nugmul nıp dam rıgöl gıla anıbu apöm, nıbin u rö nöp hadö böñ nöp uma u niñöm, nıp dam nugmul nıp rıgöl gıla böñ lau rıgöl gıla. ¹¹ Krais nıp niñ udla nıbi bı gau abe, nıbi bı rımnap gau abe, nan ga anıbu niñöm, magöñhalö anının gö pıñın gıla.

Nan gagep rö rımnap ke ke gıla

¹² Bı Jisas manö ud arep unbö mıgan lan nan gagep rö iru nöp nıbi bı mideila an au gi mideila. Pen nıbi bı God Manö niñöm Krais nıp niñ udla gau, magöñhalö ap magum gımidal God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a gımidal u. *

¹³ Nıbi bı rımnap gau, Krais nıp niñ udla nıbi bı gau kalıp niñlö aij a ga u pen, Krais nıbi bı nıpe midpal anıbu, hon aige gun am kalıp aip magum gun, a göm, pıñın gıla. ¹⁴ Pen pör pör nıbi bı hain nıbö iru yabıt nöp, Bı Kub nıp niñ udöm, nıbi bı nöd nıbö gau aip ap magum gımidal.

¹⁵ Jerusalem nıbi bı, bı Jisas manö ud arep gau gıla rö niñöm, nıbi bı mıña ga gau dap adan majö goł au löm, köp yad mıgan mıgan löm hagla, “Pida padiö, sıdö mımıtan nıpe u kalıp pak ñö, kamın lınab,” a gıla. ¹⁶ Nıbi bı yöp ram minön Jerusalem söl au mideila gau, u rö nöp nıbi bı nan ga gau udöm, nıbi bı kıkaki aiön pi halö mideila gau udöm, daula. Daueila, kalıp gılö, magöñhalö kamın la.

Jisas manö ud arep bı gau kalıp gi naij göm nagı lıla

¹⁷ Anig geila, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u abe, bı niñeb nıpe bı Sadyusi

gau abe, kale nan gagep rö anig gılö hib hon lugnab, a göm, bı Jisas manö ud arep gau kalıp niñlö mulu luga. ¹⁸ Kalıp mulu lugö, bı Jisas manö ud arep gau kalıp ud sıst löm, dam gapman kai kalıp ñılö, nagı lıla. ¹⁹ Nagı lıla u, pen ñın anıbu nöp sıbön yan, Bı Kub hagö, ejol ap apöm, ajön u hiıköm, kalıp ut gi dam höñ arla. * ²⁰ Höñ arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, nıbi bı gau kalıp, God gö pör pör mideinaböl manö aij u magöñhalö hag ñı aij gımim,” a ga.

²¹ Hagö, ram rua niñöl gi, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nıbi bı gau kalıp it göm manö hag ñıla. Anig göl hag ñılö niñöl gi, God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u abe, bı niñeb nıpe gau abe apjaköm, bı manö ud asıkep gau kalıp magöñhalö wıñ allö, ap Kansol kub u magum gılö, bı God sabe gep ram abad midep bı gau hag yuöm hagla, “Bı Jisas manö ud arep gau nagı libun u mıñi am ut gi dauim,” a gıla. ²² Hageila, bı God sabe gep ram abad mideila bı gau nagı lep ram u amöm niñla, bı Jisas manö ud arep gau midageila. Kale ado gi apöm hagla, ²³ “Hon am niñbun, ajön u giñıbal rö midajıp, bı abad midep bı gau u rö nöp ajön it u niñ midajal u pen hon ajön hiıkun, ram raul mıgan yan amun niñbun, bı ap midagajıp yabıt,” a gıla. ²⁴ Anig hageila, bı God sabe gep ram abad mideila bı kub kale u abe, God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, manö anıbu niñöm, anig göp nihön gınab, a göm, gası iru nöp niñla.

²⁵ Anig göl gası iru niñ midlö niñöl gi, bı ap apöm kalıp haga, “Bı nagı libe gau, kale am God sabe gep ram u midöl göm, nıbi bı gau kalıp manö hag ñaböl,” a ga. ²⁶ Anig hageia, bı God sabe gep ram abad mideila bı kub kale u, bı nıpe rımnap kalıp ut göm, bı Jisas manö ud arep anıb gau kalıp udnig arla. Amöm, Jerusalem nıbi bı gai i hanıp kabö ju paknaböl, a göm, kalıp hag gagla; agamıj ut gi daula.

²⁷ Jisas manö ud arep bı gau kalıp agamıj ut gi Kansol ap magum gi mideila an au daulö, God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u kalıp haga, ²⁸ “Kalöp, Jisas

* 5:12: Ap 2:43; 14:3 * 5:19: Ap 12:7-10

manö u hagagmim, a gun, manö klö gi hagun hagpun u pen hag wasö niñun arö gipun. Kale pen am Jerusalem niñi bi kalip magöñhalö Jisas manö u hag ñöl gi, hanip hagpim, ‘Kale nöp Jisas nip al pak libal,’ a gipim,” a ga. *

²⁹ Anig hageia, Pida bi Jisas manö ud arep rimnap aip hagla, “Niñi bi manö hagpal u udagnabun; God manö nipe u nöp udnabun! * ³⁰ Jisas nip mab ba lan al pak libe uma u pen, apis bac bi sabe gimidal God u nöp gö, kauyan uraka. ³¹ Uraköm, God nipe gö, am ram minöñ kumi kabö adö lan au amöm, God ñimagö yijg lau adö midöp. Anib u hon niñbun, nipe nöp Kiñ midöm, hanip ud kamij yunab. Nipe hanip Isrel niñi bi mög niñöm, nan si nan naj gipun u, niñön ginig anig gipun, a gun, arö gino, nipe niñöm nan naj gipun u arö göm, hanip ud kamij yunab. *

³² God göp anibu, hon amgö magö rimid migang hon ke niñun, niñi bi gau kalip hagñabun. Niñi bi manö nipe niñ udöm hagöp rö nöp ginaböl gau, God nipe Ana U† u kalip ñö, nipe kalip u rö nöp manö aij anibu hag ñi aij gö niñnaböl,” a gila.

³³ Bi Jisas manö ud arep gau anig hageila, bi manö ud asikep ap magum gi mideila anib gau kal juöm hagla, “Kalip böñ nöp al pak lun,” a gila. ³⁴ Anig hagla u pen, an anib au bi ap mideia, hib nipe u Gameliel. Nipe bi Perisi, lo manö hagñeb bi kale ap. Juda niñi bi magöñhalö nip niñlö aij a gimidöp. Bi Gameliel anibu uraköm haga, “Bi ugan anibi kalip hagpe höñ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñin,” a ga. Anig hagö, bi anib gau hag höñ yula. ³⁵ Bi anib gau hag höñ yulö niñöl gi, Gameliel nipe bi Kansol gau kalip haga, “Isrel bi gai i, kale bi gai i kalip niñön ginig gabim u, gasi niñ aij gimim gimim. ³⁶ Kale niñbim, nöd bi Dudas, yad bi kub a göm hagö, manö nipe hagdödöp u niñi bi iru nöp, po hadred rö, niñ udmidal. Pen hainö bi rimnap nip al pak libal, niñi bi manö nip niñ udmidal gau ke ke arla pis ga. * ³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñin u, u

rö nöp bi Judas Galili niñbö u haga, ‘Hon gapman gau aip pen pen gun, kalip ridik gi yunabun,’ a ga. Anig hagö, niñi bi iru nöp manö nip udöm, urak gapman aip pen pen gila. Pen mid damöm, bi anibu nip u rö nöp al pak libal, niñi bi manö nip niñ udmidal gau ke ke arla pis ga. ³⁸ Anib u me, yad kalöp hagabin, bi manö kub hagabun gai i kalip gi naj gagmim. Kalip yiñharij hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub ginim a gi wasö niñöm ap lugnab. ³⁹ Pen God nipe ke hagö ginaböl u, kale ke nöp nan ap gimim rö lagnab. Kalip gi naj gun, a ginabim u, kalip aip pen pen gagnabim; God aip pen pen ginabim,” a ga.

⁴⁰ Gameliel anig hagö, bi gau haga rö niñöm, bi Jisas manö ud arep gau kalip haglö aueila, kalip nagij ud rapin pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yabit,” a göm, kalip hag yulö arla. *

⁴¹ Pen bi Jisas manö ud arep gau, hanip niñön ginig anig gipal, a göm, niñagla. God hanip Jisas bi nipe kabö göl a göm gö, hanip anig gaböl, a göm, aij a gö niñöl gi, Kansol kub anibu arö göm arla. *

⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höñ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas nipe Krai u manö aij u hag ñimidäl.

6

Nan balu ñeb bi unbö mudun jij hag lila

¹ Pen mid damöm, niñi bi Jisas nip niñ udla gau iru yabit mideila. Pen Juda niñi bi Grik manö nöp niñla gau, Juda niñi bi Aremeik manö yidun göl niñla gau, kalip hag göm hagla, “Niñi adu kale gau kalip mani nan magö nan gau nime li ñi aij gipal pen niñi adu hon gau kalip nime li aij gagpal,” a gila. * ² Anig hageila, bi Jisas manö ud arep unbö migang lan gau niñöm, niñi bi Jisas niñ udla gau magöñhalö wiñ allö aueila hagla, “Añ mam bi. Hon God Manö hag niñbun u arö gun, niñi bi gau kalip nan nime li ñinabun u, kabö rö gagnab. ³ Anib u, kale bi unbö mudun jij niñmim hag libe, kalip wög anibu hag

* 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * 5:36: Ap 21:38 * 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35

lino, wög anibu ginaböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gasi aij ñöb bi gau nöp niñmim hag limim. ⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ñöl gi, gi mideinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila anibu niñlö, kalip magörhalö aij a gö, bi unbö mudun jini hag lila. Bi anib gau me: ap Sidipen u. Sidipen nipe God nip niñ ud pidöñ yabıl gimidöp. Ana Uı nip ajman rau midmidöp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok nibö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda nibi bi gasi niñla rö niñ uda. Pen hainö nipe Jisas nip niñ uda. ⁶ Bi unbö mudun jini anib gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, ñimagö nabıc kalip adö lan lila.

⁷ Pen kale God Manö hag niñlö, arö niñöl gi, Jerusalem nibi bi iru yabıl nöp Jisas nip niñ udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabıl nöp Jisas manö aij u niñöm niñ udla. *

Sidipen nip manö kub hagla

⁸ God nipe Sidipen nip ud aij yabıl göm, pidöñ nipe nip ñö, Sidipen nipe nan gagep rö gau, nan niñeb niñagep gau, iru nöp nibi bi mideila an gau gimidöp. ⁹ Pen Juda nibi bi ram minöñ ke ke gau nibö rimnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nip sabe gimidal; Juda magum gep ram anibu, “Miñi Nagi Midagpun Ram” a gimidal. Bi Juda anib gau, rimnap Sairini daun nibö, rimnap daun kub Aleksadria nibö, rimnap Silisia Propins nibö, rimnap Esia Propins nibö. Kale Sidipen ga rö niñöm, klö yabıl göm nip manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana nipe Sidipen nip gasi aij yabıl ñö niñöl gi, bi Juda gau nip manö niñön hagla u, gasi niñ aij göm pen u rö nöp manö aij yabıl hagö, nip pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale Sidipen nip hag wasö niñöm, am bi manö pir alep rimnap kalip agamij hag aij gilö, kale apöm hagla, “Hon niñbun, bi i nipe Mosıs manö kalı kılñ rıka u hag juöm, God nip hag juöm göp,” a gila.

¹² Kale manö pıral anibu hageila, nibi bi yiñarini gau löm, bi manö ud asıkep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hibur kalip u naij gö, Sidipen nip manö kub hagnıg dam Juda Kansol kub mideila gau ud arla. ¹³ Damöm, bi manö pir alep rimnap halö daulö, kale hagla, “Hon niñbun, bi anibi pör nöp God sabe gep ram uı i hag juöm, Mosıs lo manö kalı kılñ rıka u hag juöm göp. ¹⁴ Pen nipe manö ap pen haga niñno u, haga, ‘Jisas bi Nasared nibö u, hainö God sabe gep ram i gi naij göm, geinab, Mosıs manö hanip hag ña gıpun u arö gun, manö hain nibö udun hain ginabun,’ a ga,” a gila.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub mideila bi gau, Sidipen nip niñ ij halö löm niñla, mulu adini nipe u ejol mulu adini rö la.

7

Sidipen Juda Kansol Kub bi gau kalip Kraıs manö aij u manö haga

¹ Kale manö pıral anıg haglö, God nip nan sabe gep bi kub yabıl u Sidipen nip haga, “Manö nöp hagpal anibu niñö hagpal aka pir albal?” ö ga.

² Hageia, Sidipen haga, “Bapi mam bi, niñim! Bac ilan hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram minöñ Mesopodemia mideia magö u, God mailö aij ke halö midöp u nip haga, * ³ ‘Ram minöñ ne i arö gimön, nibi bi ne gau arö gimön, ram minöñ ke yad nöp yamnabin u armön,’ a ga.

⁴ “Hageia, Ebrahim ram minöñ kub Kaldia midmidöp u arö göm, daun kub Haran am midmidöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram minöñ kale midpim aui midmidöp. * ⁵ Niñ anibu God Ebrahim nip minöñ naböñ mıgan ap hagaga. Apöm yiñarini nöp midmidöp. Niñ anibu Ebrahim niñ pai ap rikaga; yiñarini nöp midmidöp. Pen God Ebrahim nip haga, ‘Hainö minöñ naböñ anibi, ne udnabön. Niñ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, minöñ naböñ anibi u rö nöp udöm mideinaböl,’ a ga. * ⁶ Pen

* **6:7:** Ap 2:41; 16:5 * **6:10:** Luk 21:15 * **7:2:** Jen 11:31; 12:1 * **7:4:** Jen 11:31–12:5 * **7:5:** Jen 12:7; 15:18; 17:8

God manö ap hagöm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am nibi bi rimnap ram m+nöñ gau midlö, kalip magöñhalö nag+ löm, gi naj yab+ göm, nag+ wög rö hag l+lö, g+lö n+ñöl gi, mi unbö po hadred (400) innab. * 7 Pen nibi bi kalip anig geinaböl gau, yad pen pe kalip gi naj ginabin. Nibi bi ne gau, ram m+nöñ an+bu arö göm, ap y+ p sabe göl gi m+deinaböl ram m+nöñ i,' a ga. * 8 Pen God Ebrahim n+ p manö ap hag löm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad m+deinabin u me, ñ+ñan hagape bi wan hañ r+ b gi dö g+mim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñ+ nipe Aisak n+ p yag dapöm, ñ+ n unbö mudun j+ñ midöm, ñ+ n raleb u ñ+ u n+ p wan hañ r+ b gi dö ga. Aisak pen Jekop n+ p yag daua. Jekop nipe pen ñ+ unbö m+gan lan gau kalip yag dauö me, hon Isrel nibi bi il ke ke midpun. *

9 "Bac itan hon an+ b gau, n+mam nañ+ bi gau n+mam hain Josep n+ p gas+ naj n+ñlö, mulu lugö, bi rimnap ñ+lö, n+ p rau dam ram m+nöñ Ijip ud arla. Ud arlö, mid aij gaga u pen God n+ p hau+ gaga. * 10 Nan m+ñör Josep n+ p auai u, God nipe n+ñöm Josep n+ p abad mid aij g+m+döp. God nipe Josep n+ p gas+ aij ñöm gö, Ijip Kin Pero, bi Josep i gas+ n+ñ aij yab+ göp, a göm, n+ p hagö, m+nöñ naböñ Ijip abe, ram nan nipe gau magöñhalö abe abad m+dm+döp. *

11 "Hainö ñ+ n ap k+yö kub yab+ u, ram m+nöñ Ijip abe, ram m+nöñ hon Kenan i abe auö, bac hon ram m+nöñ Kenan i m+deila gau nan magö ulhai n+ñöm, nan ñ+ñeb ap m+dageia, gas+ m+lö yab+ l+la. * 12 Pen nap kale Jekop manö ap n+ñ, nan magö iru nöp ram m+nöñ Ijip m+deia. An+ b u n+ñöm ñ+ nipe gau kalip hagö, nan magö raun+g Ijip arla. 13 Am rau dapöm, ñ+ñ p+ s göm, kauyan pen raun+g arla. Arlö, n+mam Josep kalip haga, 'Mam bi, kale y+ p ban a g+mim n+ñbim? Yad namam kale Josep nöp,' a ga. Hageia, Ijip Kin Pero manö an+bu n+ñöm haga, 'U Josep

n+mam bi nipe gau e!' ga. * 14 Josep pen, bap yad Jekop, nibi bi nipe gau aip y+ñ+d auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop nibi bi ñ+ñjuöl m+hou n+gan ado gi da a+ p böñ dan (75) rö udöm, aip arla.

* 15 Nap Jekop anig göm, ram m+nöñ Ijip am midöm, uma. Mid damöm, bac bi an+ b gau magöñhalö um hakla. * 16 Pen hainö ñ+ kale gau nap le damöm, daun kub Sekem r+göl g+la. Wip r+göl an+bu, bac itan Ebrahim, Hemor ñ+ nipe gau kalip mani ap ñöm raua. *

17 "Pen God Ebrahim n+ p nöd ginabin, a göm, manö hag la rö g+nig göm ga u me, nibi bi hon Isrel ram m+nöñ Ijip m+deila gau, ñ+ pai r+ k damöm r+ k dam dap+ l göm, iru yab+ nöp m+deila. * 18 Nibi bi hon Isrel iru nöp m+deila ñ+ n an+bu, ram m+nöñ Ijip u kin hain n+ bö waiö la. Kin hain n+ bö an+bu bac Josep n+ p n+ñaga u me, 19 nibi bi hon gau gi naj yab+ göm, manö klö hagö, ñ+ pai kale gau yag dapöm, höñ adö gau yulö, ke midöm ummidal. * 20 Anig g+la u pen, ñ+ n an+ b au, ber m+höp ñ+ hañ aij ke n+ bö ap yag dapil, hib nipe Mosi a g+lö. Ñ+ an+bu n+ p rak+ n m+hou n+gan ram raul m+gan gau nöp pi g+lö m+dm+döp.

* 21 Hainö ñ+ñan an+bu n+ p dam höñ au yan l+lö, Pero pai nipe u apöm, n+ p n+ñöm, dam ñ+ yad, a göm, kabö laum+döp. * 22 Nipe anig göm kabö lauö, kub gö, Ijip nibi bi kale n+hön n+hön g+m+dal u, n+ p hag ñ+ aij g+la. Nipe bi manö klö gi hagöm, wög klö göm g+m+döp.

23 "Pen Mosi m+ nipe unbö ñ+ñjuöl m+höp (40) inö, nibi bi yad Isrel kalip am n+ñem au+ n a ga. 24 Pen amöm n+ñ, Ijip bi ap Isrel bi ap n+ p m+ñu magö pakaia. Mosi n+ñöm, bi Isrel n+ p ud kam+ñ yuöm, Ijip bi u n+ p böñ nöp al pak lö uma. * 25 Pen Mosi gas+ nipe n+ñ u, 'Nibi bi yad Isrel hagnaböl, "God Mosi n+ p gas+ ñö, apöm han+ p ud as+ k yuö, mid aij ginabun," a ginaböl,' a gi n+ñ u pen kale gas+ an+bu n+ñagla. 26 Pen ruö Mosi amöm n+ñ,

* 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3; 37:11; 39:1-3,21-23
 * 7:10: Jen 41:37-44 * 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7 * 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15

Isrel bi mihöp pen pen gailö. Anig gilo niñöm haga, 'Bi me, kale mamil mihau midpil; pen pen gabil u arö gil!' a ga.

27 "Hageia, bi ap bi ap nip pakaia u, Mosiis nip ud gidan yuöm haga, 'Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?' 28 Ne rol Ijip bi u al pak lina u, miñi yip pen al pak linig hagabön aka?' ga. 29 Anig hagö, Mosiis bi al pak libin anibu niñbal, a göm, piñin gi am ram minöñ Midian amöm, bi yiharin ap rö midmidöp. Ñin an anib au, nipe niñbi udöm, ñi mihöp yag daua. * 30 Anig göm yiharin nöp midö mi ñinjuöl mihöp (40) ina. Hainö ñin ap ram minöñ kabö nöp midöp Sainai Dum sol au midöm niña, ejol ap apöm, mab ur añi ap mitan geia an au waiö lö niña. * 31 Anig geia Mosiis niñöm, nan anibu niñhön göp, a göm, am sol au apöm niñö niñöl gi, Bi Kub haga, 32 'Nahai itan Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad midpin,' a ga. Anig hageia, Mosiis, u Bi Kub nöp hagab, a göm, piñin göm gil gil göm, he göm amgö niñaga.

33 "Pen Bi Kub Mosiis nip haga, 'Minöñ naböñ ut i am midpan rö, ma rirup ne u ud asik. 34 Ijip niñbi bi gau niñbi bi yad Isrel kalip gi naij yabit gipal, yad niñbin. Kale mitöñ gaböl u apdi niñem, apem kalip ud asik yunig aubin. Anib u, ne ado gi Ijip armön,' a ga.

35 "Isrel niñbi bi nöd Mosiis nip hagla, 'Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?' ö gila. Pen hainö, God ejol nipe hag yuö apöm, mab bid mitan geia an au Mosiis nip waiö lö, God nipe ke Mosiis nip niñbi bi kub kale midöm kalip ud asik yuan a göm, hag yua. 36 Pen Mosiis Ijip aramöm, nan gagep rö rimnap gau göm, niñbi bi nipe Isrel kalip udöm ñig solwara 'Ati' a gipal u amöm, nan gagep rö rimnap gau göm, hainö Isrel niñbi bi ut gi dam ram minöñ aipit nöp an gau aramöm, nan gagep rö rimnap gau göl gi midmidöp. Anig gi midö midö, mi ñinjuöl mihöp (40) ina. *

37 "Mosiis nipe nöp me niñbi bi Isrel kalip haga, 'God nipe bi manö nipe hagep ap, ñi kale ke bi yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,' a ga. 38 Mosiis nipe ram minöñ aipit nöp an gau mideia; nipe apis bac hon aip mideia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosiis nip manö hag ña. Mosiis manö anibu udöm hon Isrel niñbi bi hag ñinab, a göm, God nipe manö kamini anibu Mosiis nip ña. *

39 "Mosiis manö kamini anibu hag ña u pen bac hon gau manö anibu udagla. Kale Mosiis nip hag juöm, ado gi Ijip arun, a göm, gasi u niñla. 40 Mosiis niñmam Eron nip hagla, 'Bi ne Mosiis hanip Ijip niñbö dauub u, nip niñhön göp u niñagpun. Anib u, ne hanip nan god rö rimnap gö, bi hon rimnap god ginabön anib gau ud nöd arlö, hon hain arun,' a gila. * 41 Ñin anibu nöp, god piral kaj kau pi rö ap gi löm, yaur nan gau pak dap sabe gi ñila. Kale ñimagö kale gila u niñöm, u god hon a göm, miñ miñ göl gi nan kub lau niñla. * 42 Anig geila, God kalip arö göm haga, 'Anig gipal u, sidö, rakin, gapit gau haföwalö sabe gilan,' a ga. Ñin anibu kale nan anib gau nöp sabe gila u me, bi God manö hagep ap God Manö u kali kiiñ riköm haga, 'Isrel niñbi bi.

Kale nöd mi ñinjuöl mihöp ram minöñ aipit nöp an gau ajmidim ñin u, kaj kau kaj sipsip nan gau pak yip sabe gi ñagmidim. *

43 Kale nan yiharin piral mihöp kale ke gipe u nip nan pak sabe gi ñi midöl gi, gi midmidim.

Nan anibu, ap Molok a gimdim, ap gapit rö gi limim, Repan a gimdim. Nan god piral anib mihau nöp, sel ram gi ud ajöl gi, sabe göl gi midmidim.

Gi midmidim anibu, yad kalöp hag yunö, am nagit mideinabim daun kub Babilon ba lau,' a ga.

44 "Bac bi hon gau ram minöñ aipit gau mideila ñin u sel ram ud ajmidal. Sel ram

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4 * 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3 * 7:40: Eks 32:1 * 7:41: Eks 32:2-6 * 7:42: Emo 5:25-27

anibu mideia u niñöm, God hon aip midöp a göm niñmidal. Sel ram anibu, God manö haga rö nöp gi lälö mideia. ⁴⁵ Hainö Josua bac bi hon aip sel ram anibu nap bi kale nibö udla. Hainö, kale sel ram anibu daueilö niñöl gi, God nipe nibi bi ram minöñ aui mideila gau yu gi yua. Sel ram anibu midöm, mid damöm, hainö Depid yag daula. ^{* 46} Bac Depid, bi God niñö aij ga bi u, nipe God nip hag niñöm haga, 'Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap gi linö, ne God Jekop nöd sabe gimidöp u, ram anibu mideinabön,' a ga. ^{* 47} Hageia pen God nipe yau a gaga. Hainö Solomon nipe God sabe gep ram anibu gi la. ^{*}

⁴⁸ "Pen God adö i gilañ midöp u, nibi bi ñimagö udöm gi linaböl ram gau midageinab. Bi God manö hagep ap manö anibu hagöm haga,

⁴⁹ 'Bi Kub u haga,

"Ram minöñ kumi kabö adö lañ au sea kin yad rö adö au asik midem, minöñ naböñ il i ma yad abö gi löl gi midpin.

Yip niñhön ram gi libe, yad han mideinam? Yad ram auai ake linam?

⁵⁰ Nan gau magöñhalö ñimagö yad ke gi lagpin aka?" ga,' a ga.

⁵¹ "Hon ke niñ aij gipun a gimim, nan si nan naj nöp gimim, God Manö niñagpim. Nahai bi gimidal rö nöp gipim. Ana U† nipe kalöp gasi aij ñö niñbep, pen pör wasö gipim. ^{* 52} Nahai bi gau, bi God manö hagep gau kalip magöñhalö gi naj gila. Bi God manö hagep hadame gau, 'God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,' a gila. Pen nahai bi gau kale bi anib gau u rö nöp al pak lila. Pen miñi God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl anibu auö me, kale nip mumug niñmim al pak libe. ^{* 53} Pen God lo manö nipe u, ejöl nipe gau kalip hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö niñmim gagpim," a ga.

Sidipen nip kabö ju pak lila

⁵⁴ Sidipen manö anibu hagö niñöl gi, kalip mulu kal yabıl lugö, meg magö hau ribiköm kal jula. ⁵⁵ Pen Ana U† nipe Sidipen ajman rau midö niñöl gi, nipe

gilañ gi niñöm kumi kabö adö lañ au niña, God mailö aij unbö ke yabıl nipe mideia niñöm Jisas nipe God ñimagö yijig kid lau adö urak mideia. ^{* 56} Sidipen niñöm haga, "Niñim! Yad niñabin, kumi kabö adö lañ au ajöñ hiik midöp. Bi Ñi nipe u God ñimagö yijig kid lau adö urak midöp!" a ga. ^{*}

⁵⁷ Sidipen anig hagö, rimid kale u ñimagö ud pıl göm, adin magöñhalö uraköm, manö blaö göm manö kub yabıl hagöm, gi dö gi am nipe mideia arla.

⁵⁸ Nip ud sisi löm, dam dam daun kub anibu höñ adö yañ ud arla. Bi nip manö pir alla gau kal juöm, wañj milö kale gau ud juöm, bi praj Sol mideia söl au yulö, nipe abad midö niñöl gi, kale Sidipen nip kabö ju pakla. ⁵⁹ Nip anig göl paklö niñöl gi, Sidipen Bi Kub nip wiñ al hagöm haga, "Bi Kub Jisas, ana magö yad ud," a ga. ⁶⁰ Anig hagöm, kugom yimöm, wiñ kub al hagöm haga, "Bi Kub! Yip al pak laböl i, nan si nan naj gaböl u niñmön arö gimön," a ga. Anig hagöl göm uma. ^{*}

8

¹ Sidipen nip kabö ju pak lila ñin u, Sol söl au midöm, paj hagöm obi olete ga.

Jisas nibi bi nipe kalip ridik gi yulö, ke ke arla

Ñin anibu nöp, Jerusalem kai il göm, nibi bi Jisas niñ udla gau kalip gi naj yabıl gila. Anig gılö, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kale magöñhalö piñin gi, ram minöñ Judia gau abe, ram minöñ Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bi Jisas manö ud arep unbö migan lañ gau kale nöp Jerusalem mideila. ² Pen God Manö hagöp rö nöp gimidal bi rimnap, Sidipen nip mög yabıl gö, mitöñ kub yabıl göl gi, wip dam rigöl gila. ³ Sol pen, nibi bi Jisas niñ udpal gau gi naj yabıl ginabin, a göm, ram ram göl gi, nibi bi anib gau kalip hatöwaö tıp gi dam nagı limidöp. ^{*}

Pilip ram minöñ Sameria amöm manö hag ña

^{*} 7:45: Jos 3:14-17 ^{*} 7:46: 2Sa 7:1-16 ^{*} 7:47: 1Ki 6:1-38 ^{*} 7:51: Ais 63:10 ^{*} 7:52: Mad 23:31 ^{*} 7:55: Sam 110:1 ^{*} 7:56: Kol 3:1 ^{*} 7:60: Luk 23:34 ^{*} 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

4 Nibi bi Jisas nip niη ud mideila gau piñiη gi am ram m+nöη ke gau gau mideila. Pen anib gau am midöm, Jisas manö aij u dam nibi bi anib gau kalip hag ñim+däl. ⁵⁻⁶ Bi ne Pilip u rö nöp am daun kub ap ram m+nöη Sameria au midöm, nibi bi gau kalip, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilip manö haga u abe, nan gagep rö ga u abe niηöm, manö nipe niñön niñön haga u, rim+d li niη aij yabit gila. ⁷ Nipe nibi bi kijaki aiön pi halö mideila gau iru nöp gö, nan anib gau aiö göm höη arla. Nipe nibi bi ñimagö ma pino gö kila ga gau iru nöp abe, nibi bi ma gi ga be wa be ga gau iru nöp abe kalip gö, kam+iη la. ⁸ Anig gö niηöl gi, nibi bi daun anibu hanmideila gau magöηhalö miñ miñ yabit gila.

⁹ Pen daun kub anibu bi ap hanmidöp, hib nipe u Saimon. Nipe kuj göm, nan gagep rö rimnap gö, Sameria nibi bi gau magöηhalö gasi iru yabit niηmidäl. Yad bi kub yabit midpin, a ga. ¹⁰ Saimon nipe anig geia, nibi bi hib mideia gau abe, nibi bi hib midageia gau abe, Saimon manö haga rö nöp niηöm hagla, “Bi anibi nipe god ‘Klö Kub’ a gipun u nöp,” a gila. ¹¹ Nan gagep rö gau pör gim+döp niηöm nibi bi gau gasi iru niηöm, manö haga rö nöp niηmidäl. ¹² Pen hainö Pilip apöm, God nibi bi udöm ram nipe kumi kabö laη au abad mideinab manö aij u abe, Jisas Kraisa manö aij nipe u abe, hag ñö, nibi bi gau kale manö nipe niη udöm, ñig pakla. ¹³ Saimon nipe ke u rö nöp, Jisas nip niη udöm ñig paka. Pilip arö, Saimon nip hain gö niηöl gi, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia u niηöm, Saimon nipe aiö waiö ga.

¹⁴ Bi Jisas manö ud arep gau Jerusalem midlö niηöl gi, kalip manö ap hagla, “Sameria nibi bi God Manö niη udpal,” a gila. Kale manö anibu niηöm, Pida Jon kalip mihöη hag yulö, ram m+nöη Sameria arlö. ¹⁵⁻¹⁷ Ammil niηlö, nibi bi gau Jisas nip niη udlö, Bi Kub Jisas hib hagöm kalip ñig pak ñila u pen Ana U† nipe kalip auaga. Anib u, Pida Jon bi mihöη, Ana U† nipe kalip auan, a gimil, sabe gimil, ñimagö nab+c cög kalip adö laη lilö, Ana

U† nipe kalip añi añi aua. *

¹⁸ Kalpe mihöη ñimagö nab+c cög adö laη lilö, God nipe Ana U† nibi bi gau kalip ña u, Saimon niηöm, yad u rö nöp ginam, a göm, kalip mihöη mani yamöm haga, ¹⁹ “Mani i udmil, yip pidöη anibu ñilö, yad nibi bi an an ñimagö yad nab+c cög adö laη linö, kale u rö nöp Ana U† udnaböl,” a ga.

²⁰ Anig hageia, Pida haga, “God nan aij nipe yihar+iη ñöb anibu, niñön ginig mani raunig gabön? Mani anibu ne ke pig hij gi lugnab! ²¹ Wög hol gipul u ne aip wasö. Hibur gasi midmagö ne niη ud midpan u, God niηö aij gagöp. ²² Nan si nan naj ginam, a gimön, gasi niηban u arö gimön, God nip sabe geinabön u, gasi naj yabit niηban anibu niηöm arö ginim rö löp,” a ga. ²³ Yad niηbin, nan aij kale au nan yad rö midböp a gimön, niηmön, gasi naj niηmön, nan si nan naj gi midpan. Anib u, ne nan si nan naj gep magö u, nag+i wög gep bi rö midpan.

²⁴ Hageia, Saimon haga, “Köl mihöη Bi Kub u nip sabe gilö, nan yip ginim rö löp, a gimil hagabil anibu gagnim,” a ga.

²⁵ Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalip mihöη niñön niñön ga manö u abe, Bi Kub manö aij u abe, nibi bi gau kalip hag ñi pis göm, ado gi Jerusalem arnig, adan nab gau amöl gi, ram m+nöη Sameria an au ram ritig agtö iru nöp nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi arlö.

Pilip nipe bi Idiopia nibö ap nip Jisas manö aij u hag ña

²⁶ Pen Bi Kub ejol ap apöm Pilip nip haga, “Jerusalem nibö daun kub Gasa arbal adan mlö u arammön,” a ga. ²⁷ Hagö, Pilip adan haga mlö anibu amöm niηa, bi kub ap, kaj hos tip gi dam ajöp nan bad adö laη asiköm, adan mlö anibu areia. Bi anibu nipe nibi kwin Kadaki, ram m+nöη kub Idiopia abad mideia nibi u nip wög göl gi, mani nipe u abad midmidöp. Pen nipe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi mid pis göm, ²⁸ ado gi ram m+nöη Idiopia aramöm, God Manö ad+iη Aisaia kal+ klian rika u udöm, amgö li niηöl gi areia. ²⁹ Pen God Ana Pilip nip haga,

* 8:15-17: Ap 19:6

“Hos nan bad tɪp gɪ dam arab daŋ am söl ba au ammön, bɪ anɪbu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rö nöp, Pilip gɪ dö gɪ söl ba au amöm nɪŋa, bɪ Idiopia nɪbö anɪbu, bɪ God manö hagep Aisaia God Manö adɪŋ kalɪ kliñ rɪka u, amgö lɪ nɪŋöl gɪ areia. Pilip nɪŋöm haga, “Ne köp amgö lɪ nɪŋöl gɪ arabön yagol u, manö it u anɪg hagöp a gɪmön nɪŋabön aka wasö?” ga.

³¹ Hageia, nɪpe haga, “Nɪbi bɪ rɪmnap rö yɪp hag ñɪlö nɪŋem rö hagnam,” a ga. Anɪg hagöm Pilip nɪp haga, “Ap adö aui asikö hol aip arul,” a ga. Hagaiö, Pilip am adö anɪbu asika.

³² Bɪ anɪbu God Manö adɪŋ Aisaia kalɪ kliñ rɪka anɪbu amgö lɪ nɪŋeia. Manö anɪbu anɪgöl mɪdöp:

“Nɪpe kaj sipsip ut gɪ dam al pak libal rö nöp mɪdeia.

Kaj sipsip pi uŋ rɪklö, aiö gɪ gagöp rö, nɪpe u rö nöp manö ap hagaga.

³³ Nan naj ap gaga u pen nɪp manö pir alöm, gɪ naj gɪla.

Nɪp böŋ nöp al pak lɪlö uma u me, hainö bɪ an rö mɪdöm,

‘Anɪg anɪg gɪmɪdöp,’ a gɪnab?” ö ga. *

³⁴ Bɪ kub Idiopia nɪbö u manö anɪbu nɪŋöm, Pilip nɪp haga, “Manö hagab anɪbi, God manö hagep bɪ u nɪpe ke hagab aka bɪ ke nɪbö ap nɪp hagab?” ö ga. ³⁵ Hagö, Pilip God Manö adɪŋ amgö lɪ nɪŋajɪl u nöp it gɪ hag dam dam, Jisas manö aij u hag ñɪ aij ga.

³⁶ Pen anɪg göl manö gɪ damöl gɪmil nɪŋlö ñɪg ap mɪdeia. Bɪ anɪbu Pilip nɪp haga, “Ñɪg mɪdöp i yɪp ñɪg pak ñɪnabön aka?” ga. * ³⁷ Hageia, Pilip haga, “Ne Krai nɪp hibur gasɪ mɪdmagö yad nɪŋö nöp nɪŋ udpin a geinabön u, yad nöp ñɪg pak ñɪnabin,” a ga. Hageia, bɪ anɪbu pen haga, “Jisas Krai nɪpe God Ñɪ nɪpe mɪdöp u, yad nɪŋ udpin,” a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan tɪp gɪ dam ajep adö asik aueilö u, hos u halö anɪb au lɪmil, ñɪg yaŋ ammil, Pilip bɪ anɪbu nɪp ñɪg pak ña. ³⁹ Anɪg göl ñɪg pak ñöm, goɪ au aulö nɪŋöl gɪ, adɪŋ Bɪ Kub Ana nɪpe Pilip nɪp udöm, ke mɪgan ap ud arö nɪŋöl gɪ, bɪ kub anɪbu nɪp nɪŋaga. Nɪpe

pen mɪñ mɪñ yabɪl göl gɪ adan ara. ⁴⁰ Pen Bɪ Kub Ana nɪpe Pilip nɪp dam ram mɪnön Asodas lö, nɪbi bɪ ram mɪnön anɪb gau daun ke ke mɪdeila gau kalɪp magöŋhalö Jisas manö aij u hag ñɪ dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas nɪp nɪŋ uda

¹ Pen Sol nɪpe Bɪ Kub manö aij nɪŋ udöm hain gɪmɪdal nɪbi bɪ gau kalɪp al pak lɪn, a göm, pör ktö yabɪl gɪmɪdöp. Mañ ap nɪpe am God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪl u nɪp haga, * ² “Yɪp köp rɪmnap kalɪ kliñ rɪk ñaimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke mɪdöp daun kub Damaskas amem, kalɪp ñɪnabin. Köp anɪbu kalɪ kliñ rɪkmön hagnöm, ‘Daun kub Damaskas au, kale nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udpal rɪmnap Juda magum gep ram gau mɪdaiöl u, Sol nɪp hagpe, kalɪp nagɪ löm, Jerusalem daunim,’ a gɪmön, kalɪ kliñ rɪkmön,” a ga. ³ Sol köp anɪbu udöm, Damaskas söl söl gö nɪŋöl gɪ, adɪŋ mailö kumi kabö adö laŋ nɪbö ap lugöm nɪp nɪŋa. ⁴ Sol kaj hos adö laŋ nɪbö ap lug mɪnön yaŋ pakö nɪŋöl gɪ, manö ap nɪp haga, “Sol, Sol, yɪp nɪhön gɪnɪg gɪmön pör gɪ naj gabön?” ö ga. ⁵ Hageia, Sol haga, “Bɪ Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, yɪp pör gɪ naj gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, bɪ ap apöm nöp manö hagnim rö nɪŋmön gɪmön,” a ga.

⁷ Pen bɪ Sol aip aula gau manö magö u nöp nɪŋöm, bɪ nɪme u nɪŋagöm, gasɪ mɪlö löm, manö rɪmnap hagagla. ⁸ Sol pen uraköm amgö hiɪköm nɪŋa, amgö nɪpe u böŋ nöp we ga. Anɪg gö, bɪ nɪpe aip aula gau ñɪmagö kɪd nɪpe u udöm, ut gɪ Damaskas arla. ⁹ Nɪp anɪg göl amgö we gö, ñɪg, nan magö nan gau ñɪŋagöm, ñɪn mɪhau nɪgaŋ yɪharɪŋ nöp mɪdeia.

¹⁰ Pen Jisas nɪp nɪŋ uda bɪ ap Damaskas mɪdeia, hib nɪpe u Ananias. Bɪ anɪbu nɪpe naböŋ nɪŋa, Jisas nɪp haga, “Ananias!” a ga.

Hageia haga, “Bɪ Kub, yad mɪdpin,” a ga. ¹¹⁻¹² Hageia, Jisas haga, “Sol bɪ daun

* **8:33:** Ais 53:7-8 * **8:36:** Ap 10:47 * **8:40:** Ap 21:8 * **9:1:** Ap 8:3

kub Dasas nı̄bö u, God nı̄p sabe göl gi, naböñ nı̄ñöb, bı̄ Ananias a gīpal u nı̄p am ud nı̄ñajı̄p, amgö nı̄pe we ga u nı̄l nı̄ñöb. Nı̄pe mı̄ñi yı̄p sabe göl gi mı̄döp Judas ram u. Anı̄b u, ne adan ‘Yı̄jı̄g’ a gīpal u ammön, Judas ram u amjakmön kalı̄p hagdön, ‘Sol nı̄p nı̄ñı̄g auabin,’ a gīmön,” a ga.

¹³ Jisas nı̄pe anı̄g hageia, Ananias haga, “Bı̄ Kub. Yad nı̄ñbin nı̄bi bı̄ iru yabı̄t nöp hagpal, ‘Bı̄ Sol anı̄bu nı̄bi bı̄ nöp lau adö mı̄dpal Jerusalem gau kalı̄p pör gi naij yabı̄t göp,’ a gīpal. ¹⁴ Nı̄pe mı̄ñi Damaskas i auöp u, bı̄ God nan sabe gep bı̄ kub gau köp rı̄mnap nı̄p nı̄lö, nı̄bi bı̄ an an hib ne haglö adö arnab gau, kalı̄p nagı̄ lın, a göm, auöp,” a ga.

¹⁵ Ananias anı̄g hageia, Bı̄ Kub nı̄p haga, “Aru! Bı̄ anı̄bu wög rı̄mnap yad ke nı̄p hag lı̄bin. Nı̄pe manö aij yad u Isrel nı̄bi bı̄ kalı̄p hag nı̄m, Isrel nı̄bi bı̄ wasö gau kalı̄p hag nı̄m, kiñ gau kalı̄p hag nı̄m giñab. * ¹⁶ Pen nı̄pe ake ranö, iru marö gö nı̄ñöl gi, wög anı̄bu giñab. Anı̄g giñab u yad ke nı̄p hag nı̄ aij giñabin,” a ga. *

¹⁷ Bı̄ Kub anı̄g hageia, Ananias aramöm, Sol mı̄deia ram u apjaköm, raul yañ amöm, Sol nı̄p nabı̄c cög adö lañ nı̄magö löm haga, “Mam Sol. Bı̄ Kub Jisas nöp adan an au ap lugöm waiö la nı̄ñna u, yı̄p hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyañ nı̄l nı̄ñmön, Ana Uı̄t nı̄pe nöp am ajmañ raunım, a göm, yı̄p hag yuö aubin i,” a ga. ¹⁸ Ananias anı̄g hagö nı̄ñöl gi, nan hag gaı̄t bad rö Sol amgö nı̄p harı̄köl mı̄deia u, waı̄t gi lugö nı̄ñöl gi, adı̄ñ amgö nı̄l nı̄ña. Amgö nı̄ñöm, urak aramöm, nı̄g paka. ¹⁹ Sol nan nı̄ñöm kłö uda.

Sol Damaskas nı̄bi bı̄ gau kalı̄p Jisas manö aij u hag nı̄a

Pen Sol nı̄pe nı̄ñ rı̄mnap nı̄bi bı̄ Jisas nı̄p nı̄ñ udla gau aip Damaskas mı̄döl gi, ²⁰ Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nı̄pe God Nı̄i nı̄pe mı̄döp manö aij u nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag nı̄a. ²¹ Nı̄pe anı̄g göl hag nı̄i mı̄dö nı̄ñöl gi, kale nı̄ñöm pa gīl gīl göm hagla, “Bı̄ i me, Jerusalem nı̄bi bı̄ Jisas nı̄p nı̄ñ udla gau kalı̄p gi naij gīmı̄döp me!

Mı̄ñi rı̄mnap halö nagı̄ lı̄ dam, bı̄ God sabe gep bı̄ kub gau kalı̄p nı̄ñnam a göm auöp,” a gīla. * ²² Pen Sol Jisas manö aij u hag nı̄i damöm, Jisas nı̄pe nöp Mesaia u manö kabö göl yabı̄t hagö, bı̄ Juda Damaskas han mı̄deila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

²³ Pen hainö mı̄d damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol nı̄p al pak lun,” a gīla. ²⁴ Pen manö hagla anı̄bu, bı̄ ap nı̄ñöm Sol hag nı̄a. Daun kub anı̄bu, hadame nöp kabö waryö gi gīgabö gīla u me, adan ramö ajmı̄dal gau, Sol nı̄p alun, a göm, sı̄dö an sı̄bön yañ ulı̄ñın lı̄ mı̄deila. ²⁵ Anı̄g geila nı̄ñöm Sol bı̄ nı̄pe gau sı̄bön an yañ nı̄p wadı̄ mı̄gan kub ap yagöm, nagı̄ adı̄köm, tı̄p gī waryö anı̄bu mı̄gan ap höñ adö adö lañ nı̄bö mı̄nöh yañ yulö, pı̄ñı̄ñ gī ara. *

Sol Jerusalem am mı̄deia

²⁶ Sol Jerusalem amöm, nı̄bi bı̄ Jisas lau adö mı̄deila gau aip mı̄deinam, a geia pen kale nı̄ñöm, bı̄ i Jisas bı̄ nı̄pe ap wasö, hanı̄p al pak lı̄ñı̄g auöp, a göm, pı̄ñı̄ñ gīla. * ²⁷ Anı̄g geila, Banabas nı̄pe Sol nı̄p dam bı̄ Jisas manö ud arep gau mı̄deila au amöm, kalı̄p haga, “Bı̄ anı̄bi nı̄p nı̄ñmim pı̄ñı̄ñ gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bı̄ Kub nı̄p nı̄ñö, nı̄p manö rı̄mnap haga. Hainö am Damaskas nı̄bi bı̄ kalı̄p pı̄ñı̄ñ gagöm, Jisas manö aij u haı̄öwaı̄tö nöp hag nı̄a,” a ga. * ²⁸ Banabas anı̄g hagö, Sol nı̄p udlö, kalı̄p aip Jerusalem mı̄döm, daun kub anı̄bu mı̄gan mı̄gan gau amöm, Jisas manö aij u haı̄öwaı̄tö yabı̄t nöp hag nı̄a. ²⁹ Pen bı̄ Juda Grik manö nı̄ñla gau nı̄p aip manö pen pen hag amı̄l apı̄l göm, nı̄p al pak lun, a göm, gası̄ u nı̄ñla. ³⁰ Pen bı̄ Jisas nı̄p nı̄ñ udla rı̄mnap manö anı̄bu nı̄ñöm, nı̄p uı̄t gī dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

³¹ Nı̄ñ an anı̄b au, ram mı̄nöh Judia, Galili, Sameria gau, nı̄bi bı̄ Jisas nı̄p nı̄ñ udla gau mı̄d aij gīla. Ana Uı̄t nı̄pe kalı̄p abad mı̄d aij göm, pı̄döh nı̄ö nı̄ñöl gi, kale kłö göm, Bı̄ Kub nı̄p gası̄ nı̄ñöl gi mı̄döm,

* **9:15:** Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5 * **9:16:** 2Ko 11:23-28
11:32-33 * **9:26:** Gal 1:17-19 * **9:27:** 1Ko 9:1

* **9:21:** Ap 8:3 * **9:22:** Ap 18:28 * **9:25:** 2Ko

nibi bi rimnap halö Jisas manö aij u hag ñilö, kale u rö nöp Jisas nüp nün udla.

Pida Inias nüp gö urak ara

³² Pida ram münön ke ke gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nüp nün udla gau kalip nün ajmädöp. Anig göl nün ajöm, mañ ap, nibi bi Jisas nüp nün udla gau kalip nünün, a göm, ram rüig aglö Lida ara. ³³ Ram münön anibu bi ap mideia, hib nipe u Inias. Pen ñimago ma nipe gau kila gö, kuö adö nipe u nöp han midmidöp mi unbö raleb jün ina. ³⁴ Pida bi anibu nüp haga, "Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamün ünab. Urakmön, kuö ne u yad aij gi," a ga. Anig hagö nünöl gi, magö anibu nöp Inias nüp kamün lö uraka. ³⁵ Inias uraköm gi ajö nünöl gi, ram rüig aglö Lida nibi bi gau abe, ram münön Seron nibi bi gau abe nüp nünöm, Bi Kub nüp nün udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram rüig aglö Lida anibu midö nünöl gi, nibi Jisas nüp nün uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nibi anibu hib nipe Dabida. Pen Grik manö hagöm nüp Dokas a gimidal. Nipe nibi bi gau kalip abad mid aij göm, nibi bi mög gep rö gau kalip wög gi ñimädöp. ³⁷ Nibi anibu nüp nan gö hadö umö, nüp ñig pak ñöm wip he dam ram raul migan adö lan lila. ³⁸ Jisas nibi bi nipe Jopa mideila gau manö ap nünla, Pida ap mideia ram rüig aglö Lida au. Lida daun kub Jopa söl au midöp, nünöm kale bi mihöp kalip hag yulö, Pida mideia au ammil manö klö hagmil haglö, "Ne hol aip yünid auö arun," a gilö. ³⁹ Hagailö, Pida kalip mihön aip Jopa amöm amjaklö nünöl gi, nüp ut gi dam Dabida uma dam lila ram raul adö lan arla. Ut gi ud areilö nünöl gi, nibi palpal ap mideila gau, nibi uma anibu nöd kamün midmidöp u, walij mlö walij rimnap kalip yharün ñimädöp gau, Pida nüp yamöl gi, mitön gi mideila.

⁴⁰ Pida pen nibi bi ap mideila anib gau kalip hag hön yan yuöm, kugom yimöm, God nüp sabe göl gi, ado göm, wip he nünöl gi haga, "Dabida, urak!" a ga. Hagö, Dabida amgö ñil Pida nüp nünöm, urak asika. ⁴¹ Pida pen ñimago kid nipe u

udöm, ud urak ñöm, nibi palpal gau abe, nibi bi Jisas nüp nün udla gau abe, kalip magöñhalö wiñ alö aueila haga, "Dabida i," a ga. ⁴² Pen Pida anig geia, manö anibu Jopa nibi bi magöñhalö nünöm, nibi bi iru nöp Bi Kub nüp nün udla. ⁴³ Pen Pida nipe daun kub Jopa anibu, bi kaj kau hañ wög gimädöp bi ap aip ñin rimnap rapün midmidil. Bi anibu hib nipe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nüp manö haga

¹ Pen ami bi gau kalip abad midmidöp bi kub ap daun kub Sisaria midmidöp. Hib nipe u Konilias. Ami bi nipe abad midmidöp anib gau kalip "Idali Ami Bi" a gimidal. ² Bi kub Konilias anibu aip, nibi bi ram nipe gau aip, God nüp nün udla. Juda nibi bi nan kale rimnap middagmidöp u, Konilias nipe mani nan gau halöwalö ñimädöp. Pen nipe God nüp pör sabe gimädöp. ³ Mañ ap sidö gamün ga magö u, Konilias nipe nabön nünla, God ejol ap apöm haga, "Konilias!" a ga. ⁴ Hageia, Konilias pünün göm nüp nün ij halö löm haga, "Bi kub, yip nühön hagabön?" ö ga.

Hageia, ejol u nüp haga, "Ne God nüp sabe gimön, nibi bi mög gep gau kalip nan halöwalö ñimön gipan u, God nöp aij göm nöp hau gagöp. ⁵ Ne bi rimnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bi Saimon Pida a gipal u nüp haglö aunim. ⁶ Nipe Saimon, bi kaj kau hañ wög göp u aip midpil ñig solwara goñ au," a ga.

⁷ Pen ejol manö anibu hagöm arö nünöl gi, Konilias bi wög nüp gi ñimädil mihau abe, ami bi God nüp nün uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalip ejol u manö nühön nühön haga u hag ñi aij göm hag yuö, Jopa arnig hadla.

⁹ Kale am am adan an au hanla. Ruö am am, sidö an aulik magö u, Jopa söl söl gila. Magö anibu Pida God nüp sabe ginig ara ram adö lan migan u. ¹⁰ Nipe amöm, God nüp sabe gi midö nünöl gi, nüp kiyö kub yabñ la. Pen nibi bi nipe gau nan magö lau gilö nünöl gi, nipe nabön ap nünla. ¹¹ Pida nipe nabön nünöm nünla, kumi kabö adö lan migan hiököm, wadi kub ap ñon mlö mihau mihau goñ lap lap

adiköl mideia an au lug lug minörj il yan luga. ¹² Wadi migan anib yan kaj, wal wayön, re, yaur ke ke gau magöñhalö nöp mideia. ¹³ Manö ap pen nip haga, "Pida, urakmön nan ññeb anib yagol gau pak ñö?," a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, "Bi Kub. Wasö yabih! Nihön ginig ñö? a gimön hagpan? Hon Juda nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap ññagpin yabih," a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anibu kauyan haga, "Nan nihön nihön God nan ññeb a ga gau, hil gep a gimön hagagmön," a ga. *

¹⁶ Ga anibu, ij mihau nigan ga. Hainö me, nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lan ara.

¹⁷ Anig gö, Pida naböñ nñbin anibu nihön ginab, a göm, gasi iru niñ midö niñöl gi, Konilias bi hag yuö nip hagnig aula bi kabö u adan il au apjakla. ¹⁸ Apjaköm hagla, "Bi Saimon Pida au midöp aka?" gila.

¹⁹ Pida naböñ nñajip anibu gasi niñöl gi midö niñöl gi, God Ana nip haga, "Ne nö?! Bi mihau nigan nöp ulhai niñ auaböl. ²⁰ Anib u, urakmön ram au gyan arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niñagmön aip armön," a ga.

²¹ God Ana anig hagö, Pida au yan amöm bi anib gau kalip haga, "Bi ulhai niñabim bi u, yad me i. Yip manö ap hagnig aubim aka?" ga.

²² Hageia, hagla, "Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Nipe God nip niñ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nip niñlö kalip magöñhalö aij göp. Pen nipe naböñ niña, God ejol ap apöm nip haga, 'Ne bi rimnap yuö, am Saimon Pida nip ul gi daulö, manö hagainim u niñmön,' a ga," a gila.

Pida Konilias ram ara

²³ Anig hagailö, Pida kalip hagö ram raul migan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa nibö Jisas nip niñ udla rimnap udöm, Konilias yua bi ugan anibu aip am am adan an au hanla. ²⁴ Ruö u,

* **10:14:** Lep 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19 Ro 2:11

Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nipe Pida auab, a göm, nibi bi nipe gau abe, mideimam nipe gau abe, kalip wiñ alö ap magum gi mideila.

²⁵ Pida nipe amöm ram raul arnig gö niñöl gi, Konilias nip nable paköm, nip bi kub a göm, am ma il nipe au kugom yima. ²⁶ Anig gö niñöl göm, Pida pen nip ud urak ñöm haga, "Ne urak! Yad u rö nöp bi ap me," a ga. *

²⁷ Hagö, urakö niñöl gi, manö hagöl gi, ram raul migan yan arlö. Ammil Pida niña, nibi bi iru nöp ap magum gi mideila. ²⁸ Pida kalip haga, "Kale ke niñbim, hon Juda nibi bi asi masi gi aij gipun. Juda nibi bi wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböñ niñnö, God yip manö ap haga. Nipe manö haga anibu, yad nibi bi rimnap asi masi midpal, a gem, kalip asi masi ginam rö lagöp. ²⁹ Anib u niñem me, Konilias manö hagöp u niñem arö gagpin; hagöp rö niñem aubin. Anib u, yip nihön ginig hagpe aubin?" ö ga.

³⁰ Pida anig hageia, Konilias haga, "Yad ruö nöp me, miñi sidö gamiñ göp magö u rö, ram raul migan yan God nip sabe gi midöl gi niñnö, bi waij rud yabih yima ap apöm, midainö ba au uraköl mideia.

³¹ Nipe yip haga, 'Konilias, ne God nip sabe gimön, mani nan gau nibi bi nan midagöp gau kalip hañwawö ñimön gipan u, God niñöb. ³² Anib u me, bi rimnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib nipe ap Pida a gipal u, nip ul gi dauöl. Nipe Saimon bi kaj kau hañ wög göp u aip midpil ñig solwara got au,' a ga. ³³ Ejol u yip anig hagö, yad yinid nöp bi yad rimnap hagnö, nöp am ul gi dauajal, yip aij göp. Hon nibi bi aui God pig midpun rö, Bi Kub manö kalip hag ñimön, a göm, nöp hag yuö auban u, miñi hanip hag ñö niñun," a ga.

Pida Konilias nibi bi nipe gau kalip manö hag ña

³⁴ Konilias anig hageia, Pida haga, "Yad miñi niñbin, God nipe, bi söl aui nibö nöp bi aij, bi mlö gau nibö bi naij, a

* **10:26:** Ap 14:13-15; Rep 19:10 * **10:34:** Dud 10:17;

göm, niṅagöp. * 35 Ram minönj ke ke gau niḅö, iḷ ke ke gau niḅö, niḅi bi an an God niḅ niṅöm ana udöm, manö niḅe niṅöm hagöp rö ginaböl gau, kalip magöṅhalö udnab. 36 Pen God niḅe hanip Isrel niḅi bi manö aij yua u niḅbim. Yad ke aip jim ñöl midlan, a göm, God niḅe Jisas Krais niḅ hag yua. Jisas Krais niḅe nöḅ me, niḅi bi gau magöṅhalö Bi Kub kale midöp. 37 Kale ke niḅbim, Jon bi ñig pak ñeb u, ñig pak ñöl gi, manö aij anibu iḷ göm, ram minönj Galili hag ña. Anig göl hagö, hag damöm, hag damöm, niḅi bi ram minönj Isrel midpal gau magöṅhalö niḅla. * 38 Pen kale niḅbim, Jisas Nasared niḅö u God aip midöm, Ana Uḷ u niḅ ñö, abad midö niḅöl gi, klö niḅe nöḅ udöm, ram minönj ke ke gau magöṅhalö ajöl göm, niḅi bi gau gi aij göl gi, niḅi bi Seden kalip gö uḷham mideila gau kalip gö, kamij limidöp. *

39 “Pen Jisas Juda niḅi bi ram minönj kale gau gi ajöl göm, Jerusalem gi ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke niḅno u hagabin. Pen hainö niḅ mab ba lan al pak lilo uma. 40 Uma u pen ñin miḅöp midöm, God gö, ñin miḅau niḅan u kauyan uraköm, am waiö lö amgö niḅno. 41 Niḅi bi magöṅhalö niḅ amgö niḅagla. God hanip niḅi bi hag la gau nöḅ Jisas niḅ amgö niḅno. Niḅe umöm urakö niḅöl gi, aip midun jim ñöl nan niḅjun ñig niḅno. * 42 Jisas hanip haga, ‘Manö aij yad u niḅi bi gau kalip hag ñimim hagemim, “God haga rö me, hainö Jisas niḅi bi kamij mideinaböl gau abe, niḅi bi umnaböl gau abe, kalip magöṅhalö manö kub hagnab,” a gimim,’ a ga. * 43 Pen adö anibu, bi God manö hagep gau magöṅhalö Jisas Krais niḅ hagöm hagla, ‘Niḅi bi an an Krais hib klö yabiḷ niḅe u udnaböl gau, nan si nan naij gipal u, God niḅöm arö ginab,’ a gila,” a ga. *

Juda niḅi bi wasö gau Ana Uḷ udla

44 Pen Pida anig göl manö hag midö niḅöl gi, Ana Uḷ niḅe niḅi bi niḅ mideila

gau kalip magöṅhalö aua. * 45-46 Ana Uḷ kalip auö, kale manö ke nöḅ, han ke nöḅ hagöl gi, God hib niḅe haglö adö arö, Juda niḅi bi Jisas niḅ niḅ udla Pida aip Jopa niḅö aula gau, God Juda niḅi bi wasö gau kalip Ana Uḷ ña me u, a göm, aiö waiö gila.

Pida pen haga, * 47 “God niḅe Ana Uḷ hanip ña rö u, miḅni niḅi bi gai i kalip u rö nöḅ ñöb. Anib u, kale ñig paknabun, a gilo, niḅi bi rimnap kalip wasö göl rö lagöp,” a ga. 48 Pida anig hagöm bi niḅe rimnap kalip haga, “Niḅi bi gai i kalip Jisas Krais hib niḅe hagemim ñig pak ñimim,” a ga. Ñig pak ñilo niḅöl gi, kale hagla, “Pida, ne hon aip ñin pro magö ap aui midaimön,” a gila. Haglö, ñin pro magö ap kalip pig mideia. *

11

Pida Jerusalem arö niḅ manö hag gila

1 Pen Jisas manö ud arep bi gau abe, ram minönj Judia niḅi bi Jisas niḅ niḅ udla gau abe niḅla, Juda niḅi bi wasö gau rimnap God Manö niḅ udla. 2 Anib u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda bi wasö gau u rö nöḅ hañ rib gi dö göl, a gimidal bi gau, Pida niḅ kal göm hagla, 3 “Ne niḅön ginig bi hañ rib gi dö gagpal gau ram kale ammön, kalip aip nan jim ñöl niḅabön?” ö gila. *

4 Anig hagaila, Pida daun kub Jopa midöm naböḅ niḅa aiud u kalip hag ñöl gi haga, 5 “Yad daun kub Jopa midem, God niḅ sabe gi midem, naböḅ niḅnö, kumi kabö adö lan niḅö, wadi kub ap rö ñon milö miḅau miḅau goḷ lap lap adiköl mideia lug lug iḷ yad midainö au ap luga. * 6 Auö, yad wadi anibu mideia söl au amem niḅnö, kaj, wal wayöḅ, re, yaur gau gau magöṅhalö mideia. 7 Pen manö ap yip haga, ‘Pida, ne urakmön nan anib yagol gau pak ñöḅ,’ a ga.

8 “Hageia, yad pen hagnö, ‘Bi Kub. Wasö yabiḷ! Niḅön ginig ñöḅ a gimön hagpan? Hon Juda niḅi bi nan hil gep anib gau nan rimnap niḅagpin yabiḷ,’ a ginö.

* 10:37: Mad 4:12-17 * 10:38: Mad 3:16; Luk 4:17-20 * 10:41: Ap 1:8; Luk 24:42-43 * 10:42: Ap 17:31; 1Pi 4:5 * 10:43: Ais 53:5-6; Jer 31:34 * 10:44: Ap 11:15; 15:8 * 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 2:38 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Ap 10:9-48

9 “Anig hagainö, manö anibu kauyan haga, ‘Nan nihön God nan ññeb a ga gau, hil gep a g+mön hagagmön,’ a ga. 10 Ga anibu, ij mihau nigan ga. Pen hainö nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lan ara.

11 “Pen magö anibu nöp, bi mihau nigan ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria nibö hag yuö, yip ut ginig aula. 12 God Ana yip haga, ‘Gasi iru nijnagmön, kalip aip hatöwalö armön,’ a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö nin udpal unbö kagoñ jñ udem, kalip aip Konilias ram u arno. 13 Amjakno, Konilias haga, ‘Ejol ap apöm yip haga, “Bi rimnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bi ap Saimon Pida a gipal u nip ut gi dauöl. 14 Ut gi daulö, nipe nöp manö rimnap hag ñö, nibi bi ram ne aip midpim gau, God kalöp magörhalö ud kamñ yuö, nibi bi nipe mideinabim,” a ga,’ a ga. *

15 “Konilias yip anig hagö, yad il gem manö hag ñinö ninöl gi, Ana Ut nipe hanip nöd aua rö, nibi bi anib gau kalip u rö nöp aua. * 16 Anig gö, Bi Kub hanip nöd haga manö u gasi ninön. Nipe haga, ‘Jon kalip ñig pak ña u pen sol midöp God nipe kalöp Ana Ut u pak ñinab,’ a ga. * 17 Pen hon Bi Kub Jisas Kraiss nip nin udno ñin u, God nan aij yabñ hanip ña rö, kalip u rö nöp ña. Anib u, yad aigöl gem God nip, ‘Anig gagmön,’ a gibnep?” ö ga.

18 Pida anig hageia, bi nip manö kal hag gila gau manö haga u ninöm, manö kal rimnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö ninöl gi hagla, “Hanip nöp wasö; Juda nibi bi wasö gau u rö nöp, nan si nan naj gipal u, nihön ginig anig gipun, a göm, nip sabe geinaböl u, nipe ninöm, nan si nan naj gipal gau arö göm, kamñ pör middep magö u kalip ñinab,” a gila. *

Adiok nibi bi Jisas manö aij u nin udla

19 Pen Sidipen nip kabö ju pak lila ñin an au, bi Juda Jerusalem mideila gau, nibi bi Jisas nip nin udla gau kalip gi naj yabñ gilo, kale piññ gi ke ke arla. Rimnap piññ gi ram minön Pönisia arla, rimnap

piññ gi ram minön ñig rñb gus ga airan Saipras arla, rimnap piññ gi daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñagla, nibi bi kale ke Juda kai ju am anib gau midmidal gau kalip nöp hag ñila. * 20 Pen nibi bi Jisas manö aij u nin udla rimnap Saipras nibö, rimnap Sairini daun nibö, piññ gi Adiok amöm, Bi Kub Jisas manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñila. 21 Bi Kub klö nipe u kalip aip mideia u me, nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñilö, nibi bi iru nöp Bi Kub nip nin udla.

22 Pen Jerusalem nibi bi Jisas nip nin udla gau, manö anibu ninöm, bi kale Banabas nip haglö, Adiok ara. * 23 Banabas nipe Adiok amjaköm ninñ, God nipe nibi bi anib gau mög ninöm gö, Jisas manö aij u nin udla. Anib u me, nipe ñinñ löm, kalip manö rimnap halö hag ñöl gi haga, “Bi Kub nip nin udipim u arö gagmim; nip aññ nöp hibur gasi midmagö kale an dan nin ud pidör ginim, cig göl gi midaimim,” a ga. 24 Banabas nipe bi aij yöl. Ana Ut nipe Banabas apöm ajman raumidöp. Nipe Jisas manö aij u böñ nöp nin uda. Nipe Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñö, nibi bi iru nöp Bi Kub nip nin udla.

25 Banabas pen bi Sol nip am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. * 26 Banabas Dasas amjaköm, Sol nip uñhai ninöm, ut gi ado gi am Adiok amöm, mi aññ anibu nibi bi Jisas nip nin udla gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi midailö. Adiok nibi bi Jisas Kraiss nip nin udla gau, nöd hib ñöm Kraiss Nibi Bi a gila.

27 Ñin an anib au, bi God manö hagep rimnap Jerusalem nibö Adiok arla. 28 Amöm, God Ana nipe bi kale ap Agabas nip gasi ñö haga, “Kiyö kub yabñ ram minön magörhalö linig gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabñ u, gapman bi kub Klodias abad midmidöp ñin u aua. * 29 Anig göl kiyö kub la ninöm Adiok nibi bi Jisas nip nin udla gau hagla, “Nibi bi Jisas manö aij u nin udpal rimnap ram minön Judia gau midlö ninöl gi, kalip kiyö kub

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4
* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10

yabıl löp u, hon añi añi kalıp mani rımnap magum gun ñun,” a gıla. ³⁰ Anıg hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalıp ñöm hagla, “Kale bi mihönj mani i dammil, Kraıs nıbi bi nıpe abad mıdpal bi kub gau kalıp ñıl,” a gıla. *

12

Herod Jems nıp al pak löm, Pida nıp nagı la

¹ Ñın anıbu au, gapman bi kub Herod, nıbi bi Jisas nıj udla gau rımnap kalıp gı naij göl gı, dam nagı löl gı ga. ² Ami bi nıpe gau rımnap hagö, Jon nımam Jems nıp ru mlö kíd udöm böj nöp al pak lılo uma. ³ Herod hagö anıg geila, Juda nıbi bi gau nıjöm ñıñi lıla. Ñıñi lıla u, Herod nıjöm, Pida nıp u rö nöp hagö, dam nagı lıla. Gıla anıbu, Juda nıbi bi Bred Yıs Halö Ñıjagep ñın anı au gıla. ⁴ Herod Pida nıp anıg göl dam nagı löm, ami bi unbö raleb böj danı (16) kalıp nıme li yıgwo mlö yıgwo mlö löm haga, “Sıdö anı sıbön yanı bi mihau mihau abad nöp mıdaimim,” a ga. Herod gası nıpe u ke nıjöm haga, “Pasopa ñın u ap arainım me, hainö Pida nıp dam nıbi bi mıdeinaböl anı au amun manö kub hagnabun,” a göm nıjı.

⁵ Pida nıpe anıg göl nagı mıdö nıjöl gı, nıbi bi Jisas nıp nıj udla gau Pida nıp gası nıjöm, klö göm God nıp sabe göl gı nöp mıdeila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nıp manö kub hagnam, a göm, nıjı ñın anıbu nöp sıbön au yanı, Pida nıp sen mihöp adıköm, ami bi mihau böj lap lap nıj mıdlö nıjöl gı, Pida anı yanı haneia. Ami bi rımnap u rö nöp adan ıl u nıj mıdeila. ⁷ Pen adıj Bı Kub ejol nıpe ap urak mıdö nıjöl gı, mab mıtıanı rö am nagı lep ram raul mıgan u ara. Ejol anıbu am Pida nıp rıglöm pak nıjöm haga, “Yıjıd urak!” a ga. Hagö, Pida urakö nıjöl gı, sen nıp adıkla u hubıka.

⁸ Ejol Pida nıp haga, “Dıp nagı ne u pıg lımön, ma rırup ne u gımön gı,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Walıj mlö kub ne u yımö, yad aip

arul,” a ga. ⁹ Hagö, walıj mlö kub nıpe u yımöm, ram raul mıgan mıdeia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga anıbu, Pida nıpe hag nıjı e, u naböj nıjabin a göm nıjı. ¹⁰ Pen ami bi nıj mıdeila ajöj ıl mihau hil gımil, ajöj klö yabıl ain udöm gıla ajöj höj yanı u ke hiıkö nıjöl gı, höj arlö. Ammil, adan anı gau amöl gı Pida nıjı, ejol u mıdageia. *

¹¹ Anıg ga nıjöm Pida haga, “Mıñi nıj aij gıpin. U Bı Kub nöp, ejol nıpe u hag yuö, ap gapman bi kub Herod yıp nagı pıdön löp u hubık yuöp. Gapman bi kub Herod abe, Juda nıbi bi gau abe, nan naij yıp gıngı gıpal u, göl rö lagöp,” a ga. ¹² Anıg hagöm, gası nıj aij göm, bi ne Jon Mak nıme Maria ram u ara. Ram anıbu nıbi bi iru nöp apöm, God nıp sabe gı mıdeila. ¹³ Pida apöm, ajöj u pa gu gu gö, pai Roda, ram anıbu wög gımdöp u ajöj u hiıknıg aua. ¹⁴ Pai anıbu ajöj apöm nıjı, Pida maj mıgan u nöp hageia. Nıpe anıg nıjöm, ñıñi yabıl löm, hauı padö ajöj hiıkaga; am nıbi bi gau kalıp haga, “Pida ap mıdöp höj yanı,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hauı alajıp hagabön,” a gıla. Anıg hageila, nıpe klö yabıl göm haga, “Pıral hagagın; nıjö yabıl hagabin. Pida mıdöp höj yanı,” a ga. Hageia hagla, “U ana nıpe u rö löp ap mıdöp,” a gıla. ¹⁶ Pen Pida nıpe ajöj u kauyanı pak gu gu gö gö gö, am ajöj u hiıköm nıjı, Pida nöp mıdeia nıjöm aiö yabıl gıla. ¹⁷ Aiö gılo nıjöl gı, Pida kalıp ñın mılcı gı ñöm haga, “Manö hagagmim!” a ga. Anıg hagöm, nagı lep ram mıdö nıjöl gı, God ejol ap yuö apöm, nıp nıhön nıhön göm daua manö u kalıp hag ñöm haga, “Manö anıbi Jems abe, nıbi bi Jisas nıp nıjı udpal gau abe, kalıp hag ñımim,” a göm, ke mıgan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö nıjöl gı, ami bi gau Pida mıdageia u nıjöm, nıhön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl gı mıdeila. Pıñıj göm, “Mai,” a göm, uıhaila u pen nıjıgla.

* ¹⁹ Herod ami bi anıbu gau kalıp, Pida nıp yıjıd uıhai nıjımim dauim, a gö, uıhai wasö nıjlo, kalıp manö kub hagöm, manö

* 11:30: Ap 12:25 * 12:10: Ap 5:19 * 12:18: Ap 5:22-24

hagö ami bi nipe rimnap ami bi anib gau böj nöp al pak lila.

Herod uma

Hainö Herod ram minöñ Judia arö göm, am daun kub Sisaria midmidöp. ²⁰ Herod am Sisaria midöm, daun kub mihöp Daia Saidon nibi bi gau kalip niñö mulu luga. Pen Daia Saidon nibi bi apöm, bi Herod ram nipe abada bi Blasdas nip mitörñ gi ñöm hagla, “Hanip pör kiyö lö, apun Herod ram minöñ nipe i nan magö rau ud arbun halö. Anib u, hanip kal kal juagmim; agamij jim ñöl midaiun,” a gila. Hageila, Blasdas nipe pen haga, “U niñö haggim,” a ga.

²¹ Pen Herod manö anibu niñöm, ñin ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñin anibu auö, nipe kiñ kai yimbäl rö walij aij aij yabit gau yimöm, sea kiñ kub nipe adö u asiköm, nibi bi gau kalip manö hag ña. ²² Herod manö anibu hag ñö niñöl gi hagla, “U bi ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a gila. ²³ Pen Herod manö anibu niñöm, “Yip manö anibu rö hagagmim; God hib nipe nöp hagpe adö aran,” a gaga. Anib u, Bi Kub ejol nipe ap hag yuö, apöm Herod nip gö, miña kub göm, gise lö böj nöp uma.*

²⁴ Pen God Manö u hag ñilö arö niñöl gi, ram minöñ gau kid kid ara.*

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem midmil, ginig aulo u hadö gipul, a gimil, Jon Mak nip ut gi ado gi Adiok arla.*

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl gi arlö

¹ Daun kub Adiok anib au bi God manö hagep bi rimnap, bi God manö hag ñeb bi rimnap mideila. Bi anib gau me, ap Banabas; ap Simion. Bi Simion anibu nip Bi Pir a gimidal. Bi ap Lusias, nipe Sairini daun nibö. Bi ap Maneyen, nipe Kiñ Herod bi niñeb nipe ap. Pen bi ap Sol. ² Pen ñin ap kale nan magö niñagöm, Bi Kub nip nöp sabe gi midlö niñöl gi, Ana Ut nipe kalip haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kalip hag linö u gilö

arnim,” a ga. * ³ Anig hagö, kale nan magö niñagöm, God nip sabe göm, Banabas aip Sol aip kalip niñmagö adö lan löm, God kalip mihöñ abad mideian, a göm, kalip hag yula.*

⁴⁻⁵ Ana Ut nipe kalip abad midö niñöl gi, bi ni Jon Mak, wög halip pro pro rimnap gi ñan, a gimil, nip ut gi Selusia daun ñig goñ yan amöm, ñig magib udöm, ram minöñ ñig rib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, nibi bi gau kalip God Manö hag ñilö. * ⁶ Pen nibi bi Saipras mideila anib gau kalip God Manö hag ñi dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi anibu hib nipe Ba-Jisas. Nipe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep bi ap,” a ga. ⁷ Daun kub Pepos au, Saipras gapman bi kub yabit hanmidöp, hib nipe Segias Polas. Bi anibu nipe bi gasi niñ kid yabit hiiköm niñmidöp. Nipe Banabas aip Sol aip, God Manö yip haglö niñin, a göm, kalip hagö apil, nip God Manö hag ñilö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u nipe bi kub anibu bi niñeb nipe ap. ⁸ Bi Ba-Jisas anibu, Grik manö hagöm nip Elimas a gimidal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas nip God Manö aij u hag ñilö, nipe rimid li apdi niñ aij ga u pen, bi kuj aimö gep bi u niñöm, Banabas Pol manö naj kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u niñ udagnim, a göm, nip haga, “Bi anib mihau manö pir alabil u niñagmön,” a ga. ⁹ Sol hib nipe ap me Pol a gimidal. Ana Ut nipe Pol nip ajman rauöm gasi aij ñö niñöl gi, bi kuj aimö gep bi u nip niñ ij halö li midöm haga, ¹⁰ “Ne kijaki pi yag daua; naj nöp gipan. Nan niñön niñön aij midöp u arö gimön, nibi bi gau kalip piral nöp gabön. Ne pör pör Bi Kub manö niñö nipe u udmön manö piral rö labön. Ne ñin mai gi naj gabön u arö ginabön? ¹¹ Anig gabön u, God gö, ñin bad ap amgö ne we gö sidö mailö niñagnabön,” a ga.

Pol manö anibu hagö, adiñ Ba-Jisas niña, kumi pir rö bad ap amgö nipe

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30; 15:37 * **13:2:** Ap 9:15 * **13:3:** Ap 6:6

* **13:4-5:** Ap 12:12; 15:39

harikö böñ nöp sib ga. Anig gö, bi ap yip ñimagö ud adan yaman, a göm, ud ririkoi göl gi mideia. * 12 Banabas Pol kale bi mihöñ Bi Kub manö u nip hag ñailö u niñöm, Segias Polas nipe aiö ga. Anib u, Ba-Jisas ga u niñöm, nipe Jisas nip niñ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram mihöñ Pisidia au arlö

13 Pen Pol bi nipe gau aip ñig magib udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram mihöñ Pampilia au arla. Am midöm, Jon Mak nipe kalip mihöñ au arö göm, ado gi Jerusalem ara. * 14 Kale pen Pega daun arö gimil, daun kub Adiok, ram mihöñ Pisidia au arlö. Am midöm, Juda God nip sabe gep ñin u, Juda magum gep ram u ammil, asik midailö. 15 Juda magum ram abad midmidal bi gau uraköm, Mosi lo manö kali kliñ rika adin rimnap abe, bi God manö hagep gau kali kliñ rikla adin rimnap abe, amgö li niñ nibi bi mideila gau kalip hagla. Kale manö hag pis göm, bi ap hag yulö Banabas Pol asik midailö au amöm haga, "Mamil mihöñ. Nibi bi gai i niñ udep manö rimnap midainim u, hanip hag ñilö niñun," a gila.

16 Hagailö, Pol uraköm manö hagnig ñimagö dap ranöm haga, "Kale Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö God nip sabe gimidim gau abe, manö hagnig gabin i rimid li niñim. 17 God nipe hadame nöp apis bac bi hon gau uda. God anibu nipe Isrel nibi bi God hon me. Hainö kale ram mihöñ Ijip am mideila, God kalip abad mid aij gö, ñi pai yag dapöm, iru yabit nöp mideila. Bi kub Pero kalip, aragnabim, a ga u pen God klö ke yabit nipe u göm, kalip ut gi dam Ijip höñ adö aula. * 18 Kale mi ñinjuöl mihöp (40) ram mihöñ kabö nöp midmidöp an au midöm, God nip manö iru nibanö sasim li gimidal u pen God kalip abad mid aij ga. * 19 Pen nöd ram mihöñ Kenan nibi bi rigoñ ke ke unbö mudun jing mideila, pen God nibi bi nipe kalip abad mid aij göm pidöñ nipe ñö,

nibi bi rigoñ ke ke unbö mudun jing nöd mideila gau kalip aip pen pen göm, ridik gi yu al pak löm, ram mihöñ anibu ram mihöñ kale ke rö udla. * 20 Kale Ijip midlö mi ina u wö ralöm, ram mihöñ aipit nöp an gau midlö mi ina u wö ralöm, nibi bi ridik gi yuöm, ram mihöñ kale udla mi ina u abe wö ralöm gilo me, mi unbö po hadred pipdi (450) ina.

"Pen God kalip dam ram mihöñ Kenan aui löm, bi manö ud asikep rimnap hag lö, kalip abad midmidal. Hainö bi God manö hagep Samyuel mideia ñin u, * 21 nibi bi Isrel gau kale Samyuel nip hagla, 'Ne kin ap hag lö, hanip nibi bi magöñhalö abad mideinab,' a gila. Hageila, God bi ne Kis ñi nipe Sol nip hag lö, kin kale midmidöp. Bi anibu Benjamin kigin rik damöm rik damöm rik lila. Sol kin kale midö, mi ñinjuöl mihöp (40) ina. * 22 Pen hainö God nipe gö Sol kin midageia. God nipe Depid kin kale hag la. God nipe Depid manö hagöm haga, 'Hibur gasi midmagö yad ke gasi göp rö u, Jesi ñi nipe Depid hibur gasi midmagö nipe abe unbö rö nöp gasi göp; nan niñön niñön gan a gi niñnabin u, nipe anig unbö rö nöp ginab,' a ga. *

23 "Pen God nipe gö, Depid ñi pai rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Anib u, God nöd manö klö hag la rö, nipe Isrel nibi bi kalip Ud Kaming Yuep Bi ap yua. * 24 Pen Jisas it göm wög gaga magö u, Jon nipe apöm, Isrel nibi bi kalip haga, 'Nan si nan naj gimim u, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe, kalöp ñig pak ñinabin,' a ga. * 25 Jon wög nipe gi pis ginig geia ñin an u, nibi bi gau kalip haga, 'Kale yip bi an, a gimim, gasi niñbim? Bi Kub pör abad midpim bi u, yad wasö. Bi anibu hainö aunab. Ma rirup nipe u ud hubiknam rö lagöp,' a ga. *

26 "Añ mam yad, kale rimnap Ebrahim ñi pai nipe midpim; kale rimnap Juda nibi bi wasö pen God nip sabe gimidim. Krai nibi bi ud kaming yuep manö Jon hag ñi midmidöp anibu, God nipe hanip nan a

* 13:11: Ap 9:8 * 13:13: Ap 15:38 * 13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51 * 13:18: Nab 14:34; Dud 1:31 * 13:19: Dud 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Jaj 2:16; 1Sa 3:20 * 13:21: 1Sa 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 * 13:23: 2Sa 7:12-16 * 13:24: Mad 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27

göm haga. ²⁷ Jerusalem nibi bi gau abe, bi kub kale gau abe, Jisas nipe Kraiss u auub a göm niḡagla. Jisas nip al pak lilo umaḡ a gila u, God manö hagep manö kalı kliš rıkla rö nöp gila. Pen God nip sabe giḡig Juda magum gep ram pör aumıdal u, kale manö kalı kliš rıkla anıbu pör pör nöp niḡımdal. ²⁸ Nipe nan naij ap göp aka göm ulhai wasö niḡöm gapman bi kub Pailod nip hagla, ‘Ne hagö nip al pak lılan,’ a gila. * ²⁹ Pen God Manö haga rö, magöḡhalö nöp Jisas nip gila. Hainö nıbi bi nıpe gau apöm, wip he ud asık dam kabö miḡan riḡöl gila. * ³⁰ Riḡöl gila u pen God gö kauyan uraka. ³¹ Nıpe uraköm, kamıḡ midö niḡöl gi, nıbi bi nıpe aip Galili nibö Jerusalem aula gau, nip nın iru nöp niḡla rö, uri Isrel nıbi bi kalıp Jisas manö aij u hag nıaböl. *

³² “Pen hol bi miḡöhön aubul i, kalöp Kraiss manö aij u hagiḡ aubul. God hadame nöp apis bac bi hon kalıp manö klö hag löm giḡnabin a ga manö anıbu nöp ³³ gası niḡ midöm, God nıpe Jisas nip ud urak nıa. Ga anıbu apis bac bi gau niḡagla u pen nı pai rik lep kale gau miḡni hon niḡbun. Depid nıpe God Manö adıḡ Sam a giḡpal au Kımapi yıḡwö aḡ nibö kalı kliš riköm haga, ‘Ne Nı yad.

Yad miḡni Nap ne midpin,’ a ga. *

³⁴ God nıpe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ romanı hij gi lug li arnım rö lagöp. Manö anıbu God Manö adıḡ ap anıḡöl midöp:

‘Yad Depid nip manö ul klö niḡö hag lınö u

kalöp nöp nınabin,’ a ga. *

³⁵ Pen God Manö adıḡ ap anıḡöl midöp:

“ ‘Ne Bi Ul ne arö gö, hañ romanı nıpe hij gi lug li aragnım,’ a ga. *

³⁶ “Pen Depid nıpe God wög nip hag la u, nıbi bi nıpe midımdal nın anıbu gi damöm uma. Pen Depid nıpe umö, nap nihi bi kalıp riḡöl giḡımdal gau dam riḡöl giḡlö, hañ romanı nıpe hij gi lug li ara.

³⁷ Pen God nıpe gö uraka Bi anıbu, hañ romanı nıpe hij gi lug li araga.

³⁸ “Anıb u, miḡeimam niḡim. Jisas nıpe umöm uraka u me, God nan si nan naij giḡpim u niḡöm arö giḡnab manö aij u kalöp hagabul. ³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp niḡun geinabun u, God nan si nan naij giḡpun u niḡ nöp miḡeinab. Pen Jisas mab ba lan al pak lilo uma u me, hon Jisas nip niḡ udeinabun u, God nan si nan naij giḡpun u niḡöm, arö göm, hanıp nıbi bi aij yad, a giḡnab. * ⁴⁰ Pen bi God manö hagep gau hadame nöp hagla rö hanıp gagiḡm, a giḡmim gası u niḡ aij giḡmim. Kale hagla, ⁴¹ ‘Kale nıbi bi yıp aḡab aḡab nıbim gau niḡim!

Kale midpim magö i, nan ke nibö ap giḡnabin.

Nan giḡnabin anıbu kalöp nöd hageinaböl u,

nılonı li hagaböl, a gi niḡnabim.

Anıb u, kale pa giḡ giḡ giḡmim

böh nöp um hir giḡmim!’ a gila,” a ga.

*

⁴² Pol aip Banabas aip manö anıbu hagmil, Juda magum gep ram anıbu höḡ arlö niḡöl gi, nıbi bi gau hagla, “God nip sabe gep nın hain u kauyan apil, hanıp manö anıbu riḡnap halö hag nımil,” a gila.

⁴³ Nıbi bi gau magum gi miḡeila gau ram u arö göm, ke ke arlö niḡöl gi, Juda nıbi bi kabö göl riḡnap abe, nıbi bi gau nibö Juda kai niḡımdal rö niḡ udla riḡnap abe, Pol aip Banabas aip kalıp hain göm arla. Adan aḡ au amöl gi, bi miḡhau kalıp haglö, “ ‘God hanıp möḡ niḡöm ud aij göp,’ a giḡmim, gası u niḡöl gi nöp midaimim,” a giḡlö.

⁴⁴ Pen Juda God nip sabe gep nın hain u, nıbi bi daun kub anıbu miḡeila gau magöḡhalö rö, Bi Kub manö niḡıḡ ap magum gila. ⁴⁵ Pen Juda bi kub gau nıbi bi iru nıbanö aula u niḡlö, mulu lugö, Pol Banabas kalıp bi miḡhau kalıp niḡöm gası naij niḡla. Pol manö niḡöhön niḡöhön nıbi bi gau kalıp haga u hag juöm, hib nıpe u hag pro gila. ⁴⁶ Juda bi gau anıḡ gailö, Pol aip Banabas aip piḡniḡ gagmil, manö pen klö hagmil haglö, “God Manö aij u kalöp Juda

* 13:28: Mad 27:22-23 * 13:29: Mad 27:59-60 * 13:31: Ap 1:3,8 * 13:33: Sam 2:7 * 13:34: Ais 55:3

* 13:35: Sam 16:10 * 13:39: Ro 10:4 * 13:41: Hab 1:5

nibi bi nöd hagul a gipul u pen kale manö aij anibu udagmim, hon pör midep magö u niñ udun rö lagöp, a gipim u me, mñi Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñinabul. *

⁴⁷ Nihön ginig: Bi Kub hanip hagöm manö anig göl haga,

‘Yad hagnö, kale Juda nibi bi wasö gau kalip mailö kale midmim, ram minöñ ke ke gau ammim, nibi bi gau magöñhalö mailö anibu niñlö niñöl gi, yad kalip ud kamñ yunabin,’ a ga,” a ga. *

⁴⁸ Juda nibi bi wasö gau manö anibu niñöm, mñ mñ göm, Bi Kub manö u, manö aij unbö ke yabiñ, a gila. Anib u, nibi bi God, pör pör midaiöl, a göm, hag la gau magöñhalö manö aij anibu niñ udla.

⁴⁹ Pen Bi Kub manö u, ram minöñ anib gau magöñhalö haglö ara. ⁵⁰ Anig ga u, Juda nibi bi gau niñlö mulu lugö, am Adiok nibi kub God nip niñ udla rimnap abe, bi kub ram minöñ anibu abad midmidal gau rimnap abe, kalip haglö, kale am nibi bi iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kalip gi naij göm, ram minöñ kale gau hag höñ yula. ⁵¹ Anig gi hag höñ yulö, bi mihau kale Adiok arik amöl gi, manö aij dam hag ñajul udagpim, a gimil, ma kale acip acip gau hik gi yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. * ⁵² Pen Ana Uñ nipe nibi bi Jisas nip niñ udla gau ajman rauö, kale mñ mñ yabiñ göl gi mideila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam midmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag ñi aij gilo niñöl gi, Juda nibi bi gau löm, Juda nibi bi wasö gau löm, iru nöp Jisas nip niñ udla. ² Pen Juda nibi bi rimnap, Jisas manö hagabil u niñ udagnabun, a göm, amöm Juda nibi bi wasö gau kalip manö niñeb niñagep piral hageila niñöm kale nibi bi Jisas niñ

udla gau kalip niñlö mulu kal luga. ³ Pen Pol aip Banabas aip, manö anibu niñmil, ram minöñ anibu arik araglö. Kale au nöp midmil, Bi Kub manö u klö göm waiö nöp hag ñimidil. Bi Kub kalip mihöñ aip abad midö niñöl gi, nan gagep rö rimnap, nan niñeb niñagep rö rimnap gailö, nibi bi rimnap niñöm hagla, “Anib u, manö hagabil anibi niñö nöp hagabil,” a göm, niñla. * ⁴ Pen Aikoniam nibi bi anib gau asik ke ke löm, böñ u Juda nibi bi gau manö hagla rö niñla, böñ u bi Jisas manö ud arep bi gau hagla u nöp niñla.

⁵ Pen Juda nibi bi rimnap gau löm, Juda nibi bi wasö rimnap gau löm, bi kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalip gi naij gun, kabö ju pak lun, a göm, gasi u niñla.

* ⁶ Kalpe mihöñ pen manö anibu niñmil, piññ gi am daun kub mihau Lisdra Debi, ram minöñ Likonia au arlö. ⁷ Ammil, anib gau gi ajöl gi, Kraiss manö aij u hag ñimidil.

Bi ma naij ga u, Pol gö, kamñ la

⁸ Pen daun kub Lisdra anibu, bi ap nime nip yag daua ñin u nöp ma naij gö, adan ajagmidöp bi ap midmidöp. ⁹ Bi anibu nipe ap asik midöm, Pol manö hageia u niñ mideia. Pol bi anibu nip niñ ij halö löm gasi niña, bi anibi, God yip gö kamñ linim rö löp, a gi gasi niñmidöp. ¹⁰ Anib u, Pol nip niñöm, meg migan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, bi anibu yinid uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anig gö, nibi bi niñ mideila gau manö yabiñ kale Likonia manö u hagöm hagla, “Bi kumi kabö adö lan nibö gau, god mihöp nibi bi rö limil ap hagabil i,” a gila.

* ¹² Anig hagöm, Banabas nip, god Sus, a gila. Pen Pol nipe manö iru nöp hagdöp rö, nip, god Hemis, a gila. ¹³ God piral Sus sabe gimidal anibu, sabe gep ram u yöp gi lila daun got anib au me, god piral Sus sabe gep bi kub u abe, nibi bi au mideila gau abe, god Sus pör sabe gipun u mñi auöp i, a göm, kaj kau nibar rimnap udöm, mab pitpit aij aij rimnap ud dauö, nibi bi iru yabiñ aula.

* **13:46:** Ap 3:26; 18:6 * **13:47:** Ais 49:6 * **13:51:** Mad 10:14; Ap 18:6 * **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 * **14:5:** Ap 14:19 * **14:11:** Ap 28:6

14 Pen Pol aip Banabas aip, geila anibu niñmil, wañj kale gau ud biññiñ gñmil, nñbi bi iru nöp mñdeila an anñb au ammil haglö, 15 “Kale niñhön gññg anñg gabim? Hol mñhönj god wasö! Kale nñbi bi yabiñ mñdpim rö, hol u rö nöp unbö rö mñdpun. Hol Jisas Kraiss manö aij nñpe u kalöp hag niññg aubul. God nñpe kumi kabö lanj gñ löm, mñnönj nabönj iñ i gñ löm, niñg solwara u gñ löm, nan niñhön niñhön mñdöp gau magöñhalö gñ löm, ga. Hol kalöp Kraiss manö aij u haglo, nan yñharñj piral sabe gabim gau arö gñmim, God kamñj mñdöp u nöp sabe gñ mñdaimim, a gul, kalöp hagabul. * 16 Pen nöd nñbi bi ram mñnönj ke ke gau mñdöm, gasi kale ke niñjöm nan yñharñj sabe gñla u, God niñjöm kalöp gñ naij gaga. * 17 Pen kale yñharñj mñdagpim; nñp niññg, niññabim. Nñpe pör pör kalöp ud aij göp. Nñpe nöp gö, möñ alöm, nan magö iru nöp mñdö niñjöl gñ, mññ mññ göl gñ nan niññbim. Anñb u, nñpe anñg gab u niññmim, niñjö nöp God hon mñdöp u hadö niññbep,” a gñlö. * 18 Anñg haglö u pen, nñbi bi anñb gau, bi anñb mñhai i kumi kabö adö lanj niñbö aubil, a göm, kaj kau nñbar rñmnap pak sabe gñ niññg geila, uñham yabiñ hag hag wasö gñlö.

Pol nñp kabö ju pakla

19 Pen kalpe mñhönj daun kub Lisdra anibu nöp mñdlö niñjöl gñ, Juda kai daun kub Adiok, ram mñnönj Pisidia au mñdmñdal nñbi bi rñmnap abe, daun kub Aikoniam mñdmñdal nñbi bi rñmnap abe apöm, nñbi bi anñb gau kalöp piral hagöm hagla, “Bi mñhau manö aij hagagabil; piral hagabil,” a gñla. Anñg hageila, nñbi bi anñb gau niñjöm, Pol nñp kabö ju pak löm, böñ nöp umöb, a göm, ðip gñ dam kabö waryö gñgabö gñla u höñ adö löyanj yula. * 20 Anñg gñla niñjöm nñbi bi Jisas nñp niñj udla gau ap biññg gñgabö gñlö niñjöl gñ, Pol uraköm daun kub anñb adö gñ ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö gñmil Debi arlö. 21-22 Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u nñbi bi gau kalöp hag niñailö, nñbi bi iru nöp Jisas nñp niñj udla. Pen kalpe

mñhönj nöd aubul adö u nöp arul, a gñmil, ado gñ Lisdra, Aikoniam, Adiok ram mñnönj Pisidia au amöl gñ, nñbi bi Jisas manö aij u haglö niñj udla gau kalöp kauyanj hag niñ aij göl gñ arlö. Kalöp hag niñ aij göl gñ haglö, “Jisas manö aij u arö gagmim; niñj udpim rö nöp niñj ud mñdaimim. Anñg gñpe, kalöp mññör iru niññaböl pen gasi u niññagmim; God hanñp udöm abad mñdeinab, a gñmim, klö gñmim u nöp niññbe arñm,” a gñlö. * 23 Anñg hagmil, cöc ke ke anñb gau, nñbi bi Jisas niñj udla gau bi nabñc mñdaiöl, a gñmil, bi rñmnap wög anñbu hag lñlö. Anñg gñmil, kalpe mñhönj nan magö niññagmil, God nñp sabe göl gñ haglö, “Bi Kub, bi gai i nöp niñj udpal rö, kalöp abad mñdaimön,” a gñlö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

24 Anñg göl ram mñnönj Pisidia gau ajmil, ram mñnönj Pampilia arlö. 25 Pampilia ammil, Jisas manö aij u nñbi bi Pega daun gau kalöp hag niñmil, daun kub Adalia arlö.

26 Adalia ammil, niñg magñb udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd mñdmil aulö u ado gñ arlö. Kale nöd arñg gailö, Adiok nñbi bi Jisas nñp niñj udla gau, God nñp sabe göm hagla, “Manö aij ne u nñbi bi gau kalöp hag niññg arabil rö, kalöp mñhönj abad mñd aij gñmön,” a göm, kalöp mñhönj hag yulö, ammil, manö anñbu hag niñ ajmñdil. * 27 Anñb u, ado gñ Adiok apil, nñbi bi Jisas nñp niñj udla gau kalöp wiññ allö aueila, God nñpe gö kale niñhön niñhön gñla gau magöñhalö hag niñ aij gñla. Juda nñbi bi wasö gau iru nöp Jisas manö aij u niñj udla aiud u abe hag niñla. * 28 Kalöp anñg göl hag niñmil, kalöp aip niññ bad ap rapññ mñdailö.

15

Bi kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

1 Pen bi rñmnap ram mñnönj Judia niñbö Adiok apöm, bi Juda wasö Jisas nñp niñj udla gau kalöp hag niñla, “Mosis hadame

* 14:15: Ap 10:26; Sam 146:6

* 14:16: Ap 17:30

* 14:17: Jer 5:24

* 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25

* 14:21-22: Ap 15:32; 1De 3:3

* 14:26: Ap 13:1-2

* 14:27: Ap 15:4,12

nöp hanip Juda nibi bi haga, ‘Ñinjan gisön yag dapim, wan hañ kale rib gi dö gimim,’ a ga. Anib u, kale u rö nöp hañ rib gi dö gagnabim u, God kalöp ud kamij yuagnab,” a gila. * ² Anig hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a gimil, kalip aip manö pen pen haglö ara. Anig geila, Adiok nibi bi Jisas nip nij udla gau, nibi bi kale ke rimnap abe, Pol Banabas bi mihau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö anibi dam, bi Jisas manö ud arep bi gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad midpal bi gau abe kalip hag nimim, kale pen hag amil apil göm gasi nihön nijaböl u nijmim, ap hagpe nijun,” a gila. * ³ Anig hagöm, kalip hag yulö, kale am ram minöñ Pönisia an au amöl gi, Juda nibi bi wasö gau Jisas nip nij udla manö anibu hag ñilö nijöl gi, añ mam nijöm magöñhalö ñinñ lila. Ram minöñ Pönisia anibu arö göm, kale amöm ram minöñ Sameria an au amöl gi, manö u rö nöp hag ñilö nijöl gi, añ mam gau u rö nöp nijöm ñinñ lila. ⁴ Pen kale ram minöñ Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, nibi bi Jisas nip nij udla gau abe, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe gau kalip abad mideila bi gau abe, kalip hag wihai udöm aij auabim a gila. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nipe gö nan nihön nihön gila u magöñhalö kalip hag ñi aij gila. *

⁵ Anig hagailö, Perisi bi Jisas nip nij udla gau rimnap uraköm hagla, “Juda nibi bi wasö gau Jisas nip nij udnaböl u, hañ rib gi dö göm, Mosi lo u hagab hagab rö nöp gilan,” a gila.

⁶ Anig hageila, bi Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nibi bi nipe abad mideila bi gau abe, manö anibu hag aij gun, a göm, ap magum gila. ⁷ Ap magum göm, manö anibu hag amil apil gi midlö nijöl gi, Pida uraköm haga, “Mam bi. Kale nijbim, nöd God hanip nime löm, Juda nibi bi wasö gau Jisas manö aij u nij udöl, a göm, yip hag lö, yad am kalip Krai manö aij u hag ñi ajmidin. * ⁸ God gasi rimid midmagö

hon magöñhalö nijöb u, Ana Ut hanip ña rö, Juda nibi bi wasö gau kalip u rö nöp ña. Anig ga u hon nijbun, nipe kalip abe ud aij göp. * ⁹ Hanip Juda kai manö ap ke hagöm, Juda nibi bi wasö gau kalip manö ap ke hagöm gagöp. Krai manö aij u nij udla u me, God nipe nan si nan naj gila gac midmagö kalip an dan mideia u ik gi yua. ¹⁰ God Juda nibi bi wasö gau böñ nöp uda rö, kale nihön ginig, neb neb göl gi haggim, ‘Mosi lo manö kali kñ riköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kamij yuagnab,’ a gipim? Asi masi gi aij gimim, a gipim u, apis bac bi gi wasö nijla. Hon u rö nöp gi wasö nijbun u, pen uri Juda nibi bi wasö Jisas nip nij udla gau kalip, mijör anibu udöl, a gimim, hagabim ar? * ¹¹ U aij wasö. Bi Kub Jisas hanip Juda kai mög nijöb u, it añ anibu nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, hon nip nij udno, hanip ud kamij yunab. Anib unbö rö nöp, Bi Kub Jisas Juda nibi bi wasö gau kalip mög nijöb u, it añ anibu nöp me, Bi Kub Jisas nipe ke gö, kale nip nij udlö, kalip u rö nöp ud kamij yunab,” a ga. *

¹² Pen nibi bi ap mideila gau magöñhalö, manö ap hagöm wasö, agamij midailö nijöl gi, Banabas aip Pol aip kalip aiud udöm, kalpe mihön ram minöñ ke gau gau amöl gi, Juda nibi bi wasö gau Jisas manö aij u hag ñi ajailö nijöl gi, God nipe nan gagep rö gau, nan nijeb nijagep gau ga u, aiud u magöñhalö kalip hag ñi aij gilo. ¹³ Pen bi mihau manö hag pis gilo nijöl gi, Jems uraköm haga, “Mam bi. Manö hagnig gabin i nijim! * ¹⁴ God Juda nibi bi wasö gau kalip mög nijöm ud aij göm, nibi bi yad ke mideinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u nijbun. ¹⁵ God ga anibu, God manö hagep gau hadame nöp hagöm kali kñ rikla rö nöp ga. Manö anibu kali kñ riköm hagla,

¹⁶ ‘Bi Kub nipe hagöp,

“Hainö yad ado gi apem,

Depid ram pa lulö gi pa jö gi luga u,

* **15:1:** Gal 5:2 * **15:2:** Gal 2:1 * **15:4:** Ap 14:27 * **15:7:** Ap 10:1-43 * **15:8:** Ap 10:44; 11:15 * **15:10:** Mad 11:30; Gal 3:10 * **15:11:** Gal 2:16; Ep 2:5-8 * **15:13:** Gal 2:9

yad ke kauyan gı aij gınö, pıdön yabıt mıdnab.

17 Anıb u, Juda nıbi bı wasö ram mınönj ke gau nıbö gau nıbö,

rımnap nıbi bı yad mıdeinaböl a gıpin gau, yıp ulhai nıñnaböl.

18 Nan nıhön nıhön hainö gınab u, yad Bı Kub hadame dagol gau hag lınö u me, anıg hagabin,” a ga,’ a gıla,” a ga. *

19 Jems manö anıbu hagöm haga, “Gasi yad nıñbin u, Juda nıbi bı wasö Jisas nıp nıñ udnaböl gau, kalıp mıñjör rımnap ñagun. 20 Pen kalıp köp kalı kılın rık yuun hagun, ‘Nıbi bı rımnap god pıral gau nıp nan sabe gı ñınıg, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñıñagmım. Nıbi sı bı sı gagmım. Wal kaj nan gau, hagape u ñıñagmım. Wal kaj nan gau rugu ud bu gılö umnım u ñıñagmım,’ a gun. Manö gau rö hagagun. * 21 Pen ai gınıg: bac bı hadame nöp gıla rö, mıñı u rö nöp daun gau gau magöñhalö, God nıp sabe gep ñın u Juda magum gep ram u am magum göm, pör pör manö Mosıs hagöm kalı kılın rıka u amgö lı nıñmıdal,” a ga.

Juda nıbi bı wasö gau kalıp köp kalı kılın rık yula

22 Jems anıg hagö, bı Jisas manö ud arep gau löm, bı Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdeıla bı gau löm, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau magöñhalö löm, hagla, “Hon bı hon rımnap hag lıno, Pol Banabas bı mıhau aıp Adiok arlan,” a gıla. Anıg hagöm, bı Jisas nıbi bı nıpe gau abad mıdeıla bı mıhön Judas Basabas aıp, Sailas aıp, kalıp hag lıla. 23 Köp ap kalı kılın rıköm, Pol Banabas bı gau ñıla. Köp anıg göl kalı kılın rıkla:

Mam bı, kale mıdpım?

Hon namam kale, Jisas manö ud arep bı gau abe, Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdpıl bı mıhau abe, kalöp Juda nıbi bı wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe mıdmım Jisas nıp nıñ udpım gau, köp kalı kılın rık yuabun. 24 Ai gınıg: manö ap auub nıñbun, nıbi bı hon gai

i rımnap, hanıp hag nıñöm wasö, gası kale ke u nöp nıñöm, am manö kub kalöp gası mılö lımım rö manö rımnap kalöp hag ñeıla. 25 Anıb u, hon bı rımnap hon ke hag lıno, bı mıdmagö hon aij yabıt Pol Banabas bı mıhau seg nıñaböl. 26 Pol Banabas bı mıhau gau ajmıl, halıp al pak lıñaböl, a gımıl, gası u nıñagpıl. Bı Kub Jisas Kraıs manö aij nıpe u nıbi bı gau kalıp hag ñul, a gımıl, gası añı anıbu nöp nıñmıl, hañöwañö hag ñı aij göl gı ajmıdıl. 27 Judas Sailas bı mıhau yunıg gabun. Kale ammıl köp kalı kılın rıkabun i manö adö u nöp kalöp hag ñı aij gınabil. 28 Hon magum gun, manö anıbu hag amıl apıl gıno nıñöl gı, Ana Uı nıpe hanıp gası aij ñö, köp kalı kılın rıkun mıñjör rımnap kalöp ñagnabun, a gıno. Yıharı? manö mıhöp nöp hagnabun a gun hagno. * 29 Nıbi bı rımnap god pıral gau sabe gınıg, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñıñagmım. Wal kaj nan gau, hagape u ñıñagmım. Wal kaj nan gau rugu ud bu gılö umnım u ñıñagmım. Nıbi sı bı sı gagmım. Nan hagabun i arö gınabım u, gı aij gınabım. Manö hagpun me u. Kale mıd aij gımım. Köp kalı kılın rıkla u me u.

30 Köp anıbu kalı kılın rıköm bı gau ñılö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado gı arla. Amjaköm, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau haglö, magöñhalö ap magum gıla nıñöm köp daula u ñıla. 31 Köp ñılö, nıbi bı kale manö anıbu amgö lı nıñöl, kalıp aij yabıt gö, gası halö mıdöm hibur kalıp ñıñı yabıt la. 32 Judas Sailas bı God manö hagep bı mıhau mıdmıdıl me, ñın bad ap Adiok mıdmıl, Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp manö iru nöp hag ñı aij gılö nıñöl gı, kale Jisas manö aij nıpe nıñ ud pıdön göm gası halö mıdeıla. 33-34 Anıg gımıl hag ñı pıs gımıl, arnıg gılö nıñöl gı, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla anıb gau ap magum göm, sabe göm, Bı Kub kalpe mıhön abad mıd aij gö, kale agamıj mıd aij gıl, a göm, kalıp mıhön hag yula. 35 Pen Pol aıp Banabas aıp Adiok au mıdmıl, bı anıb gau nıbö rımnap aıp, Bı

* 15:18: Emo 9:11-12

* 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

* 15:28: Mad 23:4

Kub manö aij u n̄bi b̄i gau kal̄p hag ñl̄ ḡi m̄ideila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen m̄id̄ damöm, Pol n̄ipe Banabas n̄ip haga, “Hol m̄ihöñ nöd ajul B̄i Kub manö haglo ara ram m̄inöñ gau, n̄iñ ud p̄idöñ göl ḡi nöp m̄idpal aka gul, am n̄iñul auul,” a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, “An̄ib u, Jon Mak n̄ip abe ut̄ ḡi ud arul,” a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñ̄i an̄ibu nöd ut̄ ḡi ud arlo, wög ḡi haköm auaga; n̄ipe Pampilia nöp amöm ar̄ik ara. An̄ib u, miñi n̄ip ut̄ ḡi ud aragnabul,” a ga. * ³⁹ Pol an̄ig hageia, kalpe m̄ihöñ ke nöp pen pen hagnil, Banabas n̄ipe Jon Mak aip ñ̄ig maḡib udmil, ram m̄inöñ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol n̄ipe pen Sailas n̄ip uda. N̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau, sabe göm, B̄i Kub n̄ipe Pol Sailas kal̄p m̄ihöñ abad m̄ideiañ, a göm, b̄i m̄ihau hag yula. ⁴¹ Pol n̄ipe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe ḡi ajöl ḡi, n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kal̄p God Manö r̄imnap halö hag ñ̄i aij gö, kale n̄iñöm n̄iñ ud p̄idöñ ḡi m̄ideila.

16

Pol ram m̄inöñ ajm̄idöp gau kauyañ ado ḡi ara

¹ Pol Sailas kalpe m̄ihöñ aj aj l̄imil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram m̄inöñ an̄ib gau Jisas n̄ip n̄iñ uda b̄i ap m̄ideia; hib n̄ipe u Dimodi. B̄i an̄ibu n̄ime n̄ipe u Juda n̄ibö n̄bi ap pen Jisas n̄ip n̄iñ uda. Nap n̄ipe u Grik n̄ibö b̄i ap. * ² Lisdra n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau abe, Aikoniam n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau abe, Dimodi b̄i aij a ḡila. * ³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñ̄i ajaiul, a göm n̄iña u pen, Juda n̄bi b̄i gau hagnaböl, “Dimodi nap n̄ipe u Grik b̄i ap rö, ñ̄i n̄ipe hañ r̄ib ḡi dö gaga rö, manö n̄ipe u udagun,” a ḡinaböl, a ḡi gasi n̄iñöm, Dimodi n̄ip dam arö hañ r̄ib ḡi dö ḡila. ⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau ḡi ajöl ḡi, b̄i Jisas manö ud arep gau abe, b̄i Jisas n̄bi b̄i n̄ipe gau kal̄p abad m̄ideila b̄i gau abe, Jerusalem

gau magum göm manö n̄ihön n̄ihön hagla u, n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kal̄p hag ñöm, an̄ig an̄ig ḡimim, a ḡila. * ⁵ An̄ig göl gau gau ḡi ajöl ḡi, n̄bi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau, kal̄p Jisas manö aij u hag ñ̄i aij ḡilö, kale manö an̄ibu n̄iñ udöm, k̄lö göm, n̄ipe haga rö nöp ḡi m̄ideila. Ñ̄in añ̄i añ̄i pör pör n̄bi b̄i r̄imnap halö Jisas manö aij u n̄iñöm, Jisas n̄ip n̄iñ udla.

Pol naböñ n̄iña

⁶ Pol b̄i n̄ipe gau aip Esia Propins m̄idpal n̄bi b̄i gau kal̄p Kraiss manö aij hag ñun a göm, arn̄ig geila u pen Ana Ut̄ n̄ipe, aragmim, a ga. An̄ib u, ram m̄inöñ Prija an̄ gau ajöm, Galesia Propins an̄ gau ajöm geila. * ⁷ Kale am am, ram m̄inöñ Misia sösöl apöl ḡi, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana n̄ipe kal̄p, aragmim, a ga. ⁸ Jisas Ana n̄ipe an̄ig hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram m̄inöñ Misia an̄ au aramöm daun kub Droas arla. ⁹ Droas amöm, sibön an̄ yañ Pol naböñ n̄iña, b̄i Masedonia Propins n̄ibö ap uraköl m̄idöm, n̄ip manö neb neb ḡi hagöm haga, “Ne ñ̄ig ju böñ i Masedonia aumön, han̄ip ḡi ñ̄imön,” a ga. ¹⁰ Pol an̄ig ḡi naböñ n̄iñaia, hon hagno, “U God nöp, Masedonia n̄bi b̄i kal̄p Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö an̄ibu nöp Masedonia arn̄ig gun nan ḡi j̄in ḡino.

N̄bi Lidia Jisas n̄ip n̄iñ uda

¹¹ Am ñ̄ig maḡib udun, Droas arö gun, ram m̄inöñ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. ¹² Ñ̄ig maḡib udun, Pilipai, Masedonia Propins an̄ au amjakno. Rom gapman n̄bi b̄i iru nöp aram Pilipai m̄idöm abad m̄idm̄idal. An̄ib u, ram m̄inöñ an̄ au Pilipai daun kub yab̄i m̄ideia. Hon ñ̄in bad ap Pilipai gau m̄idaino. ¹³ Juda God n̄ip sabe gep ñ̄in u, God n̄ip sabe gep ka ap m̄ideinab, a gun, daun ajöñ arö gun, ñ̄ig goł gamiñ arno. Amun n̄iñno, n̄bi r̄imnap ap m̄ideila. An̄ib au as̄ikun, kal̄p manö hag ñ̄ino. ¹⁴ N̄bi n̄iñ m̄ideila an̄ib gau, n̄bi ap daun kub Daiadaira n̄ibö, hib n̄ipe u Lidia. N̄ipe

* **15:37:** Ap 12:12,25 * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10 * **16:1:** Ap 14:6; 2Di 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:4:** Ap 15:23-29 * **16:6:** Ap 18:23

walij mu gau gi lö, raumidal. Nipe God nip sabe gimidöp. Bi Kub nipe nibi anibu nip gasi aij ñö, Pol manö aij haga u, niñö hagab, a göm, niñ uda. ¹⁵ Pen Lidia abe, nibi bi ram nipe aip hanla gau abe, kalip ñig pak ñino, Lidia haga, “Yad Bi Kub kabö göl niñ udpin, a gimim niñbim u, kale ap ram yad han midaimim,” a ga. Hanip anig hagö, manö nipe udun, am ram nipe u hanno.

Pol Sailas kalip mihöñ nagí lila

¹⁶ Hon mañ ap God nip sabe gep ka u amun, pai nagí wög gep ap nip nable pakno. Pai anibu nip kijaki abañ alö, nan nihön nihön hainö ginab u, nibi bi gau kalip hag ñö, nip mani ñimidal. Nipe anig gö, bi nip rau daulö, nagí wög kalip gimidöp gau, mani kub udmidal. ¹⁷ Hon araino niñöl gi, pai anibu hanip hain göl gi haga, “Bi gai i, God adö i gilañ midöp u nip wög gipal. Kale nan nihön nihön geinabim, God kalöp ud kamij yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. * ¹⁸ Pen pai u manö anibu rö pör pör hag hag hag, ñin ap Pol iru yabí gö, ado göm kijaki pai abañ ala u nip haga, “Jisas Kraiss hib nipe u niñmön, pai anibi nip arö gimön aru!” a ga. Adí? kijaki nip abañ ala u höñ ara.

¹⁹ Pen pai anibu nip mani raulö, kalip nagí wög gimidöp bi gau, Pol kijaki hag yua manö u niñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalip mihöñ ud sisi udöm Rom bi kub mideila gau manö kub hagnig, tip gi dam manö hagep kuö u arla. ²⁰ Rom bi manö ud asikep bi kub gau manö kub hagöm hagla, “Bi mihöñ i bi Juda nibö. Daun kub hon i apil gilo, hon nibi bi ram minöñ hon nuö nibö i gilo yuö kal lugöp. * ²¹ Hon Rom nibi bi manö nöd nibö adö u ke midöp pen kale manö gison nibö manö hon niñagep u, niñmim gimim, a gimil, hag ajabil,” a gila.

²² Nibi bi niñ mideila gau u rö nöp, manö adö anibu nöp hagöm, Pol Sailas kalip mihöñ manö kub haglö, bi manö ud asikep bi kub gau hagla, “Walij kalip mihöñ gau ud jumim, ur ud pakim,” a

gila. * ²³ Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagí lep ram raul migan u yuöm, bi nagí lep ram abad mideia u nip hagla, “Kalip mihöñ niñ aij gi midaimön,” a gila. ²⁴ Haglö, bi nagí lep ram abad midmidöp u, kalip mihöñ ut gi dam ram raul migan yabí au yan löm, ma kid kalip mihau ud mab kub migan u yulö arö, pa ribik pidön ga.

²⁵ Pen sibön an kub yan, Pol Sailas kalpe mihöñ God nip sabe göl gi, kimap rimnap hag midlö niñöl gi, bi nagíman rimnap kale apdi niñ mideila. ²⁶ Anig gailö niñöl gi, naböñ munmon kub yabí u udöm, nagí lep ram u halö ud dan i göm, ajöñ gau ke hiiköm, bi nagíman gau kalip sen adikla gau magöñhalö hubika. ²⁷ Anig gö, bi nagíman gau kalip abad mideia bi u uraköm niña, ajöñ gau magöñhalö hiiköl mideia. Nipe niñöm, “Bi nagíman gau, ajöñ hiikö, piñij gi amhakpal rö, bi kub yad u yip al pak linab,” a göm, ru mlö kid nipe ke u ud tip gi udöm, nipe ke big linig geia. * ²⁸ Pol pen nip wiñ kub al hagöm haga, “Nihön ginig ne ke big linig gabön? Hon piñij gi aragpun. Magöñhalö midpun i,” a ga.

²⁹ Pol anig hagö, nagíman abad mideia bi u wiñ alöm haga, “Hapö yijid dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nipe dam gi dö gi ram raul migan yan amöm, aninñ gö, gíl gíl göl gi, am Pol Sailas midailö if au kugom yima. ³⁰ Pen anig göl kugom yimöm, uraköm, kalip mihöñ ut gi höñ yan amöm haga, “Bi kub aij yad mihai, yad nihön geinam, God yip ud kamij yunab?” ö ga. *

³¹ Hageia, nip haglö, “Bi Kub Jisas nip niñ udeinabön u, ne ke abe, nibi bi ne aip hanban gau abe, kalöp ud kamij yunab,” a gilo. ³² Anig hagmil, bi anibu nip abe, nibi bi nipe aip hana gau magöñhalö abe, kalip Bi Kub manö aij u hag ñilö. ³³ Anig hag ñilö, kalip mihöñ sibön an kub yan nöp damöm, hañ roman pakla gau ñig li yua. Anig gö, magö anibu nöp nip abe, nibi bi nipe gau abe, kalip magöñhalö ñig pak ñilö. ³⁴ Kalip magöñhalö ñig pak ñilö,

* 16:17: Mak 1:24 * 16:20: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19 * 16:30: Ap 2:37

bɪ nagɪman gau kalɪp abad mɪdeia bɪ u, kalɪp mɪhɔŋ uɫ ɡɪ dam ram nɪpe damɔm, nan magɔ ɲɔ, ɲɪŋlɔ. Bɪ anɪbu nɪpe ke abe, nɪbin ɲɪ pai nɪpe gau abe, mɪɲi hon God nɪp nɪŋ uɔpun, a gɔm, mɪɲ mɪɲ yabɪɫ ɡɔl ɡɪ mɪdeila. ³⁵ Ruɔ pen, Rom bɪ kub gau polisman gau kalɪp hagla, “Bɪ nagɪ mɪɔpɪl mɪhau kalɪp hubɪk yube, arɪl,” a ɡɪla. ³⁶ Haglɔ, bɪ nagɪman gau kalɪp abad mɪdeia bɪ anɪbu, manɔ anɪbu dam Pol Sailas mɪɔailɔ u amɔm haga, “Manɔ ud asɪkep bɪ kub gau kalɔp hagpal, ‘Hubɪk yube arɪl,’ a ɡɪpal. Anɪb u, kale mɪhɔŋ arɪl. Bɪ Kub kalpe abad mɪɔ aɪj ɡɔ, aɡamɪj mɪɔ aɪj ɡɪ mɪɔaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mɪhɔŋ u rɔ nɔp bɪ Rom nɪbɔ mɪhau pen manɔ kub nɪŋɔm wasɔ, nɪbi bɪ anɪ au halɪp mɪhɔŋ ur ud pak ado malo ɡɔm, dam nagɪ lɪbal u, aɪj ɡagɔp. Anɪb u, halɪp mɪhɔŋ aɡamɪj pɪ ɡɔl hag yuun, a ɡɔm, hagabɔl ar? Bɪ kub gau kale ke nagɪ lep ram i apɔm, halɪp bɪ mɪhɔŋ uɫ ɡɪ damɔm, seg hɔŋ yaŋ arun,” a ga.

³⁸ Pol anɪɡ hagɔ, polisman gau manɔ anɪbu nɪŋɔm, ado ɡɪ am manɔ ud asɪkep bɪ kub gau kalɪp hag ɲɪlɔ, Pol Sailas kale Rom nɪbɔ bɪ mɪhau manɔ u nɪŋɔm, pɪɲɪŋ ɡɪla. ³⁹ Pɪɲɪŋ ɡɔm, kale am Pol Sailas kalɪp bɪ mɪhɔŋ uɫ ɡɪ damɔm, seg hɔŋ yaŋ amɔm, manɔ hain hain ɡɔm hagla, “Kalɪp mɪhɔŋ aɪj ɡeinab u, daun kub anɪbi arɔ ɡɪmɪl armɪl,” a ɡɪla. ⁴⁰ Pol Sailas nagɪ lep ram u arɔ ɡɪmɪl, nɪbi Lidia ram u am mɪɔmɪl, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau aɪp magum ɡɔm, Bɪ Kub manɔ aɪj kalɪp hag ɲɪlɔ kale nɪŋɔm, manɔ aɪj anɪbu udɔm ɡasɪ halɔ mɪɔɔm mɪɲ mɪɲ ɡɪla.

17

Desalonaika nɪbi bɪ Pol Sailas kalɪp mɪhɔŋ al pak lɪnɪɡ ɡɪla

¹ Pen Pol Sailas kalpe mɪhɔŋ daun kub Pilipai arɔ ɡɪmɪl, ammil daun kub Ampipolis amjaklɔ. Ampipolis arɔ ɡɪmɪl, am daun kub Apolonia amjaklɔ. Pen Apolonia arɔ ɡɪmɪl, am daun kub Desalonaika amjakmil nɪŋlɔ, Juda magum gep ram ap mɪdeia. ² Nɪŋmil, Pol pɔr ɡɪmɪɔɔp

rɔ, Juda God nɪp sabe gep ɲɪn mɪhau nɪɡaŋ, nɪbi bɪ gau aɪp Juda magum gep ram raul mɪɡaŋ u amɔm, kalɪp aɪp manɔ hag amɪl apɪl ga. ³ God Manɔ ɪɫ u kalɪp hag ɲɪ aɪj ɡɔm, God manɔ hagep bɪ gau hadame gau, Mesaia u ɪlɔn kub udɔm umɔm kauyaŋ uraknab a ɡɪla manɔ anɪbu hag ɲɪ aɪj ɡɔm, “Mesaia u Jisas, bɪ kalɔp hagabin i,” a ga. ⁴ Pol anɪɡ hagɔ, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋɔ hagɔp, a ɡɔm, manɔ haga rɔ nɔp nɪŋ udɔm, Pol Sailas kɪɔ u arla. Nɪbi hib halɔ iru nɔp abe, Grik nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udla iru nɔp abe, Pol haga manɔ anɪbu nɪŋ udla.

⁵ Pol Sailas manɔ haglɔ nɪbi bɪ iru nɔp nɪŋ uɔeila u, Juda bɪ gau rɪmnap nɪŋlɔ, mulu lugɔ, bɪ naj yɪharɪŋ daun adan anɪ au mɪdeila gau rɪmnap uɔlɔ, kale pen am nɪbi bɪ iru nɔp dap lɔm, manɔ pɪ pug kub yabɪɫ ɡɪla. “Pol Sailas kalɪp mɪhɔŋ uɫhai nɪŋun, nɪbi bɪ gai i kalɪp ɲɪno, bɪ mɪhau al pak lɪlaŋ,” a ɡɔm, am Jeson ram u urɔn ɡɪɡabɔ ɡɔm uɫhai wasɔ nɪŋla. ⁶ Uɫhai wasɔ nɪŋɔm, Jeson nɪp udɔm, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla rɪmnap halɔ udɔm, dam ɡapman bɪ kub mɪdeila au amɔm, manɔ kub hagla. Manɔ kub hagɔm hagla, “Pol Sailas bɪ mɪhau ram mɪnɔŋ ke gau gau magɔŋhalɔ aɪmil haglɔ, nɪbi bɪ gau magɔŋhalɔ manɔ pen pen manɔ hauɫ ɡɪpal. Pen mɪɲi ap mɪɔpɪl ram mɪnɔŋ hon i. ⁷ Kale ɡapman bɪ kub hon Sisa manɔ nɪpe rɪb juɔm, kɪŋ hon ke ap mɪɔɔp, a ɡɔm, bɪ Kɪŋ anɪbu Jisas a ɡɪpal. Pen bɪ Jeson i, bɪ anɪb mɪhau kalɪp dam ram nɪpe u lɔ han mɪɔajɪl,” a ɡɪla. * ⁸ Anɪɡ hageila, nɪbi bɪ iru nɔp ap mɪdeila gau abe, daun ɡapman bɪ kub gau abe nɪŋɔm, manɔ hauɫ kub yabɪɫ ɡɪla. ⁹ Manɔ hauɫ kub yabɪɫ ɡɔm, Jeson nɪp mani rɪmnap udɔm, nɪbi bɪ nɪp aɪp daula gau mani rɪmnap udɔm, hagla, “Hainɔ manɔ anɪbu kuɔyaŋ ɡɪnabim u, mani kale anɪbi bɔŋ nɔp uɔnabun,” a ɡɪla. Anɪɡ hagɔm, kalɪp hag hɔŋ yula.

Daun kub Beria nɪbi bɪ iru nɔp Jisas manɔ aɪj u nɪŋ udla

¹⁰ Sɪbɔn ga magɔ u nɔp, nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪŋ udla gau Pol Sailas kalɪp mɪhɔŋ dam yulɔ, daun kub Beria arlɔ. Beria

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

amjakmil, Juda magum gep ram u arlö. ¹¹ Ammil, Jisas manö aij u hag ñilö, Juda nibi bi Beria mideila gau, nibi bi Desalonaika mideila gau rö wasö; manö kalip mihöŋ u niŋlö, aij gö niŋöl gi, “Pol niŋö hagab aka?” göm, God Manö u ñin añi añi pör pör amgö li niŋ aij gimidal. ¹² Pen Juda magum gep ram anibu nibi bi aula gau iru nöp Jisas nip niŋ udla. Grik nibi hib mideia gau u rö nöp, iru nöp Jisas nip niŋ udla. Grik bi u rö nöp, iru nöp Jisas nip niŋ udla.

¹³ Pen Pol am Beria nibi bi kalip God Manö hag ñab, a gilo, Juda nibi bi Desalonaika midmidal gau manö anibu niŋlö, mulu lugö, apöm, Beria nibi bi kalip manö neb neb gilo, kal junig geila. ¹⁴ Anig gö niŋöl gi, nibi bi Jisas nip niŋ udla gau, Pol nip dam yulö, ñig solwara goŋ gau ara. Pen Sailas Dimodi bi mihau Beria au midailö. ¹⁵ Pen bi rimnap Pol nip dam daun kub Adens yuöm, ado gi arnig geila niŋöm Pol kalip haga, “Sailas Dimodi kalip mihöŋ hagpe, yinid auil,” a ga.

Pol daun kub Adens mideia

¹⁶ Pol nipe Sailas Dimodi kalip mihöŋ daun kub Adens au abad midöl gi niŋa, nibi bi anib gau god piral kale sabe gimidal nan gau, iru yabit nöp mideia. Nipe niŋö, hibur nip u naj yabit ga. ¹⁷ Anig gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda nibi bi gau rimnap abe, Grik nibi bi God nip niŋ udla rimnap abe, kalip aip manö hag amil apil gimidöp. Pen ñin añi añi pör pör manö hagep kuö au amöm, nibi bi ap mideila gau, kalip aip u rö nöp manö hag amil apil gimidöp. * ¹⁸ Daun kub Adens anibu, nibi bi gasi adö ke ke niŋla gau, hib ke ke hagöm, rimnap Epikorian nibi bi a gila, rimnap Sidowik nibi bi a gila. Ñin ap, Pol nibi bi anib gau kalip Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bi gasi aij niŋeb rimnap, Sidowik bi gasi aij niŋeb rimnap, Pol manö haga u niŋöm, nip aip hag amil apil göm, rimnap hagla, “Bi manö hib ñig löp manö u niŋön manö hagnig gab?” ö gila. Pen rimnap hagla, “Nibi bi milö gau

sabe gipal god kale gau rö nöp hagab,” a gila. ¹⁹⁻²⁰ Pen Pol nip dam kansol kai mideila u amöm hagla, “Ne manö gisön ke nibö nibi bi gau kalip hagabön u, miñi hanip u rö nöp hag ñi aij gö, hon abe manö it anibu niŋ aij gun,” a gila. ²¹ Pen nibi bi Adens nibö gau abe, nibi bi ke gau nibö apöm Adens mideila gau abe, manö gisön nibö rimnap niŋun hag midaiun, a göm, gasi u nöp niŋmidal.

²² Pol pen nipe kansol kai mideila an au uraköm haga, “Kale Adens nibi bi. Yad niŋbin kale klö yabit gimim, nan rimnap sabe gun, a gimim, gasi u niŋbim. ²³ Yad gai i ajem niŋbin, kale kabö ana ke ke gi limim, nan ke ke sabe gipim rö, hib u adö anibu kali kliñ rikpe. Pen kabö bid nan sabe gi ñeb ap gi liŋe u, hib u kali kliñ rikpe, ‘Bi sabe gipal niŋagpun u, kabö ana nipe me i,’ a gipe. Manö niŋagpun, a gimim, kali kliñ rikpe anibu, miñi kalöp manö it u hagnig gabin.

²⁴ “God minöŋ naböŋ it i gi löm, nan minöŋ naböŋ it i midöp gau magöŋhalö gi löm ga u, nipe Bi Kub yabit. Kumi kabö adö laŋ abe, minöŋ naböŋ it i abe, Bi Kub midöm abad midöp. Nibi bi gau God sabe gep ram ñimagö kale gi lilö, nipe ap ram an anib gau midagnab, wasö. * ²⁵ Nipe hanip gi löm, ake bad u yuö, ake löl gi midpun. Nan hon gau magöŋhalö nipe nöp ñöb. Nipe Bi klö naj anibu, hon ñimagö hon nan aij ap gun nip ñun rö lagöp. * ²⁶ Nipe bi añi ap nöp, Adam nip gi lö, Adam nipe pen rik damöm, rik dam dapil gilo, miñi nibi bi ke ke gau minöŋ naböŋ it i rigon rigon magöŋhalö gau midpun. Pen God nipe nöp nöd gasi niŋöm gaia me, nibi bi rimnap ram minöŋ ap ap midöm, mid damöm, hainö nipe ke haga ñin u, nibi bi gau nibö rimnap ap ka kale anibu udpal. ²⁷ God nipe ke gasi niŋöm gab u, ñin rimnap uŋham midöm, yip uŋhai niŋöm, ud ririkol göl gi gi, yip uŋhai niŋ udöl, a göm, gab. Pen nip niŋ udnig geinaböl u, nipe hon magöŋhalö milö gau midagöp. Hon aip midöp i. * ²⁸ Ñimagö adö nipe u me, hon

* 17:17: Ap 18:19 * 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sam 50:12 * 17:27: Sam 145:18; Jer 23:23

mıdpon. Pen bı manö kalı klıñ rıkep kale ke rımnap, ‘Hon abe ñı pai nıpe mıdpon,’ a gıpal u, nıñö hagpal.

²⁹ “Pen hon God ñı pai nıpe mıdpon rö, gol, silpa, kabö gau udun, gası hon ke nıñun, ñımagö hon ke nan rımnap ana gı lun, sabe gagun. * ³⁰ Nöd God manö aij nıpe nıñagmıdal rö, kalıp manö kub hagaga. Pen uri nıbi bı ram mınöñ ke gau gau magöñhalö kalıp hagab, ‘Nan si nan naij gıpmı u, nıñön gıñıg anıg gıpun, a gımım, arö gim,’ a gab. ³¹ Hainö nıpe ke nöp nıñöb ñın u, Bı nıpe hag la u nıp yuö apöm, nıbi bı mınöñ naböñ ilı mıdpal magöñhalö manö kub hagöm, nıme lınab. Hon nıñbun, Bı manö kub hagnab anıbu, nıp al pak lılö umö, God gö kauyanı uraka. Anıg ga u, nıbi bı gau magöñhalö nıñöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u nıñlanı a göm ga,” a ga. *

³² Pol, bı ap umöm uraköp manö hagajıp u nıñöm, nıbi bı mıdeila gau rımnap hag mıhol gıla; pen rımnap hagla, “Ñın rımnap halö manö anıbu kauyanı hagamön nıñun,” a gıla. ³³ Anıg haglö nıñöl gı, Pol kansol kai mıdeila gau kalıp arık ara. ³⁴ Pen daun kub Adens anıbu, nıbi bı rımnap Pol manö nıp u udöm, Jısas nıp nıñ udla. Nıbi bı anıb gau me, bı ap hib nıpe u Dionısiyas. Nıpe bı kub kansol kub kale ram mınöñ anıbu nıbö bı ap. Nıbi ap hib nıpe u Damarıs. Pen nıbi bı rımnap halö abe Jısas nıp nıñ udla.

18

Pol am daun kub Korıd gau mıdeıa

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korıd gau ara. ² Pol Korıd amöm nıñı, bı Juda ber mıñau mıdailö. Nugmul hib u Akwıla; nıp ram mınöñ Podas yag daulö, kub göm nıpe ju dam ram mınöñ İdali, daun kub Rom söl au, mıdmıdöp. Pen hainö gapman bı kub Klodıas, Juda nıbi bı rımnap Rom mıdagaiöl, a gö, Akwıla aip nıbin nıpe Prısıla aip, İdali arö gımıl, am Korıd au mıdailö. Pen Pol, ber anıb mıñau am nıñıñıg göm, ram kalpe ara. * ³ Bı ber

anıbu, kale sel ram gımıdıl. Pen Pol u rö nöp wög anıbu rö gımıdöp u me, am kalıp aip han mıdöm, sel gau gımıdal. * ⁴ Pol nıpe pen, Juda nıbi bı gau abe, Grik nıbi bı gau abe, kale magöñhalö Jısas manö aij u nıñ udlanı, a göm, Juda God nıp sabe gep ñın u, nıpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalıp aip manö hag amıl apıl gımıdöp.

⁵ Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Mase-donia Propıns arö gımıl, Pol Korıd mıdeıa au aulö, Pol nıpe pör pör Jısas manö aij u hag ñı dam dam, Juda nıbi bı gau kalıp manö hag ñöm, Mesaıa pör abad mıdmıdun u me Jısas nöp, a gımıdöp. *

⁶ Pol anıg hageıa, Juda nıbi bı gau manö nıpe u nıñagöm, nıp hag juöm, manö naij haglö nıñöl gı, Pol nıpe, Jısas manö aij u nıñön gıñıg arö gıpal, a göm, waiñı nıpe u pıpal paköl gı haga, “Yad kalöp Jısas manö aij u hag ñınö nıñagpım rö, God kalöp ud kamıñı yuagnab u, nan kale ke. Mıñı kalöp Juda nıbi bı arö gem, Juda nıbi bı wasö gau kalıp am hag ñınabin,” a ga. *

⁷ Pol anıg hagöm, kalıp arö göm, bı Juda wasö ap ram u ara. Bı anıbu hib nıpe Dıdıas Jısdas. Nıpe God nıp sabe gımıdöp. Ram nıpe u Juda magum gep ram goł söl au. ⁸ Pen Kırıpas, bı Juda magum gep ram abad mıdmıdöp bı u, nıbi bı nıpe aip han mıdeıla gau aip Jısas nıp nıñ udla. Daun kub Korıd gau, nıbi bı rımnap iru nöp, Pol Jısas manö aij haga u nıñöm, nıñö hagöp, a göm, manö anıbu nıñ udöm, ñıg pakla.

⁹ Ñın ap sıbön yanı Pol naböñ nıñı, Bı Kub nıp haga, “Ne pıñıñıg gıgmön. Ne gası halö mıdmön, klö gımön, manö aij yad u nıbi bı gau kalıp hałöwalö hag ñö aranı.

¹⁰ Yad nöp aip mıdpin. Daun kub i nıbi bı yad iru yabıl nöp mıdpal; nıbi bı rımnap nöp gı naij göl rö lagöp,” a ga. * ¹¹ Bı Kub anıg hagö, Pol Korıd nöp mıdöm, mı añı ap rakın unbö kagoł jıñı u, nıbi bı gau kalıp God Manö u hag ñı mıdmıdöp.

¹² Pen Rom bı kub gau Galıo nıp hag lılö, nıpe amöm Akaıa Propıns abad mıdeıa ñın u, Juda nıbi bı gau, Pol nıp nıñlö mulu

* 17:29: Aıs 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26
Ap 17:14-15 * 18:6: Ap 13:46,51; 20:26

* 17:31: Sam 96:13 * 18:2: Ro 16:3 * 18:3: Ap 20:34 * 18:5:
* 18:10: Jos 1:9; Aıs 41:10

lugö, manö hag adö añi löm, nîp ud sisi li dam manö kub hagnig arla. ¹³ Pol nîp manö kub hagöm hagla, “Bî i nîbi bî gai i kalîp hagöm, ‘Kale God nîp sabe gi+nig gi+mim, anig anig gi+pe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon ri+b junaböl,” a gîla.

¹⁴ Anig hageila, Pol pen hagnig gabin a gi+nîja u pen, Galio pen uraköm, Juda nîbi bî gau kalîp haga, “Kale Juda nîbi bî. Bî i nan naij ap gaiböp, manö kub hagnig gabim u nîjbnep. ¹⁵ Pen kale yi+harîj manö magö gau nîbö gau nîbö udmim pen pen hagnim, bî hib kale nîla gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö yi+harîj anîbu yad nîjagnabin. U manö yad wasö. Manö anîbu kale ke hagnim!” a ga. ¹⁶ Anig hagöm, bî polisman nîpe gau hagö, manö kub hagep mi+gan u kalîp ju dam höj yañ yula. ¹⁷ Kale höj amöl gi, bî Juda magum gep ram abad mi+dmîdöp u, Sosdenes, polisman gau nîp ur udöm pak gus gîla. Gapman bî kub Galio nîjöm, manö ap hagaga.

Pol kauyañ daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rapin mi+döm, nîbi bî Jisas manö nîj udla gau kalîp, “Kölarö au mi+daiim,” a göm, Akwila Prisila ber mi+hau aip ram mi+nöj Siria arun, a göm, Senkria daun, nîg solwara goł au arla. Senkria gau am mi+döm, Pol manö klö nîjö nîjö nöp God nîp hagabina göm, umagö nîpe ri+ka. * ¹⁹⁻²¹ Nîg magîb udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol nîpe Juda magum gep ram raul mi+gan u amöm, Juda nîbi bî gau aip manö hag amîl apîl geia. Anig gö, nîbi bî gau nîp hagla, “Nîn rimnap halö hon aip aui mi+daimön,” a gîla. Pen manö kalîp u udagöm haga, “Kale au mi+daiim. God yi+p, yau, a geinab u, hainö ado gi kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber mi+hau kalîp nîbi bî anîb gau aip Epesas gau hag löm, nîpe nîg magîb udöm hada. ²² Nîg magîb anîbu am am Sisaria amjakö, Pol nîg magîb anîbu arö

göm, il aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau, “Kale mi+dpim?” a göm, kalîp aip manö rimnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, nîg magîb kauyañ udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rapin nîn bad ap mi+d arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram mi+nöj Prija gau abe gi ajöl göm, nîbi bî Jisas nîp nöd nîj udla gau, kale Jisas manö aij u nîj ud pi+döj göl, a göm, kalîp magöñhalö hag nî aij ga.

Bî ne Apolos manö u

²⁴ Pen bî Juda daun kub Aleksadria nîbö ap, apöm Epesas mi+deia. Hib nîpe u Apolos. Nîpe bî gasi aij nîjöm manö hag aij gep bî. Nîpe God Manö adîj nöd kalî kliñ ri+kla u nîj aij ga. ²⁵ Bî rimnap nîp Bî Kub Adan Arep manö rimnap nöp hag nîla. Anîb u me, nîpe klö yabił göm, Jisas nîpe gai nîbö apöm bî aigale bî rö mi+deia u nîbi bî gau kalîp kabö göl nöp hag nî+mi+döp. Pen manö hag nî+mi+döp anîbu, Jon bî nîg pak nîeb hag nî+mi+döp rö nöp nîjöm hag nî+mi+döp. Manö rimnap halö nîjaga. ²⁶ Pen Apolos pi+nîj gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anîbu hałöwałö yabił hag nî+mi+döp. Pen nîn ap manö hag nî+mi+deia nîjöm Prisila Akwila ber mi+hau nîjmil, nîp uł gi dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö nîjaga magö rimnap hag nî aij yabił giłö.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos nîpe Akaia Propins arnig gö, Epesas nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau, Apolos nîpe am kalîp manö aij u hag nî+nab u aij, a göm, Akaia nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp köp ap kalî kliñ ri+köm hagla, “Bî God wög gep Apolos amjakö, nîp udmim,” a gîla. Anig giłö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anîbu yamö, Akaia nîbi bî God kalîp mög nîjöm gasi aij nî, Jisas nîp nîj udla gau Apolos nîp udla. Nîp udlö, nîpe pen ka kalîp udöm, manö hagep kuö au Juda nîbi bî gau aip manö hag amîl apîl göm, God Manö adö u hag nî aij göl gi, “Mesaia, a gi+mim, abad mi+dpim u Jisas nöp,” a ga. Anig göm, hag nî aij gö, nîp manö ap pen hagöl rö laga. Anig gö,

* **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24 * **18:27-28:** Ap 9:22

nibi bi Jisas nip niη udla gau kalip gi ni aij gö, mid aij gila. *

19

Pol Epesas am midöm Kraiss manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mideia ñin an ab au, Pol nipe am Galesia Propins gau abe, ram minöη Prijia gau abe, an au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm niηa, nibi bi Jisas nip niη udla rimnap mideila. * ² Pol kalip hag niηa, “Kale Jisas nip niη udpe ñin u, Ana U† halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana U† ap midöp, a gun, hon niηagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, il u nihöñ, a gi gasi niηbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagnidöp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel nibi bi gau hagö, ñig pakmidal u, nan si nan naj gipun u, nihöñ ginig anig gipun, a göm, niηlö me, kalip ñig pak ñimidöp. Pen Jon kalip hagnidöp, ‘Bi Kub hainö aunab u auö, nip niη udmim,’ a gimidöp. Bi hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. * ⁵ Pol anig hageia, Bi Kub Jisas nip niη udun, nibi bi nipe yabit midaiun, a göm, ñig pakla. ⁶ Kale ñig paklö niηöl gi, Pol ñimagö nipe kalip adö au lö, Ana U† kalip auö, adin manö yabit unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñila. * ⁷ Bi unbö migam lan rö anig gila.

⁸ Pol rakin mihaun nigan, Juda nibi bi magum gep ram aula gau aip, God nibi bi udöm abad mideinab manö u niη udöl, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amil apil gi midmidöp. ⁹ Pen nibi bi rimnap gasi midmagö kale u gasi midmagö kale an gau nöp mideia niηöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, nibi bi magöñhalö mideila an au amöm, Bi Kub Adan Arep u manö naj hagla. Anig haglö, Pol nibi bi Jisas nip niη udla gau kalip nöp u† gi dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalip manö

hag ñi midmidöp. ¹⁰ Pol anig göl hag ñi midö, mi mihöp inö me, Juda nibi bi gau löm, Grik nibi bi gau löm, Esia Propins mideila gau magöñhalö Jisas manö aij u niηla.

Sipa ñi nipe gau

¹¹ God nipe Pol aip mideia niηöm nipe nan gagep rö ke yabit rimnap gimidöp. *

¹² Nibi bi rimnap kale Pol agsi waij bad nipe gau dam, nibi bi miña ga gau hañ roman kalip lölö, urak armidal; kijaki aiön pi nibi bi aban almädöp gau kale u rö nöp höη armidal. *

¹³ Juda nibi bi rimnap kuj nan gau göm, kijaki aiön pi nan gau hag höη yu ajmidal. Pen hainö, Pol gaia rö niηöm, hon u rö nöp Bi Kub Jisas hib hagno, kijaki aiön pi höη arlan, a göm, kijaki aiön pi nibi bi aban alla gau kalip hagla, “Jisas, Pol manö nipe hagnidöp bi u, hib nipe hagabun u niηmön, höη aru!” a gila. ¹⁴ Pen bi God nip nan sabe gep bi kub yabit ap Sipa, ñi nipe unbö mudun jin anig gi mideila. ¹⁵ Pen mañ ap kale, kijaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö niηöl gi, kijaki bi aban ala u manö kale u niηöm kalip pen haga, “Yad Jisas niηbin, Pol nip niηbin u pen kale bi an?” ö ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi kijaki aban ala u klö ke yabit kalip rala göm, miñu magö pak ado malo göm, waij kalip gau ud biñ gi yuö, kale magö nöp me ram anibu arö göm, hagape halö piñin gi arla.

¹⁷ Pen manö anibu, Juda nibi bi abe, Grik nibi bi abe, Epesas mideila gau magöñhalö niηöm, anin gö piñin göm, Bi Kub Jisas hib nipe u nöp haglö adö ara. *

¹⁸ Anig gö, nibi bi Jisas nip niη udla gau iru nöp ap magum göm, nan nihöñ nihöñ gi naj gila gau hag waiö lila. ¹⁹ Kuj nan gau göm, buk kal kün rik limidal gau, nibi bi rimnap daulö, nibi bi rimnap gau niη midlö niηöl gi, kale mab pak laulö ina. Buk nan anib gau, mani kabö magö silpa rauwep wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. ²⁰ Pen daun kub Epesas anibu anig geila me, Bi Kub manö aij u gau gau aramöm pidön yabit ga.

* 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16 * 19:4: Mad 3:11
Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11

* 19:6: Ap 8:17; 10:44,46 * 19:11: Ap 14:3 * 19:12:

Epesas nibi bi manö hauł gila

21 Pen hainö, God Ana nipe Pol nıp gasi ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. * 22 Anig hagöm, bi mihau nipe aip wög gimıdıl, Dimodi aip Erasdas aip kalıp hag yuö, Masedonia Propins arlö. Nipe pen Esia Propins rapın ñın bad ap mıdeia.

23 Pol Epesas mıdeia ñın anıbu au, Epesas nibi bi rımnap uraköm, Bi Kub Adan Arep manö aij anıbu nıñ udla nıbi bi gau kalıp nıñlö, mulu lugö, pen pen gınıg rö geila. * 24 Pen bi ap, hib nipe Demidrias u, bi nipe rımnap aip kabö silpa udöm, god pıral sabe gimıdal, hib Ademıs, a gimıdal u, ram pro kılın aij rımnap gı lılö, nıbi bi rımnap apöm, rau dam löm, nıbi kub hon Ademıs nıp sabe gep ram u, a göm, sabe gimıdal. Bi anıbu gau wög anıbu göm, mani kub yabıtı udmıdal. 25 Demidrias nipe, bi nıp wög gimıdal gau abe, bi wög kale gimıdal anıbu rö gimıdal bi gau abe hagö, ap magum geila, haga, “Kale nıñbım, hon wög añı anıbu gun me, mani kub yabıtı udpun. 26 Pen uri bi anıbu Pol apöm, nıbi bi gau kalıp manö pıral hagöm hagöp, ‘Ñımagö udöm nan gıpal gau nan sabe gep wasö,’ göp. Anıg hagajıp, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, nıbi bi iru yabıtı nöp manö nıpe udpal. 27 Pol manö pıral u hagö, nıñ udöm, nan gı lıno raumıdal u, hainö rauagnaböl. Pen adö anıbu nöp hagabin. Hon ke abe, nıbi bi Esia Propins gau magöñhalö abe, nıbi bi ram mınöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademıs u nıp sabe gıpun. Pen nıp arö göm, ram kub nıp sabe gıpal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin,” a ga.

28 Demidrias anıg hagö, bi anıbu gau nıñlö, mulu kal yabıtı lugö, meg mıgan dap ranöm hagla, “Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıtı! Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıtı!” a gıla. 29 Anıg göl manö kub haglö arö nıñöl gı, nıbi bi daun kub anıbu magöñhalö apöm, Pol bi nıpe mihau ud sısı lı tıp gı dam manö hagep ka u ud

arla. Pol bi nıpe anıbu mihau nıpe aip Masedonia Propins nıbö ap mıdailö. Hib kalpe mihöñ u, Gaias aip Arisdakas aip. * 30 Pol pen, nıbi bi ap magum göm, manö hageila anı au arnam, a ga u pen nıbi bi Jisas nıp nıñ udla gau nıp wasö gıla. 31 Pen Esia Propins gapman bi kub rımnap, Pol nıp bi nıñeb nıpe u me, nıp manö yuöm hagla, “Nıbi bi manö hagep ka au ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,” gıla.

32 Pen nıbi bi iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yabıtı nöp hagla. Nıbi bi iru nöp kale manö ıt mıdöp nıñun hagabun u, a göm, nıñagla; halöwatö nöp hagla. 33 Pen bi Juda rımnap, bi hon Aleksada kalıp hag aij gınab, a göm, nıp nıbi bi amgö ilö au yuöm, nıbi bi rımnap manö adö rımnap anıg anıg hagnım, a göm, wıñ al hagaila pen nıpe manö hagnıg göm, kale manö hagagmım a göm, ñımagö ud mıtıc gı ña. 34 Aleksada ñımagö ud mıtıc gı ñö nıñöl gı, nıbi bi gau nıñla, nıpe Juda nıbö bi ap, nıñöm maj mıgan dap ranöm, manö adö añı nöp wıñ kub al hagöm hagla, “Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıtı! Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıtı!” a göm, manö adö añı anıbu nöp seg wıñ mıtılö padö yabıtı al hag mıdeila.

35 Kale du aua nöp anıg wıñ al hag mıdö mıdö, hainö bi daun gapman wög göm, kalı kılın rıkep bi kub kale u uraköm, kalıp haga, “Agamıj mıdaiım!” a ga. Anıg hagö hagö, agamıj mıdlö nıñöl gı, nıpe haga, “Epesas nıbi bi. Ram mınöñ hon i, god kub Ademıs kabö ana nıpe kumi kabö lañ nıbö ju aua u udun, ram gı lı aij gun, sabe gıpun u, bi an nıñagöp, a gımım, manö hauł gabım? 36 Manö anıbu, nıbi bi gau magöñhalö hadö nıñbal. Anıbu u, kale agamıj mıdmım dui gagmım. 37 Pen bi daubım mıhai i, god hon Ademıs nıp hag jumıl, ram sabe gıpun gau nan rımnap sı udagpıl u pen kalıp aui daubım. 38 Anıbu u, Demidrias aka bi nıpe rımnap bi ap nıp manö kub hagnıg gınaböl u, bi kub manö ud asıkep bi gau mıdpal gau

* 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8 * 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

amöm manö haglö, kale manö kub anıbu niñnaböl. ³⁹ Pen manö miñjör rımnap mıdainım u, gapman bı manö ud asıkep niñ mıdeinaböl amgö ilö kale au hagpe niñöl. ⁴⁰ Hon miñi aui ap magum gun, manö piğ gabun u, manö it ap mıdö hagagabun. Gapman bı kub yabıtı ap, ‘Nihön giñig ap magum gimim anig gabim,’ a gö, pen manö ap hagun rö lagöp,” a ga. ⁴¹ Niñpe anig hagöm, niñbi bı gau kalıp hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen niñbi bı gau manö pi piğ hag mıd arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol niñbi bı Jisas niñ niñ udla gau kalıp wıñ alö, aueila, kale gası halö mıdöm Jisas niñ niñ ud piđöñ göl gi mıdeilan a göm, niñpe manö rımnap hag niñ aij göm, “Kale au mıdaiim,” a göm, kalıp arö göm Masedonia Propins ara. ² Amöm, anıb gau gi ajöl göm, niñbi bı Jisas niñ niñ udla anıb gau, kale gası halö mıdöm Jisas niñ niñ ud piđöñ göl gi mıdeilan a göm, niñpe manö rımnap hag niñ aij gi damöm, Akaia Propins amjaka. ³ Akaia amjaköm, rakın mıhau niñgan anıb gau mıdöm, niñgi magıb udem Siria Propins arnam a ga u pen niñpe manö ap niña, Juda kai niñ al pak lıniñ geila. Manö anıbu niñjöm me haga, “It adö nöp ado gi Masedonia arın,” a ga. ⁴ Pen Pol niñpe aip ajeila bı gau me: Piras niñ niñpe Sopada daun kub Beria niñbö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika niñbö mıhau u; Gaias daun kub Debi niñbö u; Dijikas aip Diropimas aip Esia Propins niñbö mıhau u; Dimodi u. ⁵ Bı anıb gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, hanıp abad mıdeila. ⁶ Pen niñn kub Bred Yıs Halö Niñagep niñn u mıdno, ap arö niñöl gi, niñgi magıb udun, niñn unbö mamıd u an hanun, Droas amun, bı nöd arla gau aip am seg mıdun niñn unbö mudun jıñ anıb gau mıdaino.

Pol niñ uma ap niñ gö, kauyan uraka

⁷⁻⁸ Wik añi ap Droas mıdaino anıbu, wañignıbö yan niñn u, bred ud jö gi niñniñ

gun, ram raul miñgan adö lan am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö niñöl gun, niñ mıdaino. Anig göl niñ mıdno mıdno, sıbön gö, hapö mıtıñ iru nöp lau ado au lan lun, Pol manö hageia u niñ mıdaino. ⁹ Pen bı praj ap wido adö u asıköm, Pol manö hagaia u niñ mıdeia. Hib niñpe u Yudikas. Niñpe anig gi niñ mıd mıdö, hon kal yabıtı auö me, amgö juju gi gi böñ nöp ram adö yabıtı lan niñbö gi dam mınöñ au yan paka. Anig gö, kale am au yan ud niñla, böñ nöp hadö umöl mıdeia. ¹⁰ Pol niñpe pen au yan amöm, niñ anıbu niñ nab nab lı udöm, haga, “Gası iru niñagmim; niñpe kamıñ mıdöp,” a ga. ¹¹ Anig hagöm, kauyan ram raul adö lan amöm, bred rımnap ud jö göm, jım niñöl niñjöm, Pol kauyan manö hag mıdö mıdö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen bı praj ap lug paköm uma u niñ kamıñ ram damöm miñ miñ yabıtı gıla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

¹³ Pol hanıp haga, “Kale niñgi magıb udmim, daun kub Asos am mıdaimim; pen yad it adö apem, daun kub anıbu niñgi magıb seg udun ram mınöñ Midilini arun,” a ga. Anig hagö, hon niñgi magıb udun, Asos arno. ¹⁴ Asos amun, Pol niñ udun, ram mınöñ Midilini arno. ¹⁵⁻¹⁶ Ruö Midilini arö gun, ram mınöñ niñgi rıb gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram mınöñ niñgi rıb gus ga airan Semos amjakun, Pol niñpe gası ap niña, Epesas amun, hain nöp gi ajöl gun, Pedikos niñn u Jerusalem niñagun rö löp, a gi gası niña. Anıb u me, hon Epesas lau hil gun, böñ nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas niñbi bı kalıp haga, “Yad böñ nöp arabin,” a ga

¹⁷ Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, niñbi bı Jisas niñ udla gau kalıp abad mıdmıdal bı gau kalıp haga, “Yad mıdpin i auim,” a ga. ¹⁸ Anig hagö, bı anıb gau aueila, kalıp haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip mıdem, mıd damem, niñhön niñhön gimıdin u niñbim. ¹⁹ Hib yad udnö adö araga. Bı Kub niñ wög u giñö niñöl gi,

* **20:17:** Ap 18:21

Juda nibi bi yip gi naij gun a gilö niñöl gi, mitöñ göl gi manö hag ñinö ara. ²⁰ Kale niñbim, yad Jisas manö aij nipe ap arö gagnö, pen magum gipim ka gau abe, ram kale gau abe amem, niñhön manö kalöp gi ñinab u magöñhalö hatöwañö hag ñinö ara. ²¹ Kale Juda nibi bi gau löm, Grik nibi bi gau löm, manö klö hagem, hag ñi aij gem, hagnö, 'Nan si nan naij gipim u, niñhön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, God hagöp manö u udmim, Bi Kub hon Jisas nip niñ udmim,' a ginö.

²² "Pen miñi niñim! God Ana yip nagit rö löm, dam Jerusalem ud arab u, yip niñhön rö ginab u niñagpin. ²³ Pen yad niñbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana Uñ nipe yip pör hagöp, 'Ne Jerusalem arnabön, nöp nagit lilö, uñham mideinabön,' a göp. * ²⁴ Pen u manö midagöp. Yad ke nöp mid aij ginam, a gem, gasi u niñagpin. Yip paknaböl, a gem, piñiñ gagpin, wasö. Bi Kub Jisas, wög yip haga u nöp gasi niñem, God hanip mög niñöm udöp manö aij u, hag ñöl gi nöp mideinabin. Yad gasi añi anibu nöp niñem, amem, adan anibu böñ nöp arnabin. *

²⁵ "Pen yad niñbin, kale nibi bi gau gai magöñhalö, God nibi bi udöm abad mideinab manö anibu hagnö niñbim gau, yip kauyan niñagnabim, wasö. ²⁶ Miñi arnig gem me, kalöp waiö hagabin, nibi bi an an God manö aij u niñ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö. ²⁷ Yad God nan niñhön niñhön ginig gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöñhalö yabit kalöp hag ñibin. ²⁸ Kale ke niñ aij gimim, nibi bi Ana Uñ nipe hagö abad midpim gau abe niñ aij gimim midaimim. Bi kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad mid aij gipal rö, kale u rö nöp, God nibi bi nipe, hagape nipe ke rau adog uda nibi bi anib gau me, kalöp abad mid aij gimim midaimim. * ²⁹ Yad niñbin, yad arnö, kain hau gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau rimnap hau niñnaböl. * ³⁰ Pen nibi bi an kale au midpal rimnap u rö nöp, nibi bi Jisas nip niñ udpal gau kalöp tip

gi ud arno, kale hon aip arun, a göm, kalöp manö piral hagnaböl. ³¹ Pen yad mi mihau niñgan, ram minöñ kale Epesas midem, sidö an, sibön yan, kalöp mög gö, mitöñ göl gem, kalöp magöñhalö añi añi hag ñi aij ginö. Manö hag ñinö anibu hau gagmim; niñ aij gi midaimim. *

³² "Yad kalöp God ñimagö adö u lem, manö aij nipe u, nipe nibi bi mög niñöb manö aij anibu adö u lem, arabin. God kalöp aip mideinab. God manö aij nipe u niñ udeinabim u, nipe gö, kale Jisas nip niñ ud pidöñ gimim nibi bi nipe ke midmim, nan aij aij nibi bi nipe niñig gab u udnabim. ³³ Yad kale aip midainö ñin u, nibi bi rimnap mani gol, mani silpa, wañiñ nan kale gau asib hagagnö.

* ³⁴ Kale niñbim, ñimagö yad u ke nöp wög gem, bi yad aip ajmidun gau aip nan magö niñjun wañiñ rau yimun midmidun.

* ³⁵ Pen yad gipin anibu rö, kale u rö nöp gimim, nibi bi mög gep rö gau kalöp ud aij gimim gi ñimim. Bi Kub hon Jisas nipe ke manö haga u niñ midaimim. Nipe haga, 'Bi rimnap kalöp nan ñinaböl u, kalöp aij ginab; pen kale nibi bi rimnap kalöp nan ñinabim u, kalöp aij yabit ginab,' a ga," a ga.

³⁶ Pol manö anibu hag pits göm, Epesas nibi bi Jisas niñ udla gau kalöp abad midmidal bi gau aip kugom yimöm, God nip sabe ga. ³⁷ Pol sabe gö niñöl gi, kale mitöñ göm, nip am ud wabi göm, mulu rö niñöm bom halula. ³⁸ Hainö mulu adin yad u niñagnabim, a ga, manö u nöp niñöm, kale mög yabit niñöm, mitöñ gila. Anig göl göm, Pol nip an an li dam ñig magib migang u yula.

21

Pol ñig magib udöm Jerusalem arnig ara

¹ Pen hon Epesas nibi bi gau kalöp, au midaimim, a gun, ñig magib udun, hadno. Yigön u ap aij gö, yijig göl nöp am am, ram minöñ ñig rib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram minöñ ñig rib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos

* **20:23:** Ap 9:16; 21:11 * **20:24:** Ap 21:13; 2Di 4:7
10:12 * **20:31:** 1De 2:11 * **20:33:** 1Ko 9:11-12 *

* **20:28:** 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29:** Mad 7:15; Jon
20:34: Ap 18:3; 1De 2:9

arö gun, daun kub Padara arno. ² Daun kub Padara amun niŋno, niŋ magiþ ap ram minöŋ Pönisia arniŋ geia. Anib u, hon niŋ magiþ anibu udun hadno. ³ Am am, ram minöŋ niŋ rþb gus ga airan Saipras niŋmagö sþdagö lau adö midö niŋöl gi, am am, ram minöŋ Siria söl apun me, nan kago gau ud yuniŋ am daun kub Daia pþdöŋ giŋo. ⁴ Daia am pþdöŋ gun, am niþi bi Jisas niþ niŋ udla gau kalþ ulhai niŋun, kalþ aip wik añi ap midaino. Pen God Ana niþe kalþ gasi niö, kale Pol niþ hagla, “Jerusalem arniŋ gabön u, aragmön,” a giþla. ⁵ Pen arniŋ giŋo magö u, niþi bi Jisas niþ niŋ udla anib gau, niþi bi, niþ pai kale gau magöŋhalö hanþ dam daun kub anib höŋ adö niŋ goþ au amun, kalþ aip kugom yimun, God niþ sabe giŋo. ⁶ Pen hon, “Kale au midaiim,” a giŋo, kale pen, “Kale gau arim,” a giþlö, hon am niŋ magiþ u raul miŋan u arno niŋöl gi, kale ado gi ram kale arla.

Agabas, Pol niþ anig anig giŋaböl, a ga

⁷ Pen hon niŋ magiþ udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais pþdöŋ giŋo. Pþdöŋ gun, niþi bi Jisas niþ niŋ udla gau kalþ, “Kale midpim?” a gun, niþ bad ap kalþ aip an anib au midaino. ⁸ Ruö u kalþ arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. Niþe Jisas manö aij hag niþ ajep bi ap. Niþe me, nöð Jerusalem midöm, bi unbö kagoþ jþŋ u aip nan magö niþe limidöp. ⁹ Pen bi Pilip anibu, pai niþe miþhau miþhau, Jisas manö aij u hag niþmidal. Pai anib gau kale bi udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip midaino niþ an anib au, bi God manö hagep Agabas ram minöŋ Judia niþö aua. ¹¹ Agabas apöm, Pol dip nagþ niþe u udöm, niþmagö ma niþe ke nagþ löm haga, “Ana Uþ hagöp, ‘Biþ dip nagþ nap niþö anibi, Juda kai Jerusalem au niþ nagþ löm, dam Juda niþi bi wasö gau kalþ niþnaböl,’ a göp,” a ga. ^{*}

¹² Hon magöŋhalö manö anibu niŋun, Pol niþ neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a giŋo. ¹³ Hagaino, Pol pen pe haga, “Yþp niþhön giþniŋ mög gö miþtöŋ giþe,

midmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘Biþ Kub yad Jisas,’ a giŋnabin. Kale manö u niþlö, mulu lugö, yþp nagþ linig geinaböl aka böŋ nöþ al pak linig geinaböl u, pþniŋ gagnabin. Hatöwaþö am hagnabin,” a ga. ^{*} ¹⁴ Pen hon Pol niþ anig giþ hag wasö niþun, arö gun, hagno, “Biþ Kub niþe ke niþöb rö giŋnab,” a giŋo.

Jerusalem niþi bi Pol niþ hag jula

¹⁵ Pen hon anig göl Sisaria midun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau giþ jþn giþ lun, hadno. ¹⁶ Niþi bi Jisas niþ niŋ udla Sisaria niþö riþnap aip Jerusalem arno. Kale hanþ dam Neson ram u liþlö, aip hanno. Bi Neson anibu Saipras niþö. Niþe Jisas niþ nöð nöþ niŋ uda.

¹⁷ Jerusalem amjakno, niþi bi Jisas niþ niŋ udla gau magöŋhalö hanþ niþlö aij ga. ¹⁸ Rol Pol hon aip Jems niþ manö hagniŋ arno. Jerusalem niþi bi Jisas niþ niŋ udla gau kalþ abad midmidal bi gau magöŋhalö ap magum göm midaila. ¹⁹ Pen hon amjakun, Pol kalþ, “Kale midpim?” a göm, God niþ abad midö niþöl giþ, ram minöŋ gau gau ajöm, Juda niþi bi wasö gau nan niþhön niþhön ga u magöŋhalö, bi anib gau kalþ aiud anibu haga. ^{*} ²⁰ Pol anig göl aiud anibu hageia niþöm, God niþ aij a göm, Pol niþ hagla, “Mam. Ne niþban, Juda niþi bi iru niþbanö Jisas niþ niŋ udpal u pen klö yabiþ göm haggal, ‘Hon Juda niþi bi midpun. Anib u, Juda lo adö u nöþ gun,’ a giþal. ^{*} ²¹ Pen Juda niþi bi gau riþnap Jerusalem i apöm haggal, ‘Pol niþe, Mosþ hadame nöþ lo manö kaliþ kliþ riþka u arö göm, hon Juda kai giþpun adö u arö göm, Juda niþi bi ju am Juda niþi bi wasö ram minöŋ an gau midpal kalþ hagöp, “Niþ kale gau haþ rþb giþ dö gagmim, Juda kai giþal rö gagmim,” a göp,’ a giþal. ²² Ne uri Jerusalem i auban, manö anibu gau gau arö niþnaböl. Anib u, hon aige gun a gun, manö anibu hag amþl apþl giŋo. ²³ Manö hag amþl apþl gun, manö adö añi hag liþno u uri nöþ hageinabun, ne niþmön, hain giþmön. Bi hon i biþ miþhau miþhau, manö klö niþö niþö God niþ hagnabun,

^{*} **21:4:** Ap 20:23 ^{*} **21:8:** Ap 6:5; 8:40 ^{*} **21:10:** Ap 11:28 ^{*} **21:11:** Ap 20:23; 21:33 ^{*} **21:13:** Ap 20:24

^{*} **21:19:** Ap 15:12 ^{*} **21:20:** Ap 15:1,5

a gipal. ²⁴ Anig gipal rö, God nıp nan pak sabe gi ñinig gaböl. Anıb u, ne am ñin rımnap kalıp aip midmön, nan nihön nihön göm God amgö ilö uı mıdeinaböl u, gi aij gimön, nan God nıp sabe gi ñinaböl gau ne rau ñimön, kalıp gi ñimön me, hainö nabıc umagö kale u riknaböl. Anig geinabön u me, nıbi bı gau magöñhalö niñnaböl, nöp manö hagla anıbu pıral nöp hagla. Kale niñnaböl, ne Juda nıbö u me, hon Juda kai gimıdun rö nöp gimıdan. *

²⁵ Pen Juda nıbi bı wasö Jisas nıp niñ udla gau kalıp köp kalı kılın rik ñun hagno, ‘Nıbi bı rımnap nan yıharıñ pıral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale ñıñagmim. Wal kaj nan gau hagape ñıñagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gılö umainım u, ñıñagmim. Nıbi si bı si gagmim,’ a gun, köp kalı kılın rikpun,” a gıla. *

²⁶ Anig hageila, Pol manö kalıp u udöm, ruö bı mıhau mıhau nan sabe gi ñinig gıla bı anıb gau aip, kale nan nihön nihön göm God amgö ilö uı mıdeinaböl u, gi aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bı abad mıdeila gau kalıp haga, “Hon ñin unbö kagoı jıñ u mıdun, ñin mudun jıñ u God nıp nan rımnap ke ke dapun, nıp sabe gi ñinabun,” a ga. *

Juda nıbi bı Pol nıp ud sısı lıla

²⁷ Pol anig hagöm, kale nan nihön nihön göm, God amgö ilö uı mıdeinaböl u, gi damöm, mudun jıñ ñin u söl gö niñöl gi, Juda nıbi bı Esia Propins mıdöm aula rımnap niñla, Pol God sabe gep ram raul u mıdeia. Nıpe mıdeia au niñöm, nıbi bı mıdeila gau manö haglö, kale kal juöm Pol nıp ud sısı lıla. ²⁸ Pol nıp ud sısı löm, wıñ kub alöm hagla, “Nıbi bı Isrel gai. Bı anıbi nıpe ram mıñöñ ke gau gau magöñhalö ajöm, nıbi bı gau kalıp manö pıral hagöm, hon Isrel nıbi bı abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naij hagab. Pen adö anıbu nöp, uri nıpe Juda nıbi bı wasö gau God sabe gep ram raul mıgan au aragep gau, kalıp halöwalö uı gi dauub. Anıb u, nıpe ram uı anıbi gi naij göp,” a gıla. ²⁹ Kale manö hagla anıbu, gası kale ke nöp

niñöm pıral hagla. Pol yıharıñ Dıropimas aip God sabe gep ram söl gau ajailö niñöl göm, gası kale ke niñöm hagla, “Pol bı ne Dıropimas Epesas nıbö u aip God sabe gep ram raul mıgan u arbil,” a gıla. *

³⁰ Pen kale anig haglö, manö anıbu nıbi bı gau magöñhalö niñöm, ke nıbö ke nıbö apöm Pol nıp ud fııp gi dam God sabe gep ram höñ yan yulö niñöl gi, adıñ ajöñ gi ñıla. ³¹⁻³² Nıbi bı iru yabıt manö hauı kub hagöl göm, kal ju Pol nıp böñ nöp al pak lınig geila. Pen geila manö anıbu Rom ami bı kub yabıt mıdeia au arö, nıpe ami bı abad mıdmıdal bı kub nıpe rımnap udöm, ami bı rımnap udöm, lel am nıbi bı magum gi mıdeila au amjakla niñöm Pol nıp pak ado malo geila u arö gıla.

³³ Ami bı kub anıbu apöm, Pol nıp ud sısı löm, bı nıpe gau kalıp haga, “Kale nıp sen mıhöp limim,” a ga. Hagö, haga rö gıla. Pen nıpe bı nöd mıdeila gau kalıp hag niña, “Nıpe nan nihön gajıp nıp anig gabim?” ö ga. ³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pıg kub yabıt gıla. Anig gılö, ami bı kub u manö fı ap niñagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıp dam ram kub pıdöñ kale ud arim,” a ga. ³⁵ Hagö, ami bı kale Pol nıp dam ajöñ fı goı au amjaklö niñöl göm, nıbi bı iru yabıt nöp se göl amöl göm Pol nıp sıtköm, ud pakun, a göm, pen pen gi yueila niñöm bı ami bı rımnap Pol nıp ud ka göm, ram raul kale ud arla. ³⁶ Pen nıbi bı gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “Nıp böñ nöp al pak lim!” a gıla. *

³⁷ Pen ami bı gau Pol nıp dam ram raul mıgan yan arnig gılö niñöl gi, Pol ami bı kub yabıt u nıp haga, “Manö yad nöp ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bı kub yabıt u haga, “Yad niñbin ne Grik manö niñban. ³⁸ Yad gası niñbin e, ne me, bı au İjip nıbö bı pen pen gıpal po dausan (4,000) nöp udöm, dam ram mıñöñ kabö nöp mıdöp an gau pi göl mıdeila, bı u nöp, a gi niñbin. Pen ne Grik manö niñban u me, ne bı anıbu wasö,” ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad bı Juda ap. Yıp yag daula daun kub Dasas, Silisia

* 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18 * 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20 * 21:29: Ap 20:4 * 21:36: Luk 23:18 * 21:38: Ap 5:36-37

Propins gau. Daun kub yad u hib m+idöp. Pen y+ip yau, a g+imön, yad n+ibi b+ gai i kal+ip manö ap hag ñ+nam,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami b+ kub u yau, a gö, Pol kabö ub+ñ ran arep adö u abö g+ m+idöm, ñ+n m+ic gö, n+ibi b+ gau manö arö g+ilö n+ñöl g+, Juda n+ibi b+ hagm+idal manö u löm, kal+ip manö haga.

22

¹ Pol n+ipe Juda n+ibi b+ hagm+idal manö u löm, haga, “Bapi mam b+. Manö kalöp hagn+g gabin u n+ñ m+idaiim,” a ga.

² An+ig hageia, n+ipe Juda n+ibi b+ hagm+idal manö yöl haga rö n+ñöm, manö manö gagöm, agam+ij yab+ñ nöp m+ideila.

³ Kale agam+ij m+idlö n+ñöl g+, Pol kal+ip haga, “Yad Juda n+ibö u pen y+ip yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag ñeb b+ Gameliel aip m+idem, kub g+inö u me, apis bac b+ lo manö n+hön n+hön hagla u magöñhalö y+ip hag ñö, n+ñbin. An+ib u, kale God n+ip ud aij gun, a g+mim, k+ñ aij nöp g+ipim rö, yad u rö nöp g+m+idin. *
⁴ N+ibi b+ Jisas Adan an+ibu arla gau kal+ip g+ najj yab+ñ g+m+idin. Kal+ip al pak l+ñ, a gem, n+ibi abe b+ abe kal+ip hañöwañö nagi lem, dam nagi l+m+idin. Pen r+imnap g+ najj g+ dam pak l+ñö, böñ nöp umm+idal. *
⁵ G+m+idin an+ibu, God n+ip nan sabe gep b+ kub yab+ñ u abe, b+ manö ud as+kep Kansol m+idpal b+ kub gau abe, kal+ip hag n+ñbe, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; n+ñö hagöp, a g+inaböl. Ñ+n ap yad Damaskas arn+ig gainö, b+ kub an+ib gau y+ip köp r+imnap n+mam b+ kale Damaskas m+ideila gau kal+ k+ñ r+k ñ+la. Köp an+ibu kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘Pol n+ip abad m+idaimim. Damaskas n+ibi b+ Jisas n+ip n+ñ udpal gau kal+ip nagi löm, dam Jerusalem i daun+m,’ a g+la. Yad köp an+ibu udem, kal+ip nagi l+ Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas n+ip n+ñ uda, aiud u haga

⁶ “Pen yad köp an+ib gau udem, b+ r+imnap aip am am s+idö an aul+k magö u, Damaskas sösöl g+no n+ñöl g+, ad+ñ mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ n+ibö ap

lugöm y+ip n+ñ. ⁷ An+ig gö, yad ap lug m+nönñ yan paknö n+ñöl göm, manö ap y+ip haga, ‘Sol, Sol, y+ip n+hön g+n+g g+imön pör g+ najj gabön?’ ö ga.

⁸ “Hageia, yad hagnö, ‘B+ Kub! Ne ban?’ ö g+inö.

“Hagainö, haga, ‘Yad b+ Jisas Nasared n+ibö; y+ip pör g+ najj gabön u nöp hagabin,’ a ga. ⁹ B+ yad aip araino gau, mailö kub u n+ñla u pen manö magö y+ip haga u apdi n+ñagla.

¹⁰ “Yad pen hagnö, ‘B+ Kub. N+hön g+nam?’ ö g+inö.

“Hagainö, y+ip haga, ‘Ne urakmön, Damaskas ammön, b+ ap apöm, n+hön n+hön g+inabön u nöp hagnab,’ a ga.

¹¹ Mailö an+ibu mailö kub yab+ñ göm, amgö y+ip u böñ nöp we ga. An+ig gö, b+ yad aip araino gau, y+ip ñ+magö k+id u udöm, uñ g+ Damaskas arno.

¹² “Pen daun kub an+ibu b+ ap m+ideia. Hib n+ipe u Ananaias. N+ipe lo hon u n+ñ aij göm, hagöp hagöp rö nöp g+m+idöp. B+ an+ibu nöp, Juda n+ibi b+ Damaskas m+ideila gau magöñhalö hagla, ‘U b+ aij yab+ñ,’ a g+la. ¹³ Pen n+ipe yad m+idainö söl au apöm y+ip haga, ‘Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ñ+ñ nön,’ a ga. An+ig hagö n+ñöl g+, ad+ñ amgö yad we ga u böñ nöp kam+ñ lö, ñ+ñ n+ñem n+ip n+ñnö.

¹⁴ “An+ig gö, Ananaias y+ip haga, ‘God apis bac b+ hon sabe g+m+idal God u nöp, nöp uda. Udöm, n+ipe nan n+hön n+hön g+n+g gabin a g+inab u nöp yamö n+ñnabön. N+ipe gas+ n+ñöb, ne B+ Kam+ñ Aij n+ipe u waiö n+ñmön, manö maj m+igan n+ipe ke hagain+m manö u ne ke waiö n+ñnabön.

¹⁵ God wög g+ ñeb b+ m+dmön, nöp n+hön n+hön gaj+ip amgö n+ñban u, manö n+hön n+hön hagaj+ip apdi n+ñban u, n+ibi b+ gau magöñhalö kal+ip hag ñ+inabön. ¹⁶ An+ib u, abad m+idagaimön. Urakmön, God n+ip sabe g+imön, ñ+g pakeinabön, n+ipe nan si nan najj g+pan gac u ñ+k g+ ke yunab,’ a ga.

“Juda n+ibi b+ wasö gau kal+ip manö aij yad u hag ñ+mön,” a ga

¹⁷ “An+ig hagö, haga rö nöp g+inö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God n+ip sabe g+ m+idem, nabön

* 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

nıñnö. ¹⁸ Naböñ nıñnem, yad Bı Kub nıñnö nıññöl göm, nıpe yıp haga, ‘Yıñıd Jerusalem arö gımön, ram mınönj ke gau armön. Nıbi bı gai i manö aij yad hageinabön u nıñagnaböl,’ a ga. *

¹⁹ “Anıg hageia, yad hagnö, ‘Bı Kub. Kale ke yıp nıñbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, nıbi bı nöp nıñ udla gau kalıp nagı lem, mıñu magö nöp pakmıdin. * ²⁰ Pen ñın ap bı manö aij ne hagep Sıdipen nıp kabö ju pak lılo nıññöl gem, yad bı nıp pak leila gau waıj kale ud ju lıla gau abad mıdem, paj hagnö,’ a gınö. *

²¹ “Anıg hagainö, Bı Kub yıp haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda nıbi bı wasö mılö gau mıdpal gau arnabön,’ a ga. *

Ami bı kub u Pol nıp abad mıdeia

²² Juda nıbi bı Pol manö hageia u nıñ mıd damöm, Juda nıbi bı wasö manö u nöp hagajıp u nıññöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yabıtı hagöm hagla, “Nıp ud al pak lim! Bı unbö rö kamıñ mıdagnım,” a gıla.

²³ Manö kub anıg hagöl gı, waıj kale rımnap ud ju löm, haıpıtı gau lıhu udlö, lıhu udlö, haıpıtı ap rana. ²⁴ Anıg geila, ami bı kub yabıtı u, bı nıpe rımnap kalıp haga, “Nıp dam ram raul mıgan dammım, pakaimım, nıbi bı gai i nıññön gınıg nıp manö kub hagaböl ıı u kalöp hag ñınım,” a ga. ²⁵ Anıg hagö, nıp paknıg damöm, nagı adık lıla. Pen Pol nıpe ami bı kub söl anıb au urak mıdeia u nıp haga, “Hon Rom nıbi bı lo ap anıg göl mıdagöp. Bı Rom nıbö kabö göl gau yıharıñ pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud asıköm, gınaböl,” a ga. *

²⁶ Pol anıg hagö, ami bı kub anıbu am bı kub yabıtı u nıp haga, “Ne nıññön gınıg gabön? Bı anıbu nıpe bı Rom nıbö rö,” a ga.

²⁷ Anıg hageia, ami bı kub yabıtı u apöm, Pol nıp haga, “Ne nıññö bı Rom nıbö rö aka? Yıp hagö, nıñın,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Nıññö, yad bı Rom nıbö rö,” a ga.

²⁸ Hageia, ami bı kub yabıtı u haga, “Yad mani kub yabıtı u yuem me, Rom bı mıdpın,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yıp Rom nıbö rö yag daula u me, yad bı Rom nıbö rö mıdpın,” a ga.

²⁹ Pol anıg hageia, bı nıp nagı lıla gau pıñıñ gıla. Ami bı kub yabıtı u, “Bı i Rom nıbö rö u pen nıp nagı lıbin,” a göm, u rö nöp pıñıñ ga. *

³⁰ Ruö pen ami bı kub yabıtı u, Juda kai Pol nıp manö nıññön hagaböl u nıñ aij gın, a göm, God nan sabe gep bı kub gau abe, Juda kansol bı gau magöñhalö abe, auım a gö, ap magum gılö nıññöl gı, Pol nıp am hubık gı dapöm, mıdeila anı au la.

23

Pol Juda Kansol kub bı gau kalıp manö haga

¹ Pol nıpe Juda Kansol kub bı anıb gau kalıp nıñ ij halö löm haga, “Mam bı. Yad God hagöp rö pör gıpin u me, gası mılö nıññöl gem mıdagpın,” a ga. ² Pol anıg hageia, Ananias, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıtı u, bı söl au mıdeila gau kalıp haga, “Maj hañ nıp pakmım,” a ga. *

³ Anıg hageia, Pol Ananias nıp haga, “Ne mulu sıgi lauöl mıdpan. Nıbi bı gau nöp nıññö, bı aij rö mıdpan u pen gası magö ne nıññban u naij yabıtı göp. Anıg hagpan anıbu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda gıpun rö nıññmön, yıp manö kub hagpan u pen Juda gıpun adö u arö gımön, ‘Nıp haıowaıto pakım,’ a gıpan,” a ga. *

⁴ Pol anıg hageia, bı söl au mıdeila anıb gau hagla, “God nıp nan sabe gep bı kub yabıtı u nıp hag juabön aka?” gıla.

⁵ Hageia, Pol pen pe haga, “Mam bı. Nıpe God nıp nan sabe gep bı kub yabıtı hagöp a gem nıññagpın. God Manö u kalı kılıñ rıköm hagla, ‘Bı kub kale gau kalıp hag juagmım, wasö,’ gıla,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol nıpe nıña, bı Kansol kub mıdeila anıb gau rımnap Sadyusi nıbi

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15 * 22:25: Ap 16:37

* 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28

bî nîḡla rō nîḡla, rîmnap Perisi nîbi bî nîḡla rō nîḡla. Bî Sadyusi gau gasî kale u nîḡm hagmîdal, “Ejol gau mîdagpal. Ana mîdagöp. Nîbi bî gau umöm, böḡ nöp umöm, urakagnaböl,” a gîmîdal. Pen bî Perisi gau unbö gasî nîḡagmîdal. Gasi kale u nîḡm hagmîdal, “Ejol gau mîdpal. Ana mîdöp. Nîbi bî gau umöm, böḡ nöp umöm wasö, uraknaböl,” a gîmîdal. Pol nîpe yam ke ke mîdeila anîbu nîḡm, manö kub hagöm, haga, “Mam bî. Bac bî yad gau magöḡhalö Perisi nîbö; yad u rō nöp Perisi nîbö nöp. Yad nîbi bî umöm uraknaböl manö hagnö u me, yîp pen manö kub hagaböl,” a ga. Anîg hageia, bî Sadyusi Kansol kub gau asîk ke ke löm, bî Perisi Kansol kub gau asîk ke ke löm, manö pen pen hagla. * 9 Manö pen pen hagöm, manö blätö göm, manö hauḡ gîla. Hageila, Perisi kai bî lo hag ñeb bî kale rîmnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, “Bî i nan naij ap göp, a gun, hagagabun. Nîpe Damaskas areia ñîḡn u, ana ap aka ejol ap nîp hagö nîḡa rō löp; hon nîḡagpun,” a gîla. 10 Anîg hagöm, pen pen hag ud areila nîḡm, ami bî kub yabîḡ u nîḡm, mîdö mîdö anîg hag damöm Pol nîp ud gî dö gî adîḡ adîḡ löl rō löp, a göm, ami bî nîpe gau kalîp hagö, Pol nîp ut gî dam ram kub raul kale dap lîla.

11 Pen ñîḡn anîbu sîb anḡ yanḡ Bî Kub apöm Pol mîdeia söl au urak mîdöm haga, “Gasi halö mîdaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rō, daun kub Rom ammön, u rō nöp hagnabön,” a ga. *

Pol nîp al pak lîḡnabun, a gîla

12-13 Ruö pen Juda bî ñîḡjuöl mîḡhöp rō ap magum göm, manö hag adö aîḡ löm hagla, “Hon Pol nîp böḡ nöp al pak lîḡnabun. Nîp al pak lagpun magö i, nan ñîḡagun, ñîḡ ñîḡagnabun!” a gîla. 14 Anîg hagöm, am God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, kalîp hagla, “Hon manö klö manö nîḡö nîḡö God nîp hagpun. Nan magö ñîḡagnabun; Pol nîp böḡ nöp al pak lun me, hainö nan ñîḡnabun. 15 Anîb u, kale abe Juda Kansol kub bî gau abe, Rom ami bî kub yabîḡ u

nîp manö yumim, piral hagemim, ‘Pol nîp ut gî i daube, nîp manö rîmnap halö hag nîḡ aij gun!’ a gîmim. Kale piral anîg hageinabim, hon utîḡîḡn lî mîdun, i auö nîḡöl gun, nîp böḡ nöp al pak lîḡnabun,” a gîla. *

16 Pen Pol pi yîḡ nîpe u, Pol nîp paknîg gîla manö anîbu nîḡm, nîbap Pol nîp dam lîla ram u amöm, nîp hag ña.

17 Hag ñö, Pol nîḡm, ami bî kalîp abad mîdeia bî ap wiñ alö, aueia, nîp haga, “Bî praj i manö nîpe ap mîdöp. Nîp ut gî ami bî kub yabîḡ mîdöp u arö, manö anîbu haganḡ,” a ga. 18 Pol hagö, ami bî anîbu pi yîḡ nîpe anîbu nîp ut gî ami bî kub yabîḡ mîdeia u ammil, haga, “Bî nagîman Pol u hagöp, ‘Bî praj i manö ap mîdöp nîḡm nîp ut gî dam ami bî kub yabîḡ mîdöp u arö, manö anîbu haganḡ,’ a gajîp, nîp ut gî dauabin i,” a ga.

19 Anîg hagö, ami bî kub yabîḡ u, nîbi bî rîmnap nîḡnaböl, a göm, ñîḡ anîbu nîp ñîḡmagö kîd u udöm, ut gî ke ke goḡ gau amöm, haga, “Yîp manö hagnîg gabön u hag,” a ga.

20 Hageia, ñîḡ praj anîbu haga, “Juda bî gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol nîp dam Juda Kansol kub mîdpal u auaimön, manö rîmnap halö hag nîḡ aij gun,’ a gîḡnaböl. 21 Anîb u, manö kale hagaiöl u nîḡagmön, wasö. Bî kale ñîḡjuöl mîḡhöp rō Pol nîp al pak lun nöp me, kauyanḡ nan magö ñîḡjun ñîḡ ñîḡjun gîḡnabun, a göm, manö hag lîbal. Kale manö nöp u nîḡjun, anîg gun, a göm, abad mîdpal,” a ga.

22 Ñîḡ praj anîg hageia, ami bî kub yabîḡ u nîḡm, nîp hag yuöl gî haga, “Nîbi bî rîmnap kalîp nîḡmön, ‘Ami bî kub yabîḡ u nîp anîg anîg gî hagem auabin,’ a gîmön, hagemön, wasö yabîḡ,” a göm kabö la.

Pol gapman bî kub Piliks mîdeia ara

23 Ami bî kub yabîḡ u anîg hagöm, ami bî abad mîdep nîpe mîḡhau kalîp wiñ alö, aulö, haga, “Ami bî gau ñîḡjuöl unbö sîduḡ laḡ (200) udmil, ami bî kaj hos adö asîk göl pen pen gîpal gau ñîḡjuöl mîḡhau nîḡanḡ ado gî da unbö sîduḡ laḡ (70)

* 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23 * 23:15: Ap 25:3

udmil, ami bi wim gasal pen pen gipal gau ñinjuöl unbö sidun laŋ (200) udmil, miñi sib an yaŋ nöp Sisaria armil. ²⁴ Pol n+p kaj hos rimnap halö ñimön, n+p u+ gi dam aij gimil, gapman bi kub Piliks midöp u yumil, aumil,” a ga.

²⁵ Anig hagöm, nipe bi kub Piliks n+p köp ap kali kfiñ rika:

²⁶ Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bi kub Piliks köp i kali kfiñ rikabin.

Ne midpan?

²⁷ Bi nöp yuabin i, Juda n+bi bi n+p ud sisi löm, pak linig geila, pen yad niñnö nipe bi Rom nibö rö u niñem me, ami bi yad rimnap aip am n+p u+ gi daunö.

* ²⁸ Dapem, n+p al pak linig gila manö il anibu niñnam, a gem, n+p dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem niñnö, * ²⁹ Juda n+bi bi kale gipal rö lo manö adö rimnap nöp mideia. Pen nipe nan rimnap gö, n+p böŋ nöp al pak lep aka nag+ lep manö il ap midageia. ³⁰ Pen manö ap hagla, ‘Bi anibu n+p u+niñin lun, alnabun,’ a gila niñem, ne midpan u yuabin. Bi n+p manö hagal an+bu gau rimnap hag yunö, amöm, nöp manö il anibu hagnaböl.

Manö hagin me u. *

³¹ Ami bi kub yab+ u anig hagöm, köp anibu gi ñö, ami bi gau Pol n+p sibön yaŋ nöp u+ gi damöm, daun kub Adipadris amjakla. ³² Ruö ami bi il ajmidal gau magöŋhalö ado gi Jerusalem arla. Ami bi kaj hos adö asik göm pen pen gim+dal gau nöp Pol n+p dam daun kub Sisaria arla. ³³ Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram m+nöŋ anibu abad midmidöp u n+p köp anibu ñöm, Pol ñimago adö nipe u lila. ³⁴ Gapna nipe köp anibu amgö li niñöm, Pol n+p haga, “Ram m+nöŋ ne gai nibö?” ö ga. Hageia, Pol haga, “Yad Silisia Propins nibö,” a ga. ³⁵ Pol Silisia Propins nibö bi mideia manö u niñöm, bi kub n+p haga, “Bi nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. Anig hagöm, bi nipe rimnap kal+p haga, “N+p dam Herod ram kub gi la u limim, abad mid aij gimim,” a ga.

* **23:27:** Ap 21:30-33; 22:25-27 * **23:28:** Ap 22:30
21:28-30

24

Juda bi kub gau Pol n+p manö kub hagla

¹ Pol n+p dam Herod ram gi la u lilo, ñin unbö yigwo mlö u mideia. Ruö mamid ñin u, God n+p nan sabe gep bi kub yab+ Ananias, daun kub Sisaria u arnig, bi manö ud asikep rimnap u+ gi, bi manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bi kub Gapna Piliks u n+p, Pol anig göl anig göl ga u manö kub hagnig gabun, a gila.

² Pol ram raul u daulö niñöl gi, bi manö hagep Dedalas Gapna Piliks n+p haga, “Ne me mlö padö han+p abad midajan, pen pen gun gi gagun, mid aij gipun. Ne gasi niñ aij gimön gajan u me, ram m+nöŋ hon i nan aij nan hain nibö waiö löp u, hon mid aij gipun. ³ Ram m+nöŋ hon i riŋon riŋon gau magöŋhalö pör nöp gi aij gabön anibu niñun hon nöp aij yab+ a gabun. ⁴ Pen nöp manö mlö kub hagagnabin. Manö ulep magö ap hagnig gabin u, rim+id pak niñmön.

⁵ “Bi aui midöp i, hon niñbun nipe pör nöp gi naj göp. N+bi bi gau kal+p manö piral hagö, kale manö piral anibu niñ udöm, nipe gi naj göp rö anig unbö rö nöp gi naj gipal. Ram m+nöŋ ke gau gau magöŋhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kal+p ud asik ke ke lö niñöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gipal. N+bi bi Jisas bi Nasared nibö u n+p niñ udpal gau, bi kub kale ap me anibu. *

⁶⁻⁷ Nipe God sabe gep ram gi naj ginig geia, hon niñun n+p ud sisi lun nan han+p gi naj ga anibu lo hon ke manö kub hagnig gaino, ami bi kub yab+ Lisias kal ju apöm, * ⁸ n+p damöm haga, ‘Bi u n+p manö kub hagnig gipal gau, bi kub Piliks midöp au amöm, manö kub hagöl,’ a ga. Anig hagö me, hon miñi aubun. Manö anibu Pol n+p hag niñaimön, nipe ke, n+p manö kub hagnun manö il u hagö, niñnabön,” a ga.

⁹ Dedalas anig hagaiö, bi Juda ap mideila gau, manö nipe haga adö u nöp hagöm, hagla, “Niñö yab+ hagöp,” a gila.

* **23:30:** Ap 24:5-8 * **24:5:** Ap 17:6 * **24:6-7:** Ap

Pol gapna Piliks nipe manö haga

¹⁰ Gapna Piliks nipe ñimagö dap ranöl göm, Pol nipe, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne mi iru nöpram minöñ i abad midmön, niñ aij gimön, manö ud asik aij gipan rö, yijg göl nöp hagnabön. Anib u niñem yip aij gö niñöl gem nöp manö hagabin. ¹¹ Ne bi gau kalip hag niñaimön, hagnaböl ñin unbö migam lañ araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe ginabin, a gem, arnö. ¹² Yad niñbi bi rimnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem añ u, hibur naj gep rö manö rimnap hagagnö, wasö. ¹³ Yip miñi manö kub hagaböl u, ne niñnabön manö it ap midageinab, wasö. ¹⁴ Pen nöp manö ap waiö hagnig gabin. Yip hagat, ‘Pol hon Juda gipun u rö rimnap gagöp; nipe pir alöm, Adan gison niñbö u arab,’ a gipal. Yip Adan gison niñbö ajab, a gipal u, niñö hagpal. Yad Adan gison niñbö ajem, bac bi sabe gimidal God añi anibu nöp sabe gimidin. Mosi Lo manö kali kliñ rika u abe, bi God manö hagep gau manö kali kliñ rikla u abe, magöñhalö niñ udöl gi midpin. ¹⁵ Bi Juda aui midpal, niñbi bi aij gau abe, niñbi bi naj gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm niñbal rö u, yad u rö nöp niñbin. * ¹⁶ God aip am mideinabin, a gem, yad hañowañ gagin, wasö. God niñöm aka niñbi bi gau niñöm, Pol kabö rö gagöp, a ginaböl u niñem, pör niñ aij gem, mid aij gipin.

¹⁷ “Pen yad mi rimnap Jerusalem aragnö. Pen niñbi bi yad nan midagöp gau kalip mani rimnap ñem, God nipe nan sabe gi ñin, a gem, Jerusalem arnö. ¹⁸ Jerusalem amem, hon Juda bi God amgö ilö mid aij gun, a gun, niñhön niñhön gimidun u, ginö. Anig gi pis gem, God nipe nan sabe gi ñin, a gem, God sabe gep ram u am midainö. Anig göl gi midainö u, bi aui kale apöm yip niñla. Pen niñbi bi iru nöp yad aip ap midageila. Pen pen hagep manö rimnap hagagnö. * ¹⁹ Pen Juda niñbi bi Esia Propins niñbö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mideila. Manö kale midaidböp u, kale aui apöm, manö anibu

hagblap. ²⁰ Auagpal u, bi Juda Kansol kub gai i yip Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naj gimön manö it niñla u haglö, ne nöñ! ²¹ Pen yip manö kub hagla ñin u, yad manö añi ap nöp hagnö. Meg migam dap ranem hagnö, ‘Yad niñbi bi umöm uraknaböl, a gem, gasi u nöp niñbin u me, yip manö kub hagabim i,’ a ginö,” a ga. *

²² Pol anig hagö niñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gimidal manö u niñ aij ga u me, Juda bi gau manö hageila u udagöm, haga, “Hainö ami bi kub yabit u Lisias auö, manö nipe u niñem, manö anibu hagnabin,” a ga. * ²³ Anig hagöm, bi nagiman kai kalip abad mideia u nipe haga, “Pol nipe abad mid aij gimön; nipe böñ nöp nagipidöñ lagmön. Nipe nan rimnap midagaim, niñbi bi nipe gau kalip hag niñö, nipe ñöl,” a ga.

Pol mi miñöp nagimideia

²⁴ Ñin pro bad ap arö, ñin ap Piliks niñbin nipe Drusila aip aulö. Niñbi Drusila anibu nipe Juda niñbö niñbi. Pen kale ber apil, nugmul nipe Pol nipe wiñ alö, apöm, Krai Jisas nipe aigöl göm niñ udpal manö u hagö, Piliks niñ mideia. ²⁵ Pol nipe manö hag damöl gi, hon aigöl gun gi aij ginabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasi midmagö hon gasi göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanip manö kub hagnab manö u abe Piliks nipe haga. Pen Pol anig hagö, Gapna Piliks manö anibu niñöm, piñniñ göm, Pol nipe haga, “Ne miñi am midaimön. Hainö yad ñin ap nöp wiñ alnö, aumön,” a ga. ²⁶ Pen gapman bi kub anibu, gasi nipe ke gau nöp niñla, “Yad Pol nipe pör pör wiñ alnabin u, nipe pen gasi niñnab, ‘Yad bi i nipe agamij mani rimnap ñinö, hagö, arnam,’ a göm, yip mani rimnap niñnab,” a gi gasi u niñla. Pen gasi anibu nöp niñ midöm, Pol nipe dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagemidil.

²⁷ Mi miñöp pis ga niñöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö nipe udöm, ram minöñ anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yip bi aij a ginaböl u aij a göm, Pol nagimideia u hubikaga.

* 24:15: Jon 5:28-29

* 24:18: Ap 21:12-28

* 24:21: Ap 23:6

* 24:22: Ap 23:26

25

Pesdas Pol nıp manö kub nıŋa

¹ Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anıbu udöm, ñın mıhau nıgaŋ nöp mıdöm, Jerusalem ara. ²⁻³ Pesdas Jerusalem arö nıŋöl göm, God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, Juda bı kub rımnab abe nıp am nıŋöm, Pol anıg göl anıg göl gı naij ga manö anıbu nıp hagla. Juda bı gau kale ke agamıj manö adö añı hagöm, Pol nıp adan aŋ au uŋıŋın lun, al pak lınabun, a göm, hagla, “Hanıp mög nıŋmön, bı ne rımnab hagaimön, Pol nıp yıŋıd ut gı Jerusalem dauöl,” a gıla. *

⁴ Anıg hageıla, Pesdas haga, “Pol nagı mıdöp Sisaria. Anıb u, yad Sisaria arıng gabin rö, ⁵ nıp manö rımnab mıdainım, bı kub kale rımnab hagpe, yad aip Sisaria amöm, nıp manö kub hagöl,” a ga.

⁶ Pesdas anıg hagöm, ñın raleb jıŋ aka sıduŋ laŋ halö Jerusalem mıdöm, ado gı Sisaria ara. Ruö, Pesdas nıpe manö kub hagep ram raul mıgan u amöm, Pol nıp dauım, a ga. ⁷ Pol nıp daueıla, Juda bı Jerusalem nıbö aula gau apöm nıp bıŋıg gıgabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anıb gau manö it mıdö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageıla, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda nıbi bı lo manö kale u rıb rıkagın; yad God sabe gep ram u nan naij ap gagın; yad Rom Empra Sisa nıp manö naij ap hagagın,” a ga.

⁹ Hageıla, bı kub Pesdas, Juda nıbi bı gau yıp bı aij a gınaböl u aij, a göm, Pol nıp hag nıŋöm, haga, “Manö kub hagabun anıbi, Jerusalem amun hagun aka?” ga.

¹⁰ Hageıla, Pol haga, “Mıñi Sisa manö kub adö nıpe u hadö mıdpın. Yad Juda nıbi bı kalıp nan naij ap gagpın u, ne u rö nöp hadö nıŋban. ¹¹ Pen nan naij ap gınö, yıp manö kub hagöm, al pak lun, a gıblap u, pıñıŋ gagbnep; anıb u yıp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö it ap mıdagöp u, bı ap yıp Juda nıbi bı kalıp ñınım rö lagöp. Anıb u, ne yıp Sisa mıdöp u yuö, nıpe ke manö anıbi nıŋnab,” a ga.

¹² Pol anıg hagö, bı kub Pesdas am bı nıpe gau aip manö anıbu hag amıl apıl göm, ado gı apöm, haga, “‘Sisa manö kub yad u nıŋnab,’ a gan u me, nöp Sisa mıdöp u hag yunabin,” a ga.

Kıŋ Agripa aip nıñın nıpe Benis aip

¹³ Pen yöp ñın mıhöp lugö nıŋöl gı, Kıŋ Agripa aip nıñın nıpe Benis aip, Pesdas gısön nöp gapna aua rö nıp am nıŋul a gımil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñın bad rapın ap mıdailö. ¹⁴ Kale ñın iru rö au mıdnıg gılö nıŋöl gı, Pesdas nıpe Kıŋ Agripa nıp haga, “Nöd Pilıks gapna mıdeıla ñın u, nıpe bı ap nagı la. Pen gapna wög nıpe u arö göm, bı anıbu nagı lep ka u arık ara. * ¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bı Juda God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, Juda nıbi bı manö ud asıkep bı kub gau abe, bı anıbu nıp yıp manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagnön, Pol nıp al pak lılaŋ,’ a gıla. ¹⁶ Pen manö it ap hageıla nıŋöm yad kalıp hagnö, ‘Hon Rom nıbi bı lo ap anıg göl mıdagöp. Nıbi bı yıharıŋ al pak-agun. Manö kub hagun nıŋöm bı manö mıdainım gau amöm, bı kalıp gı naij ga amgö ilö nıpe au manö waiö hageınaböl; nıpe manö pen hageınab; manö it ap mıdeınab u, nıp al pak löl a gınabun,’ a gınö. ¹⁷ Anıg hagem, Juda bı gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul mıgan u asıkem, Pol nıp am dauım a gınö, daula. ¹⁸ Yad gası nıŋnö e, manö kub yabıt mıdöp, a gınö u pen manö kub hagla gau manö haglö nıŋöl gem nıŋnö manö kub mıdageıla, wasö. ¹⁹ Kale yıharıŋ hagla, ‘God manö u, hon hag aij gıpun rö hagagöp. Pen bı Jısas u hadö uma u pen Pol hagöp nıpe kamıŋ mıdöp a göp,’ a gıla. ²⁰ Manö hageıla u yad nıŋ aij gagpın rö, Pol nıp hag nıŋnö, ‘Ne Jerusalem areınabön, nöp manö kub hagnaböl aka?’ gınö. ²¹ Hagainö, nıpe wasö ga. Nıpe haga, ‘Yad nagı mıdeınabin. Hainö Empra Sisa nıpe ke manö anıbu hagnab,’ a ga. Anıg hagö, yad nıp Sisa mıdöp gau yunabin, a gem, nagı lıbin rö mıdöp,” a ga.

* 25:2-3: Ap 23:15; 24:1 * 25:7: Ap 24:5-6 * 25:14: Ap 24:27

²² Pesdas anig hageia, Kiñ Agripa haga, “Pesdas. Bi anibu manö nipe ke hagö, yad niñabin,” a ga. Hageia haga, “Anib u, rol niñabön,” a ga.

²³ Anig hagö, ruö, Agripa niñin Benis aip, waij aij aij nöp yimmil, ami bi kub rimnap abe, bi kub yabit rimnap abe uł göm, niñi bi kub auabun, a göm, niñi löl gi manö kub niñeb ram raul migam u arla. Ap midlö niñöl göm, Pesdas bi nipe rimnap kalip haga, “Pol nip am dauim,” a ga. ²⁴ Hagö, daueila, Pesdas haga, “Kiñ Agripa abe, niñi bi ap midpim gai i abe, bi i nip niñim. Juda niñi bi nip manö kub hagöm, bi anibi böñ nöp al pak lep, a gipal. Yad Jerusalem midainö, yip anig unbö nöp hagla. Aui auajin, unbö nöp hagla. ²⁵ Yad niñbin, niñi bi gau nan naj yabit gilö, niñi rimnap al pak libal u pen bi i nip manö kub hagem niñnö, nan anibu rö ap gaga, wasö. Pen nipe ke haga, ‘Empra nipe ke manö yad hagnab,’ a ga. Anib u me, yad nip Sisa nip yunig gabin. ²⁶ Bi anibi Empra nip hag yunabin u pen nipe nan niñön niñön göp manö il u, köp halö kalı kılın rik niñnam rö lagöp. Anib u, ne Kiñ Agripa abe, niñi bi rimnap gai i abe, bi anibi nan niñön niñön göp manö il u niñabin. Kale manö nipe u niñmim, manö il magö u yip hagnabim yad kalı kılın rikem, Sisa midöp au yunam. ²⁷ Pen gasi yad niñbin u, bi nagıman Sisa midöp au yiharın yuem, lo niñön niñön rib rıka u hagnabin u, aij gagöp, wasö,” ga.

26

Pol Kiñ Agripa nip manö haga

¹ Pen Kiñ Agripa Pol nip haga, “Yad nöp apdi niñöl midpin, manö hag!” a ga.

Anig hagö, Pol niñmagö dap ranöl göm haga, ² “Kiñ Agripa. Ne nöp apön yip manö hag, a gajan, Juda niñi bi manö yip hagaböl u, nöp hagnig gabin u, yip aij göp. ³ Hon Juda niñi bi gıpun gıpun adö u abe, manö pen pen hagnip hagnip adö u abe, ne magöñhalö hadö niñban u me, nöp hagnig gabin i, yip aij göp. Anib u, yad manö hagnö, yip iru niñagmön.

⁴ “Yad niñi pro ram minön yad ke gau midainö niñi u abe, hainö am Jerusalem midainö niñi u abe, yad bi aigale bi rö midpin u, Juda niñi bi gau magöñhalö hadö niñbal. ⁵ Kale yip milö padö niñmidal. Yad bi Perisi, Juda lo manö niñem, klö gem, asi masi gi aij yabit gıpin. Kale nöp manö anibu waiö hageinaböl u, yad manö niñjö hagabin u a gımön niñabön. * ⁶ Pen God hadame nöp apis bac bi kalip manö aij hagö, gasi halö abad midmidal manö anibu nöp niñ udpin u me, kale yip manö kub hagaböl. ⁷ Hon Juda il ke ke unbö migam lan magöñhalö, God apis bac bi kalip haga manö aij u abad midpun. God nipe nan aij niñabin a ga nan aij anibu udun a gun, sidö anı sibön yan nip sabe göl gi midpun. Pen Kiñ Agripa, ne nö?! Manö haga anibu manö niñjö nöp hagöp a gem niñ udöl gi midpin u me, yip manö kub hagaböl. * ⁸ Pen kale niñön gıng niñi bi umbal gau, God gö urakagnaböl, a gımim, niñbim?

⁹ “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared niñbö manö hageila gau kalip gi naj gınam, a gem, gi niñmidin. * ¹⁰ Pen Jerusalem midem, yad u rö nöp gainö. God nip nan sabe gep bi kub gau yip hagnö, niñi bi Jisas nip niñ udla gau iru nöp am daunö, nagı lımidal. Yad ke bi manö ud asıkep gau aip yau a gıno, rimnap böñ nöp al pak lılo umla, kalip paj hagnıdin. ¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, niñi bi Jisas nip niñ udla gau kalip mulu kal niñem, kale Jisas manö nipe u arö gılan, a gem, kalip gi naj gımidin. Yad gasi adö anı ap nöp niñem, niñi rimnap niñi bi anib gau kalip ulhai niñin, a gem, ram minön milö kub gau ajmidin.

Jisas Krais Pol nip uda u, Pol aiud anibu haga

¹² “Pen niñi ap Damaskas niñi bi Jisas nip niñ udla gau kalip nagı lı daunam, a gıno, God nip nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kalı kılın rik niñlö, udem hadnö. ¹³ Pen bi kub aij nöñ! Yad sidö anı aulık aua magö u, adan anı au amöl gi niñnö, mailö kub unbö ke kumi kabö

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:7: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3

adö laŋ nı̄bö yad bı̄ rı̄mnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anı̄bu, sı̄dö mailö rö wasö; mailö anı̄bu ke yabı̄ ga. ¹⁴ Anı̄g gö, hon magöŋhalö mı̄nönŋ yaŋ ap lug pakun, yad nı̄ŋnö, manö ap, manö yabı̄ŋ hon Arameik manö hagöm, yı̄p haga, ‘Sol! Sol! Yı̄p nı̄hön gı̄nı̄g pör gı̄ naij gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a gı̄pin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,’ a ga.

¹⁵ “Hageia, yad hagnö, ‘Bı̄ Kub, ne ban?’ ö gı̄nö.

“Hagainö, Bı̄ Kub haga, ‘Yad Jisas, yı̄p pör gı̄ naij gabön u nöp hagabin,’ a ga. ¹⁶ Anı̄g hagöm yı̄p haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagnı̄g aubin. Ne wög gı̄ ñeb bı̄ yad mı̄dmön, yı̄p mı̄ñi amgö nı̄ŋban u abe, yad nöp hainö yamnabin u abe, nı̄bi bı̄ rı̄mnap gau kalı̄p hag ñı̄nabön. ¹⁷ Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda nı̄bi bı̄ gau abe, Juda nı̄bi bı̄ wasö gau abe hag ñö, nöp gı̄ naij gı̄lö nı̄ŋöl gem, nöp abad mı̄dem ud ası̄k yunabin. ¹⁸ Ne manö aij yad kalı̄p hag ñö, amgö we mı̄dpal u amgö ñı̄l nı̄ŋnaböl. Ne manö aij yad kalı̄p hag ñö, sı̄b gau mı̄dpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kalı̄p hag ñö, Seden pı̄dönŋ magö nı̄pe mo gau mı̄dpal u arö göm God nı̄p aunaböl. Anı̄g geinaböl, nan si nan naij gı̄pal gau, Bapi nı̄ŋöm arö gö, nı̄bi bı̄ nöd yı̄p nı̄ŋ udpal gau aip seg kamı̄ŋ mı̄deinaböl,’ a ga. *

Pol God nı̄p wög gı̄mı̄döp manö u haga

¹⁹ “Pen Kiŋ Agripa. Yad nabönŋ ram mı̄nönŋ kumi kabö adö laŋ au nı̄bö apöm manö haga nı̄ŋnö anı̄bu arö gagnö. ²⁰ Damaskas amem, nı̄bi bı̄ anı̄b gau kalı̄p manö aij anı̄bu hag ñı̄nö. Hainö am Jerusalem nı̄bi bı̄ kalı̄p hag ñem, ram mı̄nönŋ Juda nı̄bi bı̄ mı̄dpal gau magöŋhalö kalı̄p hag ñem, Juda nı̄bi bı̄ wasö gau hag ñem, gı̄nö. Kalı̄p hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naij gı̄pim u, nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gı̄pun, a gı̄mim, arö gı̄mim, God nı̄p añı̄ nı̄ŋ udmim, nan naij gau hadö arö gı̄pun u nı̄ŋöl a gı̄mim, hagöp rö nöp gı̄mim,’ a gı̄nö. ²¹ Yad anı̄g gı̄nö u me, ñı̄n ap God sabe gep ram au arainö, Juda bı̄ auı̄ kale

yı̄p ud sı̄sı̄ löm, al pak lı̄nı̄g gı̄la. ²² Pen God yı̄p pör nöp abad mı̄döp rö, yad uri magö i nöp auı̄ urak mı̄dem, manö aij nı̄pe u, nı̄bi bı̄ hib mı̄döp gau abe, nı̄bi bı̄ hib mı̄dagöp gau abe hag ñöl gı̄ mı̄dpin. Manö hag ñabin anı̄bu, adö ap ke wasö; bı̄ God manö hagep bı̄ gau abe, bı̄ ne Mosı̄s abe, hainö gı̄nab a göm kalı̄ kliñ rı̄kla manö u nöp hag ñabin. ²³ God manö hagep bı̄ Aisaia God Manö kalı̄ kliñ rı̄köm haga, ‘Krais apöm, ilön udöm umnab, pen nı̄pe bı̄ nöd nöp kauyaŋ uraknab u me, Juda nı̄bi bı̄ gau abe, Juda nı̄bi bı̄ wasö gau abe nı̄ŋnaböl, God kalı̄p u rö nöp ud kamı̄ŋ yunı̄m rö löp. Anı̄g gı̄nab u nı̄pe kalı̄p mailö rö pak ñı̄nab,’ a ga,” a ga. *

²⁴ Pol manö anı̄bu hagö nı̄ŋöl gı̄, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, “Pol, ne bı̄ manö adö ke ke nı̄ŋban rö, nabı̄c jı̄n mo ne mı̄lep göp hauı̄ almön hagabön,” a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, “Bı̄ kub aij yad Pesdas. Yad hauı̄ alö hagagabin. Gası̄ nı̄ŋöl nı̄ŋ aij gem, manö nı̄ŋö yabı̄ŋ u hagabin. ²⁶ Yad nı̄hön manö hagabin i, Kiŋ Agripa nı̄pe ke hadö nı̄ŋöb. Jisas nı̄p nı̄hön nı̄hön göm manö nı̄hön nı̄hön göm gı̄la u pi göm gagla. Waiö nöp gı̄la u me, yad nı̄ŋbin, Kiŋ Agripa nı̄pe magöŋhalö hadö nı̄ŋöb. Anı̄g gö nı̄ŋem yad nı̄p pı̄ñı̄ŋ gem hagagabin, wasö,” ga. ²⁷ Pol anı̄g hagöm Kiŋ Agripa nı̄p nı̄ŋöm haga, “Kiŋ Agripa. Ne bı̄ God manö hagep gau manö hagla u, nı̄ŋö hagla, a gı̄mön, gası̄ nı̄ŋban aka? Yad nı̄ŋbin, manö anı̄bu nı̄ŋö halal, a gı̄mön, nı̄ŋban,” a ga.

²⁸ Pol anı̄g hagö, Kiŋ Agripa pen haga, “Pol. Ne yı̄p, manö pro ap hagnö, Jisas bı̄ nı̄pe ap mı̄deiaŋ, a gı̄mön, yı̄p manö anı̄bu hagabön aka?” ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, “Manö ulep hagnam aka manö mı̄lö hagnam, yad gası̄ añı̄ ap nöp nı̄ŋem, God nı̄p sabe gem hagabin, ne abe, nı̄bi bı̄ manö hagabin nı̄ŋnaböl gai i magöŋhalö abe, yad mı̄dpin rö mı̄daiim, a gem, sabe gabin. Pen yı̄p sen adı̄kpal rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin,” a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anı̄g hagö, Kiŋ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa nı̄ñı̄n Benis u, nı̄bi

* **26:18:** Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13 * **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

b+ m+deila gau magöñhalö uraköm, höñ amöm, hagla, “N+bi b+ r+imnap g+ naj g+lö me, manö kub hagöm, r+imnap nag+ löm, r+imnap böñ nöp al pak l+ naböl. Pen b+ i nan naj ap gagöp, wasö,” g+la.

³² An+g hagöm, Kiñ Agripa n+pe Pesdas n+ip haga, “M+ñi nag+ lep ram arö göm höñ arböp u pen n+pe, ‘Sisa manö kub yad n+ñab,’ a göp u me, nag+ midöm, b+ kub Sisa midöp u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arn+g göm ñ+g mag+ib uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arn+im a göm hagö, ami b+ gau abad m+dep b+ kub Julias u, Pol abe nag+iman b+ r+imnap halö abe udöm abad m+deia. Ami b+ an+ib gau kal+ip “Empra Ami B+ N+pe” a g+m+dal. ² Pen ñ+n an+ibu, ñ+g mag+ib ram m+nöñ Adramidiam n+bö u, Esia Propins arn+g göm, Sisaria am p+döñ ga. An+ib u, ñ+g mag+ib an+ibu udun ñ+g an+ yan arno. B+ daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au n+bö b+ ap aip arno. Hib n+pe u Arisdakas. *

³ Ruö daun kub Saidon amjak am p+döñ g+no. Julias Pol n+ip ud aij göm haga, “Am m+deimam b+ kal+ip n+ñmön, nöp nan n+ñön m+dagain+im gau nöp ñöl,” a ga. ⁴ Pen hon Saidon ar+ik arn+g gun n+ñno, y+gön kub yab+il u apöm, ñ+g solwara u abe ral auai. An+g gö, ram m+nöñ ñ+g r+ib gus ga airan Saipras böñ lau arno. ⁵ An+g gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram m+nöñ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak p+döñ g+no. ⁶ Amjak p+döñ gun, ami b+ kub b+ nag+iman gau kal+ip abad m+deia u n+ña, ñ+g mag+ib Aleksadria n+bö ap ram m+nöñ Idali arn+g geia. An+ib u, n+pe han+ip hagö, ñ+g mag+ib an+ibu arno. ⁷ Ñ+g mag+ib an+ibu amun, ñ+g an+ kub yan amun, hain hain nöp u+ham am am daun kub K+nidos amjakno. Pen y+gön kub auageia n+ñöm y+j+g göl arep rö laga. An+ib u me, böñ lau nöp am am ram m+nöñ Salmoni hil gun, ram m+nöñ ñ+g r+ib gus ga airan Krir ba lau nöp amun, ⁸ u+ham am am ram m+nöñ pro ñ+g go+ au ap, “Ñ+g Mag+ib M+id Aij Gep Kuö,” a

g+m+dal, amjak p+döñ g+no. Ram m+nöñ an+ibu Lasia daun sö+ au.

⁹ Hon an+g gun, hain hain nöp g+ ajno n+ñöl göm me, Juda n+bi b+ nan ñ+nagla ñ+n u ap arö, ñ+g solwara kub ral auiep ñ+n u hadö aua. ¹⁰ Pen Pol n+pe kal+ip haga, “B+ gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim wañ+ib nan gau magöñhalö naj göm, ñ+g mag+ib abe naj gö, hon magöñhalö ñ+g ñ+nun rö löp,” a ga. ¹¹ Pol an+g haga u pen, ñ+g mag+ib b+ wög g+m+dal abad m+dm+döp b+ kub u abe, b+ ñ+g mag+ib nap n+bö u abe, manö ke hagailö n+ñöm, ami b+ kub Julias, Pol manö arö göm, manö kal+ip u uda. ¹² B+ iru nöp hagla, “Ram m+nöñ i ram m+nöñ naj. Y+gön kub udöp ñ+n i, ram m+nöñ naj an+bi m+dagaiun; Piniks sö+ m+döp au am m+daun. Y+gön kub auab ñ+n u, ñ+g mag+ib dam ram m+nöñ an+ibu l+no, naj gagn+im,” a g+la. Piniks daun an+ibu, ram m+nöñ ñ+g r+ib gus ga airan Krir m+döp. Ñ+g mag+ib Piniks aum+döp u, y+gön kub s+dö auab lau adö aueinab u, ñ+g mag+ib agam+j s+dö wad arab lau adö arnab; pen y+gön kub s+dö wad arab lau adö aueinab u, ñ+g mag+ib agam+j s+dö auab lau adö arnab.

Y+gön kub apöm, ñ+g solwara rala

¹³ Pen kale an+g haglö, au m+daino n+ñöl g+, y+gön pro pro auai u n+ñöm, “M+ñi amun arnabun,” a göm, b+ ñ+g mag+ib wög g+m+dal gau, aga yula u ++p g+ udöm, ram m+nöñ ñ+g r+ib gus ga airan Krir ñ+g go+ adö u arno. ¹⁴ An+g gun arno n+ñöl g+, ad+ñ hadal majö yab+il, airan Krir böñ lap n+bö, ñ+g mag+ib arn+g g+no lau adö apöm, ñ+g mag+ib ud j+nomno ga. ¹⁵ An+g gö, b+ ñ+g mag+ib wög g+m+dal gau n+ñöm, dam y+j+g göl arun, a göm, g+ wasö n+ñöm, arö g+lö, han+ip halö dam ñ+g solwara an+ kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal an+g göm ud arö, am am ram m+nöñ ñ+g r+ib gus ga airan pro Kauda a g+m+dal u, böñ lap araino n+ñöm hadal kub auai u hain ga. An+g gö n+ñöl gun, hagno, “Y+gön pro auab rö, ñ+g mag+ib pro bad u udun, ñ+g mag+ib kub m+gan u ud lun,” a gun, u+ham yab+il ud l+no. ¹⁷ Ñ+g mag+ib pro bad u ud l+ aij göm, ñ+g mag+ib kub u pa jö g+nab rö löp, a göm, ñ+g mag+ib gau n+bö gau n+bö nag+ ad+iköm, ++p g+ l+ p+döñ

* 27:2: Ap 19:29

gila. Pen, “Yigön kub auab i, ñig magib hon u dam kabö kułup Södis a gimidal gau amöm, kabö kułup naj u binin gö, naj ginab,” a göm, sel adikla u hubik yulö, aninin gö pinin göl gi arno. ¹⁸ Yigön kub u apöl gi mideia u me, ruö ñig magib u pita gan, a göm, wim wañb nan gau ud ñig yula. ¹⁹ Ruö u, u rö nöp, yigön ud nöp mideia u me, nan nihön nihön ñig magib mid aij gan a göm raul migan lilö mideia u, magöñhalö niñbir ud ñig yan yula. ²⁰ Pen hon pör pör sidö gapı gau niñmidagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mideia u me, gası ap niñun, hagno, “Ram minöñ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gası niñno.

²¹ Pen milö padö kale nan magö niñmidagal. Hainö Pol mideila an au uraköm haga, “Bi gai i, manö yad hagnö u niñbep rö, hon airan Krir nöp midun, wim wañb nan gau ud ñig yan yuagbnop. ²² Pen yad kalöp hagabin, uri gası iru niñagmim; gası halö midaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naj ginab. ²³ Yad God niñ wög gi ñeb bi niñpe midpin u me, miñi sib yan God ejol niñpe ap yuö, apöm yad midajin söl au apöm yip hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne pinin gagmön! Midmön, bi kub Sisa midöp au ammön, manö kub niñnabön. Pen niñbi bi ñig magib raul migan midpal gau, God kalıp u rö nöp abad midö umagnaböl. God niñpe nöp mög niñöm, kamın middep magö kale u nape ñöb,’ a göp. * ²⁵ Anib u, bi gai i, kale pinin gagmim; gası halö midaimim. Yad niñbin, God niñ niñ udpin u, niñpe hagöp rö nöp ginab. ²⁶ Pen hon am am, ram minöñ ñig rıb gus ga airan ap arno, ñig magib kabö kułup binin gi pidöñ ginab,” a ga. *

Ñig magib böñ nöp naj ga

²⁷ Pen yigön u hanıp anig göl ud dam dam ñin unbö sidun böñ dan ara niñöm sibön yan me, ñig solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, bi ñig magib wög gimidal gau, gası ap niñöm, söl ram minöñ ap apjaknabun rö löp, a gila. ²⁸ Kale gası anibu niñöm, kabö kułup söl

söl midöp aka göm, nan ñig li niñbal ap löm niñla milö kub kub 40 mida mideia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anibu kuöyan löm niñla 30 mida mideia. ²⁹ Anig gö, hon kabö kub halai adö au arun rö löp, a göm, pinin göm, aga mihau mihau yula niñöm, ñig magib pidöñ ga. Pidöñ gö niñöl gi, God niñ sabe göm hagla, “Ram yinid ruöm sidö lan,” a gila. ³⁰ Pen bi ñig magib wög gimidal gau, ram minöñ ñig rıb gus ga airan anibu yöp söl anib au arnig, niñbi bi gau niñ mideila rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñig magib pro u dam ñig magib nabıc lau adö yuun, aga rımnap halö yuun,” a gila. ³¹ Kale piral anig gilö niñöl gi, Pol niñöm, Julias ami bi niñpe gau aip kalıp haga, “Bi ñig magib wög gaböl i, kale ñig magib pro u udöm pinin gi areinaböl u, kale magöñhalö um haknabim,” a ga. ³² Pol anig hagö, ami bi gau, ñig magib ñig yan yunig geila nagı u, böñ nöp rıb gi dö gi yulö, ñig an yan luga.

³³ Pen ram runig ga magö u, Pol kalıp haga, “Ñin unbö sidun böñ dan u gası iru niñmim, nan magö niñagmim, yiharın nöp midpim. ³⁴ Anib u, uri nan rımnap niñmim. Wasö u, aige göl gimim mideinabim. Niñbi bi añı ap nabıc un añı ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol anig hagöm, bred rımnap udöm, kale mideila an au God niñ aij a göm, ud jö göm, nan rımnap niña. ³⁶ Pol niñpe niñö niñöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan rımnap ud niñla. ³⁷ Hon söl ñin juöl unbö sidun böñ dan (276) niñbi bi ñig magib migan anibu midaino. ³⁸ Pen nan niñ pis gun, ñig magib pita gan, a gun, wid mideia gau ud ñig yan yuno.

³⁹ Ram ruö niñöl gun, ram minöñ anibu niñno. Pen bi ñig magib wög gimidal gau ram minöñ anibu nihön, a göm, niñagla. Pen kale niñla, ñig solwara lajin waj hak ara u, kabö kułup aij nöp mideia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anibu kabö rö arnabun,” a gila. ⁴⁰ Anib u, ñig magib aga yula nagı gau böñ nöp rıb gi dö göm, ñig magib böñ böñ lila sidia mihau hubik paliöm, sel kub u hubik lila u, kauyan

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1

dap ran adiköm, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magib mulu adin u, kabö kutup adö u binin göm, paköl gi pdön ga. Anig göl paköl gi pdön gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan adin böñ nöp pa jö ma jö gi ud ara.

⁴² Anig gö, ami bi rimnap apöm, bi kub kale Julias nip hagla, “Ñig magib i naj gab. Bi nagiman gau pinin gi arlö, hanip hag ginabol. Anib u, kalip al pak lun,” a gila. ⁴³ Anig hagla u pen Julias, Pol nip gasi ninöm, kalip wasö göm, haga, “Bi ñig utan pirik ninbal gau nöd ñig utan pirik aröl. ⁴⁴ Hainö bi ñig utan pirik ninagpal gau, mab po nabön nabön gau udöm, ud sisi löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp gino. Bi ap ñig ninagno; magönhalö kamij arno.

28

Pol ram minönj Molda am mideia

¹ Pen hon ram minönj ñig rib gus ga anibu arno, nibi bi anib gau mideila gau hanip hagla, “Ram minönj i Molda,” a gila. ² Anig hagöm, hanip udöm gi aij gila. Hanip möñ al kila ga rö, hanip ud aij göm, mab dap laulö, mali aij gino. * ³ Pol pen am mab lö lö rimnap ihu dapöm lauö ninöl gi, hauat ap mab lö lö daueia an anib au mideia u me, pibön gö, ap ranöm Pol nip ñimagö kid u hau ij halö la. ⁴ Anig gö, nibi bi ram minönj anibu mideila gau ninöm, kale ke hagla, “Bi nagiman i gi naj göp rö kamij arnim rö lagöp. Ñig solwara an au midöm, ñig magib u naj gö umagöp u pen mñi umnab,” a gila. ⁵ Anig hagla u pen Pol ñimagö nipe u pipal pakö, hauat anibu lugöm, ñöl ina. Pen Pol nip nan ap gaga. * ⁶ Anig gö, nibi bi anib gau kale ke hagla, “Bi i nip hauat hauöp u hu ginim aka hu gagö yind umnim,” a göm, rapin nöp nin mideila. Pen anig gi nin midlö, nip nan ap gaga, wasö. Kale ninöm, hagla, “Bi anibu bi yabit ap wasö; nipe god ap,” a gila. *

⁷ Pen bi kub ram minönj anibu abad mideia u hib nipe u Pablias. Ram minönj nipe u sol anib au mideia u me, hanip dam

ram nipe u amun, ñin mihau nigan abad mid aij yabit ga. ⁸ Bi kub anibu nap nipe u han roman nipe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mideia. Pen Pol nipe Pablias nap nip ninöm, God nip sabe göm, nip ñimagö lö ninöl gi, nan ga anibu böñ nöp kamij la. ⁹ Anig gö me, nibi bi ram minönj anibu nan ga gau aulö ninöl gi, Pol nipe God nip sabe gö, kalip kamij la. ¹⁰ Pol anig gö me, hanip abad mid aij yabit göm, ñig magib udun arnig gaino ñin u, nan nihön nihön midageia gau hanip halöwatö ñila.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram minönj anibu, ñig magib Aleksadria nibö ap, u rö nöp ap mideia. Ñig magib anibu hib nipe u “Ñi Ramö” a gila. Ñin anibu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anib au mideia. Hon abe ram minönj anibu midno, rakin mihau nigan luga. ¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magib Ñi Ramö anibu amun, daun kub Sairakius amjak pdön gino. Amjak pdön gun, ñin mihau nigan anib au midaino. ¹³ Ñig magib anibu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yind arö me, ñin mihöp nöp ñig an au midun, Pudiolai daun amjak pdön gino. ¹⁴ Ram minönj anibu nibi bi Jisas nip nin udla rimnap mideila u me, hanip hagla, “Hon aip midmim, armim,” a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jin midun, “Rom arun,” a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip nin udla gau, “Pol bi gau aunabol,” a gilö, ninöm, rimnap ap hanip Apias Maker an u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Nigan mideia ram minönj u nable pakla. Pol kalip ninö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom midaino, gapman bi kub u Pol nip haga, “Ram ne ap ke hanmön,” a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap uhai ninöm han midö ninöl gi, ami bi ap nip abad mideia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

17 Pol ñin mihau nigan midöm, Juda bi kub ram minön anibu mideila gau kalip wiñ alö, ap magum geila, haga, “Mam bi. Yad nibi bi hon gau nan naj ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem nibö gau yip ud sisi löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila. 18-19 Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm niñla manö il ap midageia. Yip al pak löl rö laga. Anib u, yip, hubik yuun, a göm, niñla u pen Juda kai mideila gau ktö yabit göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, ‘Sisa nipe ke manö yad u niñnab,’ a ginö. Pen yad nibi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. * 20 Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagil libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim,” a ga. *

21 Pol anig hegeia, nip pen hagla, “Bi ram minön Judia nibö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naj rimnap nöp haglö, niñagpun. 22 Pen hon niñbun, Juda nibi bi gau gau magöñhalö hagpal, ‘Nibi bi gasi ne niñban rö niñbal gau, nibi bi aij wasö,’ a gipal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke niñun,” a gila. *

23 Pen kale anig hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöp, nibi bi nöd aula rö wasö, nibi bi iru yabit nöp Pol mideia ram u sib halö nöp ap magum gila. Anig göm, ap magum gilo niñöl gi, Pol nipe, God nibi bi udnig göm, Ñi nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u hag ñinig, Mosiabe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöp Jisas anig anig göm ginab, a göm, kali ktiñ rikla manö u kalip hag ña. Jisas manö u hagnö niñlan, a göm, Pol manö anibu hag midö niñöl göm, sidö wad ara. 24 Pen manö haga anibu, rimnap haga rö niñ udla pen rimnap niñ udagla. 25 Pol nibi bi niñ udagla gau kalip haga, “Hadame nöp Ana Uñ nipe Aisaia nip go? lö, apis bac kale gau kalip manö niñö yabit haga. 26 Manö anibu Aisaia nipe God Manö adin ap kali ktiñ riköm haga, ‘Juda nibi bi gau kalip ammön hagnöm,

“Manö hagnaböl niñnabim u pen manö hagöp u, a gimim, niñnabim.

Amgö niñnabim u pen nan ap niñnabim.

27 Nibi bi gai i manö yad hagpin u kalip iru gö niñagpal.

God Manö niñno, hanip gö, nibi bi nipe midaiun rö löp a göm, rimid pit göm, amgö ju göm nöp midpal,” a gimon,’ a ga.

28 “Anib u, Juda nibi bi gai i niñim! Kale Juda kai, God manö aij u arö gipim rö, nipe hagö, manö aij anibu Juda nibi bi wasö migan rimnap arnab niñöm kale manö anibu udnaböl,” a ga. 29 Pol kalip manö anibu hag pis gö niñöl göm, Juda nibi bi gau kale ke amöl gi, pen hagö pen hagö göl gi arla.

30 Pen Pol daun kub Rom han midmidöp ram u rauöl gi han mideia, mi mihöp ina. Nibi bi nip niñnig aueila gau kalip magöñhalö hag wihai udöm, ud aij ga.

31 Nibi bi nip aula gau, God nibi bi udnig göm, Ñi nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u kalip hag ñöm, Bi Kub Jisas Krais manö aij u hag ñöm, gimidöp. Nipe anig geia, Rom gapman bi kub gau nip hag gagla u me, nibi bi gau kalip manö ktö gi hagöm, kabö göl nöp hag ñimidöp.

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

Rom Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. Kraiſ Jisas wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe m̄idpin. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö aij ud arep b̄i ap m̄idpin. God n̄ipe ȳip udö, God manö aij u ud ajm̄idin. *

² Pen manö aij an̄ibu, God hadame nöp b̄i manö hagep n̄ipe gau kal̄ip hagö, kale God Manö u Manö U† u kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla rö nöp ga. *

³ Manö U† kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla an̄ibu, kale God Ñi n̄ipe manö u nöp hagla. Ram m̄inöñ i† i lau u, b̄i ne Depid r̄ikö, r̄ik dam dap̄il göm, n̄ip yag daula.

⁴ Pen n̄ipe ke God, n̄ipe ke u† yab̄i† u, n̄ipe umöm uraka u me, klö ke yab̄i† an̄ibu n̄iñun n̄iñbun, n̄ipe God Ñi n̄ipe yab̄i†, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ.

⁵ Jisas Kraiſ ȳip mög n̄iñöm ud aij ga. Jisas Kraiſ hib n̄ipe adö arañ, a göm, God b̄i gau abe ȳip abe hag löm haga, kale m̄inöñ naböñ gau r̄igoñ r̄igoñ n̄ibi b̄i magöñhalö yab̄i† kal̄ip Jisas manö aij hag ñibe, kale manö aij an̄ibu n̄iñ udöm, hagöp rö nöp göl, a ga. *

⁶ Pen kale Rom n̄ibi b̄i m̄idpim au, God kalöp u rö nöp Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe ke hag la.

⁷ An̄ib u, kalöp Rom kai, God, n̄ibi b̄i yad m̄ideilañ, a göm ud m̄idmagö yab̄i† löp gau, kalöp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub Jisas Kraiſ, kalöp ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, kale agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Pol daun kub Rom arnam, a göm, gas̄i u n̄iña

⁸ Manö nöd hagn̄ig gabin u, kale Jisas Kraiſ n̄iñ udpim u, n̄ibi b̄i ram m̄inöñ go† adsagö gau magöñhalö aiud an̄ibu n̄iñöm haglö arab. An̄ib u, yad Jisas Kraiſ n̄ip sabe gem, God n̄ip aij a gabin. ⁹⁻¹⁰ Yad God Ñi n̄ipe manö aij u, gas̄i añi u nöp n̄iñem klö gem, hag ñi ajem, God n̄ip wög

ḡim̄idin. God n̄ipe n̄iñöb, yad n̄ip sabe gem, pör nöp hib kale hagabin. God n̄ipe adan hi+kö, kale m̄idpim au am n̄iñnabin, a gem, n̄ip sabe gabin. *

¹¹ Jisas manö aij n̄ipe r̄imnap kalöp hag ñinö, God Ana n̄ipe ana kalöp nan aij ap ñö, ana kalöp añ dañ p̄idöñ m̄idaimim, a gem, kale m̄idpim au am n̄iñnam a gem gas̄i u pör n̄iñabin. ¹² Pen adö an̄ibu nöp wasö. Yad aunabin u, yad Jisas Kraiſ n̄iñ udpin rö n̄iñmim, kale ana kalöp añ dañ p̄idöñ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabim. Pen an̄ig unbö rö, kale Jisas Kraiſ n̄iñ udpim rö n̄iñem, yad u rö nöp ana yad añ dañ p̄idöñ udem, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabin.

¹³ Añ mam b̄i. Yad kalöp am n̄iñnam, a gem, gas̄i u pör n̄iñm̄idin u pen adan m̄idageia. Amem, Jisas Kraiſ manö aij u hag ñinö, kale manö aij u n̄iñmim, hagöp rö nöp n̄iñ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ udpe, n̄ipe kalöp ud as̄ik yunim, a ḡi gas̄i n̄iñbin. M̄inöñ naböñ ke ke gau, n̄ibi b̄i r̄imnap añ kal̄ip gau ḡinö rö, am añ kalöp au u rö nöp ḡibnep. *

¹⁴ Pen Jisas Kraiſ ȳip ud kam̄iñ yua u me, yad gas̄i n̄iñbin yad nan naböñ m̄idöp. Yad n̄ibi b̄i gau manö aij n̄ipe u hag ñinam. Grik n̄ibi b̄i gau abe, Grik n̄ibi b̄i wasö gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i k̄liñ n̄iñbal gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i k̄liñ n̄iñagpal gau abe, kal̄ip magöñhalö manö aij n̄ipe u hag ñinam, a gem, gas̄i u n̄iñbin. ¹⁵ An̄ib u me, yad kale daun kub Rom m̄idpim gau u rö nöp, am Jisas manö aij u kalöp hag ñinam, a gem, gas̄i añi u nöp n̄iñabin.

¹⁶ Jisas Kraiſ manö aij n̄ipe u God p̄idöñ halö hagab u me, n̄ibi b̄i manö an̄ibu n̄iñ udeinaböl u, manö aij an̄ibu kal̄ip ud as̄ik yunab; Juda n̄ibi b̄i gau abe, Juda n̄ibi b̄i wasö gau abe, kal̄ip magöñhalö ud as̄ik yunab. An̄ib u, yad Jisas manö aij n̄ipe u gas̄i n̄iñem, gas̄i halö nöp m̄idpin. *

¹⁷ Jisas manö aij u n̄iñun n̄iñbun, God n̄ipe aigöl göm n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipal gau kal̄ip n̄ibi b̄i aij, a ḡinab. N̄ibi b̄i gau kale ḡi aij ḡipal u n̄iñöm, God kale n̄ibi b̄i

* **1:1:** Ap 9:15 * **1:2:** Ro 16:25-26 * **1:5:** Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * **1:7:** Nab 6:25-26 * **1:9-10:** Ap 19:21; Ro 15:23 * **1:13:** Ap 19:21 * **1:16:** Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Ap 13:46

kamınj aij, a gagnab; kale Jisas manö aij u nınj uđpal u nınjöm, kale nıbi bı kamınj aij, a gınab. Adö anıbu nöp, God Manö kalı kılın rıköm hagla, “Nıbi bı God Manö hagöp rö nınj uđnaböl gau, God kalıp nıbi bı aij, a gö, kale kamınj yıl mıdeınaböl,” a ga. *

Nıbi bı Jisas Kraıs nıp nınj udagnaböl gau manö kub nınjnaböl

¹⁸ Nıbi bı God Manö nınj nınjılap u pen nıbi bı rımnap God nıp gası nınjagöm, gı najj göm, God Manö nınj u paıu gıpal. Anıb u me, God nıpe kal göm, kalıp manö kub hagnıg gab. ¹⁹ God nıpe aigale Bı rö mıdöp, nıpe ke waiö lö nınjbal. *

²⁰ Nıpe hadame dagol gau mınönj nabönj gı la nın u rıkö, nıpe God kılö halö yabıt pör pör mıdöp u waiö mıdö nınjbal. God nıpe nan nınhön nınhön gı la gau nöp nınjöm, nıpe aigale Bı rö mıdöp u nınjılap. Nınjageınaböl u, nan kale. * ²¹ Anıb u, God nıp nınjbal u pen nıp aij, a göm, hib nıpe u haglö adö aragöp. Gası haıöwaıö nınjöm, hauı alöm, sıbön göp gau rö mıdpal. *

²² Hon nıbi bı gası aij nınjmıdun, a gıpal u pen kale nıbi bı hauı rö mıdpal. * ²³ God pör mıdöp u nıp hauı göm, nan yıharınj rımnap udöm, nıbi bı rö gı löm, wal yaur rö gı löm, hainjo sara rö gı löm, nan anıb gau, god hon, a göm, sabe gıpal. * ²⁴ Anıg gılö, God kalıp arö gö, kale gası najj yabıt nınjöm, nıbi sı bı sı göm, nagı najj adö anıbu amöm, hañ romanj kale ke gı najj gıpal.

²⁵ God Manö nınj u arö göm, manö pıral nınj uđpal. God nan gı la gau nöp sabe göm, nıpe nan gı la gau nöp hib haglö adö aröp. Pen God nan magönhalö gı la u, hib nıpe haglö adö arböp. Hib nıpe nöp pör pör nöp hagno adö aran. Anıb unbö rö aij.

²⁶ Kale anıg göl gı najj yabıt geıla u me, God kalıp arö gö, nan nable yabıt göp adö u nöp gımıdal. Nıbi gau, bı kabö göl ud mıdöl rö arö göm, nıbi rımnap aip nagı najj adö rımnap gıpal. ²⁷ Bı gau u rö nöp, nıbi kabö göl ud mıdöl rö arö göm, bı ap bı ap nıp nınj mab rö inö, bı gau kale ke

nöp gı najj yabıt gıpal. Anıg göm pen ilön uđpal. *

²⁸ Hainö God manö nınjagnabun, a göm, gası nınjla u me, God kalıp arö gö, nan najj nan gagep kalıp mıdmagö pııu göp gau nöp gıpal. ²⁹ Pen kalıp nan najj gep adö u gası añı u nöp lö, kale najj yabıt nöp göl göm, nan gau hon nöp mıdan, a göm, gası u nınjöl göm, haıöwaıö gı najj göl göm, gıpal. Nıbi bı nan aij kale gau yad rö lagöp a göm, gası najj nınjöm, wıp alöm, pen pen göm, pıral hagöm, gası najj nöp nınjbal. Pen, nöp hagöp yıp hagöp, a göm, ³⁰ nıbi bı hag juöm, God nıp mulu kal nınjöm, nıbi bı hag pro göm, hanıp nöp nıbi bı kub, a gı nınjlan, a göm, hib kale u ke dap ranbal. Gası hain nıbö adö rımnap nınjun gı najj gun, a göm, gası kale anıbu nöp nınjbal. Nıme nap manö hagnal u rıb jubal. ³¹ Kale gası rımıd lagöp. Manö ke hag lıbal adö u hain gıpal. Nı pai amılıp apılıp kale ke gau mıdmagö lagpal. Nıbi bı rımnap nınjlö, mög gagöp. ³² Gıpal anıbu, God wasö gö ilön kub udep u nınjbal u pen kale ke göm aka nıbi bı rımnap aip göm, u gı aij gabun, a gıpal.

2

God manö kub hagöm, manö kabö göl nöp ud asıknab

¹ Pen kale nıbi bı rımnap kalıp hag jumim hagnabim, “Nıbi bı gau nınhön gınıg nan sı nan najj gıpal,” a gınabim u pen kale ke u rö nöp gıpım u me, God nınjöm kalöp manö kub hageınab u, kale abe manö pen hagnım rö lagnab. * ² Hon nınjbun, God nıpe manö nınj nöp hagöp. Anıb u, nıbi bı anıg unbö rö gınaböl gau, kalıp manö kub hagnab u, manö kabö göl nöp hagnab. ³ Nıbi bı nan sı nan najj gıpal gau, a gımim, hag junabim u pen kale ke u rö nöp gıpım. Anıb u, kale gası nınhön nınjbım? God hanıp manö kub hagnab a gımim nınjbım aka? ⁴ God bı aij, kalöp nıbi bı pör mög yabıt nınjöm, agamıj hain rık damöm, yınıd kal gagöp

* **1:17:** Ro 3:21-22; Hab 2:4 * **1:19:** Ap 14:15-17; 17:24-28 * **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1 * **1:21:** Ep 4:17-18

* **1:22:** Jer 10:14 1Ko 1:20 * **1:23:** Dud 4:15-19; Sam 106:20 * **1:27:** Lep 18:22; 20:13; 1Ko 6:9 * **2:1:** Mad 7:1-2; Jon 8:7

u niŋbe, niŋpe bi yiŋariŋ ap rö löp ar? Pen niŋim! Niŋpe agamiŋ hain rik miðdöp u, yad yiŋid kal juageinabin, kale nan si nan naiŋ giŋpal gau, niŋhön giŋiŋ anŋ giŋpun a göm, arö göl, a göm, agamiŋ hain rik miðdöp. * ⁵ Pen God agamiŋ hain rik miðdöp yiŋid kal gagöp u, kale nan si nan naiŋ giŋpim u, niŋhön giŋiŋ anŋ giŋpun, a giŋmim, arö gagpim. Kale manö niŋpe ji niŋmim, nan si nan naiŋ giŋpim gau nöŋ göl gi miðpim. Anŋb u, God niŋbi bi giŋaböl giŋaböl rö niŋöm, manö kub hagnab niŋn u, kale manö kub yabiŋ niŋnabim. Niŋn anŋbu, niŋpe manö kub hagöm, kabö rö nöŋ hagnab u, waiö niŋnaböl. Nan si nan naiŋ giŋpim u, niŋpe niŋöm kal göm kalöp ilön pen niŋnab. ⁶ “Niŋbi bi aŋi aŋi giŋaböl giŋaböl rö niŋöm, God kalŋp u rö nöŋ aŋi aŋi pen niŋnab.” *

⁷ Niŋn anŋbu niŋbi bi an, God hanŋp mailö aij niŋpe niŋöm, manö aij hagöm, kamiŋ pör miðdep magö u niŋnab, a göm, niŋbi bi riŋnap kalŋp pör pör gi aij giŋpal gau, God kalŋp kamiŋ pör miðdep magö u niŋnab. ⁸ Pen niŋbi bi an an, nan haŋ romanŋ kale ke nöŋ gasi niŋöm, nagŋ aij adö anŋbu ji niŋöm, nagŋ naiŋ adö u arnaböl gau, God kalŋp niŋjö mulu yabiŋ lugö, kal juöm, ilön kub yabiŋ niŋnab. *

⁹ Pen Juda niŋbi bi gau abe, Juda niŋbi bi wasö gau abe, nagŋ naiŋ adö u geinaböl u, God kalŋp hagö, kale magöŋhalö uŋham miðdöl göm, gasi miŋlö yabiŋ löl göm, gi miðdeinaböl. ¹⁰ Pen Juda niŋbi bi gau abe, Juda niŋbi bi wasö gau abe, gi aij geinaböl u, God kalŋp magöŋhalö mailö aij niŋpe niŋöm, manö aij hagöm, ud aij gö, mið aij giŋnaböl. ¹¹ Niŋhön giŋiŋ: God niŋpe böŋ lap aka böŋ lap aragnab. Kabö göl nöŋ niŋöm, niŋbi bi gau kalŋp ud asiŋ ke ke liŋnab.

¹² Juda niŋbi bi wasö gau, lo Mosŋs haga niŋagal gau, nan si nan naiŋ geinaböl u, lo manö niŋagal u pen kale ram miŋnör naiŋ arnaböl. Pen niŋbi bi lo Mosŋs haga niŋbal gau, nan si nan naiŋ geinaböl u, God lo manö anŋbu udöm, kalŋp manö kub hagnab. ¹³ Niŋbi bi lo manö niŋmiðdal gau,

God kalŋp, niŋbi bi aij yad, a göm hagagnab. Niŋbi bi lo manö hagöp rö nöŋ giŋnaböl gau nöŋ, God kalŋp, niŋbi bi aij yad, a giŋnab.

¹⁴ Juda niŋbi bi wasö gau lo Mosŋs haga niŋagal. Pen kale gasi kale ke niŋöm, lo manö hagöp rö geinaböl u, gasi magö kale ke lo rö miðdöp. * ¹⁵ Kale anŋ göl gasi niŋöm giŋpal u me, hon niŋjun niŋbun, lo manö u anŋ kale danŋ miðdöp. Niŋn riŋnap giŋ damöm, anŋ kale yanŋ, “Giŋ naiŋ gabun,” a göm niŋbal. Pen niŋn riŋnap giŋ damöm, anŋ kale yanŋ, “Giŋ aij gabun,” a göm niŋbal.

¹⁶ Jisas Kraiŋ manö aij hag niŋ ajmiðdin u hagab, manö kub hagep niŋn u, God Jisas Kraiŋ niŋp hagö, niŋbi bi nan si nan naiŋ pi göl giŋpal gau hag hiŋk waiö lö, niŋpe gasi magö kale ke miðmagö anŋ kale danŋ niŋhön niŋhön hagöp u niŋöm, kalŋp manö kub hagnab.

God niŋpe lo manö hanŋp niŋa u me, hon Juda kai niŋbi bi niŋpe ke yabiŋ miðpun, a giŋla

¹⁷ Pen kale Juda niŋbi bi gau, hib kale ke dap ranöl giŋ hagpim, “God niŋpe lo manö hanŋp niŋa u me, niŋbi bi niŋpe ke yabiŋ miðpun. ¹⁸ Hon lo manö niŋbun u me, nagŋ adö anŋbu aij, nagŋ adö anŋbu naiŋ, a giŋ gasi niŋjun, God niŋp aij göp adö u nöŋ giŋpun,” a giŋpim. ¹⁹ Pen manö adö ap hagpim, “Niŋbi bi niŋagpal gau kalŋp hag niŋ aij gun, niŋbi bi amgö we gö siŋbön göp rö miðpal gau kalŋp hag niŋ aij gun, ²⁰ niŋbi bi lo manö niŋagpal gau kalŋp hag niŋ aij gun, niŋ pai pro gau kalŋp hag niŋ aij gun giŋpun,” a giŋpim. Hagpim anŋbu hagpim, “God niŋpe lo manö hanŋp niŋa u me, gasi aij magöŋhalö abe, gasi niŋjö magöŋhalö abe hadö niŋbun,” a giŋpim. *

²¹ Kale lo manö u niŋmim, niŋbi bi gau kalŋp hag niŋbim u pen manö niŋbi bi gau hag niŋbim rö kale ke gagpim. Niŋbi bi riŋnap kalŋp hagpim, “Nan si udagmim,” a giŋpim u pen kale ke nan si udpim aka?

* ²² Niŋbi bi riŋnap kalŋp hagpim, “Niŋbi si bi si gagmim,” a giŋpim u pen kale ke anŋ giŋpim aka? Niŋbi bi riŋnap kalŋp hagpim, “Nan haŋöwätö gau God rö sabe gagmim,” a giŋpim u pen ram sabe giŋpal miŋgan anŋb

* **2:4:** Ep 1:7; 2Pi 3:15 * **2:6:** Sam 62:12; Pro 24:12; Mad 16:27; 2Ko 5:10 * **2:8:** 2De 1:8 * **2:14:** Ap 10:35

* **2:20:** 2Di 3:5 * **2:21:** Mad 23:3-4

gau ammim, nan dap lɪbal gau rɪmnap si uɔpim aka?

²³ Hib kale u ke dap ran lɪmim hagpim, “God lo u hanɪp Juda nɪbi bɪ ña,” a gɪpim u pen manö nɪpe u rɪb jubim rö, hib nɪpe u rö nöp hag jubim aka? ²⁴ Gɪ naij gɪpim anɪbu, bɪ ap nöd God Manö kalɪ kɪñ rɪköm haga rö nöp gɪpim. Nɪpe haga,

“Kale Juda nɪbi bɪ, God lo manö nɪɲbun a gɪpim u

pen kale ke mɪd aij gagpim rö,

Juda nɪbi bɪ wasö gau,

God nɪp hag jubal,” a ga. *

²⁵ Kale Juda kai, God nɪbi bɪ nɪpe mɪdaiun, a gɪmim, ñɪ gau yag dapim, pör pör waɲ hañ rɪb gɪ dö gɪpim. Pen lo manö nɪpe u rɪb jumim, ke nɪɲnabim rö gɪnabim u, nɪbi bɪ yɪharɪɲ ñɪ waɲ hañ rɪb gɪ dö gagal rö u mɪdnabim. ²⁶ Anɪb unbö rö, nɪbi bɪ au Juda wasö, ñɪ hañ rɪb gɪ dö gagal gau, lo manö hagöp rö geinaböl u, God kalɪp nɪbi bɪ ñɪ hañ rɪb gɪ dö gɪpal u rö nɪɲnab. *

²⁷ Juda nɪbi bɪ wasö, ñɪ hañ rɪb gɪ dö gagal gau, lo manö hagöp rö gɪpal. Pen kale Juda kai, Mosɪs lo kalɪ kɪñ rɪka u uɔmim, ñɪ hañ rɪb gɪ dö gɪpim u pen lo manö rɪb jubim u me, kalöp manö kub mɪdeinab.

²⁸ Hon nɪbi bɪ rɪmnap hagpun, nɪbi bɪ ñɪ hañ rɪb gɪ dö gɪpal gau nöp Juda nɪbi bɪ kabö göl, a gɪpun u pen u manö nɪɲö hagagpun. Nɪbi bɪ an an kale Juda nɪbi bɪ kabö göl mɪdpal? Hañ romanɲ nöp nɪɲun, Juda nɪbi bɪ aka Juda nɪbi bɪ wasö, gun, hagagnabun. ²⁹ Juda nɪbi bɪ kabö göl gau, an kale daɲ nɪɲun hagnabun, bɪ anɪbi nɪpe Juda nɪbö kabö göl, a gɪnabun. Mɪdmagö nɪpe u hañ rɪb gɪ dö gɪ mɪdöp nɪɲnabun u, bɪ u bɪ Juda kabö göl, nɪbi u nɪbi Juda kabö göl, a gɪnabun. Lo Mosɪs kalɪ kɪñ rɪka u gö, mɪdmagö kale au hañ rɪb gɪ dö gagep; God Ana nɪpe nöp mɪdmagö kale au hañ rɪb gɪ dö gɪnab. Nɪbi bɪ mɪdmagö kale unbö rö mɪdöp gau, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪɲlö hib mɪdagöp, pen God nɪɲö hib mɪdöp. *

3

God hagab rö nöp gab

¹ Anɪg hagabin u, bɪ ap hagnab, “Juda nɪbi bɪ wasö, hañ rɪb gɪ dö gagal rö mɪdaibnop aij gɪböp,” a gɪnab u pen adö anɪbu hagagɪn. ² Juda nɪbi bɪ mɪdpun u aij yabɪɪ mɪdpun. Manö yad ke nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag ñöl, a göm, God hanɪp Juda nɪbi bɪ nöp manö aij nɪpe ña. ³ Pen Juda nɪbi bɪ rɪmnap nɪhi bɪ manö kɪö hagla rö gagla. Anɪg gɪla u, God manö kɪö kalɪp haga u arö gɪnab aka? ⁴ Wasö yabɪɪ, arö gagnab. Nɪbi bɪ gau magöɲhalö ñɪn rɪmnap piral hagnaböl, pen God nɪpe bɪ nɪɲö yabɪɪ hagöm, hagab rö nöp gɪnab. Manö anɪbu rö God Manö u kalɪ kɪñ rɪköm hagla,

“God, ne manö kabö göl nöp hagpan u, nöp manö rɪmnap pen hagöl rö lagöp.

Nöp manö kub hageinaböl u,

manö ɪɪ ap mɪdageinab,” a ga. *

⁵ “Hon pör pör gɪ naij gɪnabun u, nɪbi bɪ rɪmnap nɪɲöm, God pör pör gɪ aij göp u waiö nɪɲnaböl. Anɪb u, God hanɪp kal göm manö kub hagnɪg gab u aij gagöp,” a gɪnabun aka? (Pen manö anɪbu, nɪbi bɪ nɪɲöm hagpal rö nöp hagabin.) ⁶ Wasö yabɪɪ! God nɪbi bɪ magöɲhalö manö kub hagnab u, böɲ lap aka böɲ lap aragnab; kabö göl adö u nöp hagnab.

⁷ Pen kale rɪmnap hagnabim, “Hon pör pör piral adö rɪmnap gɪnabun u, nɪbi bɪ rɪmnap nɪɲöm, God pör pör nɪɲö nöp hagöp u waiö nɪɲöm, Bɪ mailö halö yabɪɪ mɪdöp, a göm, hib nɪpe haglö adö arnab. Anɪb u, nɪhön gɪnɪg God hanɪp nɪbi bɪ nan si nan naij gep, a göm, manö kub hagöm, ɪlön kub ñɪnab?” ö gɪnabim. ⁸ Manö piral anɪbu rö hagnim hagnabim, “Nan si nan naij u nöp gɪno gɪno, God hanɪp mög yabɪɪ nɪɲöm, nan si nan naij ke ke ɪru yabɪɪ gɪnabun anɪbu nɪɲöm arö gɪnab u, nɪbi bɪ gau nɪɲöm, nɪpe bɪ aij unbö ke a göm hib nɪpe haglö adö arnab,” a gɪnabim. Pen nɪbi bɪ rɪmnap yɪp ke hag juöl gɪ, Pol manö anɪbu rö hagöp, a gɪpal. Manö anɪbu rö yad hagagɪn! Piral hagpal

* 2:24: Ais 52:5 * 2:26: Gal 5:6 * 2:29: Dud 30:6; Kol 2:11 * 3:4: Sam 51:4

rö, God nɨŋö, kalɨp manö kub hagöm, pen ilön kub ñɨnab.

Nɨbi bɨ aij ap mɨdagpun

⁹ Anɨb u, nɨhön hagun? God nɨŋö, hon Juda nɨbi bɨ gau mɨd aij gɨpun; Juda nɨbi bɨ wasö gau mɨd aij gagpal, a gun aka? Wasö! Mɨdö nöp me hagpin rö, hon nɨbi bɨ magöŋhalö, Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, nan si nan naj nagɨ adö anɨbu hanɨp klö gɨ tɨp gɨ ud arnɨg gab. *

¹⁰ Manö anɨbu rö, God Manö u kalɨ klɨñ rɨköm hagla, “Nɨbi bɨ pör gɨ aij gɨnaböl rö rɨmnap mɨdagpal. *

¹¹ Nɨbi bɨ, nagɨ adö anɨbu aij, nagɨ adö anɨbu naj, a göm nɨŋbal gau rɨmnap mɨdagpal.

Nɨbi bɨ, ‘God lau adö arun, nɨp aip mɨdaiun,’ a gɨ nɨŋbal gau rɨmnap mɨdagpal.

¹² Nɨbi bɨ gau magöŋhalö God nɨp arö göm, nɨbi bɨ naj rö mɨdöm, nan si nan naj nöp gɨpal.

Kale magöŋhalö unbö rö nöp gɨpal.

¹³⁻¹⁴ Aɨab kale u ado malo göm, pör piral yabɨt nöp hagpal.

Rugu mɨgan kale u, wip umö paɨu gɨ aij gaglö,

haɨŋ naj auöp u rö mɨdöp.

Nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp nɨŋlö mulu lugö, hag juöm,

manö naj hagpal u, re naj hauat rö mɨdpal. *

¹⁵ Kal naj yabɨt juöm, nɨbi bɨ gau kalɨp ilön ñun,

al pak lun, a göm,

gasi u nöp nɨŋöm, *

¹⁶ nɨbi bɨ gau kalɨp pör gɨ naj gɨlö, gasi iru yabɨt nöp nɨŋbal.

¹⁷ Nɨbi bɨ gau aip mɨdöm, agamɨj mɨd aij göl rö lagöp.

¹⁸ God bɨ kub nɨŋ mɨdöp, a göm, pɨñŋ gagpal,” a gɨla. *

¹⁹ God lo manö anɨbu hanɨp Juda nɨbi bɨ nöp ña u me, manö anɨbu magöŋhalö hanɨp Juda nɨbi bɨ hagab. Anɨb u, God

manö kub hagnab ñɨn u, nɨbi bɨ ram mɨnöh gau gau magöŋhalö manö pen ap hagöl rö lagnab; kale magöŋhalö manö mɨdeinab. ²⁰ Anɨb u, bɨ ap lo manö hagöp rö geinab u, God bɨ anɨbu nɨp, bɨ aij yad, a gagnab. Pen God lo hagöp rö nɨŋun, hon nan si nan naj gɨpun, a gun nɨŋnabun. *

Nɨbi bɨ Krai nɨp nɨŋ uɨpal gau nöp, kalɨp nɨbi bɨ asɨŋ mɨdagöp aij yad, a gɨnab

²¹⁻²² Anɨbu, pen mɨñi, Mosɨs abe, bɨ God manö hagep bɨ gau abe, gɨnab a göm, kalɨ klɨñ rɨköm hagla rö, Jisas Krai hanɨp a göm uma u me, nɨp nɨŋ uɨno, God hanɨp hagnab, “Kale nɨbi bɨ aij yad,” a gɨnab. Pen hon Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, lo adö u nöp nɨŋun gɨno, anɨg hagnab. *

²³ Hon nɨbi bɨ magöŋhalö nan si nan naj gɨpun rö, God mailö magö aij nɨpe ñöb udun rö lagöp u pen ²⁴ God hanɨp mög nɨŋöm, Krai Jisas yuö apöm hanɨp rau adog uda u me, God hanɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab. *

²⁵ Yad aigöl gem, nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau kalɨp nɨbi bɨ aij yad, a gɨnabin u nɨŋöl, a göm, God nɨpe Krai Jisas nɨp nan sabe gep rö mɨnöh naböh iɨ i hag yua. God nɨpe nɨbi bɨ nan si nan naj nöd gɨla gau, manö kub hagöm, kal juöm, ilön pen ñöm, böŋ nöp al pak lɨböp u pen nɨpe agamɨj hain rɨk mɨdöm, anɨg gaga. Pen uri Krai Jisas nɨpe apöm, nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau magöŋhalö hañ roman nɨpe ke udöm ilön kub udöm uma. Anɨb u me, nɨbi bɨ an an, hagape nɨpe nan si nan naj yad hɨk gɨ yuöp, a göm, Jisas nɨŋ uɨdeinaböl gau, God kalɨp nɨŋöm kal juöm ilön pen ap ñagnab. ²⁶ Yad aigöl gem, nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau kalɨp nɨbi bɨ aij yad, a gɨnabin u nɨŋöl, a göm, God nɨpe anɨg ga. Manö kub hagem, nan si nan naj gɨpal rö pen ilön u rö nöp ñɨnabin, a ga u me, nɨpe haga rö nöp göm, Krai Jisas nɨp nan sabe gep rö hag yuö, nɨbi bɨ nɨp nɨŋ uɨdnaböl gau kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab.

²⁷ Anɨb u, lo adö u gɨno, God hanɨp nɨbi bɨ aij yad a göm udö, nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun,

* **3:9:** Ro 1:18-2:24; 3:23 * **3:10:** Sam 14:1-3; 53:1-3

* **3:18:** Sam 36:1 * **3:20:** Sam 143:2; Ro 7:7; Gal 2:16

* **3:13-14:** Sam 5:9; 10:7; 140:3 * **3:15:** Ais 59:7-8

* **3:21-22:** Gal 2:16 * **3:24:** Ro 5:1

a gun, hib hon ke hagno adö arnım rö lagöp. Jisas hanıp a göm uma manö aij u nıñ udun me, God nıbi bı nıpe mıdpun. ²⁸ Anıb u, nıbi bı gau lo manö hagöp rö gıpal, a göm, God kalıp nıbi bı aij yad a gagnab. Nıbi bı Kraıs Jisas ga manö aij u nıñ udpal, a göm me, God kalıp nıbi bı aij yad a gınab.

²⁹ God nıpe hon Juda nıbi bı, God hon nöp wasö; nıpe Juda nıbi bı wasö gau God kale abe mıdöp. * ³⁰ Nıhön gınıg: God nıpe añı u me, nıbi bı ñı hañ rıb gı dö gıpal gau abe, nıbi bı rıb gı dö gagpal gau abe, kale adan añı u nöp arlö, God kalıp nıbi bı aij yad a gınab. Anıb u, kale magörhalö Kraıs Jisas ga manö aij anıbu nöp nıñ udöl. *

³¹ Pen hon Jisas manö aij u nıñ udno, God hanıp nıbi bı aij yad a gınab, a gıpin u, lo manö gau arö gınabun a gem hagagabin, wasö. Nıbi bı Jisas manö aij u nıñ udnaböl gau, kale manö aij anıbu hagöp rö nöp gılö, lo manö u am pıdör gınab. *

4

God Ebrahim nıp bı aij yad a ga

¹ Hon Juda nıbi bı, bac ıtañ hon ıt göm rıkö, rık amıl apıl göm, rıklö mıdpun gau me, bı ne Ebrahim. Pen God Ebrahim nıp uda u, aige göm Ebrahim udañ ² Ebrahim nıpe ke nan aij ap gö, God ne bı aij yad, a gıböp, Ebrahim bı gau hagöm “Yad bı aij,” a gıböp. Pen God nıñöb Ebrahim hib nıpe ke dap raneb ıt ap mıdageia. ³ Pen ai gınıg Ebrahim hib nıpe ke dap ranagböp? God Manö hagab, “Ebrahim nıpe God manö haga u nıñ uda u me, God nıp ‘Ne bı aij yad,’ a ga.” *

⁴ Bı ap wög göm pe udöm, mani anıbi yıharıñ udpin a gagnab; wög gainö pen u mani i udpin a gınab.

⁵ Pen nıbi bı, hon God nıp klö hon ke wög geinabun, nıpe hanıp nıbi bı aij yad a gınab, a gı gası nıñnaböl gau, God kalıp nıbi bı aij yad a gagnab. Pen nıbi bı, nan si nan naij gıpun u pen God nan si nan naij

gıpun anıbu yıharıñ arö göm, hanıp nıbi bı kamıñ aij yad a gınab nıñbal gau, kalıp nıbi bı aij yad a gınab.

⁶ Manö hagabin i rö, Depid u rö nöp hadame nöp God Manö u kalı kliñ rıköm, nıbi bı nan aij ap gagnaböl pen God kalıp nıbi bı aij yad a gınab gau ñıñ lınaböl, a ga. Nıpe haga,

⁷ “Nıbi bı nan si nan naij gıpal gau, God nan si nan naij kale nıñöm arö gınab rö, aij gö nıñöl gı mıdeinaböl.

Nıbi bı nan si nan naij gıpal gau, God nan si nan naij kale manö kub hagagnab rö, mıñ mıñ göl gı mıdeinaböl.

⁸ Nıbi bı nan si nan naij gıpal gau, Bı Kub nan si nan naij kale ık gı yunab rö, ñıñ löl gı mıdeinaböl,” a ga. *

⁹ Depid ñıñ lep magö haga u, nıbi bı ñı hañ rıb gı dö gıpal gau nöp manö u udnaböl? Wasö yabı! Nıbi bı ñı hañ rıb gı dö gagpal gau abe udnaböl. God Manö kalı kliñ rıköm hagla adıñ anıbu uri nöp hagajın: “Ebrahim nıpe God manö haga u nıñ uda u me, God nıp, ‘Ne bı aij yad,’ a ga.”

¹⁰ Bac ıtañ hon Ebrahim, hañ rıb gı dö gaga ñın u, God manö haga u nıñ udö, God nıp, “Ne bı aij yad,” a ga. ¹¹ “Ebrahim manö yad nıñ uda u me, yad, ‘Ne bı aij yad,’ a gıpin u, nıbi bı gau nıñlañ,” a göm, hainö God hagö, Ebrahim hañ rıb gı dö ga. God anıg ga u nıñbun. Anıb u, nıbi bı ñı hañ rıb gı dö gagöm, God Manö nıñ udlö, kalıp, “Nıbi bı aij yad,” a gınab nıbi bı gau, Ebrahim bac ıtañ kale mıdöp. *

¹² Pen nıbi bı ñı hañ rıb gı dö gıpal pen, Ebrahim hañ rıb gı dö gaga ñın u, God manö nıpe nıñ udmıdöp rö, u rö nöp nıñ udnaböl nıbi bı gau abe, Ebrahim bac ıtañ kale u rö nöp mıdöp.

¹³ Pen Ebrahim lo adö gau nıñöm gö, God nıp, “Ne bı aij yad,” a göm udaga. Ebrahim nıpe God manö haga u nıñ uda u me, God nıp, “Ne bı aij yad,” a göm, manö klö nıñö hagöm Ebrahim abe ñı pai nıpe

* **3:29:** Ro 10:12 * **3:30:** Dud 6:4; Gal 3:20 * **3:31:** Mad 5:17 * **4:3:** Jen 15:6; Gal 3:6 * **4:8:** Sam 32:1-2

* **4:11:** Jen 17:10-11

anib gau abe kalip haga, “Kale ram minonj il i gau gau magonjalö udnabim,” a ga. *

14-15 God manö klö ninjo haga u, nibi bi lo adö u ninjom ginaböl gau hagböp, God manö klö ninjo haga anibu nan yiharinj rö liböp. Nihön ginig: nibi bi lo adö u hain göm, God nibi bi nipe mideinabun a göm ninbal gau, kale magonjalö lo manö u rib junaböl ninjom God kal juöm, manö kub hagöm, pen ilön ninab. God manö klö ninjo haga u, nibi bi lo adö u ninjom ginaböl gau hagböp, God manö haga ninj udpal u nan yiharinj rö liböp. Ai ginig: nibi bi God manö haga ninj udnaböl gau ninj aij gagöm, dui ginaböl. God manö klö ninjo Ebrahim nip haga u udagnaböl. *

16 Anib u, hon ninj bun, God ginabin a göm, manö klö ninjo hag la anibu, nibi bi God manö haga ninj udnaböl gau nöp kalip haga. Anib u, God gasi nipe ke nibi bi mög ninjom, yiharinj ud aij ginab u me, Ebrahim ni pai nipe gau magonjalö God manö klö ninjo haga u rö udnaböl. Nibi bi kalip lo manö na gau abe, nibi bi Ebrahim rö hañ rib gi dö gagöm God manö ninj uda rö, ninj udpal gau abe, kale magonjalö manö klö ninjo haga u nöp udnaböl. Ebrahim nipe bac itanj hon magonjalö midöp me u. * 17 God Manö u kaliklin riköm hagla, “God Ebrahim nip haga, ‘Yad ginö, nibi bi il ke ke iru nöp midpal gau, nöp bac itanj hon, a ginaböl,’ a ga,” a gila. Anib u, God amgö ilö adö nipe u, hon nibi bi il ke ke gau nibö nip ninj udpun gau magonjalö bac itanj Ebrahim ni pai nipe yabul midpun. God nipe nibi bi umbal gau gö, kale urakpal. God nipe nöp gö, nan nöd midagmidöp u mñi waielöp. *

Ebrahim God nip ninj uda rö nöp gun

18 Pen Ebrahim mitep yabul löm, ni pai riknim rö lagö, God nip haga, “Ne, il gimön, nibi bi ni pai ne hainö mideinaböl gau, il ke ke iru yabul mideinabim,” a ga. Anig hagö Ebrahim, God manö ninjo hagöp, a göm, gasi halö midöm me, haga

rö nöp me, nibi bi ni pai nipe il ke ke iru yabul nöp midpal. *

19 Pen Ebrahim ninja, hañ roman kalpe ber mihau bir bir gi mihau luga. Ebrahim mi nipe sölnin juöl unbö mamid lanj (100) ara u me, ni pai rikep rö laga. Nibin nipe Sera u rö nöp mitep yabul la, ni pai rikep rö laga. Pen nipe God manö nip haga u ninj ud pidönj gi damöm, gasi halö mideia. *

* 20-21 God nipe Ebrahim nip manö klö ninjo haga u, Ebrahim gasi mihöp ninjaga; nipe bönj nöp ninj uda. God Bi pidönj halö, manö klö ninjo haga rö nöp ginab, a göm, God manö haga u ninj udöl gi mideia rö, gasi magö nipe u pidönj rimnap halö udöm, nipe God manö haga u ud pidönj yabul göm, God hib nipe u hagö adö ara.

22 Ebrahim ga anibu, God Manö u kaliklin riköm hagla, “Ebrahim nipe God manö haga u ninj uda u me, God nip, ‘Ne bi aij yad,’ a ga,” a gila. * 23 “God nip, ‘Ne bi aij yad,’ a ga,” manö kaliklin rikla anibu, Ebrahim nip nöp kaliklin rikagla.

24 Hanip abe, ninjol a göm, kaliklin rikla. God nipe gö, Bi Kub hon Jisas uraka anibu ninj udpun u me, nipe hanip abe nibi bi aij yad a ginab. 25 Pen nan si nan naj gun asinj midaino rö, God hanip mög ninjom, Ni nipe Jisas Krais nip yuö apöm, “Kale nan si nan naj gipal anibu God ninjom arö ginim,” a göm, uma. Pen Jisas umö, God gö, kauyanj uraka rö, asinj kub gac hanip ul ga anibu kaminj linim rö löp. *

5

God nip ninj udeinabun u, hanip nibi bi asi masi midagöp a ginab

1-2 Pen God hanip mög ninjom ga anibu ninj udno u me, hanip nibi bi asi masi midagöp a göm, uda. Anib u, Bi Kub hon Jisas Krais nipe gö, hon God aip jim nöl midun, agamij mid aij gipun. Pen ram minonj hon hag löp u amun, God mailö aij nipe u ninjun, nip aip mideinabun a gun, aij gö ninjol gi midpun.

3 Mijör auö, utham midpun u, mñ mñ göl gi midpun. Nihön ginig: mijör auö,

* 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29

* 4:14-15: Ro 3:20; 5:13; Gal 3:18

* 4:16: Gal 3:7

* 4:17: Jen 17:5

* 4:18: Jen 15:5

* 4:19: Jen 17:17

* 4:22: Jen 15:6

* 4:25: Ais 53:4-5

* 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7

uṭham m̄deinabun u, hon kl̄o gun, Jisas Kraiſ c̄iḡ aij gun, arö gagnaſun. * 4 Hon kl̄o gun, Jisas Kraiſ c̄iḡ aij gun, ḡi dam dam, hon n̄bi b̄i ḡaſi magö p̄idöŋ halö m̄deinabun. Pen ḡaſi magö p̄idöŋ halö m̄deinabun u, hon ḡaſi halö m̄deinabun. 5 Pen an̄iḡ göl ḡaſi halö m̄deinabun u, ȳiḡar̄iḡ m̄dageinabun. N̄ihön ḡiḡn̄iḡ: God n̄ipe Ana Uṭ u han̄ip n̄öm han̄ip m̄idmagö yab̄iṭ liḡbil.

6 Pen hon n̄bi b̄i m̄inöŋ naböŋ adö iṭ i m̄idpun gau, nan si nan naij ḡi damun ḡac halö m̄daino, God aip j̄im n̄öl m̄idep rö laga. Hon adan arun ap m̄idageia. Pen God n̄ipe ḡag la n̄in u nöp, Kraiſ han̄ip n̄bi b̄i naij nan a göm uma. 7 Pör n̄bi b̄i r̄imnap, b̄i aij ap n̄ip n̄iḡöm, “Yad n̄ip nan a gem umnö, n̄ipe kam̄iḡ araḡ,” a göm umagnaſöl. Pen n̄in añi añi r̄imnap b̄i ap b̄i aij yab̄iṭ ap rö n̄iḡöm, “Yad n̄ip nan a gem umnö, n̄ipe kam̄iḡ araḡ,” a göm umnab aka n̄iḡagpun. 8 Pen hon nan si nan naij ḡi m̄daiun n̄in an̄ibu nöp, Kraiſ han̄ip nan a göm uma. An̄b u, hon n̄iḡbun, God han̄ip m̄idmagö yab̄iṭ löp. *

9 Kraiſ n̄ipe han̄ip a ḡi umöm, ḡagape n̄ipe luḡö, God han̄ip n̄bi b̄i aij yad a ga. An̄b u me, hon n̄iḡbun, God kal ju manö kub ḡagnaſ n̄in u, Kraiſ n̄ipe han̄ip ud kam̄iḡ yunab. * 10 God kolmaṭ n̄ipe m̄daino n̄in u me, N̄i n̄ipe umöm, han̄ip Nap aip j̄im n̄a. Uri Nap aip j̄im n̄öl m̄idpun u me, N̄i n̄ipe uraköm kam̄iḡ m̄idöp u, han̄ip n̄iḡö nöp ud kam̄iḡ yunab! 11 Pen an̄ibu nöp waſö. Hon God aip j̄im n̄öl m̄idpun rö, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ n̄ipe nöp gö, God aip j̄im n̄öl m̄idpun, a gun, hib kale apil m̄ihau dap ranöl gun, aij a gö n̄iḡöl ḡi m̄idpun.

Adam yam n̄ipe umbal pen Jisas yam n̄ipe kam̄iḡ pör m̄idep udpal

12 Pen nan si nan naij göl umeb iṭ u, Adam nöp iṭ göm gö me, aſiḡ n̄ipe an̄ibu n̄bi b̄i r̄ik lep n̄ipe gau magöŋhalö umbal. N̄ihön ḡiḡn̄iḡ: God n̄iḡö, Adam ga an̄ibu, hon n̄bi b̄i r̄ik lep n̄ipe gau magöŋhalö

an̄iḡ ḡiḡno. N̄in an̄ibu han̄ip yag dauagla u pen hon aip ḡiḡno. *

13 God Moſiſ n̄ip lo manö n̄a adö u, nan si nan naij ḡep ḡaſi u m̄inöŋ naböŋ adö iṭ i nöd m̄ideia. Pen lo m̄idageia n̄in u, God nan si nan naij ḡiḡla u n̄iḡöm, hainö pen n̄inaböl, a göm, ḡaſi n̄iḡ m̄idageia. *

14 Pen Adam iṭ göm ḡi naij gö, aſiḡ n̄ipe an̄ibu n̄bi b̄i ḡau kal̄ip uṭ gö, magöŋhalö um dap dap, Moſiſ lo manö ḡag n̄a n̄in u aua. Adam God manö n̄ip ḡaga u r̄ib jua rö, r̄imnap r̄ib juagla u pen Adam ga rö magöŋhalö umla. Adam n̄ipe B̄i hainö aunab B̄i u rö.

15 Adam ḡi naij ga u ke; Jisas Kraiſ nan aij n̄a u ke. Adam nan si nan naij gö, n̄bi b̄i magöŋhalö umbal. Pen Jisas Kraiſ n̄bi b̄i möḡ n̄iḡöm uma rö, God n̄bi b̄i ḡau magöŋhalö möḡ yab̄iṭ n̄iḡöm, ud aij göm, nan aij yab̄iṭ n̄a.

16 B̄i añi an̄ibu nan si nan naij ga u ke; God nan aij n̄a u ke. Adam nan si nan naij añi an̄ibu ga u, God n̄iḡöm manö kub ḡagöm, ne umnabön a ga. Pen Adam n̄i pai n̄ipe nan si nan naij ḡi dam dam, Jisas Kraiſ nan aij ȳiḡar̄iḡ n̄ö, God, “N̄bi b̄i ḡau magöŋhalö pör pör kam̄iḡ m̄idaiöl rö löp,” a ga.

17 Nöd b̄i añi ap nan si nan naij gö, aſiḡ kl̄o naij yab̄iṭ an̄ibu han̄ip magöŋhalö uṭ ga. Pen hainö, an̄iḡ adö an̄b unbö rö waſö, God n̄bi b̄i möḡ yab̄iṭ n̄iḡöm ud aij yab̄iṭ gö, n̄bi b̄i aſiḡ m̄idagöp a ḡiḡnab gau, b̄i añi Jisas Kraiſ gö, kale kam̄iḡ m̄idöm n̄ipe aip aij gö n̄iḡöl ḡi m̄ideinaböl.

18 Adam nan si nan naij magö añi ap nöp gö, aſiḡ an̄ibu n̄bi b̄i magöŋhalö uṭ gö, God manö kub ḡagöm, “N̄bi b̄i magöŋhalö umnaböl,” a ga. Pen Jisas Kraiſ n̄in añi ap nöp nan aij yab̄iṭ gö, God n̄bi b̄i magöŋhalö kal̄ip n̄bi b̄i aij yad a göm, kam̄iḡ m̄idep magö u n̄inim rö löp. * 19 B̄i añi ap God manö ḡaga u r̄ib jua rö, God n̄iḡö, hon n̄bi b̄i magöŋhalö nan si nan naij ḡiḡno. N̄in an̄ibu han̄ip yag dauagla u pen hon aip ḡiḡno. An̄b unbö rö nöp, b̄i añi ap God manö ḡaga rö n̄iḡöm umö,

* 5:8: Jon 3:16; 1Jn 4:10 * 5:9: Ro 1:18; 2:5 * 5:12: Jen 3:6; Ro 6:23 * 5:13: Ro 4:15 * 5:18: 1Ko 15:22

* 5:19: Ais 53:11

God n̄bi b̄i magōḡhalö kal̄p n̄bi b̄i yad a ḡin̄m rö löp. *

²⁰ N̄bi b̄i nöd nan si nan naj ḡi m̄dm̄dal; God n̄pe lo manö hainö ña. God lo manö ña u, n̄bi b̄i, lo manö r̄ib juun nan si nan naj ḡipun u n̄ḡöl, a göm, lo manö ña. An̄b u, nan si nan naj ḡila gau iru yab̄i nöp ḡilö ara. Pen God n̄bi b̄i nan si nan naj ḡila gau kal̄p mög yab̄i n̄ḡöm, ud aij yab̄i ga.

²¹ An̄b u, nan si nan naj as̄iḡ an̄bu klö yab̄i göm, n̄bi b̄i magōḡhalö uḡ gö, wip umbal rö m̄deila. Pen God an̄ḡ göl n̄bi b̄i gau kal̄p mög yab̄i n̄ḡöm, ud aij yab̄i göm, n̄bi b̄i aij yad a göm, kam̄iḡ pör m̄dep an̄bu ñ̄nab. B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄pe ḡi aij ga u me, God an̄ḡ ḡin̄ab. *

6

Jisas aip umun um haut ḡino a gun, nan si nan naj gep gas̄i adö u n̄ḡagun

¹ God han̄p mög n̄ḡöb an̄bu, n̄bi b̄i r̄imnap hagnaböl, “Nan si nan naj halöwatö göl ḡi m̄dno m̄dno, God han̄p nöd n̄ḡöm ud aij göp rö wasö, hainö han̄p mög yab̄i n̄ḡöm ud aij yab̄i ḡin̄ab,” a ḡin̄aböl. ² Pen manö p̄iral an̄ḡ rö haga-gun! Hon nan si nan naj gep naḡi adö u, hon hadö umno. An̄b u, m̄dmagö hon p̄iḡu gö, nan si nan naj gun rö lagöp. ³ Kale n̄ḡbim, hon n̄bi b̄i Kraiss Jisas aip j̄im ñöl m̄daiun a gun ñ̄ḡ pakno gau, “N̄pe uma rö j̄im ñöl umbun,” a gun, ñ̄ḡ pakno. *

⁴ Hon ñ̄ḡ pakno u, Kraiss Jisas aip wip r̄igöl m̄ḡan lugun umno rö la. N̄hön ḡin̄ḡ: Kraiss n̄pe umö, kabö m̄ḡan u r̄igöl ḡila pen Nap klö ke yab̄i n̄pe u gö, uraköm kam̄iḡ m̄döp rö, hon unbö rö wip r̄igöl m̄ḡan rö m̄dpun u urakun, kam̄iḡ hain n̄bö adö u m̄deinabun. *

⁵ Kraiss aip j̄im ñöl umno u me, n̄pe kauyaḡ uraköm kam̄iḡ m̄döp rö, hainö hon u rö nöp urakun kam̄iḡ m̄deinabun.

⁶ God n̄pe gas̄i n̄ḡa, nan si nan naj gep naḡi u böḡ nöp r̄ib ḡi dö gö, hainö n̄bi b̄i gau kal̄p naḡi wög gep b̄i rö, adan naj u ud ḡip ḡi dam aragn̄m, a ḡi gas̄i n̄ḡa.

* **5:21:** Ro 6:23 * **6:3:** Gal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12
Jen 4:7 * **6:13:** Ro 12:1 * **6:14:** 1Jn 3:6

An̄b u me, naḡi adö naj ḡim̄dun u, Kraiss aip mab ba laḡ al pak l̄ilö uma. * ⁷ Pen n̄hön, n̄bi b̄i um haut ḡipal gau, nan si nan naj gep magö u m̄dmagö kale p̄iḡu gö göl rö lagöp.

⁸ Hon n̄ḡbun, Kraiss aip umno u me, n̄pe aip kam̄iḡ m̄deinabun. ⁹ Hon n̄ḡbun, Nap n̄pe gö Kraiss uraka rö, n̄pe kauyaḡ umagnab. Uri umeb magö u Kraiss n̄p nan ap ḡin̄m rö lagöp. ¹⁰ Kraiss n̄pe ñ̄n añ̄ ap nöp uma u pen nan si nan naj gep p̄idöḡ u böḡ nöp hir göp. Kraiss kauyaḡ uraköm, am God aip m̄dpil.

¹¹ An̄b u me, Kraiss Jisas aip uḡ gun, nan si nan naj gep adö u um haut gun, urak God aip kam̄iḡ m̄dpun, a ḡimim n̄ḡmim. *

¹² Nan si nan naj gep magö u, kalöp ad̄ik ḡip ḡi dam, b̄i naḡi wög gep rö mo gau m̄dmim, nan si nan naj ḡin̄abim, a ḡin̄ab. Pen kale w̄ihö ḡimim. * ¹³ Pen gas̄i naj kale u, hañ romaḡ ñ̄n ma kalöp ad̄iḡ ap, nan si nan naj ḡin̄m, a göm, ḡip ḡi gain̄m rö, kale hañ romaḡ kale ad̄iḡ ad̄iḡ gau magōḡhalö böḡ nöp w̄ihö ḡimim. Jisas aip umun urakpun u me, gas̄i m̄dmagö r̄im̄d hon God n̄p ñun, hañ romaḡ ad̄iḡ gau God n̄p ñun, n̄pe hagöp rö nöp gun, a ḡimim n̄ḡmim. *

¹⁴ Nöd lo manö adö u n̄ḡun gun, a ḡi gas̄i u n̄ḡbe, nan si nan naj gep gas̄i u nöp lö, an̄ḡ ḡim̄dim. Pen m̄ñi adö an̄bu rö m̄dagpim. God kalöp mög n̄ḡöm udö, Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄dpim u, n̄p c̄ḡ ḡimim, nan si nan naj gau arö ḡin̄abim. *

Naḡi as̄iḡ m̄dagöp aij adö u nöp arun

¹⁵ Pen God lo manö adö u ḡino, God n̄ḡöm han̄p udagnab; n̄pe ke han̄p mög n̄ḡöm, Kraiss n̄p yuö apöm, han̄p a göm uma rö, udnab. An̄b u, nan si nan naj nöp ḡi m̄daiun aka? Wasö yab̄i! An̄ḡ gagun. ¹⁶ Kale n̄ḡbim, kale b̄i kub ap n̄p, hon b̄i naḡi wög gep ne m̄dun, wög n̄hön hagnabön ḡin̄abun, a gein̄abim u, kale b̄i kub an̄bu mo n̄pe gau m̄dpim. Kale nan si nan naj gep n̄p naḡi wög gep b̄i rö m̄deinabim u, nan si nan naj gep mo gau

* **6:6:** Gal 5:24 * **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19 * **6:12:**

m+dmim umnabim. Pen kale God manö hagöp nag+ wög gep b+ rö m+deinabim u, God manö hagöp mo gau m+dppe, n+pe kalöp n+bi b+ aij yad a g+nab. *

¹⁷ Nöd kalöp nan si nan najj gep gasi u nöp lö, b+ nag+ wög gep rö m+dmim, adö an+bu nöp g+m+dim. Pen hainö, Jisas manö aij u n+nmim, böj nöp udpim. An+g g+pipim u, yad God n+p aij a gabin. ¹⁸ God n+pe gö, kale nan si nan najj mo gau m+dmim, yöñ udmim, God nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, n+pe hagöp rö g+ aij g+pipim. ¹⁹ Pen kale ke klö m+dagpim rö, manö hagn+g gabin i, yad waiö nöp hagnö n+ñ aij göl, a gem, waiö nöp hagnabin.

Nöd kale gasi najj yab+ñ n+nmim, nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, hañ roman+ñ n+ñ ma kale gau nan si nan najj yab+ñ g+ dammim, g+ najj yab+ñ nöp g+m+dim. Pen m+ñi gasi aij yab+ñ n+nmim, nag+ wög gep b+ rö m+dmim, hañ roman+ñ n+ñ ma kale gau God manö hagöp rö nöp g+ dammim, kam+ñ aij nöp m+deinabim. ²⁰ Nöd nan si nan najj gep nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dm+dim u, God manö hagöp adö u kalöp abadö, mo n+pe gau m+dagm+dim. ²¹ Pen nöd g+ najj g+m+dim an+bu, m+ñi n+nmim hagnabim, “Pör an+g g+ najj g+m+dim u, nable göp. An+g gun nan aij ap udagpun,” a g+nabim. N+bi b+ an+g g+pal gau umn+g g+naböl.

²² Pen m+ñi God n+pe gö, kale nan si nan najj mo gau m+dmim, yöñ udmim, God nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, God n+ñö aij g+nab adö u nöp g+mim, kam+ñ pör pör m+dep u udnabim. ²³ Nan si nan najj gep adö u g+ damun, pe udun umnabun; pen B+ Kub hon Jisas Krais aip j+m ñöl m+deinabun u, God han+p kam+ñ pör pör m+dep magö u y+har+ñ n+ñab. *

7

Krais hañ roman+ñ n+pe m+dpim rö, n+pe aip umbe

¹ Kale añ mam lo manö n+ñbim gau. Kale n+ñbim, n+bi b+ kam+ñ m+dpal gau nöp lo manö hain g+naböl; umeinaböl, marö kal+p r+mnab m+dagpim.

² Manö ap ba gau rö ap m+dpö. Lo manö ap haga, b+ n+pe m+deinab, n+bin n+pe nugmul aip m+dain+ñ; pen nugmul umnab u, lo an+bu p+s g+nab. ³ N+bi u nugmul m+dpö n+ñöl g+, am b+ hain n+bö ap n+ñöm udeinab u, n+p hagnaböl, “Lo manö r+ñ jumön, ne b+ si udep n+bi,” a g+naböl. Pen nugmul umö, am b+ hain n+bö n+ñöm udeinab u, manö m+dagöp; “Lo manö r+ñ jumön, ne b+ si udep n+bi,” a göm, hagnaböl.

⁴ Pen añ mam b+. An+ñ unbö rö nöp, kale Krais hañ roman+ñ n+pe m+dpim gau, n+pe aip umbe rö, lo manö ud s+s+ l+m+dim u arö g+pe n+ñöm B+ ap kalöp udnab. B+ au umöm uraka B+ u kalöp udö, kale God n+p aij g+n+ñ adö u nöp g+nabim. *

⁵ Nöd pen Krais hon udaga n+ñ u, nan si nan najj gep magö u han+p ud s+s+ l+m+dpö. Lo manö adö u nöp hain gun a g+ m+dm+dim u pen gasi najj an+ hon dan p+ral hi+kö, mab as+ n+ñ umeb magö u waiö lö, m+dp aij g+m+dagun. God aip m+dep rö laga. ⁶ Pen m+ñi Krais aip umbun rö, lo manö han+p nag+ rö löm ud s+s+ l+m+dpö u pak gulu g+ lun me, Juda lo manö kal+ k+ñ r+kla adö u n+ñun gagpun; God Ana gasi ñöb adö u nöp n+ñun g+pun. *

Lo m+dpö rö, nan si nan najj g+pun u waiö n+ñbun

⁷ An+ñ u, hon n+ñön hagnun? God lo manö hagö hagla u, manö najj hagöp, a gun aka? Wasö yab+ñ! U an+g hagnun.

Lo m+dagböp, yad nan si nan najj aigeg rö m+dpö u n+ñagbnep. Lo manö adö ap kal+ k+ñ r+köm hagla, “N+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim, gasi u n+ñagmim,” a g+la. An+ñ u me, yad n+ñbin, n+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+ gasi n+ñeinabin u, nan si nan najj g+nabin. * ⁸ An+ñ u, yad gasi n+ñbin, hainö yad nan si nan najj gem, n+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+ gasi u n+ñagnabin. Yad an+göl gasi n+ñm+dim u pen ad+ñ nan si nan najj gep magö u am gasi r+m+dp yad t+p g+ dam arö, n+bi b+ r+mnab nan kale

* 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:23: Ro 5:12,15 * 7:4: Ro 6:2,11 * 7:6: Ro 8:2; 6:4 * 7:7: Eks 20:17; Dud 5:21

gau iru yabî nöp nan yad rö mîdaiböp a gî gasî u nöp nîñnö. Pen lo manö mîdagböp, nan si nan naij gep magö klö mîdagböp, bî hadö umöb rö mîdböp.

⁹ Lo manö, u gîmön, u gagmön, a gab u, yad nöd nîñagmîdin. Yad anîg gem kamîñ mîdainö. Pen lo manö u auö, nan si nan naij gep magö u, bî kamîñ mîdöp rö löm, klö udöm yîp ðîp gî ud arö, umnö.

¹⁰ God lo manö ña u, hanîp adan pör mîdep u yamböp, pen yîp umeb magö nöp ña. ¹¹ Anîb u, yad gasî nîñbin, hainö yad nan si nan naij gem, nîbi bî rîmnap nan kale gau nan yad rö mîdaiböp a gî gasî u nîñagnabin. Yad anîgöl gasî nîñmîdin u pen, adîñ nan si nan naij gep magö u am gasî rîmîd yad ðîp gî dam arö, nîbi bî rîmnap nan kale gau nan yad rö mîdaiböp a gî gasî nîñnö. Nan si nan naij gep magö u, God lo manö haga u nöp udöm, yîp al pak la. *

¹² Anîb u, hon nîñbun, God lo manö u u† mîdöp. Hon nîñbun, “Nîbi bî rîmnap nan kale gau nan yad rö mîdaiböp a gî gasî u nîñagmîm,” lo manö anîbu, God nîpe ke manö klö haga u, u† nöp, kabö rö nöp, aij nöp mîdöp. * ¹³ God lo aij anîbu yîp al pak la umnö aka nîhön? U wasö! God lo manö aij u hagö nîñbun rö, marö kub anîbu udagnabun. Nan si nan naij gîpun rö, marö kub anîbu udnabun. Pen nîpe hanîp lo manö haga anîbu, gasî ap ke nîñöm hagaga; nan si nan naij gep magö u gac kub yabî mîdöp u nîñöl, a göm, lo manö haga. Anîb u, God lo manö u haglö nîñbin rö, umagnö; nan si nan naij gep magö u, lo manö aij anîbu udöm, yîp al pak lö umnö.

Nan gagun a gun gasî nîñbun gau nöp gabun

¹⁴ Hon nîñbun, lo manö u, God gasî ñö kalî kliñ rîkla. Anîbu pen yad bî nöp mîdpin; yad nagî wög gep bî rö mîdem, hibur gasî rîmîd yad u pör arab nan si nan naij gep adö u. ¹⁵ Anîb u me, nan aij gînam, a gî gasî nîñbin adö u gagpin; yad nan si nan naij gep adö u, yad magö anîbu mulu kal nîñbin u, yad anîg gagnam, a

gîpin adö u nöp gîpin. Pen nîhön gîñg anîg gîpin u nîñagpin. * ¹⁶ Yad gî naij gagnam, a gî gasî nîñbin adö u nöp gîpin rö, yad nîñbin, gasî magö yad abe God lo manö u abe adîp adîp rö mîdöp.

¹⁷ Uri yad ke nan naij gagpin me. Yad ke naij gînam, a gem, gagpin; nan si nan naij gep magö u gasî hibur mîdmagö yad an dan mîdöp u nöp göp. ¹⁸ Yad nîñbin, yad bî nöp mîdpin rö, mîdmagö prî an yad dan mîd aij gagöp. Gasî hibur mîdmagö yad gasî aij ñö, nan aij ap gagnabin. Gasî magö yad u, gî aij gînam a gem nîñbin u pen yad gînam rö lagöp. ¹⁹ Anîg gö me, gî aij gînam, a gî nîñbin adö u gagabin; gî naij gagnam, a gî nîñbin adö u nöp pör gîñö arab. ²⁰ Anîb u, yad gî naij gagnam, a gî nîñbin adö u nöp gabin rö, yad ke nan naij gagabin. Nan si nan naij gep magö u gasî hibur mîdmagö yad an dan mîdöp u nöp gö gö gab nîñem gabin.

²¹ Anîb u, yad nîñbin, yad gî aij gînam a gî nîñbin u pen pör gî naij gînam rö löp. ²²⁻²³ Gasî yad u God lo ña u ñîñî yabî lîbin u pen gasî hibur mîdmagö yad an dan unbö ke göm, gasî magö yad u aip pen pen gö, nan si nan naij gep magö u hañ roman yad an gau mîdöm, yîp ud sîsî lö, yad bî nagîman rö mîdpin. *

²⁴ Yad ñîñî lagpin; bî mög gep rö mîdpin. Gasî hibur mîdmagö yad u yîp al pak lîñg gab; bî an yîp ud kamîñ yunab? ²⁵ Bî Kub hon Jisas Kraîs nöp! God nîp aij a gabin!

Pen manö hagpin i, anîg göl mîdöp: gasî yad u God nîp nagî wög gep bî rö mîdpin u pen mîdmagö prî an yad dan au, nan si nan naij gep magö u nagî wög gep bî rö mîdpin. *

8

God Ana hon aip mîdeinab u, hon aigale nîbi bî rö mîdeinabun

¹⁻² Pen hon Kraîs Jisas aip jîm ñöl mîdpun u, Kraîs Jisas nîpe umö, God Ana kamîñ magö ñeb u nîpe hanîp ud kamîñ yuö, hon uri nan si nan naij gep magö u abe, umeb magö u abe, kalîp nagî wög

* 7:11: Jen 3:13 * 7:12: 1Di 1:8 * 7:15: Gal 5:17

* 7:22-23: Gal 5:17; 1Pi 2:11 * 7:25: 1Ko 15:57

gep n̄ibi b̄i r̄o m̄idagpun. An̄ib u, God han̄ip man̄o kub hagagnab. ³ Pen n̄ibi b̄i aij m̄idagpun r̄o, God lo ad̄o u ḡi damun, m̄id aij gun r̄o laḡo, God N̄i n̄ipe ke u yūo, b̄i yab̄iñ hañ roman̄ hibur m̄idmaḡo hon unb̄o r̄o l̄öm, aua. N̄ipe um̄öm nan si nan naj gep maḡo u b̄öh n̄öp ḡi ke yuañ, a göm, God n̄ipe N̄i n̄ipe ke nan sabe gep r̄o yūöm, nan si nan naj gep maḡo u n̄ibi b̄i m̄idmaḡo pr̄i an̄ kale dan̄ m̄idöp u, man̄o kub hagöm, p̄is göp a ga. ⁴ God an̄ig ga u, kale gas̄i naj m̄idmaḡo pr̄i an̄ hon yañ n̄ib̄o auöp ad̄o u ar̄o göm, God Ana gas̄i ñab ad̄o u ḡi damöm, lo man̄o yad hagab r̄o ḡi aij ḡinaböl, a göm ga. *

⁵ N̄ibi b̄i gas̄i naj m̄idmaḡo pr̄i an̄ kale yañ n̄ib̄o auö, ad̄o an̄ibu n̄öp ḡilö aröp gau, hibur m̄idmaḡo kale n̄ihön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄iñbal. Pen n̄ibi b̄i God Ana kal̄ip gas̄i ñö ḡilö aröp gau, God Ana n̄ihön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄iñbal. ⁶ N̄ibi b̄i hibur m̄idmaḡo kale n̄ihön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄iñbal gau, ad̄o an̄ibu n̄öp nan si nan naj göm umnaböl. Pen n̄ibi b̄i God Ana n̄ip aij ḡinab u n̄öp gas̄i n̄iñbal gau, ad̄o an̄ibu n̄öp ḡi aij göm, God aip j̄im ñöl kam̄iñ m̄idöm, m̄id aij ḡinaböl.

⁷ N̄ibi b̄i hibur m̄idmaḡo kale n̄ihön gas̄i göp ad̄o u n̄öp gas̄i n̄iñbal gau, gas̄i maḡo kale God n̄ip kauañ mauañ r̄o m̄idöp. Gas̄i maḡo kale God lo n̄ipe n̄iñagöp; God lo n̄ipe n̄iñn̄im r̄o lagöp. ⁸ N̄ibi b̄i gas̄i naj m̄idmaḡo pr̄i an̄ kal̄ip yañ n̄ib̄o auö, ad̄o an̄ibu ḡilö aröp gau, God n̄ip aij ḡin̄im ad̄o u göl r̄o lagöp.

⁹ Pen kale n̄ibi b̄i God Ana kalöp an̄ dan̄ m̄idöp gau, gas̄i naj m̄idmaḡo pr̄i an̄ kale yañ n̄ib̄o auö, ad̄o an̄ibu gagabim; God Ana kalöp gas̄i ñab ad̄o u n̄öp gabim. N̄ibi b̄i Krai Ana n̄ipe kal̄ip an̄ dan̄ m̄idagöp gau, Krai n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idagpal. *

¹⁰ Krai n̄ipe an̄ kalöp dan̄ m̄ideinab u, nan si nan naj gep maḡo u gö, hañ roman̄ kale umn̄ig gab; pen Jisas umö God kalöp n̄iñö, n̄ibi b̄i aij r̄o m̄idpim u r̄o, Ana n̄ipe gö, ana kale kam̄iñ m̄ideinab. * ¹¹ God gö Jisas uraka u, Ana n̄ipe an̄ kalöp dan̄

m̄idöp u me, God añi an̄ibu n̄öp kalöp u r̄o n̄öp gö, Ana n̄ipe kalöp an̄ dan̄ m̄idöp u n̄ipe hañ roman̄ kale kam̄iñ m̄idep maḡo ñinab.

¹² An̄ib u, añ mam b̄i, hon naböh m̄idöp. Gas̄i naj m̄idmaḡo pr̄i an̄ hon dan̄ p̄iñu ḡi ñö ad̄o an̄ibu gun, naböh an̄ibu ñagnabun.

¹³ Ad̄o an̄ibu ḡipe arö, umn̄ig gabim. Pen God Ana u kalöp ḡi ñö n̄iñöl ḡi, kale nan si nan naj ḡipim an̄ibu böh n̄öp arö ḡinabim u, God aip kam̄iñ m̄ideinabim. *

¹⁴ God Ana gas̄i ñö n̄iñöl ḡi ajaböl n̄ibi b̄i gau, God ñi pai n̄ipe m̄idpal. ¹⁵⁻¹⁶ Ana kale udpim u, kalöp ðip ḡi dam arö, kale nöd p̄iñiñ ḡim̄idim r̄o kauyañ p̄iñiñ ḡimim, naḡi wög gep n̄ibi b̄i r̄o m̄idagnabim. Ana kale udpim u, n̄ipe gö, God ñi pai n̄ipe m̄idpim. An̄ig n̄iñöm hon n̄ip “Aba! Bapi!” a gabun. *

¹⁷ N̄i pai n̄ipe m̄idpun u me, nan aij n̄ihön n̄ihön ñi pai n̄ipe ñinab u, hon udnabun. Pen Krai n̄ip hag juöm ḡi naj ḡila r̄o, han̄ip u r̄o n̄öp ḡi naj ḡilö, p̄iñiñ gagnabun u, God Krai n̄ip ud aij ga r̄o, han̄ip u r̄o n̄öp ud aij ḡinab. *

Hainö m̄id aij ḡinabun

¹⁸ Gas̄i yad n̄iñbin, Krai n̄ip c̄ig m̄idun, marö r̄imnap gö, uñham m̄ideinabun u, u nan pro. Hainö God n̄ipe nan aij yab̄iñ han̄ip ñö, n̄ipe aip m̄id aij ḡinabun u, u nan kub.

¹⁹ God nan n̄ihön n̄ihön ḡi la gau magöhhalö m̄iñi m̄id aij ḡin̄im r̄o lagöp. Nan gau magöhhalö abad m̄idö, God n̄ipe ñi pai n̄ipe waiö udnab ñin u n̄öp, n̄ipe gö, nan an̄ib gau kauyañ m̄id aij ḡinab. ²⁰⁻²¹ Göp an̄ibu, God hadame n̄öp n̄iñebir ḡinab a ga r̄o n̄öp göp. Pen God hadame gau n̄iña, ñi pai yad waiö udnabin ñin u, yad ḡinö, ñi pai yad ñiñiñ löm m̄id aij yab̄iñ ḡinaböl r̄o, nan magöhhalö ḡi l̄inö gau u r̄o n̄öp, hij ḡi lugagöm, ñiñiñ löm m̄id aij yab̄iñ ḡinab.

Pen nan ḡi la an̄ib gau, nöd m̄id aij gagnab. Pen han̄ip gö, ñi pai n̄ipe ke yab̄iñ m̄idun n̄ipe aip m̄id aij ḡinabun ñin u n̄öp

* **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 * **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15-16:** 2Di 1:7; Mak 14:36; 2Ko 1:22 * **8:17:** Gal 4:5-7; Rep 21:7 * **8:20-21:** Jen 3:17-19

me, kauyan gö nan anib gau mid aij ginab.
*

22 Hon niñbun, nan God gi la anib gau magorhalö mid aij ginig gab u pen hadame nöp marö gö, nibi ñi pai riknig gilo ilön göp rö u gimidöp. 23 Pen hon abe marö anibu midöp. Hainö kalip böñ nöp udnig gabin, a göm, God nipe Ana u nöd nöp yuö apöm hanip an dan midöp u, pen ñin mai rö hanip ñi pai nipe ke kabö rö yabıt waiö udö, hañ roman gişön nibö halu lun, a gun, midmagö hon an dan marö anibu gö niñöl gi, mñnön nabön adö il i abad midpun. *

24 God nan hainö waiö linab a ga manö u niñ udno, hanip uda. Pen nan niñhön niñhön hainö waiö linab u magorhalö hadö niñbnop, miñi gasi halö midun ñin hain u abad midagaibnop. Nan hadö niñbal u abadagnaböl. 25 Pen, nan hainö waiö linab, a gi gasi u niñun me, iru gö niñöl gi abad midagpun; gasi halö abad midpun.

26 Nibi bi pidön midagpun rö, Ana hanip gi ñöl gi midöp. Hon God nip sabe gun a gipun u pen aige gun God nip sabe ginabun u niñagun. Pen Ana hanip ab hak löm, God nip sabe ginig gab. Manö nibi bi niñeb rö wasö; kadjkad manö löm hagnig gab. 27 God pen gasi hon magorhalö niñöb; nipe Ana gasi nipe u abe niñöb. Ana nipe hon Kraiş Jisaiş nibi bi nipe marö udöm, God nip hagö, hagab rö ginab. Ana nipe God nip hagab u, God ginam a göm niñöb adö u nöp hagab. *

28 Hon niñbun, God nip midmagö libun nibi bi gau, God nipe hanip abad midö niñöl gi, nan rimnap ke gagnab; mid aij ginabun adö u nöp hanip ginab. God nipe hadame gau gasi niñöm haga rö, hanip yip aumim a ga. * 29 Pen adö anibu nöp, God nibi bi nöd niña gau, “Yad ginö, kale Ñi yad midöp rö löm, niñin nimam hain nipe iru yabıt mideinaböl,” a ga. * 30 Anib u, nibi bi Ñi yad rö mideinaböl a ga nibi bi gau, kalip yip aumim a ga. Nibi bi yip aumim a ga nibi bi gau, kalip nibi bi asıñ midagöp a ga. Nibi bi kalip asıñ midagöp

a ga gau, Ñi yad mailö aij halö midöp rö, kale u rö nöp mideinaböl a ga.

Hanip midmagö löm abad mid aij göp

31 Pen hanip anig göm ud aij göp u, an hanip gi naiş ginab? Bi ap hanip gi naiş ginim rö lagöp, wasö yabıt! * 32 God nipe piñiñ gagöm, Ñi nipe ke u hanip nan a göm yuö apöm uma u nan kub yabıt. Pen God hanip anig ga u me, nipe hanip ud aij göm, nan aij aij nöp hanip u rö nöp ñinab. 33 Pen God nipe hanip hag löp rö, an hanip manö kub hagnab? God nipe ke gö asıñ midagöp rö midpun u, manö midagöp, a ga. * 34 Anib u, bi an hanip manö kub hagnab? Bi ap anig hagnim rö lagöp. Kraiş Jisaiş hanip nan a göm umöm, uraköm, am God ñimagö yijig kid nipe lau adö midöm, hanip a göm, Nap nip sabe göl gi midöp.

35 Kraiş hanip midmagö yabıt löp u me, an nip wasö göm hanip ud asık ke linab? Nan ap ke waiö löm, hanip ud asık ke linim rö lagöp.

Hanip marö rimnap ginab aka,
uıtham mideinabun aka,
kiyö kub leinab aka,
waıij midageinab aka,
gasi milö niñnabun aka
bi rimnap hanip, Kraiş pig midpal, a
göm,
hanip gi naiş ginaböl aka,
al pak linaböl aka,
nan niñhön ginab,

Kraiş aip jim ñöl nöp mideinabun.

36 Manö anibu rö God Manö kalı kılın riköm hagla,

“Nöp pig midpun rö, pör hanip niñöm,
kaj sipsip rö al pak lun a göm niñbal,”
a gila. *

37 Anib u, umeb rö an u midpun u pen Kraiş, bi hanip midmagö löm uma u aip midun, aij gö niñöl gi nöp midun, nan anib gau piñiñ gagnabun. 38 Adö anibu yad niñbin, umnabun aka mideinabun, God hanip midmagö li nöp mideinab niñöm nan ap hanip ud asık ke linim rö lagöp. God ejol nipe gau, nan pidön halö

* 8:23: 2Ko 5:2-4

* 8:27: Sam 139:1

* 8:28: Ep 1:11

* 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6

* 8:31: Sam 118:6

* 8:33: Ais 50:8-9

* 8:36: Sam 44:22

kumi kabö adö laŋ m+döp gau, nan kal naij gau, nan m+ñi m+döp gau, nan hainö m+deinab gau, ³⁹ nan adö galik m+döp gau, nan mo gayik m+döp gau, nan n+hön n+hön m+döp gau magöŋhalö, nan ap hanip ud asik ke linim rö lagöp. Bi Kub hon Krais Jisas m+döp rö, God hanip m+dmagö li nöp m+deinab.

9

God gasi nipe ke niñöm Isrel kai kalip udnig ga

¹ Manö hagabin anibi, yad Krais bi nipe m+dpin rö, piral hagagabin. Ana U† u gasi magö yad hagab, manö hagabön anibu manö niñö hagabön, a gab. ²⁻³ Pen añi mam bi. Isrel nibi bi rimnap Krais nip udagpal gau hainö manö kub niñöm, ilön kub udnaböl u, yip mög yabıl göp. Anib u, yad gasi iru yabıl niñbin. Midmagö yad pör ilön kub göp. Yad niñö nöp hagabin, adan midböp, yad añi mam yad gau kalip nan a gem ilön udnö, kale pen kamij arblap. *

⁴ Pen niñön: God Isrel kai nöp kale ñi pai yad m+deilan a göm, mailö aij nipe kalip nöp yamöm, yad kalöp unbö ginabin a göm manö klö niñö kalip nöp hag ñöm, lo manö nipe u kalip nöp hag ñöm, kale aigöl göm God sabe gep ram u kabö rö sabe göl manö u kalip nöp hag ñöm, yad aigöl gem nibi bi kalip ud aij ginam manö aij u kalip nöp hag ña. * ⁵ Isrel nibi bi nihi ilaŋ kale Ebrahim, Aisak, Jekop bi gau me. Ebrahim, Aisak, Jekop ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, Isrel nibi bi kalip rik daula. Kigin añi u nöp rik dam dapıl gi damöm, Krais nip bi yabıl rik daula. Krais nipe ke God m+döm, nibi bi magöŋhalö abadab. Kale magöŋhalö hib nipe u pör haglö adö araŋ.

⁶ God Manö haga u, haga rö nöp ga. Isrel ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, rik daula gau rimnap Isrel nibi bi kabö rö m+dagpal. ⁷ Ebrahim ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm rik daula gau rimnap Ebrahim ñi pai nipe kabö rö m+dagpal. God Ebrahim nip haga, “Aisak

ñi pai riknab gau nöp ñi pai adö nape rö m+deinaböl,” a ga. * ⁸ Anib u, Ebrahim ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, rik daula gau rimnap God ñi pai nipe m+dagpal. God manö klö niñö hagö, Ebrahim ñi pai yag daunaböl ñi pai gau nöp, kale God ñi pai nipe m+dnaböl. * ⁹ God Ebrahim nip manö klö niñö anibu hagöm haga, “Ñin yad hag linö ñin u nöp yad ado gi aunö, nabin ne Sera ñi ap yag daunab,” a ga. *

¹⁰ Pen apis hon Rebeka ñi nipe m+hau bi añi nöp rika. Bi anibu bac hon u Aisak. ¹¹⁻¹² Pen God gasi nipe ke niñöb rö ginab. Nibi bi an hag linabin a ginig gab u, hag linab. Kale nan aij rimnap ginaböl u niñöm hag lagnab. God gasi nipe ke niñöb rö ginab. Anib unbö rö nöp me, apis bac hon Aisak Rebeka ber m+hau ñi ramö rikaglö magö u, God nipe Rebeka nip haga, “Ñi ne nañi riknabön u, bi kub rö m+dageinab; nipe ñi ne hain u nip wög gi ñinab,” a ga. Ñi mudun aŋ gau nöp m+dailö nime yag dauaga adö u nöp, nan aij nan naij ap gılö niñöm wasö, God gasi nipe ke niñöm anig haga. * ¹³ God Manö adij ap kali klijn rikla u, God manö hagöm haga, “Yad Jekop nip m+dmagö labin pen Iso nip m+dmagö lagpin,” a ga. *

God nipe gab u, kabö rö nöp gab

¹⁴ Anib u, God kabö rö gagab, a gun? Wasö! Nipe kabö rö nöp gab. ¹⁵ God nipe Mosi nip haga,

“Nibi bi mög niñnabin gau kalip mög niñnabin.

Nibi bi m+dmagö lem ud aij ginabin gau

kalip m+dmagö lem ud aij ginabin,” a ga. *

¹⁶ Anib u niñbun, hane ke klö gun gipun u niñöm hanip udagnab; hane ke klö gun gasi halö m+dpun u niñöm hanip udagnab. Nipe ke mög niñnab nibi bi gau nöp udnab. *

¹⁷ God Manö adij ap kali klijn rikla u, God manö hagöm Pero nip haga, “Yad gasi

* **9:2-3:** Eks 32:32 * **9:4:** Eks 9:4 * **9:7:** Jen 21:12

25:23 * **9:13:** Mal 1:2-3 * **9:15:** Eks 33:19 * **9:16:** Ep 2:8

* **9:8:** Gal 4:23 * **9:9:** Jen 18:14 * **9:11-12:** Jen

n+ɲnō, n+ɲi b+ ram m+ɲnōɲ gau gau m+ɲdpal gau magōɲhalō n+ɲnabōl, ne kiɲ Ijip n+ɲbō u b+ kub b+ kłō yab+ɲ pen yad God g+ɲnō ne b+ y+har+ɲ rō m+ɲdnabōn. An+ɲ g+ɲnab, kale n+ɲɲōm, manō an+ɲbu hag am+ɲl ap+ɲl gōm hib yad u haglō ram m+ɲnōɲ gau gau magōɲhalō arnab. Adō an+ɲbu nōp yad ke gainō, ne Ijip kiɲ m+ɲdpan,” a ga. * 18 An+ɲb u n+ɲɲbun, God gas+ n+ɲpe ke n+ɲɲōb rō, n+ɲi b+ r+ɲmnap mōg n+ɲɲnab pen n+ɲi b+ r+ɲmnap kal+ɲp n+ɲɲebir gō, gas+ naij kale n+ɲɲbal u k+ɲd+ɲ arnab.

19 Kale r+ɲmnap God gōp an+ɲbu rō n+ɲɲmim hagnabim, “God n+ɲpe nōp gō, gas+ kale u k+ɲd+ɲ arōp u, n+ɲhōn g+ɲn+ɲg pen, m+ɲd aij gagpim, a gōm, han+ɲp manō kub hagnab? God n+ɲpe ke, ‘Nan an+ɲb gau g+ɲnab,’ a g+ɲnab u, b+ an n+ɲpe pe, ‘Nan gau gagnab,’ a g+ɲnab?” ö g+ɲnabim. 20 An+ɲg hagnabim u pen kale b+ kub an rō m+ɲdmim, manō n+ɲpe u nabōɲ udnabim?

Adō an+ɲbu rō, God Manō u b+ ne Aisaia kal+ kł+ɲ r+ɲkōm haga, “B+ ap m+ɲnōɲ udōm, rin cōg ap gō, ‘Y+ɲp n+ɲhōn g+ɲn+ɲg an+ɲg gōl g+ɲpan,’ a gōm pen ado gōm hagnab. Wasō yab+ɲ!” a ga. * 21 B+ rin cōg g+ɲn+ɲg gab b+ u, n+ɲpe gas+ n+ɲpe ke n+ɲɲōb rō g+ɲnab. M+ɲnōɲ bad aɲ+ ap ud g+ɲ dō g+ɲ dapōm, rin aij aij n+ɲn aɲ+ aɲ+ lauep ap lōm, rin y+har+ɲ pōr pōr lauep ap lōm, g+ɲnab. U manō m+ɲdagōp; gas+ n+ɲpe. * 22-23 An+ɲb unbō rō me, God gōp. N+ɲpe n+ɲi b+ g+ɲ naij g+ɲ m+ɲdpal gau n+ɲɲō, iru yab+ɲ gō, kal+ɲp al pak l+ɲn+ɲm rō lōp u pen, n+ɲpe mulu halō m+ɲdōp u n+ɲɲōm kłō n+ɲpe m+ɲdōp u n+ɲɲlaɲ, a gōm, kal+ɲp y+ɲ+ɲd an+ɲg gagōp. God hadame dagol gau gas+ n+ɲpe ke n+ɲɲōm haga, n+ɲi b+ mōg n+ɲɲem ud aij g+ɲnabin n+ɲi b+ gau mailō aij yad u n+ɲɲōl, a ga. An+ɲb u, n+ɲi b+ an+ɲb gau mailō aij yad u n+ɲɲōl a gōm, n+ɲpe n+ɲi b+ g+ɲ naij g+ɲ m+ɲdpal gau gō, gas+ hibur naij kale u k+ɲd+ɲ arōp. 24 N+ɲi b+ mōg n+ɲɲem ud aij g+ɲnabin a ga u, han+ɲp Juda n+ɲi b+ abe, Juda n+ɲi b+ wasō gau abe, haga. 25 Manō adō an+ɲbu rō, God manō haga r+ɲmnap b+ ne Hosea God Manō ad+ɲɲ ap kal+ kł+ɲ r+ɲkōm haga, “N+ɲi b+ yad m+ɲdagm+ɲdal gau,

kal+ɲp ‘n+ɲi b+ yad’ a g+ɲnabin.

Pen n+ɲi b+ m+ɲdmagō lagm+ɲdin gau,

kal+ɲp ‘n+ɲi b+ m+ɲdmagō yad’ a g+ɲnabin.

Pen Hosea God Manō ad+ɲɲ ap halō kal+ kł+ɲ r+ɲkōm haga, *

26 Nōd ‘N+ɲi b+ yad m+ɲdagpim,’ a g+ɲnō u, ram m+ɲnōɲ aɲ+ an+ɲbu nōp kal+ɲp,

‘God pōr kam+ɲɲ m+ɲdōp n+ɲ+ɲ pai n+ɲpe,’ a g+ɲnabin,” a ga. *

27 Pen God Manō ad+ɲɲ ap, b+ God manō hagep Aisaia manō błatō gōm hagab,

“Isrel kai kabō kułup n+ɲg goł gau m+ɲdōp rō iru nōp m+ɲdeinabōl u pen

B+ Kub n+ɲpe yōp pro bad ap nōp

ud kam+ɲɲ yunab. *

28 N+ɲhōn g+ɲn+ɲg: B+ Kub n+ɲpe dip nōp

n+ɲi b+ m+ɲnōɲ nabōɲ ɲ+ɲ i m+ɲdpal gau

magōɲhalō manō kub hagōm

bōɲ nōp pen n+ɲnab,” a ga.

29 G+ɲnab an+ɲbu, Aisaia n+ɲpe nōd God Manō ad+ɲɲ ap kal+ kł+ɲ r+ɲkōm haga,

“B+ Kub ke p+ɲdōɲ halō m+ɲdōp u,

han+ɲp n+ɲ+ɲ pai yōp bad ap nōp arō gagbōp,

Sodom Gomora n+ɲi b+ kal+ɲp ga rō u,

han+ɲp g+ɲbōp,” a ga. *

Isrel kai abe Jisas manō aij u n+ɲɲ udlan

30 An+ɲb u, n+ɲɲim! Juda n+ɲi b+ wasō gau, nōd, m+ɲd aij gun God aip j+ɲm nōl

m+ɲdaiun a gōm gas+ u n+ɲɲagla u, pen m+ɲn+ɲi Jisas manō aij u n+ɲɲ udlō, God kal+ɲp as+ɲ m+ɲdagōp a gō, n+ɲpe aip j+ɲm nōl

m+ɲdpal. 31 Pen Isrel n+ɲi b+ nōd God lo manō u udōm, hagōp hagōp rō gun a g+ɲla

u pen m+ɲn+ɲi n+ɲpe aip j+ɲm nōl m+ɲdagpal. 32 Pen n+ɲhōn, God n+ɲp n+ɲɲ udōm wasō,

hon ke adō r+ɲmnap gun, n+ɲpe aip j+ɲm nōl m+ɲdeinabun, a gōm, God n+ɲpe kabō aij la

adō u arun a g+ɲlō n+ɲɲōl g+ɲ, ma kale u ɲ+ɲ yuō ap lug pakpal. * 33 Manō an+ɲbu rō, Aisaia n+ɲpe God manō haga rō kal+ kł+ɲ r+ɲkōm haga,

“N+ɲɲim! Yad daun kub Saion kabō ap ɲ+ɲnō, n+ɲi b+ ma adō an+ɲbu ɲ+ɲ yuō ap lug

paknabōl;

pen n+ɲi b+ n+ɲp n+ɲɲ udnabōl gau,

* 9:17: Eks 9:16 * 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6 * 9:25: Hos 2:23 * 9:26: Hos 1:10 * 9:27: Ais 10:22-23 * 9:29: Ais 1:9 * 9:32: Ais 8:14 * 9:33: Ais 28:16; 1Pi 2:6

God nɪp nɪŋöm ana udagnaböl,” a ga.
*

10

God nɪpe ke gö, kale nɪbi bɪ nɪpe asɪŋ mɪdagöp rö mɪdeinaböl u, Isrel nɪbi bɪ kale nɪŋagal

¹ Mɪdeimam yad gau. Gasɪ kɫö yɪp auöp u, God nɪbi bɪ yad Isrel kai kalɪp ud kamɪŋ yunɪm, a gem, nɪp pör nöp sabe göl gɪ mɪdpin. ² Yad kale gɪpal rö nɪŋem hagabin, hon God nɪbi bɪ nɪpe mɪdaiun, a göm, kɫö yabɪɫ gɪpal u pen gasɪ nɪŋ aij göm gagpal. ³ “Krais uma rö, God hanɪp, ‘Nɪbi bɪ asɪŋ mɪdagöp yad,’ a gɪnab,” a göm gasɪ u nɪŋblap u pen adö anɪbu nɪŋ aij gagöm, gasɪ kale ke adö u nöp nɪŋöm hagla, “Lo adö u gɪno areinab u, nɪbi bɪ aij nɪpe mɪdeinabun,” a gɪla. Anɪb u, lo manö adö anɪbu hain gun a göm gɪ damöm, hainö ap lug pakla. ⁴ Krais ga anɪbu, uri lo u pɪs göp. Anɪb u me, nɪbi bɪ an an Jisas manö aij u nɪŋ udnaböl gau, God kalɪp magöŋhalö nɪbi bɪ asɪŋ mɪdagöp yad a gɪnab.

Nɪbi bɪ ram mɪnönŋ gau gau magöŋhalö kamɪŋ aröl rö löp

⁵ God Manö u, Mosɪs manö rɪmnap kalɪ kɫɪŋ rɪköm, lo manö udöm asɪŋ mɪdagöp rö mɪdeinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalɪp haga, “Lo manö u udmim, hagöp rö nöp gɪmim me, kamɪŋ arnabim,” a ga. * ⁶ God Manö u, Mosɪs manö rɪmnap kalɪ kɫɪŋ rɪköm, Krais nɪp nɪŋ udöm asɪŋ mɪdagöp rö mɪdeinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalɪp haga, “Kale, ‘Bɪ an adö laŋ arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u iɫ u me, kale am kumi kabö adö laŋ au nɪbö Krais nɪp uɫ gɪ dauagnaböl.) * ⁷ Anɪb unbö rö nöp, “Kale, ‘Bɪ an wɪp ana ram mɪdöp mo gayɪk arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u iɫ u me, kale am wɪp ana ram mɪdöp mo gayɪk nɪbö Krais nɪp uɫ gɪ dauagnaböl.) ⁸ Pen God Manö adɪŋ anɪbu, Mosɪs manö adö rɪmnap nɪhön nɪhön kalɪ kɫɪŋ rɪköm Isrel kai kalɪp haga. Nɪpe haga, “Manö magö anɪbu mɪlö gau mɪdagöp. Manö

magö anɪbu mɪdmagö an kale dan mɪdöp pör hagpim adö u nöp,” a ga. Mosɪs nɪpe Jisas manö aij, manö nɪŋ udep anɪbu nöp haga. Manö aij nɪŋ udep anɪbu nöp hon pör nöp hag ñabun u me.

⁹ Anɪb u, God gö Jisas uraköp a gɪmim, gasɪ u nɪŋ mɪdmim, “Jisas nɪpe Bɪ kub yad,” waiö hagnabim u, God kalöp nɪbi bɪ asɪŋ mɪdagöp yad a göm, kalöp ud kamɪŋ yunab. ¹⁰ Pen nɪhön, kale gasɪ mɪdmagö an kale dan manö nɪpe nɪŋ udnabim u, God kalöp nɪbi bɪ asɪŋ mɪdagöp yad a gɪnab. Meg mɪgan kale manö hagmim, nɪbi bɪ gau waiö hag ñnabim u, God kalöp ud kamɪŋ yunab. ¹¹ Adö anɪbu rö, Aisaia nɪpe God Manö adɪŋ ap kalɪ kɫɪŋ rɪköm haga, “Nɪbi bɪ nɪp nɪŋ udnaböl gau, God nɪp nɪŋöm ana udagnaböl,” a ga. * ¹² Juda nɪbi bɪ gau, Juda nɪbi bɪ wasö gau, ke ke mɪdagpal. Bɪ Kub nɪpe nɪbi bɪ gau nɪbö gau nɪbö magöŋhalö Bɪ Kub aɪŋ nöp mɪdöp. Nɪbi bɪ gau nɪbö gau nɪbö an an nɪp sabe gɪnaböl gau, kalɪp ud aij yabɪɫ gɪnab. * ¹³ Adö anɪbu nöp, bɪ ne Joel, God Manö adɪŋ ap kalɪ kɫɪŋ rɪköm haga, “Nɪbi bɪ an an Bɪ Kub nɪp, yɪp ud kamɪŋ yu, a göm hag nɪŋlö, kalɪp ud kamɪŋ yunab,” a ga. * ¹⁴ Pen kale Bɪ Kub nɪp nɪŋ udagnaböl u, kale nɪp aigöl göm sabe gɪnaböl? Pen kale Jisas manö aij u apdi nɪŋagnaböl u, kale aigöl göm manö aij anɪbu nɪŋ udnaböl? Pen nɪbi bɪ rɪmnap apöm Jisas manö aij adö u hag ñagnaböl u, kale aigöl göm manö anɪbu apdi nɪŋnaböl? ¹⁵ Pen nɪbi bɪ Krais Jisas nɪŋ udpal gau kalɪp hag yuagnaböl u, kale aigöl göm arnaböl? Adö anɪbu nöp, Aisaia nɪpe God Manö adɪŋ ap kalɪ kɫɪŋ rɪköm haga, “Nɪbi bɪ manö aij daunaböl gau, gɪ aij yabɪɫ gɪnaböl,” a ga. *

¹⁶ Pen Isrel nɪbi bɪ Krais Jisas manö aij u nɪŋla gau rɪmnap nɪŋ udagla. Manö adö anɪbu nöp, Aisaia nɪpe God Manö adɪŋ ap kalɪ kɫɪŋ rɪköm haga, “Yad manö aij ne u hagnö jɪ bɪ an nɪŋ udöp?” ö ga. * ¹⁷ Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap God manö hag ñɪlö, nɪbi bɪ nɪŋöm manö anɪbu nɪŋ udnaböl. Pen

* **10:5:** Lep 18:5 * **10:6:** Dud 30:12-14 * **10:11:** Ais 28:16 * **10:12:** Ap 15:9 * **10:13:** Joe 2:32 * **10:15:** Ais 52:7 * **10:16:** Ais 53:1

God manö hag ñilö, nıñ udnaböl u, Kraıs manö aij u me. ¹⁸ Pen Isrel kai manö anıbu nıñagla aka nıñhön? Wasö yabıñ! Nıñla. Kale nöd nıñla u me, Depid nıpe God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga,

“Kale ram mınönj gau gau magönhalö amöm,
manö anıbu hag ñıbal;
kale manö hag ñilö,
mınönj nabönj gau rıgonj rıgonj
magönhalö yabıñ aröp,” a ga. *

¹⁹ Pen yad hag nıñeb ap halö mıdöp: Isrel kai manö anıbu nıñöm ıñ u nıñagla aka nıñhön? Wasö yabıñ! ıñ u nıñla. Mosıs nıpe God manö haga u udöm, God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga,

“Yad nıbi bı hauñ halö mıgan rımnap kalıp udem, ud aij gıñö,
kale Isrel nıbi bı kalıp mulu kal nıñmım,
God hanıp rö anıg gagöp, a gımım nıñnabım,” a ga. *

²⁰ Aısaia nıpe God manö haga u udöm God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm waiö yabıñ hagöm haga,

“Nıbi bı yıp nıñun a göm ulhai nıñagal gau yıp ulhai nıñbal;
kale yıp nıñun a göm hag nıñagal
pen yad ke kalıp waiö lajin yıp nıñbal,” a ga. *

²¹ Pen Isrel gıpal rö, Aısaia nıpe God manö haga u udöm, God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga,

“Yad pör bı nıñeb kale rö mıdem,
‘Yad auım!’ a gıpin pen yıp auagal.
Kale aıeb aıeb ñöm,
gası kale ke nıñbal rö nöp gıpal,” a ga.
*

11

God Isrel kalıp böñ nöp arö gagöp

¹ Anıb u, yad hag nıñeb ap mıdöp: God Isrel nıbi bı gau kalıp böñ nöp arö göp aka? Wasö yabıñ! Kalıp böñ nöp arö gagöp. Yad Pol u rö nöp Isrel nıbö bı. Ebraham rıkö, rık damöm, Benjamin nıp

rıklö; Benjamin pen rık dam dapıl ga ıñ u, yad mıdpin. *

² Pen God nıbi bı hadame nöp nıñöm, nıbi bı yad mıdaiöl, a gı gası nıñga gau kalıp arö gagöp. Kale bı İlaija nıp aiud udöm God Manö kalı kılın rıkla u hadö nıñbım. İlaija God nıp sabe göm haga,
³ “Isrel nıbi bı gau magönhalö nöp arö göm, bı manö ne hagep gau kalıp al pak löm, kabö kınanğ göm nan pak nöp sabe gep kabö gau, pa jö ma jö gı yubal. Yad añı nöp mıdpin u pen yıp u rö nöp, al pak lun, a göm, rıdık gı ud aıaböl,” a ga. * ⁴ Hagö, God nıp pen haga, “Bı yad iru yabıñ nöp sepen dausan rö (7,000) mıdpal gau, Bal god pıral u nıp, ‘Bı kub hon,’ a göm, nıp sabe gagpal,” a ga. *

⁵ Anıb u rö, God nıbi bı mög yabıñ göp u me, nıpe hanıp nıbi bı Isrel yöp bad ap mög nıñöm hag lö mıdpun. ⁶ Hanıp mög nıñöm udöp anıbu, lo adö u gaino aka nan rımnap ke gaino nıñöm udagöp. Hanıp yıharıñ mög nıñöm udöp a gı gası nıñbun u, pen hon nan ap ke gaino hanıp udaıböp, hon anıg gası nıñagbnop. * ⁷ Nıbi bı Isrel klö yabıñ göm, ulhai nıñ damöm, udagla. Nıbi bı God udnabın a göm hag la gau nöp udla. God nıpe ke gö, nıbi bı rımnap manö nıpe u nıñöm nıñagla.

⁸ Adö anıbu nöp, Mosıs God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga,
“God nıpe gö, kale hon hanöm,
amgö ju ju gı mıdeıla;
nıpe gö, kalıp amgö we gö,
amgö nıñageıla;
nıpe gö, kalıp hauñ alö,
manö apdı nıñageıla;
anıbu nöp mıd damöm,
uri unbö rö nöp mıdpal,” a ga. *

⁹ Pen Depid God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga,

“Kale pör nan kub ñıñbal u,
kalıp wanañ hel rö ud sısı lınım.
Arun a gı gası nıñnaböl adan anıbu pıñ gıñab.

Anıb u, kale gı naij gıpal u, kale pen udnaböl. *

* **10:18:** Sam 19:4 * **10:19:** Dud 32:21 * **10:20:** Aıs 65:1 * **10:21:** Aıs 65:2 * **11:1:** 1Sa 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 * **11:3:** 2Ki 19:10,14 * **11:4:** 1Ki 19:18 * **11:6:** Gal 3:18 * **11:8:** Dud 29:4; Aıs 29:10
* **11:9:** Sam 69:22-23

10 Amgö kale we gö amgö n+ḡagöl.
M+ḡör kub auö pör u+ḡham wabi gi ud
ajaiöl,” a ga.

God Juda n+bi b+ wasö gau udab

11 Pen Isrel kai ap lug pakpal u, böḡ nöp
ap lug pakgpal. Kale nan si nan naiḡ
g+ḡla rö, God kal+ḡ arö göm, Juda n+bi b+
wasö gau kal+ḡ udöp. Udöp an+bu, “Isrel
kai, ‘Han+ḡ rö an+ḡ göm udagöp,’ a göm
n+ḡlanḡ,” a göm göp. *

12 Pen Isrel kai nan si nan naiḡ geila rö,
n+bi b+ ram m+ḡnöhḡ gau gau nan aij yab+ḡ
udpal. God Isrel kai arö ga rö, Juda n+bi b+
wasö gau nan aij yab+ḡ udpal. An+ḡ u, God
n+bi b+ Isrel ud kam+ḡ yunab ñ+n u, n+bi
b+ n+ḡpe gau magöhhalö nan aij aij yab+ḡ
udnaböl.

13 Yad uri kalöp Juda n+bi b+ wasö gau
hagabin. Krais Jisas y+ḡ, “Juda n+bi b+
wasö gau kal+ḡ manö aij yad hag ñ+mön,”
a ga u me, kalöp Juda n+bi b+ wasö gau
Jisas manö aij u hag ñ+ m+ḡdnö y+ḡ aij göp.

14 Pen yad kalöp Jisas manö aij u hag ñ+nö
n+ḡbe, n+bi b+ yad ke Isrel r+ḡmnap n+ḡöhḡ,
“God kal+ḡ udöp rö han+ḡ udagöp,” a göm
n+ḡ auaiöl u, y+ḡ aij yab+ḡ g+ḡnab. 15 God
Isrel kai kal+ḡ arö ga rö, Juda n+bi b+ wasö
gau kal+ḡ, n+bi b+ yad, a göm udöp. An+ḡ
u, hainö Isrel kai kal+ḡ udö, wip umöm
kauyanḡ uraknaböl u rö g+ḡnab.

16 Kale bred ad+ḡ ap God n+ḡ sabe gi
ñ+naböl u, bred magö magöhhalö God nan
n+ḡpe. Kale hagnaböl, “Mab olip iḡ u God
mab iḡ n+ḡpe,” a g+ḡnaböl u, ramö löm lö pa
gau gau arnab u abe God nan n+ḡpe.

17 Pen God n+ḡpe mab olip lö k+ḡd nöḡ
n+ḡbö gau hak yuöm, kalöp olip lö be gau
n+ḡbö rö dapöm d+ḡm ñö, d+ḡm ñöl m+ḡdpim.
An+ḡ u me, mab olip nöḡ n+ḡbö u kam+ḡḡ
m+ḡdöm m+ḡnöhḡ yanḡ n+ḡbö ñ+ḡ u udö, lö hain
n+ḡbö u m+ḡd aij göp. * 18 Kale mab lö
nöḡ n+ḡbö u, lö y+ḡhar+ḡḡ, a g+ḡmim gas+ḡ u
n+ḡḡagmim. Kale n+ḡmim, kale mab lö hain
n+ḡbö u ñ+ḡ udmim mab iḡ u ñ+ḡg+ḡpim; mab
iḡ yanḡ ñ+ḡ udöm kalöp mab lö aḡa ñöb.

19 Kale hagnabim, “God n+ḡpe, ‘Olip lö be
gau n+ḡbö dapem ud d+ḡm ñ+nab,’ a göm,
olip lö nöḡ n+ḡbö gau hak yuö, ka an+ḡbu

udun m+ḡdpun,” a g+ḡnabim. 20 Manö an+ḡbu
n+ḡöhḡ hagnabim u pen n+ḡ aij g+ḡmim. Isrel
kai Krais n+ḡ n+ḡ udaglö, kal+ḡ arö ga; kale
pen Krais n+ḡ n+ḡ udpe, kalöp uda. Pen
kale ana udmim, hib kale ke hagpe adö
aragn+ḡm. 21 N+ḡöhḡn g+ḡn+ḡ: God mab olip
lö nöḡ n+ḡbö gau hak yua rö, kale u rö nöḡ
g+ḡn+ḡm rö löp.

22 God n+ḡpe b+ hain aij yab+ḡ u pen n+ḡpe
b+ kḡö yab+ḡ rö m+ḡdöp. N+bi b+ n+ḡ arö
g+ḡla gau kal+ḡ b+ kḡö rö löm arö ga. Pen
kalöp agam+ḡḡ hain r+ḡköm, m+ḡdmagö löm,
uda. Kale an+ḡ göl Krais n+ḡ n+ḡ udöl g+ḡ
m+ḡdeinabim u, kalöp agam+ḡḡ hain r+ḡköm,
m+ḡdmagö löl g+ḡ m+ḡdeinab. Pen Isrel kai
kal+ḡ ga rö, han+ḡ u rö nöḡ g+ḡn+ḡm rö löp,
a g+ḡmim, n+ḡ aij g+ḡmim. * 23 Isrel n+bi b+
an+ḡ gau hainö Krais n+ḡ n+ḡ udnaböl u,
God kal+ḡ ud pa d+ḡm ñ+nab. God kal+ḡ ud
pa d+ḡm ñ+n+ḡm rö löp. 24 Pen n+ḡöhḡn, kalöp
mab olip lö be gau n+ḡbö dapöm, mab olip
yab+ḡ pa d+ḡm ñö m+ḡdpim u, olip lö kabö göl
gau kauyanḡ pa d+ḡm ñ+n+ḡ, pa d+ḡm ñ+nab.

*Hainö Isrel n+bi b+ magöhhalö kal+ḡ
udnab*

25 Pen añ mam b+. Hib kale ke hagpe
adö arn+ḡm rö löp. An+ḡ u, manö nöḡ
n+ḡḡagm+ḡdun ap kalöp hagn+ḡḡ gabin. Isrel
n+bi b+ iru nöḡ m+ḡñ+ḡ amgö we rö m+ḡdpal
u pen pör an+ḡ gagnab. God Juda n+bi b+
wasö gau kal+ḡ udnabin a göm gas+ḡ n+ḡḡa
gau magöhhalö udnab. 26 N+bi b+ an+ḡ
gau ud p+ḡ göm, hainö Isrel n+bi b+ kal+ḡḡ
magöhhalö ud kam+ḡḡ yunab. Manö adö
an+ḡbu rö, God manö haga u udöm God
Manö ad+ḡḡ ap kal+ḡ kḡiñ r+ḡköm hagla,
“God haga,

‘Jekop k+ḡg+ḡn y+ḡ arö g+ḡla gau
kal+ḡ ud kam+ḡḡ yunab b+ u,

daun kub Saion n+ḡbö aunab. *

27 Yad kal+ḡ aip manö kḡö n+ḡöhḡ hagnö rö,
nan si nan naiḡ g+ḡpal gac u ḡk g+ḡ
yunabin,’ a ga,” a g+ḡla. *

28 Isrel kai Krais n+ḡ udagla rö, kale
God kauaḡ mauaḡ n+ḡpe m+ḡdpal. Pen kale
Krais n+ḡ udmim, m+ḡñ m+ḡñ göl g+ḡ m+ḡdpim.
Pen God hadame nöḡ Isrel kai n+ḡhi iḡaḡ
kale Ebrahim Aisak Jekop b+ gau kal+ḡḡ

* 11:11: Ap 13:46 * 11:17: Ep 2:11-19 * 11:22: Jon 15:2,4 * 11:26: Ais 59:20-21 * 11:27: Jer 31:33-34

manö klö n̄ñö haga u n̄ñöm, God Isrel kai m̄dmagö löl ḡi nöp m̄döp. ²⁹ God n̄ipe nan aij ap ñöm, hainö gasi hain n̄bö n̄ñöm, nan aij an̄bu adog udagnab. An̄b unbö rö nöp, God n̄ipe, ḡinabin a göm, manö klö n̄ñö hageinab, hainö gasi hain n̄bö n̄ñöm, ke gagnab. Manö hagnab u arö gagnab. Hagnab rö nöp ḡinab.

³⁰ Kale nöd God manö haga u ud yum̄dim pen hainö Isrel n̄bi b̄i God manö n̄ipe arö ḡilö, kalöp pen mög n̄ñöm ud aij gö, n̄ipe aip m̄d aij ḡipim. ³¹ God kalöp mög n̄ñöm uda u, Isrel n̄bi b̄i n̄ñlö, mulu lugö, Kraiss manö aij u ud yula, pen hainö God kal̄p u rö nöp mög n̄ñöm udnab.

³² An̄b u n̄ñbun, Isrel n̄bi b̄i gau abe, Juda n̄bi b̄i wasö gau abe, God manö haga u ud yula rö, God kal̄p magöñhalö n̄ñebir arö gö, kale b̄i naḡiman rö m̄döm, nan si nan naj ḡi dam dam ud arlö, hainö kal̄p mög n̄ñöm udnab.

God hib n̄ipe pör hagno adö aran

³³ An̄b u, yad n̄ñbin, God nan magöñhalö n̄ñöb;

gasi n̄ipe gasi aij yab̄i.

God n̄ipe gasi n̄ñ k̄id yab̄i n̄ñ hīköm, adö an̄bu ke yab̄i göp.

God n̄ipe gasi n̄ñöm,

nan an̄g an̄g ḡinabin a göm, gasi aij n̄ñöb rö,

b̄i ap gasi aij unbö rö m̄dagöp.

Hon God gasi r̄im̄d n̄ipe n̄ñun,

n̄ipe ke göp rö gun a gun, gagnabun!

³⁴ God Manö u kal̄i k̄iñ r̄iköm hagla,

“N̄bi b̄i an, B̄i Kub gasi aij n̄ñöb rö u n̄ñöb?

N̄bi b̄i an, B̄i Kub n̄ip, ‘Ne an̄g ḡi, an̄g ḡi,’ a ḡinab? *

³⁵ Pen n̄bi b̄i an, nan aij ap God n̄ip ñö, pen ñ̄n̄im?

Wasö yab̄i! N̄bi b̄i ap n̄ip an̄g göl rö lagöp,” a ḡila. *

³⁶ N̄ihön ḡin̄g: God n̄ipe nan gau magöñhalö ḡi la;

klö n̄ipe nöp nan an̄b gau magöñhalö m̄döp;

nan an̄b gau magöñhalö God n̄ip ñ̄ñ̄i löl ḡi m̄döl.

An̄b u, hib n̄ipe u pör pör nöp hagno adö ar̄n̄im!

An̄b unbö rö aij. *

12

God lau adö m̄dpun, a ḡimim, n̄ip aij ḡin̄im adö u ḡipe ar̄n̄im

¹ An̄b u, añ mam b̄i. Kalöp mög n̄ñöm udöp rö, kale pe nan God n̄ip sabe ḡi ñ̄bal rö, hañ roman̄ gasi r̄im̄d kale u, nan kam̄ñ halö rö, nan uł rö, God n̄ip ñ̄imim. Nan damöm, God n̄ip sabe ḡi ñ̄bal gau, nan naj naj gau ñ̄agpal. Nan aij aij nan ap gagöp gau nöp ñ̄lö me, n̄ipe ñ̄ñ̄i löm udöp. An̄g unbö rö me, God han̄ip nan n̄ip sabe ḡi ñ̄bal rö udn̄im, a ḡimim, n̄ip n̄ñ udöl ḡi m̄dmim, hagöp hagöp rö nöp ḡimim. *

² Pen n̄bi b̄i m̄ñn̄öñ adö ił i gasi n̄ñöm ḡipal naḡi adö u rö gagmim. Pen God n̄ip hag n̄ñbe, n̄ipe kalöp gasi aij ñö, gasi r̄im̄d m̄dmagö kale an̄ dan hain n̄bö l̄imim, n̄bi b̄i ke hain n̄bö rö l̄imim. An̄b u, kale n̄ñnabim, hon aigöl ḡino, God n̄ip aij ḡin̄im. Kale n̄ñnabim adan n̄ihön adan aij yab̄i; kabö göl nöp ḡinab adö u n̄ñnabim. Pen kale an̄g göl n̄ñ aij ḡimim, an̄g unbö rö nöp ḡinabim. ³ God ȳip mög n̄ñöm udö, wög n̄ipe ḡipin. An̄b u, kalöp magöñhalö hagabin, hon n̄bi b̄i kub a ḡi gasi n̄ñagmim. God n̄ipe n̄ñ udep magö u kalöp ke añ̄i añ̄i ñöb. An̄b u me, kale ana udmim, hon aigale n̄bi b̄i rö m̄dpun a ḡimim n̄ñmim. *

⁴ Hon n̄ñbun, hon magöñhalö hañ roman̄ añ̄i m̄döp u pen ad̄ñ ad̄ñ ke ke iru nöp m̄döp. Ad̄ñ gau wög ke ke m̄döp; ma u wög n̄ipe u ke göp, ñ̄imagö u wög n̄ipe u ke göp, amgö u wög n̄ipe u ke göp. An̄b u, ił ke ke m̄döp rö, ił ke ke nöp ḡipal. *

⁵ An̄b u rö, hon Kraiss lau adö m̄dpun gau u rö nöp wög ke ke ḡipun u pen n̄bi

* **11:33:** Ais 55:8-9 * **11:34:** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35:** Job 41:11 * **11:36:** 1Ko 8:6 * **12:1:** Ro 6:11,13; 1Pi 2:5 * **12:3:** 1Ko 12:11; Ep 4:7 * **12:4:** 1Ko 12:12,27

bɪ kɪgɪn nɪpe jɪm ñöl aɳɪ u nöp mɪdpun.
 6 God hanɪp aɳɪ aɳɪ mög nɪɳöm ud aij göm,
 nan aij hanɪp ke ke ñöb rö, adö anɪbu nöp
 nɪɳun gɪnabun. God nɪbi bɪ rɪmnap nan
 aij ñöm, manö yad nɪbi bɪ gau hag ñɪmön,
 a geinab u, nɪpe God nɪɳ udep magö ñöb
 rö hag ñɪnab. * 7 God nɪbi bɪ rɪmnap nan
 aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ gau wög rɪmnap gɪ
 ñɪmön a gɪnab u, nɪbi bɪ gau wög rɪmnap
 gɪ ñɪnɪm. God nɪbi bɪ rɪmnap nan aij
 ñöm hagnab, nɪbi bɪ ñɪ pai bɪ gau manö
 aij rɪmnap hag ñɪmön, a gɪnab u, nɪbi
 bɪ ñɪ pai manö hag ñɪnɪm. 8 God nɪbi
 bɪ rɪmnap nan aij ñöm hagnab, aɳ mam
 ne ap iru gainɪm u, nɪp manö hag ñɪ aij
 gɪmön, nɪpe gasɪ aij nɪɳöm ñɪñɪ lɪnɪm, a
 gɪnab u, nɪpe unbö rö gɪnɪm. God nɪbi
 bɪ rɪmnap nan aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ
 gau manɪ nan gau ɳep göp u, kalɪp mani
 nan rɪmnap ñɪmön a gɪnab u, mani nan
 rɪmnap abönamö ñɪnɪm. Nɪbi bɪ rɪmnap
 nan aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp
 abad mɪdmön a gɪnab u, nɪpe gasɪ nɪɳ aij
 göm kalɪp abad mɪdnɪm. Nɪbi bɪ rɪmnap
 nan aij ñöm hagnab, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp
 mög nɪɳmön ud aij gɪmön a gɪnab u, nɪpe
 ñɪñɪ löl gɪ mög nɪɳöm ud aij gɪnɪm.

Nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lɪmim

9 “Nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö labun,” a
 gɪmim, pɪral hagagmim; kalɪp mɪdmagö
 yabɪ lɪmim, ud aij yabɪ gɪmim. Nan si
 nan naj gep magö u nɪp koɳmaɳ kale rö
 mulu kal nɪɳmim. Pen klö gɪmim nagɪ aij
 adö u nöp udmim. 10 Nɪbi bɪ aɳ mam bɪ
 pen pen mɪdmagö lɪbal rö, kale Krai lau
 adö mɪdpim u rö nöp aɳ mam bɪ pen pen
 mɪdmagö lɪmim. Aɳ mam bɪ kale gau hib
 kale hagpe adö arnɪm; pen hib kale ke
 gɪpe adö aragnɪm. * 11 Wög iru maru gag-
 mɪm; klö gɪmim gɪmim. Bɪ Kub hon u nɪp
 wög gabun a gɪmim, aij gö nɪɳöl gɪ gɪmim.
 12 Bɪ Kub hanɪp udnab, a gɪmim, aij a gö
 nɪɳöl gɪ, nɪp abad mɪdaimim. Kalöp marö
 rɪmnap auainɪm, agamɪj mɪdaimim. God
 nɪp sabe gep u arö gagmim, pör nöp sabe
 göl gɪ mɪdaimim. * 13 Nɪbi bɪ God lau adö
 mɪdöm, mani nan kale ɳep göp gau, kalɪp

mani nan rɪmnap nɪme lɪ ñɪmim. Nɪbi bɪ
 mɪlö gau nɪbö auaiöl, ɳɳ gɪ dam ram kale
 ud armim. *

14 Nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ naj gaiöl
 u, pen pe, “God nɪp sabe gɪno kalɪp gɪ
 naj gaɳ,” a gɪmim sabe gagmim; “God
 nɪp sabe gɪno kalɪp gɪ aij gaɳ,” a gɪmim
 sabe gɪmim. * 15 Nɪbi bɪ rɪmnap kale
 ñɪñɪ löl gɪ mɪdaiöl, kale kalɪp aip ñɪñɪ
 löl gɪ mɪdaimim; pen rɪmnap mög gep
 rö mɪdaiöl, kale kalɪp aip mög gö nɪɳöl
 gɪ mɪdaimim. 16 Nɪbi bɪ hib mɪdöp gau
 kalɪp ud aij gun, nɪbi bɪ hib mɪdagöp
 gau kalɪp ud aij gagun a gɪmim, gasɪ u
 nɪɳagmim. Kalɪp magöɳhalö adɪp adɪp rö
 ud aij gɪmim. Hon nɪbi bɪ hib mɪdöp,
 a gɪmim, gasɪ u nɪɳagmim. Nɪbi bɪ hib
 mɪdagöp gau aip aɳ hakmim mɪdaimim.
 Hon nöp nɪɳ aij gɪpun, a gɪmim gasɪ u
 nɪɳagmim. *

17 Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalöp nɪɳlö mulu
 lugö, gɪ naj gaiöl u, kalɪp pen u rö nöp gɪ
 naj gagmim. Nɪbi bɪ gau nɪɳlö, aij gɪnɪm
 adö u nöp gɪmim. * 18 Nɪbi bɪ rɪmnap aip
 pen pen gun, a gɪmim gasɪ u nɪɳagmim.
 Nɪbi bɪ gau magöɳhalö agamɪj jɪm ñöl
 mɪdaiun, a gɪmim gasɪ u nöp nɪɳmim.
 19 Pen nɪbi bɪ aij yad gau. Nɪbi bɪ rɪmnap
 kalöp gɪ naj gaiöl u, kalɪp pen gɪ naj gun,
 a gɪmim, gasɪ u nɪɳagmim. U God nan
 nɪpe, a gɪmim nɪɳmim. Yad kalɪp pen abe
 gɪ naj gɪn, a göm, ke gasɪ nɪɳöb rö gɪnab.
 Mosɪs nɪpe God manö haga u udöm, God
 Manö adɪɳ ap kalɪ kliñ rɪköm haga, “God
 hagöp, ‘Kalöp gɪ naj gaiöl u, yad kalöp pen
 abe gɪ naj gɪnabin; u gasɪ yad,’ a göp,” a
 ga. * 20 Anɪb u, bɪ ne Solomon God Manö
 adɪɳ ap kalɪ kliñ rɪköm haga,

“Nɪbi bɪ kalöp nöd gɪ naj gɪla gau

kale kɪyö lɪnɪm u, nan magö ñɪmim;
 kale ñɪg nan gɪnɪm u, ñɪg ñɪmim.

Anɪg gɪnabim u, bɪ kalöp nöd gɪ naj gɪla
 gau

nabɪc kale adö laɳ mab ineb ineb rö
 yunabim innab nɪɳnaböl,” a ga. *

* 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * 12:10: 1Pi 1:22 * 12:12: 1De 5:16-18 * 12:13: Hib 13:2 * 12:14:
 Mad 5:44; 1Ko 4:12 * 12:16: Pro 3:7 * 12:17: 1De 5:15 * 12:19: Dud 32:35; Mad 5:39 * 12:20: Pro
 25:21-22; Mad 5:44

21 An+bu u me, kalöp g+ naj gaiöl, kal+p pen g+ naj gagmim; kalöp g+ aij g+pe, ke hain gö ar+nim.

13

Gapman kai hagöl rö g+mim

1 Pen hon magöñhalö gapman hagöl rö n+ñun. Ke gas+ n+ñöm, gapman m+dagöp; God hagö, gapman m+idöp. * 2 An+bu u, n+bi b+ an gapman manö r+ib jueinab, God haga gapman m+idöp manö n+pe u abe r+ib junab. B+ an+bu God n+p manö kub hagnab. 3 N+bi b+ g+ aij g+ñaböl gau, b+ gapman b+ kub gau an+n+n gö p+ñ+ñ gagnaböl; n+bi b+ g+ naj g+ñaböl gau nöp, b+ gapman b+ kub gau an+n+n gö p+ñ+ñ g+ñaböl. An+bu u, b+ gapman b+ kub gau p+ñ+ñ gagun, a g+ n+ñnabim u, m+id aij g+mim n+ñöm b+ gapman gau, “Kale g+ aij g+pim,” a g+ñaböl. * 4 Pen n+hön: God hagö, gapman b+ gau, wög gep b+ n+pe rö m+idöm, kalöp abad m+dlö me, kale m+id aij g+ñabim. Pen kale n+ñ aij g+mim, g+ naj gagmim; gapman b+ ru m+lö k+id ud ajaböl u, y+har+ñ ud ajagaböl. God hagö, gapman b+ gau, wög gep b+ n+pe rö m+idöm, n+bi b+ gau g+ naj geinaböl u, kal+p dam manö kub hagöm, pen ilön n+ñaböl.

5 An+bu u, pen ilön udun rö löp a gun, gapman manö u hain gagun; God gapman n+ñebir hag lö, han+p abad m+dpal u me, n+hön g+n+g gapman manö r+ib juun a gun, manö kale hain gun agam+ij m+id aij gun.

6 Adö an+bu nöp me, dak+is u rö nöp ñun. God gapman b+ gau kal+p n+ñebir hagö, gapman wög kale an+bu göm, pe udpal. * 7 Nan naböñ kale nan n+hön n+hön rö m+dain+im u, naböñ magöñhalö ral p+is g+mim. Gapman dak+is ñeb u, kal+p dak+is ñ+mim. N+bi b+ r+imnap dak+is adö ke r+imnap ñeb u, kal+p u rö nöp dak+is ñ+mim. N+bi b+ manö kale n+ñ udep gau, manö kale n+ñ udmim. N+bi b+ hib dap ranem gau, hib kale dap ranemim.

Pen pen m+dmagö l+mim

* 13:1: Dai 3:1; Pro 8:15 * 13:3: 1Pi 2:13-14 * 13:6: Mad 22:21 * 13:8: Mad 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Eks 20:13-15,17; Dud 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko 13:4-7 * 13:11: Ep 5:14; 1De 5:6-7 * 13:12: 1Jn 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18 * 13:14: Ep 5:11

8 Nan naböñ kale r+imnap m+dain+im, böñ nöp naböñ ral p+is g+mim. Pen hon nan naböñ añ+ ap m+idöp hon naböñ ral p+is g+pun, a gun hagagnabun; n+bi b+ pen pen m+dmagö lep naböñ an+bu hagabin. N+bi b+ gau kal+p m+dmagö l+ñabun u, God lo manö haga haga rö nöp g+ñabun. * 9 God n+pe ke manö klö haga u, Mos+is n+pe God Manö ad+ñ r+imnap kal+ kl+ñ r+köm haga, “N+bi si b+ si gagmim; wip al pakagmim; nan si udagmim; n+bi b+ r+imnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim gas+ u n+ñagmim,” a ga. God manö klö r+imnap halö haga. Pen God manö klö n+hön n+hön haga u manö il añ+ u nöp m+idöp: “Kale ke m+dmagö l+ñim rö, n+bi b+ gau kal+p u rö nöp m+dmagö l+mim.” * 10 Kale n+bi b+ r+imnap m+dmagö l+ñabim u, kal+p g+ naj gagnabim. Adö an+bu nöp, kale n+bi b+ m+dmagö l+ñabim u, God lo manö haga haga u magöñhalö hain g+ñabim. *

11 N+ñ m+dpun an+ñ n+ñ aij g+mim. Jisas n+p hadame nöp n+ñ udun, hainö God n+pe n+bi b+ yad ke, a göm, han+p böñ nöp dam ram n+pe adö lan au ud arnab, a g+ gas+ n+ñm+idun. Pen m+ r+imnap ap ara, ñ+n an+bu uri söl m+idöp. An+bu u me, n+hön g+n+g hon han hau+ g+ m+dpim? Urakmim, gas+ n+ñöl g+ m+daimim. * 12 Rap+in s+ibön an+ñ m+dpun rö, ram run+g gab. An+bu u me, kale nan n+hön n+hön s+ib an+ñ rö ajöm g+ naj g+m+idal adö u arö gun, Seden aip pen pen gep sior klö usaj+l bad klö nan mailö halö God ñöb gau ud y+mun. * 13 An+bu u, hon Jisas mailö aij n+pe adö u m+dpun, a gun, g+ aij göl g+ m+deinabun. Pen nan iru yab+l n+ñöm, ñ+g klö ñ+ñ hau+ löm, n+bi si b+ si göm, ha+öwa+ö göm, pen pen göm, nan kale nan yad rö m+daiböp a göm g+p+al gau gagun. * 14 Pen kale B+ Kub Jisas Kra+is ud wa+ñ rö y+mim, m+dmagö p+r+ an+ñ hon dan gas+ göp adö u aigöl gun g+ñabun a g+mim gas+ u n+ñagmim. *

14

As+ mas+ g+p+al gau kal+p hag gagmim

1 Nibi bi rimnap Krais Jisas nip niᅇ udpal u pen niᅇ ud pidōᅇ gagōm, gasi miᅇhōᅇᅇōl niᅇbal gau, “Kalip udun hag amiᅇ apᅇl giᅇno, gasi niᅇ aij göl,” a giᅇmim, hag gagmim; kale Jisas Krais nip niᅇ udpal u, nibi bi hon, a giᅇmim, ud aij giᅇmim.

* 2 Hon niᅇbun, nibi bi rimnap Krais Jisas nip niᅇ ud midōm, nan gau abōnamō ᅇniᅇbal; pen nibi bi rimnap, Krais Jisas nip gasi adō adō nōp niᅇ udōm, nip aij gagnab, a göm, kaj wal wayōᅇ nan gau hil göm, yiᅇharᅇᅇ nan magō haᅇᅇ nōp ᅇniᅇbal.

* 3 Pen nibi bi nan haᅇōwaᅇō ᅇniᅇbal gau, nibi bi nan hil giᅇpal gau kalip hag juagōl. Nibi bi nan hil giᅇpal gau, nibi bi nan abōnamō ᅇniᅇbal gau, God niᅇᅇō nan si nan naiᅇ gabōl, a göm, kalip hag gagōl. Niᅇhōn giᅇniᅇᅇ: God nibi bi aniᅇ gau kalip udō, nibi bi niᅇpe midpal. * 4 Bi wōᅇ gep ap bi kub niᅇpe nip wōᅇ rimnap geinab, ne niᅇᅇmōn, giᅇ aij giᅇpan aka giᅇ aij gagpan, a giᅇmōn hagagnabōn. Bi kub niᅇpe ke niᅇᅇōm, giᅇ aij giᅇpan aka giᅇ aij gagpan, a giᅇnab. Pen niᅇpe giᅇ aij giᅇnab me; Bi Kub niᅇpe ke nip giᅇ ᅇō, niᅇpe aij giᅇniᅇm rö löp. *

5 Pen nibi bi rimnap niᅇᅇlō, ᅇniᅇ ap God ᅇniᅇ kub niᅇpe rö löp, ᅇniᅇ ap ᅇniᅇ yiᅇharᅇᅇ rö löp. Pen nibi bi rimnap niᅇᅇlō, ᅇniᅇ ap God ᅇniᅇ kub niᅇpe rö lagōp, ᅇniᅇ magōᅇᅇhalō ᅇniᅇ ke ke rö midagōp. Aniᅇ u, kale ke ke midpim rö, gasi kale aij niᅇᅇbim adō aniᅇbu niᅇᅇmim giᅇpe arniᅇm. *

6 ᅇniᅇ ap God ᅇniᅇ kub niᅇpe rö löp, a göm niᅇᅇbal gau, Bi Kub nip gasi niᅇᅇōm me aniᅇ göl gasi niᅇᅇbal. Pen nibi bi kaj wal wayōᅇ nan gau ᅇniᅇbal gau, God nip aij a göp a göm ᅇniᅇbal. Nibi bi asi masi giᅇ aij göm, nan rimnap nōp ᅇniᅇbal gau u rö nōp, God nip aij a göp a göm ᅇniᅇbal.

7 Hon kamiᅇᅇ midun, hon ke halō midpun, a gun gasi u niᅇᅇagun. Umnᅇᅇ giᅇnabun u, hon ke halō mudun umnabun, a gun gasi u niᅇᅇagun. 8 Niᅇhōn giᅇniᅇᅇ: hon kamiᅇᅇ midun, nibi bi Bi Kub hib haglö adō araᅇ a gun, gasi u nōp niᅇᅇun midnabun. Umnᅇᅇ giᅇnabun u, nibi bi Bi

Kub hib haglö adō araᅇ a gun, gasi u nōp niᅇᅇun umnabun. Aniᅇ u, mideinabun aka umnabun, hon Bi Kub nibi bi wōᅇ gep niᅇpe midpun. * 9 Adō aniᅇbu nōp, Krais niᅇpe umōm uraka. Aniᅇ u me, hon kamiᅇᅇ midpun gau abe, hadō umla gau abe, hon magōᅇᅇhalō Bi Kub nibi bi niᅇpe midpun.

10 Aniᅇ u, kale niᅇhōn giᅇniᅇᅇ añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip, aniᅇᅇ giᅇpim, aniᅇᅇ giᅇpim, a giᅇmim manō hag gabim? Pen kale niᅇhōn giᅇniᅇᅇ añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip niᅇᅇbe, kale nibi bi yiᅇharᅇᅇ rö löp. Niᅇᅇ aij giᅇmim: hon magōᅇᅇhalō God amᅇō ilō adō niᅇpe u midno, hanᅇᅇ manō kub hagnab. *

11 Aisaia God Manō adᅇᅇ ap kalᅇ kᅇiᅇᅇ rikōm haga,

“Bi Kub hagōp, ‘Yad niᅇᅇō yabiᅇ hagabin, hainō nibi bi gau magōᅇᅇhalō yiᅇᅇ niᅇᅇōm,

nabile udōm, kugom yiᅇmōm,

“God niᅇpe añᅇ Bi Kub midōp,” a giᅇnabōl,’ a göp,” a ga. *

12 Aniᅇ u, niᅇᅇim. Hon añᅇ añᅇ midpun rö, God hon magōᅇᅇhalō hag niᅇᅇō, hon kamiᅇᅇ midun nan niᅇhōn niᅇhōn giᅇpun gau hag ᅇᅇun, ai giᅇniᅇᅇ aniᅇᅇ giᅇpun a gun hagnabun.

Añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip gasi niᅇᅇmim

13 Aniᅇ u, añ mam Krais lau adō midpal rimnap kalip, aniᅇᅇ giᅇpim, aniᅇᅇ giᅇpim, a giᅇmim manō hag gabim u arō giᅇmim. Kale gasi niᅇᅇmim, yad giᅇnō añ mam Krais lau adō midōp ap dui göm, adan uᅇᅇam ajep rö u aramōm, lug pakōm giᅇ naiᅇ giᅇnab, a giᅇmim, agamiᅇᅇ midmim, adō aniᅇbu nōp giᅇpe arniᅇm. 14 Bi Kub Jisas bi niᅇpe midpin rö, gasi yad u niᅇᅇ aij giᅇpin, nan hil gep rimnap midagōp. Nibi bi rimnap gasi kale ke niᅇᅇōm, nan hil giᅇpal. Pen nan aniᅇbu ᅇniᅇᅇno, God niᅇᅇō aij gagnab a göm hil giᅇnabōl u, nan aniᅇbu ᅇniᅇᅇagōl. * 15 Pen kale, añ mam Jisas kalip a göm uma aniᅇ gau kalip midmagō lagmim, nan kale asi masi giᅇpal gau haᅇōwaᅇō ᅇniᅇᅇbe, kale gasi iru niᅇᅇōm ap lug pakōl rö löp. Adō

* 14:1: Ro 15:7 * 14:2: Jen 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mad 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10-11

* 14:8: Gal 2:20 * 14:10: 2Ko 5:10 * 14:11: Ais 45:23; Plp 2:10-11 * 14:14: Ap 10:15; Dai 1:15 * 14:15:

1Ko 8:11-13

anibu gi naj gɪnabim. * 16 Kale ke niŋmim, adö rɪmnap gɪmim rö lɪnab u pen nɪbi bɪ rɪmnap anig gɪnabim u niŋöm hagnaböl, “Krais lau adö mɪdpun a gɪpal u pen kale niŋebir nan si nan naj gaböl u me, hon niŋbun, Jisas manö aij nɪpe manö niŋ udep a gɪpal u piral hagpal,” a gɪnaböl. 17 Niŋhön gɪniŋ: God nɪpe kiŋ hon mɪdöp manö adö anibu hageinabun u, nan niŋeb niŋ niŋeb manö anibu hagnabun; gi aij gep manö adö u nöp hagnabun; agamij hain rik mɪdep manö adö u nöp hagnabun; miñ miñ göl gi mɪdep manö adö u nöp hagnabun. Nan aij anib gau Ana Uɫ nɪpe niñ udnabun me. 18 Hon Krais nɪp niŋ udun anig göl geinabun u, God niŋö aij gɪnab; nɪbi bɪ gau niŋöm, gi aij gɪpal, a gɪnaböl.

19 Hon aigöl gun añ mam aip agamij jɪm niñ mɪdun, hon magöŋhalö Krais manö aij nɪpe u niŋ ud pɪdön gun, a gɪmim, adan anibu nöp klö gɪmim hain gɪmim. * 20 Nan magö rɪmnap hil gagep. Pen bɪ ap gasi gasi löm, nan gau haŋwəŋö niŋaiö, Krais nɪp niŋ udöp nɪbi bɪ ap niŋöm, dui göm, Krais niŋ udöp u arö göm ap lug paknab u, bɪ haŋwəŋö niŋnab bɪ anibu nɪpe gi naj gɪnab. Nan magö niŋöm, God wög nɪpe gi naj gɪnab. Kale anig unbö rö gagmim. * 21 Anib u, hon niŋno añ mam ap lug paknɪm rö löp, a gi niŋnabim u, kaj yuö gau arö gɪmim, niŋ wain gau arö gɪmim, nan gau arö gɪmim gɪnabim u aij. Niŋhön gɪniŋ: añ mam ap lug paknɪm rö löp, a gi niŋnabim u, añ mam a gɪmim, anig gagmim.

22 Yad nan niŋeb niŋagep manö hagpin u, kale niŋhön gasi niŋbim u, kale ke God aip. God hanɪp gasi aij niñ rö niŋun gun, añ mam rɪmnap rau niŋnabun u, niñ löl gi mɪdeinabun. 23 Pen nan rɪmnap gasi mɪlö lun niŋnabun u, manö mɪdeinab. Niŋhön gɪniŋ: anig geinabun, God nɪp aij gɪniŋ a gi gasi u niŋun niŋagnabun; nɪp aij gɪniŋ aka aij gagnɪm a gi gasi u niŋun niŋnabun. Hon anig göl rö haŋwəŋö geinabun u, nan si nan naj gɪnabun.

* 14:19: Ro 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13 * 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: 2Di 3:16
* 15:7: Ro 14:1 * 15:8: Mad 15:24

15

Nɪbi bɪ rɪmnap mɪd aij göl rö adö u nöp niŋun a gɪmim

1 Hon nɪbi bɪ Krais nɪp niŋ ud pɪdön gi mɪdpun gau, hanɪp ke aij gɪnab adö u niŋun gagun. 2 Nɪbi bɪ nɪp niŋ ud pɪdön gagpal gau, nɪp niŋ ud pɪdön göl a gun, gasi u niŋun gun. Hon ke aij gɪnab u nan kub wasö; pen nɪbi bɪ rɪmnap, Krais nɪp niŋ ud pɪdön gɪnaböl aka nɪp niŋ ud pɪdön gagnaböl u nan kub. * 3 Krais u rö nöp, ke aij ga adö u gaga. Krais nɪpe Nap nɪp manö haga rɪmnap, Depid nɪpe God Manö adɪŋ ap kalɪ kliñ riköm haga, “Nöp hag jubal u uri yɪp u rö nöp hag juaböl,” a ga. * 4 Kale niŋ aij göl a göm, God nɪpe geia niŋöm bɪ nöd nɪbö gau God Manö u kalɪ kliñ rikla. God Manö anibu amgö lɪ niŋun, manö aij anibu niŋ udun, Jisas Krais niŋ ud pɪdön gun, klö gun gi aij gun, agamij niñ löl gi gasi halö mɪdeinabun. Adö anibu nöp God nɪpe geia, God Manö anibu kalɪ kliñ rikla. * 5 God nɪpe gö, kale Jisas Krais niŋ ud pɪdön gɪmim, klö gɪmim gi aij gɪmim, agamij niñ löl gi gasi halö mɪdeinabim. Pen Krais Jisas ga rö niŋun anig rö gun a gɪmim, nɪp anig göl hain gɪmim, God nɪpe gö, kale gasi adö añ niŋmim, jɪm niñ mɪdmim, gɪmim. 6 Kale anig gɪmim, gasi añ nöp, maj mɪgan añ adɪp adɪp u nöp, Bɪ Kub hon Jisas Krais Nap hib nɪpe u hagpe adö arnɪm.

God Isrel nɪbi bɪ wasö gau kalɪp u rö nöp mög niŋöb

7 Gasi niŋ aij gagpe niñ u, Krais kalöp mög niŋöm ud aij gö, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, kale ke agamij pen pen mög niŋmim, ud aij gɪmim, mɪdmagö lɪ mɪdpe, nɪbi bɪ rɪmnap niŋöm God hib nɪpe haglö adö arnab. * 8 God hadame nöp Juda kai nihi itaŋ kale gau kalɪp manö klö niŋö haga u, haga rö nöp gɪnab u, niŋöl a göm, Krais nɪpe Juda kai kalɪp nan a göm aua. * 9 Anib u, Juda nɪbi bɪ wasö gau, God nɪpe hanɪp mög yabɪ niŋöb, a göm hib nɪpe haglö adö arnɪm, a göm aua. Krais nöd

Nap God n+p manö haga rö, Depid God Manö ad+ñ r+imnap kal+ kñ+r+köm haga,
 “‘An+bi u, yad Juda n+bi b+ wasö an gau m+dem,
 k+imap hagem, hib ne u hagnö adö arnab,’ a göp,” a ga. *

¹⁰ Manö ap Mos+is God Manö ad+ñ ap kal+ kñ+r+köm haga,
 “Kale Juda n+bi b+ wasö gau, God n+bi b+ n+pe aip
 pa j+m n+mim, m+ñ m+ñ g+mim,” a ga. *

¹¹ Pen manö ap Depid God Manö ad+ñ ap kal+ kñ+r+köm haga,
 “Kale Juda n+bi b+ wasö gau magöñhalö
 B+ Kub hib n+pe hagpe adö aran.
 Kale n+bi b+ ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö
 k+imap hagöl g+, hib n+pe hagpe adö i g+lan aran,” a ga. *

¹² Pen Aisaia u rö nöp God Manö ad+ñ ap kal+ kñ+r+köm haga,
 “B+ Jesi r+kö r+k damöm r+k daunaböl ap apöm,
 n+bi b+ ram m+nöñ ke ke m+dpal gau magöñhalö abad m+deinab.
 Juda n+bi b+ wasö gau, B+ an+bu nöp gasi n+ñöm,
 gasi halö m+deinaböl,” a ga. *

¹³ God n+pe ga u n+ñun, gasi halö m+dpun.
 God gö, kale n+p n+ñ ud p+döñ g+mim, m+ñ m+ñ göl g+, agam+j hibur hain hain göl g+ m+dmim.
 An+g göl g+ m+daibe, Ana U+ n+pe p+döñ halö gasi r+m+d m+dmagö an kalöp dan apöm gö, kale gasi halö nöp m+deinabim.

Pol n+ñön g+ñig manö klö hagöm köp kal+ kñ+r+kön

¹⁴ Pen añ mam b+. Gasi yad n+ñbin kale n+bi b+ aij yöl; nag+ adö n+ñön g+mim God n+p aij g+nab u n+ñ aij g+pim; kale añ mam kale gau God Manö aij u pen pen hag n+ aij g+mim rö löp. ¹⁵ Pen kalöp köp kal+ kñ+r+kabin an+bi, manö klö rö r+imnap hagpin.
 God y+p mög n+ñöm, ud aij göm, wög gep b+ n+pe hag la u me, yad kalöp manö klö an+bu, kauyan hagnö n+ñ aij gim

a gem hagpin. ¹⁶ God y+p hag lö, yad Krai Jisas wög gep b+ n+pe m+dem, Juda n+bi b+ wasö gau g+ ñem, God manö aij u kalöp hag n+abin.
 Yad God manö aij hag n+abin u, yad God n+p nan sabe gep b+ rö m+dem, manö aij n+pe hag n+abin.
 An+g g+ñö, Juda n+bi b+ wasö gau, God n+p nan sabe g+ n+bal nan aij yab+ñ nan gagöp rö l+lö, God n+p aij g+nab.
 Ana U+ n+pe gö, kale n+bi b+ ke kam+ñ aij rö l+lö, God kal+p n+ñ+ñ löm udnab. *

¹⁷ Krai Jisas aip j+m nöl m+dpin u me, y+p aij gö n+ñöl g+, God n+p wög g+ m+dpin.

¹⁸⁻¹⁹ Krai geia yad n+p wög gem, yad wög n+ñön n+ñön g+pim u nöp hagnabin.
 Yad Juda n+bi b+ wasö gau kal+p Krai manö aij u hag n+ ajainö n+ñöl g+, Ana nan gagep rö r+imnap gö n+ñöl g+, Juda n+bi b+ wasö gau n+ñöm, God manö u udnab. Yad ram m+nöñ Jerusalem urakem, Krai manö aij u magöñhalö kabö göl nöp adan m+lö yab+ñ hag n+ aij g+ dam dam ram m+nöñ Ilirikam amem, ado g+ aunö. ²⁰ Gasi yad pör n+ñbin u, n+bi b+ Krai manö n+pe nöd n+ñagla ram m+nöñ gau nöp amem, hag n+nam a gem n+ñbin.
 B+ Krai manö hag ñeb r+imnap nöd amöm padö b+n+ñ g+la adö u ram g+nam a gem n+ñagpin. * ²¹ Aisaia n+pe God Manö ad+ñ ap kal+ kñ+r+köm haga,

“Kal+p manö aij n+pe hag n+agal;
 pen kale n+ñnaböl.

N+bi b+ manö aij n+pe apdi n+ñagal gau,
 kale n+ñöm n+ñ aij g+naböl,” a ga. *

Pol daun kub Rom arnam, a ga

²²⁻²³ An+bi u, m+ iru yab+ñ nöp, ram m+nöñ gai i hag n+ aj aj, daun kub kale Rom arnam a g+m+din u pen n+nam rö laga.
 Pen m+ñi ram m+nöñ r+gon gai i wög g+nam rö lagöp n+ñem yad kalöp n+ñnig n+ñabin. * ²⁴ Yöp söl m+dp, ram m+nöñ Spen arn+g gabin.
 Gasi yad n+ñbin u, am kale aip pro magö ap m+dnö aij gö n+ñöl g+, hainö y+p dam Spen adan ramö u yumim, a g+ gasi n+ñbin. ²⁵⁻²⁶ Pen Masedonia Propins n+bi b+ abe, Akaia Propins n+bi b+ abe, Jerusalem n+bi b+ Krai lau adö

* **15:9:** Ap 3:25; Sam 18:49 * **15:10:** Dud 32:43 * **15:11:** Sam 117:1 * **15:12:** Ais 11:10 Rep 5:5 * **15:16:** Ro 1:5; 11:13 * **15:20:** 2Ko 10:15-16 * **15:21:** Ais 52:15 * **15:22-23:** Ro 1:13

mıdöm mani nan kale mıdagöp gau, kalıp mani nan kale gau abönamö ñıla u, mıñi kalıp ñınam a gem nıñabin. * 27 Gası kale ke nıñöm gıpal anıbu, gı aij gıpal. Juda nıbi bı Kraıs manö aij u dam, Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñıbal rö, God mani nan kalıp ñöb gau rımnap Juda nıbi bı kalıp pen ñıñaböl u aij. *

28 Pen mani yıp ñıbal anıbu magöñhalö dam Jerusalem bı gau ñem, Spen adan u amem, kale mıdpım u nıñabin. 29 Ñıñ anıbu apem kalöp nıñnö, Kraıs gası aij nıpe ñö, kale nıp nıñ ud sısı lımım ñıñı yabıñ lıñabım. *

30 Añ mam yad gau. Bı Kub Jıas Kraıs lau adö mıdpım u, God Ana anı kalöp dan mıdöm kalöp mıdmagö lep magö u ñab rö, yad a gımım, God nıp sabe göl gı nöp mıdaimım. * 31 God nıp sabe gı mıdaimım, yad Jerusalem arnıg gem, ram mıñnöñ Judia areınam, Judia nıbi bı Kraıs nıp nıñ udagpal gau yıp gı nıñı gıñöl, yıp ud kamıñ yunım. Pen God nıp sabe gı mıdaimım, yad Jerusalem amjakem, Kraıs nıbi bı nıpe gau kalıp nan nıñnön nıñnön gı ñıñıg gıñın u gıñnö, kalıp aij gö nıñnöl gı, aip jım ñöl mıdaiun. 32 Anıb u, God yıp yau a gainım, kale mıdpım u amem, magö ap mıdnö aij gö nıñnöl gı, kalöp aip mıdeınabun.

33 God kalöp magöñhalö abad mıdö nıñnöl gı, agamıñ jım ñöl mıdmım mıd aij gımım. Anıb unbö rö aij.

16

Pol, "Kale mıdpım?" a ga

1 Pen añ hon Pıbi, Senkria daun au cöc wög gab nıbi u, nab. Nıpe nıbi aij yabıñ. Kale mıdpım u amjakö, nıp ud aij gımım. 2 Yıp aij gıñab u, kale mıdpım u amjakö, kale Bı Kub nıñ udpım rö, Bı Kub nıbi bı nıpe pen pen ud aij gıpal u rö, nıp ud aij gımım. Nan rımnap mıdagainım, hañwawö ñıñımım. Nıpe nıbi bı gau iru nöp kalıp ud aij göm, yıp abe ud aij göm göp.

3 Pen nıbi Prısıla abe, nugmul Akwıla abe, Kraıs nıp wög jım

ñun gımıdun ber mıñau kalıp hagmım, "Pol kalöp ber mıñhöñ, 'Mıdpıl?' a göp," a gımım. * 4 Nöd yıp al pak lıñıg geıla, ber aij yad mıñau mıdmıl, yıp amdam gıñöl. Pen halpe ke al pak löl a gımıl gası u nıñagmıl anıg gıñöl, yıp aij göm, Juda nıbi bı wasö ram mıñnöñ ke mıñöl gau hag ñıñnö Kraıs Jıas nıñ udpal gau kalıp abe aij göm göp.

5 Pen nıbi bı Kraıs Jıas nıñ udpal ram kalıp ber u magum gıpal gau kalıp u rö nöp hagmım, "Pol kalöp, 'Mıdpım?' a göp," a gımım.

Mam mıdmagö yad Epınıdas nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım. Esia Propıns au, Kraıs nıp nöd uda bı me anıbu.

6 Nıbi Maria kalöp kñö yabıñ wög gı ñıñmıdöp u nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

7 Pen bı rıdık yad nıñeb rö, Adronaıkas abe, Junıas abe, kalıp mıñhöñ hagmım, "Pol kalöp mıñhöñ, 'Mıdpıl?' a göp," a gımım. Kalpe mıñhöñ Kraıs nıp nöd nıñ udlö, yad hainö nıñ udnö. Yıp nagı lıla rö, kalıp mıñhöñ u rö nöp nagı lıñöl, jım ñun mıdmıdun. Pen bı Jıas manö ud arep gau, bı anıb mıñau kalıp nıñ aij yabıñ gıpal.

8 Mam mıdmagö yad Amplıedas, Kraıs nıp cıg aij göp u, nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

9 Mam Urbanıs nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım. Mam anıbu yad aip Kraıs nıp wög jım ñöl gımıdul. Mam aij Sıdakıs nıp u rö nöp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

10 Apeles, marö auö, Kraıs nıp nıñ ud pıdöñ göm mıd aij göp bı u, nıp hagmım, "Pol nöp, 'Mıdpan?' a göp," a gımım.

Nıbi bı Arısdobıulas ram mıdpal gau kalıp hagmım, "Pol kalöp, 'Mıdpım?' a göp," a gımım.

* 15:25-26: 1Ko 16:1-4; 2Ko 8:1; 9:2,12; Ap 24:17 * 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29: Ro 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2De 3:1 * 16:3: Ap 18:2

11 Bî rîdîk yad nîjeb Herodion nîp hagmim, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim.

Nîbi bî Nasisas ram u mîdöm, Bî Kub nîj udpal gau kalîp hagmim, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

12 Nîbi Draipina abe Draiposa abe, Bî Kub nîp nîj udöl gî, nîp wög gîpil nîbi anîb mîhau kalîp hagmim, “Pol kalöp mîhönj, ‘Mîdpil?’ a göp,” a gîmim.

Añ aij yad Persis, Bî Kub nîp nîj udöl gî, nîp wög klö göp nîbi anîbu nîp u rö nöp, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim.

13 Bî Rupas, Krais nîp wög klö göm göp u, nîp hagmim, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim. Nîme nîpe u, ami yad rö löp u, nîp u rö nöp hagmim, “Pol nöp, ‘Mîdpan?’ a göp,” a gîmim. *

14 Asinkridas, Pligon, Hermes, Padrobas, Hermas, nîmam kale aip mîdpal gau abe magönhalö kalîp, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

15 Pilologas, Julia, Nereus, Nereus nîñîn nîpe Olimpas, Krais nîbi bî nîpe kale aip mîdpal gau magönhalö, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

16 Kale Bî Kub nîp nîj udpim rö, pen pen hag wîhai udöl gî, alaun bom halumim.

Krais nîbi bî nîpe gai i God nîp sabe gîng cöc ke ke magum gîpal gau, “Kale mîdpim?” a gîpal. *

Manö piral hagpal gau udagmim

17 Añ mam aij yad gau, nîj aij gîmim. Nîbi bî rîmnap manö gau nîbö gau nîbö dapöm, nîbi bî Krais lau adö mîdpal gau kalîp hag ñîlö ñîlö, gasî aij nöd nîjla adö u arö göm, manö piral hagpal anîbu udöm, asîk ke ke lîbal. Kalöp anîb unbö rö nöp gîngm rö löp u, manö piral hagaiöl u udagmim. * 18 Nîbi bî anîg gîpal gau, Bî Kub hon Krais nîp wög u gun, a göm gasî

u nîjöm gagpal; kalîp ke aij göp adö u nöp gasî nîjöm gîpal. Kale manö hain hain rö, nîbi bî hib dap raneb manö u nöp hag hag gî mîdlö nîjöl gî, nîbi bî nîj aij gagpal gau manö piral kale nîj udöm dui gîpal.

* 19 Kale pen God manö aij u ud aij gîmim, hagöp rö gîmîdim, nîbi bî gau magönhalö nîjbal u, yîp aij yabîl göp. Nan nîhön God amgö ilö nîpe aij gîngm u, kale nîbi bî gasî nîjeb rö mîdmim, nan nîhön God amgö ilö nîpe nan si nan naij rö mîdnîm u, kale nîbi bî gasî hauî rö mîdmim u, yîp aij gîgab. *

20 Söl mîdöp, God nîbi bî abad mîd aij göp u, nîpe Seden nîp ud raîa mo kale gau lö, klö nîpe mîdageinab.

Yad God nîp sabe gabin, Bî Kub hon Jisas kalöp mög nîjöm ud aij gö nîjöl gî, kale mîd aij gîmim. *

21 Bî yad aip wög jîm ñöl gîpul, Dimodi, kalöp hagab, “Mîdpim?” a gab. Bî rîdîk nîjeb yad gau Lusias, Jeson, Sosipada u rö nöp kalöp, “Mîdpim?” a gaböl. *

22 Pen yad bî Dedias, Pol hagö köp kalî kîñ rîkabin i, u rö nöp kale Rom kai Krais lau adö mîdpim gau kalöp, “Mîdpim?” a gabin.

23 Bî Gaias, yîp Pol dam ram nîpe u löm, abad mîd aij göp u, kalöp, “Mîdpim?” a gab. Bî anîbu nöp Krais lau adö mîdpal nîbi bî gau hagö, ram nîpe u amöm magum gîpal, kalîp ud aij gî mîdöp.

Pen bî kuskus pe ñeb Erasdas abe, mam hon Kwodas abe, u rö nöp kalöp, “Mîdpim?” a gabil. *

24 Yad God nîp sabe gabin, Bî Kub hon Jisas Krais kalöp magönhalö mög nîjöm ud aij gö nîjöl gî, kale mîd aij gîmim. Anîb unbö rö aij!

25-26 Pen God hib nîpe hagno adö arnîm. Nîpe nöp me kalöp abad mîdö nîjöl gî, nîp cîg aij gîmim mîdmim rö löp. Jisas manö aij anîbu nöd pi göl mîdmîdöp u pen mîñî, bî God manö hagep gau, manö nîpe God Manö kalî kîñ rîkla u waiö lö, manö aij anîbu nîbi bî gau kalîp pör hag ñîbin. God nöp hagö me, nîbi bî ram mînönj ke gau

* 16:13: Mak 15:21 * 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mad 7:15; Dai 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3

* 16:19: Ro 1:8; 1Ko 14:20 * 16:20: Jen 3:15 * 16:21: Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * 16:23: Ap 19:9; 1Ko 1:14

gau magöŋhalö hag ñino, n+p n+ŋ udöm
hagöp rö göl. *

²⁷ God añi gasi aij gasi klö göm n+ŋöb u,
Jisas Krais n+p han+p nan a göm yuö aua
rö, hib n+pe pör nöp pör nöp hagno adö
araŋ. An+ib unbö rö aij me.

* **16:25-26:** Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26; Ro 1:5

1 Korid

Pol köp nöd u Korid n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i kl̄iñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄pe ke ȳip hag la rö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i n̄pe ap m̄dpin. Mam hon Sosdenes aip au m̄dul, köp an̄bi, kalöp daun kub Korid au God n̄bi b̄i n̄pe m̄dpim gau kal̄i kl̄iñ i r̄ikabin. Kale Kraiſ Jisas n̄p n̄ñ udpe u, God hagö, kale n̄bi b̄i ke kam̄ñ aij n̄pe m̄dpim. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ n̄p sabe ḡipal n̄bi b̄i ram m̄n̄ñ gau gau magöñhalö, God kal̄ip n̄bi b̄i uſ n̄pe m̄daiöl a göm hag la. Kraiſ Jisas n̄pe B̄i Kub hon m̄döp; n̄pe u rö nöp B̄i Kub kale m̄döp.

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡilö, kale m̄d aij ḡimim.

Pol God n̄p aij a ga

⁴ Kraiſ Jisas n̄p c̄ig m̄dpe, God n̄pe kalöp ud aij göm nan aij ña u n̄ñem, yad pör God n̄p aij a gabin. ⁵ N̄ñhön ḡin̄g: kale Kraiſ n̄p c̄ig m̄dpe, Kraiſ kalöp ud aij yab̄i gö, kale gas̄i n̄ñ aij ḡimim, manö hag ñ̄ aij ḡipim. ⁶ God n̄pe gö, Kraiſ manö aij u añ kale dañ auö, kale n̄ñ udmim, hagöp rö gabim. ⁷ An̄b u, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aunab a ḡimim abad m̄dpim ñ̄n i, God Ana nan aij ñab gau hadö magöñhalö udpim. ⁸ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ kalöp abad m̄döm ḡi ñ̄ aij gö, kale ram m̄n̄ñ iſ i m̄dmim, manö aij n̄pe u n̄ñ udöl ḡi m̄dmim, n̄p arö gagnabim. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aunab ñ̄n u, kale manö r̄imnap n̄ñagnabim. * ⁹ God hagab rö nöp gab. N̄pe kalöp hag lö, kale Ñ̄i n̄pe B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aip j̄im ñöl m̄dpim. *

Kraiſ n̄bi b̄i gau gas̄i ud adö añ̄i n̄ñöm, j̄im ñöl m̄daiöl

¹⁰ Añ mam b̄i. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ lau adö m̄dpun u me, manö ke ke adö r̄imnap

lagmim. Gas̄i adö añ̄i n̄ñmim, manö adö añ̄i hagmim, j̄im ñöl yab̄i m̄daimim. *

¹¹ Pen n̄bi Klowi n̄bi b̄i n̄pe r̄imnap apöm ȳip hagö n̄ñbin, kale añ mam yad r̄imnap kale ke pen pen hagabim. ¹² An̄b u, r̄imnap hagpim, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Sipas n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. *

¹³ Hagpim an̄bu Kraiſ n̄p ud as̄ik ke ke l̄ibim rö löp. Yad mab ba lañ al pak l̄ilö kalöp nan a gem umnö rö, hib yad hagmim Pol n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun a ḡipim akan Pol hib hagmim ñ̄g pakpe akan An̄b u, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄pe,” “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim u pir albim. ¹⁴ Pen am kale aip m̄dainö ñ̄n u, n̄bi b̄i iru ñ̄g pak ñagnö. B̄i m̄ñöp nöp Krispas Gaias nöp ñ̄g pak ñ̄nö. An̄b u, God n̄p aij a gabin. * ¹⁵ Wasö u, ȳhar̄ñ piral hagbep, “Pol hib n̄pe hagun ñ̄g pakno,” a ḡibep. ¹⁶ Pen hauſ ḡipin. Yad Sidepanas n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip abe ñ̄g pak ñ̄nö. Pen n̄bi b̄i r̄imnap halö ñ̄g pak ñ̄nö aka n̄ñagpin. * ¹⁷ Kraiſ ȳip, “N̄bi b̄i gau kal̄ip ñ̄g pak ñ̄mön,” a göm hagaga. “Kal̄ip manö aij yad u hag ñ̄mön,” a ga. An̄b u, manö aij n̄pe u hag ñ̄m̄din. Pen n̄bi b̄i r̄imnap gas̄i k̄id hīk n̄ñöm hagpal rö hag ñ̄agm̄din. Manö an̄g göl hagnö, Kraiſ mab ba lañ al pak l̄ila manö u manö ȳhar̄ñ ap rö lö, n̄bi b̄i gau n̄ñ udagöl, a gem, manö aij n̄pe u kabö göl nöp hag ñ̄m̄din.

¹⁸ N̄bi b̄i mab ke inab adan an̄bu araböl gau, Kraiſ mab ba lañ han̄p nan a göm uma manö u n̄ñlö, manö hauſ rö l̄inab. Pen God han̄p ud kam̄ñ yuab n̄bi b̄i gau, Kraiſ mab ba lañ han̄p nan a göm uma manö an̄bu n̄ñun, God p̄döñ halö, n̄pe ke han̄p ud kam̄ñ yuöp, a gun n̄ñbun. * ¹⁹ Adö an̄bu God Manö u, Aisaia n̄pe God manö haga u kal̄i kl̄iñ r̄iköm haga,

“N̄bi b̄i gas̄i k̄id hīk n̄ñbun a ḡipal gau, gas̄i kale u ke n̄ñöm, gas̄i aij n̄ñbal.

* **1:8:** 1De 3:13; 5:23

* **1:9:** 1Jn 1:3; 1De 5:24

* **1:10:** Plp 2:2

* **1:12:** 1Ko 3:4; Ap 18:24-28

* **1:14:** Ap

18:8; Ro 16:23

* **1:16:** 1Ko 16:15

* **1:18:** Ro 1:16

Pen yad g̃nō, gasi niᅇm hagpal rö lagnab,
manö haᅇwaᅇo hagpal rö linab,” a ga.
*

²⁰ Anib u, niᅇi bi gasi niᅇeb gau, niᅇi bi koles kub arbal gau, niᅇi bi manö niᅇhön niᅇhön hag amil apil gipal gau, manö kub aij aij kale niᅇbal u, God niᅇᅇ, manö hauᅇ rö lö, böᅇ nöp ap lug pakniᅇ gaböl. *

²¹ God niᅇpe ke niᅇ aij göp rö, niᅇi bi gasi hon u ke niᅇun a göm, ke ulhai niᅇnaböl gau, niᅇpe aigale bi rö midöp u niᅇagnaböl. Niᅇi bi anib gau Kraiᅇ manö aij hag ñabun u niᅇlö, kalip manö hauᅇ rö linab. Pen God niᅇpe ke g̃nabin a göm hag la rö, niᅇi bi manö hauᅇ hag ñabun anibu niᅇ udeinaböl gau, God kalip ud asik yunab. *

²² Juda niᅇi bi gau hagpal, “Nan gagep rö riᅇnnap gipe niᅇun, niᅇᅇ hagabim a gun niᅇnabun,” a gipal. Pen Griᅇ niᅇi bi gau gasi aij aij hain niᅇö adö riᅇnnap niᅇun, a göm pör nöp ulhai niᅇbal. ²³ Anib u me, Kraiᅇ hanip nan a göm uma manö u hagaino, Juda niᅇi bi gau niᅇᅇm hagnaböl, “Manö iru göp u niᅇhön g̃niᅇ hagabim,” a g̃naböl. Pen Juda niᅇi bi wasö gau hagnaböl, “Manö hain niᅇö ulhai niᅇabun u hagagabim. U manö ñiᅇiᅇon limim hagabim,” a g̃naböl. *

²⁴ Pen God hanip Juda niᅇi bi riᅇnnap abe, Griᅇ niᅇi bi riᅇnnap abe, udnabin a göm hag la niᅇᅇm hon Kraiᅇ niᅇ niᅇun niᅇbun, God piᅇᅇᅇ halö midöp rö, Kraiᅇ abe unbö rö nöp piᅇᅇᅇ halö midöp; God gasi kiᅇ hiᅇk niᅇᅇb rö, Kraiᅇ abe unbö rö nöp gasi kiᅇ hiᅇk niᅇᅇb. * ²⁵ Niᅇi bi gau Kraiᅇ apöm uma u niᅇᅇm, God niᅇpe klö midagöp a g̃naböl; pen God niᅇpe klö niᅇpe ke ga gasi u niᅇagnaböl. Niᅇi bi gau Kraiᅇ apöm uma u niᅇᅇm, God niᅇpe gasi aij midagöp a g̃naböl; pen God niᅇpe gasi aij niᅇpe ke gasi niᅇa il u rik niᅇagnaböl. *

²⁶ Añ mam bi. Kale ke niᅇjim! God kalöp wiᅇ ala ñin u, kale aigale niᅇi bi rö midaiᅇ kalöp wiᅇ alaᅇ Niᅇi bi gasi niᅇeb a gipal gau, niᅇi bi kub gau, niᅇi bi hib

midöp gau, kalöp iru wiᅇ alaga. * ²⁷ Niᅇi bi gasi kiᅇ hiᅇk niᅇbun a gipal gau nable gaᅇ, a göm, God niᅇi bi gasi aij niᅇagnap gau uda. Niᅇi bi klö midpun a gipal gau nable gaᅇ, a göm, God niᅇi bi klö midagöp gau uda. ²⁸ Niᅇi bi hib halö midpun a gipal gau niᅇi bi yiᅇariᅇ rö mideilanᅇ a göm, God kalip arö göm, niᅇi bi ramö gau hib midagöp a gipal gau kalip uda.

²⁹ God niᅇpe anig ga u, niᅇi bi riᅇnnap God amgö ilö adö u, hib kale ke haglö adö arniᅇ rö lagnab, a göm ga. *

³⁰ God gö, Kraiᅇ Jisas aip jim ñöl midpim. Anib u, God gö, Kraiᅇ Jisas niᅇ niᅇ udun, niᅇ aip jim ñöl midun, niᅇ gasi niᅇöl gi midpun u me, hon gasi kiᅇ hiᅇk niᅇeb niᅇi bi rö midpun. Kraiᅇ aip jim ñöl midpun u me, God hanip niᅇᅇm niᅇi bi bi kamᅇ aij yad a gab. Kraiᅇ aip jim ñöl midpun u me, God hanip niᅇᅇm niᅇi bi asiᅇ midagöp yad ke a gab. Kraiᅇ aip jim ñöl midpun u me, God hanip niᅇᅇm nan si nan naiᅇ gipal gac u Niᅇ yad hadö lik gi yua a gab. * ³¹ Manö adö anibu God Manö u kalᅇ kliᅇ riköm hagla, “Niᅇi bi miᅇ miᅇ gun a göl u, kale Bi Kub hanip nan niᅇhön niᅇhön ñöb u gasi niᅇᅇm, miᅇ miᅇ göl,” a giᅇla. *

2

Pol Kraiᅇ hanip mab kros ba laᅇ uma manö u hag ñimidöp

¹ Pen añ mam bi. Am kale aip midainö ñin u, God Manö niᅇᅇ yabiᅇ u hag ñinam a gem, manö kliᅇ aij auub gau rö aka gasi kiᅇ hiᅇk niᅇeb manö gau rö hag ñagnö.

² Am kalip aip midem, gasi riᅇnnap ke niᅇem kalip manö hag ñagnabin; Jisas Kraiᅇ niᅇ mab ba laᅇ al pak liᅇo hanip nan a göm uma gasi adö añᅇ anibu nöp niᅇem, kalip hag ñinabin, a gem, gasi u nöp niᅇᅇ. ³ Anib u, kalöp aip midainö u, hañ romanᅇ yad klö midageia; yad aninᅇn gö piᅇniᅇ gem, giᅇ giᅇ göl gi midainö. *

⁴ Niᅇi bi riᅇnnap manö ke ulhai niᅇᅇm, manö dö kal adip adip adö anibu nöp rö

* 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Ais 19:12; 33:18; 44:25; Job 12:17 * 1:21: Mad 11:25 * 1:23: Ro 9:32; 1Ko 2:14

* 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Ko 13:4 * 1:26: Mad 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 1:31:

Jer 9:24 * 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1

hagun a göm gipal rö gagnö. God Ana u yip pidöŋ nipe u ñö n+ŋöl gi, Jisas manö aij u pidöŋ halö hag ñ+nö u waiö n+ŋbe. *
 5 God an+g ga u, bi rimnap manö kliñ aij u haglö, yip n+ŋ udagöl; pen yad klö yad ke ginö, kale yip n+ŋ udöl, a göm, God an+g ga.

God Ana gasi aij ñab

6 Pen yad am n+bi bi Kraiss n+ŋ kabö rö n+ŋ ud pidöŋ gipal gau aip am midem, kalip gasi kid hiik n+ŋeb manö rimnap hag ñ+midin. Pen ram m+nöŋ adö it i gasi kid hiik n+ŋbal rö hag ñagmidin. Kin gau bi kub gau, kale gasi kid hiik n+ŋbal rö hag ñagmidin. Kin gau bi kub gau kale hir ginaböl. 7 Pen yad kalip manö hag ñ+midin an+bu, God gasi kid hiik n+ŋeb manö pi göl midmidöp u hag ñ+midin. Gasi kid hiik n+ŋeb manö an+bu hadame dagol gau ram m+nöŋ gi laga ñ+n u nöpi göl midmidöp. God nipe hadame dagol gau ram m+nöŋ gi laga ñ+n u nöpi, Kraiss Jisas aip mailö halö mideinaböl a göm, gasi kid hiik n+ŋeb manö aij an+bu hag lö, mlö padö yab+ pi göl midmidöp. Yad gasi kid hiik n+ŋeb manö an+bu nöpi kalip hag ñ+midin. 8 M+nöŋ naböŋ adö it i kin gau abe, bi kub gau abe, gasi kid hiik n+ŋeb manö an+bu rik n+ŋagla. N+ŋblap rö hagep, Bi Kub mailö halö kumi kabö adö lan n+bö aua u n+ŋ al pak lagblap.

9 Pen God Manö u kal+ kliñ riköm hagla, “N+bi bi God n+ŋ midmagö libal gau, God kalip ud aij yab+ göm, nan aij aij ñ+nab.

Amgö n+ŋagla; hag ñ+lö apdi n+ŋagla; gasi ke nöpi n+ŋöm, an+g ginab, a göm n+ŋagla; God kalip nan aij aij ke nöpi ñ+n+g gab,” a gila. *

10 Pen manö n+ŋagmidal an+bu, God nipe Ana nipe han+ŋ ñö n+ŋbun.

God Ana nan gau magöŋhalö ulhai n+ŋab. God nipe nan pi ga gau abe ulhai n+ŋab. 11 Hon gasi n+hön n+hön n+ŋbun u, n+bi bi rimnap n+ŋagpal, pen ana hon ke an+ŋ dan+ŋ midöp u nöpi n+ŋöb. An+ŋ unbö rö nöpi, God nipe gasi n+hön n+hön n+ŋöb

u, God Ana nipe nöpi n+ŋöb. 12 Pen hon n+bi bi m+nöŋ naböŋ adö it i gasi n+ŋbal rö gasi n+ŋagpun. God nipe Ana nipe ke han+ŋ yuö aua n+ŋöm God nan aij han+ŋ abönamö ñöb u rik n+ŋbun. 13 God han+ŋ nan aij abönamö ñöb manö adö an+bu nöpi hag ñabun. Bi gasi kid hiik n+ŋbal rimnap han+ŋ manö an+bu haglö n+ŋagun; God Ana gasi ñöb rö manö an+bu n+ŋun me, n+bi bi gau kalip hag ñabun. God Ana han+ŋ manö hagö n+ŋun, n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midöp n+bi bi gau kalip hag ñabun. 14 Pen n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midagöp n+bi bi gau, God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij an+bu n+ŋlö, manö hau+ rö lö, rik n+ŋagnaböl. God Ana n+bi bi an+ŋ kale dan+ŋ mideinab u, God Ana nan aij ñöb gau rik n+ŋnaböl.

15 Pen n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midöp gau, kale nan gau magöŋhalö n+ŋöm rik n+ŋ aij ginaböl. Pen n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midagöp gau, kale n+bi bi God Ana aip midöp n+bi bi gau kalip rik n+ŋagnaböl.

16 God Manö u, Aisaia ad+ŋ ap kal+ kliñ riköm haga, “N+bi bi an, Bi Kub n+hön gasi n+ŋöb u rik n+ŋöm, n+ŋ, ‘An+g gimön, an+g gimön,’ a ginab?” ö ga.

Pen Kraiss n+bi bi nipe midpun gau, han+ŋ gasi nipe n+ŋöb rö ñö n+ŋöl gi, hon n+ŋ aij g+pun. *

3

Jim ñöl midmim, asik ke ke lagmim

1 Añ mam bi. Nöd kale aip midainö ñ+n u, n+bi bi God Ana an+ŋ kale dan+ŋ midöp gau kalip hag ñ+midin rö, kalöp u rö nöpi hag ñ+nep, pen kale Kraiss n+ŋ n+ŋ udmim, ñ+n painan rö nöpi midmidim. An+ŋ u, kalöp n+bi bi ram m+nöŋ it i rö hag ñ+midin.

2 Ñ+n painan ci ñ+nep rö u midmidim u me, yad kalöp ci nöpi ñ+midin; kale nan magö yab+ ud ñ+n yumim rö lagmidöp u me, yad nan magö yab+ kalöp ñagmidin. Midpim ñ+n i u rö nöpi, kale nan magö

* 2:4: 1De 1:5 * 2:9: Ais 64:4 * 2:16: Ais 40:13

* 3:2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2

yabił ud ñiŋ yumim rö lagöp; kale ñi painaŋ rö nöp mɨdpim. * ³ Mɨdpim ñin i u rö nöp, kale nɨbi bɨ ram mɨnönj ił i gasi nɨŋbal rö nöp gasi nɨŋbim. Nɨbi bɨ rɨmnap nan kale gau nan yad rö mɨdaiböp a gɨmim nɨŋbim. Mulu lugö, pen pen hag mɨdpim. Anɨg gɨmim, nɨbi bɨ yɨharɨŋ mɨnönj nabönj ił i gɨpal rö nöp gɨ mɨdpim. * ⁴ Rɨmnap hagpim, “Hon Apolos nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun,” a gɨpim. Rɨmnap hagpim, “Hon Pol nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun,” a gɨpim. Anɨb u, kale yɨharɨŋ nɨbi bɨ mɨnönj nabönj ił i gasi nɨŋöm hagpal rö gɨpim. *

⁵ Apolos hol mɨhönj bɨ kub nɨhön rö mɨdpul nɨŋmim manö anɨbu hagpim? Hol yɨharɨŋ bɨ wög gep mɨhau nöp mɨdpul. Bɨ Kub wög nɨhön ke ke hag la u gɨ mɨdul, Jisas Kraiss manö aij u hag ñailo kale nɨŋmim nɨŋ udpe.

Pen Bɨ Kub halɨp mɨhönj wög ke ke haga rö nöp gɨpul. * ⁶ God yɨp hagajɨp, ram mɨnönj kale u nöd amem nan yɨŋ u yɨmnö. God Apolos nɨp hagajɨp, hainö amöm, ñig am mɨl dapöm, nan yɨmnö anɨbu hoŋ ga. Pen God nɨpe nöp geia rana. ⁷ Anɨg gö, hol bɨ yɨharɨŋ nan yɨŋ yɨmul, ñig hoŋ gul gɨpul u, hib hol u hagpe adö aragnɨm. God geia rana rö, hib nɨpe u nöp hagpe adö arnɨm. ⁸ Nɨbi bɨ nan yɨŋ yɨmbal gau, nɨbi bɨ ñig dap hoŋ gɨpal gau, wög adö añi yabił gɨpal u me, God wög gɨpal gɨpal rö nɨŋöm, kalɨp pen ñinab. ⁹ Hol mɨhönj God wög u jɨm ñöl gajul, wög nabönj nɨpe u kale mɨdpim. *

Kale God ram nɨpe mɨdpim

Pen manö ap: kale God ram nɨpe mɨdpim. ¹⁰ God yɨp mög nɨŋöm ud aij göm nan aij ña u udem, bɨ ram gep nɨpe yabił u mɨdem, ram padö kub anɨyaŋ u bɨnɨŋ gɨ aij gɨnö; pen hainö bɨ ap apöm ram adɨŋ adɨŋ mɨdeinab gau gab. Pen nɨbi bɨ rɨmnap apöm, ram anɨbu gun a gaiöl u, nɨŋ aij göm göl. ¹¹ God ram nɨpe u Jisas Kraiss nɨp padö kub anɨyaŋ hadö böŋ nöp bɨnɨŋ göp u, nɨbi bɨ rɨmnap padö ke hain nɨbö ap bɨnɨŋ göl rö lagöp. *

¹² Jisas Kraiss padö kub bɨnɨŋ göl mɨdöp u, nɨbi bɨ rɨmnap, ram adɨŋ adɨŋ gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm gɨnaböl; pen nɨbi bɨ rɨmnap mab lö, wid lö adɨŋ adɨŋ, nan ułan ułan gau dapöm gɨnaböl. ¹³ Pen Kraiss apöm nɨbi bɨ manö kub hagnab ñin u, wög gɨ aij gɨla adö u ke waiö mɨdö nɨŋnaböl, hałowałö gɨla adö u ke waiö mɨdö nɨŋnaböl. Mab mɨłan apöm wög aij gɨnaböl u mɨdeinab; pen wög adö adö gɨnaböl u böŋ nöp in habɨk arnab me. *

¹⁴ Padö kub bɨnɨŋ göl mɨdöp adö u, nɨbi bɨ wög gɨ aij göm ram adɨŋ ap gɨlö, mab mɨłönj apöm ram adɨŋ anɨbu in habɨk aragnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵ Pen nɨbi bɨ rɨmnap wög adö adö nöp göm ram adɨŋ ap gɨlö, mab mɨłönj apöm ram adɨŋ anɨbu in habɨk arnab u, God kalɨp ke ud kamɨŋ yunab pen nɨbi bɨ mög gep rö, ram inö, łɨp gɨ höŋ yulö, nan mɨdagöp rö u mɨdeinaböl ram nɨpe adö laŋ au.

¹⁶ God sabe gep ram nɨpe u kale mɨdpim; God Ana anɨ kale daŋ mɨdöp. * ¹⁷ Nɨbi bɨ rɨmnap apöm God sabe gep ram u gɨ najj geinaböl u, kalɨp pen abe gɨ najj gɨnab. God sabe gep ram anɨbu ram nɨpe ke nöp. Pen sabe gep ram nɨpe u kale nɨbi bɨ mɨdpim.

¹⁸ Nɨŋ aij gɨmim. Kale rɨmnap gasi kub nɨbi bɨ mɨŋönj nabönj ił i gasi nɨŋöm hagpal rö nɨŋmim, yɨharɨŋ gau ułhai nɨŋbal rö nöp nɨŋun, nɨbi bɨ gasi kɨd hiɨk nɨŋeb mɨdpun a gɨnabim u pen hauł alö anɨg hagnabim. Hon nɨbi bɨ hauł halö mɨdpun a gɨmim me, gasi aij yöl u ułhai nɨŋnabim. ¹⁹ Nɨhön gɨnɨg: mɨnönj nabönj ił i manö kub kub rö hagöm hagpal adö u, God nɨŋö, manö hauł nɨŋagep rö löp. God Manö u kalɨ kɨñ rɨköm hagla,

“Nɨbi bɨ gasi kɨd hiɨk nɨŋun,
nɨŋ aij gɨpun a gɨpal gau,
nɨpe gö, gasi kɨd hiɨk nɨŋeb magö anɨbu,
hel ap rö löm,
gasi rɨmɨd mɨdmagö kalɨp ud sɨsɨ lö,

bɨ nagɨman rö mɨdeinaböl,” a gɨla. * ²⁰ God Manö adɨŋ ap halö, Depid kalɨ kɨñ rɨköm haga,

* **3:3:** 1Ko 1:10-11 * **3:4:** 1Ko 1:12 * **3:5:** Ap 18:4,11 * **3:9:** Mad 13:3-9; Ep 2:20-22 * **3:11:** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13:** 1Ko 4:5 * **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * **3:19:** Job 5:13

“Nibi bi gasi ki d hiik niηbun a gipal gau,
manö rimnap haglö,
Bi Kub nipe niηö,

manö il ap midagöp,” a ga. *

²¹ Anib u, nibi bi rimnap, nibi bi kub midpal a gimim, hib hagpe adö aragnim. Pen nibi bi aka nan niηön niηön midöp gau, God kalöp niηöm gi la midöp. ²² Yad Pol, Apolos, Sipas, hon wög gep bi kale nöp midpun. Minöη naböη il i niηön niηön midöp gau, God kalöp gi niηan, a göm, kalöp niöb. Kamih middep magö u abe, umeb magö u abe, God kalöp niöb. Miñi midpim rö, hainö mideinabim rö, God kalöp gi niηan a göm magöηhalö kalöp niöb. ²³ Pen Bi Kub kale Krais; Krais nipe God Ni nipe.

4

Jisas manö ud arep bi gau

¹ Anib u, God manö aij pi göl midmidöp u, Krais nipe Apolos Pol kalip bi miηöη hag lö, kale wög gep bi nipe midpil, a gimim gasi u niηmim. ² Bi kub ap, bi wög gi ñeb rimnap aip manö hag löm, wög ap kalip hageinab u, bi wög gep bi gau nap kale hagnab rö nöp göl. *

³ Pen kale yip manö kub hageinabim u, yad gasi iru niηagnabin. Nibi bi rimnap gau yip manö kub hageinabol u, yad u rö nöp gasi iru niηagnabin. U yip nan yiηariη ap rö löp. Yad u rö nöp yad ke manö kub hagagabin. ⁴ Yad ke nibi bi rimnap gi naj gagpin a gem niηbin u pen yad anig hagnö, Bi Kub yip bi asih midagöp a göm hagagnab. Bi Kub nipe ke nöp yip manö kub hagnab. ⁵ Anib u, miñi niη i manö kub hagagmim. Bi Kub nipe ke apöm manö kub hagnab. Bi Kub nipe gö, nan niηön niηön pi göl gipal gau magöηhalö waiö linab; gasi midmagö rimid an kale dan gasi niηön niηön niηbal u, u rö nöp waiö linab. Niη anibu, God nipe nibi bi magöηhalö ke ke añi añi gi aij gipal gipal rö kalip manö aij hagnab. *

⁶ Pen añ mam yad gau. Apolos hol miηöη manö kalöp hagpin anibi, kale manö magö

ap il u niη aij gimim, a gem, kalöp hagpin. Manö magö anibu hagab: “Gasi kale ke wasö; nan niηön kal kiñ rikla u nöp niηmim hain gimim.” Hagab rö geinabim u, bi ap hib dap ranmim, bi ap hib dap lugmim, gagnabim. * ⁷ Hon nibi bi kub, nibi bi gau nibi bi pro, a gimim niηbim u aij wasö. Kalöp niηön aij midöp u, God nipe nöp kalöp niöb. Anib u, kale ai giñig, hon ke gi aij gipun a gimim, hib kale ke hagpe adö arab? *

⁸ Gasi kale ke niηbim u, hon ke nan magöηhalö hadö udpun; nan pro ap ulep gagöp, a gimim gasi niηbim. Gasi kale ke niηbim u, hon ke nibi bi gep rö hadö midpun; bi ap hanip gasi rimnap hag niηagnab, a gimim gasi niηbim. Gasi kale ke niηbim u, hon ke kiη rö hadö midpun, a gimim niηbim. Pen gasi kale niηbim u, Jisas manö aij ud arep bi gau kiη rö midagal, a gimim gasi niηbim. Pen kale niηö yabiñ kiη midaiβep, hon miñ miñ gun, kalöp aip kiη midbnop. ⁹ Gasi yad niηbin u, God nipe hanip Jisas manö aij ud arep bi gau dam, nibi bi gau midpal an au, bi naj al pak lep rö dam löp. Bi rimnap gi naj geinabol u, bi kub manö kub hagöm, nibi bi niη midlö niηöl gi, kalip al pak löl, a ginabol. Gasi yad niηbin u, God nipe gö, hon anib unbö rö nöp midpun. Nibi bi minöη naböη il i abe, ejol kumi kabö adö lan abe, niη midlö niηöl gi, hanip bi naj rö al pak linig gaböl. ¹⁰ Krais nip niη udun wög nip ginö, hanip bi hauñ a göm niηbal u, pen kalöp niηöm, Krais nibi bi nipe gasi kio niηeb gau, a göm niηbal. Hon bi yiηariη hain u, pen kale nibi bi kal yabiñ. Hon bi hib midöp bi u rö wasö, pen kale nibi bi hib midöp u rö midpim. ¹¹ Hadame nöp dagol gau riköl, mid damöm, miñi midpun niη i kiyo lö, rugu miηep gö, waij midagö, ram midagö, umeb rö lö, hon por pak gilö gilö uñham yabiñ midpun. * ¹² Ke nöp ilön mab udun, nan niηbun. Hanip hag juöm gilö, kalip pen God kalip abad mideian a gun, nip sabe gipun. Hanip gi naj gilö, aiagipun. * ¹³ Hanip manö naj

* **3:20:** Sam 94:11 * **4:2:** Luk 12:42 * **4:5:** 1Ko 3:8 * **4:6:** Ro 12:3 * **4:7:** Ro 12:6 * **4:11:** 2Ko 11:23-27 * **4:12:** Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44

hagpal, pen manö hain hagpun. Anib u, hon nan yiharin nan haþiþ adin adin ap rö midno midno ñin i auöp.

¹⁴ Manö kalí kñin rikabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñi pai midmagö yad gau a gem rimid ukem hagabin. ¹⁵ Bi Krais lau adö midpal gau, iru yabiþ apöm kalöp ud aij göm manö hag ñinaböl. Pen bi Krais lau adö midpal gau, kalöp nap añi nöp midöp. Yad nöd Krais Jisas manö aij nipe u kalöp hag ñinö, kale Krais Jisas nin udpe u me, yad nap kale midpin. * ¹⁶ Anib u, kalöp hagabin, yad gipin gipin rö ninmim, adö anibu nöp gimim. * ¹⁷ Adö anibu nöp, ñi midmagö yad Dimodi, Krais Jisas manö hag ñinö nin aij göm, Bi Kub wög gi aij göp u yunö ninab. Amjaköm, yad Krais Jisas nip nin udem, Krais Jisas aip jim ñöl midem, aige gö rö gem gipin u kalöp yiswem kauyan hagö ninabim. Yad Krais nibi bi nipe gau kalip magonhalö por hag ñin manö u u rö nöp hain gem Krais Jisas aip jim ñöl midpin. *

¹⁸ Pen kale rimnap, Pol auagnab, a gimim, aþeb aþeb ñöl gi midpim. ¹⁹⁻²⁰ Pen Bi Kub u yip yau a gö, yinid ninabin. Yiharin manö nöp hagöm, God nibi bi nipe midagal; klö nipe u udöm me, nibi bi nipe yabiþ midpal. Anib u, amjakem nibi bi aþeb aþeb ñibal gau manö nöp hagaböl aka God klö nipe udöm midpal a gem ninabin. * ²¹ Anib u, yad apem kalöp ninön ginam? Ur ap daunam aka kalöp midmagö lem, manö hain hain hagnam? Yad ninön ginö, kalöp aij ginab?

5

Bi ap nap nihin nipe u nip si uda

¹ Manö ap halö haglö auö yip hagpal, “Kale God pig midpim gau bi kale ap uraköm nap nihin nipe u nip si udöp,” a gipal. Pen nibi bi God nip ninagpal gau nan si nan naj anibu rö gagpal me. * ² Pen gasi kale ninbim u, hon nibi bi aij, a gipim. Pen namam kale ap unbö göp u, kale mög giböp; bi anibu hag höy yubep; nibi bi

Bi Kub lau adö midpim gau ap magum ginabim ñin u, bi anibu kale aip magum gagböp. Pen namam kale u anig gö kalöp nable göm mög gagöp ar? ³ Yad mlö ke gai i midpin u pen kalöp gasi ninöl gi nöp midpin. Bi nan si nan naj göp anibu, nip ninön ninön ginabun u yad hadö nin labin. * ⁴ Kale nibi bi Bi Kub hon Jisas lau adö midpim gau ap magum ginabim ñin u, Pol hanip gasi ninab a gimim, Bi Kub hon Jisas klö nipe kalöp ñö udmim, ⁵ bi anibu nip hag gipe, kale aip magum ganim. Seden aip nöp ajöm me, hañ roman nipe naj gö, gasi hain nibo ninöm, Bi Kub manö kub hagnab ñin u, ana nipe kamnin midainim rö löp. *

⁶ Pen kale bi nan naj göp u aip jim ñöl midmim, mid aij gipun a gimim gasi u ninbim u aij gagöp. Bred gun a gaiöl, nan yis pro marap nöp ud plaua rin yan halö lölö, yis pro u geinab plaua anibu magonhalö kub yabiþ rannab. * ⁷ Kale mñi bred yis halö midagöp rö midpim u, nan yis nöd nibo u magonhalö ud ke gau yumim, bred yis midagöp rö, nibi bi asin midagöp nöp midaimim. Kale nibi bi asin midagöp hadö midpim me. Ninön ginig: Pasopa ñin u Juda kai sipsip pi pak God nip sabe gi ñöm, God nipe kalip ud asik yua u aij gö ninöl gi mideila. Pen Krais nip Pasopa sipsip pi hon rö hadö pak sabe gila u me, God amgö ilö nipe u hon nibi bi asin midagöp hadö midpun. * ⁸ Anib u, Krais nip nan sabe gep rö al pak lölö, God hanip ud kamnin yua u, gasi ninun, Pasopa hon u aij göp a gun ñinun. Pen Pasopa hon ninainabun u, yis halö, nan si nan naj gau halö, ninagnabun; gasi aij magö u nöp ninun, manö ninö u nöp ninun, bred yis midagöp gau nöp udun ninabun. * ⁹ Kalöp köp ap kalí kñin rikem hagnö, “Nibi si udep bi gau, bi si udep nibi gau, kalip aip jim ñöl midagaimim,” a ginö. ¹⁰ Pen kale hagnabim, “Pol hagöp, ‘Nibi bi Krais nip nin udpal gau kale nibi bi Krais nip nin udagpal gau kalip magonhalö arö gilan,’ a göm hagab,” a ginabim. Pen u

* **4:15:** Gal 4:19 * **4:16:** Plp 3:17 * **4:17:** Ap 19:22 * **4:19-20:** 1Ko 2:4 * **5:1:** Lep 18:7-8; Dud 22:30

* **5:3:** Kol 2:5 * **5:5:** 1Di 1:20 * **5:6:** Gal 5:9 * **5:7:** Ais 53:7; 1Pi 1:19 * **5:8:** Dud 16:3

wasö. Nibi bi Krai n+p n+η udagpal gau, nibi si bi si göm, pör nöp nan aij r+mnap halö udun a göm, nibi bi r+mnap nan kale p+ti gi udöm, nan y+har+η gau god hon a göm sabe göm gi+midal nibi bi gau, m+nöη naböη it i pro m+dagpal. Ram m+nöη gau magöηhalö m+dpal u, kal+p arö gun rö lagöp. ¹¹ Pen köp nöd n+bö kal+ k+ñ r+k yunö manö an+bu m+ñi hag aij gi+nabin. Bi Kub Jisas n+η udpun a gi+pim nibi bi gau bi ap aka n+bi ap urak, nibi si bi si göm, pör nöp nan aij r+mnap halö udun a göm, nan y+har+η gau god hon a göm sabe göm, nibi bi gau manö naj hagöm, nibi bi r+mnap nan kale r+mnap p+ti gi udöm, ñ+g wain ñ+g klö iru n+ηlö hauñ alö, gi+midal nibi bi gau kal+p aip ajagmim, j+im ñöl nan ñ+ηagmim. *

¹²⁻¹³ Nibi bi Krai n+p n+η udagpal gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön gi+n+g an+g gi+pim, a gem, kal+p manö kub hagagnam. God n+pe nöp manö an+bu kal+p hagnab. Pen Bi Kub Jisas n+η udpun a gi+pim nibi bi gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön gi+n+g an+g gi+pim, a gi+mim, kal+p manö kub hagnam. God Manö u Mos+ ad+η ap kal+ k+ñ r+köm haga, “Nibi bi nan si nan naj gi+midal gau hag höη yube aröl,” a ga. *

6

Krais nibi bi r+mnap manö m+deinab u, kale ke ud as+kmim

¹ Pen namam kale Krai n+p n+η udöp ap manö m+do, bi Krai n+p n+η udpal gau nöp manö kub an+bu n+ηnaböl. Pen ai gi+n+g bi Krai n+p n+η udagpal gau manö kub an+bu n+ηöl? ² Hon Krai nibi bi n+pe, hainö nibi bi ram m+nöη it i gau gau magöηhalö kal+p manö kub hagnam ud as+knabun. Pen kale nibi bi ram m+nöη it i magöηhalö manö kub hagnam ud as+knabim u, kale nibi bi kale ke r+mnap manö m+dn+g gab u n+ηmim hag ud as+knabim. * ³ Hon hainö ejol gau kal+p abe manö kub hagnam ud as+knabun. An+u, m+nöη naböη it i manö m+dnab u, ke hagnam. ⁴ Krai nibi bi n+pe gau,

kale manö kub ud as+kep bi kub r+mnap n+ηöm, Krai manö n+η udagal a göm, kal+p gas+ m+ηör n+ηbal. An+u, manö kub r+mnap m+dain+im, kale ai gi+n+g bi kub an+u gau arbim? ⁵ Manö hagnam an+bi, kalöp nable gi+n+im a gem hagnam. Kale ke bi gas+ aij n+ηöb bi ap, Krai nibi bi an+u hon au manö kub hagnam n+ηnim bi ap m+dagöp a gi+pim akaη ⁶ An+u unbö rö nöp gi+bep u aij. Pen kale unbö rö gagpim. Krai n+η udöp n+imam ap urak, Krai n+η udöp n+imam n+pe ke dam Krai n+η udagpal nibi bi gau m+dpal an+u manö kub hagnam.

⁷ Pen kale Bi Kub Jisas n+η udpim r+mnap urakmim, nañ+n namam kale ke r+mnap dam manö kub hagnam u n+ηem n+ηbin, kale Bi Kub Jisas n+η udpal nibi bi gi+pim rö gagabim. Bi Kub Jisas n+η udpim nañ+n namam r+mnap kalöp gi+naj gaiöl u, arö gi+nabim u aij; urakmim kal+p dam manö kub hagnam u aij wasö. Bi Kub Jisas n+η udpim nañ+n namam r+mnap nan kalöp t+p gi udaiöl u, arö gi+nabim u aij; urakmim kal+p dam manö kub hagnam u aij wasö. ⁸ Pen kale ado gi+mim, urakmim, Bi Kub Jisas n+η udpim nañ+n namam kale ke r+mnap nan kalöp t+p gi udpim. Kale urakmim Bi Kub Jisas n+η udpal nañ+n namam kale ke r+mnap kal+p gi+naj gi+pim. ⁹ Pen kale n+η aij gi+mim. Nibi bi gi+naj gi+midal gau, God kal+p dam ram aij n+pe laη ud aragnab. N+η aij gi+mim, dui gagmim. Nan y+har+η gau god hon a göm sabe göm gi+midal nibi bi gau; nibi si bi si göm gi+midal nibi bi gau; bi nibi aip wasö bi ap nöp aip gi ajöm gi+midal bi gau; God kal+p dam ram aij n+pe laη au ud aragnab. * ¹⁰ N+η aij gi+mim. Nan si udm+dal nibi bi gau; pör nöp nan aij r+mnap halö udun a gi gas+ n+ηmidal nibi bi gau; nibi bi ñ+g wain ñ+g klö iru ñ+ηöm hauñ alö gi+midal nibi bi gau; nibi bi r+mnap kal+p manö naj manö piral hagnam nibi bi gau; nibi bi r+mnap nan kale p+ti gi udm+dal nibi bi gau; God kal+p magöηhalö dam ram aij n+pe laη ud aragnab. U n+η aij gi+mim, dui gagmim.

* 5:11: 2De 3:6; Dai 3:10 * 5:12-13: Dud 13:5; 17:7

* 6:2: Rep 3:21 * 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep 22:15

11 Kale rɨmnap nöd anɨg rö gɨ mɨdmɨdim. Pen Bɨ Kub Jisas Kraiss hanɨp a göm uma u me, God hon Ana nɨpe u apöm, nan si nan naj gac kale u ɨk gɨ yuöm, kalöp God nɨp wög gep nɨbi bɨ ke löm, nɨbi bɨ asɨɨ mɨdagöp mɨdpim a ga. *

12 Kale rɨmnap hagpim, “Yad nan nɨhön gɨnam a gɨnabin u gɨnabin; u manö mɨdagöp,” a gɨpim. Anɨg hagpim u pen adö rɨmnap geinabin yɨp nan aij ap gɨ ñagnab. Kale hagpim, “Yad nan nɨhön gɨnam a gɨnabin u gɨnabin; u manö mɨdagöp,” a gɨpim. Anɨg hagpim u pen yad adö rɨmnap gem, gɨ dam dam mɨdö mɨdö yad bɨ nagɨman rö mɨdem, adö anɨbu nöp gasɨ nɨɨem gɨnabin; yɨharɨɨ mɨdeinam rö lagnab. Anɨb u nɨɨem, yad anɨg göl gagnabin. *

13 Kale rɨmnap pen hagpim, “Hanɨp mudun mɨdöp u me, nan ñɨɨöl gɨ nöp mɨdeinabun,” a gɨpim. Anɨg hagpim u pen God gö mudun u abe, nan anɨb gau abe pɨs gɨnab. God nɨbi bɨ hañ romanɨ kale gɨ la u, nɨbi si bɨ si göl a göm gɨ laga. Hañ romanɨ klö kale u, Bɨ Kub nɨp wög göl gɨ mɨdmim a göm ga. Bɨ Kub nɨpe nöp hañ romanɨ kalöp nan ñɨmɨdöp. * 14 God klö nɨpe u nöp gö me, Bɨ Kub uraka. Klö nɨpe u nöp gö me, hon u rö nöp uraknabun. *

15 Nɨɨ aij gɨmim. Kale Kraiss aip jɨm ñöl mɨdpim u, ñɨn kɨd ma kɨd nɨpe ke u mɨdpim. Kraiss hañ romanɨ nɨpe u, bɨ si udep nɨbi aip jɨm ñagnɨm, wasö yabɨ! *

16 God Manö u, Mosɨs adɨɨ ap kalɨ klɨñ rɨköm haga, “Bɨ nɨbi udöm aip jɨm ñöl mɨdeinabil u, kale mɨhön hañ romanɨ añɨ ap nöp mɨdeinabil,” a ga. Anɨb u rö, bɨ an nɨpe bɨ si udep nɨbi ap ud aip jɨm ñöl mɨdeinab u, kale mɨhau hañ romanɨ añɨ ap nöp mɨdeinabil. * 17 Pen nɨbi bɨ an Bɨ Kub aip jɨm ñöl mɨdeinab u, ana nɨpe Bɨ Kub Ana nɨpe aip jɨm ñöl mɨdeinabil. *

18 Nɨbi si bɨ si gagmim. Nɨbi bɨ nan si nan naj rɨmnap gɨnaböl gau, hañ romanɨ hör adö gɨnaböl, pen nɨbi si bɨ si gɨnaböl gau hañ romanɨ kale ke gɨ naj gɨnaböl. 19 Nɨɨ aij gɨmim. God nɨpe Ana Uɨ u yuö apöm,

an kalöp dan mɨdöp. Hañ romanɨ kale u Ana Uɨ ram raul nɨpe mɨdep u. Anɨb u, ke gasɨ nɨɨbun rö gun a gun gasɨ u nɨɨagun. Hañ romanɨ gasɨ rɨmɨd mɨdmagö kale nan kale wasö. God nɨpe kalöp rau adog uda.

20 Kraiss nɨpe nan aij yabɨ! yuöm kalöp rau adog uda. Anɨb u me, hañ romanɨ kale gau gɨ aij göl gɨ mɨdpe nɨɨöl gɨ, God nɨɨö, nɨp aij gɨnɨm; nɨbi bɨ gau nɨɨöm God nɨp aij a göl. *

7

Ber mɨhau hañ romanɨ kale añɨ ap mɨdöp

1 Yɨp köp kalɨ klɨñ rɨkmim manö hagpe u, kalöp pen hagnɨg gabin. Bɨ gau nɨbi udagnaböl u aij. 2 Pen nɨbi si bɨ si gɨpal u naj göp rö, bɨ gau nɨbi kale ke udöm mɨdeinaböl u aij; nɨbi gau bɨ kale ke udöm mɨdeinaböl u aij. 3 Pen anɨg gɨ mɨdöl gɨ, nɨbi gɨnɨg a gainɨm u, nugmul yau a gɨnɨm. Nugmul nɨpe gɨnɨg a gainɨm u, nɨbi nɨpe u rö nöp yau a gɨnɨm. 4 Nɨbin hañ romanɨ u nan nɨpe ke wasö; nugmul aip nan kale jɨm ñöl. Nugmul hañ romanɨ u u rö nöp nan nɨpe ke wasö; nɨbin aip nan kale jɨm ñöl. 5 Anɨb u, nugmul hagö, nɨbin wasö gagnab. Nɨbin hagö, nugmul wasö gagnab. Yau nöp gɨmil gɨmil. Pen God nɨp gasɨ añɨ nɨɨul, sabe göl gɨ nöp mɨdaiul a gɨmil, manö hag adö añɨ ap lɨmil, ñɨn rɨmnap yɨharɨɨ mɨdmil, God nɨp sabe göl gɨ mɨdeinabil. Hainö kauyan gɨnabil. Wasö u, yɨharɨɨ mɨdeinabil rö, gasɨ rɨmnap nɨɨmil gɨlö arö, Seden kalöp ap udö, ap lug pakmil rö löp. 6 Pen kale ber ñɨn rɨmnap yɨharɨɨ mɨdmil, God nɨp sabe gɨ mɨdmil, u hagagabin. Pen kale ke ber mɨhau manö hag adö añɨ ap lɨmil, ñɨn rɨmnap yɨharɨɨ mɨdul, God nɨp sabe gɨ mɨdaiul, a geinabil u, u manö mɨdagöp, a gem hagabin. 7 Gasɨ yad nɨɨbin u, nɨbi bɨ magöɨhalö yad yɨharɨɨ mɨdpin rö mɨdaimim u aij. Anɨg göl gasɨ nɨɨbin u pen God gasɨ nɨpe ke nɨɨöb rö, hanɨp nan aij ke ke ñöb. Nɨbi bɨ rɨmnap nan aij ap ñö, adö rɨmnap ke gɨpal; pen nɨbi bɨ rɨmnap nan aij ap ke ñö, adö

* 6:11: Dai 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1De 4:3-5 * 6:14: Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15: Ep 5:30 * 6:16: Mad 19:5 * 6:17: Jon 17:21-23; Ro 8:9-11 * 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

rɪmnap ke gɪpal. Anɪg rō, kale magōɲhalō yad yɪharɪɲ mɪdpin rō mɪdaimim a gem hagagabin.

⁸ Pen nɪbi praj bɪ praj mɪdpim gau abe, nɪbi palpal gau abe, yad yɪharɪɲ mɪdpin rō mɪdeinabim u aij. ⁹ Pen nɪbi bɪ rɪmnap yɪharɪɲ mɪdōm, si gun a gōm gasɪ u nōp auō, mɪd aij gagnabōl. Anɪg gainɪm u, bɪ gau nɪbi kale ke ke udōl, nɪbi gau bɪ kale ke ke udōl. Wasō u, aɲ kale yaɲ mab rō inō, mɪd aij gagnabōl. *

¹⁰ Bɪ ber bɪ gau, kalɪp manō ap hagnɪg gabin. Pen yad nōp wasō; Bɪ Kub u manō nɪpe. Nɪbi gau nugmul bɪ kale arɪk aragmim. * ¹¹ Pen rɪmnap arɪk araiōl u, bɪ hain nɪbō udagōl; yɪharɪɲ nōp mɪdaiōl. Bɪ udnɪg, am nugmul kale nōd nɪbō u nɪp kauyaɲ udōl. Kale bɪ gau u rō nōp, nabin bɪ kale u rō nōp hag yuagmim.

¹² Pen kalōp nɪbi bɪ rɪmnap gau manō ap hagnɪg gabin. Pen Bɪ Kub manō nɪpe u udem, kalōp hagagabin; gasɪ yad ke nɪɲbin rō u kalōp hagabin. Pen bɪ ap, nɪpe nɪbi Kraiss nɪp nɪɲ udagōp nɪbi ap udōl gɪ mɪdeinabil u, nɪbi anɪbu, nugmul aip mɪdaiul, a geinab u, nugmul nɪpe, nɪbi Kraiss nɪp nɪɲ udagōp a gōm, asɪ masɪ gōm hag yuagnab. ¹³ Pen nɪbi ap, nɪpe bɪ Kraiss nɪp nɪɲ udagōp bɪ ap udōl gɪ mɪdeinabil u, bɪ anɪbu, nɪbin aip mɪdaiul, a geinab u, nɪbin nɪpe, nugmul Kraiss nɪp nɪɲ udagōp a gōm, asɪ masɪ gōm arɪk aragnab. ¹⁴ Nɪbi Kraiss nɪp nɪɲ udōp u me, bɪ Kraiss nɪɲ udagōp bɪ nɪpe u nɪbin aip jɪm ñōl mɪdlō, God nɪɲō, nɪbin u abe nugmul u abe nɪbi bɪ nɪpe ke mɪhōɲ mɪdpil. Pen bɪ Kraiss nɪp nɪɲ udōp u me, nɪbin Kraiss nɪɲ udagōp nɪbin nɪpe u nugmul aip jɪm ñōl mɪdlō, God nɪɲō, nugmul u abe nɪbin nɪpe u abe nɪbi bɪ nɪpe ke mɪhōɲ mɪdpil. Wasō u, ñɪ pai kale gau nɪbi bɪ Kraiss nɪɲ udagpal ñɪ pai rō lɪblap. Pen nap kale aka nɪme kale Kraiss nɪp nɪɲ udpal rō, God u rō nōp nɪɲō, ñɪ ñɪ pai nɪpe ke rō mɪdpal.

¹⁵ Bɪ ber bɪ udōl mɪdpal gau, nugmul nōp Kraiss nɪp nɪɲ udōm mɪdō, nɪbin nɪpe Kraiss nɪp nɪɲ udōm mɪdageinab u nɪpe klō gōm nugmul nɪpe nɪp arɪk arɪg

gainɪm u, nugmul nɪpe, nɪbi yad a gōm, ud rɪbɪkagnɪm; yau a gō, arnɪm. Wasō u, pen pen gɪmil mɪd aij gagnabil. Pen nɪbi u Kraiss nɪp nɪɲ udōm mɪdō, nugmul nɪpe Kraiss nɪp nɪɲ udōm mɪdageinab u nɪpe klō gōm nɪbin nɪpe nɪp arɪk arɪg gainɪm u, nɪbin nɪpe, bɪ yad a gōm, ud rɪbɪkagnɪm; yau a gō, arnɪm. U manō mɪdagōp. Wasō u, pen pen gɪmil mɪd aij gagnabil me. God agamɪ mɪd aij gɪlaɲ a gōm hanɪp udōp. *

¹⁶ Pen kale nɪbi gau, Kraiss nɪp nɪɲ udpim u, nagamul Kraiss nɪɲagōp u aip mɪdmil, nɪpe Kraiss nɪɲ udnɪm rō lōp. Pen kale nugmul bɪ gau, Kraiss nɪp nɪɲ udpim u, nabin Kraiss nɪɲagōp u aip mɪdmil, nɪpe Kraiss nɪɲ udnɪm rō lōp. * ¹⁷ Nɪbi bɪ Kraiss lau adō mɪdpal ram gau magōɲhalō kalɪp pōr hagnɪdin, “Kale ke nɪhōn nɪhōn gɪmim rō mɪdaibe, God kalōp wɪñ alōm uda u, adō anɪbu nōp mɪdaimim,” a gɪmɪdin. ¹⁸ Bɪ hañ hadō rɪb gɪ dō gɪla ap, hainō God nɪp wɪñ alōm udnab u, nɪpe anɪg gōl mɪdpin a gōm gasɪ iru nɪɲagnɪm. Pen bɪ hañ rɪb gɪ dō gagla ap, hainō God nɪp wɪñ alōm udnab u, yɪp hañ rɪb gɪ dō gagal a gōm gasɪ u nɪɲagnab; nɪp hañ rɪb gɪ dō gagōl. ¹⁹ God nɪpe nɪɲō, bɪ hañ rɪb gɪ dō gɪpal aka rɪb gɪ dō gagal u, u nan yɪharɪɲ yabɪɪ; God hagō nɪɲun gɪnabun u, u nan kub yabɪɪ. *

²⁰ Kale ke nɪhōn nɪhōn gɪmim rō mɪdaibe, God kalōp wɪñ alōm uda u, adō anɪbu nōp mɪdaimim. ²¹ Kalōp rɪmnap bɪ rɪmnap rauōm dam wōg kale u hag lɪlō, pe u udagmim, hagpal hagpal rō gɪmim, nagɪ wōg rō gɪpim. Pen God kalōp wɪñ alōm udō nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, nagɪ wōg rō gɪpim u arɪk arun a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. Pen hainō arō gɪmim yɪharɪɲ mɪdmim rō lainɪm u, arō gɪmim yɪharɪɲ mɪdaimim. ²² Nɪbi bɪ an an, bɪ rɪmnap rauōm dam wōg kale u hag lɪlō, pe udagmim, hagpal hagpal rō nōp nagɪ wōg rō gɪmim gɪ mɪdpe, hainō Bɪ Kub kalōp wɪñ alōm, nan aij yabɪɪ yuōm, kalōp rau adog udō, nɪbi bɪ nɪpe ke mɪdpim. Pen nɪbi bɪ an an, bɪ rɪmnap hagpal hagpal rō nōp nagɪ wōg rō gɪmim gɪ mɪdagpe,

* **7:9:** 1Di 5:14 * **7:10:** Mad 5:32; 19:9 * **7:15:** Ro 14:19 * **7:16:** 1Pi 3:1 * **7:19:** Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15

hainö Bî Kub kalöp wîñ alöm, nan aij yabîl yuöm, kalöp rau adog udö, nîbi bî nagî wög gep nîpe ke mîdpim. * 23 Krai nîpe nan aij yabîl yuöm kalöp rau adog udö, nîbi bî nîpe mîdpim. Anîb u, nîbi bî rîmnap nagî wög gep nîbi bî kale mîdaiun a gîmim gasî u nîñagmim. 24 Anîb u, añ mam bî. Kale ke nan nîhön nîhön gîmim rö mîdaibe, God kalöp wîñ alöm uda u, adö anîbu nöp mîdaimim.

25 Pen nîbi udmim aka nîbi udagmim, manö hag nîñbe u hagnîg gabin. Manö anîbi Bî Kub u hagö nîñem kalöp hagagabin. Pen nîpe yîp mög nîñöm udöm wög ke hag la rö, gasî nîñ aij gem kalöp manö hagnîg gabin anîbi, manö nîñö a gîmim nîñmim. 26 Nîbi bî Krai nîp nîñ udpun uri mîñör udun uñham mîdnabun u, mîdpim rö nöp mîdaimim u aij. 27 Kale bî nîbi halö mîdpim gau, nîbi hon gau arö gun yîharîñ mîdaiun a gîmim gasî u nîñagmim. Pen kale bî nîbi halö mîdagpim gau, nîbi udun a gîmim gasî u nîñagmim. 28 Pen kale bî gau, nîbi udnabim u, nan si nan naij gagnabim. Kale nîbi praj gau, bî udnabim u, nan si nan naij gagnabim. Udmim uñham mîdaimim a gem gasî u nîñem kalöp hagabin.

29 Añ mam bî. Mîdpun ñîñ i mîlö padö mîdagnab. Kale nîbi halö mîdpim bî gau, nîbi halö bî mîdagpim rö mîdaimim. 30 Mîñöñ gîpim nîbi bî gau, mîñöñ gagep nîbi bî rö mîdaimim. Mîñ mîñ gîpim nîbi bî gau, mîñ mîñ gagep nîbi bî rö mîdaimim. Nan raubim nîbi bî gau, nan mîdagöp nîbi bî rö mîdaimim. 31 Mîñöñ naböñ î i nan gau udmim gîpim nîbi bî gau, gasî adö añî anîbu nöp nîñmim gagemim. Mîñöñ naböñ î i ke hain nîbö lîñab ñîñ u söl mîdöp. *

32 Yîp aij göp u, kalöp marö kub gagnîm. Bî nîbi udagpal gau, Bî Kub nîp gasî nîñöm, nan nîhön gîñö, Bî Kub nîp aij gîñab a göm, gasî u nîñaböl. 33 Pen bî nîbi udpal gau, nîhön gîñö, nîbi yad u nîp aij gîñîm a göm, nan mîñöñ naböñ î i gasî kub nîñöm gö arñab. 34 Anîg

gö, nîpe gasî mîhöp nîñab. Pen nîbi bî udagöp u, Bî Kub nîp nöp gasî añî nöp nîñab. Hañ romanñ gasî rîmîd mîdmagö yad magöñhalö Bî Kub nîp nöp ñem, nîp mîdmagö lem, wög gîñam a göm, gasî u nöp nîñab. Pen nîbi bî udpal gau, nîhön gîñö, bî yad u nîp aij gîñîm a göm, nan mîñöñ naböñ î i gasî kub nîñöm gö arñab. 35 Manö hagabin anîbi, kalöp wîhög gem hagagabin; kalöp gasî nîñem, Bî Kub nîp añî nöp gasî nîñöl gî, mîdmagö löl gî mîdaimim a gem hagabin.

36 Pen bî ap yîharîñ mîdö, nîp nîbi dap ñîlö, yad bî wasöke mîdeinabin a göm, mîd damöm, hainö nîbi anîbu nîp nîñöm, nîpe mîd aij gagöp, a göm, nîp mög nîñöm udnabin a gîñab u, udnîm. Manö mîdagöp. Nîpe nan si nan naij ap gagnab. Nîbi udnab u aij. 37 Pen bî ap yîharîñ mîdö, nîp nîbi dap ñîlö, yad bî wasöke mîdem mîd aij gîñabin a göm, gasî adö anîbu nöp kîö gî nîñ damöm, nîbi udagnabin a gîñab u, udagnîm. Manö mîdagöp. Nîpe u rö nöp gî aij gîñab. Nîbi udagnab u aij. 38 Anîb u, nîbi dap ñîlö, udnîm u, gî aij gîñab. Pen nîbi dap ñîlö, udagnîm u, gî aij yabîl gîñab.

39 Nîbi gau, nugmul kamîñ mîdeinab u, aip mîdeinabil. Umnab u me, am bî hainö udnabin a gîñab u, udnab; gasî nîpe. Pen udnîg gîñab u, Bî Kub lau adö mîdöp bî ap nöp udnab. * 40 Pen gasî yad nîñbin u, nugmul umö, nîbi yîharîñ adu mîdpal rö mîdaiñîm u aij. Nîpe ñîñî löl gî mîdöm, mîd aij gîñab. Yad gasî nîñbin, God Ana nîpe yîp gasî ñö nîñöl gî kalöp manö anîbi hagabin.

8

“Nan pak god piral wip haj nan gau sabe gîpal u ñîñun aka wasö?” gîla

1 Pen nîbi bî nan piral wip haj nan gau sabe gîpal gau, nan ap dap pak nan piral anîb gau kalîp sabe gî ñeinaböl u, ñîñun aka ñîñagun a gîmim yîp hag nîñbim u, kalöp pen hagnîg gabin. “Hon nîbi bî magöñhalö gasî ke ke mîdöp,” a gîpim u, nîñö nöp hagpim. Pen gasî rîmîd hon ke

* 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16 * 7:31: 1Jn 2:17 * 7:39: Ro 7:2-3

n+ɲun, n+ɲ aij g+ɲun a g+ɲabun u, hib hon ke hagno adö arn+ɲm rö löp. Pen n+ɲi b+ɲ gau kal+ɲp m+ɲdmagö l+ɲnabun u, klö r+ɲmnap halö udun, Kraiſ haga rö nöɲ g+ɲ aij g+ɲno arnab. *

² Pen hon gas+ɲ n+ɲeb m+ɲdpun a g+ɲpal n+ɲi b+ɲ gau, y+ɲhar+ɲ adö adö nöɲ n+ɲjöm an+ɲg hagpal. * ³ N+ɲi b+ɲ God n+ɲp m+ɲdmagö l+ɲbal gau, God n+ɲpe kal+ɲp n+ɲjöp.

⁴ Pen n+ɲi b+ɲ nan ap dap pak nan piral an+ɲb gau n+ɲp sabe g+ɲ ñeinaböl u, ñ+ɲɲun aka ñ+ɲɲagun? Pen hon n+ɲɲbun, nan piral sabe g+ɲpal an+ɲb gau nan n+ɲjöp w+ɲhö, u nan y+ɲhar+ɲ. Hon n+ɲɲbun, God añ+ɲ nöɲ m+ɲdöp.

* ⁵ N+ɲi b+ɲ r+ɲmnap, god iru nöɲ, b+ɲ kub iru nöɲ kumi kabö adö laɲ abe m+ɲnönj naböɲ i+ɲ i abe m+ɲdpal, a göm gas+ɲ u n+ɲɲbal. ⁶ Pen God hon u añ+ɲ yab+ɲ m+ɲdöp. N+ɲpe Bapi hon nan gau magöɲhalö g+ɲ lö m+ɲdöp. N+ɲpe m+ɲdö n+ɲjöl g+ɲ me, hon m+ɲdpun. B+ɲ Kub Jisas Kraiſ u, u rö nöɲ añ+ɲ nöɲ m+ɲdöp. N+ɲpe m+ɲdö me, God nan gau magöɲhalö g+ɲ lö m+ɲdöp. N+ɲpe m+ɲdö n+ɲjöl g+ɲ me, hon m+ɲdpun. *

⁷ Pen n+ɲi b+ɲ r+ɲmnap manö an+ɲbu n+ɲɲagpal. Nag+ɲ adö u aij, nag+ɲ adö u naij, a göm n+ɲ aij gagal. An+ɲb u, god piral gau n+ɲp nan pak sabe g+ɲ ñ+ɲbal nan u ñ+ɲjöm, n+ɲhön g+ɲn+ɲg god piral ñ+ɲbal nan ñ+ɲɲbun a göm gas+ɲ iru n+ɲɲnaböl. ⁸ Pen nan asi mas+ɲ g+ɲnabun aka ha+ɲöwa+ɲö ñ+ɲɲnabun u, God n+ɲjöp, manö m+ɲdagöp.

⁹ Pen kale n+ɲi b+ɲ n+ɲ aij g+ɲpim gau, nan ap ñ+ɲɲno, añ mam hon n+ɲ aij gagal gau n+ɲjöm ap lug paköl rö löp a g+ɲmim gas+ɲ u n+ɲjöl g+ɲmim nan ñ+ɲɲmim. * ¹⁰ N+ɲhön g+ɲn+ɲg: kale n+ɲi b+ɲ n+ɲ aij g+ɲpim gau, am god piral sabe g+ɲpal ram raul m+ɲgan u ammim, nan ñ+ɲɲbe, nañ+ɲn namam n+ɲ aij gagal gau, ap kalöp n+ɲjöm, kale u rö nöɲ ñ+ɲjöl rö löp. ¹¹ An+ɲb u, kale n+ɲ aij g+ɲpun a g+ɲmim g+ɲpe, nañ+ɲn namam Kraiſ udnabin a göm uma ap gas+ɲ m+ɲlö löp göm u rö nöɲ nan an+ɲbu ñ+ɲjöm, ap lug paknab. * ¹² Kale an+ɲg geinabim u, adö an+ɲbu nöɲ nañ+ɲn namam kale gau n+ɲjöm, adan aij mai, adan naij mai, n+ɲ

aij gagnaböl. An+ɲb u, kale nañ+ɲn namam gau kal+ɲp nan si nan naij g+ɲmim, Kraiſ n+ɲp nan si nan naij g+ɲnabim. ¹³ An+ɲb u, nan ñ+ɲɲeb r+ɲmnap ñ+ɲɲnöp, añ mam ap n+ɲjöm ap lug pakeinab u, yad nan yuö r+ɲmnap ñ+ɲɲagnabin; y+ɲhar+ɲ ha+ɲ maj nan ñ+ɲɲem umnabin. *

9

Pol pe udagm+ɲdöp u n+ɲp aij ga

¹ Yad Jisas manö ud arep b+ɲ ap m+ɲdpin. Yad B+ɲ Kub hon Jisas n+ɲp amgö yad ke n+ɲɲnöp. Kale B+ɲ Kub n+ɲi b+ɲ n+ɲpe m+ɲdpim u, yad B+ɲ Kub n+ɲp wög gem, manö aij n+ɲpe u hag ñainö, n+ɲ udmim me, n+ɲi b+ɲ n+ɲpe m+ɲdpim. An+ɲb u, nan ap y+ɲp adan wamagöp. * ² Yad Jisas manö ud arep b+ɲ ap m+ɲdpin u, pen n+ɲi b+ɲ r+ɲmnap y+ɲp n+ɲjöm, Pol Jisas manö ud arep b+ɲ ap m+ɲdöp, a göm n+ɲɲagnaböl. Pen gas+ɲ yad n+ɲɲbin, kale n+ɲi b+ɲ gau, n+ɲjöp nöɲ Pol Jisas manö ud arep b+ɲ ap m+ɲdöp a g+ɲmim n+ɲɲbim. N+ɲi b+ɲ gau pen, kale B+ɲ Kub n+ɲi b+ɲ n+ɲpe m+ɲdpim u n+ɲɲeinaböl u, n+ɲjöp nöɲ B+ɲ Kub n+ɲpe ke Pol manö n+ɲpe ud arep b+ɲ ap hag lö m+ɲdöp, a g+ɲnaböl. *

³ N+ɲi b+ɲ r+ɲmnap y+ɲp manö kub hagpal gau kal+ɲp, pen an+ɲg hagabin. ⁴ Kalöp wög g+ɲ ñ+ɲbin u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akanɲ * ⁵ Wög kalöp g+ɲpin rö, yad pen n+ɲi Jisas n+ɲp n+ɲ u döp ap udem, dam Jisas manö aij hag ñ+ɲ ajöl g+ɲ, nan ñ+ɲɲul rö lagöp akanɲ B+ɲ Jisas manö ud arep b+ɲ r+ɲmnap abe, B+ɲ Kub n+ɲmam hain n+ɲpe gau abe, Pida abe, pör n+ɲi kale gau halö dam, Jisas manö aij hag ñ+ɲ ajm+ɲdal. ⁶ Aka Banabas hol m+ɲhönj nöɲ mani wög gul nan ñ+ɲɲnabul?

⁷ B+ɲ ami gau wög g+ɲpal rö, nan kale ke ulhai n+ɲɲagpal. Kal+ɲp nan ñ+ɲlö ñ+ɲɲbal. B+ɲ wain wög g+ɲ y+ɲmbal gau, y+ɲmbal rö, wain magö r+ɲmnap ral dapöm ñ+ɲɲbal. B+ɲ kaj sipsip mukpal gau, mukpal rö, ci r+ɲmnap udöm ñ+ɲɲbal. ⁸ Manö hagabin an+ɲbu n+ɲɲbe, n+ɲi b+ɲ gau gas+ɲ n+ɲɲbal rö nöɲ hagab a g+ɲnabim rö löp. Pen lo manö adö

* **8:1:** Ap 15:29 * **8:2:** Gal 6:3 * **8:4:** Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4 * **8:6:** Ep 4:5,6 * **8:9:** Ro 14:13-15; Gal 5:13

* **8:11:** Ro 14:15,20 * **8:13:** Ro 14:21 * **9:1:** Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 * **9:2:** 2Ko 3:2-3 * **9:4:** Luk 10:8

anibu nöp hagab me. ⁹ God Manö u, Mosıs adıñ ap kalı kılıñ rıköm haga,
 “Kale kaj kau gau pañd dapim,
 wid hon abhib jaklö,

magö u ke löm, cög u ke löm gañ a gımım
 dap lıbe wög gılö niñöl gı,
 maj mıgan kale u nagı lı rıbık gagmım.

Wög gınaböl rö rımnap niñnaböl,” a
 ga.

Pen God niñe kaj kau gau gası niñöm
 manö anibu hagaga. * ¹⁰ Hanıp niñi bı
 gası niñöm haga. Niñi bı wög klö yabıtı
 göm wög yımbal gau, niñi bı wög klö göm
 nan ral daubal gau, wög gıpal rö kalıp
 rımnap niñlö niñöl gı, aij a gö niñöl gı
 wög göl a ga. * ¹¹ God manö hagöp nan
 aij u midmagö añ kalöp dañ yımbun u
 rö, kale pen nan mınöñ naböñ iñ i midöp
 rımnap hanıp ral dap niñnabım u aij. *

¹² Pen bı rımnap kalöp manö aij u hag
 niñlö, mani nan gau niñbım rö, Banabas hol
 bı mıhau kalöp pör hag niñmidul u, halıp
 bı niñnabım akan

Pen kalöp hag niñblop, mani nan gau
 udblop, pen niñi bı rımnap niñöm hag-
 blap, “Mani nan a gı asıb göl gı ajabil u,
 pen pıral limil, ‘Krais manö aij u hag niñ
 ajabul,’ a gıpil,” a gıblap. Anıg rö anıbu
 niñul, Krais manö aij u niñnaböl rö löp,
 a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol
 ke wög gul, nan rau niñöl gul, Krais manö
 aij u hag niñ ajpul. *

¹³ Pen kale niñbım: bı God sabe gep ram
 raul mıgan wög gıpal gau, nan God niñ
 dap niñbal gau rımnap udöm niñbal. Bı
 God wög göl gı, yaur wal bıd adö pak sabe
 gıpal gau rımnap udöm niñbal. * ¹⁴ Anıb
 unbö rö nöp, Bı Kub hagö, manö aij niñe
 hag niñnaböl niñi bı gau, kalıp pen nan
 kale Bı Kub niñ neñ rımnap niñnaböl, dam
 nan niñneñ nan kale gau rauöm, mid aij göl
 gı wög anıbu geinaböl. *

¹⁵ Pen kalöp Krais manö aij u hag niñ
 ajnö udpım rö, mani nan niñneñ kale
 rımnap udagpin u yıp aij yabıtı göp. Miñi
 köp kalı kılıñ rıkabin i, nan kale rımnap
 udnam a gem hagagabin. Wasö yabıtı!

Mani yad ke wög gem, nan rau niñnabin;
 wasö umnabin. Yad nan kale rımnap
 udagnabin.

¹⁶ Pen manö hag niñ ajmıdin anıbu, gası
 yad ke hag niñ ajagmıdin. Wög Bı Kub
 niñ gımıdin anıbu, niñe ke gımön a ga rö
 nöp gımıdin; gası yad ke niñnem gagmıdin.
 Anıb u, yad Jisas manö aij u arö gınam rö
 lagöp; hag niñöl gı nöp midenabin. * ¹⁷ Gası
 yad ke niñnem Jisas manö aij u hag niñneñ,
 yad nan aij rımnap udbneñ. Pen gası yad
 ke wasö, Bı Kub hagö, manö aij niñe hag
 niñabin u rö, yad yıharıñ wög yıp hag la
 u gabin. ¹⁸ Anıb u, yad nan aij udagem,
 kalöp yıharıñ hag niñmıdin u, yad nan
 niñhön niñhön pen udnam? Pen udmıdin u,
 mani nan rımnap udagem, Jisas manö aij
 u hag niñnö, niñi bı gau kale nan rımnap
 niñgöm, yıharıñ manö aij anıbu niñöm,
 Jisas niñ niñ udnaböl, a gı gası u nöp
 niñmıdin; pen yad udmıdin me u. ¹⁹ Yad,
 bı rau dap lılö, nagı wög gıpal rö bı ap
 midagpin u pen niñi bı iru nöp God lau
 adö midenlan a gem, niñi bı ram mınöñ ke
 ke gau midpal magöñhalö kalıp nagı wög
 gep bı ap rö midpin. ²⁰ Juda kai midpal
 añ u amem, Krais manö aij u hag niñnö
 niñ udlan a gem, kale gımıdal adö u nöp
 gımıdin. Yad lo Mosıs kalı kılıñ rıköñ haga
 anıbu niñnem hain gagabin u pen Mosıs
 kalı kılıñ rıka lo anıbu hain gıpal niñi bı
 gau midpal añ u amem, Krais manö aij u
 hag niñnö niñ udlan a gem, yad lo manö
 anıbu u rö nöp hain gımıdin. * ²¹ Pen
 niñi bı lo manö u niñnagpal añ u amem,
 Krais manö aij u hag niñnö niñ udlan a
 gem, niñi bı lo manö niñnagpal gau gıpal
 rö gımıdin. Pen anıg gem, hañwawöl göl gı
 God lo manö u arö gagpin; Krais lo manö u
 hain gımıdin. ²² Niñi bı Krais niñ ud pıdöñ
 gagal añ u amem, Krais manö u hag niñnö
 niñ udlan a gem, manö kal manö klö wasö,
 manö hain nöp hag niñmıdin. Anıb u, niñi
 bı ke ke midpal rö, rımnap Krais niñ niñ
 udlö, kalıp ud kamıñ yunım a gem, kalıp
 aip midem, kale gımıdal rö nöp gımıdin.
 * ²³ Gımıdin anıbu, Krais manö aij u hag

* **9:9:** Dud 25:4; 1Di 5:18 * **9:10:** 2Di 2:6 * **9:11:** Ro 15:27 * **9:12:** Ap 20:34; 2Ko 11:9 * **9:13:** Dud
 18:1-3 * **9:14:** Mad 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * **9:16:** Jer 20:9 * **9:20:** Ap 21:20-26 * **9:22:** 2Ko 11:29

ñi aij ginö, nibi bi nip niñ udlö, nipe kale aip yad aip ud kamij yunab, a gem, anig gimidin.

Ktö yabñ gino areinab me, mid aij yabñ ginabun

²⁴ Kale niñbim: nibi bi resis gipal gau iru nöp resis gipal, pen bi añi ap nöd amjaknab u nöp nan aij udnab. Anib unbö rö, kale u rö nöp ktö gimim, adan dip am aij gimim, nan aij udnabim. ²⁵ Nibi bi resis göm, nöd amjakun a göm gasi u niñbal gau, asi masi gi aij göm, pör ktö göm eksais gi dam dam, hainö resis ginaböl. Usajil bad pör midep wasö u, nan pro nöp udun a göm, anig gipal. Pen hon usajil bad pör midep udun a gun, anig gipun. * ²⁶ Anib u me, yad resis gimidin u, ke gau niñagpin; adan arnig gipin migun u nöp niñem, dip nöp gem armidin. Pen bi yiharij haipi ñöm pen pen pakpal gau, hañwalö pakagpal, niñ aij göm pakpal rö u gipin. ²⁷ Pen yad hañ roman gasi rimid yad ke ktö kal gem eksais gi aij gimidin. Anig gem, nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñinö, Jisas niñ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnab, a gem, anig ginö armidöp. *

10

Apis bac bi gau gila u hauť gagun

¹ Pen añ mam bi. Apis bac itañ hon gau aiud u hauť gagmim. God kumi bad rö löm, kalip rarö rauöm abad midö, magöñhalö kamij arla. Kale ñig solwara Añi a gal aula u, God nipe gö, ñig anibu hñi gi lap lap arö, magöñhalö böñ lai kamij aula. * ² Kale magöñhalö Mosi aip jim ñöl midöm, kumi bad au abe, ñig solwara au abe, ñig pakla. ³ Nibi bi anib gau magöñhalö, God ñimidöp nan u niñmidal. * ⁴ Nibi bi anib gau magöñhalö, God ñig ñimidöp u niñmidal. God kabö ap ña, kalöp aip areia niñöm ñig anibu kabö añ au niñbö auö niñmidal. Kabö anibu me Krais nöp. * ⁵ Pen God nipe nibi bi anib

gau ñiñi laga. Nipe kal juöm kalip al pak lö, wip mlö iru nöp ram minöñ kabö nöp añ gau hij gi lug ara. *

⁶ Pen apis bac itañ bi gau anig ga u, God hanip nibi bi hainö yag daula gau, bi nöd niñbö pör midmagö gasi rimid kale nan si nan naj gau niñeila rö gagöl a göm ga. *

⁷ Apis bac itañ bi gau rimnap nan piral gau sabe gi midmidal; kale u rö anig gagmim. God Manö u, Mosi adij ap kal kñiñ rika manö anibu hadö niñbim: “Asiköm nan niñöl gi, ñig niñöl gi, urak kugom ral haipi ñöm gilo aröp,” a gila. *

⁸ Pen rimnap nibi si bi si göl gi midmidal; u rö hon anig gagun. Nibi bi anib gau anig göl gö gilo arö niñöl gi, ñin añi ap dwedi dri dausan (23,000) nibi bi um hakla. * ⁹ Kale rimnap Bi Kub nip afeb afeb ñimidal; hon unbö rö gagun. Nibi bi anib gau anig geila u, God nipe gö re hauť gau kalip hauť hadö umla. * ¹⁰ Kale rimnap God nip hag jumidal; kale u rö anig gagmim. Nibi bi anib gau anig geila u, God ejol nibi bi al pak lep u yuö apöm kalip al pak la umla. * ¹¹ Pen God nipe apis bac itañ bi gau anig ga u, nibi bi rimnap gau niñöm, gasi niñ aij göm, anig unbö rö gagöl a göm ga. Pen ga anibu, God Manö u kal kñiñ riköm hagla u, God hanip nibi bi hainö yag daula gau, Krais kauyan ado gi aunab a gun abad midpun ñin i, gasi niñ aij göm, apis bac itañ bi gau gi naj gila rö gagöl a göm, bi manö hagep nipe gau kalip gasi ñö, God Manö adij ap kal kñiñ rikla. Hon God Manö adij anibu amgö li niñun hadö niñbun. ¹² Pen nibi bi ke niñ aij gipun a gipim gau, ap lug pakun rö löp, a gimim, niñ aij gimim. ¹³ Nan si nan naj gun a gun gasi adö ke ke auöp u kalöp nöp gagöp; nibi bi gau iru nöp kalip u rö nöp anig göp. Pen God nipe nan niñhön niñhön hagnab u, hagnab rö nöp ginab. Anib u, kalöp abad mid aij gö, Seden apöm, nan si nan naj göl a göm, kalöp gasi naj rimnap ñeinab u, God nipe gö, rapin ginim rö lagnab. Seden kalöp

* **9:25:** Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5

* **9:27:** Ro 8:13; 13:14

* **10:1:** Eks 13:21-22; 14:22-29

* **10:3:** Eks 16:35

* **10:4:** Eks 17:6; Nab 20:11

* **10:5:** Nab 14:29-30

* **10:6:** 1Ko 10:11; Nab 11:4,34

* **10:7:** Eks 32:6

* **10:8:** Nab 25:1-9

* **10:9:** Nab 21:5-6

* **10:10:** Nab 16:41-49

gası naij rımnap ñınab u, God nıpe adan ap yameinab, adan anıbu arnabim ap lug pakagnabim.

Bred magö adıñ añı ñıñmıdun u me, hañ romanñ añı nöp mıdpun

¹⁴ Anıb u, nıbi bı nıñeb aij yad gau. Nan pıral gau, nan yıharıñ gau, sabe gagmim.

¹⁵ Kale nıbi bı gası rımıd halö mıdpim u me, manö hagnıg gabin i, manö nıñö aka gımim, kale ke nıñmim. ¹⁶ Hon magum gun, ñıg kap u udun, God nıp aij a gun ñıñmıdun u, Kraıs hagape nıpe ñıñmıdun. Pen bred magö ud jö gı ñıñmıdun u, Kraıs hañ romanñ nıpe ñıñmıdun. * ¹⁷ Hon nıbi bı iru nöp mıdpun u pen jım ñöl mıdun bred magö adıñ añı ñıñmıdun u me, hañ romanñ añı nöp mıdpun. *

¹⁸ Pen Juda kai gıpal u nıñbim. Meme sipsip nan gau damöm, pak God nıp sabe gı ñımıdal. Pen kale nöd gası adö añı ap gası nıñöm, aip jım ñöl meme sipsip nan anıbu pak sabe gı ñımıdal; hainö nıbi bı anıb gau aip jım ñöl adıñ rımnap ñıñmıdal. *

¹⁹ Pen yaur wal nan gau god pıral nıp sabe gı ñıbal u, god pıral anıbu nan yabıt hagagabin; u nan yıharıñ. Mınöñ ap, mab ap, kabö gol ap udöm, kaj kau kaj kau pi ana ap gı löm, sabe gımıdal nan pıral anıb gau, nan yabıt a gem hagagabin; nan pıral anıb gau yıharıñ mınöñ, mab adıñ, kabö gol adıñ nöp. * ²⁰ Pen kalöp hagabin: nıbi bı God nıp nıñagpal gau, nan pıral anıb gau sabe gun, yaur wal nan dap pak kabö bıd adö u lun, a geınaböl u, kale kıjaki wıp haj wıp ana kabö adıñ mab adıñ yuau nan gau sabe göm pakmıdal; God nıp sabe gı pakagmıdal. Anıb u nıñem, kale yaur wal nan kıjaki nıp sabe gı pak ñıbal yaur wal nan gau nıbi bı gau aip jım ñöl ñıñmim, kıjaki kai aip jım ñöl mıdeınabim a gem, kalöp manö anıbi hagabin. *

²¹ Kraıs nıbi bı nıpe aip magum gımim, Bı Kub ñıg nıpe aip ñıñmim, ammim kıjaki ñıg nıpe aip ñıñmim rö lagnab; Bı Kub nan nıpe aip ñıñmim, ammim kıjaki nan

nıpe aip ñıñmim rö lagnab. * ²² Anıg geınabim, Bı Kub nıp azeb azeb ñımim gınabim. Kale nıbi bı kłö mıdagöp, Bı Kub bı kłö yabıt nıp anıg geınabim u, hanıp pen ilön ñagnım, a gıpim akanñ *

²³ Kale rımnap hagnım, “Hon nıñön nıñön gun a gınabun u, gınabun; u manö mıdagöp,” a gıpim. Me pen adö rımnap geınabun u, pen hanıp gı naij gınab. Kale hagnım, “Hon nıñön nıñön gun a gınabun u, gınabun; u manö mıdagöp,” a gıpim. Pen adö rımnap geınabun u, nıbi bı Kraıs lau adö mıdpal gau kalıp nan aij ap gı ñagnab. * ²⁴ Hon ke mıd aij gınabun a gun adö u nöp nıñun gagun; nıbi bı rımnap kalıp gası nıñun, kale mıd aij göl a gun adö u nöp nıñun gun. *

²⁵ Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gı dap maker lıbal aka gımim, gası iru nıñmim, kalıp hag nıñagmim. Hałöwałö rau ñıñmim. ²⁶ Nıñön gınıg: God Manö u Depıd nıpe adıñ ap kalı kłıñ rıköm haga, “Ram mınöñ ıf i abe, nan mınöñ naböñ ıf i mıdöp nan gau abe, magöñhalö Bı Kub nan nıpe mıdöp,” a ga. *

²⁷ Pen nıbi bı Kraıs lau adö mıdagpal rımnap kalöp, “Aube nan nıñun,” a gaiöl, ram kalıp arun a gaıbe u, gası iru nıñmim aragmim. Am kalıp aip asıkmim, kale yaur wal nan gau dam adıñ kalöp ñınaböl gau, kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gı dap ñaböl aka gımim, gası iru nıñmim, kalıp hag nıñagmim. Nan nıñeb kalöp ñınaböl rö hałöwałö ud ñıñmim. ²⁸ Pen nıbi bı rımnap apöm kalöp hagaiöl, “Nan anıbu kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gı dap lıbal,” a gaiöl u, rık nıñmim, hon nıñno, nıbi bı hanıp hag ñajal gau gası iru nıñnaböl, a gımim, arö gımim. Wasö u, gası magö kale anñ dan, u aij u naij hagab gası magö anıbu, dui gınab. * ²⁹ Pen gası magö kalpe hagagabin; nıbi bı rımnap kalöp hag ñınaböl gau, gası magö kale anñ dan mıdöp anıbu naij gınab a gem, hagabin.

* **10:16:** Mad 26:26-28 * **10:17:** Ro 12:5 * **10:18:** Lep 7:6 * **10:19:** 1Ko 8:4 * **10:20:** Dud 32:17; Rep 9:20 * **10:21:** 2Ko 6:15-16 * **10:22:** Dud 32:21 * **10:23:** 1Ko 6:12 * **10:24:** Ro 15:1-2 * **10:26:** Sam 24:1 * **10:28:** 1Ko 8:7

Pen gasi magö yad ke niñem, nan niñön niñön ginam a ginabin u, ginabin; niñi bi ke gasi magö kale niñem, anig gagnar, a gagnar. ³⁰ Nan niñeb anib gau, God nip aij a gem niñnabin u, niñön ginig niñi bi rimmnap yip manö hag ginaböl? * ³¹ Anib u, nan niñnig ginabim aka niñ niñnig ginabim aka nan niñön niñön ginig ginabim, God hib nipe adö arnim a gimim gasi u nöp niñmim gimim. * ³² Pen Juda niñi bi gau aka Grik niñi bi gau aka Krai lau adö midpal niñi bi gau niñlö, aij gagnar adö u gagmim. * ³³ Yad gimidin adö u, yip ke aij ginim adö u gagmidin; niñi bi gau iru yabit u Jisas manö aij u niñ udlö, kalip ud kamij yunim, a gem, adö u nöp gimidin. *

11

¹ Anib u, yad Krai göp adö u niñem gipin rö, kale u rö nöp yad gipin adö u nöp niñmim gimim. *

Niñi bi God nip sabe ginig magum geinaböl u, kale niñön rö midöl

² Yad nan niñön niñön gimidin u niñ dammim, Jisas manö aij u dapem kalöp hag niñnö u, niñ dammim, niñöl gi nöp midmim gipim u, kalöp niñi bi aij yabit a gabin. ³ Pen niñi hagnig gabin i, niñmim. Bi gau nabic kale Krai; niñi gau nabic kale nugmul bi; Krai nabic nipe God. * ⁴ Pen bi gau nabic kale pañu göm, God nip sabe göl gi, aka niñi bi gau kalip God Manö hag niñöl gi geinaböl u, nabic kale dap lugnaböl. ⁵ Pen niñi gau nabic kale u waiö midö niñöl gi, God nip sabe göl gi, aka niñi bi gau kalip God Manö hag niñöl gi geinaböl u, nabic kale dap lugnaböl. Niñi ap anig geinab u, niñi nan naj ginab nable gan a göm umagö böñ nöp riklö nable ginab u, u rö nöp linab. ⁶ Pen niñi ap umagö pañu gagnar u, umagö nipe u rik sösol lep; wasö u rik yuö lep. Pen anig göl nable göp a gainim u, umagö nipe pañu ginim. ⁷ Bi gau, God kalip nipe ke rö gi lö midpal u rö, nabic kale u pañu gagöl. Pen niñi gau,

God kalip bi rö gi lö midpal. * ⁸ God niñi rignöm kid u udöm, bi gi laga; bi rignöm kid u udöm, niñi gi la. * ⁹ Pen niñi ke halö midöp u naj göp a göm, nugmul nip gi laga; bi ke halö midöp u naj göp a göm, niñin nip gi la. ¹⁰ Adö anibu, niñi nabic pañu göl gi midainab. Anig ginab u, niñi bi niñöm, niñi anibu manö niñab, a ginaböl. Anig ginab u, ejol gau niñlö nable gagnar.

¹¹ Pen niñ aij gimim. Bi Kub amgö ilö u, niñi ke halö midagöp; bi ke halö midagöp. God nipe niñi abe bi abe miñöngöl gi la.

¹² God bi rignöm kid u udöm, niñi gi la u pen niñi niñi gau niñ yag daulö niñöl gi, majö gi kub göm, bi linaböl. Pen magöñhalö God nipe it añi anibu nöp midöp. ¹³ Pen niñi gau nabic kale waiö midö niñöl gi, God nip sabe ginaböl u, aij ginab aka, kale ke niñim. ¹⁴ God nipe aige göm bi gi löm, niñi gi löm, gi la u niñmim rik niñnabin u, bi gau umagö midö midainab u naj ginab, ¹⁵ pen niñi gau umagö midö midainab u aij ginab u, a gimim niñnabin. Umagö midö nabic pañu gan a göm, God umagö midö niñi gau niñ. ¹⁶ Pen niñi bi rimmnap manö hagabin adö anibi niñöm, manö midainim u, yad manö anibi nöp hagnig gabin. Yad pör anig unbö rö nöp gipin. Niñi bi Krai lau adö midpal ram minöñ gau magöñhalö anig unbö rö nöp gipal. Adö ap ke gagpal.

¹⁷ Pen manö kub kalöp hagnig gabin i, kalöp manö aij rimmnap hagnar rö lagöp. Niñön ginig: kale Krai lau adö midpim niñi bi gau aip magum gimidin u, añ mam kale gau gasi niñmim, gi aij gagmidim. ¹⁸ Pen niñi bi rimmnap yip hagla niñnö, kale Krai lau adö midpim niñi bi ammim magum gimidin niñ u, kale asik ke ke limidin. Anig hagpal u, kale rimmnap anig gimidin a gem niñin.

* ¹⁹ Pen gasi adö ke ke niñmim gipe arab anibu, niñi bi gau Krai niñ ud pidöñ gipal, pen niñi bi gau Krai niñ ud pidöñ gagpal, a gun, waiö niñnabin. ²⁰ Krai niñi bi nipe aip magum gimim nan niñmidim anibu, Bi Kub niñ nan jim

* 10:30: 1Di 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Ro 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16 * 11:3: Jen 3:16; Ep 5:23 * 11:7: Jen 1:26-27 * 11:8: Jen 2:18-23 * 11:18: 1Ko 1:10-12

ñöl ñiηmim a ga rö ñiηagm+dim; piral adö u g+im+dim. ²¹ Kale nan ñiηnig aum+dim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi n+ηmim abadagm+dim. Nöd auaiöl u, ñig wain nan gau iru nöp abönamö ñiηöm ñiη hakm+dal. Anig göl, n+bi b+ r+imnap hainö aulö kiyö l+im+döp; n+bi b+ r+imnap nöd apöm ñig wain iru ñiηlö hauł alm+döp. ²² Pen ram kale m+dagö, magum gep ram u ammim, nan ñiηöl gi, ñig ñiηöl gi g+pim akan Aka, kale God n+bi b+ n+pe m+dpim u, nan y+har+η rö löp akan Kale anig g+mim, n+bi b+ nan m+dagöp gau hag jum+dim. Anig g+m+dim u, kalöp n+hön hagnam? Kalöp n+bi b+ aij a g+nam? Wasö yab+! Kalöp anig hagagnabin.

²³ B+ Kub y+p manö hag ña u, yad kalöp hag ñinö: B+ Kub Jisas, b+ n+p kain ga ñin u, ram duga magö u, bred magö ap uda. ²⁴ Bred magö ap udöm, God n+p aij a göm, ad+η ad+η ud jö göm ad+η b+ n+pe gau kal+p ñöl gi haga, “Hañ roman yad kalöp ñabin i. Anig g+mim, y+p gasi n+ηöl gi m+daimim,” a ga. ²⁵ Pen nan ñiη hakeila, ñig wain kap u u rö nöp ud God n+p aij a göm, kal+p ñöl gi haga, “Ñig wain kap an+bi, yad umem hagape yad lugö, n+bi b+ gau God aip j+m ñöl rö l+inab, a gem, kalöp ñabin me u. Ñig wain kap an+bi hainö ñiηmim, anig unbö rö nöp g+mim, y+p gasi n+ηöl gi m+daimim,” a ga. * ²⁶ An+b u, Jisas ado gi auagöp ñin i, bred magö u abe ñig wain kap u abe ñiηöl gi nöp m+deinabim u, Jisas han+p a göm uma manö aij an+b u, n+bi b+ gau kal+p waiö hagnabim. Anig g+mim, pör ñiη m+dpe m+dpe, n+pe ado gi aunab arö g+nabim.

²⁷ Pen n+bi b+ r+imnap gasi aij n+ηöm wasö, B+ Kub bred ad+η ñig wain kap hałowałö ud ñiηeinaböl u, B+ kub han+p a göm umöb hañ roman hagape n+pe u, nan y+har+η rö lö, an+g g+naböl. God n+ηö, kale Kraiss hañ roman hagape n+pe u nan si nan naij g+naböl; manö kub n+ηnaböl. * ²⁸ An+b u, aigeg rö m+dpim u, nöd hibur gasi m+dmagö an kale dan ke n+ηmim as+k aij g+mim, hainö bred wain u ud ñiηmim.

* **11:25:** Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 * **11:27:** Hib 10:29
1Jn 4:2-3 * **12:4:** Ro 12:6

²⁹ N+hön g+nig: n+bi b+ an bred ñig wain u Jisas hañ roman n+pe u a gi gasi n+ηöm wasö, hałowałö bred wain a göm ud ñiηeinaböl gau, nan si nan naij göm manö kub n+ηnaböl. ³⁰ Adö an+bu nöp, n+bi b+ kale r+imnap masös göm, nan göm göp; r+imnap böη nöp umbal. ³¹ An+b u, aigeg rö m+dpun u, nöd hibur gasi m+dmagö an hon dan ke n+ηun as+k aij gun, hainö bred ñig wain ud ñiηeinabun u, nan si nan naij gun manö kub n+ηagnabun. ³² Pen hon nan si nan naij geinabun u, n+bi b+ n+pe m+dpun rö, B+ Kub han+p r+im+d uknab. R+im+d ukö me, gasi n+ηun, n+bi b+ m+nöη naböη ił i hałowałö nan si nan naij g+pal gau aip mab ke inab ka m+gan yan aragnabun. * ³³ An+b u, añ mam b+ yad, kale nan ñiηnig aunabim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi n+ηmim abadmim, j+m ñöl ñiηmim. ³⁴ Pen kalöp r+imnap kiyö l+inab u, ram kale gau nan ñiηmim aumim. Wasö u, hałowałö g+nabim u, manö kub udnabim.

Manö ad+η r+imnap, hainö m+dpim u amem, hag ñi aij g+nabin.

12

God Ana nan aij ñab

¹ Pen añ mam b+. God Ana n+pe nan aij han+p añ+ añ+ ke ke ñöb u, m+ñi manö an+bu kalöp hag ñi aij g+nig gabin.

² Kale n+ηbim: nöd Kraiss n+p n+η udagmim m+dm+dim ñin u, m+nöη, mab ad+η, kabö gol, nan gau ud gi l+ibal nan gasi m+dagöp an+b gau, gasi kalöp t+p gö, nan piral an+b gau sabe göl gi m+dm+dim. * ³ An+b u, yad kalöp hagabin, God Ana n+bi b+ kal+p aip an dan m+deinab u, Jisas n+p manö naij hagöm hag juep rö lagnab. Pen n+bi b+ an, Jisas B+ Kub yad a g+nab u, Ana U+ n+p aip an dan m+dö n+ηöl gi an+g hagnab. *

⁴ God Ana n+pe nan aij aij añ+ añ+ ke ke ñab u pen Ana nan aij ñab an+bu n+pe Ana añ+ yab+ł m+döp. * ⁵ Wög adö añ+ añ+ ke ke g+pun u pen B+ Kub n+p wög g+pun u n+pe B+ Kub añ+ yab+ł m+döp. ⁶ Nan aij ke ke udun wög adö añ+ añ+ ke ke g+pun u pen

* **11:32:** Hib 12:5-6 * **12:2:** Hab 2:18-19 * **12:3:**

God añi yabił u nipe ke gö, hon añi añi wög adö ke ke gino arab.

⁷ God Ana hanip nan aij ke ke ñö, wög adö ke ke gipun anibu, Kraiss lau adö midpal nibi bi gau ud aij gun gi aij gino, nibi bi nipe magöñhalö mid aij gilañ a göm göp. ⁸ God Ana nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, gasi niñ aij gun Kraiss manö aij u nibi bi gau hag ñibun. Pen Ana añi anibu nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, Kraiss manö aij u il u gasi niñ kid hiikun nibi bi gau hag ñi aij gipun. ⁹ Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, Kraiss nip niñ ud pidöñ yabił gipun; Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, nibi bi rimnap nan göp gau gino kamñ löp. ¹⁰ Ana hanip rimnap nan gagep rö gilañ a göm pidöñ u ñöb. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun nibi bi gau waiö hag ñibun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, God Ana aka ana ke nibö ap kalip abañ alö hagaböl u niñbun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, manö yabił ke ke gau nibö nöd niñagmidun yñid magö anibu nöp niñun hagnun. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, manö yabił ke ke haglö niñun, ado gun nibi bi gau kalip hag ñibun.

¹¹ Pen God Ana añi yabił midöp u, gasi nipe ke niñöb rö, hanip nibi bi añi añi nan aij ke ke ñö niñöl gi, wög adö ke ke gino arab. *

Kraiss hañ roman nipe añi nöp midpun

¹² Hañ roman hon añi yabił midöp u pen adñ adñ ke ke iru nöp midöp. Adñ adñ ke ke anib gau magöñhalö aip jim ñöl hañ roman añi nöp midöp. Kraiss abe anig unbö rö midöp. * ¹³ Anig unbö rö nöp, hon Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, nibi bi nibi bi rimnap kalip nagı wög gıpal gau abe, nibi bi gasi kale ke niñöm gıpal gau abe, God Ana añi anibu nöp hanip magöñhalö pak ñö, Kraiss hañ roman nipe añi nöp midpun. God nipe Ana añi anibu nöp hanip ñöb midmagö añ hon dañ midöp. *

¹⁴ Hañ roman hon añi yabił midöp u pen adñ adñ ke ke iru nöp midöp. ¹⁵ Ma kid

u, ñin kid u niñöm, yad ñin kid midbnep u aij, pen ma kid midpin u rö, hañ roman adñ ap midagpin, a geinab u, hon ma kid anibu hañ roman adñ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶ Rimid u, u rö nöp, amgö u niñöm, yad amgö midbnep u aij, pen rimid midpin u rö, hañ roman adñ ap midagpin, a geinab u, hon rimid anibu hañ roman adñ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷ Pen hanip gi la ñin u, amgö gau magöñhalö gaiböp u, aige gun manö haglö rimid pak niñbnop? Pen rimid magöñhalö nöp gaiböp u, aige gun haññ niñbnop? ¹⁸ Pen God gasi nipe ke niñöm, hañ roman adñ adñ ke ke magöñhalö gi li aij ga. ¹⁹ Adñ adñ ke ke midagböp u, hañ roman u rö nöp midagböp. ²⁰ Anib u me, adñ adñ ke ke iru nöp midöp pen magöñhalö aip jim ñöl hañ roman añi nöp midöp.

²¹ Pen amgö u, ñin kid u nip, “Niñön ginig yad aip midpan? Wög ne ap midagöp,” a göm, asik am ke nöp midöm, mid aij gagnab. Nabıc cög magö u, u rö nöp, ma kid u nip, “Niñön ginig yad aip midpan? Wög ne ap midagöp,” a göm, asik am ke nöp midöm, mid aij gagnab. ²² Pen hañ roman adñ rimnap klö midagöp, a gun gau, wög kale abe midöp. Asik ke ke lö, hañ roman mid aij ginim rö lagöp. ²³ Pen adñ anibu adñ yiharñ a gipun adñ gau, gasi niñ aij gun, waij rib adik gi aij gipun. Pen adñ anibu adñ niñagep a gipun adñ gau, gasi niñ aij gun, waij rib adik gi aij gun. ²⁴ Pen adñ anibu adñ aij a gipun adñ gau, gasi niñ aij gun, ke gagnun. Pen God nipe ke hañ roman adñ adñ gau udöm, adñ anibu adñ yiharñ a gipun adñ gau, ud aij yabił göm, adñ magöñhalö gi jim ñö, hañ roman añi nöp midöp. ²⁵ Anib u, hañ roman añi nöp midöm, asik ke ke lagöm, nibi bi nipe rimnap aip adip adip rö midöm, pen pen midmagö löl. ²⁶ Pen adñ ap marö gainim, adñ rimnap magöñhalö abe marö ginab; pen adñ ap nip hib haglö adö arainim u, adñ rimnap magöñhalö abe miñ miñ ginaböl.

²⁷ Pen kale magöñhalö Kraiss hañ roman

* 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28

nipe midpim. Hañ roman nipe u gö kale añi añi adin adin midpim. * 28 Nibi bi il nipe midpun an u, nipe hanip hag löp rö wög ke ke gipun. Nöd u, rimnap Jisas manö ud arep bi gau midpun; yigwö an nibö u, Jisas manö aij u hag ñeb bi gau midpun; yigwö nigan nibö u, Jisas manö aij u nibi bi ñi pai kalip hag ñeb nibi bi gau midpun; pen hon rimnap nan gagep rö gau gipun; rimnap nibi bi nan göp gau kalip gino kamij löp; rimnap nibi bi mög ninun ud aij gipun; rimnap nibi bi gau kalip abad midno ninöl gi, mid aij gipal; rimnap manö yabit ke ke gau hagpun. * 29 Pen hon magöñhalö Jisas manö ud arep bi midagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u hag ñeb bi midagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u nibi bi ñi pai kalip hag ñeb nibi bi gau midagpun. Hon magöñhalö nan gagep rö gau gagpun. 30 Hon magöñhalö nibi bi nan göp gau kalip gino kamij lagöp. Hon magöñhalö manö yabit rimnap ke ke hagapgun. Hon magöñhalö manö yabit ke ke haglö ninun, ado gun nibi bi gau kalip hag ñagpun. 31 God Ana nan aij ñab anib gau, gasi rimid midmagö an kale dan gasi ninmim, nan aij aij ñab anib gau udnabun a gimim gasi u ninmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yabit u hagnig gabin. *

13

Nibi bi ke nibö gau kalip midmagö linabun u, u nan kub yabit

1 Manö yabit ke ke hagnabun aka ejol manö hagpal rö hagnabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, manö hon ninlö belo paklö paklö hagab u rö linab.

2 God manö nipe ke hagab manö anibu ninun, nibi bi gau waiö hag ñinabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yiharin rö linabun. Gasi nin k+d hi+kun, Krai manö aij u nin aij ginabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yiharin rö linabun. Krai manö aij u

manö il u gasi nin k+d hi+kunabun u pen nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yiharin rö linabun. Hon nibi bi rimnap kalip midmagö lagun, Krai nip nin ud pidön yabit gun, ilö magö rimnap hagno ke gau arnab u pen hon nibi bi rimnap kalip midmagö lagnabun u, hon nibi bi yiharin rö linabun. * 3 Pen nan hon magöñhalö midöp rö, nime lun nibi bi nan midagöp gau kalip ñinabun aka God wög u gino ninöl gi, nibi bi rimnap hanip ninlö, mulu lugö, hanip mab inab an u ud yulö umnabun u, God nip aij ginab a ginabun u pen midmagö lagnabun u, nan yiharin rö linab.

4 Hon midmagö leinabun u, kalip manö hain hain hagnun, ud aij gun, gi aij ginabun. Hon midmagö leinabun u, nan aij kale gau hon rö lagöp, a gun gasi u ninagnabun. Hon midmagö leinabun u, hib hon ke hagno adö aragnab. Hon midmagö leinabun u, hon nöp nibi bi kub nibi bi gau nibi bi pro, a gun gasi u ninagnabun. 5 Hon midmagö leinabun u, nibi bi kalip manö naj hagnun, halöwalö gagnabun. Hon midmagö leinabun u, pör nan ninön ninön hane ke aij ginim adö u gasi ninun gagnabun. Hon midmagö leinabun u, yinid kal juun manö pen pen hagagnabun. Hon midmagö leinabun u, nibi bi rimnap hanip gi naj ginaböl u, manö anibu gasi ninöl gi midagnabun.

6 Hon midmagö leinabun u, nag naj adö anibu ninun ñin lagabun; nan ninön ninö nöp midöp u nöp ninun miñ miñ ginabun. * 7 Hon midmagö leinabun u, marö ninön ninön rimnap hanip aunim, gasi halö mideinabun. Hon midmagö leinabun u, pör Bi Kub nip nin ud pidön göl gi nöp mideinabun. Hon midmagö leinabun u, pör Bi Kub nip nin udöl gun gasi halö mideinabun. Hon midmagö leinabun u, pör klö gun Bi Kub hagöp rö göl gi mideinabun. *

8 Hon midmagö leinabun u, rol ruö pör pör nöp anig gi damun, am Bi Kub aip kumi kabö adö lan au mideinabun ñin u, midmagö löl gi nöp mideinabun. God

* 12:27: Ro 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mad 17:20 * 13:6: Ro 12:9 * 13:7: 1Pi 4:8

Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun, nibi bi gau waiö hag ñibun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, manö yabıt ke ke aka ejol manö hagpal rö hagnun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, Kraıs manö aij u manö ıt u niñ kid hiıkpun u, hainö anig gagnabun. ⁹ Nihön ginig: God Ana hanip nan aij ñö, Kraıs manö aij u manö ıt u niñ kid hiıkpun a gi gasi niñbun u pen uri rimnap nöp niñbun. God Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun nibi bi gau waiö hag ñibun a gi gasi niñbun u pen God Manö nipe rimnap nöp niñun, nibi bi gau hag ñibun. ¹⁰ Pen Kraıs Bi aij unbö ke aunab u, hon nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö waiö niñ haknabun.

¹¹ Ni painañ midmidun ñin u, ni painañ gasi niñbal rö gasi niñun, ni painañ hagpal rö hagnun midmidun. Pen hainö majö gun, nibi bi kub lun, ni painañ gasi niñöm gıpal rö u böñ nöp arö gıpun.

¹² Uri ñin anibi, nig ana rö ral niñbal rö u niñun, nan gau magöñhalö niñ aij gıpun. Rimnap niñbun; rimnap niñagnun. Pen ñin hain anibu, nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö amgö magö hon ke waiö niñun, niñ haknabun. Uri ñin anibi, God nipe aigale Bi rö midöp u rimnap niñbun, rimnap niñagnun. Pen ñin hain anibu, God hanip niñ aij yabıt göp rö u, nip u rö nöp niñ aij yabıt ginabun.

¹³ Anıb u, manö kub mıhau niñan pör midöp: Kraıs nip niñ udep u; Kraıs nip gasi halö abad middep u; midmagö lep u. Pen manö kub yabıt u me, midmagö lep u.
*

14

God Ana nıbi bi nıpe kalıp nan aij ñab

¹ Nıbi bi gau kalıp midmagö lınabun u, u nan kub yabıt; kale gasi anıgöl niñmim gimim. God Ana nan aij ñab anıb gau, gasi rimid midmagö anı kale danı gasi niñmim, nan aij ñab anıb gau udnabun a gimim gasi u niñmim. Pen

nan aij aij yabıt u, Kraıs manö aij u nıbi bi kalıp hag ñınabun, a gimim gasi u niñmim. * ² Pen nıbi bi manö ke nıbö manö niñagep rö hageinaböl u, kale nıbi bi rimnap kalıp hagagaböl; kale God nip nöp hagaböl. Nıbi bi rimnap manö anıbu niñöm niñagnaböl. God Ana pidöñ ñö manö niñö pi göl midöp gau hagaböl. ³ Pen nıbi bi Kraıs manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nıbi bi rimnap manö kale u rö nöp niñöm niñ aij ginaböl. Manö anıbu niñöm Kraıs manö aij u niñ aij göm pidöñ rimnap halö udöm, gasi halö midöl gi, nan nihön ginab u gasi iru niñagnaböl. ⁴ Nıbi bi manö ke nıbö manö niñagep rö hageinaböl u, kale ke nöp manö anıbu rik niñöm, kale ke nöp pidöñ rimnap halö udnaböl. Pen nıbi bi Kraıs manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nıbi bi Kraıs lau adö midpal gau magöñhalö u rö nöp niñöm, pidöñ rimnap halö udnaböl. ⁵ Kale magöñhalö manö ke nıbö manö niñagep rö hageinabim u, yıp aij ginab u pen yıp aij yabıt ginab u, Kraıs manö aij u waiö hag ñınabim. Bi ap manö ke nıbö manö niñagep rö hagnöm, hainö nıpe ke ıt hagnun u anıg anıg göl midöp a ginab u, nıbi bi apdi niñbal gau pidöñ rimnap halö udnaböl. Anıg ginab u aij. Wasö, manö ke nıbö manö niñagep rö hagep u nan pro; Kraıs manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶ Pen midpim u amem, manö ke nıbö manö niñagep rö hagem God Manö hageinabin u, kale aigöl gimim niñmim, Kraıs nip niñ ud pidöñ ginabim? Pen God Ana yıp manö rimnap hagnö, kalöp hag ñınabin u aij ginab. Aka God Ana gö, gasi rimid yıp auöp rö kalöp hag ñınabin u aij ginab. Aka God Ana yıp gasi ñö, Kraıs manö aij rimnap kalöp hag ñınabin u aij ginab. Yad kalöp hag ñınö, kale Kraıs Jısas manö aij niñ aij gimim, hagnö rö ginabim u, aij. Kraıs manö ıt u rimnap hag ñeinabin u, Kraıs nip niñ ud pidöñ gimim rö lınab.

⁷ Nan gau rimnap gasi midagöp pen manö hagab. Gabu gıda nan gau manö hagab. Pen gabu gıda manö hag aij gageinab u, nıbi bi gau niñöm manö nihön

* 13:13: 1De 1:3 * 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

nihön hagöp a göm dui göm kimap ha-gagnaböl.

⁸ Pen aŋ magö u, u rö nöp, hag aij gageinab u, bi an uraköm pen pen ginig gabun a göm, abad mideinab? ⁹ Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niŋagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, kale aigöl göm manö hagaböl me u a göm, niŋöl? Kale ke nöp hag hag ju linabim.

¹⁰ Minöŋ naböŋ iŋ i manö yabiŋ ke ke iru nöp midöp rö, manö iŋ u midö niŋöl gi hagpal; yiŋharin hagagpal. ¹¹ Nibi bi rimnap manö haglö niŋagnabun u, hanip niŋlö, nibi bi milö gau rö linab. Hon pen kalip niŋno, unbö rö ginab. ¹² Kalöp anib unbö rö nöp ginab u, niŋ aij gimim. Gasi rimid midmagö an kale dan gasi niŋmim, God Ana nan aij nab anib gau udnabun a gimim gasi u niŋbim u aij. Pen nibi bi Kraiŋ lau adö midpal gau magöŋhalö Kraiŋ nip niŋ ud pidöŋ göl a gimim, nan aij God Ana nab gau udmim, klö gimim gi mideinabim u aij yabiŋ.

¹³ Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niŋagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, God nip hag niŋbe, kalöp gasi nö niŋöl gi, manö hagnabim anibu ud ado gimim, anig anig hagajun a gimim, kalip u rö nöp hag nimim. ¹⁴ Nihön ginig: manö ke nibö manö niŋagep rö hagem, God nip sabe ginabin u, ana yad sabe ginab pen manö iŋ anig göl hagabin u a gem niŋagnabin. ¹⁵ Anib u, yad ana yad u God nip sabe ginabin; pen yad u rö nöp gasi rimid yad u niŋöl gi nöp midem God nip sabe ginabin. Yad ana yad u God nip kimap hagnabin; pen yad u rö nöp gasi rimid yad u niŋöl gi nöp midem God nip kimap hagnabin. ¹⁶ Kale ana kale u nöp God nip aij a gimim sabe geinabim u, nibi bi gau manö hagnabim u niŋöm rik niŋagnaböl. Anib u, kale God nip sabe gimim aij a ginabim manö anibu iŋ u rik niŋöm, aij a göp a göm "Niŋö" a göl rö lagnab. ¹⁷ God nip aij a göl gi mideinabim u pen nibi bi anib gau manö hagnabim u niŋöm,

gasi rimnap halö udöm pidöŋ rimnap halö udagnaböl.

¹⁸ Pen God Ana nan aij nö, manö ke nibö manö niŋagep rö hagpun u, kalöp nöp niŋagöp. Yiŋ u rö nöp niŋajip, manö ke nibö manö niŋagep rö iru nöp pör hagemidin u, God nip aij a ginpin. ¹⁹ Pen Kraiŋ lau adö midpun nibi bi gau aip magum gun, manö ke nibö manö niŋagep rö hagnö nibi bi rimnap niŋöm rik niŋagnaböl u, u yiŋ aij gagnab. Manö niŋeb miŋöp nöp hagnö, nibi bi rimnap niŋöm gasi rimnap halö udnaböl u, u yiŋ aij ginab.

²⁰ Pen añ mam bi. Niŋ painaŋ gasi niŋbal rö gasi u rö niŋagemim; nibi bi kub gasi niŋbal rö gasi u rö niŋmim. Nan si nan naij gagep adö u nöp niŋ painaŋ rö midmim. *

²¹ God manö haga rimnap hagöm, Aisaia God Manö adin ap kalik klin riköm haga, "Bi Kub hagöp,

"Yad nibi bi gai i rimid uknö,
nibi bi milö gau nibö hagnö apöm,
manö yabiŋ kale ke hagnaböl,
pen nibi bi gai i manö yad hagnabin
anibu niŋagnaböl," a göp," a ga. *

²² Anib u niŋbun, God Ana nan aij nö, manö ke nibö manö niŋagep rö hagpal u, nibi bi Kraiŋ nip niŋ udpal gau niŋöl a göm niŋagöp; nibi bi Kraiŋ nip niŋ udagpal gau niŋöl a göm nöb. Pen God Ana nan aij nö, nibi bi Kraiŋ manö aij u waiö hag niŋbal u, nibi bi Kraiŋ nip niŋ udpal gau, nip niŋ ud aij göl a göm nöb; nibi bi Kraiŋ nip niŋ udagpal gau, nip niŋ udöl a göm niŋagöp.

²³ Pen kale nibi bi Kraiŋ lau adö midpim gau ap magum gimim, magöŋhalö manö ke nibö manö niŋagep rö hagpe niŋöl gi, nibi bi manö anibu niŋagpal gau rimnap aka nibi bi Kraiŋ nip niŋ udagpal gau rimnap raul miŋan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niŋöm, nibi bi gau hauŋ alö hagaböl, a ginaböl. * ²⁴ Pen Kraiŋ manö aij u waiö hag nöŋ gi midpe niŋöl gi, nibi bi Kraiŋ nip niŋ udagpal gau rimnap aka nibi bi manö anibu niŋagpal gau rimnap raul miŋan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niŋöm, kale nan si naij naij ginpal u niŋöm, gasi kub niŋnaböl.

* 14:20: Ep 4:14 * 14:21: Ais 28:11-12 * 14:23: Ap 2:13 * 14:24: Jon 16:8

* 25 Gası kub nıñlö nıñöl gı, nan nıñön nıñön gası rımıd mıdmagö kale pi göl mıdöp gau waiö lö nıñnaböl. Kale anıg göl gası nıñöm, God nıñ nıñlö anıñın gö, kugom yımöm, God hib nıpe haglö adö arö nıñöl gı hagnaböl, “Nıñö! God kalöp aip mıdöp,” a gıñaböl.

God nıñ sabe gıñıg am magum gımım u, kabö rö nöp gımım

26 Anıb u, añ mam bı, manö hagnıg gabin i nıñmım. Kale ap magum gıñabım ñın u, bı ap kımıap ap hagnab; bı ap Krais manö aij u adıñ ap manö hag ñınab; bı ap God Ana gası ñınab rö manö u hag ñınab; bı ap manö ke nıbö manö nıñagep rö hagnab; bı ap manö hagnab anıbu, ado göm anıg anıg hagajıp a gıñab. Anıb u me, nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau Krais nıñ nıñ ud pıdöñ göl a gımım gası u nöp nıñmım gımım. * 27 Pen bı rımnap manö ke nıbö manö nıñagep rö hageınaböl u, bı mıñöp aka mıñau nıganı nöp manö hagöl. Iru nöp hagagöl. Pen bı añı ap nöp uraköm manö hagnab; bı seg hagagöl. Bı añı ap anıg göl uraköm manö hageınab, bı ke nıbö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, anıg anıg hagajıp, a gıñab. 28 Pen manö ado göm, anıg anıg hagajıp a göm hag ñeb bı ap mıdagainım u, manö ke nıbö manö nıñagep rö hagnıg gaböl bı gau manö anıbu hagagöl; kale ke agamıj kalıp ke abe God nıñ abe hagöl. 29 Bı mıñöp aka mıñau nıganı Krais manö aij u hag ñılö nıñöl gı, bı rımnap kabö rö hagaböl aka göm, nıñ mıdaiöl. * 30-31 Pen bı asık nıñ mıdeınaböl anıb gau, bı ap God Ana gö, gası aij pıral hııkö, bı nöd uraköm hagainım u gası anıbu nıñöm asıkö, bı hain uraköm hagnım. Pen pen ab ralöm hagagöl. Añı añı uraköm hagöl. Anıb u, kale magöñhalö Jisas Krais manö aij u hag dapım apım gımım me, Jisas Krais gası rımnap halö udmım, gası halö mıdeınabım.

32 Nıbi bı God kalöp nan aij ñö, Krais manö aij u hag ñımıdım gau, gası kale ke nıñ aij gımım, manö hag ñımım. Pen kale u rö nöp gası nıñ aij gımım, manö

hagpın me u a gımım arö gımım. 33 Nıñön gıñıg: God gö nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau halöwañö gagpal; gası nıñöl gı gıñö arö, agamıj mıd aij gıpal.

Pen kale ap magum gımım, Krais lau adö mıdpal nıbi bı ram mıñnöñ gau gau magöñhalö gımıdal rö gımım. 34 Kale ap magum gımım, God nıñ sabe gımıdım ñın u, nıbi gau manö hagagöl. Bı gau nöp haglö, nıbi gau yıñarıñ apdı nıñöl. Juda lo manö anıb unbö rö nöp hagöp. *

35 Nıbi gau manö rımnap halö nıñun a geınaböl u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul bı kalıp hag nıñlö, hag ñöl. Pen nıbi bı Krais lau adö God Manö nıñun a göm magum geınaböl anı au, nıbi ap uraköm manö hag ñınab u, gı naij yabıtı gıñab.

36 Kale nıbi bı Korid nöd api Jisas manö aij u udmım nıbi bı gau dammım hag ñagpe. Pen hon Jisas manö aij ud arep bı gau, manö aij anıbu damun, kalöp nıbi bı Korid nöp hag ñagno. 37 Kale bı an an, God Ana hanıñ nan aij ñö, Jisas manö aij u nıbi bı gau hag ñımıdun a gımım gası nıñbım gau, yad Bı Kub hagöp rö hagabin me u a gımım nıñmım. * 38 Pen bı an manö hagabin anıbi nıñagnab u, manö nıpe u rö nöp nıñagmım.

39 Anıb u, añ mam bı. Gası kub kale u Jisas manö aij u hag ñun a gımım gası u nıñmım. Pen nıbi bı manö ke nıbö manö nıñagep rö hagaiöl u, arö gim a gımım hagagmım. 40 Pen kale nıbi bı Krais lau adö mıdpım gau apım God Manö nıñnabım ñın u, nan nıñön nıñön geınabım, magöñhalö gası nıñ aij göl gı gıpe arnım.

15

Krais umöm kauyanı uraka

1 Añ mam bı. Krais manö aij u nöd hag ñainö udmım, manö nıñö yabıtı a gımım nıñ ud pıdöñ gıpım u, kauyanı hag ñı aij gıñıg gabin. 2 Manö aij anıbu kalöp hagnö nıñmım udpe u, nıñ ud pıdöñ göl gı mıdeınabım u, God kalöp ud kamıñ yunab. Pen nıñ ud pıdöñ göl gı

* 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1De 5:21 * 14:34: 1Ko 11:3; 1Di 2:12 * 14:37: 1Jn 4:6

m+idgeinabim u, kale manö n+ñö an+bu y+har+ñ n+ñ udpim rö l+inab.

³ Manö yad nöd n+ññö an+bu, manö kub manö aij yab+ñ a gem kalöp hag ñ+nö. Hon nan si nan naj g+pun rö, Krajs han+p a göm uma u, God Manö kal+ k+ññ r+köm, g+inab a g+la rö nöp ga. * ⁴ Krajs umö r+göl g+lö, ñ+n m+höp m+dom, ñ+n m+hau n+gan u kauyan uraka u, u rö nöp God Manö kal+ k+ññ r+köm, g+inab a g+la rö nöp ga. *

⁵ Pen Jisas kauyan uraköm, Pida m+deia au waiö lö, n+p nöd n+ña. Hainö waiö lö, b+ manö n+pe ud arep unbö m+gan lan u n+ñla. * ⁶ Hainö ñ+n ap, Krajs kauyan waiö lö, ñ+n añ+ an+bu nöp añ mam paip hadred (500) rö n+ñla. Añ mam an+b gau r+imnap umla pen magöñhalö rö m+dpal. ⁷ Hainö ñ+n ap, Krajs kauyan waiö lö, Jems n+ña. Ñ+n ap pen, b+ manö n+pe ud arep gau magöñhalö n+ñla. * ⁸ Pen n+bi b+ r+imnap n+p n+ñla ñ+n u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la n+ññö. An+b u, yad ñ+ le pi yag daubal rö ap m+dainö y+p uda. *

⁹ Yad n+bi b+ Krajs lau adö m+deila gau kal+p g+ naj yab+ñ g+ m+dm+idin u, Jisas manö aij ud arep b+ m+dnam rö laga. *

¹⁰ Pen God y+p mög n+ñöm ud aij gö, b+ n+pe m+dem, ke yab+ñ g+pin. Jisas manö aij ud arep b+ r+imnap wög g+pal rö gagpin; y+p mög n+ñöm ud aij yab+ñ gö, wög kub yab+ñ u g+pin. * ¹¹ Yad nöp God n+p wög g+pin a gem hagagabin; kale nöp g+pal a gem hagagabin. Hon magöñhalö Krajs manö aij u, adö añ+ hag ñ+no arö, kale n+ñmim udpim.

N+bi b+ umla gau kauyan uraknaböl

¹² Pen Krajs umöm uraka a gun manö pör hagpun u, kale r+imnap n+hön g+n+g n+ñagmim, wip gau umöm kauyan urakagnaböl a g+mim n+ñbim? ¹³ Pen wip gau umöm kauyan urakagnaböl a g+inabim u, Krajs n+pe ke kauyan urakagöp a g+inabim.

¹⁴ Pen Krajs kauyan urakagböp u, Krajs manö aij hag ñ+m+dun manö u, manö y+har+ñ rö l+iböp. Krajs kauyan urakagböp

rö hagep, Krajs manö aij n+ñ udpim u manö y+har+ñ rö l+iböp. ¹⁵ Wip umöm uraköl rö lagaiböp u, God Krajs n+p gö urakagböp. An+b u, God gö Krajs uraka manö aij pör hag ñ+m+dun u, manö p+ral rö l+iböp. ¹⁶ N+hön g+n+g: wip gau umöm kauyan urakagnaböl a g+inabim u, Krajs n+pe ke u rö nöp kauyan urakagöp a g+inabim. ¹⁷ Pen Krajs kauyan urakagböp, Krajs manö aij n+ñ udpim u manö y+har+ñ rö l+iböp. Krajs kauyan urakagböp, nan si nan naj g+pim gac u l+k g+ yuagböp. ¹⁸ Pen Krajs kauyan urakagböp, n+bi b+ Krajs n+p n+ñ udöm umla gau, hadö böñ nöp um lug l+ arblap. ¹⁹ Hon Krajs n+p udun me, gas+ halö m+dpun. Pen m+nöñ naböñ i+ i m+idun, böñ nöp umaibnop, n+bi b+ mög gep rö yab+ñ m+daibnop.

²⁰ Pen Krajs uraköm kam+ñ m+idöp u me, n+bi b+ Krajs n+p n+ñ udöm umbal gau, u rö nöp uraköm kam+ñ m+ideinaböl.

²¹ B+ ap gö, n+bi b+ umnaböl; b+ ap gö, n+bi b+ uraknaböl. *

²² Manö hagabin an+bu, Adam n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöñhalö umnabun, pen Krajs n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöñhalö uraknabun. ²³ Pen God Krajs n+p nöd gö uraköm, am n+pe aip m+idöp u me, hainö apöm n+bi b+ n+p lau adö m+dpun gau gö, magöñhalö uraknabun. *

²⁴ Seden k+ñjaki ana naj n+pe gau n+bi b+ gau g+ naj g+inaböl u pen Krajs n+pe kal+p pa jö g+ yuöm, n+bi b+ n+pe abad m+deinab gau Bapi God n+p ñ+nab; an+bu ñ+n hain an+bu aunab. ²⁵ N+hön g+n+g: Krajs n+bi b+ nan gau abad m+id damöm, Nap gö, kolmañ n+pe magöñhalö gau Krajs ma mo gau m+deinaböl. *

²⁶ Kolmañ añ+ ap nöp m+deinab: umeb magö u nöp. Pen ñ+n hain an+bu, u abe g+ p+is g+inab. * ²⁷ Pen n+pe gö, n+bi b+ nan gau magöñhalö ma mo n+pe gau m+idöp a göm kal+ k+ññ r+kla u, God Krajs mo n+pe gau m+idöp hagagla. God n+pe nöp gö, magöñhalö Krajs mo n+pe gau m+idöp. *

²⁸ N+bi b+ nan gau magöñhalö, Ñ+ n+pe Krajs mo n+pe gau

* 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4: Mad 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5: Luk 24:34; Mad 28:16-17 * 15:7: Luk 24:50
 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8; 1Di 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23 * 15:21: Ro 5:12 * 15:23: 1De 4:16; Rep 20:5 * 15:25: Mad 22:44 * 15:26: Rep 20:14 * 15:27: Sam 8:6

m+dlö n+ñöl gi, n+pe hagnab, “Bapi m+ñi ne n+bi b+ nan gau magöñhalö abad m+dpän. M+ñi yad mo nöp gau m+deinabin,” a g+ñab. An+ib u me, God añ+ nöp nan n+hön n+hön m+dpän gau magöñhalö yab+ abad m+deinab.

²⁹ N+bi b+ umbal gau, uraknaböl a g+pin u n+ñbim. Uraknaböl u, n+bi b+ ai g+n+g n+mdamam umbal gau kal+ nan a göm ñ+g pakpal? Kale uraknaböl a göm nöp an+g g+pal. ³⁰ Pen hon u rö nöp, hon n+hön g+n+g manö aij an+bu hagun, b+ han+g g+ naj g+n+g gaböl gau gas+ iru n+ñagpun? *

³¹ Yad pör n+ñagpin, ñ+n i b+ ap y+ al pak l+ñab aka wasö u n+ñagpin. Yad kalöp n+bi b+ gas+ n+ñem, B+ Kub hon Krais Jisas n+ ñ+ñ+ lem aij a göp a gabin. ³² Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau rö aip pen pen g+pin. Ummön böñ nöp umnabön a g+pin u, yad n+hön g+n+g an+g g+pin? “M+ñi m+dpun ñ+n i, nan aij aij ñ+ñöl gi, ñ+g aij aij ñ+ñöl gi, gi m+daian; umun böñ nöp umnabun,” a g+bnep. Manö aij hag ñ+ ajpin u ar+ arbnep. *

³³ Pen n+bi b+ gas+ an+bu rö n+ñbal gau, aip m+dagaimim. N+bi b+ m+dpän aij g+pal gau, n+bi b+ gi naj g+pal gau aip magum gaiöl, adö an+bu nöp g+ñaböl. ³⁴ Pen gas+ adö ke n+ñmim nan si nan naj g+pin u arö g+mim, m+dpän aij g+mim. Kale r+mnep God n+dpän gas+ n+ñagpin u, kale nable g+ñöp.

Kauyan uraköm hañ roman kale u aige rö m+deinab?

³⁵ Pen kale r+mnep hagnabim, “N+bi b+ umbal gau aigöl göm uraknaböl? Uraköm, hañ roman kale u aige rö m+deinab?” ö g+ñabim. ³⁶ Pen manö hagpal u manö hau+ rö. Nan y+ñ magö gau yube, halö m+dpän kam+ñ lagnab; umöm nöp kam+ñ l+ñab. *

³⁷ Wid magö aka nan n+hön magö yubim u, ran kub göp rö ju y+maggim; magö pro gau nöp yubim. ³⁸ Pen magö ke ke yubim an+ib gau, God rann+ a göm n+ñ la rö ranöb.

³⁹ Hañ roman gau u rö nöp ke ke m+dpän. N+bi b+ gau ke la; kaj wal gau ke la; yaur gau ke la; kabsal gau ke la. ⁴⁰ Hañ roman kumi kabö adö lan gau ke m+dpän; hañ

roman m+ñön nabön adö i+ i gau ke m+dpän. Hañ roman kumi kabö adö lan aij u ke m+dpän; hañ roman m+ñön nabön adö i+ i aij u ke m+dpän. ⁴¹ Pen s+dpän mailö u aij u ke la; rak+n mailö u aij u ke la; gap+ mailö u aij u ke la. Pen gap+ gau u rö nöp ke ke m+dpän rö mailö u aij ke ke la. ⁴² N+bi b+ umöm uraknaböl u an+bu rö. Wip r+göl g+ñaböl hañ roman u hij gi lugnab; uraknaböl hañ roman u hij gi lugagnab. ⁴³ Nan mög gep rö ulöm l+bal; uraköm mailö halö m+dpän. Nan klö m+dagöp ulöm l+bal; uraköm p+dpän halö m+dpän. * ⁴⁴ Hañ roman ulöm l+bal u hañ roman m+ñön nabön adö i+ i ajpal rö m+dpän; uraköm ana kumi kabö adö lan ajpal rö m+dpän.

⁴⁵ Adö an+bu nöp, God Manö ad+ñ ap Mos+ kal+ kliñ r+köm haga, “Adam nöd n+bö u n+pe ke b+ kam+ñ halö la,” a ga. Adam hain n+bö u pen Ana m+dpän; n+pe n+bi b+ gau kam+ñ m+dep magö u ñab. *

⁴⁶ An+ib u me, nöd hañ roman m+ñön nabön adö i+ i ajep; hainö hañ roman ana ajep. ⁴⁷ B+ nöd n+bö u m+ñön nöp aua; B+ hain n+bö u kumi kabö adö lan au n+bö aua. ⁴⁸ N+bi b+ m+ñön nabön adö i+ i m+dpän gau, b+ nöd n+bö m+dpän u rö nöp m+dpän. N+bi b+ kumi kabö adö lan m+dpän gau, B+ kumi kabö adö lan m+dpän rö m+dpän. ⁴⁹ M+ñi hon b+ m+ñön aua rö m+dpän; hainö B+ kumi kabö adö lan au n+bö aua rö m+deinabun.

⁵⁰ Añ mam b+, yad kalöp hagabin, hañ roman y+har+ñ u God ram m+ñön aij u arep rö lagöp. Nan um hij gi lugnab u pör pör m+dpän rö lagöp. ⁵¹ Pen manö nöd n+ñagm+dal ap kalöp hagn+ gabin. Hon Krais n+bi b+ n+pe m+dpän gau magöñhalö umagnabun. Pen hon magöñhalö ke hain n+bö rö l+ñabun. * ⁵² Añ magö hagö, añ+m añ+m y+ñ+d nöp mailö göp rö, n+bi b+ umbal gau urak hañ roman hij gi lugagep m+deinaböl; pen hon magöñhalö ke hain n+bö rö l+ñabun. * ⁵³ Hañ roman hij gi lugnab u, hij gi lugagep l+n+m; hañ roman umeb u, pör pör m+dep l+n+m. * ⁵⁴ Hañ roman hij gi lugnab u, hij gi lugagep l+ñab;

* 15:30: Ro 8:36 * 15:32: Ais 22:13 * 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Jen 2:7 * 15:51: 1De 4:15-17 * 15:52: Mad 24:31 * 15:53: 2Ko 5:4

hañ romanj umeb u, pör pör m+dep l+ nab ñ+n an+bu, manö kal+ kñ+r+ r+köm hagla rö g+nab. B+ God manö hagep Aisaia God Manö kal+ kñ+r+ hagöm haga, “B+ Kub umeb magö u al pak lö hadö böñ nöp p+is göp,” a ga. * 55 Pen b+ God manö hagep Hosea God Manö kal+ kñ+r+ r+köm haga,

“Umeb magö, uri k+ö ne m+idöp gai?

Umeb magö, uri ilön ne m+idöp gai?” ö ga *

56 Umeb magö ilön u nan si nan naij gep n+bö; nan si nan naij gep k+ö u lo manö n+bö. * 57 Pen God n+pe B+ Kub hon Jisas Krai n+p yuö apöm han+p ud as+k yuö kam+ñ arabun. An+bu n+ñun, God n+p aij a gun.

58 An+ b u, añ mam aij yad gau, kale p+döñ g+mim, ke gau aragmim. B+ Kub n+p wög g+pun u y+har+ñ gagun a g+mim, pör nöp k+ö g+mim, B+ Kub n+p wög göl g+ m+daimim.

16

Nan God n+p ñeb

1 Mani ud magum g+mim, God n+bi b+ kal+p ñ+nabim manö u hagn+g gabin. Krai Jisas n+bi b+ Galesia Propins m+dpal gau kal+p hagnö rö, kale u rö nöp g+mim.

* 2 Kale n+bi b+ ke ke magöñhalö wik añ+ añ+ ñ+n nöd u mani udpim rö u n+ñmim r+mnap ud ke gau l+mim ud magum g+mim. An+g g+nabim u, yad apjakem mani nan a gem hag ajageinam.

3 Pen yad n+nabin u, b+ kale n+ñmim b+ aij m+dpal gau r+mnap hagpe, yad kal+p köp kal+ kñ+r+ r+k ñ+nö, kale pen köp u abe mani ñ+nabim u abe dam Jerusalem ud aröl. 4 Pen y+p arep rö leinab yad ke kal+p u+ g+ ud arnabin.

5 Pen yad Masedonia Propins u amem, m+dpim u n+nabin. * 6 Amjakem, kale aip pro magö ap m+deinam rö löp. Y+baud i kalöp aip m+dem, ram m+nöñ r+mnap arn+g g+nö, y+p dam adan anj u yube arnabin. * 7 Kalöp y+har+ñ mailö s+idö anj n+ñöl

arep u y+p aij gagöp. B+ kub yau a geinab, am kale aip rap+n m+dem hainö arnabin.

8 Yad daun kub Epesas i m+dem, Pedikos ñ+n kub u ap padiö n+ñem hainö n+nabin.

9 Daun kub Epesas i, B+ Kub wög kub gabin, pen n+bi b+ iru nöp y+p j+ n+ñbal. *

10 Pen Dimodi m+dpim u auain+m, n+p ud aij g+mim, n+pe p+ñ+ñ gagnab. N+pe yad B+ kub u n+p wög g+pim rö nöp göp u n+ñmim, * 11 n+p arö gagmim. Kale magöñhalö n+p ud aij g+mim. Hainö arn+g gain+m u, n+p dam adan anj u yuaimim, yad m+dpim i ado g+ aun+m. Mam r+mnap halö aip aunaböl a gem abad m+dpim. *

12 Pen mam hon Apolos n+p manö k+ö hagem hagnab, mam r+mnap arajal rö, aip armön a g+pim u, pen n+pe m+ñi nagnab. Hainö neb rö lain+m n+nab. *

Manö naböñ r+mnap abe haga

13 Kale n+bi b+ n+ñöl g+ m+daimim. God n+p n+ñ ud p+döñ g+mim g+ m+daimim. Nan ap p+ñ+ñ g+mim. K+ö yab+ g+mim g+ m+daimim. 14 Pen nan n+hön n+hön g+nabim, n+bi b+ gau kal+p m+dmagö l+mim g+mim.

15 Añ mam b+. Kale n+ñbim, Grik kai Krai n+p n+ñ udla gau, S+depanas n+bi b+ yam n+pe gau nöd n+ñ udla. N+ñ udöm me, n+bi b+ Krai lau adö m+dpal gau kal+p m+dmagö löm wög g+ ñöl g+ nöp m+dpal. An+ b u, añ mam yad kalöp hagabin, * 16 n+bi b+ aij an+ b gau rö abe, añ mam kale aip wög g+pil gau abe n+ñmim, hagöl rö nöp g+mim.

17 Pen kale ap y+p n+ñmim rö lagö, S+depanas, Podyunedas, Akaikas apöm y+p n+ñbal u y+p aij yab+ göp. 18 An+g g+pil an+bu y+p aij göm kalöp aij göm göp. B+ aij an+ b gau manö hagnaböl u n+ñ aij g+mim.

19 Pen n+bi b+ God lau adö m+dpal Esia Propins i, kalöp Korid n+bi b+ gau, “Añ mam b+, kale m+dpim?” a g+pil. Akwila n+bi n+pe Prisila aip kalöp Korid n+bi b+, “B+ Kub kalöp abad m+deianj,” a g+pil. N+bi b+ apöm ram kale ber m+ihau magum göm God n+p sabe g+pil gau u rö nöp hagnab.

* 15:54: Ais 25:8 * 15:55: Hos 13:14 * 15:56: Ro 7:13 * 16:1: Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9 * 16:5: Ap 19:21
 * 16:6: Ro 15:24 * 16:9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 * 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Di 4:12 * 16:12: 1Ko 3:6
 * 16:15: 1Ko 1:16 * 16:19: Ap 18:2,18,26

* 20 Pen añ mam Krajs lau adö m+dpal gai i magöñhalö, “Kale m+dpim?” a g+pal. Kale B+ Kub n+p n+ñ udpim rö, pen pen hag w+hai udöl gi, alaun bom halumim.

21 Yad Pol, manö naböñ magö i ñ+magö yad u ke kali kliñ rikem “Kale m+dpim?” a gabin.

22 N+bi b+ an, B+ Kub n+p m+dmagö lagnab u, pen ilön udn+m. An+ b u, B+ Kub hon, ne aumön! *

23 B+ Kub hon Jisas kalöp mög n+ñöm ud aij g+n+m.

24 Añ mam yad Krajs Jisas lau adö m+dpim gau, yad kalöp magöñhalö m+dmagö l+bin. An+ b unbö rö aij.

* 16:22: Gal 1:8-9

2 Korid

Pol köp hain u Korid n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Krai Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, mam hon Dimodi aip aui m̄idul, kalöp God n̄bi b̄i n̄ipe daun kub Korid m̄idpim gau abe, Akaia Propins aṅ aṅ gau gau magöṅhalö m̄idpim gau abe, köp an̄bi kal̄i k̄liñ r̄ikabin. ² Kalöp hagabin, ȳip aij göp u, Bapi God abe B̄i Kub Jisas Krai abe kalöp mög n̄iṅmil ud aij ḡlō, agam̄ij m̄id aij ḡmim.

Pol God n̄ip aij a ga

³ B̄i Kub hon Jisas Krai Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Bapi God ñ̄i pai n̄ipe mög mög n̄iṅm̄, ud aij göm, p̄ör p̄ör abad m̄id aij yab̄i göp. * ⁴ Marö r̄imnap han̄ip auaj̄ip, n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp u me, hon pen ado gun, n̄bi b̄i r̄imnap marö auaj̄ip, kal̄ip u rö nöp ud aij gun abad m̄id aij ḡinabun. ⁵ Krai p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe ilön uda rö hon u rö nöp ilön r̄imnap udpun. Pen Krai p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe han̄ip p̄ör p̄ör abad m̄id aij göp n̄iṅm̄ hon gas̄i halö m̄idpun. * ⁶ Kale m̄id aij ḡmim gas̄i halö m̄idm̄im, am n̄ipe aip p̄ör p̄ör m̄ideinabim a göm, Krai Jisas n̄ipe marö r̄imnap han̄ip ñ̄im̄idöp. Pen Krai n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp rö, hon gas̄i halö m̄idpun u n̄iṅnabim u me, marö r̄imnap kalöp aueinab u, Krai han̄ip u rö nöp abad m̄id aij ḡinab n̄iṅm̄ m̄id aij gun a ḡmim, gas̄i halö m̄ideinabim. ⁷ Gas̄i hon n̄iṅbun u, kale Krai n̄ip arö gagnabim. Hol b̄i m̄ihau ilön udpul rö, kale u rö nöp ilön udnabim; pen God hal̄ip m̄ihöṅ ud aij göp rö, kalöp u rö nöp ud aij göm abad m̄id aij gö, gas̄i halö m̄ideinabim.

⁸ Pen añ mam b̄i n̄iṅm̄im. Hol b̄i m̄ihau Esia Propins m̄idul, marö kub udul uṅham yab̄i m̄idailo. Kam̄iṅ m̄idaiul rö lagöp, hadö umnabul a ḡlō. * ⁹ Hadö umn̄ig gabul a ḡlō. Pen ga adö an̄bu, hol

gas̄i kub yab̄i n̄iṅm̄idul u me, hol ke k̄lō m̄idpul a gul hagagpul; God n̄bi b̄i umbal gau gö urakpal u nöp hal̄ip abad m̄idö n̄iṅöl ḡi m̄idpul, a ḡipul. ¹⁰⁻¹¹ Hal̄ip böṅ nöp al pak löl rö la u pen n̄ipe hal̄ip ud kam̄iṅ yua u me, uri n̄ipe hal̄ip kauyaṅ ud kam̄iṅ yun̄ig gab. Kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, hainö gau abe n̄ipe u rö nöp hal̄ip ud kam̄iṅ yunab a gul gas̄i halö m̄idpul. An̄b u, n̄bi b̄i iru nöp God n̄ip sabe göl ḡi m̄idlö, God n̄ipe n̄iṅm̄ hal̄ip b̄i m̄ihau ud kam̄iṅ yuö me, n̄bi b̄i iru nöp hal̄ip ḡinab u n̄iṅm̄ h̄ib n̄ipe haglö adö arnab. *

Pol kal̄ip am n̄iṅaga, manö u haga

¹² M̄idmagö hol aṅ daṅ n̄iṅbul, n̄bi b̄i gau aip m̄idul nan n̄ihön n̄ihön ḡipul gau, God hal̄ip aip m̄idö n̄iṅöl ḡi, n̄ip gas̄i n̄iṅöl ḡi ḡipul. Hol manö n̄iṅö nöp hagul ḡi aij nöp ḡipul. Yad waiö hagabin, kalöp p̄ör p̄ör an̄b unbö rö nöp ḡipul. Pen n̄bi b̄i gau gas̄i n̄iṅbal rö gas̄i n̄iṅul an̄ig gagul. God hal̄ip mög n̄iṅm̄ ud aij göm gas̄i ñ̄ö an̄ig ḡipul. ¹³⁻¹⁴ Köp kalöp kal̄i k̄liñ r̄ikm̄idin gau, manö ba gau rö hagem r̄ikagm̄idin; amgö l̄i n̄iṅm̄im, iṅ u ȳiṅid n̄iṅm̄im a gem, waiö nöp r̄ikpin. M̄iñi ke ke rö m̄idpun u me, kale ȳip n̄iṅbim pen ȳip n̄iṅ aij gagpim; pen ȳip aij göp u, ȳip n̄iṅ aij ḡipe me, hainö B̄i Kub hon Jisas ado ḡi aunab ñ̄in u, ap magum gun, yad kalöp n̄iṅem m̄iñ m̄iñ ḡinabin; kale pen u rö nöp ȳip n̄iṅm̄im m̄iñ m̄iñ ḡinabim. * ¹⁵⁻¹⁶ Adö an̄bu nöp me, nöd Masedonia Propins aragnö ñ̄in u, yad gas̄i ap n̄iṅem köl am n̄iṅn̄ig n̄inabin a ḡinö. Yad Masedonia n̄bi b̄i kal̄ip n̄iṅn̄ig arnabin, pen nöd am kalöp n̄iṅem arnam, a ḡinö. Pen ado ḡi apem, Judia arn̄ig, adan m̄ilö añ̄i an̄bu nöp apem, kalöp kauyaṅ n̄iṅöl ḡi ap padinam, a ḡinö. An̄ig ḡinö me, kale m̄iñ m̄iñ ḡimim ȳip pen ḡi ñ̄imim nan magö r̄imnap ñ̄ibe ñ̄iṅöl ḡi, Judia arnam, a ḡinö. * ¹⁷ Gas̄i an̄bu rö n̄iṅem me, kalöp nöd manö b̄ig yunö u pen hainö nagnö. An̄ig ḡinö u, ȳip pen hagnabim, “B̄i m̄ilö u n̄ip ke aij göp adö u hain göm, ‘Ḡinabin ḡinabin,’ a göm, manö nöp hagöṅ, hainö

* **1:3:** Ro 15:5 * **1:5:** Sam 34:19 * **1:8:** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Di 4:18 * **1:13-14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16 * **1:15-16:** 1Ko 16:5-6

gagöp. Nipe ytharın bî manö ñig pak ajöp mîlö u,” a gî nabim rö löp u pen, ¹⁸ God bî nîñö yabîl nöp hagöp u pîg mîdpin rö u, yad gasî mîhöp nîñem kalöp hagagpin. ¹⁹ Yad, Sailas, Dimodi, hon kalöp God Ñî nipe Jisas Krais manö hag ñino. Jisas Krais gasî mîhöp mîdagöp. Nipe yau a göm, hainö wasö gagnab. Manö nîhön nîhön hagöp u, hagöp rö nöp gî nab. * ²⁰ God manö adö nîhön nîhön haga u, Jisas Krais apöm, anîb unbö rö nöp magöñhalö göp. Hon nipe anîg göp anîbu nîñbun u me, God nîp sabe gun u, Jisas Krais hib nipe hagun, “Nîñö” a gîpun. Anîg gîpun u, God hib nipe u adö lañ arañ a gun anîg gîpun. * ²¹ God nipe nöp gö me, hon abe, kale abe Krais nîp cîg aij gun mîdpun. Nipe nöp me hanîp “Nîbi bî yad ke,” a göm, hag löm, ²² Ana nipe u hanîp ñö, apöm mîdmagö añ hon dañ goñ lî mîdöp. Anîb u hon nîñbun, hon God nîbi bî nipe ke mîdpun nîñöm nipe haga haga rö nöp magöñhalö hanîp ñinab. *

²³ Pen yad kale Korid kai mîdpim gau nîñnîg gainö u pen amem manö kub hagnö, kale ilön udmim rö löp nîñem me, kalöp mög nîñem me nagnö. God nipe mîdmagö yad añ dañ nîñöb yad piral hagagabin. ²⁴ Pen manö yad u nöp hain göl a gem gasî u nîñagpin. Kale ke Krais nîp gasî nîñbim u me, yad am kalöp hagnö, kale kîö gîmim Krais nîp nîñ aij gîmim cîg pîdörö gîmim mîñ mîñ göl gî mîdeinabim, a gem hagabin. *

2

¹ Pen yad gasî ap nîñem hagnö, “Kalîp kauyañ am nîñem manö kîö hagnö, kalîp kauyañ ilön udöl rö löp u, am nîñagnam,” a gînö. * ² Pen yad gînö kale ilön udeinabim u, an pen mîdöm yîp geinab mîñ mîñ gî nabim? Nîbi bî anîbu rö rîmnap mîdageinaböl. ³ Anîbu nîñem me, kalöp köp kalî kîñ rîknö. Yad gasî nîñnö, “Amjakem nîbi bî gau nîñem mîñ mîñ yabîl gîbnep pen wasö, amjakem kalîp nîñnö, yîp mîñör yabîl gîñim rö löp u me, yad

aragnabin,” a gînö. Yad gasî nîñnö, “Yad ke mîñ mîñ gî nabim u, kale abe mîñ mîñ gî nabim,” a gînö. ⁴ Köp kalî kîñ rîknö anîbu, mîdmagö yad u ilön gö, gasî mîlö löl gî, amgö ñig ud gî dö gî yuöl gî kalî kîñ rîknö. Kalöp marö kub gîñim a gem rîkagnö; kalöp mîdmagö yabîl lîbin rö nîñmim, a gem rîknö. *

Bî nan naij ga u, uri nan naij ga anîbu arö gîmim nîp mîdmagö lîmim udmim

⁵ Pen yad gasî nîñbin bî ap gö marö ga u, yîp gaga, kalöp nîbi bî gau mîdpim kalöp magöñhalö ga. ⁶ Pen kale magöñhalö rö nîp arö gîpe u, nipe ilön udöm, gî naij ga u hadö nîñöb. Anîb u, mîñi anîg gagmim; arö gîmim. ⁷ Mîñi gî naij ga anîbu arö gîmim, nîp manö hain hain hagmim. Nîhön gîñig: nîp anîg gagpe, mög kub yabîl gö, böñ nöp ap lug pakñim rö löp. ⁸ Anîb u, yad kalöp hagabin, nîp mam hon a gîmim mîdmagö lîbim u, nîp hagpe nîñ aij gîñim. ⁹ Yad kalöp köp kalî kîñ rîknö u, manö yad u udmim, manö nîhön nîhön hagnabin magöñhalö hain gîmim gî nabim aka gem köp kalî kîñ rîknö. ¹⁰ Pen nîbi bî kale gau rîmnap gî naij gî naböl kale arö gî nabim u, yad u rö nöp gî naij gî naböl anîbu arö gî nabim. Pen yad gî naij gî naböl arö gî nabim u, Krais yîp nîñ mîdöp, a gem, kalöp nan a gem arö gî nabim. ¹¹ Pen wasö u, Seden hanîp Krais nîbi bî nipe rîmnap gö, ap lug pakun rö löp. Seden pör, gînö ap lug paköl a göm nîñöb u, nîñbun. *

¹² Pen Krais manö aij u Droas nîbi bî kalîp hag ñinam a gem, Droas arainö, Bî Kub yîp adan hiikö, wög nipe u ram mîñöñ anîbu gîñam rö la u pen, * ¹³ mam yad Daidas Droas au ulhai nîñagnö u me, yad gasî kub nîñem, Droas nîbi bî kalîp, “Aui mîdaiim” a gem, Daidas nîp nîñnîg Masedonia Propins aui aunö. *

¹⁴ Anîb u, God göp rö nîñem, nîp aij yabîl a gîpin. Ñî nipe Krais nîp yuö, apöm Seden nîp ud rata mîgan nipe gau löm, hanîp uda. Nipe hanîp udöm, ami bî kub rö hanîp ul gî arö nîñöl gî, nîbi bî ke

* **1:19:** Ap 18:5 * **1:20:** Rep 3:14 * **1:22:** Ep 1:13-14; 2Ko 5:5 * **1:24:** 1Pi 5:3 * **2:1:** 1Ko 4:21 * **2:4:** Ap 20:31 * **2:11:** Luk 22:31 * **2:12:** Ap 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13:** Ap 20:1

ke gau hanip niñöm Kraiſ manö aij nipe haññ aij yabił rö niñbal. ¹⁵⁻¹⁶ Kraiſ mab haññ aij auſep ud God nip lau ſabe gı ñöb u rö, hon miđpun. Niñbi bi Kraiſ kalip ud kamiñ yuab gau haññ anibu niñöm haññ aij unbö ke niñlö, kalip kamiñ miđep magö u ñöb. Pen niñbi bi Kraiſ nip arö giłpal gau, haññ añi anibu nöp niñöm wip haññ naij u a giłö, kalip umeb magö u ñöb. Pen niñbi bi an wög anibu giñim rö löp? * ¹⁷ Niñbi bi iru nöp mani nan gau iru nöp udun a göm, God Manö aij nipe u hag ajpal. Pen hon unbö rö gagpun. God nipe hanip hag li yuöm niñ miđö niñöl gi, hon Kraiſ niñbi bi nipe miđun manö niñö yabił nöp hagun a gun, God Manö aij nipe u kabö göl nöp hag ñibun.

3

¹ Pen manö kalı kliñ rikabin anibi, “Yad köp kalı kliñ riknö, hanip ud aij göl,” a gem, rikagabin. Hon niñbi bi yiñariñ rö miđun, hanip udmim, a gun, niñbi bi kale niñbim rimnap kalip hagno, köp rimnap kalı kliñ rik ñlö, hon dap kalöp ñino niñmim, hanip udagnabim. Pen kale, “Bi gai i kalip udmim,” a giñim, köp rimnap kalı kliñ rik ñibe, hon dam niñbi bi rimnap kalip ñagnabun. * ² Pen köp miđmagö añ hon dañ kalı kliñ rik miđöp rö me, kale niñbi bi miđpim. Gaſi hon niñbun u, kalöp manö hag ñino niñmim udpim u me, niñbi bi gau kalöp niñöm, hon bi aigale bi rö miđpun u niñnaböl. * ³ Pen hon Kraiſ nip wög giñno, Kraiſ nipe ke köp anibi kalı kliñ riköm hanip ña. Yiñ nan kalı kliñ rikſep udöm rikpal rö wasö; kabö adö u kalı kliñ rikpal rö wasö. God pör kamiñ miđöp Ana nipe u Kraiſ manö aij nipe u niñbi bi miđmagö añ kale dañ riköp. *

⁴ Yad manö hagabin anibi, God niñhön niñhön hagöp u Kraiſ magöñhalö anib unbö rö nöp giñab, a gem hagabin. ⁵ Hon niñbun, hon klö hon ke giñno wög aij arniñ rö lagöp; God nöp me hanip gi ñö niñöl gi, giñno wög aij arnab. ⁶ God nipe nöp gö, hon wög gi ñeb bi nipe miđun, God Manö

hain niñbö hag löp u, damun niñbi bi gau kalip hag ñibun. God Manö hain niñbö hag löp anibu, lo manö u rö wasö; manö hain niñbö hag löp u, God Ana ñöb. Lo manö gö, niñbi bi umnaböl; pen God Ana gö, niñbi bi kamiñ miđeinaböl. *

⁷ Lo manö anibu, God kabö hañai bad adö u kalı kliñ rikö, Moſiſ dauö niñöl gi, mailö kub yabił ga. Mailö kub anibu Moſiſ mulu maj miñgan nipe mailö giñmiđöp. Miđö miđö mailö kub anibu hadö ur gaia pen Isrel niñbi bi Moſiſ mulu maj miñgan nipe niñöl rö laga. Lo manö umeb magö daua u pen mailö kub yabił halö aua. * ⁸ Pen God Ana wög nipe gab u mailö aij unbö ke halö miđöp. ⁹ Manö kub hagep lo manö u mailö halö aua rö, hon God amgö ilö adö nipe u niñbi bi kamiñ aij rö lep manö aij anibu mailö halö unbö ke yabił aua. * ¹⁰ Mailö aij unbö ke uri hadö auub u me, lo manö nöd mailö halö aua u uri mailö gagöp. ¹¹ Lo manö u pör miđagöm ur giñig gaia pen mailö halö aua; anib u me, manö aij u pör pör miđöm ur gagnab u mailö aij unbö ke halö miđöp.

¹² Anib u, hon gaſi halö miđun, ana udagun, klö gun Kraiſ manö aij u waiö hag ñibun. ¹³ Moſiſ ga rö gagun. Nipe lo manö u damöm, mulu majmañ nipe u mailö kub yabił ga, pen miđö miđö mailö kub ga anibu pro gö auö niñöl gi, Moſiſ nipe niñbi bi gau pro gajip anibu niñagöl a göm, uſajil bad ap udöm, mulu majmañ nipe u pału ga. * ¹⁴⁻¹⁵ Pen gaſi kale niñ aij gagla. Niñhön giñig: uſajil bad rö gaſi kale wam wam göm miđeia u me, God nöd hadame nöp manö niñö hag lep haga manö u amgö li niñla u pen manö il u niñagla. Miñi u rö nöp kale lo manö anibu amgö li niñbal pen nan uſajil bad rö gaſi kale wam wam gö, manö il niñagpal. Nan uſajil bad rö gaſi kale wam wam göp u, Kraiſ nipe nöp ud ke gau yuñim rö löp. ¹⁶ Pen niñbi bi Bi Kub u nip aunaböl u, nipe uſajil bad gaſi kale pału göm miđöp u, ud wał gi yuöm, gaſi kale piral hiñkö, niñnaböl. * ¹⁷ Bi Kub hagabin u, Ana u me. Ana nipe hon aip

* **2:15-16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * **3:1:** 2Ko 5:12; Ap 18:27 * **3:2:** 1Ko 9:2 * **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27 * **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63 * **3:7:** Eks 34:29 * **3:9:** Dud 27:26; Ro 1:17 * **3:13:** Eks 34:33 * **3:16:** Eks 34:34

mideinab u, nan nihön nihön göm hanip bi nagiman rö linim u, nipe pa jö gi ke gau yuöm hanip ud asik yunab. * 18 Pen mulu majman hon u patu gi pi gun midagpun rö, hon magöñhalö Bi Kub mailö aij nipe u waiö niñbun. Nipe gö, hon magöñhalö nipe ke mailö aij halö midöp rö linabun. Magö añi nöp nipe midöp rö lagnabun; pen ñin añi añi nipe pör nöp hanip gi gi gö, hon mailö aij nipe midöp rö linabun. Bi Kub anig gab u Ana u me.

4

Minöñ ud rin cög gipal rö u, hon nibi bi midpun

1 God hanip mög niñöm udöm, wög anibi hag lö gipun u me, hon gasi iru niñagpun. 2 Pi göm gipal adö u abe, nable gö niñöl gi gipal adö u abe hon gagpun. Nibi bi gau kalip manö piral hagagpun. Hon God Manö hag ñinag gabun u, manö hon rimnap halö hagnun hag ñagpun. Nan nihön nihön gipun gau piral adö u gagpun. God Manö aij nipe u kabö göl nöp waiö hag ñibun. Anig gino, nibi bi gau hanip niñöm, midmagö an kale dan niñnaböl, hon God amgö ilö adö nipe u bi aigale bi rö midpun. * 3 Nibi bi umaböl gau nöp, manö aij waiö hag ñibun u niñöm, usajil bad rö manö aij adö midöp niñöm niñagun a gipal. 4 Kale niñagpal u, Seden ram minöñ it i god rö midöp u, gasi kale wam wam gö, Krai manö aij mailö halö midöp manö u niñagpal. God nipe midöp rö, Krai u rö nöp midöp u niñagpal. * 5 Pen manö hag ñibun u, hon bi aigale bi rö midpun manö u hag ñagpun; Jisas Krai nipe nöp Bi Kub midöp niñöm Jisas wög nip gun, wög gi ñeb bi kale midpun a gun, manö aij kalöp hag ñibun. 6 God nöd "Sibön an yan mailö gan," a ga. God añi anibu nöp mailö nipe midmagö an hon dan ñi lab. Anib u, God mailö aij nipe u Krai mulu majman mailö gab u hadö niñbun. *

7 Minöñ ud rin cög gi libal rö u, hon nibi bi midpun. Pen God nipe nan aij unbö ke anibi hanip an dan löp. Anib u niñbun, klö hon ke wasö; God klö nipe ke ñö udun anig göl midpun u niñbun. * 8 Hanip böñ böñ ridik gipal u pen hon pak gulu gi arbun. Gasi iru niñbun u pen gasi halö midpun. * 9 Hanip yu gi yubal u pen mam hon pör aip midöp. Hanip yiharin gabi pakpal umagpun. 10 Jisas nip paköm al pak la rö, hanip u rö nöp paköm al paknig gilö bistam midpun. Pen anig gö, nibi bi gau hañ roman hon niñöm, Jisas kamñ midöp u waiö niñnaböl. * 11 Hon kamñ midpun u, Jisas nip niñ udpal, a göm, hanip pör pör nöp al pak linig gaböl. Pen gaböl anibu, nibi bi gau hañ roman hon niñöm Jisas kamñ middep magö nipe u niñöl a göm, God kalip arö gö anig gaböl. * 12 Hon pör pör umun rö löp u pen hon anig gino, kale kamñ midmim rö löp.

13 God Manö u bi ap kali klian riköm haga, "God nip niñ udpin u me, anig hagpin," a ga. Anib u rö, hon u rö nöp God nip niñ udpun u me, manö hagpun. * 14 Hon niñbun, God gö Bi Kub Jisas kauyan uraka rö, hanip u rö nöp gö urakno, hanip abe kalöp abe dam Jisas midöp au linab. * 15 Nan hagabin anib i magöñhalö kalöp nan a gem hagabin. Anig gino, ñin añi añi God nipe nibi bi gau gau iru nöp ud aij göm abad midö, kale God nip aij a göl gi gilö niñöl gi, hib nipe u i adö lan ap rannab.

God nip niñ udun gasi halö midpun

16 Anib u, hon gasi halö midpun. Hañ roman ñin ma hon hainö gi lugnim rö löp u pen God hanip pör pör ana an hon dan klö ñö niñöl gi kamñ midpun. * 17 Marö pro udpun anib gau nan kub wasö; yiharin magö utep ap nöp udpun. Pen marö anib gau udun, am Krai aip midun pör nöp pör nöp mailö aij kub yabit gau mid aij ginabun. * 18 Minöñ nabön adö it i midun, nan amgö magö niñeb gau gasi iru niñagpun; nan adö lan au amgö

* 3:17: Jon 8:36; Ro 8:2 * 4:2: 2Ko 2:17; 1De 2:5 * 4:4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:6: Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * 4:7: 2Ko 5:1 * 4:8: 2Ko 1:8; 7:5 * 4:10: 1Ko 15:31 * 4:11: Ro 8:36 * 4:13: Sam 116:10 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Ro 8:17-18

magö niŋagep gasi niŋbun. Nan amgö magö niŋeb gau magö utep nöp m+deinab; nan amgö magö niŋagep gau pör nöp pör nöp m+deinab. *

5

¹ Hañ romanŋ hon miñi midöp ñ+n aŋ i, ram bada bad rö midöp. Pen ram bada an+bu ud wał g+lö aka asöl gö, God nipe han+ip ram hain ni+bö ap ram m+nöŋ nipe kumi kabö adö laŋ au g+ lö m+deinabun. Ram an+bu bi ram g+pal rö wasö; God nipe ke g+ lö, pör nöp pör nöp m+deinab. *

² Ram hain ni+bö an+bu y+iŋ+id udun wał+i rö rol gun, a g+ gasi niŋöl gun abad midpun.

* ³ Ni+hön g+nig: God nipe han+ip wał+i rö rol g+ ñeinab u, magö nöp midageinabun.

⁴ Miñi ram bada an+bi midun, marö gö niŋöl g+ ake gabun. Pen arö gun, magö nöp m+daiun a g+ gasi u niŋagpun; kumi kabö adö laŋ m+dep hañ romanŋ u udun a g+ gasi u niŋbun. Hañ romanŋ kam+iŋ m+dep u apöm, hañ romanŋ umeb nöd ni+bö u böŋ nöp ñ+iŋ haknab, a g+ gasi u niŋbun. ⁵ God gasi nipe ke niŋöm, hañ romanŋ hain ni+bö ñ+nam a göm, Ana nipe u nöp yuö apöm han+ip aip midöp u me, God nipe haga rö nöp g+nab u niŋ aij g+pun.

⁶ An+ib u me, hon pör pör gasi halö midpun. Pen hañ romanŋ an+ib i halö midpun ñ+n aŋ i, Bi Kub ram nipe kumi kabö adö laŋ au midagpun. * ⁷ Bi Kub n+ip gasi niŋöl g+ ajpun u pen amgö niŋagpun.

⁸ Hon gasi halö midpun. Hañ romanŋ hon i arö gun, am Bi Kub aip ram m+nöŋ nipe kumi kabö adö laŋ au m+daiun, a g+ gasi u niŋbun. *

⁹ An+ib u, ram m+nöŋ hon aui hañ romanŋ m+deinabun aka arö gun Bi Kub ram nipe am m+deinabun u, n+ip aij g+nab adö u nöp gun, a g+ gasi u niŋbun. * ¹⁰ Ni+hön g+nig: hon magöŋhalö am Krai amgö ilö adö nipe au m+dno, miñi hañ romanŋ halö midun ni+hön ni+hön g+pun, aij g+pun aka aigöl g+ rö g+pun u niŋöm, pen an+bu rö ñ+nab. *

¹¹ Bi Kub n+ipe Bi piñ+iŋ gep midöp u niŋun, klö gun, ni+bi bi gau n+ip niŋ udöl a gun, kal+ip manö aij n+ipe hag ñ+bun. Hon bi aigale bi rö midpun u, God niŋ aij göp; kale u rö nöp, hon bi aigale bi rö midpun u abe niŋmim rö löp. ¹² Manö kal+ kliñ r+kabin an+bi, hon bi aij han+ip udmim manö u rö, kalöp hagagabin. Manö kal+ kliñ r+kabin an+bi niŋmim, han+ip nan a g+mim gasi niŋmim miñ miñ g+mim, a gem kal+ kliñ r+kabin. An+ig g+nö, ni+bi bi midmagö aŋ daŋ wasö, hañ romanŋ höŋ adö u nöp ni+hön rö midöp u gasi niŋbal gau, kal+ip manö pen hagemim a gem manö an+bu kal+ kliñ r+kabin. ¹³ Pen manö hagabun i, kale r+imnap hagnabim, hauł alö manö an+bu hagab, a g+nabim. Pen kale an+ig rö hageinabim u, Pol bi gau God hib nipe haglö adö araŋ a göm an+ig hagaböl, a g+mim gasi u niŋmim. Pen bi hauł wasö, bi gasi midöp rö hagaböl u, a geinabim u, Pol bi gau manö hagaböl u han+ip nan a göm hagaböl a g+mim, manö hon niŋ udmim. ¹⁴ Krai n+ipe bi aŋ+ yab+ı u ni+bi bi magöŋhalö nan a göm uma rö, hon ni+bi bi magöŋhalö aip umno, a gun niŋbun. Krai han+ip ni+bi bi magöŋhalö midmagö löp u niŋun, gasi hon adö u ke niŋun gagpun. ¹⁵ Krai ni+bi bi magöŋhalö nan a göm uma. An+ib u, miñi r+köl hainö, han+ip ke aij g+nab adö u niŋun gagun; Bi Kub han+ip nan a göm umöm kauyaŋ uraka u n+ip aij g+nab adö u nöp gun. *

¹⁶ Ni+bi bi m+nöŋ naböŋ ił i ni+bö gau niŋbal rö nöp niŋun, “Ni+bi bi gau aij, ni+bi bi gau naij,” a gun niŋagpun. Krai n+ip nöd gasi piral adö an+bu rö nöp niŋno u pen uri n+ip adö an+bu rö niŋagpun. ¹⁷ Ni+bi bi Krai n+ip ci+g g+pal gau, God gö kam+iŋ g+isön ni+bö adö u midpal. Nan nöd ni+bö u pi+ gö, nöd midmidal rö midagpal; nan g+isön ni+bö hadö auub. * ¹⁸ Hon kam+iŋ g+isön ni+bö midpun an+bu, God nipe nöp gö midpun. Nöd ni+bi bi al ñ+iŋeb nipe midaino u pen hainö Krai n+ip yuö apöm, han+ip ud God aip j+m ñöl löm, ni+bi bi r+imnap halö God aip j+m ñöl m+daiöl, a

* **4:18:** Kol 1:16 * **5:1:** 2Ko 4:7 * **5:2:** Ro 8:23 * **5:6:** Hib 11:13-16 * **5:8:** Plp 1:23 * **5:9:** Kol 1:10; 1De 4:1 * **5:10:** Ekl 12:14 * **5:15:** Ro 14:7-8 * **5:17:** Ro 8:1; Gal 6:15 * **5:18:** Ro 5:10

göm, hanip wög anibu hag la. * 19 Krais kalip nan a göm uma u me, God nibi bi gau magöñhalö nan si nan naj gipal gau niñem arö g+nö, yad aip jim ñöl m+daiöl, a göm ga. Pen God nipe hanip manö aij anibu ñöm, nibi bi gau magöñhalö hag ñimim a göm, hanip nibi bi wög gep nipe hag löp. * 20 Hon me, Krais bi an nibo nipe m+dun, God manö aij hagöp u udun nibi bi gau kalip hag ñim+dun. Krais bi nipe m+dpun u me, kalöp hagabun, Krais manö aij u niñ udmim, yau a gipe, God kalöp ud aij göm nip aip ud jim ñ+nab. 21 Krais nan si nan naj ap gaga pen God nan si nan naj hon magöñhalö Krais nip ña. God ga anibu, hon Krais aip m+dun, God kamij aij midep magö nipe u halö udnabun a göm ga. *

6

1 Hon God aip jim ñöl wög gipun rö, kalöp manö klö gi hagun hagabun, God kalöp mög niñöm ud aij göp u, arö gagmim. 2 God nipe hagöp, “Manö ne niñnam a gem m+dainö ñ+n u, yip hag niñaina niñnö. Nöp ud kamij yunam a gainö ñ+n u, nöp gi ñ+nö,” a ga. Pen niñim! Miñi ñ+n i nöp God nibi bi gau manö niñnam a göm m+döp. Miñi ñ+n i nöp God nibi bi gau kalip ud asik yuö, kamij arnaböl. *

3 God nip wög gipun u ar aij ginim, a gun, niñ aij gun gipun. Nibi bi rimnap hanip niñöm, gasi rimnap auö, ap lug paknaböl adö u gagpun. 4 Pen niñhön niñhön gipun u, God nip wög gabun u niñöl, a gun, nagis aij adö u nöp gipun. Anib u, God nip wög gun bistam m+dun arö gagpun. Miñör niñhön niñhön gö, uñham m+dpun a gun gasi anibu niñagpun. 5 Hanip ñ+n rimnap m+ñu magö pakpal; ñ+n rimnap nagis libal; ñ+n rimnap ram m+nöñ ap bi uraköm polisman aip aka ami bi aip pen pen göm söl hanip an au abe al pak libal; ñ+n rimnap wög gi dam dam ake lagpun; ñ+n rimnap han aij gagpun; ñ+n rimnap kiyö hanbun. * 6 Pen gasi aij nöp niñun,

niñ aij gun, nibi bi kalip niñno, hon mulu lugö wasö, kalip ud aij gipun. Hon aige göl gun anig gipun? Ana Uñ hanip an dan m+döp u me, nibi bi m+dmagö yabif libun; * 7 God hanip klö nipe ñö, Krais manö aij u kabö göl nöp hagpun; gi aij gep u hataun gasaf hon rö ñ+magö yijig abe ñ+magö sidagö abe m+döp. 8 Nibi bi rimnap hib hon haglö adö aröp; nibi bi rimnap hib hon udlö yagol lugöp. Rimnap hanip manö aij hagpal; rimnap hanip manö naj hagpal. Hon bi piral hagep a gi gasi niñbal u pen hon manö niñö nöp hagpun; 9 hon nibi bi hib m+dagöp yabif a gi gasi niñbal u pen hib hon niñbal; hadö umbun rö löp u pen kamij m+dpun. Hanip m+ñu magö pakpal u pen umagpun; * 10 miñör kub göp u pen m+ñ m+ñ göl gi m+dpun; bi mög gep rö m+dpun u pen wög hon gipun adö u nibi bi iru nöp nibi bi gep rö m+dpal; nan m+dagöp rö m+dpun u pen magöñhalö udpun.

11 Korid nibi bi gau, kalöp manö pi gun hagagabun, waiö yabif hagabun; kalöp m+dmagö libun. 12 Hon kalöp m+dmagö lim+dun u, uri u rö nöp anig göl nöp gipun pen kale hanip m+dmagö lim+dim nagis adö u pen dam gai yubim. 13 Kalöp ñ+n pai yad rö lö me hagabin: hon kalöp m+dmagö libun rö, kale u rö nöp hon m+dmagö limim. *

Nibi bi Krais nip niñ udagpal gau aip jim ñagmim

14 Kale nibi bi Krais nip niñ udagpal gau aip jim ñagmim. Nibi bi gi aij gipal gau, aige göl göm nibi bi gi aij gagpal gau aip jim ñöl gilo arö aij g+nab? Nibi bi mailö m+dpal gau, aige göl göm nibi bi sibön yan m+dpal gau aip jim ñöl gilo arö aij g+nab?

* 15 Krais aip kijaki aip manö hag adö añi lagnabil. Nibi bi Krais nip niñ udagpal gau, nibi bi Krais nip niñ udagpal gau aip u rö nöp gasi adö añi niñagnaböl. 16 God kamij u, hon sabe gep ram nipe m+dpun. God nipe haga, “Yad an kalip gau midem, God kale u midnö,

* 5:19: Ro 3:23-25 * 5:21: Hib 4:15 * 6:2: Ais 49:8 * 6:5: 2Ko 11:23-27 * 6:6: 1Di 4:12 * 6:9: 2Ko 4:10 * 6:13: 1Ko 4:14 * 6:14: Ep 5:11; 2Sa 7:14; Jer 31:9

kale pen n̄bi b̄i yad
m̄ideinaböl,” a ga.

Pen God sabe gep ram aip, nan ȳhar̄iᅇ
sabe ḡipal nan piral gau aip, manö ap hag
adö añ̄i löm ḡilö ar̄n̄im rö lagöp. *

17 An̄b u, B̄i Kub n̄ipe haga,

“Kal̄ip arö ḡimim,
kale ke m̄idaimim.

Nan ȳip as̄iᅇ la gau u† ma†i gageinabim u,
kalöp udnabin. *

18 Nap kale m̄idnö,
kale ñ̄i pai yad m̄ideinabim.

Yad B̄i Kub unbö ke, b̄i gep yab̄i† u,
an̄ig hagabin,” a ga.

7

1 M̄idaimam aij yad gau. God han̄ip
manö aij manö n̄iᅇ an̄bu hagöp rö, nan
si nan naj ḡipun gau hañ roman̄ hon abe
gas̄i r̄im̄id hon abe ḡi naj göp u, nan as̄iᅇ
böᅇ nöp arö gun, God n̄ip p̄ñ̄iᅇ gun, pör
pör nöp ḡi aij nöp ḡi m̄idaiun.

Pol m̄iñ m̄iñ ga

2 Kale han̄ip ud m̄idmagö l̄imim. Hon
n̄bi b̄i kalöp ap manö piral hagun, ḡi naj
gun, haᅇwaᅇo gun gagno. 3 Yad kalöp hag
pro ḡin̄ig hagagabin. Nöd kalöp hagnö rö,
hon kalöp m̄idmagö yab̄i† l̄ibun; kalöp aip
kam̄iᅇ m̄ideinabun aka umnabun u, kalöp
m̄idmagö lun j̄im ñ̄öl nöp m̄ideinabun.
4 Kalöp gas̄i ke n̄bö r̄im̄nap n̄iᅇapin, aij
göp nöp n̄iᅇöl ḡi m̄idpin. Yad kalöp gas̄i
n̄iᅇem, ñ̄iñ̄i lem gas̄i halö m̄idpin. Han̄ip
marö yab̄i† gab u pen yad m̄iñ m̄iñ göl ḡi
m̄idpin.

5 Pen hon Masedonia Propins apja-
kno ñ̄in u, magö ap ake lun ȳhar̄iᅇ
m̄idagaino. M̄iᅇör ke ke iru yab̄i† m̄idö,
han̄ip pen pen ḡilö, gas̄i iru yab̄i† n̄iᅇno.

* 6 Pen God n̄bi b̄i mög n̄iᅇbal gau ud aij
göp u, Daidas n̄ip yuö auö, han̄ip ud aij ga.

7 Daidas n̄ipe aui apöm, kale n̄ihön n̄ihön
ḡimim n̄ip ud aij ḡipe manö adö u hagöm;
ȳip gas̄i n̄iᅇ aij gaibe manö adö u hagöm;
kale yad aip gas̄i adö añ̄i nöp n̄iᅇagaino
u kale mög gaia manö adö u hagöm; kale
yad aip kauyaᅇ j̄im ñ̄öl m̄idaiun, a gas̄i

n̄iᅇaibe manö adö u hagöm; ȳip manö
an̄bu haga n̄iᅇem yad aij yab̄i† ga.

8 Köp kal̄i k̄iñ̄ r̄iknö u n̄iᅇbe, kalöp mög
yab̄i† ga u yad magö ap gas̄i kub n̄iᅇnö;
pen uri yad gas̄i kub n̄iᅇapin. Manö k̄lö
hagem köp kal̄i k̄iñ̄ r̄ik yunö an̄bu, kale
n̄iᅇbe, mög ga u pen u ȳhar̄iᅇ magö uᅇp
magö ap nöp ga. * 9 Hainö me, aᅇ hon
i naḡi naj adö u gagun, a ḡimim mög
n̄iᅇmim arö ḡipe u, yad m̄iñ m̄iñ ḡipin.
Kalöp mög ga an̄bu, God ḡinam a göm
n̄iᅇa rö nöp kalöp ḡi aij ga u me, köp kal̄i
k̄iñ̄ r̄iknö an̄bu, aij nöp r̄iknö. 10 N̄bi
b̄i God n̄ip gas̄i n̄iᅇöm, nan si nan naj
ḡipal u n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipun a göm, naḡi
naj ḡipal adö u arö ḡilö, God kal̄ip ud
kam̄iᅇ yunab u aij göp. Pen n̄bi b̄i God
n̄ip gas̄i n̄iᅇagöm, ȳhar̄iᅇ nöp nan dui
ḡipin u n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipin a ḡinaböl
u, umöm God n̄ip aragnaböl. * 11 Pen
kale nan si nan naj ḡipim u n̄ihön ḡin̄ig
an̄ig ḡipun a ḡipe an̄bu, God gaia, gas̄i
n̄iᅇ aij ḡimim ḡipe. Kale k̄lö ḡimim, aᅇ
hon i ḡi naj gagpun n̄iᅇlaᅇ a ḡipe. Kale
p̄ñ̄iᅇ ḡimim, kal̄i ḡimim, b̄i aᅇ kale au ḡi
naj ga b̄i an̄bu n̄ip gas̄i ñ̄un a ḡipe. K̄lö
ḡimim, m̄idmagö yab̄i† l̄ibe u, hon n̄iᅇbun
kale nan an̄bu ḡi naj gagpim. 12 Kalöp
köp nöd kal̄i k̄iñ̄ r̄ik yunö u, b̄i nan si nan
naj ga u aka b̄i n̄ip ḡi naj ga u gas̄i n̄iᅇem
kal̄i k̄iñ̄ r̄ikagnö. Kalöp n̄bi b̄i nöp gas̄i
n̄iᅇem, God n̄iᅇ m̄idö n̄iᅇöl ḡi, kale han̄ip
m̄idmagö l̄ibim u kale ke n̄iᅇ aij ḡinabim,
a gem, köp kal̄i k̄iñ̄ r̄iknö. 13 Pen kale köp
an̄bu n̄iᅇmim, han̄ip ud aij yab̄i† ḡipim u
me, hon m̄iñ m̄iñ gun gas̄i halö m̄idpun.

Pen Daidas kalöp am n̄iᅇöm apöm aiud
udöm m̄iñ m̄iñ gaia u n̄iᅇun, hon u rö nöp
m̄iñ m̄iñ ḡipun. Daidas n̄ip ud aij ḡipe u,
m̄iñi n̄ipe ñ̄iñ̄i löm m̄id aij göp. 14 Daidas
n̄ip nöd, añ̄i mam Korid gau nöp ud aij
ḡinaböl a ḡinö rö nöp ḡipe u me, yad nable
gagöp. Manö kalöp hagpin gau pör n̄iᅇ
nöp hagpin rö, manö Daidas n̄ip hagnö u,
rap̄in hagnö u pen u rö nöp n̄iᅇö yab̄i† nöp
hagnö. 15 Pen Daidas apjaköm kalöp manö
hagö, kale pa ḡil ḡil göl ḡi, manö n̄ipe u
udmim, n̄ip ud aij ḡipe u gas̄i n̄iᅇöm, n̄ipe

* 6:16: 1Ko 3:16; Lep 26:12 * 6:17: Ais 52:11; Rep 18:4 * 7:5: 2Ko 2:13 * 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mad
27:3-5; Hib 12:16-17

kalöp mîdmagö yabîl löp. ¹⁶ Pen yad mîñi niñ aij gîpin, kale adö ap ke gagnabim; gî aij nöp gînabim u me, yad mîñ mîñ yabîl gîpin.

8

Masedonia nîbi bî mani kub ñîla

¹ Pen añ mam bî. Nîbi bî Krais pîg mîdpal Masedonia Propins rîgoñ gau, God nîpe kalîp mög niñöm ud aij yabîl göp. *

² Mani kale mîdagö, uñham mîdeila u pen kale mîñ mîñ göl gî mani kale God nîp ñeb hañowañ ñîla. ³ Yad ke niñbin, mani kale iru mîdageia u pen mani kale ñeb añ u nöp ñagla; kale kub yabîl rö ñîla. Gasi kale ke niñöm, ⁴ hanîp manö klö hagöm hagla, nîbi bî Krais lau adö mîdpal gau kîyö kub lö yîharîñ mîdpal gau kalîp mani ñun a gîla. ⁵ Pen göl a gîno rö gagla. Kale gasî niñla, “Bî Kub nîbi bî nîpe mîdpun u me, hanîp wög niñön ñî nab u gî nabun,” a gîla. Anîg hagöm, Bî Kub nîp wög göl gî, God nîp aij ga u rö hanîp wög rîmnap gî ñîmim a gîno u, kale anîb unbö rö nöp gîla. ⁶ Pen Daidas nîpe nöd am kalöp hagö, wög aij anîbu îl gîmim gîniñg gaibe rö, nîp hagpin, “Am Korid nîbi bî gau aip mîdaimön, kale nîbi bî gau mîdmagö lep wög aij gîniñg gîpal anîbu, ne gî ñîmön böñ nöp gîlan,” a gîpin. ⁷ Kale me, Krais nîp niñ ud pîdöñ gîpim; manö aij nîpe u niñ aij gîpim; manö îl u niñ aij gîpim; klö yabîl gîpim; hanîp mîdmagö lîbim. Anîb u me, mîñi mani nîbi bî gau ñîniñg gabim u, wög anîbu u rö nöp gî aij yabîl gîmim. *

⁸ Pen yad manö klö hagem anîg gîmim hagagabin. Yad yîharîñ manö hain hain hagabin. Anîb u, nîbi bî rîmnap hanîp mîdmagö lîbal u, kale u rö nöp hanîp mîdmagö lîbal aka wasö u niñ aij gînabin.

⁹ Bî Kub hon Jisas Krais hanîp mög niñöm ud aij ga rö niñbim; nîpe ram nîpe au mîdöm, nan ap ulep gaga me. Mîd aij yabîl gaia u pen kalöp nan a göm, magöñhalö mîdeia au arö göm, îl î apöm, bî mög gep rö yabîl u mîdeia. Nîpe anîg ga u, kale nîbi bî gep rö, nîbi bî nan ap ulep gagöp rö mîdaimim a göm, anîg ga. *

¹⁰ Mî nöd nîbö u, kale nöd nöp gasî niñ aij gîmim, anîg gî nabun a gîpe. Pen anîg göl gasî niñmim, kale u rö nöp nöd nöp mani ñîbe. Anîb u, gasî yad niñbin u kalöp hagabin. ¹¹ Mî nöd nîbö u kale gasî klö niñmim gî nabun a gîpe u gasî niñöl gî mîdaimim, pen uri u rö nöp gasî klö anîbu nöp niñmim, niñön gî nabun a gîpe u hadö gî gî pîs gîmim. Mani kale uri mîdainîm gau niñme lîmim, kalîp ñeb rö u mîñi böñ nöp ñîmim. ¹² God nîp aij göp u, mani God nîp ñeb u hañowañ ñun. Pen hañowañ ñun, a gîno, pro nöp ñeb rö lö, u abe God nîp aij göp. God mani nan hon mîdöp gau nöp wö ralöb; mani nan hon mîdagöp gau halö wö ralagöp. *

¹³ Nîbi bî mani ñî nabim gau kale mîd aij gîlö, kale pen uñham mîdaimim, a gem hagagabin. ¹⁴ Pen mani nan kale uri iru mîdöp rö, kalîp rîmnap niñme lî ñîbe me, hainö kalöp mîdagainîm ñîniñ u, kale pen kalöp rîmnap niñme lî ñöl. Anîg gîmim, kalîp aip adîp adîp rö mîdeinabim. ¹⁵ God Manö u kalî kîñ rîköm hagla, “Nîbi bî nan mana a gîpal u iru nöp lîhu udla gau niñla kub rö gaga; kale ñîñeb rö u nöp mîdeia. Pen nîbi bî pro lîhu udla gau kalîp u rö nöp rîk daga; kale u rö nöp ñîñeb rö u nöp mîdeia,” a gîla. *

Pol nîpe Daidas nîp Korid yua

¹⁶ God Daidas nîp gasî ñö, yad ke klö gem kalöp ud aij gînam, a gem niñbin rö nöp Daidas gasî niñöb u, God nîp aij a gabin. ¹⁷ Daidas am kalîp niñmön au a gîno, nîp ke aij göp rö, ñîñî löm kalöp au niñ nab. ¹⁸ Pen bî aij hon ap halö Daidas aip yunabun. Bî anîbu nîpe Krais nîbi bî ram mînön pro ke ke gau kalîp manö aij u hag ñî ajö niñöl gî, nîp aij yabîl a gîpal. ¹⁹ Hon nîbi bî gau gî ñîno, kale Bî Kub hib nîpe haglö adö aran a gî gasî niñbun u me, hon mani anîbu ud arnabun. Pen Krais nîbi bî ke ke gau mîdpal Daidas nîp hag löm, nîpe hanîp aip aramöm wög aij anîbu gîniñm, a gîla. ²⁰ Pen Krais nîbi bî nîpe mani kub ñîbal u udun abad aij gun, dam bî gau kalîp ñîno, kale pen udöm

* **8:1:** Ro 15:26; 2Ko 9:1-2 * **8:7:** 1Ko 16:1-2 * **8:9:** Mad 8:20; Plp 2:6-7 * **8:12:** Mak 12:43-44 * **8:15:** Eks 16:18

nime li nibi bi nan midagöp gau nime li ñinaböl. Magöñhalö gasi niñ aij gun, gi aij nöp ginabun u, hanip manö ap hagöl rö lagnab. ²¹ Bi Kub abe nibi bi gau abe hon gi aij nöp gipun u niñöl a gi gasi u niñbun.

²² Pen mam hon ap halö yunabun. Mam anibu nipe pör klö göm miñ miñ göm wög göp. Pen uri nipe kale nibi bi aigale bi rö midpim u niñöm, nipe miñ miñ göl gi au ninab. ²³ Midamam Daidas nip yuabun u, nipe me yad aip wög jim ñöl gul, kalöp manö aij hag ñibul. Pen bi nipe aip nabil mihau, Krais nibi bi nipe gau kalip mihöñ wög anibu hag lölö, Krais hib nipe haglo adö arnim a gi gasi niñmil nabil.

²⁴ Pen kale yagol u amjaklö, kalip midmagö yabit limim, ud aij gimim. Anig gipe me, manö anibu kub arö, Krais nibi bi nipe midpal ram minöñ ke ke gau niñöm hagnaböl, “Pol nipe Krais nibi bi Korid au midpal gau hib kale hagö adö ara u, niñö nöp hagöp,” a ginaböl. *

9

Pol, “Nibi bi Krais lau adö midpal gau ud aij gimim,” a ga

¹ Pen Krais nibi bi nipe Jerusalem midpal gau mani ñimim, a gabin manö u, yiharñ hagpin; kale ke niñ aij gipim. * ² Kale Akaia Propins midpim gau, mi nöd u, mani kale ñinig gaibe u, yad nibi bi Masedonia Propins midpal gau kalip rapin hagem hagdindin. Kale Akaia nibi bi ñinig gaibe u, Masedonia kai kalip manö hagnö, uri nibi bi iru nöp gasi niñ aij göm mani kale ñaböl. ³ Pen mam hon uri hagajin gau kalöp hag yuabin u, kale mani kale God nip ñeb u ud li aij gimim gi jin gi midpe, Masedonia nibi bi gau, Pol manö nöp hagöp a göm hagagöl, a gem kalip yuabin. ⁴ Kale mani li magum gi aij gagnabim u, Masedonia nibi bi rimnap ut gi Korid amjakno, hanip nable ginab. Pen kalöp nable yabit ginim rö löp. ⁵ Anib u, mam hon gau kalip nöd hag yuabin. Kale am kalöp aip midlö, mani ñinabun a gipe u, li magum gipe midainim. Hainö

yad amjaknabin u, kale ñinñi löl gi mani ñinabim anibu gi jin gi midainab.

⁶ Kale niñbim, nibi bi nan yñ iru yimagnaböl gau, nan iru udagnaböl; nibi bi nan yñ iru yimnaböl gau nöp, nan iru nöp udnaböl. * ⁷ Anib u, kale nibi bi añi añi midpim rö, gasi kale ke niñmim mani ñimim. Iru gö niñöl gi ñagmim. Nibi bi rimnap kalöp neb neb gilo niñmim, ñagmim. Bi miñ miñ göm mani ñinab u, God bi anibu nip midmagö löp. ⁸ God nipe nan aij kalöp ñinig gab u, nan pro ñagnab; rapin nöp ñinab rö löp. Anib u, pör nöp kale ke nan iru midainab niñöm nibi bi mani utep löp gau nan iru ñimim rö linab. ⁹ Adö anibu rö, God Manö u kalikliñ riköm hagla,

“Nipe nibi bi mög gep gau kalip nan aij abönamö ñinab.

Nipe pör nöp kalip ud aij göm gi aij ginab,” a gila. *

¹⁰ God hanip pör nan yñ ñöm, nan magö ñöm göp u, kalöp nan yñ iru yabit ñinab. Pen nipe gö ran aij geinab niñöm kale udmim rimnap nibi bi nan utep löp gau nime li ñibe me, aij yabit ginim rö löp. Mani nan kale ñinabim u, God nipe gö nan magö iru yabit nöp pilnab. * ¹¹ Kalöp pör gö, nan kale iru nöp midö, halöwatö ñeb rö linab u me, nan ñöl gi midpe, hon damun Krais nibi bi Jerusalem midpal gau dam ñino, nibi bi iru nöp God hib nipe haglö adö arnab. *

¹² Anig gimim, Krais nibi bi nan utep göp gau kalip gi aij ginabim u, kale nan utep göp anibu udöm mid aij göm God hib nipe haglö adö arnab. ¹³ Anig gipe, nibi bi gau kale God nip gasi niñöm hagnaböl, “Krais nibi bi nipe Korid midpal gau, kale Krais manö aij u udöm, hagöp rö nöp göm, hanip mani abönamö ñöm, nibi bi gau kalip abönamö ñöm gipal u, nöp aij yabit a gabun,” a ginaböl. ¹⁴ God kalöp mög niñöm ud aij yabit göp rö niñöm, gasi kale am kalöp wam wam gö aij gö niñöl gi, kalöp nan a göm God nip sabe ginaböl. ¹⁵ God nipe nan aij unbö ke hanip ñöb u rö, nip aij göp a gun me!

* **8:24:** 2Ko 7:13-14 * **9:1:** 2Ko 8:1-7 * **9:6:** Pro 11:24-25 * **9:9:** Sam 112:9 * **9:10:** Ais 55:10 * **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15

10

Pol, "Kale yip manö piral hagaböl," a ga

1-2 Nibi bi rimnap yip hagpal, "Pol nipe hon aip midöm, bi hain manö hagagep bi u midöp u pen am mlö gau midöm, köp kalı kfiñ riköm, manö klö göm hagöp," a gıpal. Pen kale manö adö ap hagöm hagpal, "Pol nipe nıbi bi minöñ naböñ it i nibö gau niñbal rö nöp niñöm hagöp," a gıpal. Krais nipe Bi hain aij agamij midöp rö, hib nipe hagem yad ke Pol kalöp manö klö gem hagabin, kale gası niñ aij gimim gi aij gimim. Yad amem nıbi bi yip manö naj hagaböl gau kalıp manö kub hagnabin. Pen kale gi aij gıpe, kalöp anig unbö rö gagnabin u yip aij ginab.

* 3 Hon minöñ naböñ it i midpun u pen nıbi bi minöñ naböñ it i pen pen gıpal rö gagpun. 4 Wim po hon udun pen pen gıpun u, minöñ naböñ it i ud pen pen gıpal rö wasö. Wim po hon udun pen pen gıpun u, God klö halö midöp u me, hon wım po anıbu damun, kijaki aban klö gi löp gau am gi naj ginö, nıbi bi pen hagöl rö lagöp. * 5 Nıbi bi gau kale God gası niñeb u arö göm, gası kale ke u niñöm, hib kale ke haglö adö aröp u pen hon God klö nıpe udun manö aij nıpe hagno, nıbi bi anıb gau manö aij anıbu pen hagöl rö lagöp; hon gası kale ud nagı lino, kale Krais manö aij niñ udöm hagöp rö nöp gılö arab. 6 Pen kale Krais hagöp rö göl gi midaipe niñun me, hainö nıbi bi Krais nıp azeb azeb niñbal gau gası niñno niñöl.

7 Kale rimnap amgö nöp niñbe. Niñ aij gimim. Bi ap Krais bi nıpe midpin a gi gası niñöb u, Pol u rö nöp Krais bi nıpe midöp u niñnim. 8 Bi Kub u nöp yip wög hag lö, kalöp nıbi bi abad midpin a gıpin u, rapın hagpin u pen, yip nable gagöp. Pen Krais nıpe yip wög hag la anıbu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krais manö aij u niñ ud aij gimim nıp cig aij gimim a göm yip hag la. * 9 Pen kalöp köp kalı kfiñ rik yubin u, niñmim piñniñ gimim a gem yuagpin.

10 Nıbi bi rimnap yip hagpal, "Nıpe mlö

gau midöm, köp nöp kalı kfiñ rik yuöm, manö klö yabıt hagöp u pen aui auub niñbun u bi kub manö hagpal rö hagagöp," a gıpal. 11 Pen nıbi bi anig hagpal anıb gau niñ midaiöl. Yad amjakem, adö ap ke gagnabin; mlö gai i midem, köp kalı kfiñ rikem hagpin rö nöp ginabin.

12 Pen nıbi bi hib kale ke haglö adö arab gau, kale kub aka yad kub aka gem, gası u ulhai niñagin. Kale gası laga rö hagpal, "Hon nöp me aij. Nıbi bi hon gıpun rö gıpal gau, gi aij gıpal; nıbi bi hon gıpun rö gagpal gau, gi aij gagpal," a gıpal. 13 Pen yad God wög u gi aij gıpin aka manö anıbu rö hagnig gabin u, God nıbi bi ke nibö gau kalıp wög ke hag la u, yad manö hagagnabin; God nıpe yip ke wög hag la u nöp hagnabin. Pen Krais manö aij kalöp hag ñeb wög anıbu, God nıpe yip ñöb.

* 14 Yad kale midpim au amjakagnep, manö anıbi hagagnep. Pen kale midpim gau yad ke nöd nöp amem, kalöp Krais manö aij u nöd hag niñö. 15 God nıpe wög yip hag la. Ram minöñ ke nibö gau nıpe nıbi bi rimnap kalıp hag la. Kale ram minöñ anıb gau amöm wög gıpal u, yad aiud ap udagnabin. Pen yip aij ginab u, kale Krais manö aij u niñ ud klö yabıt gi midaipe, yad kalöp anı gau wög klö ginö, wög adıñ kub rö lö, nan magö pıl aij ginab.

16 Hainö me kalöp dauba gi apem, am ram minöñ nöd hag ñagla dagöl gau amem, Krais manö aij u nıbi bi anıb gau kalıp hag niñabin. Ram minöñ ke nibö gau nıpe wög anıbu nıbi bi rimnap kalıp hag la. Kale ram minöñ anıb gau amöm wög gıpal u, yad aiud ap udagnabin. 17 "Nıbi bi hib haglö adö arnig ginab gau, Bi Kub u hib nıpe haglö adö arnim." * 18 Hib hon ke hagno adö arnab u, God niñö udep rö lagnab; pen Bi Kub u hib hon hagö adö arnab u me, God niñö udep rö linab. *

11

Jisas manö hagabun, a göm, piral hagpal gau

1 Yad manö hauıt rö hagnabin u pen manö it midö niñöl gi hagnig gabin. 2 God

* 10:1-2: 1Ko 2:3; 4:21 * 10:4: Ep 6:13-17 * 10:8: 2Ko 13:10 * 10:13: Ro 12:3 * 10:17: 1Ko 1:31

* 10:18: 1Ko 4:4

kalöp m+dmagö löp rö, yad kalöp u rö nöp m+dmagö l+bin. Kalöp me n+bi praj m+id aij göp u dam b+ añ+ ap n+ip ñ+nö. B+ an+bu me Krai. * 3 Pen yad piñ+ñ g+pin u, hadame nöp haino u pir alö, Ip n+ñ uda rö, n+bi b+ r+imnap kalöp u rö nöp manö piral gau hag ud arlö, gas+ kale n+ñbal rö n+ñmim, Krai n+ip gas+ añ+ n+ñmim ud aij g+pin u, arö g+mim rö löp. * 4 Manö hagabin u, yad n+ñbin, kale n+bi b+ gau n+bö r+imnap kalöp ka ñ+be, Jisas yad manö hag ñ+bin u rö hag ñagpal; Jisas ap ke rö manö u hag ñ+lö, abönamö udabim. Pen kale Ana u abe, manö aij u abe u rö nöp nöd udpe u wasö; ke hain n+bö ap rö u udabim. *

5 Pen gas+ yad n+ñbin, Krai manö aij ud arep b+ aij aij kale an+ib gau b+ kub, yad b+ ramö gau rö ap m+idagpin. * 6 Manö kale u, dö kal yab+ñ hagpal u pen, yad hagpin rö manö it n+ñ aij göm hagagpal. Kale n+ñbim, yad pör nöp manö it n+ñ aij gem kalöp manö hag ñ+bin. *

7 Pen kalöp God manö aij hag ñ+nö u pen mani nan r+imnap ñ+mim a gem hagagnö. Yad kalöp an au m+idem an+g g+nö u, yad b+ pro rö m+idnö kale n+bi b+ kub rö l+ m+idaimim a gem, an+g g+nö. G+nö an+bu, y+ip b+ ramö gau rö ap a g+mim n+ñbim aka n+hön? * 8 Yad kalöp aip m+idem Krai manö aij u hag ñ+m+idin u, Krai n+bi b+ ram m+inöñ ke n+bö r+imnap y+ip mani nan ñ+la. Mani kale si udem, Krai manö aij kalöp hag ñ+nö. * 9 Kale aip m+idainö ñ+n u, nan kale ap udagnö. Añ mam Masedonia n+bö aula gau nöp, nan y+ip n+hön ulep ga gau y+ip dap ñ+la. Pen hainö u rö nöp, nan kale r+imnap hag n+ñagnabin. 10 Manö hagabin an+bi, hagöl g+ nöp m+ideinabin. Yad Akaia Propins r+gon r+gon gau am+il ap+il g+ ajeinabin u, mani nan kale r+imnap udagnabin. Krai b+ n+pe m+idpin rö, n+ñö yab+ñ hagabin. 11 Pen manö hagabin an+bi, kalöp m+dmagö lagpin aka n+hön? Wasö yab+ñ. God n+ñöb yad kalöp m+dmagö l+bin.

12 Pen mani nan kale gau udagm+idin u hainö u rö nöp g+nö, n+bi b+ manö piral

hag ajpal gau, hon Pol n+ip rö ad+ip ad+ip m+idpun a göm hagöl rö lagnab. 13 Kale hön adö u Krai manö ud arep b+ rö löm, Krai wög gabun a g+pal u pen Krai manö ud arep b+ m+idagpal. Manö piral ud arep b+ m+idpal. 14 Pen ñ+n r+imnap Seden n+pe ke, God ejol mailö aij n+pe ap rö halu löm auöp. 15 Seden an+g göp u, b+ n+ip wög g+pal gau, b+ wög aij göm g+ aij g+pal rö halu löm auaiöl, hon gas+ kub n+ñagun. Pen hainö gau n+hön n+hön g+inaböl gau pen udnaböl.

Pol God wög göl g+ marö uda

16 Yad kauyan hagabin, kale r+imnap y+ip b+ hauñ a g+mim gas+ u n+ñagmim. Pen y+ip b+ hauñ a g+mim n+ñeinabim u, y+ip arö g+pe, b+ hauñ gau hib kale ke haglö adö aröp rö yad u rö nöp manö r+imnap hagnabin. 17 Hib yad ke hagn+g gabin u, B+ Kub gö an+g gagnabin; b+ hauñ alö hib kale ke haglö adö aröp rö g+n+g gabin. 18 Pen n+bi b+ iru nöp r+imnap gas+ ke n+ñöm, hib kale ke haglö adö aröp rö u, yad u rö nöp g+inabin. 19 Kale gas+ n+ñ aij yab+ñ g+pin rö, b+ hauñ gau manö am haglö, kalöp iru gagöp. 20 N+bi b+ gau kalöp wög g+ ñeb b+ kale rö mo kale gau löm, kalöp t+ip g+ damöm, hañowañ göl g+, mulu maj m+gan kalöp paklö, kale manö m+idagöp. 21 Pen yad b+ hain b+ y+har+ñ rö m+idem, an+g gagpin u, yad nable göp.

Pen yad manö hauñ rö hagabin u, hib kale ke haglö adö aröp rö, unbö rö hagabin. * 22 Kale Hibru n+bi b+? Yad u rö nöp Hibru b+ ap. Kale Isrel n+bi b+? Yad u rö nöp Isrel b+ ap. Kale Ebrahim it ap? Yad u rö nöp Ebrahim it u m+idpin. 23 Kale Krai n+ip wög g+pal? Yad b+ hauñ yab+ñ rö, hib yad ke hagnö adö arab u pen yad wög klö g+ g+, marö adö ke ke udpin rö, n+bi b+ piral g+pal gau gagpal. Y+ip ñ+n iru nöp nag+ñ l+la. Y+ip ñ+n iru nöp m+ñu magö pakla. Yad ñ+n iru nöp um dam an lem aunö. N+bi b+ gau an+g unbö rö gagpal. * 24 Juda kai ñ+n ke ke unbö mam+id u, nag+ñ udöm, y+ip ij iru yab+ñ nöp pak gus göm ñ+n juöl ado g+ da mam+id böñ dan pakla (39).

* 11:2: Ep 5:26-27 * 11:3: Jen 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9 * 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * 11:6: 1Ko 2:1,13

* 11:7: 1Ko 9:18 * 11:8: Plp 4:15-16; 2Ko 12:13 * 11:21: Plp 3:5 * 11:23: Ap 16:23 * 11:24: Dud 25:3

* 25 Rom kai u rö nöp ñin ke ke ñin mihau nigan yip ur udöm pakla. Ñin ap nibi bi iru nöp yip kabö ju pakla. Ñig magib kub ajainö, ñin ke ke mihau nigan ñig magib u böñ nöp piral paka. Ñig magib naj ga ñin anib gau, mañ ap nan adin bad ap ud sisi lem, ñig solwara ut adö lañ ap ran ap lug sisi göl gi midnö midnö, sidö wad amöm, sibön göm gi damöm, ram rua. * 26 Yad pör nöp amil apil gi ajmidin. Pör ajpin gau, utham yabit ajpin. Ñig ati au jubin; nan si udep bi midpal an au ajpin; nibi bi yad ke aka Juda nibi bi wasö an gau gi ajem, utham yabit ajpin; daun kub gau aka be gau aka ñig solwara an gau gi aramem, utham yabit arbin; nibi bi añ mam a gipal u pen Kraiss nibi bi nipe midagpal an gau gi ajem, utham yabit ajpin. * 27 Yad wög gostam gem, uhön hanem wasö, ñin iru nöp nan magö midagö, kiyö lö, ñig nan gö, watij midagö, yigön göm göp. 28 Pen marö adö ap me, nibi bi Kraiss lau adö midpal ram minöñ ke ke gau, mid aij gipal aka gem, gasi iru ninabin. 29 Kraiss nibi bi rimnap lug paknig gilö, klö yad ke u rö nöp lugnab rö u ninbin. Pen nibi bi rimnap kalip tip gilö nan si nan naj gilö, midmagö yad an dan ilön göp.

30 Hib yad ke adö rimnap hagnam u, yad bi klö midagöp u ninmim a gem manö anibu hagnabin. 31 Bi Kub Jisas Nap God, pör nöp hib dap raneb God u, yad piral hagagabin u ninöb. 32 Yad Damaskas midainö, ki? Aredas bi nipe Damaskas abad midmidöp u, yip nagil in a göm, polisman gau hagö, Damaskas adan ramö gau magönhalö binöm rik hakla. 33 Anig gila u pen mam hon rimnap yip ud wadi kub migang u löm, nagil adikom, dam kabö waryö gigabö gila ajön pro migang u tip gi yulö, am am minöñ yan amem, pirikem ke gau arnö. *

12

Pol naböñ nija manö u hag ña

1 Hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagnab u pen Bi Kub u bi ap nip gö naböñ

nija manö u hagnig gabin. 2 Mi unbö sidun böñ dan luga u, Kraiss bi nipe ap ninbin u, God nip dam ram minöñ aij kumi kabö adö lañ au ud ara. Pen bi anibu hañ roman halö anig adö lañ ara aka, hañ roman arö göm ana nöp ara aka, ninagpin; God nöp ninöb. 3 Pen yad ninbin, bi anibu — hañ roman halö aka ana nöp aka, ninagpin; God nöp ninöb — 4 God nip dam ram minöñ aij kumi kabö adö lañ au ud ara. Pen anib lañ amöm, manö ke yabit nija. Manö nija anibu, manö hagagep, nibi bi hag ñeb rö wasö; manö ke yabit u nija. 5 Bi ga anibu yad klö gem hib nipe nöp hagnö adö arnab u pen hib yad ke ginö adö aragnab. Hib yad ke manö rimnap hagnig gabin u, yad bi klö midagöp rö nöp midpin manö anibu nöp hagnabin. 6 Pen hib yad ke dap raneb manö rimnap hagbnep yad bi hau rö hagagbnep; ninö nöp hagbnep. Pen anig hagnö, nibi bi rimnap yip ninöm, “Bi u bi aij ke midöp,” a giblap u yip aij gagböp. Yip aij göp u, gipin gipin rö ninöm aka manö hagnig hagnig rö ninöm me, yad bi aigale bi rö midpin u ke ninöl. 7 God yip ud arö, nibi bi rimnap ninagla rö ninö anibu, hib yad ke hagnö adö arnim rö löp a göm, God yip nan ilön ñeb ap nöb. Nan anibu Seden bi nipe rö ap apöm, yip kalip rö binig ij bö midöp. * 8 Bi Kub u nip ñin mihau nigan hagnö, yip anig gab rö gagnim a ginö u pen 9 yip haga, “Ne ke nöp mid aij gimön rö lagöp u pen yad nibi bi klö midagöp gau kalip mög ninem klö yad ñinö ninöl gi kale aij nöp mideinaböl,” a ga. Anig haga u me, hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagöp; yip aij göp u, yad klö midagöp bi ap rö midpin u hag midnö ninöl gi, Kraiss yip ud aij göl gi midainim. * 10 Yad klö midagöp; yip hag jubal; yad nan rik dö; yip gi naj gipal; yad utham midpin. Pen Kraiss lau adö midpin rö, yip aigöl aigöl ginaböl u, miñ miñ nöp ginabin. Pen yad ke klö midagöp u nin mideinabin u, God nipe gö, klö nipe udem klö göl gi mideinabin.

Pol Korid nibi bi gau kalip midmagö la

* 11:25: Ap 16:22; 14:19 * 11:26: Ap 9:23; 14:5 * 11:33: Ap 9:23-25 * 12:7: Job 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13

11 Yad bi hauŕ rö hagaj+n. Pen kale nöp gajim yad an+g g+pin. Y+ip ud aij g+mim, manö aij r+imnap hagbep u pen y+ip arö g+mim, bi r+imnap kal+ip udpim. Yad bi m+gan n+bö bi ap rö m+dpin u pen Kraiss manö aij ud arep bi aij aij kale an+ib gau bi kub yad bi pro gasi u n+ngapin. * 12 Yad kale aip m+dem, hon Kraiss manö aij ud arep bi gau g+pun rö nöp g+ m+dainö. Kale nan gagep nan n+ngap gainö u n+ngim, yad Kraiss manö aij ud arep bi n+pe m+dpin u hadö n+ngim. * 13 An+ib u, Kraiss n+bi bi n+pe m+dpal m+gan r+imnap kal+ip g+nö g+nö rö nöp kalöp u rö nöp g+nö u pen adö añ+ ap nöp ke g+nö. Adö an+ibu me, nan y+ip ram bi da gau, y+ip ñim a gem hagagnö. Pen kalöp g+ naj rö g+nö u n+ngim arö g+mim. *

14 Kalöp nöd ñ+n m+höp am n+ngö; m+ñi kauyañ u n+ng gabin. Nan kalöp ap udnam a gem nagnabin; kalöp n+ngam a gem n+nabin. N+me nap bi nan ud li aij göm, ñ+ pai bi kale gau kal+ip ñ+m+dal. Pen ñ+ pai bi gau, n+me nap bi kal+ip an+g gagm+dal. 15 An+ib u, gasi yad n+ngin u, kalöp nan a gem, mani nan yad gau magöñhalö yu haknabin aka wög g+ dam dam Kraiss manö aij u hag ñ+ dam dam umnabin u, manö m+dagöp. Pen yad kalöp m+dmagö yab+ l+bin u n+ngabin u, y+ip pen m+dmagö lagnabin akan 16 Pen kale hagnabin, “Mani nan hon udagpan pen ne manö piral hagö hon dui g+pun,” a g+nabin. 17 Yad kalöp mam r+imnap yunö u, mani nan kalöp gau amgö amgö li udnaböl a gem yunö akan 18 Yad kalöp nan a gem Daidas n+ip yu+n a gem, n+ip hag n+ngö yau a ga n+ngem mam hon ap halö n+pe aip yunö. Pen yad n+ngin Daidas nan kalöp r+imnap ++p gaga. Daidas yad g+pin adö u nöp göp; n+pe adö ap ke gagöp. *

19 Pen yad n+hön g+nig manö an+bi kali k+ñ r+kaj+n? Kale gasi n+hön n+ngim? Pol manö hagab u, hib n+pe ap lugagn+m a göm hagab a g+pim ar? Pen adö an+ibu hagaj+n wasö. God n+pe n+ng m+do n+ngöl g+, hon Kraiss n+bi bi n+pe m+dun manö hagajun. Añ mam aij yad kale klö

g+mim Kraiss n+ip c+g aij g+mim, a gun gasi n+ngun hagajun. 20 Yad p+ñ+ng g+pin u, yad am kalöp n+ngabin ñ+n u, kale g+pim rö n+ngö, y+ip aij gagnab. An+ibu rö, kale y+ip n+ngabin u, yad g+pin rö n+ngbe, kalöp aij gagnab. Kale pen pen hagmim as+k ke ke l+mim, nan kale gau hon nöp udun a g+mim, añ mam r+imnap n+ngbe mulu lugö, kalöp ke nöp aij g+n+m adö u nöp gasi n+ngim, n+bi bi r+imnap kal+ip manö naj hagnabin, kal+ip manö udmim, hib kale ke dap ranmim, halöwalö g+mim, g+mim rö l+n+m u yad p+n+ng g+pin. 21 Pen yad p+ñ+ng g+pin u, yagol au kauyañ amem n+ngabin, kale r+imnap gasi naj adö u n+ngim, n+bi si bi si g+pim u, n+hön g+nig an+g g+pun a g+mim arö gagmim, n+bi si bi si g+ dammim, gasi naj n+ngim g+ dammim, halöwalö göl g+ nöp m+deinabin. G+nabin an+ibu God n+ngö a gem, yad bi m+gan n+bö gau ap rö m+dem, nable gö n+ngöl g+, kalöp nan a gem m+toñ göl g+ m+deinabin. *

13

1 Yad nöd kalöp ñ+n m+höp am n+ngö. M+ñi pen kauyañ n+ngig gabin. God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, “N+bi bi r+imnap kal+ip manö kub hagn+g gaböl u, n+bi bi m+höp aka m+hau n+gan rö amgö kale ke n+ng m+dlö n+ngöl g+, g+ naj g+la u apöm waiö hagaiöl, n+ngö rö l+nab,” a g+la. *

2 Ruö ñ+n y+gwö an+ bö u kalöp am n+ngem, n+bi bi nan si nan naj g+ m+deila gau hainö apem kal+ip hag g+nabin a gem kal+ip hag aunö. M+ñi kalöp aip m+dagpin pen kauyañ manö nöd hagnö rö u nöp hagabin, yad am jakem, n+bi bi nöd nan si nan naj g+ m+deila gau abe, n+bi bi m+ñi nan si nan naj gabin gau abe, kalöp mög n+ngabin. 3 Pen kale Pol Kraiss aip m+do aka wasö g+ gasi n+ngim u, n+ng aij g+mim. Kraiss nan r+imnap ram m+nöñ an+ kale gau gö n+ngabin, n+pe bi y+har+ng wasö; n+pe Bi klö ke n+bö. 4 N+pe bi y+har+ng rö lö, n+ip mab ba lañ al pak l+lö uma u pen God klö n+pe u gö, kauyañ uraköm kam+ng m+do. An+ib u rö, hon Kraiss aip m+dun bi y+har+ng rö m+dpun, pen Kraiss kam+ng u

* 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Ro 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18 * 12:21: 2Ko 13:2

* 13:1: Mad 18:16; 1Di 5:19

han+p God klö n+pe u ñö, kalöp nan a gun wög g+inabun. *

⁵ Pen kale Krajs n+p n+ñ udun n+p c+g g+ipun aka wasö g+mim gas+ am+il ap+il g+mim, Krajs kalöp aip m+idöp u ke n+ñnabim. Aka pen gas+ n+ñ dammim Krajs kalöp aip m+idagöp a g+mim u ke n+ñnabim. *

⁶ Pen yad gas+ n+ñbin, han+p b+ gas+ n+ñ dammim me, Krajs hon aip m+idöp u ke n+ñnabim. ⁷ Hon kalöp nan a gun, God n+p sabe gun hagabun, “Kal+p abad m+daimön, naij adö u gagöl,” a gabun. Pen God n+p sabe gabun an+bu, kale m+id aij g+pe hib hon ap rann+m a gun, sabe gagabun. Hib hon lugnab u nan y+har+ñ; kale g+ aij nöp g+inabim u nan kub.

⁸ Pen Krajs manö aij u kub g+n+m adö u nöp gun; Krajs manö aij u pro g+n+m adö u gagun. ⁹ Han+p aij göp u, hon n+bi b+ klö m+idagöp rö lun, kale pen n+bi b+ klö l+mim. An+ib u, God n+p sabe g+ipun, “Kal+p abad m+daimön, nag+ adö aij nöp göl,” a g+ipun. ¹⁰ B+ Kub n+pe y+p wög hag la an+bu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krajs manö aij u n+ñ ud aij g+mim n+p c+g aij g+mim a göm y+p hag la. Adö an+bu nöp yad m+lö kub gai i m+dem, kalöp nöd nöp köp an+bi kal+ k+ñ r+k yuabin. Kale manö yad an+bi n+ñmim, hagabin rö g+ m+deinabim me, yad amjakem manö klö hagn+g gas+ n+ñbin u arö g+inabin. *

¹¹ Añ mam b+. Miñi manö hag jun+g gem, “Kale m+daiim” a gabin. Köp kal+ k+ñ r+kabin an+bi aunab u n+ñmim, hon nan aij adö u nöp gun a g+mim klö nöp an+g göl g+ m+daimim, manö kal+ k+ñ r+kabin i udmim, manö hag adö añ+ l+mim, agam+ij m+id aij g+mim. An+g g+pe me, God n+bi b+ m+dmagö löm ud aij göp u, kale aip nöp m+deinab. ¹² Kale B+ Kub n+p n+ñ udpim rö, pen pen hag w+hai udöl g+, alaun bom halumim. ¹³ Krajs n+bi b+ aui m+dpal magörjhalö, kalöp añ mam gau “M+dpim?” a g+pal.

¹⁴ B+ Kub Jisas Krajs kalöp magörjhalö mög n+ñöm ud aij göl g+ m+dain+m; God n+pe kalöp magörjhalö m+dmagö löl g+

m+dain+m; Ana U+ n+pe kalöp magörjhalö a+ ba göl g+ m+dain+m.

* 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:10: 2Ko 10:8

Galesia Pol Galesia n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol, b̄i Jisas manö ud arep ap m̄idpin. Pen wög ḡipin an̄ibu, n̄ibi b̄i r̄imnap haglö aka gas̄i yad ke n̄iñem gagpin; Jisas Kraiss abe, Nap n̄ip gö uraka u abe, kale apil m̄ihau nöp haglö ḡipin.

² Hon añ mam Kraiss p̄ig m̄idpun gai i, kalöp añ mam Kraiss lau adö Galesia Propins m̄idpim gau, “Kale m̄idpim?” a gabun.

³ Bap God abe, B̄i Kub hon Jisas Kraiss abe, kalöp mög n̄iñmil abad m̄idlö m̄id aij ḡimim. ⁴ Hon nan si nan naj göl ḡi m̄idaino pen B̄i Kub hon Jisas Kraiss, Bap hon God haga manö u udöm, nan si nan naj ḡipun gau pr̄i u l̄ik ḡi yunam, a göm, han̄ip nan a göm ilön udöm uma. Uma u, n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡim̄idal an̄ gau m̄idaino, han̄ip ud kam̄iñ yun̄ig uma. *

⁵ An̄ib u, God Bap hon hib n̄ipe u pör pör nöp hagno adö ar̄im. An̄ib unbö rö aij.

Jisas han̄ip nan a göm uma manö aij an̄ibu nöp n̄iñ udun

⁶ Yad gas̄i iru yab̄iñ n̄iñbin. God kalöp mög n̄iñöm, Jisas n̄ip hagö, kalöp a göm uma u pen ȳiñid nöp God n̄ip arö ḡimim, manö aij n̄ipe u arö ḡimim, manö hain n̄ibö ke daubal r̄imnap, manö i manö aij, a ḡimim, n̄iñ udn̄ig gabim. ⁷ Manö an̄ibu, Kraiss manö aij u wasö; ȳihar̄iñ n̄ibi b̄i r̄imnap apöm, manö piral ke n̄ibö r̄imnap kalöp haglö, kale dui ḡimim, “Manö an̄ibu n̄iñun aka?” ḡimim gas̄i u n̄iñabim. *

⁸ Kraiss manö aij kalöp nöd hag ñ̄ino u, manö n̄iñö yab̄iñ u hag ñ̄ino. Pen hon ke aka ejol kumi kabö adö lan̄ n̄ibö ap apöm, manö ke n̄ibö manö piral r̄imnap kalöp hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij. ⁹ Manö an̄ibu kalöp kauyan̄ hagabin. B̄i ap apöm, manö aij nöd n̄iñ udpe u ba gau löm, manö ke n̄ibö manö piral r̄imnap

kalöp hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij.

¹⁰ Manö hagabin an̄ibi, n̄ibi b̄i gau hib yad u haglö adö aran̄, a gem, hagagabin. God ȳip n̄iñöm ñ̄iñ̄i lin̄im a gem hagabin. Yad n̄ibi b̄i gau kal̄ip wañ wañ göl ḡi hagagabin. Ai ḡin̄ig: yad an̄ig gem wañ wañ göl ḡi hagbnep u, Kraiss wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe ap m̄idagbnep. *

God nöp hagö Pol wög n̄ipe ḡim̄idöp

¹¹ Añ mam b̄i. Yad kalöp n̄iñög hagabin. Manö aij kalöp nöd hag ñ̄inö u, n̄ibi b̄i manö hagpal rö wasö. * ¹² Manö an̄ibu, b̄i ap hagö n̄iñagnö; manö an̄ibu b̄i ap ȳip hag ñö udagnö. Jisas Kraiss n̄ipe ke nöp ȳip waiö hag ñö n̄iñö.

¹³ Pen nöd yad Juda n̄ibi b̄i gas̄i n̄iñm̄idal rö gas̄i n̄iñm̄idin u, kale n̄iñbim. God n̄ibi b̄i n̄ipe gau böñ nöp umlan̄, a gem, kal̄ip ḡi naj yab̄iñ ḡim̄idin. * ¹⁴ Bac b̄i manö u n̄iñ udem, klö yab̄iñ ḡim̄idin; b̄i Juda yad aip ad̄ip ad̄ip kub ḡino gau, kale ḡim̄idal rö wasö, yad añ̄i Juda lo manö n̄iñ aij yab̄iñ gem, bac b̄i hagn̄idal rö klö gem ḡim̄idin. *

¹⁵ Pen ami ȳip yag dauaga ñ̄in u, God ȳip mög n̄iñöm ud wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe ap hag la. Hainö kub ḡinö, God n̄ipe ke aij ga ñ̄in u nöp, * ¹⁶ Ñ̄i yad Jisas Pol n̄ip yamnö, n̄iñ aij göm, Juda n̄ibi b̄i wasö gau kal̄ip manö aij yad u hag ñ̄i aij ḡinab, a göm, Ñ̄i n̄ipe ȳip yamö, n̄iñ aij ḡinö. An̄ig gö, Jisas manö u aigege rö m̄idöp, a gem, n̄ibi b̄i r̄imnap hag n̄iñagnö. ¹⁷ Pen Jisas nöd hag lö manö aij ud arep b̄i n̄ipe m̄ideila gau kal̄ip n̄iñnam, a gem, Jerusalem aragnö. Ȳihar̄iñ ram m̄inöñ m̄ilö kub Arebia am m̄idem, ado ḡi apem, daun kub Damaskas m̄idm̄idin. ¹⁸ M̄i m̄ihau n̄igan̄ inö, Pida Jerusalem m̄ideia u n̄iñn̄ig amem, n̄ipe aip ñ̄in iru m̄idagainö; ȳihar̄iñ ñ̄in unbö aj̄ip böñ dan̄ m̄idainö. * ¹⁹ Pen yad b̄i Jisas manö ud arep r̄imnap halö n̄iñagnö; Pida aip Jisas n̄imam Jems aip kal̄ip nöp n̄iñö.

* **1:4:** Gal 2:20 * **1:7:** Ap 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1De 2:4 * **1:11:** Mad 16:17 * **1:13:** Ap 8:3 * **1:14:** Ap 22:3 * **1:15:** Ais 49:1; Gal 2:7 * **1:18:** Ap 9:26

20 Manö kalı kliš rıkabın anıbi, God nıñ mıdöp u, kalöp nıñö yabıl hagabın.

21 Pen yad hainö Siria Propins amem, Silisia Propins amem, gınö. * 22 Nöd ñın anıbu, nıbi bı Kraıs lau adö Judia ram mınöñ pro ke ke mıdeila gau amgö magö kale u yıp nıñagla u 23 pen nıbi bı rımnap manö yad u yag damöm hagla, “Bı Jısas manö aij nıpe u hag juöm, hanıp gı naij göm gımıdöp bı u, mıñi Jısas manö aij u nıbi bı gau kalıp hag ñı ajab,” a gılö 24 nıñöm God hib nıpe u haglö adö armıdöp.

2

Pol Kraıs manö aij ud arep bı rımnap aip magum göm, manö hag jım ñıla

1 Pen mıd damem, mı in unbö sıdun böñ dan lugö, mam Banabas hol bı mıhau, Daidas nıp ut gı Jerusalem arno. * 2 God yıp waiö hagö Jerusalem arno. Amun, nıbi bı Jısas nıp nıñ udla bı kub rö mıdmıdal gau aip am mıgan ap bı gun, kale nıhön rö hagöl, a gem, Juda nıbi bı wasö gau kalıp manö aij nıhön rö hagnıdın manö anıbu kalıp hag yamnö. Wög nöd gınö u abe wög hainö gınam u abe lug pakagnım a gem, manö anıbu kalıp hag aij gınö.

3 Bı yad Daidas nıpe Grik nıbö u pen nıp hañ rıb gı dö gıgab a göm hagagla. 4 Pen bı rımnap pır alöm, Kraıs Jısas bı nıpe rö löm, agamıj apöm hon aip ut gı mıdeila. Pen hon Kraıs Jısas nıp cıg mıdun, Juda lo manö ke ke adö u gagan, mıd aij gımıdun rö, kale nıñlö, hıbur kale naij ga. Juda lo manö ke ke adö u gılan, a göm, apöm manö pıral anıbu hagla. * 5 Pen Kraıs manö aij u manö nıñö nöp mıdnım, nıñöm kale manö nıñö anıbu nöp nıñ udmım, a gun, manö pıral hagla anıbu udagno.

6 Pen nıbi bı Jısas nıp nıñ udla bı kub rö mıdmıdal gau kale yıp manö rımnap hagla. Bı kub rö hagabın pen kale bı kub aka bı pro u yıp nan yıharıñ rö löp. God nıpe bı kub ud aij gınam bı pro ud aij gınam a göm gası anıbu rö nıñagöp. 7 Pen kale nıñla, God nıpe Pıda abe yıp abe

manö aij nıpe hag ñı ajep wög anıbu hag la. God Pıda nıp hag lö, hañ rıb gı dö gıpal nıbi bı gau kalıp hag ñı ajmıdöp rö u, yıp u rö nöp hag lö, hañ rıb gı dö gagpal nıbi bı gau kalıp hag ñı ajmıdın. * 8 Anıb u nıñöm me hagla, “God Pıda nıp kłö nıpe ñöm abad mıdö nıñöl gı, nıpe am hañ rıb gı dö gıpal nıbi bı gau kalıp Kraıs manö aij ud arep bı mıdöp rö, Pol nıp u rö nöp kłö nıpe ñöm abad mıdö nıñöl gı, nıpe am hañ rıb gı dö gagpal nıbi bı gau kalıp Kraıs manö aij ud arep bı mıdöp,” a gıla. 9 Jems, Pıda, Jon kalıp bı kub a gıpal bı gau, God yıp wög anıbu ña nıñla u me, wög hon adö añı gıpun, a göm, Banabas halıp bı mıhau ñımagö pakla. Anıg göl hon manö hag adö añı lıno nıñöm kale hagla, “Banabas Pol bı mıhau ammil Juda nıbi bı wasö gau kalıp Kraıs manö aij u hag ñımil, hon am hañ rıb gı dö gıpal nıbi bı gau kalıp Kraıs manö aij u hag ñun,” a gıla. 10 Pen kale manö añı ap hagöm hagla, “Ammil ram mınöñ anıb gau ajmıl, nıbi bı Jısas nıp nıñ udpal gau kalıp hagaimıl, nıbi bı mög gep rö Jerusalem i mıdpal gau kalıp hauł gagöl; kalıp mani rımnap yuöl,” a gıla. Manö hagla anıbu, yıp aij ga adö u nöp hagla. *

Pol Pıda nıp hag ga

11 Pen hainö Pıda daun kub Adıok apöm, adö unbö ke gö, gı aij gagöp, a gem, nıp waiö hag gınö. 12 Nıhön gıñg: nıpe nöd Juda nıbi bı wasö anı gau mıdöm, nıbi bı Jısas nıp nıñ udla gau aip nan jım ñöl ñıñmıdöp. Pen hainö Jems bı nıpe rımnap Jerusalem nıbö aula. Jems bı gau yıp hagnaböl, “Bı hañ rıb gı dö gagpal gau aip nıhön gıñg nan ñıñabön,” a gıgaböl, a göm, pıñıñ göm, hainö Juda nıbi bı wasö gau aip nan ñıñaga. * 13 Anıg gö, Juda nıbi bı nöd ju am ram mınöñ anıb gau mıdeila gau, pıral ga anıbu nıñöm, u rö nöp gıla. Pen mam Banabas u rö nöp nıñöm, kale gıla adö anıbu hain ga.

14 Pen Jısas manö aij u anıg arö geila u nıñem, nıbi bı gau magöñhalö nıñmıdlö nıñöl gı, yad Pıda nıp hagnö, “Ne bı Juda

* 1:21: Ap 9:30 * 2:1: Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21 * 2:10: Ap 11:29-30 * 2:12: Ap 11:3

nibö u pen Juda nibi bi wasö gau rö midmidan. Pen mñi nihön ginig ke asik limön, Juda nibi bi wasö gau kalip, hon Juda nibi bi gipun gipun rö gimim, a gimön, hagabön?” ö ginö.

¹⁵ Ami bapi hanip yag daula u, Juda nibi bi yag daula. Hanip Juda nibi bi wasö gau rö yag dauagla. ¹⁶ Pen hon Juda nibi bi niñbun, nibi bi lo manö adö u gilö arö, God niñöm, nibi bi kamij aij yad a göm hagagnab. Nibi bi gau Jisas Krais hanip a göm uma, a göm, nip niñ udpal nibi bi gau nöp me, God niñöm, nibi bi kamij aij yad, a ginab. Hon u rö nöp lo manö adö u ginö arö, God niñö nibi bi kamij aij nipe midagpun. Krais Jisas hanip a göm uma, a gun, nip niñ udno niñöl gi, God niñö nibi bi kamij aij nipe gau midpun. *

¹⁷ Gasi hon niñbun u, Krais manö aij u niñ udno, Krais hanip ud nipe ke aip ud jim ñi linab u me, God nipe hanip nibi bi kamij aij yad a ginab. Pen Krais manö aij u niñun, hon nibi bi magöñhalö nan si nan naij gipun u waiö niñbun. Hon Juda nibi bi niñbun, Juda nibi bi wasö gau nibi bi nan si nan naij gep midpal rö, hon ke u rö nöp midpun. Anig göp u, nibi bi rimnap hagnaböl, Krais nan si nan naij gep nagt u gi pidöñ linab a ginaböl. Pen wasö yabıt. ¹⁸ Hon uri niñbun, Juda lo manö ke ke hagöp rö ginö, God wö ralöm hanip nibi bi kamij aij nipe midpim a gagnab. Hon uri niñbun manö anıbu manö pir alep. Pen yad manö piral manö nöd nibö anıbu kauyan nibi bi gau manö niñö rö hag ñinabin u, yad nan si nan naij ginabin. ¹⁹ Lo manö yip al pak la niñöm uri yad wip he rö midem lo manö u niñagpin. Pen uri yad God nip aij ginim adö u nöp ginam. Krais mab ba lan al pak lila u, yip Krais aip al pak lilo umnö. ²⁰ God Ñi nipe yip mög niñöm uma u, yad nip cig gem me, nipe uma u, yad aip umlo. Anıb u, nip cig gem, nöd midmidin rö midagpin. Krais yad anı danı kamij midöp. Mñi kamij yabıt midem, nip gasi niñöl gi, yip gasi ñöb adö u nöp gipin. * ²¹ God nipe nibi bi gau kalip mög niñöm rau adog uda manö

aij u hag juagnabin. Nibi bi gau lo manö ke ke adö u gilö arö, God niñöm, nibi bi kamij aij yad, a giböp u, Krais hanip uma u yıharıñ umböp.

3

Nan kliñ aij gimıdal rö wasö; Jisas nip cig gun me, God aip jim ñöl mideinabun

¹ Galesia nibi bi, kale gasi aij midagöp. Bi an gö kalöp hauı halö löp. Hon Jisas Krais nip mab ba lan al rik lila manö aij u hag ñi aij ginö niñbe. ² Pen yad kalöp manö añi ap hag niñabin. Kale nöd nihön nihön gaibe, God nipe Ana nipe u kalöp ñanı Kale lo manö hagöp rö gıpe, God nipe Ana nipe u kalöp yua aka kale manö aij hag ñino u niñ udpe, God nipe Ana nipe u kalöp yuanı ³ God Ana u nip udmim me, nibi bi kamij aij nipe midpim u pen mñi hauı alö, kłö hon ke gun, mid aij ginabun, a gimim, niñbim aka? ⁴ Nöd Krais nip niñ udpe, kalöp gi naij yabıt gıla ñin u, nip arö gagpe. Pen mñi nihön ginig, lo manö ap haglö, manö kale anıbu udmim, Krais nip arö ginig gabim? ⁵ Yip hagpe niñin. Kale lo manö hagöp rö gıpe, God nipe Ana nipe u kalöp yuöm nan gagep rö anı kale gau göp aka kale Krais manö aij niñmim niñ udpe, God nipe Ana nipe u kalöp ñöm nan gagep rö anı kale gau göp?

⁶ Pen Ebrahim nip gasi niñmim. God Manö u kalı kliñ riköm hagla, “Ebrahim God manö haga u niñ uda niñöm God nip, bi kamij aij yad, a ga,” a gıla. *

⁷ Anıb u, niñim. Nibi bi God Manö hagöp u niñöm, “Niñö hagöp,” a göm niñ udpal gau, Ebrahim ridik nipe midpal. ⁸ God Manö hadame gau haga, Juda nibi bi wasö gau, God manö hagöp u niñ udlö, God kalip nibi bi kamij aij yad a ginab, a ga. Adö anıbu nöp, God Manö hadame nöp Krais manö aij u Ebrahim nip haga, “Ne midpan u me, God nipe nibi bi gau magöñhalö nan aij ñinab,” a ga. ⁹ Ebrahim God manö haga u niñ udö, God nip ud aij ga rö, nibi bi God Manö hagöp u niñöm, niñö hagöp a göm niñ udpal gau, kalip u rö nöp ud aij ginab.

* 2:16: Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4 * 3:6: Jen 12:3; Ro 4:3,16

10 Pen n̄ibi b̄i lo manö adö u nöp n̄iḡun ḡino, God han̄ip udnab, a ḡipal n̄ibi b̄i gau, ilön kub yab̄iḡ udnaböl. N̄ihön ḡin̄ig: God Manö u kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla, “N̄ibi b̄i an, God lo manö kal̄i k̄liñ r̄ikla r̄ikla rö magör̄halö hain gagnab u, ilön kub udnab,” a ḡila. *

11 Pen manö ap God Manö kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla, “N̄ibi b̄i ȳip n̄iḡ udpal gau nöp me, n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad m̄idöm, kam̄iḡ m̄ideinaböl,” a ḡila. An̄ib u n̄iḡbun, n̄ibi b̄i lo manö adö u nöp n̄iḡöm ḡilö arnab gau, God n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad, a göm, kal̄ip udagnab. * 12 Pen lo manö hagöp rö gep u ke, Krais manö aij u n̄iḡ udep u ke. N̄ibi b̄i lo manö hagöp rö k̄lö hon ke ḡinabun a ḡinaböl u, dui ḡinaböl. God Manö kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla, “B̄i lo manö ke ke magör̄halö hain ḡinab b̄i an̄ibu me kam̄iḡ arnab,” a ḡila. 13 Hon God lo manö adö u ḡi wasö n̄iḡun, ilön kub udn̄ig ḡino u pen Krais ilön kub an̄ibu udöm han̄ip rau adog uda. God Manö kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla, “Mab ba laḡ al pak l̄ilö umnaböl b̄i gau, God n̄ipe ke pen ñö, ilön udnaböl,” a ḡila. * 14 Pen Krais han̄ip rau adog uda u, God Ebrahim n̄ip manö aij haga u, Krais Jisas gö Juda n̄ibi b̄i wasö gau nan aij an̄ibu udöl a göm, an̄ig ga. Juda n̄ibi b̄i wasö gau manö aij an̄ibu n̄iḡ udlö, God n̄ipe Ana n̄ipe han̄ip Krais n̄ibi b̄i n̄ipe ñ̄in̄ig ga.

Lo manö u ke; God ḡinabin a göm hag la manö u ke

15 Añ mam b̄i. Yad kalöp manö ap hagnam. B̄i r̄imnap manö hag adö añ̄i löm, hagnaböl rö nöp ḡinaböl. B̄i ap apöm manö r̄ib r̄iköm haḡöwatö gagnab. 16 God n̄ipe Ebrahim aip ñ̄i n̄ipe aip manö n̄iḡö hag lep hagöm haga u, God Manö an̄ibu kal̄i k̄liñ r̄iköm, “Ñ̄i gau aip,” kal̄i k̄liñ r̄ikagla; “Ñ̄i ne u aip,” kal̄i k̄liñ r̄ikla. Ñ̄i añ̄i hagla an̄ibu, Krais n̄ip nöp hagla. * 17 Pen yad hagabin u, God Ebrahim n̄ip ḡinabin a göm hag la manö u, m̄i iru nöp (430) m̄id damöm, hainö God lo manö u ñ̄a. Lo manö hainö ñ̄a an̄ibu, aige göl göm

manö n̄iḡö hag lep nöd haga u nan ȳihar̄iḡ rö ḡik ḡi yu ke gau yunab? An̄ig gagnab. *

18 Pen n̄ibi b̄i lo manö hain ḡilö God nan aij ñ̄iböp u, God nöd an̄ig ḡinabin a ga manö u gas̄i n̄iḡöl ḡi m̄idöm nan aij ñ̄agböp. Pen God n̄ipe Ebrahim n̄ip nöd haga manö an̄ibu nöp gas̄i n̄iḡöl ḡi m̄idöm, n̄ipe ke Ebrahim n̄ip haga rö nöp ga. *

19 Pen kale hagnabim, “God Ebrahim n̄ip nan aij haga u ȳihar̄iḡ ñ̄öb u rö, God n̄ipe n̄ihön ḡin̄ig lo manö ñ̄a?” ö ḡinabim. Pen God nöd yab̄iḡ Ebrahim n̄ip manö haga; hainö yab̄iḡ ñ̄i haga u aua. Pen ñ̄in an̄ au n̄ibi b̄i nan si nan naij ke ke ḡim̄idal rö, kale naij ḡim̄idal u n̄iḡöl a göm, God kal̄ip lo manö ñ̄a. Pen lo manö u, God ejol gau nöp dap b̄i ap n̄ip ñ̄eila, n̄ipe pen dam n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄a. * 20 Pen Ebrahim ñ̄i n̄ipe ḡinab manö haga an̄ibu manö kub yab̄iḡ u me, God n̄ipe ke apöm Ebrahim n̄ip haga.

Lo manö u han̄ip gas̄i r̄im̄id ukab

21 Kale gas̄i ap n̄iḡmim hagnabim, “God han̄ip manö m̄ihöp haga. Pen lo manö haga an̄ibu, yad ḡinabin a göm manö n̄iḡö hag la manö an̄ibu aip ad̄ip ad̄ip m̄idagöp,” a ḡinabim. “Manö an̄ib m̄ihau ke ke m̄idöp,” a ḡinabim. Pen manö ke ke wasö. God n̄ibi b̄i kam̄iḡ m̄idep lo manö ap hagaiböp, hon lo adö an̄ibu nöp n̄iḡun ḡino, God n̄ipe n̄iḡöm han̄ip n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij n̄ipe a ḡiböp. Pen lo an̄ibu rö ap hagaga. * 22 God Manö kal̄i k̄liñ r̄ikla rö nöp m̄idöp. N̄ibi b̄i ram m̄inöḡ gau magör̄halö nan si nan naij adö u ḡilö ḡilö, gac an̄ibu kal̄ip wam wam gö, ke kam̄iḡ aröl rö lagöp. Pen n̄ibi b̄i Jisas Krais n̄ip n̄iḡ udnaböl gau, God ḡinabin a göm hag la rö, nan aij haga an̄ibu kal̄ip ñ̄inab.

23 Pen Krais auaga ñ̄in u, n̄ip n̄iḡ udagno u me, lo manö han̄ip b̄i naḡiman waryö raul an̄ yaḡ m̄idpal rö u, ḡi ḡigabö ga. * 24 Han̄ip ḡigabö göm, gas̄i r̄im̄id uk damöm, gas̄i ñ̄ö n̄iḡöl ḡi m̄idno, Krais auö, manö aij n̄ipe u n̄iḡ udno, God han̄ip n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij n̄ipe a göp. * 25 Krais manö aij

* 3:10: Dud 27:26 * 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Ro 8:3; Dud 21:23 * 3:16: Jen 12:9 * 3:17: Eks 12:40

* 3:18: Ro 4:14 * 3:19: Ro 5:20; Ap 7:38 * 3:21: Ro 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Ro 10:4

u n+ŋ udpun u me, uri lo manö han+ŋ gasi r+m+đ uk dam gagöp. ²⁶ Kale Kraiŋ Jisas n+ŋ n+ŋ udpim u me, kale magöŋhalö God ñ+ŋ pai n+ŋpe m+đpim. * ²⁷ Kale ñ+ŋg pakmim Kraiŋ n+ŋ c+g g+ŋpim u me, ke hain n+ŋbö Kraiŋ n+ŋpe ke rö halu l+ŋbim. * ²⁸ An+ŋb u, Juda iŋ u ke, Grik iŋ u ke m+đagpim; n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög g+ŋpim gau ke, n+ŋbi b+ŋ gasi kale ke n+ŋmim g+ŋpim gau ke m+đagpim; n+ŋbi iŋ u ke, b+ŋ iŋ u ke m+đagpim; kale Kraiŋ Jisas n+ŋbi b+ŋ n+ŋpe m+đpim rö, iŋ aŋ+ŋ yab+ŋ m+đpim. *

²⁹ Kale n+ŋbi b+ŋ Kraiŋ lau adö m+đpim u, kale Ebrahim n+ŋbi b+ŋ iŋ n+ŋpe m+đpim n+ŋöŋm God Ebrahim n+ŋ g+ŋnabin a göm haga u, kalöp u rö nöŋ g+ŋnab. *

4

Kraiŋ nöŋ gö God ñ+ŋ pai n+ŋpe m+đpun

¹ Manö yad hagabin u an+ŋg göl m+đöp: n+ŋbi b+ŋ gau umlö, nan kale gau ñ+ŋ pai kale gau kal+ŋp hag l+ŋbal. An+ŋb u, ñ+ŋ pai an+ŋb gau nan iru m+đöp u pen kale ñ+ŋ pai pro m+đpal rö, kale n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög g+ŋpal rö nöŋ m+đpal. ² Pen n+ŋbi b+ŋ ñ+ŋ pai an+ŋb gau kal+ŋp abad m+đpal gau, an+ŋg an+ŋg g+ŋmim, a göm, hag damöm, mani nan kale gau abad m+đlö m+đlö, nap hag la ñ+ŋn u nöŋ, nan kale an+ŋb gau uđpal. ³ Pen an+ŋb unbö rö nöŋ, hon ñ+ŋ pai pro rö m+đdun gasi n+ŋ n+ŋ aij gagun, k+ŋjaki, wip haji, nan n+ŋhön n+ŋhön gau manö n+ŋhön hagla u udun, kal+ŋp n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep rö m+đm+đdun. * ⁴ Pen God hag la ñ+ŋn u hadö aua u me, God ñ+ŋ n+ŋpe u n+ŋp yuö, Juda n+ŋbi ap ñ+ŋ an+ŋbu n+ŋp yag daua. Yag dauö, n+ŋpe Juda lo manö adö u n+ŋöŋm, m+đ damöm, * ⁵ Juda n+ŋbi b+ŋ lo manö n+ŋbäl gau rau adog uda. Kal+ŋp rau adog uda u, hon God ñ+ŋ pai n+ŋpe yab+ŋ rö m+đeinabun a göm ga. ⁶ Kale ñ+ŋ pai n+ŋpe yab+ŋ m+đpim rö, God n+ŋpe ñ+ŋ n+ŋpe Ana n+ŋpe u yuö, Ana u apöm han+ŋp aŋ ba göp u me, God n+ŋp “Aba,* Bapi,” a g+ŋpun. * ⁷ An+ŋb u, kale n+ŋbi b+ŋ, Seden n+ŋp n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep rö m+đm+đdim gau, m+ŋñi God ñ+ŋ pai n+ŋpe m+đpim u me, God ñ+ŋ pai n+ŋpe

kal+ŋp manö n+ŋöŋ hag lep hagöm, “Kalöp nan aij gau ñ+ŋnabin,” a ga manö u, manö kale yab+ŋ.

Pol Galesia n+ŋbi b+ŋ, “Kalöp gasi iru n+ŋnabin,” a ga

⁸ Pen nöŋ God n+ŋp n+ŋ udagm+đdim ñ+ŋn u, kale n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep rö m+đmim, nan piral gau sabe göl g+ŋ, p+ŋñ+ŋ göl g+ŋ, g+ŋ m+đ dammim, m+đ aij gagm+đdim. ⁹ Pen m+ŋñi God n+ŋp n+ŋ udpim. Pen kale n+ŋp n+ŋmim udagpe; n+ŋpe nöŋ kalöp n+ŋöŋm uda. Pen n+ŋhön g+ŋn+ŋg kale ado g+ŋ am+ŋmim, nöŋ g+ŋ naij g+ŋm+đdim rö kauyaŋ g+ŋn+ŋg gabim? Gabim an+ŋbu, kauyaŋ n+ŋbi b+ŋ nag+ŋ wög gep gau rö uŋham m+đdun, a g+ŋmim, gabim aka? ¹⁰ Pör ñ+ŋn kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋmim, rak+ŋn kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋmim, s+đdö kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋmim, m+ŋ kub a g+ŋpal u nöŋ n+ŋmim g+ŋpim. An+ŋg g+ŋmim, g+ŋ naij g+ŋpim. * ¹¹ An+ŋb u, yad manö aij kalöp hag ñ+ŋnöŋ n+ŋbe u, m+ŋñi arö g+ŋn+ŋg gabim rö löŋ a gem, kalöp gasi iru n+ŋnabin.

¹² Aŋ mam b+ŋ. Yad kalöp mög n+ŋnem hagabin! Yad nöŋ Juda lo manö n+ŋm+đdin rö arö gem, kale y+ŋhar+ŋ m+đm+đdim rö m+đpin u, kale u rö nöŋ lo manö an+ŋbu arö g+ŋmim, yad m+đpin rö m+đmim. Nöŋ kale y+ŋp g+ŋ naij gagpe. ¹³ Kale n+ŋnbim, nöŋ y+ŋp nan ga u me, am ram m+ŋnön kale u m+đdem, kalöp manö aij u hag ñ+ŋnöŋ. ¹⁴ Yad nan gaia u, kale uŋham m+đdaibe pen y+ŋp iru n+ŋmim, arö gagpe; God ejol ap aka Kraiŋ Jisas n+ŋp ke ud aij g+ŋbep rö u, y+ŋp unbö rö nöŋ ud aij g+ŋpe me. ¹⁵ Kale nöŋ m+ŋñi m+ŋñi yab+ŋ g+ŋmim y+ŋp ud aij g+ŋmim, mög n+ŋmim, amgö magö kale gau ud ju y+ŋp ñeb rö l+ŋböŋ, haŋöwaŋö ud ju ñ+ŋbep. ¹⁶ Pen m+ŋñi y+ŋp n+ŋhön g+ŋn+ŋg arö g+ŋpim? Manö n+ŋöŋ hagnö adö u n+ŋmim mulu lugö y+ŋp iru n+ŋnbim aka?

¹⁷ N+ŋbi b+ŋ kalöp r+m+đ ukpal gau, kale gasi naij n+ŋöŋm an+ŋg g+ŋpal. Pol b+ŋ gau arö g+ŋmim, manö hon hagpun u nöŋ hain g+ŋmim a göm an+ŋg g+ŋpal. ¹⁸ N+ŋbi b+ŋ klö göm kalöp g+ŋ aij g+ŋnaböl u aij. Pen kale pör nöŋ an+ŋg göl. Yad kale aip m+đeinabin ñ+ŋn u abe, m+ŋlö gau m+đeinabin ñ+ŋn u abe

* **3:26:** Jon 1:12 * **3:27:** Ro 6:3 * **3:28:** Ro 10:12 * **3:29:** Ro 4:13 * **4:3:** Kol 2:20 * **4:4:** Jon 1:14; Ro 1:3 * **4:6:** Jisas Arameik manö hagm+đöp. “Aba” a ga manö magö an+ŋbu iŋ u “Bapi.” * **4:6:** Ro 8:15-17 * **4:10:** Ro 14:5; Kol 2:16

kalöp gasi nıñöm gi aij ginaböl u aij. Pen yad mılö gau mıdeinabin nın u kalöp pıral gıpal u, aij gagöp.

¹⁹ Pen nıñ pai mıdmagö yad gau. Nöd, “Krais manö aij u hag nınö, nıñ udlö, Krais kalıp anı dan mıdeianı,” a gem, kalöp hag nıñ aij gımdın u, nıbi gau nıñ pai yag daunıg gılö, ilön kub göp rö u, yıp ga. Pen mını kauyanı Krais kalöp anı dan mıdeianı a gem, kalöp hag nıñ aij gabin u, nıbi nıñ pai yag daunıg gılö, ilön göp rö u, yıp kauyanı gab. ²⁰ Yad kale aip mıdaibnep u, manö mai udem hagnam, a gem, nıñbıne u pen mılö gai i mıdpın u me, yad kalöp gasi iru nıñnö, gasi yad rıkö auub.

²¹ Pen kale lo manö nöp nıñun, a gıpım gau, lo manö rımnıp nıñagmım rö löp.

²² Manö anıbu kalı kılın rıköm hagla, “Ebrahim nıñ mıhöp yag daua. Nıñ nıpe ap, nıbi praj ap Ebrahim nıbin u nıp nagı wög gımdöp nıbi u nıp udöm yag daua; nıñ nıpe ap, nıbin nıpe yabıl u aip yag daua,” a gıla. ²³ Nıbin nagı wög gımdöp nıñ yag daua u, nıñ pai yag daubal rö nöp yag daua; pen nıbin nöd u, nıñ pai wem mıdöm, God Ebrahim nıp nıñ ap yag daunabön a göm manö hag la rö, nıñ ap yag daua. *

²⁴ Aiud adö anıbu rö, manö rımnıp ba gau mıdöp. Nıbi mıhöp, manö nıñö hag lep mıhöp. Manö nıñö hag lep ap Sainai Dum nıbö apöm, nıñ pai yag dauö kale nagı wög göl gi nöp mıdeinaböl; Hega me u. ²⁵ Nıbi Hega nıpe Sainai Dum ram mınöñ Arebia au rö me. Nıpe daun kub Jerusalem mını mıdöp u rö mıdöp. Nıñön gıng: Jerusalem abe nıñ pai nıpe abe nagı wög gıpal. ²⁶ Pen Jerusalem kumi kabö adö lanı mıdöp au, nıbi bı wög göm aragnaböl. Ram mınöñ anıbu ami hon. *

²⁷ Hadame nöp kımıp ap God Manö kalı kılın rıköm hagla,

“Nıbi nıñ pai wem nıñ pai yag dauagöp u,
mın mın yabıl gıgab.

Nıbi nıñ pai daunıg göm nıñagöp u,
aij gö nıñöl gi, nıñı lınab.

Nıbi nıñ pai wem u,

ıl nıpe kub mıdnıg gaböl;
pen nıbi nugmul aip ajmıdil u,

ıl nıpe kub mıdagnaböl,” a gıla. *

²⁸ Añ mam bı. God nıpe manö klö nıñö hag lö, Sera Aisak yag daua. Pen anıb unbö rö nöp, God manö klö nıñö hag lö, kale nıñ pai nıpe mıdpım. Anıb u, kale Aisak rö mıdpım. *

²⁹ Nın anıbu, Ebrahim nıñ nıpe nıbi bı nıñ pai yag daubal rö nöp yag daua nıñ u, uraköm, nımam ado God Ana gö yag daua u nıp nıñö, mulu lugö, gi naij ga. Anıb u rö, mını Juda nıbi bı lo manö nıñbal gau, hanıp nıbi bı Jisas nıp nıñ udpun gau u rö nöp gıpal. *

³⁰ God Manö u kalı kılın rıköm hagla, “Nıbi wög gi ñeb amıl mıhau kalıp hag yumön. Nıbi nagı wög gi ñeb nıñ nıpe u, nıbi kabö göl udmön nıñ yag daua u, nan nıpe rımnıp udagnab,” a gıla.

³¹ Anıb u, añ mam bı nıñım! Hon nıbi nagı wög gımdöp nıñ pai nıpe rö mıdagpun; hon nıbi kabö göl nagı wög gagımdöp nıñ pai nıpe rö mıdpun.

5

Nagı mıdaino, Krais hanıp rau adog uda u me, Juda lo manö gau lo hon wasö

¹ Krais hanıp böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap hanıp manö kub hagagnım, a göm, hanıp rau adog uda. Krais anıg ga u gası nıñöl gi nöp mıdaimım; nöd Juda lo manö u bı kub kale rö lö, nıp nıbi bı nagı wög gep rö mıdmıdim u, kauyanı ado gi aragmım.

² Yad Pol kalöp manö hagabin i nıñ aij gımım! Juda kai manö hon udmım a gıpal gau kalıp yau a gıpe, hañ kalöp rıb gi dö geınaböl u, hainö Krais kalöp gi nıñım rö lagnab. ³ Yad kalöp kauyanı hag aij gıngı gabin! Bı gau manö hon udmım a gıpal gau kalıp yau a gıpe, hañ kalöp rıb gi dö geınaböl u, hainö kale Juda lo manö u magöñhalö udmım hain gımım. ⁴ Kale, “Juda lo manö hain gıno arö, God hanıp nıñöm, ‘Nıbi bı kamıñ aij yad,’ a gıgab,” a gi gası nıñbım nıbi bı gau, Krais nıp arö gıpım; nıbi bı nıpe mıdagpım. Kale anıg gımım nıñbım rö, Krais kalöp mög nıñöm

* 4:22: Jen 16:15; 21:2 * 4:23: Ro 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; Rep 21:2,10 * 4:27: Ais 54:1 * 4:28: Ro 9:7

* 4:29: Jen 21:9-10; Jon 8:35

udn+im rö lagöp. ⁵ Pen God Ana han+ip aŋ daŋ m+idöp n+ibi b+ gau, God han+ip n+injom, “N+ibi b+ kam+in aij yad,” a g+inab n+in u abad m+idun aij gö n+injol g+, gas+ halö m+idpun. ⁶ N+ibi b+ Krais Jisas n+ip c+ig m+idpal gau, hañ r+ib g+ dö göp aka r+ib g+ dö gagöp u nan y+har+in. Nan kub añ+ nöp m+idöp: Krais n+ip n+in udun, n+ibi b+ gau kal+ip m+idmagö lun. *

⁷ Kale nöd aj aij g+m+idim u pen m+ñi b+ an kalöp adan b+inöm r+kaj+ip n+injom manö n+injo u arö g+ipim? ⁸ God kalöp adan b+inöm r+kaj+ip n+injom manö n+injo u arö gagpim. N+ipe nöp me kalöp w+in alab. ⁹ N+ibi b+ gau nan y+is a gal u manö ap hagöm hagnab, “Y+is pro marap plaua rin kub yaŋ halö l+lö, y+is an+ibu ke aram aram aram plaua an+ibu kub yab+it rannab,” a g+ipal. * ¹⁰ Krais aip j+m ñöl m+idpun u me, yad n+inbin manö yad hagnab an+ibi kale ke an+ib unbö rö nöp n+injabim. Pen b+ an n+ipe apöm manö piral hagnab, kale gas+ ap ap n+injabim u, b+ an+ibu manö kub n+injom pen ilön udnab. *

¹¹ Pen añ mam b+ n+injom! Krais n+ibi b+ n+in udpal gau kal+ip hañ r+ib g+ dö g+mim a g+bnep, b+ gau y+ip g+ najj gagblap. Yad hañ r+ib g+ dö g+mim a g+bnep, Krais n+ipe n+ibi b+ gau a göm, mab ba laŋ uma manö aij an+ibu n+injo mulu lugagböp. ¹² Pen gas+ yad, b+ manö piral hagnab dui g+ipim b+ an+ib gau kal+ip ke böŋ nöp r+ib g+ dö g+inaböl u aij!

¹³ Pen añ mam b+. Krais han+ip böŋ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap han+ip manö kub hagnab, a göm, han+ip rau adog uda. Pen gas+ an+ibu n+injom, gas+ kale ke n+injom, hañwañö gagmim; n+ibi b+ gau kal+ip mög n+injom, ud aij g+mim. *

¹⁴ God lo manö u magöŋhalö ud j+m ñöl, manö magö añ+ ap nöp m+idöp: “Kale ke m+idmagö libim rö, n+ibi b+ r+imnap kal+ip u rö nöp m+idmagö l+mim.” * ¹⁵ An+ib u, kale ke n+in aij g+mim. Kaj kain gau g+ipal rö mulu lugö, pen pen g+inabim u, magöŋhalö ap lug pknabim.

Gas+ ke n+injom adö u arö g+mim, God Ana u gas+ n+injom rö g+mim

¹⁶ An+ib u, kalöp hagnab, God Ana gas+ ñöb adö u nöp g+mim. An+ig geinabim me, gas+ kale ke n+injom, nan si nan najj g+m+idim adö u arö g+inabim. ¹⁷ Gas+ an+ib m+ihau, ap böŋ lap t+ip g+ ud arnab, ap böŋ lap t+ip g+ ud arnab u me, gun a g+inabim adö u g+mim rö lagnab. * ¹⁸ Pen God Ana kalöp gas+ ñö n+injol g+ g+ipe arö, Juda lo manö gau lo kale wasö. ¹⁹ Pen n+ibi b+ gas+ kale ke n+injom g+m+idal adö u, n+ibi si b+ si göm, hañwañö g+ ajöm, g+ najj yab+it göm; * ²⁰ nan y+har+in gau sabe göm, kuj göm, aiön paköm; n+ibi b+ gau kal+ip mulu kal n+injom, pen pen göm, nan kale gau yad rö m+idagöp a göm, hibur najj gö, yad ke b+ kub m+idnam a göm, pen pen hagnab, am ke ke as+ik m+idöm, ²¹ nan kale gau yad rö m+idaiböp, a göm; ñ+ig klö n+injom hañ alöm, nan magö iru nöp n+injom, nan n+injom n+injom göm, g+ najj yab+it g+ipal. Yad kalöp nöd hagnab manö u m+ñi kauyaŋ kalöp hagnab: n+ibi b+ an+ibu rö g+ m+idpal gau, God kal+ip udöm abad m+idageinab.

²² Pen n+ibi b+ God Ana kalöp gas+ ñö n+injol g+ g+lö arab gau, n+ibi b+ gau m+idmagö löm, m+ñ m+ñ göm, hibur hain hain m+idöm, n+ibi b+ r+imnap gau mög n+injom, g+ aij göm, manö kale ke hagnaböl u an+ib unbö rö nöp göm, ²³ n+ibi b+ r+imnap aip manö hain hagnab ud aij göm, n+ibi b+ r+imnap kal+ip g+ najj g+lö, pen kal juagnaböl. An+ig g+inaböl u, lo manö ap kal+ip manö kub hagnab.

²⁴ Krais Jisas n+ibi b+ n+ipe gau, gas+ ke n+injom hañwañö g+m+idal nag+ adö an+ibu arö g+ipal. Nag+ adö g+m+idun an+ibu, mab kros ba laŋ Krais Jisas aip umöb. * ²⁵ An+ib u, God Ana u nöp han+ip kam+in hain n+ibö ñö, kam+in m+idpun u me, God Ana nan n+ihön han+ip hagnab u, an+ib unbö rö nöp gun. ²⁶ Pen hon ke hib kub m+idaŋ, a gun, pen pen hagnab, nan kale gau nan yad rö m+idaiböp, a gun, gas+ n+injom. *

6

N+ibi b+ gau m+idmagö l+mim, g+ aij g+mim

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Ro 13:9

* 5:17: Ro 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Ro 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3

1 Añ mam bi. Nibi bi hon rimnap nan si nan naj adö rimnap gaiöl u, kale nibi bi God Ana kalöp an dan midöp nibi bi gau, kalip manö hain hain hagnim, hag aij gipe, kauyan mid aij göl. “Nin rimnap hon u rö nöp ginabun rö löp,” a gimim, niñ aij gimim. * 2 Nibi bi hon rimnap mihör gainim, kalip mög niñmim abad midpe, mid aij göl. Anig ginabim u, Krais lo nipe haga rö ginabim. * 3 Hon ke nan aij ap midagöp. Nibi bi rimnap, hon ke nibi bi aij a ginaböl u, pir alnaböl. 4 Bi anibu bi aij aka yad bi aij, a gimim, gasi u niñagmim; yad ke gi aij gipin aka gi aij gagpin a gimim, gasi u nöp niñmim. 5 Niñon ginig: hon añi añi marö ke ke midöp rö niñun, niñon niñon gun mid aij ginabun u, ke niñ aij gun. *

6 Pen nibi bi Krais manö aij hag ñibal gau, nibi bi manö anibu niñbal gau, manö hag ñeb nibi bi anib gau kalip hauł gagöl; nan aij kale midöp gau kalip rimnap nime li ñöl. *

7 Pen, God bi hauł, yad nan si nan naj ginabin nipe niñagnab, a gimim, niñagmim. Ginabun rö, hanip pen u rö nöp ginab. Hon niñbun, nan yimnabun rö nöp halnabun; nan ke rimnap hal dauagnabun. * 8 Anib u, gasi hon ke niñbun rö nan yimun a ginabun u, adan naj amöl gi, böñ nöp lug pakun, mab pör inab u halnabun. Pen God Ana gasi ñöb rö nan yimun a ginabun u, God Ana u hanip gö, kamih pör middep magö u nöp halnabun. 9 Anib u, iru niñun, gi aij gipun u arö gagun, klö gi nan yimun, ñin hain u nan magö aij halnabun. 10 Pen nan niñeb anibu pidöñ gagöp ñin i, nibi bi Krais lau adö midpal gau kalip ud aij gun rö leinab u, ud aij gun. Pen nibi bi yiharih gau kalip magöñhalö u rö nöp gun.

Krais hanip a göm mab kros ba lañ uma u nöp nan kub yabıl

11 Yad hagnö, mam ap köp anibi kali kñiñ riköp. Pen miñi niñmagö yad ke kali kñiñ rikabin u me, manö magö kub kub rö kali kñiñ rikabin.

12 Bi hañ roman nöp niñöm, u aij, u naj, a gimidal bi gau, kale klö göm hañ rib gi dö gimim a gipal. Krais uma manö u nöp hagno, bi Juda rimnap kal juöm, hanip gi naj ginaböl, a göm me, anig hagaböl. 13 Hañ kale ke rib gi dö gipal u pen Juda lo manö gau magöñhalö hain gagpal. Kalöp hañ rib gi dö gimim a gipal u, hainö kale niñin löm, Juda bi gau rimnap kalip hagnaböl, “Hon hagno manö hon udöm hañ roman kale anig anig gipal,” a ginaböl. 14 Pen yad nan añi ap nöp gasi niñem miñ miñ gabin: Jisas yip, a göm, mab kros ba lañ umö, yad aip umnö rö löp u niñem me, miñ miñ gabin. Nipe aip umnö anibu, bi böñ nöp umöb rö u midnö, nibi bi minöñ naböñ i niñö nan kale miñ miñ gipal gau, yad aij gagöp. Pen nibi bi anib gau u rö nöp yip niñlö, yad nan yiharih ap rö lö, bi böñ nöp umöb bi ap rö midpin.

15 Hañ rib gi dö göp aka rib gi dö gagöp u nan yiharih. Pen God gö, nibi bi hain niñö lun, nibi bi nipe midpun u nan yabıl. * 16 Manö hagajin hain gipim nibi bi gau abe, God nibi bi nipe gau magöñhalö abe, God kalöp mög niñöm ud aij gö niñöl gi kale agamij mid aij gi midmim.

17 Yad manö magö añi ap midöp u, kalöp hagnig gabin. Jisas manö aij u hagnö, yip pakpal adlai gau midöp u me, bi rimnap apöm yip mihör rimnap ñagöl. *

18 Añ mam yad gau. Bi Kub hon Jisas Krais kalöp mög niñöm, abad midainim. Anib unbö rö aij.

* 6:1: Mad 18:15 * 6:2: Ro 15:1 * 6:5: Ro 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Ro 8:13 * 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Epesas

Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i kl̄iñ r̄ika

1 Yad Pol. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, kalöp God n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Epesas m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. *

2 God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄iηmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Kraiſ p̄ig m̄idpun u, n̄ipe ana hon nan aij ñab

3 B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Ñ̄i n̄ipe n̄ip yuö apöm han̄ip udö me, n̄ip c̄ig ḡino, kumi kabö adö laη nan aij aij m̄idöp gau magöñhalö ana han̄ip ñöb. * 4 Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u God haga, “Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄ideinaböl gau, kale n̄ibi b̄i uł, n̄ibi b̄i as̄iη m̄idagöp yad gau m̄ideinaböl,” a ga.

An̄ib u, hadame dagol gau God n̄ibi b̄i m̄idmagö löm, * 5 ñ̄in an̄ibu nöp, gasi n̄ipe nöp n̄iηm haga, “Ñ̄i yad Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i kal̄ip udnab gau, ñ̄i pai yad ke rö l̄ilö, yad ke kal̄ip udem kabö launabin,” a ga. * 6 An̄ig hagöm, Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe u hałöwałö yuö apöm, han̄ip ud Nap ñ̄imagö adö n̄ipe la u me, aij gö n̄iηöl ḡi hib n̄ipe u hagno adö arab.

7 Jisas Kraiſ hagape n̄ipe lugö umöm han̄ip rau adog udö, God, B̄i aij yab̄i u, han̄ip mög yab̄i göm, nan si nan naij ḡipun gau n̄iηm arö göp. An̄ib u, hon n̄iηbun God n̄ipe n̄ibi b̄i gau mög yab̄i göp. * 8 God n̄ipe gasi n̄iη k̄id hīköm nan magöñhalö gau n̄iηöb u, han̄ip nan aij aij an̄ib gau hałöwałö ñöb. 9 Pen God n̄ipe Kraiſ aip n̄ihön ḡin̄ig ga u, nan pi göl m̄idm̄idöp an̄ibu han̄ip waiö hagö n̄iηbun. * 10 God ñ̄in hain hag la ñ̄in u, nan kumi kabö adö laη au abe, nan

m̄inöñ naböñ il i abe, Kraiſ n̄ipe añ̄i nöp magöñhalö abad m̄ideinab. *

11 God n̄ipe ke gasi n̄iηm hag la u, magöñhalö ḡin̄ig gab. God n̄ipe ke gasi n̄iηm hag la, hon Kraiſ c̄ig ḡipun n̄ibi b̄i gau, n̄ibi b̄i n̄ipe ke linabun. God n̄ipe hadame dagol gau an̄ig gasi n̄iηa. *

12 N̄ipe ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ip nöd n̄iη udno gau, God hib n̄ipe hagno adö ar̄im, a göm ga. 13 Pen kale u rö nöp, Kraiſ manö aij n̄ibi b̄i ud kam̄iη yuep manö n̄iηö an̄ibu n̄iη udpe, God kalöp udöm, Ana Uł kalöp aη daη löm, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄i hag löp. 14 God Ana han̄ip aη daη m̄idöp u me, hon n̄iηbun, God nan aij aij n̄ibi b̄i yad hainö ñ̄inabin a ga nan gau, hainö udun m̄id aij yab̄i ḡinabun. An̄ib u, God hib n̄ipe hagno adö araη. *

Pol God n̄ip sabe ga

15 An̄ib u, yad nöd n̄iηnö, kale B̄i Kub Jisas n̄ip n̄iη udmim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄idmagö l̄ibim u, 16 yad hauł gagem, pör nöp kalöp a gem God n̄ip aij a göp a gem, sabe göl ḡi m̄idpin. 17 B̄i Kub hon Jisas Kraiſ God n̄ipe u, Bap aij unbö ke u, n̄ip pör hag n̄iηem hagabin, n̄ipe Ana kalöp ñ̄inab n̄iηm n̄ipe kalöp gasi aij ñöm, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u kalöp yamö, kale God n̄ip n̄iη aij ḡinabim. *

18 God n̄ip sabe gem hagabin, n̄ipe m̄idmagö kale aη daη mailö n̄ipe ñ̄i lö, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe nan aij unbö ke ñ̄in̄ig gab u n̄iηnabim. Nan aij an̄ibu ñ̄inabin a göm, God kalöp wiñ ala me. 19 God n̄ip sabe gem hagabin, n̄ipe m̄idmagö kale aη daη mailö n̄ipe ñ̄i lö, n̄ipe B̄i klö unbö ke yab̄i m̄idö, hon n̄ibi b̄i Kraiſ manö aij n̄iη udpun gau klö an̄ibu udpun u n̄iηnabim. Klö an̄ibu God ñ̄imagö n̄ipe nöp m̄idöp. *

20 Kraiſ böñ nöp umö, God klö an̄ibu nöp Kraiſ urak ñöm, kumi kabö adö laη au dam ñ̄imagö yij̄ig böñ n̄ipe lau la. *

21 Kraiſ God aip am b̄is göp u, ana kumi kabö laη nöd abad m̄idm̄idal gau abe, ana kumi kabö laη hainö abad m̄ideinaböl gau abe, hib kale magöñhalö yagol m̄idö,

* 1:1: Ap 18:19-21; 19:1 * 1:3: Ep 2:6 * 1:4: Jon 15:16 * 1:5: Jon 1:12 * 1:7: Ep 2:7; Kol 1:14 * 1:9: Ro 16:25 * 1:10: Kol 1:16,20 * 1:11: Ro 8:28-29 * 1:14: 2Ko 1:22 * 1:17: Kol 1:9 * 1:19: Kol 1:11 * 1:20: Sam 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12; 1:16; 2:10

Krais hib nipe u i adö laŋ m+do niŋöl gi, magöŋhalö mo nipe gau m+do. ²² God nipe n+bi b+ nan gau magöŋhalö Krais mo nipe gau la. Pen hon Krais n+bi b+ nipe gau magöŋhalö, God Krais n+ip b+ nab+c u hag la. ^{* 23} Krais n+bi b+ nipe gau, hon hañ romanŋ nipe m+dpun. Krais nab+c abe hañ romanŋ abe m+do me u. *

2

Krais nöp gö, hon kam+ŋ m+dpun

¹ Kale nan si nan naj g+m+dim u, kale n+bi b+ böŋ nöp umla n+bö rö m+dm+dim. ^{* 2} N+bi b+ ram m+nöŋ iŋ i nan si nan naj g+pal rö, kale ke nöd u rö nöp g+m+dim. N+n an+bu ana kumi au laŋ m+dpal b+ kub kale göp rö, kale nöd u rö nöp g+m+dim. Ana an+bu nipe n+bi b+ God Manö udagpal gau kal+p an dan m+do. ^{* 3} Pen nöd hon magöŋhalö an+bu rö nöp g+m+dim. Gas+ hon ke niŋm+dim rö göl gi, gas+ rimnap ke niŋeb rö lagö, nan si nan naj nöp g+m+dim. An+bu u, n+bi b+ gau gi naj g+lö God kal+p pen ilön kub n+n+g gab rö u, hon u rö nöp g+m+dim. *

⁴⁻⁵ An+bu u, hon n+bi b+ böŋ nöp umla n+bö rö m+daino, God aip m+dep rö lagö, God n+bi b+ pör nöp mög niŋöb u, han+ip m+dmagö yab+ŋ löm, Krais aip ud kam+ŋ löp. God nipe kalöp mög niŋöb u me, kalöp ud kam+ŋ yuöp. ^{* 6} God han+ip Krais aip urak ñöm, kumi kabö adö laŋ au dam Krais Jisas aip as+k ña. *

⁷ Pen God ga an+bu, n+bi b+ hainö yag daunaböl gau, kale God nipe han+ip a göm, Krais Jisas n+ip yuöm han+ip gi aij yab+ŋ ga u niŋöm, God nipe b+ aij ke yab+ŋ, n+bi b+ mög yab+ŋ niŋöb u niŋöl a göm ga. ⁸ God kalöp mög niŋöm ud kam+ŋ yuöp. Krais manö aij u niŋ udpe u me, nipe an+g ga. Pen kale Krais niŋ udpe kalöp udöp u, klö hon ke g+no han+ip udöp a g+mim hagagmim. God nipe nöp kalöp nan aij u yi+har+ŋ ñöb. ⁹ Kale Krais niŋ udpe kalöp udöp u, kale nan aij ap gagpe. An+bu u, hib

* **1:22:** Sam 8:6 * **1:23:** Ep 4:10,15; Ro 12:5; Kol 1:18 Kol 3:6 * **2:4-5:** Ro 6:13 * **2:6:** Kol 2:12 * **2:9:** 1:21; Ro 9:4 * **2:13:** Kol 1:20 * **2:14:** 1Ko 12:13 * Ais 57:19

kale ke hagpe adö arn+m rö lagöp. ^{* 10} Pen God han+ip udöm Krais Jisas n+bi b+ nipe gi la u, God hadame gau n+bi b+ gau kal+p gi aij göl a göm, han+ip an+g ga. *

Krais Juda n+bi b+ gau aip, Juda n+bi b+ wasö gau aip ud j+m ña

¹¹ Kale niŋbim, name nap kale Juda n+bi b+ wasö niŋöm kalöp yag daula u, kale u rö nöp Juda n+bi b+ wasö. Juda n+bi b+ gau hib kale ke hagöm, “hañ r+köp” a g+m+dal. B+ gau kale hañ romanŋ an+g g+pal. Pen kalöp Juda n+bi b+ wasö gau hib hagöm, “hañ r+kagöp” a g+m+dal. ¹² Pen hauŋ gagmim. Kale nöd Krais lau adö m+dagaibe; kale Isrel iŋ u hö? adö m+daibe; God manö niŋö hag la u niŋagpe; kale ram m+nöŋ iŋ i m+dm+dim pen God n+ip niŋagm+dim. *

¹³ Kale nöd God m+do m+lö au m+dm+dim pen m+ni Krais hagape nipe luga u me, Krais Jisas aip God m+do au söl aubim. *

^{* 14} An+bu u, Krais nipe uma rö, hon Juda n+bi b+ gau, Juda n+bi b+ wasö gau mulu kal niŋun pen pen g+m+dim waryö an u r+ib ju yuöm, iŋ m+höp ud j+m ñöl lö, hon iŋ aŋ+ ap nöp m+dpun. ^{* 15} Jisas hañ romanŋ löm uma rö, Juda lo manö ke ke gau magöŋhalö böŋ nöp p+s ga. Jisas uma u, hainö Juda n+bi b+ gau iŋ u ke, Juda n+bi b+ wasö gau iŋ u ke m+döm pen pen gagnaböl; n+bi b+ magöŋhalö gau iŋ aŋ+ ap nöp m+döm agam+j m+deinaböl a göm uma. ^{* 16} Jisas hañ romanŋ nipe mab kros ba laŋ uma u, iŋ m+höp an+bu gau ud God aip j+m ña; pen pen gep nag+ u abe al pak la. ^{* 17} Nöd ke ke yab+ŋ m+dm+dim u pen Krais manö aij God aip j+m ñöl m+dep u damöm, kalöp n+bi b+ m+lö kub gau rö m+dm+dim gau hag ñöm, hon Juda n+bi b+ söl gau m+dm+dim gau hag ñöm ga. ^{* 18} Krais ajöŋ han+ip adö aŋ+ hi+ka an+bu, God Ana nipe aŋ+ m+do u nöp gö, hon iŋ m+höŋgöl Bapi m+do arun rö löp.

Hon Krais lau adö m+dpun gau, God ram n+pe rö m+dpun

* **2:1:** Kol 1:21; 2:13 * **2:2:** Kol 3:7; Dai 3:3 * **2:3:** 1Ko 1:29-31; 2Di 1:9 * **2:10:** Dai 2:14 * **2:12:** Kol 2:15; Kol 2:14 * **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22 * **2:17:**

¹⁹ An+bu u, m+ñi n+bi b+ ram m+nöŋ ke gau n+bö ju apöm m+dpal rö u m+dagpim. N+bi b+ adö gau ajpal rö m+dagpim. God n+bi b+ n+pe nöd n+bö gau aip magum g+mim, n+bi b+ n+pe y+jg göl m+dpim. * ²⁰ An+bu u, hon God sabe gep ram u rö m+dpun. Krais Jisas ram padö ud m+dep kub an yaŋ m+öp. B+ Jisas manö ud arep gau abe, b+ God manö hagep gau abe, ram padö pro pro auan gau b+n+ŋ g+pal rö u m+dpal; ram bagö b+g g+gabö g+pal rö u kale m+dpim. * ²¹ Krais Jisas ram padö kub an yaŋ m+öp, ram an+bu magöŋhalö j+m ñöl kub göm, B+ Kub sabe gep ram u+ n+pe l+ nab. * ²² An+bu u, kale Epesas n+bi b+ Krais lau adö m+dpim gau, God n+pe kalöp u rö nöp ud ram an+bu aip ud j+m ñöl lö, ram raul m+gan aij n+pe u God Ana amöm m+dnab. *

3

Pol Krais manö aij u Juda n+bi b+ wasö gau kal+ip hag ñ+m+öp

¹ Yad Pol, Krais n+ip wög g+ ñöl g+, kalöp Juda n+bi b+ wasö gau hag ñ+ ajnö, n+bi b+ r+mnap y+ip n+ŋlö mulu lugö nag+ l+lö m+dpin. * ² Pen kale hadö n+ŋbim, God y+ip mög n+ŋöm manö aij n+pe y+ip hag ñö, yad manö aij an+bu kalöp hag ñ+ ajpin. * ³ God y+ip mög n+ŋöm, manö n+pe nöd pi göl m+dm+öp r+mnap y+ip yamö n+ŋnö u, kalöp nöd köp kal+ k+ñ r+kpin. * ⁴ Kale manö kal+ k+ñ r+kabin i n+ŋ aij g+mim me, God hadame dagol gau Krais hainö g+nab hag la manö u n+ŋmim, yad manö nöd pi göl m+dm+öp an+bu n+ŋ aij g+pin u, n+ŋnabim. ⁵ God Ana n+pe han+ip b+ Jisas manö aij ud arep b+ n+pe ke gau abe, b+ God manö hagep b+ n+pe ke gau abe waiö hagöm gas+ ñö, manö n+bi b+ nöd n+ŋagm+dal u n+ŋbun. ⁶ Manö pi göl m+dm+öp an+bu an+g göl m+öp: Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, God nan aij n+bi b+ ñ+nabin a ga u udnaböl. Kale m+höŋgöl hañ roman añ+ nöp m+öp, God n+pe Krais Jisas hag yuöm

n+bi b+ kal+ip g+ aij g+nabin a ga manö aij an+bu manö kale magöŋhalö. Krais Jisas manö aij u me u. *

⁷ God B+ klö yab+ u y+ip mög n+ŋöm ud aij göm, nan aij ke ñöm, y+ip Krais manö aij u wög g+ ñeb b+ ap hag lö m+dpin. * ⁸ God n+bi b+ n+pe r+mnap n+bi b+ kub, r+mnap n+bi b+ pro. Yad b+ pro yab+ u pen God y+ip mög n+ŋöm g+ aij gö, Juda n+bi b+ wasö gau kal+ip Krais han+ip g+ aij yab+ göm ud aij yab+ göp manö aij u hag ñ+bin. Pen manö an+bu ad+ŋ juagöp. * ⁹ Pen God n+pe ram m+nöŋ i+ i m+öp nan gau, nan kumi kabö adö laŋ m+öp nan gau magöŋhalö g+ la u, n+pe ke nöp gö manö an+bu pi göl m+dm+öp. Pen uri God y+ip hag lö, yad manö pi göl m+dm+öp an+bu n+bi b+ magöŋhalö gau kal+ip waiö hag ñabin. ¹⁰ God ga an+bu, uri Krais n+bi b+ n+pe ram m+nöŋ i+ i m+dpal gau g+lö n+ŋöl g+, ejol kumi kabö adö laŋ abad m+dpal gau, God b+ gas+ n+ŋ k+id hi+köm n+ŋöb u n+ŋöl, a göm ga. ¹¹ God ga an+bu, n+pe hadame dagol gau gas+ n+ŋa rö nöp, B+ Kub hon Krais Jisas n+ip hag yuöm, nan an+bu ga. ¹² Krais Jisas n+ip n+ŋ udun c+g g+pun u me, God n+ip p+ñ+ŋ gagun, gas+ halö nöp n+pe m+öp söl au arun. * ¹³ An+bu u, kalöp hag ñ+ ajnö, y+ip g+ naij g+lö, u+ham m+dpin u, gas+ iru n+ŋagmim; yad u+ham m+dpin pen God kalöp nan aij ñ+nab.

Krais n+bi b+ m+dmagö yab+ löp

¹⁴ Adö an+bu nöp yad Bapi n+ip kugom y+mem sabe g+pin. ¹⁵ Bapi n+pe ke g+ lö, yam m+nöŋ naböŋ i+ i m+dpal gau abe, yam kumi kabö adö laŋ au m+dpal gau abe, hon magöŋhalö yam n+pe m+dpun. ¹⁶ Bapi God n+ip sabe gabin, n+pe B+ mailö aij ke halö, ñ+magö n+pe nan aij yab+ m+öp n+ŋöm n+pe Ana n+pe kalöp ñö, hibur gas+ m+dmagö an kale dan p+döŋ m+deinabim. ¹⁷ Bapi God n+ip sabe gabin, kale Krais n+ip n+ŋ udpe, Krais m+dmagö an kale dan m+deinab. Yad sabe gabin, kale nan n+hön g+n+g gabim u, God abe n+bi b+ gau abe m+dmagö l+mim g+nabim.

* **2:19:** Ep 3:6 * **2:20:** 1Ko 3:11 * **2:21:** 1Ko 3:16 * **2:22:** 1Pi 2:5 * **3:1:** Plp 1:7,13 * **3:2:** Kol 1:25
 * **3:3:** Ep 1:9-10; Kol 1:26 * **3:6:** Ep 2:13,16-19 * **3:7:** Kol 1:25 * **3:8:** 1Ko 15:9-10 * **3:12:** Jon 14:6; Ro 5:2 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

* 18 Yad sabe gabin, kale abe Krajs n̄bi b̄i magõñhalõ gau abe, Krajs n̄ipe pör nöp n̄bi b̄i m̄dmagõ yab̄i löp u n̄ñnabim. 19 Krajs n̄bi b̄i gau m̄dmagõ yab̄i löp u n̄ñnabim. Pen an̄ibu nöp wasõ. Yad God n̄ip sabe gabin u, n̄ipe kalöp m̄dmagõ yab̄i löp u, hibur gas̄i m̄dmagõ an̄ kale ke dan̄ n̄ñnabim. An̄ib u, God n̄ipe ke an̄ kale dan̄ ajman̄ raunab. 20 Hon God n̄ip hag n̄ñabun, pen n̄ipe hag n̄ñabun rö nöp gagnab; hon gas̄i n̄ñbun rö nöp gagnab. Klõ n̄ipe ke u han̄ip an̄ dan̄ wög göm, n̄ipe ḡi map̄i l̄ ḡinab. 21 An̄ib u, hon Krajs Jisas n̄bi b̄i n̄ipe m̄dun n̄ip c̄ig m̄dpun gau, hib n̄ipe pör nöp pör nöp ud arno adõ aran̄! An̄ib unbõ rö aij.

4

Krais hañ roman̄ n̄ipe j̄im ñöl m̄dmim

1 Yad B̄i Kub wög ḡinõ ȳip naḡi l̄lõ m̄dpin u, manõ hagabin i n̄ñmim. God kalöp n̄bi b̄i aij yad m̄daimim a göm uda u, kale an̄ib unbõ rö nöp ḡi m̄daimim. * 2 N̄bi b̄i kub m̄dpun a ḡimim kal juagmim; n̄bi b̄i hain aij gau m̄daimim. Kale pen pen manõ hain hain hagmim m̄dmagõ l̄imim. * 3 God Ana kalöp ud j̄im ñöl l̄õ, j̄im ñöl m̄dpim rö, an̄ig gun nöp agam̄ij m̄daiun a ḡimim ḡipe arn̄im. * 4 Hon Krajs n̄bi b̄i n̄ipe hañ roman̄ añi ap nöp m̄döp. Ana u añi ap nöp m̄döp. Kale magõñhalõ nan aij añi ap nöp hainõ udnabun a ḡimim gas̄i halõ m̄dpim. God nan aij an̄ibu ñinabin a göm kalöp w̄ñ ala. 5 B̄i Kub hon u añi ap nöp m̄döp. Krajs n̄ip n̄ñ udep adan u añi ap nöp m̄döp. Ñig pakep u añi ap nöp m̄döp. 6 N̄bi b̄i magõñhalõ m̄dpal gau kale God añi ap nöp, Bapi añi ap nöp m̄döp. N̄ipe n̄bi b̄i magõñhalõ gau B̄i Kub m̄döp. N̄ipe n̄bi b̄i hag l̄õ, kale magõñhalõ wög n̄ipe ḡipal. N̄ipe n̄bi b̄i magõñhalõ gau an̄ kale dan̄ m̄döp. * 7 Pen Krajs han̄ip añi añi ke ke nan aij ke ap n̄ime l̄õ udpun. * 8 An̄ib u, God Manõ u kal̄i kl̄iñ r̄iköm hagla,

“Ram m̄inõñ adõ lan̄ ara ñin u, kaua l̄ maua l̄ n̄ipe gau naḡi l̄õm, kal̄ip dam t̄ip ḡi ud aramõm, n̄bi b̄i gau kal̄ip nan aij aij ña,” a ḡila. *

9 N̄ipe ram m̄inõñ adõ lan̄ ara a ḡila i l̄ u, aige göl göm rö m̄döp? Me n̄ipe nöd m̄inõñ nabõñ an̄ yan̄ aramõm, hainõ ram m̄inõñ adõ lan̄ ara. * 10 An̄ib u hon n̄ñbun, b̄i m̄inõñ nabõñ an̄ yan̄ ara u, b̄i an̄ibu nöp adõ lan̄ aramõm kumi kabõ adõ lan̄ au ara. An̄ig ga u, ram m̄inõñ au ḡiyan̄ abe, ram m̄inõñ adõ lan̄ au abe, ram m̄inõñ magõñhalõ yab̄i arnabin a göm, an̄ig ga.

11 B̄i an̄ibu nöp n̄bi b̄i n̄ipe nan aij aij ñõm, r̄imnap hag l̄õ, Jisas manõ aij ud arep wög u ḡipal; r̄imnap God manõ hagep wög u ḡipal; r̄imnap n̄bi b̄i Krajs n̄ip n̄ñagpal gau kal̄ip Krajs manõ aij u hag ñibal; r̄imnap n̄bi b̄i Krajs n̄ip n̄ñ udpal gau kal̄ip abad m̄dõm hag ñi aij ḡipal; r̄imnap n̄bi b̄i ñi pai gau kal̄ip Krajs manõ aij u hag ñibal. * 12 God n̄bi b̄i n̄ipe n̄ip wög ḡilõ, Krajs hañ roman̄ n̄ipe kub göm p̄idõñ l̄in̄im a göm, n̄bi b̄i n̄ipe gau kal̄ip nan aij aij an̄ib gau ña. 13 Krajs hañ roman̄ p̄idõñ l̄õ, hon magõñhalõ han̄ roman̄ añi ap rö manõ aij n̄ipe n̄ñ udun, God Ñi n̄ipe aigale B̄i rö m̄döp u n̄ñ aij gun, hon ñi pai pro rö wasõ, n̄bi b̄i majõ Krajs n̄ipe ke m̄döp rö l̄inabun. *

14 An̄ig geinab u, hainõ hon ñi pai pro rö m̄dageinabun. Ñin hain an̄ibu, B̄i God Manõ hagabun a göm, manõ ke ke gau n̄bõ gau n̄bõ ud ud piral piral hagpal gau, han̄ip ȳigõn udõm ñig solwara ud ado malo göp rö u gagnabõl. 15 Ñin hain an̄ibu, hon n̄bi b̄i gau kal̄ip m̄dmagõ lun manõ n̄ñõ nöp hagun, nan n̄ihõn n̄ihõn ḡinabun u, Nab̄ic n̄ihõn ḡibõp u n̄ñun, an̄ib unbõ rö nöp gun. Nab̄ic u Krajs me. * 16 Krajs nab̄ic m̄dõ, hañ roman̄ kid ke r̄imnap kid ke ke r̄imnap pen pen m̄dmagõ l̄õm, wög ke ke ḡilõ, kid̄i l̄ aram hañ roman̄ kid ke ke ud j̄im ñõ, hañ roman̄ magõñhalõ kub göm, p̄idõñ l̄inab.

* 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Ro 12:3,6 * 4:8: Sam 68:18 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19

Krais n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun r̄o, naḡi ḡis̄ön n̄ib̄o ad̄o u gun

17 An̄ib u, B̄i Kub man̄o n̄ipe u udem kalöp man̄o kl̄o hagem hagabin: n̄ibi b̄i God n̄iᅇ udagpal gau ḡim̄idal r̄o naḡi ad̄o u r̄o gagmim. N̄ibi b̄i an̄ib gau gas̄i kale m̄idagöp. * 18 Kale s̄ib̄ön b̄öᅇ au m̄idpal. Kale gas̄i ap m̄idagöp yab̄iᅇ. Gas̄i r̄im̄id m̄idmagö kale ke pr̄i göm man̄o n̄iᅇagal. An̄ib u, God kam̄iᅇ n̄ipe kal̄ip aᅇ daᅇ m̄idagöp. 19 Nan si nan naj̄i n̄ih̄ön n̄ih̄ön ḡipal gau kale nable gagöp. An̄ib u, kale nan si nan naj̄i ab̄önam̄ö ḡi dam dam, uri nan si nan naj̄i hain n̄ib̄o r̄im̄nap gun a göm rap̄in hal̄owaᅇo ḡilö arab.

20 Pen n̄öd Krais man̄o aij u haḡi n̄ino n̄iᅇ udpe u, Krais kale naḡi ad̄o an̄ibu ḡimim a göp kalöp haḡi n̄ino n̄iᅇagpim. 21 Kalöp Jisas man̄o n̄iᅇö u n̄öp haḡi n̄ino n̄iᅇbim me. 22 Nan si nan naj̄i n̄öd ḡim̄idim u, gas̄i r̄im̄id m̄idmagö kale gac ḡinab. An̄ib u, nan si nan naj̄i ḡim̄idim u b̄öᅇ n̄öp ar̄ö ḡimim. * 23 Gas̄i aij ḡis̄ön n̄ib̄o ad̄o u n̄öp n̄iᅇmim. *

24 Pen God gö n̄ibi b̄i ḡis̄ön n̄ib̄o m̄idaimim r̄o löp. An̄ib u, naḡi ḡis̄ön n̄ib̄o ad̄o u ud halu l̄imim, God kam̄iᅇ aij m̄idöp r̄o u, God n̄ipe uᅇ ke m̄idöp r̄o u m̄idaimim. *

25 An̄ib u, hon magöᅇhalö Krais hañ roman̄ n̄ipe añ̄i n̄öp m̄idpun u me, kale magöᅇhalö n̄ibi b̄i gau kal̄ip piral hagm̄idim u ar̄ö ḡimim, man̄o n̄iᅇö n̄öp hagmim. * 26 Ñ̄in r̄im̄nap n̄ibi b̄i kalöp ḡi naj̄i ḡilö kale mulu lugnab. Pen mulu lugö, nan si nan naj̄i gagmim. An̄ig göl mulu n̄iᅇöl ḡi m̄idpe n̄iᅇöl ḡi, sidö wad aragn̄im. * 27 Wasö u, Seden kalöp gas̄i naj̄i ñö, nan si nan naj̄i ḡimim r̄o löp.

28 N̄ibi b̄i nan si udm̄idal gau hainö nan si udagöl; kl̄o ke wög göm nan m̄idö n̄iᅇöl ḡi, r̄im̄nap n̄ibi b̄i mög gep r̄o gau kal̄ip ñöl. 29 Manö hagn̄ig gabim u, manö naj̄i r̄im̄nap hagagmim. Manö aij n̄ibi b̄i n̄iᅇöm, God n̄ip c̄ig aij göl r̄o l̄in̄im gau

n̄öp hagmim. * 30 God ñ̄in hain u han̄ip b̄öᅇ n̄öp udnabin a göm n̄iᅇ löm, Ana Uᅇ n̄ipe u n̄öd yuö apöm kalöp aᅇ daᅇ m̄idöp u me, naj̄i ḡimim God Ana Uᅇ n̄ip marö ñ̄agmim. * 31 Hibur naj̄i gö, n̄ibi b̄i r̄im̄nap n̄iᅇbe mulu lugö, kal jumim, manö pen pen hagmim, n̄ibi b̄i hag jumim, ḡi naj̄i ḡimim ḡipim u magöᅇhalö ar̄ö ḡimim. * 32 Pen pen mög n̄iᅇmim, m̄idmagö l̄imim. Kale Krais lau ad̄o m̄idpe, God kalöp nan si nan naj̄i ḡipim u n̄iᅇöm ar̄ö göp r̄o u, kale u r̄o n̄öp pen n̄iᅇmim ar̄ö ḡimim pen n̄iᅇmim ar̄ö ḡimim ḡimim. *

5

Mailö ad̄o u ajaiun

1 Kale God ñ̄i pai m̄idmagö aij n̄ipe m̄idpim u, n̄ipe göp r̄o ḡimim. * 2 Krais han̄ip n̄ibi b̄i m̄idmagö löm, God n̄ip nan dap sabe ḡilö haᅇi? aij auöp r̄o u, han̄ip nan a göm mab ba laᅇ uma. Krais ga an̄ibu n̄iᅇmim, kale ke an̄ib unbö r̄o n̄öp n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö löl ḡi m̄idaimim. *

3 Pen God n̄ibi b̄i n̄ipe ke yab̄iᅇ m̄idpim u, n̄ibi si b̄i si ḡimim, gau ajmim hal̄owaᅇo ḡimim, nan aij kale gau yad udnam a ḡimim, naḡi ad̄o an̄ibu r̄o magöᅇhalö b̄öᅇ n̄öp ar̄ö ḡimim. 4 Uraᅇañ hagmim, ñ̄iᅇon l̄imim, manö naj̄i hagmim gagmim. Manö an̄ibu r̄o hagagep yab̄iᅇ. Kale pen God n̄ip aij a göp a ḡimim.

5 N̄i? aij ḡimim: n̄ibi si b̄i si ḡipal n̄ibi b̄i gau abe, gau ajöm hal̄owaᅇo ḡipal n̄ibi b̄i gau abe, nan aij kale gau yad udnam a ḡipal n̄ibi b̄i gau abe kale God Krais apil m̄ihau ram m̄inöᅇ kumi kabö ad̄o laᅇ abad m̄idpil au aragnaböl yab̄iᅇ. Kale nan si nan naj̄i an̄ib gau gas̄i n̄iᅇbal u, nan an̄ib gau god kale r̄o löp. *

6 Naḡi naj̄i hagaj̄in an̄ib gau, n̄ibi b̄i r̄im̄nap kalöp piral hagöm hagnaböl, “Nan an̄ib gau nan si nan naj̄i wasö,” a ḡinaböl. Kalöp piral haglö n̄iᅇmim r̄o löp u, n̄iᅇ aij ḡimim manö kale udagmim. Nan si nan naj̄i hagaj̄in an̄ib gau ḡipe, God kal juöm

* 4:17: 1Pi 1:14; Ro 1:21 * 4:22: Ro 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Ro 12:2 * 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1De 5:19; Ep 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mad 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mad 5:48 * 5:2: Hib 10:10; Eks 29:18 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Kol 2:4,8; Ro 1:18

kalöp gi naj yabił gi nab. * 7 Manö kalip niñmim kalip aip ajagmim.

8 Nöd siñbön añ gau midmidim u pen miñi Bi Kub niñbi bi niñpe limim mailö niñpe adö u midpim. Miñi mailö niñpe adö u midpim rö, niñbi bi mailö adö u ajpal rö ajmim. Mailö niñ pai rö midaimim. *

9 Mailö magö u nan aij aij iru nöp piñ nab: gi aij gep magö ke ke iru yabił piñ nab; nan niñhön niñhön God niñjö aij gi nab nan gau magöñhalö piñ nab; nan niñhön niñhön niñjö nöp midöp pör nöp piñ nab. 10 God niñp aij giñim adö u nöp niñ aij giñmim giñpe arñim.

11 Siñbön yañ ajöm nan si nan naj giñpal u kale aip gagmim. Nan si nan naj giñpal u mailö adö u hagpe niñjö. 12 Kale nan si nan naj pi göl giñpal u, hon nan anib gau manö nöp hagnabun u, nable gi nab. 13 Ram ruö magöñhalö waiö niñ bun. Anib u rö, God mailö niñpe auö, nan niñhön pi göm giñpal u waiö niñ naböl. * 14 Mailö auö, magöñhalö niñ bun. Adö anibu nöp, niñbi bi riñnap hagpal,

“Ne umöl midpan u, miñi urakö,

Krais mailö niñpe u nöp mailö pak niñ nab,” a giñpal. *

15 Anib u, niñbi bi riñnap manö niñ jagöm hałöwalö giñpal rö gagmim. Niñ? aij giñmim giñ midaimim. * 16 Niñbi bi nan si nan naj nöp giñpal niñ anibi, kale pör nöp niñ aij giñmim giñ aij giñmim. 17 Anib u, bi hauł rö gagmim; Bi Kub niñp aij gi nab adö u nöp niñmim giñmim. 18 Niñ wain niñ be, hauł alagnim; adan anibu arnabim lug paknabim. Pen, God Ana apöm hanip añ dañ ajman raunim, a giñmim God niñp sabe geinabim u aij. * 19 God Manö adiñ Sam a giñpal gau riñnap pen pen hagöl gi, Krais manö aij u kiñmap ap pen pen hagöl gi, Bi Kub hib niñpe dap raneb kiñmap ap pen pen hagöl gi giñmim. Aij a gö niñjö gi, midmagö kale añ dañ kiñmap riñnap Bi Kub niñp hagmim. * 20 Bi Kub hon Jisas Krais niñbi bi niñpe midpun u me, nan niñhön niñhön

giñim, kale pör nöp nan magöñhalö gau Bapi God niñp aij a göl gi midaimim. *

21 Krais Bi Kub hon midöp a giñpim u me, añ mam Krais niñbi bi niñpe midpim gau pen pen ud aij giñmim. Añ mam ap manö riñnap hagainim u, manö niñpe udmim. *

Ber bi gau

22 Kale niñbi gau, Bi Kub manö niñmim hain giñpim rö, nagamul bi hagöl rö niñmim hain giñmim. * 23 Adö anibu anig göl midöp: Krais niñbi bi niñpe gau hañ roman niñpe ke midöp; niñpe ke nabic midöp. Krais niñbi bi niñpe ud kamñ yuöp. Krais niñbi bi udöm nabic midöp rö, bi gau niñbi kale udöm nabic midpal. * 24 Krais niñbi bi niñpe gau kalip hagö manö niñpe hain giñpal rö, niñbi gau, bi kale gau hagöl rö magöñhalö hain göl.

25 Pen kale bi gau, Krais niñbi bi niñpe gau midmagö löm uma rö niñmim, niñbi kale gau u rö nöp midmagö yabił limim. *

26-27 Krais niñbi bi niñpe gau midmagö löm uma u, cöc niñpe u niñp manö niñpe hagöm, niñg löm, uł mał giñ aij göm, cöc mailö halö, gac pro ap, nan naj pro ap, manö pro ap wasö yabił, uł nöp midö, niñpe udöm niñp ke niñ nab. * 28 Anib unbö rö nöp, kale bi gau niñbi kale gau kalip midmagö limim. Hañ roman kale ke giñ aij giñpim rö, niñbi kale gau u rö nöp giñmim. Bi niñbi niñpe midmagö löp u, niñpe ke midmagö löp. 29 Hañ roman hon u mulu kal niñ jagpun; ke niñno aij gö, nan magö niñöl giñ niñöl giñ abad mid aij nöp giñpun. Anib unbö rö nöp, Krais niñbi bi niñpe abad midöp. 30 Niñhön giñig: hon Krais hañ roman niñ kiñ ma kiñ niñpe gau rö midpun.

31 Pen God Manö u kal kiñ riñköm hagla, “Bi ap niñbi udnig, niñme nap kalip arö göm, niñbi udöm jim niñöl midmil, hañ roman añi rö lö midpil,” a giñla. * 32 Manö anibu ił ap midöp pen kale nöd niñ jagmidal. Yad gasi niñbin manö anibu Krais abe niñbi bi niñpe gau abe hagab. * 33 Pen kale bi gau magöñhalö, hañ roman kale

* 5:8: Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19; Ro 13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26-27: 2Ko 11:2; Kol 1:22; Dai 3:5 * 5:31: Mad 19:5 * 5:32: Rep 19:7

u ke midmagö libim rö, nibi kale gau u rö nöp midmagö limim. Kale nibi gau magöñhalö, nagamul bi manö kale udmim.

6

Ñi pai gau; nime nap gau

¹ Kale ñi pai gau, Bi Kub hain gipim rö, name nap manö hagöl rö udmim. Nagi aij me adö anibu. * ² God manö unbö sidu? lañ haga u hagöm haga, "Name nap bi kalip ud aij gimim, hagmil rö gimim," a ga. Pen God manö anibu nöp hagöm manö ap halö hagöm haga, "Kale unbö geinabim, yad kalöp nan aij ap ñinabin," a ga. * ³ God haga, "Anig ginabim u, yinid umagnabim; minöñ naböñ adö it i mlö padö midmim, mid aij ginabim," a ga.

⁴ Pen nap bi, ñi pai kale gau mid aij gilañ a gimim, kalip pa ji niñeb rö manö u rö hagagmim. Anig gipe, ñi pai kale gau pa ji niñöm, manö hagnabim rö niñagnaböl. Pen ñi pai kale gau kub glö niñöl gi, kale nap bi God Manö hag ñi aij gimim, nagı aij adö anibu hag ñöl gi midmim. *

Bi nagı wög gıpal gau; bi kub kalip abad midpal gau

⁵ Pen kale nibi bi, bi kub kalöp mani rau dap lölö kalip nagı wög gi ñimdim gau, Kraıs manö hagö, piñin gimim ud aij gipim rö, bi kub kale minöñ naböñ adö it i gau manö haglö, kale u rö nöp piñin gimim ud aij gimim. *

⁶ Bi kub gau niñmidlö niñöl gi, wög gi aij gino, kalip aij gañ a gimim gası anibu nöp niñagmim; Kraıs niñ nagı wög gibep rö, God niñ aij gañ a gimim, pör wög gi aij gimim. ⁷ Nibi bi minöñ naböñ it i kalip nöp wög gabun a gimim niñagmim; Bi Kub u niñ wög gabun a gimim, aij gö niñöl gi wög gimim. ⁸ Kale niñbim, nibi bi nagı wög gıpal gau abe nibi bi gası kale ke niñöm wög gıpal gau abe, Bi Kub wög kale niñöm, wög gi aij geinaböl u kalip u rö nöp pen ñinab. *

⁹ Pen kale bi kub nibi bi hanip nagı wög gilañ a gimim mani rau dap libim gau kalip gi aij gimim. Manö klö hagpe piñin göl gi wög gagöl. Bi Kub kumi kabö adö lañ midöp u, niñe nibi bi nagı wög gıpal Bi Kub kale abe, nibi bi kalip abad midpal Bi Kub kale abe midöp. Bi Kub niñe nibi bi gau kub, nibi bi gau pro, a göm niñagöp; amgö ilö niñe u adip adip midpal niñöm niñe goł ap aka goł ap aragnab. *

Wim po God ñöb u lihu magum gi aij gun midaiun

¹⁰ Manö hag naböñ junig gabin i niñ aij gimim. Bi Kub niñ cig gıpe, niñe klö niñe kalöp ñinim. ¹¹ Seden hanip pör gi naij ginig göp u, wim po nan God hanip ñöb gau magöñhalö ud rol gimim, adan ramö au ulin li mid aij gaimim. * ¹² Nibi bi hañ roman hagape midöp gau aip pen pen gagabun. Kijaki aiön pi nan naij gau bi kub kale it ke ke kumi kabö lañ abad midöm, sibön yan ajpal gau aip pen pen gabun. * ¹³ Anib u, wim po nan God hanip ñöb gau magöñhalö ud rol li aij gimim midpe me, ñin bistam midpe u auö, klö gimim nöp midpe, nan rimnap kalöp göl rö lagnab. ¹⁴ Anib u, God Manö niñö u, dip nagı rö pig li aij gimim. Abad alnaböl a gimim, pör nöp kabö rö gep magö u, sior pidön libal rö, ud pabıl ba kale u limim. * ¹⁵ Ma rırup libal rö, God aip jim ñöl midpe manö aij u ud armim. Nibi bi rimnap kalip manö aij anibu hagnig pör gi jin gi midmim, gası anibu nöp niñmim ma rırup rö limim. * ¹⁶ Hataun riñ albal rö, God hanip abad mideinab a gimim niñ gası niñ udöl gi midpe me, niñe gö Bi Naij Gep po niñe mab rö inö niñöl gi alnab gau böñ nöp hon giñab. Gası anibu nöp niñmim, hataun rö riñ gimim. ¹⁷ Usajıl pidön bad libal rö, God kalöp mög niñöm ud kamın yuöp gası u, ud nabıc adö lañ usajıl bad rö limim. Ru mlö kıd ud arbal rö, God Ana ru mlö kıd kalöp ñöb u ru mlö kıd rö ud armim. God Ana ru mlö kıd u God Manö niñe me. * ¹⁸ Ana niñe gası ñö

* **6:1:** Kol 3:20 * **6:2:** Eks 20:12 * **6:4:** Kol 3:21; Sam 78:4; Pro 22:6 * **6:5:** Kol 3:22-23; Dai 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * **6:9:** Kol 4:1; Ro 2:11 * **6:11:** Ro 13:12; 2Ko 10:4 * **6:12:** 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais 11:5; 59:17; 1De 5:8 * **6:15:** Ro 10:15 * **6:17:** Hib 4:12

n+ñöl g+; God n+p manö adö ke ke hag n+ñöl g+ m+daimim. Gas+ halö m+dmim, n+bi b+ Krai lau adö m+dpal gau magöñhalö God n+p pör nöp sabe göl g+ m+daimim.

* 19 Y+p u rö nöp God n+p sabe g+pe, y+p abad m+idöm manö magö n+pe ke y+p ñö n+ñöl g+, p+ñ+ñ gagem, Krai manö aij nöd n+ñagm+dal u, n+bi b+ gau kal+p haöwawö hag ñ+nam. * 20 Yad Krai b+ n+pe m+dem, manö aij n+pe u nöp hag ajainö y+p nagi l+lö m+dpin u, pen God n+p sabe g+pe yad p+ñ+ñ gagem haöwawö hag ñ+nam. Yad u rö nöp g+nam aij. *

Manö naböñ magö r+mnap

21 Pen yad aigöl rö gem m+dpin u, wög n+hön n+hön g+pin u, mam aij hon Dijikas, b+ God n+p pör nöp wög g+ aij göp u, am jaköm kalöp magöñhalö hag ñ+nam. *

22 Hon aige rö m+dpun u, Dijikas amöm hagö n+ñmim, gas+ halö m+daimim, a gem, n+p m+dpim au yuabin.

23 Bapi God B+ Kub Jisas Krai apil m+hau kalöp abad m+dlö n+ñöl g+, God Manö n+ñ ud p+döñ göl g+ m+dmim, añ mam gau aip agam+ñ m+dmim, pen pen m+dmagö l+ m+daimim. 24 B+ Kub hon Jisas Krai n+p m+dmagö löl g+ nöp m+dpim gau, God kalöp magöñhalö mög n+ñöm ud aij yab+ñ g+nam.

* 6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1De 5:17
Kol 4:7-8; 2Di 4:12

* 6:19: Kol 4:3-4; 2De 3:1

* 6:20: 2Ko 5:20; Plm 9

* 6:21: Ap 20:4;

Pilipai

Pol Pilipai n̄bi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

1 Yad Pol. Dimodi hol m̄ihōŋ Kraiŋ Jis̄as n̄ip w̄ög ḡipul r̄ö, n̄ipe ap̄öm m̄idö n̄iñöl ḡi, kal̄öp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kraiŋ Jis̄as n̄ip c̄ig ḡimim n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Pilipai gau m̄idpim kal̄öp maḡöŋhalö k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kal̄öp maḡöŋhalö, Kraiŋ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpim gau; Kraiŋ n̄ibi b̄i n̄ipe abad m̄idpim b̄i kub gau; b̄i abad m̄iddep gau kal̄ip w̄ög ḡi ñ̄ibim n̄ibi b̄i gau; kal̄öp maḡöŋhalö manö an̄ibi hagabin. *

2 God Bapi hon abe, B̄i Kub Jis̄as Kraiŋ abe, kal̄öp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, m̄id aij ḡimim.

*Pol Kraiŋ n̄ibi b̄i Pilipai gau sabe göm,
God n̄ip aij a ga*

3 Yad kal̄öp gas̄i n̄iñem God yad n̄ip aij a gabin. 4-5 God n̄ip n̄iñ udpe ñ̄in u r̄ikö, yad Kraiŋ manö aij u n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄im̄idin u, kale p̄ör ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, kal̄öp maḡöŋhalö God n̄ip sabe gem, yad p̄ör n̄öp m̄iñ m̄iñ gem sabe ḡipin. 6 Yad n̄iñbin, God kal̄öp n̄öd n̄ibi b̄i n̄ipe uda u, kal̄öp arö gagnab me; n̄ipe w̄ög aij an̄ibu ḡi dam dam kal̄öp abad m̄id dam dam, Kraiŋ Jis̄as ado ḡi aunab. *

7 Yad n̄öd gau gau aramem, Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ainö, n̄ibi b̄i r̄imnap manö pen pen haglö n̄iñöl ḡi, yad kal̄ip aip manö hag am̄il ap̄il gem, Kraiŋ manö aij u manö n̄iñö yab̄i m̄idöp u hag ñ̄i ajm̄idin abe, m̄iñi aui naḡi m̄idpin u abe, God ȳip hag lö w̄ög n̄ip ḡim̄idin u, kale maḡöŋhalö p̄ör n̄öp ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, yad kal̄öp m̄idmagö lem, gas̄i n̄iñöl ḡi n̄öp m̄idpin me. 8 God n̄iñöb Kraiŋ Jis̄as kal̄öp m̄idmagö löp r̄ö u, yad kal̄öp an̄ib unbö r̄ö n̄öp m̄idmagö l̄ibin.

9 Yad God n̄ip sabe gem hagpin, kale pen pen m̄idmagö l̄i m̄idpe, m̄idmagö lep magö u kub gö n̄iñöl ḡi, kale manö n̄iñö u gas̄i n̄iñ aij ḡimim, manö ud as̄ik ḡi aij

yab̄i ḡinabim. 10 An̄ib u, adan mai adan aij yab̄i u n̄iñ aij ḡimim, adan aij yab̄i adö an̄ibu n̄öp arammim, aij yab̄i göp adö u n̄öp ḡi m̄idpe me, kal̄öp manö ap̄ m̄idageinab n̄iñöl ḡi Kraiŋ ado ḡi aunab. *

11 An̄ib u, Jis̄as Kraiŋ n̄ibi b̄i n̄ipe kal̄ip ḡi ñ̄ö, kale ḡi aij ḡipal r̄ö u, n̄ipe kal̄öp u r̄ö n̄öp gö, kale ḡi aij göl ḡi n̄öp m̄idpe, n̄ibi b̄i gau n̄iñöm God hib n̄ipe haglö adö ar̄im.

*Pol naḡi l̄ila au m̄ideia pen Jis̄as manö
aij u kub ara*

12 Pen añ mam b̄i n̄iñim! Kraiŋ manö aij u n̄iñaglaŋ a göm, ȳip naḡi l̄ila u pen naḡi m̄idpin r̄ö, Kraiŋ manö aij u am̄öm kub aröp. 13 N̄ibi b̄i gapman b̄i kub Sisa n̄ip w̄ög ḡi ñ̄ibal gau maḡöŋhalö abe, n̄ibi b̄i ȳihar̄iñ gau iru n̄öp abe, yad Kraiŋ manö u n̄öp hag ñ̄inö, ȳip naḡi l̄ibal u n̄iñbal. *

14 Pen yad naḡi m̄idpin u me, añ mam iru yab̄i n̄öp B̄i Kub n̄iñ ud p̄idöŋ göm, p̄iñiñ gagöm, k̄lö göm God Manö u waiö hag ñ̄ibal. 15 N̄iñö n̄öp, r̄imnap ȳip mulu lugö, hon u r̄ö n̄öp ḡino, hon hib kub m̄ideiaŋ a göm, Kraiŋ manö hag ñ̄ibal. Pen r̄imnap, ȳip gas̄i n̄iñ aij göm, Kraiŋ manö hag ñ̄ibal. 16 God ȳip hag lö, Kraiŋ manö aij u manö n̄iñö yab̄i m̄idöp u hag ñ̄ibin u n̄iñöm, ȳip m̄idmagö löm, kale u r̄ö n̄öp Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal.

17 Pen n̄ibi b̄i ȳip mulu lugö Kraiŋ manö hag ñ̄ibal gau, gas̄i m̄ihöp m̄idö, ȳip ḡilö u t̄ham m̄ideinabin, kale pen hib kub udnaböl a göm, an̄ig ḡipal. 18 Pen u manö m̄idagöp! Kale ȳip gas̄i aij n̄iñöm Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal aka ȳip gas̄i naij n̄iñöm Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal u, nan kub u kale Kraiŋ manö aij u hag ñ̄ibal. An̄ib u, yad m̄iñ m̄iñ ḡipin.

Pol, Kraiŋ ȳip abad m̄ideinab, a ga

Yad m̄iñ m̄iñ ḡipin u, hainö u r̄ö n̄öp m̄iñ m̄iñ ḡinabin. 19 Yad n̄iñbin, kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, Jis̄as Kraiŋ Ana n̄ipe ȳip abad m̄idö, yad naḡi m̄idpin i hōŋ arnabin. *

20 Pen ȳip aij ḡinab u, yad nan n̄ihōŋ n̄ihōŋ ḡinabin, kam̄iñ m̄ideinabin aka umnabin, yad gas̄i halö m̄idem hañ roman yad k̄lö gem Kraiŋ manö aij n̄ipe u

* 1:1: Ap 16:12-40 * 1:6: 1Ko 1:8 * 1:10: 1De 5:23 * 1:13: Ap 28:30 * 1:19: 2Ko 1:11

hag ñem, hib nipe u hagnö adö arö n+ñöl g+ yad nable gagn+m. Nöd an+g ga u, hainö an+ib unbö rö nöp g+n+m u aij. ²¹ Kam+ñ yad u Krai me; umnabin u, m+ñi m+dpin rö wasö, m+id aij yab+ñ g+nabin. * ²² Hañ roman an+bi kam+ñ m+deinabin u, wög g+nö nan magö r+mnap p+lnab. An+ib u, yad umnabin aka m+deinabin u n+ñagpin. ²³ An+ib u, yad gasi m+höp m+dpöp, pen umem am Krai aip m+deinam a g+ gasi n+ñbin. An+g g+iböp, y+ip aij yab+ñ g+iböp. * ²⁴ Pen gasi yad ap m+dpöp u, hañ roman an+bi m+dem, kalöp g+ ñö, m+id aij g+mim u nan kub. ²⁵ An+ib u, yad ke gasi klö n+ñbin u, umagnabin; kalöp g+ ñinö, Krai manö aij nipe u n+ñ ud aij göl g+, n+ip c+g p+idöñ göl g+, g+ dammim, m+ñ m+ñ göl g+ m+deinabim. ²⁶ An+ib u, kale m+dpim u kauyan amjakem seg m+deinabun u, kalöp aij gö, Jisas Krai m+ñ m+ñ yab+ñ göl g+ m+deinabim.

Kale p+ñ+ñ gagmim

²⁷ Pen nan kub u, Krai manö aij u hagöp rö nöp n+ñmim g+ aij g+mim. An+g geinabim u, yad m+dpim u n+ñabin aka gai i m+dnö manö auö, kale gasi añ+ nöp n+ñmim, klö yab+ñ wög j+m ñöl g+mim, Krai manö aij u n+ñ ud p+idöñ g+mim, n+bi b+ gau hag ñ+ñabim. * ²⁸ Pen n+bi b+ kalöp g+ naj g+pal gau n+ñmim, p+ñ+ñ gagmim. J+m ñöl m+dmim p+ñ+ñ gagpe, kale n+ñaböl, God kal+ip al pak löm, kalöp pen ud kam+ñ yunab. ²⁹ God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krai n+ip n+ñ udpim. Pen God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krai n+bi b+ nipe m+dmim, n+bi b+ r+mnap kalöp mulu lugaj+ip kale ilön udpim. * ³⁰ Yad b+ nipe m+dnö y+ip g+ naj g+pal rö, m+ñi kalöp u rö nöp g+pal. Kale aip m+dnö y+ip g+ naj geila u+ham m+dm+din u amgö kale ke n+ñbim. M+ñi u rö nöp, y+ip g+ naj g+pal u, n+bi b+ r+mnap kalöp manö hag ñ+lö, n+ñbim.

2

Añ mam gau kal+ip m+dmagö lun

* **1:21:** Gal 2:20 * **1:23:** 2Ko 5:8 * **1:27:** Ep 4:1; 1De 2:12 * **1:29:** Ap 16:19-40 * **2:3:** Gal 5:26 * **2:4:** 1Ko 10:24 * **2:6:** Jon 1:1-2; 17:5 * **2:7:** 2Ko 8:9; Jon 1:14 * **2:8:** Hib 5:8; 12:2 * **2:9:** Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * **2:10:** Ro 14:11

¹ Krai kalöp mög n+ñöm udöp u me, kale p+idöñ l+mim gasi iru n+ñagpin. Krai kalöp m+dmagö löp u me, kale gasi halö m+dpim. Ana nipe kalöp an+ dan m+dpöp u me, kale n+ip j+m ñöl m+dmim, añ mam gau pen pen mög n+ñmim ud aij g+ipim. ² An+ib u, gasi adö añ+ n+ñmim, pen pen m+dmagö l+mim, gasi kale j+m ñöl m+damim. An+g geinabim me, y+ip aij yab+ñ g+nab. ³ Hon n+bi b+ kub m+dnö, n+bi b+ r+mnap han+ip n+ñöm hib hon haglö adö aran, a g+mim gasi u n+ñagmim. Hon nöp n+bi b+ kub, n+bi b+ r+mnap gau n+bi b+ pro a g+mim gasi u n+ñagmim. N+bi b+ gau magöñhalö ud aij gep n+bi b+ m+dpal a g+ gasi u n+ñmim. * ⁴ Hon nöp m+id aij gun a g+mim gasi u n+ñagmim; n+bi b+ r+mnap u rö nöp m+id aij g+lan a g+mim gasi u n+ñmim. *

Krai Jisas gasi n+ñöm ga rö u g+mim

⁵ Krai Jisas gasi n+ñöm ga rö u g+mim:
⁶ Krai Jisas hadame dagol gau
 pör nöp God m+dpöp rö nöp m+dpöp u pen
 God klö m+dpöp rö u,
 ad+ip ad+ip m+idaiul a g+ gasi u n+ñaga.
 *
⁷ Gasi nipe ke n+ñöm,
 nan nipe magöñhalö gau arö gem,
 b+ nag+ wög gep rö m+deinam a gö,
 n+me n+ip yag dauö ñ+ñan ap nöp löm,
 n+bi b+ m+dpal rö nöp m+deia. *
⁸ Pen gasi yad ke n+ñem g+nam a göm gaga;
 God haga rö nöp g+ dam arö n+ñöl g+,
 b+ naj yab+ñ kal+ip pen ilön ñ+bal rö u,
 n+ip mab kros ba lan al pak l+lö uma. *
⁹ Krai ga an+bu, God n+ip dam
 ram m+ñöñ kumi kabö adö lan au löm,
 n+ip hib ke yab+ñ hib adö lan m+dpöp ap ñö,
 hib magöñhalö hib nipe mo gau
 m+dpal. *
¹⁰ An+g ga u, Jisas hib nipe dap rann+g,
 kale magöñhalö,
 kumi kabö adö lan au m+dpal gau abe,
 m+ñöñ naböñ adö it i m+dpal gau abe;
 m+ñöñ naböñ mo gau m+dpal gau abe;
 kugom y+möm, *

11 kale magöñhalö waiö hagöm,
Jisas Kraiss nipe Bî Kub mîdöp a
gî naböl.

Manö anîbu hageinaböl u,

Bapi God mailö aij nipe u niñ naböl. *

*Hapö mailö paköp u rö, mailö göl gi
mîdaiun*

12 Anîb u, nîbi bî mîdmagö yad gau.
Kale aip mîdainö ñî n u, manö hagnö
niñ mim gî mîdim. Pen mîñi gai i mîdpin u,
manö kalöp hagabin anîbi, anîb unbö rö
nöp niñ mim gî mim. God nîbi bî nipe ram
mînönj kumi kabö adö lañ au ud arnab
a ga manö aij u manö hon a gî mim, pör
nöp God nîp gasî aij niñ mim, nipe hagöp
rö nöp niñ mim, klö yabîl gi mîdaimim.

13 God nipe nöp klö göm mîdmagö kale
añ dañ gasî ñö, nîp aij gî nab adö u gun
a gî mim anîg gî pim. 14 Mulu lugö, pen
pen hagagmim. 15-16 Kale anîg gî mim,
ram mînönj il i mîdmim, nîbi bî naij yabîl
nan si nan naij gî mîdal gau aip mîdpim
u pen kale God ñî pai nipe aij yabîl asîñ
mîdagöp mîdeinabim. Kamîñ ñeb manö
u ud nîbi bî nan si nan naij gî mîdal gau
kalîp ñî mim, gapî magö kumi kabö lañ
ñî lab rö u, kale mailö ñî lî mim. Anîb
u, Kraiss ado gi aunab ñî n u, Kraiss manö
aij kalöp pör hag ñî bin u, hagnö pak lî
aragöp, niñöm adö anîbu nöp gî pal a gem,
mîñ mîñ yabîl gî nabim. *

17 Kale God nîp niñ udpim u, nîp nan
pak sabe gi ñî lö nîp aij göp rö u göp. Pen
Kraiss manö aij u pör hag ñî nö yîp al pak
lî lö hagape yad lugnab u, manö mîdagöp.
U yîharîñ ñî g wain ud nan pak sabe gî pal
adö u hon gî pal rö u mîdöp. Kale God nîp
niñ udpim u nan pak sabe gep; hagape yad
lugnab u ñî g wain adö u hon gep. Anîg gö,
hon se göl God nîp nan sabe gi ñî no, nîp
aij gî nab u niñem, ñî ñî lem kalöp aip mîñ
mîñ gî nabim. 18 Anîb u, kale u rö nöp mîñ
mîñ gî mim aij gö niñöl gi mîdaimim. *

Dimodi nî nab

19 Kale mîd aij gî pim aka aigöl gi rö
mîdpim u niñagpin. Bî Kub Jisas yau a
gö, söl mîdöp Dimodi nîp yunö am kalöp

niñöm apöm manö anîbu hagö, yîp aij
gî nîm. 20 Dimodi bî aij, yad kalöp mög
niñem mîdmagö lî bin rö nipe kalöp u rö
nöp mög niñöm mîdmagö löp. Bî ap unbö
gagöp. 21 Bî rimnap anîg gagpal; kalîp ke
aij gî nîm rö gasî niñöm gî pal; Jisas Kraiss
nîp aij gî nîm rö gasî niñöm gagpal. *
22 Dimodi nipe bî aij yabîl mîdöp u amgö
kale ke hadö niñ bim. Nipe ñî yad rö mîdö,
bî apil mîhau rö Jisas manö aij u hag ñî
ajpul. 23 Yad gasî niñ bin u, söl mîdöp
nagi mîdpin u manö haglö niñem, yîp nan
niñön gî naböl manö u Dimodi nîp hagnö,
nipe amöm kalöp hag ñî nab. 24 Gasî yad
u, Bî Kub yau a gö, söl mîdöp yad ke u rö
nöp mîdpim u niñabin.

Epaprodaidas nî nab

25 Pen kale mam hon Epaprodaidas nîp
hag yube apöm, yîp abad mîdö niñöl gi,
hol ami bî gî pal rö klö gul God wög nipe
u jîm ñöl gî pul. Pen mîñi nîp hag yunö
kauyan au ado gi niñab. * 26 Nipe kalöp
mîdmagö löm am niñ nam a göp. Nipe nan
göp a gî la u niñ mim mög niñ aibe u nipe
niñöm gasî iru niñ ab. 27 Epaprodaidas
nîp nan kub gö, mel uma u, God nîp mög
niñöm gö, urak ara. Pen nîp nöp wasö;
God yîp u rö nöp mög niñ a. Mam anîbu
umböp, yîp mög yabîl gî böp. 28 Anîb
u, Epaprodaidas nîp yîñid yunö amjakö,
kalöp aij gö niñöl gi, yad gasî iru niñ bin
rö niñ agnam. 29-30 Kale nöd mîlö kub gau
mîdaibe, bî yîp abadep ap mîdagö, bî
kale anîbu hagpe, Kraiss wög u gî nam a
göm, apöm yîp abad mîdöm, mel uma. Bî
rimnap unbö rö gî pal gau ud aij gî mim.
Anîb u, nipe amjakö, Bî Kub nîp wög göp
mam hon u auab a gî mim, nîp hag wîhai
udmim mîñ mîñ yabîl gî mim.

3

*Kraiss nîp niñ udpin u me, God yîp niñöm
bî kamîñ aij yad hagöp*

1 Añ mam bî. Yad manö söl hag junîg
gem, kalöp manö ap halö hagnîg gabin.
Bî Kub nîbi bî nipe mîdpim rö, mîñ mîñ
gî mim. Manö kalöp nöd hagnö u, kauyan

* 2:11: Ro 10:9 * 2:15-16: Dan 12:3; Plp 1:10; 1De 2:19
Plp 4:18

* 2:18: Plp 3:1; 4:4 * 2:21: 2Di 4:10 * 2:25:

hagnam a g+nö, y+ip marö gagöp. Kauyañ hagnö m+id aij geinabim u aij.

² Kain hauł gau n+ñ aij göl gi m+idaimim. Kale nan naij yab+ł g+pal. Kale hañ romañ r+ib gi dö g+pal. ³ Hon me God n+bi bi n+pe y+j+g göl m+idpun. N+hön g+n+g: God Ana n+pe u han+ip aip m+idö, God n+ip sabe gun. Krajs Jisas n+ip c+g gun aij a gö n+ñöl gi m+idpun u me, God n+bi bi n+pe y+j+g göl m+idpun. Hon hañ romañ nan gau g+pal gas+ n+ñun God n+bi bi n+pe m+idageinabun, a gi gas+ n+ñbun u me, God n+bi bi n+pe kabö göl m+idpun. *

⁴ Pen hañ romañ nan gau g+pal manö u hagöm, hon bi kub m+idpun a g+naböl u, yad hagnabin, kale hañ romañ nan an+ib gau bi kub wasö, yad ke nöp bi kub m+idpin. * ⁵ Y+ip yag dapöm ñ+n unbö raleb u m+idöm, wañ hañ u r+ib gi dö g+la. Bac iłañ hon Isrel, ñ+ n+pe hain Benjamin ił u me, yad bi Hibu ru y+j+g göl m+idpin. Pen Juda lo manö haggal u, yad bi Perisi m+idainö rö, manö an+ibu hagöp rö magöñhalö n+ñ aij gem gi m+idm+idin. *

⁶ Juda manö an+ibu n+ñ damem klö yab+ł juem, Krajs n+bi bi kal+ip n+ñem, gi naij yab+ł g+m+idin. Hon Juda n+bi bi lo manö pro pro ke ke gau g+m+idin rö, bi kub gau y+ip manö ap hagöl rö laga. *

⁷ Pen hainö gas+ n+ñ aij gem, nöd g+m+idin adö an+ibu n+ñ aij gem gagm+idin u n+ñem, Krajs y+ip göp u nöp nan aij a gi gas+ añ+ u nöp n+ñöl gem, nöd g+m+idin nan gau magöñhalö nan y+har+ñ rö böñ nöp arö g+nö. * ⁸ Pen nöd g+m+idin nan gau nöp wasö. Gas+ yad n+ñbin u, Krajs Jisas Bi Kub yad n+ñbin u nan kub yab+ł. Nan r+mnap gau magöñhalö nan y+har+ñ yab+ł. Krajs Jisas n+ip wög g+nam a gem, nan gau magöñhalö arö g+nö. Krajs bi n+pe m+idem, n+ip n+ñ aij g+nam a gem, nan gau magöñhalö ac+ip ac+ip rö n+ñbin. ⁹ Yad Krajs aip j+m ñöl nöp m+ideinam. Yad Juda lo manö adö u geinabin u, God y+ip n+ñöm bi kam+ñ aij yad hagagnab. Pen Krajs n+ip n+ñ udpin u me, God y+ip n+ñöm bi kam+ñ

aij yad hagöp. * ¹⁰ An+ib u, Krajs n+ip n+ñ aij gem, n+pe uraka u klö an+ibu n+ñem, n+pe marö kub uda u rö marö udem, n+pe uma u rö umem, * ¹¹ n+pe uraka u rö God gö yad u rö nöp uraknabin.

Pol klö göm ga

¹² Yad nan hagaj+n an+bi magöñhalö udem bi asiñ m+idagöp m+idpin u hagagabin. Pen Krajs Jisas y+ip udö bi aigeg bi rö m+ideinabin a göm ga u rö udnam a gem, klö gem dip arabin. * ¹³ Añ mam bi. Nan aij an+ibu hadö udpin a gem hagagabin. Pen yad gas+ añ+ ap m+idöp. Nöd g+m+idin u hauł gem, le löm nan aij adan au n+ñem dip arabin. ¹⁴ God nan aij y+ip ñ+nab u udnam a gi gas+ añ+ u nöp n+ñöl gem, adan au kabö rö nöp gi dö gi amem, res p+is g+nab nag+ an+ibu dip arabin. God y+ip wiñ alöm nan aij ñ+nab u, Krajs Jisas y+ip gö ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au pör m+ideinabin. * ¹⁵ Hon n+bi bi God n+ip c+g aij gi m+idpun gau magöñhalö, gas+ an+ibu rö nöp n+ñun. Pen manö adö r+mnap gas+ ke n+ñeinabim u, God kalöp gas+ y+j+g göl n+ñeb u yamnab. * ¹⁶ Pen Krajs manö aij n+ñ udpun u arö gagun; manö an+ibu n+ñ aij göl gi g+no arn+m.

¹⁷ Añ mam bi. Yad g+pin rö gi dammim, n+bi bi an+ib rö g+lö aröp gau n+ñmim, kal+ip udmim. * ¹⁸ N+hön g+n+g: kalöp pör haggm+idin rö m+ñöñ gem kauyañ hagabin, n+bi bi iru nöp gau nan si nan naij göm, Krajs mab kros ba lañ uma u kauał mauał rö m+idpal. ¹⁹ Kale ram m+nöñ naij yañ u arnaböl. Hañ romañ kale gas+ göp adö u nöp gas+ n+ñbal. Nan si nan naij g+lö nable g+böp pen kale bi gau kal+ip waiö haggal. Nan m+nöñ naböñ adö ił i m+idöp nöp gas+ n+ñbal. * ²⁰ Pen ram m+nöñ hon u ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au m+idöp. Kumi kabö adö lañ au n+bö, Bi n+bi bi kal+ip kam+ñ yunab u, Bi Kub Jisas Krajs, abad m+idpun. * ²¹ N+pe Bi klö yab+ł hagö, nan gau magöñhalö manö n+pe n+ñöm hain g+nab. Bi Kub Jisas Krajs klö

* **3:3:** Ro 2:29 * **3:4:** 2Ko 11:18 * **3:5:** Luk 1:59; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * **3:6:** Ap 8:3 * **3:7:** Mad 13:44,46

* **3:9:** Ro 3:21-22 * **3:10:** Ro 6:3-5; 8:17 * **3:12:** 1Di 6:12,19 * **3:14:** 1Ko 9:24 * **3:15:** 1Ko 2:6 * **3:17:**

1Ko 4:16 * **3:19:** Ro 16:18 * **3:20:** Ep 2:6,19

anibu gö, hañ roman ña hon hij gi lugöp gau gö, hañ roman aij yabił, hañ roman niþe ke rö lö mideinabun. *

4

Mid aij gimim

¹ Anib u, nibi bi aij yad gau. Mılo kub gai i midem, kalöp midmagö lem, am niþnam a gem, gasi u niþöl gi midpin. Kalöp niþem, ñiñi lem gasi halö midpin. Manö kali kliš rıkpın anibi niþmim, anig gimim, Bi Kub niþ ud pıdöþ göl gi midaimim. *

² Yuodia aip Sidiki aip, yad kalöp nibi miþhau hagabin, kale Bi Kub u niþ gasi niþbil rö, pen pen hagagmil, jim ñöl midaimil.

³ Pen bi yad aip jim ñöl wög giþul, nöþ hagabin, nibi anib miþhau kalıþ gi ñimön, mid aij gimil. Nöd nibi anib miþhau, yad u, Klemen u, nibi bi rimnap gau aip jim ñun, Krais manö aij niþe u nibi bi gau hag ñimıdun. God hib kale buk pör mideþ yan rikö midöp. *

⁴ Bi Kub niþ ciþ gimim, miñ miñ göl gi midaimim. Kauyan u kalöp hagabin, miñ miñ göl gi midaimim! ⁵ Nibi bi hain aij yabił midaimim, nibi bi gau magöþhalö niþöl. Bi Kub söł aunab. * ⁶ Gası kub niþagmim. God niþ hag niþöl gi, aij a göl gi, nan magöþhalö niþ sabe göl gi gimim.

* ⁷ Anig giþe, Krais Jisas niþ ciþ aij gi midpim u me, God hibur hain hain gasi midmagö kale aþ dan lö, kale piñiþ gimim gasi iru niþagnabim. Nibi bi nöþ midpun rö, God aigegö göm anig göþ u niþagpun. *

⁸ Añ mam bi. Yad manö söł hag junıþ gem, kalöp manö ap halö hagniþ gabin. Nan niþön u niþö;

nan niþön u yiþiþ göl;

nan niþön u kabö rö;

nan niþön u aþiþ midagöp;

nan niþön u midmagö lep;

nan niþön u nibi bi niþöm ñiñi libal;

nan niþön u aij yöl;

nan niþön u nibi bi niþöm aij a giþal;

nan anib gau nöþ gasi niþöl gi midaimim.

⁹ Kalöp aip midem, nan niþön giñö niþbe u, manö niþön hagnö niþbe u, niþbe rö nöþ gimim. Anig geinabim, God kalöp aip midöm, gasi midmagö kale abad midö, gasi iru niþagnabim. *

Pilipai nibi bi Pol niþ nan ñeila, miñ miñ ga

¹⁰ Yad hagnö e, yiþ hauł giþal a gi gasi niþnö u pen wasö; yiþ gasi niþöl gi midaiþe pen adan midageia niþöm kale yiþ nan ap yuagpe. Pen miñi yubim rö, yiþ gasi niþöl gi midpim u niþem, Bi Kub hon u niþ miñ miñ yabił gabin. ¹¹ Ñin rimnap yiþharıþ midpin gasi u niþem hagabin; Bi Kub yiþ gasi ñö uri niþbin, yiþ niþön niþön giñab u, manö midagöp.

¹² Ñin rimnap nan iru midöp; ñin rimnap midagöp. Midöp ñin gau niþbin; midagöp ñin gau yiþharıþ midpin. Göþ anibu, nan iru midö aka midagö, gasi kub niþagpin.

¹³ Bi Kub yiþ abad midöm klö ñöb u me, yiþ niþön niþön gö a giñab u giñabin. *

¹⁴ Pen yiþ miþör gaia, kale yiþ gasi niþmim nan ñibim u, aij yabił giþim.

¹⁵ Kale Pilipai nibi bi niþbim, kale Jisas manö aij niþe u nöþ api niþbe ñin u, yad Masedonia Propins arö gem, God Manö hag ñi ajmıdin, God nibi bi niþe mideila gau rimnap yiþ nan ñagla. Kale Pilipai nibi bi nöþ yiþ mani nan gau ñimıdim. *

¹⁶ Pen amem daun kub Desalonaika midainö ñin u, yad nan ap midageia pen kale yiþ mani nan gau pör ñimıdim.

¹⁷ Pen mani nan gau a gem hagabin; gasi kale ke niþmim, nan hałöwatö ñibe, God kalpe miñ miñ yabił göm, kale giþe u hauł gagnab, a gem hagabin.

¹⁸ Nan yube magöþhalö udpin. Bi kale Epaprodaidas niþ mani nan gau ñibe, dapöm yiþ ñö, miñi nan iru yabił midö mid aij giþin. Yiþ yube anibu, God niþ nan lauöm ñılo, hałiþ aij auö niþ aij giþıdöp rö u giþim. ¹⁹ Kale Krais Jisas nibi bi niþe midmim, yiþ nan yubim u, God

* **3:21:** 1Ko 15:28,43-53 * **4:1:** 1De 2:19-20 * **4:3:** Luk 10:20 * **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9 * **4:6:** Mad 6:25-34; Kol 4:2 * **4:7:** Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * **4:9:** Ro 16:20 * **4:13:** 2Ko 12:10 * **4:15:** 2Ko 11:9

yad bi gep yabił u kalöp abad mïdöm, nan niñhön mïdagainim gau kalöp ñinim.

²⁰ Anib u, God Bapi hon hib nipe pör nöp pör nöp hagno adö arnim. Anib unbö rö aij.

Manö naböŋ magö rïmnap

²¹⁻²² Krais Jisas nibi bi nipe bi kub Sisa aip mïdpal gau, kalöp Krais Jisas nibi bi nipe mïdpim gau, “Kale mïdpim?” a gïpal. Anib u me, God nibi bi nipe aui mïdpun magöŋhalö, kalöp Krais Jisas nibi bi nipe mïdpim gau magöŋhalö, “Kale mïdpim?” a gabun.

²³ Bi Kub Jisas Krais kalöp magöŋhalö mög niñöm abad mïdainim.

Kolosi

Pol Kolosi n̄bi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idpin. Pen m̄iñi mam hon Dimod̄i yad aip m̄idö n̄iñöl ḡi, kalöp Kraiſ Jisas n̄ip n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim añ mam daun kub Kolosi m̄idpim gau, k̄öp an̄bi kal̄i k̄liñ r̄ikabin.

God Bapi hon kalöp mög n̄iñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim.

*Pol Kraiſ n̄bi b̄i Kolosi gau sabe göm,
God n̄ip aij a ga*

3-4 Haglö n̄iñbun, kale Kraiſ Jisas n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄bi b̄i n̄ip n̄iñ ud-pal gau kal̄ip magöñhalö m̄idmagö l̄ibim. An̄b u, sabe gun, kalöp gas̄i n̄iñun, pör nöp God B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe u n̄ip aij a ḡipun. * 5 Ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a ḡi gas̄i n̄iñbim u me, kale Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig aij ḡimim, n̄bi b̄i n̄ipe gau m̄idmagö l̄ibim. Manö n̄iñö, Kraiſ manö aij u, nöd auö, nan aij kalöp kumi kabö adö lañ au m̄idöp u hadö n̄iñbe. *

6 Nöd api Kraiſ manö aij u n̄iñmim, God n̄bi b̄i gau mög n̄iñöm ud aij göp manö yuö yab̄i u n̄iñmim, kale ke halö n̄iñ udpim ñin u r̄ikö, Kraiſ manö aij u kalöp añ dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab rö u, an̄b unbö rö nöp me, ram m̄inöñ gau gau k̄id k̄id magöñhalö gau, Kraiſ manö aij u aramöm n̄bi b̄i añ kale dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab.

7 Epapras, hon aip naḡi wög göm, Kraiſ n̄ip wög pör ḡi aij göp u, kalöp nöd api Kraiſ manö aij u hag ña. An̄ig ga u, han̄ip ḡi ña. 8 Epapras aui apöm, Ana kalöp añ dañ m̄idö n̄iñöl ḡi, n̄bi b̄i gau m̄idmagö l̄ibim u, han̄ip hag ña. *

9 An̄b u, Epapras n̄ipe nöd api han̄ip manö hag ñö n̄iñno ñin u r̄ikö, kalöp nan a gun God n̄ip pör nöp sabe ḡipun.

God n̄ip sabe gun hagabun, n̄ip aij ḡin̄im adö u nöp, Ana n̄ipe kalöp gas̄i ñö kale gas̄i n̄iñ k̄id hīkmim nan n̄ihön God n̄ip aij ḡinab u n̄iñ aij ḡimim, a gabun. *

10 An̄b u, B̄i Kub n̄bi b̄i n̄ipe yab̄i rö ḡi m̄idmim, n̄ip aij ḡinab adö u nöp ḡipe arn̄im. An̄ig ḡimim, nan aij ke ke iru nöp ḡi dammim, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄iñ aij yab̄i ḡinabim. An̄ig ḡipe, nan magö iru nöp p̄lnab. 11 God n̄ipe B̄i k̄lö unbö ke yab̄i mailö halö m̄idöp u, n̄ipe k̄lö n̄ipe magöñhalö kalöp ñö, kale p̄idöñ n̄ipe udmim, marö r̄imnap auö gas̄i an̄bu n̄iñagmim, gas̄i halö m̄idmim, m̄iñ m̄iñ göl ḡi, * 12 Bapi n̄ip aij a göl ḡi m̄idaimim. Kraiſ n̄bi b̄i n̄ipe ram m̄inöñ pör mailö ḡim̄idöp au nan aij udnaböl u, Bapi n̄ipe kalöp gö, kale u rö nöp nan aij an̄bu udnabim. * 13 Seden, b̄i s̄ibön böñ gau abad m̄idöp u, han̄ip naḡi ad̄ik p̄idöñ l̄im̄idöp u pen God n̄ipe han̄ip hub̄ik yuö, m̄iñi Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe han̄ip ud aij göm abad m̄idöp. * 14 Ñ̄i n̄ipe nöp han̄ip nan a göm umöm, naḡi m̄idaino u hub̄ik yua; n̄ipe nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö ga. *

Kraiſ nan gau magöñhalö abad m̄idöp

15 Nap God n̄ip waiö n̄iñun rö lagöp u pen Ñ̄i n̄ipe me Nap rö m̄idöp. N̄bi b̄i nan gau ḡi laga ñin u, Ñ̄i Nap aip m̄ideia. N̄bi b̄i nan gau magöñhalö yagol rö m̄idöp; Kraiſ n̄ipe adö lañol m̄idöp. * 16 Nan kumi kabö adö lañ gau abe, nan m̄inöñ naböñ iñ i abe, nan amgö n̄iñbun gau abe, nan amgö n̄iñagpun gau abe, ana nan gau abad m̄idpal gau abe, magöñhalö n̄ipe nöp ḡi la. Ḡi la u, Kraiſ hib̄i n̄ipe haglö adö arn̄im a göm ḡi la. 17 Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñin u, Kraiſ m̄ideia. N̄ipe m̄idöp u me, nan gau magöñhalö ka ke u m̄idöm j̄im ñöl m̄idöp. * 18 Kraiſ n̄ipe nab̄ic magö rö m̄idöp; n̄bi b̄i n̄ipe gau, cöc u, hañ roman̄ n̄ipe m̄idöp. N̄ipe gö cöc hañ roman̄ kam̄iñ m̄idöp. N̄ipe iñ göm umöm kauyañ uraka u me, nan n̄ihön

* 1:3-4: Ep 1:15,16 * 1:5: Ep 1:13; 1Pi 1:4 * 1:8: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9: Ep 1:16,17 * 1:11: Ep 1:19; 3:16 * 1:12: Ep 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2 * 1:14: Ep 1:7 * 1:15: 2Ko 4:4; Jon 1:18 * 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ep 1:22-23; Ap 26:23; Rep 1:5

nihön midöp gau yagol rö midöp; nipe nöp adö laṅol midöp. * 19 God gasi nipe ke niṅöm gö, God nipe midöp rö nöp, Krai anib unbö rö nöp midöp. * 20 Anib u, nan nihön nihön minöṅ naböṅ iṭ i midöp abe, ram minöṅ kumi kabö adö laṅ au midöp abe, nan gau magöṅhalö God aip jim ñinim rö löp. Nöd nan gau God nip kauaṭ mauaṭ rö midmidöp. Pen Ñi nipe, Nap nipe ke midöp rö nöp midöm, mab kros ba laṅ hagape lugö umö, uri nan gau magöṅhalö God aip jim ñinim rö löp. *

21 Kale nöd nan si nan naj gasi niṅöl gi, anib unbö rö nöp göl gi midmim, God nibi bi al ñiṅeb nipe midmim, mlö gau rö midmidim. * 22 Miñi pen Ñi nipe hañ romaṅ löm uma rö, kalöp ud nipe ke aip jim ñöl lö, ram minöṅ nipe kumi kabö adö laṅ au arammim, God amgö ilö nipe au nibi bi uṭ, nibi bi asiṅ midagöp, nibi bi manö ap midagöp, mideinabim. * 23 Pen kale Krai manö aij niṅ udpim u, ram padö rö niṅ udöl gi midmim, God nan aij kalöp ñinab u gasi midmagö kale aṅ daṅ pidöṅ limim gasi niṅöl gi midaimim. Manö aij kalöp haglö niṅbim anibu, kalöp nöp wasö, nibi bi ram minöṅ gau kid kid magöṅhalö hag ñilö ara. Yad Pol u rö nöp wög adö anibu nöp gipin.

Pol Krai nip wög geia

24 Kalöp nan a gem Krai manö aij hag ñinö yip gi naj gilö marö udnö u, miñi yad miñ miñ gipin. Krai nipe ke marö kub yabiṭ uda u rö, Krai nibi bi marö kub yabiṭ udöl a gem, Krai hañ romaṅ nipe u, cöc nipe u, gi ñinam a gem, hañ romaṅ yad marö rimnap udpin.

25 God yip hag lö, kalöp God Manö u magöṅhalö hag ñi aij gimidin u me, cöc nipe u nip wög gi ñeb bi ap midpin. *

26 Manö aij anibu hadame gau mi iru yabiṭ pi göl midmidöp pen miñi God nipe Krai nibi bi nipe kalip manö anibu waiö la. * 27 God gasi niṅöm manö hag la u, manö aij yabiṭ, manö mailö halö pi göl

midmidöp u, nibi bi gau magöṅhalö niṅöl a göm, nibi bi nipe kalip waiö yamnab. Manö aij anibu iṭ u anig göl midöp: Krai midmagö kale aṅ daṅ midöp; anib u kale ram minöṅ kumi kabö adö laṅ au arammim, God mailö ke halö au midöp aip pör mideinabim. 28 Anib u, hon Krai nöp hag ñibun. Kale magöṅhalö Krai nip cig aij göl gi, manö nipe niṅ aij göm, hagöp rö nöp göl gi mideinaböl a gun, gasi niṅ aij gun nibi bi gau kalip magöṅhalö rimid ukun, Krai manö aij u hag ñimidun. 29 Adö anibu nöp, Krai klö naj nipe ke magöṅhalö yip ñöb u udem, klö gem wög nipe göl gi midpin. *

2

Kalöp manö piral hagöl u, udagmim

1 Pen niṅim! Kale Kolosi nibi bi gau abe, Leodisia nibi bi gau abe, nibi bi rimnap halö mulu adniṅ yad niṅagpal gau abe, mid aij gimim a gem, wög klö yabiṭ gabin.

2 Kale gasi halö midöm, gasi añi ap nöp niṅöm, pen pen midmagö löm, gasi niṅ kid hiiköm, God Manö pi göl midmidöp u magöṅhalö niṅ aij göl, a gi gasi niṅbin. God Manö pi göl midmidöp u Krai. 3 Krai nip aṅ daṅ nöp God gasi aij aij magöṅhalö pi göl midöp u me, nipe ke nöp God gasi aij anibu waiö linim rö löp. *

4 Nibi bi rimnap pir alöm, manö kliñ aij rimnap haglö niṅöl gi, manö piral kale anibu niṅ udmim rö löp a gem, kalöp manö anibi hag ñi aij gabin. * 5 Yad ram minöṅ mlö aui midpin u pen gasi yad u kalöp lau adö midö niṅöl gi, kalöp gasi niṅöl gi midpin. Pen kale Krai nip niṅ ud pidöṅ gimim, agamij midmim, jim ñöl midpim u, yip aij yabiṭ göp. *

Krai aip midun nipe hagöp rö nöp gun

6 Kale Jisas Krai nip niṅ udmim, Bi Kub hon a gimim udpim u me, adö anibu nöp niṅmim gipe arnim. 7 Krai nip cig aij gimim, manö niṅö nipe hag ñilö niṅbe u niṅ ud pidöṅ gimim, hagöp rö nöp gimim, God nip aij a göl gi nöp midaimim. *

* 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10; 2:16 * 1:21: Ro 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Ep 2:14-16; 5:27 * 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26: Ro 16:25-26; Ep 3:5,9 * 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13 * 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Ro 16:18 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17

8 Pen nı̄n aij gımim. Nı̄bi bı̄ rı̄mnap kalöp manö yı̄harı̄n manö pı̄ral haglö, kale manö pı̄ral anı̄bu udmim kı̄d kale gau ammim rö löp. Manö yı̄harı̄n manö pı̄ral hagpal u, bac bı̄ aiud kale abe, ana naij nan gau mı̄nön naböñ iı̄ i abad mı̄dpal gau aiud abe udöm hagpal. Kraıs manö aij u udöm hagagpal. 9 Nı̄hön gı̄nı̄g: Kraıs hañ romanı̄ halö mı̄döp u pen God mı̄döp rö u, Kraıs nı̄pe anı̄b unbö rö nöp mı̄döp.

* 10 God nı̄pe gö, kale Kraıs nı̄p cı̄g gımim, nı̄p aip jım nı̄l mı̄dmim, kamı̄nı̄ yabı̄t mı̄dpim. Nı̄pe nöp me, ana naij nan gau mı̄nön naböñ iı̄ i abad mı̄dpal gau magöñhalö adö lagod mı̄döp. *

11 Kale Kraıs aip jım nı̄l mı̄dpim u me, kale hadö Juda nı̄bi bı̄ hañ rı̄b gı̄ dö gı̄pal rö u mı̄dpim. Juda nı̄bi bı̄ gau ru pi nı̄magö udöm hañ rı̄b gı̄ dö gı̄pal, pen Kraıs aip jım nı̄l mı̄dpim u me, nı̄pe nan si nan naij gı̄mı̄dim nagı̄ u rı̄b gı̄ dö göp. *

12 Kalöp nı̄g pakla u, kalöp Kraıs aip rı̄göl gı̄la; kale God klö nı̄pe Jı̄sas ud urak nı̄a u nı̄nı̄ udpe u me, God kalöp Kraıs aip ud urak nı̄ö, nı̄bi bı̄ kamı̄nı̄ gı̄sön nı̄bö nı̄pe mı̄dpim. *

13 Kale nöd nan si nan naij adö u nöp gı̄mı̄dim, Kraıs nı̄pe nan si nan naij gı̄mı̄dim nagı̄ u rı̄b gı̄ dö gaga nı̄n u, kale nı̄bi bı̄ hadö umbal rö mı̄daı̄be. Pen God nı̄pe ke gö, urı̄ kale Kraıs aip kamı̄nı̄ mı̄dpim. God nan si nan naij gı̄no u magöñhalö nı̄nöm arö ga. * 14 Nan si nan naij gı̄no u, köp anı̄ yanı̄ kalı̄ klı̄n rı̄köm, lo manö ke ke pen nı̄eb manö u halö kalı̄ klı̄n rı̄kla u, God köp anı̄bu ud mab kros ba lanı̄ cı̄pı̄t pak lö, böñ nöp pı̄s ga. * 15 Mab kros ba lanı̄ Kraıs nı̄pe ana naij nan gau mı̄nön naböñ iı̄ i abad mı̄dpal gau mo nı̄pe gau löm, nı̄bi bı̄ gau nı̄nı̄ mı̄dlö nı̄nöl gı̄, kalı̄p nagı̄ adı̄köm ud tı̄p gı̄ ud ara.

16 Anı̄g ga rö, kale nan magö rı̄mnap gau nı̄g rı̄mnap gau nı̄nı̄be, nı̄bi bı̄ rı̄mnap kalöp hag pro gaiöl, gası̄ iru nı̄nı̄agmim. Mı̄ñi God nı̄p sabe gep nı̄nı̄ kub a göm ası̄ ması̄ gı̄naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gası̄ iru nı̄nı̄agmim. Mı̄ñi rakı̄n

gı̄sön auöp nı̄nı̄ kub a göm ası̄ ması̄ gı̄naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gası̄ iru nı̄nı̄agmim. Mı̄ñi Juda God nı̄p sabe gep nı̄nı̄ kub a göm ası̄ ması̄ gı̄naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gası̄ iru nı̄nı̄agmim. * 17 Kraıs auaga nı̄nı̄ u, nan anı̄b gau ana rö nı̄nöm gı̄mı̄dal; pen nan yabı̄t u Kraıs. *

18 Anı̄b u, nı̄bi bı̄ rı̄mnap apöm, manö mı̄lö hagöm, naböñ nı̄nı̄bun rö, kale anı̄g anı̄g gımim, aka nı̄bi bı̄ ramö rö mı̄dmim, aka ejol gau sabe gımim, a gaiöl u, manö kale udmim, God nan aij kalöp nı̄nı̄ab nan u arö gagmim. Nı̄bi bı̄ anı̄b gau, Kraıs manö aij u nı̄nı̄agpal; gası̄ kale ke nöp nı̄nöm, gası̄ pı̄ral gau nı̄bö gau nı̄bö udöm, hon nı̄bi bı̄ kub a göm, aiud yı̄harı̄n mı̄lö yabı̄t udaböl. 19 Nı̄bi bı̄ anı̄b gau, Kraıs nı̄p arö göm adö anı̄bu arbal. Pen Kraıs nı̄pe nabı̄c magö mı̄döm, hañ romanı̄ nı̄pe u, magöñhalö kı̄dı̄t goł rö jım nı̄l löm, nan aij nı̄öm, abad mı̄d aij gö nı̄nöl gı̄, God nı̄p aij gı̄nı̄m rö u, hañ romanı̄ kub gö gö arab. *

20 Kraıs cı̄g gı̄pim u me, nı̄p aip umbe, ana naij nan gau mı̄nön naböñ iı̄ i abad mı̄dpal gau mo kale gau mı̄dagpim; kalöp nan ap gı̄nı̄g klö ap mı̄dagöp. Anı̄b u, nı̄hön gı̄nı̄g nı̄bi bı̄ gau gası̄ nı̄nı̄bal rö gası̄ nı̄nı̄bim? 21 “Nan u nı̄magö udagmim! Nan u nı̄nı̄agmim! Nan u ud nı̄nı̄agmim,” a gı̄pal, * 22 pen nan magö nı̄g nan hagpal nan gau magöñhalö nı̄nı̄lö pı̄s gı̄nab. Manö klı̄n aij hag nı̄bal gau magöñhalö nı̄bi bı̄ gası̄ ke nı̄nöm hagpal adö u nöp nı̄nöm hag nı̄bal. *

23 Nı̄bi bı̄ anı̄b gau, ejol abe sabe gun a göm, nı̄bi bı̄ mög gep rö mı̄dno aij gı̄nab a göm, nan ası̄ ması̄ göm, bı̄slam mı̄dpal. Anı̄g gı̄lö, nı̄bi bı̄ rı̄mnap nı̄nı̄lö, manö nı̄nı̄ö rö lı̄nab u pen nan si nan naij gep gası̄ u auö, nan pı̄ral gau nöp gası̄ nı̄nöm, Kraıs nı̄p cı̄g mı̄dagpal rö, nan ap klö nı̄ö, hañ romanı̄ ke gası̄ göp u arö göl rö lagöp.

3

God hanı̄p gö, Kraıs aip urakno

* 2:9: Jon 1:14,16

* 2:10: Ep 1:21-22

* 2:11: Ro 2:29

* 2:12: Ro 6:4

* 2:13: Ep 2:1,4-5

* 2:14: Ep

2:14-16; 1Pi 2:24

* 2:16: Ro 14:1-12

* 2:17: Hib 8:5

* 2:19: Ep 2:21; 4:16

* 2:21: Gal 4:3,9; 1Di 4:3

* 2:22: Mad 15:9

1-2 Pen kale Krajs aip urakmim kamiŋ gisön nıbö mıdpim u, mınöŋ naböŋ adö iŋ i nan gau gası u niŋagmim. Gası kub kale u arnım nan ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ mıdöp gau. Krajs nıpe uraköm adö laŋ au aramöm, God nımagö yijg böŋ lau asık mıdöp. * 3 Kale Krajs aip umbe u me, kamiŋ mıdep magö kale u God Krajs kalıp apil mıhau aip pi göl mıdöp. 4 Kamiŋ mıdep magö kale iŋ u Krajs. Hainö nıpe aunab nın u, amun nıpe aip mailö unbö ke halö mıd aij gınabun.

Nöd mıdmıdim u ke, uri mıdpim u ke

5 Anıb u, nan nihöŋ hañ roman gası göp u al pak lımim. Nıbi si bı si gımim, gası naj niŋmim, hałowalö gımim, nan si nan naj nöp gun a gımim, uŧpö kılno kıbap gol mani nan gau iru nöp udun a gımim gıpe aragnım. Uŧpö kılno kıbap gol mani nan gau iru nöp udun a gı gası niŋbal nıbi bı gau, kale nıbi bı nan pıral sabe gıpal rö nöp mıdpal. * 6 Adö anıb gau nöp gılö, God kalıp kal juö, ilön kub yabıt udnaböl. 7 Kale ke nöd nagı naj adö anıbu nöp gası niŋmim, anıb unbö rö nöp gımdim. 8 Pen mıñi nagı naj adö u böŋ nöp arö gımim. Nöd mulu kal niŋmim, kal yabıt jumim, gası naj niŋmim, nıbi bı gau kalıp hag pro gımim, uraŋaŋ hagmim gımdim rö, mıñi gagmim. * 9 Manö pıral hagmim, pen hagö pen hagö gımdim u, u rö nöp hagagmim. Krajs aip umbe u me, gı naj gımdim nagı u kalöp waŋj rö wam wam ga u, hibur gası mıdmagö nöd nıbö kale u, ud asık ke gau yubim. * 10 Hibur gası mıdmagö nöd nıbö kale u ud asık yumim, hibur gası mıdmagö hain nıbö kale u, waŋj rö rol libim. Nıbi bı gısön nıbö mıdmim, God kalöp gı la u pör nöp gö, kale nıpe ke mıdöp rö nöp lımim, niŋ niŋ aij yabıt gınabim. * 11 God anıg ga u me, Grik nıbi bı gau ke, Juda nıbi bı gau ke mıdagpal. Nıbi bı hañ rıb gı dö gıpal gau ke, nıbi bı hañ rıb gı dö gagpal gau ke mıdagpal. Nıbi bı köp kalı kliñ amgö lı niŋbal gau

ke, nıbi bı köp kalı kliñ amgö lı niŋagpal gau ke mıdagpal. Nıbi bı wıyap gau ke, nıbi bı uböl gau ke mıdagpal. Nıbi bı rau dam lılö nagı wög gıpal gau ke, nıbi bı gası kale ke niŋöm wög gıpal gau ke mıdagpal. Nıbi bı gısön nıbö mıdpun u me, Krajs nıpe ke nöp hanıp magöŋhalö mıdmagö raul anı danı mıdö, nan rımnap magöŋhalö nan yıharıŋ rö löp. *

12 God nıbi bı nıpe mıdpim. Nıpe kalöp mıdmagö löm, nıbi bı nıpe ke hag la. Anıb u, waŋj rol libal rö, gı aij gep nagı u rol lımim. Nıbi bı gau kalıp mög niŋmim, ud aij gımim; hib kale ke hagpe adö aragnım; nıbi bı hain aij mıdmim; nıbi bı gau manö hain hagmim kal juagmim. * 13 Krajs nıbi bı nıpe rımnap kalöp gı naj gaiöl, kalıp pen gı naj gagmim. Manö rımnap mıdainım, Bı Kub kale nan si nan naj gıpe niŋöm arö göp rö u, nıbi bı gau kalöp gı naj gaiöl u, u rö nöp niŋmim arö gımim. * 14 Pen kale nagı aij anıbu rol gımim, höŋ adö lagod au mıdmagö lep magö u rol gımim. Nıbi bı mıdmagö lep magö u, nan aij gau magöŋhalö wam wam ud jım nöm lö, nan aij ap ulep gagnım. *

15 God kalöp udöm hañ roman aŋ nöp jım nöl la u, kale agamıj mıdmim pen pen ud aij gımim a göm ga. Anıb u, Krajs hibur hain hain nıb u niŋ hag niŋmim, mıdmagö kalöp anı danı hibur hain hain magö anıbu lö, agamıj mıdmim, nan nihöŋ niŋ aij gınab u niŋnabim. Anıb u, niŋ aij a göl gı nöp mıdaimim. * 16 Krajs manö aij u anı kalöp danı ajmanı rauöm rö mıdainım niŋöl gı, manö nıpe u niŋ aij yabıt gımim me, pen pen hag nı aij göl gı, God Manö adıŋ Sam a gıpal rımnap, God hib nıpe dap raneb kımıap rımnap hagöl gı, God niŋ aij a göl gı mıdaimim. * 17 Pen manö hagnıg aka nihöŋ nihöŋ gınıg, Bı Kub Jısas nıbi bı nıpe mıdpun a gımim, God Jısas kalıp apil mıhau aij a göl gı nöp gıpe arnım. *

Krajs nıbi bı nıpe gau mıd aij göl

* 3:1-2: Mad 6:33; Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 * 3:5: Ro 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 * 3:8: Ep 4:25-29; 5:4 * 3:9: Ep 4:22,25 * 3:10: Ep 4:24 * 3:11: Gal 3:28 * 3:12: 1Pi 2:9 * 3:13: Ep 4:2,32 * 3:14: Ro 13:8-10 * 3:15: Plp 4:7; 1Ko 12:27; Ep 4:4 * 3:16: Ep 5:19 * 3:17: 1Ko 10:31; Ep 5:20 * 3:18: Ep 5:22

18 Kale n̄bi gau, kale Kraiſ n̄ŋ udpim rō, nagamul b̄i manō hagōl u hain ḡimim. *

19 Pen kale b̄i gau, n̄bi kale gau kal̄p manō klō ḡimim hagagmim; kal̄p m̄dmagō l̄imim. *

20 Kale ñ̄i pai gau, kale Kraiſ n̄ŋ udpim rō, name nap hagōl rō magōŋhalō hain ḡimim. An̄g geinabim God n̄p aij ḡinab. *

21 Pen kale nap b̄i, ñ̄i pai kale gau kal̄p manō klō ḡimim hagpe hagpe, gas̄i naij n̄ŋōm, m̄d aij gagōl rō lōp u, n̄ŋ aij ḡimim. *

N̄bi b̄i naḡi wōg ḡipal gau; b̄i kub kale gau

22 Kalōp n̄bi b̄i, b̄i r̄imnap naḡi ad̄ik l̄i daulō, kal̄p naḡi wōg ḡi ñ̄i m̄dim gau, manō r̄imnap hagn̄g gabin. B̄i kub n̄ŋm̄dal magō u nōp n̄ŋm̄dlō n̄ŋōl ḡi wōg ḡino, kal̄p aij gan̄ a ḡimim gagmim. Gas̄i m̄hōp n̄ŋagmim, B̄i Kub hon kumi kabō adō lan̄ u n̄ŋ m̄dōp rō, ḡi aij gun a ḡimim, aij gō n̄ŋōl ḡi ḡimim. * 23 Kale nan n̄hōn n̄hōn geinabim, n̄bi b̄i m̄nōŋ nabōŋ iſ i r̄imnap kal̄p wōg gabun a ḡimim gagmim; B̄i Kub kumi kabō adō lan̄ u n̄p wōg gabun a ḡimim, klō ḡimim gas̄i aij n̄ŋōl ḡi ḡimim. 24 Wōg ḡi ñ̄i b̄im u, B̄i Kub Kraiſ n̄p wōg ḡi ñ̄i b̄im. Kale n̄ŋbim B̄i Kub n̄pe pen ñ̄ōm kalōp nan aij ñ̄inab. 25 Pen God n̄pe n̄bi b̄i ḡi naij ḡinabōl gau manō kub hagn̄g, n̄bi b̄i kub gau, n̄bi b̄i pro gau a gōm, manō kub gagnab; adō añ̄i u nōp hagōm, ilōn ñ̄inab. *

4

1 An̄b u, kale b̄i kub rō m̄dpim gau, B̄i Kub kale kumi kabō adō lan̄ m̄dōp u gas̄i n̄ŋōl ḡimim, n̄bi b̄i kalōp naḡi wōg ḡi ñ̄ibal gau kal̄p abad m̄d aij ḡimim, nan kal̄p ñ̄eb rō u haſōwatō ñ̄imim. *

God n̄p sabe göl ḡi m̄daimim

2 Kale gas̄i n̄ŋ aij göl ḡi, aij a göl ḡi, God n̄p sabe göl ḡi m̄daimim. * 3 Han̄p u rō nōp God n̄p sabe göl ḡi m̄dpe, God

n̄pe adan hiikō, Kraiſ manō aij pi göl m̄dm̄dōp u n̄bi b̄i gau kal̄p waiō hag ñ̄inabun. Kraiſ manō aij u nōp hagnō, ȳp naḡi leila m̄dpin. * 4 Pen God n̄p sabe ḡipe, ȳp abad m̄dō n̄ŋōl ḡi, manō an̄bu hag ñ̄i aij ḡinō, n̄bi b̄i n̄ŋ aij göl. Yad unbō rō nōp ḡinam u aij.

5 Kale pōr nōp gas̄i n̄ŋōl ḡi m̄dpe, adan hiikn̄m, n̄bi b̄i Kraiſ n̄p n̄ŋ udagpal gau, gas̄i n̄ŋ aij göl ḡi, kal̄p ud aij ḡimim, Kraiſ manō aij u hag ñ̄imim. * 6 Maj m̄gan kale u dō sol dō kal rō lain̄m. An̄g gö, n̄bi b̄i manō kale n̄ŋlō, dō gö, n̄ŋ aij ḡinabōl. Kalōp manō n̄hōn rō hag n̄ŋnabōl, kal̄p pen hag ñ̄i aij ḡimim. *

Pol Dijikas Onesimas b̄i m̄hau kal̄p yua

7-8 Mam m̄dmagō hon Dijikas, yad B̄i Kub n̄p wōg klō ḡipin rō göp u, n̄p yunō n̄inab. N̄pe m̄dpim u amōm, yad aigegō rō m̄dpin u kalōp hag ñ̄ō n̄ŋmim m̄ñ m̄ñ ḡimim a gem yunabin. * 9 Pen mam m̄dmagō hon Onesimas, b̄i kalpe ke u, Dijikas aip n̄inabil. Onesimas n̄pe u rō nōp, yad B̄i Kub n̄p wōg klō ḡipin rō, u rō nōp göp. Ammil, nan n̄hōn n̄hōn gai i gab u magōŋhalō kalōp hag ñ̄i aij ḡinabil. *

Pol manō hag nabōŋ jua

10 B̄i Arisdakas, yad aip naḡi m̄dpul u abe, b̄i hon Mak abe kalōp, “M̄dpim?” a ḡipil. Mak me, b̄i hon Banabas n̄m̄dan n̄pe u. B̄i an̄bu nōp nōd manō yuem hagnō, “N̄p yagol u amjakō ud aij gim,” a ḡinō. * 11 B̄i hon Jisas, hib n̄pe ap Jasd̄as a ḡipal u, u rō nōp kalōp, “M̄dpim?” a göp. B̄i Juda m̄hau n̄gan̄ an̄b gau me yad aip wōg ḡipun. Juda r̄imnap ȳp gas̄i ap ap n̄ŋōm j̄im ñ̄ōl wōg gagpun; kale yam nōp yad aip God n̄bi b̄i udōm abad m̄deinab manō aij u hag ñ̄ibun. *

12 B̄i kale Epapras, Kraiſ Jisas n̄p wōg göp u, kalōp, “M̄dpim?” a göp. N̄pe pōr pōr klō gōm kalōp God n̄p sabe gōm hagōp, “Kale gas̄i r̄imnap n̄ŋagōm, Kraiſ manō aij u n̄ŋ ud p̄idōŋ gōm, n̄p c̄ig aij

* 3:19: Ep 5:25 * 3:20: Ep 6:1 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Ro 2:11 * 4:1: Ep 6:9
* 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Ro 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7-8: Ep 6:21-22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 15:37-39; 13:13

göm, hagnabön rö nöp gılö arnım,” a göp.

* ¹³ Amgö yad ke niñem kalöp hagabin, niñpe klö göm kalöp wög göm, Leodisia niñbi bi kalıp wög göm, Hirapolis niñbi bi kalıp wög göm göp.

¹⁴ Pen bi aij hon, wös wameb bi Luk abe, Demas abe kalöp, “Mıdpim?” a gıpil. ¹⁵ Añ mam daun kub Leodisia gau, niñbi bi apöm niñbi Nimpa ram God niñp sabe gıpal gau magöñhalö, “Pol kalöp, ‘Mıdpim?’ a göp,” a gımim.

¹⁶ Kalöp köp yuabin i niñmim, niñbe arö, Krais niñbi bi Leodisia mıdpal gau u rö nöp niñöl. Pen Leodisia niñbi bi kalıp köp yubin u, kale u rö nöp udmim niñmim.

¹⁷ Pen Akipas niñp hagnim, “Bi Kub wög nöp hag la u gı udmön,” a gımim. *

¹⁸ Yad Pol, miñni niñmagö yad u ke, manö adiñ magö i kalı kılñ rikabin. Yiñp sen udöm nagi pıdöñ libal u, yiñp hauñ gagnim. God kalöp mög niñöm ud aij gö, mıd aij gımim. *

* **4:12:** Kol 1:7; 2Di 4:10-11; Plm 23-24 * **4:17:** Plm 2 * **4:18:** 1Ko 16:21

1 Desalonaika

Pol köp nöd u Desalonaika nibi bi kalip kali kliñ rika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi God Bi Kub Jisas Kraiss apil m+hau nibi bi kale daun kub Desalonaika midpim gau, köp anibi kalik kliñ rikabun.

God kalöp mög niñöm ud aij gö, mid aij gimim. *

Desalonaika nibi bi Kraiss nip niñ udöm cig aij gila

² Sabe gun, kalöp magöñhalö pör nöp God nip aij a gipun. ³ Bapi God nip sabe gun, pör nöp kalöp gasi niñun, kale aige göl rö gipim u gasi niñun, God nip aij a gipun. Kale Bi Kub hon Jisas Kraiss nip niñ udmim cig aij gimim, nip wög gi aij gipim; kale Bi Kub hon Jisas Kraiss nip midmagö limim, klö gimim nip wög göl gi midpim; kale Bi Kub hon Jisas Kraiss aip ram minöñ kumi kabö adö lañ au arammim nan aij udnabim a gimim, marö auö gasi iru niñagpim. *

⁴ Añ mam aij. Hon niñbun kale me, God midmagö löm nibi bi nipe ke uda nibi bi gau midpim. ⁵ Kraiss manö aij nipe u dam ram kale gau amun, kalöp manö magö nöp hag ñagno. Ana U† nipe hanip an dan midöm, klö nipe hanip ñö niñöl gi, Kraiss manö aij u manö niñö yabih midöp a gun, kalöp manö yijig göl yabih u hag ñino niñ udpe. Kalöp aip hanmidun u, kalöp nan a gun anig göl gi midmidun u, kale ke hadö niñbim. * ⁶ Bi Kub gimidöp u niñmim, hon ke gimidun u niñmim, anib unbö rö nöp gi midaipe. Kale bistam yabih midmidim pen Ana U† nipe gö, kale Kraiss manö aij u niñmim, miñ miñ göl gi niñ ud midaipe. *

⁷ Anig göl gi aij gipe anibu, Kraiss nibi bi nipe Masedonia Propins mideila gau abe, Akaia Propins mideila gau abe niñöm, anib unbö rö nöp gi aij gi mideila.

⁸ Kale God nip niñ udpe u, manö anibu aram aram, Masedonia Propins, Akaia

Propins gau nöp wasö, ram minöñ gau gau magöñhalö ara niñöm nibi bi gau magöñhalö hadö niñbal. ⁹ Anib u, hon ram minöñ rimnap amjakno, nibi bi anib gau ke auid udöm hagpal, “Desalonaika nibi bi kalip manö aij u hag ñaibe, kalöp ud aij göm, nan piral sabe gimidal gau arö göm, God niñö pör kamniñ midöp u nip niñ udöm, nipe hagöp rö nöp göm, ¹⁰ Ni nipe Jisas umö, God gö uraka u, kumi kabö adö lañ au nibö ado gi aunim a göm, abad midpal,” a gipal. Jisas hanip nan a göm uma u me, God kal juöm pen ilön kub ñinab u udagnabun.

2

Pol Desalonaika midöm Bi Kub nip wög ga

¹ Añ mam bi, kale ke niñbim, nöd ram kale auno u, yiharniñ auagno. ² Daun kub Pilipai nöd amun hag ñino, nibi bi rimnap hanip manö naj hagöm gi naj gila u pen God hanip abad midöm gi nö, gila anibu gasi iru niñagun, Desalonaika amun Kraiss manö aij u hag ñino, hanip u rö nöp gi naj gila u pen hatöwalö hag ñi midaino. *

³ Manö kalöp hagpun u dui gun, gasi naj niñun, piral hagun, hag ñagpun.

⁴ Kraiss manö aij ud aröl a göm, God nipe ke hanip hag lö, manö aij anibu hag ñibun. Kraiss manö hag ñino, nibi bi gau niñlö, kalip aij gan a gun gagun; God nipe niñö, nip aij gan a gun gabun. God nipe nöp gasi midmagö hon an dan aigöl rö gi midpun u niñöb. * ⁵ Kale ke niñbim, kalöp aij ginim a gun manö kliñ aij rimnap kalöp hag ñagno; mani nan gau udun a gun manö hag ñagno. God nipe u rö nöp niñöb. ⁶ Kale Desalonaika nibi bi hib hon hagpe adö arnim a gun manö hag ñagno. Nibi bi rimnap gau hib hon haglö adö arnim a gun manö hag ñagno.

⁷ Bi Jisas manö ud arep midpun rö, kalöp manö yinid hag ñeb rö, pen hane hagagno. Nibi gau ñi painan kale ud aij gipal rö u, kalöp hain aij gun ud aij gino.

⁸ Kalöp midmagö yabih li midmidun. God Manö aij nipe u kalöp hag ñaino, hanip

* 1:1: Ap 17:1-9 * 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * 1:5: 1Ko 2:4-5 * 1:6: Ap 17:5-9 * 2:2: Ap 16:19-24; 17:1-9 * 2:4: Gal 1:10

al pak linig gıblap arö gagbnop. Kale añ mam midmagö hon me.

⁹ Añ mam bı, kale niñbim, kalöp aip midun wög klö gun uıham midmidun. Kalöp aip midun, God manö aij nıpe u kalöp hag ñı ajun, uıham nan magö hanıp ral dapöm ñınaböl a gun, sıdö an sıbön yan mani wög rö gun nan ñınmidun. * ¹⁰ Kale niñbim, hon kalöp nıbi bı Kraıs nıp niñ uđpim gau aip midöl gun, kalöp gı aij nöp gun, bı asıñ midagöp, bı manö ap midagöp rö nöp midaino. God nıpe ke u rö nöp niñöb. ¹¹ Kale niñbim, nap bı ñı pai kale ke hag ñı aij gıpal rö kalöp gıno. * ¹² God kalöp udö, nıbi bı nıpe nöp mailö halö mideinabim. Anıb u, kale God göp anıbu niñmim, gası niñ aij gımim, nagı aij adö u nöp gı midaimim a gun, kalöp manö hain hag ñıno. Kale gası halö midmim, kalöp gı naij gıla u gası iru niñagmim, klö gımim, nagı aij adö u arö gagmim, a gun, manö anıbu rö kalöp hag ñımidun.

¹³ Kalöp God manö aij nıpe hag ñıno niñmim, manö kale ke nöp hagagaböl, God manö nıpe ke hagaböl, a gımim niñ udpe. Niñö me, manö hag ñıbun u, God manö kamıñ gası midmagö kale an dan wög gö, magö pılop. Anıb u, hon pör nöp God nıp aij a göl gı midpun. * ¹⁴ Pen añ mam bı. Kraıs nıbi bı nıpe ram minöñ Judia gau cöc ke ke gau ap magum göm God nıp sabe gılo, Juda nıbi bı gau kalıp gı naij gıla rö nöp, nıbi bı kale ke Desalonaika gau midpal kalöp u rö nöp gıla. * ¹⁵ Juda nıbi bı gau kale God manö hagep bı gau kalıp al pak löm, Bı Kub Jisas nıp al pak löm, hanıp yu gı yula. God kalıp niñöm ñıñı lagöp. Kale nıbi bı gau magöñhalö niñlö mulu lugöp. * ¹⁶ Kraıs nıp niñ udlö kalıp kamıñ gısön ñınab a gun, Kraıs manö aij nıpe u Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñıno, Juda nıbi bı gau kal juöm, hanıp adan urön gıpal. Gıpal anıbu, kale pör nöp nan si nan naij gımidal rö nöp gı dam dam dam arö, nan si nan naij kale asmen kub yabıl rö midöp. Pen miñi God kalıp kal juöm gö marö kub yabıl kalıp auöp.

* **2:9:** Ap 20:34 * **2:11:** Ap 20:31 * **2:13:** 2De 2:13 * **2:14:** Ap 17:5 * **2:15:** Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 * **2:19:** Plp 2:15-16; 4:1; 2De 1:4 * **3:1:** Ap 17:15 * **3:2-3:** Ap 16:1-3; 2Di 3:12 * **3:6:** Ap 18:5

Pol kalöp kauyan am niñnam, a ga

¹⁷ Añ mam bı. Kale aip midno, Juda nıbi bı hanıp yu gı yula u, mög gö niñöl gı midpun. Hañ roman hon auı midpun pen gası hon kalöp aip midöp. Anıb u, kalöp kauyan am niñun a gun, gası u nöp niñ midpun. ¹⁸ Kalöp am niñun a gı gası niñun, yad Pol, ñın mıhöp aka mıhau niñgan amnabin a gıno, pen Seden hanıp adan wamöb. ¹⁹ Kraıs nıbi bı rımnap halö gıpal rö, kale abe gıpe me, hon gası halö midpun; kale gıpe, miñ miñ göl gı midpun; kale gıpe, Bı Kub hon Jisas aunab ñın u, manö aij ne hag ñıno magö pılop i, a gınabun. * ²⁰ Kale nöp gası niñun, miñ miñ göl gı, aij a göl gı nöp midpun.

3

¹ Pen kalöp mög niñun am niñun a gun, yıñıd am niñeb rö lagö, yad Pol, Sailas, hol mıhön daun kub Adens midul, * ²⁻³ mam hon Dimodi, hol aip God nıp wög göm, Kraıs manö aij nıpe u hag ñı ajöp u, nıp hag yulo na. Kalöp gı naij gılo, nıbi bı rımnap Kraıs nıp arö gınaböl rö löp, Dimodi amöm, kalöp aip midöm Kraıs manö aij u hag ñı aij gö, kale Kraıs nıp niñ ud pıdön gımim, gası halö mideinabim a gul, nıp hag yulo na. Pen kale niñbim, Kraıs nıbi bı nıpe midpun rö, hanıp gı naij gılo marö udnabun. * ⁴ Kale aip midun, hanıp gı naij gınaböl a gıno u, kale anıb unbö rö nöp gıla u hadö niñbim. ⁵ Anıg geila, kalöp mög yabıl niñem, gası iru niñem, aige göl gımim midpim u niñnim a gem, Dimodi nıp hag yunö. Gası yad niñnö u, Seden nıpe kalöp tıp gö manö uıham hag ñıno niñbe u arö gımim rö löp, a gı gası niñnö.

Dimodi ado gı apöm, mid aij gıpim, a ga

⁶ Pen Dimodi kalöp am niñöm apöm hagöp, Kraıs nıp niñ udmim cıg aij gımim, nıbi bı gau kalıp midmagö limim, halıp mıhön gası niñöl gı ñıñı lıbim. Hol mıhön mılö gai i midul, kalöp mög niñbul rö, kale pen u rö nöp ram minöñ kale gau midmim, halıp mıhön mög niñbim, a göp. * ⁷ Pen hanıp gı naij gılo mid aij

gagno ñin u, Dimodi apöm, kale Krajs n+p n+ñ ud p+döñ g+pim manö u hagö, han+p m+dmagö p+tu göp. * 8 Kale B+ Kub c+g aij g+mim n+p aip j+m ñöl m+dpim u n+ñun, hon kam+ñ yab+ñ m+dpun.

9 M+id aij g+pim u n+ñun, God n+p aij a gun. God n+pe gö, kalöp gas+ n+ñun, m+ñ m+ñ yab+ñ g+pun. An+b u, n+p aij a göl g+ m+dpun. 10 Kauyañ am kalöp n+ñun, Krajs manö aij u hag ñino, Krajs n+p n+ñ ud p+döñ g+mim a gun, k+ö gun God n+p s+dö añ s+ibön yañ sabe göl g+ m+dpun.

11 An+b u, Bapi God n+pe ke abe, B+ Kub hon Jisas abe han+p adan hi+klö, m+dpim u n+nabun. * 12 Hon kalöp m+dmagö yab+ñ l+ibun rö, B+ Kub kalöp g+ ñö, kale ke u rö nöp pen pen m+dmagö l+mim, n+bi b+ gau kal+p magöñhalö m+dmagö l+mim g+mim. 13 B+ Kub Jisas kalöp k+ö n+pe ñöm abad m+id damöm, n+bi b+ u+ n+pe gau magöñhalö udöm ado g+ aunab ñin u, n+pe apöm kalöp udö, God Bapi hon amgö ilö adö n+pe u, kalöp manö ap m+idagö n+bi b+ u+ n+pe m+deinabim.

4

God n+p aij g+ñim adö u nöp g+mim

1 Añ mam b+. Kale aip m+daino ñin u, kale aige göl g+mim God n+p aij g+ñab adö u nöp g+ñabim u kalöp hag ñino. Manö hag ñino u kale udmim an+b unbö rö nöp göl g+ m+dpim. Pen uri hon B+ Kub Jisas n+bi b+ n+pe m+dpun rö, yad kalöp hagabin kale g+ aij g+m+dim u, uri adö an+bu nöp k+ö g+mim rap+ñ nöp g+pe ar+ñm. 2 B+ Kub Jisas han+p hagö kalöp manö n+hön n+hön hag ñino u kale hadö n+ñbim.

3 God n+p aij g+ñab u, kale n+bi b+ ke kam+ñ aij m+dmim, n+bi si b+ si gagnabim. * 4 Kale magöñhalö, God n+p aij g+ñab adö u nöp hañ romañ kale abad m+id aij g+pe, n+bi b+ gau n+ñlö kalöp manö ap m+dagnab. * 5 N+bi b+ God n+p n+ñagpal gau, gas+ naj n+ñöm n+bi si b+ si udun a göm, g+ ajpal rö gagmim. 6 Pen kale Krajs n+bi b+ añ mam gau nan s+ikim g+mim nan

kale p+ñ g+ udagmim. N+bi b+ r+ñnap an+g geinaböl u, God kal+p magöñhalö pen ilön ñ+nab. Manö an+bu kalöp nöd hag ñ+ aij g+no. 7 Nan si nan naj g+mim a göm, God han+p manö aij n+pe hagöm udaga; g+ aij göl g+ nöp m+dmim, n+bi b+ u+ m+daimim a göm han+p uda. * 8 An+b u, n+bi b+ manö hagabun an+b i j+ n+ñnaböl gau, han+p j+ n+ñagnaböl; God n+p j+ n+ñnaböl. Pen God n+pe Ana U+ n+pe kalöp ñab. *

9 Krajs n+bi b+ añ mam gau kal+p m+dmagö l+mim a gun manö u kal+ k+ñ r+ikagun. God kalöp gas+ aij ñö, kale ke n+ñmim hadö pen pen m+dmagö l+bim. * 10 Krajs n+bi b+ n+pe Masedonia Propins m+dpal gau magöñhalö u rö nöp hadö m+dmagö l+bim. Pen kalöp manö k+ö hagun hagabun, k+ö g+mim pör nöp adö an+bu nöp g+pe kub ar+ñm.

11-12 Pen kalöp nöd hagno rö, n+bi b+ gau aip agam+ñ m+id aij gun a g+mim g+pe ar+ñm. Wög waryö kale gau ke g+mim nan ñ+ñmim. An+b u, nan magö, mani nan kale gau ke m+idö n+ñöl g+, nan as+b hag n+ñagnabim me, n+bi b+ Krajs n+p n+ñagpal gau, kalöp n+ñlö aij g+ñab. *

B+ Kub ado g+ aunab

13 Pen añ mam b+. Kalöp manö ap hag ñ+ aij g+ñabun. N+bi b+ kale r+ñnap umaiöl, böñ nöp umbal a g+mim, n+bi b+ r+ñnap mög gö m+ñöñ g+pal rö gagmim. 14 Jisas uma u, God gö uraköm kam+ñ m+idöp a gun n+ñbun rö, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udöm umla gau, Jisas ado g+ aunab ñin u, God gö, Jisas n+bi b+ n+pe umla an+b gau dap halö aunab a gun, n+ñbun. *

15 Pen B+ Kub n+pe ke manö hag ñ+m+idöp rö n+ñbun, hon n+bi b+ kam+ñ m+idno n+ñöl g+ B+ Kub ado g+ aunab gau, n+bi b+ nöd umla gau kal+p ar+ñ aragnabun. * 16 Manö kub ap kumi kabö adö lañ n+bö hagöm, ejol magöñhalö gau abad m+idöp ejol kub u wi+ñ gau+ gö n+ñöl g+, God a+ñ magö u hagö n+ñöl g+, B+ Kub n+pe ke kumi kabö adö lañ au n+bö aunab. B+ Kub auö, n+bi b+ Krajs n+p n+ñ udöm umla gau, nöd uraknaböl.

* 3:7: 2De 1:4 * 3:11: 2De 2:16 * 4:3: 1De 5:23; 1Pi 1:16 * 4:4: 1Ko 6:13 * 4:7: 1Pi 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2Ko 1:22 * 4:9: Jon 13:34 * 4:11-12: Ep 4:28 * 4:14: Ro 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51-52

17 Kale uraknaböl n+ñöm God n+pe han+ip n+bi b+ n+pe kam+ñ m+deinabun gau kal+ip aip u+ gö, kumi kabö lañ ap ran jak am B+ Kub aip magum g+ñabun. An+ib u, hon B+ Kub aip pör nöp pör nöp m+deinabun.

18 An+ib u, manö hagabun an+ib i pen pen hag am+il ap+il g+mim, gas+ halö m+daimim.

5

B+ Kub hon ado g+ aunab u n+ñun m+id aij gun abad m+daiun

1 Pen añ mam b+. B+ Kub n+pe ñ+n mai aunab, n+bi b+ nan n+hön g+lö n+ñöl g+ aunab u, kalöp hagagun. 2 Kale ke n+ñbim, B+ Kub aunab u, n+ip abad m+deinaböl ñ+n u auagnab. B+ nan si udep gau n+bi b+ han arbal magö u aubal rö u aunab. * 3 M+ñi agam+ij m+id aij g+ipun, han+ip m+ñi nan ap gagnab a g+ñaböl ñ+n u nöp y+ñ+d auö, gas+ kub yab+ñ n+ñnaböl. N+bi ñ+ painañ yag daun+g g+lö ilön göp rö u g+ñab; y+ñ+d nöp ilön naij udlö p+ñ+ñ g+ aröl rö lagnab. *

4 Pen añ mam b+. B+ nan si udep gau apöm ram nap b+ udlö, m+dmagö kale p+tu g+ñab. Pen kale s+ibön böñ au m+dagpim rö, ñ+n kub an+bu auö, m+dmagö kale p+tu gagn+m. 5 Kale magöñhalö mailö ñ+ pai m+dpim; kale magöñhalö s+idö añ ñ+ pai m+dpim. Hon s+ibön ñ+ pai wasö. * 6 N+bi b+ r+imnap uhön hanbal rö m+dagaiun; gas+ n+ñ aij gun m+daiun. 7 N+bi b+ uhön hanbal gau, s+ibön yañ nöp hanbal. N+bi b+ ñ+g klö ñ+nñöm hau+ l+bal gau, s+ibön yañ nöp g+pal. 8 Pen hon n+bi b+ s+idö añ ajpun gau, gas+ n+ñöl g+ m+daiun. God Manö n+ñ udun, God n+ip m+dmagö l+ m+daiun; an+g g+no, sior p+idöñ ami b+ rol l+bal rö, pab+ñ m+gan hon u m+deinab. B+ Kub hon Jisas Krai aip ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a g+ipun u, gas+ n+ñöl g+ m+daiun; an+g g+no, usaj+ñ p+idöñ bad l+bal rö, nab+c cög hon u m+deinab. * 9 N+hön g+n+g: God han+ip ga u, ilön kub udlañ a göm gaga; B+ Kub hon Jisas Krai gö, n+ip aip ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a göm

ga. 10 Krai han+ip a göm uma u, kam+ñ m+idno aunab aka umöl m+idno aunab u manö m+dagöp; amun pör pör nöp n+pe aip kam+ñ m+deinabun. * 11 An+ib u, Krai n+bi b+ n+pe pen pen Krai manö aij u hag ñ+mim, n+ñ ud p+idöñ g+mim, gas+ halö m+dmim. Pen hagaj+n i kale an+ib unbö rö nöp hadö g+ipim.

Manö hag naböñ juöm, kale m+dpim, a ga

12 Añ mam b+. B+ kub kalöp u+tham wög g+ ñöl g+, manö ud as+köñ g+, manö hag ñöl g+ m+dpal gau, kal+ip ud aij g+mim. 13 God ke hagö wög an+g g+pal u, kal+ip m+dmagö l+mim ud aij g+mim. Pen kale magöñhalö agam+ij j+m ñöl m+daimim.

14 Añ mam b+ n+ñim. N+bi b+ wög gagöm m+id aij gagpal gau kal+ip manö klö hagmim. N+bi b+ mög gö gas+ m+lö l+ m+dpal gau kal+ip manö hain hagmim hag ñ+ aij g+mim. N+bi b+ hain gau kal+ip g+ ñ+mim. N+bi b+ gau magöñhalö kal+ip pör nöp manö hain hagmim agam+ij m+daimim. * 15 N+bi b+ r+imnap kalöp g+ naij gaiöl, pen naij gagmim. Pen pen ud aij g+mim, pen pen g+ aij g+mim. Pen n+bi b+ ke n+ibö gau abe, an+ib unbö rö nöp g+mim. * 16 Pör nöp m+ñ m+ñ göñ g+ m+dmim; * 17 pör nöp God n+ip sabe göñ g+ m+dmim; 18 pör nöp God n+ip aij a göñ g+ m+dmim. Krai Jisas n+bi b+ n+pe m+dmim an+g göñ g+ m+daibe me, God n+ip aij g+ñab. * 19 God Ana han+ip gas+ ñ+n+m a g+mim n+ñöl g+ m+daimim. * 20 N+bi b+ God manö hagep gau manö hagaiöl arö gagmim. 21-22 Pen n+bi b+ r+imnap piral hagöl rö löp u, n+ñ aij yab+ñ g+mim. God Manö y+j+g göñ u hagaiöl n+ñmim udmim; piral hagaiöl n+ñmim udagmim. Naij adö r+imnap gagmim. *

23 God han+ip n+bi b+ ud aij göp agam+ij m+id aij g+ipun u, n+pe ke kalöp abad m+idöm gö, kale n+bi b+ ke kam+ñ aij n+pe m+deinabim. God n+pe ke gö, B+ Kub hon Jisas Krai aunab ñ+n u, ana kale gau, gas+ r+m+id m+dmagö kale gau, hañ roman kale gau magöñhalö, as+ñ ap m+dag+n+m.

* 5:2: Mad 24:42-43; 2Pi 3:10; Rep 3:3

* 5:3: Mad 24:39; Luk 21:34-35

* 5:5: Ro 13:12

* 5:8: Ais 59:17;

Ep 6:14,17 * 5:10: Ro 14:8-9; 1De 4:14

* 5:14: 2De 3:6,11

* 5:15: Ro 12:17; 1Pi 3:9

* 5:16: Plp 4:4

* 5:18: Ep 5:20

* 5:19: Ep 4:30

* 5:21-22: 1Jn 4:1

* 5:23: 2De 3:3

* ²⁴ God kalöp manö aij nipe haga u, manö nipe hagöp rö, anib unbö rö nöp göp. Anib u niñbun, aui hagajin rö kalöp ginab.

²⁵ Añ mam bi. Hanip gasi niñmim, God nip sabe gimim. ²⁶ Kale Bi Kub nip niñ ud-pim rö, Krai niñ bi añ mam magöñhalö pen pen hag wihai udöl gi, alaun bom halumim. ²⁷ Bi Kub hon u niñ midöp rö kalöp hagabin, manö kali kññ rikabin anibi, añ mam gau kalip magöñhalö amgö li hagpe niñöl.

²⁸ Bi Kub hon Jisas Krai kalöp mög niñöm, ud aij göl gi midainim.

2 Desalonaika Pol köp hain nibi u Desalonaika nibi bi kalip kali klin rika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi hon God Bi Kub Jisas Kraiss apil mihau nibi bi kale daun kub Desalonaika midpim gau, köp anibi kali klin rikabun.

² God Bapi hon abe, Bi Kub Jisas Kraiss abe, kalöp mög niñmil ud aij gilö, kale midmagö añ kale dañ agamij mid aij gimim. *

Kraiss auö, God nipe nibi bi gau kalip manö kub hagnab

³ Pen añ mam bi. Nöd Kraiss niñ udmidim rö wasö; nöd kale pen pen midmagö limidim rö wasö; uri kale klö gimim Kraiss nip niñ ud pidöñ gimim, kale magöñhalö Kraiss nibi bi añ mam gau pen pen midmagö libim u niñun, pör nöp God nip aij a gun. ⁴ Kraiss nibi bi nipe midpe, nibi bi rimnap kalöp gi najj gilö, miñör auö uñham midpim u pen gasi iru niñagmim, Kraiss nip niñ ud pidöñ gimim cig aij yabıl gipim. Anib u, God cöc nipe ram minöñ ke ke gau aramun, Kraiss manö aij hag ñi ajun, pör nöp kale anig gipim u kalip hagpun. * ⁵ Anib u hon niñbun, God nipe manö ud asik aij göp niñöm nipe hagö kale God ram minöñ kumi kabö adö lañ au am mideinabim. Uri pen manö aij anibu hagpe kalöp gi najj gilö marö udöl gi midpim. ⁶ God nipe manö ud asik aij göp rö, nibi bi kalöp marö ñibal gau kalip pen u rö nöp marö ñinab. * ⁷ Pen kale nibi bi marö udöl gi midpim gau, God kalöp abe hanip abe ud aij ginab. Bi Kub Jisas kumi kabö adö lañ nibö ejol klö nipe gau uñ gi, mab mitañ rö inö niñöl gi waiö aunab ñin anibu nöp God nipe anig ginab. * ⁸ Nibi bi God nip gasi niñagöm, Bi Kub hon Jisas manö aij nipe u niñ udöm, hagöp rö gagpal nibi bi gau kalip pen ilön ñinab.

* ⁹ Nibi bi anib gau, Bi Kub ram minöñ aij nipe klö halö mailö halö mideinab kumi kabö adö lañ au aröl rö lagnab; pör höñ adö midöm ilön kub udöl gi mideinaböl.

* ¹⁰ Bi Kub auö, nibi bi uñ nipe hib nipe haglö adö arnab; nibi bi nip niñ udpal gau, nip niñöm aiö waiö ginaböl. Pen Kraiss manö aij kalöp hag ñino niñ udpe rö, kale ke abe anib unbö rö nöp ginabim. *

¹¹ Adö anibu nöp, kalöp gasi niñun God nip pör sabe gipun hagpun, “Desalonaika nibi bi gau nibi bi ne ke udna rö, klö ne gimön kale nibi bi ne ke gipal rö göl; klö ne gimön kale gi aij gun a gi gasi niñbal u, anib unbö rö nöp göl; Kraiss nibi bi nipe midun nipe hagöp rö nöp gun a gipal u, klö ne gimön anig unbö rö nöp göl,” a gipun. * ¹² God Bi Kub Jisas Kraiss kale apil mihau kalöp mög niñmil ud aij gipil rö, kale gi aij nöp göl gi midpe niñöl gi, nibi bi gau niñöm Bi Kub hon Jisas Kraiss bi mailö aij ke halö midöp u niñnaböl. Pen kale Jisas Kraiss nibi bi nipe midpim rö, mailö aij ke nipe anibu kalöp abe pak ñinab. Anig ginim a gun, God nip sabe gipun.

2

Bi najj u

¹ Añ mam bi. Bi Kub hon Jisas Kraiss ado gi apöm hanip ñihu udö nipe aip mideinabun manö u hagnabin. ² Pen nibi bi rimnap hagpal, Bi Kub ado gi aunab ñin u böñ nöp auöp a gipal. Pen Pol bi gau God Ana gasi ñö manö hagla u niñun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol bi gau anig haglö bi rimnap niñöm manö daubal u niñun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol bi gau köp kali klin riköm yulö auöp i a gaiöl u, midmagö kale pitu gö, Pol bi gau kale ke manö anibi hag yula a gimim gasi iru niñagmim. ³ Pen niñ aij gimim. Nibi bi rimnap kalöp manö piral hagaiöl, manö kale u udagmim. Bi Kub ado gi aunab ñin u hainö aunab. Pen nöd u, nibi bi iru nöp God nip arö göm, gasi kale ke hain göm hatöwatö ginaböl. Anig gilö niñöl gi, God

* **1:2:** Ro 1:7 * **1:4:** 2Ko 7:4; 1De 2:19 * **1:6:** Ro 12:19 * **1:7:** 1De 3:13 * **1:8:** Ais 66:15 * **1:9:** Ais 2:10 * **1:10:** Kol 3:4 * **1:11:** Kol 1:9; 1De 1:2-3

nɪp kauaʔ mauaʔ mɪdɔp bɪ u waiö lö nɪbi bɪ nɪp nɪŋnaböl. Pen hainö Bɪ Naij yabiʔ anɪbu mab ke yaŋ arnab me. * 4 Bɪ Naij anɪbu nan nɪhön nɪhön hib god a gɪpal gau abe, nan nɪhön nɪhön sabe gɪpal gau abe hag pro göm, hib nɪpe ke nöp hagö adö arnab. Nɪpe am God sabe gep ram u am asiʔköm, yad me God a gɪnab. *

5 Kale aip mɪdem, anɪg gɪnab a gem hagnö u pen hauʔ gɪpim rö löp. 6 Kale nɪŋbim, nan ap Bɪ Naij adan wamöb u me, mɪñni anɪg gɪnɪm rö lagöp. God nɪpe ke hag la ñɪn u nöp anɪg gɪnab.

7 Pen mɪñni ñɪn i, God nɪp kauaʔ mauaʔ mɪdɔp bɪ u auö, gɪnaböl adö u hadö gaböl u pen pro nöp gaböl; kub gɪblap pen bɪ adan wamöb bɪ anɪbu mɪdö nɪŋöl gɪ, God nɪp kauaʔ mauaʔ mɪdɔp bɪ u, nɪbi bɪ gau rapɪn ʔɪp gɪ kɪd nɪpe gau dam arnɪm rö lagöp. Anɪb u, nan si nan naij pro rö gɪ dam dapɪl gɪlö nɪŋöl gɪ, God gö bɪ adan wamöb u ke gau arnab. 8 God gö bɪ adan wamöb u ke gau arnab u, God nɪp kauaʔ mauaʔ mɪdɔp bɪ u waiö lɪnab. Pen Bɪ Kub Jisas aunab ñɪn anɪbu, nɪpe rɪb adɪk göm apöm manö nöp hagö, Bɪ Naij u böŋ nöp ap lug paknab. * 9 God nɪp kauaʔ mauaʔ mɪdɔp bɪ aunab u, nɪpe Seden klö nɪpe magöŋhalö udöm, pir alöm, nan gagep ke ke iru yabiʔ nöp, nan nɪŋeb nɪŋagep ke ke iru yabiʔ nöp gɪ dam mɪdö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ aiö waiö gɪnaböl. * 10 God nɪp kauaʔ mauaʔ mɪdɔp bɪ u, nɪbi bɪ gau kalɪp pir alöm, neb neb hagöm, ʔɪp ʔɪp göm gɪ dam mɪdö nɪŋöl gɪ, mab ke yaŋ arnɪg gɪnaböl nɪbi bɪ gau manö nɪpe u udnaböl. Kale Kraiss manö aij u nɪŋöm manö nɪŋö a göm nɪŋ udöm mɪdmagö anɪ kale danɪ lɪblap u, God kalɪp nɪbi bɪ nɪpe ke rö udböp. Pen kale anɪg gagla; kale manö aij u jɪ nɪŋla. 11-12 Nɪhön gɪnɪg: Kraiss manö nɪŋö u udagöm, nan si nan naij göm ñɪñi lɪbal. Anɪb u, God gö kale magöŋhalö manö piral anɪbu rapɪn nɪŋ udnaböl nɪŋöm nɪpe kalɪp manö kub hagöm mab ke yaŋ hag yunab.

13 Pen kalöp añ mam Bɪ Kub mɪdmagö löp gau gasɪ nɪŋun, pör nöp God nɪp aij

gun. Nɪhön gɪnɪg: hadame dagol gau God gasɪ nɪpe ke nɪŋöm haga, nɪbi bɪ gau manö aij yad u nɪŋ udlö, Ana yad ana kale anɪ danɪ mɪdöm gasɪ aij ñö kale nɪbi bɪ uʔ mɪdlö nɪŋöl gɪ, yad kalɪp nɪbi bɪ yad ke udnabin a ga. God nɪpe anɪg haga u, kalöp nöp nɪŋöm hag la. *

14 Hon Kraiss manö aij kalöp hag ñaino nɪŋöl gɪ, nan aij hagabin anɪbi God nɪpe ke kalöp ñɪnabin a ga. God ga anɪbu, Bɪ Kub hon Jisas Kraiss mailö aij unbö ke halö mɪdɔp u, kale nɪpe aip mɪdmim mailö aij nɪpe anɪbu rɪmnap udmim mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdeinabim, a göm ga. 15 Anɪb u me, añ mam bɪ, Bɪ Kub Jisas Kraiss aip mɪd aij gɪnabun a gɪmim, klö gɪmim, manö kalöp hag ñino nɪŋbe u abe, manö kalɪ kliñ rɪkun hagno nɪŋbe u abe nɪŋ ud pɪdöŋ gɪmim mɪdaimim.

16 Bapi God hanɪp mɪdmagö löm ud aij yabiʔ gö nan aij udnabun a gun gasɪ halö mɪdpun. Bapi God abe, Bɪ Kub hon Jisas Kraiss nɪpe ke abe, 17 apil mɪhau kalöp abad mɪdlö, gasɪ halö mɪdmim, wög kale apil mɪhau u arö gagmim, manö aij kale u hag ñɪmim, gɪ aij göl gɪ nöp mɪdaimim.

3

Hanɪp gasɪ nɪŋmim, God nɪp sabe gɪmim

1 Pen añ mam bɪ, manö añɪ ap mɪdɔp. Hanɪp God nɪp sabe göl gɪ mɪdaimim. Kalöp Bɪ Kub manö aij hag ñino nɪŋ udpe, nɪbi bɪ kale rɪmnap kalöp nɪŋöm Bɪ Kub manö aij u rö nöp nɪŋ udlö, nɪbi bɪ rɪmnap iru nöp kɪd kɪd gau manö aij u nɪŋöm, Bɪ Kub manö aij nɪpe ke nöp mɪdɔp u a göm nɪŋ udla. Anɪb u, God nɪp hag nɪŋmim, Bɪ Kub manö aij u nɪbi bɪ ram mɪnöŋ anɪ aui mɪdpal kalɪp hag ñino, nöd kalöp anɪ au ga rö, anɪb unbö rö nöp gɪnɪm. 2 Pen God nɪp sabe gɪmim nan ap nɪp hag nɪŋbe: God nɪpe gö bɪ naij nan si nan naij nöp gɪmɪdal gau, hanɪp nan ap göl rö lagnɪm. Nɪhön gɪnɪg: nɪbi bɪ rɪmnap Kraiss manö aij u nɪŋ udagpal.

3 Pen Bɪ Kub hagöp rö, pör nöp anɪb unbö rö nöp göp. Nɪpe kalöp gö kale manö nɪpe nɪŋ ud pɪdöŋ gɪmim nɪp cɪg pɪdöŋ

* 2:3: 1Di 4:1; 1Jn 2:18; 4:3 * 2:4: Dan 11:36; Esi 28:2 * 2:8: Ais 11:4; Rep 19:15 * 2:9: Rep 13:11-13

* 2:13: 2De 1:3; Ep 1:4

gimim gi midpe Seden kalöp tip göm naij ginim rö lagnab. ⁴ Pen Bi Kub hanip gasi ñö gasi halö midun niñbun, manö kalöp hag ñino u, kale udmim anib unbö rö nöp göl gi midainabim. * ⁵ Bi Kub nip sabe gipun hagpun, nipe kalöp gasi aij ñö, God nibi bi midmagö löp rö niñmim, Kraiss ilön kub uda pen klö göm nan niñhön ginig ga u arö gaga u niñmim, anig unbö rö nöp ginabim.

Wög gimim nöp nan niñnabim

⁶ Añ mam bi. Bi Kub Jisas Kraiss manö yad nibi bi gau hag ñimim a ga rö kalöp hagabun. Mam rimnap wög gagöm yiñharin nöp gi ajöm, hagpun rö gagaiöl, kalip aip manö manö hagagmim. * ⁷ Kale ke niñbim, hon kale aip midun gimidun adö u geinabim, Bi Kub nip aij ginab. Hon yiñharin midagmidun. * ⁸ Nibi bi rimnap nan magö kale yiñharin niñnagun a gun, sidö an sibön yan klö ilön gun nöp nan niñmidun. * ⁹ God wög gipun rö, kalöp hag niñnun nan halöwalö udun niñbnop u pen kalöp nagi aij adö u yamno niñmim anig unbö rö nöp gimim a gun, ke klö ilön gun nan niñmidun. * ¹⁰ Pen kale aip midun hagmidun, “Nibi bi wög gagöl nan niñnagöl,” a gimidun u niñbim.

¹¹ Manö ap niñbun u, nibi bi kale rimnap wög gagöm, yiñharin nöp midöm, gau gau ajöm, manö pi pig hagöm, nibi bi gau anig gipal anig gipal a gipal. *

¹² Bi Kub Jisas Kraiss nip wög gipun rö, nibi bi anib gau kalip manö klö gun hagabun, agamij mid aij gimim, wög ke gimim nan niñmim. *

¹³ Pen añ mam bi. Kale nagi aij adö u nöp gi dammim, iru maru gainim, nan aij niñhön u nöp niñmim göl gi midaimim. *

¹⁴ Manö köp kalip kliñ rikun hagabun i, nibi bi rimnap niñnagaiöl, nibi bi an an anig gipal u niñ aij gimim, kalip manö manö hagagmim; yiñharin midpe kalip nable ginim. ¹⁵ Pen kalip kaua maua rö niñnagmim; mam hon a gimim hag ñi aij gimim. *

Pol, “Kale midpim?” a göp

¹⁶ Bi Kub hanip gö gasi iru niñnagun u, nipe ke kalöp magöñhalö aip midö, kale pör nöp nan niñhön niñhön ginabim u, mid aij gimim gasi iru niñnagmim.

¹⁷ Yad Pol. Manö nabön i niñmagö yad ke kalip kliñ rikem, “Kale midpim?” a gabin. Niñmagö yad ke manö kalip kliñ rikpin u, pör anib i rö nöp kalip kliñ rikpin u me, niñnabim. ¹⁸ Bi Kub hon Jisas Kraiss kalöp magöñhalö mög niñöm, ud aij göl gi midainim.

* 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10 * 3:6: Ro 16:17 * 3:7: Plp 3:17 * 3:8: 1De 2:9 * 3:9: 1Ko 9:4; 1De 1:6
* 3:11: 1Di 5:13 * 3:12: 1De 4:11 * 3:13: Gal 6:9 * 3:15: 1De 5:14

1 Dimodi Pol köp nöd u Dimodi nɪp kalɪ kliñ rɪka

¹ Dimodi. Yad Pol. God Ud Kamɪŋ Yuep Bɪ Kub hon u abe, Kraiŋ Jisas hon nɪŋ udun gasɪ halö mɪdpun Bɪ Kub u abe, apil mɪhau yɪp hag lɪlö, Kraiŋ Jisas manö aij ud arep bɪ nɪpe ap mɪdpin. ² Dimodi. Kraiŋ manö aij u nöp hag ñainö, Kraiŋ Jisas nɪŋ udpan u me, nöp ñɪ aij yad, a gabin. Bapi God, Bɪ Kub hon Kraiŋ Jisas, nöp mög nɪŋmil, ud aij gɪmil, abad mɪd aij gɪlö me, ne agamɪj mɪd aij gɪmön. *

Manö piral nɪŋ udöl rö löp u, kalɪp hag ñɪ aij gɪmön, a ga

³ Yad nöd Masedonia Propins arnɪg gem, nöp daun kub Epesas ud lem manö hag ñɪnö u, mɪñi u rö nöp kauyaŋ hagnɪg gabin. Ne Epesas au mɪdmön, nɪbi bɪ God Manö hagabun, a göm, manö piral piral hagpal gau kalɪp wasö gɪmön, hag aij gɪmön. ⁴ Manö aiud piral udöm hagpal u, “Apɪs bac hon anɪg göl anɪg göl rɪklö auöp,” a gɪpal u, hagmön arö göl. Manö adö anɪbu hagöm, pen pen nöp hagpal. Manö piral adö anɪbu nɪbi bɪ gau kalɪp haglö, God nɪpe nɪbi bɪ ud kamɪŋ yunɪg gab manö aij u nɪŋagnaböl. Anɪb u, kale Kraiŋ manö aij u nɪŋ udöl rö lagnab. *

⁵ Nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udpal gau kale pen pen mɪdmagö löl, a gem, nöp manö anɪbi hagabin. Mɪdmagö kale anɪ dan, nagɪ ubɪŋ adö u aij, nagɪ ubɪŋ adö u naij, nɪŋ aij göm, nagɪ ubɪŋ aij adö anɪbu areinaböl u, kale nɪŋö nöp añ mam gau mɪdmagö lɪnaböl. Kale anɪgöl añ mam gau pen pen mɪdmagö leinaböl u, kale nɪŋö nöp Kraiŋ manö aij u nɪŋ udöm, hagöp rö nöp gɪpal, a gɪnabun. ⁶ Pen nɪbi bɪ rɪmnap Kraiŋ manö aij u hagöp rö arö göm, bɪ hauɪ rö manö yɪharɪŋ gau hag amɪl apɪl gɪpal. ⁷ Hon God lo hag ñeb bɪ mɪdno, a göm, ana udagöm nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪbal u pen kale klö

* **1:2:** Ap 16:1-3; Dai 1:4 * **1:4:** 1Di 4:7; Dai 1:14
15:9-10 * **1:13:** Ap 8:3; 9:1-5 * **1:15:** Luk 19:10

göm manö hagabun ɪl anɪbu mɪdöp me u, a göm, ɪl anɪbu nɪŋagal.

⁸ Hon nɪŋbun, God lo manö nɪpe haga u, manö kabö göl, manö aij yöl mɪdöp. Pen hon God lo manö aij anɪbu udun, gasɪ hon ke nɪŋun hainö gun, abönamö geinabun u, aij wasö. Nɪpe haga rö nöp hag ñeinabun u, aij gɪnab; wasö wasö. * ⁹ Pen hon nɪŋbun, God lo manö nɪbi bɪ gɪ aij gɪpal gau kalɪp hagagab; nɪbi bɪ lo manö rɪb jubal gau kalɪp hagab. Nɪbi bɪ God nɪp nɪŋagal gau abe, nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal gau abe, kalɪp hagab. Nɪbi bɪ God nɪp sabe gagal gau abe, nɪbi bɪ God nɪp manö naij hagpal gau abe, kalɪp hagab. Nɪbi bɪ nɪme nap kale ke al pak lɪbal gau abe, nɪbi bɪ wɪp albal gau abe, kalɪp hagab. ¹⁰ Nɪbi si bɪ si gɪpal gau abe, bɪ kale nɪbi ap aip wasö bɪ ap aip göm gɪpal gau abe, kalɪp hagab. Nɪbi bɪ kale nɪbi bɪ ñɪ pai rɪmnap si ud daulö, wög kalɪp gɪpal, bɪ gau abe, nɪbi bɪ manö piral hagpal gau abe, nɪbi bɪ “God amgö ɪlö nɪŋö hagpin,” a göm, piral hagpal gau abe, kalɪp hagab. Nɪbi bɪ Kraiŋ manö aij nɪpe u rɪb jubal gau kalɪp hagab. ¹¹ Manö aij anɪbu Kraiŋ manö aij nɪpe u nöp. Manö aij anɪbu God mailö halö u yɪp manö hag ñɪ ajep bɪ nɪpe hag la.

Bɪ Kub Pol nɪp mög nɪŋa

¹² Yad Kraiŋ Jisas Bɪ Kub hon u nɪp aij a gabin. Yɪp, bɪ aij yad, a göm, udöm, klö nɪpe u yɪp ñö, bɪ wög gep nɪpe mɪdpin. * ¹³ Pen nöd yad mɪd aij gagmɪdin. Yad God nɪp hag juem, Kraiŋ Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp gɪ naij gem, bɪ naij, bɪ kal yabɪɪ mɪdmɪdin. Pen God nɪp nɪŋagem, manö haga ɪl u nɪŋagem gɪnö u me, yɪp mög nɪŋöm uda. * ¹⁴ Bɪ Kub yɪp mög yabɪɪ nɪŋöm, ud aij göm, Kraiŋ Jisas nɪŋ udep magö u abe, nɪbi bɪ gau mɪdmagö lep magö u abe, mɪdmagö yad anɪ dan yɪm la.

¹⁵ Manö böŋ nöp nɪŋ udep ap hagnɪg gabin: Kraiŋ Jisas ram mɪnön ɪl i aua u, nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal gau kalɪp ud kamɪŋ yunɪg aua. Bɪ nan si nan naij kub yabɪɪ gɪmɪdöp u yad nöp. * ¹⁶ Pen Kraiŋ Jisas yɪp mög nɪŋöm, ud kamɪŋ yunam,

* **1:8:** Ro 7:12,16 * **1:12:** Ap 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko

a göm, haga, “Bı nan si nan naij yabił gı+mı+döp anıbu nıp ud kamıñ yunö, nıbi bı gau magöñhalö nıñöm hagnaböl, ‘Krais Jisas nıpe bı naij anıbu nıp ud kamıñ yua rö, yıp u rö nöp ud kamıñ yunab,’ a gınaböl,” a ga. Anıb u, kale Jisas nıp nıñ udlö, nıpe kalıp pör mıdep magö u ñınab. Adö anıbu nöp, yıp mög nıñöm ud kamıñ yua. ¹⁷ Kiñ kub nıpe hadame dagol mıdmı+döp, uri mı+döp, hainö pör pör nöp mıdeinab. Nıpe kamıñ mıdep magö u nöp mı+döp; umeb magö u mıdagöp. Nıbi bı nıp amgö nıñagpal. Nıpe nöp God añı nöp mı+döp. Bı Kub mailö unbö ke halö anıbu, hib nıpe pör pör nöp hagno adö arañ. Anıb unbö rö aij.

Pol Dimodi nıp manö ap haga

¹⁸⁻¹⁹ Ñı yad Dimodi. Nöp manö ap hagnıg gabin. Manö hagnabin anıbu, God nöd nıbi bı rımnap gası ñö, ne hainö nıñön gınabön u hagla rö nöp hagnabin. Manö anıbu udmön, Krais Jisas manö aij u kłö gı nıñ udmön, nan nıñön aij, nan nıñön naij, a gı nıñ aij gı+mön, nagi ubıñ aij adö u nöp ammön, kıjaki yam nıpe gau aip kłö gı+mön pen pen gı+mön. Nıbi bı rımnap anıg gagöm, God kalıp gası aij ñöb u arö göm, ap lug pakpal. ²⁰ Bı ne Haimenias aip Aleksada aip anıg gıłö hagnö, “Anıg gıpıl u, hon aip jım ñöl God nıp sabe gagun. Kalıp bı mıñöhñ arö gıno, Seden böñ u mıdmıl, marö yabił gö, God nıp hag jubıl u arö gımil rö löp,” a gıno. *

2

God nıp sabe gep

¹ Manö hagnıg gabin u anıg göl mı+döp: hon nıbi bı gau magöñhalö gası nıñun, kalıp God nıp sabe gun; nıbi bı gau kalıp nan nıñön mıdagainım, God nıp hag nıñun; nıbi bı gau God kalıp gı ñöm abad mıd aij gı+nım, a gun, sabe gun; nıbi bı gau magöñhalö God nıpe gı aij göp u gası nıñun, God nıp aij a gun. ² God nıp hag nıñno, kiñ gau abe, gapman bı kub gau abe, kalıp magöñhalö abad mıd aij gı+nım. Anıg gö me, hon agamıj mıd aij

gun, God nıp gası nıñöl gı, gı aij göl gı mıdeinabun. ³ Anıb unbö rö gınabun aij. God, Ud Kamıñ Yuep Bı hon u, nıp u rö nöp aij gınab. ⁴ “Yad nıbi bı gau magöñhalö ud kamıñ yunıg gabin u, kale magöñhalö manö aij yad u nıñ udöm, manö aij manö il u nıñ aij göl,” a gı gası u nıñöb.

⁵ Nıñön gı+nıg:

God añı ap nöp mı+döp.

Pen Bı añ nıbö u, u rö nöp añı ap nöp mı+döp.

God böñ lap mı+döp;

hon nıbi bı böñ lap mıdpun.

Pen Bı añı ap nöp nıbi bı ud God aip jım ñınım rö löp.

Bı anıbu Krais Jisas, nıpe ke bı yabił ap.

⁶ Nan si nan naij nıbi bı gau magöñhalö gıpal gau,

Krais Jisas nıpe mab ba lañ hañ romañ nıpe ke udöm,

ilön kub udöm, umöm, pen kub hon anıbu böñ nöp raua.

Anıb u, God hag la ñın u,

Krais Jisas ga anıbu nıbi bı nıñöm nıñ udnaböl gau,

nıpe kalıp magöñhalö ud kamıñ yunab. *

⁷ Adö anıbu nöp, Krais Jisas yıp hag lö, yad Jisas manö aij ud arep bı ap mıdem, manö aij anıbu nıbi bı gau magöñhalö hag ñı aij gem, Juda nıbi bı wasö gau kalıp Krais Jisas manö nıñö u hag ñı ajpin. Yıp wög hag la anıbu, nıñö yabił hagabin. *

⁸ Bı gau, ram mıñöhñ magöñhalö gau, bı rımnap kalıp mulu lugagö, pen pen hagagöm, agamıj jım ñöl nöp mı+döm, pör nöp God hagöp rö nöp göm, nıp ñımagö gılan göl gı sabe gaiöl u, yıp aij gınab.

⁹ Pen nıbi gau u rö nöp agamıj mıd aij göl. Umagö kale malıkagnaböl. Nan gol udöm kłıñ aij gıpal gau, aka bis kıbap rö mani kub rauep gau, aka wañıj mani kub rauep gau yımagnaböl. Nıbi nan aij aij hañ romañ yımbal gau, nıbi bı rımnap hanıp nıñlö aij gañ, a göm, gıpal u, God nıp aij gagöp. * ¹⁰ Pen nıbi God nıp nıñ udun sabe gıpun, a gıpal gau, kale nıbi bı

* 1:20: 2Di 4:14-15; 1Ko 5:5

* 2:6: Ro 3:29-30; Gal 1:4

* 2:7: Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Di 1:11

* 2:9: 1Pi 3:3-5

rîmnap gau kalîp ud aij göm, wög rîmnap gî ñöm, kalîp gî aij göm, göl. Anîg gî naböl u, God nîp aij gî nab. *

11 Bî gau God Manö hag ñaiöl u, nîbi gau agamîj mîdöm, nîj aij göl. 12 Yad nîbi gau kalîp hagî, kale God Manö bî gau kalîp hag ñagnaböl; kale bî gau kalîp abad mîdageinaböl. Bî gau God Manö hag ñaiöl u, nîbi gau kale manö rîmnap hagagöl. * 13 God Adam nîp nöd gî löm, hainö nîbi nîpe Ip nîp gî la. * 14 God mab magö wasö ga u, kîjaki manö pîral hageia Adam nîjaga. Nîbin Ip kîjaki manö pîral u nîjöm gî naij ga. * 15 Pen nîbi gau ñî pai yag dapöm, ana udöm, Krai Jisas nîp nîj udöl gî, nîbi bî gau kalîp mîdmagö löl gî, Krai Jisas manö aij nîpe hagöp rö nöp göl gî, gî mîdeinaböl u, God kalîp ud kamîj yunab.

3

Nîbi bî Krai Jisas nîj udpal gau kalîp abad mîdep bî gau

1 Manö nîj yabî hagnîg gabin. Bî rîmnap, Krai Jisas nîp wög gun, nîbi bî nîp nîj udpal gau kalîp abad mîdaiun, a göm, gasî u nîjbal gau, gasî aij yabî nîjbal. * 2 Pen kale nîbi bî Jisas nîj udpal gau kalîp abad mîdep bî rîmnap udun, a gî nabim u, bî gî aij gî pal gau nöp nîjmim udmim. Nîbi kale aî ap nöp udöm, bî hain aij, gasî nîj aij göm, nan naij gagöm, nîbi bî mîlö gau nîbö hag wîhai dam ram kale aip an dan udöm, nîbi bî Krai Jisas nîj udpal gau kalîp hag ñî aij göm, gî pal bî gau nöp nîjmim udmim. *

3 Pen bî ñîg wain iru ñîjbal gau, bî kal yabî jubal gau, bî manö pen pen hagpal gau, bî utpö kîno kîbap mani mîdmagö lîbal gau, kalîp nîjmim udagmim. Bî agamîj hain rîkôm, mîd aij göl u nöp nîjmim udmim. 4 Bî nîbi ñî pai amîlap kale gau kalîp abad mîd aij gîlö, ñî pai kale gau pen, bapî nîjög, a göm, nîjbal bî gau nîjmim udmim. 5 Pen bî nîbi ñî pai nîpe ke gau abad mîd aij gî nab u,

nîpe aigöl göm God nîbi bî nîpe gau kalîp abad mîd aij gî nîm?

6 Bî Krai Jisas nîp gîsön nöp nîj udpal gau nîjmim udagmim. Bî Krai Jisas nîp gîsön nöp nîj udöp u, bî kub mîdpin, a göm, lug pakö, God nîp manö kub hagöm, hag ke gau yunîm rö löp. Kîjaki hadame nöp, yad bî kub mîdpin, a göm, God nîp arö gö, God pen nîp hag yua rö u, nîp u rö nöp gî nab. 7 Bî udnabim anîb u, nîbi bî Krai manö aij u nîj udagpal gau nîjöm, bî u bî aij, a göm gasî nîjbal, bî anîb rö nöp nîjmim udmim. Wasö u, nîbi bî Krai Jisas nîp nîj udagpal gau bî anîbu nîp hag julö, kîjaki hel nîp udnîm rö löp. *

8 Pen kale bî abad mîdep kalîp wög gî ñeb bî rîmnap udun, a gî nabim u, nîj aij gîmim udmim. Nîbi bî gau, bî u bî aij, a göm gasî nîjbal, bî gau nöp nîjmim udmim. Kale manö nîjög nöp hagöm, manö pîral hagagöm, ñîg wain iru ñîjög, utpö kîno mani nan tîp gî udagöm, gî pal bî gau nöp nîjmim udmim. 9 God Manö u magöjhalö manö nîjög nöp, a göm, kî gî nîj udöm, mîd aij gî pal bî gau nöp nîjmim udmim. 10 Anîb u, nöd wög pro rîmnap kalîp hagpe, kale gî aij geinaböl u, hagpe, bî abadep bî gau wög gî ñeb bî mîdaiöl.

11 Pen bî abadep kalîp wög gî ñeb nîbi rîmnap udun, a gî nabim u, u rö nöp nîj aij gîmim udmim. Nîbi anîb gau u rö nöp nîbi aij nöp mîdaiöl. Nîbi bî gau, nîbi u nîbi aij, a göm gasî nîjbal, nîbi anîb rö nöp nîjmim udmim. Nîbi bî rîmnap kalîp hag juagöm, nîbi agamîj hain rîkôm, ñîg wain iru ñîjög, manö pîral hagagöm, nan rîmnap si udagöm, pör gasî nîj aij gî mîdeinaböl, nîbi anîb rö nöp nîjmim udmim. * 12 Pen bî abadep kalîp wög gî ñeb bî gau, nîbi kale aî ap nöp udöm, nîbin ñî pai amîlap kale gau kalîp abad mîd aij gî pal bî gau nöp nîjmim udmim. 13 Wög gî ñeb nîbi bî gau wög kale gî aij geinaböl u, nîbi bî Jisas nîj udpal an u hib aij udöm, Krai Jisas nîp nîj ud pîdör gî mîdeinaböl.

* 2:10: 1Di 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Jen 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3; Gal 3:1-6 * 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Dai 1:6-9 * 3:7: 2Ko 8:21 * 3:11: Dai 2:3

¹⁴Yad nöp y+ñ+d n+inabin, a gem, nöp köp i kal+ kliñ r+kabin. ¹⁵Pen y+ñ+d nagnabin u, ne köp i ud n+ñmön, hon God n+bi b+ n+pe, n+bi b+ God pör kam+ñ m+idöp u n+p n+ñ udun cöc n+pe m+dpun gau, hon aigöl gun g+ aij g+inabun u, n+ñnabön. Hon God n+bi b+ n+pe gau, j+m ñöl ram padö klö yab+ñ rö m+idno me, manö n+ñö n+pe u ur g+in+m rö lagöp.

¹⁶N+ñö nöp, God manö n+pe hagöp u manö n+ñö yab+ñ hagöp:

Krais Jisas b+ hañ roman lö, n+bi b+ n+p waiö n+ñla.

God Ana, Jisas g+ aij yab+ñ nöp göp, a ga.

Ejol kumi kabö adö lañ au n+p n+ñla.

N+bi b+ ram m+inöñ gau gau ajöm, manö aij n+pe n+bi b+ gau kal+p hag ñeila.

N+bi b+ ram m+inöñ gau n+p n+ñ udla. Nap n+pe n+p ud mailö aij unbö ke halö kumi kabö adö lañ au ud ara. *

4

God manö aij hag ñabun, a g+inaböl u pen manö piral hagnaböl

¹God Ana waiö hagöm hagab, “Ñ+ñ hain n+bi b+ r+imnap Krais Jisas manö aij n+ñ udla u arö göm, k+jaki manö piral an+bu n+ñöm, k+jaki aiön pi yam n+pe gau manö piral hag ñ+bal u n+ñ udöm adö an+bu nöp hain g+inaböl,” a gab. ²N+bi b+ k+jaki manö piral hag ñ+bal gau, kale nag+ adö u aij, nag+ adö u naij, a g+ gas+ n+ñagpal. Gas+ r+im+d magö kale u, u aij, u naij, a g+böp, pen gas+ r+im+d magö kale u ain m+tañ rö lau inö böñ nöp hir ga. Kale manö piral nöp hag ñ+bal. ³N+bi b+ an+ñ gau manö piral hagöm hagpal, b+ gau n+bi udagöl, n+bi gau b+ udagöl, a g+pal. Kale hagpal, nan magö an+ñ gau nan ñ+ñgeb pen nan magö an+ñ gau nan ñ+ñagep asi mas+ göl, a g+pal. Pen God n+pe nan magö g+ löm, n+bi b+ y+p n+ñ udöm manö n+ñö yad n+ñbal gau, kale nan magö gau magöñhalö aij, a göm, ñ+ñnaböl, a göm, g+ la. * ⁴God nan g+ la gau magöñhalö aij u nöp g+ la. God nan magöñhalö aij g+ la m+idöp gau me, hon n+bi b+ nan ap asi mas+ gagnabun.

Nan aij g+ la m+idöp gau, magöñhalö aij, a gun, ud ñ+ñnabun. ⁵N+ñön g+in+g: God n+p sabe gun, aij a göp, a geinabun u, God manö n+pe hagöp rö, nan magö an+ñ gau magöñhalö ke kam+ñ aij rö nöp m+idnab.

N+bi b+ gau kal+p hag ñ+ aij g+imön

⁶Manö hagabin i, nañ+ñ namam r+imnap gau kal+p hag ñ+ aij geinabön u, ne Krais Jisas wög g+ ñeb b+ aij m+ideinabön. Ne nöd ñ+ pro m+idmön, Krais Jisas manö aij n+pe nöp hag ñ+la u n+ñ aij g+imön, hagöp rö nöp hain g+imön, g+ dammön, uri u rö nöp manö aij u n+ñmön hain gabön.

⁷Pen aiud y+har+ñ gau hag am+ñ ap+ñ g+pal gau n+ñagmön. Ne klö g+imön, God n+p aij g+inab adö u nöp g+ m+idaimön. *

⁸N+bi b+ r+imnap klö göm eksais g+pal gau, hañ roman kale klö g+inab. Pen ne klö g+imön, God Manö hagöp rö nöp geinabön u, klö ke udnabön. God n+p aij g+inab adö u nöp geinabön u, ram m+inöñ iñ i m+ideinabön ñ+ñ i abe, ram m+inöñ adö lañ au m+ideinabön ñ+ñ u abe, m+id aij g+inabön. ⁹Manö hagn+g gabin an+ñ i, manö n+ñö yab+ñ, a g+imön, böñ nöp n+ñ udmön. ¹⁰God pör kam+ñ m+idöp u n+ñ udpun u me, gas+ halö m+dpun. Krais Jisas n+pe n+bi b+ gau magöñhalö ud kam+ñ yunabin, a göm, uma. N+bi b+ Krais Jisas an+g ga u n+ñ udeinaböl gau, God pör kam+ñ m+idöp u kal+p magöñhalö böñ nöp ud kam+ñ yunab. Hon gas+ adö añ+ an+bu nöp n+ñun, wög klö g+ m+idpun. *

¹¹Manö hagabin i, ne n+bi b+ gau kal+p hag ñaimön n+ñöl. ¹²N+bi b+ r+imnap, nöp b+ praj, a göm, manö hagnabön u n+ñagnaböl rö löp u, ne n+ñ aij g+imön. Pen ne g+ aij g+imön nöp gö arö, n+bi b+ Krais Jisas n+p n+ñ udpal gau, ne manö aij hagpan rö, ne g+ aij g+pan rö, ne n+bi b+ m+idmagö l+ban rö, ne Krais Jisas n+p n+ñ ud p+idön g+pan rö, ne nag+ ub+ñ aij adö u nöp arabön rö n+ñöm, kale ke u rö nöp g+inaböl. *

¹³Yad n+inabin u pen y+p abad m+idpan ñ+ñ i, n+bi b+ gau kal+p God Manö u

* **3:16:** Jon 1:14; 2Pi 3:3; 1Jn 2:18 * **4:3:** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:7:** 1Di 1:4 * **4:10:** 1Di 2:3-4
* **4:12:** Dai 2:15

amgö li hagöl gi, manö it u hag ñöl gi, gi mîdaimön.

¹⁴ Pen nöd gau nîbi bî Krajs Jisas nîj udpal kalîp bî abadep bî gau, ñîmagö kale ud nabîc adö ne u löm, God kalîp gasî ñö, ne hainö nîhön nîhön rö gî nabön manö u haglö, God nöp nan aij ke ña u haut gagmön. * ¹⁵ Nan hagajî n i, ne gasî adö aîñî nöp nîj mön, klö yabî gî mön. Anîg geinabön u, ne Krajs Jisas adan aij nîpe u klö gî mön, gi dö gi arabön u, nîbi bî gau magö rhalö nîj naböl. ¹⁶ Ne nîj aij gî mön, God Manö hagöp rö nöp göl gi mîdaimön. Nîj aij gî mön, God Manö hagöp rö nöp gasî nîjöl gi mîdaimön. Anîg göl klö gi dam dam gi mîdeinabön u, ne ke abe, nîbi bî manö ne nîj naböl gau abe, kalîp ud kamîj yunabön.

5

Krais nîbi bî nîpe gau kalîp abad mîd aij gî mön

¹ Bî nap bî rîmnap kalîp hag gagmön; nap ne ke hag ñî aij gî pan rö u, kalîp u rö nöp hag ñî mön. Bî praj gau, namam ne ke gi aij gî pan rö u, kalîp u rö nöp gî mön. ² Nîbi majö gau, name bî ne ke gi aij gî pan rö u, kalîp u rö nöp gî mön. Nîbi praj gau, nañî n ne ke gi aij gî pan rö u, kalîp u rö nöp gî mön. Ne gasî aij adö u nöp nîj mön, gasî najî rîmnap nîj agmön.

Nîbi yadu

³ Nîbi yadu ñî pai kale mîdagöp gau kalîp abad mîd aij gî mön. ⁴ Pen nîbi yadu ñî pai kale rîmnap mîdaiöl, kalîp hagaimön, Krajs Jisas nîp nîj udpal rö, nîpîs nîme bî nöd kalîp nan magö ñî mîdal rö, uri kalîp pen nan magö ñöm abad aij göl. Anîg geinaböl u me, God nîp aij gî nab.

⁵ Nîbi yadu ke halö yabî mîdöp u, nîpe God aîñî yîp abad mîdeinab, a göm, sîdö aî sîb aî yaî God nîp sabe göl gi nöp mîdöp. ⁶ Pen nîbi yadu mîñ mîñ gi ajpal gau, kamîj mîdpun a göm nîj bal u pen umeb rö mîdpal. ⁷ Manö hagabin anîbi, nîbi bî gau kalîp hag ñî aij gî mön nîjöm nîbi yadu abe ñî pai bî kale gau abe manö

anîbi nîjöm hain gîlö, kalîp manö ap mîdagnab.

⁸ Pen nîbi bî an, nîbi bî nîpe ke yabî gau, nîpîs nîme bî nîpe ke gau, ud aij göm nan ñîjeb ñöm gagnab u, nîpe Krajs manö aij nîpe u arö göm anîg gî nab. Nîbi bî Krajs nîp nîj udagpal gau, najî yabî göp anîbu rö gagpal.

⁹ Pen nîbi yadu rîmnap hagöm, “Hib hon u nîbi yadu gau aip kalî kliñ rîkmim hanîp abe nan ñîjeb nan gau ñîmim,” a gaiöl, nîj aij gîmim hib kale udmim. Nîbi mîtep mî unbö ñî n juöl mîhau nîgaî (60) ina, bî aîñî ap nöp udö uma, nîbi yadu gau nöp udmim. ¹⁰ Nîbi yadu nîbi bî rîmnap nîjöl aij gî nab nîbi yadu u nöp udmim. Nîbi nagî aij adö u nöp göm, ñî pai pro abad mîd aij göm rîmîd ukö mîd aij gî pal gau, nîbi bî gau nîbö aulö ud aij göm nan magö ñöm, nîbi bî Krajs nîp nîj udpal gau kalîp wög rîmnap gi ñöm, nîbi bî uîham mîdöm gasî mîlö li mîdpal gau kalîp ud aij göp, nîbi yadu u nöp udmim. ¹¹ Nîbi yadu mîtep lagpal rîmnap, hib kale udagmim. Krajs nîp cîg gî nabun a gî naböl u pen mîd damöm, mîdmagö kale pîtu gö, bî hain nîbö udun nîp cîg gun, a göm, Krajs nîp arö göm bî hain nîbö udnaböl. ¹² Manö kale ke nöd hagla u rîb junaböl u, God nîjöl najî gö, manö mîdeinab. ¹³ Pen nîbi yadu mîtep lagpal gau, wög yabî gagöm, yîharîj ram ram gi ajöl göm, nîbi bî rîmnap hag juöl gi, manö pîral hagagep gau hagöl gi, anîg gî pal anîg gî pal, a göl gi, gi mîdeinaböl. * ¹⁴ Nîbi yadu kale bî hain nîbö udöm, ñî pai rîköm, ram kale ke wög göm, mîd aij gî naböl u aij. Mîd aij gî naböl u, nîbi bî God nîp mulu lugö nîj bal gau, hanîp hag juöl rö lagnab. * ¹⁵ Pen nîbi yadu rîmnap Krajs Jisas nîp arö göm hadö Seden nîp hain gî pal.

¹⁶ Manö ap, nîbi Krajs Jisas nîp nîj udpal gau, nîbi yadu yam kale ke ap mîdainîm, kale ke abad mîdaiöl. Anîg gîlö me, nîbi bî Krajs nîp nîj udpal gau jîm ñöl, nîbi yadu ke halö yabî mîdpal gau nöp abad mîdeinaböl. Wasö u, nîbi yadu iru mîdlö, uîham yabî abad mîdeinaböl.

* 4:14: 2Di 1:6 * 5:13: 2De 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9

Nibi b+Krais niη udpal gau kalip b+abad m+dep b+ gau

17 B+ kale nibi b+ Krais Jisas niη udpal gau kalip abad m+id aij g+pal gau, nibi b+ Krais niη udpal gau, b+ an+ib gau rō kalip ud aij gōm pe aij ñōl. B+ klō gōm Krais manō aij u hag ñ+ ajabōl gau abe, b+ klō gōm Krais manō aij u nibi b+ n+pe kalip hag ñabōl gau abe, b+ an+ib gau rō kalip ud aij gōm pe aij ñōl.

18 God Manō kal+ kliñ r+kōm hagla, “Nan wid magō abhib jaklō, magō gau ke lōm, cōg gau ke lōm gaη, a g+mim, kaj kau paη+id dammim, wid magō r+mnap ñ+ηnabōl, a g+mim, meg magō kale nag+ l+ r+ib+ik gagmim; wōg g+pal rō u, r+mnap ñ+ηn+g ñ+ηōl,” a g+la. Pen manō ap hagla, “B+ wōg g+pal gau, pe ñeb,” a g+la. * 19 B+ añ+ ap nōp apōm hagnab, “Nibi b+ Krais niη udpal kalip b+ abad m+dep b+ u, an+g gōl an+g gōl g+ naj gōp,” a gain+m u, n+ηagmōn. Nibi b+ m+hōp aka nibi b+ m+hau n+gaη rō n+ηōm, apōm hagaiōl u, n+ηō hagpal rō lōp, a g+mōn, n+ηmōn. * 20 Nibi b+ Krais niη udpal kalip b+ abad m+dep b+ u, nan si nan naj gōp u arō gagnab u, Krais nibi b+ am magum g+ nabōl ñ+n u, magōrhalō n+ηm+dlō n+ηōl g+, n+p hag g+mōn. An+g geinabōn u, nibi b+ r+mnap n+ηōm, ana udōm, hainō an+g gagnabōl. *

21 B+ yad gau g+ naj gagpal, b+ kale gau nōp g+ naj g+pal, a g+mōn, gas+ u n+ηagmōn. Manō il m+dain+m u, n+η aij g+mōn nōp, hagmōn. Nōp manō an+bi y+har+η hagagabin; God, Krais Jisas, ejol n+pe hag la gau n+ηm+dlō n+ηōl g+ hagabin.

22 Pen Jisas nibi b+ kalip abadep b+ gau, y+η+id ñ+magō ne nab+c kalip adō u l+mōn, wōg an+ibu hag lagmōn. Nibi b+ r+mnap nan si nan naj gaiōl u, ne aip gagmōn. Ne b+ as+η m+dagōp rō nōp m+daimōn. 23 Pen nōp nan pōr pōr gōm, yuō hauub u, ne uri ñ+g nōp ñ+ηagmōn, ñ+g wain pro pro r+mnap halō ñ+ηmōn.

24 Nibi b+ nan si nan naj g+pal u, r+mnap waiō gilō, y+η+id nōp n+ηun manō hag g+pun. Pen nibi b+ r+mnap nan si

naj agam+η pi gōl gilō, y+η+id n+ηagnabun. Hainō n+ηnabun. Wasō u, God manō kub hagnab ñ+n u nōp waiō l+nab. 25 Pen an+ib unbō rō nōp, nibi b+ kale nibi b+ r+mnap kalip g+ aij geinabōl u, r+mnap waiō m+idō, y+η+id nōp n+ηnabun. Pen y+η+id n+ηagnabun u, pi gōl m+dain+m rō lagōp.

6

Nibi b+ nag+ wōg gep gau

1 Krais nibi b+ n+pe r+mnap kale nag+ wōg gep nibi b+ m+dpal gau, b+ kub kalip rau daula gau ud aij gōl. An+g geinabōl, nibi b+ r+mnap n+ηōm, God n+p hag juōm, Krais Jisas manō aij hag ñ+ibun u hag juōm, gagnabōl. * 2 Pen nibi b+ Krais n+p n+η udpal gau, b+ Krais n+p n+η udpal r+mnap kalip nag+ wōg g+ ñōl g+, gas+ naj n+ηōm, Krais nibi b+ mam hon ke gau n+ihōn g+niη kalip nag+ wōg gabun, a gōm, hagagōl. Mam aij hon Krais n+p n+η udpal gau kalip wōg g+ ñabun, a gōm, wōg kalip u g+ aij yab+il gōl. Manō kal+ kliñ r+kabin i nibi b+ gau kalip hag ñ+ aij gō n+ηōl. *

Nan iru udun, a gōm, gas+ u n+ηbal

3 Nibi b+ r+mnap, B+ Kub hon Jisas Krais n+pe manō aij haga u abe, manō aij n+pe pōr hag ñ+ibun u abe arō gōm, manō ke r+mnap hag ñ+ nabōl gau, * 4 hon nōp nibi b+ kub m+dpun, a gōm, hau+ alōm gas+ m+dagō, an+g g+pal. An+ib u, nibi b+ r+mnap kalip gas+ naj n+ηōm, manō magō adō u nōp pen pen hag am+il ap+il gōm, nibi b+ r+mnap n+ηlō mulu lugō, kal juōm, manō naj hagōm, gas+ naj n+ηbal. 5 Kale Jisas manō n+ηō n+pe u arō gōm, God adan arnabun u+ pō k+no mani nan gau udnabun, a gōm, gas+ naj nōp n+ηōm, pōr pōr nōp manō pen pen hagpal. *

6 Pen hon Krais Jisas niη udun, nan hon hadō m+idōp u ñ+ñ+ l+nabun u, hon nan aij yab+il ap udun, m+id aij yab+il g+ nabun. * 7 Ami b+ han+ηp yag daula ñ+n u, nan r+mnap halō udun dauagno. Pen umnabun ñ+n u, u rō nōp nan r+mnap halō

* 5:18: 1Ko 9:9; Mad 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Ep 5:11 * 6:1: Ep 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: Gal 1:6-9 * 6:5: 2Di 3:8; 4:4; Dai 1:14 * 6:6: 1Di 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * 6:7: Job 1:21

udun aragnabun. * 8 Anib u, nan ñiñeb rımnap, walij hon rımnap midainim, nan hon rö pro me u, a gun. 9 Pen nıbi bı nan iru udun a göm gası niñbal gau, hauı alö, gası añı anıbu kalıp tıp gı ud arö, wal nan ñiñnig aulö, hel udö, adıñ ilön kub udpal u rö kalıp gınab. Kalıp böñ nöp naij gınab. 10 Nıbi bı uıpö kılno kııap mani nan gau midmagö libal gau, nan sı nan naij adö ke ke iru nöp gıpal. Rımnap gası anıbu niñöm, God nıp gası u arö göm, mid aij gagöm, kalıp ke mög naij yabıtı göp. *

God nan ñımagö adö nöp li ña u, ud aij gımön

11 Dimodi. Ne God bı nıpe midpan u me, nan naij nan pıral hagajın i magöñhalö hil gımön, gı aij gımön, God hagöp rö nöp gımön, Krais Jisas niñ udmön, nıbi bı gau midmagö limön, klö gımön gı dammön, bı agamıj hain rikmön, gı midmön. *

12 Ne Jisas niñ udpan rö, ñın rımnap miñör auö, uıham mideinabön, pen ne klö gımön, Krais manö aij u hain gımön. Nıbi bı iru niñmidlö niñöl gı, yad Krais Jisas nıp niñ udpin, a gına ñın anıbu, nıpe pör midep magö u nöp ñöb. Pör midep magö anıbu ud pidöñ gımön. *

13 God nan gau magöñhalö kamıñ magö ñöb u abe, Krais Jisas Podias Pailod nıp manö kabö göl haga u abe, kale niñ midlö niñöl gı, nöp klö gem hagabin, * 14 manö nöp hagabin i magöñhalö niñ aij gımön, hain gımön, gı aij gımön gö arö, Bı Kub hon Jisas Krais ado gı aunab. Ne anıg geinabön, nıbi bı rımnap niñöm nöp hag juöl rö lagnab. 15 Jisas ado gı aunab ñın anıbu, God nıpe ke hag la. Ñın hag la ñın anıbu nöp Jisas nıpe kauyanı ado gı aunab. God Bı aij ke yabıtı. Nıpe añı nöp nan gau magöñhalö abad midöp. Nıpe kiñ gau magöñhalö Kiñ kale midöp. Nıpe bı kub gau magöñhalö Bı Kub kale midöp. * 16 Pen nıpe añı nöp umnım rö lagöp; pör yabıtı nöp mideinab. Mailö aij nıpe u ke yabıtı midöp. Nıbi bı rımnap nıp amgö niñagpal yabıtı; nıp amgö magö niñeb rö

lagöp. Nıbi bı ap nıpe midöp söı au aröl rö lagöp. Nıpe God Bı klö yabıtı unbö ke u, nıbi bı magöñhalö niñöm, hib nıpe u pör pör nöp haglö adö aranı. Anıb unbö rö aij.

17 Nıbi bı uıpö kılno kııap mani nan iru midöp gau kalıp hagaimön, hon nöp nıbi bı ke yabıtı midpun, a göm, nan yıñid hir gınab gau gası niñagöl; God hanıp nıbi bı abad midöm, mid aij gınaböl, a göm, nan aij aij iru nöp hanıp pör ñab u nöp niñ udöm, gası halö midaiöl. * 18 Anıb u, kalıp hagaimön, nan iru midöp rö, nıbi bı gau ud aij göm, kalıp mög niñöm, nan kale rımnap kalıp haıöwalö ñöl. Kale nıbi bı rımnap kalıp gı aij göm, gı ud arlö ud arlö, kalıp iru gagnım. 19 Anıb unbö rö geinaböl u, kale nan aij yabıtı kale ap mideinab God ram miñöñ nıpe kumi kabö adö lanı au, niñöm kale amöm kamıñ pör midep magö u böñ nöp udöm, pör nöp pör nöp kamıñ mideinaböl. Kamıñ midep anıbu, kamıñ niñö yabıtı. *

20 Dimodi. God nan ñımagö adö nöp ñı la u, ud aij gımön. God nıp gası niñagöm manö pıral manö yıharıñ pör pör hag amıl apıl gıpal gau abe, manö hauı alö pen pen hagaböl gau abe, udagmön. 21 Nıbi bı rımnap, manö pıral kale anıbu udöm, uri God Manö kabö rö niñbun, a göm, ke padö u aramöm, Jisas manö aij nıpe niñ udla u böñ nöp arö gıpal.

God nöp mög niñöm, abad midainım. *

* 6:10: Ep 5:5 * 6:11: 2Di 2:22 * 6:12: 1Ko 9:25-26; 2Di 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37 * 6:15: Rep 17:14
* 6:17: Luk 12:20 * 6:19: Mad 6:20 * 6:21: 1Di 1:6; 2Di 2:18

2 Dimodi Pol köp hain n̄bō u Dimodi n̄p kal̄i kliñ r̄ika

¹Yad Pol. God geia n̄ñöm yad Kraiſ Jisas n̄p c̄ig gem, kam̄iñ ḡis̄ön n̄bō kam̄iñ p̄ör m̄idep hag la u udpin. An̄ig n̄ñöm, God n̄ipe ke hagö, Kraiſ Jisas manö aij ud arep b̄i n̄ipe ap m̄idpin.

²Ñ̄i m̄idmagö yad Dimodi, n̄öp köp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub hon Kraiſ Jisas, n̄öp mög n̄ñmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, ne agam̄ij m̄id aij ḡimön. *

God manö hagun u, nable gagn̄im

³Ap̄is bac b̄i God n̄ip wög ḡi m̄idm̄idal rö u, yad u rö n̄öp gas̄i m̄ihöp n̄ñagem God n̄ip n̄öp gas̄i n̄ñem, wög n̄ipe ḡim̄idin. Yad s̄idö an̄ s̄ib an̄ yan̄ God n̄ip sabe ḡim̄idin u, yad p̄ör n̄öp hib ne hagem, God n̄ip aij a gabin. * ⁴M̄iñ ḡina u n̄ñöl ḡi m̄idpin. An̄ib u, n̄öp am n̄ñem, yad m̄iñ m̄iñ yab̄iñ ḡinabin.

⁵Ne gas̄i añ̄i adö n̄öp n̄ñmön Kraiſ Jisas n̄ip n̄ñ ud p̄idöñ ḡipan u, n̄ñöl ḡi m̄idpin. Nap̄is Lois aip, name Yunis aip, Kraiſ Jisas n̄ip n̄ñ ud p̄idöñ ḡimil m̄idm̄idil rö, ne u rö n̄öp n̄ip n̄ñ ud p̄idöñ ḡipan, a ḡi gas̄i n̄ñbin. * ⁶Ne Kraiſ Jisas n̄ip n̄ñ ud p̄idöñ ḡipan rö, yad n̄öp hagabin, ñ̄imagö yad ud nab̄ic adö ne u l̄inö, God n̄öp nan aij ñ̄a u, gas̄i n̄ñöl ḡi m̄idmön. Nan n̄öp an̄ dan̄ m̄idöp an̄ibu, pu gaimön M̄iñ ḡinim. * ⁷God n̄ipe Ana n̄ipe han̄ip ñ̄ö, p̄iñiñ gagun; God Ana n̄ipe gö, p̄idöñ halö m̄idun, n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö lun, gas̄i hañ roman̄ hon ke gas̄i göp adö u gagun, ḡinabun. *

⁸An̄ib u, ne B̄i Kub hon manö aij n̄ipe hagmön, nable gagn̄im. N̄ibi b̄i gau kal̄ip hañöwalö hag ñ̄imön. Yad B̄i Kub manö aij n̄ipe hag ñ̄ainö, ȳip naḡi l̄ila u, n̄öp u rö n̄öp nable gagn̄im. Pen God n̄ipe p̄idöñ n̄ipe n̄öp ñ̄öb rö, Jisas manö aij u hag ñ̄i

ajmön. An̄ig gaimön, n̄öp ḡi naij gaiöl, gas̄i iru n̄ñagemön. ⁹God han̄ip ud as̄ik yuöm, n̄ibi b̄i uñ yad ke m̄ideinabim, a ga. Hon naḡi aij adö u arno n̄ñöm God han̄ip udaga; n̄ipe ke n̄öd an̄ig ḡinabin, a ga rö, han̄ip n̄ibi b̄i mög yab̄iñ n̄ñöm uda. Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u, God n̄ibi b̄i mög yab̄iñ n̄ñöm, Kraiſ Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip ud as̄ik yunab, a göm gas̄i u n̄ñja. * ¹⁰Pen m̄iñi, God n̄ibi b̄i mög yab̄iñ n̄ñöb u, waiö n̄ñbun. Kraiſ Jisas apöm, han̄ip n̄ibi b̄i nan a göm uma u me, God han̄ip n̄ibi b̄i magöñhalö mög yab̄iñ n̄ñöb u, waiö n̄ñbun. Kraiſ Jisas han̄ip n̄ibi b̄i nan a göm ilön udöm uma u me, uri umeb magö u klö ap m̄idagöp. Jisas an̄ig geia u me, kam̄iñ m̄idep magö u abe, p̄ör p̄ör m̄idep magö u abe, han̄ip n̄ibi b̄i waiö yamöb. *

¹¹Manö aij an̄ibu n̄ibi b̄i gau magöñhalö n̄ñlan̄, a göm, Kraiſ Jisas n̄ipe ke ȳip hagaj̄ip, yad Jisas manö aij ud arep b̄i n̄ipe ap m̄idem, manö aij an̄ibu n̄ibi b̄i gau magöñhalö hag ñ̄i aij gem, manö yuö u hag ñ̄i aij gem, ḡipin. * ¹²Jisas manö aij n̄ipe u hag ñ̄i ajainö u me, ȳip ḡi naij ḡilö, uñham m̄idpin. Pen yad ana arö n̄ñöl ḡi m̄idagpin; yad gas̄i halö m̄idpin. B̄i n̄ñ udpin u, B̄i an̄ibu hadö n̄ñbin. Yad n̄ip nan ñ̄ibin u, n̄ipe nan an̄ibu ud abad m̄id aij göm, ḡi dam dam, ñ̄in hain u aunab.

¹³Manö hagnö n̄ñban u, kabö göl n̄öp m̄idöp, a ḡimön, n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄imön. An̄ig ḡimön, Kraiſ Jisas n̄ip n̄ñ udöl ḡi, n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö löl ḡi, ḡi m̄idaimön. Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig aij ḡipan u me, ne an̄ig ḡimön rö löp. ¹⁴God nan aij ñ̄imagö adö ne la u, ud aij ḡimön. Ana Uñ han̄ip an̄ dan̄ m̄idöp u, klö n̄ipe n̄öp ḡi ñ̄ö, ud aij ḡimön. *

¹⁵Ne n̄ñban, n̄ibi b̄i Esia Propins n̄bō gau magöñhalö ȳip arö ḡila. Pigelas abe, Hemogenis abe, an̄ig unbö rö n̄öp ḡilö. ¹⁶⁻¹⁷B̄i Kub n̄ipe Onesiporas n̄ibi b̄i ram n̄ipe gau mög n̄ñöm ud aij ḡinim. N̄ñhön ḡin̄ig: n̄ipe daun kub Rom ap m̄ideia ñ̄in u, nable udnabin, a göm, ȳip arö gaga. Yad

* **1:2:** Ap 16:11; 1Di 1:2 * **1:3:** Ap 23:1 * **1:5:** Ap 16:1 * **1:6:** 1Di 4:14 * **1:7:** Ro 8:15 * **1:9:** Ep 2:8-9; Dai 3:5 * **1:10:** Hib 2:14 * **1:11:** 1Di 2:7 * **1:14:** 1Di 6:20

aui nagı mıdpin, nıpe uıtham uıthai nıñöm, apöm yıp nıñı. Ñın iru nöp apöm nıñıaıa, yıp aıj yabıtı ga. ¹⁸ Anıb u, ñın kub hain u, Bı Kub nıpe Onesiporas nıp mög nıñöm ud aıj gınım. Epesas mıdainö, yıp ud aıj göm nan ke ke nıñön nıñön iru nöp gı ñımıdöp u, ne ke nıñ aıj gıpan.

2

Jisas nıp cig gun, ami bı nıpe rö mıdaiun

¹ Pen ñı yad Dimodi. Ne Kraıs Jisas nıp hain geınabön u, nıpe nöp mög nıñöm ud aıj gınab. Anıb u, ne gası añı nöp nıñmön, klö gı mıdaimön. ² Manö aıj nıbi bı gau kalıp pör hag ñımıdin nıñban u, nıbi bı Kraıs Jisas manö aıj hain gıpal rımnıap uıthai nıñmön, hag ñı aıj gımön; kale pen nıbi bı ñı pai rımnıap kalıp hag ñı aıj gınaböl.

³ Kraıs Jisas nıp wög gıpun rö, nıbi bı rımnıap hanıp gı naij gılö, uıtham mıdpun. Ne u rö nöp, Jisas Kraıs ami bı aıj nıpe mıdpan u me, yıp u rö nöp gınaböl, a gımön, pıñıñ gımön, nıp arö gagmön; wög nıpe u haıöwaıö gımön. *

⁴ Ami bı gau, bı kub kale u nıp aıj gañ, a göm, gası añı u nöp nıñbal. Nan höñ adö gau, a göm, gası u nıñagpal. ⁵ Nıbi bı resıs gıpal gau, bı resıs abad mıdpal gau hagpal hagpal rö nöp göm, nan aıj udpal. *

⁶ Pen nıbi bı maj wög gıpal gau, le ilön gıpal rö, kale ke nöd ral ñıñöl. Hainö nıbi bı rımnıap ral ñıñıaböl. * ⁷ Manö hagabin i, ne nıñöl gı mıdö, Bı Kub nöp gası ñö, nıñ aıj gınabön.

⁸ Jisas Kraıs nıp gası nıñöl gı mıdaimön. Depid ñı rıkö, rık dam dapıl göm, Jisas nıp yag daula. Nıpe umöm uraka. Jisas Kraıs manö aıj hagabin u, manö anıbu me u. *

⁹ Yad manö aıj anıbu hag ñainö, yıp bı naij gep rö nagı lılö mıdpin. Pen God Manö u nagı mıdagöp. * ¹⁰ Anıb u, God nıbi bı udnıg gabin, a göm, nıñ la gau, Kraıs Jisas kalıp ud asık yuö, kale God aıp mailö aıj nıpe halö pör pör nöp kamıñ mıdaiöl,

a gem, nıbi bı gau yıp mulu lugö gı naij gaiöl, yad pıñıñ gem arö gagnabin.

¹¹ Manö böñ nöp nıñ udep ap hagnıg gabin:

Hon Jisas aıp umno u me,
nıpe aıp pör pör nöp kamıñ
mıdeınabun. *

¹² Kraıs Jisas nıp wög gaino,
nıbi bı gau hanıp mulu lugö gı naij
gaiöl,

pıñıñ gun arö gagnabun u,
nıpe Kın mıdöm nıbi bı gau abad
mıdeınab ñın u,
hon nıpe aıp mıdun, u rö nöp nıbi bı
gau abad mıdeınabun.

Kraıs Jisas nıp nıñagpun, a gınabun u,
hanıp u rö nöp, kalıp nıñagpin, a
gınab. *

¹³ Pen Kraıs Jisas manö aıj hagöp rö
gagnabun u,
nıpe manö aıj nıpe hagöp rö nöp
gınab.

Nıñön gınıg: Kraıs pör nöp manö nıñö nöp
hagöp;
manö nıñö anıbu arö gınım rö lagöp.
*

God wög hag la u, klö gımön gı aıj gımön

¹⁴ Manö kalı kliñ rıkabin anıbi, nıbi bı gau kalıp pör pör hag ñı aıj gımön hauı gagöl. God nıñ mıdö nıñöl gı, nıbi bı gau kalıp hag aıj gımön, kale manö magö adö u nöp pen pen hag amıl apıl gagöl; manö magö pen pen hagnaböl u, nan aıj ap gagnab; nıbi bı manö anıbu nıñıaböl gau kalıp gı naij yabıtı gınab. * ¹⁵ Yad God nıp wög gı aıj gem, manö nıñö nıpe u kabö rö nöp hag ñı aıj gınabin u, God yıp aıj a gınab, a gımön, gası adö añı anıbu nöp nıñmön, klö gımön gı mıdaimön. *

¹⁶ God nıp gası nıñagöm manö yıharıñ pör pör hag amıl apıl gınaböl u, ne aıp hagagmön. Hag dam dapıl göm, kale God Manö nıñö u arö göm, mılö gau arıaböl.

* ¹⁷ Manö pıral hag ñııaböl anıbu, wös pro ap löm, mıd damöm, hainö wös gısa kub yabıtı löp rö u gınab. Bı hag ñeb

* **2:3:** 2Di 1:8 * **2:5:** 2Di 4:8 * **2:6:** 1Ko 9:7 * **2:8:** 1Ko 15:4; Ro 1:3 * **2:9:** Ep 3:1,13; Plp 1:12-14

* **2:11:** 2Ko 4:11 * **2:12:** Mad 10:33 * **2:13:** Ro 3:3-4; Dai 1:2 * **2:14:** 1Di 6:4; Dai 3:9 * **2:15:** 1Di 4:6

* **2:16:** 1Di 4:7 * **2:17:** 1Di 1:20

bɪ Haimenias aip, Pailidas aip, kale adö anɪbu gɪpil. * 18 Bɪ gau God Manö nɪŋö u arö göm hagpal, “Hon hadö urakno; umun kauyan urakagnabun,” a gɪpal. Pen kale manö piral anɪbu haglö, nɪbi bɪ rɪmnap Jisas manö aij u hadö arö gɪpal.

19 Pen God ram padö bɪnɪŋ gɪ aij ga u pɪdöŋ mɪdöp. Padö aŋ au kalɪ kɪɪŋ rɪmnap mɪdöp: “Bɪ Kub nɪpe nɪbi bɪ nɪpe ke nɪŋöb.” Manö ap abe mɪdöp: “Nɪbi bɪ kale Bɪ Kub nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun, a gɪpal gau, nagɪ naj adö u aragöl.” *

20 Pen ram kub yabɪɪ gau, kɪnan ke ke mɪdöp. Kɪnan rɪmnap, gol aka silpa udöm gɪpal. Rɪmnap pen mab aka mɪnön nöp udöm gɪpal. Rɪmnap udöm, nan prɪ wasö, nan aij aij gau nöp lɪbal; pen rɪmnap nan yɪharɪŋ haɫöwaɫö gau lɪbal. 21 Nɪbi bɪ Krais Jisas nɪŋ udpal gau magöŋhalö unbö rö nöp. Nɪbi bɪ an an nan prɪ nan haɫöwaɫö gau asɪ masɪ gɪnaböl gau, kale nɪbi bɪ uɫ nɪpe ke mɪdöm, wög aij nɪhön nɪhön mɪdeinab gau kale mɪñ mɪñ göl gɪ gɪnaböl. Anɪb u, Bɪ Kub nɪbi bɪ uɫ nɪpe ke anɪb gau nɪŋöm, kalɪp wög aij rɪmnap hag lɪnab.

22 Pen nɪbi praj bɪ praj rɪmnap gasɪ naj nɪŋbal rö u nɪŋagmön. Ne pen gɪ aij gɪmön, God hagöp rö nöp gɪmön, Krais Jisas manö aij nɪpe nɪŋ udmön, nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪmön, klö gɪmön gɪ dammön, bɪ agamɪŋ hain rɪkmön, gɪ mɪdaimön. Nɪbi bɪ mɪdmagö asɪŋ mɪdagöp rö mɪdöm Bɪ Kub nɪp sabe gɪpal gau aip jɪm ñöl mɪdmön, hagajɪn adö anɪbu nöp gɪ mɪdaimön. *

23 Pen manö yɪharɪŋ hag amɪl apɪl göm, pen pen hagpal gau, ne aip hagagmön. Nɪhön gɪnɪg: anɪg geinaböl u, hainö mulu lugö, kal juöm, manö naj hagöm, pen pen gasɪ naj nɪŋnaböl. * 24 Nɪbi bɪ Bɪ Kub nɪp wög geinaböl gau, pen pen hagagöm, agamɪŋ mɪdöm, nɪbi bɪ ud aij göm, hag ñɪ aij gɪnaböl. Kalɪp gɪ naj gɪlö, pen gɪ naj gagöl. 25 Pen nɪbi bɪ rɪmnap manö kale udagaiöl, kale pen agamɪŋ hag ñɪ aij göl gɪ mɪdlö, God nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp gasɪ aij ñö, nan si nan naj gɪpal u nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a göm, ado gɪ nɪp lau adö apöm, manö nɪŋö yuö yabɪɪ u nɪŋ udöl

rö löp. 26 Anɪg göl agamɪŋ hag ñɪ aij göl gɪ mɪdlö, gasɪ aij auö, Seden kalɪp pɪr pɪr alöm udö, kɪd nɪpe u mɪdöm, manö piral nɪpe nɪŋmɪdal u arö göm, mɪd aij gɪnaböl.

3

Ñɪn hain anɪbi nɪbi bɪ gɪ naj yabɪɪ gɪnaböl

1 Pen ne nɪŋban, ñɪn hain anɪbi nɪbi bɪ uɫham mɪdeinaböl. * 2 Kale hañ romanɪ kale nöp gasɪ nɪŋöm, uɫpö kɪno kɪbap mani nöp mɪdmagö löm, hon nöp bɪ kub mɪdpun, a göm, hib kale ke dap ranöm, nɪbi bɪ gau kalɪp hag juöm, nɪme nap bɪ kalɪp manö rɪb juöm, nɪbi bɪ kalɪp gɪ aij gɪpal gau kalɪp aij a göp hagagöm, God nɪp gasɪ nɪŋagnaböl. 3 Kale nɪbi bɪ rɪmnap mɪdmagö lagöm, nɪbi bɪ kalɪp gɪ naj gɪnaböl u nɪŋöm arö gagöm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp manö naj manö piral hagöm, agamɪŋ hain rɪkagöm, kal naj yabɪɪ göm, nan nɪhön nɪhön aij mɪdöp u nɪŋlö, kalɪp mulu lagnab. 4 Kale mumug nɪŋöm, haɫöwaɫö gɪ naj göm, hon nöp nɪbi bɪ kub mɪdpun a göm, hañ romanɪ hon ke aij gɪnɪm adö u nöp gun, mɪñ mɪñ gun, a göm, God nɪp mɪdmagö lagnaböl. 5 Hon nɪbi bɪ anɪb gau nɪŋun, nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udpal rö nöp gɪpal, a gɪnabun u pen God Ana nɪpe gö, pɪdöŋ halö mɪdun, God hagöp rö nöp gun, a göm, gasɪ u nɪŋagnaböl. Nɪbi bɪ anɪb unbö rö gɪpal gau arö gɪmön, aip magum gagmön. *

6 Bɪ anɪb gau rö rɪmnap, agamɪŋ ram ram uɫhai am nɪŋ arlö nɪŋöl gɪ, nɪbi gasɪ aij mɪdagöp gau, kalɪp hag wɪhai ram raul kale ud arlö, kale manö piral kalɪp hag ñailö, nɪbi anɪb gau böŋ anɪb lau adö arnaböl. Nɪbi anɪb gau, nan si nan naj gɪpun gau prɪ u, aigöl gun kɪk gɪ yuun, mɪd aij gun, a göm, mɪŋör kub yabɪɪ nɪŋöm, gasɪ kub nɪŋöl gɪ mɪdpal. Pen mɪdmagö kale pɪlu gö, gasɪ naj ke ke iru nöp am kalɪp ud danɪ göm, adan naj anɪb gau ud ɫɪp gɪnɪg gab. 7 Nɪbi anɪb gau rö, manö gau nɪbö gau nɪbö nɪŋnaböl u pen Krais Jisas manö aij u nɪŋeinaböl u, u manö nɪŋö me u, a göm, nɪŋagnaböl. 8 Pen bɪ

* 2:19: Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:22: 1Di 6:11 Dai 1:16

* 2:23: 1Di 4:7 * 3:1: 1Di 4:1 * 3:5: Mad 7:15,21;

Janis Jabris bi mihau Mosıs manö haga u ji niñlö u rö, bi piral hagpal gau u rö nöp Kraıs Jisas manö niñö u ji niñbal. Kale gasi naij yabiñ nöp niñöm, Kraıs Jisas manö aij u ji niñbal rö, God kalıp u rö nöp ji niñöb. * ⁹ Pen gıpal adö anıbu rapın gılö arnım rö lagöp. Janis Jabris bi mihau gi naij gılö, niñbi bi waiö niñla rö u, niñbi bi miñni anıb unbö rö nöp manö piral hag niñbal gau u rö nöp waiö niñnaböl.

Jisas Kraıs manö aij u niñ ud aij gimön

¹⁰ Pen yad aip midul, gasi adö añi nöp niñul, Jisas Kraıs manö aij u hag niñbin u abe, nagı aij adö yad gıpin u abe, ne hadö niñ aij gimön anıg unbö rö nöp gıpan. Kraıs niñ niñ ud pıdönj gem, wög niñpe klö yabiñ nöp göl gem, niñbi bi gau kalıp midmagö lem, miñör auö uñham midem arö gagpin u, ne niñban. ¹¹ Kraıs manö aij hag niñainö yıp gi naij gılö uñham midainö u, ne hadö niñban. Niñbi bi daun kub Adiok, Aikoniam, Lisdra gau yıp gi naij gılö gılö, uñham yabiñ midainö u pen Bi Kub yıp ud kamıñ yua u, ne niñban. *

¹² Niñbi bi Kraıs Jisas niñ cıg göm, hagöp rö nöp gıniñ gaböl gau, kalıp magöñhalö miñör niñlö, uñham midleinaböl. * ¹³ Pen niñbi bi naij manö piral adö u nöp hag niñbal gau, naij yabiñ gılö gılö arö, kale nöd niñbi bi naij midmdal rö wasö, hainö niñbi bi naij unbö ke midleinaböl. Kale ke God adan aij u niñagöm, niñbi bi rımnab kalıp manö piral anıbu hag niñlö, kale u rö nöp God adan aij u niñagnaböl.

¹⁴ Pen ne niñ pro nöp midmön, nöp Kraıs Jisas manö niñö u hag niñlö, niñmön böñ nöp niñ udpan manö aij u klö gimön, niñ udöl gi, hagöp rö nöp göl gi, gi midaimön. Hon niñbi bi nöp manö aij u hag niñno niñna u, ne hadö niñban. ¹⁵ Ne niñban, niñ pro yabiñ midaina niñ u, ne God Manö Uñ u hadö niñna. Hon God Manö Uñ u amgö li niñeinabun u, God Manö Uñ u hanıp gasi kíd hiñk niñeb magö anıbu niñ, Kraıs Jisas niñ niñ udno hanıp ud asıknab manö iñ u niñ aij gıñabun. ¹⁶ God Manö u magöñhalö, God niñpe ke ake löm Ana niñpe

u pu ga. Anıb u, God Manö u magöñhalö udun, niñbi bi gau kalıp hag niñun, niñbi bi manö niñö arö gıpal gau kalıp rımid ukun, niñbi bi gi naij gıpal gau kalıp hag gun, niñbi bi kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gi gasi niñbal gau, kalıp hag niñ aij gıñabun. * ¹⁷ Anıg geinabun u, God niñ wög gi niñeb niñbi bi niñpe gau, God Manö u niñ aij yabiñ göm, God kalıp wög aij niñhön niñhön hag lınab u, kale gasi niñ aij yabiñ göm, gi aij yabiñ gıñaböl.

4

God Manö kabö göl u hag niñmön

¹ Nöp manö anıbi yıharıñ hagagabin. Kraıs Jisas niñbi bi gau magöñhalö Kiñ kale abad midleinabin, a göm, ado gi aueinab niñ u, niñpe niñbi bi kamıñ midleinaböl gau abe, niñbi bi umla gau abe, niñme ke ke lıniñ gab. Anıb u, God abe, Kraıs Jisas abe niñmidlö niñöl gi, nöp manö anıbi hagnıg gabin. ² God Manö aij u hag niñmön. Niñbi bi gau niñni lınab aka niñni lagnab, a gimön, ji niñagmön; miñni udnaböl aka udagnaböl, gasi u niñagmön; klö gimön nöp God Manö aij u hag niñmön. Niñbi bi gi naij gıpal gau hag gimön, niñbi bi manö niñö arö gıpal gau rımid ukmön, niñbi bi kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gi gasi niñbal gau, kalıp agamıñ hain rıkmön hag niñ aij gimön, gimön. ³ Niñhön gıniñ: niñ hain u, God Manö kabö göl u niñöm, udagnaböl; hag niñeb niñbi bi iru nöp uñ gi daulö, kale manö piral manö yıharıñ yıharıñ gasi kale ke aröp adö u nöp hag niñlö, kale niñöm miñ miñ göl gi udnaböl. * ⁴ God Manö niñö u arö göm, aiud yıharıñ gau haglö, yıñıd niñnaböl.

⁵ Pen ne ke, nan niñhön niñhön gıñab u, gasi niñ aij göl gi midaimön. Miñör auainım, gasi iru niñagmön. Ne klö gimön, Kraıs Jisas manö aij u niñbi bi gau hag niñ ajmön. Ne God wög gi niñeb bi midpan u me, God nöp wög niñhön niñhön hag la u, magöñhalö gi dam dam arö, böñ nöp gi haknab.

Yad söl umniñ gabin, a ga

* **3:8:** Eks 7:11 * **3:11:** Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * **3:12:** Mad 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22 * **3:16:** Ro 15:4
* **4:3:** 1Di 4:1

⁶ Yad Krais wög nipe ginö, yip nagt lälö midnö midnö, mñi pak lino hagape nip lugnim, a göm, yip gaböl. Anib u, minöj naböj adö it i midpin i, arik arep ñin u söl auub. * ⁷ Yad klö gem, Seden aip pen pen gi damem, adan söl au hadö aubin. Yad klö gem, Krais Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñi dam dam arö, Krais Jisas nip niñ udöl gi midem, wög yip haga u arö gagpin; haga rö nöp magöñhalö gipin. * ⁸ Nipe Bi Kub, nipe manö ud asik aij göm hagöp u me, niñön niñön gipin u niñ midöm, ñin kub nipe u auö, yip bi kamij aij yad, a ginab. Pen yad nöp wasö; nibi bi, Bi Kub aunab, a göm, aij gö niñöl gi abad midpal gau, kalip magöñhalö u rö nöp ginab. *

⁹ Dimodi. Adan midainim u, yad midpin i yijid aumön. ¹⁰ Bi yad aip midmidun gau, mñi yad aip aui midagpal. Bi ne Demas, nan minöj naböj adö it i midmagö löm, yip böj nöp arö göm, hadö daun kub Desalonaika ara. Bi yad Kresej Galesia Propins ara. Daidas Dalmesia Propins ara. * ¹¹ Bi añi Luk nöp yad aip midpul. Krais Jisas nip wög gabin aui, Mak nipe gi ñi aij ginab. Anib u, ne Mak nip ammön ut gi dauö, yad aip midul, wög anibu gul. ¹² Dijikas nip hag yunö Epesas ara. ¹³ Aunabön ñin u, daun kub Droas apön, kolsior mlö yad u, bi ne Kapas ram ud lino u udmön daumön; adan midainim u, köp yad wam wam gi midöp gau magöñhalö udmön daumön; wasö u, köp kaj meme sipsip hañ hib halö kali kñiñ rikla gau nöp magöñhalö udmön daumön. *

¹⁴ Bi kapa wög göp Aleksada yip gi naj yabıl ga. Yip ga anibu, God nip pen u rö nöp ginab. * ¹⁵ Krais Jisas manö aij hagpun u, Aleksada nipe ji naj yabıl ga u me, yip gi naj ga rö, nöp u rö nöp ginim rö löp u, niñ aij gimön.

¹⁶ Yip nöd manö kub hagla ñin u, nibi bi ap yip jöl gau niñ midö manö kub hagagnö; kale magöñhalö yip arö gila. Pen God kalip gasi anibu niñöl gi midagainim. ¹⁷ Yip manö kub hagla anibu, Bi Kub yip

abad midö niñöl gi, manö aij nipe u nibi bi gau nibo iru nöp apöm mideila gau, kalip hałowalö hagainö niñla. Bi Kub gö, kaj laiön yip hau niñöl rö laga. ¹⁸ Yad niñbin, Bi Kub yip abad midö, nan naj ap yip ginim rö lagnab; yip ud kamij yuöm, dam ram minöj aij nipe kumi kabö adö lañ au ud arnab. Bi Kub anibu, hib nipe u pör pör nöp haglö adö arañ. Anib unbö rö aij.

Pol hagöp, “Kale midpim?” a göp

¹⁹ Nibi ne Prisila abe, nugmul nipe Akwila abe, bi ne Onesiporas nibi bi ram nipe midpal gau abe kalip hagnöm, Pol “Kale midpim?” a göp, a gimön. *

²⁰ Bi ne Erasdas aui auaga; midöp daun kub Korid u. Bi ne Dropimas nip nan gö, arik aunö daun kub Mailidas. *

²¹ Yigön kub auöp ñin u söl midöp rö, adan midainim u, yigön auagnab adö u yijid aumön.

Pen Yubulas, Pudens, Lainas, Klodia, Krais Jisas nibi bi nipe daun kub Rom i midpal gau magöñhalö nöp, “Ne midpan?” a gaböl.

²² Dimodi, Bi Kub nöp aip midainim.

God kalöp magöñhalö mög niñöm ud aij ginim.

* **4:6:** Plp 2:17 * **4:7:** 1Di 6:12 * **4:8:** 1Ko 9:24-25 * **4:10:** 2Ko 8:23; Ap 15:37-39; Kol 4:14 * **4:13:** Ap 20:6 * **4:14:** 1Di 1:20; Sam 62:12; Ro 2:6 * **4:19:** Ap 18:2; 2Di 1:16-17 * **4:20:** Ap 19:22; 20:4; Ro 16:23

Daidas Pol Daidas n̄p k̄p kal̄ k̄iñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳp hag lö wög ḡ ñeb b̄i n̄pe ap m̄dem, Jisas Kraiss manö aij n̄pe ud ajep b̄i n̄pe ap m̄dpin.

God ȳp hag la u, n̄bi b̄i n̄pe udn̄g gab gau kal̄p God Manö u hag ñ̄n̄ö kale manö an̄bu n̄ñ ud p̄d̄öñ ḡöm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij ḡöm, hagöp rö nöp göl, a ḡöm, God ȳp wög an̄bu hag la. ² God n̄pe manö piral ap hagagöp. N̄pe hadame dagol gau ram m̄n̄öñ ḡi laga ñ̄n̄ u manö n̄ñö hagöm haga rö, n̄bi b̄i an an manö n̄ñö n̄pe an̄bu n̄ñ udöm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij ḡöm, u rö nöp ḡnaböl gau, n̄pe kal̄p pör m̄dep magö u ñ̄nab. *

³ Ñ̄n̄ n̄pe ke hag la ñ̄n̄ u nöp, God manö n̄pe waiö la. God, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon u, ȳp hag lö, manö aij n̄pe waiö hag ñ̄i ajpin.

⁴ Daidas, nöp k̄p an̄bi kal̄ k̄iñ r̄ikabin. God Manö u nöp hag ñ̄ainö, Kraiss Jisas n̄ñ udmön, manö aij adö añ̄i n̄ñbul u me, nöp ñ̄i aij yad, a gabin. Bapi God abe, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon Kraiss Jisas abe, nöp mög n̄ñmil, ud aij ḡimil, abad m̄d aij ḡilö, ne agam̄ij m̄d aij ḡimön. *

⁵ Yad nöp ram m̄n̄öñ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Krir hag lem, hagnö, “N̄bi b̄i kal̄p Kraiss manö aij u hag ñ̄l̄ö gau kauyan̄ am n̄ñmön, wög r̄imnap gaglo u göl ḡi, b̄i kub kal̄p abad m̄dep ram m̄n̄öñ ke ke m̄dpal gau hag l̄imön,” a ḡinö.

⁶ Pen n̄bi b̄i Kraiss n̄ñ udpal gau b̄i kub kal̄p abad m̄dep r̄imnap udn̄g, b̄i ȳhar̄ñ udagmön. B̄i ḡi aij ḡipal gau nöp n̄ñmön udmön. N̄bi kale añ̄i ap nöp udöm, ñ̄i pai kale gau kal̄p abad m̄d aij ḡilö, Kraiss n̄p n̄ñ udöm, ami bapi manö udöm hain ḡöm hatöwatö gagpal, b̄i gau nöp n̄ñmön udmön. * ⁷ Kraiss n̄bi b̄i n̄pe abad m̄dep b̄i gau kale God wög n̄pe ke abad m̄dpal. An̄b u, b̄i abad m̄dep b̄i gau kale ḡi aij nöp ḡilö, n̄bi b̄i r̄imnap

kal̄p manö hag juöl rö lagn̄m. Pen b̄i manö pen pen hagpal gau, b̄i ȳñ̄id kal̄ jubal gau, b̄i ñ̄ig k̄l̄o ñ̄ñöm hauł l̄ibal gau, b̄i urak pen pen pakpal gau, b̄i ułpö k̄l̄no mani si udn̄g ḡipal gau, kal̄p n̄ñmön udagmön. ⁸ Pen n̄bi b̄i Kraiss n̄ñ udpal gau b̄i kal̄p abad m̄dep gau, n̄bi b̄i m̄l̄ö gau n̄bö hag w̄hai dam ram kale aip an̄ dan udöm, nan n̄ñhön n̄ñhön aij m̄döp gau m̄dmagö l̄öm, gas̄i hañ roman̄ kale ke gas̄i göp rö gagöm, n̄bi b̄i gep abe n̄bi b̄i ramö gau abe magöñhalö ud aij ḡöm, b̄i uł m̄dun a ḡöm, pör nöp God Manö hagöp rö nöp gas̄i n̄ñöm, k̄l̄o ḡöm hagöp rö nöp ḡöm, gaiöl. ⁹ Kraiss manö n̄ñö nöd hag ñ̄l̄ö n̄ñla u nöp n̄ñ ud p̄d̄öñ göl ḡi, Kraiss n̄bi b̄i gau kal̄p Kraiss manö ȳdun göl u nöp hag ñ̄i aij ḡilö, kale n̄ñ udöm gas̄i halö m̄deinaböl. Pen n̄bi b̄i manö ȳdun göl an̄bu r̄ib jubal gau, kal̄p manö ȳdun göl adö u hag ñ̄i aij geinaböl, manö pen hagöl rö lagnab.

¹⁰ N̄ñhön ḡin̄g: n̄bi b̄i Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun a ḡipal gau iru nöp God Manö u r̄ib juöm, manö piral gau n̄bö udöm n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p hag ñ̄öm, adan naj u t̄ip ḡi ud arbal. B̄i an̄b gau iru nöp b̄i Juda n̄bö. Kale Kraiss n̄p n̄ñ udpal u pen Juda n̄bi b̄i wasö gau kale Kraiss n̄p n̄ñ udöm, hañ r̄ib ḡi dö ḡöm me, Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄dnaböl a ḡipal. * ¹¹ Ne ḡimön manö piral u arö ḡil̄añ. Mani nan gau udun a ḡöm kale manö piral an̄bu nöp hag ñ̄l̄ö, b̄i r̄imnap n̄bi b̄i ñ̄i pai ram kale aip hanbal gau magöñhalö manö piral an̄bu udpal. *

¹² Pen b̄i manö hagep kale ke Krir n̄bö b̄i ap haga, “N̄bi b̄i Krir n̄bö gau pör nöp manö pir alöm, nan naj nöp ḡöm, kale iru gö wög gagöm, nan aij iru nöp udun a ḡöm, kain hapeb rö m̄dpal,” a ga. ¹³ B̄i Krir n̄bö manö haga an̄bu n̄ñö yab̄i haga. An̄g ḡipal an̄bu ne kal̄p manö k̄l̄o yab̄i hagnön, manö piral hagpal u arö ḡöm, Kraiss manö aij u ȳdun göl nöp n̄ñ udöl. *

¹⁴ Kal̄p manö k̄l̄o hagnön, Juda n̄bi b̄i aiud ȳhar̄ñ hadame gau hagn̄dal gau

* **1:2:** Kol 1:27 * **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Di 4:10; Ro 1:7 * **1:6:** 1Di 3:2-7; 2Di 2:24-26 * **1:10:** 1Di 4:7
* **1:11:** 1Pi 5:2; 2Di 3:5-6 * **1:13:** 2Di 4:2

arö göl; n̄ibi b̄i Kraiſ manö n̄iŋö j̄i n̄iŋbal gau an̄iŋ an̄iŋ ḡimim a ḡipal gau, manö kale udagöl. *

¹⁵ God n̄ibi b̄i aij n̄ipe gau nan r̄imnap hil gagpal; nan aij a ḡöm haſöwaſö udpal. Pen n̄ibi b̄i nan si nan naij n̄öp ḡim̄dal gau abe, n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ip n̄iŋ udagpal gau abe, nan iru n̄öp hil ḡipal.

N̄ibi b̄i an̄ib gau rö, gas̄i r̄im̄id kale böŋ n̄öp naij gö, gas̄i n̄iŋ aij gagpal. ¹⁶ God Manö n̄iŋ udun, n̄ibi b̄i n̄ipe m̄dpun a ḡipal u pen kale ḡipal rö n̄iŋun n̄iŋbun, kale God n̄ibi b̄i n̄ipe wasö. Kale God Manö aij hagöp rö j̄i n̄iŋbal u me, kale nan aij ap göl rö lagöp. Ḡipal an̄ibu God n̄iŋö mulu lugöp. *

2

Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip abad m̄id aij ḡim̄ön

¹ Pen ne n̄ibi b̄i gau kal̄ip God Manö kabö göl adö u n̄öp hag n̄im̄ön. ² B̄i majö rö gau kal̄ip hag n̄i aij ḡim̄ön, n̄iŋ wain iru n̄iŋagöl; gas̄i n̄iŋ aij ḡöm, nan naij gagöl; haſ roman̄ kale ke gas̄i göp rö n̄öp gagöl; nan n̄ihön gain̄im, kale klö ḡöm Kraiſ manö aij n̄ipe u n̄iŋ ud p̄idöŋ ḡöm, Kraiſ n̄ip c̄iŋ p̄idöŋ ḡöm, n̄ibi b̄i gau m̄dmagö yab̄iſ löm, klö ḡöm ḡi damöm, b̄i agam̄ij hain r̄iköm, ḡi m̄idaiöl. ³ N̄ibi majö rö gau kal̄ip u rö n̄öp hag n̄i aij ḡim̄ön, kale n̄ibi God Manö hagöp rö n̄öp ḡöm ḡi aij ḡipal rö n̄öp göl; kale n̄ibi b̄i r̄imnap hib hag juöm haglö lugagn̄im; n̄iŋ wain iru n̄iŋagöl; kale n̄ibi n̄i pai b̄i gau kal̄ip naḡi aij adö u n̄öp hag n̄i aij göl. * ⁴⁻⁵ An̄iŋ göl m̄id aij ḡöm, kale n̄ibi ma iſ ḡisön l̄ibal gau kal̄ip hag n̄i aij ḡilö, kale pen nugmul b̄i kal̄ip m̄dmagö löm, n̄i pai kale gau kal̄ip m̄dmagö löm, haſ roman̄ kale ke gas̄i göp rö n̄öp gagöm, as̄iŋ m̄idagöp rö n̄öp m̄idöm, wög ram kale gau ḡi aij ḡöm, n̄ibi b̄i r̄imnap gau ud aij ḡöm, nugmul b̄i manö hagöl mo gau m̄idöl. An̄iŋ ḡilö, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iŋöm, God Manö u hag juagnaböl. *

⁶ Pen b̄i praj gau kal̄ip manö klö hagmön, kale haſ roman̄ kale ke gas̄i göp rö n̄öp gagöl. ⁷ Pen ne manö n̄ihön n̄ihön kal̄ip hag n̄inabön u, ne ke pör n̄öp nan magöŋhalö an̄iŋ unbö rö n̄öp ḡim̄ön, b̄i praj gau n̄öp n̄iŋöm, kale an̄iŋ unbö rö n̄öp göl. Pen ne n̄ibi b̄i gau manö hag n̄inabön u, m̄ihol m̄ihol göl ḡi hagagmön; gas̄i n̄iŋ aij ḡim̄ön God Manö kabö göl n̄öp hag n̄i aij ḡim̄ön. * ⁸ Manö magö hagn̄iŋ gabön u n̄iŋ aij ḡim̄ön hagmön, n̄ibi b̄i han̄ip n̄iŋlö mulu lugöp gau manö r̄imnap uſhai wasö n̄iŋöm kal̄ip nable ḡin̄im. *

⁹ Pen Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe, n̄ibi b̄i r̄imnap rau daulö, naḡi wög rö ḡipal gau kal̄ip hagmön, b̄i kub yad aij ḡin̄im adö u n̄öp ḡinam a ḡöm, manö r̄imnap pen hagagöm, b̄i nap kale gau hagöl rö n̄öp göl. * ¹⁰ Nap kale gau nan si udagöm, pör n̄öp nap nan kale gau magöŋhalö abad aij ḡöm, wög magöŋhalö ḡi aij ḡöm göl. An̄iŋ göl ḡi aij geinaböl u, n̄ibi b̄i gau n̄iŋöm, God Ud Kam̄iŋ Yuep B̄i hon u manö n̄ipe n̄iŋöm hagnaböl, manö an̄ibu manö n̄iŋö manö n̄iŋ udep a ḡinaböl.

¹¹ Pen God n̄ibi b̄i gau magöŋhalö mög yab̄iſ n̄iŋöb rö, Kraiſ Jisas ram m̄inöŋ iſ i waiö apöm umö, n̄ibi b̄i gau magöŋhalö ram n̄ipe kumi kabö adö laŋ au pör n̄öp Kam̄iŋ m̄idaiöl rö löp. ¹² God n̄ipe han̄ip mög yab̄iſ n̄iŋöb u n̄iŋun n̄iŋbun, nan si nan naij ḡipun gau abe, haſ roman̄ hon ke gas̄i göp rö gun a ḡipun u abe, arö gun, ram m̄inöŋ iſ i m̄dpun i, gas̄i n̄iŋ aij gun, n̄ibi b̄i r̄imnap nan naij ap gagun, klö gun God Manö hagöp rö n̄öp gun. * ¹³ An̄ib u, God hon Jisas Kraiſ han̄ip ud Kam̄iŋ yuöp u, mailö halö ado ḡi aunab a gun, gas̄i halö m̄idun aij gö n̄iŋöl ḡi m̄dpun. ¹⁴ Jisas han̄ip a ḡöm uma u, “Nan si nan naij ḡipal gau magöŋhalö pen n̄inö, kale n̄ibi b̄i as̄iŋ m̄idagöp yad ke m̄idöm, ḡi aij n̄öp gun a ḡi gas̄i n̄iŋ m̄idaiöl,” a ḡöm, han̄ip a ḡöm uma. *

¹⁵ Manö hagaj̄in an̄ibi n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag n̄i aij ḡim̄ön. Pen n̄ibi b̄i haſöwaſö

* **1:14:** 1Di 4:7 * **1:16:** 1Jn 1:6; 2:4 * **2:3:** 1Di 3:11 * **2:4-5:** Ep 5:22 * **2:7:** 1Di 4:12 * **2:8:** 1Pi 2:15
* **2:9:** 1Di 6:1 * **2:12:** 1Jn 2:16 * **2:14:** Gal 1:4; Eks 19:5; Dud 4:20; 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9 * **2:15:** 1Di 4:12

gipal gau kalip klö gimön hag ñimön, maj migan ne u sipsip niᶇagöl. *

3

Krais niᶇi bi kale aige göl ginaböl

¹ Krais niᶇi bi gau kalip hagnön, kin gau abe, gapman bi kub gau abe manö hagöl rö nöᶇ göl. Pör nöᶇ niᶇi bi rimmnap gau kalip gi aij göl rö linim u, kalip gi aij göl. * ² Pen niᶇi bi rimmnap gau kalip manö piral haglö hib kale lugagnim; pen pen hagagöm, niᶇi bi rimmnap gau hag ud aij göm, niᶇi bi gau magöᶇhalö aip niᶇi bi hain mid aij göm, göl. ³ Pen niᶇön: hon ke nöᶇ u rö nöᶇ gasi niᶇ aij gagun, God Manö hagöp rö ji niᶇun, hañ roman hon ke gasi göᶇ rö nöᶇ gun a gun, bi nagiman rö midmidun. Hon nan si nan naij nöᶇ göl gi midmidun; niᶇi bi gau kalip gasi naij niᶇun, nan kale gau nan hon rö midaidböᶇ, a gun, kalip pen niᶇno mulu lugö pen niᶇlö mulu lugö gimidun. Pen ji niᶇlö pen ji niᶇun gimidun. *

⁴ Nöd anig gimidun u pen hainö God, Ud Kamij Yuep Bi hon u, God niᶇi bi möᶇ niᶇöm midmagö löᶇ u hanip niᶇi bi waiö la. ⁵ God niᶇe hanip ud Kamij yua. Hanip ud Kamij yua u, hon ke nan aij rimmnap ginö hanip ud Kamij yuaga. Niᶇe hanip möᶇ yabih niᶇöᶇ u me, hanip ud Kamij yua. Ga anibu, Ana Ut u hanip yuö apöm, gac hon u ik gi yuö, niᶇi bi hain niᶇö yabih libun. * ⁶ God niᶇe Ana Ut hanip böᶇ nöᶇ yuö apöm hanip an dan midöp u, Jisas Krais hanip nan a göm umöm ud Kamij yua u me, anig ga. * ⁷ God ga anibu, hanip möᶇ niᶇöm niᶇi bi Kamij aij niᶇe rö udöm, Kamij pör midep u udun a gipun u, hanip ñinabin, a göm ga. ⁸ Manö niᶇö yabih me anibu.

Manö hagajin anibu niᶇ aij gimön klö gimön hag ñimön, God nip niᶇ udpal niᶇi bi gau gasi añ anibu nöᶇ niᶇöm, niᶇi bi rimmnap kalip gi aij göl gi midaiöl. Anig ginaböl u gi aij yabih ginaböl. Manö anibi manö aij yabih; ram minöᶇ gau gau ud

arlö, hagöp rö nöᶇ geinaböl u, niᶇi bi magöᶇhalö agamij mid aij ginaböl.

⁹ Pen niᶇi bi rimmnap manö haᶇowaᶇö hag amil apil göm, apis bac hon gau anig anig göl riklö auöp, a göm, Juda lo manö u anig anig göl midöp, a göm, pen pen hagaiöl u, ne aip hagagmön. Manö anib gau it ap midagöp; niᶇi bi manö yharin anibu niᶇöm agamij mid aij göl rö lagöp. *

¹⁰ Anib u, niᶇi bi rimmnap God Manö kabö göl u arö göm, manö rimmnap ke hagaiöl, mañ añ ap hagnön. Pen niᶇagaiöl, mañ u rö nöᶇ hagnön. Mañ u rö nöᶇ niᶇagaiöl, kalip böᶇ nöᶇ arö gimön. *

¹¹ Ne niᶇban, niᶇi bi anig gipal gau kale gasi naij nöᶇ niᶇöm, nan si nan naij nöᶇ göl gi midlö, gasi midmagö an kale dan gac midöp u waiö lö niᶇbun.

¹² Yad hainö Ademas aka Dijikas hag yunö, nöᶇ am hagö, ne yid auep rö lainim yid Nikopolis daun aumön. Yibaud göm yigön ginab ñin u yad am mideinabin ram minöᶇ anibu. * ¹³ Bi ne Sinas lo manö niᶇöᶇ u aip, bi ne Apolos aip, kalip ud aij gimön, adan arnig gaimil u, nan kale rimmnap midagainim ñimön ud armil. * ¹⁴ Krais niᶇi bi niᶇe Krir midpal gau, kale wög göl gi midlö nan ñneᶇ pilnim. Kale klö göm pör nöᶇ gi aij göl gi midöm, wög göl gi midöm, nan magö ñniᶇöm, niᶇi bi nan midagöp gau kalip rimmnap ñinaböl. *

¹⁵ Daidas. Niᶇi bi yad aip midpun aui nöᶇ, “Midpan?” a gipal. Pen hon Krais manö aij niᶇ udpun rö niᶇ udöm, hanip midmagö libal gau kalip, “Midpim?” a gimön.

God kalöp magöᶇhalö möᶇ niᶇöm abad midainim.

* **3:1:** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:3:** 1Ko 6:11; Ep 2:2; 5:8 * **3:5:** 2Di 1:9; Ep 5:26 * **3:6:** Ap 2:17-18 * **3:9:** 2Di 2:14,16 * **3:10:** Mad 18:15-17 * **3:12:** Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13:** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6; 16:12 * **3:14:** Ep 4:28

Pilimon Pol Pilimon n̄p köp kal̄i kl̄iñ rika

¹ Yad Pol. Krais Jisas n̄p wög gainö, ȳp naḡi l̄l̄ö m̄dpin. Yad mam hon Di-modi aip m̄dul, kalöp köp an̄bi kal̄i kl̄iñ rikabul.

Mam aij hon Pilimon, hon wög j̄im ñöl ḡipun. ² Ne u, añ hon Apia u, b̄i hon aip God wög kl̄ö göm göp Akipas u, Krais Jisas n̄bi b̄i n̄pe ram ne apim God n̄p sabe ḡipim gau magöñhalö, kalöp köp i kal̄i kl̄iñ rikabul. *

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Krais abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡimil abad m̄dlö, kale agam̄ij m̄id aij ḡi m̄idaimim.

N̄bi b̄i God n̄p n̄ñ udpal gau kal̄ip m̄dmagö l̄iban, a ga

⁴⁻⁵ Ne B̄i Kub Jisas n̄p n̄ñ udöl ḡi, God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip magöñhalö m̄dmagö l̄iban u ȳp hagl̄ö n̄ñem, yad God yad n̄p sabe göl ḡi, nöp gas̄i n̄ñem pör nöp aij a ḡipin. ⁶ N̄p hagpin, “Bapi. Hon Pilimon aip Krais manö aij u hag am̄il ap̄il gun me, han̄p n̄bi b̄i Krais n̄p n̄ñ udun c̄ig göl ḡi m̄dpun gau nan aij n̄ñön n̄ñön ñ̄ban u, Pilimon n̄pe magöñhalö n̄ñ aij ḡin̄m,” a ḡipin.

⁷ Pen mam aij yad Pilimon n̄ñ! Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄i l̄iban u, kale m̄dmagö añ kale dan̄ m̄ñ m̄ñ ḡipal. Yad u rö nöp n̄ñem m̄ñ m̄ñ göl ḡi gas̄i halö m̄dpin. *

Onesimas n̄p mulu n̄ñagmön, a ga

⁸ Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄i l̄iban u n̄ñem, ne yad Krais b̄i n̄pe mamil m̄hau m̄dpul rö, yad nöp manö kl̄ö hagem ne an̄ig ḡimön a ḡibnep. ⁹ Yad Pol uri b̄i m̄lep l̄ibin. Krais Jisas manö aij u hag ñ̄i ajainö, ȳp naḡi l̄l̄ö m̄dpin rö, nöp manö kl̄ö hagn̄ig hagbnep u pen nöp an̄ig hagagnabin. Ne b̄i m̄dmagö yad m̄dpan rö, yad hagnam rö ḡimön. ¹⁰ Pen manö yad u, Onesimas n̄pe ñ̄i yad ke rö löp. Nöp wög göm ar̄ik

ara u, aui yad aip naḡi m̄dul, Krais manö aij u hag ñ̄inö n̄ñ udöp u me, yad nap n̄pe rö m̄dpin; n̄pe ñ̄i yad ke rö m̄döp.

* ¹¹ Nöd n̄pe nöp wög ḡi ñ̄i aij gagm̄döp; pen uri n̄pe nöp wög ḡi ñ̄i aij göm, ȳp wög ḡi ñ̄i aij göm ḡinab.

¹² Pen ñ̄i m̄dmagö yad rö u nöp yuabin.

¹³ Nöd hag n̄ñem manö ne u udem rö, n̄p yuagbnep. Krais manö aij hagainö, ȳp naḡi l̄l̄ö m̄dpin i, ne apön ȳp abad m̄idaimön rö lagöp u, Onesimas ȳp abad m̄idaiböp. ¹⁴ Pen yad ke Onesimas n̄p ud m̄ideinabin u kabö rö gagnab a gem, n̄p nöd yuem, nöp hainö hag n̄ñabin. Ȳp lau adö kauyan̄ yun̄ig yumön. ¹⁵ Yad gas̄i n̄ñbin e, God n̄pe ke gö, Onesimas nöp magö pro marap arö göm aröp u me, uri nöp ado ḡi apöm ne aip pör pör m̄dain̄m.

¹⁶ Pen m̄ñi n̄p ȳhar̄iñ naḡi wög gep b̄i ne ap n̄ñagnabön; m̄ñi n̄p mam m̄dmagö hol m̄ihöñ ȳj̄ig göl rö n̄ñnabön. N̄pe mam m̄dmagö yad yab̄i, pen n̄pe b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb ne m̄döp u me, ne m̄ñ m̄ñ ḡimön b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb aij ap abe, B̄i Kub b̄i n̄pe mam aij ap abe udnabön.

* ¹⁷ An̄b u, ȳp b̄i n̄ñeb ne yab̄i rö, B̄i Kub wög aip ḡipul, a ḡimön n̄ñban u, ñ̄i Onesimas n̄p hag ḡinam a ḡimön gas̄i u n̄ñagmön. Yad am̄jaknö ȳp ud aij ḡibnap rö u, n̄p u rö nöp ud aij ḡimön. ¹⁸ Pen n̄pe nöp ḡi naj ga aka nan r̄imnap pen ñ̄aga, a ḡimön, manö r̄imnap m̄dain̄m, n̄p hagagmön; manö an̄bu ȳp hagmön. Hagö, yad nöp pen ñ̄inabin. ¹⁹ N̄ñö hagpin rö, hib yad ke köp halö kal̄i kl̄iñ rikem labin. Pen yad Krais manö aij u nöp hag ñ̄inö ne n̄ñ udmön, Krais Jisas b̄i n̄pe m̄dpan u, nöp hagagnabin; ne ke n̄ñban.

²⁰ Mam yad. B̄i Kub n̄p wög aip ḡipul rö, hagabin rö nöp ḡimön. Krais hal̄ip m̄ihöñ ud aij gö mamil m̄hau m̄dpul rö, ne an̄ig ḡimön n̄ñöm yad m̄ñ m̄ñ ḡinabin. ²¹ Yad hagpin rö nöp wasö, ne n̄ñban adö u nöp n̄ñmön, Onesimas n̄p abe adö an̄bu nöp ḡinabön, a gem, aij a gö n̄ñöl ḡi nöp köp an̄bi kal̄i kl̄iñ rikabin.

²² Manö añ̄i ap m̄döp u hagagpin. Ȳp ram magö raul m̄igan ap n̄ñmön ud l̄i

* **1:2:** Kol 4:17; 2Di 2:3 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:10:** Kol 4:9; 1Ko 4:15 * **1:16:** 1Di 6:2

aij gımön. Kale magöñhalö God nıp sabe gıpm rö, söl mıdöp nagı arö gem nınam rö löp a gem gası halö mıdpin. *

Manö hag jua

²³ Bı ne Epapras u rö nöp Krais Jisas manö hag ñeia, nıp nagı leila, yad aip mıdpul i. Nıpe nöp “Mıdpan?” a göp. *

²⁴ Bı wög jım ñöl gıpun Mak u, Arisdakas u, Demas u, Luk u nöp “Mıdpan?” a gıpal.

* ²⁵ Bı Kub Jisas Krais kalöp nıbi bı gau mög nıñöm abad mıdainım.

* **1:22:** Plp 1:25; 2:24 * **1:23:** Kol 1:7 * **1:24:** Kol 4:10-12,14; 1Di 4:10-11

Hibru Hibru n̄bi b̄i Kraiſ lau adö m̄ideila gau kal̄ip köp kal̄i kliñ r̄ika

God Ñ̄i n̄ipe han̄ip manö aij ñ̄a

¹ Nöd God n̄ipe ap̄is bac hon Juda n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö hagn̄ig, b̄i manö hagep n̄ipe gau adan ke ke gas̄t ñ̄ö, kale n̄iñöm hag ñ̄im̄idal. ² Pen ñ̄in hain m̄idpun i, Ñ̄i n̄ipe ke yuö apöm han̄ip manö hag ñ̄a. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö hadame dagol gau ḡi la. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö abad m̄ideinab. * ³ Nap mailö kub halö yab̄i m̄idöp rö u, Ñ̄i u rö nöp mailö kub halö yab̄i m̄idöp. Nap b̄i aigege b̄i rö m̄idöp u, Ñ̄i n̄ipe u rö nöp unbö rö nöp m̄idöp. Ñ̄i manö klö yab̄i n̄ipe hagö, ram m̄inöñ nan gau magöñhalö m̄idep nöp m̄idöp. Ñ̄i n̄ipe apöm, han̄ip n̄ibi b̄i magöñhalö a göm umöm, n̄ibi b̄i magöñhalö gau nan si nan naij ḡipal gau magöñhalö ðik ḡi ke gau yuöm, kauyañ urak ap jak Nap klö ke halö m̄idöp u ñ̄imagö ȳij̄ig böñ lau adö as̄iköm aip m̄idpil. *

Ejol gau yagol rö m̄idpal; God Ñ̄i me B̄i Kub yab̄i m̄idöp

⁴ God n̄ipe gö, Kraiſ n̄ipe ejol gau rö wasö; n̄ipe B̄i Kub m̄idöp. God Kraiſ n̄ip Ñ̄i yad a ga u, hib n̄ipe ejol hib rö wasö; hib n̄ipe i adö lañol au m̄idöp. * ⁵ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga, “Yad m̄iñi nöp hagabin, ne Ñ̄i yad m̄idpan, yad Nap ne m̄idpin,” a ga. Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga. * ⁶ Pen Ñ̄i n̄ipe nöd u m̄inöñ naböñ i yun̄ig ga ñ̄in u, God n̄ipe ejol n̄ipe kal̄ip haga, “God ejol gau magöñhalö hib n̄ipe haglö adö arañ,” a ga. *

⁷ Pen ejol gau manö hagöm God haga,

* **1:2:** Jon 1:3 * **1:3:** Ap 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1

* **1:6:** Ro 8:29 * **1:7:** Sam 104:4 * **1:8:** Sam 45:6-7
Sam 34:7; 91:11

“God ejol n̄ipe gau gö,
ñ̄in ap ȳigön rö udöm aubal.
Wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄ipe gau gö,
ñ̄in ap mab m̄iñañ rö udöm aubal,” a
ga. *

⁸ Pen God n̄ipe Ñ̄i n̄ipe n̄ip manö hagöm haga,

“Ne God. Ne Kiñ pör nöp pör nöp m̄idmön,
n̄ibi b̄i ne gau pör nöp abad
m̄ideinabön.

N̄ibi b̄i ne abad m̄idmön, ḡi aij ḡimön,
kabö rö nöp ḡimön, abad m̄ideinabön.
*

⁹ N̄ibi b̄i ḡi aij ḡilö,
ne ñ̄iñ̄i liban,

pen n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡilö,
ne mulu kal n̄iñban.

An̄ib u, yad, God ne, ḡinö,
ne nöp B̄i Kub ke yab̄i m̄idpan;
b̄i n̄iñeb ne gau mo ne gau m̄idpal,” a
ga.

¹⁰ God manö r̄imnap halö hagöm haga,
“B̄i Kub, ne ke hadame dagol gau nöp
m̄idmön,
m̄inöñ naböñ iñ i ḡi löm, kumi kabö au
ñ̄imagö ne ḡi lina. *

¹¹⁻¹² Nan an̄ib gau magö ap m̄idöm, ur
ḡin̄ig gab,
pen ne m̄idep nöp m̄ideinabön.

Nan an̄ib gau, wañj pap̄iñ l̄i lugö,
ud as̄ik ke au löm, ḡisön n̄ibö rol ḡipal
rö ḡinabön.

Pen ne B̄i Kub, nöd m̄idm̄idan rö,
uri an̄ib unbö rö nöp m̄idpan;

ke ap lagnabön; uri m̄idpan rö
hainö an̄ib unbö rö nöp nöp pör pör
nöp m̄ideinabön,” a ga.

¹³ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga,

“Ne ñ̄imagö ȳij̄ig böñ yad aui as̄ik m̄idö,
nan n̄ihön n̄ihön nöp kauañ mauañ rö
m̄idöp gau magöñhalö,
raña m̄igan ne gau l̄inabin,” a ga.

Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga.

* ¹⁴ An̄ib u, ejol gau n̄ihön rö m̄idpal? God
kal̄ip hag yuö, n̄ip wög ḡi ñ̄öl ḡi, n̄ibi b̄i
Kraiſ ud kam̄iñ yuö kumi kabö adö lañ

* **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Ap 13:33; 2Sa 7:14; 1Kr 17:13

* **1:10:** Sam 102:25-27 * **1:13:** Sam 110:1 * **1:14:**

au God aip pör nöp kamıñ mıdeinaböl gau kalıp gı ñıbal. *

2

God hanıp uda u nan kub yabıt

¹ Anıb u, manö hag ñılö nıñbun u, nıñ ud pıdöñ gun, gası nıñöl gı nöp mıdaiun. Pen nıñ ud aij gagnabun u, gası pıral rımnab nıñun, manö pıral böñ gau arun rö löp. ² Ejol gau nöp lo manö u damöm, Mosıs nıp ñıla u pen manö anıbu manö nıñö nöp mıdö nıñöl gı, nıbi bı manö anıbu magö ap hagöp rö gagla gau abe, nıbi bı magö ap rıb rıkla gau abe, ilön pen udla. * ³ Anıb u, hon God Ñı nıpe manö aij dauöp u arö gıñabun u, hon kamıñ arun rö lagnab. Bı Kub nıpe ke manö anıbu dap auö, nıbi bı manö nıpe anıbu nıñla gau, hanıp manö nıñö yabıt anıbu nıñmim a göm, hag ñı aij gıla. * ⁴ Pen gası kale u nöp nıñöm hagagla; God kalıp aip mıdö nıñöl gı, nan nıñeb nıñagep rö rımnab göl gı, nan gagep rö rımnab göl gı, hanıp hag ñıla. God gası nıpe ke nıñöm, Ana Uı nıpe u nıbi bı rımnab nan aij ñö ke yabıt geila u, u rö nöp nıñno. Anıb u me, Krais manö aij u nıñö yabıt hagaböl a gun nıñbun. *

Jisas hanıp rau adog udöm hanıp añ mam yad a göp

⁵ Pen God hanıp ud nıpe aip kumi kabö ado lañ au pör nöp mıdeinabun manö hagpin adö u, ejol gau bı kub adö lañol rö, hon yagol rö mıdageinabun. ⁶ Manö adö anıbu, God Manö u kalı kılıñ rıköm hagla, “God. Ne nıbi bı gau kalıp gası nıñmön udpan.

Pen kale ne ke rö mıdagpal; kale nıbi bı yıharıñ rö u, ne nıñön gıñıg kalıp abad mıd aij gıpan? *

⁷ Ne gaina, magö ulep ap ejol gau bı kub rö mıdeila, nıbi bı gau yagod au rö mıdeila u pen mıñı nıbi bı gau kalıp gö, kale hib mıdö,

⁸ nan magöñhalö gau abad mıdeinaböl,” a gıla.

God gö nıbi bı nan magöñhalö gau abad mıdeinaböl a gıla u, hon nıñbun nan magöñhalö nıbi bı mo kale au mıdnab. Pen mıñı hon nıñbun nan magöñhalö nıbi bı mo kale au mıdagöp.

⁹ Pen Jisas ga u nıñbun. God Jisas nıp yuö mınöñ naböñ adö itı apöm mıdeia ñın u, ejol gau nıbi bı kub rö mıdeila; Jisas nıpe bı yıharıñ pro rö mıdeia. Pen God nıpe nıbi bı mög nıñöb rö, Jisas nıbi bı magöñhalö gau ud kamıñ yunam a göm ilön kub udöm umö, God gö mıñı Bı Kub mailö halö mıdö nıñöl gı, hib nıpe haglö adö arab. *

¹⁰ God nıpe nan gau magöñhalö gı löm abad mıdöp u, nıbi bı iru nöp ud ram mınöñ aij yabıt nıpe u ud lınıg, Jisas yuö apöm ilön ke yabıt udö, God nıp ka aij ke yabıt nıpe ke u ña. Nıñön gıñıg: Jisas nıpe ke ga manö aij u nıñ udöm, nıbi bı iru nöp ka aij ke yabıt anıbu Jisas aip am mıdeinaböl. ¹¹ Pen nıbi bı nan sı nan naij gac u kık gı yuab Bı anıbu abe, nıbi bı uri gac halö mıdagpal gau abe, Nap kale añı. Anıb u, Jisas nıbi bı anıb gau kalıp añ mam yad bı gau a göm hagö nable gagöp.

* ¹² Jisas nıpe God nıp haga, “Añ mam bı yad gau kalıp aiud nöp u ud ñınabin; nöp sabe gıñıg magum gun, kımab hagöl gı, hib ne hagnö adö arnab,” a ga. *

¹³ Pen manö ap haga, “God nıpe yıp abad aij gıñab a gı gası u nıñem gası halö mıdeinabin,” a ga. Pen manö ap haga, “God ñı pai yıp ña gau aip mıdpin i,” a ga. *

Krais nıbi bı udnam a göm, bı rö löm, aua

¹⁴ Ñı pai haga anıb gau kale nıbi bı u me, nıpe bı yabıt ap löm apöm, Seden nıbi bı fııp gı udö umbal bı u nıp al pak lınıg uma. * ¹⁵ Anıg gö me, nıbi bı umnabun a

* **2:2:** Gal 3:19 * **2:3:** Hib 10:29; 12:25 * **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * **2:6:** Sam 8:4-6 * **2:9:** Plp 2:8-9
* **2:11:** Mad 25:40 * **2:12:** Sam 22:22 * **2:13:** Ais 8:17,18 * **2:14:** 1Jn 3:8; Rep 12:10

göm pör nöp gasi mlö löm bi nagiman rö mideila gau, kalip hubik yuö pör pör nöp kamij mīdaiöl rö löp. ¹⁶ Pen Krai anig ga u, ejol gau ud aij gīnam a göm gaga; Ebrahim ñi pai ud aij gīnam a göm anig ga. ¹⁷ Adö anību nöp, Krai apöm hon añ mam nīpe mīdpun rö bi yabīl löm, bi God nīp nan sabe gep aij yabīl u mīdöm, nībi bi mīd aij gagpal gau kalip mög nījöm ud aij göm, pör nöp God nīp wög gi ñi aij göl gi mīdö, God nīpe nībi bi nan si nan naij gīpal gau gac anību nījöm arö gīnab. ¹⁸ Pen apöm mīnöh naböh adö il i mīdöm, hanīp marö nīhön nīhön göp u, nīp u rö nöp gö me, nīpe ke nīj aij göp rö, hanīp mög nījöm abad mīd aij gīnab.

3

Jisas bi kub; Mosi bi pro

¹ Añ mam bi yad. God kalöp u rö nöp manö aij nīpe hagö, hon God nībi bi nīpe ke mīdpun. Jisas nīpe bi God manö aij dam ñeb bi u. Jisas nīpe bi God nīp nan sabe gep bi kub yabīl u. Jisas manö aij nīj udun, God Manö hagöp rö nöp gīnig gun u, nīpe pör nöp hanīp gi ñöb. Anīb u, kale pör nöp Jisas nīp nöp gasi nījöl gi mīdaimim. *

² Mosi God manö haga u nījöm God nībi bi nīpe udöm abad mīd aij gīmīdöp. Anig unbö rö nöp Jisas God manö haga u nījöm magöñhalö gi aij ga. God Jisas nīp wög anību hag la. ³ Bi ap ram gi līnab u, ram hib haglö adö aragnab; bi ram gi līnab bi anību nöp hib nīpe haglö adö arnab. Adö anību rö nöp, God Mosi nīp ud aij göm gö, nībi bi Mosi bi kub a gīpal; pen Jisas hib kub yabīl mīdöp rö, nībi bi hib nīpe haglö adö lañol au arañ. ⁴ Ram haneb ap ke waiö lagöp; bi geia mīdöp. Adö anību rö nöp, nan nīhön nīhön mīdöp gau magöñhalö God nīpe geia mīdöp.

⁵ Mosi God nībi bi nīpe añ au wög gi ñi aij göl gi, God hanīp hainö manö nīhön hagnab u, manö aij rīmnap hag ña. *

⁶ Pen Krai God Ñi nīpe yijig göl mīdöp u me, hanīp God il nīpe mīdpun gau, bi ram nap nībö rö mīdöm abad mīd aij

göp. Nan aij hainö udnabun u nīj udun gasi halö mīdeinabun u, nībi bi nīpe nöp mīdeinabun.

God manö aij u nīj udöl gi gīmim, arö gagmim

⁷ Anīb u, Ana U† haga rö nījūn. Nīpe haga,

“Ñin i God manö apdi nījēinabim u, manö nīpe u nīj udmim. *

⁸⁻⁹ Napiš nahai bi hadame nöp, mī ñin juöl mīhau ram mīnöh kabö nöp mīdöp añ gau mīdlö, kalip nan gagep rö gau göl gi, abad mīd aij gainö u pen

God nīpe hanīp nīhön gīnab a göm, manö yad u nījagöm, gasi kale ke nöp nījöm gīlö armīdöp.

Napiš nahai bi gīla rö u, kale God manö hag juagmim. *

¹⁰ Anig gīlö, yad napiš nahai bi gau nījnö mulu lugö hagnö, ‘Kale pör nöp yīp jī nījöm, manö yad hain gagpal,’ a gīnö.

¹¹ Anig gīla u, yad kalip nījnö mulu lugö, ‘Ram mīnöh aij aramöm, yad aip mīdöm, ake löm mīd aij göl a gīnö u, aragnaböl,’ a gīnö.

Manö klö hagem böñ nöp wasö gīnö!” a ga. *

¹² Anīb u, añ mam bi. Nan si nan naij gīmim, God kamij mīdöp u manö nīpe u arö gīmim, gasi kale ke nījmim rö löp u, nīj aij gīmim. ¹³ God Manö adīj hagajīn u, “Ñin i God manö apdi nījēinabim u, manö nīpe u nīj udmim,” a göp. Anīb u, uri hon “Ñin i” mīdpun u, pör pör ñin añi añi nañin namam gau aip Krai manö aij u hag amīl apīl göl gi, pen pen hag ñimim, gasi halö mīdmim. Wasö u, Seden kalöp nan si nan naij gep manö pīral rīmnap hagöm kalöp tīp gi ud arö Krai manö aij u arö gīnabim.

¹⁴ Nöd Krai manö aij nīpe u nījūn, manö nīpe nīj ud pīdöh gun, nīp cīg aij gīno u rö, hainö pör nöp klö gun anīb unbö rö nöp Krai manö aij nīpe u nīj

* **3:1:** Hib 4:14; 7:26; Nab 12:7 * **3:5:** Nab 12:7 * **3:7:** Sam 95:7-11 * **3:8-9:** Eks 17:7; Nab 20:2-5 * **3:11:** Nab 14:21-23

ud p̄idōḡ gun, n̄ip̄ c̄iḡ aij gun gas̄i halō m̄ideinabun u, Krāis n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idun n̄ip̄ aip̄ j̄im̄ ñōl wōḡ ḡip̄un.

¹⁵ God Manō ad̄iḡ hagaj̄in u hagōp, “Ñ̄in i God manō ap̄di n̄iḡeinabim u, manō n̄ipe u n̄iḡ udmim.

Nap̄is nahai b̄i hadame nōp, God n̄ipe han̄ip̄ n̄ihōn ḡinab a gōm, manō yad u n̄iḡagōm, gas̄i kale ke nōp n̄iḡōm ḡilō arm̄idōp.

Nap̄is nahai b̄i ḡila rō u, kale God manō haḡ juagmim,” a ga. *

¹⁶ Mos̄is n̄ipe Isrel n̄ibi b̄i nōp udōm Ijip̄ n̄ibō daua n̄ibi b̄i an̄ib̄ gau magōḡhalō God manō n̄iḡōm j̄i n̄iḡla. * ¹⁷ M̄i ñ̄in juōl m̄ihau Isrel n̄ibi b̄i nōp nan si nan naij̄ ḡi m̄idlō, God kal̄ip̄ mulu lugōl ḡi m̄idō n̄iḡōl ḡi, ram m̄inōḡ kabō nōp m̄idōp̄ an̄ gau m̄idōm iru nōp um hakla. * ¹⁸ Pen Isrel n̄ibi b̄i nōp p̄or nōp God n̄ip̄ j̄i n̄iḡōm, manō n̄ipe hagōp rō gagla u me, God n̄ipe manō klō hagōm, “Yad kalōp̄ n̄iḡnō mulu lugō, ram m̄inōḡ aij arammim, yad aip̄ m̄idmim ake l̄imim m̄id aij ḡimim a ḡinō u, aragnabim,” a gōm, bōḡ nōp wasō ga.

¹⁹ An̄ib̄ u n̄iḡbun, manō n̄ipe n̄iḡ udagla u me, am ram m̄inōḡ aij ake lōm m̄id aij ḡiblap̄ au arōl rō laga.

4

¹ “Kale ram m̄inōḡ aij arammim, yad aip̄ m̄idmim ake l̄imim m̄id aij ḡinabim,” a ga manō u Isrel nap̄is nahai b̄i n̄iḡ udagla. Pen uri God han̄ip̄ nōp manō n̄iḡō an̄ibu hagōp. An̄ib̄ u, kale magōḡhalō n̄iḡ aij ḡimim, hon magōḡhalō ram m̄inōḡ aij aramun, God aip̄ m̄idun ake lun m̄id aij gun, a ḡi gas̄i n̄iḡmim. N̄iḡ aij ḡipe, God kalōp̄ n̄ibi b̄i añ̄i ap̄, nan aij nōp ñ̄inabin a ḡinō u udagnabōn, a gagn̄im. ² God gō Krāis manō aij u Isrel n̄ibi b̄i kal̄ip̄ haḡ ñ̄ilō n̄iḡla rō, han̄ip̄ u rō nōp Krāis manō aij u haḡ ñ̄ilō n̄iḡno. Pen Isrel n̄ibi b̄i Krāis manō aij u n̄iḡōm, n̄iḡō hagōp a gōm, n̄iḡ udagla. An̄ib̄ u, Krāis manō aij u kal̄ip̄ ḡi ñ̄aga. ³ Pen hon n̄ibi b̄i Krāis manō aij u n̄iḡun, n̄iḡō hagōp a gun n̄iḡ udpun gau, “Kale ram m̄inōḡ aij arammim, yad aip̄

m̄idmim ake l̄imim m̄id aij ḡinabim,” a ga u, manō n̄iḡō an̄ibu haga rō ḡinabun. God haga,

“An̄iḡ ḡila u, yad kal̄ip̄ n̄iḡnō mulu lugō, ‘Ram m̄inōḡ aij aramōm, yad aip̄ m̄idōm, ake lōm m̄id aij gōl a ḡinō u, aragnabōl,’ a ḡinō.

Manō klō hagem bōḡ nōp wasō ḡinō!” a ga.

God an̄iḡ haga u pen n̄ipe hadame dagol gau ram m̄inōḡ i ḡi laga ñ̄in u, nan magōḡhalō ḡinab gau magōḡhalō hadō gas̄i n̄iḡōm ḡinabin a ga. *

⁴ God Manō u ad̄iḡ ap̄ amgō l̄i n̄iḡmōn, ñ̄in mudun u manō r̄imnap̄ n̄iḡnabōn. Manō an̄ibu kal̄i kliñ̄ r̄ikōm hagla, “God ñ̄in unbō kagoḡ j̄iḡ ram m̄inōḡ nan gau magōḡhalō ḡi l̄i hakōm, ñ̄in mudun j̄iḡ u ake l̄inam a gōm, ȳhar̄iḡ m̄ideia,” a ḡila. *

⁵ Pen God Manō ad̄iḡ m̄idō nōp hagaj̄in an̄ibu, God haga, “Ram m̄inōḡ aij aramōm, yad aip̄ m̄idōm, ake lōm m̄id aij gōl a ḡinō u, aragnabōl,” a ga. *

⁶ God gō Krāis manō aij u Isrel n̄ibi b̄i kal̄ip̄ haḡ ñ̄ila pen n̄iḡōm, n̄iḡō hagōp a gōm, n̄iḡ udagla. An̄ib̄ u me, ram m̄inōḡ aij aramōm, God aip̄ m̄idōm ake lōm m̄id aij ḡiblap̄ u, aragla. Pen n̄ibi b̄i ke n̄ibō r̄imnap̄ arnabōl. ⁷ An̄ib̄ u, n̄ibi b̄i manō n̄ipe n̄iḡōm arō ḡila gau umlō, m̄i iru nōp inō, bac̄ il̄aḡ Dep̄id God Manō kal̄i kliñ̄ r̄ikōm, manō magō uri nōp hagaj̄in u hagōm haga,

“Ñ̄in i God manō ap̄di n̄iḡeinabim u, manō n̄ipe u n̄iḡ udmim.

God manō n̄ipe n̄iḡmim iru gōp a ḡimim j̄i n̄iḡagmim,” a ga.

Pen God kauyaḡ u, “Ñ̄in i” a ga u me, hon n̄iḡbun, ñ̄in n̄ipe n̄ibi b̄i udnab ñ̄in u auagōp; m̄idep̄ nōp m̄idōp. *

⁸ Pen kale hagnabim, “God hadame nōp, ‘Ram m̄inōḡ aij arammim, yad aip̄ m̄idmim ake l̄imim m̄id aij ḡinabim,’ a ga u, b̄i kub Josua ap̄is bac̄ b̄i kal̄ip̄ dam ram m̄inōḡ Kenan arō, m̄id aij ḡila adō u haga,” a ḡinabim. Pen ñ̄in an̄ibu nōp

* 3:15: Hib 3:7-8 * 3:16: Nab 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 4:3: Sam 95:11; Hib 3:11 * 4:4: Jen 2:2
* 4:5: Sam 95:11 * 4:7: Sam 95:7-8

hagaga; kale amöm ram m+nöŋ Kenan m+dlö n+ŋöl gi, manö an+bu kauyaŋ haga. * 9 An+bu u, God n+pe ñ+n mudun u ake löm m+id aij ga rö, n+bi b+ n+pe u rö nöŋ ake löm m+id aij g+naböl. 10 God ñ+n kagoł j+ŋ wög göm, ñ+n mudun j+ŋ u ake löm y+har+ŋ m+deia rö, n+bi b+ an an God ram m+nöŋ aij au arnaböl gau, kale an+bu unbö rö nöŋ wög geila u arö göm, ake löm, y+har+ŋ am n+pe aip m+id aij g+naböl. * 11 An+bu u, ram m+nöŋ aij an+bu aramun, God aip m+idun ake lun m+id aij g+nabun a ga manö u, klö gun, n+ŋ ud p+idöŋ gun, God Manö hagöp rö nöŋ göł gi m+idaiun. An+g unbö rö g+nabun u, Isrel n+bi b+ nöđ God manö haga u n+ŋ udagöm ram m+nöŋ aij aragöm, ap lug pakla rö u, hon n+bi b+ añ+ ap unbö gagnab.

12 N+hön g+n+g: God Manö u kam+ŋ nöŋ m+idöp. God Manö u, nan n+hön g+n+g g+nab. Ru m+lö k+id gau magöŋhalö kału göp; God Manö u k+id yab+ł. An han+ŋ yaŋ amöm, gas+ r+m+id m+idmagö ke löm ana ke löm g+nab; an han+ŋ yaŋ amöm, le goł ke löm le c+il ke löm g+nab; an han+ŋ yaŋ amöm, gas+ aij n+ŋbun aka gas+ naij n+ŋbun u, ud höŋ lö n+ŋ aij g+nabun. * 13 N+hön n+hön g+nabun gau, God n+ŋ m+idö n+ŋöl gi g+nabun; agam+ŋ pi göł gun rö lagöp. Pen n+pe nöŋ han+ŋ manö kub göm, n+hön n+hön g+ŋpun manö u hag n+ŋö n+ŋöl gi n+ŋ hag ñ+nabun.

Jisas God n+ŋ nan sabe gep B+ Kub yab+ł m+idöp

14 An+bu u, God N+ŋ Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ł hon u, God Ñ+ n+pe Jisas u, amöm Nap aip m+idöp rö, Krais manö aij n+ŋ udpun u, n+ŋ ud p+idöŋ göł gi m+idaiun. *

15 God N+ŋ Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ł hon u apöm m+nöŋ ił i m+idm+idöp rö, nan si nan naij han+ŋ t+ŋ gi ud arn+m rö löp gau abe, marö han+ŋ n+hön n+hön göp gau abe, n+ŋ u rö nöŋ ga u pen n+pe gi naij gaga. An+bu u, marö n+hön n+hön han+ŋ g+nab u, God N+ŋ Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ł hon u n+ŋ aij göp rö, han+ŋ mög yab+ł n+ŋöm, 16 b+

an n+bö hon aij yab+ł u m+idöp. An+bu u, hon gac halö m+idpun u, God an+n+n göp B+ u n+ŋ p+ñ+ŋ gun, arö gagun. God han+ŋ mög n+ŋöm, Ñ+ n+pe n+ŋ yuö apöm uma rö, God sea Kiŋ as+ik m+idöp söł au areinabun u, n+pe han+ŋ mög n+ŋöm ud aij göm abad m+id aij gö agam+ŋ m+id aij g+nabun. *

5

1 B+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub gau magöŋhalö, b+ y+har+ŋ n+bi b+ an gau n+bö u pen God kal+ŋ hag lö, b+ an n+bö m+idöm wög n+pe u g+pal. N+bi b+ nan si nan naij g+pal u n+ŋöm, kaj meme aka kaj sipsip dap b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub ñ+łö, kale pen b+id adö u pak lauöm, God n+ŋ sabe gi ñ+bal. Wög kale ap pen, n+bi b+ God n+ŋ gas+ n+ŋlö aij gö, nan r+mnap dap b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub ñ+łö kale nan an+bu gau God n+ŋ sabe gi ñ+bal. 2-3 Pen b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub an+bu gau, b+ yab+ł gau me, kale ke u rö nöŋ nan si nan naij g+pal. An+bu u, n+bi b+ r+mnap gau nan si nan naij kale g+pal u abe, kale ke nan si nan naij g+pal u abe gas+ n+ŋöm God n+ŋ nan sabe gi ñ+bal. An+bu u, n+bi b+ n+ŋ aij gagpal gau ap lug pakn+g rö geinaböl u, God n+ŋ nan sabe gep b+ kub u kal+ŋ mög n+ŋöm, manö hain hagpal. * 4 Kale ke, b+ kub m+idno a göm, wög an+bu udagpal; God Eron n+ŋ hag lö wög an+bu g+m+idöp rö, kal+ŋ an+g unbö rö nöŋ hag lö g+pal. *

5 Adö an+bu nöŋ, Krais n+pe ke, yad b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub yab+ł m+ideinam a göm hagaga; God nöŋ n+ŋ haga,

“Ne Ñ+ yad;

m+ñi yad Nap ne,” a ga.

6 Pen God Manö u ad+ŋ ap amgö l+ n+ŋun, God manö ap halö haga u n+ŋbun. Ñ+ n+pe n+ŋ haga,

“Melkisedek n+pe y+ŋ nan sabe gep b+ m+idm+idöp rö u,

ne y+ŋ nan sabe gep b+ pör pör nöŋ m+ideinabön,” a ga. *

7 Pen Jisas m+nöŋ naböŋ adö ił i m+idöm, n+ŋ aln+g geila, Nap n+ŋ m+łöŋ göł gi, meg

* 4:8: Dud 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: Ep 6:17; Rep 1:16; 19:13-15 * 4:14: Hib 3:1; 10:23

* 4:16: Hib 10:19 * 5:2-3: Lep 9:7; 16:6 * 5:4: Eks 28:1 * 5:6: Sam 110:4; Hib 6:20; 7:1

m+gan dap ranöm sabe göl gi m+deia. Nap n+ip hag n+ñöm haga, “Y+ip abad m+daimön. Pen an+ig an+ig g+mön hagagabin; ne ke n+ñban rö y+ip g+mön,” a ga. Jisas an+ig hagö, God manö n+ipe n+ñöm, hag n+ña rö nöp ga. *

⁸ Jisas n+ipe God N+ñ n+ipe yab+ñ u pen n+ipe m+ñör udöm u+ham m+dm+döp u, yad aige gö Nap manö hagnab rö g+ñabin a gi gas+ n+ñöm, an+ig unbö rö nöp geia. ⁹ Pen Nap manö n+ñön haga, magöñhalö ga u me, n+ipe n+ibi b+ manö n+ipe n+ñ udöm hain g+pal gau ud as+k yuö, kale ram m+ñöñ aij kumi kabö adö lañ au aramöm pör pör nöp kam+ñ nöp m+id aij g+ñaböl. ¹⁰ Pen adö an+bu nöp, God Jisas n+ip haga, “Melkisedek n+ipe y+ip nan sabe gep b+ m+dm+döp rö u, ne y+ip nan sabe gep b+ kub yab+ñ m+deinabön,” a ga.

God manö yuö yab+ñ u n+ñ aij g+mim, n+ñ ud p+idöñ g+mim

¹¹ Manö kal+ k+ñ r+kabin an+ib i rö iru m+idöp u pen y+ñ+d n+ñagpim u rö, u+ham hagnö n+ñnabim. ¹² Kalöp God Manö pör hag n+ñbun u n+ñ aij g+mim n+ibi b+ r+mnap kal+ip hag n+ñbep u pen y+ñ+d n+ñagpim rö, manö nöd n+ñeb gau kalöp kauyañ hag n+ñun rö löp. M+ñi nan klö n+ñbep rö u pen ci n+ñ nöp m+idpim. * ¹³ N+ñ painañ ci n+ñ nöp m+idpal gau, nag+ adö u aij, nag+ adö u naj a göm n+ñagpal. ¹⁴ Pen n+ibi b+ gas+ halö gau gi damöm, adö u gep, adö u gagep a göm n+ñ aij g+pal. Kale nan magö yab+ñ n+ñbal.

6

God manö yuö u n+ñ udun

¹ Kraiss manö aij kalöp pör hag n+ñbal gau, kauyañ hagem kauyañ hagem hagagnabin. Ram g+ñig, padö b+ñ+ñ göm kauyañ ud juöm, kauyañ u b+ñ+ñ göm, kauyañ u b+ñ+ñ göm gagpal. An+ib u, hon ke nöp k+ñ aij gun me, God n+ibi b+ n+ipe m+deinabun a gun gas+ n+ñm+idun u böñ nöp arö gun, God N+ñ n+ipe n+ip yuö han+ip a göm uma manö aij u böñ nöp n+ñ udun. Padö u ud juöl, rol göl, ud juöl,

* **5:7:** Mad 26:36-46; Plp 2:6-8
* **6:10:** Hib 10:32-34

rol göl, unbö gagun. ² N+ñg pakpal manö u; God kal+ip ud aij g+ñ+ñ a göm n+ñmagö nab+c adö l+bal manö u; n+ibi b+ umöm urakpal manö u; God n+ibi b+ magöñhalö manö kub hagöm kal+ip n+ime lö r+mnap ilön pör udnaböl manö u; manö an+bu kauyañ hagagnabin. Kraiss manö aij nöd n+ñbe an+ib gau, gas+ n+ñ nöp m+idöl gi, Kraiss manö aij r+mnap halö n+ñnabim u aij. ³ An+ib u, God han+ip abad m+idö n+ñöl gi, Kraiss manö aij r+mnap halö hag n+ño n+ñnabim.

⁴ N+ibi b+ Kraiss manö aij n+ipe n+ñ udöm, hainö arö g+ñaböl gau, kale kauyañ nan si nan naj g+pal u mög n+ñöm, Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ udagnaböl. Kale God mailö aij n+ipe u hadö n+ñla; God nan aij kumi kabö adö lañ n+ibö n+ñb u hadö n+ñla; Ana U+ n+ipe kal+ip añ dañ hadö aua. ⁵ God Manö aij u dö yab+ñ göp u hadö n+ñla; God n+ipe n+ibi b+ ram m+ñöñ it i abad m+dn+g gab u, klö n+ipe u hadö n+ñla. ⁶ Nan an+ib gau magöñhalö hadö n+ñla u pen Kraiss manö aij u arö g+la. An+ib u, kale kauyañ nan si nan naj g+pal u mög n+ñöm, Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ udagnaböl. N+ñön g+ñig: God N+ñ n+ipe u kauyañ mab kros ba lañ al pak l+lö n+ibi b+ gau n+ip hag junaböl. *

⁷ M+ñöñ au y+ñ y+mlö, möñ paköl gi paköl gi, y+ñ ran aij göm nan magö p+l aij gö, n+ibi b+ n+ñ pai wög an+bu n+ñn+g gaböl gau n+ñöl. An+ig gö God m+ñöñ an+bu n+ñ+ñ löm nan aij n+ñnab. ⁸ Pen m+ñöñ au y+ñ y+mlö, möñ paköl gi paköl gi, k+ip+ñ kal+ kal+ halö gau nöp ranö, nan magö p+lagnab u, m+ñöñ an+bu m+ñöñ naj yab+ñ. God m+ñöñ an+bu manö klö hagö mab ke yañ inn+ñ rö löp. *

⁹ Pen b+ n+ñeb aij yad gau. Manö kub rö hagabun u pen kale ke Kraiss manö aij u arö g+ipim a gun hagagabun; n+ñ aij g+mim a gun hagabun. N+ñön g+ñig: Kraiss n+ibi b+ n+ipe m+dmim, n+ibi b+ n+ipe gau g+pal rö g+ipim u n+ñbun. ¹⁰ God halöwa+ö gagnab; hagöp rö nöp g+ñab. Kale nöd God n+ip wög g+mim, m+dmagö l+mim, n+ibi b+ n+ipe kal+ip ud aij g+mim gi n+ñbe u abe, m+ñi u

* **6:6:** Mad 12:31; Hib 10:26-27; 1Jn 5:16 * **6:8:** Jen

rö nöp ud aij gîmim gi ñîbim u abe, nîpe hauḷ gagnab. * 11 Pen hanîp aij gînab u, kale magöŋhalö adö anîbu nöp pör nöp göl gi mîd dammim mîd dammim, amun God aip pör nöp mîd aij gun a gîmim gasi niñbim rö, gînab.

12 Kalöp iru maru gînim rö löp u, niñ aij gîmim. Kraiss manö aij nîpe u niñ ud pîdöŋ göm, marö auö klö göm gasi halö mîdpal nîbi bî gau, God nan aij ñînabin a ga u udnaböl. Kale anîb unbö rö nöp göl gi mîdpe, kalöp nan aij anîbu ñînab.

13 God bac iḷaŋ Ebrahim nîp manö niñö u hagnîg, bî kub God rö ap halö mîdageia niñöm, nîbi bî rîmnap hib kale hagaga; hib nîpe ke hagöm haga, 14 “Yad mîdpin rö, nöp manö niñö yabîḷ hagabin, nöp abad mîdnö niñöl gi, nîbi bî ne iru yabîḷ mîdeinaböl,” a ga. * 15 Ebrahim manö nîpe anîbu niñöm, agamîj abad mîdö mîdö, God nan aij haga u uda.

16 Hon nîbi bî, manö klö niñö yabîḷ hagnîg, bî kub ap hib nîpe hagnîg, niñö yabîḷ hagabun a gîpun. Anîg gîno, nîbi bî gau niñöm, u rö nöp u niñö yabîḷ hagaböl a gal. 17 Anîbu rö, God hib nîpe ke hagöm, “Yad mîdpin rö, nöp manö niñö yabîḷ hagabin,” a ga u, nîbi bî gau ñî pai yag daunaböl gau, yad gasi hain niñem adö ke gagnabin u, niñ aij göl a göm, manö anîbu rö haga. 18 Anîb u, hon nîbi bî nan si nan naij gun, pîñîg God nîp lau adö aubun gau, niñö nöp nan aij kalîp ñînabin a ga u udnîg gabun a gun, gasi halö mîdaiun. God hib nîpe ke hagöm, yad mîdpin rö, a ga; nöp manö niñö yabîḷ hagabin, a ga. Manö mîhöp haga u, God manö pîral hagnîm rö lagöp. Ke gagnab.

* 19 God Ram Magö Raul Mîgan Uḷ Ke Yabîḷ u waij bad yuö yuö gö, nîp amgö niñagpun u pen manö niñö yabîḷ u hagö, gasi añî anîbu nöp niñun, gasi halö nîp abad mîdpun. Manö niñö yabîḷ anîbu, God ram magö raul mîgan nîpe u aröp u me, kabö klö rö mîdöp; aŋ aŋa gagnab. *

20 Melkisedek nîpe bî God nîp nan sabe gep bî mîdmîdöp rö u, Jisas nîpe God Nîp Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîḷ hon u löm, God

Ram Magö Raul Mîgan Uḷ Ke Yabîḷ u nöd amöm, hanîp a göm Nap nîp sabe göl gi mîdöp. Nîpe God Nîp Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîḷ pör pör nöp mîdeinab.

7

Kiñ ap bî God nîp nan sabe gep bî mîdmîdöp

1 Melkisedek anîbu nîpe Kiñ mîdöm, nîbi bî ram mînöŋ Salem abad mîdöl gi, bî God klö halö yabîḷ u nîp nan sabe gep bî u u rö nöp mîdmîdöp. Pen Kiñ rîmnap apöm, bac iḷaŋ Ebrahim nîp gi naij geila, kalîp yu gi yuöm, nan aij aij kale gau dap auö niñöl gi, Melkisedek apöm nîp adan aŋ au niñöm, God nîp sabe göm, Ebrahim nîp abad mîdaimön a ga. * 2 Melkisedek anîg ga niñöm Ebrahim nan pîḷ gi daua gau, magöŋhalö nîme lî Melkisedek nîp magö añî ap ñöm, nîpe ke magö unbö ajiḷ laŋ uda. Pen Melkisedek hib nîpe u iḷ mîhöp mîdöp. Hib nîpe Melkisedek u ud ado göm, “Kiñ Aij Yabîḷ Nöp Göp” a gîpal. Pen nîpe ram mînöŋ Salem Kiñ mîdmîdöp u, hib anîbu ud ado göm, “Kiñ Agamîj Mîdep Magö Ñöb” a gîpal.

3 Melkisedek nîpe bî God nîp nan sabe gep bî u pen nîme iḷ u anîg göl mîdöp, nap nîhi iḷ u anîg göl mîdöp a göm haglö niñagpun. Pen nîp kalî kliñ rîkla ñîn u, nîme yag daua ñîn u a göm haglö niñagpun; uma ñîn u a göm u rö nöp haglö niñagpun. Nîpe pör nöp bî God nîp nan sabe gep bî mîdöp rö, nîpe God Ñî nîpe rö mîdöp.

4 God bac iḷaŋ Ebrahim nîp niñö aij gö, bî kub mîdeinabön a ga u niñbun nîpe bî kub mîdeia. Pen Ebrahim Melkisedek nîp bî kub yabîḷ mîdeia u niñöm, nan pîḷ gi daueia gau, nîme lî nîp magö añî ap ñöm, nîpe ke magö unbö ajiḷ laŋ uda.

5 U nöd yabîḷ anîg ga. Hainö Mosîs nîp yag daueila kub göm, God Manö u adîŋ ap kalî kliñ rîkôm haga, “Ebrahim rîkö rîk damöm, nîbi bî Lipai iḷ mîdpal gau God nîp nan sabe gep wög gi mîdlö niñöl gi, kale Isrel nîbi bî gau magöŋhalö, mani nan niñön niñön udnabim gau, kalîp

* 6:14: Jen 22:16-17 * 6:18: Nab 23:19 * 6:19: Lep 16:2-3 * 7:1: Jen 14:17-20

nime li magö añi añi dap ñimim, kale ke unbö ajiþ lanj u udmim,” a ga. Anib u, hon Mosiþ lo adö u niþun niþun, kale magöñhalö Ebrahim iþ niþe miþmiþdal u, pen namam Lipai iþ miþmiþdal gau kalip þör magö añi ap nime li ñimim. *

⁶ Pen God bac Ebrahim niþ haga, “Niþi bi ne gau ud aij giþabin,” a ga. God manö haga ñin u, Ebrahim niþe bi riþnap kalip nan ñagmiþdöp; pen Melkisedek apöm Ebrahim niþ niþöm, God niþ sabe göm, Ebrahim niþ abad miþdaimön a gö, Ebrahim nan daua gau magö añi ap nime li Melkisedek niþ ña. Pen Melkisedek Lipai iþ bi ap miþdagmiþdöp. ⁷ Hon niþun, bi ap apöm bi ap God niþ sabe göm, bi anibi niþ abad miþdaimön a geinab u, bi God niþ sabe giþab u bi kub, bi ap bi pro. Anib u, hon niþun Melkisedek bi kub, bac Ebrahim bi pro. ⁸ Bi Lipai iþ Isrel niþi bi magö añi nime li ñimim u udöm, miþdamöm miþep löm umla. Pen Melkisedek niþe Ebrahim magö añi ap nime li ña u da u, God Manö u kaliþ kliþ riþköm, Melkisedek umöm wög niþe arö ga a göm, hagagla.

⁹⁻¹⁰ Ebrahim Melkisedek niþ nan nime li ña anibu, ñiþ pai riþk dauaga ñin u ña. Hainö me, Aisak niþ riþkö, Aisak pen Jekop niþ riþkö, Jekop Lipai niþ riþkö, riþ amil apil giþlö, Lipai bi anib gau God niþ nan sabe gep bi wög giþlö niþöl giþ, Isrel niþi bi gau mani nan kale gau kalip nime li ñimim. Pen Ebrahim Melkisedek niþ nan nime li ña u, kalip riþk dauagla magö u ña u me, Ebrahim abe, bac niþe Lipai iþ abe, Melkisedek niþ nime li ñeb rö nöþ miþdeila u niþun.

Bi God niþ nan sabe gep giþsön niþö u, bi nöþ niþö gau ka kalip u u da

¹¹ Mosiþ God Manö kaliþ kliþ riþköm, anig anig giþmim a ga niþöm, Juda niþi bi kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, Lipai iþ God niþ nan sabe gep bi gau kalip ñilö, kale pak lauöm God niþ sabe giþ ñimim. Kale anig göl God niþi bi niþe miþdaiblap, God Bi hain niþö Melkisedek rö ke ap yuagþöp; Lipai bi gau, God niþ nan sabe giþ ñöl giþ nöþ miþdaiblap. Pen God Bi hain

niþö Melkisedek rö ap yua. ¹² Bi God niþ nan sabe gep hain niþö anibu apöm, bi God niþ nan sabe gep nöþ niþö gau ka kalip udeinab u, lo hain niþö u rö nöþ apöm, lo nöþ niþö u ka u udnim.

¹³ Pen God Manö adin hagajin i, bi God niþ nan sabe gep hain niþö u, Bi Kub hon u nöþ. Lipai niþi bi iþ u riþk damöm niþ riþk dauagla; Bi Kub hon iþ niþe u bi añi ap God niþ nan sabe gep wög u gaga. ¹⁴ Juda niþi bi iþ u nöþ riþk damöm Bi Kub hon niþ riþk daula. Pen Mosiþ bi Juda iþ riþnap God niþ nan sabe gep wög göl a göm manö riþnap hagaga. * ¹⁵ Pen Bi God niþ nan sabe gep hain niþö anibu, Melkisedek bi God niþ nan sabe gep miþmiþdöp rö miþdöp u me, nan hagabin anibi waiö yabiþ miþdöp. ¹⁶ Bi Kub hon u, bi iþ niþön miþdöp lo ap hagö, God niþ nan sabe gep bi ap miþdagöp. Pen niþe bi kþö ke halö miþdöp, nan ap niþ al pak linim rö lagöp u me, God niþ nan sabe gep bi ap miþdöp. ¹⁷ Niþön giþig: God Manö adin ap kaliþ kliþ riþköm, God manö riþnap Kraiþ niþ haga u kaliþ kliþ riþköm hagla,

“Bi yip sabe gep Melkisedek rö þör nöþ miþdeinabön,” a ga.

¹⁸ Lo God Mosiþ niþ hagö Mosiþ niþi bi kalip hag ña lo anibu, niþön giþig geia u giþinim rö laga; manö yiþharin rö la u me, God niþe ud ke gau la. ¹⁹ Lo God Mosiþ niþ hagö Mosiþ niþi bi kalip hag ña lo u, nan naiþ gau ap ud gö aij rö laga. Pen God niþe nan aij hanip ñöþ; nan nöþ niþö u wasö. Anib u, gasiþ halö miþdpun. Nan aij hain niþö u niþ udun, God miþdöp au söþ aunabun. *

²⁰ Bi God niþ nan sabe gep nöþ niþö gau wög kale nöþ udla ñin u, God manö kþö riþnap hagaga. Pen Bi Kub hon God niþ nan sabe gep bi la ñin u, God manö kþö ke hagöm haga. ²¹ Bi Kub hon God niþ nan sabe gep bi linig, God manö kþö ke hagöm haga,

“Yad Bi Kub, yad manö niþö yabiþ hagabin;
hainö manö ap ke hagagnabin.

* 7:5: Nab 18:21 * 7:14: Ais 11:1; Mad 2:6; Rep 5:5

* 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6

Ne pör nöp yip nan sabe gep bi m+deinabön,” a ga. *

²² God manö klö hagöm manö niñö yabił haga u me, hon niñbun Jisas uma u me, God manö hain niñbö aij yabił u ud ke gau lagnab. *

²³ Bi God nip nan sabe gep nöd niñbö gau, iru nöp rö wög an+bu udla. Ap umö, bi God nip nan sabe gep hain niñbö ap haglö, wög an+bu gi m+dm+döp; u umö hain niñbö u m+dm+döp; u umö hain niñbö u m+dm+döp. An+bu me, ap pör m+dagm+dal. ²⁴ Pen Jisas an+bu rö gagöp; nipe pör kam+ñ m+idöp u rö, wög an+bu arö gagöp. God nip nan sabe gep bi pör nöp m+deinab. ²⁵ Jisas pör nöp kam+ñ m+deia, uri kam+ñ m+idöp, hainö pör nöp kam+ñ m+deinab u me, niñbi bi God niñbi bi nipe m+dn+g, Jisas kal+p a göm uma manö aij u niñ udeinaböl u, nipe pör nöp kal+p ud as+ik yun+im rö löp. *

²⁶ Jisas nipe bi ut yabił; nipe nan si nan naj pro pro r+imnap gagöp; nipe as+ñ m+dagöp. Jisas ram m+ñöñ ił i niñbi bi nan si nan naj g+pal gau aip m+deia u pen God nip ud ke dam ram m+ñöñ aij kumi kabö adö lagod au la. God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon me u. Han+p gi ñ+ aij g+ñ+im rö löp. ²⁷ Bi God nip nan sabe gep bi kub yabił y+har+ñ gau, ñ+ñ añ+ añ+ pör nöp nan si nan naj kale ke g+pal rö, nan pak God nip sabe gi ñöm, hainö niñbi bi ke niñbö gau nan si nan naj g+pal rö, nan pak sabe gi ñ+bal. Pen Jisas han+p niñbi bi gau magöñhalö, nan si nan naj g+pun u niñöñ, mañ añ+ yabił mab ba lañ nip ke sabe gi ña. Me aij! *

²⁸ Lo God Mos+is nip hagö Mos+is niñbi bi kal+p hag ña lo u hagöp rö göm, bi nan si nan naj g+pal gau kal+p hag iłlö, kale bi God nip nan sabe gep bi kub yabił m+dpal. Pen hainö u, God manö ke klö hagöm manö niñö yabił haga u, God Ñ+ nipe ke hag la. God nan niñhön niñhön Ñ+ nipe g+ñ+g gab a göm gas+ niñ+a u, Ñ+ nipe nan magöñhalö g+ñ+im rö löp.

8

Jisas nipe God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon

¹ Pen manö hagabun ił u an+g göl m+idöp: God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon u amöm God kumi kabö adö lañ au mailö halö m+idöp u ñ+magö y+ñ+g böñ lau adö as+ik m+idöp. ² God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon an+bu, nipe God sabe gep ram au wög göp. God sabe gep ram au wög göp u, niñbi bi gi lagla; God sabe gep ram niñö u, God Bi Kub nipe ke gi la.

³ Bi God nip nan sabe gep bi kub yabił m+ñöñ adö ił i gau magöñhalö, niñbi bi nan si nan naj g+pal gau kaj meme aka kaj sipsip nan gau dap nan sabe gep bi kub yabił ñ+lö, kale pen r+imnap pak God nip aij a göm sabe gi ñ+m+dal; r+imnap pen pak nan si nan naj göm gac halö m+dpal u God niñmön arö g+ñ+im, a göm, bi+d adö u pak lauöm God nip sabe gi ñ+m+dal. An+ñ unbö rö nöp, God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon nan r+imnap God nip ñ+ñ+g ga. ⁴ Jisas ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ m+idöp u me, nipe God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił m+idöp. Pen nipe ram m+ñöñ ił i m+dböp, God nip nan sabe gep bi ap m+dagaiöp. Niñhön g+ñ+g: God haga rö, bi Lipai ił yag daubal gau nöp, God nip nan sabe gep wög göl gi, Mos+is lo manö kal+ kliñ r+ika rö niñöñ, nan pak God nip sabe gi ñ+bal. ⁵ Pen m+ñöñ naböñ adö ił i God nip nan sabe gep wög g+pal u, ana ral niñöñ g+pal rö nöp g+pal; nan yabił u ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au m+idöp. Adö an+bu nöp, Mos+is God sabe gep sel ram u g+ñ+g ga u, God nip haga, “Nö ilö gau m+dmön, yad nöp yamnö niñ+a rö nöp magöñhalö an+ñ unbö rö nöp g+mön,” a ga. *

⁶ God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon Jisas, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił nöd niñbö gau g+m+dal rö gagab; nipe wög kub yabił gab. God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon Jisas gö God niñbi bi nipe udnab manö u, Mos+is kal+ kliñ r+ika manö u rö m+dagöp. God niñbi bi nipe udnab manö u hagn+g, nipe manö

* 7:22: Hib 8:6; 12:24 * 7:25: Ro 8:34 * 7:27: Hib 5:3 * 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Eks 25:40 * 8:6: Hib 7:22

klö hagöm haga, “Yad kalöp manö niṅö hagabin, niḅi bi yad kalip nan aij yabiḷ niṅnabin,” a ga. *

⁷ Pen God manö nöd hag la u aij gaiböp, manö giṣön niḅö u dauagböp. ⁸ Niḅi bi gau miḷ aij gagla rö, God kalip hag giṅig, bi manö hagep niḅe ap gasi niḅö, God Manö kalip kliṅ riḷöm haga,

“Yad Bi Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel niḅi bi gau abe

Juda niḅi bi gau abe

kalip manö aij giṣön niḅö hagnabin. *

⁹ Niḅiḅi niḅi iḷaṅ gau kalip niḅmagö adö lem ud Ijip niḅö daunö u

pen manö hag adö aṅi lem hagnö u niṅageila u me,
yad kalip arö giṅö.

Aniḅ u, manö aniḅu rö,
kalip kauyaṅ hagagnabin.

¹⁰ Yad Bi Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel niḅi bi gau

kalip manö hain niḅö hagem manö hag adö aṅi lem,
lo yad u gasi miḷmagö aṅ kale daṅ li niḅö,
niṅ aij göm gasi niṅöl giḷ miḷdeinaböl.

Aniḅ u, yad God kale miḷdeinabin;
kale niḅi bi yad miḷdeinaböl.

¹¹ Niḅiḅi aniḅu, niḅi bi yad gau,
niḅdamam niḅi bi riḷmnap kalip,
‘Bi Kub niḅe God u niṅ udmim,’ a göm,
hagagnaböl.

Niḅhön giṅig: niḅi bi pro abe, niḅi bi kub abe,
kale magöṅhalö yiḅ niṅnaböl.

¹² Nan si nan naij giḷpal gau,
kalip mög niṅem arö giṅnabin.

Nan si nan naij giḷpal gau
gasi niṅöl giḷ miḷdem kalip manö kub
hagagnabin,” a ga.

¹³ God niḅe manö aij hain niḅö aniḅi hag löm, “manö aij giṣön niḅö” haga u me, hon niṅbun manö nöd niḅö u miḅi ram luḷö göp rö wög miḷdagöp a ga; nan luḷö göp u söḷ böṅ nöp ur giṅig gab.

9

*God niḅ nan sabe gep bi nöd niḅö gau,
meme sipsip hagape u udöm, God niḅ sabe
giḷ niḷa*

¹ God manö aij nöd haga adö u hain göm, God niḅ sabe giṅig geila u, yiḅariṅ sabe göḷ rö laga; kliṅ aij göḷ giḷ nöp sabe giḷmiḷdal. God niḅe hagö, sel ram ap giḷ löm am niḅ sabe giḷa. * ² Sel ram aniḅu, ram raul miḅan miḅöp geila. Ram magö raul miḅan ap giḷ löm, Ram Raul Miḅan Uḷ u a giḷa. Raul miḅan aniḅu hapö miḅaṅ lauep nan ap löm, abaṅ bad ap löm, God niḅ sabe giḷ niḅ bred u pör pör dam abaṅ adö aniḅu liḷmiḷdal.

³ Pen ram magö raul miḅan ap, waḷij kub yabiḷ u piḷ giḷa. Raul miḅan aniḅu, Ram Raul Miḅan Uḷ Ke Yabiḷ u a giḷa.

* ⁴ Raul miḅan aniḅu, mab abaṅ bad ap giḷ löm, kabö gol ud pak gol bad löm magöṅhalö hariḷ göḷ, nan haḷiṅ aij auöp u adö aniḅu laumiḷdal. Kes kabö gol udöm giḷa kub ap, God Manö Aij Kes Magö a giḷmiḷdal u, u rö nöp miḷdeia. Kes miḅan aniḅ yaṅ, God lo manö kalip kliṅ riḷka kabö miḅau u abe, Eron ilöṅ adḷiṅ ud ajep marep ga u abe, nan mana rin kabö gol udöm giḷa miḅan u riḷm leila miḷdeia u abe liḷö miḷmiḷdöp. *

⁵ God miḷdöp i a göm, Kes Magö miḷdeia adö adö au giḷaṅ, ejöl rö miḅau auan bad halö böṅ böṅ geila. Nan si nan naij giḷpun gac u, God niḅöm arö gaṅ a göm, hagape pro pro dap sabe giḷ niḅmiḷdal aṅ aniḅu. Nan aniḅ gau manö u, miḅi hag miḷlöböl lem kalip kliṅ riḷknam rö lagöp. *

⁶ Pen nan aniḅ gau magöṅhalö giḷlö miḷdö niṅöl giḷ, bi God niḅ nan sabe gep gau pör pör, sel ram raul miḅan höṅ adö u amöm, God niḅ wög u giḷmiḷdal. *

⁷ Pen bi God niḅ nan sabe gep yiḅariṅ aniḅ gau, ram raul magö aṅ yaṅ aröl rö laga. Miḅ aṅi aṅi, God niḅ nan sabe gep bi kub yabiḷ u nöp, sipsip hagape dam nöp, raul miḅan aniḅu armḷdöp. Nan si nan naij niḅe ke ga gau gac u abe, niḅi bi niṅ aij gagöm nan si nan naij giḷa gau gac u abe

* **8:8:** Jer 31:31-34 * **9:1:** Eks 26:1-30; 25:23-40 * **9:3:** Eks 26:31-33 * **9:4:** Eks 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nab 17:8-11; Dud 10:3-5 * **9:5:** Eks 25:18-22 * **9:6:** Nab 18:2-6 * **9:7:** Lep 16:2-34

God n̄n̄jöm arö ḡn̄m a göm, hagape u dam raul m̄igan an̄bu amöm, God n̄p sabe ḡ n̄m̄idöp. * 8 Ga an̄bu, Ana U† u han̄p yamö n̄n̄bun, sel ram an̄bu ram raul m̄igan m̄ihöp halö m̄idm̄idöp rö, Ram Raul M̄igan Kam̄n̄ Aij U† Ke Yab̄† an̄bu aröl rö laga. 9 Pen ḡm̄idal an̄bu, God han̄p n̄bi b̄i m̄iñi m̄idpun ñ̄n̄ i gasi n̄n̄jun a göm haga. Pen nan ñ̄m̄idal u abe, kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, pak God n̄p sabe ḡm̄idal u abe, nan si nan naj ḡlō gac m̄idmagö an̄ kale dan̄ m̄ideia u ñ̄k ḡ yuö, God n̄bi b̄i as̄n̄ m̄idagöp n̄pe m̄idaiöl rö laga. * 10 An̄g ḡm̄idal u, kale ȳhar̄n̄ nan ñ̄n̄eb, ñ̄g ñ̄n̄eb, ñ̄g pakep, nan adö adö gau nöp n̄n̄jöm ḡm̄idal. Lo manö nöd n̄bö an̄b gau n̄n̄jöm nan k̄iñ̄ aij ḡm̄idal an̄bu, ȳhar̄n̄ God manö aij ḡsön n̄bö hagn̄g ga manö an̄bu abad m̄idöl ḡ, ana rö n̄n̄jöm ḡpal rö u ḡm̄idal.

God n̄p nan sabe gep b̄i hain n̄bö u, hagape n̄pe u ke dam God n̄p sabe ḡ ñ̄a

11 Pen Krajs geia nan aij hadö aua gau, n̄pe ke nan aij gau God N̄p Nan Sabe Gep B̄i Kub Yab̄† m̄idöp. Pen ram n̄pe au b̄i an̄ n̄bö hon m̄idöm han̄p ḡ ñ̄ab ram an̄bu, n̄bi b̄i ḡ l̄lō sel ram nöd n̄bö m̄idm̄idöp rö m̄idagöp; God m̄inöj naböj i ḡ löm, Krajs wög gab ram u ḡ laga. Krajs wög gab ram u ram aij unbö ke. 12 Krajs kaj meme kaj kau pi paköm, hagape dam God n̄p sabe ḡm̄idal rö gaga; hagape n̄pe u ke yua u nöp God n̄p sabe ḡ ñ̄a. Pen b̄i God n̄p nan sabe gep nöd n̄bö gau pör pör nöp hagape hon̄ göm sabe ḡ ñ̄m̄idal rö gaga; han̄p ud God aip j̄m̄ ñ̄n̄ig, hagape n̄pe ke mañ̄ añ̄i yab̄† dam Ram Raul M̄igan U† Ke Yab̄† lan̄ ara u me, hon pör pör nöp kam̄n̄ m̄idaiun rö löp.

13 N̄bi b̄i lo nöd n̄bö n̄n̄jöm nan k̄iñ̄ aij ḡblap rö gagöm as̄n̄ m̄idm̄idal n̄bi b̄i gau aulö, b̄i God n̄p nan sabe gep gau, ñ̄n̄ r̄m̄nap kaj meme ap pak hagape u udöm, n̄bi b̄i an̄b gau yuö p̄s̄mas ḡ paköm kam̄n̄ l̄m̄idöp; ñ̄n̄ r̄m̄nap kaj kau n̄bar ap pak hagape u udöm, an̄g ḡm̄idal; ñ̄n̄ r̄m̄nap kaj kau neb pi ap mab laulö böj nöp in b̄ic r̄ka bad r̄m̄nap udöm, ñ̄g halö

u† mat̄i göm udöm u rö nöp n̄bi b̄i kal̄p gau yuö p̄s̄mas ḡ paköm kam̄n̄ l̄m̄idöp.

* 14 Hagape ȳhar̄n̄ p̄s̄mas ḡ yuö kam̄n̄ l̄m̄idöp an̄bu n̄n̄jun n̄n̄bun, Ana pör pör nöp m̄idöp u Krajs B̄i U† Ke Yab̄† u aip m̄idöm, han̄p a göm umö, hagape yua u han̄p gö, nan si nan naj ḡpun gac u m̄idmagö an̄ hon dan̄ m̄idöp u ñ̄k ḡ yuö, naḡ ub̄n̄ ap lug paköm umnaböl adö u arö gun, God pör kam̄n̄ m̄idöp u n̄p nöp wög ḡ ñ̄un. *

Krajs hagape n̄pe yua rö, han̄p God aip ud j̄m̄ ñ̄öl la

15 Krajs God manö aij ḡsön n̄bö dapöm b̄i an̄ n̄bö m̄idöp u, God n̄bi b̄i yad udnam a göm hag la gau, kal̄p nan aij ñ̄n̄abin a ga nan gau udnaböl a göm göp. Krajs uma u me, n̄bi b̄i Mos̄s lo manö ñ̄a u r̄b̄ juöm, nan si nan naj ḡpal gau gac an̄bu ñ̄k ḡ yun̄m rö löp.

16-17 N̄bi b̄i r̄m̄nap manö k̄lō hagöm hagpal, “Yad umnö, nan yad gau hagpin rö n̄me l̄m̄im,” a ḡlō, manö an̄bu n̄n̄jöm, ȳhar̄n̄ nöp m̄idlō m̄idlō, böj nöp umlō nöp, hagpal rö n̄me l̄bal. Kale kam̄n̄ m̄idlō n̄n̄jöl ḡ, nan kale n̄me lagpal. 18 An̄b u rö, God manö aij nöd n̄bö Isrel n̄bi b̄i kal̄p haga u, nan ap dap paklō hagape lugö uma me, manö an̄bu p̄döj ga.

19 God Mos̄s n̄p hagö Mos̄s lo manö köp kal̄ k̄iñ̄ r̄ka. God manö an̄bu hagö, Mos̄s n̄n̄jöm manö an̄bu magöñ̄halö n̄bi b̄i gau magöñ̄halö kal̄p hag ñ̄i naböj juöm, kaj kau pi pak hagape udöm, kaj meme pak hagape udöm, ñ̄g r̄m̄nap halö hon̄ göm, nan hisop a gal lö k̄id u udöm, sipsip un̄ u ud ad̄n̄ lan̄ ad̄köm, ñ̄g hagape an̄bu rauöm, lo manö köp an̄bu abe, n̄bi b̄i apöm m̄ideila gau magöñ̄halö abe yuö p̄s̄mas ḡ pakö haga, * 20 “Hagape yunö köp abe kalöp abe p̄s̄mas ḡ pakab an̄b i, God manö aij u k̄lō hagöm hagöp u, kale an̄b unbö rö nöp ḡm̄im a ga u, hadö n̄n̄bun a gem yuabin,” a ga. 21 Pen hagape r̄m̄nap udöm, God sabe gep sel ram u yuö p̄s̄mas ḡ paköm, nan n̄hön God n̄p nan sabe ḡn̄ig l̄la ram an̄bu m̄ideia gau

* 9:9: Hib 10:1-2 * 9:13: Lep 16:15-16; Hib 10:4; Nab 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19 * 9:19: Eks 24:6-8

* 9:21: Lep 8:15,19

magöñhalö yuö písmaſ gı paköm ga. *
 22 Lo manö Moſıs kalı kłıñ rıka anıbu
 amgö lı nıñun nıñbun, nan nıñön God
 nıñ nan ſabe gıñıg lıla ram anıbu mıdeıa
 gau magöñhalö rö, ke uł aıj mıdageıa;
 hagape ud yulö písmaſ gı pakö nöp, uł aıj
 mıdmıdöp. Lo manö Moſıs kalı kłıñ rıka
 anıbu amgö lı nıñun nıñbun, nıbi bı nan
 ſı nan nıñ gılö, nan ap dap paklö hagape
 lugö me, gac anıbu kık gı yumıdöp. *

*Krais hanıñ a göm umöm, gac hanıñ kık
 gı yuöp*

23 Nan anıñ gau, nan ram mıñnöñ kumi
 kabö adö lañ au mıdöp gau ana rö nıñöm
 gıpal rö nöp mıdmıdöp. Pen nan ana rö
 mıdmıdöp gau, ſıpsıñ ap hagape lugö me,
 gac anıbu kık gı yua u me, nan yabıł u
 ram mıñnöñ kumi kabö adö lañ au mıdöp
 u, nan yıharıñ anıñ rö waſö, nan aıj ke
 yabıł ſabe gı ñeb. * 24 Sel ram nöd nıbö
 İſrel nıbi bı gı löm God nıñ ſabe gı ñımdal
 u, nan ram mıñnöñ kumi kabö adö lañ
 au mıdöp gau ana rö nıñöm gıpal rö nöp
 mıdeıa. Pen Krais ram mıñgan raul anıbu
 rö araga. Nıpe ram mıñnöñ kumi kabö adö
 lañ au aramöm, urı hanıñ bı anıñ rö
 mıdöm God mıdöp aıñ mıdöp. 25 İſrel God
 nıñ nan ſabe gep bı kub yabıł gau, mı
 añı añı, hagape kale ke waſö, ſıpsıñ nan
 gau paköm hagape udöm, God nıñ ſabe gı
 ñıñıg, Ram Raul Mıñgan Uł Ke Yabıł raul
 mıñgan u armıdal. Pen Krais adö anıbu
 rö, ñıñ iru nöp nıñ ke ſabe gı ñıñıg ram
 mıñnöñ kumi kabö adö lañ au araga. 26 Kale
 gımdal rö, Krais abe unbö rö gıböp u,
 God hadame dagol gau mıñnöñ naböñ i gı
 la ñıñ u rıköm, mıd damöm mıdpun ñıñ i,
 Krais pör pör mı añı añı hanıñ a göm, ilön
 kub udöm umböp. Pen urı ñıñ hain nıbö
 mıdpun i, nan ſı nan nıñ gac u, nıbi bı
 nöd mıdmıdal gau gıla, nıbi bı urı mıdpun
 gau gıpun, nıbi bı hainö mıdeınaböl gau
 gıñaböl, nan ſı nan nıñ gac u magöñhalö,
 mañ añı yabıł nıbi bı magöñhalö a göm
 ram mıñnöñ ilı apöm uma. *

27 Nıbi bı gau magöñhalö mañ añı yabıł
 umöm, hainö manö kub u nıñ naböl rö,
 28 Krais nıpe mañ añı nöp nıbi bı nan ſı

nan nıñ gac kale magöñhalö kık gı yunıñ
 uma. Nıpe bı añı nöp; kale nıbi bı iru
 yabıł. Krais kauyañ aunab. Pen kauyañ
 ado gı aunab ñıñ u, nıbi bı nan ſı nan nıñ
 gıpal gau kalıñ kauyañ nan ſabe gı ñıñam
 a göm auagnab; nıpe anıñ hadö böñ nöp
 ga. Pen nıbi bı nıñ aıj gö nıñöl gı abad
 mıdpal gau kalıñ böñ nöp udöm nan aıj
 ñıñabin a ga u ñıñıñ aunab.

10

*Sabe gep nöd nıbö u, nan ſı nan nıñ gac
 u kık gı yuagnab*

1 Moſıs lo manö kalı kłıñ rıka rö nıñöm,
 ſıpsıñ nan gau pak ſabe gıpal u, yıharıñ
 hainö gau gıñıg gab u ana ral nıñöm gıpal
 rö gıpal. Gıpal anıbu, mı añı añı pör gıpal.
 Anıñ u, nıbi bı God nıñ aunıñ gaböl gau,
 nan ſabe gep lo gau hain göm, God nıbi bı
 aſıñ mıdagöp nıpe mıdöl rö lagöp. 2 Sıpsıñ
 nan gau pak God nıñ ſabe gı ñılö, God nan
 ſı nan nıñ gac kale u böñ nöp kık gı yuböp
 u, gaſı iru nıñöm, kauyañ gun kauyañ gun
 a göm gagblap; mañ añı ap nöp göm arö
 gıblap. 3-4 Kaj kau nıbar hagape u abe,
 kaj meme hagape u abe, nan ſı nan nıñ
 gıpal gac u kık gı yunıñ rö lagöp u me, mı
 añı añı pör nöp nan gau pak God nıñ ſabe
 gıpal u, kale nıbi bı nan ſı nan nıñ gac
 halö mıdpal u hauł göl rö lagöp. *

5 Anıñ u, Krais mıñnöñ naböñ adö ilı i
 aunıñ göm, nıpe God nıñ haga,
 “Nıbi bı kale ſıpsıñ nan gau pak nöp ſabe
 gıpal u nöp aıñ gagöp.

Nıbi bı nan nöp ñeb ap dam nöp ñıbal
 u nöp aıñ gagöp.

Pen ne yıñ bı hañ romanıñ ap gı lıban.
 *

6 Pen kaj kau kaj ſıpsıñ nan anıñ gau halö
 laulö
 böñ nöp in bıñ rıköp u abe,
 nıbi bı nan ſı nan nıñ gıpal gac u gaſı
 nıñöm
 ſıpsıñ nan gau pak ſabe gıpal u abe,
 u rö nöp ne nıñö aıñ gagöp.

7 Pen manö rımnab halö hagem hagnö,
 ‘God, yad mıdpın.

Hadame nöp köp u kalı kłıñ rıköm hagla rö
 u,

yad aubin u, gasi ne nöp niñmön hagnabön rö ginabin,' ” a ga.

⁸ Krais manö anib mihau haga. Manö ap u God nip hagöm haga, “Nibi bi kale sipsip nan gau pak nöp sabe gipal u ne niñö aij gagöp; nibi bi nan ñeb ap dam nöp ñibal u abe ne niñö aij gagöp; kaj kau kaj sipsip nan anib gau halö laulö böñ nöp in habik lugöp u abe ne niñö aij gagöp; nibi bi nan si nan naij gipal gac u gasi niñöm sipsip nan gau pak sabe gipal u, u rö nöp ne niñö aij gagöp,” a ga. Mosi lo manö kalä kñiñ rikö midöp rö nöp sabe gi ñimidal u pen Krais niñöm, “God nip aij gagöp,” a ga.

⁹ Pen Krais manö ap God nip hagöm haga, “God, yad midpin. Yad aubin u, gasi ne nöp niñmön hagnabön rö ginabin,” a ga. Anib u, nibi bi nan pak God nip sabe gi ñi mideila manö nöd nibö u, God nipe wasö göm, manö aij hain nibö u gö pidöñ gö ara.

¹⁰ Anib u, Jisas Krais Nap manö u niñöm, nan si nan naij gipun gac u hik gi yunig, mañ añi yabit hañ roman nipe ke böñ nöp sabe gi ña u me, hon nibi bi magöñhalö nan si nan naij gac u hik gi ke gau yuö nibi bi ut nipe midpun. *

¹¹ Bi God nip nan sabe gep gau ñin añi añi wög kale gipal. Ñin añi añi kale pör pör nan gau pak God nip sabe gipal. Pen anig gilö, nibi bi nan si nan naij gipal gac u hik gi yunim rö lagöp. *

¹² Pen Krais nibi bi nan si nan naij gac u hik gi yunam a göm nip ke mañ añi ap nöp sabe gi ñöm, wög anibu gi udpin a göm, am God ñimagö yijig adö böñ lau asika.

¹³ Krais God ñimagö yijig adö böñ lau asik midö niñöl gi, God nipe Krais nip kauat mauat midpal gau ma ara nipe mo gau linab. *

¹⁴ Krais nipe mañ añi nöp uma u, nibi bi nan si nan naij gac kale hik gi yuöp gau, kale nibi bi ut nipe hadö midpal. Pen kale nibi bi ut nipe pör nöp mideinaböl. ¹⁵ Ana Ut u rö nöp hanip manö anibu rö hag ñöb. Nipe manö hagep bi nipe ap nip gasi ñö, God Manö u adin ap kalä kñiñ riköm haga,

¹⁶ “Yad Bi Kub hagabin,

hainö yad manö hain nibö kalip hagem manö hag adö añi lem,

lo yad u gasi midmagö an kale dan li ñinö, niñ aij göm gasi niñöl gi mideinaböl,” a ga. *

¹⁷ Pen manö ap haga,

“Nan si nan naij gipal u niñem arö gem, hainö gasi niñöl gi midageinabin,” a ga. *

¹⁸ Anib u hon niñbun, God nipe nibi bi magöñhalö nan si nan naij gipal gac u hadö niñöm arö göp rö, God nip nan sabe gep bi gau wög ap midagöp yabit.

God midöp söl auun

¹⁹⁻²⁰ Añ mam bi. Jisas hañ roman nipe ke hagape nipe ke nöp sabe gi ñöm ilön udöm uma u me, waij kub Ram Raul Migang Ut Ke Yabit pit gila u pak gi dö gö, adan gison nibö adan kamij arep ap hon böñ nöp hiika. *

²¹ Krais nipe hon God il nipe midpun gau, bi ram nap nibö rö midöm, God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabit hon u midöp.

²² Anib u me, Krais nan si nan naij gipun gac u hadö hik gi yuö, gasi magö hon mid aij göp niñöm hon ñig pak aij gipun rö ut nöp midun, God manö aij u niñ ud pidöñ gun, gasi añi nöp niñun, God midöp au söl arun. *

²³ God pör nöp hagöp rö nöp ginab u me, God hanip dam ram minöñ kumi kabö adö lan au ud arnab a göp manö niñö anibu niñ ud pidöñ gun gasi halö abad midaiun. God hainö anig ginab manö u nibi bi gau hag ñibun rö, hon ke gasi añi anibu nöp niñ ud pidöñ göl gi midaiun.

²⁴ Pen añ mam bi rimnap kalip midmagö lun gi aij gino, kale pen nibi bi rimnap kalip midmagö löm gi aij gilö, añ mam gau pen pen ud aij gun, gi ñun, pen pen midmagö lun, gi aij gun. Gasi u nöp niñöl gi midaiun.

²⁵ Nibi bi rimnap God Manö niñun a göm apöm magum gimidal u pen hainö arö gipal rö, gagun. Bi Kub adö gi apöm manö kub hagnab ñin u söl midöp a gun, ap magum gun, manö aij niñbun u, pen pen hag ñöl gun, jim ñöl midaiun. *

* **10:10:** Hib 9:12 * **10:11:** Eks 29:38 * **10:13:** Sam 110:1 * **10:16:** Jer 31:33; Hib 8:10 * **10:17:** Jer 31:34 * **10:19-20:** Mad 27:51; Hib 4:16 * **10:22:** Lep 8:30; Esi 36:25; Ep 5:26 * **10:25:** Hib 3:13

Krais n̄ip arö ḡnabun u, böḡ nöp ap lug pakun rö löp

²⁶ Krais manö aij manö yuö u haglö n̄iḡ aij gun, pen ado ḡi nan si nan naij adö u kauyaḡ göl ḡi m̄idnabun u, nan ap God n̄ip sabe ḡi ñ̄ino gac hon u ð̄ik ḡi yun̄im rö lagöp. * ²⁷ Adö an̄ibu, adan hon ap m̄idageinab. God n̄ip p̄iñ̄iḡ gun, manö kub u abe, mab m̄iḡaḡ kub God koḡmat n̄ipe gau kal̄ip in hij ḡi lugn̄ig gab u abe abad m̄ideinabun. * ²⁸ Mos̄is lo manö kal̄i k̄iñ̄ r̄ika u, n̄ibi b̄i n̄iḡlö, nan ȳiḡar̄iḡ rö lö, r̄ib r̄ikeila u, n̄ibi b̄i m̄iḡau aka m̄iḡau n̄iḡaḡ amgö n̄iḡlö, manö kub ḡim̄idal ñ̄in u, kal̄ip möḡ n̄iḡnim rö lagö, b̄i manö ud as̄ikep gau manö an̄ibu n̄iḡ aij göm haglö böḡ nöp al pak l̄im̄idal. * ²⁹ An̄ib u, n̄ibi b̄i God Ñ̄i n̄ipe u nöp aḡeb aḡeb ñ̄inaböl u, God n̄ibi b̄i manö kub hagnab ñ̄in u kal̄ip manö kub hagöm, kal̄ip pen ilön naij ñ̄in̄ig gab. God Ñ̄i n̄ipe n̄ip aḡeb aḡeb ñ̄inaböl an̄ibu, Krais hagape n̄ipe ke han̄ip God aip ud j̄im ñ̄öl l̄inam a göm yua u, kal̄ip nan ȳiḡar̄iḡ rö lö, an̄ig ḡinaböl. Pen God Ana kal̄ip möḡ n̄iḡöb u, n̄ip u rö nöp aḡeb aḡeb ñ̄inaböl. * ³⁰ Hon n̄iḡbun God B̄i Kub n̄ipe haga, “N̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipal gau, yad añ̄i kal̄ip pen ḡi naij ḡinabin,” a ga. Pen manö ap haga, “B̄i Kub n̄ipe ke n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip manö kub hagnab,” a ga. * ³¹ Pen God B̄i Kub pör pör m̄idöp u, n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö kub hagnab u n̄iḡlö an̄in̄in gö p̄iñ̄iḡ ḡinaböl.

God Manö hagöp rö nöp ḡino ar̄im

³² Pen nöd ḡim̄idim u hauḡ gagmim. Krais mailö aij kalöp pak ñö manö aij n̄ipe u n̄iḡ udpe, n̄ibi b̄i r̄imnap kalöp marö kub ñ̄ila u pen n̄ip arö gagpe. ³³ Ñ̄in r̄imnap kalöp manö naij hagöm, ḡi naij ḡim̄idal u pen gas̄i an̄ibu n̄iḡagmim, Krais n̄ibi b̄i m̄iḡan r̄imnap kal̄ip ḡi naij geila an̄ib gau adö arm̄idim. ³⁴ N̄ibi b̄i Krais manö aij u n̄iḡ udlö, naḡi l̄ila gau, möḡ n̄iḡm̄idim. B̄i kub ram m̄inöḡ kale abad-pal gau apöm nan kale magöḡhalö ud gau n̄ibö gau n̄ibö p̄iñ̄iḡ ḡi ud arlö, gas̄i iru

* **10:26:** Hib 6:4-8 * **10:27:** Ais 26:11 * **10:28:** Dud 17:6; 19:15 * **10:29:** Eks 24:8 * **10:30:** Dud 32:25-36 * **10:34:** Mad 6:20; 19:29 * **10:37:** Hab 2:3-4 * **11:1:** 2Ko 5:7 * **11:3:** Jen 1:1; Sam 33:6; Jon 1:3

n̄iḡagmim, aij gö n̄iḡöl ḡi, kale nan p̄iñ̄iḡ ḡi ud aragep, nan aij yab̄iḡ pör pör nöp m̄idnab u gas̄i n̄iḡöl ḡi nöp m̄idm̄idim. *

³⁵ An̄ib u, hain hain gagmim; k̄lö ḡimim gas̄i halö m̄ideinabim u, God kalöp pen nan aij yab̄iḡ ñ̄inab. ³⁶ Krais manö aij n̄iḡ uḡpim u arö gagmim. God Manö hagöp rö nöp ḡipe arö me, God Manö hagöp rö nöp kalöp nan aij an̄ibu ñ̄inab. ³⁷ God Manö u n̄iḡun n̄iḡbun, manö ap kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm hagla,

“Magö uḡep nöp ap m̄idöp

B̄i aun̄ig gab u aunab. *

³⁸ Pen n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad gau, ȳip n̄iḡ udöm kam̄iḡ m̄ideinaböl.

Pen n̄ibi b̄i r̄imnap ȳip arö ḡinaböl u, ȳip aij gagnab,” a ḡila.

³⁹ Pen hon n̄ibi b̄i God n̄ip arö göm ap lug paknaböl r̄imnap m̄idagpun; n̄ibi b̄i n̄ip n̄iḡ udöm, pör pör nöp kam̄iḡ m̄ideinaböl gau m̄idpun.

11

N̄iḡ udep magö u

¹ N̄ibi b̄i God Manö hagöp u manö n̄iḡö hagöp a göm, God n̄ip n̄iḡ uḡpal gau, God Manö hainö kalöp ḡi aij ḡinabin a göp u, kale gas̄i m̄ihöp wasö, God Manö hagöp rö nöp n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡipal. N̄ibi b̄i God Manö hagöp u manö n̄iḡö hagöp a göm, God n̄ip n̄iḡ uḡpal gau, God Manö nan an̄ib gau an̄ig göl an̄ig göl m̄idöp a göp u, kale nan an̄ib gau amgö n̄iḡagpal u pen kale gas̄i m̄ihöp wasö, God Manö hagöp rö nöp n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡipal. * ² N̄ibi b̄i r̄imnap hadame nöp gau, m̄iñ̄i nöp kal̄i k̄iñ̄ r̄ikaj̄in rö ḡila rö, God n̄ip aij ga.

³ God n̄ip n̄iḡ udun, God Manö hagöp u manö n̄iḡö hagöp a ḡipun u me, nan kumi kabö adö laḡ abe, nan m̄inöḡ naböḡ iḡ i abe, God nan ap udöm ḡi laga, God manö u nöp hagö la u, n̄iḡbun. *

Ebol, Inok, Noa God n̄ip n̄iḡ udla

⁴ Hadame nöp b̄i ne Ebol God n̄ip n̄iḡ udöm, God manö hagöp u manö n̄iḡö hagöp a ga u me, nan dapöm God n̄ip pak

sabe gi ñö, God niñö aij ga. Pen nımam Ken nan dapöm sabe gi ña u, God niñö aij gaga.

Ebol nıpe God niñ udöm, God manö hagöp u manö niñö hagöp a ga u me, God niñ pen bi kamıñ aij yad a göm, nan sabe gi ña u niñöm, yıp aij göp a ga. Ebol umöm arö, miñi aip midagpun u pen, nıpe God niñ niñ uda aiud anıbu, hanıñ bi rımnap gasi ñöl gi nöp midöp. *

⁵ Pen Inok nıpe u rö nöp God niñ niñ udöm, God manö hagöp u manö niñö hagöp a göm, God niñ niñ ud mid damöm umaga. God niñ niñ udöm, God manö hagöp u manö niñö hagöp a ga u me, God niñ pen bi kamıñ aij yad a göm, kamıñ nöp ud ara. Niñi bi niñ ułhai ułhai niñ wasö gi la; God nıpe ke niñ dam ram minöñ kumi kabö adö lañ au ud ara. * ⁶ Niñi bi God niñ niñ udöm, God Manö hagöp u manö niñö hagöp a ginaböl gau nöp, God niñö aij ginab. Niñön giñig: nıpe kamıñ midöp rö, niñ sabe giño, hanıñ manö hagöp rö ginab a giñal niñi bi gau nöp ud aij ginab.

⁷ Pen Noa nıpe u rö nöp God niñ niñ udöm, God manö hagöp u manö niñö hagöp a göm, God hagöp rö nöp ginab a göm, haga rö nöp ga. God Noa niñ möñ kub paknab a gö, Noa amgö niñaga u pen God niñ niñ uda rö, manö niñö hagöp a göm, niñ magıñ kub u gi la. Niñ magıñ kub anıbu gi löm, niñi nıpe niñ pai nıpe gau magöñhalö raul miñgan anıbu arlö, möñ kub yabiñ u ala pen kamıñ mideila. Pen God möñ kub paknab a gö, amgö niñaga niñ u, God manö hagöp u manö niñö hagöp a göm gö arö niñ magıñ gi la u me, God niñ bi kamıñ aij yad a ga. Nıpe kamıñ arö niñöl gi, niñi bi manö nıpe rıñ jula gau niñi bi nan si nan naiñ nöp göl gi mideila u waiö midöp. *

⁸ Bac iñan Ebrahim u rö nöp God niñ niñ udöm, God manö hagöp u manö niñö hagöp a göm, haga rö nöp ga. Nap ram minöñ u midö niñöl gi God haga, “Niñ pai ne yag daunabön yag daulö

arnab gau, kalöp ram minöñ kub ap böñ nöp hagnabin u me, ammön anıñ gau midaimön,” a ga. God anıñ hagö, Ebrahim ram minöñ anıbu midöp gau a göm niñaga; God yıp abad mideinab a göm, halöwañ ara. * ⁹ Pen God ram minöñ niñ hag la am mideia ram minöñ anıbu ram minöñ nıpe wasö, niñi bi rımnap ram minöñ kale. Nıpe bi milö gau niñbö rö mideia. Nıpe anıñ göl midöm, sel ram nöp göm han ajöm, niñ nıpe Aisak niñ yag daua. Yag dauö kub göm, nap ga rö nöp sel ram nöp han ajeia. Aisak niñ nıpe Jekop niñ yag dauö kub göm, u rö nöp sel ram nöp han ajeia. Pen God ram minöñ niñ hag löm Ebrahim niñ haga u, niñ nıpe Aisak Jekop kalıp u rö nöp hag la. * ¹⁰ Pen Ebrahim God ram minöñ klö aij pör mideinab a göm gi la u, am mideinabin a gi gasi niñöl gi mideia.

¹¹ Ebrahim bi miñep löm, niñbin Sara niñi wasöke miñep yabiñ löm, midailö. Pen Ebrahim God niñ niñ udöm, God manö hagöp u manö niñö hagöp a göm, hagöp rö nöp halıp ginab a göm, niñ Aisak niñ yag daulö. * ¹² Ebrahim bi hadö umöb rö mideia u pen niñ nıpe anıbu rıñkö, rıñ dam dapıñ giñö, hon niñi bi iru niñbanö yabiñ, gapıñ kumi kabö lañ au iru niñbanö yabiñ midöp rö, kabö kuñup airan niñig goñ au iru niñbanö yabiñ midöp rö, wö ral niñagpal rö u, midpun. *

¹³ Bi hadame nöp hagabin anıñ gau, God niñ niñ udöm, God manö hagöp u manö niñö hagöp a göm, hagöp rö nöp hanıñ ginab a göm, umla. God kalıp niñön niñön hagö, hagöp rö nöp hanıñ ginab a göm, niñ niñ ud mideila u pen God haga anıbu gö niñöm umagla. God kalıp niñön niñön haga u, amgö niñagöm, milö gau niñbö rö gasi kale nöp niñöm, hainö God nan aij hanıñ niñab a ga u hanıñ niñab, a göm, aij gö niñöl gi midöm umla. Minöñ naböñ adö iñ i midöm hagiñdal, “Hon niñi bi ke gau niñbö yıñharıñ apun minöñ naböñ adö iñ i midpun,” a giñidal. * ¹⁴ Niñi bi manö anıbu rö hagpal gau, ram minöñ hon yıñig

* **11:4:** Jen 4:3-10 * **11:5:** Jen 5:21-24 * **11:7:** Jen 6:13-22; 7:1 * **11:8:** Jen 12:1-5 * **11:9:** Jen 35:12

* **11:11:** Jen 18:11-14; 21:2; Ro 4:19 * **11:12:** Jen 15:5; 22:17 * **11:13:** Jen 23:4; 1Kr 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11

göl ap m+idöp u a g+ gasi u n+ñöm, an+g hagpal. ¹⁵ Ram m+nöñ kale arö göm aula u gasi arö, ado g+ arblap pen ado g+ aragla. ¹⁶ Pen gasi kub kale ara God ram m+nöñ aij kumi kabö adö lañ au. God n+pe pen kal+p ram m+nöñ ap g+ li aij ga u me, kale God n+p God hon a g+pal u, n+pe n+ñö nable gagöp.

¹⁷⁻¹⁹ Pen God, Ebrahim hagnabin rö g+nab aka göm, n+p haga, “Ñi ne Aisak, ‘R+kö r+klö r+k dam dap+l g+lö iru m+deinaböl,’ a g+nö ñ+ u nöp, n+p dam al pak l+mön, y+p sabe g+ ñ+mön,” a ga. Hagö, Ebrahim God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, y+p hagöp rö nöp g+nab a göm haga, “Ñi yad an+bu r+kö r+klö r+k dam dap+l g+lö iru m+deinaböl a ga manö u arö gagnab; ñ+ yad añ+ yab+l u al pak l+nö, n+pe gö kauyañ uraknab,” a göm, ñ+ n+pe Aisak n+p dam b+d adö u nag+ ad+k löm, ru udöm b+g l+n+g gö, God haga, an+g gagmön a ga. An+bu u, ñ+ n+pe Aisak n+p hadö böñ nöp uma rö la u pen n+p kam+ñ udöm dam ado g+ ara. *

²⁰ Aisak pen kub göm ñ+ m+hau yag daua. Ñi ap hib n+pe u Jekop; ñ+ ap hib n+pe u Iso. Pen nap Aisak u rö nöp God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, b+ m+lep yab+l löm, God hagöp rö nöp g+nab a göm, ñ+ n+pe m+hau kal+p nan aij hainö g+nab manö u r+mnap nöd hag ña. Umö, hainö haga rö nöp ga. *

²¹ Pen ñ+ n+pe Jekop u rö nöp God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp g+nab a göm, b+ m+lep yab+l löm söl umn+g ga ñ+n u, ilöñ ad+ñ ud ajep n+pe u udöm, God hib n+pe hagö adö arö n+ñöl g+, ñ+ n+pe Josep ñ+ r+ka m+hau u kal+p hagöm, God kal+p m+hau ud aij göm abad m+id aij g+n+m, a ga. *

²² Pen ñ+ n+pe Josep u rö nöp God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp g+nab a göm, b+ m+lep yab+l löm söl umn+g ga ñ+n u, Isrel n+bi b+ n+pe gau kal+p haga, “Hainö ram m+nöñ Ijip i arö g+mim, ado g+ ram

m+nöñ Kenan arnabim. Ñ+n an+bu, le yad gau halö dammim an+g an+g g+mim,” a ga. Hagöm umö, hainö kal+p haga rö nöp g+la. *

Mosis n+p yag dapil pi g+lö

²³ Mosis n+me nap ber u rö nöp God n+p n+ñ udmil, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a g+mil, hagöp rö nöp g+nab a g+mil, ñ+ Mosis n+p yag daumil, kln+ñ aij m+deia u n+ñmil, rak+n m+hau n+gan pi g+lö m+deia. Ijip Kin Pero n+p p+ñ+ñ gaglö. * ²⁴ Mosis kub göm, n+pe u rö nöp God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp g+nab a göm haga, “Y+p Pero pai n+pe ñ+ n+pe hagagöl. ²⁵⁻²⁶ M+nöñ naböñ adö iñ i nan si nan naj göl g+ m+dnö, y+p aij gagnab; pör pör m+deinam a gem, Mesaia n+p n+ñ udnö, y+p hag junaböl u aij; pen Ijip n+bi b+ arep auep nan aij aij kale gau y+p aij gagöp a ga. Yad n+bi b+ God lau adö m+dlö, kal+p g+ naj g+pal gau aip magum gem m+deinam,” a ga.

²⁷ Pen Mosis n+pe God amgö n+ñagep u n+p n+ñ udöm, waiö n+ñ+n+m rö lö, Kin Pero n+p mulu kal n+ña u p+ñ+ñ gaga. God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp y+p abad m+deinab a göm, God haga rö nöp göm, Isrel n+bi b+ kal+p u+ g+ Ijip arö göm aua. ²⁸ Pen Mosis n+pe God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp han+p g+nab a göm, hagö, Isrel n+bi b+ Pasopa sipsip pi gau paköm, hagape udöm ajöñ iñ böñ böñ yulö p+smas g+ pakö, naböñ adö lañ abe yulö p+smas g+ pakö, ejol apöm Ijip n+bi b+ ñ+ nöd yag daua gau magöñhalö al pak löl g+, Isrel n+bi b+ ram kale u amöm ñ+ nöd kale gau al pak laga. *

²⁹ Isrel n+bi b+ God n+p n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp han+p g+nab a g+lö, Ijip kai kal+p r+id+k g+lö, amöm ñ+g solwara Hagape u r+kn+g g+lö n+ñöl g+, God gö ñ+g an+bu h+ñ g+ böñ böñ arö, m+nöñ m+lep adö u rö amöm, böñ lödan arla. Pen Ijip kai kal+p yu g+ dam an+bu aueila, ñ+g

* **11:17-19:** Jen 21:12; 22:1-14; Ro 4:17 * **11:20:** Jen 27:27-29,39-40 * **11:21:** Jen 47:31-48:20 * **11:22:** Jen 50:24-25; Eks 13:19 * **11:23:** Eks 1:22; 2:2 * **11:28:** Eks 12:21-30 * **11:29:** Eks 14:21-31

apöm kalıp pału gö magöñhalö ñig ñiñöm um hakla me. *

³⁰ Pen hainö Isrel nıbi bı God nıp nıñ udöm, God manö hagöp u manö nıñö hagöp a göm, hagöp rö nöp gınab a göm, amöm daun kub Jeriko kabö waryö klö u ñin unbö mudun u gıgabö gılö gılö, kabö waryö u böñ nöp lug paka. *

³¹ Bı si udep nıbi Rehap u, God nıp nıñ udöm, God manö hagöp u manö nıñö hagöp a göm, nıbi bı nıpe God manö nıpe arö gıla gau aip umaga. Nıhön gınig: bı Isrel mıthau daun kub Jeriko arlö, kalıp mıthöhön al pak lınig gılö, God Rehap hagö, ram mınöhön hon nıñ lınig aubil a göm, ud amdam gö, kamıñ mıdmil ado gı arlö. *

³² Pen nıbi bı God nıp nıñ udöm, God manö hagöp u manö nıñö hagöp a gılö, kalıp ke yabıt ga aiud gau aige göl gem mılöbö hagnam. Bı ne Gidion, Barak, Samson, Jepda, Depid, Samyuel bı gau abe, bı God manö hagep gau abe gıla gıla rö hagnö, manö mılö kub arnab. * ³³ Nıbi bı anıb gau God nıp nıñ udöm, God manö hagöp u manö nıñö hagöp a göm, rımnap nıbi bı ram mınöhön ke rımnap kalıp yu gı yula. Kale gı aij gıla rö, God gınabin a ga rö nöp kalıp ga. Rımnap kalıp kain hapeb laiön mıdeila an u ud yula, God kalıp abad mıdö hauagla. * ³⁴ Pen rımnap mab kub ineia an u ud yula inaga. Rımnap ru mılö kıd udöm kalıp bıñig lun a gıla u pen pıñıñ gı arla. Nıbi bı rımnap nıbi bı hain u pen God kalıp abad mıdeila kal klö yabıt mıdeila. Pen pen göl gı, amöm ami bı ram mınöhön ke nıbö gau kalıp yu gı yula. * ³⁵ Nıbi rımnap nugmul bı ñı pai kale gau umeila, God nıp nıñ udöm sabe gılö, nıpe gö kauyan urakla.

Nıbi bı rımnap God nıp nıñ udeila rö, kalıp ilön ñıla. God nıp arö gıblap, kalıp hubık yulö kamıñ arblap u pen, umno God hanıp gö urakun ram mınöhön aij nıpe au pör pör mıd aij gun a göm, God nıp cıg göl gı nöp mıdöm nıp arö gaglö, kalıp rapın gı naij göm ilön mab ñılö ñılö umla.

* ³⁶ Rımnap kalıp hag juöm, ilöhön ud rapın pakla. Rımnap adıköm nagı yula. *

³⁷ Rımnap kabö ju pak lılö umla. Rımnap kalıp so udöm rıb gı dö gı adıñ adıñ lıla. Rımnap ru mılö kıd udöm, kalıp böñ nöp bıñig lıla. Rımnap kalıp pör nöp gı naij göm, yuk gılö gılö uıham yabıt mıdöm, nıbi bı mög gep rö mıdöm, kaj meme sip-sip hañ udöm waıj rö yımöm gı ajmıdal.

* ³⁸ Pen nıbi bı gau nıbi bı aij yabıt; nıbi bı naij gau an kale au mıdagaıblap. Hon aip mıdep rö lagöp a göm, kalıp gı naij gılö gılö, pıñıg gı am ram mınöhön kabö nöp mıdöp an gau mıdöm, kabö mıgan mınöhön mıgan gau han ajmıdal.

³⁹ Nıbi bı hagabin anıb gau, God nıp nıñ udöm, God manö hagöp u manö nıñö hagöp a göm, hagöp rö nöp gınab a gılö, God kalıp magöñhalö, gı aij yabıt gımim nıbi bı kamıñ aij yad mıdpim, a ga. Pen God kalıp nan aij ñınabin a ga u, nan aij u ñın anıbu udagla. ⁴⁰ Nıhön gınig: God hanıp nan aij yabıt ñınıg gabin a göm gası nıñ rö, ñın hain añı anıbu nöp, kale nıbi bı gau abe, hon nıbi bı abe hanıp magöñhalö udö, seg am jım ñöl nıbi bı uı nıpe mıdeınabun.

12

¹ Pen nıbi bı iru nöp hagajın anıb gau hanıp bıg gıgabö göl gı mıdpal rö, nan gası kub nıñbun gau arö gun, nan si nan naij hanıp yıñıd cıg gınım rö löp u arö gun, klö gun adan hanıp hag la u gı dö gı arun. * ² Jisas haga rö, hon God nıp nıñ udun, God manö hagöp u manö nıñö hagöp a gun, hainö God manö hagöp u magöñhalö waiö nöp nıñ aij gınabun. Jisas nıp mab kros ba lan al pak lınig gılö, yıp bı naij rö al pak lılö nable udnabin a göm hagaga. Hainö ram mınöhön kumi kabö adö lagod au mıñ mıñ yabıt gınabin a göm, hanıp nıbi bı a göm umöm, urak am God ñımagö yıjıg adö böñ lau asıka. Anıb u, pör pör nöp Jisas nıp nöp gası nıñöl gı mıdaiun.

* **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * **11:32:** Jaj 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sa 16:1-1Ki 2:11; 1Sa 1:1-25:1 * **11:33:** Dan 6:1-2 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 * **11:36:** 1Ki 22:26-27; 2Kr 18:25-26; Jer 20:2; 37:15; 38:6 * **11:37:** 2Kr 24:21 * **12:1:** 1Ko 9:24-25

³ Nibi bi iru nöp Jisas nüp mulu kal niñöm gi naj göm gilo arö, nipe piñiñ gaga u niñmim. Jisas ga adö anibu niñmim, anig unbö rö nöp gimim, gasi halö midmim, God hagöp rö nöp göl gi midaimim. ⁴ Jisas nipe Seden aip pen pen ga u, bi gau nüp mab ba lañ al pak lilo uma. Kale pen, Seden kalöp nan si nan naj ginig tip gö, anig gagun a gimim, nüp aip pen pen gipim u, kalöp al pak lagpal. ⁵ God kalöp ni pai yad a göm manö aij hagö God Manö u kal i kline rikla u hauñ gipim akan Nipe haga,

“Ni pai yad gai i!

Bi Kub u kalöp rimid uknig marö ñinab u,
gasi kub niñagmim.

Bi Kub kalöp hag ginab u,
hanip böñ nöp arö göp a gimim,
gasi iru niñagmim.

⁶ Bi Kub nibi bi midmagö löp gau kalip rimid uknab.

Ni pai nipe gau me, kalip magöñhalö marö ñinab,” a ga. *

⁷ Anib u, uñham mideinabim u, gasi iru niñagmim; God hanip rimid ukab a gimim gasi halö midaimim. Kale niñbim, nap bi gau ni pai kale gau magöñhalö rimid ukpal. * ⁸ God nipe ni pai nipe magöñhalö rimid uknab. God kalöp rimid ukagnab u, kale ni pai nipe wasö, ni pai nap halö midagpim u me, kalöp rimid ukagnab. ⁹ Bapi hon minöñ naböñ adö il i gau, hanip rimid uklö, aij ukpal u a gun niñbun. Anib u rö, Bapi hon kumi kabö adö lañ midöp u hanip rimid ukö, aij yabit anig göp a gun niñun kamij midaiun.

¹⁰ Bapi hon minöñ naböñ adö il i rimid ukpal gau, ni pai midaino pro magö u nöp, gasi kale ke niñöm hanip rimid ukpal. Pen God hanip a göm, uñ midpin rö nöp mideilan a göm, hanip rimid uköp. ¹¹ God hanip rimid uköp magö u aij gagöp u pen rimid ukö, nag i aij adö anibu niñun, agamij midun gi aij göl gi nöp mideinabun. *

God nan nipe gau nöp gasi niñöl gi midaimim

¹² Anib u me, ñin ma kala gö auöp u, yiharñ göp a gimim, urak amil apil gipe klö ginim. * ¹³ Adan yijig göl aij aij adö u arbe, rimnap ma pig juainim, klö gimim ammim gipe gipe, kamij linab. *

¹⁴ Nibi bi gau aip magöñhalö jim ñöl midaiun a gimim midaimim u pen God nibi bi uñ nipe midaimim. God nibi bi uñ nipe gau nöp Bi Kub u nüp niñnaböl.

¹⁵ Kale niñ aij gimim, God hanip mög niñöm ud aij göp u arö gagmim. Niñ aij gimim, an kale gau nibi ap bi ap gasi naj niñöm, nibi bi rimnap gasi naj anibu hageinab u, kale pen u rö nöp gilo gilo, nibi bi iru nöp kalip asij uñ ginim rö löp.

¹⁶ Niñ aij gimim, an kale gau nibi bi ap nibi si bi si gagnim. Kale magöñhalö God nan nipe gau nöp gasi niñöl gi midaimim. Iso hadame nöp ga rö gagmim. Iso nipe God nan nipe gau gasi niñagöm, kiyö lö, nan niñin a göm, God nap Aisak nan aij ña u, Aisak ni nipe nöd u Iso nüp niñig ga u, Iso ni nöd midöm udböp u, pen nan aij anibu nan yiharñ rö lö arö göm, nan magö u nöp uda. * ¹⁷ Pen kale niñbim, nap Aisak nan aij ni nöd Iso nüp niñig ga nan aij anibu, Iso udaga u me, hainö mög gö mitöñ göl gi, kauyan udnam a göm, adan udnim ap midagö, mög yabit gö mitöñ gi mideia. *

God pör kamij midöp u ram minöñ nipe u aubim

¹⁸ Isrel nibi bi ram minöñ Sainai Dum midöp u amöm dum anibu il au aulö, mab kub yabit inöm, sibön yabit apöm, yigön kub udöm gö, amgö kale ke niñla. Pen kale ram minöñ anibu rö auagpim. *

¹⁹ Añij magö manö kub u hagöm, manö kumi kabö adö lañ nibö ap hagö, nibi bi gau piñiñ göm Mosi nüp hagla, “Ake! Manö hagab anibu rö, manö rimnap hagö niñagun,” a gila. * ²⁰ Niñön ginig: God manö nöd hag la u Isrel nibi bi gau hag niñig göm Mosi nüp haga, “Nibi

* **12:6:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Rep 3:19 * **12:7:** Dud 8:5 * **12:11:** Jem 3:17-18 * **12:12:** Ais 35:3 * **12:13:** Pro 4:26 * **12:16:** Jen 25:29-34 * **12:17:** Jen 27:30-40 * **12:18:** Eks 19:16-20; Dud 4:11-12 * **12:19:** Eks 20:18-21; Dud 5:22-27

bî, kaj meme, kaj sipsip nan gau dum anîbi auaiöl, kabö ju böñ nöp pak lep,” a ga. Manö anîbu niñlö mîdmagö aröp.

* ²¹ Nan ga anîbu niñöm piñîñ gîla u, Mosîs u rö nöp niñöm haga, “Yad gîl gîl gem piñîñ gabin,” a ga. *

²² Kale pen Sainai Dum anîbu auagpim; kale Saion Dum aubim. Saion Dum aubim u, God pör kamîñ mîdöp u ram mîñnön niñpe u aubim, ram mîñnön Jerusalem kumi kabö adö lañ, ejol iru niñbanö yabîñ ñîñîñ löl gî mîdpal au, ram mîñnön anîbu aubim.

²³ Nîbi bî Kraîs manö aij u niñ udlö, God kalîp ñî nöd rö udöm, ñî pai yad a göm, hib kale ram mîñnön niñpe kumi kabö adö lañ au kalî kîñ rîköp; kale magum göm mîñ mîñ göl gî mîdpal au, ram mîñnön anîbu ammim, Kraîs niñ niñ udpal kalîp aip jîm ñöl mîdpim. Kraîs niñ niñ udpim u me, God nîbi bî gau magöñhalö manö kub hagnab God u aip jîm ñöl mîdpim. Nîbi bî ram mîñnön îl i mîdöm, God niñ niñ udöm, God Manö hagöp rö göm, nîbi bî kamîñ aij niñpe mîdöm, umöm ana kale am God aip nîbi bî ut niñpe mîdpal gau, kalîp aip jîm ñöl mîdpim. ²⁴ Jîsas niñpe God manö aij gîsön niñbö dapöm bî añ niñbö mîdöp u, niñ nöp aubim. Ken niñmam Ebol niñ al pak lö hagape yua u, manö kub yabîñ uda; pen Jîsas hagape niñpe u hanîp a göm yua rö, God aip jîm ñöl mîdaiun rö löp. *

Niñ aij gîmim

²⁵ Anîb u, niñ aij gîmim. Nîbi bî Sainai Dum îl au mîdöm, God manö haga u udagla gau, kamîñ aröl rö laga rö u, God ram mîñnön kumi kabö adö lañ au niñbö manö aij gîsön niñbö u haga u arö gîñabun u, hanîp u rö nöp kamîñ arun rö lagnab yabîñ. *

²⁶ Ñîñ nöd anîbu God kalîp manö hagö niñöl gî, munmon rö uda. Pen hanîp haga, “Hainö unbö rö kauyañ gîñö, mîñnön nabön îl i abe, kumi kabö adö lañ abe magöñhalö añ aña gîñab,” a ga. *

²⁷ “Kauyañ” a ga anîbu niñbun, nan pör mîdageinab a göm gî la gau magöñhalö ur

gîñab; nan pör pör mîdeinab a ga nan gau nöp mîdeinab. ²⁸ Anîb u, hon ram mîñnön aña gagep, ram mîñnön pör pör nöp pîdön mîdep, ram mîñnön aij yabîñ arñabun rö, aij a göl gî mîdun, God niñ niñ ud pîdön gun, bî kub kîö halö mîdöp u gasî niñöl gun, hib niñpe hagno adö arñim. ²⁹ God hon mab ke inab rö mîdöp. *

13

Añ mam rîmnap kalîp mîdmagö yabîñ lun

¹ Kraîs nîbi bî gau aip añ mam rö pen pen mîdmagö löl gî nöp mîdaimim. ² Kraîs nîbi bî gau niñbö kalöp lau adö auaiöl, kalîp ud aij gîmim. Nîbi bî rîmnap, nîbi bî gau niñbö aulö, nîbi bî yîharîñ gau niñbö auaböl a göm, hag wîhai udöm, nîbi bî wasö, ejol rîmnap kalîp hag wîhai udla. *

³ Kraîs nîbi bî rîmnap nagî mîdaiöl, hon aip nagî mîdpun a gî gasî niñmim kalîp gî aij gîmim. Kraîs nîbi bî rîmnap utñam mîdaiöl, hon aip utñam mîdpun a gî gasî niñmim kalîp gî aij gîmim.

⁴ Ber mîhau udmil, gî aij gîpîl. Kalîp ber mîhau gî naij gagöl. Pen ber mîhau udmil, hainö nîbi si bî si gîñabil gau abe, bî praj nîbi praj nîbi si bî si gîñaböl gau abe, God kalîp manö kub yabîñ hagnab. *

⁵ Nan hon udpun gau pro göp a gîmim, utpö kîño kîbap gol mani nan gau gasî kub u niñagmim. Nan pro hon mîdöp u mel mîdöp a gîmim gasî u niñmim. God haga,

“Kalöp arö gagnabin;

kale aip pör pör nöp mîdeinabin,” a ga. *

⁶ Anîb u, gasî halö mîdun hagun,

“Bî Kub yîp abad mîdöp rö, piñîñ gagnabin.

Nîbi bî rîmnap yîp gî naij göl rö lagöp,” a ga. *

⁷ Bî kub kalöp God Manö aij haglö niñbe u gasî niñöl gî mîdaimim. Kale God niñ niñ udöm, manö niñpe hagöp rö gîlö arö umla u gasî niñöl gî mîdmim, anîg unbö

* **12:20:** Eks 19:12-13 * **12:21:** Dud 9:19 * **12:24:** Hib 8:6; Jen 4:10 * **12:25:** Hib 2:1-3; 10:26-29 * **12:26:** Hag 2:6 * **12:29:** Dud 4:24; 9:3 * **13:2:** Ro 12:13; Jen 18:1-8; 19:1-3 * **13:4:** Ep 5:5 * **13:5:** Dud 31:6,8; Jos 1:5 * **13:6:** Sam 118:6 * **13:7:** 1Ko 4:16

rö nöp göl gı mıdaimim. * 8 Jisas Kraıs nöd mıdmıdöp rö, uri anıb unbö rö nöp mıdöp; pen uri mıdöp rö, hainö pör pör nöp anıb unbö rö nöp mıdeınab. 9 Nıbi bı rımnap kalöp manö pıral ke ke hagaiöl u, udagmim. God kalöp mög nıñöm, ud aıj göm, abad mıd aıj göp u nöp gası nıñmim, mıdmagö an kale dan pıdön udmim, gası halö mıdaimim. Pen nan nıñeb lo gau gası ap nıñagmim. Nıbi bı nan nıñeb lo gau hain göm mıd aıj gagnaböl. * 10 God nıp nan sabe gep bı gau, God sabe gep ram u mıdöm, nan pak bıd adö au God nıp sabe gıpal gau, nan bıd hon adö mıdöp u nıñöl rö lagöp. 11 God nıp nan sabe gep bı gau kaj kau kaj meme paköm hagape u dam God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u nıp nılö, nıpe pen nıbi bı nan sı nan naij gımdal a göm, God nıp sabe gıng, dam Ram Raul Mıgan Uı Ke Yabıt u hon göp. Nıme u pen dam, mıdpal höñ adö au laulö böñ nöp in habık lugöp. *

12 Anıb u rö, Jisas nıbi bı nan sı nan naij gıpal gac anıbu hagape yad ke fıık gı yunam a göm, daun kub Jerusalem aıñ höñ adö au amöm, ilön kub udöm, hagape lugö uma. * 13 Anıb u, nıp hain gun, nıbi bı yıharıñ gau gılö aröp adö u arö gun, höñ adö u arno, nıp hag jula rö hanıp u rö nöp hag juöl. * 14 Nıñön gıng: mınön nabön adö fı i pör pör mıdaiun ka ap mıdagöp u pen hainö ram mınön kumı kabö adö lan au amun pör pör mıdaiun a gun abad mıdpun. *

15 Anıb u, hon pör pör nöp Jisas Bı Kub hon a gun hib nıpe hagno adö arnım. Anıg gıno, God amgö ilö nıpe nan sabe gep aıj rö lınab. * 16 Nıbi bı rımnap gau kalıp ud aıj gun gı aıj gun, nan hon rımnap kalıp nıme fı nıñun. Anıg gıno, God nıñöm nan sabe gep aıj rö lö, nıñı lınab. *

17 Bı kub kalöp abad mıdpal gau, manö kale udmim, hagnaböl rö gımim. God wög gıpun u, God nıñö aıj gınım a göm gası u nıñöl gı kalöp pör nöp nıñ aıj göm abad mıd aıj gıpal. Anıb u, kale nan

nıñön gımim a gınaböl u, u rö nöp gımim. Anıg geınabım u, aıj gö nıñöl gı wög kale gınaböl. Pen hagnaböl rö gagnabım u, wög gıng gınaböl u gınaböl u pen aıj gö nıñöl gı gagnaböl. Anıg gılö, kalöp abad mıd aıj göl rö lagnab. *

God nıp sabe gıpe, nıpe hanıp abad mıdainım

18 Pen God nıp sabe gıpe, nıpe hanıp abad mıdainım. Hon gası mıñöp wasö, gası anı nöp nıñun, nan nıñön gınabun, God Manö hagöp rö nöp göl gı mıdaiun a gı gası u nöp nıñbun. * 19 Yad nan kub ap kłö gem kalöp hag nıñabin: God nıp sabe gıpe, nıpe gö, mıdpım u yıñıd nınam.

20-21 God manö aıj pör pör mıdep u, Bı Kub Hon Jisas hagape nıpe lugö uma manö aıjanıbu mıdep nöp mıdöp. Hagape nıpe lugö umö God gö nıpe urak Sıpsıp Mukep Bı Kub Yabıt mıdöp. God nıbi bı ud aıj gö agamıj mıd aıj gınaböl u, kalöp u rö nöp nan aıj nıñö, nan nıñön nıñön God gımim a gınab u, gınabım. Pen Jisas Kraıs mıdmagö an hon dan mıdöm, God nıpe hanıp nıbi bı aıgale nıbi bı rö mıdeınabun a gınab u, Jisas Kraıs hanıp gö anıb unbö rö nöp lınabun. Anıb u, Jisas Kraıs hib nıpe pör pör nöp hagno adö arnım. Anıb unbö rö aıj. *

Manö nabön rımnap

22 Pen anı mam bı. Köp ulep kalı kłıñ rıkpın anıbi, manö hagabin u nıñ aıj gımim udmim.

23 Mam hon Dimodi nıp nagı lıla u, mıñı höñ auöp. Söl aueınab u, aıp nıñabul.

24 Bı kub kale gau abe, God nıbi bı nıpe gau abe, kalöp magönhalö “Mıdpım?” a gabun. Kraıs nıbi bı nıpe ram mınön Idalı nıbö gau kalöp “Mıdpım?” a gaböl.

25 God kalöp magönhalö mög nıñöm ud aıj göm abad mıdan.

* 13:9: Ro 14:17 * 13:11: Lep 16:27 * 13:12: Jon 19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; 12:22

* 13:15: Sam 50:14,23 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17: 1De 5:12 * 13:18: Ap 24:16; 2Ko 1:12 * 13:20-21: Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

Jems

Jems köp kalı kliš rıka

¹Yad Jems. God, Bı Kub Jisas Kraıs, kalıþ apıl mıhau wög gı ñabin. Kalöp nıbi bı Jisas Kraıs manö aij nıpe u nıñ udmim, ju am ram mıñnõñ ke gau gau mıdpım gau, köp anıbi kalı kliš rıkem, “Kale mıdpım?” a gabin. *

Marö nıñnõñ nıñnõñ aunab, kale gası iru nıñagmım

²Añ mam bı. Marö nıñnõñ nıñnõñ aunab, gası iru nıñagmım; mıñ mıñ göl gı nöp mıdaimım. * ³Kale nıñbım, marö auö bıslam mıdeınabım u, kale Jisas Kraıs nıþ cıg aij gıñabım. Anıb u, hainö marö nıñnõñ nıñnõñ kalöp aunab, kale pıñıñ gagmım, Jisas Kraıs nıþ nıñ ud pıdõñ gımım, nıþ cıg aij gımım. * ⁴Uþham mıdmım, Jisas Kraıs nıþ cıg aij göl gı nöp mıdmım, gı dammım me, kale nıbi bı kłö, nıbi bı aij, nıbi bı asıñ mıdagöp, mıdeınabım. ⁵Pen kale nıbi bı rımnab, hon nıñnõñ nıñnõñ gıno aij arnab, a gıñabım u, God bı hanıþ ud aij yabıþ göp u nıþ hag nıñbe, nıpe kalöp gası aij kabö göl u ñınab. God nıþ hag nıñeınabım u, yıþ nıñnõñ gıñıg anıg hag nıñbım, a göm, hagagnab. * ⁶Pen God nıþ hag nıñıñıg, gası añı nöp nıñmım hag nıñmım. Pen hanıþ nıñnab aka nıñagnab, a gımım, gası mıñhöp nıñmım hag nıñagmım. Pen kale gası mıñhöp nıñmım hag nıñnabım u, yıgõn apõm, ñıg solwara ralõm ud danı i göp rö u gıñabım. ⁷⁻⁸Nıbi bı anıb gau rö, gası ap ap nıñöl gı gılö aröp u me, Bı Kub nıþ hag nıñnaböl u, nan ap kalıþ ñagnab.

Nıbi bı nan mıdagöp gau; nıbi bı nan iru mıdöp gau

⁹Kraıs nıbi bı añ mam mög gep rö gau, God amgö ilö nıpe yad hib mıdöp, yad ñı pai nıpe mıdpın, a göm, mıñ mıñ gıñab; ¹⁰pen añ mam nan iru mıdöp gau, God amgö ilö nıpe yad añ mam nan mıdagöp gau rö adıþ adıþ mıdpın, a göm, mıñ mıñ

gıñab. Nıñnõñ gıñıg: nan aij nıpe u mab pıþıþ rö yıñıd hir gıñab. * ¹¹Sıdö u lım göm, mab pıþıþ aij aij anıbu kal nıñö, mıñlep göm lugöp. Nıbi bı nan iru mıdöp gau, wög kale gı dam arlö nıñöl gı, kalıþ unbö rö nöp gıñab. Kale unbö rö nöp ur gıñaböl.

Nıbi bı marö auö, God nıþ arö gagpal

¹²Pen nıbi bı marö auö, God nıþ arö gagõm, cıg aij göl gı nöp mıdeınaböl gau, usajıl bad pör pör mıdeþ u udnabun a göm, mıñ mıñ gıñaböl. Nıbi bı God nıþ mıdmagö lıbal gau, God kalıþ usajıl bad pör pör mıdeþ u rol ñınab. Nıpe manö kłö hagõm anıg haga.

¹³Nıbi bı, gı najı gun, a göm gası u auö, God gası ñö anıg gun a gı gası nıñbun, hagagöl. God, nan sı nan najı gıñam, a gı gası nıñagnab rö, nıbi bı rımnab kalıþ gası anıbu rö ñagnab. ¹⁴Pen gası najı kale ke nıñbal adö u, kalıþ þıþ gı ud arö, nan sı nan najı gun a gı gası nıñnaböl. ¹⁵Gası nıñnaböl anıbu, nan yıñ rö yımlö, ranõm kıdıþ am pıdõñ gıñab rö u, nan sı nan najı gıñaböl. Pen nan sı nan najı gıñaböl anıbu, böñ nöp mıd pıdõñ gö, umnaböl.

¹⁶Pen añ mam aij yad gau. Manö pıral hagaiöl u, nıñagmım. ¹⁷Nan aij nıñnõñ nıñnõñ kabö rö udpun gau, ke gau nıbö auö udagpun. Bapı sıdö, rakın, gapı mailö ñımıdöp gau gı la u nöp, hanıþ adö gılanı nıbö ñõb. Nıpe nagı adö ap gı damõm, nan ana rö ado göm, nagı adö ap ke gagnab. ¹⁸Gası nıpe ke nıñõm gö, hon manö nıñö nıpe u nıñ udun, kamıñ gıñõn nıbö udun, ñı pai nıpe ke lun, nan magö nõd nıbö mıñ mıñ göl gı ralmıdal rö mıdpun. *

God Manö u nıñ aij gımım, hagab rö nöp gımım

¹⁹Añ mam aij yad gau nıñım! Nıbi bı kalöp manö hagaiöl u, yıñıd nıñmım; pen manö yıñıd hagagmım; nıbi bı gau kalıþ yıñıd mulu kal nıñagmım. ²⁰Nıbi bı mulu kal nıñnaböl u, God kale gı aij göm, mıd aij gılanı, a gı gası nıñõb rö gagnaböl. *

* **1:1:** Mad 13:55; Gal 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2:** Ro 5:3-5 * **1:3:** 1Pi 1:7 * **1:5:** Pro 2:3-6 * **1:10:** Ais 40:6-7 * **1:18:** Jon 1:13 * **1:20:** Ekl 7:9

21 Anıb u, gası naj nıñmim, nan si nan naj gıpmim u, nıñon gıñg anıg gıpun, a gımmim, nan gac göp anıbu bön nöp arö gımmim, God mıdmagö an kale dañ manö nıpe yımöb u, ud aij gımmim. Manö anıbu kalöp ud asık yunab. *

22 God Manö anıbu rımıd u nöp apdi nıñmim, hadö nıñbun, a gımmim hagagmim. Anıg geinabim u, kalöp ke manö pir alnabim. God Manö nıñmim, hagöp rö gımmim me, nıñbun, a gımmim. * 23 Pen nıbi bı God Manö nıñöm, hagöp rö gagpal gau, añañ mulu adıñ lı nıñbal u rö gıpal. 24 Añañ lı nıñöm, mulu adıñ kale nıñon rö mıdöp, a göm, nıñ aij gıpal u pen arö göm amöm, yıñıd nöp hauł göm, aige gö rö mıdajıp nıñbun, a göm, nıñagpal. 25 Pen God Manö aij nıbi bı ud kamıñ yuöp manö aij u nıñ aij göm, hauł gagöm, nıñöl gı nöp gılö arnab nıbi bı gau, God kalıp abad mıdö, nıñon nıñon gıñaböl u ar aij gıñab. Nıbi bı anıb gau kale God Manö aij u nıñ aij göm, hagöp rö nöp gı mıdpal. *

26 Pen nıbi bı, God nıñ wög gı aij gun, a göm, aıab kale ke nıñ aij gıñaböl gau, kale dui göm, kalıp ke manö pir albal. Kale wög nıñon gıpal u, magönhalö nan yıharıñ rö löp. * 27 Nıñı pai, nıme nap umla uıtham mıdpal gau abe, nıbi kanıt mög gep rö gau abe, kalıp ud aij gımmim. Pen nıbi bı mınön nabön ıı i gası naj nıñbal gau aip magum gımmim, asıñ kale anıbu uı gımmim. Anıg geinabim, God nıpe nıñöm, kale nıbi bı asıñ mıdagöp yad wög gı aij yabıt gıpmim a gıñab.

2

Nıbi bı gau nıbi bı aij, nıbi bı gau nıbi bı naj, a gımmim hagagmim

1 Añ mam bı. Kale Bı Kub hon Jisas Kraıs, Bı aij yabıt unbö ke nıñ nıñ uđpım rö, nıbi bı gau nıñmim, nıme ke ke lımim, bı u bı kub, bı u bı mıgan gau, a gımmim, hagagmim. * 2-4 Kale God nıñ sabe gıñg ap magum gıñabim. Pen bı nan iru mıdöp bı ap, waıj aij aij löm, rıñ gol ñımagö

nıpe löm aueinab u, kale bı anıbu nıñmim hagnabim, “Ne am pom adö aij aij gau asık,” a gıñabim. Pen bı mög gep rö ap, waıj naj löm aueinab u, kale bı anıbu nıñmim hagnabim, “Ne goı gau urak mıd,” aka “Ne mınön ma ıı yad aui asık mıd,” a gıñabim. Pen anıg geinabim u, kabö rö gıñab. Kale ke gası naj nıñmim, nıpe bı kub, nıpe bı mıgan gau, a gımmim, anıg gıñabim.

5 Pen añ mam aij yad gau nıñım! Nıbi bı mınön nabön ıı i, nıbi bı mög gep rımnab nıñöm, nıbi bı au kale nıbi bı mıgan gau, a gımmıdal. Pen God nıpe nıbi bı mög gep gau kalıp anıg gagöp. God nıpe kalıp ud aij göm, gası aij ñö, kale God nıñ nıñ udöm cıg aij göm, ana kale an dañ nıbi bı gep yabıt nıpe gau mıdlö nıñöl gı, nıpe pör pör nöp Kıñ kale mıdeinab. Nıpe manö kłö hagöm, nıbi bı yıñ mıdmagö lıbal gau kalıp anıg gıñabin, a ga. * 6-7 Kale pen nıbi bı mög gep rö gau kalıp hagpe, “Ne goı gau urak mıd,” aka “Ne mınön ma ıı yad aui asık mıd,” a geinabim u, nıpe nable gö nıñöl gı asıknab. Nıbi bı nan iru mıdöp gau nöp, Bı Kub aij kalöp udöp u nıñ hag juöm, kalöp hag pro göm, dam manö kub hagpal.

8 Pen God Manö u kalı klıñ rıköm hagla, “Ne ke mıdmagö lıban rö, nıbi bı gau kalıp unbö rö nöp mıdmagö lımön,” a gıla. God lo manö kub yabıt haga u rö geinabim u, kale gı aij yabıt gıñabim. * 9 Pen waıj nan gau rol gıpal rö nıñmim, nıbi bı nıme lıñabim u, God lo manö anıbu rıñ jumim, nan si nan naj gıñabim. *

10 Nıñon gıñg: God lo manö nıpe gau magönhalö nıñ dammim, pen lo manö añı ap nöp rıñ junabim u, God lo manö magönhalö rıñ junabim rö lıñab. * 11 God nıpe lo manö hagöm, “Nıbi si bı si gımmim,” a göm, “Wıñ al pakagmim,” a göm, haga. Anıb u, kale nıbi si bı si gıñabim, pen wıñ al paknabim u, kale God lo manö u rıñ junabim. *

12 Anıb u, manö hagnıg aka nıñon nıñon gıñg, gası ap nıñmim hagmim, “God Manö

* 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mad 7:26; Ro 2:13 * 1:25: Ro 8:2; Jem 2:12 * 1:26: Sam 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mad 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Dud 1:17 * 2:10: Mad 5:19 * 2:11: Eks 20:13-14; Ro 13:9

nibi bi ud kamij yuöp manö aij anibu nöp niñöm, hanip manö kub hagnab,” a gimim gasi u niñmim. * 13 Nibi bi kale nibi bi rimnap gau mög niñagnaböl gau, God kalip manö kub hagöm, kalip u rö nöp mög niñagnab. Pen nibi bi, nibi bi gau mög niñagnaböl gau, God kalip u rö nöp mög niñöm, manö kub hagnab. *

Manö nöp hagagmim; God manö hagöp rö gimim

14 Añ mam bi. Nibi bi rimnap, God nip niñ udpun, a gipal u pen God hagöp rö gagpal. Manö nöp hagöm, God hagöp rö gagnaböl u, God kalip pen ud kamij yuagnab.

15-16 Añ mam rimnap wañj midagöm, nan magö midagöm ginab gau niñmim, pen wañj nan magö rimnap dam ñöl gi wasö, yiharij, “Ammim mid aij gimim,” a ginabim u, gi aij gagnabim. * 17 Anib u, kale God nip niñ udnabim pen God Manö nipe hagöp rö gagnabim u, niñ udep kale u nan yiharij rö linab.

18 Kale rimnap hagnabim, “Nibi bi rimnap God nip niñ udpal; pen nibi bi rimnap God Manö hagöp rö göm, nibi bi gau gi aij gipal. Anib u, manö midagöp,” a ginabim. Pen manö hagnabim anibu, kalöp pen hag niñnabin, “Nibi bi God nip niñö nöp niñ udeinaböl u, kale aigöl göm nibi bi gau kalip gi aij gagnaböl? Yad God nip niñ udpin u me, nipe hagöp rö niñ aij gem, nibi bi gau kalip gi ñabin,” a ginabin. * 19 Kale God añi nöp midöp, a gimim, gasi niñbim u aij gipim. Pen kijaki gau u rö nöp, gasi adö anibu nöp niñöm, piñij göm gil gil gipal. 20 Kale nibi bi hauñ rö! Kale, “God nip niñ udpun,” a gipim u pen nipe hagöp rö gagpim. Anig gipim u, God nip niñ udpun, a gipim u nan yiharij rö löp. Manö hagabin anibi hadö niñbim aka yad manö rimnap halö kalöp hagnam niñmim?

21 Kale niñbim, bac hon Ebrahim ñi nipe Aisak nip God nip pak sabe gi ñinig geia, God niñöm, Ebrahim nipe bi aij, a

ga. * 22 Anib u, Ebrahim God nip niñ uda u me, God nip bi aij hagaga; Ebrahim nipe God nip niñ uda u abe, God haga rö nöp ga u abe, God nan anib mihau niñöm haga, Ebrahim nipe bi aij, a ga. * 23 Ñin nöd anibu me, God Manö adij ap kali kliñ riköm kale hadö niñla, manö kali kliñ rikla anibu, manö niñö kali kliñ rikla: “Ebrahim God manö nipe niñ uda u me, God Ebrahim nipe bi kamij aij, a ga.” Ebrahim ga anibu, God Ebrahim nip, bi niñeb yad, a ga. * 24 Anib u kale niñbim, kale God nip niñ udnabim u nöp, God kalöp, nibi bi aij yad, a gagnab. Kale God nip niñ udmim, nipe hagöp rö ginabim u me, God kalöp nibi bi aij yad, a ginab.

25 Anib u rö nöp, nibi Rehap ga. Nipe bi si udep nibi midmidöp u pen bi Isrel miñöp ram minöh nipe u agamij si niñinig aueilö, Rehap kalip miñöh ram nipe udöm gau pi göm, hainö adan ke nibö ap hag yuö, kale piñij gi ammil, ram kale ado gi arlö. Rehap ga rö niñöm, God Rehap nip nibi kamij aij a ga. * 26 Pen nibi bi hañ roman nöp midöm, ana halö midagpal u, kale kamij midep magö u midagöp. Anib u rö, nibi bi God nip niñ udpun, a gipal u pen God Manö hagöp adö u gagpal gau, kale u rö nöp kamij midep magö u midagöp.

3

Atab hon niñ aij gun

1 Añ mam aij yad. Kale iru nöp manö hag ñeb bi midaiun, a gimim, niñagmim. Niñön ginig: hon manö hag ñeb bi gau, manö kub klö rö niñnabun. 2 Hon magöñhalö kabö rö gagöp adö u ke ke iru nöp gipun. Pen nibi bi atab kale abad mid aij göm, manö kabö rö ginab adö u nöp hagnaböl gau, hañ roman kale magöñhalö niñ aij göl rö linab. 3 Kaj hos u kaj kub yabij u pen nan ain pro ap nagij u halö adiköm, ud meg migan u löm, arnij gipal lau adö tip gilö arbal. 4 Ñig magib kub gau u rö nöp, yigön apöm nan kub anibu dam yiharij gau arböp u pen, bi kapden gau

* 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mad 5:7; 18:32-35 * 2:15-16: 1Jn 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Jen 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Jen 15:6; 2Kr 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31

sidia pro u udöm, arnig gipal lau adö ud kabö rö gajöl aröp. ⁵ Atab hon u rö nöp nan pro yabıt u pen manö hagno iru nöp löp. Kale nıñbim, be kub yabıt an u, pro bad ap hapö ñilö, in damöm magörhalö innım rö löp. ⁶ Atab mab mıtan rö mıdöp. Hañ roman naböñ hon u, naj anıbu rö ap halö mıdagöp; atab u nöp gö, hañ roman hon magörhalö gac gınab. Atab u nöp gö, arep auap hanıp u magörhalö gı naj gınab. Pen mab mıtan anıbu, ram mınöñ Hel u nıbö apöm me, atab u anig göp. *

⁷ Wal yaur, haino sara, nan be gau mıdöp gau abe, nan ñig solwara gau mıdöp gau abe, damöm muklö, gası nıñöm, nap kale hagnab rö gınaböl. Kale wal yaur nan gau damöm muköm anig gıpal u pen ⁸ atab hon u hagno, gası nıñım rö lagöp. Atab pör pör nan si nan naj nıñön gınam, a gı gası nıñöm, ñig asi nıbi bı al pak lep u ajman rau mıdöp. *

⁹ Atab hon u, Bı Kub Bapi hon u hib nıpe hagno adö arnab, pen nıbi bı God nıpe ke rö gı la gau, nan naj apöm kalıp paknım, a gınabun. ¹⁰ Anig göl, atab añı anıbu nöp, manö aij abe hagnun, manö naj abe hagnun, gıpun. Añ mam bı. Nıñön gınig anig gıpun? U aij gagöp. ¹¹ Ñig ilam añı ap juöm, ñig aij rımnab, ñig naj rımnab auagöp. ¹² Añ mam bı. Mab u, nagı magö pılagıab; nagı u, mab magö pılagıab. Pen dö ajöñ u, ñig kamıñ aij lagnab.

Mulu lugö, asık ke ke lagmim

¹³ Kale gası nıñ aij gıpin akan Gası nıñ aij gıpin, a gınabön u, ne nıñ aij gımön, hib ne ke hagö adö aragnım. God nıp aij gınım adö u nöp gımön. Ne anig gınabön u me, gası nıñ aij gıpin, a gımön, hagnabön. ¹⁴ Pen gası an ne yan, nan aij kale yad ke udnam, a gası nıñabön u, aka yad nöp bı kub mıdeinam, a gası nıñabön u, yad gası nıñ aij gıpin, a gımön, hagnabön. Anig hagnabön u, manö pıral hagnabön; manö nıñö u pału gınabön. ¹⁵ Nıbi bı gası nıñ aij gıpun a gıpal pen nan naj anıb rö gıpal gau, God gası aij ñöb adö u nıñagpal; nıbi bı ram mınöñ

ıñ i nıñbal rö nöp nıñbal. Gası kale u God Ana nıpe ñagöp; Seden nıpe nöp ñöb. ¹⁶ Pen nıbi bı, nan aij gau yad ke udnam, a gası nıñaböl gau, aka yad nöp bı kub mıdeinam, a gası nıñaböl gau, kale pör pör pen pen göl gı, nan si nan naj adö u nöp gılö arnab.

¹⁷ Pen nıbi bı God gası aij ñöb rö nıñbal gau, mıdmagö an kale dan nan si nan naj gac anıbu mıdagöp. Nıbi bı kauat mauat rö mıdpal gau aip manö hagöm, kale jım ñımim mıd aij gımim, a gıpal. Kale nıbi bı gau kalıp hag wıhai udöm, ud aij gıpal. Kale nıbi bı gau mıdmagö yabıt löm, mög nıñöm, ud aij göm, kalıp aij adö u nöp gıpal. Kale bı aij u aip hagnabin, bı naj u aip hagnabin, a göm, gası u nıñagpal. Manö pıral hagagpal. ¹⁸ Nıbi bı kauat mauat rö mıdpal gau aip manö hagöm, kale jım ñımim mıd aij gımim, a gılö, kale manö anıbu nıñöm jım ñöl mıdeinaböl u, nan yıñ yımbal anıbu nan aij pılnab. *

4

God nıp cıg aij gımim

¹ Pör pör mulu lugö pen pen gıpin u, gası naj an kale dan pen pen göm, hañ roman kale ud fıp gınig gab u me, anig gıpin. * ² Nan aij udnıg nıñbim gau udagim, kal yabıt jumim, nıbi bı al pak lun a gımim gıpin. Nan aij gau udagmim rö lö, pen pen hagnım, pen pen gun a gımim nıñbim. God nıp hag nıñbep, udbep. Pen nıp hag nıñagıpin. ³ Pen God nıp hag nıñbim ñın u, gası nıñ aij gımim hag nıñagıpin. Hanıp ke aij gan, a gımim, hañ roman hon ke aij gan, a gımim, hag nıñbim u me, hag nıñbim rö gagöp.

⁴ Kale bı si udep nıbi rö mıdpım! Nıñım! Nıbi bı gası kale nan mınöñ naböñ ıñ i lau adö nöp aröp gau, God nıp mulu lugö, nan anıb gau nöp gası nıñbal. Anıb u, kale nan mınöñ naböñ ıñ i mıdöp nan gau mıdmagö lınabım u, kale God kauat mauat nıpe mıdeinabım. * ⁵ Adö anıbu God Manö kalı kılın rıköm hagla, “God Ana hanıp an dan la u, hon nan mınöñ naböñ ıñ i mıdöp nan gau mıdmagö lagnabun, a göm, gası nıñöl

* **3:6:** Mad 12:36-37; 15:11,18-19 * **3:8:** Ro 3:13 * **3:18:** Mad 5:9; Hib 12:11 * **4:1:** Ro 7:23 * **4:4:** Ro 8:7; 1Jn 2:15

gı mıdöp,” a gıla. Pen God Manö adıñ anıbu nıñbe, yıharıñ rö löp ar? ⁶ Pen nıpe hanıp mög nıñöm, ud aij göm, abad mıd aij yabıt göp. Adö anıbu nöp, God Manö u kalı kılın rıköm hagla,

“Nıbi bı ke nöp mıdun, mıd aij gıpun, a gıpal gau,

God kalıp manö kılö rö hagöp;

pen nıbi bı hib kale ke haglö adö aragnab gau,

nıpe mög nıñöm, ud aij göm, abad mıd aij göp,” a gıla. *

⁷ Anıb u, God nıp bön lau mıdmim, nıpe hagöp rö nöp gımim. Seden nıp wasö gınabım me, kalöp arık arnab. * ⁸ God nıp cıg aij gıpe, nıpe kalöp cıg aij gınab. Kale nıbi bı nan si nan naij gıpım gau, nıbi bı aij mıdaiun, a gımim, nımagö kale gac göp u nıg lı yu aij gımim. Pen kale God nıp hain gıpun, a gımim, pıral hagpım gau, gası mıhöp nıñbım u arö gımim, gası aij añı nöp nıñmım, God nıp nöp cıg aij göl gı mıdaimım. * ⁹ Mıhol gıpım u arö gımim, mög gö nıñöl gı mıtön göl gı mıdaimım. ¹⁰ Bı Kub nıñ mıdöp rö, hon nıbi bı hib mıdagöp, a gımim, nıp sabe gınabım me, nıpe hib kale gö adö lañ arnab. *

¹¹ Añ mam bı. Añ mam rımnap, kale nıñön gınıg anıg gıpal, a gımim, kalıp hag dap lugagmım. Nıbi bı añ mam hag dap lugpal gau, God lo manö nıpe u abe hag dap lugpal. Anıg gımim, nıbi bı God lo manö hain gıpal rö mıdageınabım; nıbi bı God lo manö aij mıdöp aka nıñön rö mıdöp, a göm, gası ulhai nıñbal gau rö mıdeınabım. ¹² Pen God nıpe nöp lo manö hag la. Nıpe nöp lo manö nıñöm, nıbi bı manö kub nıñnab. Nıpe nöp hanıp ud kamıñ yunab aka al pak lınab. Anıb u, kale nıñön gınıg, “Nıbi bı gau nıbi bı aij, nıbi bı gau nıbi bı naij,” a gımim hagabım? Kale anıg gagmım. *

Hib kale ke hagpe adö aragnım

¹³ Pen nıñım! Kale rımnap hagpım, mıtıñı aka rol rö, daun kub ap amun, anıb gau mı añı ap wög bısnıs gun, mani kub udun,

ado gı auun, a gıpım. Pen nıñ aij gımim.

* ¹⁴ Hainö nıñön nıñön gınab u nıñmım hagagpım. Mıtıñı kamıñ mıdpun u pen kamıñ mıdpun anıbu, kumi yuö yuöp rö nöp göp. Magö u mıdöp, magö u agamıñ ur gö aröp. * ¹⁵ Göp anıbu rö, manö hagpım anıbu arö gımim hagmım, “Bı Kub nıp aij geınab u, hon kamıñ mıdun, anıg anıg gınabun,” a gımim. ¹⁶ Pen bı kub nıbi kub mıdpun, a gımim, hib kale ke gıpe adö aröp u, naij yabıt göp.

¹⁷ Unbö rö gep u aij, a gı gası nıñbun u pen anıg gagnabun u, nan si nan naij gınabun. *

5

Nıbi bı nan iru mıdöp gau

¹ Kale nıbi bı gep yabıt gau, manö hagnıg gabin i nıñım! Marö kub udnıg gabım rö, mög gö mıtön göl gı mıdaimım.

² Ułpö kılno kıbap mani nan aij kale iru mıdmıdöp gau hadö papıt gı hij gı lugöp. Watıñ aij iru nöp kale mıdmıdöp gau, gıse pro nıñ nıñ mıgan mıgan juöp. * ³ Gol silpa kale hij gı lugöp rö, kale nan si nan naij gıpım u nıñ aij gınabım. Hañ roman kale abe mab mıtıñ rö inöm hij gı lugnab.

Nıñ hain u söl auab magö i, kale ułpö kılno kıbap mani nan gau iru nöp ud gau pi gıpım. ⁴ Nıñım! Nıbi bı wög nabön kale gıpal gau, kalıp pe nıagpe, kale ułham mıdöm mıtön gılö, Bı Kub kılö ke yabıt u nıñöb. * ⁵ Kale mınön nabön adö ıt i mıdmim, wög waryö gagım yıharıñ mıdmim, mıtıñ mıtıñ yabıt gı ajpım. Anıb u, kaj gau muk aij göm, mol gö pak nıñbal rö mıdpım u, magö mılö mıdageınabım. *

⁶ Nıbi bı aij kalöp nan naij ap gagpal gau, kalıp pıral hagmım al pak lıbım.

Marö auainım, iru maru jı nıñagun, Bı Kub auab a gun nıp abad mıdaiun

⁷ Anıb u, añ mam bı. Marö auainım, iru maru jı nıñagun; Bı Kub auab, a gun, nıp abad mıdaiun. Nıbi bı nan wög gı yımöm abad mıdlö nıñöl gı, möñ lugö, yıñ

* **4:6:** Pro 3:34; 1Pi 5:5 * **4:7:** Ep 6:12 * **4:8:** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * **4:10:** Job 5:11; 1Pi 5:6 * **4:12:** Ro 2:1; 14:4 * **4:13:** Luk 12:18-20 * **4:14:** Pro 27:1; Sam 39:5,11 * **4:17:** Luk 12:47 * **5:2:** Mad 6:19
* **5:4:** Dud 24:14-15 * **5:5:** Luk 16:25 * **5:7:** Dud 11:14; Jer 5:24

apranöm, magö aij pɪlnab. Kale u rö nöp Bɪ Kub nɪp abad mɪdaimim. * 8 Bɪ Kub aunab ñɪn u yöp söl mɪdöp, a gɪmim, gasi halö abad mɪdaimim. *

9 Pen añ mam bɪ. Añ mam rɪmnap kalɪp hag juagmim. Kale añ mam hag jueinabim u, Bɪ Kub kalöp pen manö kub hagnab. Bɪ manö kub hagnab u söl au mɪdöp; ulep magö u nöp aunab. 10 Añ mam bɪ. Bɪ God manö hagep hadame nöp mɪdmɪdal gau, Bɪ Kub manö nɪpe haglö, kalɪp gɪ naj gɪlö nɪñöl gɪ, bɪsɪam yabɪɪ mɪdmɪdal u pen kale iru maru jɪ nɪñagla. Kale agamɪj mɪd aij gɪla. Kale u rö nöp adö anɪbu nöp gɪmim. 11 Kale nɪñbim, nɪbi bɪ gɪ aij göm, iru maru gö jɪ nɪñagla gau, kale uri mɪñ mɪñ göl gɪ mɪd aij gɪpal, a gɪpun. Bɪ ne Job hadame nöp mɪdmɪdöp, aiud u nɪñbim. Nɪp marö kub auö, bɪsɪam mɪdeia ñɪn u, Bɪ Kub nɪp gasi nɪñöl gɪ mɪdöm, mɪd dap arö nɪñöl gɪ, Bɪ Kub Job nɪp gɪ aij gö, hainö mɪd aij ga. Nɪhön gɪnɪg: Bɪ Kub nɪpe pör pör nɪbi bɪ mög yabɪɪ nɪñöm, ud aij yabɪɪ göp. *

12 Pen añ mam bɪ. Nan kub yabɪɪ u, God hib nɪpe u yɪharɪɪ hagagmim. “God nɪɪ mɪdöp rö, nɪñö hagabun,” a gɪmim, hagagmim. “Kumi kabö adö laɪ mɪdöp rö, nɪñö hagabun,” a gɪmim, hagagmim. “Mɪnönɪ il i mɪdöp rö, nɪñö hagabun,” a gɪmim, hagagmim. “Nan gau nan rɪmnap mɪdöp rö, nɪñö hagabun,” a gɪmim, hagagmim. Yau, a gɪnabim u, “Yau” nöp, a gɪmim. Wasö, gɪnabim u, “Wasö” nöp gɪmim. Wasö u, manö kub udnabim. *

Sabe gɪmim

13 Kalöp nɪbi bɪ rɪmnap marö gainɪm, kale Bɪ Kub nɪp sabe gɪmim. Kale nɪbi bɪ rɪmnap mɪñ mɪñ gɪnabim u, kɪmap rɪmnap hagmim, Bɪ Kub hib nɪpe hagpe adö araɪ. 14 Kalöp nɪbi bɪ rɪmnap nan gainɪm, Krais nɪbi bɪ nɪpe gau abad mɪdpal bɪ kub gau hagpe apöm, sabe göm, Bɪ Kub hib hagöm, wel rɪmnap lɪ ñöl. *

15 Pen Bɪ Kub nɪp nɪɪ udöm sabe gɪnaböl u, Bɪ Kub nɪpe gö, nan gɪnab anɪbu kamɪɪ

lɪnab; nan si nan naj gɪpal u, Bɪ Kub nɪpe nɪñöm arö gɪnab. *

16 Anɪb u, nan si nan naj gɪpim u, pen pen hag hiɪkmim, ne ke abe, añ mam gau abe, Bɪ Kub nɪp sabe gɪpe, nɪpe gö kalöp kamɪɪ lɪnɪm. Nɪbi bɪ Bɪ Kub hagöp rö gɪpal gau, nɪp sabe gɪlö, Bɪ Kub nɪpe klö nɪpe göm, ke yabɪɪ gɪnab. 17 Bɪ God manö hagep Ilaija, bɪ yɪharɪɪ hon rö u pen möɪ alagnɪm, a göm, God nɪp klö göm hag nɪñö, mɪ mɪhau nɪgaɪ rakɪn unbö kagoɪ jɪɪ möɪ alaga. * 18 Hainö pen nɪpe kauyaɪ God nɪp hag nɪñö, kumi kabö adö laɪ nɪbö möɪ lugö, mɪnönɪ nabön il i nan wög gau apranöm, nan magö pɪla. *

19-20 Añ mam bɪ. Nɪbi bɪ kale rɪmnap Krais manö nɪñö u arö gɪlö, kalɪp hag ñɪ aij gɪpe, kauyaɪ Krais nɪp nɪɪ udnaböl u aij. Anɪg gɪmim me, nan si nan naj nɪhön nɪhön gɪpal gau, God nɪñöm arö gö, hainö umöm böɪ nöp umagnaböl. *

* 5:8: Ro 13:11-12; 1Pi 4:7 * 5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 * 5:12: Mad 5:34-37 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 * 5:17: 1Ki 17:1; 18:1 * 5:18: 1Ki 18:42-45 * 5:19-20: Pro 10:12; Gal 6:1; 1Pi 4:8

1 Pida Pida köp nöd u kalı kliñ rıka

¹ Yad Pida, bı Jisas Krais manö ud arep ap. Yad kalöp nıbi bı God hadame dagol gau nıbi bı nıpe ke hag la gau, köp i kalı kliñ rıkabin.

Kale rımnap Podas mıdpim, rımnap Galesia mıdpim, rımnap Kapadosia mıdpim, rımnap Esia mıdpim, rımnap Bidinia mıdpim. Kale nıbi bı ram Mınöñ mılö gau nıbö rö mıdpim. Manö anıb i kalı kliñ rık yunö, ram Mınöñ ke ke mıdpim gau arö nıñnabim.

² Bapi God hadame dagol gau kalöp gasi nıñöm, nıbi bı yad mıdeinaböl, a ga. Anıb u, God Ana nıpe u gö, kale nıbi bı nıpe mıdmim, Jisas Krais hagöp rö gınabim nıñöm hagape nıpe nan sı nan naij gıpm gac u kık gı yunab.

Anıb u, God apil mıhau kalöp mög nıñmil, ud aij gımil, abad mıdlö, kale pör nöp agamıj mıdaimim. *

Mıd aij gep hon u mıdöp God ram Mınöñ adö lañ au

³ Bı Kub hon Jisas Krais God nıpe nıp aij a gun! Jisas Krais Nap nıpe nıp aij a gun! Nıpe nöp hanıp mög yabıt nıñöm, Nı nıpe Jisas Krais nıp yuö apöm umöm, kauyañ uraka u me, nı pai nıpe yabıt mıdun, nıpe aip pör pör mıdeinabun, a gun, gasi halö mıdpun. ⁴ God nı pai nıpe mıdpun rö, hanıp ram Mınöñ aij nıpe kumi kabö adö lañ au ud aij gınab. Mınöñ naböñ adö it i nan gau papıt lı hij gı lagnab u pen God ram Mınöñ kumi kabö adö lañ au unbö gagnab. God nan aij gau kalöp hag la nıñöm pör pör nöp mıd aij yabıt gınab. Hanıp hagöp rö, amun nıpe aip pör pör nöp mıd aij gınabun. *

⁵ God nıpe klö yabıt. Kale God nıp nıñ udmim cıg aij gıpe, nıpe kalöp abad mıd aij göm, mıd damöm, nıñ hain u, kalöp dam ram Mınöñ aij nıpe u ud arnab. *

⁶ Anıb u, mıñ mıñ göl gı mıdaimim.

Pen mıñi magö pro marap kalöp, nıbi bı Krais lau adö mıdpal, a göm, gı naij gılö uıham mıdnabim rö löp. * ⁷ Nıbi bı gol raubal gau laulö inö, magöñhalö gol nöp mıdöp aka nan naböñ naböñ halö mıdöp, a göm, nıñbal. Gol nan yıharıñ rö u pen anıg gıpal. Pen God nıp cıg gıpm aka cıg gagpm u nan kub yabıt u me, marö auö uıham mıdeinabim anıbu, nıp cıg aij gıpm aka cıg aij gagpm u nıñnab. Pen marö auö, nıp cıg aij göl gı nöp mıdeinabim u, Jisas Krais ado gı aunab nıñ u, God nıpe kalöp, gı aij yabıt gıpm, a göm, hib kale gö adö lañ arö, kalöp wıhai damöm, ram Mınöñ aij nıpe ud arnab. *

⁸⁻⁹ Kale nöd Jisas Krais nıp amgö nıñagpe u pen nıp mıdmagö lıbım. Kale uri u rö nöp nıp amgö nıñagpm u pen nıp nıñ udmim, mıñ mıñ yabıt gıpm. Jisas Krais nıp nıñ udpe, God nıpe ana kale pör nöp kamıñ mıdeinaböl, a göm, kalöp abadöl mıdöp. Anıb u me, kale mıñ mıñ yabıt gı mıdpim. Hon mıñ mıñ gep magö anıbu hagun, a gun, manö uıep gınab. *

¹⁰⁻¹¹ Hadame nöp Krais Ana nıpe bı God manö hagep gau kalıp anı dañ mıdöm gasi nı, kale Krais ilön nıñön nıñön udöm, hainö nan aij yöl nıñön nıñön gınab manö u hagöm kalı kliñ rıkla. Pen Krais ilön udöm umö, God kalöp mög nıñöm ud aij gö, mıd aij gınabim manö hagla anıbu, kale ke nıñ aij gagöm, hanıp uri mıdpun hagöp aka nıbi bı hainö gau ke hagöp, a göm, klö göm uıhai nıñöl gı mıdmıdal. *

¹² Pen Krais Ana nıpe gasi nı, God manö hagep bı gau nıñöm manö hageila anıbu, God kalıp, a göm hagaga; kalöp mıñi mıdpim nıñ i nöp haga. Manö aij hageila anıbu me, God nıpe Ana Uı kumi kabö adö lañ nıbö yuö apöm nıbi bı rımnap kalıp gasi nı, kale pen kalöp Jisas Krais manö aij u haglö nıñbım. God gö kale uri nan aij aij nıñön nıñön nıñbım u, ejol gau, hon abe nıñbnop, a göm, nıñagpal.

God hanıp, "Nıbi bı uı mıdaimim," a göp

* **1:2:** Ro 8:29; 2De 2:13 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28; 17:11 * **1:6:** 1Pi 5:10; Jem 1:2 * **1:7:** Pro 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * **1:8-9:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:10-11:** Sam 22; Ais 53; Mad 13:16-17; Luk 24:26-27

¹³ Anib u, gasi yiharin adö rimnap ninagmim; gasi magö kale ke, hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagmim; Jisas Krai ado gi apöm kalöp udöm nan aij ñinab, gasi u nöp ninmim, aij gö ninöl gi, gasi halö midaimim.

¹⁴ Kale nöd Jisas Krai manö aij u ninagmim, gasi naj kale ke ninmim gimdim rö gagmim; kale God ñi pai nipe midpim u me, manö nipe hagöp rö u nöp gimim. * ¹⁵ Nihön nihön ginig gimim u, God kalöp wiñ alöp u nipe ut midöp rö, kale u rö nöp ut nöp midaimim. ¹⁶ God haga rö God Manö yan kalä kün riköm hagla, “Yad nan si nan naj gep ke gau nibö midem ut midpin rö, kale u rö nöp nan si nan naj gep ke gau nibö midmim ut midmim,” a gila. *

God nan aij yöl yuöm, hanip rau adog uda

¹⁷ God nipe nibi bi gau kalip nime löm, halöwalö gagöp; gipal gipal rö nöp ninöm nime löp. God anig göp anibu, Bapi hon, a gipim u, ram nipe kumi kabö adö lan aragpim ñin i, nipe Bi kub unbö ke, a gimim, hagöp hagöp rö nöp gimim. * ¹⁸⁻¹⁹ Kale apis bac bi gimidal adö u gi damun kamij arnabun, a gimim, gi wasö ninbe, God kalöp uda u, gol silpa utpö künno nan hij göp nan yiharin gau rö rauöm udaga. Pen sipsip pi adlai midagöp gac gagöp damöm pak God nip sabe gi ñimidal rö u, Krai damöm al pak lilö hagape nipe gol silpa utpö künno rauagep u lugö uma u me, God kalöp rau adog uda. * ²⁰ God Minöñ naböñ il i gi laga ñin u, Krai nip adö anibu ginab a göm hag la u pen uri ñin hain i nöp, kalöp gi aij ginig waiö aua. * ²¹ God gö, Krai urakö, God Krai nip ud adö i gilan yabit uda. Anib u, God nip nin udmim, cig aij gimim, hanip arö gagnab, a gimim, gasi halö midpim. *

Añ mam gau kalip midmagö limim

²² Kale God Manö ninjö yabit u ninmim, hagöp rö gipe, kalöp nan si nan naj gac u midagöp. Anig gimim, kale añ mam God

lau adö midpal gau kalip midmagö yabit libim. Anib u, kale kütö gimim pen pen midmagö yabit löl gi midaimim. * ²³ God Manö nöp gö, kale kauyan ñi painan hagape bi rö libim. Pen kamij gison nibö udpim u, nime nap gau ñagpal; nime nap ñi pai yag daulö umbal. Pen God Manö u, manö pör pör nöp mideinab manö kamij anibu nöp gö, God ñi pai nipe midmim pör pör mideinabim. ²⁴ God Manö u kalä küñ riköm hagla,

“Nibi bi gau magöñhalö nan utan utan rö nöp midpal;
hib kub udpal u mab pipit pipit rö nöp midöp.

Nan anib gau yinid mitep göm lugöp. *

²⁵ Pen God Manö u pör pör nöp mideinab,” a gila.

God Manö anibu, manö aij kalöp hag ñilö ninbim u nöp.

2

Bi Kub nipe Kabö Kamij rö pör mideinab

¹ Anib u, gi naj gipim adö u magöñhalö böñ nöp arö gimim, manö piral hagpim u böñ nöp arö gimim, manö nöp hagpim u böñ nöp arö gimim, nan aij kale gau hon udbnop, a gi gasi ninbim u böñ nöp arö gimim, nibi bi rimnap hag jubim u böñ nöp arö gimim, gimim. *

²⁻³ Ñi painan gison yag daubal gau ci ñinun, a göm, gasi añi ninbal. Anib u rö, kale Bi Kub bi aij yabit kalöp ud aij göp u hadö ninbim rö, manö aij nipe ci rö ñinun, a gimim, gasi añi u nöp ninmim. Ci anibu ñinabim u, kale kub gimim, kamij midep magö anibu il u nin aij ginabim. *

⁴ Jisas Krai nipe kabö ap rö. Nipe kabö yiharin ap wasö; nipe Kabö kamij. Kabö kamij anibu nibi bi rimnap ji ninöm arö gipal u pen God nipe udöm, kabö anibu kabö aij unbö ke, a ga. Kale Kabö kamij anibu aumim, ⁵ kale ke kabö kamij rö libe, God nipe kabö anib gau udöm ram nipe ginab. Ram anibu, Jisas Krai nipe

* **1:14:** Ro 12:2; Ep 2:3; 4:17-18 * **1:16:** Lep 11:44-45; Mad 5:48 * **1:17:** Ro 2:11; Rep 2:23 * **1:18-19:** Ap 20:28; Hib 9:12-14 * **1:20:** Ep 1:4 * **1:21:** Jon 14:6; Ro 5:1-2 * **1:22:** Jon 13:34; Ro 12:10 * **1:24:** Ais 40:6-8 * **2:1:** Ep 4:22; Jem 1:21 * **2:2-3:** Sam 34:8

ram nabıc mıdeınab nıñöm kale God nıp sabe gep nıbi bı uł mıdmim, nan nıhön nıhön God nıp aij göp u, nan sabe gep rö God nıp ñınabım. Nan sabe gı ñeb anıbu sipsıp nan gau wasö; nan ana sabe gı ñeb nöp ñınabım. *

⁶ God Manö u kalı kılıñ rıköm hagla, “Nıñım! Yad kabö ap daun kub Saion lınö, kabö anıbu Saion ram padö rö mıdeınab.

Kabö anıbu yad ke hag lınö;
kabö anıbu kabö aij unbö ke.

Nıbi bı an an nıp nıñ udöm cıg gınaböl gau,
hainö kale, hon nıhön gınıg nıp nıñ uđpun, a göm, hagagnaböl yabıtı,” a gıla. *

⁷ God anıg hagö, nıbi bı nıp nıñ uđpım gau, kabö anıbu kabö aij unbö ke rö lınab; pen nıbi bı nıp nıñ uđagpal gau, God Manö u kalı kılıñ rıköm hagla,

“Kabö jı nıñöm arö gıla kabö u nöp mıñı ram padö kłö yabıtı an lañ u mıdöp,” a gıla. *

⁸ Pen manö ap hagla,

“Kabö anıbu nöp, nıbi bı aramöm ma bıñıñ gınaböl;
kabö anıbu nöp, nıbi bı apöm, lug paknaböl,” a gıla.

Krais manö aij u nıñ uđagla u me, ap lug pakla. Pen kale ap lug pakla u, God gınab a ga rö nöp ga. *

⁹ Pen God nıpe ke kalöp udöm, yam nıpe ke hag la. Kale Kın nan sabe gep nıbi bı nıpe mıdpım. Kale nıbi bı uł nıpe mıdpım. Kale God yam nıpe ke mıdpım. Anıg göp u, kale nıbi bı gau nıbö gau nıbö, God nıpe nan aij unbö ke göp u hag waiö gımım, nöd sıbön an gau mıdmim, bıslam gı ajmıdim u pen God nıpe gö, uri mailö aij nıpe nıñmım aj aij gabım, manö anıbu waiö hagnabım. Anıg hagnım, hib nıpe hagpe adö arnab. *

¹⁰ Nöd God nıbi bı nıpe mıdagmıdim, pen uri nıbi bı nıpe ke mıdpım. Nöd

God kalöp mög nıñöm uđagmıdöp, pen uri kalöp mög nıñöm uđöp. *

God nıbi bı nıpe mıdpım rö, mıd aij gımım

¹¹ Anıb u, nıbi bı nıñeb aij yad gau. Mınöñ naböñ ıt i ram Mınöñ kale kabö rö wasö, yıharıñ apım mıdpım. Anıb u, nan sı nan nıñ Mınöñ naböñ ıt i hañ romanğ gası göp nan gau, mıdmagö lımım gıpe aragnım. Nan anıb gau gası nıñmım gıpe arö, ana kale aip pen pen gö, ap lug pakmım rö löp. *

¹² Nıbi bı God nıbi bı nıpe mıdagpal gau aip mıdpım u, gı aij yabıtı gı mıdaimım. Anıg gıpe, ñın rımnab, kalöp, gı nıñ gıpım, a göm, hag junaböl u pen kale gı aij gıpım u nıñöm, hainö Jıas Krais aunab ñın u, gı aij gıpım rö hag hıkeınaböl, God hib nıpe u ap rannab. *

¹³⁻¹⁴ Bı Kub nıbi bı nıpe mıdpım rö, bı kub kalöp Mınöñ naböñ ıt i abad mıdpal gau hagöl rö gımım. Kın kale bı kub yabıtı mıdöp u manö nıpe u nıñmım, bı nıpe yuö apöm kalöp abad mıdpal gau manö kale magöñhalö nıñmım gımım. Bı kub anıb gau, nıbi bı gı aij gınaböl gau kalıp uđ aij gınaböl; pen nıbi bı gı nıñ gınaböl gau kalıp manö kub hagöm, ilön pen ñınaböl. Nıhön gınıg: God bı anıb gau wög anıbu göl, a göm, hag la. * ¹⁵ Pen God nıp aij gınab u, kale gı aij göl gı nöp mıdaıbe, nıbi bı gası mıdagöp gau kalöp manö pıral hagöm hag juöl rö lagnab. * ¹⁶ Nıbi bı rımnab, ke nıñbım rö gımım, a gıpal. U aij pen gası anıbu nıñmım, nan sı nan nıñ ap gagmım. God nıbi bı wög gep nıpe mıdpım rö, nıhön nıhön gınıg gınabım u, nıpe hagöp hagöp rö nöp gınabun, a gımım, gımım.

¹⁷ Nıbi bı gep gau abe nıbi bı yıharıñ gau abe manö kale nıñmım. Añ mam Krais lau adö mıdpal gau kalıp mıdmagö lımım. God nıpe Bı kłö unbö ke, a gımım, ana uđmım nıñmım. Kın kale bı kub a gımım manö nıpe nıñmım. *

* **2:5:** Ep 2:21-22; Rep 1:6 * **2:6:** Ais 28:16; Ep 2:20 * **2:7:** Sam 118:22 * **2:8:** Ais 8:14-15 * **2:9:** Dud 7:6; 14:2; Ais 9:2; Dai 2:14; Ap 26:18; Ep 5:8 * **2:10:** Hos 2:23 * **2:11:** Gal 5:17,24 * **2:12:** Mad 5:16 * **2:13-14:** Dai 3:1 * **2:15:** 1Pi 3:16 * **2:17:** Ro 12:10

Krais n+ip hain gun, marö auain+im, p+ñ+ñ gagun

¹⁸ Kale Krais n+ibi b+ n+ipe m+dmim, b+ r+imnap kal+ip nag+ wög rö g+ipim u, b+ kub kale gau ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. Kalöp g+ aij göm agam+ij m+id aij g+pal b+ gau nöp wasö, k+ö yab+ñ jubal b+ gau u rö nöp, ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. * ¹⁹ Pen kalöp g+ najj gaiöl, God n+ip gas+ n+ñbim rö, kal+ip gas+ najj n+ñageinabim u, God kalöp ud aij g+inab. ²⁰ Pen kale g+ najj g+pe, kalöp pakaiöl, kal+ip gas+ najj n+ñageinabim u hagagabin; an+g g+inabim u, God kalöp ud aij gagnab. Pen kale m+id aij g+pe, kalöp g+ najj gaiöl, kal+ip gas+ najj n+ñageinabim u hagabin; an+g g+inabim u me, God kalöp ud aij g+inab. * ²¹ Kalöp marö ñ+lö agam+ij nöp m+idaimim, a göm, God kalöp uda. An+ib u, Krais han+ip, a göm, ilön uda gas+ u nöp n+ñmim. Kalöp marö ñaiöl, gas+ kub n+ñagmim. N+ipe göp rö g+mim, g+pe arn+im. *

²² “N+ipe nan si nan najj ap gaga; manö piral ap hagaga.” *

²³ Krais n+ip hag jueila, n+ipe pen hag juaga. N+ip g+ najj geila, n+ipe ilön udöm kal+ip manö pen pen hagaga. Nap n+ipe manö kub kabö göl nöp hagöp u, y+ip abadnab, a göm, gas+ u nöp n+ñ m+ideia. * ²⁴ Krais n+ip mab ba lañ al pak leila, n+ipe nan si nan najj hon magöñhalö g+inabun gau, hañ romanñ n+ipe ke udöm uma. “Yad nan si nan najj kal+ip udem umnö, nan si nan najj gep gas+ magö kale u umöm, kale kam+ñ aramöm, g+ aij göl g+ m+idaiöl,” a göm, nan si nan najj hon gau, hañ romanñ n+ipe ke udöm uma. Krais n+ipe ilön kub uda u me, kalöp nan ga u kam+ñ la. * ²⁵ Kale kaj sipsip hauñ gau amöm rul arbal rö m+dm+dim u pen m+ñi B+ Kaj Sipsip Mukep, B+ ana kalöp abad m+id aij göp u, n+ip ado g+ aubim. *

3

Nugmul abe n+bin abe

* **2:18:** Ep 6:5 * **2:20:** 1Pi 3:14,17 * **2:21:** Mad 16:24; Jon 13:15 * **2:22:** Ais 53:9 * **2:23:** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24:** Ro 6:11; Ais 53:5-6 * **2:25:** Esi 34:5-6; Mad 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * **3:1-2:** Ep 5:22 * **3:3:** 1Di 2:9 * **3:6:** Jen 18:12 * **3:7:** Ep 5:25

¹⁻² Pen kale b+ halö n+ibi m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabin. Nagamul b+ hagöl rö n+ñmim, g+ aij g+mim. Nagamul b+ Jisas Krais manö aij u udagaiöl, n+ñön g+ñg manö aij u udagpan, a g+mim, hagagmim. Pen kale ke g+ aij g+mim, kal+ip ud aij g+pe me, n+ibi yad u Jisas Krais n+ip c+g göm g+ aij yab+ñ göp, a göm, n+ip n+ñ udnaböl. * ³ Pen n+ibi k+ññ aij m+idaiun, a g+mim, nan r+ib ad+ik y+ñ+d nöp najj g+inab gau lun, a g+mim, n+ñagmim. Umagö mal+kmim, wañj aij aij y+immim, nan aij aij kabö gol udöm g+pal gau ud hañ romanñ ad+kmim, gagmim. *

⁴ N+ibi hain m+dmim, gas+ n+ñ aij g+mim, kal juagmim, n+ibi b+ gau aip agam+ij m+id aij g+mim. An+g g+ aij g+inabim u, nan aij an+ib gau m+dmagö añ kale dañ m+idöp rö, n+ibi b+ amgö n+ñagnaböl pen God amgö n+ipe u, nan k+ññ aij unbö ke rö l+inab. Nan k+ññ aij aij an+ib gau hij gagnab; pör pör nöp m+ideinab. ⁵ Nan k+ññ aij an+ib gau m+dmagö añ dañ kabö gol rö m+idöp u, ap+is hon God n+ip n+ñ udm+idal gau udöm kale ke r+ib ad+ikm+idal; kale nugmul b+ kal+ip manö u n+ñm+idal. ⁶ N+ibi Sara nugmul Ebrahim n+ip, b+ kub yad, a göm, hagn+idöp rö nöp g+m+idöp. Kale p+ñ+ñ gagmim, Sara g+m+idöp u rö g+ aij geinabim u, Sara pai n+ipe yab+ñ rö m+ideinabim. * ⁷ Pen kale n+ibi halö b+ m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabin. N+ibi gau b+ rö k+ö m+dagpal rö, n+ibi kale gau ud aij g+mim. God kalöp b+ gau nöp udöm, n+ibi gau kal+ip arö gagöp; kalöp b+ gau mög n+ñöm udöp rö, n+ibi gau kal+ip u rö nöp mög n+ñöm udöp. N+ibi kale gau kal+ip abad m+id aij g+mim me, God n+ip sabe g+pe, manö kalöp u n+ñnab. *

J+im ñöl m+idaimim

⁸ Manö hag jun+g gabin. Kale añ mam Krais lau adö m+dpim gau magöñhalö gas+ adö añ+ nöp n+ñmim; añ mam r+imnap ilön udaiöl, kal+ip mög n+ñmim; añ mam r+imnap m+ñ m+ññ gaiöl, kale u rö nöp m+ñ m+ññ g+mim; añ mam pen pen m+dmagö

lîmim, pen pen mög nînmim ud aij gîmim; yad nîbi kub, yad bî kub, a gîmim, gasî u nîngamim. ⁹ Nîbi bî rîmnap kalöp gî najj gaiöl, kalîp pen gî najj gagmim. Kalöp hag juaiöl, kalîp pen hag juagmim. Kalöp nîhön nîhön gaiöl, God nîp sabe gîmim hagmim, kalîp gî aij gîmön abad mîdaimön, a gîmim. Nîhön gîning: God kalöp uda u, kale nîbi bî gau kalîp gî aij gînabim, a göm, uda. Anîg gînabim u, God kalöp u rö nöp gî aij gînab. ¹⁰ God Manö u kalî kîñ rîköm hagla,

“Nîbi bî mîd aij gun, mîlep yabî lun umun, a göm nînbal gau, manö piral, manö najj hagagöl. *

¹¹ Pen nan si nan najj gîpal adö u arö göm, gî aij nöp göm, gasî klö nîngöm, jîm ñöl mîdaiun, a göm, agamîj nöp mîdaiöl.

¹² Nîhön gîning: nîbi bî God Manö hagöp rö nöp gîpal gau, Bî Kub kalîp abad mîd aij göm, nîp sabe gînaböl manö kale u nîngab; pen nîbi bî gî najj gîpal gau nîngö, mulu lugnab,” a gîla.

Mîd aij gîpe, kalöp gî najj gaiöl, pîñîng gagmim

¹³ Gî aij gun, a gîmim, klö gîpe arö, nîbi bî rîmnap kalöp ilön ñagnaböl. ¹⁴ Pen kale gî aij gîpe kalöp gî najj gaiöl u, mîñ mîñ gîmim. Nîbi bî kalöp gî najj gîpal gau kalîp pîñîng gagmim, gasî kub nîngamim. * ¹⁵ Pen mîdmagö an kale dan u, Krajs nîpe nöp Bî Kub, a gîmim, hib nîpe hagpe adö aran. Pen kale pör nöp gasî nîngöl gî mîdaimim, nîbi bî rîmnap, nîhön gîning gasî halö mîdpim, a göm, hag nîngaiöl, kalîp ud aij gîmim, manö hain hagmim, Krajs manö aij u kalîp hag ñî aij gîmim. ¹⁶ Pen hag ñî nabim u, hon manö nîhön hagno God nîp aij gîning, a gîmim, hag ñîmim. Krajs nîp cîg gîmim, gî aij gînabim u, bî gau kalöp hag junîg gaböl gau, kalîp nable gö arö gînaböl. * ¹⁷ Kale gî aij gîpe nîngöl gî, God kalîp nîngbir arö gö, kalöp gî najj geinaböl u, manö

mîdagöp. Pen kale gî najj gîpe, kalöp gî najj gînaböl u, God nîp aij gagnab.

Krajs umöm gac hon tik gî yua

¹⁸ Kale gî aij gîpe, kalöp gî najj geinaböl u, manö mîdagöp, a gîpin u, Krajs nîpe Bî aij pen nîp gî najj geila, uma. Nîpe aij nöp gîmîdöp u pen kale nîbi bî nan si nan najj gîpim gau God aip jîm ñî nabim, a göm, uma. Mañ añî yabî uma; hainö kauyan umagnab. Krajs hañ roman an pak lîlö uma u pen Ana nîpe umaga. Ana nîpe kamîng mîdöm, nîpe kauyan uraka. ¹⁹ Ana nîpe anîg geia nîpe amöm, nîbi bî nöd umöm am nagî mîdeila gau kalîp manö aij nîpe u hag ña. ²⁰ Nîbi bî nagî mîdeila gau, Noa mîdeia ñî n u, God nîp manö u nîngageila u pen God kalîp manö kub hagaga; manö yîp nîngaböl aka göm, abad mîdeia. Abad mîdö nîngöl gî, Noa nîp ñîng magîb gîmön, a ga u gî damöm, nîbi bî iru wasö, Noa apîlap unbö raleb u nöp ñîng magîb raul mîgan amöm, ñîng an dan aram mîdöm mîd damöm, God gö kamîng arla.

* ²¹ Pen ñîng magîb raul mîgan am mîdlö, ñîng u kalîp dap ranö, kamîng arla anîbu rö, uri hon Jisas Krajs umöm uraka manö u nîng udun, ñîng pakun, u rö nöp kamîng arnabun. Pen ñîng pakpun anîbu, hañ roman gac tik gî yuun, a gun, pakagpun. Krajs hanîp, a göm, umöm kauyan uraka rö, God gasî mîdmagö an hon nîngöm gac ap mîdagöp. Gasî anîbu nöp nîngun, ñîng pakpun. God nîpe manö klö nîngö anîg hag la me u. ²² Krajs nîpe pen umöm uraköm, am ram Mînöh kumî kabö adö lan au aramöm, God ñîmagö yîjîg böng lau adö mîdöp nîngöm ejol gau abe, kîjaki nan klö mîdöp gau abe, magönghalö mo nîpe gau mîdpal.

4

Marö udöl gun, nagî najj nöd nîbö adö u arö gun

¹ Krajs hañ roman nîpe ilön kub uda rö, hon u rö nöp ilön udnabun, a gîmim, gasî anîbu nöp nîngöl gî mîdaimim. Nîhön gîning: nîbi bî hañ roman kale ilön kub

* **3:10:** Sam 34:12-16 * **3:14:** Ais 8:12-13; Mad 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 * **3:16:** 1Pi 2:12 * **3:20:** Jen 6:1-7:24

* **4:1:** Ro 6:2,7

udpal gau, nan si nan naj gun, a göm, gasi u niṅagpal. * 2 Niṅ an+bu riköm, niṅ aigeg M+nöṅ naböṅ iṅ i hañ romanṅ m+deinabun u, God n+p aij g+nim adö u nöṅ gun, a göm, m+dmagö kale ke uraknab adö u gagnaböl. 3 Kale nöḍ niḍi bi God Manö udagm+dal gau rö gi m+dm+dim. Gas+ naj niṅmim, niḍi si bi si g+mim, niṅ klö niṅ hauṅ l+mim, nan iru yab+ṅ niṅmim, haṅwaṅö giṅmim, nan piral God sabe gagmim a göṅ nan gau sabe göṅ gi m+dm+dim. * 4 Miñi pen, niḍi bi God Manö udagpal gau, kale m+ḍ aij giṅpim u niṅöm, niḍhön giṅniṅ hon aip magum giṅmim haṅwaṅö gagpim, a göm, kalöp hag jubal. 5 Pen söṅ m+ḍöp, Bi Kub niḍi bi kam+ṅ m+deinaböl gau abe, niḍi bi hadö umla gau abe, niḍhön niḍhön giṅla gau, niḍhön giṅniṅ an+ṅ giṅpim, a göm, manö kub hagö, kale niḍhön niḍhön giṅpal gau magöṅhalö niṅ hag waiö liṅaböl. * 6 Niḍi bi magöṅhalö umbal rö umöm, hañ romanṅ u böṅ nöṅ hij giṅ luga u pen ana gau amöm, God kam+ṅ m+ḍöp rö u kam+ṅ m+deinaböl, a göm, Kraiṅ manö aij niṅpe u niḍi bi hadö umla gau kal+p hag ña.

God wög han+p adö ke ke hagöp rö, gi aij gun

7 Söl m+ḍöp, nan niḍhön m+ḍöp gau magöṅhalö piṅ giṅniṅ gab. An+ḍ u, gasi niṅ aij giṅmim, agam+ṅ m+ḍ aij giṅmim, God n+p sabe giṅmim. * 8 Pen manö kub yab+ṅ u, kale Kraiṅ niḍi bi pör nöṅ pen pen m+dmagö yab+ṅ li m+ḍaimim. Kale pen pen m+dmagö löṅ gi m+deinabim u, Kraiṅ niḍi bi r+ṅnap nan si nan naj göm kalöp niṅ iru nöṅ gi naj gaiöl u, kale yiṅid niṅmim arö giṅnabim. * 9 Kraiṅ niṅ udpal niḍi bi r+ṅnap ram kalöp auaiöl, gai am ram ade aubim, a giṅmim, hagagmim; kal+p hag w+hai udmim. * 10 God niḍi bi möṅ niṅöm ud aij göm, kal+p gasi aij ke ke nöḍ. God gasi aij kalöp nöḍ an+ḍu, kalöp nöṅ wasö, añ mam Kraiṅ niḍi bi niṅpe m+ḍpal gau kal+p magöṅhalö u rö nöṅ gasi niṅöm nöḍ. An+ḍ u, God kalöp gasi aij nöḍ an+ḍu niṅmim, añ mam gau kal+p

gi aij giṅmim. * 11 God kalöp gasi aij nöḍ, kale niḍi bi gau kal+p hag niṅnabim u, gasi niṅ aij giṅmim, God Manö aij u kabö göṅ nöṅ hag niṅmim. God kalöp gasi aij nöḍ, kale niḍi bi r+ṅnap wög gi niṅnabim u, God kalöp klö niṅpe nöḍ u udmim, niḍi bi gau kal+p wög gi niṅmim. An+ṅ geinabim u, Jisas Kraiṅ niḍi bi niṅpe m+ḍpim u niṅöm, kale God hib niṅpe u haglö adö arnab. Jisas Kraiṅ, Bi klö yab+ṅ u nöṅ, n+p aij a göṅ gi, hib niṅpe pör pör hagno adö aranṅ. An+ḍ unbö rö aij.

Kraiṅ niḍi bi niṅpe m+ḍpim rö, kalöp marö niṅnaböl

12 Miḍamam aij yad gau. Kraiṅ n+p ciṅ p+ḍöṅ giṅnaböl aka arö giṅnaböl a göm, niḍi bi r+ṅnap han+p ilön kub mab m+ṅan rö niḍbal u, han+p niḍhön giṅniṅ an+ṅ gab, a giṅmim, gasi u niṅagmim. 13 Kraiṅ niḍi bi niṅpe m+ḍpun u me, n+p giṅla rö han+p gaböl, a giṅmim, miñ miñ göṅ gi m+ḍpe me, niṅpe mailö aij yab+ṅ niṅpe halö aunab niṅ u, kale miñ miñ göṅ gi m+deinabim. * 14 Kale Kraiṅ niḍi bi niṅpe, a göm, kalöp hag juaiöl, miñ miñ göṅ gi m+ḍaimim. God Ana mailö aij yab+ṅ halö u han+p aip m+ḍöp u niṅöm me, an+ṅ gaböl, a giṅmim, miñ miñ göṅ gi m+ḍaimim. * 15 Kale wip alagmim; nan si udagmim; niḍi bi r+ṅnap kal+p gi naj gagmim; nan kale rö giṅmim gagmim. Kale an+ṅ giṅmim, ilön udnabim u, nable giṅnab. Pen gi aij giṅmim ilön udnabim u, nable gagniṅ gab. 16 Pen kale Kraiṅ n+p niṅ udmim niṅpe hagöp rö giṅpim rö, kalöp marö niṅaiöl, nable gagnab. Kraiṅ niḍi bi niṅpe m+ḍpun rö, han+p an+ṅ gaböl, a giṅmim, aij gö niṅöl gi, God hib niṅpe hagpe adö aranṅ. 17 Söl m+ḍöp, God niḍi bi manö kub hagnab. Niṅpe iṅ göm niḍi bi niṅpe ke manö kub hagnab. Pen hon niḍi bi niṅpe ke uṅham m+deinabun u, niḍi bi manö aij niṅpe udagpal gau kale aigöl göm m+ḍnaböl? 18 God Manö u kal+ kṅiñ riköm hagla,

“Niḍi bi God hagöp rö giṅpal gau uṅham yab+ṅ kam+ṅ arnaböl; an+ḍ u, niḍi bi God Manö udagöm,

* 4:3: Ep 2:2-3 * 4:5: Ap 10:42 * 4:7: Ro 13:11-12

* 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7

* 4:14: 1Pi 2:20

* 4:8: 1Pi 1:22

* 4:9: Hib 13:2

* 4:10: Ro 12:6-8

* 4:18: Pro 11:31

nan si nan naij gɪ mɪdpal gau, kale
aigöl göm kamɪŋ arnaböl?” ö gɪla.
*

¹⁹ Anɪb u, God marö hanɪp hag la rö
nöp udnabun u, gasɪ iru nɪŋagun. Bɪ Kub
hanɪp gɪ la u, haɫöwaɫö gagnab, pen nɪpe
nöd haga rö nöp hanɪp ud aij gɪnab, a gun,
gasɪ u nɪŋun, gɪ aij nöp göl gɪ gɪno arnɪm.

5

*Nɪbi bɪ Krai nɪŋ uɫpal gau bɪ abadep
mɪdmim, kalɪp abad aij gɪmim*

¹ Nɪbi bɪ Krai nɪŋ uɫpal gau kalɪp bɪ
abadep mɪdpim gau, kalöp manö hagnɪg
gabin. Wög kale gɪpim anɪbu rö, yad u rö
nöp nɪbi bɪ Krai nɪŋ uɫpal gau kalɪp abad
mɪdpin. Krai ilön kub uɫeia u, yad nɪŋ
mɪɫainö. God nɪpe Krai mailö aij yabɪɫ
nɪpe nɪbi bɪ gau magöŋhalö kalɪp yamnab
ñɪn u, yad amem nɪŋ mɪɫeinabin. Anɪb u,
yad kalöp manö anɪbi hagnɪg gabin. ² Bɪ
kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale muk
aij gɪpal rö, God nɪbi bɪ nɪpe ke ñɪmagö
adö kale la gau, kalɪp abad mɪd aij gɪmim.
Nɪbi bɪ rɪmnap kalöp neb neb göm haglö,
God wög u gagmim. Mani nan gau udun
a gɪmim God wög u gagmim. Mɪñ mɪñ
göl gɪ, aij göl gɪ nöp God wög u gɪmim.
Anɪg geinabim u, God nɪp aij gɪnab. *
³ Hon bɪ kub mɪdpun, a gɪmim, God sipsip
nɪpe gau kalɪp hag gagmim. Kale ke gɪ aij
gɪpe, kalöp nɪŋöm u rö nöp göl. * ⁴ Adö
anɪbu gɪpe, Bɪ Sipsip Mukep Nap kabö
göl u apöm, usajɪɫ bad klö pör pör nöp
mɪmailö gɪ mɪɫeinab u kalöp ñɪnab.

*Hib hon ke dap ranagun; gasɪ kabö rö
nöp nɪŋun*

⁵ Pen kale bɪ praj gau, bɪ majö kalöp
abad mɪdpal gau hagöl rö nɪŋmim. Kale
magöŋhalö, Krai nɪbi bɪ añ mam gau
nɪŋmim, kale nɪbi bɪ pro, hon nɪbi bɪ kub,
a gɪmim, gasɪ u nɪŋagmim. God Manö u
kali kɪñ rɪköm hagla,
“God nɪbi bɪ hib kub udnabun a gɪpal gau
kalɪp jɪ nɪŋöm,

nɪbi bɪ pro pro uɫpal gau, kalɪp mög
nɪŋöm, ud aij yabɪɫ göp,” a gɪla. *

⁶ Anɪb u, God Bɪ klö unbö ke u nɪp
nɪŋmim ana uɫmim, hagöp rö gɪmim.
Anɪg gɪnabim u, ñɪn hain hag la u, nɪpe
gö, kale bɪ kub rö mɪɫeinabim. * ⁷ God
nɪpe ke kalöp abad mɪd aij göp rö, marö
mɪɫainɪm, magöŋhalö ud ñɪmagö adö
nɪpe u lɪmim. *

⁸ Pen pör pör gɪ jɪn göl gɪ mɪdmim, nɪŋ
aij göl gɪ mɪɫaimim. Kauaɫ mauaɫ bɪ kale
u kɪjaki, kain kub laiön manö kub hagöp
rö gau gau amöm, nɪbi bɪ ap hau ñɪŋɪn,
a göm, uɫhai nɪŋöl gɪ ap ran ap lug arab. *
⁹ Kɪjaki anɪg gab u, hanɪp nöp gagab; Krai
nɪbi bɪ añ mam hon ram Mɪnönj gau gau
magöŋhalö kalɪp u rö nöp gab, a gɪmim,
kɪjaki nɪp wasö gɪmim, Krai manö aij u
nɪŋ ud pɪdönj göl gɪ mɪɫaimim. * ¹⁰ God
nɪbi bɪ mög nɪŋöm, ud aij yabɪɫ göp rö,
pör pör Krai nɪbi bɪ nɪpe mɪɫaiim, a göm,
ram Mɪnönj aij yabɪɫ kalöp hag la u me,
magö i kalöp gɪ naij gɪlö ilön uɫpim u pen
magö pro marap God nɪpe ke apöm klö
nɪpe kalöp ñö, kale Krai nɪp nɪŋ ud pɪdönj
gɪmim, nɪp cɪg aij yabɪɫ gɪmim, nɪbi bɪ
klö nɪpe mɪdmim, mɪd aij yabɪɫ gɪnabim.
¹¹ God Bɪ klö yabɪɫ u nɪbi bɪ gau magöŋhalö
pör nöp pör nöp abad mɪɫeianj! Anɪb unbö
rö aij.

Manö adɪŋ magö rɪmnap

¹² Mam aij yad Sailas aip mɪdpul. Manö
kalöp hagabin i nɪpe kalɪ kɪñ rɪkab nɪŋöm
yad köp uɫep i kalöp yunabin. Mam anɪbu,
gasɪ hon nɪŋbun rö nɪŋöb. Kalöp manö klö
hagem, manö pro kalɪ kɪñ rɪkpin anɪb i,
God nɪbi bɪ mög nɪŋeb magö yuö yabɪɫ u
nöp rɪkpin. Manö anɪbi, manö nɪŋö yabɪɫ,
a gɪmim, nɪŋöl gɪ nöp mɪɫaimim. *

¹³ Pen Krai nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal daun
kub Babilon aui kalöp, “Mɪdpim?” a gɪpal.
God kalöp hag la rö, nɪbi bɪ anɪb gau u rö
nöp hag la. Ñɪ yad Mak kalöp u rö nöp,
“Mɪdpim?” a göp. * ¹⁴ Krai nɪbi bɪ añ
mam mɪɫmagö lɪbun, a gɪmim, pen pen
hag wɪhai udöl gɪ, alaun bom halumim.

* **5:2:** Jon 21:15-17; Ap 20:28 * **5:3:** 2Ko 1:24; Plp 3:17; Dai 2:7 * **5:5:** Ep 5:21; Jem 4:6 * **5:6:** Mad 23:12;
Luk 14:11; Jem 4:10 * **5:7:** Mad 6:25-30 * **5:8:** 1De 5:6 * **5:9:** Ep 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12:** Ap 15:22,37-40;
12:2,25; 13:13 * **5:13:** 2Di 4:11

Krais n+bi b+ n+pe m+dpim gau, Krais kalöp
magöñhalö ud aij gö, kale agam+j m+d aij
göl g+ m+daimim.

2 Pida Pida köp hain nîbö u kalî kliñ rîka

¹ Yad Saimon Pida, Jisas Kraiss manö ud arep bî ap. Yad wög gep bî nîpe ap mîdpin.

God hon Jisas Kraiss hanîp ud kamîñ yua u, nîpe Bî aij unbö ke. Jisas Kraiss hanîp mög nîñöm gasî aij ñö, hon nîp nîñ udpun. Kale nîbi bî gau, Jisas Kraiss kalöp gasî aij ñö, kale u rö nöp nîp nîñ udpim gau, kalöp köp anîbi kalî kliñ rîkabin. ² Kale God abe, Bî Kub hon Jisas abe, kalîp gasî nîñ mîdpe, kale apil mîhau kalöp mög nîñmil, ud aij gîmil, abad mîdlö, kale pör pör agamîj mîd aij gîmim.

God hanîp uda a gun, nîp cîg aij gun

³ Hon nîbi bî Jisas Kraiss lau adö mîdpun gau, nan si nan naj arö gun, nîpe hagöp rö nöp gî mîdaiun rö löp. Hon Jisas Kraiss nîp nîñ udpun u me, Kraiss nîpe u rö nöp God mîdöm, klö nîpe nöp hanîp ñö, hon God Manö hagöp rö nöp gî mîdaiun rö löp. Nîpe Bî aij unbö ke, Bî mailö aij yabî halö pen nîpe hanîp gasî nîñöm, nîbi bî yad ke mîdaiöl, a göm, hanîp hag la. ⁴ Anîb u, Jisas Kraiss nan aij yabî anîb gau hanîp ñöb. Nan aij aij ñöb u udun, gasî naj mîñöñ naböñ î i nîñöm lug paköl rö löp gau arö gun, God nîpe ke mîdöp rö mîdaiun rö löp.

⁵ Anîbu, Kraiss kalöp gasî aij ñö, nîp nîñ udpim. Pen kale Jisas Kraiss nîñ udöl gî mîdmim, kale klö gîmim, nîbi bî gau kalîp gî aij gîmim. Pen kale nîbi bî gau kalîp gî aij nöp göl gî mîdmim, kale klö gîmim, Jisas Kraiss nîpe Bî aigale Bî rö mîdöp manö yuö yabî u nîñ aij gîmim. ⁶ Pen kale Jisas Kraiss nîpe Bî aigale Bî rö mîdöp manö yuö yabî u nîñ aij nöp göl gî mîdmim, kale klö gîmim, hañ roman kale gasî göp rö gagmim. Pen kale hañ roman kale gasî göp rö gagmim, kale klö gîmim, Jisas Kraiss nîp nîñ ud pîdöñ gîmim, cîg aij gî mîdmim, nîpe hagöp hagöp rö nöp

göl gî mîdaimim. * ⁷ Pen Jisas Kraiss nîp nöp gasî nîñmim cîg aij gîmim, nîpe hagöp hagöp rö nöp göl gî mîdmim, kale klö gîmim, añ mam gau pen pen ud aij gîpal rö, kale Kraiss nîbi bî añ mam kale gau pen pen ud aij gîmim. Pen kale Kraiss nîbi bî añ mam kale gau pen pen ud aij göl gî mîdmim, kale klö gîmim, Kraiss nîbi bî añ mam kale gau pen pen mîdmagö lîmim. ⁸ Pen yad aui manö nîhön nîhön kalî kliñ rîkajîñ u, kale nan anîbu nöp gasî nîñ aij gîmim, klö gîmim gî mîdeinabim u, kale Bî Kub hon Jisas Kraiss nîpe Bî aigale Bî rö mîdöp, a gî gasî nîñmim, wög nîp gî aij gîpe, nîp nan magö aij rîmnap pîlnab. ⁹ Pen yad aui manö nîhön nîhön kalî kliñ rîkajîñ u, kale rîmnap nan anîbu nîñagnabim u, kale nîbi bî amgö we rö. Nan si nan naj gîpim u, God nîpe gac anîbu îk gî yua u hauî gîpim.

¹⁰ Anîb u, añ mam yad gau. God gasî nîpe ke nîñöm, yîp hain göm nîbi bî yad mîdaiöl, a göm, kalöp udöp u, klö gîmim nîp hain gîmim, nîbi bî nîpe mîdaimim. Anîg gîmim me, Kraiss manö aij nîpe u pör nöp nîñ ud pîdöñ gîmim, gî dammim, arö gagnabim. ¹¹ Pen Bî Kub hon Jisas Kraiss hanîp ud asîk yuöp u apöm, kalöp hag wîhai udöl gî, nîbi bî nîpe pör pör abad mîdeinab ram raul mîgan anîbu da löm abad mîdeinab.

God manö hagep bî gau, Ana Uî kalîp gasî ñö nîñöl gî God manö hagla

¹²⁻¹⁵ Kale manö hagajîñ anîbu nîñmim, hadö ud aij gîpim, pen yad pör nöp kalöp manö anîbu hagöl gî nöp mîdeinabin. Bî Kub hon Jisas Kraiss yîp, umnabön, a göm, ñîñ hag la u söl auöp u me, hañ roman halö mîdpin ñîñ i, yad klö gem, kalöp manö anîbu hagöl gî nöp mîdeinabin u aij. Anîg gîñabin u, kale hauî gagnabim; yad umnabin pen kale manö anîbu nîñöl gî mîdeinabim. *

¹⁶ Kalöp nöd hagem, Bî Kub hon Jisas Kraiss ke yabî löm klö halö aua, a gîno u, aiud kliñ aij udpal rö hagagno. Nöd Bî Kub anîbu ke yabî klö halö lö, amgö hon ke nîñun, hainö kalöp hagno. * ¹⁷⁻¹⁸ Ñîñ

* **1:6:** Gal 5:22-23 * **1:12-15:** 2Ko 5:1; Jon 21:18-19

* **1:16:** Mad 17:1-5

anibu, hon Jisas Kraiss aip am dum ut au midaino niñöl gi, Bapi God mailö aij yöl nipe u apöm, Jisas Kraiss hib nipe dap ranöm haga, “B+ i N+ midmagö aij yad; n+ n+ñö y+ aij yab+ göp,” a ga. God nipe anig hagö, hon ke manö nipe u apdi niñno. *

¹⁹ Hon ke God manö apdi niñno u me, hon niñbun, b+ God manö hagep gau kale manö hagla u, God manö nipe nöp hagla; manö böñ nöp udep u nöp hagla. Manö hagla anibu, hapö m+tañ sibön yan lauöm lilö, han+ mailö yamöb rö u göp. Mailö anibu, n+ löl gi damöm, ram m+ñöñ r+knig gö niñöl gi, gap+ pag+ñ hañ aunab midmagö an kale dan niñnabim. Hañ aunab u, ram böñ nöp r+köp u rö g+nab. ²⁰ Manö hagabin i niñ aij g+mim: God manö hagep b+ gau God Manö nipe kali k+ñ r+köm hagla u, gasi kale ke nöp niñöm, manö i+ u hagöl rö lagöp. ²¹ Niñhön g+nig: God manö hagep b+ gau, God manö u hagnig, ke niñla rö hagagla; Ana U+ nipe kal+p gasi ñö niñöl gi, God manö hagla. *

2

B+ God Manö hagabun, a göm, manö piral hag niñbal gau

¹ Hadame nöp b+ rimnap, God manö hagabun, a göm, niñbi b+ Isrel kal+p manö piral hag niñmidal. G+la anibu rö, niñbi b+ rimnap an kale u midöm, u rö nöp manö piral haglö, niñbi b+ rimnap manö piral kale u niñnabim rö löp. B+ Kub kal+p rau adog uda u nipe B+ Kub wasö göm, hag junaböl. Pen kale manö piral hagöm anig g+naböl u, God gö, ad+ñ pen ilön kub yab+ udnaböl. * ² Kale gi naj yab+ g+pal. Kraiss niñbi b+ nipe midpal niñbi b+ iru nöp manö piral kale u udöm, u rö nöp g+naböl. Anig g+naböl rö, niñbi b+ gau niñöm, adan kam+ñ arep u rau ac+p ac+p g+naböl. ³ Mani nan gau udun, a göm, kalöp manö piral yab+ hagnaböl. Anig g+naböl u pen God nipe hadame nöp niñ nöp midmidöp. Nipe kal+p manö kub hagöm al pak l+ñig gab. ⁴ God ejol nan si nan naj g+la gau kal+p

ulöm m+gan naj yan yuö, nag+ klö sibön auöp au midöm, God manö kub hagnab n+ñ u abad midpal. * ⁵ Pen hadame dagol gau niñbi b+ n+ arö g+la gau, God kal+p mög niñaga. Nipe gö, möñ kub alöm n+g ut ap ranö, niñbi b+ gi naj g+la gau magöñhalö n+g niñöm um hakla. Pen b+ ne Noa niñbi b+ gau kal+p, God hagöp rö nöp g+mim, a g+midöp. An+ b u, God nipe Noa abe, niñbi b+ nipe unbö mudun j+ñ abe, kal+p nöp abad midöm ud kam+ñ yua. * ⁶ Pen niñbi b+ God Manö hagöp rö gagnaböl gau, kal+p g+nabin u niñbi b+ gau magöñhalö niñ aij g+lan, a göm, mab m+tañ u kumi kabö adö lan niñbö yuö, apöm Sodom Gomara niñbi b+ kal+p böñ nöp in hab+k ara. * ⁷ Lod nipe, niñbi si b+ si göm, nan naj yab+ g+midal u niñöm, gasi kub niñmidöp u, God n+ ud kam+ñ yua. * ⁸ Lod b+ aij, an kale gau midöm, n+ñ añ+ añ+ pör pör God lo manö nipe u r+ñ juöm, nan si nan naj g+midal gau amgö niñöm, manö naj hagnidal gau apdi niñöm, iru yab+ ga. ⁹ Nipe nöd anig ga rö, hon niñbun, marö niñhön niñhön aunab, B+ Kub nipe niñbi b+ God Manö hagöp rö g+pal gau kal+p abad midöm, ud kam+ñ yun+m rö löp. Pen niñbi b+ God Manö hagöp rö gagpal gau nag+ rö lö, marö udöl gi, manö kub hagep n+ñ u abad midainaböl. ¹⁰ Pen niñbi si b+ si g+midal gau, manö kub ke yab+ udnaböl. Niñbi b+ kub kal+p abad midpal gau, manö kale niñagöm, gasi kale ke auöp rö g+pal niñbi b+ gau abe, manö kub ke yab+ udnaböl.

God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal b+ an+ b gau, p+n+ñ göm ana udagöm, b+ mailö aij ke halö kumi kabö adö lan au midpal gau kal+p hañöwañö hag jubal. * ¹¹ Ejol gau anibu rö gagpal. Ejol kale b+ klö yab+ midpal u pen kale B+ Kub amgö ilö nipe au b+ an+ b gau kal+p hag juagpal. * ¹² Pen b+ God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal b+ an+ b gau, wal wayöñ gau gasi midagöp hañöwañö g+pal rö u g+pal. Kale gasi midagöp pen kale manö naj yab+ hagpal. G+pal anibu, wal wayöñ

* **1:17-18:** Mad 17:5 * **1:21:** 2Di 3:16; 1Pi 1:11-12

6:1-7:24; 2Pi 3:6

* **2:6:** Jen 19:24; Jud 7

* **2:7:** Jen 19:1-16

* **2:1:** Mad 24:11; Jud 4

* **2:4:** Jud 6

* **2:5:** Jen

* **2:10:** Jud 7-8,16

* **2:11:** Jud 9

hel lıbal udöp u rö, kalıp gınab. Umnaböl me. * 13 Kale nıbi bı gau ilön ñıbal u pen kale ke ilön udnaböl. Kale gı najj göl gı, sıdö an nan kub ñıñöl gı, ñıg klö ñıñöl gı, hałowalö gı damöm, nable udagpal. Nıbi bı anıb gau kale apöm, kalöp aip magum göm nan ñıñbal u, kale mıdmagö uraknab rö hałowalö gı damöm, nan gac göp ap rö aka wös hapeb ap rö lıbal. 14 Kale pör pör nöp nıbi sı udun, bı sı udun, a göm, amgö lı nöp ajpal. Nıbi bı Kraıs nıp cıg aij gagpal gau kalıp neb neb gı dap kıd kale u amöm, nan sı nan najj gıpal. Nan gau nan hon nöp mıdeıan, a göm, gası u nöp nıñbal. God nıpe gı najj yabıt gıpal gau nıñöm, kalıp pen ilön kub yabıt ñıñıg gab.

15 Kale adan kabö göl adö u arö göm, nan sı nan najj gun, a göm, gası u nöp nıñbal. Bı Beo ñı nıpe Belam ga rö nöp gıpal. Belam mani nan gau udnam, a göm, gı najj ga. * 16 Kaj donki gau manö hagagpal u pen donki nıpe u, bı hagpal rö Belam nıp hag gö, pıral hagnıg geıa anıbu arö ga. Anıb u, Belam gı najj ga anıbu, God Belam nıp hag ga. *

17 Pen mañ rımnab, ñıg mılñıg amun nıñbun, ñıg ilam juöp gau mıtep göp. Mañ rımnab möñ alñıg gö, yıgön kub apöm lıgö, alagöp. Anıb u rö me, bı manö pıral alep bı gau, God Manö hag ñabun, a gıpal. Anıg gıpal u, God kalıp sıbön kub auöp an gau hag yunab. *

18 Bı anıb gau, hib kale ke dap ranöm hagpal, “Hanıp hain gımım, mıdmagö uraknab rö hałowalö gımım,” a gıpal. Nıbi bı rımnab nöd bı nıñeb kale gau aip ajöm, gı najj göm hałowalö geıla, pen hainö gası aij nıñöm nagı adö anıbu arö göm, söl mıd aij gıñıg gaböl. Pen bı najj anıb gau amöm, nıbi bı urı söl mıd aij gıñıg gaböl gau gası najj ñılö, kale adan aij u arö göm, adö göm, kauyan nan sı nan najj u gıpal. 19 Bı najj anıb gau hagpal, “Kale mıdmagö uraknab rö hałowalö gıñabım,” a gıpal u pen bı najj gau kale ke nan sı nan najj gep magö u nagı wög gep nıbi bı rö mıdpal. Bı rımnab apöm, bı rımnab aip pen pen

göm, nagı lıñaböl u, kale nagı wög gep bı kale mıdpal. Nan sı nan najj gep magö u, nıbi bı rımnab aip pen pen göm nagı lıñab u, kale nan sı nan najj anıb gau nagı wög gep nıbi bı rö mıdpal. Nagı wög anıbu gı damöm, yıharıñ mıdaiöl rö lagöp. 20 Nöd Bı Kub hon Jısas Kraıs hanıp ud kamıñ yuöp u nıp nıñ udöm, nıbi bı aip ajöm nan najj mıñöñ naböñ ıt i gası nıñöm hałowalö gımıdal gau arö göm, mıd aij gıla. Pen hainö u, kale adö gı amöm, nan sı nan najj nöd gımıdal adan anıbu kauyan arnaböl u, nöd najj mıdmıdal rö wasö, urı najj yabıt mıdeınaböl. * 21 Kamıñ mıdep nagı u nıñagblap u, aij rö gıböp. Pen God kalıp haga manö aij u nıñöm, hainö arö gıñaböl u, gı najj yabıt gıñaböl. * 22 Bı God Manö arö gıpal gau, kale manö mıhöp hadame nöp hagnıdal u rö gıpal. Manö mıhöp anıbu ap hagla, “Kain gau tıhaköm adö gı apöm, nan tıhak lıbal u kauyan ñıñnaböl,” a gıla. Manö ap pen hagla, “Kaj gau ñıg paköm, adıñ waleb karkol gıñaböl,” a gıla. *

3

Jısas hainö adö gı aunab, a gımım, gası halö mıdaimım

1 Nıbi bı mıdmagö yad gau. Kalöp köp ap nöd kalı kılñ rık yunö. Mıñı köp hain nıbö kalöp kalı kılñ rıkabin. Köp mıhöp pen ıt añı nöp. Yad kalöp köp mıhöp kalı kılñ rıknö, kale manö nöd nıñbe u nıñ aij gımım, gası nıñöl gı nöp mıdeınabım, a gem, kalöp köp mıhöp kalı kılñ rıkpın. 2 God nıpe ke bı manö hagep ut nıpe gau hag lö, kale hadame nöp manö nıpe hagla. Ud Kamıñ Yuep Bı hon, Bı Kub hon u, nıpe ke bı manö ud arep nıpe hag lö, manö klö hagöm anıg gımım, a ga, manö u hag ñımıdun. Manö anıbu nöp, kale hadame hagla abe, hon urı hagabun abe, nıñ mıdaimım, a gem, kalöp köp anıbi kalı kılñ rıkabin. *

3 Pen nan kub hagabin i nıñım. ñıñ hain mıdpun i rö, nıbi bı gası najj kale ke nıñbal rö gıpal gau, rımnab apöm Jısas

* 2:12: Jud 10 * 2:15: Nab 22:7; Jud 11; Rep 2:14 * 2:16: Nab 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13 * 2:20: Mad 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Pro 26:11 *

* 2:16: Nab 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13 * 2:20: Mad 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Pro 26:11 * 3:2: Jud 17 * 3:3: 1Di 4:1; Jud 18

Krais manö aij nipe u hag juöm hagnaböl,
 * 4 “Bî aunabin, a göm, manö hag la u, aunab migan gai nîböŋ Nîbi bî nöd nîbö gau midlö nîŋöl gi, aunabin a ga u pen kale umhakla u auagöp. Nan magöŋhalö hadame dagol gi la ñin u mîdeia rö nöp mîdöp,” a gî naböl. * 5 Bî anîb gau, God hadame dagol gau manö nöp hagö, kumi kabö adö laŋ löm, ñig u gîgabö göm, mînöŋ naböŋ u aŋ yaŋ löm ga. God ga anîbu, kale nîŋ aij gîpal u pen kale nîŋebir arö gîpal. * 6 Hainö, God manö nöp hagö, ñig anîb gau apöm, mînöŋ naböŋ nan gau nöd mîdmîdöp u yuö yuö gö, böŋ nöp naij ga. * 7 God manö anîbu nöp hagö, kumi kabö adö laŋ abe mînöŋ naböŋ iŋ i abe uri mîd aij göp u pen nîbi bî God Manö hagöp rö gagpal gau kalîp manö kub hagöm ilön kub ñinab ñin u, kumi kabö laŋ abe mînöŋ naböŋ iŋ i abe mab lauö böŋ nöp innab.

8 Pen nîbi bî mîdmagö yad gau. Manö ap hauŋ gîmim rö löp. Hon ñin añî ap nîŋbun u pen Bî Kub nîŋö mî iru yabîŋ rö löp. Hon mî iru yabîŋ nöp wö ral nîŋbun u pen Bî Kub nîŋö ñin añî ap nöp rö löp. * 9 Anîb u, Bî Kub nipe, aunabin, a göm, yîŋîd auagöp u, nîbi bî rîmnap manö nöp hagöm arö gîpal rö gagöp; nîbi bî nan si nan naij göm, mab ke yaŋ arîg gaböl gau, rîmnap ur gagöl, kale magöŋhalö yîp lau adö aulö kalîp udnam, a göm, abad mîdöp. *

10 Pen Bî Kub aunab u, bî nan si udep gau kalîp nîŋ mîdlö auagpal rö u aunab. Ñin anîbu, gu mîlöpö hagö nîŋöl gi, kumi kabö mu adö laŋ ke ke arnab. Gapî nan nîhön nîhön kumi kabö adö laŋ mîdöp gau inöm, mînöŋ naböŋ iŋ i nan nîhön nîhön mîdöp gau magöŋhalö innab. *

11 Hainö nan gau magöŋhalö anîg göl innab a gîmim, kale uri gi aij gî nabim aka haŋöwaŋö gî nabim? Ñin kub aunîg gab anîbu gasî nîŋmim, God Manö hagöp rö nöp gîmim nîbi bî uŋ nipe mîdaimim. 12 Pen God ñin kub nipe u yîŋîd aunîm a gîmim, manö aij nipe u nîbi bî gau

kalîp hag ñöl gi mîdmim. Ñin anîbu, rakîŋ, gapî, nan kumi kabö adö laŋ gau, in ñig bad lî nab u pen 13 God kumi kabö adö laŋ abe, mînöŋ naböŋ iŋ i abe, hain nîbö gînabin, a göm, manö hag la u abad mîdpun. Ram hain nîbö anîbu, nîbi bî God aip mîdöm nipe hagöp rö nöp gîlö arnab. *

14 Anîb u, nîbi bî mîdmagö yad gau. Nipe aunab, a gîmim, abad mîdpim ñin i, gasî klö nîŋmim, God amgö ilö nipe nîbi bî asiŋ mîdagöp, nîbi bî manö mîdagöp rö mîdun, nîp aip jîm ñöl mîdaiun, a gîmim, gîpe arö me, nipe apöm kalöp nîŋö, aij yabîŋ gînîm. 15 Pen nipe yîŋîd auagöp u, kale gasî nîŋmim, kalöp nîbi bî rîmnap halö yîp lau adö aulö, yad ud kamîŋ yunam, a göm, abad mîdöp. God nipe mam mîdmagö hon Pol nîp gasî aij ñö nîŋöl gi, kalöp köp kalî kliŋ rîkôm, manö añî anîbu rö haga. * 16 Pol manö nipe kalî kliŋ rîka u, köp nipe rîka gau magöŋhalö manö añî anîbu nöp mîdöp. Pol köp nipe gau manö uŋham nîŋeb rö rîmnap halö hagö me, nîbi bî God Manö nîŋagöm, Krais nîp cîg aij gagpal gau, Pol manö uŋham nîŋeb anîbu nîŋöm, ado göm manö pîral adö u hagpal. God Manö bî rîmnap kalî kliŋ rîkla gau, kale u rö nöp manö anîbu nîŋöm, ado göm manö pîral adö u hagpal. Anîg gîlö, God manö kub hagnab ñin u adan kale kamîŋ arep ap mîdagnab.

17 Pen nîbi bî aij yad gau. Kale manö anîbi hadö nîŋbim u me, nîŋ aij gîmim. Kale uri Krais nîp cîg aij gîmim mîdpim. Pen nîbi bî rîmnap apöm, manö pîral haglö, kale u rö nöp gasî naij nîŋmim, kale gi naij gîpal rö gîmim, ap lug pakmim rö löp. * 18 Pen Bî Kub hon Jisas Krais hanîp ud kamîŋ yuöp u, nipe nîbi bî mög nîŋöm ud aij göp u nîŋbim rö, Jisas Krais nîp nîŋ aij yabîŋ gun, a gîmim, gasî anîbu nîŋöl gi mîdpe arnîm. Bî Kub hon hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arnîm! Anîb unbö rö aij.

* 3:4: Mad 24:48 * 3:5: Jen 1:6-9 * 3:6: Jen 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Di 2:4
 * 3:10: Luk 12:39; 1De 5:2; Mad 24:29,35 * 3:13: Ais 65:17; 66:22; Rep 21:1,27 * 3:15: Ro 2:4 * 3:17: Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Jon

Jon köp nöd u kalı kılın rıka

God Manö Kamıñ u

¹ Ram mınöñ hadame dagol gı laga ñın u, Manö Kamıñ u mıdmıdöp. Pen nıpe ke hainö ñın i nöp apöm manö hagö, hon apdi nıñun, nıp ke amgö nıñun, ñımagö lı nıñbun. Yad Manö Kamıñ anıbu nöp hagnıg gabin me. * ² Nıpe pör pör nöp kamıñ mıdmıdöp u, hañ romanı löm waiö aua u, hon amgö nıñno. Kamıñ pör mıdep Bı u, Bapi aip mıdöm ram mınöñ ıt i apöm waiö la u, nıp amgö hon ke nıñun, manö nıñö anıbu kalöp hagabun. * ³ Nan nıñön nıñön amgö nıñbun u, manö nıñön nıñön apdi nıñbun u, kalöp abe hagabun. Hon Bapi God Ñı nıpe Jisas Kraıs apil mıhau aip jım ñöl mıdpun. Pen kalöp manö anıbu hagno, nıñmim nıñ udpe me, hon magöñhalö God apil mıhau aip jım ñöl mıdeınabun. ⁴ Anıg gıñabım u, hon mıñ mıñ gıñabun. Gası u nıñun, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabun. *

God nıpe Mailö

⁵ Jisas Kraıs hanıp hagö nıñbun manö u kalöp hagnıg gabin. God nıpe mailö; nıpe sıbön halö mıdagöp. * ⁶ God aip jım ñöl mıdpun, a gıñabun u, pen nan si nan naij gı damun, sıb au ajeınabun u, manö pıral hagun, nan naij gıpun u abe pıral gun gıñabun. * ⁷ Pen God mailö aij pör pör mıdmıdöp rö, hon mailö aij nıpe lau adö mıdeınabun u, hon añ mam Jisas nıp nıñ udpal gau aip jım ñöl mıdno, Ñı nıpe Jisas hagape nıpe u nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yunab.

⁸ Pen nan si nan naij rımnıp gagpun, a gıñabun u, manö pıral hagnıbun; God Manö nıñö nöp u mıdmıdöp anı hon dañ mıdagöp. * ⁹ Pen hon nan si nan naij gıpun u, God nıp hag payık pe gıñabun u, nıpe pör pör hagöp rö nöp göm, pör

* **1:1:** Jon 1:1 * **1:2:** Jon 1:14 * **1:4:** Jon 16:24 * **1:5:** 1Di 6:16; Jem 1:17 * **1:6:** 1Jn 2:4 * **1:8:** Sam 32:5; Pro 28:13 * **2:1:** Hib 9:24 * **2:2:** Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jn 4:10 * **2:5-6:** Jon 14:21,23 * **2:7:** Jon 13:34; 2Jn 5-6

pör kabö göl nöp göm gab rö, nan si nan naij gıpun gau nıñöm arö göm, gac anıbu magöñhalö kık gı yu haknab.

¹⁰ Pen nan si nan naij gagpun, a gıñabun u, God manö pıral hagab, a gıñabun; God Manö aij nıpe u mıdmıdöp anı hon dañ mıdagöp.

2

Kraıs hanıp a göm, nıp ke Nap nıp sabe gı ña

¹ Ñı pai yad gau. Kale nan si nan naij gagmım, a gem, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabın. Pen nan si nan naij geınabım u, Jisas Kraıs pör pör kabö rö nöp gımıdöp u, nıpe hanıp gı ñöm Nap nıp hagöm, nan si nan naij gıpal u nıñmön arö gımön, a gımıdöp. * ² God nıpe nan si nan naij gıpun gau nıñöm, hanıp mılö ke gau yuböp. Pen Jisas Kraıs nıpe ke nan si nan naij gıpun gau mab ba lañ au hañ romanı adö nıpe ke udöm umöm, nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yua. Pen nan si nan naij hon nöp wasö; nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u kık gı yua. *

³ God Manö hagöp rö geınabun u, hon nıñö nöp God nıp nıñbun u, nıñnıbun. ⁴ Bı ap, God nıp nıñbın, a gıñab pen God hagöp rö gagnıb u, nıpe manö pıral hagnıb; manö nıñö u mıdmıdöp anı nıpe dañ mıdagöp. ⁵⁻⁶ Pen nıbi bı God Manö hagöp rö gıpal gau, kale God nıp mıdmıdöp yabıtı lıbal. God aip jım ñöl mıdpun, a gıpal, nıbi bı gau, Jisas gımıdöp rö nöp gıñaböl. Nıpe gımıdöp rö gıñabun u me, hon nıñnıbun, God anı dañ mıdpun. *

Pen pen mıdmıdöp lımım

⁷ Nıbi bı mıdmıdöp yad gau. Manö kalı kılın rıkabın anıbi, manö gıñsön nıbö wasö; manö hadame dagol hagla mıdmıdöp; manö nöd nıbö anıbu nöp yad uri kalöp hagabın. * ⁸ Pen manö kalöp kalı kılın rıkabın anıbi manö gıñsön nıbö mıdöp. Jisas Kraıs gımıdöp u nıñöm, manö gıñsön nıbö anıbu manö nıñö nöp, a gıpal. Pen

kale n̄bi b̄i gau gabim u abe n̄ñöm, kale u rō nöp, manö ḡisön n̄bö an̄bu manö n̄ñö nöp, a ḡipal. S̄ibön u uri hadö ur gab; mailö magö n̄ñö u hadö mailö gab. *

⁹ N̄bi b̄i, mailö m̄idpun, a göm, añ mam kale r̄imnap mulu kal n̄ñbal gau, kale s̄ib au m̄idpal. *

¹⁰ Pen n̄bi b̄i añ mam kale gau kal̄ip m̄idmagö libal gau, mailö m̄idpal. Mailö gau ajöm, ap lug pakagnaböl. * ¹¹ N̄bi b̄i añ mam kale r̄imnap mulu kal n̄ñbal gau, kale s̄ib au m̄idpal. Kale s̄ib gau m̄idlö, amgö kale hadö we göp n̄ñöm s̄ib gau ajöm, gai araböl u n̄ñagpal. *

¹² Jisas Kraiss n̄ipe uma u me,

God nan si nan naij ḡipim u n̄ñöm arö göp.

An̄bu, yad kalöp ñ̄i pai m̄idmagö yad gau manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

¹³ Kale b̄i majö gau,

Jisas Kraiss hadame dagol gau m̄idöm uri m̄idöp u,

n̄ip hadö n̄ñbim u me,

yad kalöp b̄i majö manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Kale b̄i praj gau,

Seden, B̄i Naij Yab̄i u, n̄ip

ma kale mo gau hadö libim u me,

yad kalöp b̄i praj manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Kale ñ̄i pai m̄idmagö yad gau

Bapi n̄ip hadö n̄ñbim u me,

yad kalöp ñ̄i pai m̄idmagö yad manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

¹⁴ Kale b̄i majö gau,

Jisas Kraiss hadame dagol gau m̄idöm uri m̄idöp u,

n̄ip hadö n̄ñbim u me,

yad kalöp b̄i majö manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Kale b̄i praj gau,

God Manö kam̄iñ u

m̄idmagö an̄ kale dan̄ kam̄iñ m̄idö, kale klö ḡimim,

Seden, B̄i Naij Yab̄i u,

n̄ip ma kale mo gau hadö libim u me,

yad kalöp b̄i praj manö an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin.

Nan m̄inöñ naböñ it i m̄idmagö lagmim

¹⁵ Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idagpal gau, naḡi ḡipal adö u gun, a ḡimim, gas̄i u n̄ñagmim. Gas̄i kale nan m̄inöñ naböñ it i gau amöm wam wam gö, nan gau m̄idmagö linabim u, kale Bapi n̄ip gas̄i u arö ḡimim, n̄ip m̄idmagö lagnabim. * ¹⁶ N̄bi b̄i nan m̄inöñ naböñ it i gas̄i n̄ñbal gau, hañ roman̄ hon nan si nan naij gas̄i göp rō gun, a göm, nan n̄ñhön n̄ñhön amgö n̄ñnaböl gau, si udun a göm, nan gau iru nöp udun, hib kub udun, a göm, n̄ñbal rō ḡilö aröp. Bapi kal̄ip gas̄i ñ̄ö an̄g gagpal; m̄inöñ naböñ it i nan gau gas̄i n̄ñöm, an̄g ḡipal. *

¹⁷ Ram m̄inöñ it i abe, nan n̄ñhön n̄ñhön ram m̄inöñ it i gas̄i t̄ip göp gau abe, ur ḡin̄g gab; pen n̄bi b̄i God hagöp rō ḡipal gau pör pör m̄ideinaböl. *

Kraiss n̄ip mulu kal n̄ñeb b̄i u

¹⁸ Ñ̄i pai m̄idmagö yad gau. Ñ̄in hain u söl m̄idöp. B̄i Kraiss n̄ip mulu kal n̄ñeb b̄i u aunab, a ḡila, u n̄ñbim. M̄iñi n̄bi b̄i Kraiss n̄ip mulu kal n̄ñbal gau iru m̄idpal rō, ñ̄in hain u söl m̄idöp u, n̄ñbun. *

¹⁹ N̄bi b̄i Kraiss n̄ip mulu lugö n̄ñbal an̄b gau, hon aip magum göm, hainö arö göm höñ adö arla; hon aip magum gaila pen hon aip j̄im ñ̄öl m̄idagm̄idal. Hon aip j̄im ñ̄öl m̄idaiblap u, han̄ip arö göm ke ke aragblap. Pen höñ adö arla u, n̄bi b̄i yad waiö nöp n̄ñnaböl, b̄i gau kal̄ip aip j̄im ñ̄öl m̄idagpal, a göm, God n̄ipe ke gö, kale höñ adö arla. *

²⁰ Pen Kraiss, Ana U† yuö kalöp adö apöm aip m̄idöp rō, kale magör̄halö God Manö n̄ñö u n̄ñbim. * ²¹ Kale Jisas Kraiss manö n̄ñö u n̄ñagpim, a gem, kalöp manö i kal̄i kliñ r̄ikagabin; kale hadö n̄ñbim. Pen Jisas Kraiss manö n̄ñö u, manö piral ap auagöp.

²² “Jisas n̄ipe Mesaia wasö,” ḡinab b̄i an̄bu nöp n̄ipe b̄i pir alep b̄i. An̄g ḡinab u, n̄ipe Bapi abe, Ñ̄i abe wasö ḡinab. B̄i an̄bu n̄ipe Kraiss N̄ip Mulu Kal N̄ñeb B̄i an̄bu. * ²³ N̄bi b̄i Jisas n̄ipe God Ñ̄i wasö ḡipal gau, kale Nap n̄ip n̄ñagpal. Pen n̄bi

* **2:8:** Ro 13:12; Jon 1:9 * **2:9:** 1Jn 4:20 * **2:10:** Ro 14:13 * **2:11:** Jon 12:35 * **2:15:** Ro 8:7 * **2:16:** Ro 13:14 * **2:17:** Mad 7:21 * **2:18:** Mad 24:5,24; 2Jn 7 * **2:19:** Ap 20:30 * **2:20:** 1Ko 2:15 * **2:22:** 1Jn 4:3; 2Jn 7

bɪ Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe mɪdöp hag waiö gɪpal gau, kale Nap nɪp abe nɪɲbal. *

Ana Uɫ kalöp Kraiss manö nɪɲö u hag ñɪnab

²⁴ Manö nöd nɪɲbe u, mɪdmagö aɲ kale daɲ ud aij göl gɪ mɪdmim. Manö nöd nɪɲbe u, mɪdmagö aɲ kale daɲ ud aij göl gɪ mɪdeinabim u, God Ñɪ aip jɪm ñöl mɪdmim, Nap aip jɪm ñöl mɪdmim mɪdeinabim. ²⁵ Hanɪp manö nɪɲö hag löm haga, “Kale pör pör nöp kamɪɲ mɪdeinabim,” a ga.

²⁶ Manö uri nöp hagajɪn i, nɪbi bɪ manö piral hagöm gasɪ kalöp tɪp gɪ ud arnɪg gaböl gau gasɪ nɪɲem hagajɪn. ²⁷ Nɪbi bɪ gau kalöp hag ñagöl. Kraiss nɪpe Ana Uɫ yuö kalöp adö apöm aip mɪdöp rö, nɪpe ke kalöp hag ñab; pen nɪpe manö piral wasö, manö nɪɲö nöp magörɲhalö kalöp hag ñɪnab. Anɪb u, God Ana gasɪ ñöb rö, Kraiss nɪp cɪg gɪmim nöp mɪdaimim. *

²⁸ Ñɪ pai mɪdmagö yad gau. Kraiss nɪp cɪg gɪmim nöp mɪdpe me, nɪpe ado gɪ aunab ñɪn u, nɪp nɪɲno nable gagnab; hubɪköl u nöp gun mɪdeinabun. ²⁹ Kraiss nɪpe nagɪ yɪjɪg göl adö u nöp gɪ aij göp nɪɲbim u, kale u rö nöp nɪɲbim, nɪbi bɪ nagɪ yɪjɪg göl adö u nöp gɪpal gau, kale God ñɪ pai nɪpe mɪdöm me, anɪg gɪpal. *

3

God ñɪ pai nɪpe mɪdpun u nɪɲun, mɪd aij gun

¹ Bapi God hanɪp mɪdmagö yabɪɫ löm, hanɪp ñɪ pai yad ke, a göp u, yad aiö gabin. Hon God ñɪ pai nɪpe nöp mɪdpun. Anɪb u, nɪbi bɪ ram mɪnörɲ iɫ i nöp gasɪ nɪɲbal gau hanɪp nɪɲagpal. Bapi nɪp nɪɲagpal u me, hanɪp u rö nöp nɪɲagpal. * ² Nɪbi bɪ nɪɲeb aij yad gau. Mɪñi hon God ñɪ pai nɪpe mɪdpun pen hainö nɪbi bɪ aigale bɪ rö mɪdeinabun u nɪɲagpun. Pen hon nɪɲbun, Jisas Kraiss nɪpe waiö lɪnab ñɪn u, nɪpe ke mɪdöp rö u amgö nɪɲun, nɪpe mɪdöp rö lun mɪdeinabun. * ³ God hanɪp Kraiss rö lɪnab a göm gasɪ nɪɲnaböl nɪbi bɪ

gau, Kraiss uɫ mɪdöp rö, hon u rö nöp uɫ mɪdaiun, a gɪ gasɪ nɪɲnaböl.

⁴ Nɪbi bɪ nan si nan naj gɪnaböl gau, kale magörɲhalö God lo manö rɪb junaböl. Nan si nan naj göm me, God lo manö rɪb junaböl. ⁵ Pen kale nɪɲbim, Jisas Kraiss nɪpe aua u, hon nɪbi bɪ mɪnörɲ nabörɲ iɫ i nan si nan naj gɪpun gac u ɫk gɪ yunɪg aua. Nɪpe ke nan si nan naj ap gagöp. * ⁶ Anɪb u, nɪbi bɪ nɪp aip jɪm ñöl mɪdpal gau, nan si nan naj gagpal. Nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal gau, Jisas Kraiss nɪp nɪɲagpal; nɪpe bɪ aigale bɪ rö mɪdöp u nɪɲagpal.

⁷ Ñɪ pai mɪdmagö aij yad gau. Nɪɲ aij gɪmim! Nɪbi bɪ rɪmnap manö piral hagöm gasɪ kalöp tɪp gɪ ud arnɪg gaböl gau, manö piral kale u nɪɲ udagmim. Nɪbi bɪ gɪ aij gɪpal gau nöp kale nɪbi bɪ kamɪɲ aij; Kraiss nɪpe ke kamɪɲ aij mɪdöp rö, kale u rö nöp nɪbi bɪ kamɪɲ aij mɪdpal. ⁸ Pen nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal gau, Seden ñɪ pai nɪpe mɪdpal; Seden hadame dagol gau iɫ göm, gɪ damöm, nan si nan naj gɪmɪdöp rö gɪpal. God Ñɪ nɪpe ram mɪnörɲ iɫ i aua u, Seden nan naj gɪmɪdöp nagɪ u rɪb gɪ dö gɪnɪg aua. * ⁹ Nɪbi bɪ God ñɪ pai nɪpe mɪdpal gau, God yɪɲ kalɪp aɲ daɲ la u mɪdöp u me, nan si nan naj gagnaböl. God Nap kale mɪdöp, kale God ñɪ pai nɪpe mɪdpal u me, kale nan si nan naj göl rö lagöp. * ¹⁰ Anɪb u hon nɪɲbun, nɪbi bɪ an an kale God ñɪ pai nɪpe mɪdpal, nɪbi bɪ an an kale Seden ñɪ pai nɪpe mɪdpal; nɪbi bɪ gɪ aij gagpal gau kale God ñɪ pai nɪpe mɪdagpal; nɪbi bɪ aɲ mam gau kalɪp mɪdmagö lagpal gau kale u rö nöp God ñɪ pai nɪpe mɪdagpal.

God ñɪ pai nɪpe gau pen pen mɪdmagö lɪmim

¹¹ Hon pen pen mɪdmagö lun. Manö i hadame dagol gau nöp hagla nɪɲbe. * ¹² Adam ñɪ nɪpe Ken ga rö gagmim. Nɪpe Seden, Bɪ Naj Yabɪɫ u, ñɪ nɪpe mɪdöm, nɪmam hain nɪp al pak la. Nɪpe nɪmam nɪp al pak la u, nɪhön gɪnɪg al pak laɲ Nɪpe

* **2:23:** Jon 5:23; 1Jn 4:15; 5:1 * **2:27:** Jon 16:13 * **2:29:** 1Jn 3:10 * **3:1:** Jon 1:12-13; 16:3 * **3:2:** 2Ko 3:18 * **3:5:** Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jn 2:2 * **3:8:** Jon 8:44 * **3:9:** 1Jn 5:18 * **3:11:** Jon 13:34 * **3:12:** Jen 4:8

ke gi naij gaia pen nɪmam Ebol nɪpe gi aij gaia u nɪŋöm nɪp al pak la. * 13 Anɪb u, aɲ mam yad gau. Nɪbi bɪ mɪnönj naböŋ iɪ i kalöp mulu kal nɪŋnaböl u, aiö gagmim. *

14 Hon Krai nɪbi bɪ aɲ mam gau kalɪp mɪdmagö lɪbun u me, hon nɪŋbun, hon nɪbi bɪ hadö umbal rö mɪdaino adö u arö gun, kamɪŋ gɪsön nɪbö u hadö udpun. Nɪbi bɪ mɪdmagö lagpal gau, kale nɪbi bɪ hadö umbal rö mɪdpal. * 15 Nɪbi bɪ an an nɪbi bɪ rɪmnap mulu kal nɪŋbal gau, kale kalɪp wip albal rö löp. Pen kale nɪŋbim, nɪbi bɪ wip albal gau, kale kamɪŋ pör mɪdep magö u udagpal. *

16 Krai hanɪp mög nɪŋöm uma u me, hon aige gun aɲ mam hon mɪdmagö lun, nɪŋbun. Hon u rö nöp, aɲ mam hon gau kalɪp nɪŋö yöl mɪdmagö lun, klö gun, kalɪp gi aij gun; anɪg gun umnabun u, manö mɪdagöp. * 17 Nɪbi bɪ nan iru mɪdö nɪŋöl gi, aɲ mam nan mɪdagöp gau kalɪp nɪŋöm mög nɪŋagnaböl u, kale God nɪp mɪdmagö lagpal. * 18 Anɪb u, ñɪ pai mɪdmagö yad gau. Aɲ mam gau mɪdmagö lɪbun, a gɪnabun u, manö nöp hagagun; kalɪp nɪŋö nöp mɪdmagö lun, klö gun, kalɪp ud aij gun, gi aij gun. Anɪg gɪnabun u, hagnabun, hon aɲ mam gau mɪdmagö lɪbun, a gɪnabun. *

Nɪbi bɪ God nɪp cig gɪpal gau haɲ hubɪköl u nöp mɪdpal

19-20 Aɲ mam kalɪp mɪdmagö lun, gi aij gɪnabun u me, hon nɪŋnabun, Krai manö nɪŋö nɪpe u nɪŋ udpun. Anɪb u, gasɪ magö hon ke aɲ daŋ hanɪp manö kub hagnab u pen God amgö ilö adö nɪpe u hon mɪñ mɪñ göl gi agamɪj mɪdeinabun. Gasɪ magö hon aɲ daŋ u hain, pen God nɪpe klö yabɪɪ. Nɪpe gasɪ magö hon magöŋhalö nɪŋ aij göp. 21 Anɪb u, nɪbi bɪ nɪŋeb aij yad gau. Gasɪ magö hon ke aɲ daŋ hanɪp manö kub hagagnab u, gasɪ halö mɪdun, God mɪdöp au söl aramun, amgö ilö adö nɪpe u ana udagnabun. * 22 God manö klö hagöp rö gun, nan nɪhön nɪhön nɪp aij gɪnab u göl gi

damun, nɪp hag nɪŋeinabun u, hagnabun rö gɪnab. 23 God manö klö hagöm anɪg hagab: hon Ñɪ nɪpe Jisas Krai nɪp nɪŋ udun, aɲ mam gau pen pen mɪdmagö lun. God hanɪp manö klö hagöm, anɪg gɪmim, a ga. * 24 Nɪbi bɪ God manö klö hagöm haga rö nöp gɪpal gau, kale God aɲ daŋ mɪdpal; nɪpe kalɪp aɲ daŋ mɪdöp. God nɪpe Ana hanɪp ñöb u me, hon nɪŋbun, God nɪpe hanɪp aɲ daŋ mɪdöp. *

4

God Ana aka nan ke ap kalɪp gasɪ ñöb

1 Mɪdamam aij yad gau. Nɪbi bɪ God Manö piral hag aɲaböl gau iru mɪdpal u me, nɪbi bɪ rɪmnap God Ana aip jɪm ñöl mɪdpun, a gaiöl u, nɪŋ aij gɪmim, manö kalɪp u udmim. God Ana aka nan rɪmnap ke kalɪp gasɪ ñö hagaböl, a gɪmim, nɪŋmim. * 2 God Ana ana kale aip jɪm ñöl mɪdöp mɪdagöp u, ai göl gɪmim nɪŋnabim? Jisas Krai nɪpe bɪ haɲ roman löm, ram mɪnönj iɪ i aua, a gɪnaböl u, God Ana kale aip mɪdöp u, a gi nɪŋnabim. * 3 Pen Jisas Krai nɪpe bɪ yabɪɪ laga, a gɪnaböl u, God Ana kale aip mɪdagöp, a gi nɪŋnabim. Jisas Krai Nɪp Mulu Kal Nɪŋeb Bɪ anɪbu, ana nɪpe kalɪp aɲ daŋ mɪdöp rö, manö anɪbu rö hagnaböl. Ana anɪbu aunab, a gɪlö, nɪŋbe. Pen mɪñi ñɪn i nöp ram mɪnönj iɪ i hadö auub. *

4 Ñɪ pai mɪdmagö yad gau. God nɪpe kalöp aɲ daŋ mɪdöp; nɪpe Bɪ klö yabɪɪ. Pen Seden nɪpe nɪbi bɪ ram mɪnönj iɪ i mɪdpal gau kalɪp aɲ daŋ mɪdöp; nɪpe bɪ klö yabɪɪ wasö. God Bɪ klö yabɪɪ u, nɪpe kalöp aɲ daŋ mɪdöp u me, nɪbi bɪ manö piral hagpal gau gasɪ kalöp ɪɪp gi ud aröl rö lagöp. * 5 Nɪbi bɪ manö piral hagpal gau, kale ram mɪnönj iɪ i nɪbö u me, manö hagpal u u rö nöp ram mɪnönj iɪ i nɪbö. Manö hagpal u ram mɪnönj iɪ i nɪbö u me, nɪbi bɪ ram mɪnönj iɪ i nɪbö gau manö piral kale nɪŋ udpal. * 6 Pen hon God ñɪ pai nɪpe mɪdpun. Nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udpal gau,

* 3:13: Jon 5:18-19

* 3:14: Jon 5:24

* 3:15: Rep 21:8

* 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4

* 3:17: Dud 15:7

* 3:18: Jem 2:15-16

* 3:21: Hib 4:16

* 3:23: Jon 6:29; 13:34

* 3:24: 1Jn 4:13

* 4:1: Mad 7:15; 1Jn

2:18; 2Jn 7; 1De 5:21

* 4:2: 1Ko 12:3

* 4:3: 1Jn 2:18

* 4:4: Mad 12:29; 1Jn 5:4-5

* 4:5: Jon 8:47; 15:19

manö hon nɪŋ udpal. Pen nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udagpal gau, manö hon nɪŋ udagpal. Adö anɪbu, Ana nɪŋö nöp kalɪp gasɪ ñö hagpal aka ana piral u gasɪ ñö hagpal u, nɪŋbun.

God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp

⁷ Nɪbi bɪ mɪdmagö yad gau. Añ mam gau pen pen mɪdmagö lun. God nɪpe gö me, nɪbi bɪ mɪdmagö lɪbal. Nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lɪbal gau, kale God ñɪ pai nɪpe mɪdöm, God nɪp nɪŋbal u me, nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪbal. ⁸ God nɪpe nɪbi bɪ kalɪp mɪdmagö löp u me, nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lagpal gau, kale God nɪp nɪŋagpal. ⁹ God Ñɪ nɪpe añɪ yabɪl u yuö apöm gö, hon nɪbi bɪ ram mɪnöh il i mɪdpun pör pör nöp kamɪŋ mɪdaiun rö löp. Anɪb u, God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp u, waiö nɪŋbun. * ¹⁰ Hon God nɪp mɪdmagö lagno; God nɪpe nöd hanɪp mɪdmagö la. God nɪpe nan si nan naij gɪpun gau nɪŋöm, hanɪp mɪlö ke gau yuböp. Pen nɪpe hanɪp mɪdmagö löm, Ñɪ nɪpe Jisas Kraiss hag yuö apöm, nan si nan naij gɪpun gau, mab ba laŋ au hañ roman adö nɪpe ke udöm umöm, nan si nan naij gɪpun gac u lɪk gɪ yua. *

¹¹ Mɪdamam aij yad gau. God nɪpe anɪg göm, hanɪp mɪdmagö yabɪl löp rö, hon u rö nöp añ mam gau pen pen mɪdmagö lun. ¹² Nɪbi bɪ añɪ ap God nɪp amgö nɪŋagöp; pen hon añ mam gau pen pen mɪdmagö lɪnabun u, God nɪpe hanɪp anɪ dan mɪdeinab. Nɪpe hanɪp anɪ dan mɪdeinab u me, nɪpe nɪbi bɪ gau mɪdmagö yabɪl löp rö, hon u rö nöp nɪbi bɪ gau mɪdmagö yabɪl lɪnabun. * ¹³ Hanɪp Ana nɪpe ke yuö apöm hanɪp anɪ dan mɪdöp u me, hon God anɪ dan mɪdpun, nɪpe hanɪp anɪ dan mɪdöp u, nɪŋ aij gɪpun. * ¹⁴ Bapi God Ñɪ nɪpe nɪbi bɪ kalɪp ud kamɪŋ yunɪm, a göm, yua u, hon amgö hon ke nɪŋun, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñabun. ¹⁵ Nɪbi bɪ, Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe yabɪl mɪdöp, a göm waiö hagpal gau, God kalɪp anɪ dan mɪdöp; kale God anɪ dan mɪdpal. ¹⁶ Anɪbu, God nɪpe

hanɪp mɪdmagö yabɪl löp u nɪŋ udun, gasɪ anɪbu nɪŋöl gɪ nöp mɪdpun.

God Bɪ mɪdmagö lep. Nɪbi bɪ mɪdmagö lɪbal gau, God anɪ dan mɪdpal; God kalɪp anɪ dan mɪdöp. ¹⁷ Hon God aip jɪm ñöl mɪdeinabun u, nɪpe nɪbi bɪ mɪdmagö yabɪl löp u rö, hon u rö nöp nɪbi bɪ mɪdmagö yabɪl lɪnabun. Anɪb u me, God manö kub hagnab ñɪn u, anɪnɪn gö pɪñɪŋ gagnabun; hubɪköl u nöp gun mɪdeinabun. ¹⁸ God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp u me, hon pɪñɪg gun rö lagöp. Hanɪp ilön ñɪnaböl, a gɪnabun u me, anɪnɪn gö pɪñɪŋ gɪnabun. Anɪbu, nɪbi bɪ pɪñɪŋ gɪpal gau, God hanɪp mɪdmagö yabɪl löp, a göm, nɪŋagpal.

¹⁹ God nɪpe ke nöd hanɪp mɪdmagö la u me, hainö hon nɪp mɪdmagö lɪbun. ²⁰ Nɪbi bɪ God nɪp mɪdmagö lɪbun, a gɪnaböl u, pen añ mam gau kalɪp mulu kal nɪŋnaböl u, piral nöp hagnaböl. Nɪbi bɪ waiö nɪŋbal gau kalɪp mɪdmagö lagnaböl u, kale aigöl göm, God Bɪ waiö nɪŋagpal u, nɪp mɪdmagö lɪnaböl? ²¹ God manö klö hagöm haga, “Nɪbi bɪ yɪp mɪdmagö lɪbal gau, añ mam gau kalɪp u rö nöp mɪdmagö löp,” a ga. *

5

God Ñɪ nɪpe nɪp nɪŋ udep magö u

¹ Nɪbi bɪ, Jisas nɪpe Kraiss, a göm nɪŋ udpal gau, kale magöŋhalö God ñɪ pai nɪpe mɪdpal. Pen nɪbi bɪ nap mɪdmagö lɪbal gau, ñɪ nɪpe u rö nöp mɪdmagö lɪbal. ² God nɪp mɪdmagö lun, nɪpe manö klö hagöm, anɪg gɪmim, a göp rö gɪnabun u, hon nɪŋnabun, God ñɪ pai nɪpe gau kalɪp mɪdmagö lɪbun. *

³ God manö klö hagöm, anɪg gɪmim, a göp rö nöp gɪnabun u me, hon God nɪp mɪdmagö lɪnabun. God manö klö nɪpe hagöp anɪb gau, marö gagöp. * ⁴ Nɪhön gɪnɪg: God hanɪp udö, ñɪ pai nɪpe mɪdpun u me, nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nagɪ gɪpal adö u, gasɪ hanɪp tɪp gɪ ud aröl rö lagöp. Jisas nɪpe Kraiss a gun nɪŋ udno me, nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nagɪ gɪpal adö u, gasɪ hanɪp

* **4:9:** Jon 3:16 * **4:10:** Ro 5:8-10; 1Jn 2:2 * **4:12:** Jon 1:18 * **4:13:** 2Ko 1:22; 1Jn 3:24 * **4:21:** Mak 12:29-31 * **5:2:** 1Jn 4:15 * **5:3:** Jon 14:15,23-24

†ip gi ud aröl rö lagöp. ⁵ Nibi bi, Jisas nipe God Ñi nipe yabi†, a göm, niñ udpal gau nöp, nibi bi God Manö niñagpal gau nagi gipal adö u, gasi kalip †ip gi ud aröl rö lagöp.

Jisas God Ñi nipe yabi†

⁶ Jisas Kraiss aua u, bi yihariñ auaga. Nipe ñig paka; hainö hagape nipe lugö uma. Ñig nöp pakö, God Ñi nipe u, a gun, hagagpun; ñig paköm hainö hagape nipe lugö uma u me, God Ñi nipe midöp u niñbun. God Ana nipe u u rö nöp hanip gasi ñö niñbun, Jisas God Ñi nipe yabi† u midöp. Nihön ginig: God Ana pör pör manö niñö nöp hagöp. * ⁷ Anib u, manö adö mihau niñgan midöp: ⁸ Ana u; ñig u; hagape u.

Manö mihau niñgan anibu, jim ñöl adö añi hagöp rö, Jisas nipe God Ñi nipe midöp u, niñ aij gipun. * ⁹ Nibi bi gau manö hagnaböl u, manö kale niñ udnabun; pen God manö hagöp anibu, manö anibu manö niñö yabi†, a gun, yinid nöp niñ udun. Nihön ginig: God nipe ke Ñi nipe u manö anibu hagöp. *

¹⁰ Nibi bi Jisas nipe God Ñi nipe yabi†, a göm, niñ udpal gau, God manö niñö nipe u kalip an dan midö, kale God Ñi nipe niñ udpal. Pen nibi bi Jisas nipe God Ñi nipe wasö gipal gau, God nipe bi pir alep bi, a gipal. Nihön ginig: God nipe ke Ñi nipe manö niñö hagöp u niñ udagpal. * ¹¹ Manö niñö u anig göl midöp: God nipe kamij pör middep magö u hanip ñöb; kamij pör middep magö u Ñi nipe aip midöp. ¹² God Ñi kale aip midöp nibi bi gau, pör pör kamij middep magö u hadö udpal; pen God Ñi kale aip midagöp nibi bi gau, pör pör kamij middep magö u udagpal. *

Jisas Kraiss nipe niñ udpim rö, God ñi pai nipe midpim

¹³ Kale Jisas nipe God Ñi nipe u, a gi gasi niñbim nibi bi gau, pör pör middeinabim

u niñ aij gimim, a gem, manö anibi kalöp kali kliñ rikabin. *

¹⁴ Hon niñbun, God nipe amun, nipe aij ginab adö u nöp hag niñeinabun u, nipe niñnab. * ¹⁵ Anibu, hon niñbun, nan nihön nihön hag niñeinabun, hagnabun rö nöp ginab.

¹⁶ Pen añ mam ap, nan si nan naj mab ke yan aragep rö u geinab u, kale God nipe sabe gipe, God nipe añ mam anibu kamij middep magö u kauyan ñinab. Pen nan si nan naj mab ke yan arep rö u gaiöl, God nipe sabe gimim, a gem, hagagabin. * ¹⁷ God nan nihön nihön wasö göp gau ginaböl u, nan si nan naj ginaböl, pen nan si nan naj adö rimnap ginaböl, God niñöm arö ginab.

¹⁸ Hon niñbun, nibi bi God ñi pai nipe midpal gau, nan si nan naj gagnaböl; God Ñi nipe kalip abad midö, Seden kalip gi naj ginim rö lagöp. *

¹⁹ Hon niñbun, hon God ñi pai nipe midpun; pen nibi bi ram minöñ if i gasi niñbal gau magöñhalö Seden ñimago adö nipe midpal.

²⁰ Hon niñbun, God Ñi nipe apöm gasi aij hanip ñö, God pör kabö göl hagab u nipe niñnabun. Ñi nipe Jisas Kraiss aip jim ñöl midpun u me, Nap God Bi kabö göl u aip jim ñöl midpun. Jisas Kraiss nipe God kabö göl me. Nipe kamij pör middep Bi u.

²¹ Ñi pai midmagö yad gau. God hon, a göm, nan piral sabe gipal gau, kale asi masi gimim.

* 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Gal 4:6 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13; 1Jn 3:21-22 * 5:16: Mad 12:31 * 5:18: 1Jn 3:9

2 Jon

Jon köp aṅ u kalı kliš rıka

¹ Yad nıbi bı Jisas Kraıs nıṗ nıṅ udpal gau kalıṗ abad mıḁṗın.

Kalöp, nıbi God hadame nöṗ udnabin a ga u abe, ñı pai nıpe abe, kalöp köṗ i kalı kliš rıkabın. Yad kalöp mıḁmagö yabıı lıbin. Pen yad nöṗ wasö, nıbi bı Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udpal gau magöṅhalö kalöp mıḁmagö lıbal. ² Kalöp mıḁmagö lıbun u, Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udno, hanıṗ mıḁmagö aṅ daṅ kamıṅ mıḁdöm, pör pör nöṗ mıḁdeınab. ³ Nap God abe, Ñı nıpe Jisas Kraıs abe, hanıṗ möḡ nıṅmil ud aıj ḡımil, abad mıḁ aıj ḡılö nıṅöl ḡı, hon Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udöl ḡı mıḁdun, pen pen mıḁmagö löł ḡı mıḁdeınabun.

Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udöl ḡı, pen pen mıḁmagö löł ḡı mıḁdaimim

⁴ Ñı pai kale rımnıṗ Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ udöl ḡı, hagöp rö gaböl u nıṅem, yad mıñ mıñ yabıı ḡıṗın; Bapı hanıṗ anıḡ ḡımim, a ga. * ⁵ Pen nıbi aıj. Yad nöṗ manö kalı kliš rıkem hagabın, hon mıḁmagö pen pen lı mıḁdaiun. Manö anıbi manö ḡısön nıbö ap wasö; God nıpe hadame dagol gau ıı göm, manö klö hagöm, manö anıbi haga. * ⁶ God manö klö hagöm, anıḡ ḡımim, a ga rö nöṗ geınabun u, God nıṗ mıḁmagö lun, nıbi bı gau abe kalıṗ mıḁmagö lııabun. God nıpe hadame dagol gau ıı göm, manö klö hagöm, manö anıbi hagö nıṅbım: kale magöṅhalö pen pen mıḁmagö lımim.

Nıbi bı rımnıṗ manö pıral hag ñıbal

⁷ Nıbi bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag aḡaböl gau, kale iru mıḁṗal. Kale hagṗal, “Jisas Kraıs nıpe hañ romanṅ löm, ram mıñnöh ıı i auaga,” a ḡıṗal. Nıbi bı anıḡ ḡıṗal gau, kale bı pıral hageṗ bı, bı Jisas Kraıs Nıṗ Mulu Kal Nıṅeb Bı. * ⁸ Pen kale nıṅ aıj ḡımim. Wasö u, wög nıṗ ḡıṗım u hir ḡıñım rö löṗ. Nıṅ aıj

ḡımim, God kalöp nan aıj ñıñabin a ga u magöṅhalö udmim.

⁹ Nıbi bı Kraıs manö hag ñıa u arö göm, manö pıral rımnıṗ udnaböl gau, God nıṗ aıṗ ḡım ñöl mıḁḡṗal; nıbi bı Kraıs manö hag ñıa u nıṅ udöl ḡı nöṗ mıḁṗal gau, Bapı Ñı apıl mıḡhau aıṗ ḡım ñöl mıḁṗal. ¹⁰ Anıb u, nıbi bı rımnıṗ kalöp God Manö hag ñıñıḡ auaiöl, nıṅ aıj ḡımim, kalıṗ udmim. Manö kabö göł anıbu arö göm, manö pıral rımnıṗ hagaiöl, kalıṗ hag wıhai dam ram kale raul daṅ ud aragmim. ¹¹ Nıñön ḡıñıḡ: nıbi bı anıb gau kalıṗ hag wıhai uḡ ḡı dam ram kale ud arbe, manö pıral kale hagṗal anıbu, kale ke abe hagṗım rö lııab.

Manö magö adıṅ rımnıṗ

¹² Yad kalöp manö iru mıḁḁöp gau kalı kliš rıkbıṗ u pen köṗ ñıḡ ig nöṗ rıkagnabin; yad ke amem, kalöp amgö nıṅem, aıṗ asık mıḁdun manö hagun, mıñ mıñ yabıı ḡııabun. ¹³ Nıbi aıj. Nañın mıḁmagö ne auı mıḁḁöp ñı pai nıpe nöṗ, “Mıḁṗan?” a ḡıṗal.

* 1:4: 3Jn 3 * 1:5: 1Jn 2:7 * 1:7: 1Jn 4:1-3

3 Jon

Jon köp hain nîbö u kalî kliñ rîka

¹ Yad nîbi bî Jisas Kraiss nîp nîŋ udpal gau kalîp abad mîdpin.

Nöp bî nîŋeb aij yad Gaias köp i kalî kliñ rîkabin. Yad nöp mîdmagö yabîl lîbin. *
² Mîdamam aij yad. Yad God nîp sabe gem hagpin, “Gaias nîp abad mîdaimön, nîp mîña nan ap gagnîm, mîd aij gînim,” a gîpin. Yad nîŋbin, ne ana ne aŋ daŋ mîd aij gîpan. ³ Kraiss nîbi bî añ mam rîmnap aui apöm, ne Jisas Kraiss manö nîŋö nîŋ ud pîdöŋ gîmön, hagöp rö nöp göl gî mîdpan, a geila u, yad mîñ mîñ yabîl gîpin. * ⁴ Nî pai yad gau, Jisas Kraiss manö nîŋö hagöp rö nöp gîpal, a gînaböl u, yad mîñ mîñ yabîl gînabin.

Gaias gî aij ga u nîŋöm, Jon mîñ mîñ yabîl ga

⁵ Mîdamam aij yad. Yad nîŋbin, Jisas Kraiss hagöp rö nöp gîmön, Kraiss nîbi bî añ mam rîmnap kalîp pör ud aij yabîl gîpan. Añ mam ram mînöŋ mîlö kub gau nîbö nîŋagpan gau, kalîp haŋöwalö udmön, abad mîd aij gîpan. ⁶ Kraiss nîbi bî kalîp anîg gîpan gau rîmnap apöm, Kraiss nîbi bî cöc aui mîdpal kalîp hagla, “Gaias Kraiss nîbi bî nîpe gau kalîp mîdmagö yabîl löp,” a gîla. Nîbi bî God wög gî ajpal anîb gau ud aij gî dammön, kale ram mînöŋ ke nîbö ap arnîg gînaböl u, nan gî ñeb rîmnap kalîp ñîmön. Nan kalîp ñînabön u kale udöm, gau ajöm, God nîp wög göm, nan magö rauöm ñîŋnaböl. *
⁷ Kale Jisas Kraiss manö aij u hag ñî ajöl gî, nîbi bî Kraiss nîp nîŋ udagpal gau kalîp hag nîŋöm, nan magö nan gau udagpal. *
⁸ Anîb u, nîbi bî aij anîbu rö kalîp ud aij gun, nan rîmnap ñîun, aip jîm ñîun, Jisas Kraiss manö nîŋö wög u gîno, ar aij gînab.

Daiodrepis gî naij ga

⁹ Yad Kraiss nîbi bî mîdpim gau kalöp köp ap kalî kliñ rîknö u pen bî Daiodrepis, bî kub mîdeinam, a göm, manö yad hagabin hag hain göm nîŋagab. ¹⁰ Anîb u, yad mîdpim u amem, nîpe manö naij hagöm, hanîp hag juöp manö u hagnabin. Pen anîbu nöp wasö; nîpe Kraiss nîbi bî añ mam God Manö hag ñî ajpal gau kalîp udagöm, nîbi bî rîmnap añ mam gau kalîp udnîg gîlö, nîpe wasö göm, anîg gîmim cöc i hainö auagmim, a göp.

Demidrias gî aij ga

¹¹ Mîdamam aij yad. Nîbi bî rîmnap nagî ubîŋ naij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gagmön. Pen nîbi bî rîmnap nagî ubîŋ aij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gîmön. Nîbi bî nagî ubîŋ aij adö u hain gîpal gau, God ñî pai nîpe mîdpal. Nîbi bî nagî ubîŋ naij adö u hain gîpal gau, kale God nîp nîŋagpal. *

¹² Nîbi bî magöŋhalö Demidrias nîp nîŋöm, bî aij, a gîpal. Demidrias nîpe Jisas Kraiss manö nîŋö u hagöp rö gab u me, nîpe bî aij u waiö lö nîŋbun. Yad u rö nöp Demidrias nîpe bî aij, a gabin. Ne nîŋban, yad manö nîhön hagnabin manö nîŋö nöp hagnabin.

Manö magö adîŋ rîmnap

¹³ Yad nöp manö iru nöp kalî kliñ rîkbnep u pen köp ñîg ig nöp rîkagnabin; * ¹⁴⁻¹⁵ söl mîdöp, yad ke amem, nöp mulu adîŋ nîŋem, aip asîk mîdul manö hagnabul.

God nöp abad mîdö, agamîj mîdaimön. Mîdamam gai i mîdpal nöp, “Mîdpan?” a gaböl. Mîdamam ne aip mîdpim gau kalîp magöŋhalö, “Jon kalöp hagöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmön.

* **1:1:** Ap 19:29; Ro 16:23 * **1:3:** 2Jn 4 * **1:6:** Dai 3:13 * **1:7:** 1Ko 9:12 * **1:11:** 1Jn 3:6-10 * **1:13:** 2Jn 12

Jud

Jud köp kalı kliš rıka

¹ Yad Jud, Jems nımam nıpe u. Jisas Kraıs wög gı ñeb bı nıpe ap mıdpin.

Manö kalı kliš rıkabin anıbi, kalöp nıbi bı Bapi God, kalöp udnabin a göm udöm mıdmagö löp nıbi bı gau, kalı kliš rıkabin. Jisas Kraıs nıpe kalöp abad mıdöp.

* ² God apil mıhau kalöp mög nıñmil, ud aij gımil, mıdmagö lımil, gılö aran.

Bı God Manö pıral hagep gau

³ Nıbi bı nıñeb aij yad. Kalöp köp kalı kliš rıkem, Jisas Kraıs hanıp ud kamıñ yua manö aij u rımnab hagnabin, a gem, gası u nıñnö. Pen yad uri gası nıñbin, kale klö yabıt gımim, Jisas Kraıs manö aij hanıp nıbi bı nıpe hag ña u, nıñ ud pıdör göl gı mıdaimim, manö anıbu uri nöp köp kalı kliš rıkem, kalöp yunabin, a gıpin.

⁴ Bı naj God nıñagal rımnab agamıñ apöm, kalöp aip magum gıpal. God nıpe nıbi bı mög nıñöm, Nı nıpe hag yuö apöm, uma u me, nıbi bı nan si nan naj geınaböl u, God nıñ hag nıñlö, nıpe nan si nan naj gıñaböl u nıñöm arö gıñab. Pen bı naj anıb gau, manö aij anıbu ud ado göm hagpal, “Hon nan si nan naj hañwañö gıno, God hanıp pen nan ap gagnab,” a gıpal. Anıg gıpal anıbu, Bı Kub hon Jisas Kraıs nıñ arö göm, gı naj yabıt gıpal. Hadame dagol gau God Manö kalı kliš rıköm, nıbi bı anıg gıñaböl gau ilön kub yabıt udnaböl, a gıla.

* ⁵ Hadame nöp ga u nıñbim u pen hau gımim rö löp rö, kalöp kauyan hagnıg gabin. God nıbi bı nıpe Isrel kai, ram mınöñ Ijip nıbö ud asık daua, pen hainö nıñ gası nıñagla gau kalıp al pak lö umla.

⁶ Ejol rımnab, ram mınöñ aij kale mıd aij gıla gau arö gılö, God kalıp sıbön göp mıgan u nagı lö, manö kub hagep ñın kub u abad mıdpal. *

⁷ Anıb unbö rö, Sodom Gomara abe, daun rımnab ram mınöñ yöp söl anıb gau abe, kale nıbi si bı si gı damöm, gı naj yabıt geila. Nıbi bı mab ke pör pör innab au amöm, ilön kub udnaböl u, nıbi bı gau magöñhalö nıñlan, a göm, Sodom Gomara nıbi bı gau kalıp mab mıñan kumi kabö lan nıbö u yuö, apöm kalıp in habık ara. *

⁸ Bı naböñ nıñöm manö pıral hagpal, hagabin anıb gau, kale u rö nöp hañ roman kale ke gı naj göm, Bı Kub manö nıpe hag juöm, ejol gau kalıp manö naj hagöm, gıpal. ⁹ Pen Mosıs umö, ejol kub yabıt Maikel aip, Seden aip, Mosıs wıpe he u udnıg pen pen haglö u, Maikel Seden nıñ hag juaga. Nıpe yıharıñ haga, “God nıpe ke nöp gası ñınım!” a ga. * ¹⁰ Maikel gası nıñ aij göm anıg haga u pen bı hagabin gau, nan nıñhön nıñagpal gau, manö naj naj nöp hagöm hañwañö hag jubal. Pen kale, gası nıñ aij gagöm, kaj kain gıpal rö gıpal u me, God pen kalıp ilön kub yabıt ñınab. *

¹¹ Bı anıb gau kalıp mög nıñbin. Adam ñı nıpe Ken gı naj ga rö gıpal. Mumug mani nan gau nöp gası nıñöm, bı ne Belam hadame nöp ga rö gıpal. Anıb u, kale bı ne Kora, God Manö rıb juöm uma rö umnıg gaböl. *

¹² Pen kale God nıñ mıdmagö löl gı, añ mam pen pen mıdmagö löl gı, nan jım ñöl ñıñnıg apım, magum gıpım ñın u, kale God nıñ gası nıñöm wasö, yıharıñ apöm nan unam ud ñeb gı ñıñlö, gac kale kalöp u rö nöp cıg göp. Anıb u, kumi apöm möñ alagöm yıharıñ pak gı dö gı aröp rö u mıdpal. Mab ñıñeb magö pılagö it halö ud julö hadö böñ nöp mıñep ga rö mıdpal. *

¹³ Nan naj ke yabıt gı damöm, ñıñ solwara pa jö ma jö göm, kıñu habkob lı ap lugöp rö gıpal. Nıbi bı anıb gau, God nıpe gö, kale gapı ju sıbön anı gau am ado gı auagep rö adö u arıaböl.

¹⁴ Adam it nıpe rıka u, rık damöm, Inok nıñ me kagoñ jıñ u* yag daua. Inok nıpe hadame nöp God manö nıpe hagöm,

* **1:1:** Mad 13:55 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5:** Eks 12:51; Nab 14:29-30 * **1:6:** 2Pi 2:4 * **1:7:** Jen 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; 2Pi 2:11; Rep 12:7; Sek 3:2 * **1:10:** 2Pi 2:12 * **1:11:** Jen 4:7-8; 1Jn 3:12; 2Pi 2:15; Nab 16:1-35 * **1:12:** 2Pi 2:13,17 * **1:14:** Adam abe wö rıñabön u, Inok nıñ mudun jıñ u yag daua

bî kalöp piral hagpal anîb gau rö nîjöm haga, “Nîjim! Bî Kub ejol u† nîpe ñîñ juöl iru yabî† nöp damöm, * 15 nîbi bî magöñhalö manö kub hagnab. Nîp gasî nîjagöm, manö nîpe hagöp rö gagöm, nan si nan naij adö ke ke göm, nîp manö klö naij adö ke ke hagöm gîpal rö, kalîp ilön kub yabî† ñîñab,” a ga. 16 Bî manö piral hagpal, kalîp hagabin gau, kale pör hag har har göl gî, manö udöl gî, gî mîdpal. Hanîp ke aij gîñab adö u gun, a göm, hañowañö gî naij gîlö arab. Yad nöp bî kub mîdpin, a göm, gasî u nîjöm, hagpal. Pen nîbi bî rîmnap hanîp aij gîñîm adö u gîlan, a göm, kalîp hib dap raneb manö piral nöp hag hag gîlö aröp.

17 Pen bî nîñeb aij yad gau. Bî Kub hon Jisas Kraîs bî manö nîpe ud arep gau nöd hagla manö u gasî nîjöl gî mîdaimim. 18 Kalöp hagla, “Ñîñ hain u, nîbi bî God nîp gasî nîjagal gau, gasî naij kale ke nîjbal rö göl gî, kalöp hag hain gîñaböl,” a gîla. * 19 Bî hagabin bî anîb gau, God Ana kalîp aip mîdagöp. Gasî ke auöp rö nîjöm gîpal u me, kalöp nîbi bî ud asîk ke ke lîbal. 20 Pen nîbi bî nîñeb aij yad gau. Jisas Kraîs manö aij u nîj udep magö u† yabî† anîbu nîj ud pîdöñ gîmim, manö aij anîbu yuö u pör nöp rîmnap halö nîj aij gîmim, gî dammim, gîpe arnîm. Ana U† u kalöp gasî ñö nîjöl gî, klö nîpe ud nîp sabe göl gî mîdaimim. * 21 Bî Kub hon Jisas Kraîs kalöp mög nîjüb u me, nîpe kalöp dam ram mîñöñ kumi kabö adö lan au lö, pör pör nöp kamîñ mîdeinabim. Pen am nîpe aip pör pör mîdaiun, a gîmim, abad mîdpim ñîñ i, God hanîp mîdmagö löl gî nöp mîdöp, a gîmim, gasî u nîj mîdaimim.

22 Nîbi bî gasî mîhöp nîjöm, gasî iru nîjbal gau, kalîp mög nîjmim, manö hain hagnim. 23 Nîbi bî rîmnap mab mîñan adö u aröl rö löp gau, kalîp ud kamîñ yumim, kamîñ aröl. Nîbi bî rîmnap kalîp u rö nöp mög nîjmim udmim, pen mîdmagö kale ke auöp rö gîpal rö, hane u rö nöp gî naij gun rö löp, a gîmim, nîj aij gîmim mîdaimim. Nan si nan naij kale gîpal

gau pîñîñ gîmim, asî masî gîmim. Nan si nan naij gî mîdlö wañîñ kale abe gac göp a gîmim, udagmim. *

Bî Kub hib dap raneb manö ap

24 Mîñî kalöp God ñîmagö adö u labin.

Nîpe kalöp abad mîdö nîjöl gî, ap lug pakagnabim.

Hainö kalöp udöm, nîpe ke mailö aij ke halö mîdöp au lö,
nîbi bî asîñ mîdagöp nîpe mîdmim,
mîñ mîñ yabî† gîñabim. *

25 God nîpe añî. Nîpe hanîp ud kamîñ yuöp.

Bî Kub hon Jisas Kraîs hanîp, a göm, umöm uraka u,
hadame dagol gau rîköm, mîd damöm,
uri, hainö, pör pör nöp nîpe mîdep
nöp mîdöm,
nîpe Bî mailö aij halö, Bî aij unbö ke,
Bî klö naij yabî†, Bî magöñhalö
abadeb mîdöp.

Anîbu, hib nîpe pör nöp hagno adö aran.
Anîb unbö rö aij.

* 1:14: Jen 5:18,21-24 * 1:18: 2Pi 3:3 * 1:20: Kol 2:7 * 1:23: Sek 3:2; Rep 3:4 * 1:24: Ro 16:27; 2Pi 3:18

Repelesin

Jon naböŋ niŋöm kalı kliš rıka

¹ Yad Jon, God wög gi ñeb bi nıpe ap mıdpin. Manö kalı kliš rıkabin anıb i, nöd waiö niŋagla. Nıbi bi God nıp wög gi ñıbal gau, nan niŋön niŋön söl giŋim u niŋlan, a göm, God nıpe Jisas Kraıs nıp hagö, nıpe pen ejol nıpe u yuö apöm gö, yad naböŋ niŋö. * ² Naböŋ niŋö anıbu, God manö nıpe haga u abe, Jisas Kraıs manö nıpe haga u abe niŋö u, köp anıbi kalı kliš rıkabin. ³ Söl mıdöp, nan niŋön niŋön naböŋ niŋö u magöŋhalö iŋ göm gi dam arnab. Anıbu, nıbi bi manö kalı kliš rıkabin anıb i kale ke amgö li niŋnaböl gau abe, nıbi bi rımnab amgö li niŋ haglö apdi niŋnaböl gau abe, God Manö anıbi niŋ udöm hain gaiöl u, God gö, miñ miñ giŋnaböl. *

Jon nıbi bi cöc unbö mudun jıŋ mıdeila gau kalıp manö hag ña

⁴ Yad Jon kalöp nıbi bi Esia Propins ram miŋnön pro ke ke unbö mudun jıŋ Kraıs cöc nıpe mıdpim gau, köp i kalı kliš rıkabin.

God nıpe miñi mıdöp, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp, nıpe hainö pör pör nöp mıdeinab u kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gi mıdaimim. God anıbu abe, ana mudun jıŋ sea kiŋ asıkep nıpe adö au mıdpal gau abe, kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gi mıdaimim.

* ⁵ Jisas Kraıs, manö aij u damöm, God haga rö nöp göm umöm, iŋ gi uraköm, ram miŋnön gau kiŋ mıdpal gau kalıp magöŋhalö abad mıdöp u, nıpe u rö nöp kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gi mıdaimim.

Nıpe hanıp mıdmagö löm, hagape nıpe lugö umöm,

nan si nan naij giŋpun gac u lık gi yuöp.

*

⁶ Hon Kiŋ kub Jisas Kraıs ram nıpe mıdun, Nap God nıp sabe gep nıbi bi nıpe mıdpun.

Anıb u, Jisas Kraıs, Bi mailö aij halö u, Bi klö yabiŋ u,

hib nıpe u pör nöp pör nöp hagno adö arnım!

Anıb unbö rö aij. *

⁷ Pen niŋim! Nıpe kumi halö auö, nıbi bi ram miŋnön gau niŋö gau niŋö magöŋhalö nıp waiö niŋnaböl.

Bi nıp walaŋ ud biŋniŋ giŋla gau abe magöŋhalö nıp waiö niŋnaböl.

Nıp niŋöm, nıbi bi ram miŋnön gau niŋö gau niŋö magöŋhalö, niŋön giŋig anıg giŋpun, a göm, mög gö miŋtön kub giŋnaböl.

Niŋö, anıg giŋnab me u!

Anıb unbö rö aij. *

⁸ God Bi Kub klö ke halö nan gau magöŋhalö giŋim rö nöp mıdöp u, nıpe miñi mıdöp, hadame dagol gau mıdmıdöp, hainö pör nöp pör nöp mıdeinab. Nıpe hagöp, “Yad nöp giŋö, nan gau magöŋhalö iŋ göm mıdöp. Yad nöp giŋö, nan gau magöŋhalö ur giŋig giŋnab,” a göp. *

Jon naböŋ niŋöm Jisas nıp niŋa

⁹ Yad namam Jon, Kiŋ hon Jisas ram nıpe mıdun, nıp wög gi ñıno, nıbi bi gau hanıp gi naij giŋlö, gası iru niŋagun, gası halö mıdun, nıp arö gagun, klö yabiŋ gun giŋno arab. Yad God Manö u hag ñem, Jisas apöm manö aij hanıp hag waiö la manö niŋö anıbu hag ñıno, yıp nagı löm, dam ñıg solwara rıb gus ga airan Padmos au lıla.

¹⁰ Airan Padmos gau mıdnö, Bi Kub ñın nıpe ap, God Ana u yıp ba lö niŋöl gi, jöl yad gau adö manö kub ap, aŋniŋ magö rö hagöm haga, ¹¹ “Ne nan niŋön niŋön niŋnabön gau, köp kalı kliš rıkmön, nıbi bi daun kub ke ke unbö mudun jıŋ Kraıs cöc nıpe mıdpal gau, kalıp köp anıbu yuö arnım. Epesas ap, Smöna ap, Pegamam ap, Daiadaira ap, Sadis ap, Piladelpia ap, Leodisia ap yuö arnım,” a ga.

* **1:1:** Rep 22:6 * **1:3:** Rep 22:7,10 * **1:4:** Eks 3:14-15; Rep 3:1; 4:5 * **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 * **1:6:** 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6 * **1:7:** Dan 7:13; Sek 12:10; Mad 24:30; Jon 19:34-37; 1De 4:17 * **1:8:** Rep 21:6; 22:13

12 Manö anig hagö n+ηöl gi, yad bi manö hagab an+bu n+η+n, a gem, ado gem n+ηnö, lam kabö gol udöm g+la unbö mudun j+η u m+deia. 13 Pen lam an an+bu au, yad n+ηnö, Bi ap Ni n+pe rö bi ap m+deia. N+pe wat+ij m+lö kub yab+it ap y+mö ma go+ n+pe palu ga; kabö gol udöm g+la dip nag+ kub ap ud pab+it an au g+lan p+g la. * 14 Nab+c cög umagö n+pe u, kaj sipsip uη rud m+idöp rö, aka kumi rud m+idöp rö, la. Amgö n+pe u, mab m+taη rö m+deia. * 15 Ma k+id n+pe u, nan kapa klö “bras” a g+pal u laulö, in k+l+id udöp rö u ga. Pen manö n+pe u, n+ig hij kub b+g gu hagöp rö u haga. 16 Ni+magö y+ij+g k+id n+pe u, gap+ unbö mudun j+η u udöl m+deia. Pen ru m+lö k+id go+ go+ ga ap meg m+gan adö lan ajman raua. Mulu majman n+pe u, s+idö an aul+ik apöm, mailö k+id yab+it hagöm göp rö u ga. *

17 Yad n+ip n+ηem, ma it n+pe au ap lug maben y+mem, n+bi bi umbal k+la göp u rö m+dainö. An+g g+nö, n+n y+ij+g böη n+pe u y+ip ud n+ηöm haga, “P+n+η gagmön! Yad ke g+nö, nan gau magöηhalö it göm m+idöp. Yad ke g+nö, nan gau magöηhalö ur g+n+g g+nab. * 18 Yad me Bi Pör Kam+η M+idöp u. Nöd umnö u pen nöη! M+n+η kam+η m+dem, pör nöp pör nöp kam+η m+deinabin. Yad ‘Umeb Magö’ u abad m+idpin. N+bi bi umöm, am ‘Wip Ana Ram’ m+idpal gau, yad ki rib u udöl m+dem, ‘Wip Ana Ram’ ka u abe, n+bi bi ‘Wip Ana Ram’ au m+idpal abe abad m+idpin. Yad ajöη hi+keinabin kale u rö nöp kam+η arnaböl.

19 “An+bu u, nan n+hön n+ηban u köp kal+ k+l+ñ r+kmön. M+n+η gab rö n+ηmön, hainö g+nab rö n+ηmön, magöηhalö köp yan kal+ k+l+ñ r+kmön. 20 Pen nan n+ηabön gau, manö it u an+g göl m+idöp: lam gol udöm g+la unbö mudun j+η n+ηabön gau, n+bi bi ram m+nöη ke ke unbö mudun j+η Krai cöc n+pe m+idpal gau n+ηabön. Pen gap+ unbö mudun j+η ni+magö y+ij+g böη yad adö u n+ηabön gau, ejol cöc unbö mudun j+η abad m+idpal gau n+ηabön,” a ga.

* 1:13: Dan 7:13; 10:5 * 1:14: Esi 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rep 2:18; 19:12; 14:2 * 1:16: Hib 4:12; Rep 2:12; 19:15

* 1:17: Ais 44:6; 48:12; Rep 2:8; 22:13 * 2:1: Rep 1:16 * 2:2: 1Jn 4:1 * 2:5: Rep 3:3 * 2:7: Jen 2:9; Rep 22:2,19

2

Krais n+bi bi n+pe Epesas m+idm+idal manö hag n+eb

1 “Pen daun kub Epesas Krai n+bi bi n+pe m+idpal gau, ejol kal+p abad m+idöp u n+ip manö kal+ k+l+ñ r+kmön hagmön:

“Bi gap+ unbö mudun j+η ni+magö y+ij+g böη lau n+pe adö u udöl gi, lam gol udöm g+la unbö mudun j+η an au ajöp u, Epesas n+bi bi abad m+idpan gau kal+p manö an+bi hag yuöp. *

2 N+pe hagöp,

“Kal wög klö g+mim gi dammim bi+lam m+dmim, j+ n+ηagpim u, n+ηbin. N+bi bi gi naij g+pal gau kal+p n+ηbe, kalöp aij gagöp. Bi Jisas manö ud arep m+idpun, a göm, manö piral hagpal gau kal+p n+η aij g+mim, asi mas+ g+ipim. *

3 Y+ip n+η udmim manö yad hagpe kalöp marö n+lö, j+ n+ηagmim, yad aip c+g göl gi nöp m+idpim u, y+ip aij göp.

4 “Pen yad manö ap m+idöp. Yad aip nöd c+g g+mim m+idmagö yab+it li m+idaibe nag+ adö u dam yubim gai?

5 Nöd y+ip m+idmagö li m+dmim gi aij g+pe nag+ aij an+bu, n+hön g+n+g arö g+pun a g+mim kuöyan udmim, nöd m+id aij g+m+dim rö m+idaimim. Wasö u, yad apem lam kale u p+it gi udnabin. *

6 “Pen adö ap g+ipim u, y+ip aij göp. N+bi bi kale bi Nikolas manö piral n+pe u udöm, nag+ naij adö u g+lö y+ip aij gagöp rö, kalöp u rö nöp aij gagöp.

7 “Kale n+bi bi gas+ r+m+id m+idain+m gau, God Ana n+pe Krai n+bi bi n+pe m+idpal ram m+nöη ke ke gau kal+p manö hagöp u n+η aij g+mim.

N+bi bi marö auö, gas+ iru n+ηagöm, y+ip c+g göl gi nöp m+deinaböl gau, n+n hain aunab u kal+p hagnö, mab magö ur pör m+idep God wög naböη aij n+pe adö lan ranab u udöm n+ηnaböl,” a göp, a g+mön. *

Krais n+bi bi n+pe Smöna m+idm+idal manö hag n+eb

8 “Pen daun kub Smöna Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄idöp u n̄ip manö kal̄i kliñ r̄ikmön haggmön:

‘B̄i n̄ipe gö, nan gau magöñhalö il göm m̄idöp u; B̄i n̄ipe gö, nan gau magöñhalö ur ḡin̄ig ḡinab u; B̄i umöm kauyañ uraka u, Smöna n̄bi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manö an̄bi hag yuöp.

9 N̄ipe hagöp,

“Yad n̄ñbin, n̄bi b̄i r̄imnap, hon God n̄bi b̄i ȳj̄ig göl m̄idpun a ḡipal u pen Seden sabe gep ram n̄ipe m̄idöm, kalöp manö udöl ḡi m̄idpal. Marö kalöp n̄ihön n̄ihön m̄idöp gau, yad u rö nöp n̄ñbin. Kale n̄bi b̄i mög gep rö m̄idpim u pen yad n̄ñbin God amgö ilö adö n̄ipe u kale n̄bi b̄i gep yabiñ m̄idpim. * 10 Kalöp marö ḡin̄ig gab u, gas̄i kub n̄ñagmim. N̄ñjim! Söl m̄idöp, Kraiss n̄ip c̄ig aij ḡipal aka ap lug paknaböl, a göm, Seden gö, kalöp r̄imnap ud naḡi l̄inaböl. Kalöp ñ̄in unbö siduñ lañ u rö ḡi naij göl ḡi m̄ideinaböl. Pen kalöp n̄ihön n̄ihön göm, böñ nöp al pak l̄in̄ig geinaböl u, gas̄i kub an̄bu n̄ñagmim. Ȳip c̄ig göl ḡi nöp m̄idpe al pak leinaböl u, kalöp usajl̄ bad pör kam̄ñ m̄iddep u ñ̄inabin. *

11 Kale n̄bi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄idain̄im gau, God Ana n̄ipe Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpal ram m̄inöñ ke ke gau kal̄ip manö hagöp u n̄ñ aij ḡimim.

Seden kalöp neb neb ḡinab u pen n̄bi b̄i ȳip c̄ig göl ḡi nöp m̄ideinaböl gau, ilön kub udöm umla rö u kuöyañ umagnaböl,” a göp,’ a ḡimön. *

Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe Pegamam m̄idm̄idal manö hag ñeb

12 “Pen daun kub Pegamam Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄idöp u n̄ip manö kal̄i kliñ r̄ikmön haggmön:

‘B̄i ru m̄ilö kid n̄ipe goñ goñ kid m̄idöp u, Pegamam n̄bi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manö an̄bi hag yuöp.

13 N̄ipe hagöp,

“Yad n̄ñbin, kale b̄islam yabiñ m̄idpim. N̄bi b̄i ram m̄inöñ kale m̄idpim añ au, Seden kin̄ rö abad

m̄idöp. Pen kale manö yad n̄ñ ud aij ḡimim, ȳip c̄ig aij göl ḡi m̄idpim. Ram m̄inöñ Seden abad m̄idöp an̄bu, namam Adipas manö aij yad u n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄i m̄idö, n̄ip al pak l̄ila u pen ȳip arö gagpe.

14 Pen manö r̄imnap m̄idöp. N̄bi b̄i kale r̄imnap, Belam manö hag ñ̄im̄idöp rö hag ñ̄ibal. B̄i Belam an̄bu, Belak n̄ip r̄im̄id ukö me, Belak n̄ipe am Isrel n̄bi b̄i gau kal̄ip ð̄ip ḡi ud arö, kale ȳip arö göm, nan ñ̄ñeb nan ȳñhar̄ñ god piral gau n̄ip pak sabe ḡi ñeila u ñ̄ñla. Belak Isrel n̄bi b̄i kal̄ip hagö, kale n̄bi si b̄i si ḡila. * 15 Isrel n̄bi b̄i hadame gau ḡila rö, kale r̄imnap b̄i Nikolas manö piral n̄ipe u udmim, naḡi naij adö n̄ipe u hain ḡimim ḡipe aröp. 16 An̄b u, nan si nan naijḡipim u, n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipun a ḡimim, arö ḡimim. Pen an̄ig gagnabim u, yad söl ȳñid apem, ru m̄ilö kid meg m̄igan yad yañ n̄bö amjaköp u udem, n̄bi b̄i an̄ig ḡipal gau aip pen pen ḡinabin. *

17 Kale n̄bi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄idain̄im gau, God Ana n̄ipe Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpal ram m̄inöñ ke ke gau kal̄ip manö hagöp u n̄ñ aij ḡimim.

Seden kalöp neb neb ḡinab u pen n̄bi b̄i ȳip c̄ig göl ḡi nöp m̄ideinaböl gau, yad nan ñ̄ñeb mana pi ḡila u r̄imnap ñ̄inö ñ̄ñnaböl. Pen kal̄ip kabö rud ke ke ñ̄ñabin. Kabö ñ̄ñabin adö an̄b gau, hib ḡisön n̄bö u r̄ik ke ke añ̄i añ̄i ñ̄einabin, n̄bi b̄i udnaböl gau nöp n̄ñnaböl,” a göp,’ a ḡimön. *

Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe Daiadaira m̄idm̄idal manö hag ñeb

18 “Pen daun kub Daiadaira Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄idöp u n̄ip manö kal̄i kliñ r̄ikmön haggmön:

‘God Ñ̄ñ n̄ipe, amgö mab m̄ñañ rö m̄idö n̄ñöl ḡi, ma kid n̄ipe u, kapa bras a ḡipal u laulö in kid udöp rö m̄idöp u, Daiadaira n̄bi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manö an̄bi hag yuöp. *

19 N̄ipe hagöp,

* 2:9: 2Ko 11:14-15; Rep 3:9 * 2:10: 2Di 4:8; Jem 1:12 * 2:11: Rep 20:14; 21:8 * 2:14: Nab 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15 * 2:16: Rep 3:11 * 2:17: Eks 16:4,14-15,33-34; Jon 6:48-50; Ais 62:2 * 2:18: Rep 1:14-15

“Kale gipim nagi adö u, yad niñbin. Yip abe, nibi bi gau kalip abe midmagö limim, kto gimim yip wög göl gi nöp midpim u, yad niñbin. Añ mam gau pen pen ud aij gimim, gi ñimim, marö auö bislam midmim gasi iru niñagpim u, yad niñbin. Gipim anibu, nöd pro pro gimidim u pen mñi rapin gipim u, yad niñbin.

²⁰ Pen manö ap midöp. Nibi Jesebel u hag yuagpim. Manö piral hagöm, yad nibi God manö hagep midpin a göp. Nibi bi yip niñ udpal gau kalip manö piral hag ñöm, tip gi ud arö, kale yip arö göm, nibi si bi si gipal. Nipe kalip hagö, nan ñiñeb nan yiñharin god piral gau nip pak sabe gi ñimidäl u niñbal. *

²¹ Nipe nagi naj adö anibu arö göm mid aij ginim aka gem, niñ mid wasö niñem arö gipin. ²² Anig göp rö yad nip abañ adö au yunö, nip mña kub gö, ilön kub yabıt udnab. Nibi bi nipe aip nibi si bi si gipal anib gau, nan si nan naj gipun u niñön ginig anig gipun a göm arö gagnaböl u, kalip u rö nöp ginö, mña kub gö, ilön kub yabıt udnaböl. ²³ Nibi bi nip hain gipal gau kalip böñ nöp al pak leinabin me, nibi bi yad ram minön ke ke cöc ke ke midpal gau, yip niñ aij göm niñaböl, yad nibi bi gasi rimid an kale yan niñ aij gem, magöñhalö gipim rö niñem, kalöp añi añi pen anibu rö niñabin. * ²⁴ Pen kale Daiadaira nibi bi rimnap, nibi anibu manö naj hag ñöb manö u udagmim, Seden manö naj yuö a gipal manö u udagpim rö, manö marö kalöp rimnap hagagnabin. ²⁵ Pen yip niñ udmim cig aij gipim nagi u ud sisi göl gi midpe midpe, hainö yad niñam! *

²⁶ Nibi bi yip cig aij göl gi nöp mid damöm, miñör auö yip arö gagnaböl gau, yad kalip hagnö, nibi bi ram minön ke ke gau kalip abad mideinaböl. *

²⁷ Niñön ginig: Bapi manö ap yip hagöm haga,

Yad hagnö, ain ilön ap udöm,
rin cög gau pa jö ma jö gipal rö,

nibi bi ram minön ke ke gau
kto naj yabıt göm kalip abad
mideinab, a ga.

²⁸ Pen nibi bi yip niñ udöm cig aij göm nagi u ud sisi göl gi mideinaböl gau, kalip gapı pagın aij ram minön jin parıkö niñöl gi niñbal rö u niñabin. *

²⁹ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, God Ana nipe Krai nibi bi nipe midpal ram minön ke ke gau kalip manö hagöp u niñ aij gimim, a göp, a gimön, a ga.

3

Krais nibi bi nipe Sadis midmidäl manö hag ñeb

¹ “Pen daun kub Sadis Krai nibi bi nipe midpal gau, ejol kalip abad midöp u nip manö kalı kliñ rikmön hagnön:

“Bi God Ana ramö pak unbö mudun jin löp u abe, gapı unbö mudun jin u abe ud midöp u, Sadis nibi bi abad midpan gau kalip manö anibi hag yuöp.

Nipe hagöp,

“Nagi kale niñön niñön gipim u hadö niñbin. Nibi bi gau niñlö, kamın midmim yip hain gipim rö löp u pen böñ nöp ummim yip hain gagpim. * ² God yad manö hagöp rö gi dammim, an au arö gıpe u, God nip aij gagöp. Anibu, amgö kale ñañı midöp u rö, urakmim, kamın magö kale hir ginig gab u niñ aij gıpe, kto ginim. ³ Anib u, Krai manö aij u hag ñeila niñbim u, niñ ud pidön gimim, nan si nan naj gipim u, niñön ginig anig gipun a gimim, arö gimim, Krai manö aij u hagöp rö gimim. Pen uhön hauñ hanmim urakagnabim u, yad bi nan si udep gau niñ midlö auagpal rö u aunö, niñmim pa giñ ginabim. *

⁴ Pen Sadis nibi bi rimnap ne gau wañj kale gıpe pri gagöp; manö aij yad niñ udöm, hagöp rö nöp göl gi midpal rö, kale wañj rud löm, yad aip ajeinabun. * ⁵ Nibi bi marö auö, kto göm, yip niñ ud pidön göm, cig göl gi nöp midlö arnab gau, yad kalip u rö nöp

* 2:20: 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 * 2:23: Sam 7:9; Jer 17:10; Rep 20:12-13 * 2:25: Rep 3:11 * 2:26: Sam 2:8-9

* 2:28: Rep 22:16 * 3:1: Rep 1:4,16 * 3:3: Mad 24:43-44; Rep 2:5; 16:15; 1De 5:2 * 3:4: Jud 23

walij rud aij anibu li ñinabin. Pen hib kale pör m+dep buk yan kalı kñiñ rik l+nö m+döp u, hik gi yuagnabin yabıt. Bapi abe, ejol nıpe gau abe niñm+dlö niñöl gi, nıbi bi yad m+dpal, a gem, waiö hagnabin. *

⁶ Kale nıbi bi gası rımıd m+dainım gau, God Ana nıpe Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal ram m+nöñ ke ke gau kalıp manö hagöp u niñ aij gımim,” a göp,’ a gımön.

Kraıs nıbi bi nıpe Piladelpia m+dmıdal manö hag ñeb

⁷ “Pen daun kub Piladelpia Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal gau, ejol kalıp abad m+döp u niñ manö kalı kñiñ rikmön hagnön:

‘Bi Uı u; Bi manö niñö yabıt hagöp u; kiñ Depid ki rib nıpe nöd abad m+dm+döp u, Bi ki rib anıbu uri udöl m+döp u, adan hiıkö, nıbi bi rımnap gi ñöl rö lagöp; pen adan gi ñö, nıbi bi rımnap hiıköl rö lagöp. Bi anıbu nöp, Piladelpia nıbi bi abad m+dpal gau kalıp manö anıbi hag yuöp. *

⁸ Nıpe hagöp,

“Kale gıpin rö niñbin. Kale nıbi bi iru m+dagpim u pen manö yıp niñ ud pıdöñ gımim, kale nıbi bi yad m+dpim manö u waiö hag ñıbim. Anıbu, kalöp adan hiıknö, nıbi bi rımnap gi ñöl rö lagöp. * ⁹ Nıbi bi rımnap, hon God nıbi bi yijıg göl m+dpun a gıpal u pen Seden sabe gep ram nıpe m+dpal. Pen yad kalıp gınö, kale magöñhalö am ma ıt kalöp au kugom yımöm, ubör yıhön göm, yad kalöp m+dmagö lıbin u niñöl.

* ¹⁰ Kalöp gi naij gıpal u pen yad hagpin rö nöp gımim, gası iru niñagmim, klö gımim, wög yad göl gi m+daibe rö, nıbi bi m+nöñ naböñ ıt i ke ke gau, yıp cıg gi m+dpal aka yıp arö gınaböl a gem, kalıp magöñhalö marö ñınabin ñın u, kalöp abe ñagnabin. *

¹¹ Söl m+döp niñabin. Manö aij yad niñ udpim u, niñ ud pıdöñ gımim, yıp cıg göl gi nöp m+dpı, kalöp usajıl bad

pör kamıñ m+dep kalöp ñınabin a gıpin u, nıbi bi rımnap pıı gi ud aröl rö lagnım. ¹² Nıbi bi an God Manö hagöp rö gö, niñ gi naij gılö, gası iru niñagöm, God Manö hagöp rö nöp gi damöm, yıp cıg göl gi nöp m+deınab u, yad niñ gınö, God yad sabe gep ram u padö kub ap rö m+deınab. God sabe gep ram anıbu nıpe pör pör nöp raul anı danı m+döm höñ adö aragnab. Yad hañ adö nıpe, God yad hib nıpe u abe kalı kñiñ rikem, God yad daun kub nıpe Jerusalem gısön niñbö kumi kabö adö lanı au niñbö aunab u, daun kub anıbu hib u abe kalı kñiñ rikem, hib yad gısön niñbö u abe kalı kñiñ rikem gınabin. *

¹³ Kale nıbi bi gası rımıd m+dainım gau, God Ana nıpe Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal ram m+nöñ ke ke gau kalıp manö hagöp u niñ aij gımim,” a göp,’ a gımön.

Kraıs nıbi bi nıpe Leodisia m+dmıdal manö hag ñeb

¹⁴ “Pen daun kub Leodisia Kraıs nıbi bi nıpe m+dpal gau, ejol kalıp abad m+döp u niñ manö kalı kñiñ rikmön hagnön:

‘Bi hib nıpe “Anıb Unbö Rö Gınım” u; Bi, God nıpe hagö, nan gau magöñhalö gi la u; Bi nıpe God hagöp rö nöp göm, manö aij u dam kabö göl nöp hag ñöb u, Leodisia nıbi bi abad m+dpal gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

¹⁵⁻¹⁶ Nıpe hagöp,

“Nagi adö kale gıpin u yad niñbin. Yıp böñ nöp cıg gagpim; yıp böñ nöp arö gagpim. Manö aij yad u böñ nöp niñ udmim, hagöp rö gımim aka böñ nöp arö gımim u aij! Yıp gası adö adö nöp niñbin rö, kalöp tıhak yunıg gabin. *

¹⁷ Kale hagpim, ‘Hon nıbi bi gep m+dpun; nan hon iru m+döp; nan ap uıep lagöp,’ a gıpin u pen manö niñagpim u, kale nıbi bi ramö gau rö m+dpim; kale nıbi bi mög gep rö m+dpim; kale nıbi bi nan m+dagöp rö m+dpim; kale nıbi bi amgö we m+dpim; kale magö nöp m+dpim. * ¹⁸ Anıb u me, kalöp

* **3:5:** Eks 32:32-33; Mad 10:32; Luk 10:2; 12:8

45:14; 49:23; 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Di 2:12

* **3:17:** 1Ko 4:8; Luk 12:21

* **3:7:** Aıs 22:22

* **3:12:** Aıs 62:2; 65:15; Rep 14:1; 21:2

* **3:8:** 1Ko 16:9

* **3:9:** Rep 2:9; Aıs

* **3:9:** Rep 2:9; Aıs

* **3:15-16:** Ro 12:11

manö hagnig gabin i n+η aij g+mim, an+β unbö rö nöp g+mim. N+bi b+ mög gep rö m+dpim rö, y+ip aumim kabö gol yad launö inöm ad+η ad+η halö m+dagöp u raumim me, n+bi b+ gep m+deinabim. Magö nöp m+dpim u, n+bi b+ n+ηlö nable g+n+im rö löp rö, y+ip aumim wa+ηj rud ap raumim l+imim. Amgö n+ηagpim rö, y+ip aumim amgö maras+ηn ap raumim l+imim, amgö we göp u ñ+l n+ηnabim. *

¹⁹ N+bi b+ kal+ip m+dmagö l+bin gau g+ najj geinaböl u, kal+ip arö gagnabin; m+id aij g+laη, a gem, marö ñöl g+ r+im+id ukpin. An+β u, gas+ klö n+ηmim, nan si nan najj g+ipim u, n+ηön g+n+ig an+g g+ipun a g+mim, böη nöp arö g+mim, m+id aij g+mim. * ²⁰ N+ηim! Yad apem, höη aη yaη m+idöl g+, ajöη pa gu gu göl g+ abad m+dpin. N+bi b+ an manö yad u n+ηöm ajöη hi+keinab u, yad ram raul m+igan n+pe u amem, aip nan ñ+ηul j+im ñöl m+deinabul. *

²¹ Seden y+ip marö kub ña ñ+n u, Bapi yad manö n+pe u arö gagnö; haga rö nöp g+ damem me, Bapi aip sea kiη n+pe adö u as+knö. An+β u rö, n+bi b+ Seden kal+ip marö ñö, manö aij yad u arö gagöm, y+ip c+g göl g+ nöp m+deinaböl gau, kal+ip hag dam yad aip sea kiη yad adö u as+knabun.

²² Kale n+bi b+ gas+ r+im+id m+dain+im gau, God Ana n+pe Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+nöη ke ke gau kal+ip manö hagöp u n+η aij g+mim,” a göp,’ a g+mön,” a ga.

4

¹ Pen manö kal+ kl+ñ r+ikpin an+bu naböη n+η damem, kauyaη u naböη n+ηem n+ηnö, God ram m+nöη kumi kabö adö laη au ajöη hi+köl m+deia. Nöd a+η magö rö hagö n+ηnö u, kauyaη u hagöm y+ip haga, “Adö i aumön, nan hain g+nab gau nöp yamnam,” a ga. * ² An+g hagö n+ηöl g+, God Ana u apöm y+ip ba la n+ηöm yad n+ηnö, kumi kabö adö laη au b+ ap sea kiη adö au as+ik m+deia. * ³ B+ au as+ik m+deia u

mailö halö m+deia; kabö jaspera abe kabö kanilian abe rud mailö göp rö mailö halö m+deia. Pen kiη sea as+ik m+deia u, s+βöñ n+ip g+gabö göm, kabö emral rö in r+ik+ñ r+ik+ñ göm, in lak lugöl g+ m+deia. * ⁴ Sea kiη n+pe u aη yaη m+idö n+ηöl g+, b+ kub b+s g+pal sea kiη unbö ñ+n juöl ado g+ da m+ηau m+ηau (24) gau löm g+gabö g+la. B+ kub manö ud as+ikep gau wa+ηj rud y+möm, kabö gol udöm g+la usaj+l bad gau ke ke löm, as+ik m+deila. * ⁵ B+ sea kiη aη yaη as+ik m+deia au n+bö, añ+m añ+m udöl g+, r+imu hagöl g+, g+gabö göl g+ aram m+lö bö ara. Sea kiη i+ an+β au hapö mailö unbö mudun j+η u inöm mailö g+ m+deia. Hapö mailö an+β gau me, God Ana unbö mudun j+η n+pe u. * ⁶ B+ sea kiη aη yaη as+ik m+deia i+ au, kabö g+mas+ u glas rö kid yab+l göl m+deia. Sea kiη ba au, nan kam+η m+idöp ke ke m+ηau m+ηau m+id g+gabö g+la. Nan an+β gau amgö iru nöp jöl gau m+idöm, pab+l gau m+idöm ga. *

⁷ Nan kam+η an+β gau, ap laiön rö la, ap kaj kau n+bar rö la, ap b+ mulu ad+η rö la, ap yaur du auan m+lö löp u rö la. ⁸ Pen nan kam+η m+ηau m+ηau an+β gau magöηhalö auan unbö kago+l j+η la. Amgö iru nöp, adö gau löm, pab+l gau löm magöηhalö l+ haka. Amgö auan mo gau abe m+deia. Pen s+idö aη s+βön yaη, k+map hag m+idöl g+ hagaböl, “NIPE BI UL! “NIPE BI UL! “NIPE BI UL! GOD BI KUB KLÖ UNBÖ KE YAB+l! NIPE NAN GAGEP AP MIDAGÖP! NIHÖN NIHÖN GINIG, GINAB! NIPE HADAME DAGOL GAU MIDMIDÖP, NIPE MIÑI MIDÖP, NIPE HAINÖ PÖR PÖR NÖP M+DEINAB!” a gaböl. *

⁹ Pen nan kam+η ke ke m+ηau m+ηau an+β gau, b+ pör nöp pör nöp kam+η m+deinab sea kiη adö as+ik m+idöp u, n+pe b+ aij unbö ke m+idöp a göm, n+ip aij a göl g+, hib mailö halö n+pe haglö adö arö n+ηöl g+, ¹⁰ b+ kub manö ud as+ikep ñ+n juöl ado g+ da m+ηau m+ηau (24), b+ sea kiη as+ik m+idöp i+ au kugom y+möm, b+ pör nöp pör nöp kam+η m+deinab u, n+ip aij a göl g+, hib

* **3:18:** Ais 55:1; Rep 4:4 * **3:19:** 1Ko 11:32; Hib 12:6; Rep 2:5 * **3:20:** Jon 14:23 * **4:1:** Rep 1:1,10 * **4:2:** Ais 6:1 * **4:3:** Esi 1:28 * **4:4:** Rep 3:18 * **4:5:** Esi 1:13; Sek 4:2; Rep 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * **4:6:** Esi 1:5-10,22; 10:14 * **4:8:** Ais 6:2,3; Esi 1:18; 10:12 * **4:10:** Rep 7:10,15; 19:4

nipe haglö adö arab. Usajil bad kale gau
ud ju nipe midöp au löm, hagaböl, *

11 “God Bi Kub hon!

Nibi bi magöjhalö gau,
ne Bi kub ke yabił, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Nibi bi magöjhalö gau,
ne Bi aij ke yabił, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Nibi bi magöjhalö gau,
ne Bi klö ke yabił, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Ne nan gau magöjhalö gi lina.

Ne nöp hagö,
nibi bi midöm,
nan gau magöjhalö midöp,” a gaböl.

5

Jon köp nagı la ap niņa

¹ Pen naböj niņ damem niņnö, bi sea
kiņ adö u asik mideia u, köp mlö kub
naböj naböj wamla ap ñimagö yijig nipe
lau adö udöl mideia. Köp anıbu, höj adö
gau kalı kılın riköm, raul yan kalı kılın
riköm gıla. Pen naböj naböj wamöm,
nagi ke ke unbö mudun jıj u adık aij
yabił gıla. * ² Pen yad niņnö, God ejol
klö yabił ap wiñ kub alöm haga, “Nibi
bi an rö nagı lıla i hubıköm, köp anıb i
pılai ginim rö löp?” ö ga. ³ Anıg haga
u pen kumi kabö adö lan au abe, minöj
naböj it i abe, minöj yuö yan abe, nıbi
bi köp anıbu nagı ud ju pılainim rö ap
midageia. ⁴ Kumi kabö adö lan au abe,
minöj naböj it i abe, minöj yuö yan abe,
nıbi bi köp anıbu nagı ud ju pılai ginim
rö la ap ulhai niņagla rö, yad mög yabił gö
mıtöj göl gi midainö. ⁵ Pen bi kub manö
ud asikep mideila gau ap yıp haga, “Ne
mıtöj gagmön. Nöj! Laiön Juda nıbö u
kiņ Depid rikö rik dam dapıl gilö, nıp yag
daula. Nıpe kuał mauł nıpe u ridık gi
yua u me, köp anıbu nagı ud ju pılai ginim
rö löp,” a ga. *

Jon Sipsip Pi u niņa

* **5:1:** Ais 29:11; Esi 2:9-10 * **5:5:** Jen 49:9; Ais 11:1,10; Rep 22:16 * **5:6:** Sek 4:10; Jon 1:36; Rep 13:8 * **5:8:**
Rep 8:3-4; Sam 141:2 * **5:9:** Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * **5:10:** Eks 19:6; Ais 61:6; Rep 1:6; 20:6 * **5:11:** Dan
7:10; Hib 12:22

⁶ Anıg hagö niņöl gi niņnö, Sipsip Pi al
pak lılo umöm uraka rö ap, sea kiņ an au
mideia. Nan kamıj midöp ke ke mıhau
mıhau abe, bi kub manö ud asikep gau
abe, mid gıgabö gıla. Sipsip Pi anıbu kom
unbö mudun jıj u, amgö unbö mudun jıj
u la. Amgö unbö mudun jıj la manö it u,
God nıpe Ana nıpe unbö mudun jıj u yuö,
ram minöj gau magöjhalö kık kık aröp. *

⁷ Pen Sipsip Pi u Bi sea kiņ asık mideia it
au amöm, köp ñın yijig nıpe lau adö udöl
mideia u uda. ⁸ Udö niņöl gi, nan kamıj
mıhau mıhau abe, bi kub manö ud asikep
unbö ñın juöl ado gi da mıhau mıhau (24)
abe apöm, mideia au kugom yımıla. Bi
kub manö ud asikep anıb gau kale nan
gıda rö gau ke ke udöm, kınan kabö gol
udöm gıla gau ke ke ud mideila. Kınan
ud mideila mıgan anıb gau, nan laulö in
hadu göm haıj aij auöp u, ajman rauöm
mideia. Nan God nıp laulö in haıj aij
auöp anıbu, God nıbi bi nıpe gau nıp sabe
gıpal u. * ⁹ Pen kale kımıp gısön nıbö ap
hagöm hagla,

“Nöp al pak lılo,
hagape ne lugö,
nıbi bi ram minöj ke ke midpal rö,
it ke ke midpal rö,
manö yabił ke ke hagpal rö,
hañ ke ke löp rö,
ne rauna niņöm
kale God nıbi bi nıpe midpal.

Anıb u me, ne nöp köp wam adık aij ga
anıbu,

hubık pılai gi niņmön rö midöp. *

¹⁰ Pen ne gına u, kale kiņ ram rö löm,
God nıp sabe gep nıbi bi löm, God hon
nıp wög gi nıbal.

Kale hainö ne aıp nıbi bi minöj naböj it i
gau,
kalıp magöjhalö abad mideinaböl,” a
gıla. *

Sipsip Pi u hib nıpe haglö adö ara

¹¹ Pen naböj niņ damem kauyan niņem
niņnö, ejol ñın juöl ñın juöl, dausan dau-
san iru yabił nöp manö hageila. Sea kiņ
anıbu abe, nan kamıj mıhau mıhau gau

abe, bi kub manö ud asikep gau abe, kalip
 big g+gabö gi m+deila. * 12 Pen meg migan
 dap ranöm k+map hagöl gi hagla,
 “Sipsip Pi al pak lila u, nipe aij yabit.
 Nipe nan gau magöñhalö gi la, a gun,
 hib nipe hagno adö aran.
 Nipe nan ap utep lagöp, a gun,
 hib nipe hagno adö aran.
 Nipe gasi aij ke yabit midöp, a gun,
 hib nipe hagno adö aran.
 Nipe klö ke yabit midöp, a gun,
 hib nipe hagno adö aran.
 Nipe aij ke yabit midöp, a gun,
 hib nipe hagno adö aran.
 Nipe mailö aij ke halö midöp, a gun,
 hib nipe hagno adö aran.
 Nipe hib ke halö midöp, a gun,
 hib nipe hagno adö aran,” a gila.

13 Pen yad niñnö, nan niñnön niñnön God
 gi lö ake lab kumi kabö adö lan, minön
 nabön il i, minön yuö yan, ñig solwara an
 gau magöñhalö, k+map hagöm hagla,
 “Bi sea kin bis göp u abe,
 Sipsip Pi u abe,
 kale hib ke halö midpil, a gun,
 hib kalpe mihau hagno adö aran.
 Kale aij ke yabit midpil, a gun,
 hib kalpe mihau hagno adö aran.
 Kale mailö aij ke halö midpil, a gun,
 hib kalpe mihau hagno adö aran.
 Kale klö ke yabit midpil, a gun,
 hib kalpe mihau hagno adö aran,” a
 gila.

14 Anig hageila, nan kamij mihau
 mihau hagla, “Anib unbö rö aij,” a gila.
 Anig hageila, bi kub manö ud asikep gau
 kugom yimöm, God Sipsip Pi kalpe mihau
 hib haglö adö ara.

6

*Sipsip Pi u nag+ ad+ñ y+gwö m+ñgan
 niñbö u ud ju hub+kö niñöl gi, nan kamij
 mihau mihau, y+gwö niñgan niñbö u pen
 haga, “Aue!” ga. Hageia niñnö, kaj hos
 p+r ap apjaka. Bi kaj hos adö an+bu
 asik m+deia u, nan magö nan skel libal rö
 skel ap udöl m+deia. Manö ap, nan kamij
 mihau mihau m+deila an au niñbö hagöm,
 bi kaj hos p+r adö asik m+deia u nip haga,
 “Kiyö kub aunab rö, mani kid añ+ damöm,
 nan iru raum+dal rö rauagnaböl. Wid
 magö cög* añ+ ap raun+g, mani pe ñ+n añ+
 ap udpal rö nöp rauöl; pen balí magö cög
 mihau niñgan raun+g, u rö nöp mani pe ñ+n
 añ+ ap udpal rö nöp rauöl. Pen olip wel u
 abe, ñig wain u abe pör raubal rö rauöl!”
 a ga.*

1 Pen niñ m+dnö niñöl gi, Sipsip Pi u,
 köp wam nag+ ad+ik p+dön la ud m+deia
 u, nag+ ad+ñ wañgn+bö u ud ju hub+kö
 niñöl gi, nan kamij mihau mihau, añ+
 ap manö kub r+mu hagöp rö hagöm haga,
 “Aue!” ga. * 2 Hageia niñnö, kaj hos rud

ap apjaka. Hos adö an+bu bi ap wim udöl
 gi asik m+deia. God gö win gin+im rö nöp
 löp rö, God nip usaj+l bad win göm udpal
 u l+ ñö, ram minön kumi kabö adö lan arö
 göm, niñ bi ram minön il yan aip pen pen
 göm, al rid+ik yun+g ara. *

3 Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ñ y+gwö an
 niñbö u ud ju hub+kö niñöl gi, nan kamij
 mihau mihau, y+gwö an niñbö u haga,
 “Aue!” ga. 4 Hageia niñnö, kaj hos a+l
 yabit ap apjaka. Bi ap hos adö an+bu
 asik m+deia. God gö bi an+bu klö nipe
 udöm, ram minön il yan aramöm gö, niñ bi
 ram minön gau gau magöñhalö agam+j
 m+deila u arö göm, pen pen al paköl göm
 gilö arnab. An+bu God nip ru m+lö kid kub
 ap ña.

5 Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ñ y+gwö niñgan
 niñbö u ud ju hub+kö niñöl gi, nan kamij
 mihau mihau, y+gwö niñgan niñbö u pen
 haga, “Aue!” ga. Hageia niñnö, kaj hos
 p+r ap apjaka. Bi kaj hos adö an+bu asik
 m+deia u, nan magö nan skel libal rö skel
 ap udöl m+deia. 6 Manö ap, nan kamij
 mihau mihau m+deila an au niñbö hagöm,
 bi kaj hos p+r adö asik m+deia u nip haga,
 “Kiyö kub aunab rö, mani kid añ+ damöm,
 nan iru raum+dal rö rauagnaböl. Wid
 magö cög* añ+ ap raun+g, mani pe ñ+n añ+
 ap udpal rö nöp rauöl; pen balí magö cög
 mihau niñgan raun+g, u rö nöp mani pe ñ+n
 añ+ ap udpal rö nöp rauöl. Pen olip wel u
 abe, ñig wain u abe pör raubal rö rauöl!”
 a ga.

7 Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ñ y+gwö m+lö
 niñbö u ud ju hub+kö niñöl gi, nan kamij
 mihau mihau, y+gwö m+lö niñbö u pen
 haga, “Aue!” ga. 8 Hageia niñnö, kaj hos
 he paköp ap apjaka. Bi kaj hos adö an+bu
 asik m+deia u, hib nipe Umeb; pen bi
 nipe aip hain aueia u, hib nipe Wip Ana
 Ram. God gö me, bi an+bi mihau adö ke ke
 gilö, niñ bi ram minön gau iru nöp umöl
 rö la. R+mnap pen pen alöm umnaböl,
 r+mnap kiyö kub auö umnaböl, r+mnap
 m+ña nan gau gö umnaböl, r+mnap kain
 hapeb nan hau gau hau l+lö umnaböl.
 Anig göl um damöm me, niñ bi minön

* 6:1: Rep 4:6; 5:1 * 6:2: Sek 1:8; 6:1-6 * 6:6: Grik manö koiniks a göp u, lida añ+ ap nöp rö. * 6:8: Jer 15:1-3; Esi 5:12,17; 14:21

naböŋ iŋ i m+dpal iru nöp rö umnaböl, pen iru nöp yab+ŋ m+deinaböl. *

⁹ Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ mam+id u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, n+ŋnö, God n+ŋ nan sabe gep b+id mo u, n+bi b+ God Manö n+ŋ udöm, p+ñ+ŋ gagöm, n+bi b+ gau kal+ŋ hag ñöm, Kraiŋ n+bi b+ n+pe m+dpun waiö haglö, kal+ŋ al pak l+la ana kale gau m+deila. ¹⁰ Kale w+ñ kub alöm hagla, “God B+ Kub klö yab+ŋ. Ne B+ U+. Ne n+ŋö yab+ŋ adö u nöp g+pan! Pen ñ+n aigegö rö m+dmön, n+bi b+ ram m+nöŋ iŋ yaŋ, han+ŋ al pak l+la gau kal+ŋ manö kub g+mön, ilön ñ+nabön?” ö g+la. ¹¹ An+g haglö n+ŋöl g+, ejol gau kal+ŋ waŋ+ŋ rud m+lö ke ke ñöl g+ hagla, “Söl m+idöp; abad m+daimim. Namam nañ+n kalöp aip God n+ŋ wög g+ ñ+bal gau, r+mnap halö al pak löl me, God wö ral la naba u arö, hagabim rö g+nab,” a g+la. *

¹² Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ kagoŋ j+ŋ u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, n+ŋnö, munmon kub yab+ŋ u udö n+ŋöl g+, s+idö u, wad+ asöl mab inöm p+r göp rö u gö, rak+n u böŋ nöp hagape m+idöp rö a+ŋ yab+ŋ la. *

¹³ Gap+ gau, p+nöm klö udöm kia magö po gagöp gau gu lugöp rö u ju luga. * ¹⁴ Pen kumi kabö adö laŋ, hanai ral l+bal u rö ga. Ram m+nöŋ ilö gau abe, ram m+nöŋ ñ+g r+ŋ g+gabö ga gau abe, m+dm+dal ka u arö göm, h+ŋ g+ ke ke arla. * ¹⁵ An+g gö n+ŋöl g+, kiŋ ram m+nöŋ ke ke gau, kiŋ ñ+ pro kale gau, b+ kub ami b+ abad m+deila gau, n+bi b+ gep yab+ŋ gau, n+bi b+ hib m+deia gau, n+bi b+ rau dam l+lö nag+ wög geila gau, n+bi b+ gas+ ke n+ŋöm wög geila gau, magöŋhalö, p+ñ+ŋ g+ amöm kabö m+gan, m+nöŋ m+gan gau pi g+ m+deila. * ¹⁶⁻¹⁷ Pi g+ m+idöm hagla, “B+ sea kiŋ adö as+ik m+idöp u abe, Sipsip Pi u abe han+ŋ ilön kub ñ+nabil ñ+n hain pör hagpun u hadö auöp u me, hon m+dagaiun. Kabö juöm aka ram m+nöŋ ilö kub gai i pa jö g+ apöm, han+ŋ böŋ nöp pasa gö, B+ sea kiŋ as+ik m+idöp u han+ŋ n+ŋagn+m; Sipsip Pi han+ŋ manö kub hagöm pen ilön kub ñ+agn+m,” a

g+la. *

7

Isrel n+bi b+ iru nöp God k+ñ n+pe udla

¹ Pen kuöyaŋ u n+ŋnö, ejol m+hau m+hau ram m+nöŋ goŋ m+hau m+hau ke ke urak m+idöm, p+nöm m+hau m+hau udöl m+idöm, m+nöŋ naböŋ, ñ+g solwara, mab gau, naij gagn+m, a göm, naböŋ kale ke añ+ añ+ udöl g+ m+deila. * ² Pen yad n+ŋnö, ejol ap s+idö l+m göp gau n+bö, God B+ Pör Kam+ŋ M+idöp nan k+ñ r+ŋ lep n+pe u damöm, ejol m+hau m+hau God hagö söl ram m+nöŋ ñ+g solwara g+ naij g+n+g gaila an+ŋ gau kal+ŋ haga, ³ “P+idöŋ gim! N+bi b+ God hon n+ŋ wög g+ ñ+bal gau k+ñ n+pe u nable kale laŋ r+kaiun; hainö p+nöm yube, amöm ram m+nöŋ, ñ+g solwara, mab nan gau g+ naij g+n+m,” a ga. *

⁴ Pen manö ap hagla n+ŋnö, n+bi b+ God k+ñ n+pe nable laŋ r+kla an+ŋ gau, Isrel n+bi b+ iŋ ke ke gau j+m ñ+la u wan hadred podi po dausan (144,000). *

⁵ N+bi b+ an+ŋ gau, Juda iŋ u kale 12,000;

Ruben iŋ u kale 12,000;

Gad iŋ u kale 12,000;

⁶ Asa iŋ u kale 12,000;

Napdalai iŋ u kale 12,000;

Manasa iŋ u kale 12,000;

⁷ Simion iŋ u kale 12,000;

Lipai iŋ u kale 12,000;

Isaka iŋ u kale 12,000;

⁸ Sebyulan iŋ u kale 12,000;

Josep iŋ u kale 12,000;

Benjamin iŋ u kale 12,000,

u me, j+m ñ+la u wan hadred podi po dausan me u.

⁹ Pen manö kal+ k+ñ r+kpin an+bu naböŋ n+ŋ damem, kauyaŋ u naböŋ n+ŋem n+ŋnö, B+ sea kiŋ as+ka u abe, Sipsip Pi u abe m+idlö n+ŋöl g+, n+bi b+ iru nöp amgö ilö adö kale au urak m+deila. N+bi b+ an+ŋ gau, ram m+nöŋ ke ke la rö, iŋ ke ke la rö, hañ ke ke la rö, manö yab+ŋ ke ke la rö, gau n+bö gau n+bö apöm m+deila. N+bi b+ wö ralep rö m+idageia an+ŋ gau, magöŋhalö waŋ+ŋ rud nöp y+möm, galon u+ŋ ud m+idöl

* **6:11:** Rep 7:9,13; 19:14 * **6:12:** Mad 24:29; Ap 2:20; Rep 8:12; 11:13; 16:18 * **6:13:** Ais 34:4 * **6:14:** Rep 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16-17:** Joe 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Esi 9:4,6; Rep 9:4 * **7:4:** Rep 14:1,3

gî, ¹⁰ God hib nîpe haglö adö arö nîñöl gî,
wîñ kub hagöm hagla,
“God hon sea kiñ bîs göp u abe,
Sipsip Pi u abe hanîp nan a gîmil gî aij
gîlö u me,

kamîñ arnabun,” a gîla. *

¹¹ Ejol gau magöñhalö Bî sea kiñ asîk
mîdeia u abe, bî manö ud asîkep gau abe,
nan kamîñ mîhau mîhau gau abe, kalîp
bîg gîgabö gî mîdeila. Kale ap lug kugom
yîmöm, ubör yîhön göm, God hib nîpe u
dap ranöm, ¹² hagla,
“Nîñö yabî!

God hon hib ke halö mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe mailö aij ke halö mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe gasî aij ke yabî mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe ga u, nîp aij yabî, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe aij ke yabî mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe nan nîhön gînam a gînab u, u nöp
gînab, a gun,

hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe klö ke yabî mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

God hon hib nîpe u pör pör nöp hagno adö
arañ.

Nîñö yabî!” a gîla. *

Kuöyañ ilön udagnaböl

¹³ Pen bî kub manö ud asîkep anîb gau
bî ap, yîp hag nîñöm haga, “Nîbi bî wañj
rud lîbal anîb gau an? Pen kale gai nîbö
aubal?” ö ga.

¹⁴ Hageia hagnö, “Bî kub. Yad nîñagpin;
pen ne nîñban,” a gînö. Anîg hagnö, yîp
haga, “Nîbi bî gai i kalîp marö ñîlö, bîslam
yabî mîdöm kamîñ aubal. Pen kale Sipsip
Pi hagape nîpe u udöm, wañj kale gau uñ
mañ gîlö, rud göp. * ¹⁵ Anîb u me,
“Kale God sea kiñ îl an au mîdöl gî, sîdö
añ, sîbön yañ,
sabe gep ram raul mîgan nîpe u wög
nîpe göl gî, gîpal.
Bî sea kiñ bîs gî mîdöp u

kalîp abad mîd aij yabî gînab. *

¹⁶ Kalîp kîyö kuöyañ gagnab, ñîg nan
kuöyañ gagnab,

sîdö kal kuöyañ nîñöm ilön gagnab. *

¹⁷ Nîhön gîñîg: Sipsip Pi sea kiñ an au
mîdöp u,

sipsip abadep bî kale mîdöm,

kalîp uñ gî ñîg ilam junab gau arö,

ñîg kamîñ magö ñeb u ñîñnaböl.

Pen God nîpe mîñöñ ñîg kale u

magöñhalö wik gî yunab,” a ga.

8

Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka

¹ Pen Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u
hubîka nîñöm kumi kabö adö lañ au manö
ap hagagöm, yöp magö ap magöñhalö
agamîj yîharîñ mîdeia. ² Pen mîdem, ejol
unbö mudun jîñ God amgö ilö adö au urak
mîdpal gau nîñnö. Ejol anîb gau aññ
magö ke ke udla.

³⁻⁴ Pen ejol ap rin aij kabö gol udöm gîla
ap udöl mîdeia. Nîpe pen amöm, God
nîp sabe gîpal bîd adö goñ au gîlañ urak
mîdeia. Nîp nan laulö in haññ aij auöp
u iru nöp ñîla. God nîp nan sabe gep bîd
kabö gol udöm gîla u sea kiñ adö au mîdeia
nîñöm ejol anîbu, nan haññ aij anîbu ud
God nîbi bî nîpe nîp sabe gîla manö u aip
uñ mañ göm, bîd adö au ud magum gî dap
lauö nîñöl gî, hadu anîbu in ap ran ara.
* ⁵ Pen rin aij anîbu udöm, mab mîñan
God nîp nan sabe gep bîd adö lañ ineia gau
ud rin mîgan yañ löm, ud mîñnön naböñ îl
yañ yua nîñöm rîmu hagöl gî, gîgabö göl
gî aram mîlö bö arö nîñöl gî, añîm añîm
udöl gî, munmon uda. *

⁵ Pen rin aij anîbu udöm, mab mîñan
God nîp nan sabe gep bîd adö lañ ineia gau
ud rin mîgan yañ löm, ud mîñnön naböñ îl
yañ yua nîñöm rîmu hagöl gî, gîgabö göl
gî aram mîlö bö arö nîñöl gî, añîm añîm
udöl gî, munmon uda. *

Ejol aññ magö gau pu gîñîg geila

⁶ Magö anîbu, ejol unbö mudun jîñ aññ
magö ud mîdeila gau, ud dap ranöm pu
gîñîg geila.

⁷ Ejol nöd u, aññ magö nîpe u pu
gö, möñ gapî magö u abe, mab mîñan
u abe, hagape uñ mañ göl gî, mîñnön
naböñ îl yañ hoñ yua. Anîg gö, mîñnön
naböñ îl i naböñ mîhau nîgan rö hagöm,

* **7:10:** Rep 4:10 * **7:12:** Rep 5:12 * **7:14:** Dan 12:1; Mad 24:21 * **7:15:** Ais 49:10 * **7:16:** Sam 23:2;
Ais 25:8; Rep 21:4 * **8:3-4:** Rep 5:8; Eks 30:1-3 * **8:5:** Lep 16:12; Eks 19:16-19; Rep 11:19; 16:18

naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap, mab, nan uŧaŋ kam+iŋ kam+iŋ urak mideia gau, magöŋhalö in habik ñ+iŋ ara. *

⁸ Pen ejol yigwö aŋ ñibö u, aŧ+iŋ magö ñipe u pu gö, ram minöŋ ilö kub yab+iŋ mab rö ineia ap, ñ+iŋ solwara aŋ au ud yua. An+iŋ gö, ñ+iŋ solwara au naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap ñ+iŋ solwara magöŋhalö hagape la. ⁹ Pen kabsaŋ nan ñ+iŋ solwara mideila gau, naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap magöŋhalö um hakla. Ñ+iŋ mag+iŋ ñ+iŋ solwara au mideila gau naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap böŋ nöŋ pa jö ma jö göm piral ara.

¹⁰ Pen ejol yigwö ñigaŋ ñibö u, aŧ+iŋ magö ñipe u pu gö, gap+iŋ pag+iŋ kub mab m+iŋ rö apöm, kumi kabö adö laŋ ñibö biŋ jua. An+iŋ gö, ñ+iŋ ribö gau abe, ñ+iŋ ilam gau abe naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. ¹¹ Gap+iŋ an+ibu hib ñipe, “Maras+iŋ Asi”. Ñ+iŋ biŋ iru yab+iŋ nöŋ, ñ+iŋ gi naij ga an+ibu gau ñ+iŋöm umla. *

¹² Pen ejol yigwö m+lö u, aŧ+iŋ magö ñipe u pu gö, sidö, rak+iŋ, gap+iŋ gau hadu rö paŧu göm, mailö aij pör göp rö gaga. Sidö u, naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. Rak+iŋ u, naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. Gap+iŋ gau, naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap gi naij ga. Sidö mailö magö u, naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap sidö mailö gaga. Sib aŋ yaŋ magö u, naböŋ mihau ñigaŋ rö hagöm, naböŋ mihöp midailö, naböŋ añi ap rak+iŋ mailö gaga. *

¹³ Pen yad an+iŋ göl ñ+iŋ mid ñ+iŋöl gem ñ+iŋnö, yaur du ap kumi kabö aŋ aul+k u gi ajöl göm, manö kub rö hagöm haga, “Ake! Ake! Naij yab+iŋ gi+iŋ gab. Ejol r+iŋnap halö aŧ+iŋ magö kale pu gi+iŋ gaböl. Ejol mihau ñigaŋ an+ibu gau aŧ+iŋ magö kale gau

pu gilö, ñ+iŋ biŋ minöŋ naböŋ adö il i midpal gau kal+iŋ naij yab+iŋ gi+iŋab!” a ga. *

9

Ejol mam+id u aŧ+iŋ magö ñipe u pu ga

¹ Ejol mam+id u, aŧ+iŋ magö ñipe u pu ga ñ+iŋöm, yad ñ+iŋnö, gap+iŋ kumi kabö adö laŋ ñibö biŋ ju minöŋ naböŋ il yaŋ ap lug gi mideia. Pen gap+iŋ an+ibu ñ+iŋ ki rib ulöm miŋan mau+iŋ juaga u ñeila. * ² Gap+iŋ an+ibu ki rib u udöm, ulöm miŋan mau+iŋ juaga ajöŋ u hi+kö, hadu kub yab+iŋ ap ranöm, sidö u gö paŧu göm, sibön aua. *

³ An+iŋ gö, jon hab+iŋad+iŋ gau, hadu aŋ an+ibu gau ñibö gi dam minöŋ naböŋ adö yaŋ löm, God ñipe gö, r+rabö gau ñ+iŋ biŋ biŋ ilön ñ+iŋab rö gi+iŋ geila. ⁴ God ñipe jon hab+iŋad+iŋ an+ibu gau kal+iŋ haga, “Nan uŧaŋ, mab uŧaŋ, nan ñ+iŋhön ñ+iŋhön minöŋ naböŋ il yaŋ rann+iŋ gau, gi naij gagmim; ñ+iŋ biŋ k+iŋ yad u nable kale laŋ midagöp gau nöŋ gi naij gi+mim,” a ga. * ⁵ God haga an+ibu, jon hab+iŋad+iŋ gau ñ+iŋ biŋ kal+iŋ böŋ nöŋ al pak lö umöl rö laga; y+iŋhar+iŋ rak+iŋ unbö mam+id u ilön naij unbö ke kal+iŋ ñöl rö la. Kal+iŋ ilön ñ+iŋaböl an+ibu, r+rabö gau ñ+iŋ biŋ biŋ ilön ñ+iŋab rö ñ+iŋab. ⁶ Ñ+iŋ aŋ an+ibu, ñ+iŋ biŋ an+ibu gau umnabun, a göm, ñ+iŋaböl u pen umeb adan ramö ap midageinab. *

⁷ Jon hab+iŋad+iŋ an+ibu gau, biŋ kaj hos dam pen pen aln+iŋ, nan k+iŋ l+iŋbal rö gau li mideila. Nab+iŋ cög kale adö laŋ usaj+iŋ bad kabö gol udöm gi+la gau rö rol gi+la. Mulu majmaŋ kale gau ñ+iŋ biŋ rö la. *

⁸ Nab+iŋc umagö kale gau, ñ+iŋ biŋ nab+iŋc umagö rö la. Pen meg kale gau, kain hapeb, laiön a gi+pal u, meg rö la. * ⁹ Pab+iŋ gau, ain sior rö u lila. Pen iru nöŋ auan pakeila u me, kaj hos iru nöŋ gadal badal gau iru nöŋ t+iŋ gi dam pen pen aln+iŋ amöm, gi gu göp rö u haga. * ¹⁰ Himgan ad+iŋ miŋ, r+rabö amin ñ+iŋ biŋ hauö ilön göp rö u la. God gö, rak+iŋ unbö mam+id u, ñ+iŋ biŋ gau kal+iŋ ilön ke naij yab+iŋ ñöl gi

* **8:7:** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:11:** Jer 9:15 * **8:12:** Esi 32:7; Rep 6:12-13 * **8:13:** Rep 9:12; 11:14 * **9:1:** Rep 20:1 * **9:2:** Jen 19:28; Joe 2:2,10; Eks 10:12-15 * **9:4:** Rep 7:3 * **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 * **9:7:** Joe 2:4 * **9:8:** Joe 1:6 * **9:9:** Joe 2:5

mideinaböl. ¹¹ Jon habladin anib gau kin kale, ejol udöm migan mauñ juaga abad midöp ejol anibu me. Hibru manö hagöm, hib nipe Abadon a gimidal pen Grik manö hagöm, Apolyon a gimidal.*

¹² Anib u, minjör kub nöd u hadö pis göp pen minjör kub mihöp midöp.

Ejol kagoł jin u atin magö nipe u pu ga

¹³ Pen ejol kagoł jin u, atin magö nipe pu ga ninöm yad ninö, manö ap auaia bid kabö gol udöm gila adö au, kom mihau mihau midmidöp anib au nibö. Bid anibu God amgö ilö au gilağ midea. ¹⁴ Manö anibu ejol kagoł jin atin magö ud midea u nip haga, “Ejol mihau mihau nagı adık lölö, ñig kub yabıl Yupredis goł au midpal gau, hubık yumön,” a ga. ¹⁵ God ejol mihau mihau anib gau kalıp nöd hag lö, mi anibu nöp, rakın anibu nöp, ñin anibu nöp, magö anibu nöp abad midmidal u me, ñin anibu hadö aua rö, nıbi bı minön naböğ it i iru nöp al pak löl, a göm, hubık yua. Nıbi bı minön naböğ adö it i midpal gau magöğhalö naböğ mihau nıgağ rö hagöm, naböğ mihöp midailö, naböğ añi ap al pak linig arla. * ¹⁶ Pen yıp hagla ninö, ami bı kaj hos adö asıköm nıbi bı pen pen al pak linig arla gau du hadred mitön (200,000,000) mideila.

¹⁷ Pen yad ninö, kaj hos kale gau abe, bı hos adö asıkla gau abe kapa sior yımla gau, rimnap mab mitağ atı rö ga, rimnap kabö mu “sapaia” a gıpal u rö ga, rimnap kabö uhaın “salpa” a gıpal u rö ga. Kaj hos nabıc gau, laiön nabıc rö la. Meg migan kale lağ nibö mab mitağ abe, hadu abe, nan salpa haın naj ası yabıl u abe aua. ¹⁸ Meg migan kale lağ nibö mab mitağ abe, hadu abe, nan salpa haın naj ası yabıl u abe apöm gö, nıbi bı iru nöp um hakla. Nıbi bı minön naböğ adö it i midpal gau magöğhalö naböğ mihau nıgağ rö hagöm, naböğ mihöp midailö, naböğ añi ap umla. ¹⁹ Kaj hos anib gau klö kale u midea maj migan kale abe, amın adin mın kale abe. Amın kale gau, haino nabıc rö la u me, nıbi bı gau kalıp

gi naj göl rö la. ²⁰ Pen nan naj anib gau gö, nıbi bı iru nöp um hakla u, nıbi bı mideila gau ga anibu ninöm, ninön gıng kabö mab nan gau udun ñimagö hon ke nöp nan piral gi libun a göm, arö gagla. Ninön gıng nan si nan naj gıpun a göm, arö gagla. Pen nan yıharın gau, nan amgö ninagmidöp gau, nan manö ninagmidöp gau, nan adan ajagmidöp gau, nan kabö gol, silpa, bras, kabö, mab udöm gila gau nöp sabe gun a göm, kınaki aiön pi nan naj gau kalıp nöp sabe gun a göm, gi mideila. * ²¹ Pen wıp alöm, kuj göm, nıbi bı si si göm, nan si udöm, gılö arö ninöl gi, ninön gıng anıg gabun, a göm, arö gagla.

10

Ejol ap Jon nip köp ñö ñıga

¹ Pen naböğ nin damem ninö, ejol klö yabıl unbö ke ap kumi kabö adö lağ nibö auajıp. Ejol anibu nip kumi rud ap wam wam gö ninöl gi, sibön nabıc nıpe piral gıgabö göm, mulu adin nıpe u sıdö rö mailö göm, ma kíd nıpe u mab inöm mitağ göp rö u ga. ² Nıpe kumi kabö adö lağ nibö apöm, ma yıjıg kíd u ñig solwara adö u rauöm, ma sıdagö kíd u minön adö u raua. Köp pro bad ap pılai udöl gi midea. ³ Pen nıpe kaj laiön manö kub hagöp rö u hagö, rımu unbö mudun jin u manö kub hagöm manö rimnap pen haga. ⁴ Manö haga anibu kalı kılın rıknam, a gınö, manö ap kumi kabö adö lağ nibö haga, “Manö anibu halö kalı kılın rıkagmön; manö anibu pi göl midan,” a ga. *

⁵ Pen ejol ma böğ lap u ñig solwara adö u rauöm, böğ lap u minön adö u rauöm midea ninö u, ñin yıjıg kíd nıpe u dap ranöm, God ram minön adö lağ au yama.

* ⁶ Anıg göm, God pör nöp pör nöp kamın midöp u, kumi kabö adö lağ nan gau magöğhalö gi la u, minön naböğ nan gau magöğhalö gi la u, ñig solwara nan gau magöğhalö gi la u, God ninö anibu midöp rö ninö yabıl hagabin a göm haga, “God mıñi rapın midagnab! ⁷ Pen ejol mudun

* **9:11:** Hibru manö Abadon abe, Grik manö Apolyon abe, manö it u “Bı nıbi bı al pak lep.” * **9:15:** Rep 8:7-12

* **9:20:** Rep 16:9,11; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4:** Dan 12:4,9 * **10:5:** Dud 32:40; Dan 12:7

jiŋ u aŋiŋ magö nipe pu giŋig giŋab ņin anibu nöp, God nipe manö hagep bi nip wög giŋa gau kalip haga rö nöp, manö nipe pi göl midöp u uri giŋab,” a ga. *

⁸ Pen manö kumi kabö adö laŋ nibö nöd niŋnö u, yip kauyaŋ hagöm haga, “Ejol ma böŋ lap u ņig solwara adö rauöm, böŋ lap u m+ŋnöŋ adö rauöm midöp u nip ammön hagö, köp pro p+ŋai ud midöp u, nöp ņinim,” a ga.

⁹ Anig hageia, ejol mideia u amem, yip köp pro yagol u ņi, a giŋnö, yip ņil giŋa haga, “Ud ņöŋ. Niŋö, meg migan ne u bom ņig dö kal göp rö giŋab u pen mudun aŋ yaŋ amöm, asi giŋab,” a ga. * ¹⁰ Hageia, köp pro anibu uдем niŋnö, bom ņig dö kal rö ga u pen niŋ pa bo yunö, mudun aŋ yaŋ amöm asi ga.

¹¹ Pen yip haga, “Nibi bi ram m+ŋnöŋ ke ke gau iru nöp, haŋ ke ke gau iru nöp, manö yab+ŋ ke ke gau iru nöp, kiŋ ram m+ŋnöŋ gau abad midpal ke ke gau iru nöp, hainö kalip niŋhöŋ niŋhöŋ giŋab u, God manö u kauyaŋ hag ņimön,” a ga.

11

Bi God manö hag ņeb miŋhau

¹ Pen yip ur miŋlö nan li niŋbal ap ņöl giŋa hagla, “Am God sabe gep ram u li niŋmön, God nip nan sabe giŋpal biŋd adö u li niŋmön, giŋmön. Nibi bi God sabe gep ram raul migan apöm nip sabe giŋaböl gau u rö nöp, wö ral niŋmön. *

² Pen Juda nibi bi wasö gau, pör apöm waryö höŋ aŋ yaŋ midpal rö, ka anibu halö li niŋagmön. Niŋhöŋ giŋig: kale nöp daun kub u+ Jerusalem naj göl gi midlö midlö, rakin unbö ņin juöl miŋhöp ado gi da yigwö aŋ nibö (42) arnab. * ³ Yad pen, bi manö yad hag ņeb miŋhöp hag yunö, yiŋariŋ wadi asöl rö gau yimöm, manö yad hag ņi aŋlö, ņin wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab,” a ga.

⁴ Bi God manö hagep anib miŋhau, Bi Kub m+ŋnöŋ naböŋ iŋ i abad midöp u, amgö ilö nipe au midpil. Kale mab olip ur

miŋhau, lam miŋhau me. * ⁵ Pen nibi bi rimnap kalip miŋhöŋ gi naj giŋig giŋlö, mab miŋaŋ meg migan kale u nibö apöm, kalip in haknab. Kalip miŋhöŋ gi naj geinaböl nibi bi gau, kalip anig unbö rö nöp giŋab. * ⁶ God kalip miŋhöŋ k+ŋ nipe ņö, manö hagep wög nipe gi damöl gi, möŋ alagaŋ, a giŋlö, alagnab; ņig gau hagape laŋ, a giŋlö, hagape linab; nibi bi gau kalip marö niŋhöŋ niŋhöŋ gau gaŋ, a giŋlö, giŋab. Niŋ aigeg anig giŋim a giŋabil u, anig unbö rö nöp giŋab. * ⁷ Pen God manö u hag ņi dammil, naböŋ hag haklö, nan hapeb uöm migan mauŋ juaga yaŋ nibö aunab u, kalip miŋhöŋ aip pen pen gi damöm, böŋ nöp al pak lö umnabil. *

⁸ Wip he miŋlö anib miŋhau mideinabil daun kub yab+ŋ u lor aŋ au. Daun kub yab+ŋ anibu me, Bi Kub u nip mab kros ba laŋ al pak liŋa. Pen daun kub yab+ŋ anibu hib ap Sodom, hib ap Ijip, a giŋpal. *

⁹ Pen nibi bi ram m+ŋnöŋ gau ke ke midpal gau, iŋ ke ke midpal gau, manö ke ke hagpal gau, haŋ ke ke la gau, kalip miŋhöŋ niŋöl gi nöp midöm, wip he miŋlö anib miŋhau dam riŋöl gagmim, a giŋlö, umnabil ņin ad+ŋ u riköm, ņin miŋhau niŋgaŋ halö kuö au nöp midlö niŋöl gi, nibi bi anib gau wip he miŋlö anib miŋhau niŋ sisi giŋaböl.

¹⁰ Bi God manö hagep anib miŋhau, nibi bi m+ŋnöŋ naböŋ adö iŋ i midpal kalip miŋör kub ņi midmidil rö, pen paj hagöm, nan kub niŋöl gi, nan aij pen ņö pen ņö giŋaböl.

¹¹ Pen ņin ad+ŋ u abe, ņin miŋhau niŋgaŋ abe, wip he miŋlö anib miŋhau gau midailö pen God nipe ake bad ap yuö aŋ kalip yaŋ arö urakmil nanöl midailö. Anig ga niŋöm, nibi bi niŋeila gau kalip anin+ŋ yab+ŋ ga. * ¹² Pen bi God manö hagep anib miŋhau niŋlö, manö kub ap kumi kabö adö laŋ nibö, “Kale au+ŋ!” a ga. Nibi bi kauaŋ mauaŋ kale miŋhöŋ gau niŋ midlö niŋöl gi, kumi rud ap kalip wam wam gi udö, God ram m+ŋnöŋ kumi kabö adö laŋ au arlö. *

* **10:7:** Emo 3:7 * **10:9:** Esi 2:8; 3:1-3 * **11:1:** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2:** Luk 21:24; Rep 13:5 * **11:4:** Sek 4:3,11-14 * **11:5:** 2Sa 22:9; Sam 97:3 * **11:6:** 1Ki 17:1; Eks 7:17-20; 1Sa 4:8 * **11:7:** Dan 7:21; Rep 12:17; 13:7; 17:8 * **11:8:** Luk 13:34 * **11:11:** Esi 37:5,10 * **11:12:** 2Ki 2:11

13 Pen magö anıbu nöp, munmon kub yabıtı udöm, daun kub anıbu naböñ unbö sıduñ lañ rö hagöm, naböñ unbö ajıp u mıdeila nıñöm naböñ añı ap pa jö ma jö gö, nıbi bı sepen dausan um hakla. Pen nıbi bı mıdeila gau, nan ga anıbu nıñöm pıñıñ göm, God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au mıdöp u nıp hib haglö adö ara. *

14 Pen nıñım! Mıñör kub yıgwö an nıbö u hadö pıs göp, pen mıñı mıñör kub yıgwö nıgan nıbö u söl gınıg gab. *

Ejol mudun jıñ u atıñ magö nıpe pu ga

15 Magö anıbu nöp ejol mudun jıñ u, atıñ magö nıpe u pu gö nıñöl gı, manö ap kumi kabö adö lañ nıbö hagöm haga,

“Uri Bı Kub hon u, Kraıs nıpe u aıp, ram mınöñ gau magöñhalö pör nöp pör nöp abad mıdnab,” a ga. *

16 Pen bı kub manö ud asıkep ñın juöl añı ap ado gı da yıgwö mılö u (24), sea kın adö kale u God amgö ilö nıpe asık mıdeila gau, kugom yımöm ubör yıhön göm, God nıp sabe göl gı hagla,

17 “God, ne Bı Kub klö ke yabıtı u! Nöd mıdmıdan, mıñı mıdep nöp mıdpan!

Bı klö unbö ke yabıtı pör mıdpan rö, mıñı nıbi bı ram mınöñ gau magöñhalö

Kın kale mıdpan u rö, nöp aıj yabıtı gabun!

18 Nıbi bı ram mınöñ gau nıbö nöp nıñöm, kal yabıtı jula.

Pen mıñı ne kal juep ñın u hadö auöp. Mıñı nıbi bı umla gau kalıp manö kub hagep ñın u hadö auöp.

Mıñı nıbi bı nöp wög göm, manö ne hag ñıbal gau abe,

nıbi bı manö aıj ne nıñ udöm, hib ne nıñöm ana udpal gau abe, nıbi bı hib halö mıdpal aka

ramö gau mıdpal gau magöñhalö, nan aıj kalıp pen ñınabön, ñın u hadö auöp.

Pen nıbi bı hałöwałö göm, nıbi bı rımnab kalıp al pak lıbal gau,

kalıp pen u rö nöp al pak lınabön, ñın u hadö auöp,” a gıla. *

19 Anıg haglö nıñöl gı, God sabe gep ram kumi kabö adö lañ au mıdöp u mıgan hııköm, God Manö mıdeia kes magö u waiö la nıñnö. Magö anıbu nöp añım añım udöm, rımu hagöm, gu kub yabıtı u hagöm, munmon udöm, möñ gapı magö kub yabıtı paköm, ga. *

12

Nıbi u abe re ubıtı kub u abe

1 Pen naböñ nıñ damem nıñnö, nan ke hain nıbö kub ap kumi kabö an aulık ga. Nıbi ap sıdö waıtı rö löm, ma nıpe rakın adö au löm, gapı unbö mıgan lañ u, kwın rol gıpal rö usajıl bad nıpe nabıc adö lañ lö mıdeia. 2 Pen nıpe ñı painan rıknıg, ñı painan nıñö nıñöl gı, wög paköm gaia. *

3 Nan ke hain nıbö ap halö, kumi kabö an aulık waiö la nıñnö. Re ubıtı hagape halö kub yabıtı unbö ke ap mıdeia. Nabıc cög nıpe unbö mudun jıñ löm, kom nıpe unbö sıduñ lañ löm, kın rol gıpal usajıl bad gau, nabıc cög adö nıpe ke ke löm mıdeia. * 4 Re ubıtı kub anıbu, amın nıpe u gapı kumi kabö adö lañ gau pakö, iru nöp bıg ju mınöñ naböñ ıtı ju luga. Anıb u, gapı magöñhalö mıdeila gau naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap bıg ju yua. Pen nıpe nıbi ñı painan yag daunıg geia u, yag dauö ñıñın, a göm, apöm abad mıdeia. * 5 Pen nıbi anıbu ñı ap yag daua. Ñı anıbu nıpe ain ur mılö udöm, nıbi bı ram mınöñ gau magöñhalö abad mıdeinab. Pen nıbi u ñı anıbu nıp yag dauö, ejol ap ñı anıbu pıtı gı udöm, dam God nıpe sea kın nıpe kumi kabö adö lañ mıdöp au ud ara. * 6 God nıbi anıbu nıp ka ap gı lö, pıñıñ gı anıb gau amöm, anıb gau nöp mıdö nıñöl gı, God nıp nan magö ñöl gı abad mıdeinab ñın wan dausan du hadred sikısdı (1260) arnab.

7 Pen kumi kabö adö lañ au, ejol kub Maikel ejol nıpe gau udöm amöm, re ubıtı

* 11:13: Rep 6:12; 16:18 * 11:14: Rep 9:12 * 11:15: Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; 7:14 * 11:18: Sam 110:5; Ro 2:5; Rep 20:11-13; Sam 115:13 * 11:19: Hib 9:4; Rep 8:5; 15:5; 16:21 * 12:2: Mai 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:4: Dan 8:10 * 12:5: Aıs 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rep 19:15 * 12:7: Jud 9

kub anibu yam nipe gau aip pen pen göm gi damöm me, * 8-9 re ubi kub u yam nipe gau halö, kumi kabö adö lañ nibo al ridi k yuöm böñ nöp minön nabön il i yula. Re hadame dagol gau mideia, re anibu kijaki aka Seden a gipal u, nipe nöp nibi bi ram minön gau gau magöñhalö kalip manö pir alö, manö piral nipe u niñla. *

¹⁰ Pen manö kub ap kumi kabö adö lañ au nibo hagöm haga,

“Miñi God nipe nibi bi gau ud kamñ yunab.

Miñi God nipe klö nipe udöm, nibi bi ram minön gau gau magöñhalö Kiñ kub ke yabiñ mideinab.

Miñi God Krai nipe u nöp,

Bi Kub klö ke yabiñ midöm,

nibi bi ram minön gau gau magöñhalö abad mideinab.

Nihön ginig: Seden nipe God amgö ilö nipe au midöm,

sido an, sibön yan,

añ mam hon gau nan si nan naj nihön nihön geila gau hagmidöp u,

nip minön nabön il yan ud yula. *

¹¹ Pen añ mam hon gau,

Sipsip Pi hagape nipe u abe,

Krai manö niñö hag niñmidal u abe gö,

Seden nip mo kale gau lila.

Nibi bi nipe nöp midpun, a göm, piññ gagöm,

hanip al pak linig al pak löl, a gi gasi niñla.

¹² Anib u, kale kumi kabö adö lañ au midpim gau,

miñ miñ göl gi midaimim.

Pen kale minön nabön abe, niñ solwara u abe midpim gau,

kalöp mög niñbin.

Nihön ginig: Seden nip kale midpim anib yan ud yulö,

niñ nipe iru midagöp rö, kal yabiñ juöp,” a ga. *

¹³ Pen re ubi kub anibu, yip minön nabön adö il i ud yubal, a göm, gasi u niñöm, nibi niñ yag daua anibu nip ridi k gi yuaia pen, ¹⁴ God nibi anibu nip yaur

du kub auan kub miñau li ñö, nipe u göm ram minön kabö nöp midöp an au God ka nipe gi la anibu ara. Am anib gau midö niñöl gi, God nipe nip nan magö ñöl gi abad midö, mi miñau niñan rakñ unbö kagoñ jñ arnab. Re ubi u nibi u nip nan naj ap ginim rö lagnab. *

¹⁵ Pen re ubi u, niñ ul rö tiñhak yunö nibi anibu nip ugal aran, a göm, tiñhaka u, ¹⁶ pen minön u nibi anibu nip gi ñö, niñ re ubi ul rö tiñhak yua anibu minön nabön miñan gau pa jö gi amöm, ur ur gö ara. ¹⁷ Anig gö, re ubi u nibi anibu mulu kal yabiñ lugö, nibi u niñ painan nipe gau, God Manö hagöp rö göm, Jisas manö niñö nipe niñ udöm hain göm nibi bi rimnap kalip hag niñbal gau aip pen pen ginig ara.

* ¹⁸ Pen re ubi u amöm niñ solwara göl au urak mideia.

13

Nan hapeb ap niñ solwara an gau nibo apjaka

¹ Midem niñnö, nan hapeb rö ap, niñ solwara an gau nibo aueia. Nabic cög nipe unbö mudun jñ löm, kom unbö sidun lañ löm, kiñ rol gipal usajiñ bad gau, kom adiñ ke ke löm mideia. Pen nabic nipe unbö mudun jñ u, God nip hag juep hib naj rimnap aniñ aniñ kalñ kñ rñ lñ lö mideia.

* ² Nan hapeb anibu, kain hapeb leped rö la u pen ma nipe gau kain hapeb bea ma rö la. Meg miñan nipe u, kain hapeb laiön meg miñan rö la. Pen re ubi u, klö nipe ke abe, kiñ kub ke yabiñ mideia klö u abe, nan hapeb anibu nip ña. * ³ Pen nan hapeb anibu nabic cög nipe ap, nö böñ nöp al pak lñlö kñta ga rö la u pen kuöyan miñep ga. Anig gö, nibi bi minön nabön adö il i gau gau magöñhalö gasi gasi löm, nan hapeb anibu nip hain gila. * ⁴ Pen re ubi anibu kiñ kub ke yabiñ mideia klö u nan hapeb anibu nip ña u me, nibi bi gau re ubi anibu nip hib haglö adö ara. Pen nan hapeb anibu abe kiñ kub ke yabiñ rö midöp u, nibi bi rimnap nip aip pen pen göl rö lagöp, a göm, nibi bi gau magöñhalö

* **12:8-9:** Jen 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; Rep 20:2 * **12:10:** Job 1:11; Sek 3:1 * **12:12:** Ais 44:23; 49:13 * **12:14:**

Dan 7:25; 12:7 * **12:17:** Rep 11:7 * **13:1:** Rep 12:3; 17:3,7-12 * **13:2:** Dan 7:4-6 * **13:3:** Rep 17:8

nan hapeb u, u rö nöp hib nipe haglö adö ara.

⁵ Pen God nan hapeb anibu nip nipebir arö gö, hib nipe ke hagö adö arö, God hib nipe manö naj hagöm dap lugö, rak+n unbö ñ+n juöl mihöp ado gi da unbö yigwö aḅ nübö u (42) ara. * ⁶ Nipe anig göm, God nip hag juöm, hib nipe manö naj hagöm, ram minöḅ nipe kumi kabö adö laḅ au hag juöm, adö laḅ au nipe aip midpal gau kalip hag juöm, ga. ⁷ Pen God nan hapeb anibu nip nipebir arö gö, Kraiss nibi bi nipe gau aip pen pen göm, al juöm, nibi bi gau magöḅhalö, iḅ ke ke midpal rö, ram minöḅ ke ke midpal rö, manö yabiḅ ke ke hagpal rö, hañ ke ke löp rö, kalip magöḅhalö abadöl mideia. * ⁸ Nibi bi minöḅ naböḅ adö iḅ i gau gau magöḅhalö rö, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö arnab. Pen nibi bi au, ram minöḅ hadame dagol gau gi laga ñ+n u, God nibi bi pör kamih nöp mideinaböl buk anib yaḅ hib kale kal+ kññ rikka gau nöp, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö aragnab. Buk anibu, Sipsip Pi al pak lälö uma u buk nipe me u. *

⁹ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau manö anib i niḅim!

¹⁰ Nibi bi God nagi aröl, a göm, niḅöb gau, nagi arnaböl.

Nibi bi ru mlö kid udöm binih gilö umöl, a göm, niḅöb gau,

ru mlö kid udöm binih gilö umnaböl.

Anig ginab rö, Kraiss nibi bi nipe gau ap lug pakagun, a göm, Kraiss manö aij u niḅ ud pidöḅ göm, hagöp rö göm, Kraiss nip cig aij göl gi nöp midaiöl. *

Nan hapeb ap halö minöḅ naböḅ aḅ giyaḅ nübö apjaka

¹¹ Pen kauyaḅ niḅem niḅnö, nan hapeb rö ap halö minöḅ naböḅ aḅ giyaḅ nübö apjaka. Kom nipe mihau u, sipsip pi kom rö la u pen manö nipe u, re ubiḅ rö haga.

¹² Nipe nan hapeb nöd nübö u nip wög gi ñöl gi, nibi bi ram minöḅ gau magöḅhalö manö klö hagöm gö, nan hapeb nöd nübö nöd böḅ nöp al pak lälö kñta ga rö la u pen

* **13:5:** Dan 7:8,25; 11:36; Rep 11:2 * **13:7:** Rep 11:7 Jer 15:2; 43:11; Rep 14:12 * **13:13:** Mad 24:24; 1Ki 18:24-39; Rep 19:20

kuöyaḅ mihap ga anibu nip hib haglö adö ara.

¹³ Nan hapeb hain nübö u nan gagep rö göm, nan nipeb niḅagep rö göm, ga. Nibi bi niḅmidlö niḅöl gi, nipe gö, mab miḅaḅ kumi kabö adö laḅ nübö ap minöḅ naböḅ iḅ yaḅ luga. * ¹⁴ Pen God nipe nan hapeb hain nübö anibu nipebir arö gö, nan hapeb nöd nübö amgö ilö nipe au nan gagep rö gaia u me, nibi bi minöḅ naböḅ gau gau magöḅhalö manö piral nipe u niḅ udla. Nan hapeb hain nübö u nibi bi gau kalip hagö, kale nan hapeb ru mlö kid ud böḅ nöp al pak lälö u pen kauyaḅ midöp u hib nipe dap rannig, nan nip rö ap gi lälö.

¹⁵ Pen God nan hapeb hain nübö u nip nipebir arö gö, nan ana nan hapeb nöd nübö rö gi lälö anibu nip ake bad u pu gö arö, kamih löm, manö hagöm haga, “Yad bi kub. Hib yad nöp hagmim adö araḅ,” a ga. Anig hageia, nibi bi hib nipe haglö adö araga gau magöḅhalö hagö al pak lälö.

¹⁶ Nipe hagö, nibi bi hib mideia gau, nibi bi hib midageia gau; nibi bi mani iru mideia gau, nibi bi mani midageia gau; nibi bi nagi wög geila gau, nibi bi gasi kale ke wög geila gau; kale magöḅhalö kññ ap ñimago yijig kid u aka nable laḅ udla. *

¹⁷ Pen nibi bi kññ anibu udagla gau, nan rauöl rö aka nan sikim göl rö laga. Kññ anibu me, nan hapeb u hib nipe aka naba nipe me u.

¹⁸ Nibi bi gasi niḅ aij gipal gau manö iḅ anibu ulhai niḅöl rö löp. Niḅ aij göm me, nan hapeb anibu naba nipe iḅ u niḅnaböl. Naba anibu, bi ap hib nipe u midöp. Naba anibu me kagoḅ kagoḅ kagoḅ (666).

14

Nibi bi iru nöp kimap gisön nübö ap hagla

¹ Pen kauyaḅ niḅem niḅnö, Sipsip Pi u Saion Dum ilö laḅ ranöl midö niḅöl gi, nibi bi wan hadred podi po dausan (144,000) gau nipe aip mideila. Nibi bi nipe aip mideila anib gau, nable kale laḅ hib nipe u abe, Nap hib u abe kal+ kññ rik lälö

* **13:8:** Sam 69:28; Rep 17:8; 20:12,15; 21:27 * **13:10:** * **13:16:** Rep 14:9-11; 16:2; 20:4

mideia. ² Pen manö ap kumi kabö adö laŋ au n̄bō ñig hij kub b̄ig gu hagöp rö aka r̄imu gu m̄lōbō hagöp rö u hagö n̄ñnō. Manö an̄bu, nan gida rö pakpal hagöp rö u haga. * ³ Pen n̄bi b̄i wan hadred podi po dausan (144,000) an̄b gau kale sea kin adö au ḡidaŋ m̄dōm, nan kam̄ñ m̄ihau m̄ihau abe, b̄i manö ud as̄ikep gau abe n̄ñ m̄dlō n̄ññöl ḡi, kale k̄imap ḡis̄ōn n̄bō ap hagla. K̄imap ḡis̄ōn n̄bō an̄bu, n̄bi b̄i m̄in̄ñ adö it i n̄bō r̄imnap n̄ññöl rö laga; n̄bi b̄i wan hadred podi po dausan (144,000) God rau adog uda an̄b gau nöp k̄imap an̄bu n̄ññöl rö la. * ⁴ B̄i an̄b gau kale n̄bi aip ḡi ajagpal; b̄i praj rö m̄idpal. Sipsip Pi n̄ipe gai arab n̄ññöm, n̄ip hain ḡipal. Krais kal̄ip n̄bi b̄i an̄ gau n̄bō rau adog udōm, God n̄ip abe, Sipsip Pi n̄ip abe kal̄ip nan magö nöd ral daum̄dal rö nöp ña. ⁵ Manö piral r̄imnap hagagla; nan si nan naj r̄imnap gagla.

Ejol m̄ihau n̄igaŋ manö hag ñila

⁶ Pen kauyaŋ u n̄ñem n̄ññnō, ejol ap kumi kabö an̄ aul̄ik u ḡi ajöl ḡi, n̄bi b̄i m̄in̄ñ nabōñ adö it i, hañ ke ke lōp rö, it ke ke m̄idpal rö, manö yab̄it ke ke hagpal rö, ram m̄in̄ñ ke ke m̄idpal rö, Krais manö aij pör m̄ideinab u kal̄ip hag ñin̄ig ga. ⁷ W̄iñ kub alöm haga, “God n̄ipe manö kub hagnab ñin̄ u hadö auöp rö, God n̄ip an̄in̄in̄ gö p̄iññ ḡimim. B̄i Kub kumi kabö adö laŋ, m̄in̄ñ nabōñ it i, ñig solwara, ñig ilam gau magōñhalö ḡi la u, hib n̄ipe u hagpe adö araŋ,” a ga.

⁸ Ejol ap, ejol nöd u n̄ip hain göl ḡi haga, “God gö daun kub Babilon bōñ nöp ap lug paköp o! N̄bi b̄i Babilon gau kale n̄bi si b̄i si göm, ḡi naj unbö ke ḡilö ḡilö, n̄bi b̄i ram m̄in̄ñ gau gau magōñhalö n̄ññöm an̄b unbö rö nöp ḡila. Babilon n̄ipe ñig wain klō n̄ipe ke ñññöm, n̄bi b̄i ram m̄in̄ñ ke r̄imnap gau kal̄ip ñö ñññlō, n̄ipe göp rö, kale u rö nöp hauñ alö ḡi naj nöp ḡila,” a ga. *

⁹ Ejol ap pen, ejol nöd m̄ihau u kal̄ip hain göm, w̄iñ kub alöm haga, “N̄bi b̄i

nan hapeb u hib n̄ipe dap ranöl ḡi, nan n̄ip rö n̄ññöm ḡi l̄ila u hib n̄ipe dap ranöl ḡi, kliñ n̄ipe u nable laŋ aka ñmagö adö au udeinaböl gau, * ¹⁰ God n̄ip mulu yab̄it lugö, ñig wain asi yab̄it u, kap kale yaŋ ralö ajmaŋ rauö, ñö ñññnaböl. Ejol uñ gau abe, Sipsip Pi u abe n̄ñm̄idlō n̄ññöl ḡi, kal̄ip hag mab ke yaŋ u yuö, mab m̄iññ salpa halö u kal̄ip inö n̄ññöl ḡi, wög pak m̄ideinaböl. * ¹¹ Mab m̄iññ u kal̄ip inö n̄ññöl ḡi, mab hadu an̄bu ranöm, ḡi damöm, pör pör nöp ap ranöl ḡi m̄ideinab. An̄b u, nan hapeb an̄bu hib haglö adö arnab n̄bi b̄i gau, nan ana n̄ip rö ḡila an̄bu hib haglö adö arnab n̄bi b̄i gau, hib n̄ipe kliñ an̄bu udnaböl n̄bi b̄i gau, God kal̄ip pen ilön kub yab̄it u s̄idö an̄, s̄ibön yaŋ, pör pör nöp ñin̄ab,” a ga. * ¹² An̄ig ḡinab rö, Krais n̄bi b̄i n̄ipe gau ap lug pakagun, a göm, God Manö hagöp rö n̄ññ ud p̄idōñ göm, hagöp rö göm, Jisas n̄ip c̄ig aij göl ḡi nöp m̄idaiöl. *

¹³ Pen manö ap kumi kabö adö laŋ n̄bō yip haga, “Manö hagn̄ig gabin i kal̄i kliñ r̄ikmön. M̄iñ marö göp ñin̄ i, n̄bi b̄i B̄i Kub n̄ip n̄ññ udöm umnaböl gau, m̄iñ m̄iñ ḡinaböl,” a ga. Hageia, God Ana n̄ipe haga, “N̄ññö yab̄it. Kale marö udöl ḡi wög uñham ḡi m̄idpal rö, kale ake löm, m̄iñ m̄iñ göl ḡi m̄ideinaböl,” a ga.

Nan wög m̄in̄ñ adö it i p̄idōñ göp

¹⁴ Pen yad n̄ññnō, B̄i ap Ñi n̄ipe rö b̄i ap, kumi kabö rud bad adö au as̄ik mideia. Nab̄ic cög n̄ipe laŋ, kabö gol udöm usajil bad ḡila ap rol göm, ru agon ḡiñapi rö ḡigabe göp ru k̄id yab̄it wid magö r̄ik daubal rö ap ud mideia. *

¹⁵ Pen ejol ap, God sabe gep ram raul m̄igan yaŋ n̄bō apöm, b̄i kumi kabö rud bad adö au as̄ik mideia u n̄ip w̄iñ kub alöm haga, “M̄in̄ñ nabōñ adö yaŋ wid magö gau po göp. Wid r̄ik daupe ñin̄ u auöp rö, ru agon ḡiñapi rö ne an̄bu udmön, r̄ik dap magum ḡimön,” a ga. ¹⁶ Hageia, b̄i kumi kabö rud bad adö au as̄ik mideia u, ru agon ḡiñapi rö n̄ipe u

* **14:2:** Rep 1:15; 19:6 * **14:3:** Ais 42:10; Rep 5:9; 7:4 * **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rep 17:2; 18:2,3 * **14:9:** Rep 13:12-17 * **14:10:** Jen 19:24; Sam 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Esi 38:22; Rep 16:19; 20:10; 21:8 * **14:11:** Ais 34:10 * **14:12:** Rep 13:10 * **14:14:** Dan 7:13

ud rīb gi dö madö göm, wid magö mīnōḡ nabōḡ adō gau rana gau magōḡhalō rīb gi dö madö gi dap magum ga.

¹⁷ Ejol ap pen God sabe gep ram raul mīgan kumi kabō adō laḡ au nībō hōḡ aua. Nīpe u rō nōp ru agon giḡlapi rō ap udōl mīdeia.

¹⁸ Magö anību nōp, ejol mab mīḡtaḡ abad mīdmīdōp u, God nīp nan sabe gep bīd au nībō apōm, ejol ru agon giḡlapi rō udōl mīdeia u nīp wīñ kub alōm haga, “Wain magö mīnōḡ nabōḡ adō yaḡ nībō gau po göp rō, ru agon giḡlapi rō ne u ud wain magö magōḡhalō rīk dap magum giḡmōn,” a ga. * ¹⁹ Anīg hageia, ejol anību, ru agon giḡlapi rō nīpe u ud rīb gi dö madö göm, wain magö gau rīk dam, God nīp mulu lugö wain magö abhib jakep ka mīgan u yua. Ka anību God nībi bī giḡ naij giḡmīdal gau kalīp pen ilōn ñīnīm rō mīdōp.

²⁰ Wain magö abhib jakep ka mīgan anību daun kub hōḡ adō mīdeia. Wain magö mīgan anību yuö, abhib jaklō nīḡōl gi, hagape u ran ajmaḡ rauōm, ñīg uḡ kub ap lugöp rō, hag ap lugöl gi, kilomida unbö ñīn juöl ajīp bōḡ daḡ (300)* rō ara. Hagape uḡ kub anību kaj hos nabīc adō lagod mīdōp rō u nōp adō lagod areia. *

15

Ejol gau geinaböl, marö kub ke ke unbö mudun jīḡ u giḡnab

¹ Pen nan ke hain nībō nīḡōm aiö hagep rō ap halö, kumi kabō aḡ aulīk ga nīḡō. Marö unbö mudun jīḡ gau gö, God nīp mulu yabīḡ lugöp u bōḡ nōp nabōḡ junab, a göm, ejol nīpe unbö mudun jīḡ gau kalīp hagö, marö kub anīb gau dap mīnōḡ nabōḡ iḡ i aunīg geila.

² Pen iḡ anīb au nīḡō, ñīg waḡō glas rō ap mab mīḡtaḡ halö uḡ maḡi göm au mīdeia. Nībi bī nan hapeb hib naba mīdōp nan u abe, nan ana nīp rō giḡla u abe aip pen pen göm win giḡla gau, goḡ anīb au urak mīdeila. God kalīp nan gida rō ke ke ñö, ³ bī Moḡs God nīp wög giḡ ñīmīdōp

manö u abe, Sipsip Pi manö u abe hagöl gi, kīmap hagöm hagla,

“God, ne Bī Kub klö unbö ke halö.

nan nīhōn giḡnabin a giḡnabōn, giḡnabōn.

Ne kiḡ bī kub ram mīnōḡ gau magōḡhalö, Kiḡ kale mīdpan u,

pör pör yīḡḡ giḡmōn,

kabö rō nōp giḡpan. *

⁴ Nībi bī magōḡhalö nōp nīḡōm, ana udnaböl.

Ne añī nōp uḡ mīdpan.

Nōp Bī Kub, a göm,

hib ne haglö adö arnab.

Ne nagī yīḡḡ göl adö u nōp

giḡ aij giḡpan u nīḡōm,

nībi bī ram mīnōḡ gau nībō gau nībō magōḡhalö apōm

nōp sabe giḡnaböl,” a giḡla. *

⁵ Pen yad kauyaḡ nīḡem nīḡō, God nīp sabe gep sel ram au Ram Raul Mīgan Kamīḡ Aij Ke Yabīḡ u hiḡköl mīdeia. *

⁶ Pen ejol unbö mudun jīḡ u, nībi bī mīnōḡ nabōḡ adö iḡ i gau kalīp marö kub unbö mudun jīḡ ñīnīg, God sabe gep ram raul mīgan yaḡ nībō hōḡ aula. Ejol anīb gau, waḡīj rud aij mīmailö ga gau nōp lōm, dip nagī kabö gol udōm giḡla gau pabīḡ aḡ au pīg lōm aula. ⁷ Nan kamīḡ mīhau mīhau anīb gau añī ap apōm ejol unbö mudun jīḡ gau kalīp kīnaḡ kabö gol udōm giḡla ke ke ña. Kīnaḡ mīgan anīb gau, Bī Kub pör pör mīdeinab u, nībi bī giḡ naij giḡlö God kalīp mulu kal nīḡōm mīḡōr ñīnab u ajmaḡ rauōm mīdeia. ⁸ God mailö aij ke nīpe u abe, klö naij nīpe u abe gö, hadu kub yabīḡ God sabe gep ram anību ajmaḡ rau mīdeia. Nībi bī ap sabe gep ram anību raul mīgan aröl rō laga. Ejol unbö mudun jīḡ u, marö kub unbö mudun jīḡ nībi bī ñīnīg geila gau ñī haknaböl u nōp, hainö ram raul mīgan anību aröl rō līnab. *

16

Ejol marö kub unbö mudun jīḡ gau ud daula

* **14:18:** Joe 3:13 * **14:20:** Grik manö hagöm 1,600 sidadia * **14:20:** Ais 63:3; Rep 19:15 * **15:3:** Eks 15:1; Sam 139:14; 145:17 * **15:4:** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5:** Eks 38:21 * **15:8:** 1Ki 8:10-11; 2Kr 5:13-14; Ais 6:4

1 Pen yad niḡnō, manō ap God sabe gep ram raul miḡan yaḡ niḡbō ejol unbō mudun jiḡ gau kalip wiḡn kub alōm haga, “Niḡbi bi gi naij giḡlō God kalip mulu kal niḡḡm miḡḡr niḡnab u, kiḡnaḡ unbō mudun jiḡ ajōḡ laḡ ajmaḡ rauōm miḡdōp gau, dam miḡnōḡ adō yaḡ hoḡ giḡpe araḡ,” a ga.

2 Anig hageia, ejol nōd u kiḡnaḡ niḡpe dam miḡnōḡ adō yaḡ hoḡ gö, niḡbi bi nan hapeb kḡiḡ u udōm, nan ana niḡp rō giḡla sabe geila gau, kalip wōs hapeb ilōn kub udep gau la. *

3 Ejol yiḡwō aḡ niḡbō u, kiḡnaḡ niḡpe dam niḡḡ solwara adō u hoḡ gö, niḡḡ solwara u, bi uma hagape u rō lōm, nan niḡḡ solwara aḡ anib gau miḡdeila gau, magōḡhalō um hakla. *

4 Ejol yiḡwō niḡgaḡ niḡbō u, kiḡnaḡ niḡpe dam, niḡḡ ilam juōp gau abe niḡḡ yiḡharḡḡ ap lugōp adō gau abe hoḡ gö, niḡḡ gau magōḡhalō hagape la. 5 Pen ejol niḡḡ magōḡhalō abad miḡdōp u haga,

“Ne Bi Uḡ.

Ne hadame dagol miḡdmḡdan; ne uri u rō nōp miḡdpan.

Ne manō ud asiḡ aiḡ yabiḡ giḡmōn, kalip niḡḡ yabiḡ anig giḡpan.

6 Niḡbi bi anib gau nōp me, niḡbi bi ne gau kalip al pak lōm, bi manō ne hagep gau kalip al pak lōm giḡlō,

hagape kale luga u me,

ne kalip pen u rō nōp hagape niḡ niḡḡabōl u,

kale ke göm udabōl me u,” a ga.

7 Anig hageia, manō ap God niḡp nan sabe gep biḡ adō au niḡbō haga,

“God Bi Kub kḡō naij ke yabiḡ.

Ne manō ud asiḡ aiḡ yabiḡ giḡmōn

kalip niḡḡ yabiḡ anig giḡpan,” a ga. *

8 Ejol yiḡwo miḡlō u, kiḡnaḡ niḡpe u dam siḡdō u niḡp hoḡ gö, niḡbi bi gau kalip kal yabiḡ niḡḡniḡm rō la. 9 Kal yabiḡ niḡḡḡm, kalip rapḡn ina u pen nan si nan naij giḡla u, niḡhōn giḡniḡ anig giḡpun, a göm, arō göm, miḡd aiḡ göm, God hib niḡpe hagḡlō adō araga.

* 16:2: Eks 9:10; Rep 13:12-17 * 16:3: Eks 7:17-21

* 16:10-11: Eks 10:22; Ais 8:21-22 * 16:12: Ais 11:15

* 16:16: Sek 12:11 * 16:18: Rep 4:5; 8:5

God hanip marō niḡab u, a göm, niḡp hag jula. *

10-11 Ejol mamḡd u, kiḡnaḡ niḡpe u dam nan hapeb sea kiḡ niḡpe adō au hoḡ gö, niḡbi bi niḡpe abad miḡdmḡdōp aḡ au adḡḡ siḡ ga. Wōs hapeb lōm, ilōn kub gö, aḡab hau giḡ dō giḡla u pen nan si nan naij giḡla u, niḡhōn giḡniḡ anig giḡpun, a göm, arō gagla; göl giḡ nōp miḡdōm, God kumi kabō adō laḡ au miḡdōp u niḡp hag jula. *

12 Ejol kagoḡ jiḡ u, bi kiḡ ram miḡnōḡ siḡdō auab gau niḡbō aunabōl a göm, kiḡnaḡ niḡpe u dam niḡḡ kub yabiḡ Yupredis hoḡ gö, niḡḡ anibu bōḡ nōp miḡtep ga. *

13 Anig gö niḡḡöl giḡ, aiḡn pi miḡhau niḡgaḡ baḡ miḡhau niḡgaḡ rō leia niḡḡnō. Ap re ubḡḡ meg miḡgan u niḡbō apjaka; ap nan hapeb meg miḡgan u niḡbō apjaka; ap bi God manō hagabin a göm manō piral nōp hagnab u meg miḡgan u niḡbō apjaka. 14 Aiḡn pi anib gau nan gagep rō göl rō la. Kale amōm kiḡ ram miḡnōḡ ke ke gau gau miḡdpal gau magōḡhalō uḡ giḡ dap magum göm, God Bi kḡō ke halō niḡn kub niḡpe hag la anibu, pen pen giḡnabōl. *

15 “Niḡḡ aiḡ giḡmim! Yad aunig gabin u, bi nan si udep gau niḡḡ miḡdagpal magō u nōp aubal rō u aunabin! Anib u me, niḡbi bi uhōn hanagōm waiḡḡ li aiḡ göm miḡdeinabōl gau miḡniḡ miḡniḡ giḡnabōl; magō nōp gau ajlō, kalip nable gagnab!” *

16 Pen aiḡn pi anib gau, bi kiḡ ram miḡnōḡ ke ke gau niḡbō kalip uḡ giḡ dap magum giḡla; ram miḡnōḡ dap magum giḡla anibu Hibru manō hagōm Amagedon a giḡpal. *

17 Ejol mudun jiḡ u, kiḡnaḡ niḡpe u hoḡ ga aḡ nōp adō laḡ gau. Hoḡ gö, manō ap sea kiḡ God sabe gep ram raul miḡgan yaḡ niḡbō wiḡn kub alōm haga, “Nabōḡ juōp,” a ga. 18 Anig hagō niḡḡöl giḡ, riḡmu hagōm gu gö arō niḡḡöl giḡ, aḡniḡm aḡniḡm udōl giḡ amdam magō bol gau ap lug pakōm, munmon kub yabiḡ niḡbi bi miḡnōḡ nabōḡ iḡ i nōd niḡḡagmiḡdal rō ap aua. * 19 Munmon kub yabiḡ anibu udōm, daun kub yabiḡ Babilon

* 16:7: Sam 19:9; Rep 15:3 * 16:9: Rep 9:20-21

* 16:14: Rep 19:19 * 16:15: Mad 24:43-44; Rep 3:3

u pabu göm, asik naböñ mihau nigan löm, daun kub ram minöñ ke ke gau ram nan gau big ju pa jö ma jö gabin, a göm, ulis malis ga. Ga anibu, God nipe mulu kal nijnöm, Babilon nibi bi gila u hauł gagöm, kalip ñig asi kap ajöñ lan ajman raua u ñö ñinla. * 20 Pen ram minöñ pro ñig rib gıgabö ga gau abe, ram minöñ ilö gau abe, böñ nöp ur ga. * 21 Marö kub yabıl u me, möñ gapı magö kub yabıl gau, magö añı añı ñın juöl mihöp ado gi da unbö sidun lan (50) kilo rö, kumi kabö adö lan nibö lugöm, nıbi bi gau kalip kal halö paka. Kalip kal halö pakö God nip böñ nöp hag jula. *

17

Bi si udep nıbi u ilön kub udnab

¹ Ejol unbö mudun jıñ marö ke ke daula gau, ap apöm yıp haga, “İı i auö, nöp nan ap yamnö nöñ! God geinab bi si udep nıbi naij yabıl u pen ilön kub udnig gab. Daun kub yabıl ñig iru nöp söl au midöp u nöp hagabin. * ² Bi kin ram minöñ ke ke midpal gau, bi si udep nıbi anıbu aip gi ajöl göm, nıbi bi minöñ adö il i yıharıñ gau u rö nöp, nan si nan nıpe gimidöp u kalip ñig wain nıpe ñö ñinlö, kalip hauł alöp,” a ga. *

³ Pen God Ana u yıp ba lö nıñöl gi, ejol u yıp dam ram minöñ kabö nöp midöp an gau arö nıñnö, nıbi ap, nan hapeb hagape ap adö lan asik mideia. Nan hapeb anıbu, hañ roman nıpe gau, hib God nip hag juep iru yabıl nöp kalı kılın rik lılo mideia. Nabıc cög nıpe unbö mudun jıñ u löm, kom unbö sidun lan löm ga. * ⁴ Pen nıbi nıñnö anıbu, waıj hagape nıbi kub libal rö löm, kabö gol iru nöp, kabö aij aij mani kub rauep iru nöp, magö pro kibap mıtep rö rud gab “pöl” a gıpal u iru nöp, hañ roman nıpe gau magöñhalö lö, mailö mailö göl gi mideia. Kap kabö gol udöm gıla ap ud mideia. Kap mıgan anıb yan, bi aip si göm nan si prı naij yabıl geia gau

ajman rau mideia. * ⁵ Nable cög nıpe lan manö pi göl midmidöp ap kalı kılın rikla: DAUN KUB YABİL BABILON U, NİBI SI Bİ SI Gİ AJPAL GAU ABE, NİBI Bİ NAGİ NAIJ YABİL GİPAL GAU ABE, NİME KALE ME U. ⁶ Pen yad nıñnö, nıbi anıbu, nıbi bi Jisas nıñ udöm manö aij nıpe waiö hag ñeila gau kalip al pak löm hagape kale ñig wain rö ñinöm hauł al mideia.

Ga anıbu nıñem, ju damem gası mlö lı midainö. * ⁷ Pen ejol anıbu yıp haga, “Nıñön gıñig ju dammön gası mlö liban Nan hapeb nabıc unbö mudun jıñ löm, kom unbö sidun lan löm göp u abe, bi si udep nıbi nan hapeb adö lan asik ajab u abe, manö il u nöp hag ñıñig gabin. * ⁸ Nan hapeb nıñabön anıbu, nöd midmidöp, mıñı midagöp, pen söl midöp, nıpe ulöm mıgan mauıñ juaga yan nibö auö, God gö böñ nöp ur gıñab. God ram minöñ hadame dagol gau gi laga ñın u, nıbi bi minöñ naböñ adö il i udnabin a göm nıñga gau, hib kale kalı kılın rıka buk nıpe yan. Pen nıbi bi hib kale kalı kılın rıkaga gau, nan hapeb anıbu kauyan midnab u nıñöm, aiö yabıl gıñaböl. Nıñön gıñig: nıpe nöd midmidöp, mıñı midagöp, pen hainö kuöyan mideinab. *

⁹ “Manö anıb gau nıñ aij göm nöp me, nıñbal. Nan hapeb nabıc nıpe unbö mudun jıñ midöp nıñajan u, manö il adö mihöp midöp. Nabıc unbö mudun jıñ anıb gau, dum unbö mudun jıñ nıbi anıbu asik midöp gau me. ¹⁰ Pen nabıc unbö mudun jıñ anıb gau, kin unbö mudun jıñ gau me. Kin anıb gau, unbö mamıd u kin midöm hadö umla, mıñı kagoł jıñ u nıpe kin midöp. Kin mudun jıñ u hainö aunig gab. Pen aueinab u, pro magö ap nöp mideinab. ¹¹ Pen nan hapeb nöd midmidöp, mıñı midagöp u, nıpe ke kin raleb jıñ u aunab. Nıpe me, kin unbö mudun jıñ gau nibö bi ap. God gö nıpe böñ nöp ap lug paknab. ¹² Pen kom unbö sidun lan nıñajan gau, kin unbö sidun lan. Kale mıñı kin midagpal pen hainö God

* 16:19: Rep 14:10 * 16:20: Rep 6:14 * 16:21: Eks 9:23-24; Rep 11:19 * 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; Rep 14:8 * 17:3: Rep 13:1 * 17:4: Jer 51:7; Rep 18:16 * 17:6: Rep 18:24; 19:2 * 17:7: Rep 13:1 * 17:8: Dan 12:1; Rep 11:7; 13:7

gö kale magö añi ap nöp kiñ midöm, nan hapeb u aip wög göl gi, nibi bi gau abad mideinabol. * 13 Kale gasi adö añi niñöm, nan hapeb u niñp haglö, niñpe kuö kalip u udöm, nibi bi gau kalip abad mideinab. 14 Kiñ anib gau, Sipsip Pi u aip pen pen ginabol u pen niñpe bi kub gau magöñhalö Bi Kub kale midöm, kiñ gau magöñhalö Kiñ kale midöm göp rö, niñp al pak löl rö lagöp. Nibi bi niñpe ke wiñ alöm udöp gau, niñp cig göl gi nöp mideinabol rö, niñpe aip kiñ anib gau gilo böñ nöp ap lug paknabol,” a ga.

15 Pen ejol anibu yip haga, “Niñg gau bi si udep nibi asik midajip niñajan gau, nibi bi hañ ke ke löm, manö yabit ke ke hagöm, ram minöñ ke ke midpal gau me. 16 Kom unbö siduñ lañ niñajan gau abe, nan hapeb u abe, bi si udep nibi u niñp mulu kal yabit niñöm, nan niñpe gau magöñhalö pit gi udeinabol me, magö nöp mideinab. Pen hañ roman niñpe u niñöm, naböñ naböñ mideinab gau laulö in habik arnab. * 17 Niñhön ginig: God kalip gasi ñö, gasi adö añi niñöm, nan hapeb u niñp hagö, kuö kale u udöm gö arö me, God ginab a göm hag la rö nöp ginab. 18 Pen bi si udep nibi niñajan anibu, niñpe me daun kub yabit kiñ ram minöñ ke ke gau magöñhalö abad midöp daun kub anibu,” a ga.

18

Babilon ap lug paknig gab

1 Pen naböñ niñjem niñnö, ejol ap halö kumi kabö adö lañ nibö auajip. Ejol anibu, God hag lö bi kub yabit mideia. Kumi kabö adö lañ nibö apöm, mailö aij niñpe u gö, minöñ naböñ it i magöñhalö mailö ga. 2 Ejol anibu apöm wiñ kub alöm haga, “God gö daun kub yabit Babilon böñ nöp ap lug paköp o!
Böñ nöp ap lug paköp o!
God gö daun kub anibu, nibi bi ap midagöp yabit;

kijaki aiön pi yaur naj gau nöp midöp e. *

3 Niñhön ginig: nibi bi Babilon gau kale nibi si bi si göm,
gi naj unbö ke gilo gilo,
nibi bi ram minöñ ke ke gau magöñhalö niñöm
anib unbö rö nöp gipal.

Babilon niñpe niñg wain klö niñpe ke niñöm,
nibi bi ram minöñ ke rimnap gau kalip ñö niñlö,
niñpe göp rö, kale u rö nöp
haul alöm gi naj nöp gipal.

Kiñ minöñ naböñ adö it i gau,
niñpe aip gi ajöm, gi naj nöp gipal.

Pen niñpe nan aij aij gau udnam a göm pör gasi niñöb rö,
bi minöñ naböñ adö it i nan sikim
gipal gau mani kub udpal,” a ga.

4 Pen yad niñnö, manö ap halö kumi kabö adö lañ nibö haga,
“Nibi bi yad Babilon midpim gau, daun anibu höñ adö ammim,
Babilon kai aip ut gagmim.

Nan si nan naj kale gipal gau, kale aip gagmim.
Ilön kub kale udnig gaböl u, kale u rö nöp udagmim. *

5 Nan si nan naj gipal gac u, nan asmen kub rö aram aram
kub yabit ap ran ara kumi kabö adö lañ.

God niñöm kale nan si nan naj gipal u gasi niñöl gi midöp. *

6 Babilon niñpe nibi bi rimnap kalip gi naj ga rö u,
ne pen niñp u rö nöp gi naj gimön.
Pen Babilon niñpe nibi bi rimnap kalip gi naj ga rö nöp wasö;
niñp pen gi naj ke yabit gimön.
Babilon niñpe nibi bi rimnap kalip niñg asi ñöb rö wasö;
niñp pen niñg asi ke yabit kap niñpe hon gimön niñp ñö niñnim. *

7 Nan iru nöp udnam, a göm, hib niñpe ke dap ranöb rö u,
niñp pen ilön mab unbö ke yabit ñö, mög yabit ginim.

* 17:12: Dan 7:7,24 * 17:16: Rep 18:8 * 18:2: Rep 14:8; Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39 * 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 * 18:5: Jen 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6: Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2De 1:6

Gasi nipe ke niñöm hagöp,
 ‘Yad nibi kwin aui asik midpin.
 Yad nibi adu midagpin;
 miñör rimnap yip udnim rö lagöp,’ a
 göp. *

⁸ Anig hagöp u
 pen God Bi Kub
 nip manö kub hagöm ilön ñinab u,
 bi klö unbö ke yabıt midöp.
 God Bi Kub nipe gö, ñin añi ap nöp miña
 kub ginab;
 miñön kub ginab; nan magö pilagnab,
 kiyo kub ginab.

Pen God Bi Kub nipe gö,
 Babilon mab miñön lug in habik niñ
 arnab. *

⁹ “Babilon mab inöm hadu ap ranö
 niñöm, kiñ ram miñön ke gau nıbö nıbi
 anıbu aip gi ajmidal gau mög gö miñön
 ginaböl. * ¹⁰ Nıbi u nip ilön mab ke yabıt
 ginab anıbu, hanıp u rö nöp ginim rö löp,
 a göm, ke ke au dañ midöm miñön göm
 hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e! Daun kub ke yabıt e!
 Babilon daun kub klö ke yabıt e!

Ne wan aua nöp manö kub niñmön,
 pen ilön kub udmön böñ nöp ap lug
 pakpan,’ a ginaböl.

¹¹ “Pen daun kub anıbu ap lug paknab
 rö, bi nan sikim gimıdal gau, miñi nıbi bi
 gau nan hanıp rauagnaböl, a göm, mög gö
 miñön ginaböl. * ¹² Nan kale anıb gau me,
 kabö gol, kabö silpa, kabö pro aij aij ke ke
 mani kub rauep, magö pro kibap miñep rö
 rud gab ‘pöl’ a gıpal u; laplap aij yabıt nan
 ‘linın’ a gıpal u rik dam pak al dör gimıdal
 u, laplap mu, laplap aıı, laplap ganwan
 hib nagı rö ud al dör göm ‘silk’ a gıpal u;
 mab haññ aij auep ke ke gau; kaj elpad
 meg kub udöm nan ke ke iru nöp gimıdal
 gau; mab po aij aij mani kub rauep nan ke
 ke iru nöp gimıdal gau; nan ain rö ‘brons’
 a gıpal u, ain u, kabö ‘mabıl’ a gıpal u
 udöm nan ke ke iru nöp gimıdal gau; *
¹³ nan haññ aij auep niñg ke ke gau, pauda
 ke ke gau ‘sinamın’ u, ‘spais’ u, ‘insens’ u,
 ‘mö’ u, ‘plaginsens’ u; niñg wain abe, olip

wel abe; wid magö abe, plaua abe; kaj
 kau abe sipsip abe; kaj hos abe, nan kaj
 hos adıklö fıp gi ud ajpal gau abe; nıbi bi
 kalıp rau daulö nagı wög gimıdal gau abe,
 nıbi bi aip pen pen göm kalıp nagı li daulö
 nagı wög gimıdal gau abe. Nan kale sikim
 gimıdal anıb gau me u.

¹⁴ “Pen bi nan sikim gimıdal gau Ba-
 bilon nip hagnaböl, ‘Hañ roman ne gası
 göp nan aij aij ne gau magönhalö adıñ hir
 göp. Kabö gol silpa mani nan aij ke ke iru
 nöp ne u magönhalö hadö ur göp. Hainö
 kuöyañ udagnabön,’ a ginaböl.

¹⁵ “Bi Babilon au nan gau sikim göm,
 mani kub udmıdal bi gau, Babilon u nip
 ilön mab ke yabıt ginab anıbu, hanıp u
 rö nöp ginim rö löp, a göm, ke ke au dañ
 midöm miñön göl gi * ¹⁶ hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e!

Daun kub ke yabıt e!

Daun kub kılın aij anıbi, waññ aij aij,
 laplap aij yabıt linın rik dam pak al
 dör gimıdal u,

laplap mu, laplap aıı udöm rib adık li
 midmidöp;

kabö gol, kabö pro aij aij ke ke mani
 kub rauep,

magö pro kibap miñep rö rud gab “pöl” a
 gıpal u udöm

rib adık li midmidöp. *

¹⁷ Pen miñi wan aua nöp nan aij aij nıpe
 anıb gau
 magönhalö hadö böñ nöp ur göp,’ a
 ginaböl.

“Niñg magıb kapden gau abe, bi wög gep
 kale gau abe, nıbi bi niñg magıb adö ajpal
 gau abe, nıbi bi niñg magıb nan kago ud
 sikim gıpal gau abe, magönhalö ke ke au
 dañ mideinaböl. * ¹⁸ Ke ke au dañ midöm,
 daun kub anıbu mab inöm hadu kub upıt
 areinab u niñöm hagnaböl, ‘Daun klö ke
 yabıt i rö ap nöd midagmidöp e!’ ginaböl.

* ¹⁹ Kale haññ udöm, nabıc adö kale lan
 ud yuöl gi yuöl gi hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e! Babilon daun kub klö ke
 yabıt e!

* **18:7:** Ais 47:7-9 * **18:8:** Rep 17:16 * **18:9:** Esi 26:17; 27:30-35 * **18:11:** Esi 27:36 * **18:12:** Esi 27:12,13,22 * **18:15:** Esi 27:31,36 * **18:16:** Rep 17:4 * **18:17:** Ais 23:14; Esi 27:27-29 * **18:18:** Esi 27:32

Babilon nipe m+dö n+ñöl gi, kabö gol,
 kabö silpa, mani,
 nan aij aij mani kub rauep nan gau ke ke
 iru nöp m+dö,
 ñig magib ajöl gun, mani iru nöp
 udmidun u,
 pen miñi wan aua nöp nan aij nipe an+bu
 gau
 magöñhalö hadö böñ nöp ur göp, a
 g+ñaböl.

20 “Pen God nipe gö Babilon böñ nöp pa jö
 ma jö g+ m+döp u,
 kale kumi kabö adö lañ m+dpim gau
 paj hagnim obi ale ale g+mim m+ñ m+ñ
 g+mim!
 God gö, bi si udep n+bi an+bu böñ nöp
 ap lug paköp u,
 kale Kraiss n+bi bi nipe m+dpim gau abe,
 Kraiss manö aij nipe ud arep bi gau
 abe,
 God manö hagep bi gau abe, kale obi ale
 ale g+mim
 m+ñ m+ñ g+mim!
 Nipe kalöp gi najj ga u n+ñöm
 God nipe n+p manö kub hagöm,
 n+p pen ilön kub yab+u ñöb me u,” a ga.
 *

21 Pen magö an+bu, ejol klö ke yab+u ap,
 kabö kub yab+u wid magö pak hib jaköm
 plaua g+pal kabö u rö ap ud ñig solwara
 an au ud yuöm haga,
 “Anig unbö rö nöp daun kub ke yab+u
 Babilon
 ud wañ gi yulö hainö n+bi bi kuöyan
 n+ñagnaböl. *

22 Babilon n+bi bi m+ñ m+ñ göl gi, nan gida
 rö paköl gi,
 gabu paköl gi, a+ñ magö pu göl gi,
 m+dageinaböl.
 Wög adö ke ke g+pal rö u, gagnaböl.
 Wid magö pak hib jaköm plaua g+pal
 rö u, gagnaböl. *

23 N+bi bi lam mailö daun kub an an+bu
 kuöyan n+ñagnaböl.
 N+bi bi ñilö udöm, m+ñ m+ñ göm,
 gagnaböl.
 N+bi bi ne s+kim g+m+dal gau,

ram m+ñöñ ke ke gau bi kub yab+u
 m+dm+dal.
 Pen n+bi bi ne kuj göm, manö piral hagöm
 g+lö,
 n+bi bi ram m+ñöñ ke ke gau
 n+ñöm magöñhalö hain göm
 an+g unbö rö nöp gi najj g+m+dal. *

24 “Babilon n+bi bi gau nöp,
 God manö hagep bi nipe gau kal+p al
 pak löm,
 n+bi bi nipe gau kal+p al pak löm,
 g+m+dal.
 N+bi bi m+ñöñ naböñ iñ i al pak l+m+dal gau
 magöñhalö iñ u me Babilon nöp.
 Anig göp rö, God n+p pen ilön kub
 yab+u u ñöb,” a ga. *

19

1 Ejol klö ke yab+u u manö an+bu hag p+is
 ga n+ñöm yad gu kub yab+u apdi n+ñö.
 Gu an+bu, n+bi bi iru nöp kumi kabö adö
 lañ m+ñ m+ñ göl gi, meg m+gan dap ranöm
 hagla,

“God hib nipe hagno adö aran!
 God hon nöp n+bi bi ud kam+ñ yuab.
 God hon nöp mailö aij ke halö m+döp.
 God hon nöp bi klö ke yab+u m+döp.

2 God hon manö kub hagöm, manö ud as+ik
 aij göm,
 n+bi bi gau kal+p pen n+ñö nöp ñöb.
 Bi si udep n+bi najj yab+u an+bu,
 bi si udöm aip gi ajöm gö,
 n+bi bi ram m+ñöñ ke ke gau n+bö apöm,
 nipe geia u n+ñöm, anig unbö rö nöp
 gi najj geila.

N+bi an+bu nipe God n+bi bi n+p wög
 g+m+dal gau al pak la u me,
 God nipe n+p manö kub hagöm pen
 ilön kub ñöb,” a g+la. *

3 Anig hagöm, kauyan meg m+gan dap
 ranöm hagla,
 “God hib nipe hagno adö aran!
 Daun kub ke yab+u Babilon in hadu
 göm,
 hadu u pör pör nöp ap rannab,” a g+la.

4 Anig hageila, bi manö ud as+ikep ñ+ñ
 juöl a+ñ ap ado gi da m+hau m+hau (24)
 gau abe, nan kam+ñ m+hau m+hau gau

* 18:20: Ais 44:23; Dud 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Esi 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Esi 26:13 * 18:23:
 Jer 7:34; 16:9; 25:10 * 18:24: Jer 51:49; Rep 17:6 * 19:2: Dud 32:43; Rep 6:10

abe, God sea kiŋ adö asik mideia iŋ au kugom yimöm he göm hagla,
“Niŋö yabiŋ!

God hib nipe hagno adö aran!” a gila.

⁵ Anig hageila, manö ap sea kiŋ mideia au gilaŋ nibö hagöm haga,

“Kale niŋi bi ramö gau abe, niŋi bi gep gau abe,

God hon nip wög gimim nip piŋiŋ gipim gau

magöŋhalö hib nipe hagpe adö aran,” a ga.

Krais niŋi bi nipe gau kalip ud ram minöŋ nipe arö, miŋ miŋ ginaböl

⁶ Pen magö u yad gu kub yabiŋ ap, niŋi hij big hagöp rö aka rimu hagö milöbö arab u rö, apdi niŋö. Gu anibu, niŋi bi iru yabiŋ nöp meg dap ranöm hagla,

“God hib nipe u hagno adö aran!

God Bi Kub hon u Bi klö ke yabiŋ.

Nipe Kiŋ midöm niŋi bi gau

kalip magöŋhalö abad midöp. *

⁷ Anib u, aij gö niŋöl gi miŋ miŋ gun;

Gor nipe Bi klö ke yabiŋ midöp u niŋun,

hib nipe hagno adö aran.

Nihön ginig: Sipsip Pi u niŋin nipe udnab niŋin u auöp rö,

niŋi u ram nipe arnig, nan gi jin göl gi midöp. *

⁸ Linin ud waŋij uŋ rud mmailö göl gi midöp ap,

God niŋin nipe nip niö yimöb,” a gila.

Linin waŋij aij anibu iŋ u, God niŋi bi nipe gi aij gila anib gau me u.

⁹ Pen ejol anibu yip haga, “God manö niŋö yabiŋ hagöp u, manö nipe rimnap hagnö kali kliŋ rikmön. Nipe hagöp, ‘Niŋi bi Sipsip Pi u wiŋ alö amöm nipe aip nan kub niŋnaböl gau, miŋ miŋ yabiŋ ginaböl,’ a göp” a ga. *

¹⁰ Pen ejol anibu anig hagö, yad ma iŋ nipe au kugom yimem, nip sabe ginam, a ginö u pen yip haga, “Ne anig gagmön! God aŋi nöp nip sabe gimön. Kale abe, aŋ mam kale gau abe, Jisas manö aij nipe u

niŋ udmim hagöp rö gipim rö u, yad u rö nöp bi God nip wög gi ŋeb bi ap midpin. Jisas manö niŋö hag waiö la manö aij u nöp udöm, God manö hagep bi nipe gau manö hagpal,” a ga. *

Krais kaj hos rud adö laŋ asiköm ajeia

¹¹ Pen magö u niŋö, kumi kabö adö laŋ migan hiŋka niŋöm bi ap kaj hos rud ap adö asik mideia. Bi kaj hos adö asik mideia bi anibu, hib nipe mihöp: hib ap Ciŋ Göp, hib ap Kabö Rö. Nipe niŋi bi gau kalip manö kub hagöm, manö ud asik aij göm, pen ilön niöb u, halöwaŋö niŋagöp, gipal rö nöp niŋöm niöb. Anig unbö rö nöp u, niŋi bi gau aip pen pen göm al ridik yuöp u, gasi niŋ aij göm, manö ud asik aij göm, pen pen göm al ridik yuöp. * ¹² Amgö nipe u mab miŋan rö. Kiŋ rol gipal usajil bad iru nöp nabic adö nipe laŋ lö mideia. Haŋ roman nipe au hib ap mideia. Pen hib anibu, niŋi bi rimnap niŋagpal; nipe ke nöp niŋöb. * ¹³ Waŋij li mideia u, hagape rim lö hagape halö mideia. Pen hib nipe u, “God Manö.” * ¹⁴ Ami Bi kumi kabö adö laŋ au niöb gau, waŋij rud uŋ yabiŋ ke ke löm, kaj hos rud adö gau ke ke asiköm, nip hain gila. ¹⁵ Meg migan nipe yaŋ, ru milö kid yabiŋ ap apjaka. Ru milö kid anibu udöm, niŋi bi ram minöŋ ke ke gau aip pen pen göm al pak löm, ain ur milö ap udöm, kalip abad mideinab. Pen God hag la niŋin anibu, God Bi Kub, Bi klö ke yabiŋ u, niŋi bi gi naij göm nip ji niŋnaböl gau kalip mulu kal yabiŋ niŋöm, wain magö rö udöm, God wain magö abhib jakep ka migan u yuöm, Bi kaj hos rud adö asik midöp anibu kalip pak hib jaknab. *

¹⁶ Pen waŋij milö nipe u abe, ma kuwiŋ nipe u abe, hib ap kali kliŋ rikla mideia: KIN GAU KIN KALE U BI KUB GAU BI KUB KALE U *

¹⁷ Pen yad niŋö, ejol ap sidö an au gilaŋ urak midö niŋöl gi, yaur u göm ajeila gau kalip wiŋ kub alöm haga, “God kalöp nan magö kub niŋig gab u, magöŋhalö apim magum gimim! * ¹⁸ Aumim, kiŋ gau haŋ

* 19:6: Rep 14:2 * 19:7: Ais 61:10; Rep 21:2 * 19:9: Mad 22:2-3 * 19:10: Ap 10:25,26; Rep 22:8-9

* 19:11: Rep 1:5; 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Dan 10:6; Rep 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14

* 19:15: Sam 2:9; Rep 1:16; 14:20 * 19:16: Rep 17:14 * 19:17: Esi 39:17-20

roman kale ñiñmim, ami bi abad middep bi kub gau hañ roman kale ñiñmim, ami bi klö gau hañ roman kale ñiñmim, kaj hos gau hañ roman ñiñmim, bi kaj hos ud ajpal gau hañ roman ñiñmim gimim. Pen nibi bi nagı wög gıpal gau, nibi bi gası kale ke wög gıpal gau, nibi bi hib kub midöp gau, nibi bi hib midagöp gau magöñhalö, hañ roman kale ñiñnabim,” a ga.

¹⁹ Pen magö u niñnö, nan hapeb u abe, kiñ minöñ naböñ it i ke gau nibö gau nibö abe, Bi kaj hos rud ud ajöp u aip, ami bi nıpe gau aip pen pen gıñig, ami bi kale gau dap magum gıla. ²⁰ Anıg geila u pen Bi hos rud ud ajeia u, nan hapeb u abe, bi nıpe nibi bi gau kalıp manö pıral hagöm nan gagep rö ga u abe, kalıp ud sısi göm, mab mıtan salpa halö inmidöp ñıg wanö yan yua. Pen nan hapeb bi nıpe u nıpe nöd nibi bi iru nöp manö pıral alö, nan hapeb kliñ u udöm, nan ana nıpe rö gıla u, sabe gıla. *

²¹ Pen Bi kaj hos rud ud ajeia u, ru mılö kıd meg mıgan nıpe yan nibö apjaka anıbu ami bi gau kalıp magöñhalö al pak lö, yaur gau apöm hañ roman kale gau ñiñ niñ wasö niñöm arö gıla.

20

Seden nagı midö mı unbö wan dausan innab

¹ Pen magö u niñnö, ejol ap ulöm mıgan mauñ juaga ki rib u abe, sen klö yabıt bol u abe, ñımagö nıpe u udöl göm, kumi kabö adö lan nibö auajıp. * ²⁻³ Dapöm, re ubıt u, re hadame dagol nibö u, nıp ud sısi göm, nibi bi ram minöñ ke ke gau kalıp kuöyan pıral gagnım, a göm, nagı adık dam ulöm mıgan mauñ juaga anıb yan yuöm, ajöñ gı ñöm, pıdöñ gı aij yabıt ga. Geia u me, nıpe anıb gau nagı midö midö, mı unbö wan dausan arö, kuöyan u hubık yuö apöm, pro magö ap yıharıñ gı ajeinab. Re hadame pıral gep anıbu me, kıjaki u, Seden nöp. *

⁴ Pen niñnö, nibi bi rımnab ana kale kiñ sea asıkep adö ke ke gau asık midıla.

Nibi bi anıb gau, God hagö kale nibi bi gau kalıp manö kub hagöm manö ud asıknıg geila. Pen nibi bi anıb gau, nan hapeb u nıp ke abe, ana nıpe rö gıla nan u abe sabe gagöm, kliñ nıpe nabıc kale lan aka ñımagö kale u udagöm, Jisas manö aij nıpe nibi bi gau kalıp waiö hag ñöm, God Manö hagöp rö nöp göm geila niñöm, kalıp nabıc cög rıb gı dö gıla. Yad niñöl gı midainö niñöl gı, ana anıb gau kamıñ löm, Kraıs aip nibi bi gau kalıp kiñ rö abad midlö midlö, mı wan dausan u ina. * ⁵ (Pen nibi bi rımnab umla gau, ñın anıbu urakgla. Mı wan dausan u ina, hainö urakla.) Manö hagabin i, God nıpe nöd gö nibi bi anıb gau urakla u nöp hagabin. ⁶ Nibi bi nöd uraknaböl gau, God nibi bi nıpe ke nöp midöm aij gö niñöl gı mıñ mıñ yabıt göl gı midainaböl. Kauyan umagnaböl. Kale God Kraıs kalıp apıl mıhau sabe gep nibi bi rö wög gı ñöl gı midöm, Kraıs aip nibi bi gau kalıp kiñ rö abad midlö midlö, mı wan dausan u innab. *

Seden ilön kub udnab

⁷ Mı wan dausan anıbu ap arnab niñöl gı, God ejol nıpe gau kalıp hageinab, Seden nıp nagı hubık yulö, ⁸ amöm nibi bi ram minöñ it i ke ke gau magöñhalö midpal gau kalıp manö pıral hagnab. Nibi bi anıb gau me, Gog aip Megog aip. Seden kalıp magöñhalö fııp gı dauö, kale pen pen gıñig aunaböl. Nibi bi pen pen gıñaböl anıb gau, kabö kułup ñıg solwara goł gau iru nöp midöp rö nöp midainaböl. * ⁹ Kale mıgan gau mıgan gau nibö apöm, daun kub God nibi bi nıpe han midıla, daun kub God nıpe midmagö löp anıbu nöp, bıg gıgabö geila. Daun bıg gıgabö gıla u pen adıñ mab mıtan kumi kabö adö lan nibö apöm, kalıp in habık ara. * ¹⁰ Pen God ejol nıpe gau, kıjaki nibi bi gau kalıp manö pıral hagöm fııp gı daua u, nıp dam ñıg wanö mab mıtan salpa halö inab yan ud yula. Nan hapeb u aip, bi nıpe nibi bi gau kalıp manö pıral haga u aip, nöd ñıg wanö anıb yan yulö midailö. Mailö abe, sıb abe,

* **19:20:** Rep 13:12-17; 20:10 * **20:1:** Rep 9:1 * **20:2-3:** Jen 3:1; Rep 12:9 * **20:4:** Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rep 13:17 * **20:6:** Rep 1:6 * **20:8:** Esi 38:2,9,15-16 * **20:9:** 2Ki 1:10 * **20:10:** Sam 11:6; Rep 19:20; 21:8

pör pör nöp ilön mab udöl gı mıdeinaböl.
*

Manö kub hainö yabıt u

¹¹ Pen sea kiş rud kub yabıt ap abe, Bı adö anıbu asıköl mıdajıp u abe nişnö. Bı Kub nişpe au mıdö nişöl göm, mınöş naböş it i abe, kumi kabö adö laş abe, adış böş nöş pıñıñ gı ke gau arö, kuöyaş nişagın. ¹² Pen yad nişnö, nişbi bı kub mıdöm umla gau abe, nişbi bı ramö gau mıdöm umla gau abe, magöşhalö apöm sea kiş it anıb au urak mıdlö nişöl gı, köp rımnap ud pıtaiıa. Köp ap, nişbi bı kale kamış mıdöl gı, gıla gıla rö nişöm, kalı kılñ rıkla. Köp anıbu ud pıtaiöm, köp ap ud pıtaiıa. Köp hain nişbö ud pıtaiıa u, nişbi bı pör pör kamış mıdeinaböl hib kale kalı kılñ rıkla. Ud pıtaiıa nişöm God nişpe nişbi bı umla gau nişhön nişhön gıla u nişöm, manö ud asıköm, kalıp nişpe la. * ¹³ Pen nişbi bı nişg solwara aş gau umla gau arlö nişöl gı, God nişpe kalıp manö kub haga. Umab Magö u abe Wip Ana Ram u abe nişbi bı umöm am abad mıdeila gau kalıp magöşhalö dam nişlö nişöl gı, kale ke ke nişhön nişhön gıla u nişöm, God kalıp manö kub haga. * ¹⁴ God nişpe anıg ga nişöm, Umab Magö u abe Wip Ana Ram u abe, God hagö kalıp mıhönş dam mab mıtıaş inab waşö yaş ud yula. Mab mıtıaş inab waşö arbal u, Kuöyaş Umnaböl, a gıpal. ¹⁵ Pen nişbi bı pör pör kamış mıdeinaböl gau hib kale kalı kılñ rıkla köp anıbu, nişbi bı an an hib kale köp anıbu mıdageia, God hagö, kalıp magöşhalö u rö nöş dam mab mıtıaş inab waşö yaş ud yula.

21

Mınöş naböş it i abe, kumi kabö adö laş abe ke hain nişbö la

¹ Mıdem nişnö, mınöş naböş gışön nişbö abe, kumi kabö gışön nişbö abe mıdeia. Mınöş naböş nöş nişbö u abe, kumi kabö nöş nişbö u abe hadö ur göm mıdageia. Nişg solwara nöş mıdmıdöp u,

u rö nöş hadö ur göm mıdageia. * ² Pen yad nişem nişnö, God gö Daun Kub Uıt u, Jerusalem gışön nişbö u, kumi kabö adö laş au nişbö auajıp. Daun Kub Uıt anıbu, nişbi gau bı udnıg, waşıj kılñ aıj löm abad mıdpal rö u mıdeia. *

³ Pen yad apdı nişnö, sea kiş mıdeia aş au nişbö, manö kub wıñ al hagöm haga, “Mıñi rıköm, God nişpe ke nişbi bı gau aıp ram gı löm mıdeinab. Nişpe nişbi bı gau aıp han mıdeinab nişöm kale nişbi bı nişpe mıdeinaböl. God nişpe ke kalıp aıp mıdöm, God kale mıdeinab. * ⁴ Nişpe amgö nişg amgö kale mıdöp u magöşhalö lık gı yunab. Nişbi bı umagnaböl; mışör udö, mög gö mıtöş gagnaböl; ilön udagnaböl. Nişhön gınişg: mınöş naböş nöş nişbö u had ur göm uri mıdagöp,” a ga. *

⁵ Pen Bı kiş sea adö asıka u yıp haga, “Yad nan magöşhalö gışön nişbö gı labin,” a ga. Anıg hagöm yıp haga, “Manö hagabin i kalı kılñ rıkmön. Manö anıbi, manö nişjö yabıt, nişbi bı gau böş nöş niş udöl,” a ga. * ⁶ Anıg hagöm yıp haga, “Nan uri hagajın gau magöşhalö hadö gıpin. Yad hadame dagol gau mıdmıdin, hainö pör nöş pör nöş mıdeinabin. Yad nöş gınö, nan gau magöşhalö it göm mıdöp. Yad nöş gınö, nan gau magöşhalö ur gınişg gıınab. Nişbi bı an nişg nan gainım, kalıp hagnö, nişg ilam nişbö nişg kamış magö nişeb u nişınaböl; rauagnaböl, yıharış nöş nişınaböl. * ⁷ Nişbi bı marö auö, gası iru nişagöm, yıp cıg göl gı nöş mıdeinaböl gau, kalıp nan hagajın i magöşhalö nişınabin. Yad Nap kale mıdnö, kale niş pai yad mıdeinaböl. * ⁸ Pen nişbi bı God nişp cıg gıno, hanıp marö aunab a göm pıñıñ gıpal gau; nişbi bı yıp niş udöm arö gıpal gau; nişbi bı nan naiş yabıt nan gac yabıt gıpal gau; nişbi bı wip albal gau; nişbi sı bı sı gıpal gau; nişbi bı kuj gıpal gau; nişbi bı god pıral nan yıharış gau sabe gıpal gau; nişbi bı manö pıral hagpal gau; kale magöşhalö am mıdeinaböl nişg waşö

* **20:12:** Dan 7:9-10; Mad 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; Rep 13:8 * **20:13:** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rep 2:23; 22:12

* **21:1:** Ais 65:17; 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; Rep 3:12 * **21:3:** Lep 26:11,12; Esi 37:27;

Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4:** Ais 35:10; 65:19; Rep 7:17 * **21:5:** 2Ko 5:17 * **21:6:** Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37;

Rep 1:8,17; 22:17 * **21:7:** 2Sa 7:14; Sam 89:26-27

mab mītan salpa halö inab u. Nibi bi migan anibu arnaböl u, Kuöyan Umnaböl, a gipun,” a ga. *

Jerusalem gisön nibö

⁹ Ejol unbö mudun jīn nöd kīnan kale dauajal gau, ejol añi ap apöm yip haga, “Auö, Sipsip Pi u, nibe nipe udnig gab u, nibe anibu nöp yamnö nīnabön,” a ga. ¹⁰ Anig hageia, God Ana u yip ba lö nījöl gi, ejol u yip udöm, dam ram mīnōn no ilö kub yabī i adö gīlan ap amöm, yip yamö nījnö, Daun Kub U† u, Jerusalem u, God kumi kabö adö lan midöp au nibö auajip. * ¹¹ God Jerusalem gisön nibö u yuö auö nījöl gi nījnö, God nipe mailö aij ke halö mīmailö gab rö u, daun anibu u rö nöp mailö aij ke halö mīmailö gajip. Daun kīñ aij anibu kabö aij aij mani iru rauerp rö, kabö jaspera mīmailö göp rö u, mīmailö göm mideia. * ¹² Kabö waryö mīlö yabī Jerusalem gisön nibö u gīgabö göm, adan ramö unbö migan lan gau mideia. Adan ramö unbö migan lan gau ajōn ke ke mideia. Pen ejol unbö migan lan adan ramö ajōn anib gau ke ke abad mideila. Adan ramö ajōn anib gau, nabōn adö lan Juda i ke ke unbö migan lan midpal rö, ajōn unbö migan lan gau ke ke kalī kīñ rīkla. * ¹³ Adan ramö ajōn anib gau: ain adö mīn mīhau nigan; usīn adö jīn mīhau nigan; go† lödan mīhau nigan; go† lödan mīhau nigan. ¹⁴ Pen waryö anibu nöd i göm, kabö mīlö kub unbö migan lan mīlöbö lī lī udöm, hainö waryö gīla adö anibu. Kabö mīlö kub anib gau, Sipsip Pi manö ud arep bi unbö migan lan gau, hib kale gau kalī kīñ rīkla.

¹⁵ Ejol yip manö hagajip anibu ilōn kabö gol udöm gīla ap udöl mideia. Ilōn anibu rö udöm, nan ap ilōn adip adip lōm, nan anibu mīlö aige gö rö midöp u wö ral nīnbal. Pen ejol ilōn anibu udöm daun kub anibu lī nīnig geia; adan ramö ajōn abe, kabö waryö abe, daun kub magōrhalö lī nīnig geia. * ¹⁶ Pen ejol nipe ilōn

anibu udöm, daun nīme u ilōn u ud adip adip lōm, daun kub anibu mīlö aige gö rö midajip u wö ral nījō, yad nījnö, mīn nibö jīn dwelp dausan sīdadia ara; lödan nibö lödan dwelp dausan sīdadia ara. Pen gīlan gi ke midageia, adip adip anibu nöp dwelp dausan sīdadia ara. * ¹⁷ Pen ejol anibu nipe ilōn anibu udöm, daun kub waryö gīgabö ga u, nibe bi ilōn lōm wö ral nīnbal rö wö ralōm, mīnōn yan nibö nabōn adö lan wö ral nījō, yad nījnö, kiubid unbö nīn juöl mudun jīn ado gi da mīhau mīhau (144) ara.† ¹⁸ Waryö anibu, kabö jaspera a gīpal u udöm gi lö mideia. Daun kub u, kabö gol aij aij glas rö kīd yabī göl midöp u nöp udöm gi lö mideia u me, kīd yabī göl mideia. * ¹⁹ Kabö mīlö kub, kabö waryö i yan mideia gau, kabö aij aij mani kub rauerp ke ke iru nöp udöm, kabö mīlö kub unbö migan lan anib gau gi lö mideia. Nabōn wañig nibö yan kabö jaspera u gi lö mideia; nabōn yīgwō an nibö u kabö mu, sapaia u gi lö mideia; nabōn yīgwō nigan nibö u kabö kamīn kamīn bö, aged u gi lö mideia; nabōn yīgwō mīlö u kabö kīkamīn bö, emral u gi lö mideia; ²⁰ nabōn mamīd u kabö a† abe rud abe u† matī gi midöp, sadoniks u gi lö mideia; nabōn kago† jīn u kabö a†, kanilian u gi lö mideia; nabōn mudun u kabö uha†n, krisolaid u gi lö mideia; nabōn raleb u kabö kīkamīn bö, berīl u gi lö mideia; nabōn ajip u kabö uha†n ke yabī, dopas u gi lö mideia; nabōn sīdu† lan u kabö kīkamīn bö abe uha†n abe u† matī gi midöp, krisopres u gi lö mideia; nabōn agip lan u kabö a†, haiasin u gi lö mideia; nabōn migan lan u kabö mu, amedis u gi lö mideia. ²¹ Adan ramö ajōn unbö migan lan gau, magö ka†um kībap mīlep rö rud gab, pöl a gīpal kub ke yabī unbö migan lan udöm gi lö mideia. Daun kub anibu, lor gau kabö gol aij aij glas rö kīd göl midöp u nöp udöm gi lö mideia u me, kīd yabī göm mideia. ²² Pen daun kub anibu yad God sabe gep ram ap nīnagnö. God Bi

* **21:8:** Mad 25:41; Hib 10:38-39; Rep 20:15; 22:15 * **21:10:** Esi 40:2 * **21:11:** Ais 60:1-2,19 * **21:12:** Esi 48:30-35 * **21:15:** Esi 40:3; Rep 11:1 * **21:16:** Grik manö hagöm 12,000 sīdadia a ga u, 2,200 kilomida rö. † **21:17:** Grik manö hagöm kiubid unbö nīn juöl mudun jīn ado gi da mīhau mīhau (144) a ga u, mida unbö nīn juöl mīhau nigan ado gi da mamīd u (65) rö. * **21:18:** Ais 54:11-12

Kub, Bî klö ke yabił u abe, Sipsip Pi u abe mîdpil rö, God sabe gep ram ap mîdagöp; kale apil mîhau God sabe gep ram mîdpil. ²³ Pen God mailö aij ke yabił nîpe mîmailö göm, Sipsip Pi łam mailö gab rö u mîmailö göm gîpil rö, daun anîb au sîdö rakîm wög ap mîdagöp. * ²⁴ Nîbi bî ram mînönj ke ke gau nîbö apöm daun anîbu am mîdeinaböl gau, mailö aij anîbu nîñöl gî ajeinaböl. Kiñ mînönj nabönj ił i ke ke gau nîbö daun anîbu am mîdeinaböl gau, nan nîhön nîhön aij, nan nîhön nîhön mailö halö ram kale gîla gau, halö dam daun kub raul mîgan anîbu am mîdeinaböl. * ²⁵ Pen daun anîbu, ajönj gau gîñagnaböl; sîbön auagnab nîñöm ajönj pör pör hiłköl nöp mîdeinab. * ²⁶ Nîbi bî ram mînönj ke ke gau nîbö apöm daun anîbu am mîdeinaböl gau, nan nîhön nîhön aij, nan nîhön nîhön mailö halö ram kale gîla gau, halö dam daun kub raul mîgan anîbu am mîdeinaböl. ²⁷ God nîp asî masî göp nan u, daun raul mîgan anîbu aröl rö lagnab. Nîbi bî god pîral sabe göm gî naij yabił gîpal gau, daun raul mîgan anîbu aröl rö lagnab. Nîbi bî pör pör nöp kamîñ mîdeinaböl köp anîbu yañ, Sipsip Pi hib kale kalî kliñ rîknab gau nöp, daun raul mîgan anîbu arnaböl. *

22

Nîg Kamîñ Magö Nîeb u

¹ Ejol anîbu, nîg kamîñ magö nîeb u yîp yamö nîñnö. Nîg auajîp anîbu, glas mîmailö göp rö mîmailö gî auajîp. Nîg anîbu, God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiñ kale apil mîhau asîkpil au gîlañ nîbö ilam juöm, * ² daun kub lor anj au amöm ara. Nîg goł böñ böñ mab nîñöm pör pör mîdeinaböl mab u rana. Mab ur anîbu, mî añî añî rakîm ke ke mîgan lañ u nöp, pör nöp magö pîlöp. Pen mab ułan anîbu, nîbi bî ram mînönj ke ke gau nîbö kalîp gö kamîñ lînim rö nöp mîdöp. *

* **21:23:** Ais 60:19-20; Rep 22:5 * **21:24:** Ais 60:3,5 6:9-10 * **22:1:** Esi 47:1 * **22:2:** Jen 2:9; Esi 47:12; Jue 3:18; Sek 14:8 * **22:6:** Rep 1:1

³ Daun kub anîbu, God nîp asî masî göp nan u mîdagöp. God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiñ kale u daun kub anj au mîdeinab. God nîbi bî nîpe gau, nîp wög gî ñöl gî mîdeinaböl. ⁴ Daun kub anîbu, God nîbi bî nîpe gau Sipsip Pi mulu adîñ nîpe u nîñnaböl. Sipsip Pi hib nîpe u nable kale lañ kalî kliñ rîk lîlö mîdeinab. * ⁵ Sîbön auagnab. God Bî Kub u mailö kale u mîdeinab u me, hapö mîłan abe, sîdö abe wög ap mîdageinab. Kale pör nöp pör nöp kiñ rö mîdeinaböl. *

Söl mîdöp Jisas aunab

⁶ Pen ejol anîbu yîp haga, “Manö hagabin anîbi manö pîral wasö; manö nîñjö yabił. God Bî Kub, Ana nîpe bî manö hagep nîpe gau kalîp gasî ñö manö nîpe hagnîdal God anîbu nöp, yîp yuö apem, söl mîdöp gî nab manö u hag ñabin,” a ga. *

⁷ Jisas manö hagöm hagab, “Nîñim! Söl mîdöp nînabin. Nan nîhön nîhön hainö gîñg gab u, buk anîbi mîdöp. Nîbi bî an manö anîbi nîñ udöm, hagöp rö gî naböl gau, aij gö nîñöl gî mîñ mîñ gî naböl,” a göp. *

⁸ Yad Jon, ejol manö hagajîp u abe, nan nîhön nîhön gajîp u abe magöñhalö nîñnö. Pen ejol manö hagajîp u abe, nan nîhön nîhön gajîp u abe magöñhalö nîñ pîs gem, ap lug ejol anîbu ma ił nîpe au kugom yîmem, nîp sabe gînam, a gînö u pen * ⁹ yîp haga, “Wasö! Yîp anîg gagmön; God nîp nöp sabe gîmön. Ne God nîp wög gî mîdpan u, namam God manö hagep bî gau abe, nîbi bî manö mîdöp buk anj anîbi hagöp rö gîpal gau abe, kale God nîp wög gîpîm rö, yad u rö nöp God nîp wög gîpîm,” a ga.

¹⁰ Pen ejol anîbu yîp haga, “Hainö gî nab manö kalî kliñ rîkpan yagol u, ud mamoc gîmön gau pi gî lagmön; söl mîdöp, manö kalî kliñ rîkpan rö magöñhalö gî nab. ¹¹ Anîb u nîñöm, nîbi bî gî naij gîpal gau, kale u rö nöp nagî naij adö u nöp göl gî mîdaiöl; nîbi si bî si gîpal gau, kale

* **21:25:** Ais 60:11 * **21:27:** Ais 52:1; Esi 44:9; 1Ko 22:4 * **22:4:** Mad 5:8; Rep 3:12 * **22:5:** * **22:7:** Rep 1:3 * **22:8:** Rep 19:10

adö an+bu nöp göl gi m+idaiöl; n+bi bi gi aij gi+pal gau, kale adö aij an+bu nöp göl gi m+idaiöl; n+bi bi u+ m+idpal gau, kale unbö rö nöp u+ m+idaiöl,” a ga. * 12 Jisas manö hagöm hagab, “N+ñim! Söl m+idöp n+ñabin. N+ñ an+bu, kale n+bi bi yad gau n+hön n+hön gi+pim u n+ñem, pen u rö nöp nan aij n+ñabin. * 13 Yad hadame dagol gau m+idm+idin, hainö pör nöp pör nöp m+ideinabin. Yad nöp gi+nö, nan gau magöñhalö il göm m+idöp. Yad nöp gi+nö, nan gau magöñhalö ur gi+nig gi+nab. It u yad nöp, piñ u yad nöp m+idpin. *

14 “N+bi bi waij kale ñig li aij gi+naböl gau, miñ miñ gi+naböl. Mab magö ñ+ñ pör pör m+ideinaböl u n+ñö, kale ñ+ñöm am daun kub raul m+igan an+bu arnaböl. *

15 Pen kain hapeb gau, daun an+bu aröl rö lagöp. N+bi bi kuj gi+pal gau, n+bi si bi si gi+pal gau, wip albal gau, nan y+har+ñ gau god hon a göm sabe gi+pal gau, manö piral hagpal gau, kale höñ yañ nöp m+ideinaböl.

16 “Yad Jisas, ejol yad u hag yunö, amöm kalöp n+bi bi yad cöc ram m+inöñ ke ke gau m+idpim gau, kalöp manö yad an+bi hag ñöb. Yad me, Depid r+kö, r+klö r+ik dam dap+il gi+lö, Bi Kub m+ideinab a gi+la u nöp yad m+idpin. Yad me, gap+ pag+ñ kub ram run+ig gö n+ñöl gi, ap rannab, a gi+pal u nöp yad m+idpin,” a ga. *

17 God Ana u abe, Bi n+bi udnab n+bi an+bu abe, “Aue!” a gi+pil.

N+bi bi manö an+bi i n+ñeinaböl gau u rö nöp, “Aue!” a göl.

Kale n+bi bi ñig nan göp gau magöñhalö aumim! Aumim, ñig kam+ñ magö ñeb u y+har+ñ ud n+ñim. *

18 N+bi bi manö buk an+bi m+idöp amgö li n+ñöm haglö, kale n+ñmim gau, nan n+hön n+hön hainö gi+nim manö u n+ñ aij gi+mim. N+bi bi r+imnap manö an+bi i n+ñöm, manö r+imnap halö u+ ma+ñ geinaböl u, God kal+p pen ilön ñöm gö, marö kub buk an+bi hagöp rö halö udnaböl. * 19 Pen n+bi bi manö an+bi i, naböñ r+imnap udagun a göm arö geinaböl u, God kal+p pen mab magö

ñ+ñ pör pör m+ideinaböl hagöp u wasö gö ñ+ñagnaböl; Daun Kub U+ am m+ideinaböl hagöp u abe wasö gö aragnaböl.

20 Bi manö kal+ kñiñ r+ikpin an+bi hagöp Bi u hagöm hagöp, “Yau! Söl m+idöp n+ñabin,” a göp.

An+bi unbö rö aij! Bi Kub Jisas, ne aumön!

* 21 Bi Kub hon Jisas kalöp God n+bi bi n+pe mög gö abad m+id aij göl gi m+idain+m. An+bi unbö rö aij.

* 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; Rep 2:23 * 22:13: Ais 44:6; Rep 1:8,17; 21:6 * 22:14: Jen 2:9; 3:22 * 22:16: Nab 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rep 2:28; 5:5 * 22:17: Ais 55:1; Rep 21:6 * 22:18: Dud 4:2; 12:32 * 22:20: Rep 2:16

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Madyu 1:1-2:12
2	Madyu 2:13-3:6
3	Madyu 3:7-4:11
4	Madyu 4:12-25
5	Madyu 5:1-26
6	Madyu 5:27-48
7	Madyu 6:1-24
8	Madyu 6:25-7:14
9	Madyu 7:15-29
10	Madyu 8:1-17
11	Madyu 8:18-34
12	Madyu 9:1-17
13	Madyu 9:18-38
14	Madyu 10:1-23
15	Madyu 10:24-11:6
16	Madyu 11:7-30
17	Madyu 12:1-21
18	Madyu 12:22-45
19	Madyu 12:46-13:23
20	Madyu 13:24-46
21	Madyu 13:47-14:12
22	Madyu 14:13-36
23	Madyu 15:1-28
24	Madyu 15:29-16:12
25	Madyu 16:13-17:9
26	Madyu 17:10-27
27	Madyu 18:1-22
28	Madyu 18:23-19:12
29	Madyu 19:13-30
30	Madyu 20:1-28
31	Madyu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Madyu 21:23-46
2	Madyu 22:1-33
3	Madyu 22:34-23:12
4	Madyu 23:13-39
5	Madyu 24:1-28
6	Madyu 24:29-51
7	Madyu 25:1-30
8	Madyu 25:31-26:13
9	Madyu 26:14-46
10	Madyu 26:47-68
11	Madyu 26:69-27:14
12	Madyu 27:15-31
13	Madyu 27:32-66
14	Madyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposil 1:1-26
4	Aposil 2:1-47
5	Aposil 3:1-26
6	Aposil 4:1-37
7	Aposil 5:1-42
8	Aposil 6:1-15
9	Aposil 7:1-29
10	Aposil 7:30-50
11	Aposil 7:51-8:13
12	Aposil 8:14-40
13	Aposil 9:1-25
14	Aposil 9:26-43
15	Aposil 10:1-33
16	Aposil 10:34-48
17	Aposil 11:1-30
18	Aposil 12:1-23
19	Aposil 12:24-13:12
20	Aposil 13:13-41
21	Aposil 13:42-14:7
22	Aposil 14:8-28
23	Aposil 15:1-35
24	Aposil 15:36-16:15
25	Aposil 16:16-40
26	Aposil 17:1-34
27	Aposil 18:1-21
28	Aposil 18:22-19:12
29	Aposil 19:13-41
30	Aposil 20:1-38

date	Scripture
1	Aposil 21:1-16
2	Aposil 21:17-36
3	Aposil 21:37-22:16
4	Aposil 22:17-23:10
5	Aposil 23:11-35
6	Aposil 24:1-27
7	Aposil 25:1-27
8	Aposil 26:1-32
9	Aposil 27:1-20
10	Aposil 27:21-44
11	Aposil 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korid 1:1-17
5	1 Korid 1:18-2:5
6	1 Korid 2:6-3:4
7	1 Korid 3:5-23
8	1 Korid 4:1-21
9	1 Korid 5:1-13
10	1 Korid 6:1-20
11	1 Korid 7:1-24
12	1 Korid 7:25-40
13	1 Korid 8:1-13
14	1 Korid 9:1-18
15	1 Korid 9:19-10:13
16	1 Korid 10:14-11:1
17	1 Korid 11:2-16
18	1 Korid 11:17-34
19	1 Korid 12:1-26
20	1 Korid 12:27-13:13
21	1 Korid 14:1-17
22	1 Korid 14:18-40
23	1 Korid 15:1-28
24	1 Korid 15:29-58
25	1 Korid 16:1-24
26	2 Korid 1:1-11
27	2 Korid 1:12-2:11
28	2 Korid 2:12-17
29	2 Korid 3:1-18
30	2 Korid 4:1-12
31	2 Korid 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korid 5:11-21
2	2 Korid 6:1-13
3	2 Korid 6:14-7:7
4	2 Korid 7:8-16
5	2 Korid 8:1-15
6	2 Korid 8:16-24
7	2 Korid 9:1-15
8	2 Korid 10:1-18
9	2 Korid 11:1-15
10	2 Korid 11:16-33
11	2 Korid 12:1-10
12	2 Korid 12:11-21
13	2 Korid 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epesas 1:1-23
23	Epesas 2:1-22
24	Epesas 3:1-21
25	Epesas 4:1-16
26	Epesas 4:17-5:2
27	Epesas 5:3-33
28	Epesas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Desalonaika 1:1-2:9
10	1 Desalonaika 2:10-3:13
11	1 Desalonaika 4:1-5:3
12	1 Desalonaika 5:4-28
13	2 Desalonaika 1:1-12
14	2 Desalonaika 2:1-17
15	2 Desalonaika 3:1-18
16	1 Dimodi 1:1-20
17	1 Dimodi 2:1-15
18	1 Dimodi 3:1-16
19	1 Dimodi 4:1-16
20	1 Dimodi 5:1-25
21	1 Dimodi 6:1-21
22	2 Dimodi 1:1-18
23	2 Dimodi 2:1-21
24	2 Dimodi 2:22-3:17
25	2 Dimodi 4:1-22
26	Daidas 1:1-16
27	Daidas 2:1-14
28	Daidas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pida 1:1-12
23	1 Pida 1:13-2:10
24	1 Pida 2:11-3:7
25	1 Pida 3:8-4:6
26	1 Pida 4:7-5:14
27	2 Pida 1:1-21
28	2 Pida 2:1-22
29	2 Pida 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jud 1:1-25
9	Repelesin 1:1-20
10	Repelesin 2:1-17
11	Repelesin 2:18-3:6
12	Repelesin 3:7-22
13	Repelesin 4:1-11
14	Repelesin 5:1-14
15	Repelesin 6:1-17
16	Repelesin 7:1-17
17	Repelesin 8:1-13
18	Repelesin 9:1-21
19	Repelesin 10:1-11
20	Repelesin 11:1-19
21	Repelesin 12:1-18
22	Repelesin 13:1-18
23	Repelesin 14:1-20
24	Repelesin 15:1-8
25	Repelesin 16:1-21
26	Repelesin 17:1-18
27	Repelesin 18:1-24
28	Repelesin 19:1-21
29	Repelesin 20:1-15
30	Repelesin 21:1-27
31	Repelesin 22:1-21

December